Universidad de Deusto
Biblioteca

DURANDI
RATIONALE
DIVIN: OFFIC:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mor. Kan. Sec.

Z C. Orff

Universidad de Deusto
Biblioteca

Liber et Editio inter rariores numerantur teste J. Vogt
Catalog. Libr. rar. pag. 250

PROCHIRON,

VVLGO RATIONALE
DIVINORVM OFFICIORVM,
Gulielmo Durando, I. V. D.
celeberrimo, Mimatensi Episcopo,
Authore.

Opus iam recèns diligenti fidelique opera castigatum, Adnotationibus illustratum, & ad amussim perpolitum.

Adhæc summa rerum & vocum Capita nunc primùm adiecta: cum Indice duplici.

16394
Universitat de Deusto
Facultades Eclesiásticas
Biblioteca

LVGDVNI,
APVD HÆREDES IACOBI GIVNTAE.
M. D. L I.

BIBLIOTECA
PALEARI

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nicolaus Doard, Campanus, Doctrina et moribvs

Clarissimo viro, D. Nicolao Doard, fratri lectissimo, Marciliacensis Ecclesiæ apud Sequanos Præfecto vigilantissimo, S.

NAE summus ille Orator, summus Senator, summus denique Imperator M. Cato, scitè ac grauiter adseuerabat non minus negotij, quàm otij rationem reddendam, lectissime frater: ratus magnus ille vir, omneis cogitationes commentationesque animi, omneis conatus & labores mortalium, nusquàm aliò esse referendos, quàm ad communè omnium vtilitatè, atq; posteritatis ornamentū. Lepidè certè, & dignum homine Stoico responsum: cuius fides ac industria & domi & foris, in Senatu, in acie, in toga, in vniuerso deniq; orbe terrarū, priuatim ac publicè explorata probataq; fuit. Cùm enim Natura ipsa canē ad venatum, equum ad cursum, auem ad volatum instituerit, hominem autem ipsum, tanquàm diuinum animal, in lucem ediderit, ad laborem, gloriam & imperium compositum, ingenui ac liberaliter instituti est animi, in omnibus vitæ partibus munus idipsum tueri & colere, quod incumbit: dissoluti autem, peruersi & immanis, contraria rapere, voluptates sectari, & hanc Naturæ dignitatem negligere. In quos, veluti inutiles, inanes & procos Penelopes, rectè conuenit illud Horatianum: Nos numerus sumus, nati consumere fruges. Quod multò antè eleganter expresserat Homerus: Ετῶσιν ἄχθος ἀρούρης. Quam quidem ego ignauiæ & socordiæ fœdissimam notam à me longissimè arcendam semper existimaui, cùm ipsa Naturæ lege præditus, tum Catonis nostri exemplo, atq; Alexandri Magni Apophthegmate institutus. Interrogatus enim ille, quid esset in rerum natura præclarissimum & maximè regium, respondit: Τὸ μὴ πονεῖν, βασιλικον: τὸ δὲ πονεῖν, καλὸν ὄν. Etenim, vt est celebre apud Græcos prouerbiū, Θεοὶ τ' ἀγαθα πωλοῦσι πόνοις. Itaq;, lectissime frater, cùm post sex plus minus annos, funesta temporum iniuria, Campania bello flagrante, è medio studiorum meorum cursu reuocatus, Lugdunum diuertissem, penè hospes, mearum partium esse putaui, de ingenij mei cultu vehementius laborare, ne eius acies torpore & situ obducta, langueret vel extingueretur. Ad

quod meum instítutum non tam quæsita, quàm nata visa est mihi occasio in Typographica militia: cuius saxum grauissimum voluere (vt Sisyphus ille apud Inferos) & laboris est multi, & diligentiæ industriæq; non vulgaris. Quod quidem munus cùm post tot annos sedulò pro ingenij mei facultate obyissem, iudicaui non alienum esse à mea in te obseruantia, vt aliquid stylo, licet rudi & ineleganti, exigerem, quod tibi fore gratissimum meritòq; deuouendũ videretur: cùm, vt me ab illa grauissima insciticæ vel ignauiæ iniuria vindicarem: tum verò, vt immortalem tuæ virtutis, & multorum atq; adeò summorum in me tuorum officiorum memoriam posteritati relinquerem. Cùm itaq; inter hæc quotidiana mentis curricula, διὰς Scriptorum in omni disciplinarum genere sese offerret, ecce incidit in manus, Gulielmi Durandi, hominis sanè laudatissimi vtriusq; Iuris Doctoris & Professoris τὸ πρόχειρον, seu (vt ille appellat) Rationale diuinorũ officiorum. In quo quidem nihil ἐκ περίεργου καὶ τῆς γνώμης positũ esse, diuina propè diuini Authoris lectio, pijs lectoribus ijsdemq; Christianis omnibus satis ostendit. Itaq; idipsum Opus castigandum & expoliendum eò lubentiùs suscepi, quòd te iam à puero primarum artium facultate, scientia & eloquentia præditum, Musisque dicatum, iam impensiùs sacrarum literarum lectioni incumbentem, eáq; studia & diurna & nocturna versantem manu viderem. Sicq; mihi consentaneum visum est, vt Scriptoris pia & Christiana admodùm lectio, suo lectori ex omni parte responderet vel omnino quadraret. Quod autem ad Gulielmum Durandũ attinet, principiò, quàm argutè, quàm eleganter & expeditè totam Iuris Ciuilis molem in vnum corpus collegerit, collectam in Speculo expressa facie, & (quod aiunt) ad viuum effinxerit, neutiquàm eis est obscurum, qui in publicis forensibusq; iudicijs quotidie versantur. A cuius facultatis studio ille paulum feriatus, mutata fortuna, ad alteram longè celeberrimam ac pijssimam Iuris partem, quæ Θεολογία dicitur, animum conuertit. Quam ita accuratè & perspicuè tractauit, vt ad eam, quã attigit, rei diuinæ ἰδέαν, nihil possit à quoquam iure desyderari, vel certè debeat. Nos verò tanti Authoris nomine, simúlq; rei dignitate adducti, diligenti & fideli opera præstitimus: primùm, vt loci communes, seu rerum insignium Capita, suo ordine progrederentur. Proximè, vt dictio Græca, quæ multos suprà annos corrupta & neglecta iacuerat, insciticia aut certè negligẽtia hoc recognitionis munus facilitantiũ, iam tandẽ aliquãdo suæ pristinæ sedi & integritati redderetur. Præterea, ne quid ad integrã tanti Operis laudẽ deesset, Capita quæque summarijs Argumentis illustrauimus: quorum Index cùm fidelis tum copiosus est præ

fixus. Locos insuper vel subobscuros vel ancipites Adnotationibus aperuimus, ad Authoris mentem & orationem, quàm fieri potuit, propyssimè accedentes. Neq; enim hîc Atticos sales, aut fluentes numeros expectabis: sed planam, simplicem, & penè legibus artis solutam orationem. Ita enim vel illa tempora erant dura: vel idipsum ferebat Theologicæ facultatis ratio, propriam & singularem sibi (vt quæq; artes) dicendi methodum sortita. Cæterùm in eo castigando, ornando & ditando ita sumus versati, vt nouum potiùs, quàm interpolatum opus videatur. Reliquum est, lectissime frater, te & æquum Lectorem rogatos velle, vt hosce nostros conatus, liberales illos quidem & alacreis, in lucem editos, cùm in communem omnium studiosorum gratiam, tum in testimonium meæ erga te obseruantiæ & amicitiæ, æquis animis excipiatis, maiora in posterum, Dys iuuantibus, accepturi. Bene vale, Lugduni, è Typographia, Idibus Februarijs, M. D. L I.

IOANNES ALOISIVS, TVSCANVS AVDITOR CAMERAE APOSTOLICÆ, Reuerendissimo D. Domino Petro Cardinali Tirasonensi, Salutem.

INTER omnes libros, quos hominem qui sacris initiatus sit habere oportet, hic mihi, Reuerẽdissime Pater, videtur esse præcipuus, imò cæteri utiles, iste necessarius. Quippe ex alijs quid agere debeamus, edocemur. Ex hoc verò, & quid illud sit: & qua ratione agere debeamus. Cùm ergo fundamentum sacri cultus, sit mens & intentio nostra: profectò qui ignorat, quid agat: frustrà cultui sacro se ingerit: cæret enim fundamento, scilicet mente & intentione: quarum partes nequaquam uersantur circa illa, quæ nescias. Quot hominum singulis diebus dominicam illam electam orationem, Pater noster &c. ore annuntiant: qui non animaduertunt: quia propè & suæ uocis iudicio se condemnant? Quot hominum uestes & indumenta sacerdotiũ induunt, qui cur ea tam multiplicia, tam uaria inuenta sint, penitus ignorant? Quot sacerdotum annis innumeris missam celebrauêre? Quot episcoporum annis innumeris consecrauêre? Quot archiepiscoporũ ætate diuturna pallio usi fuêre? Quot deniq; antistitũ omnia, quæ pastoralis officij sunt, per lõgissima tẽpora ministrauêre: à quibus si roges qua ratione id fecerint, ilico musabũt: nec habebunt quid respondeant? Verùm enimuero, ut Iurisconsultus ille dicere solet

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere solebat: turpe est utro illum quo quotidie uersatur, ignorare. Quare multum & multum in cæteris, tum in hoc uno maximè Gulielmus Durandi publicæ saluti & communi utilitati prospexit, & consuluit: qui uniuersi sacri mysterij figuras, typos, & rationes accuratissimè in hunc librum congessit: ex quo nisi pigeat laborum facilè dicere possumus: quid & qua ratione operemur. Adde iucunditatem, cùm in omnibus incognitis, tum in his maximè, quæ in dies præ manibus sunt: dum ad eorum cognitionem uel studio uel casu peruenisse concipimus, tunc enim rem ipsam in digitis tenere arbitramur, & quod aliàs difficile, ut in memoria teneretur, iudicaueramus, nunc facillimum reputamus: & ad meliora ac maiora, sublata difficultatis formidine allicimur, & inuitamur. Quid, quòd nunc tantummodò & non prius, quod legimus: quod gerimus: quod operamur, amamus? Quomodo enim fieri, potest, ut amemus, quod nescimus, non intelligimus, non cognoscimus? quod nõ oculo uel uisus uel intellectus intuemur? Magnas ergo gratias Gulielmo debemus, quòd in hoc opere conscribendo, ipse quæ prius uel sparsa uel abdita erant reposuerit, & patefecerit: ut nos onere leuaret, ipse sudarit: ut nobis curam & laborem præciperet: ipse uigilauerit: ut nos quiesceremus. Ego quantum ad me attinet, dudum antè, quàm militiæ clericali me addixissem, dum in aduocationis seu postulationis officio me exercerem, conabar ut omnes scirent quantum Gulielmo ob Speculum iuris elucubratũ teneremur. Nunc quando aliud studium me uocauit, & prospicio quæ sint in hac militia futuræ partes meæ: & quid sit officij, & muneris mei, fateor me nisi hic liber foret, dubitaturum ne omnino indocilis, inscius & cæcus cuaderem. Gallicanum fuit Gulielmi ingenium: sed in Italia tamen enutritum: qui non ideireo minus gratiæ apud nos, quòd extra Italiam nactus fuerit: sed plus, quòd conscientiæ ætatis factus, in Italia uiuere, oppidum sui nominis in Italia relinquere, & in Italia mori, ac mortuus in loco Italiæ florẽtissimo urbe Roma iacere elegit, & uoluit: debet esse consecutus. Operæpretium est, ut quod unum defunctis exhiberi potest, in manus plurium transeant, monumenta ingenij sui laudentur, legantur & amentur.

OPERIS TOTIVS SECTIO.

Accesserunt huic Libri partiales Octo: quorum

Primus, *Ecclesiam eiusq; Loca, ac sacramenta, ornamentáq;:*

Secundus, *eiusdem Ecclesiæ Ministros, Officiáq; diuina:*

Tertius, *Pontificum, cæterorumq; Ecclesiæ Ministrorũ Sacrificorúmq; ornamenta condecentia:*

Quartus, *Missam eiusq; sacra mysteria:*

Quintus, *diuina cùm nocturna, tum diurna Officia:*

Sextus, *Dominicas, earúmq; Officia, & Quatuor Temporum Ieiunia, cæterásq; festiuitates:*

Septimus, *Sanctorum dies festos, solenneisq;:*

Octauus, *Computum seu Calendarium, eiusq; Appendices suis quiq; locis atq; Capitulis luculentissimè complectuntur.*

ELENCHVS LIBRORUM, & Capitum.

Capita libri Primi.

DE Ecclesia, & eius partibus. c.j. fol. 5
De altari. cap.ij. fol. 6
De picturis, & cortinis, & ornamentis Ecclesiæ. ca.iij. fol. 8
De campanis. cap.iiij. fol. 11
De cœmiteriis: & alijs locis sacris, & religiosis. cap.v. fol. 13
De Ecclesiæ dedicatione. cap.vj. fol. 15
De altaris consecratione. cap.vij. fol. 20
De consecrationibus & vnctionibus. ca.viij. fol. 23
De Ecclesiasticis sacramentis. cap.ix. fol. 26

Secundi libri capita.

De Ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis: & de eorum officijs. cap.j. fol. 27
De Cantore. cap.ij. fol. 32
De Psalmista. cap.iij. fol. 33
De Ostiario. cap.iiij. fol. eod.
De Lectore. cap.v. fol. eod.
De Exorcista. cap.vj. fol. eod.
De Acolytho. cap.vij. fol. 34
De Subdiacono. cap.viij. fol. eod.
De Diacono. cap.ix. fol. eod.
De Sacerdote. cap.x. fol. 36
De Episcopo. cap.xj. fol. 37

Tertij libri capita.

De indumentis, seu ornamentis Ecclesiæ Sacerdotum atq; Pontificum, & aliorum Ministrorum. cap.j. fol. 38
De Amictu. cap.ij. fol. 40
De Alba. cap.iij. fol. eod.
De Zona seu cingulo. cap.iiij. fol. 41
De Stola. cap.v. fol. eod.
De Manipulo. cap.vj. fol. 42
De Casula seu Planeta. cap.vij. fol. 42
De Caligis, & Sandalijs. cap.viij. fol. 43
De Succinctorio & orali. cap.ix. fol. 44
De Tunica. cap.x. fol. eod.
De Dalmatica. cap.xj. fol. eod.
De Chirotheca. cap.xij. fol. 45
De Mitra. cap.xiij. fol. eod.
De Anulo. cap.xiiij. fol. 46
De Baculo pastorali. cap.xv. fol. 47
De Sudario. cap.xvj. fol. eod.
De Pallio. cap.xvij. fol. 48
De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in ecclesiasticis vtitur indumentis. cap.xviij. fol. 49
De indumentis legalibus, seu veteris testamenti. cap.xix. fol. 50

Quarti libri capita.

De Missa, & singulis, quæ in Missa aguntur. cap.j. fol. 51
De quinq; Psalmis, quos Pontifex celebraturus dicit. cap.ij. fol. 57
De capitis compositione, & manuum lotione. cap.iij. fol. eod.
De aquæ benedictæ cõsecratione, & aspersione. cap.iiij. fol. 58
De officio seu introitu Missæ. cap.v. fol. eod.
De accessu sacerdotis ac Pontificis ad altare, & de processione. cap.vj. fol. 59
De confessione faciẽda in Missa. cap.vij. fol. 62
De incenso benedicendo, & in turibulum mittendo. cap. viij. fol. 63
De osculo altaris, & libri. cap.ix. fol. 63
De Turificatione. cap.x. fol. 64
Qualiter Episcopus vel sacerdos, & ministri ad altare stare debent. cap.xj. fol. ibid.
De, Κύριε ἐλέησον. cap.xij. fol. 65
De, Gloria in excelsis. cap.xiij. fol. 66
De salutatione ad populum. cap.xiiij. fol. 66
De oratione seu collecta. cap.xv. fol. 68
De Epistola. cap.xvj. fol. 71
De reuerentia post lectam Epistolam faciendã. cap.xvij. fol. 72
De confessione sacerdotis, vel episcopi & ministrorum. cap.xix. fol. eod.
De Alleluia. cap.xx. fol. 73
De tractu. cap.xxj. fol. 74
De Prosa seu sequentia. cap.xxij. fol. 75
De mutatione sacerdotis. cap.xxiij. fol. eod.
De Euangelio. ca.xxiiij. fol. 76
De Symbolo. cap.xxv. fol. 80
De prædicatione. cap.xxvj. fol. 83
Secuda pars Missæ in offertorio. c.xxvij. fo. ibid.
De manuum ablutione. cap.xxviij. fol. 84
De pallis, & corporalibus. cap.xxix. fol. 84
De oblatione Sacerdotis, & de officio ministrorum circa illam, & de platena, & de Oblationibus populi, & Clericorum. cap.xxx. fol. 85
De secunda Turificatione. cap.xxxj. fol. 88
De inclinatione sacerdotis, & osculatione, ac oratione. cap.xxxij. fol. 89
De præfatione. cap.xxxiij. fol. eod.
De, Sanctus. cap.xxxiiij. fol. 91

Universidad de Deusto
Biblioteca

De secreta vel canone missæ.c.xxxv. fol.92
De expositione Canonis,qui incipit: Te igitur.cap.xxxvj. fol.93
De secunda parte Canonis,scilicet:Memento Domine.cap.xxxvij. fol.95
De tertia parte Canonis.cap.xxxviij.fol. 96
De quarta parte Canonis.cap.xxxix. fol.97
De quinta Canonis parte.cap.xl. fol.98
De sexta parte Canonis.cap.xlj. fol.99
De septima parte.Canonis.cap.xlij. fol.104
De octaua parte Canonis.cap.xliij. fol.108
De nona parte Canonis.cap.xliiij. fol.109
De decima parte Canonis.cap.xlv. fol.110
De vndecima parte Canonis.c.xlvj. fol.111
De oratione Dominica, Pater noster, &c. cap.xlvij. fol.113
De expositione dominicę orationis.ca.xlviij. fol.115
Tertia pars missæ de silentio, post dominicam orationem.cap.xlix. fol.117
De resumptione patenæ. cap.l. fol.118
De fractione hostiæ.cap.lj. fol.118
De,Agnus Dei.cap.lij. fol.121
De pacis osculo. cap.liij. fol.122
Quarta pars Missæ.& primò, de cõmunione sacerdotis.cap.liiij. fol.123
De perfusione.cap.lv. fol.124
De postcommunione.cap.lvj. fol.eod.
De oratione nouissima. & de, Ite, missa est. cap.lvij. fol.125
Quare sacerdos humerum pontificis osculatur.cap.lviij. fol.126
De benedictione nouissima.cap.lix. fol.ibid.

Quinti libri capita.

De diuinis officijs, cã nocturnis,quàm diurnis in genere. cap.j. fol.127
Quid sit officium, & de eius institutione & partibus.cap.ij. fol.128
De nocturnis.cap.iij. fol.136
De matutinis laudibus.cap.iiij. fol.141
De Prima.cap.v. fol.145
De Tertia.cap.vj. fol.147
De Sexta.cap.vij. fol.148
De Nona. cap.viij. fol.eod.
De vesperis. cap.ix. fol.149
De Completorio. cap.x. fol.150

Sexti libri capita.

De officijs dominicarum, specialiter,& quarundam feriarum,& festiuitatum Domini: & ieiuniorũ quatuor temporũ.c.j. fol.152
De tempore Aduentus. cap.ij. fol.155
De prima dominica Aduẽtus Domini.c.iij.f.157
De secunda dominica Aduentus Domini.cap.iiij. fol.159
De tertia dominica Aduẽtus Domini.c.v.fo.eod.
De quarta feria, & ieiunijs quatuor temporum cap.vj. fol.160
De alijs ieiunijs.cap.vij. fol.161
De officio quartæ feriæ.cap.viij. fol.163
De sexta feria. cap.ix. fol.eod.
De sabbato.cap.x. fol.eod.
De dominica quarta Aduentus Domini. cap.xj. fol.164
De vigilia natiuitatis Domini.cap.xij. fol.165
De officio natiuitatis Domini.cap.xiij. fol.167
De dominica infra octauam natalis Domini. cap.xiiij. fol.168
De festo circuncisionis. cap.xv. fol.169
De festo Epiphaniæ.cap.xvj. fol.170
De octaua Epiphaniæ.cap.xvij. fol.172
De prima dominica post Epiphaniam. cap.xviij. fol.ibid.
De dominica secunda,post Epiphaniam. cap.xix. fol.173
De dominica tertia post Epiphaniã.c.xx. fo.174
De dominica quarta,post Epiphaniã.c.xxj. f.175
De dominica quinta post Epiphaniã.c.xxij.f.eod.
De dominica sexta post Epiphaniã.c.xxiij. f.ibid.
De dominica septuagesimæ.cap.xxiiij. fol.eod.
De officio Septuagesimæ. cap.xxv. fol.178
De sexagesima. cap.xxvj. fol.179
De quinquagesima.cap.xxvij. fol.eod.
De feria quarta in capite ieiuniorum. cap. xxviij. fol.181
De quinta feria.cap.xxix. fol.183
De sexta feria.cap.xxx. fol.eod.
De sabbato.cap.xxxj. fol.eod.
De prima dominica quadragesimæ. cap. xxxij. fol.ibid.
De secunda feria. cap.xxxiij. fol.184
De tertia feria.cap.xxxiiij. fol.185
De quarta feria.cap.xxxv. fol.eod.
De quinta feria. cap.xxxvj. fol.eod.
De sexta feria.cap.xxxvij. fol.eod.
De sabbato.cap.xxxviij. fol.186
De secunda dominica quadragesimæ. cap.xxxix. fol.ibid.
De secunda feria.cap.xl. fol.187
De tertia feria.cap.xlj. fol.eod.
De quarta feria.cap.xlij. fol.eod.
De quinta feria.cap.xliij. fol.eod.
De sexta feria.cap.xliiij. fol.eod.
De sabbato. cap.xlv. fol.188

De domi

De dominica tertia quadragesimæ.cap.xlvj. fol.ibidem.
De secunda feria.cap.xlvij. fo.189
De tertia feria.cap.xlviij. fo.eodem.
De quarta feria.cap.xlix. fo.eodem.
De quinta feria.cap.l. fo.eodem.
De sexta feria.cap.lj. fo.eodem.
De sabbato.cap.lij. fo.eodem.
De dominica quarta quadragesimæ.cap.liij. fo.190
De secunda feria.cap.liiij. fo.eodem
De tertia feria.cap.lv. fo.eodem.
De quarta feria.cap.lvj. fo.eodem
De quinta feria.cap.lvij. fo.194
De sexta feria.cap.lviij. fo.eodem.
De sabbato.cap.lix. fo.eodem.
De dominica quinta in passione Domini. cap.lx. fo.195
De secunda feria.cap.lxj. fo.196
De tertia feria.cap.lxij. fo.eodem.
De quarta feria.cap.lxiij. fo.eodem.
De quinta feria.cap.lxiiij. fo.197
De sexta feria.cap.lxv. fo.197
De sabbato.cap.lxvj. fo.eodem.
De dominica sexta in ramis palmarum.cap. lxvij. fo.198
De secunda feria.cap.lxviij. fo.199
De tertia feria.cap.lxix. fo.200
De quarta feria.cap.lxx. fo.eodem.
De quinta feria.cap.lxxj. fo.201
De sexta feria.cap.lxxij. fo.201
De diurno officio.cap.lxxiij. fo.203
De eadem feria.cap.lxxiiij. fo.205
De officio missæ ipsius quintæ feriæ. cap. lxxv. fo.207
De denudatione altariũ.cap.lxxvj. fo.209
De die parasceues.cap.lxxvij. fo.205
De sabbato paschæ.cap.lxxviij. fo.213
Per quem,quomodo, & quare agni de cera fiant.cap.lxxix. fo.214
De benedictione cerei.cap.lxxx. fo.eodem.
De lectionibus & tractib⁹.cap.lxxxj. fo.216
De benedictione baptismi, seu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris catechumenorum. cap.lxxxij. fo.218
De baptismo,vbi etiam agitur de vestibue, quas neophyti quarto die deponunt:& de potrinis.cap.lxxxiij. fo.220
De confirmatione.cap.lxxxiiij. fo.223
De missa.cap.lxxxv. fol.224
De sancto die Paschæ.cap.lxxxvj. fo.226
De die sancto Paschæ.cap.lxxxvij. fo.228
De diurno officio paschæ.cap.lxxxviij. fo.229
De septẽ diebus post pascha.cap.lxxxix. fo.231
De secunda feria post pascha.cap.xc. fo.235
De tertia feria post Pascha.cap.xcj. fo.eodem.
De quarta feria post Pascha.cap.xcij. fo.236
De quinta feria post Pascha.cap.xciij.fo eodem.
De sexta feria post Pascha.cap.xciiij. fo.eodem.
De sabbato in albis.cap.xcv. fo.eodem.
Alia expositio dictorũ septem dierum. cap.xcvj. fo.237
De prima dominica post Pascha.cap.xcvij.fo.eo.
De secunda dominica post Pascha. cap. xcviij. fo.eodem.
De dominica tertia post Pascha.cap.xcix. fo.eo.
De dominica quarta post Pascha.cap.c. fo.239
De dominica rogationum.cap.cj. fo.eodem.
De rogationibus.cap.cij. fo.eodem.
De vigilia Ascensionis.cap.ciij. fo.241
De festo Ascensionis Domini.cap.ciiij. fo.eod.
De dominica post ascensionem.cap.cv. fo.242
De vigilia Pentecostes.cap.cvj. fo.242
De die sancto Pentecostes.cap.cvij. fo.243
De secunda feria.cap.cviij. fol.245
De tertia feria.cap.cix. fo.246
De quarta feria.cap.cx. fo.eodem.
De quinta feria.cap.cxj. fo.eodem.
De sexta feria.cap.cxij. fo.eodem.
De sabbato.cap.cxiij. fo.247
De die dñica sanctæ Trinitatis. cap.cxiiij.fo.eo.
De prima dominica post Pẽteco.cap.cxv.fo.248
De secũda dominica post Pente.cap.cxvj.fo.149
De dominica tertia post Penteco.cap.cxvij.fo.eo.
De dominica quarta post Pẽte.cap.cxviij.fo.250
De quinta dominica post Pente.cap.cxix.fo.eod.
De sexta dominica post Pente.cap.cxx. fo.eod.
De septima dominica post Pẽte.cap.cxxj.fo.251
De octaua dominica post Pente.cap.cxxij. fo.eo.
De dominica nona post Pente.cap.cxxiij.fo.eod.
De decima dñica post Pente.cap.cxxiiij. fo.252
De vndecima dñica post Pente.cap.cxxv.fo.eod.
De xij.dominica post Pente.cap.cxxvj. fo.eodẽ.
De xiij.dominica post Pente.cap.cxxvij. fo.253
De xiiij.dominica post Pente.cap.cxxviij.fo.eod.
De xv.dominica post Penteco.cap.cxxix. fo.eod.
De xvj.dominica post Penteco.cap.cxxx. fo.254
De xvij.dominica post Penteco.cap.cxxxj. fo eo.
De quarta feria quatuor temporum Septembris. cap.cxxxij. fo.eodem.
De sexta feria quatuor temporum Septembris. cap.cxxxiij. fo.eodem.
De sabbato quatuor temporum Septembris.cap. cxxxiiij. fo.155

De dominica

Universidad de Deusto
Biblioteca

De dominica xviij.post Penteco. cap.cxxxv. fol.255
De xix.dñica post penteco.cap.cxxxvj.fo.eo.
De dñica xx.post Penteco.cap.cxxxvij.fo.eo.
De dñica xxj.post Petec.cap.cxxxviij.fo.256
De dñica xxij.post Péteco.cap.cxxxix. fo.eo.
De xxiij.dñica post Penteco.cap.cxl. fo.257
De xxiiij.dñica post Penteco.cap.cxlj. fo.eo.
De xxv.dñica post Penteco.cap.cxlij.fo.eod.
De xxvj.dñica post Péteco.cap.cxliij.fo.258

Septimi libri capitu.

De sanctorum festiuitatibus.cap.j. fo.eo.
De sanctis Fabiano & Sebastiano. cap.ij. fo.264.
De sancta Agnete.cap.iij. fo.eodem.
De conuersione sancti Pauli.cap.iiij. fo.eo.
De sancto Iuliano.cap.v. fo.eodem.
De beata Agatha.cap.vj. fo.eodem.
De purificatiõe sanctę Mariæ.cap.vij.fo.265
De cathedra sancti Petri.cap.viij. fo.266
De Annuntiatione virginis Mariæ. cap.ix. fo.267
De sanctis Apostolis. Philippo & Iacobo. cap.x. fo.eodem.
De Inuentione sanctæ Crucis.cap.xj.fo.268
De reuelatione sancti Michaëlis. cap. xij. fo.eodem.
De sanctis, Gerualio & Prothasio. cap.xiij. fol.269
De sancto Ioanne Baptista.cap.xiiij. fo.eod.
De sanctis Petro & Paulo.cap.xv. fo.270
De septem fratribus.cap.xvj. fo.eodem.
De sancto Iacobo.cap.xvij. fo.eodem.
De septem dormientibus.cap.xviij. fo.eod.
De festo sancti Petri ad vincula. cap.xix. fo.271
De Machabæis.cap.xx. fo.eodem.
De Inuẽtione sancti Stephani.cap.xxj.fo.eo.
De Trãsfiguratione Domini.cap.xxij. fo.eo.
De sancto Laurentio.cap.xxiij. fo.272
De Assumptione virginis gloriosæ Mariæ. cap.xxiiij. fo.eodem.
De sancto Bartholomæo Apostolo.cap.xxv. fo.273
De decollatione sancti Ioannis Baptistæ.cap. xxvj. fo.eodem.
De sanctis Felice & Audacto.cap.xxvij. fo.274
De natiuitate beatæ Mariæ.cap.xxviij. fo.eo.
De exaltatione sanctæ Crucis.cap.xxix. fo.eod.
De festo sancti Matthæi Apostoli & Euangelistæ.cap.xxx. fo.eodem.
De sancto Mauritio & socijs.cap.xxxj. fo.eod.
De festo sancti Lucæ Euangelistæ. cap.xxxij. fo.275
De festo Apostolorum Simonis & Iudæ. cap. xxxiiij. fo.eodem.
De festo omnium sanctorũ.cap.xxxv. fo.eodem.
De officio mortuorum.cap.xxxv. fo.276
De quatuor Coronatis martyribus. cap. xxxvj. fo.279
De beato Martino Episcopo & Confessore.cap. xxxvij. fo.280
De beato Andræa Apostolo.cap.xxxviij. fo.eod.
De beato Nicolao.cap.xxxix. fo.eodem.
De venerabili Beda presbytero.cap.xl. fo.eod.
De sancto Thoma Apostolo.cap.xlj. fo.eod.
De sanctis Stephano & Ioanne Euangelista,& Innocentio.cap.xlij. fo.eodem.
De Apostolis.cap.xliij. fo.282
De Euangelistis cap.xliiij. fo.eodem.
De Martyribus.cap.xlv. fo.283
De Confessoribus.cap.xlvj. fo.284
De Virginibus.cap.xlvij. fo.eodem.
De festo & officio dedicationis Ecclesiæ. cap. xlviij. fo.285

Octaui libri capitu.

De Computo & Calendario:& pertinentibus ad illa.cap.j. fo.286
De anno solari.cap.ij. fo.eodem.
Quid sit annus solaris.cap.iij. fo.286
De mense.cap.iiij. fo.288
De septimana.cap.v. fo.290
De die.cap.vj. fo.291
De anno lunari.cap.vij. fo.292
De regularibus lunaribus.cap.viij. fo.eodem.
De epacta.cap.ix. fo.eodem.
De emboliſmo.cap.x. fo.293
De aureo numero.cap.xj. fo.294
De termino Paschali.cap.xij. fo.eodem.
De cyclo.cap.xiij. fo.295

INDEX LOCVPLES ET FI-
delis rerum ac vocum maximè insignium in hocce Prochiron Diui-norum Officiorum.

De litera A.

Alba,& eius varia significatio, & vsus,patet in adnotatione in lib.iiij.cap.xlviij. fo.117
Abrahæ sacrificium, gratum Deo. Itẽ Melchisedech.lib. iiij.cap.xliij.nu.12.& 13 fo.109
Acolythi,qui.& vnde initium duxerint.lib.ij. cap.vij.nu.1 fo.34
Acolythi,imitãtur carminum scriptores, vel emunctores.lib.ij.cap.vij.nu.3 fo.34
Acolythi cum turibulo & incenso præcedũt diaconum dicturũ Euangelium. Et quibus id de causis.lib.iiij.cap.xxiiij.nu.13. fo.77
Acolythorũ institutio.lib.ij.c.vij.nu.4 fo.34
Acolythorũ officiũ.lib.ij.c.vij.nu.2.& 5.f.34
Adæ & Euæ nomen nascentes hodie exprimunt,quãuis fuerit mutatum. lib.v.cap.ij. nume.34 fo.131
Adorandi quomodo sint pater,filius,& spiritus sanctus.lib.v.cap.ij.nu.59 fo.135
Adoratio,soli Deo competit.nõ imaginibus. lib.iiij.cap.xxxix.nu.3 fo.97
Adorationis duæ spẽs. lib.v.c.ij.nu.61.f.135
Aduentus,est initium officij Ecclesiastici. lib. vj.cap.ij.nu.1 fo.155
Aduentus primus Christi quid adruleric hominiꝰ.quid secundus.quid tertius.quid quartus.lib.vj.cap.ij.nu.3 fo.155
Aduẽtꝰ quot septimanas celebretur.ibi.n.4
Aduentus,quo tempore incipiat.Et quot diebus constet.lib.v.cap.ij.nu.9.& 10 fo.156
Aduentus prima dominica vnde inchoetur. lib.vj.cap.ij.nu.11 fo.156
Aduentus intitulatio cur duplex, & cur duplex,inchoatio.Rationem vide,ibidem.nu. 12.13.14.& 15
Aduentus dominica quarta,& Missæ introitus.lib.vj.cap.xj.nu.1.& 3 fo.164
Aduentus ieiuniũ,est exultationis partim,partim & mœroris.lib.vj.cap.ij.nu.6 fo.155
Aduentus dominica secunda.& quo officio constet.lib.vj.cap.iiij.nu.1.2.& 3 fo.159
Aduentus dominica tertia & eius officium. lib.vj.cap.v.nume.1 fo.159
Aduentu Christi liberatus est homo à septem morbis:quos penè referunt septem antiphonæ, incipiẽtes ab ô.lib.vj.cap.xj.nu.5 fo.164
Per treis Aduẽtus hebdomadas,accipimus trium temporum partes.lib.vj.cap.ij.nu.5 fo.155
Adspersio aquæ benedictę,quid significet.Et quis eam instituerit.nu.1.Et quo cõsilio.lib.iiij.cap. iiij.nu.1.& 3 fo.58
Adspersio trina aquæ lustralis,in ecclesię cõsecratioe,qd notet.Et quorsũ fiat.li.j.c.vj.n.11.f.16
Adspersiones septem altaris,quid notẽt.lib.j.cap. vij.nu.18 fo.21
Agathæ festũ:& officiũ.lib.vij.ca.vj.nu.1 fo.265
Agnetis festum,caret octauis institutionis.& eius diei officium.lib.vij.cap.iij.nu.1 fo.264
Agnus Dei,cur dicatur.lib.iiij.ca.lij.nu.1 fo.121
Agnus quid significet. Et quare ter dicatur.ibidem.nume.2
Agni cerei qui fiunt Romæ in parasceue Paschatis,quid notẽt. Et eorũ virtus. lib.vj.cap.lxxix. nu.1.2.& 3 fo.214
Alba subsequitur amictum.Et quid ea significet. lib.iij.cap.ij.nu.1.& 6 fo.40.& 41
Albæ cõpositio,& forma,cùm in veteri,tum nouo testamento.lib.iij.cap.ij.nu.3.& 4 fo.41
Alchuinus,Caroli prœceptor,Ecclesiasticũ officiũ ab Attilla Rege confessum restituit.lib.vj.cap. cxiij.nume.6 fo.249
Allegoria quid.lib.1.in procemio.nu.10 fo.1
Alleluia,quid significet. & vnde profecta vox. lib.iiij.cap.xx.nu.1.& 2 fo.73
Alleluia,cur iteretur sabbato ante septuagesimam.lib.vj.cap.xxiiij.nu.18 fo.177
Alleluia quid differat à versu illo:Laus tibi Domine.lib.vj.cap.xxiiij.nu.19 fo.177
Alleluia verbum Hebraicum,& eius interpretatio.variè.lib.iiij.cap.xx.nu.3.& 4 fo.73
Alleluia,quòd cantetur in Ecclesia,vnde tractũ. lib.iiij.cap.xx.nu.5 fo.74
Alleluia,quando cantetur,quandóve intermittatur.lib.v.cap.iiij.nu.5.& 6 fo.141
Alleluia duplex,cur in octauis Paschæ,& deinceps cantatur.lib.vj.cap.lxxxix.nu.21 fo.233
Alleluia duplex in dominicis diebus post octauas Paschatis.lib.vj.ca.lxxxix.nu.25 fo.233

Alleluia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Allelu Ia,cur obmittitur inter consecrationem altaris,aut Ecclesię,cõsecratione verò facta,adhibetur.lib.j.cap.vij.nu.6 fo.20
Alphabetum baculo,pastorali scriptũ,in modum crucis, tria notat. lib.j.cap.vj.nu.22. 23.& 24 fo.17
Altare quid.Et quid notet.lib.j.cap.ij.nu.11. 13.& 15 fo.7
Altaria quarta feria denudentur.Et quid illa denudatio notet. lib. vj. cap.lxxvj.nu.1.2. 3.& 4 fo.209
Altaria cur lauentur vino & aqua. Et quid signẽt rami illi,quibus fricãtur.ibi.nu.5.& 6
Altare qui primum exttuxerint.Et vnde fluxerit hodiernus vsus. lib.j.cap.ij.nu.1 fo.6
Altare,& ara,quid differant.ibidem.nu.2
Altare multiplex,multiplicem efficit significationem.lib.j.cap.ij.nu.3.& 4 fo.6
Altare semel cõsecratũ,an iterũ sit cõsecrandum : & quo casu.lib.j.cap.vj.nu.32.&.34 fo.18
Altare quibus ornamentis tegatur Pasehare. lib.j.cap.iij.nu.41 fo.11
Altare,quibus de causis consecretur.Et vnde duxerit ortũ.lib.j.cap.vij.nu.1.2.& 3 fo.19
Altare , debet esse lapideum.libro j.cap.vij. nume.28 fo.22
Altare cur incensetur . lib.iiij.cap.v.nume.5 fo.64
Altaris frons,quo pacto ornanda. Et quid idipsum notet.lib.j.cap.iij.nu.32 fo.10
Altaris consecratio,qua forma fiat.lib.j.cap. vij.nume.4.5.21.29.34.& 35 fo.19.20. 21.& 22
Altaris ministri, quid significent.lib.iiij.cap. vj.nume.4 fo.60
Altaris vltima benedictio,quid significet.lib. j.cap.vij.nu.38 fo.22
Altare maiore consecrato , an alia inferiora cẽseantur consecrata.lib.j.cap.vj.nume.33 fo.18
Altaria cur cooperiantur sabbato sancto.lib. vj.cap.lxxxv.nu.1 fo.224
Ambo, ambonis , quidque notet.lib.iiij.cap. xxiiij.nume.17 fo.77
Amen,omnes ferè orationes claudit. Et quid significet.Et qualiter accipiatur in oratione Dominica.& qualiter alibi.Et cur in eadem oratione,proferatur à sacerdotemet, cùm secus fiat aliàs.lib.iiij.cap.xlviij nume. 20.& 21 fo.117
Amen,respõsio,quid signet.& quomodo accipiatur.lib,iiij.cap.xiiij.nu.6 fo.67
Amen , respon. quid significet . libro iiij.cap.xv. nume.9 fo.69
Amicos diligere debemus,vt charitatis ordo seruetur.lib.iiij.cap.xxxvij.nu.5 fo.95
Amictus vsus , & significatio. lib.iij.cap.ij.nu.1 fo.40
Amictus inuolutio circa collum,& pectus , quid significet.ibidem.nu.2
Amoris summa vis.lib.j.cap.ix.nu.11. fo.26
Ampulla , quid & vnde dicatur.lib.iiij.cap.xxix. nu.24 fo.87
Anacletus Papa,Item , Lucius , statuerunt ministros plures Episcopo celebranti.Et quibus cautis ducti.lib.iiij.cap.xj.nu.8 fo.65
Analogium,quid:& vnde ductum.lib.j.cap.j.nume.34 fo.5
Anagõge,quid.lib.j.in procemio.nu.12 fo.2
Andreæ Apostoli statura.Et vbi ille prædicauit. lib.vij.cap.xxxviij.nu.1 fo.280
Angelus respondit beato Gregorio celebranti. Et cum spiritu tuo , libro vj. cap. lxxxviij.nume.1 fo.228
Angelis cur pennæ adpingãtur. lib.iiij.cap.xxxiij. nume.16 fo.90
Angelus adstat sacerdoti celebranti.lib.iiij.cap. xliij.nu.8 fo.110
Angeli variè effingũtur,pro varia eis à Deo collata dignitate,& munere.lib.j.cap.iij.nu.8 fo.8
Angeli,semper nobis adstant:& parati sunt orationes nostras sursum deferre.lib.vij.cap.xij. nume.6.& 7 fo.268
Angeli orantibus præsunt.lib.iiij.cap.j.nume.38 fo.56
Angeli quota feria creati . lib. iiij. cap.j.nu.29 fo.55
Angelorum festum agit Ecclesia,duplici de causa.lib.vj.cap.xij.nu.1 fo.268
Angelorum omnium officia. lib. iiij.cap.xxxiij. nu.21.22.23.24.25.26.27.& 28 fo.91
Angelorum sex tantùm ordines cur in communi adferantur præfatione,tribus silentio præteritis.lib.iiij.cap.xxxiij.nu.30.& 32 fo.91
Angelorum nouem ordines. lib.iiij.cap.xxxiiij. nume.15 fo.90
Anima,templum Dei.lib.j.cap.vj.nu.7 fo.16
Anna,typum Ecclesiæ gerens , tacitè orauit.lib. iiij.cap.xxxv.nu.4 fo.93
Anniuersarium an celebrari debeat aut possit die festiuo.lib.vij.cap.xxxv.nu.17 fo.277
Anulus, est fidei sacramentum.Et eius vsus vnde aduectus.lib.iij.cap.xiiij.nu.1.& 2 fo.46.& 47

Anulus

Anulus aureus,& rotundus , quid significet. lib.iij.cap.xiiij.nu.4 fol.47
Anulo literæ antiquitus sigillabantur.Et qua significatione. lib.iij.cap.xiiij nu.3 fol.47
Annuntiatio Mariæ,& eius diei officium.lib. vij.cap.ix.nu.1 fol.267
Annũtiatio Mariæ,iure accidit tempore Veris.ibid.nu.2 fol.267
Annus,est triplex.lib.viij.cap.j.nu.5 fo.286
Annus cõmunis.lib.vij.cap.x.nu.3 fo.293
Annus magnus,Item mundanus.lib.viij.cap. iij.nume.26 fo.288
Annus lunaris, quid.lib.viij.nu.1 fol.292
Annus solaris,quatuor temporibus distingui tur.lib.vj.nume.1 fol.152
Annus indictionalis, Romanis:Iubileus,Hebræis:Christianis,benignitatis & gratiæ est. ibid.lib.viij.cap.iij.nu.30.31.&.32 fo.288
Annus magnus huius mundi,quatuor temporum varietate mensuratur. lib.vj.cap.j.nume.2.3.4.&.5 fol.152
Annus solaris,quid.Et nume.4.Et vnde dicatur.lib.viij.cap.iij.nu.1 fol.286
Anni initium,à varijs variè cœptum.lib.viij. cap.iij.nume.2 fol.287
Anni quatuor tempora.Et eorum explicatio. lib.viij.cap.iij.nume.21 fol.287
Anni quatuor temporum qualitas.lib.vj.cap. vj.nume.3 fol.60
Annorum varia nomina. lib. viij.cap.ij.numer.3 fo.287
De anno,vnde dicatur,de eius obseruatione & ratione,variè vide in adnotatione in lib. viij.cap.iij.in fin. fol.288
Antiphonam sequũtur psalmi,in Prima.lib.v. cap.v.nume.3 fol.145
Antiphonæ,vnde ortum habuerint. Et vnde dicantur , & cantentur. lib. v. cap.ij.nu.26. 27.28.29.30.&.31 fol.131
Antiphonæ septem,incipientes ab ô,cur cantentur ante Domini natiuitatem.lib.vj.cap. xj.nume.4 fol.164
Antiphonæ:media vita expositio.lib.vj.cap. lij.nume.5 fol.190
Antiphonæ octauæ Epiphaniæ , cur sint de septimo tono.lib.vj.cap.xvij.nu.2 fo.172
Antiphonæ laudum dominicarum Aduẽtus, quare terminentur per allelu Ia.lib.vj.cap. ij.nume.8 fol.156
Antiphonis cur addantur versus quarundam festiuitatum.lib.vj.cap.cxiiij.nu.2 fo.247.&.248
Antiquorum institutа,& sanctiones, sunt vtilissimi vitæ duces.lib.j.cap.iij.nu.18 fol.9
Aedificantibus spiritualem Ecclesiam , pugnandum est aduersus hostes.Et quibus armis.lib.j.cap.j.nume.11 fol.4
Aegyptiaci dies.lib.viij.ca.iiij.nu.20 fo.289
Aequinoctium , quid.libro viij.cap.iij.nume. ro.25 fol.288
Aetas,quid. Et quomodo accipiatur.lib.viij. cap.ij.nu.33 fol.288
Aetates mundi.lib.vj.cap.liij.nu.5 fol.196
Apocalypsis & Epistolæ canonicæ,legũtur à resurrectione : idque iure. lib.vj.cap.xcvij. nume.3 fol.238
Apostolus,quis dicatur.Et qualiter officium Apostolorum exequatur Ecclesia. lib.vij. cap.xliij.nume.1 fol.282
Apostoli,variè pro suo cuiusque munere,pinguntur.lib.j.cap.iij.nu.10.& 16 fol.9
Apostoli tres tantùm Romæ:& tres Euangelistæ.lib.vij.cap.xliij.nume.6 fol.282
Apostoli & Pontifices missam à Deo primũ institutam , ampliarunt. libro iiij.cap.j.nume.4 fol.53
Apostoli symbolum ediderunt . lib.iiij.cap. xxv.nume.7 fol.80
Apostolorum officium.lib.vij.cap.xliij.nu.2. 3.4.& 5 fol.282
Aqua benedicenda,cur sale condiatur:& forma benedictionis.lib.ij.cap.iiij.nu.8 fo.58
Aqua posita cum vino in calice,an conuertatur in sanguinẽ.lib.iij.cap.xlij.nu.6 fo.105
Aqua prætermissa,an quod gestum est in calice,sit irritum.lib.iiij.cap.xlij.nu.9 fo.105
Aqua cur benedicatur qualibet die dominica.lib.iiij.cap.iiij.nu.4 fol.58
Aqua benedicitur,vinum minùs. Et quid ita. lib.iiij.cap.xxx.nume.21 fol.86
Aquæ benedictio quot requirat. Et quid notet.lib.j.cap.vij.nu.7.9.10.&.11 fol.20
Aquæ lustralis,qua Ecclesia consecratur,quæ & quanta sit vis. Et quæ eius significatio. lib.j.cap.iiij.nume.9 fol.16
Aquæ mutatio in vinum,quid notet mysticè. lib.vj.cap.xix.nume.7 fol.173
Aquæ aspersio , variè fit. lib.iiij.cap.iiij.numero 5 fol.58
Aquæ benedictæ genera quatuor.lib.iiij.cap. iij.nume.10 fol.58
Aquã cũ vino miscere in calice inferiori Episcopo non licet.Et quid cõmistio designet. Et id ex cuius institutione . Et quorsum.

lib.iiij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib.iiij.cap.xxx.nu.18.& 19 fol.86
Aquilæ superimponitur liber euangeliorum. Et qua significatione. lib.iiij.cap.xxiiij.nume.20 fol.78
Ara,quid.lib.viij.cap.iij.nu.27 fol.288
Arca,vnde dicatur.Et quid notet. Et quibus constet.lib.j.cap.ij.nu.10 fol.7
Arca fœderis.lib.j.cap.vij.nu.24 fol.21
Arca testamenti, quibus sit ornata.lib.j.cap.ij.nume.5.& 16 fol.6.& 7
Archiepiscopus,quis & vnde dictus.lib.ij.cap.j.nume.19 fol.29
Arnaldistæ sunt in ea hæresi,vt putent malos ministros nõ posse ministrare sacramenta. Falsò id quidem & temerè. lib.iiij.cap.j.nume.19 fol.54
Arnaldistarum falsa opinio de baptismo.lib.j.cap.viij.nu.12 fol.24
Arundinetum, quid. libro vij. cap. xlv. nume.7 fo.284
Artem suam quisque diligenter curat & colit.lib.j.in proœmio.nu.4 fol.1
Ascensio Domini,habet processionẽ. Et cur idipsum.lib.vj.cap.ciiij.nu.1 fol.241
Ascensionis octaua, quando terminetur.lib.vj.cap.cv.nu.8 fol.242
Ascensionis vigilia,quod habeat officiũ.lib.vj.cap.ciij.nu.1.2.3.& 4. fol.240
Ascensionis Dominicæ Missa:& eius expositio.lib.vj. cap. ciiij.nu.2.3.4.& 5 fo.241.& 242
Assumptio Mariæ celebratur æstiuo tempore,idque congruè. libro vij. cap.xxiiij. nume.4 fol.272
Assumptio Mariæ, habet ieiunium,& octauas.ibidem.nu.9 fol.273
Assumptionis Mariæ officium. lib. vij. cap. xxiiij.nu.3.& 5 fol.272.& 273
Assumptionis die cur euangelium legatur de Maria, & Martha. Et quid illæ duæ sorores designent. ibidem. numero. 6.& 7 fol.273
Assumptionis die cur colligantur herbæ & benedicantur.ibidem.nu.10
Athanasij Symbolum. lib. iiij. cap. xxv. nume.8 fol.80
Atrium Ecclesiæ, quid denotet. lib.j. cap.j. nume.20 fol.4
Augustus Imperator,ex glebis terræ,ab vniuerso orbe allatis,iussit monticulum fieri Romæ, super quo tandem Ecclesia quædam structa est. libro vj. cap.xix.nume.4 fol.173

B

BAbylonicæ captiuitatis descriptio,atque etiam mystice. libro vj. cap.xxiiij.nume.11 fol.177
Baculus pastoralis,quid significet.Et vnde habuerit ortũ. lib iij.cap.xv.nu.1.& 2 fol.47
Baculus pastoralis,cur sit curuus:& qua signi ficatione.& de eius varia forma & compositione.ibidem.nu.3
Baculus pastoralis,est acutus in calce,in medio rectus:in apice retortus.Et qua significatione.ibidem.nu.4
Balteus sacerdotis, quid signaret.lib.iij.cap. xix nu.19 fol.51
Balsami odor, & significatio. lib.j. cap. vij. nume.33 fol.22
Baptisma ac cõsecratio Ecclesiæ, quibus mysticis conficiantur,quæ omnia necessariò adhibentur.lib.j.cap.vij.nu.12 fol.20
Baptizandi extra tempus necessitas quadruplex.lib.vj.cap.lxxxiij.nu.4 fol.220
Baptizari potest infans,qui non potest nasci, sed solùm caput emittit.lib.vj.cap.lxxxiij. nume.33 fol.222
Baptizatus bis vngitur chrismate.Et quare. lib.vj.cap.lxxxiiij.nu.3 fol.223
In baptizandi faciem ter exsufflat sacerdos.Et cur ita.libro vj.cap.lxxxiij.nume.7 fol.220
Baptizandi interrogandi,an renuntient Satanæ,& eius operibus. Et vnde is mos aduectus.lib.vj.cap.lxxxiij.nu.5 fol.220
Baptizandis nomen imponitur. lib.vj. cap. lxxxiij.nume.13 fol.221
Baptizatis datur vestis candida. Et qua id significatione, aut exẽplo.lib.vj.cap.lxxxiij. nume.16 fol.221
Baptizato vestis candida data,quando exuatur.lib.vj.cap.lxxxiij.nu.20 fol.221
Baptismus, quid. Et vnde dictus. lib.vj. cap. lxxxiij.nu.1 fol.220
Baptismus cur fiat potiùs in aqua, quàm in alia re.Et qua aqua fiat.ibidem.nu.2
Baptismus quotuplici tempore fieri possit. ibidem.nu.7
Baptismus cur desyderet trinam immersionem.ibidem.nu.8.

Baptismus,

Baptismus,an deleat peccatum originale.lib. vj.cap lxxxiij.nu.26 fol.222
Baptismus habet in benedictione sex cæremonias.ibidem.nu.3.8.& 9 fol.217
Baptismus fit sabbato Paschatis. Et cur ita. lib.vj.cap.lxxxij.nu.1.& 2 fol.217
Baptismus,qua hora celebrandus. lib.vj.cap. cvj.nume.2 fol.242
Baptismi septem dona.Et quædam variè dantur baptizando. lib.vj. cap.lxxxiij.nume.9. 10.11.14.15.21.& 22 fol.221.& 222
Baptismi forma, quæ sit hodie obseruanda. Et vetus Apostolorũ baptizandi mos.lib. vj.cap.lxxxiij.nu. 27. 28.29.30.31.& 32. fol.222
In baptismo aquam cur sacerdos insufflet.& quoties id faciat. lib. vj. cap.lxxxij.nu.11. fol.219
In baptismo sabbati Paschalis, sacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id dẽ causis. lib.vj.cap.lxxxij.nu.4.5.& 6 fol.218
Baptismum,quæ sequantur.lib.vj.cap.lxxxiij. nume.39 fol.225
Baptisterium, an necessariò sit lapideum.lib. vj.cap.lxxxiij.nu.25. fol.222
Barptolomęi festum,variè celebratur.lib.vij. cap.xv.nu.1 fol.273
Barptolomęi statura ibidem.nu.2 fo.273
Beatorum tres ordines. lib.iiij.cap.lj.nume.9 fol.119
Beda, cur dictus venerabilis. lib.vij. cap.xl. nume.1 fo.280
Benedicamus Domino,dicitur finita oratione.& vnde sumptũ.Et quid significet. Item, Deo gratias. lib.v. cap.ij. nume. 62.& 63 fol.135
Benedictio super populum quorsum fiat.Et qualiter.Et vnde ea profecta ratio benedictionis. lib. iiij. cap. lix.nume.1.2.3.4.& 5 fol.126
Benedictio à quo regulariter fiat. ibidem. nume.6
Benedictio Episcopi, qualiter fiat. ibidem. nume.7
Benedictio solennis cur detur ab Episcopo. In missa verò pro defunctis, minus.lib iiij. cap.lj.nu.23.& 24 fol.121
Benedictionem petens ante lectiones,cur dicat donne,potius,quàm Domine.lib.v.cap. ij nu.44 fol.133
Benedicti institutio,circa diuinum officium. lib.v. cap.iij.nu.32 fol.140
Beneuolentia captatur à tribus. lib. iiij.cap. xlviij.nume.3 fol.115
Bethlemitani Episcopi priuilegium. lib.iiij. cap.xiij.nu.7 fo.66
Bethphania, tertia adparitio. Quarta.lib.vj. cap.xvj.nu.7.& 8 fo.171
Bigamus,ineptus est ad clericatum. Et quid ita.lib.j.cap.ix.nu.13 fol.17
Bissextus quid.Et vnde,& quando contingat. lib.viij.cap.iij.nu.18.& 19 fol.287
Bissextus quomodo dignoscatur.lib.viij.cap. iij.nume.20 fol.287
Bona hominis tria: pro quibus sacerdos offert Deo.lib.iiij.cap.xxxvij.nu.6 fo.95
Bona cœlestis patriæ, quatuor.lib.vj.cap.liij. nume.7 fo.191
Bosra,ciuitas.lib.vj.cap.lxx.nu.4 fo.200
Byssus quid.lib.ij.cap.iij.nu.2 fo.40
Bustum,quid.lib.j cap.v.nu.10 fo.14

C

CAlciamentũ Episcopi,quo iuuiter,quóve prohibeat. libro iij. cap. viij. nume.3 fol.43
Calendæ vnde dictæ. Et cur instituæ.lib. viij.cap.iij.nu.15 fo.289
Calix aureus, quid notet, quid argenteus, quid stanneus.lib.j.cap.iij.nume.45 fol.11
Calix cooperiturhostia non. Et quid ita.lib. iiij.cap.xlvj.nu.11 fol.112
Calix consecratus si deauretur, an sit consecrandus iterum. libro j.cap.vj.numero 35 fol.18
Calicis ferendi mos, variè. Et cur maximè læua.lib.iiij.cap.xxx.nu.25.& 26 fo.87
Calicis & patinæ consecratio. lib.j.cap.viij. nume.24 fo.25
Calicis nomen, vnde tractum. lib.j.cap.iij. nume.44 fol.11
Campana ad quid pulsetur,& benedicatur. lib.j.cap.iiij.nume.2 fol.12
Campanula,cur pulsetur in eleuatione sacramenti.lib.iiij.cap.xlj.nume.52 fo.104
Campanæ pulsatio,quid notet.lib.iiij.cap.vj. nume.19 fo.62
Campanæ,quid.& vbi inuentæ primùm.lib.j. cap.iiij.nume.1 fol.12
Campanæ.prædicatores signant.lib.j.cap.iiij. nume.4 fo.12

Campanæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Campanæ cur pulsentur, quoquam morientе. Et quare in supplicationibus. lib.j.cap. iiij.nu.13.14 fol.13
Campanæ cur pulsentur concitata tempestate.ibidem.nume.15
Campanæ cur pulsentur dum cantatur:Gloria in excelsis, sabbato sancto. lib.vj.cap. lxxxv.nu.3 fol.215
Campanæ ad diuina officia,quoties interdiu pulsentur.Et quoties noctu.lib.j.cap.iiij.nume.9.& 10 fol.12.& 13
Cāpanæ cur sileāt Dominica in ramis,tribus diebus.lib.vj.cap.lxxij.nu.3 & 5 fol.201
Campanæ pulsantur,vbi cantatur:Te Deum laudamus.Et quid idipsum,Et quinā hymnum illum composuerint.lib.v.cap.iij.nume.30.& 31 fol.140
Campanis quot diebus quadragesimæ fit otium.lib.j.cap.iiij.nu.12 fol.13
Candela accensa, quid significet.lib.vij.cap. vij.nume.13 fol.266
Candelæ in tenebris dominicæ quadragesimalis,cur extinguantur.Et quot accendantur.Et quid illæ significent dissimili etiam numero. Et quid earum extinctio. Et quid de ea,quæ remanet,cæteris extinctis.lib.vj. cap.lxxij. nu. 15.16.17.18.19.20.21.22. 23.24.25.& 26 fol.202.& 203
Candelabrum exterius illuminans,quid.lib.j. cap.ij.nume.9 fol.7
Candelabra in vtroque altaris cornu, quid notent. Quid emunctoria siue,forcipes. Quid scutra, lib.j. cap.iij.nume.27.28.29. & 30 fol.10
Canon expeditè dici debet.& cur ita.lib.iiij. cap.xxxv.nu.9 fol.93
Canon,quid & vnde dicatur.& cur cum silentio fiat.ibidem.nu.2.& 6 fo.92.& 93
Canon, quot contineat partes.variè.lib.iiij. cap.xxxvj.nu.1.2.3.& 4 fol.93.& 94
Canon vnde incipiat.libro iiij.cap. xxxv. nume.11 fol.93
Canon Missæ,à pluribus compositus fuit:& cum triplici sanctorum commemoratione. lib.iiij.cap.xxxviij.nu.2 fol.96
Canon commemorationem beatæ Mariæ,& aliorum sanctorum continet. Confessorū tamen,non.ibidem.nu.3.5.6.& 7 fol.96
Canon quòd sublata fuisset voce dictus, ostentum quoddam & prodigium emersit. Ibidem.nu.7
Canon primus,siue secretella, quid signet. lib.iiij.cap.xxxv.nu.5 fol.93
Canon Missæ, in quot partes diuidatur.lib. iiij.cap.xxvij nu.1 fol.83
Canon Missæ soli sacerdoti conuenit.& est summum Missæ. Et quàm secretè fiat.lib. iiij.cap.xxxv.nu.1.& 3 fol.92
Canon memoriam viuorum cōtinere debet. lib.iiij.cap.xxxvij.nu.1 fol.95
Canonis missæ substantia,est quædam passionis dominicæ imago. lib.iiij.cap.xxxv.nume.10 fol.93
Canonis expositio, primæ partis, scilicet:Te igitur.lib.iiij.cap.xxxvj.nu.5.& 6 fol.94
Canonis secunda pars,cum expositione.lib. iiij.cap.xxxvj.nu.13 fol.94
Canonis tertia pars:Cōmunicātes. Et quis eā addiderit.lib.iiij.cap.xxxviij.nu.1 fo.96
Canonis quarta pars. Et eius expositio. lib. iiij.cap.xxxix.nu 1 fol.96
Canonis quinta pars. Quam oblationem.& eius expositio. lib. iiij. cap.xl.nu.1.7.8.10. 11.& 13. fol.58
Canonis sexta pars:Qui pridiè,quàm pateretur,ab Alexandro Papa adiecta.Et eius partium interpretatio. lib.iij.cap. xlj.nu.1.12. 14.30.44.& 45 fol.99.100.102.& 103
Canonis pars octaua. Et eius interpretatio. lib.iiij.cap.xliij.nu.1.4.9.& 10 fol.108
Canonis octauæ partis interpretatio,& summa. lib.iiij. cap. xlvj.nu.8.9.10.12.14.16. 17.18.21.& 22 fol.111.& 112
Canonis interpretatio, in octaua parte.lib. iiij.cap.xliij.nu.7.& 9 fol.110
Canonis decima pars. Et interpretatio. lib. iiij.cap.xlv.nu.1.& 4 fol.110
Canonem Gelasius Papa, à Petro ordinauit. lib.iiij.cap.xxxv.nu.12 fol.93
In canone Missæ sedentes,quid notent.Item, quid stantes.lib.iiij.cap.xxxv.nu.13 fo.93
Cantandi vsus,quorsum institutus.lib.ij.cap. ij.nume.4 fol.32
Cantandi vsum vnde acceperit Ecclesia lib.v. cap.ij nu.65 fol.135
Cantus Ecclesiasticus,cœlestem lætitiam significat.lib.v.cap.ij.nu.68 fol.136
Cantoris munus:& eius diffinitio.lib.ij.cap. ij.nume.1 fo.32
Cantoris nomine,qui intelligantur.lib.ij.cap. ij.nume.5 fol.33
Cantoris primi officium, Item secundi.lib. iiij.cap.xxx.nu.27.& 28. fol.87
Cantores, baculos gestant. lib.ij.cap.ij.numero.6 fol.32
Cantores vocibus cōsonis cantare debēt. lib.ij. cap.ij.num.3 fol.32
Cantorum varia differentia. lib. iiij. capit.xx. num.8 fol.74
Canticum,quid.lib.vj.cap.lxxxj.nu.13 fo.218
Canticum, an & in quo differat à psalmo. Et quis primus cantica instituerit.lib. v. cap. iiij. num.20 fol.142
Cantica:Benedictus, &, Magnificat. cantanda sunt stando.lib.v.cap.iiij.num.28 fol.144
Cantica,vnde dicantur. quid. Et quot habeant versus.lib.v.cap.ij.num.54 fol.134
Cantica sex, quæ in sex feriis dicuntur loco Psalmi:Benedicite.lib.v.c.iiij.nu.19. fo.142
Capellæ initium vnde.& inde capellam.lib. ij. cap.x.num.8 fol.36
Capitulum sequitur antiphonā.Et quare.lib.v. cap.iiij.num.27 fol.144
Capitula cur dicantur in officijs. lib, v. cap.ij. num.51 fol.134
Cappa,siue pluuiale.& eius forma:atq; significatio.lib.iij.cap.j.num.13 fol.40
Casula quid.vnde dicatur.& quid notet.lib. iij. cap. vij.num.1 fol.42
Casula tripliciter plicatur.Et quid idipsum notet.lib.iij.cap.vij.num.3 fol.43
Casula vndiq; clausa, integrāq;, quid notet. ibid.num.5
De catalogo,quid sit,vnde ducat originē, fusè videris in adnotatione in lib.vij.ca.j.fol.164
Cathecuminorum Missa, quæ sit.lib. iiij. cap.j. num.46 fol.56
Catholicorum quidam perfecti,quidam imperfecti.lib.vj.cap.cxxvj.num.5 fol.253
Cœlestinus Papa,Missę introitū addidit.lib.iiij. cap.j.num.6 fol.53
Cœmentum ex quibus componatur. Et quid eorum vnumquodque denotet. lib. j. cap. j. num.10 fol.4
Cereus cur mittatur in aquā in baptismi & fontis benedictione.lib.vj.c.lxxxiij.nu.10.f.219
Cereus Paschalis à subdiacono benedicitur. Et cur non potius à superiori. lib. vj. cap. lxxx. num.3 fol.215
Cereus paschalis, quid significet. ibid. nume-10 4 fo.215
Cereus super colūna,significat Christum. ibid. nume.6
Cerei benedictio,qualiter fiat. Et an vnus tantùm benedicatur,an duo lib.vj.cap.lxxx.nu.7 & 11 fol.215
Cerei benedictio,fit in parasceue paschalis.lib. vj.cap.lxxx.num.1 fol.214
Sub cerei benedictionem, cur ignis antiquus extinguatur,& nouus è petra excutiatur.ibid. nume.2
Cereo paschali infixa tabula,qd signet, quidq; cōtineat.lib.vj.cap.lxxx.num.10 fol.215
Cerei, quid significent.lib. iiij. cap. xxiiij. numero 14.15 fol.77
Charitas,maxima virtutum.lib.j.ca.ij.num.12. fol.7.& lib.iij.cap.xix.num.13 fol.52
Charitas,legis est implementum.lib.iij.cap.vij. num.2 fol.43
Charitatem habens, nihil timet.lib.ij. cap.xxj. num.2 fol.175
Charitatis quindecim gradus.lib. vj. cap. xxvij. num.11 fol.181
Cherubin & Seraphin,in cœlo eminētia, & sedes.lib.iiij.cap.xxxiij.num.29 fol.91
Chiroteca, quo consilio vtatur Episcopus. Et eius significatio.lib.iij.cap.xij.num.1. fol.45
Chiroteca cur manus interdum velētur, interdum spolientur.ibid.num.2
Chirotecæ,quid notent.lib.iij.c.xij.nu.3 f.45
Chrisma confici præcepit Dominus.lib.j.c.viij. num.1 fol.23
Chrisma ex quibus conficiatur. Et qualiter, quáque solennitate.Et quid mysticè sonet illa celebritas tanto apparatu.libro sexto.cap. lxxiiij.nume.10.11.12.13.14.15.16.17. & 18 fol.207
De chrismate,de eius Authore,de vsu & dignitate,vide amplè in adnotatione in lib.vj.cap. lxxiiij.in fi. fol.207
Chorus clericorum,quid.& vnde dicatur.lib.j. cap.j.num.18 fol.14
Christus, vnde dictus,vnde itidem Christiani. lib.j.cap.viij.num.7 fol.23
Christus,lapis angularis,& abscissus.lib. j. cap. vij.num.27 fo.22
Christus,idem & totus in cœlo: idem & totus hîc,& vbiq; est.lib.iiij.cap.xlij. fol.105
Christus non sinit nos tentari, vltra vires nostras.ibid.num.4 fol.105
Christus in cruce decantauit psalmos decem. lib.vj.cap.lxxvij.num.11 fol.209
Christus in cruce orauit pro tribus.ibidem.nume.12
Christus concifixus est tribus clauis. Quid illi claui designent.ibid.num.25 fol.212
Christus, cur pati voluerit. Et quoto ætatis anno.ibid.num.27.& 28. fo.213

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christ⁹ quos sua passione redemerit.ibi.nu.31
Christus fuit vnctus oleo inuisibili. Et oleum, quid significet lib.primo capi.vij.numer. 30 fo.22
Christus,post resurrectionem suam, matri primò apparuit:quod falsò tamen Magdalenæ tribuitur.lib.iiij.cap.vj.nu.23 fo.62
Christus fuit à tribus traditus.lib.iiij.cap.xxxvj. num.7 fo.94
Christus ad tria venit.lib. iiij.cap. lij. numer.3 fo.121
Christus,quomodo intelligatur primogenitus Mariæ.lib.vj.cap.xiij. num.25 fo.168
Christus dissoluit triplicem inimicitiam, quæ intercesserat ante suum aduentum.lib.iiij.ca. xiij.num.2 fo.66
Christus,positus est in signum tripliciter.lib.vj. cap.xiiij.num.5 fo.169
Christus variè pictus, varium quid notat. ibid. num.7 fo.8
Christus qua, & quotuplici forma pingendus. lib.j.cap.iij.num.6.& 12 fol.8.& 9.
Christus pascha typicum celebrauit cum Apostolis,lunam primi mensis, ad vesperã.lib.iiij. cap.xlij.num.2 fo.104
Christus, quotuplici corona depingatur. lib.j. cap.iij.num.19 fo.9
Christus omnes orationes non exaudit.lib.iiij. cap.viij num.2. fo.63
Christus lauit pedes Apostolorum, tribus potissimùm de causis.lib. vj.capit.lxxv. nume.3 fol.207
Christus resurgens,an totum sanguinem suum resumpserit effusum in cruce. lib.iiij.cap.xlij. num.7 fol.105
Christus, an post resurrectionem fuerit aliquibus vestibus vsus.lib. vij.cap. xxxv.nume.42 fol.279
Christus crucifixus sexta feria.lib. iiij.cap. xlvj. num.13 fol.112
Christus manu sua communicauit Apostolis. lib.iiij.cap.xlj.num.40 fo.102
Christus,passus est,sexta feria. lib iiij. cap. xlj. num.2 fo.99
Christus quomodo sanguinem suum adspergit.lib.iiij.cap.xliij.num.1 fo.109
Christus fuit lanceatus, in latere læuo. lib.iiij. cap.iiij num.7 fo.58
Christus,sacerdotes instituit.lib.ij. ca.x. num.4 fol.36
Christus, quale corpus suum dedit in cœna, mortale,an immortale: passibile, an impassibile.lib.iiij.cap.xlj.nu.34.& 35 f.101.102
Christus, cur in fine anni nasci voluit. lib.vj. cap.xiij.num.2 fo.166
Christi nomina,& eorundẽ interpretatio.lib.ij. cap j.num.6.& 8 fo.28
Christi nomina, quædam dicuntur de ipso relatiuè,quædam non.ibid.num.7
Christi genealogia,variè tradita per Matthæũ, & Lucam.lib.vj.cap.xvj.num.12 fo.171
Christi præputium,adseruari in Lateranen. Basilica.lib.iiij.cap.xlij. num.8 fo.105
Christi corpus cur nõ cõsecretur in parasceue. ca.lxxvij.nu.32.33.34.35.36.37.38.& 39. fo.213
Christi corpore, vnde miracula considerantur quæ percurrit Author.lib.iiij.ca.xlj.num. 16 17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.& 27 fo.100.& 101
Christi septem viæ lib.j.c. vij.num.17 fo.21
Christi passione quatuor impetramus. Et quot digitos sacerdos calici leuando adhibeat. quidq; illud notet.li.iiij.c.xlvj.nu.23 f.113
Christi corona,fuit ex iuncis marinis.lib.vj.ca. lxxvj.num.17 fo.211
Christi corpus, cur disponatur in vitro & aqua die parasceues.ibid.num.26 fo.212
Christi resurrectio,ter nuntiata est. lib.vj.cap. lxxxix.num.17 fo.233
Christiani in primitiua Ecclesia, quotidie communicabant. paulò pòst, omni Dominica: tandem aliquando rarius. lib.iiij.c.liij.num.2 fo.122
Christiani omnes ante baptismũ,bis oleo vngũtur.Et varia vnctio, varium quid notat. lib.j. cap.viij.num.6.& 8 fo.23
Christianorum nomen,vbi primùm inuentum. lib.ij.cap.j.num.5 fo.28
Circuitus septenarius pontificis, circa altare consecrandum, quid denotet. lib.j. capit.vij. num.15.16.& 19 fo.21
Cineres, cur imponantur capitibus, in capite ieiunij.Et vnde is mos ortus.lib.vj.cap.xxviij. num.18 fo.182
Circuncidi cur voluerit Christus.causas adfert. lib.sexto.capit.xv. numer. 6.7.8.9.10.& 11 fo.169
Circunciſio cui primùm fuerit iniuncta. Et an eius nomine festum indicatur falsò, aut temerè.lib. sexto.capit. xv.numero 1.13.& 14 fol.169 & 170
Circunciſio,quibus de causis instituta. ibidem, num.2 fo.169

Circunciſio,quando, & qualiter fiebat.ibidem, num.4
Circunciſio, cur fiebat in præputio. ibidem, num.3
Circunciſio, quid conferret.ibidem, num.5
Circunciſio, quibus de causis fuerit mutata in baptismum. lib. sexto.capit. xv. nume. 12 fol.169
Circunciſionis dies, quinq; de causis, est solennis.lib.vj.cap xv.num.16 fo.170
Circunciſionis diebus, multa superstitiosè olim gentiles & pagani agebant. ibidem, num.17
Clamor & benedictio, post Benedictus in tenebris,quid significet.lib.vj.cap.lxxij.num.17 fo.203
Clauium sedes,vbi inueniatur. lib.viij.capi. xij. num.3 fo.194
Clauſtrum, quid: vnde dictum. & eius variæ partes, varium sortitæ officium.lib. j.capi.j. num.42 fo.5
Clericales,qui dicantur.& vnde. lib.ij.num. 11 & 26 fo.28 & 29
Clerici, sunt sacerdotes & reges. lib.ij.capit.j. num.30 fo.30
Clerici ad quid instituãtur.Et quare in quatuor temporibus.lib.ij.cap.j.num.33.& 34 fo.30
Clerici cur maximè ordinentur diebus, sabbatorum.ibid.nu.35
Clerici cur patentibus auribus incedant. lib.ij. cap.j.num.27 fo.29
Clerici,vestimentis lineis cur vtantur.lib.iij.c.j. num.15 fo.40
Clerici & monachi, an & quando offerant. lib. iiij.cap.xxx.num.36 fo.88
Cogitationes Domini,quales.lib.vj.cap.xxxiiij. num.2 fo.185
Collecta cur nulla dirigatur ad spiritum sanctum.lib.iiij.cap.xv.num.11 fo.69
Collectę,quomodo terminentur. variè per discursum.lib.iiij.cap.xv.num.10 fo.69
Collectarum quinam fuerint authores.lib.iiij. cap.xv.num.14 fo.70
Colores missi omnes, ad quatuor genera referuntur.lib.iij.cap.xvinj.num.8 fo.50
Coloribus quot, & quibus vtatur Ecclesia.lib. iij.cap.xviij.num.1 fo.49
Columnæ Ecclesiæ, quid norent. Quid pauimentum.Quid trabes.Quid ligna,laqueatia. Quid reclinatoria.lib.j.cap.j.num.27.28.29 & 30 fol.5
Commercium, quid. lib.vj. capi.xv.nume. 15. fol.170
Communicandi corporis & sanguinis Domini legitimum tempus. lib.iiij. cap. liiij. num.11 fo.124
Communicaturus, debet esse ieiunus. Et cur ita.lib.iiij.cap.liiij.num.15. fo.124
Communione facta,cur sacerdos lauet digitos. & in quo altaris cornu.lib.iiij. cap. lv.num.1 & 3 fo.124
Communione peracta, sacerdos osculatur altare.lib.iij.cap. lvij.num.1 fo.125
Completorium,cur,aut qua significatione ad-monitionéve institutum. Item,vnde dicatur. lib.v.cap.x num.1 fo.150
Completorium,quatuor psalmis constat.lib.v. cap.x.num.3 fo.150
Completorij officium,incipit à Psalmo: Conuerte nos.& cur ita.lib.v.ca.x.num.2. fo.156
Computus,quid.& vnde dicatur. lib.viij. cap.j. num.2.& 3 fo.286
Computi rationem tenere debent sacerdotes. lib.viij.cap.j.num.1 fo.286
Concilij Aurelianensi. decretum, circa nuptiarum ornatum.lib.j.cap.iij.num.47 fo.12
Confessio,quotuplex sit.lib.vj.cap. xxxvj. nu.2 fo.185.& eod.lib.cap.xlvj.num.2 fo.188
Confessio cur ante missam,à sacerdote ineũda lib.iiij.cap.vj.num.1.& 2 fo.62
Confessio,qualis esse debeat.lib. vj. cap. xlvj. num.4 fo.188
Confessores, dicuntur laudatores. quod verbum commune etiam est & martyribus, & virginibus,& veris sanctis.lib. vij. capit. xlvj. num.1 fo.184
Confessores distinguuntur in Episcopos & presbyteros. Et vtrorumq; aliquando idem officium:sæpe diuersum vide.lib.vij.cap.xlvj. ibidem,nume.2
Confessores,qua forma purgantur: qua Doctores:qua deniq; virgines. Vbi & varietatis subdita ratio.lib.j.cap.iij.num.15 fo.9
Confirmari aut baptizari bis non debet quis. lib.vj.cap.lxxxiiij.num.5. fo.224
Confirmatio non debet dari ante septimum diem,post baptismã.lib.vj.cap.lxxxiiij.num.1 fo.223
In confirmatione quid agat Episcopus. lib.vj. cap.lxxxiiij.num.7.& 8 fo.224
Confirmatum cur percutiat in faciem Episcopus.lib.vj.ca.lxxxiiij.num.6 fo.224

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consecrantis mens quò ferri debeat. lib. iiij. cap.xxxv. num.8 fo.93
Consecrari vna species tantùm & seorsum, an possit.lib.iiij.cap.xlj.num.48 fol.103
Cõsecratio & sanctificatio, quid differãt.lib.vj. cap.lxxv.num.12 fol.288
Consecrationis forma cur alia vtatur Ecclesia, quàm fuerit tradita ab Euangelistis. lib. iiij. cap.xlj.num.13 fo.100
Constantinus Imperator, constituit in Basilica aream testamenti, allatam Hyerosolimis à Tito Imperatore.lib.j.cap.ij.num.6 fol.6
Codex altari imponitur.& id quare. lib.j.ca.iij. num.33 fol.10
Corona benignitatis Domini, vbi consistat. lib.v.cap.iiij.num.24 fol.143
Corona sanctorum,qua specie, & forma effingatur.lib.j.cap.iij.num.2 fo.9
Corona clericorum, cur instituta. Item, vnde originem duxerit.lib.ij.cap.j.nume.26.& 31 fol.29.& 30
Coronæ clericorum forma.lib.ij.ca.j. num.28 fol.30
Corporale, quid significet. lib. iiij. cap. xxix. num.84 fo.84
Corporale, qualiter complicetur,& sternatur super altari. Et quàm variè idipsum significet.ibidem num.4
Corporale, quandiu maneat super altari. ibidem,num.5 fo.85
Corpus Christi, cur eleuetur, post consecrationem latè.& maximè. lib. iiij. cap. xlj. numero 51.& 52 fo.104
Corpus Christi non violatur in secessu, nec vomitu.lib.iiij.cap.xlj.num.42 fo.102
Corpus Christi sub alia specie sumitur: quinq; potissimùm de causis.lib.iiij.cap.xlj.num.30 fol.101
Corpus Christi, sumptum & comestum, quid. lib.iiij.cap.xlj.num.41 fol.102
Corpus Christi, sumptum à reis, illos non defendit.lib.j.cap.j.num.50 fo.6
Corporis & sanguinis Christi substantia, est sacramentum & res.lib.iiij. cap.xlij. num. 22 fo.106
Corpora bonorum,dicuntur æqui. lib.j.ca.viij. num.23 fo.25
Cortinarum varius color, varium quid significat.lib.j.cap.ij.num.39 fo.11
Cœlum,vnde dicatur. lib.iiij.cap.xlviij. num.4 fo.115
Cœmeterium,quid:& vnde ductum.lib.j.ca.v. num.4 fo.13
Cœmeterium vnde duxerit initium. lib.j.ca.v. num.11 fo.14
Cœmeterium,ad quid benedicatur.lib.j.ca.viij. num.26 fo.25
Cœmeterium, quibus casibus sic reconciliandum.lib.j.cap.vj. num.45 fo.19
Cœmeterij vel Ecclesiæ parte vna violata, an omne censeatur violatum :& sic in qualibet parte reconciliationem desiderare.lib.j.c. vj. num.46 fo.19
De cœmeterio, quid sit, & vnde ductum sit, pete fusissimè ex adnotatione in lib.j.cap. v. in fine fol. 14. Vbi & de καρυεφάγῳ, eiúsq; generibus nonnulla adferuntur,ex probatissimis excerpta Authoribus.
Cœna Domini, quæ tractanda habeat. lib.vj. cap.lxxj. num.1 fo.201
Crux Christi, multipliciter & variè præfigurata in veteri testamento.lib.v.ca.ij. num.10 fo.129.
Crux,est vexillum triumphi & gloriæ. lib.iiij. cap.vj.num.18 fo.61
Crux ante pectus Pontificis maximi posita, quid designet.lib.iij.cap.ix.num.2 fo.44
Crux antecedit diaconum, in euangelij lectione.lib.iiij.cap.xxiiij.num.16 fo.77
Crux,est quadripartita.& quid notet ea forma. lib.v.cap.ij.num.16 fo.130
Crux cur adoretur die parasceue. Et qualiter id. lib. vj. capit. lxxvij. nume. 20. 21. & 22. fo.211
Crux altari superponitur.lib.j.cap.iij. num.31 fo.10
Crux in medio Ecclesiæ, quid denotet. Et cur in sublime feratur.lib.j.cap.primo.nume. 41 fol.5
Crucis signo armatur Ecclesia: confunditur ciuitas diaboli.lib.v.cap. ij.num.11 fo.130
Crucis signum, tribus digitis est imprimendum.lib.v.capit.ij.nume.12 fo.130
Crucis signum, quàm variè fiat. Et vbi sit faciendum.ibidem.num.13.14.& 15
Crucis priuilegium, & eius inuentionis officium Ecclesiasticum. lib.vij.capit. xj. numero 1.2. fo.268
Crucis duplex festum. ibidem numero. 5 fol.268
Crucis exaltatio, vnde ortum duxerit. lib.vij. cap.xxix.num.1 fo.274

Crucis inuen

Crucis inuentio, superior est exaltatione.ibid. num.2 fo.59
Crucis exaltatio, quod habeat officium. ibid. num.3 fo.274
Crucis deiudicatio in parasceue,quid notet. lib. vj.cap.lxxvij.num.16 fo.211
Crucis mysterium profundum. ibid. nume.14 fo.212
Crucem inuenit Iudas. lib.vij. cap.xj. nume 4 fol.268
Crucem cum incenso facere, quid.lib.j.cap.vij. num.36 fo.22
Cruces quinq; facit sacerdos,in quinta Canonis parte. Et quid ille designent. lib.iij.capit.xl. num.3.4.5.& 6 fo.98
Cruces tres factæ à sacerdote, super oblata, quid significent.lib.iiij.c.xliiij.nu.3 fo.110
Cruces quinq; super hostia, quid significent. lib.iiij.cap.xliij.num.6 fo.168
Cruces quando velentur:& velum ante altare suspendatur.lib.vj.cap.xxxij.num.12 fo.184
Cruces quinq; ex oleo,quid notent.lib.j.ca.vij. num.31 fo.22
Cruces in Ecclesia xij. depictæ, quid signent. lib.j.cap.vj.num.27.& 29 fo.17
Cruces treis cur faciat sacerdos super oblatione,quidve notent.lib.iiij.cap.xxxvj.num.8 fol.94
Cruces quatuor, quas fecit Pontifex in altaris consecratione,quid notent. lib.j.ca.vij.nu.14 fol.20
Cyclus,quid.lib.viij.cap.xiij.num.1 fo.295
Cycli sex numero:solaris,decemnoualis,lunaris,epactalis,magnus,& indictionalis.lib.viij. cap xiij.num.2.3.4.5.6.& 7
Κύριε ἐλέησον, quid significet. Et cur nouies dicatur. nume.2. lib.iij. cap.xij.nume.1.& 2 fo.65
Κύριε ἐλέησον, in Prima. lib.v. capit. v. nume.9 fo.146

D

DAlmatica cur intermittatur aduentus dominici tempore,à diacono:à subdiacono verò tunica.lib.iij.ca.xj.num.9 fo.45
Dalmatica Episcopi,vnde ortum habuerit. Et vnde dicta.lib.iij.cap.xj.num.1.& 2 fo.44
Dalmatica,quales habeat manicas.Et quid notent.ibid.num.3 fo.45
Dalmaticæ forma,& compositio. Et eius significatio.lib.iij.cap.xj.num.5.6.7.& 8 fo.45

Damasi Papæ institutio,circa Missæ introitum. lib.iiij.cap.v.num.2 fo.59
Daniel induxit primus horas treis canonicas cantari,tertiam,sextam,& nonam.lib.v.cap.j. num.7 fo.128
Dauid, cantores instituit. lib.ij. cap.ij. nume.2 fol.32
Dauid vigintiquatuor sacerdotes instituit. lib. ij.cap.x.num.3 fol.36
Dauid nobis in hac militia proponitur in exemplum & typum virtutis. lib.vj.ca. cxv.num.3 fo.249
Dauid funda,quid significet.ibid.num.5
Dauid triplex vnctio. lib.vj. capit. cv. nume.5 fol.242
Dauidis, Pauli, & Matthæi scriptura, cur frequentius vtatur Ecclesia.lib.vj.cap.j.num.33 fol.154
Dæniones, creditores & exactores nostrûm. lib.vj.cap.xlviij.num.2 fo.189
Dæmones non secus timent signum crucis, quàm baculum, quo percussi fuerunt. lib.v. cap ij.num.9 fo.129
Debitorum veniæ petendæ diuersus modus, perfecti hominis, & imperfecti.lib. iiij. cap. xlviij.num.10 fo.116
Dedicatio Ecclesiæ,vnde duxit initium.lib.vij. cap.xlviij.num.2. fo.285
Dedicatio Ecclesiæ, cur octo diebus celebretur.lib.vij.cap.xlviij.nu.3 fol.285
Dedicationis Ecclesiæ festum respondet festo encæniorum.lib.vij.c.xlviij.num.1 fo.285
Dedicationis Ecclesiæ officium:& eius expositio.lib.vij.cap.xlviij.num.4.5.& 6 fo.285
Dedicationis Ecclesiæ festum, differri & reijci an possit.lib.vij.cap.xlviij.num.7 fo.286
Defuncti an loqui possint. lib.vij.capit. xxxv. num.44 fo.279
Deus,verb.attribuitur trinitati,æqualiter.lib.ij. cap.j.num.9 fo.28
Deus qualiter sit adorandus, lib.v.cap.ij.nu.60 fo.135
Deus, propter nos,proprio filio non pepercit. lib.iiij. cap.xliij. nume.2 fo.108
Deus,angelicam & humanam creaturam edidit,in laudem & gloriam. lib.iiij. cap.xxxiij. num.33 fo.91
Deus multa operatus est die xxv. Martij. lib. vij.cap.ix.num.3 fo.267
Deus scit eos, quos approbat: obliuiscitur, quos reprobat. lib.iiij. capit. xxxvij. nume.2 fo.95

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei notitia, confirmatio & perfectio est omnium bonorum. lib. j. capite. vij. nume. 26 fo.22
Dei thronus vt simus, tria necessariò requiruntur. lib.vj.cap.xviij.num.3 fo.172
Dei facies, intelligitur diuina cognitio. lib.vj. cap.iij.num.16 fo.158
Deo credere, Deum credere, & in Deum credere, quid & in quo differant. lib.iiij.cap.xxv. num.16 fo.81
Diabolus, quatuor modis nos affligit. lib.vj. cap.liij.num.4 fo.190
Diaconatus ordo, vnde initium duxerit. lib. ij. cap.ix.num.9. fo.35
Diaconissarum institutio antiquitus. lib.ij.ca.j. num.48 fo.32
Diaconus vnus in quibusdam Ecclesijs, incensat, quinta feria Aduentus. Et quare. lib.vj. cap.viij.num.4 fo.163
Diaconus & subdiaconus stant post sacerdotem, in principio canonis. Et quid ita. lib.iiij. cap.xxxiij.num.11 fo.92.
Diaconus, librum euangelij osculatur. lib.iiij. cap.xxiiij.num.30 fo.79
Diaconus lecturus epistolam, à quibus & quot comitetur. lib.iiij.cap.xvj.num.4 fo.71
Diaconus cur osculetur humerum sacerdotis, in vltima parte canonis. lib.iiij.ca.xlvj.nu.24 fo.113
Diaconus lecturus euangelium, benedictionē petit. Et quorsum idipsum. lib.iiij.ca.xxiij. num.1.& 7 fo.76
Diaconus, cur principio euangelij, subijciat: sequentia sancti euangelij. lib.iiij. cap.xxiij. num.26 fo.78
Diaconus, initio euangelij, lustrat os frontem, & cor, signo sanctæ crucis. Item populus. Et quid ita. ibid.num.27.& 28
Diaconus, quibus diebus dalmaticam porter. lib.ij.cap.ix.num.3 fo.35
Diaconus, qualiter instituatur. lib.ij. capit.ix. num.14 fo.35
Diaconus, induens casulam, quid notet. lib.ij. cap.ix. num.7 fo.35
Diaconus, quare ad horas, non dicat, dominus vobiscum. lib.iiij.cap.xiiij.num.8 fo.67
Diaconus cur manus, in nona parte canonis lauet. lib.iiij cap.xliiij.num.5 fo.110
Diaconus qualem debeat se præstare. lib.iiij. cap.xxiiij. num.9 fo.77
Diaconus & subdiaconus eadémne via in pulpitum ascendant: atq; redeant. lib.iiij.ca.xxiiij. num.10 fo.77
Diaconus librum euangeliorum ab vtra sumat potius altaris parte. lib. iiij. capit. xxiiij. num.6 fo.76
Diaconus patenam cum hostia, offert sacerdoti. & qua significatione. lib.iiij. capit. xxx. num.17. fol.86
Diaconus, cingitur planeta. lib.ij.cap.ix.num.5 fo.35
Diaconus, cur præmittat ante euangelium, turibulum cum incenso. lib.iiij.cap.xxiiij.nu.12 fo.77
Diaconus, lectunis euangelium, populum salutat. lib.iiij.cap.xxiiij.nume.22 fo.78
Diaconus casulam induens ieiuniorum tempore, gladium vibrat contra hostem. lib.ij. cap.ix.num.8 fo.35
Diaconus, manum Pontificis quare osculetur. lib.iiij. cap.xxliij.num.4 fo.76
Diaconus, qua significatione, dalmatica vtatur. lib.ij. cap.ix.num.18 fo.36
Diaconi duplex officium. & num. 10.11.12. lib.ij.cap.ix.num.6.10.11.& 12 fo.35
Diaconi benedictio, vnde cœperit. lib.iiij.cap. xxiiij.num.8 fo.76
Diaconi, qui: & vnde dicantur. lib.ij. cap.ix. num.1 fo.34
Diaconi, Leuitarum subsunt imperio. Et eorū officium, fusè. ibid.num.2 fo.35
Diaconi duo Pontificem deducentes, quid significent. lib.iiij.cap.vj.num.10. fo.60
Diaconorum institutio, quibus constet. lib.ij. cap.ix.num.19 fo.36
Diaconorum officium, inter ieiunia. lib.ij.ca.ix. num.4 fo.35
Dies est duplex. lib.viij.cap.vj.num.1 fo.291
Diei partes. lib.viij.cap.vj.num.2 fo.291
Dies felices & infelices. lib. viij.ca.liij.num.21 fo.290
Dies singuli à quo denominentur. lib.viij.ca.v. num.2 fo.290
Dies cur ita non ordinentur in septimana, sicut planetæ in cœlo. lib.viij. cap.v. num.3 fo.290
Dies tripliciter denominantur. & diei dominicæ excellentia. lib.vij.capit.j. num.13.14 fo.259
Dies quidā priuilegiati, in quadragesima. ibid. num.15 fo.259
Dies variè incipit, iuxta variam regionis & loci consuetudinem. ibidem numero 16. folio 260

Dierum

Dierum alia differentia. lib.viij.cap.vj. nume.3 fol. 292
Dierum septem à Paschate, secunda expositio. Et intellectus. lib.vj.cap.xcvj. nume.1.3.4.5. 6.7.8.9.& 10 fo.237
Digiti consecrati, à sacerdote constringuntur, in octaua parte canonis, tribus de causis. lib. iiij.cap.xliij.nume.5 fo.108
Diuina officia colere debemus, exemplo & typo Hierusalem cœlestis ducti. lib.v.cap.j.nume.1 fo.127
Diuinarum personarum distinctio. lib.iiij. cap. xxv.nume.17 fo.82
Dominica prima ab Epiphania. Et eius Missæ introitus. Item totius officij summa ratio. libro vj.cap.xviij.nume.1.& 2. fo.172
Dominica xv. post Pentecosten, in quo conueniat cum antecedenti. Missa item eiusdem diei. libro sexto. capit.cxxix. nume.1.2.& 3. fol. 253
Dominica xxj. post Pentecosten, quid moneat. Eiúsque diei officium. lib.vj. cap cxxxviij nume.1.2.& 3 fo.256
Dominica xxij. post Pentecosten, hortatur ad charitatem. Et quod sit eius diei officium. libro quinto. capit.cxxxix. nume.1.2.3.4.& 5. fo. 256
Dominica sexta ab Epiphania, nihil habet proprium: mutuatum tamen à duabus præcedentibus. libro sexto. capit. xxiij. numero 1. fol. 175
Dominica post Ascensionem, eiúsque diei officium. libro sexto. capit.cv. nume.1.2.3.4. & 6. fo.242
Dominica secunda quadragesimæ, non habet proprium officium. Et quare idipsum. Et eius graduale, & tractus. lib.vj.cap.xxxix.nume.1. & 3. fo.186
Dominica in ramis, Hieremias legitur, duplici id ratione. Et eius diei celebre officium. libro sexto. cap.lxvij.nume.1.4.5.7.13.14.15. & 16. fo.197.& 198
Dominica infra octauam natalis Domini, quod fiat officium. & eius expositio. lib.vj.cap.xiiij. nume.1.3.& 4. fo.168.& 169
Dominica in ramis palmarum, cur hoc nomen sortita. Et quàm variè appelletur. lib.vj.capi. lxvij.nume.17.& 18. fo.198.& 199
Dominica vacans, quæ: & cur sic dicta. libro vj. cap.xj.nume.7. fo.165
Dominica tertia quadragesimæ, est confessionis. Et eius officium. lib.vj. cap.xlvj.nume.1. & 5. fo.188
Dominica tertia à Paschate, quid hortetur, aut quò vocet. libro sexto.cap.xcix.nume.1.& 2. fol. 238
Dominica quarta à Paschate, inuitat ad lubilum. Et eius officium. lib.vj.cap.c. nume.1.2. 3.& 4. fo.238.& 239
Dominica xvij. post Pentecosten, quid moneat. lib.vj.cap.cxxxij.nume.1.2.& 3. fo.254
Dominica xviij. post Pentecost. quid agat, moneatq;. lib.vj.cap.cxxxv.nu.1.2.& 3. fo.255
Dominica decima post Penteco. quid moneat. lib.vj.cap.cxxiiij.nu.1.& 2. fo.252
Dominica quarta post Penteco. quid moneat. Et eius officium. libro vj.cap.cxviij.num.1.& 2. fo. 250
Dominica secunda à Paschate, quid moneat. Et eius officium. lib.vj.cap.xcvj.nu.1. fo.238
Dominica quarta, post Epiphaniam. lib.vj.capi. xxj.nume.1. fo.175
Dominica quarta quadragesimæ, quid agat. Et qui libri in ea legantur. lib.vj.cap.liij.num.1. 2.& 3. fo.190
Dominica tertia post Epiphaniam, & eius officium triplex. libro vj.cap.xx. nume.1.3.& 4. fol. 174
Dominica xx. post Pentecost. quid legat. lib.vj. cap.cxxxvij.nume.1. fo.255
Dominica quinta post Pentecosten, adfert rete Petri. Et quid illud significet. lib.vj. cap.cxix. nume.1. fo.250
Dominica secunda post Epiphaniam, & eius officium. lib.vj.cap.xix.nume.1. fo.173
Dominica octaua, post Penteco. quid moneat. lib.vj.cap.cxxij.nu.1.2.& 3. fo.251
Dominica xix. post Pentecost. quid referat, aut moneat. lib.vj.cap.cxxxvj.nu 1.& 2. fo.255
Dominica de passione. & eius officium. lib.vj. cap.lx.nume.1. fo.195
Dominicæ transfigurationis die consecratur vinum nouum: & primæ fruges, atque fabæ. libro vij.cap.xxij.nume.2.& 3. fo.272
Dominicæ diei obseruatio, antiquitus nihilò minus religiosa, quàm hodie. lib.quarto.cap. vj.nume.21. fo.62
Dominicæ primæ Aduentus officium. libro vj. cap.iij.nume.1. fo.157
Dominicæ quintæ post Epiphaniam euangelium, & officium. libro vj. capi.xxij.nume.1. fo. 175
Dominicæ primæ à Paschate officium. lib.vj. cap.xcvij.nu.1.2.4.& 6. fol.237.& 238

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominicæ secundæ post Pentecosten, Missa, officiúmq; : & eius expositio.lib.vj.cap.cxvj. num.1.2.& 4. fo.249
Dominicæ sextæ post Pentecost. Missa:& eius expositio.lib.vj.c.cxx.num. 1.& 2 fo.250
Dominicæ nonæ post Pent.Missa:eiúsq; expositio.lib.vj.ca.cxxiij num.1.2. & 3 fo.257
Dominicæ xxiij. post Pentec. officium. lib. vj. cap.cxl.num.1 fo.257
Item Dominicæ xxiiij.ibid.ca.cxlj. num.1.& 2
Item Dominicæ xxv.ibid.cap.cxlij.num.1.& 2 fo.257
Item Dominicæ xxvj. ibid. c.cxliij.nu.1.2.& 4 fo.257
Dominicæ xvj.post Pentecost.officium,ex Mathabeis sumptum. lib.vj.cap.cxxx.nu.1.2.3. & 4 fo.254
Dominicæ die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum. lib.ij.cap.j.nume.36 fo.30
Dominicæ sex quadragesimæ, quid denotent. lib.j.cap.iij.num.37 fo.11
Dominicæ quatuor sequentes Pentecosten, quatuor libris Regum adaptantur.lib.vj.cap. cxviij.num.3 fo.250
Dominicæ xx.post Pent.Missa.lib.vj.c.cxxxvij. num.2.& 4 fo.255.& 256
Dominus cur præceperit puerum xl.die offerri in templo.lib.vij.ca.vij.num.8 fo.266
Dominus vobiscum,salutatio,vnde ortum habuerit.& vbi habeat locum. Et quomodo intelligatur. lib. iiij. cap. xiiij. num.1.2.& 4 fo.66.& 67
Domini nomen,est τετραγράμματον.lib. iij.ca. xix.num.16 fo.52
Domini transfiguratio, cur die sancti Sixti celebretur.lib.vij.cap.xxij.num.1 fo.271
Dona septem. Virtutes septem. Beatitudines septem.lib.iiij.c.xlvij num.9.& 11 fo.114
Dona quæ dicantur illibata.eod.lib. cap.xxxvj. num.11 fo.94
Dormientes,hoc est mortui,resurgent. lib.iiij. cap xlv.num 3 fo.111
Dormitorium vnde dictum. Vnde tumulus. vnde ergastulum.lib.j.cap.v.num.8 fo.13

E

Ecclesia est duplex.lib.j.cap.j.num.1 fo.3
Ecclesia, quid. Et quàm variè appellerur. per discursum.ibid.num.2
Ecclesia,materiale templum,si polluta, reconcilianda est.Et quomodo.lib.j. cap.vj.nu. 38 fo.118
Ecclesia reconcilianda est,propter adulterium in ea commissum : aut alium congressum, aliàs etiam licitum.ibid.num.39
Ecclesia reconcilianda est, propter homicidiũ in ea patratum : ac etiam sanguinis effusionem violentum.ibid. num.40
Ecclesia an sit reconcilianda, propter furtum in ea admissum,aut rapinam, vel quid simile. ibid.num.41 fo.19
Ecclesia, quæ habet sepultum infidelem, vel publicè excommunicatum,reconcilianda est. ibid num.42 fo.19
Ecclesia orans pro Iudæis, non flectit genua. Et cur idipsum.lib.vj.c.lxxvij.nu.13 fo.211
Ecclesia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.ibid.num.14
Ecclesia tantùm vtitur lingua græca & latina cur non itidem hebraica.ibid num.15
Ecclesia non debet dedicari, nisi dotata prius, idq; ex iuste acquisitis. Et quæ impediant eius dedicationem.lib.j. cap.vj. nume.3.& 4 fo.15
Ecclesia consecratur,quinq; de causis.lib.j.c.vj. num.5 fo.15
Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius. lib.j.cap.vj.num.30 fo.17
Ecclesia quid adhibeat circa scrutator. lib.vj. cap.lvj. num.9 fo.193
Ecclesia semel consecrata,an debeat vel possit iterum consecrari.lib.j.cap.vj.num.31.& 36 fol.17.& 18
Ecclesiæ quatuor sunt status. Et vnde illi producantur.lib.vj.cap.lxxxix.num.22 fo.235
Ecclesia spiritualis quibus & quot partibus constet.lib.j.cap.j.num.15 fo.4
Ecclesia,domus orationis. Et an alibi ita meritò orari possit.fusissimè.lib.v. cap ij.num.58 fo.135
Ecclesia, cur triplici lingua vtatur, in Missæ officio.lib.iiij.cap.j.num.36 fo.55
Ecclesia cur hodie vtatur & vasis & ornamentis pretiosis.lib.j.cap.iij.num.46 fo.11
Ecclesiã cùm iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo psalmo:Iubilate Deo, &c. lib.v. cap.iiij.num.16 fo.142
Ecclesia treis natiuitates celebrat : quæ designant treis natiuitates spirituales.lib.vij.cap. xxviij.num.4 fo.274
Ecclesia luget tribus diebus passionis. Et cur ita.lib.vj.cap.lxxij.num.1 fo.201

Ecclesia,pro quatuor obtinẽdis orat.lib.v.cap. v.nu.13 fo.146
Ecclesia,ex multis constat.lib.iiij.capit.xxxviij. nume.4 fo.96
Ecclesia nostra vnde formam acceperit.libro j. cap.j.nume.5 fo.3
Ecclesia orat in missa,pro defunctis.lib.iiij.cap. xlv.nume.2 fo.110
Ecclesię fundamentũ qualiter, & à quibus iaciendum.lib.j.cap.j.nu.7 fo.3
Ecclesiæ caput,cur orientem spectare debeat. ibidem.nume.8
Ecclesia spiritualis ædificatio, qualis.ibidem. nume.9
Ecclesiæ spiritualis quę sint fundamenta.lib.j. cap.j.nu.16 fo.4
Ecclesiæ parietes laterales,quid notẽt.ibidem. nume.17
Ecclesiæ ornatus,in quibus consistat.Et in quibus altaris.lib.j.cap.iij.nume.23 fo.9
Ecclesię ministri,in primitiua Ecclesia, ter noctu interpollatim surgebant ad diuinum officium.lib.v.cap.iij.nu.3 fo.137
Ecclesię consecrandę forma. Et quid eorum quodque signet. lib.j.cap.vj.nu.6.12.13.15. 17.18.19.20.25.26 fo.16.& 17
Ecclesię summitas eminens & rotunda,quid signet.lib.j.cap.j.nu.13 fo.4
De Ecclesię dedicatione,vulgò encænijs.plura vide in aduotatione in lib.j.cap.vj.in fine. fol.19
Ecclesię immunitas pro reis ad eam confugientibus.lib.j.cap.j.nu.49 fo.6
Ecclesię forma, humani corporis portionibus respondet.lib.j.cap.j.nu.14 fo.4
Ecclesię consecratio, duo efficit. lib.j.cap.iiij. nume.8 fo.16
Ecclesię dedicatio, vnde initium duxerit.lib.j. cap.vj.nu.1 fo.15
Ecclesię officium. lib.vj.cap.lxxij.nu.6.7.8.9. & 10 fo.201.& 202
Ecclesiam ingredientes, cur ad altare nosmet inclinemus.lib.v.cap.iij.nu.8 fo.137
Ecclesiam cur adeamus vnà.lib.j.cap.j.nu.45 fol.5
Ecclesię, quot de causis loco mutentur.lib.j. cap.j.nume.51 fo.6
Ecclesias & altaria,solus Pontifex potest dedicare.lib j.cap.vj.nu.2 fo.15
Ecclesiasticarum personarum duo genera.& vnde ortũ habuerint. lib.ij.cap.j.nu.14.& 15 fo.28
Eleemosyna facta vnius nomine, vnius specialis defuncti,an plus prosit quàm communis. lib.vij.cap.xxxv.nu.21 fo.277
Embolismus,quid.libro octauo.capit.x.nume.1 fo.293
Embolismus duplex.libro iiij.cap.xlix.nume.2 fo.117
Embolismalis annus.libro octauo.capit.x.nu.2 fol.293
Embolismorum & prefationum consuetudo. lib.iiij.cap.xlix.nume.3 fo.117
Encœnium,quid.lib.vj.cap.lxiij.nu.2 fo.196
Encœnia ab Hebrœis ortum habuerũt. Et quid. lib.vij.cap.j.nu.27 fo.261
Energumini,qui.& vnde dicti.lib.ij.cap.vj.nu.5 fo.34
Epacta,quid.Et qualiter designetur,& inueniatur.libro viij.cap.ix.nume.1.2.& 3 fo.292. & 293
Epacta,vbi fallat.lib.viij.cap.x.nu.4 fo.293
Ephod,superhumerale sacerdotis.& eius compositio, atque significatio.lib.iij.cap.xix.nume.11 fo.51
Epiphania quid.Et eius diei officium.lib.vj.cap. xvj.nu.1.10.11.& 16 fo.170.171.& 172
Epiphanię Missę expositio. Et quid ea populo nuntiet,in Italia.libro sexto. capit.xvj.nu.15. & 17 fo.172
Epiphanię tria euangelia.libro sexto.cap.xvj. nume.13 fo.171
Epiphanię die non debet quis baptizari, nisi summa necessitate cogente. lib.vj.cap.xvj. nume.6 fo.171
Epiphanię octaua.Et quid notet.lib.vj.cap.xvij. nume.1 fo.172
Episcopalis ordo,quatripartitus est.lib.ij.cap.j. nume.16 fo.19
Episcopatuum & graduum diuersitas,vnde fluxerit.lib.ij.cap.j.nu.22 fo.29
Episcopus,quis:& vnde dictus.lib.ij.cap.xj nume.1 fo.37
Episcopos & prepositos Dominus elegit.quis autem diaconos.libro secundo.capit.j.nu.24 fo.19
Episcopus celebraturus quare premittat psalmos.Et qui sint illi. libro quarto.cap.ij.nu.1 fo.57
Episcopus & sacerdos an intelligantur nomine presbyteri.libro secundo.cap.xj.nume.15 fo.38
Episcopus,qua die,& hora consecretur.Et qua solennitate id fiat. libro secundo. capit.xj.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nume.6.7.11.&12 fo.37.& 38
Episcopus celebraturus,caput pectit.Et quo id consilio,aut exemplo.lib.iiij.cap.iij.nu.1.& 2 fol.57
Episcopus,solenniter celebrans, quoties osculetur.& quos.libro quarto.cap.liij. nume.11 fo.122
Episcopus, bis Codicem osculatur. ibidem.numer.12
Episcopus,cur plura ornamenta habeat, quàm simplex sacerdos.libro tertio.cap.xj.nume.4 fo.45
Episcopus,consecrandas virgines ter compellat eodem verbo.libro secundo.cap.j.nu.41 fol.31
Episcopus,quod testimonium habere debeat. lib.j.cap.viij.nu.16 fo.24
Episcopus,ter exhalat in ampullam olei benedicti.& cur idipsum.libro sexto. capi.lxxiiij. nume.20 fo.207
Episcopus & presbyter,antiquitus,ijdem erant. lib.ij.cap.xj.nu.16 fo.38
Episcopi consecrandi capiti cur liber imponatur.lib.ij.cap.xj.nu.8 fo.37
Episcopi caput, cur balsamo vngatur. Cur itidem manus. Cur pollex.lib.j.cap.viij.nu.17. 18.& 19 fo.24
Episcopi sedes,in Ecclesia.Et eius significatio. lib.ij.cap.xj.nume.2 fo.37
Episcopi consecrationi, cur tres Episcopi debeant interesse.lib.ij.cap.xj.nume.9 fo.37
Episcopi manus impositio, super ordinandis, quid significet.libro secúdo.cap.ix.nume.15 fol.36
Episcopi trina percussio ad ianuam Ecclesiæ, in eius consecratione,quid notet.lib.j.cap.vj. nume.14.& 16 fo.16
Episcopi die suæ consecrationis equos albos equitant.Et quid idipsum notet.lib.j.cap.viij. nume.22 fo.25
Episcopi & superiores Missam auspicantur,remoti ab altari,ad dextrum latus vergentes. Et quibus id de causis.libro quarto.cap.xj. nume.3.4.5.6.& 7 fo.65
Episcopi & presbyteri,quid differant.lib.ij.cap. xj.nume.13 fo.38
Episcoporum vnctio, vnde duxerit initium. Et qualiter vngantur.libro primo,cap.viij.nu.15 fo.24
Episcoporum varia nomina.libro secundo.cap. xj.nu.3.4.& 5 fo.37
De Episcopo, eius munere & dignitate, copiosè vide in adnotatione in cap.xj. libro secundo.in fine. fo.38
Epistola,quid.Vnde dicatur.& quid significet. lib.iiij.cap.xvj.nu.1 fo.71
Epistola vbi debeat legi.ibidem.nu.2
Epistola cur præmittatur euangelio. ibidem. nume.3
Epistola sumpta ex libro Mosi,vel Salomonis, qualiter terminetur. libro quarto.capit.xvj. nume.6 fo.71
Epistolæ allegorica expositio. lib.vj.cap.lvij. nume.2 fo.194
Epistola Pauli: Hortamur vos, &c. militem Christianum armat quatuor virtutibus cardinalibus.lib.vj.cap.xxxij.nu.7 fo.184
Epistolam legens,quò flectere vultum debeat. lib.iiij.cap.xvj.nu. 5 fo.71
Epistolam legere non potest quis, nisi fuerit subdiaconus. libro quarto.capit.xvj.nume.7 fo.71
Esdras populum Israëliticum ad Dei laudes erudit.Ibique horæ canonicæ subijciuntur. lib.v.cap.j.nu.2 fo.127
Euangelistæ qua forma pingantur:& qua sede locentur.lib.j.cap.iij.nu.9 fo.9
Euangelistæ quòd sibi non conuenire videantur super narratione resurrectionis Dominicæ,tum de angelis,tum de testium numero.Et qualiter cocordentur.lib.vj.cap.lxxxix. nume.28.29.30 fo.234
Euangelistæ quatuor,per quatuor animalia figurantur. Item per quatuor anulos aureos rotundos arcæ.lib.vij.cap. xliij nume.4.& 6 fol.283
Euangelistæ quatuor,designant fluuium Paradisi in quatuor capita deriuatum. Et recta est ea comparatio.lib. vij. cap.xliiij.nume.1. 2.& 5 fo.282
Euangelistarum officium ecclesiasticum.commune.eis variè.& nu.9. Excepto Ioanne habente proprium.lib.vij.cap.xliij.nume.7.& 8 fo.283
Euangelistas quatuor,& quatuor doctores tantùm, cur admiserit Ecclesia.lib.vij.cap.xliiij. nume.3 fo.282
Euangelium,vnde dicatur. Et quid.lib.iiij.cap. xxiiij. nume.2 fo.76
Euangelium,est mysteriorum omnium caput. ibidem.nume.3
Euangelium cur dicat nouiter ordinatus:item cur & epistolam.libro sexto. capit.x.nume.6 fol.164
Euangelium in alto & sublimi loco dicitur.fallit.libro quarto.capit. xxiiij.nume.18.& 19 fo.77.& 78
Euangelium de aduentu in Hierusalem,cur hodie legatur.libro sexto.cap.iij.nu.17 fo.158
Euangelium dominicæ primæ post Pentecosten.Et eius interpretatio.lib.vj.cap.cxv.nu.6 fol.249
Euangelium,quare versus Aquilonem legatur. lib.iiij.cap.xxiiij.nu.21 fo.78
Euangelium legente diacono, omnes stantes audiunt.lib.iiij.cap.xxiiij.nume.23 fo.78
Euangelium,auditur nudato capite.Item positis armis,& baculis.libro quarto. capit.xxiiij. nume.24.& 25 fo.78
Euangelium dominicæ tertiæ post Epiphaniã. lib.vj.cap.xx.nu.5.& 7 fo.174
Euangelium, quo consilio legatur in sinistra parte altaris.lib.iiij.cap.xxij.nu.2 fo.75
Euangelium dominicæ tertiæ post Pentecosten,& expositio,etiam mystica.Tum Missa. libro sexto.cap.cxvij.nu.1.2.3.& 4 fo.249. & 250
Euangelium dominicæ secundæ aduentus.lib. vj.cap.iiij.nume.5 fo.159
Euangelium,Erat quidam,&c.Ioan.xj.semper legitur in sexta feria dominicæ quartæ quadragesi.lib.vj.cap.lviij.nu.2 fo.194
Euangelia leguntur variè,pro loci,temporis,& rei varietate. libro quarto.capit.xxiiij.nu.37 fo.80
Euangelia,sunt quatuor de beata Maria.libro septimo.cap.xxiiij.nume.8 fo.273
Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini. libro vj.capit.xiij. nume.13 fol.167
Euangeliorum, quæ dicuntur hebdomada resurrectionis, ordinatio mystica. lib.vj.capit. lxxxix.nume.26 fo.234
Euangeliorum,epistolarum, & prophetiarum varia est terminatio. libro quarto.capit.xvj. nume.11 fo.71
Euangeliorum librum, vnde sumat diaconus. lib.iiij.cap.xxiiij.nume.5 fo.76
Euangeliorum præfationes duę.& vtrilibet vbi locus.lib.iiij.cap.xxiiij.nume.35 fo.79
Euangeliorum & epistolarum varietas,vnde in diuersis Ecclesijs,quinta feria primæ dominicæ quadragesimalis, fuerit profecta.lib.vj. cap.xxxvj.nume.4 fo.185
Euangelijs quibusnam præponatur,In illo tempore,& quibus non.libro quarto. cap.xxiiij. nume.36 fo.79
Eucharistia datur post baptismã: sicut olim manna post transitum maris rubri. & quid Eucharistia.lib.iiij.cap.xlj.num.3 fo.99
Eucharistia non est danda ægroto vomenti. Item, nec ebrioso, insano, hæretico, epileptico,& similibus.Item de alijs accidentibus. lib.iiij. cap. xlij. nume. 13. 14.15.16.& 17 fo.106
Eucharistiam an debeat negare. homini criminoso & scelesto sacerdos. disting.lib.iiij. cap.xlj.num.37 fo.102
Excubiæ treis interpollatæ,in primitiua Ecclesia.lib.v.cap. iij.num.17 fo.138
Exedra,quid.lib.j.cap.j.num.19 fo.4
Exorcismus,quid.Itẽ, quid catechismus.lib.vj. cap.lxxxiij.num.8 fo.220
Exorcista, qui dicatur. lib.ij. capit.vj. nume.1 fo.33
Exorcistæ officium. lib. ij. capit. vj. nume.2 fo.33
Exorcistæ qualis sit institutio. lib. ij. cap. vj. num.4 fo.33
Ezechias Rex, quo consilio serpentẽ æneum confregerit.lib.j.cap.iij.num.3 fo.8

F

FAbiani & Sebastiani, quale officiũ.lib.vij. cap.ij.num.j. fo.264
Felix & Audactus, socij in passione, & vnde nomen sortitus Audactus. lib.vij. cap.xxvij. num.1 fo.274
Fenestræ Ecclesiæ,quid significent. Quid cancelli. Quid ostium. lib.j. cap.j. nume.24.25. & 26 fo.4.& 5
Feria, quid.& vnde dicta. & vnde hoc verbum natum inter Christianos.lib.vij.c.j.nu.11.12 fo.259
Feria tertia Dominicæ quintæ in passione inuitat ad patientiam. Et quod eius diei officium.lib.vj. cap.lxj.num.1 fo.196
Feria quinta post Pentecosten, non habet proprium officiũ. Et vnde mutuetur.lib.vj.cap. cxj.num.1 fo.246
Feria quinta Dominicæ quintæ in passione, quid immoletDeo.Et eius diei officiũ.lib.vj. cap.lxiiij.num.1.2.& 3 fo.197
Feria sexta à Paschate, quod & quale habeat officium.ibid.num.1.2.3.4.5 fo.236
Feria sexta Dominicæ quartæ quadrag. lib.vj. cap.lviij.num.1 fo.194

Universidad de Deusto
Biblioteca

Feria quinta tertiæ dominicæ,in quadragesima quid referat.& quòd varium habeat officiũ. lib.vj.cap.l.nu.1.& 2 fo.189
Feria sexta dominicæ tertiæ in quadragesima, & quale,quidve portendens habeat officiũ. lib.vj.cap.lj.nu.1 fo.189
Feria tertia Dominicæ quartæ quadragesimæ de quo agat.tum de Epistola.nume.2.tum de Euangelio.lib.vj.cap.lv.nu.1.& 3 fo.192
Feria tertia primæ dominicæ quadragesimalis. & eius officium.libro vj. cap.xxxiij. nume.1 fo.185
Feria secunda dominicæ in ramis, quid designet.Et eius officium.lib.vj.cap.lxviij.nume. 1.3.& 4 fo.199
Feria quinta dominicæ in ramis,& eius officiũ. lib.vj.cap.lxxv.nu.1.3.7.& 14 fo.207
Feria quinta dominicæ secundæ quadragesimalis,Et officium. lib.vj.capit.xliij. nu.1.2.& 3 fo.187
Feria sexta primæ dominicæ quadrage.Et eius officium,tum euangelium.lib.vj.cap.xxxvij. nume.1.& 2 fo.185
Feria sexta dominicæ secundæ quadragesimalis,ad patientiam,& mansuetudinem hortatur. Et eius officium. libro vj.capit.xliij.nume.1.& 2 fo.187.& 188
Feria sexta dominicæ quintæ in passione , quid agat:quódve habeat officium.lib.vj.cap.lxv. nume.1.& 2 fo.197
Feria quinta primæ dominicæ quadragesimalis,carebat olim proprio officio. Et quid hodie.lib.vj.cap.xxxvj.nume.3 fo.185
Feria sexta quatuor temporum Septembris, pœnirentiam exprimit ordinandorum.lib.vj. cap.cxxxiij.nu.1 fo.254
Feria quarta dominicæ in ramis Christus venditus fuit à Iuda.Et eius diei tum significatio,tum officium.lib.vj. cap.lxx.nume.1.5.6. 7.9.& 10 fo.200
Feria quarta primæ dominicæ quadragesimalis,est de ieiunio.Eáque solennitas geminatur.Et eius officium duobus constat versibus.lib.vj.cap.xxxv.nu.1.2.& 3 fo.185
Feria tertia Dominicæ in ramis , quid agat.& nume.2.3.Et quotupliciter Ecclesia salutem suam in cruce consideret. libro vj.capit.lxix. nume.1 fo.200
Feria secunda dñicæ quadrag.quid designet.Et eius officiũ.lib.vj.ca.xlvij.nu.1.& 2 fo.189
Feria quinta primæ Dominicæ quadragesimalis,quem habeat missæ introitum.lib.vj.cap. xxxvj.nume.1 fo.185
Feria quarta dominicæ tertię in quadrag.& officij ratio.lib.vj.cap.xlix.nume.1 fo.189
Feria tertia,tertiæ dominicæ in quadrag.& eius officium . libro vj. capit.xlviij. nume. 1.& 3 fo.189
Feria tertia secundæ dominicæ quadragesimalis,Et eius officium.libro vj.cap.xlj.nu.1.& 3 fo.187
Feria quarta dominicæ quartæ quadrages.quid tractet.libro sexto.cap.lvj.nume.1 fo.192
Feria quarta dominicæ decimæseptimæ post Pentecosten quale habeat officium. lib.vj. cap.cxxxij.nume.1 fo.254
Feria quinta quartæ dominicæ quadragesimalis.Et missæ introitus.lib.vj.cap.lvij.nume.1 fo.194
Feria quarta post Pentecosten,habet quatuor tempora.lib.vj.cap.cx.nu.2 fo.246
Feria quarta dominicæ secundæ quadragesimalis , est pœnitentiæ dies.Et missæ introitus.lib.vj.cap.xlij.nu.1.& 2 fo.186
Feria quinta dominicæ in ramis,matutinas vertit in tenebras.Et de eius diei solennitate.lib. vj.cap.lxxij.nu.1.28.& 29 fo.201
Feria secunda dominicæ quintæ in passione.& officium.lib.vj.cap.lxj.nu.1.2.3.& 4 fo.196
Feria quarta dominicæ quintæ in passione,libe rationem à solo Deo expetit.lib.vj.cap.lxiij. nume.1 fo.196
Feria secunda secundæ dominicæ quadragesimalis. Et eius officium. lib.vj.cap.j.nume.1 fo.187
Feriæ tertiæ post Pascha , officium.lib.vj.cap. xcj.nu.1.2.3.4 fo.235
Feriæ quartæ officium à Paschate.libro vj.cap. xcij.nu.1.2.3 fo.235
Feriæ quintæ à Paschate , officium.lib.vj.cap. xciij.nu.1.2.3 fo.236
Feriæ quintæ in quadragesima , olim carebant proprio officio . libro sexto. capit.xliij.nu.4 fo.187
Feriæ sextæ paraseeues,sex priuilegia.libro vj. cap.lxxvij.nu.40 fo.213
Ferię secundę in quadragesima,dominicę secundę ratio.lib.vj.cap.liij.nu.1 fo.192
Ferię secundę post Pascha,officium.lib.vj.cap. xc.nu.1.2.& 3 fo.235
Ferię sextę post Pentecosten missa,eiúsq; expositio.lib.vj.cap.cxij.nu.1.& 2 fo.246.& 247
De feria,quid sit,vnde ortum habeat,vide amplè in adnotatione in libro vij.cap.j. fo.164

Festa

Festa occurrunt plus quinque millia sanctorũ, quolibet die,exceptis calendarum diebus: vt respondit Eusebius Constantino Imperatori. lib.vij.cap.j.nume.28 fo.261
Festa quæ celebranda,per totũ annum.ibidem. nume.30 fo.261
Festa omnia,sunt aut in totũ duplicia,aut simpliciter duplicia,aut semiduplicia. vnũquodque percurrit.ibidem.nu.31.32.33 fol.261
Festa omnis generis sanctorum,cur celebrentur tempore Paschali,sub nomine vnius personæ.ibidem.nume.39 fol.262
Festa sanctorum , qui immediatè cœlum ascenderunt , celebrantur tempore Paschali : non autem cæterorum.ibidem.nu.40 fol.263
Festa sanctorum veteris testamenti, per Græcos & Venetos coluntur.ibidem nume.41
Festorum variæ & dissimiles solennitates hierarchiam cœlestem sedibus & gratia distinctam designant.libro vij. cap.j.nume.34.35. 36.37 fol.261
Festiuitatum diuersa nomina . libro vij.cap.j. nume.18.19 fol.260
Ficulnea euangelica,& eius expositio.libro v. cap.iij.nume.26 fo.139
Fides & charitas,serenitatem gignunt in mente hominis . libro sexto . capit.xxj.numer.3 fol.175
Fides,est baptismatis condimentum:quæ si deficiat , & salus deficiet. libro primo.cap.vij. nume.13 fo.20
Figuræ circularis dignitas,& eminentia.lib.ij. cap.j.nu.29 fol.30
Figuræ in diuinis,sunt virtutum signa.libro primo,in procæmio.nume.2 fo.1
Filij Ecclesiæ triplices . libro sexto. capi.xxv. nume.4.5.6 fol.179
Flamines,qui & vnde dicti.libro secundo.cap.j. nume.23 fo.29
Ad fletum spirituale duo prouocant.lib.vj.cap. lxiij.nume.3 fol.197
Ad fontes fit processio septem diebus à Paschate . libro sexto . capi. lxxix . nume.10 fol.232
Fratres septem.libro septimo.cap.xvj.nume.1 fol.270
Fratrum septem dormientium ferè trecentis annis,festum,& historia. libro septimo.cap. xviij.nume.1 fo.270
Frixorium triplex . libro sexto. cap. lxx.nu.12 fol.200
Frons, sedes est pudoris . libro sexto. cap.lvj. nume.7 fo.193
Funis à campana pendens,quid significet.lib.j. cap.iiij.nume.8 fo.12

G

GAbriel, quid significet. & eius munus.lib. iiij.cap.xxxiij.nu.17 fo.90
Gallus in summitate Ecclesiæ fixus,quid notet. lib.j.cap.j.nume.22 fo.4
Gelasius Papa Præfationes communes dictauit primùm.libro quarto.cap.xxxiij.nume.35 fol.91
Genesis liber cur legatur in septuagesima.lib. vj.cap.xxv.nume.2.& 3 fo.178
Gentilium secta. libro secundo.cap.j.nume.2 fol.27
Genu flectitur,etiam in priuatis orationibus. lib.v.cap.v.nume.16 fol.147
Genu omne,cur flectatur nomine Iesu.lib.vj. cap.lxx.nume.2.& 8 fo.200
Genu vtrunque flectendum in Ecclesia.Domine autem,alterum tantùm.libro quinto.cap. ij.nume.45 fol.133
Genua quare non flectamus ante sextam orationem, in sabbato primæ Dominicæ quadragesimalis . libro vj. cap. xxxviij. nume.3 fol.186
Genua cur flectamus in quadragesima , sub illam collectã:Humiliate capita vestra Deo. lib.vj.cap.xxviij nu.8.9.& 10 fo.181.182
Genuasij & Prothasij festum,ex institutione Gregorij . libro septimo. capi. xiij . nume.1 fol.269
Gloria,quid.lib.v.cap.ij.nume.22 fo.130
Gloria patri,principio omnium horarum dicendum. Excepto mortuorum officio. Et quid ille versus portendat.Et quot vicibus dicatur in nocturnis festiuitatum.lib.v.cap.ij.nu.17. 18.19.20.& 21 fo.130
Gloria patri &c.cur tempore passionis intermittatur.lib.vj.cap.lx.nu.4 fo.195
Gloria in excelsis,hymnus,à quo,& quo loco dicatur . Et eius hymni excellentia. lib.iiij. cap.xiij.nume.1.& 13 fo.66
Gloria in excelsis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis,nisi Episcopo præsente.lib. vj.cap.lxxv.nume.2. fol.207
Graduale sequitur epistolam.limit.nume.2.Et quid significet. ibidem.& 7.& vnde dicatur. lib.iiij.cap.xix.nume.1.3.& 5 fol.72.& 73
Graduale,qua voce offerendum.ibidem.nu.4

Gradualia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gradualia, qui composuerint. lib.iiij. cap.xix. nume.10 fo.73
Graduarius liber, quid. Quid trophonarius. lib. vj. cap.j. nu.25. & 26 fo.154
Græci temerè spiritum sanctum à filio procedere negant. lib.iiij. cap.xxv. nu.12 fo.81
Græci sacrificant ex fermentato pane, falso ducti errore. libro quarto. capit.xlj. numer.10 fol.109
Græci quomodo vtantur imaginibus & picturis dimidiatis. Et quo id faciant. consilio. lib.j. cap.iij. nume.2 fol.8
Græcorum error, de processione spiritus sancti. lib.iiij. cap.xxv. nu.11 fo.81
Gregorius, ieiunium instituit, & officium quintæ feriæ quadragesimalis. libro vj. cap.xliij. nume.5 fo.187
Gregorius Papa, cum ministraret hostiam matronæ ridenti & incredulæ, orauit pro ea. lib. iiij. cap.xlj. nume.28 fo.101
Gulielmus Durandus, origine fuit prouincialis. lib.vj. cap.xxviij. nu.5 fol.181
Gulielmus Durandus communem Ecclesiæ formam instituit, non singularem. libro j. in procœmio. nume.16 fo.2

H

HAEreticorum de Missę augmẽto, ac cæterorum sacramentorum & institutionũ Ecclesiasticarum, grauis cauillatio. lib. iiij. cap.j. nume.8.9.& 10 fol.53
Hebdomada proxima natiuitati, præparatio meritò nuncupatur. Et cur sex diebus ante natiuitatem dicantur laudes propriè. lib.vj. cap.xj. nume.6 fo.165
Hebraicarum literarum interpretatio. lib.vj. cap.lxxij. nume.14 fol.202
Hebræorum secta. lib ij. cap.j. nu.4 fo.27
Herodes, tres fuere. lib.vij. cap. xxvj. nume.2 fol.273
Hierarchia quotuplex, & vnde dicatur. lib.iiij. cap.xxxiij. nume.31 fo.91
Hierusalem decima luna venit Christus: & cur ita. lib.vj. cap.lxvij. nu.12 fo.198
Hilarius Pictauiẽsis quid addiderit ad hymnũ, Gloria in excelsis Deo. libro quarto. cap.xiij. nume.4 fo.66
Historia, quid sit, & vnde dicatur, eiúsq; verbi quàm varia sit significatio, amplissimè supra. Auctoris mentem, vide in adnotatione reiecta ad calcem procemij. lib.j. fo.2
Holocaustum quid. libro quarto. cap.xxx. nume.13 fol.86
Hœdi pellis figura, & significatio. lib.iij. cap. xij. nume.4 fo.45
Homo, templum spirituale, interdum pollicitur. lib.j. cap.vj. nume.37 fo.18
Homo quorum debeat misereri. lib.j. cap.vij. nume.32 fol.22
Homo sanctus, arcui comparatur cœlesti. lib. vj. cap.xxvij. nu.9 fol.180
Homo vt sit templum Dei quæ secum habere debeat. lib j. cap.ij. nume.7 fol.6
Hominis magna ignorantia. libro vj. capit.iij. nume.3 fo.157
Homines an erunt nudi, post diem iudicij, an verò amicti. libro septimo. cap. xxxv. nu.43 fol.279
Hominum tria genera per Christum saluata. lib.vj. cap.lxxij. nume.11 fol.202
Horæ tribus modis incipiuntur, eò quòd tribus modis contingit peccare. libro v. cap.ij. nume.8 fo.129
Horæ singulæ canonicæ, respondent singulis actibus passionis Christi. libro quinto. cap.j. nume.6 fol.127
Horæ septem canonicæ, repræsentant septem hominis ætates. libro quinto. capit.j. nume.4 fol.127
Horarum canonicarum partes omnes. lib.v. cap.x. nu.8 fo.151
Horarum principia cur obmittatur feria sexta dominicæ in ramis. Item aliæ multæ solennitates circa legitimũ Ecclesiæ officium. lib. vj. cap.lxxj. nu.7.8.9.10 fo.201
Horarum singularum initio cur præponatur, Deus in adiutoriũ meum intende. lib.v. cap. ij. nume.7 fo.129
Horis quatuor diei tantùm cur laudemus Deũ: & non omnibus. libro quinto. capit.j. nume.5 fol.127
Horologium in Ecclesia, quid notet. Quid sacrarium. Quid Coclea. Quid piscina. Quid tegulæ. lib.j. cap.j. nu.35.36.37.38.& 39 fo.5
Hostes Ecclesiæ, quatuor. libro quinto. cap.iij. nume.4 fo.137
Hostia quid. lib.iiij. cap.xxx. nu.12 fo.86
Hostia, vnde dicatur. libro quarto. cap.xlj. nume.4 fo.99
Hostia rotunda cur fiat. lib.iiij. cap.xxx. nume.8 fol.85
Hostia primò per medium frangitur. & quare idipsum. lib.iiij. cap.lj. nume.5 fol.119

Hostia cur diuidatur in treis partes. lib.iiij. cap. lj. nume.20 fo.120
Hostia ferè ponitur inter sacerdotem & calicem. lib.iiij. cap.xxx. nu.23 fo.87
Hostia, dicitur salutaris, rationalis, acceptabilis, & rata. Et quibus idipsum rationibus. lib. iiij. cap.xl. nu.12 fo.98
Hostiæ fractio, quomodo fieri debeat. lib.iiij. cap.lj. nume. 1.2.3.8.10.12.13.15.16.18. & 19 fo.118.119.& 120
Hostiæ fractio ad quid fiat. ibidem, numer.4 fol.119
Hostiæ tres partes, quid significent. lib.iiij. cap. lj. nu.21.& 22 fo.120
Hostiæ altera dimidietas, cur iterum diuidatur. lib.iiij. cap.lj. nu.6 fo.119
Hostiæ particula, post subdiuisionem remanens in sinistra, cur coniungatur parti super patenam positæ. ibidem. nu.7
Hostiæ particula, cur mittatur in sanguinem. lib.iiij. cap.lj. nu.17 fo.120
Hostiam puram &c. illa pars canonis, quàm valdè exponatur. lib.iiij. cap.xliij. nu.8 fo.109
Hostiarum tabernaculum, quid notet. lib.j. cap. iij. nume.25 fo.10
Hyacinthi lapidis vis. libro tertio. cap.x. nu.3 fo.44
Hymnus, vnde natus primùm. Et quid. lib.v. cap.ij. nu.23 fo.130
Hymnus cur sequatur inuitatorium. lib.v. cap. iij. nume.13 fo.138
Hymnus, gloria patri non cantatur post responsorium Missæ, post horarum autem, &c. lib.iiij. cap.xix. nume.9 fo.73
Hymnus, psalmus, & canticum, an & quid differant. lib.v. cap.ij. nume.25 fo.130
Hymnus nunquàm mutatur in Prima. Et quid ita. lib.v. cap.v. nu.2 fo.145
Hymnum: Vexilla regis prodeunt &c. cur Ecclesia cantet dominica quinta in passione Domini. lib.vj. cap.lx. nu.3 fo.195
Hymni, an & vbi præcedant psalmos: aut econtrà. lib.v. cap.ij. nu.24 fo.130
De hymnorum ortu, vsu, & authoritate, amplissimè pete ex adnotatione in lib.v. cap.ij. in fine. fo.136. Vbi & de psallendi ratione, multa.
Hyssopum, quid notet. Et eius natura & situs. lib.j. cap.vij. nume.20 fo.21
Hugo de sancto Victore, quid responderit fratribus, simplicem sibi offerentibus hostiam. libro quarto. capit.xlj. nume.29 fo.101

I

IAcobus maior, filius Zebedæi euangelium docuit in Hispanijs. Et eius diei officium. Et quando fiat. libro septimo. capit.xvij. nume.1.2.& 3 fo.270
Iacobus minor & Simon, fratres Domini. lib. vij. cap.xxxiij. nu.1 fo.275
Iacobus minor, cur dictus frater Domini. lib. vij. cap.x. nu.3 fo.267
Iacobi minoris, vita, dignitas, & sanctitas. Eius deinde interitus. libro septimo. capit.x. nu.5 & 6 fol.267
Iesus nomen est proprium. libro quarto. ca. xv. nume.7 fo.69
Iesus, vnde dictus Nazarenus. libro ij. capit.j. nume.10 fo.28
Ieiunare qui teneantur. libro sexto. capit.vij. nume.13 fol.162
Ieiunandum an sit in vigilijs Apostolorum. & quorum. libro vj. capit.vij. nume.16.17.18. & 19 fo.162
Ieiunandum an sit à tempore Paschali. lib.vj. cap.cv. nu.7 fol.242
Ieiunandum quarta feria dominicæ in ramis. Et quam ob causam. lib.vj. cap.lxx. nume.13 fo.200
Ieiunium, quid. Et vnde dicatur. lib.vj. cap.vij. nu.1.2.& 3 fo.161
Ieiunium, quódnam perfectissimum omnium. lib.vj. cap.x. nu.3 fo.164
Ieiunium, primùm instituit Petrus Apostolus. Et quorum institutum. lib.vj. cap.xxviij. nume.2.& 3 fol.182
Ieiunium aliud, quàm multiplex. & eorum particularis discussio. libro vj. cap.vij. nu.6.& 7 fol.161
Ieiunium soluere ante horam, peccatum. lib.vj. cap.vij. nu.15 fo.162
Ieiuniũ, cur dimensum quadraginta diebus. Et cuius exemplo. libro vj. capit.xxxij. nu.2.& 3 fol.184
Ieiunium laudabile. lib.vj. cap.xlj. nu.2 fo.187
Ieiunium spirituale, Deo placet: non carnale, & sextæ feriæ officium. libro vj. capit.xxx. nume.1.& 2 fo.183
Ieiuniũ compassionis. Et quotupliciter fiat ipsa compassio. lib.vj. cap.vij. nu.10 fo.161
Ieiunium, cur inchoetur in quarta feria. lib.vj. cap.xxviij. nu.13.14.15.16.& 17 fo.182
Ieiunium habent inter Martyres solus Laurentius: inter Confessores, Martinus. lib.vj. cap.vij. nume.20 fo.162

Ieiunium non soluũt serui præguſtantes cibos. lib.vj.cap.vij.nume.21 fol.162
Ieiunium sequens,an posit transferri in præcedentem hebdomaden. lib.ij. cap.j. nume.38 fol. 51
Ieiunium auspicari debent clerici à quinquagesima.lib.vj.cap.xxvij.nume.7 fol.180
Ieiunium fractum est à veteri lege. lib.vj.cap. vj.nume.12.& 13 fol.160
Ieiunij principium,interrumpit ordinem historiarum,in prima Dominica quadragesimæ.libro vj.cap.xxxij.nume.5 fol.184
Ieiunij commendatio, & vis. lib.vj. cap.vij. nume.5 fo.161
Ieiunij formam Apostoli nobis tradiderũt. lib. vj.cap.cx.nume.1 fol.246
Ieiunia,quæ ab Ecclesia instituta. lib.vj.cap.vij. nume.12 fol.162
Ieiunia triplicia, item, primitiarum. lib.vj.cap. vj.nume.10 fol.160
Ieiunia quatuor temporum, in primitiua Ecclesia, ter fiebant in anno. Hodie quater. Et cur ita.lib.vj.ca.vj.nu.1.2.4.5.6.7.8.& 9 f.160
Ieiunia quatuor temporum,cur sic dicta.Et cur fiant.lib.viij.cap.iij.nu.22.& 23 fol.288
Ieiuniorum instituendorum vetus mos, diuersus ab hodierno. Et eius ratio. lib.vj.c.cxxxv. nume.2.3.4.& 5 fol.255
Ieiuniorum Dies,pridem institutus,muratus est à Leone Papa.lib.vj.cap.vj.nu.11 fol.160
Ieiunijs ineſt authoritas,ex tribus. lib.vj.ca.vij. nume.4 fol.161
De ieiunio eiúsque institutione & authoritate, collige fusè ex adnotatione in lib.vj.ca.xviij. in fin. fo.183
Idolorum immodicus vsus reprobatur: moderatus probatur.lib.j.cap.iij.nume.4 fo.8
Idus. & cur sic dicantur. lib.viij. cap.iiij. nume. 17.& 18 fo.289
Ignis necessarius,ad omnia sacrificia.lib.iiij.capi.vj.nume.5 fol.60
Imperatorem debere esse subdiaconum. lib.ij. cap.viij.nume.6 fol.34
Inclinat se Sacerdos,facta turificatione, & deinde osculatur altare. Et eorum significatio mystica.lib.iiij.cap.xxxij.nu.1.& 2 fol.88
Inclinationes sacerdotis, in Missa,quid notent. lib.iiij.cap.vij.nume.6 fol.63
Inclinationes Christi,tredecim,in ara passionis. ibidem,nume.7
Indictio,quid.lib.viij.cap.v.nume.9 fol.291
Indumenta quatuor, secundum legem Mosaicam.lib.iij.cap.xix.nume.1 fol.50
Indumenta quatuor,propria legalis Pontificis: eorúmque compositio,textura & forma.ibid. nume.2.& per discursum nu.3.4.5 fo.51
Indumenta legalia,ex quo fabricata.lib.iij.cap. xix.nume.17 fol.52
Indumentis albis vtendum,in consecratione Ecclesiæ, etiam quócunque die celebretur. lib. iij.cap.xviij.nume.3 fol.49
Indumentis albis, quibus diebus vtatur Ecclesia.lib.iij.cap.xviij.nume.2 fol.49
Infirmi & cathecumini,quare oleo inungantur. lib.j.cap.viij.nume.4 fol.23
Innocentes, tertium martyrium sustinuerunt, quod est operę & non voluntate.Et cur illud festum celebret Ecclesia. lib.vij. cap.xlij.nume.10.& 14 fo.281
Innocentium festũm cur non admittat cantica lætitiæ.Et eorum officium. lib.vij.cap.xlij.nume.11.12.& 13 fol.281
Innocentius tertius,quid statuerit in rem sacrã. lib.iiij.cap.xiij.nume.6 fol.66
Innocentius Papa,statuit corpus Christi,sub specie panis reseruari, in quinta feria Dominicæ in ramis.Et cur ibidem sanguinem. lib.vj.cap. lxxv.nume.9.& 10 fol.208
Institutionum Ecclesiasticarum varius vsus: vt varius ortus. lib.j.in procœmio. nume.14.15 & 17 fol.2
Introitus Missæ, forma variè. lib.iiij.cap.v.nume.3 fol.59
Introitus,vnde dicatur.ibidem,nume.4
Introitus,vnde debeat adsumi.ibid.nume.5
Introitus officiorum, variat sæpe in versu. lib. vj.cap.lij.nume.2 fol.190
Introitus missæ dicendæ in quarta Dominica quadragesimæ.lib.vj.cap.liij.nu.6 fo.191
Introitus Missæ significatio.Et ortus.lib.iiij.capi.v.nume.1 fol.58
Introitum missæ adaptatio,à Septuagesima,vsque ad Pascha.lib.vj.cap.xxiiij.nu.21 fo.178
Inuitatorium,quid significet. Et qua voce dicatur.lib.v.cap.iij.nume.10.& 11 fol.137
Inuitatorium,cur aliquando integrè, aliquando imperfectè reperitur. lib.v. cap.iij. nume. 12 fol.138
Inuitatorium,cur non habeat locum in die Epiphaniæ.lib.vj.cap.xvj.nu.9 fol.171
Ioannes Baptista, cur dictus lucifer. lib.vij.cap. xiiij.nume.2 fol.269
Ioannes Euangelista, quo die obierit. ibid.nume.5 fol.269

Ioannes Baptista, & beata etiam Maria, fuerunt in peccato originali concepti. ibidem num.6 fo.269
Ioannes Baptista, qua forma pingatur. Et qua martyres. lib.j. capit.iij. nume.13.& 14 fol.9
Ioannes Euangelista passus est martyrium: quod est voluntate,non opere.lib.vij.ca.xlij. num.6 fo.280
Ioannes Euangelista obijt in festo Ioannis Baptistæ.lib. septimo. cap. xlij.nume. 8.& 9 fo.281
Ioannes cur denuò repetatur in vndecima parte canonis: atq; præmittatur Mathiæ & Barnabæ Apostolis. lib.iij. cap. xlvj. num.7 fo.111
Ioannis Baptistæ festum duplex agit Ecclesia, & cur ita. Et eius missa.lib.vij. cap.xliij. num.1.3.8 fo.269
Ioannis vigilia, habet ieiunium. ibidem num.4
Ioannis Baptistæ quadragesima.ibidem num.8
Ioannis Baptistæ vigilia, cur ignes, accendantur, & qua significatione. Et cur ossa comburantur.& cur rota voluatur.ibidem.nu. 10 11.12.13. fo.269,& 270
Ioannis Baptistæ caput, vbi humatum. Et vbi, quando, & à quo inuentum. lib.vij.cap.xxvj. num.3.4 fo.273
Ioannis Baptistæ officium ecclesiasticum in decollatione. ibid.num.5
Ioannis decollatio. lib. vij. cap. xxvj. nume.1 fol.273
Ioannis Euangelistæ officium. lib.vij. cap.xlij. num.7 fo.281
Ioannis Euangelistæ hymnum diaconus canit voce recuperata,quam ptius amiserat.lib.vij. cap.xiiij num.7 fo.269
Iob legitur Dominica vndecima post Pentecost.Et quid moneat.Et eius diei officium. lib.vj.cap.cxxv.num.1.2.& 3 fo.252
Iordanis, quid, mysticè.lib.vj.cap.xlvij.num.3 fo.189
Ioseph,Christum refert. lib.vj.cap.xlvj.num.3 fo.188
Ioseph potius, quàm Mariæ genealogia, cur compũterur lib.vj.cap.xiij num.14 fo.167
Item, Missa est periodus Missæ. quid significet, aut moneat. lib.iiij.capit. lvij. nume.6 fo.125
Iubilus, quid notet. lib.vj. capit.xlij. nume.11 fo.163
Iudas variè appellatus est. lib. vij. cap. xxxiij. num.2 fo.275
Iudas an cum alijs Apostolis, corpus Christi sumpserit. In vtranq. partem rationes probabiles.lib.iiij.cap.xlj.num.36 fo.102
Iudas, quarta feria, immane sacrilegium perpetrauit. lib.iiij.cap.xl.num.3 fo.98
Iudæ Christus ne dederit sacramentum, ad bonum,an malum potius eius.lib.iiij.cap.xlj. num.38 fo.102
In Iudæis baptizandi,quid obseruãdum.lib.vj. cap.lxxxiij.num.23 fo.222
Iudicij dies plenus erit gaudio propter dominicam, & nostram resurrectionem.lib.vj. cap.xcv.num.3 fo.236
Iudith historia cur legatur dominica xiiij.post Pentecost. Et eius diei officium quale. lib. vj.cap.cxxviij.num.1.& 2 fo.253
Iugum, est in quolibet statu & gradu, super filios.lib.vj.cap.xxv.num.10 fo.179
Iulianus, Cenomanensis Episcopus. Et quot præterea Iuliani.libro. vij. capit. v. nume. 1 fo.264
Iulianus monachus, diabolo amicus apostata, & Christianorum persecutor. Cuius tumulus ad hunc diem fœtorem intolerabilem emittit lib.vij cap.xj.num.5 fo.268
Iustitiæ beneficium. lib.sexto. capit.x. nume.2 fo.163

L

Lampades cur accenduntur in vesperis,maximè sub canticum Mariæ. lib. v. ca. ix. num.9 fo.150
Lateranensis Ecclesia orationem dominicam dicit loco collectæ, in Missa & horis. lib.iiij. cap.xv.num.17 fo.70
Laurentius post beatum Stephanum, primatum obtinet inter martyres. Et cur honorificentius præ cæteris colatur.& eius diei vigiliæ officium. lib. vij. cap. xxiij. num.1.2.4 fo.272
Laurentius tria singularia habet priuilegia. ibid.num.5
Lectio nona, cur instituta nomine trinitatis. lib.v.cap.j.num.50 fo.135
Lectionis secundæ in sabbatis, expositio.Item tertiæ,& quartæ. lib.vj.c.lxxxj.nu.4.5.6.& 8 fo.216.& 217
Lectiones duæ,cur legantur quarta feria quatuor temporum.In Missa vna tantùm lib.vj. cap.viij. num.2.& 3 fo.163
Lectiones duæ leguntur in quarta feria quarræ Dñicæ quadrages.lib.vj.ca.lvj.nu.11 fo.193

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lectiones apostolicas & euangelicas, quis primùm statuerit debere dici ante sacrificium. lib.iiij.cap.xvj.num.10 fo.71
Lectiones matutinales, quid significent. lib.v. cap.ij.num.43 fo.133
Lectiones quotuplici sine terminentur. lib.v. cap.ij.num.49. fo.133
Lectiones cur Romæ legantur græcè & latinè.lib.vj.cap.x.num.5 fo.164
Lectionum & canticorum præposterus ordo. lib.vj.cap.lxxxj.num.14 fo.218
Lectionum pluralitas, quid noter.lib.v. cap.ij. num.47 fo.133
Lectionum author cur non exprimatur in nocturnalibus, siue in diurnalibus. lib.v. cap.ij. num.52 fo.134
Lectionibus finitis dicitur, Tu autè Domine, & cur ita.lib.v.cap.ij.num.46 fo.133
Lector,vnde dictus.Et eius munus. lib.ij.cap.v. num.1.2.3.& 5 fo.33
Lector,quomodo instituatur.ibid. num.4
Leo Papa,quid addiderit canoni Missæ. lib.iiij. cap.xxxix.num.4 fo.97
Leo Papa,eodem die nonies celebrauit.lib.iiij. cap.j.num.26 fo.55
Lepræ curatio.lib.iiij.cap.xxv.num.28 fo.82
Leprosi sanatio, quid significet. Et quotuplex lepra.lib.vj.cap.xx. num.2 fo.174
Leuita,quis.lib.vij.cap.xxiij.num.3 fo.272
Leuitis de mandatum erat negotium ianitorum.lib.ij.cap.iiij.num.3 fo.33
Lex antiqua,quædam habet mystica, quædam moralia.lib.j.cap.j.num.7 fol.1
Lex an recipiat mutationem. disting. ibidem num.8
Libare,quid lib.iiij.cap.xxx.num.11 fo.86
Libri Sapientiæ, cur potissimùm legantur in Augusto. Et quid septima Dominica præterea adhibeat. lib.vj.cap.cxxj. nume.1.& 2 fo.251
Libri Ecclesiastici,tres sunt.lib.vj. cap.j.nu.24 fo.154
Libri lectionum, plures sunt quos percurrit. lib.vj. cap.j.nume.27.28. 29. 30. 31.& 32 fo.154
Libri Regum, leguntur post octauas Pentecostes. Et cur ita.lib.vj. cap.cxv. num.1. & 2 fo.248.& 249
Libri quinam legendi per totũ anni circulum, in Ecclesia. vide pet discursum. lib.vj. cap.j. num.13. 14.15.16.17.18.& 19 fo.153 & 154
Lignum, in quo pendet campana, quid notet. lib.j.cap.iiij.num.7 fo.12
Lineæ duæ in pallio, quid designent. lib. iij. cap.xvij.num.5 fo.48
Linea sacerdotis, quid notaret. lib.iij. cap.xix. num.8 fo.51
Lingua dolosa palliatorum amicorum.lib.vj. cap.cxvj.num.3 fo.249
Linguæ duæ, in mitra Episcopi, quid notent. lib.iij.cap. xiij.num.3 fo.46
Lingula à corio separata, supra pedem consurgens,quid significet.lib.ij. cap.viij.num.8 fo.43
Linteamina alba, operiunt altare. lib.j.cap.ij. num.14. fo.7
Litania cur fiat circa fontes baptismatis.lib.vj. cap. lxxxiij.num.40 fo.223
Litania maior, à quo, & quorsum instituta. Et à quo minor. lib.vj. capit. cij. nume.2. & 4 fo.239
Litaniæ siue rogationes habent processionem septiformã, Et qua id significatione. Et vnde dicta minor litania. lib.vj. capit.cij. nume.3 fo.239
Litaniæ qualiter fiant, quídque habeant.ibid. num.6.7.9.10.& 11 fo.240
Litaniarum Missa:& eius expositio.lib.vj.c.cij. num.12.13.14.& 15 fo.240
Litanias priores cur legant seniores in sabbato sancto: iuniores vltimas.lib. vj. cap. lxxxiij. num.41 fo.223
Loca sacra,quæ sint:quæ sancta: Et quæ religiosa.lib.j.cap.v.num. 2.& 3 fo.13
Locorum venerabilium quænam sint necessitati humanæ dedicata. lib.j.capit. v. nume.1 fo.13
Lotio manuum, quid notet. Et vnde cœperit. lib.iiij.cap.iij.num.4.& 5 fo.57
Lucas, cuias fuerit. & quando ad fidem nostram accesserit. lib. vij. capit.xxxij. nume.1 fo.275
Lucas à quo acceperit potissimùm, quæ scripsit.ibid.num.2
Lucas Mariæ expresit simulachrum. lib. vj. cap.lxxxix. num.3 fo.231
Lumen in Ecclesia, Christum denotat.lib.j.c.j. num.40 fo.5
Lunæ saltus.lib.viij.cap.x.num.5 fo.295
Lustrum, quid.lib.viij.cap.iij.num.29. fo.288

M

MAchabæorum festum cur agat Ecclesia. lib.vij.cap.xx.nu.1.2 & infrà fo.271
Magi,qui: vnde dicti.lib.vj. cap. xvj.nume.2 fo.170
Magi, quæ, & cur munera Domino obtulerũt. lib.vj.cap.xvj.num.4 fo.170
Maguntinensis Concilij sanctio super institutione Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi.lib.iij.cap.j.num.16 fo.40
Malũ,est triplex,à quo petimus liberari.lib.iiij. cap.xlviij.num.5 fo.115
Mane, in sex diuiditur. lib.v.cap.iiij. nume.22 fo.143
Manicæ albæ, quid moneant. lib.iij. capit.iij. nume.5 fo.41
Manichæorum hæresis.lib.vj.cap.lxxxj.num.3 fo.216
Manipulus, quo consilio adhibeatur. lib. iij. cap.vj.num. 1.& 5 fo.42
Manipulus,cur in sinistra geratur.lib.iij.cap.vj. num.2.& 4 fo.42
Manipulus, vnde sumpserit initium. ibidem, num.3
Manipuli impositio,in brachio Episcopi, quid notet.lib.iij.cap.vij.num.4 fo.62
Manipulis non vtuntur diaconi & subdiaconi, seruentis pontifici inducti & exeunti se à sacris vestibus. lib.iij.cap.vj.num.6 fo.42
Mansiones tres in quarum tertia, columna præcesit populum. lib.vj.cap. lxxx. nume.5 fo.215
Manus osculum,quid significet.lib.iiij.cap.xxx. num.22 fo.87
Manus impositio super ordinandis & consecrandis, vnde duxerit initium. lib.ij. cap.xj. num.10 fo.38
Manus Episcopi cur extendantur, in benedictionibus.lib.ij.cap.ix.num.16 fo.36
Manus quo consilio eleuentur in orationibus. lib.iiij.cap.xv.num.18 fo.70
Manuũ sacerdotis lotio, quid significet.lib.iiij. cap.lv.num.2 fo.124
Manuum lotio fit semper ad dextrum altaris cornu. lib.iiij.cap.xxviij.num.2 fo.84
Manuum iunctio, in confessione, quid noter. lib.iiij.cap.vij.num.5 fo.63
Manus lauat sacerdos denuò, statim ab offertorio,& turificatione. & qua de causa.Et qua significatione. lib.iiij.cap. xxviij.nume.1.& 3 fo.84
Manibus Episcopi aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat. Item subinde Episcopi munus. lib. iiij. cap. xxx. nume. 1.& 2 fo.85
Mapula, quam quatuor ministri ferunt super Episcopum,quid noter.lib.iiij.cap.vj.num.11 & 12 fo.60
Maria virgo an fuerit assumpta, vnà cum corpore & quoto ætatis anno. lib.vij. cap.xxiiij. num.1.2 fo.272
Maria primatum obtinet inter sanctos.lib.vij. cap.vij.num.1 fo.265
Maria fuit in vtero sanctificata. ibidem, numero.3
Maria virgo, iure laudanda est horis canonicis.lib.v.cap.j.num.8 fo.128
Maria ter vnxit corpus Christi. lib.iiij. ca.xxxj. num.2 fo.88
Mariæ canticum, promissa Dei continet. Et eius expositio.Et cur potius in Vesperis cantetur,quàm alijs horis. lib.v.cap.ix. num.6.7. & 8 fo.149.& 150
Mariæ virginis genealogia. lib.vij. cap.x. nu.4 fo.267
Mariæ officium, cur sabbato fiat. & vnde hoc inductum. lib.iij.cap.j. nume.31.32.33.34. & 35 fo.55
Mariæ quatuor principalia sunt festa.lib.vij. cap.vij.num.2 fo.265
Mariæ conceptio, num approbanda, & solennitas celebranda. ibid.num.4. fo.265
Mariæ purificatio, est duplex festum.ibidem, num.5.6 fo.265
Mariæ purificationis solennitas, vbi, & quo tempore, & cur fuerit primùm instituta.ibid. num.11 fo.265
Mariæ purificatio, caret octauis.ibid.nume.17 fo.266
Mariæ natiuitas, cur celebretur ab Ecclesia. lib.vij.cap.xxviij.num.1 fo.274
Mariæ natiuitas, antiquitùs non celebrabatur. ibid nume.2
Mariæ natiuitas, non habet ieiunium institutionis.ibid.nume.3
Mariæ virginis officium, ab Vrbano Papa institutum.lib.v.cap.j.num.9 fo.128
Mariæ & Ioseph genealogia describitur.lib.vj. cap.xiij.num.15 fo.167
Masculi corpus, infra xl.dies, fœminæ autem, infra lxxx. diebus animatur. lib. vij. cap.vij. num.7 fol.266
Martinus, dicitur par Apostolis. Et qua id ratione.lib.vij.cap.xxxvij.num.1 fo.279
Martinus, solus inter confessores habet octauas institutionis.lib.vij. capit.xxxvij. nume.2 fo.289

Universidad de Deusto
Biblioteca

Martyr, id est testis. Et an habeat octauam & vigiliam.lib.vij.cap.xlv.nume.1. fo.283
Martyrum officium,variè agitur. libro vij.cap. xlv.nume.2.3.4.& 9. fo.283
Martyrum præmium, & eius expositio. lib.vij. cap.xlv.nume.5.& 6. fo.284
Martyrium,est triplex.lib.vij.cap.xlij.nume.2. fol. 280
Martyrium prefertur virginitati.lib.iij ca.xviij. nume.5. fol.50
Matrimonium,est sacramentum voluntatis tantùm.Et quo tempore nuptiæ solenniter celebrentur.lib.j cap.ix.nume.7. fol.26
Matrimonium,triplex quoddam sacramentum continet.lib.j.cap.ix.nume.12. fo.26
Matthæus, leuita fuit, & Hebræus. lib.vij.cap. xxx.nume.1. fo.274
Matthæus, item alij Euangelistæ, quibus temporibus scripserint euangelia. lib.vij.cap.xxx. nume.2. fol.274
Matutinæ laudes,quo consilio inductæ. Et vnde dictæ laudes. libro quinto. cap.iiij. nume. 1.& 2. fol.141
Mauricij & sociorum vita & finis. lib.vij. capi. xxxj.nume.1. fo.274
Mausoleum,à mausolo dictum. lib.j.cap.v.nume.7. fo.13
Melchisedech panem & vinum offerens, primus illum sacrificij ritum exercuit. libro iiij. cap.xlj.nume.5. fo.99
Melchisedech iustus, sacerdos altissimi. lib.ij. cap.x.nume.2. fo.36
Melota,quid lib.vij.cap.xlv.nume.8. fo.284
Mensa,quid notet.lib.j.cap.ij.nume.8. fo.7
Mensis,quid.Et vnde dicatur. lib.viij.cap.iiij.nume.1. fo.288
Mensis quilibet,qua die septimana intret. libro viij.cap.v.nume.4. fo.290
Mensis quilibet,quot diebus constet.lib.viij.ca pi.iiij.nume.13 fo.289
Mensis quilibet habet tres dies celebres: Calendas,Nonas,& Idus. libro viij.capi.iiij. nume.14 fo.289
Menses singuli, singulis adaptantur temporibus.lib.vj.cap.cxliij.nume.3 fol.258
Menses habet duodecim annus.lib.viij.cap.iiij. nume.2 fo.288
Mensium enumeratio:& etymologia. Primum de Ianuario. vnde dicatur. Inde de sequentibus,per discursum.lib.viij.cap.iiij. nume.3.4. 5.6.7.8.9.10.11.& 12 fol.285
De mense,vnde dicatur, & de ratione eius,vide in adnotatione in libro viij. capit.iiij. in fine. fol. 290
Metalli duritia,quid notet. libro j. cap.iiij. nume.5 fo.12
Metropolitanus,vnde nomen sortitus.lib.ij.capi.j.nume.20 fo.29
Metropolitanus an potest actus legitimos exercere ante pallij adsumptionem. lib.iij. cap. xvij.nume.11 fo.49
Michaël,princeps est Angelorum, qui mittuntur.lib.vij.cap.xij.nume.2 fo.268
Michaël,quomodo interpretetur, & eius officium.lib.iiij.cap.xxxiij.nume.18 fo.90
Michaëlis festum,cur institutum, & cur potiùs ei dicatum,quàm cæteris angelis. lib.vij.capi. xij.nume.3.& 4 fo.268
Michaëlis festum, quod habeat officium. ibid. nume.5
Ministerium verbi Dei, est triplex. lib.iiij.cap. xvj.nume.8 fol.71
Ministrorum officia, circa oblationem sacerdotis.lib.iiij.cap.xxx.nume.14.& 16 fo.86
Misericordiæ & miserationes Domini,magnæ, & multæ.lib.iiij.cap.xlvj.nume.5 fo.111
Misericordiæ opera,quæ. lib.vj. cap.xix. nume. 6.fol. 173
Missa,omnia Christi mysteria continet. lib.iiij. cap.j.nume.11 fo.53
Missa sicca,quæ dicatur. lib.iiij.cap.j. nume.23 fol. 55
Missa Dominicæ duodecimæ post Pentecost. & eius officium. libro vj. cap.cxxvj. nume.1 fol. 252
Missa defunctorum. libro vij. cap.xxxv. nume. 45 fol.279
Missa secunda natalis Domini,cur cantetur sub auroram.lib.vj.cap.xiij.nume.21 fo.268
Missa tertia natalis Domini, hora tertia cantanda.ibid.nume.23
Missa,quibus horis debeat celebrari.lib.iiij.capi.j.nume.20 fo.54
Missa, qua hora sit celebranda in quadragesima & aduentu.ibid.nume.21 fol.55
Missa cur aliquando admittat vnum solum responsorium, aliquando solùm allelu Ia, aliquando etiam duplex. libro vj.cap.lxxxix.nume.23 fol.235
Missa sequitur processionem die Paschatis, & introitus expositio. lib.vj. cap.lxxviij.nume. 4.5.6.& 10 fol.230
Missa feriæ quartæ post Pentecosten. Et eius expositio.lib.vj.cap.cx.nu.4.& 5 fo.246

Missa

Missa absoluta, quid agendum, cùm à sacerdote,tum à populo.lib.iiij.ca.lix.num.8.& 9 fo.126
Missa fidelium, vnde dicatur.lib.iiij. cap.j. numero 47. fo.56
Missa vnde dicatur.ibid.nume.49
Missa feriæ secundæ post Pentecosten, & eius expositio. lib.sexto. capit. cviij. nume.1.& 2 fo.245
Missa feriæ tertiæ post Pentecosten, & eius expositio. lib. sexto. cap. cix. nume.1.2.& 3 fo.246
Missa,in quibus locis debeat celebrari. lib.iiij. cap.j.num.41.& 42 fo.56
Missa, quid repræsentet: & imitetur. ibidem, num.43.& 44
Missa finitur tribus, diuersisq; illis periodis. Secundum modum vide Tertium. Et quid significent illi.lib.iiij. cap.lvij. num.5.7.& 8 fo.125.& 126
Missa quæ olim instituta quoquo die, & quæ hodie.lib.iiij.cap.j.num.28.& 30 fo.55
Missæ diuisio.lib.iiij.cap.j.num.50 fo.56
Missæ partes singulæ, quid notent. Et quò referantur.lib.iiij.cap.j.num.40 fo.56
Missæ officium,quot, & quibus constet.lib.iiij. cap.j.num.12 fo.53
Missæ officio quot debeant interesse,ad minus. lib.iiij.cap.j.num.37.& 39 fo.56
Missæ introitus, Dominica quinta in passione. Epistola. lib.sexto. capit. lx. nume.7. 8.& 9 fo.196
Missæ sacramentum, summum omnium est: atque adeò institutum à Christo. lib.iiij.ca.j. num.1.2.& 3 fo.53
Missæ introitus, in prima feria primæ Dominicæ quadragesimalis. lib.vj. capit. xxxij. num.11 fo.284
Missæ Dominicæ septimæ post Pentecosten. expositio.lib.vj. cap.cxxj.num.4 fo.251
Missæ tertia pars, vbi incipiat. lib.iiij. cap.xlix. num.1 fo.117
Missæ tertia pars. lib. iiij. capit. xlvij. nume.1 fo.113
Missæ Aduentus, secunda dominica, introitus, atque eius interpretatio. lib.vj. cap.iiij. num.4 fo.159
Missæ officium, in secunda Dominica, post Epiphaniam.lib.vj.cap.xix.num.3 fo.171
Missæ officium, quotuplex. lib.iiij.cap.j.nu.45 & 48 fo.56
Missæ celebrandæ detestabilis consuetudo.lib. iiij.cap.j.num.24 fo.55
Missæ Dominicæ secundæ à Paschate, expositio.lib.vj.cap.xcvij.num.5 fo.238
Missæ quarta pars: de communione. Et qualiter ea fiat.lib. iiij. capit. liiij. nume.1. 3.4 fo.123
Missæ Aduentus, tertia Dominica, introitus. lib.vj.cap.v.num.2 fo.159
Missæ tres institutæ in die natiuitatis Dominicæ,quid signent.lib.vj.ca.xiij. num.23.24. 26.& 27 fo.168
Missæ Aduentus introitus, prima Dominica. lib.vj.cap.iij.num.15 fo.158
Missæ plures,quibus diebus possint celebrari. lib.iiij.cap.j.num.25 fo.55
Missas duas, cum vno, vel vna cum duobus sacrificijs, celebrare non licet.lib.iij. cap.j.numero 22. fo.55
De Missa, eius institutione, ortu, dignitate, & partibus, nonnulla pete in adnotatione in lib.iiij.cap.j.in fi. fo.57
Mitra,quid designet.& ibid.num.2.& 5. fo.46
Mitra, quid significet eo nomine, quòd capiti conuenit.lib.iij.cap.xiij.num.9 fo.46
Mitra circulum aureum habet: magna significatione.lib.iij.cap.xiij.num.4 fo.46
Mitra solenni quando vtendum: & quando simplici.ibid.num.6.& 7
Mitram,an, & quando, & quorsum Episcopus deponat.lib.tertio.capit.xiij. nume.10.& 11 fo.46
Momentum, quid. lib. viij. capit. vj. nume. 4 fo.292
Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.lib.v.cap.iij.num.33 fo.140
Monachi, cur Dominicam orationem dicant sublata voce, in diuino officio. ibidem, nume.34
Monachi, cur se toto corpore, ab Occidente ad Orientem commouent. ibidem, numero 35.
Monachorum quatuor genera. lib.ij.cap.j.numero 12. fo.28
Monachorum ordo, figuram Cherubin tenent,velatorum sex alis.lib.v.ca. iij. num.36 fo.140
Monachorum cucula, vnde sumpta. ibidem, num.37
Mortis vmbra, quid. lib. vj. capit. lij. nume.3 fo.19
Mortuus à quibus sit portandus ad sepulturam.lib.vij.cap.xxxv.num.37 fo.278

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mortui cadauer lauare, quid referat. lib. vij. cap.xxxv. num.36 fo.278
Mortui corpus, qua forma & solennitate condatur in spelunca. & qualiter sepeliatur. lib. vij. cap. xxxv. num.38.& 39. aut quo habitu. num.40.& 41 fo.278
Mortui corpus non debet esse in Ecclesia, quandiu de tempore concurrenti dicitur. lib.vij.cap.xxxv.num.32 fo.278
Mortui an sciant suffragia quæ eorum nomine fiunt. lib.septimo. cap.xxxv.nume. 24.& 25 fo.277
Mortui an curent viuos.ibidem,nume.26
Mortuorum officium, dicitur agenda vel exequiæ. Et quare. lib.septimo.cap.xxxv.nume.1 fo.276
Mortuorum memoria à varijs variè fit. ibid. nume. 5.6.7.8.9.10.11.12.& 13
Mortuorum anniuersarium obseruatur triplici de causa.ibid.nu.14.15.& 16 fo.276.& 277
Mortuorum officium quotidie vsurpare an indecens.ibid.num.18.& 19 fo.277
Mortuorum nomine suffragia facta, quid prosint.ibidem,nume.20
Mortuorum officium, imitatur Christi sepulturam.ibid.num.27.28.& 29 fo.278
Mortuorum officium, vnde incipiat. & eius forma.lib.septimo. cap.xxxv.nume.33.& 34 fo.278
Mortuis cur officium institutum. Et à quibus primùm.lib.septimo.cap.xxxv. num.2.3.& 4 fo.276
Mortuis an prosint suffragia hominis in peccato iacentis.lib.septimo.cap.xxxv.nume.22 fo.277
Moses,quo chrismate fuerit vnctus.lib.primo. cap.viij.num.2 fo.23
Moses iubet finè imponi oblationibus. lib iiij. cap.xxx. num.40 fo.88
Mulier vel Abbatissa non potest legere euangelium in Missa. lib.iiij. cap.xxiiij. nume.38 fo.80
Mulier adquid caput gerat velatum in Ecclesia.lib.j.cap.j.nume.47 fo.6
Mulier moriens in partu, an sit in Ecclesia sepelienda.Quid de partu.lib.j.cap. v. num.15 & 16 fo.14
Mulieris complexus, quo tempore,fit fugiendus.lib.j.cap.ix.num.8 fo.26
Mulieres cur velentur in nuptijs. lib.j. cap.ix. num 9 fo.26
Mulieres cur à viris distinguantur, in Ecclesiæ conuentu.lib.j.cap.j.num.46 fo.6
Mundi vespera,dupliex.lib.vj.cap.xvj.nume.14 fo.177
Musicorum treis species, in treis partes officij diuiduntur.lib.v.cap.ij.num.67 fo.136

N

NAtalis Domini festum, eadem die mensis semper occurrit: cætera autem mutantur festa.lib.vj.cap.xiij num.4.& 5 fo.166
Natalis Domini officium nocturnum & eius significatio.ibid.nu.6.7.8.9.10.11.12.& 16 fo.166.& 167
Natalis Domini vigilia & officium.lib.vj.cap. xij.num.1 fo.165
Natali Domini, dies sensim crescunt. lib.vj. cap.xiij.num.3 fo.166
Natalis Domini officij, quã in summa. lib.vj. cap.xiij.num.1 fo.166
Naturam mutare solus Deus potest. lib vj.ca. xx.nume.6 fo.174
Neuma,quid. Et quid differat à dictione pneuma.lib.v. cap.ij.num. 32.33 fo.131
Neumæ vbi maximè sit vsus.lib.v.c.ij.num.35 fo.131
Neophytorum duæ hebdomadæ. lib. vj.cap. lxxxix.num.7 fo.231
D.Nicolai historia vnde introductum, vt legitur in Ecclesia. lib. vij. cap. xxxix. nume.1 fo.280
Nocherius Abbas,sequẽtiarum author.lib.iiij. cap.xxij.num.2 fo.75
Nocturnum,cur oratione & benedictione non concludatur.lib.v.cap.ij.num.56 fo.134
Nocturnum secundum Dominicæ, denotat treis ordines sub lege Mosaica.Et quid in tertio recolamus.lib.v.c.iij.nu.23.& 24 fo.139
Nocturnum tempus refert tempus tenebrarum, scilicet ante aduentum Christi. lib.v. cap.j.num.3 fo.127
Nocturna,quid.lib.v. cap.iij.num.7 fo.137
Nocturna ferialia & eorum forma.lib.v.ca.iij. num.27.& 28 fo.139
Nocturnorum diæta. lib.v. cap. iij. nume. 29 fo.139
Nocturnos treis aliquando, aliquando vnum tantùm dicimus. Et qui id fiat. lib.v. cap.iij. num.16 fo.138
Noë arca,Ecclesiã significat. lib.vj. cap. lxxxj. num.11 fo.217
Nomen Dei Patris, quatuor modis sanctificatur.lib.iiij. tur.lib.iiij.cap.xlviij.num.19 fo.117
Nona, quorum institutra. & eius forma.lib.v. cap.viij.num.1 fo.148
Nonæ.& cur dictæ.lib.viij. capit. iij. nume.16 fo.289
Nox diémne præcedat,an cõtrà.lib.vj.c.lxxviij. nume.7 fo.214
Noctis vigiliæ, quatuor. lib.v. cap iij. num.5 fo.137
Numerus aureus, vnde formetur. lib.viij.c.xj. num.2.& 3 fo.293
Numerus aureus, quid. Et cur sic dictus, & à quo inuentus.lib.viij.cap.xj.num.1 fo.294
Numerus vndenarius,quid signet. lib.v. cap.x. num.13 fo.151
Nuptiæ treis leguntur in Euangelio. lib. vj. cap.cxxxvij.num.3 fo.256
Nuptiæ spirituales.lib.vj.cap.xix.nu.5 fo.173

O

OBlatio pro defunctis,cuiusmodi sit.lib.iiij. cap.xxx. num.39. fo.88
Oblationum duo genera: donum quippè, & sacrificium.lib.iiij. cap.xxx.num.9 fo.85
Obsecratio,quid.lib.v.cap.v.num.12 fo.146
Octauæ significationis,quæ sit. Et quæ supplentionis.lib.vij.cap.j.num.45.47 fo.264
Octauas institutionis, qui habeant inter martyres, & qui inter confessores. lib.vij. cap.j. num.48 fo.264
Offerre Deo,quid:& qualiter debeamus. Et in quo peccarit Cain, Deo offerendo. lib.iiij. cap.xliij.num.11 fo.109
Offerre debet populus.& vnde offerendi mos. Et quæ significatio oblatorum.lib.iiij. c.xxx. num.32.& 34 fo.87
Offerens manum sacerdotis osculatur. lib.iiij. cap.xxx.num.35 fo.88
Offerendi antiquus mos.lib.iiij.cap.xxx.num.5 fo.85
Offertorium vt cantetur, à patribus receptum est,idque de causa.lib.iiij.cap.xxvij.nu.5.& 6 fo.84
Offertorium,vnde nomen traxerit.ibidem,numero 7.
Offertorium,vbi quandóve fiat.lib. iiij.c.xxvij. nume.3 fo.83
Offertorium, triplex. Et ex quo illud fieri debeat.lib.iiij.cap.xxx.num.4 fo.85
Offertorij versus, hodie sæpe intermittitur, idq; temerè. lib. quarto. cap. xxvij. nume.4 fo.84
Offertorio facto, quid faciat sacerdos. lib.iiij. cap.xxvij.num.8 fo.84
Officium,quid.lib.v.cap.ij.num.1 fo.128
Officium Primitiuæ Ecclesiæ, primùm cuilibet liberum,& vagum fuit ac solutum. Tandem posteà à Hieronymo presbytero, procurante Theodosio Imperatore, & mandante Damasio Papæ, ordine, canone, & legibus est distinctum & ornatum.ibidem, numero.2.& 3
Officium nocturnum, media nocte celebrandum, quinque de causis.lib.v. cap.ij.nume.2 fo.136
Officium Gregorianum,per vniuersam Ecclesiam diuulgarum fuit: & Ambrosianum solùm Mediolani celebrari concessum. idque post multas multorum doctorum,Episcoporum, conciliorum, & Imperatoris altercationes:ac tandem missas sortes. lib.v. cap.ij. num.5 fo.129
Officium septem dierum à Paschate. lib.vj.ca. lxxxix.num.1.2.4.& 5 fo.230
Officium nocturnum vnde auspicetur sacerdos.lib.v.cap.iij.num.9 fo.137
Officium diei sequentis, incipit à vesperis.& cur ita.lib.v. cap.ix.num.2 fo.149
Officium matutinum & vespertinum, præferuntur alijs,psalmorum numero. ibid.num.2
Officium dominicale, in primo nocturno. Et quid primum nocturnum referat.lib.v. ca.iij. num.18.& 19 fo.138
Officium Ecclesiasticum, in quibus consistat. lib.vj.cap.j.num.23 fo.154
Officium vespertinum in quo sit dignius matutino.lib.v. cap.iiij.num.4 fo.141
Officium secundæ feriæ, primæ Dominicæ quadragesimalis.lib.sexto.cap.xxxiij.nume.1 fo.184
Officium diurnum feriæ quintæ Dominicæ quadragesimalis. Et eius forma. lib.vj. cap. lxxiij. nume.1.& 3 fo.203
Officium quartæ feriæ ieiuniorum Aduentus. lib.vj.cap.viij.num.1 fo.163
Officium nocturnum, quare in quatuor parteis est diuisum.lib. quinto. capit.iij. nume.6 fo.137
Officium mortuorum,ad quid careat secundis vesperis.lib.v.cap.ix.num.10 fo.150
Officium qualiter fiat septem diebus post pascha.lib.vj.cap. lxxxix. nume. 14.15.16. 19.& 20 fo.232.& 233

Universidad de Deusto
Biblioteca

Officij celebrandi tempus, quando incipiat. lib.v.cap.ij.num.1 fo.136
Officij diurni intentio. lib.vj. cap. xij. nume.2 fo.165
Officij ratio circa lectiones, à Paſchate vſque ad Trinitatem.lib.vj.cap.lxxxix.nume.6.& 8 fo.231
Officij Eccleſiaſtici compilatores. lib.v.cap.ij. num.4 fo.129
Officia Eccleſiaſtica,pacta diligentem auſcultatorem,magnam gignunt ſuauitatem.lib.j. in prœmio.num.1 fo.1
Officia diuina, an hodie figura careant. lib.j. in prœmio.num.6 fo.1
Officia diurna, in pſalmis non variantur: nocturna ſic. Et cur ita. lib.v. capit.x. nume.11 fo.151
Officia cur Eccleſia inchoet à tempore Veris, ſiue renouationis. lib.ſexto. capit.j.nume.12 fo.155
Officia ſingula ſingulis, non plura vni conferenda.in adnotatione in lib. ij. capit. j. in fi. fo.32
Oleum conſecratur ſexta feria Dominicæ in ramis: idque tripliciter. lib.vj. capit. lxxiiij. nume. 1.& 2. fo.204
Oleum infirmorum, quomodo conſecretur. Et quare.ibid.nu. 3.5.6.7.& 8 fo.204.205 & 206
Oleum chriſmatum. ibid.num.4 fo.205
Oleum benedictum, ſalutatur. Et quoties,& quorſum.ibid.num.19 fo.207
Oleum catechuminorum. Et eius vſus duplex. ibid.nume.21 fo.207
Olympias, quid. lib. viij. capit. iij. nume. 28 fo.288
Orale, ſiue velum, quod ſuo capiti epiſcopus imponit,quid ſignificet. lib.iij. cap.ix. num.1 fo.44
Orare nos vult Chriſtus: licet nihil ſit inſciue eorum, quæ nobis conferunt. Et maximè oblationes quinque. lib. iiij. cap. xlvij. nume.5 fo.114
Orandum eſt, verſus orientem, multis de cauſis.lib.v.cap.ij.num.57 fo.134
Orandum pro omnibus fidelibus. lib.iiij. cap. xxxvij.num.3 fo.95
Oratio Dominica, poſt verſus, in officio dicitur.Et quæ preces ſequantur illam.& quorſum.lib.v.cap.iij.nums.14.& 15 fo.138
Oratio Dominica,eſt ſal noſtra officiorum diuinorum. lib.v.cap.v.num.17 fo.147
Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum, dicenda eſt.lib.v.cap.ij.num.6. fo.129
Oratio Dominica, duplici ordine diſtincta. lib.iiij.cap.xlvij.num.8 fo.114
Oratio noſtra à Deo incipere, ab eodem terminari debet.lib.iiij.cap.xv.num.1 fo.68
Oratio,vnde dicatur.& vnde originem habuerit.lib.iiij. cap.xv.num.4 fo.69
Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm variè, pro loci,regionis,& proceſſionis conditione. lib.v.cap.vj.num.1 fo.147
Oratio,obſecratio,& poſtulatio,quid differant. ibid.num.2 fo.148
Oratio & ieiunium, quam vim habeant.lib.iij. cap.iiij.num.3 fo.41
Oratio, cur principium à patre, finem verò à filio ſortiatur.lib.iiij.cap.xv.num.6 fo.69
Oratio Dominica dicitur in horis, ſubmiſsè. Et cur ita. Et cur etiam perinde Symbolum Apoſtolorum. lib.v. capit.v. nume.10.& 11 fo.146
Oratio vnica,in ſummis feſtis, dicitur. Et qua idipſum ratione. lib. iiij. capit. xv. nume. 16 fo.70
Oratio Dominica, tanquàm ſumma & maxima,ſubijcitur à ſacerdote,amplectenda à populo.lib.iiij.cap.xlvij.num.3 fo.114
Oratio habenda eſt breuibus. lib. iiij. cap.xv. num.3 fo.68
Orationis Dominicæ expoſitio.lib.iiij.c.xlviij. num.1 115
Orationis Dominicæ ſeptem petitiones. Et earum diſtributio.ibid.num.7.& 8 fo.114
Orationis Dominicæ ſumma.lib.iiij. cap xlvij. num.6 fo.114
Orationes cui competat dicere. lib.iiij. cap.xv. num.2 fo.68
Orationes pro quibus faciendę.lib.iiij.c.xxxvj. num.17 fo.95
Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris,communione facta.lib.iiij.cap.lvij.num.3 fo.125
Orationes qualiter terminari debeant in exorciſmis.lib.iiij.cap.xv.num.12 fo.70
Orationes,cur dicantur collectæ. lib.iiij.ca.xv. num.13 fo.70
Orationes, flectamus genua, vel, humiliate capita veſtra Deo,cur tantùm præmittantur. lib.iiij.cap.xiiij.num.3 fo.66
Orationis Dominicæ vis. Et commendatio à quatuor cauſis. lib. iiij. capit. xlvij. nume.4 fo.114
Orationes dicendæ in templo,quot numero.libro iiij.cap.xv.nume.15 fol.70
Orationes cur dicantur in ſingulis horis. libro quinto.cap.ij.nume.55 fol.134
Orationum verba,qualiter intelligantur. libro iiij.cap.xv.nume.5 fol.69
Ordines celebrantur & conferuntur ſabbato poſt Pentecoſten. libro ſexto. capi. cxiij. nume.3 fo.247
Ordines Eccleſiaſtici, ſpiritualiter, & ſpecialiter in Eccleſia deſignantur. libro ij.cap.j.nume.53 fol.32
Ordines conferuntur ſabbato quartæ Dominicæ quadrageſimalis. Et cur ita. lib.vj.cap.lix. nume.2 fo.195
Ordines duo ſunt in Eccleſia: ac ſectionum duo modi,ſiue formæ. lib.v.cap.ij. nume.48 fol. 133
Ordines treis ſub lege Euangelica.libro v.cap. iij.nume.25 fo.139
Ordines Eccleſiaſtici, quot. libro ij. capi.j. nume.50 fol.32
Ordinum quidam ſacri, quidam non. Et vtrorunque enumeratio. libro ſecundo. cap.j.nume.51 fo.32
Organorum vſus,vnde profectus.libro iiij.cap. xxxiiij.nume.10 fol.92
Ornamenta violacea, quo tempore adhibeantur. libro tertio. capit. xviij. numer.9.& 10. fol. 50
Ornamenta varia adhibentur in feſto natiuitatis Dominicæ. libro primo. capit. iij.numer. 40. fol.11
Ornamenta altaris, à Diaconis lauanda. libr.j. cap.iij.nume.49 fol.12
Ornamenta quindecim Pontificibus accommodata, quid moneant. libro tertio.cap.j.nume. 9. fol.39
Ornamenta Eccleſiaſtica,benedicenda ſunt. libro j.cap.viij.nume.27 fo.25
Ornamentis rubeis,quando ſit vtendum. lib.iij. cap.xviij.nume.4 fo.50
Ornamentis viridibus quando ſit locus. libr.iij. cap.xviij.nume.7 fol.50
Oſanna,quid ſignificet. Et cur geminetur.libro iiij.cap.xxxiiij.nume.8.& 9 fo.92
Oſculatur altare Sacerdos manibus ab ipſo altari remotis.Et quid ita.libro iiij.cap.xxxix.nume.7 fol.97
Oſculatur miniſtros Epiſcopus.Et qua id admonitione.Idque variè. libro iiij.cap.ix.nume.3. 4.& 5. fo.64
Oſculatio altaris,quotuplex. Et quid ſignificet. lib.iiij.cap.xxxix.nume.5 fol.97
Oſculum altaris,quid notet.Item Euangelij.libro iiij.cap.ix.nume.1.& 2. fol.63
Oſculum, quatuor ſacramenta ſignificat. libro iiij.cap.liij.nume.10 fol.122
Oſtiarius,vnde dictus.Et eius officium.libro ij. cap.iiij.nume.1.& 5. fo.33
Oſtiarius,idem,quod ianitor.ibid.nume.2.
Oſtiarij inſtitutio,ex Concilio Tholetano. lib. ij.cap.iiij.nume.4 fo.33
Oua,quid notent in Eccleſia. libro j.cap.iij.nume.43 fo.11
Oza percuſſũ, à Domino,quòd eius arcam temerè tetigiſſet. Item,Bethſamitæ.lib.iiij.cap. xxxij.nume.4 fo.89

P

PAcem petens Sacerdos,quorum precibus initatur,& ſuffragijs.libro iiij.cap.xlix.nume.4.& 5. fol.117.& 118
Pacificare & adiuuare, an idem. Item,cuſtodire & regere. libro quarto. capit.xxxvj.nume. 15. fo.95
Palla altaris,quid: & vnde dicatur. lib.iiij. cap. xxix.nume.7 fo.85
Pallam ſuper altari diſponit Diaconus, Sacerdote manus abluente. libro quarto.capi.xxix. nume.1 fol.84
Pallium Romanorum Pontificum,quale. libro iij.cap xvij.nume.14 fo.49
Pallium quorum ſit proprium. Et quid ſignificet libro tertio.cap.xvij.nume.1.& 2. fo.48
Pallij duplicitas,quid ſignet. lib.iij.cap.xvij.nume.6.& 7. fo.48
Pallij quatuor cruces,quid ſignificent. ibidem, nume.8
Pallij tres acus, quid notent. Et quid acus aurea.ibid.nume.9.& 10.
Pallij forma & compoſitio. lib.iij. cap.xvij.nume.3 fo.48
Pallij circulus, eſt timor Domini. ibidem, nume.4
Pallij vſus. libro tertio. capit.xvij. numero 12. fol. 49
Pallio quibus diebus vti licet: quibus non. & vbi. lib.iij.cap.xvij.nume.15 fo.49
Panis in ſacrificio debet eſſe de frumento, & vinum de vite. libro quarto.capit.xlj.nume.6 fol. 99

Panis sacrificij, debet carere sale. Et de eius forma. lib. iiij. cap. xlj. nu. 7. & 8 fo. 99
Panis sacrificij, non debet esse fermentatus, sed azymus. lib. iiij. cap. xlj. nu. 9 fo. 100
Panis fractio, in altari. Et eius intellectus. lib. iiij. cap. xlj. nu. 31 fo. 101
Panis an consecretur prius, quàm vinum: aut econtrà aut simul & vnà. libro quarto. capit. xlj. nume. 43 fo. 102
Panis & vini oblatio, quid signet: cùm & vnum solùm sacrificium sint. libro quarto. cap. xxx. nume. 15 fo. 85
Panem supersubstantialem quem petamus. lib. iiij. cap. xlviij. nu. 13 fo. 116
Panes sacerdotales, item, propositionis. lib. iiij. cap. xxx. nu. 6. & 7 fo. 85
Panes quinque sunt nobis necessarij. lib. iiij. cap. xlviij. nu. 12 fo. 116
Pantheon, à quo tempore, & cur Romæ ædificatum. lib. vij. cap. xxxiiij. nu. 1 fo. 275
De Pantheo, quid sit, à quo primùm extructũ: dein instauratum, postmodùm cui dicatum, & iamiam consecratum sit, vide fusissimè in adnotatione in lib. j. cap. vj. in fine. fo. 19
Papa, est caput Ecclesiæ: Cardinales, cardines. lib. ij. cap. j. nu. 17 fo. 29
Papa non vtitur baculo pastorali: duabus de causis. lib. iij. cap. xv. nu. 5 fo. 47
Papa, in septem locis, osculum accipit. lib. iiij. cap. liij. nume. 13 fo. 123
Papa volens communicare, quare accedat ad sedem suam. Et quando communicet in altari. Et qui Eucharistiam accipiẽtes, ab eo osculum recipiant. Et de communione, eiúsque forma. latè. libro quarto. cap. liij. nume. 5. 6. 7. 8. & 9 fo. 123
Papæ nomine cur oretur. Et ex cuius institutione. Et pontificis etiam nomine. lib. iiij. cap. xxxvj. nu. 16 fo. 95
Papæ ritus celebrandi quinta feria dominicæ in ramis. lib. vj. cap. lxxv. nu. 13 fo. 208
Paradysus, locus refrigerij. libro quarto capit. xlv. nume. 64 fo. 111
Paradysus adquid pingatur in Ecclesia, adquid Infernus. lib. j. cap. ij. nu. 21 fo. 9
Paramentis nigris quando sit vtendum. lib. iij. cap. xviij. nume. 6 fo. 50
Parasceue. Et eius diei officium. libro sexto. capit. lxxvij. nu. 1. 4. 5. 6. 7. 18. & 19 fo. 209. 210. & 211
Parasceues officium, cur ordiatur à lectionibus. Et cur duæ dicãtur lectiones. libro sexto. cap. lxxvij. nu. 2. & 3 fo. 209
Parasceues die, cur potius legatur passio Domini secundum Ioannem, quàm secundum cæteros. ibidem, nume. 8
Parasceues die, cur legatur euangelium super pulpito nudo. Item nudis pedibus. ibidem, nume. 9. & 10
Parasceues festum cur non agit Ecclesia cum lætitia. ibidem nu. 29
Pascha celebratur in plenilunio. Et quando. lib. vj. cap. lxxvij. nume. 5. & 6 fo. 214
Pascha annotatiuum, quid. lib. vij. cap. j. nu. 38 fol. 262
Pascha, quid. Et vnde dictum. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 2 fo. 226
Pascha, cur non admittat hymnos. lib. vj. cap. lxxxvij. nume. 2 fo. 228
Pascha, cur potius à græca, quàm hebraica lingua nomen sortitum. Aut potius latina. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 3. & 4 fo. 226
Pascha semper celebrandum die dominico. Et quorsum ibidem. lib. vj. cap. lxxxvj. nu. 11. 12. 13. 14. & infrà. fo. 227
Pascha triplex fecerunt Iudæi, quod eræ figura nostri Paschatis. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 15 fo. 227
Pascha: vnde ortum ducat. Et quàm varius eius vsus apud Authores, pete ex adnotatione in lib. vj. cap. lxxxvj. in fine. fo. 228
Pascha nos debemus adinuicem salutare, & osculum præbere, idque Romani pontificis exemplo. lib. vj. cap. lxxxvj. nu. 18 fo. 228
Paschalis terminus & Paschatis claues. lib. viij. cap. xij. nu. 1. 2. 4. 5. 6. 7. 8. & 11 fo. 294
Paschale tempus, octauam ætatem, hoc est vitam æternam designat. lib. vij. cap. x. nume. 1 fol. 267
Paschale tempus, quid significet. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 1 fo. 226
Paschale tempus dicitur quinquagesima. lib. vj. cap. lxxxvj. nu. 11 fo. 227
Paschale tempus habet tantùm vnũ alleluia in diebus festis. libro sexto. capit. lxxxix. nume. 24 fo. 235
Paschales feriæ quot celebrandæ. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 10 fo. 227
Paschatis diurnum officium: Et processionis forma. libro septimo. capit. lxxxviij. nu. 2. & 3 fol. 228
Paschatis tempus, vnde incipit, & quomodo terminetur. libro sexto. capit. lxxxvj. nume. 5 fol. 226

Paschatis

Paschatis solennitas, celeberrima omnium. & variè pro varietate regionum. lib. vj. capit. lxxxvj. nu. 6. & 9 fo. 226. & 227
Paschatis die nihil comedendum, quod non sit benedictum à sacerdote: ac signo crucis signatum. libro sexto. cap. lxxxvj. nume. 7. & 8 fol. 227
Paschatis festum, est alijs superius. lib. vij. cap. j. nume. 25 fo. 260
Paschatis septimana treis tantùm psalmos, & treis antiphonas habet. Et amplius. lib. vj. ca. lxxxvij. nume. 3. & 4. limita tamen nume. 5 fol. 228
Paschatis septem septimanæ. lib. vj. cap. lxxxvj. nume. 16 fo. 227
Paschatis sabbatum. lib. vj. cap. lxxviij. nume. 1 fol. 213
Paschatis sabbatũ, officiũ mutuatur totũ à nocte Paschæ. ibid. nu. 2. & 3 fo. 213. & 214
Paschatis sabbatum, dicitur dies illuminata, tribus de causis. ibid. nume. 4 fo. 214
Paschatis epistola: eiúsque interpretatio. Et variè. libro sexto. capit. lxxviij. nume. 7. 8. & 9 fo. 230
Paschatis euangelium. Item postcõmunio. lib. vj. cap. lxxxviij. nume. 11. & 12 fo. 230
Paschatis sabbatum quare lectiones habeat: & quare sine titulo & tono legantur. Et quot sint numero. Et primæ interpretatio. lib. vj. cap. lxxxj. nume. 1. 2. 9. 10. & 12 fo. 216
Paschatis diuinum officium vnde ordiatur. lib. vj. cap. lxxxvij. nume. 1 fo. 228
Paschatis vesperæ, vnde incipiant. lib. vj. cap. lxxxix. nume. 9 fo. 231
Passio Domini, non recipit benedictionem. & cur ita. lib. vj. cap. lxviij. nume. 5 fo. 199
Passionis Christi triplex habemus memoriale. lib. iiij. cap. xlij. nume. 32 fo. 108
Passionis officium cur Ecclesia auspicetur à dominica quinta quadragesimæ. libro sexto. cap. lx. nume. 2 fo. 195
Passionem cantantium voces, variè mutantur. lib. vj. cap. lxviij. nume. 6. & 7 fo. 199
Patena cur se signet sacerdos. lib. iiij. cap. l. nu. 2 fol. 118.
Patenæ absconsio seu velatio, quid significet. lib. iiij. cap. xxx. nu. 29. & 30 fo. 87
Patenam adquid osculetur sacerdos. lib. iiij. cap. l. nume. 4 fo. 118
Patenam tradit sacerdoti diaconus, finita oratione dominica. libro quarto. capit. l. nume. 1 fo. 118
Pater quis dicatur. Et cur Deus dicatur pater noster. quámque variè. lib. iiij. capit. xlviij. nume. 2 fo. 115
Patrem, filium, & spiritum sanctum, quomodo debeamus diligere. libro quarto. capit. xlviij. nume. 16 fo. 116
Patrum veteris testamenti adaptatio, cum psalmo primi nocturni dominicæ. lib. v. cap. iij. nume. 20. 21. & 22 fo. 139
Patriarcha, quis dicatur. libro secundo. capit. j. nume. 18 fo. 29
Patriarchæ, qualiter effingantur. libro primo. cap. iij. nume. 11 fo. 9
Patrini qui non possint esse in confirmatione vel baptismo. libro sexto. capit. lxxxiiij. nu. 9 fol. 224
Patrini necessarij sintne ad baptismum: qui tanquàm sponsores sunt alienæ fidei. lib. vj. cap. lxxxiij. nume. 34 fo. 222
Patrini obligantur instruere suos filios spirituales. Et quales esse debeant. Et quot requirantur. ibidem, nume. 35. & 36
Patrini qui non possint esse. ibidem, nume. 38 fo. 223
Pauimentum Ecclesiæ cur mundetur quinta feria dominicæ in ramis. Et cur detur symbolum competentibus. lib. vj. cap. lxxvj. nume. 7 fol. 209
Paulus, cur nominetur in collecta sexagesimæ. lib. vj. cap. xxv. nu. 7 fo. 179
Paulus conuersus est eodemmet anno, quo Christus passus. libro septimo. cap. iiij. nu. 1 fo. 264
Pauli conuersio cur potissimum celebretur. Et eius diei officium. libro septimo. capit. iiij. nume. 2. & 3 fo. 264
Pax, est quadruplex. libro quarto. cap. lij. nu. 4 fol. 121
Pax, variè & multipliciter accipitur. lib. iiij. cap. xxxix. nume. 5 fo. 97
Pax vobis, vers. cur dicatur ab Episcopo in Missa. lib. iiij. cap. xiiij. nume. 7 fo. 67
Pax, quæ datur in Missa quid significet. Et vnde id præsignatum. Et cur non in Missa pro defunctis. libro quarto. capit. liij. nume. 1. 2. & 8 fol. 122.
Pax dari non debet in Missa defunctorum. lib. vij. cap. xxxv. nume. 30 fo. 278
Peccator, hœdo comparatur. lib. vj. capit. xlv. nume. 3 fo. 188
Peccatum, in quotuplici sit differentia. lib. iiij. cap. xij. nume. 3 fo. 65

Peccatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccatum remittitur: & quo ad culpam, & quo ad pœnam per sanguinem Christi. lib. iiij. cap. xlij. nume. 30 fo. 107
Peccatum in Deum, vel in proximũ, an debeamus remittere: an verò potius punire. lib. iiij. cap. xlviij. nume. 11 fo. 116
Peccatum negare in nobis, non possumus. lib. iiij. cap. xlvj. nume. 4 fo. 111
Peccata sunt debita pœnæ. Et quotuplicia sint debita, quæ petimus nobis remitti. lib. iiij. cap. xlviij. nume. 9 fo. 115
Peccata, septem modis remittuntur. lib. vj. cap. xxiiij. nume. 8 fo. 176
Pecten, discretionem significat. lib. iiij. cap. iij. nume. 3 fo. 57
Pectus, quando & cur tondamus. lib. iiij. cap. vij. nume. 3 fo. 62
Pectus baptizati vngitur, cum inuocatione trinitatis. lib. j. cap. viij. nume. 13 fo. 24
Pedum lotio, an sit mandatum potiùs, quàm consilium. lib. vj. cap. lxxv. nu. 4 fo. 208
Pentecoste, quid. Et vnde dicatur. lib. vj. cap. cvij. nume. 1 fo. 243
Pentecostes vigilia, cur celebretur baptismus, sicut & sabbato sancto. lib. vj. capit. cvj. nu. 1 fol. 242
Pentecostes Missa: & eius expositio. ibidem, nu. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10 fo. 241. & 243
Pentecostes festum, an habeat octauas. lib. vj. cap. cvij. nu. 2 fo. 244
Pentecostes nocturnum, quot habeat lectiones, quótque psalmos. ibidem, nume. 3. & 4
Pentecostes lectiones tres, quid significent. ibidem, nume. 6
Pentecostes Missa. Et eius expositio. ibidem, nume. 7. & 11 fo. 244. & 245
Pentecostes festum, cur quinquaginta diebus à Paschate celebretur. ibi. nu. 9. & 10 fo. 245
Petrus Apostolus, Missámne primus celebrauit in partibus orientalibus: etiá in Antiochia: an verò Iacobus. lib. iiij. capit. j. nume. 5. & 7 fol. 53
Petrus, quid signet, mysticè. Item, quid rete. lib. vj. cap. lxxix. nume. 27 fo. 234
Petrus, Antiochiæ fuit incathedratus. lib. vij. cap. viij. nume. 1 fo. 266
Petrus Apostolus, fuit tripliciter exaltatus. ibidem nume. 2
Petrus compostellanus Episcopus, author est antiphonæ: Salue regina. lib. iiij. capit. xxij. nume. 3 fo. 75
Petrus Apostolus, Aduentum instituit, in honorem quadruplicis Dominici aduentus. lib. vj. cap. ij. nume. 2 fo. 155
Petrus & Paulus eisdem die & anno passi sunt. lib. vij. cap. xv. nu. 1 fo. 270
Petri festum triplex, propter prærogatiuas treis. lib. vij. cap. viij. nu. 3 fo. 266
Petri incathedratio, antiquitus festum epularũ Petri dicebatur. Et eius diei officium. ibidem, nume. 4. & 5 fo. 266. & 267
Petri ad vincula festum, quomodo institutum. Et quare. eiúsque diei officium. lib. vij. cap. xix. nume. 1. 2. 3. 4. & 5 fo. 271
Petri & Pauli officia, distinxit Gregorius. lib. vij. cap. xv. nu. 2 fo. 270
Petri & Pauli octauæ, quod habeant officium. ibidem, nume. 3 fo. 270
Philippi & Iacobi minoris festum cur dicatum Calendis Maijs. Et eius diei officium. lib. vij. cap. x. nume. 2. & 7 fol. 267
Phylacterium, quid. lib. j. cap. iij. nu. 26 fo. 10
Picturæ sanctorum, ad quid in Ecclesijs variè institutæ. Et vnde sit petitũ illud ipsum exemplum. lib. j. cap. iij. nu. 17 fo. 9
Picturarum & cortinarum vsus in Ecclesia, earúmque varia significatio. libro primo. capit. iij. nume. 1 fo. 8
Picturarum & imaginum in Ecclesia varia est sedes. lib. j. cap. iij. nume. 5 fo. 8
Picturarum varietas, varietatem virtutum notat. lib. j. cap. ij. nume. 22 fo. 9
Pili vnde manent: & quo consilio rescindantur maximè viris ecclesiasticis. libro secũdo. cap. j. nume. 32 fo. 36
Piscis caro, cur non interdicitur in ieiunio. lib. vj. cap. vij. nu. 22 fo. 162
Pneuma allelu Ia, quid significet. lib. iiij. cap. xx. nume. 6 fo. 74
Pœnitentes cur admittãtur in Ecclesiam sexta feria dominicæ in ramis. lib. vj. cap. lxxiij. nu. 4. 5. & 6 fo. 204
Pœnitentia, in tribus consistit. lib. vj. cap. xxix. nume. 1 fo. 183
Pœnitentia, tria necessariò requirit. lib. vj. cap. xxvij. nume. 12 fo. 181
Pœnitentiæ vis summa. Et quotuplex sit. lib. vj. cap. xxviij. nume. 19 fo. 183
Pœnitentiæ fructus quis. libro sexto. cap. xxxij. nume. 4 fo. 184
Polyandrum, quid. lib. j. cap. v. nu. 5 fo. 13
Pontifex Maximus, cur exterius cappam rubeam gerat. Et cuius concessione possit gerere chlamydem purpuream: & coccineam tunicam: atque imperialia ornamenta omnia. lib. iij. cap. xix. nu. 18. & 19 fo. 52
Pontifex Romanus vtitur regno. lib. iij. cap. xiij. nume. 8 fo. 46
Pontifex Romanus quot ordines clericorum possit adhibere in celebratione. lib. ij. cap. j. nume. 49 fo. 32
Pontifex Romanus quas oblationes tangat. lib. iiij. cap. xxx. nume. 38 fo. 88
Pontifex qua de causa, aut significatione deosculetur sacerdotem iam institutum. lib. ij. cap. x. nume. 13 fo. 37
Pontifices, quãdo sandalia & caligas assumant. Et eorum significatio. libro tertio. cap. viij. nume. 2. 3. & 4 fo. 43
Populus in Missa salutatur septem vicibus. Et qua id potissimùm significatione. lib. iiij. cap. xiiij. nume. 9 fo. 67
Populus cur se osculetur in Missa, mulieres nõ. Et quid ita. libro iiij. cap. liij. nu. 3. 5. 6. 7. & 9 fol. 122
Populus Israëliticus, treis potissimùm solennitates colebat. lib. vij. cap. j. nu. 26 fo. 260
Postcõmunio, cur sic dicta. Et quid. lib. iiij. cap. lvj. nu. 1. & 3 fo. 124. & 125
Postcommunio, quid denotet. ibidem nume. 2 fol. 124
Postcommunio, quæ dicatur mense Septembri Sabbato quatuor temporum. lib. iiij. cap. lvij. nume. 4 fo. 125
Postcommunio, quæ contineat. lib. iiij. cap. lvij. nume. 2 fo. 125
Potestates duæ sunt. lib. iiij. cap. xxxvj. nume. 18 fol. 95
Pransus an possit conficere. libro quarto. cap. j. nume. 27 fo. 55
Prædicatio, sublimi loco debet fieri. lib. iiij. cap. xxvj. nume. 3 fo. 83
Prædicatio, qualis esse debeat. ibidem, nu. 4
Prædicationis vsus, vnde. libro quarto. cap. xxvj. nume. 1 fo. 83
Prædicationis officium, cui competat. ibidem, nume. 2
Prædicationem quæ sequãtur. lib. iiij. cap. xxvj. nume. 5 fo. 83
Prædicatoris officium. libro sexto. cap. xxxviij. nume. 4 fo. 186
Prædicatores pro terrenis prædicantes, nihil capiunt. lib. vj. cap. cxix. nu. 2 fo. 250
Præfatio, quorsum instituta. & vnde dicta. lib. iiij. cap. xxxiij. nume. 2. & 3 fo. 89
Præfationis principium, quibus literis notetur. lib. iiij. cap. xxxiij. nu. 1 fo. 89
Præfationis declaratio. & nu. 6. Et amplius ibidem. numer. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 34 fo. 90. & 91
Prægnans si baptizetur, an partus censeatur baptizatus. lib. vj. cap. lxxxiij. nu. 24 fo. 222
Præces cur dicantur in Completorio. lib. v. cap. x. nume. 9 fo. 151
Præces quæ dicendæ, in Prima. libro v. cap. v. nume. 8 fo. 146
Prælatus iners & expers scientiæ, est quasi campana sine plectro. lib. j. cap. iiij. nu. 6 fo. 12
Prælatus quisquam non potest se vniuersalem appellare. lib. ij. cap. j. nu. 21 fo. 29
Prælati & sacerdotes, scientia & virtutibus debent eminere. lib. j. in procœmio. nu. 3 fo. 1
Presbyter, quis dicatur. & vnde. Et an à sapientia, an ab ætate dicatur. libro secundo. capit. x. nume. 5 fo. 36
Presbyteri institutio, quibus constet. lib. ij. cap. x. nume. 10 fo. 37
Presbyteri manus, ab Episcopo inunguntur, & qua forma. lib. j. cap. viij. nume. 14 fo. 24
Presbyterorum institutio, vnde primùm. lib. ij. cap. j. nume. 25 fo. 29
Pretiosa, antiphona an in matutinis, an potius in Prima locum habeat. libro quinto. cap. v. nume. 18 fo. 147
Prima, principium diurni officij, quorsum instituta. lib. v. cap. v. nu. 1 fo. 145
Processio, siue potius supplicatio, ad instar castrensis aciei instructa, quid notet. Atque nostræ huius institutionis collatio, cum veteris testamenti ritu. lib. iiij. cap. vj. nume. 14. & 15 fol. 61
Processio, quos cantus poscat. lib. iiij. cap. vj. nume. 22 fo. 62
Processionis siue supplicationis ordo. lib. iiij. cap. vj. nu. 17 fo. 61
Processionem in ramis palmarum facit Ecclesia, in eáque stationes aliquot. Et eius forma. lib. vj. cap. lxvij. nu. 2. 3. & 10 fo. 197
Processiones, vnde ortum habuerint. lib. iiij. cap. vj. nume. 16 fo. 61
Processiones quatuor, solennes. lib. iiij. cap. vj. nume. 20 fo. 62
Prophetia cur præmittatur Epistolæ vigiliæ natalis Domini. lib. vj. cap. xij. nu. 3 fo. 165
Prophetiæ diei natalis Domini, cur præmittantur Epistolis. lib. vj. cap. xiij. nu. 20 fo. 168
Prostrationes cur fiant in horis canonicis. Et quando. lib. v. cap. v. nu. 14. & 15 fo. 147

Propitiatorium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propitiatorium,eiusdem longitudinis & latitudinis,cuius arca.Et quid dicatur propitiatorium.lib.iiij.cap.j.nu.15 fo.54
Psalmista,vnde dictus. Et eius officium.lib.ij. cap.iij.nume.3 fo.33
Psalmista,quàm variè dicatur.Et cur rara de eo mentio in sacris canonibus.libro secũdo.cap. iij.nume.1.&.2 fo.33
Psalmus sequens in quadragesima: Qui habitat.lib.vj.cap.xxviij.nume.11 fo.182
Psalmus idem,cur in diuersis solennitatibus legatur.lib.v.cap.ij.nume.38 fo.132
Psalmus:Deus regnauit,cur dicatur dominicis & festiuis diebus,& psalmus Miserere.ferialibus.lib.v.cap.iiij.nume.17 fo.142
Psalmus sextæ feriæ.libro quinto.cap iiij.numer.25 fo.143
Psalmus:Qui habitat.dicitur,contra nocturnas tentationes.lib.v.cap.x.nu.4 fo.151
Psalmi treis in Prima.Et quid significent.lib.v. cap.v.nume.4 fo.145
Psalmi:Beati immaculati.excellentia.ibidem. nume.5
Psalmi nouem,quare dicantur die dominica,in Prima.ibidem,nume.6
Psalmi & Epistolæ Pauli,cur maximè legantur ab Epiphania,ad septuagesimam vsque. lib.vj.cap.xix.nume.2 fo.173
Psalmi:In te Domine speraui.quare dicuntur tantùm sex versus.libro quinto.capit.x.nu.5 fol.151
Psalmi duo per dominicas noctes,ad laudes mutantur à Septuagesima,vsque ad Pascha. lib.vj.cap.xxiij.nu.20 fo.177
Psalmi graduales,quot:& vnde dicti.lib.v.cap. ij.nume.39 fo.132
Psalmi quare dicantur alternatim.lib.v.cap.ij. nume.36 fo.132
Psalmi dicuntur sex,in diuinis horis.lib.v.cap. ij.nume.37 fo.132
Psalmi,qui per singulas ferias mutantur,& cantica,quæ in illis dicuntur,quomodo inter se conueniant,& temporis gratiæ successibus coaptentur.vide latè per discursum.lib. v.cap.iiij.nume.23 fo.143
Psalmi:Deus meus:& Laudate Dominum de cœlis.cur nunquàm mutentur.lib.v.cap.iiij. nume.21 fo.143
Psalmi quinque,cur in Prima,& versus:In manus tuas,&c.in Completorio potius,quàm in alijs horis ponuntur.libro quinto.capit.x. nume.12 fo.151
Psalmi quinque in matutinis laudibus,quid signent.quos ordine subijcit,& examinat.lib. v.cap.iiij.nume.7 fo.141
Psalmi octo,qui dicuntur in Laudibus,respondent octo ordinibus Ecclesiæ.lib.v.cap.iiij. nu.8.9.10.11.12.13.& 14 fo.141.& 142
Psalmi duo:Deus meus.&,Deus misereatur. cur coniungantur & combinentur.lib.v.cap. iiij.nume.15 fo.142
Psalmi qui dicantur in vesperis vigilia natiuitatis Domini.lib.vj.cap.xij.nume.4 fo.165
Psalmi duo circa fontes cantantur.lib.vj.cap. lxxxix.nume.11 fo.232
Psalmi qui dicantur in officio feriali,mysterialiter,loco illius:Iubilate.libro quinto.capit. iiij.nume.18 fo.142
Psalmos an debeat hymnus sequi,in Completorio.lib.v.cap.x.nume.6 fo.151
Psalterium diuersimodè portatur à diuersis.lib. v.cap.iiij.nume.26 fo.144
Psalterij triplex vsus,& quoties à Hieronymo versum.lib.vj cap.j.nu 34 fo.155
Purificationis festum,sequitur festa natalia, meritò.Et quòd Dominus fuerit in templo præsentatus duplici mysterio.lib.vij.cap.vij. nume.9.& 10 fo.266
Purificationis processio,quid significet,& à quo instituta.nume.15.Et cur in ea ferantur cerei ardentes.ibidem,nume.12.14.& 16 fol.266
Puluinar suppositum libro euangeliorũ,quid notet.lib.iiij.cap.xxiiij.nume.11 fo.77
Puluinar Missale,quid notet.libro iiij,capit.xj. nume.9 fo.65

Q

QVadragesima,cur sub Ver inchoetur,& producatur ad Pascha,præter tamen rationem temporis,quo Christus ieiunauit. lib.vj.cap.xxvnj.nume.6 fo.181
Quadragesima cur in Missa dicatur:Humiliate capita vestra Deo.ibidem,nume.7
Quadragesima sequitur quinquagesimam,& eius commendatio.libro sexto.capit.xxviij. nume.1.& 2 fo.181
Quadragesima terminatur sabbato post Pentecosten.lib.vj.cap.cxiij.nu.3 fo.247
Quadragesima,osterimus Deo decimas.lib.vj. cap.xxviij.nume.4 fo.181

Quadragesimæ prima Dominica: quæ dicitur quintana.Et cur dicta quadragesima. eiúsque introitus.libro vj.cap.xxxij.nume.1.& 6. fol. 183.& 184
Quadragesimæ tempore,ornamenta Ecclesiæ verantur & conteguntur: non sine magna'significatione.lib.j.cap.iij.nume.34 fo.10
Quadragesimam à natali,vsque ad purificationem,cum lætitia celebrare debemus. libr.vj. cap.xx.nume.8 fo.175
Quadragesimale tempus,est tempus luctus.libro vj.cap.xxviij.nume.12 fo.182
Quiescentes in Christo,qui dicantur.libro iiij. cap.xlv.nume.5 fol.111
Quinquagesima,est multiplex.lib.vj.cap.xxvij. nume.1 fo.180
Quinquagesima Psalmorum,est triplex.ibidẽ nume.2
Quinquagesima annorum,annus Iubileus.ibidem,nume.3
Quinquagesima,quid notet.Et vnde dicatur.ibidem,nume.4.& 6
Quinquagesimæ officium matutinum.libr.vj. cap.xxvij.nume.8 fo.180
Quinquagesimæ officium quódnam in missa. lib.vj.cap.xxvij.nume.10 fo.180
Quotuplex benedictio.libro sexto.cap.xxxiv. nume.2 fo.186

R

RAmi,cur gerantur virides,Dominica sexta quadragesimali.libro vj.cap.lxvij.nume.8.& 9 fol.198
Rami,cur benedicantur sexta Dominica quadragesimæ.ibidem,nume.11
Raphaël,quid sonet Latinè.& cui officio præsit.lib.iiij.cap.xxxij.nume.19 fo.91
Rationale,vnde,& quò hoc nomen sortitum. lib.j.in procœmio nume.18 fo.2
Rationale hoc,in octo partes diuiditur.ibidem nume.19
Rationale,sexto loco adsumebat Sacerdos legalis.Et qua significatione.Simul de eius compositione.lib.iij.cap.xix.nume.12 fo.52
Rationale,& rationabile,quid differant.lib.iiij. cap.xl.nume.9 fol.98
Rationalis loco,quid hodie successerit.lib.iij. cap.xix.nume.14 fo.52
Rebecca,gratia interpretatur.lib.vj.cap.xxxix. nume.4 fo.186
Reconciliatio fit etiam,ad exemplum & terrorem inducendum.libro j.cap.vj.nume.44 fol. 19
Reges & Prophetæ,etiam in veteri testamento vngebantur:aliter tamen,quàm hodie.lib. j.cap.viij.nume.20 fo.24
Regum vnctio,& Principum,quid differat ab vnctione Pontificum.lib.j.cap.viij.nume.21 fol. 25
Regnum Dei,quod petimus aduenire,quod dicatur.Et quàm varia regna.lib.iiij.cap.xlviij. nume.17.& 18 fo.116.& 117
Regularis Lunaris,quid.lib.viij.cap.viij.num.1 & 2. fol.192
Religio,vnde nomen sortita.libro ij.cap.j.nume.13 fo.28
Religiosi,celebraturi se calciare debent:etiam si discalciati soleant ambulare.libr.iiij.cap.ij. nume.2 fo.57
Religiosi collationem Completorio præmittunt.& qua id ratione aut exemplo.lib.v.cap. ix.nume.11 fo.150
Reliquiæ Sanctorum,vbi & quomodo condantur.lib.j.cap.vij.nume.25 fo.21
Reliquiæ Sanctorum,aut Christi,an necessariæ ad Ecclesiæ consecrationem.Et quid notent.lib.j.cap.vij.nume.23 fol.21
Remedia duo contra peccatum.lib.vj.ca.lxxiij. nume.2 fo.203
Requies triplex optatur defunctis.lib.iiij.cap. lij.nume.5 fo.121
Responsorium Dominicæ primæ Aduentus,& eius expositio.libro sexto.capit.iij.numer.2 fol. 157
Resurrectionis Dominicæ officium.lib.sexto. cap.xcvj.nume.2 fo.237
Responsio,& cum spiritu tuo,vnde orta.lib.iiij. cap.xiiij.nume.4 fo.67
Responsorium,vnde dicatur.libro iiij.cap.xix. nume.6.fol.73.& libro quinto.cap.ij.nume. 53. fol.134
Responsorium,& allelu Ia,dicuntur diebus septem post Pascha.libro sexto.cap.lxxxviij.nume.13 fo.235
Responsorium primum Aduentus,habet treis versus.& cur.libro sexto.cap.iij.nume.4.5.6. & 7. fol.157.& 158
Responsorium secundum Aduentus.Tertium, Quartum,Quintum,Sextum,Septimũ,Octauum & Nonum.lib.vj.capit iij.nume.8.10. 11.12.&14. fol.158
Responsoriũ,& allelu Ia,dicitur diebus septem post Pascha.lib.vj.ca.lxxxix.nu.13. fo.232

Universidad de Deusto
Biblioteca

Responsorium horæ primæ. lib.v.cap.v.nu.7 fol.145
Responsoria dominica, in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter respondent responsorijs ferialibus. lib.v.cap.viij.nu.3 fo.148
Rhotomagense concilium, quid statuerit de turificatione. libro quarto.cap.xxxj.nume.4 fol.88
Rogationes quo tempore fiant: & cur cantentur litaniæ. lib.vj.cap.cij.nu.1 fo.239
Rogationum dominica, quid moneat. lib.vj. cap.cj.nume.1.2.& 3 fo.239
Romanus Pontifex Petri est successor, Christi vicarius. lib.vj.cap.liij.nu.11 fo.191
Rosa aurea Pontificis Maximi, quid significet. lib.vj.cap.liij.nu.8 fo.191
Rosa spiritualiter significat Christum. & eiusdem rosæ ratio. libro sexto.capit.liij.nume. 9.& 10 fo.191

S

SAbaoth, quomodo interpretetur. lib.iiij.cap. xxxiij.nume.6 fo.92
Sabbatum quatuor temporũ Septembris, quid moneat. libro sexto.cap.cxxxiij.nume.1.& 2 fol.255
Sabbatum vacans. Et vnde hoc nomen sortitum. lib.vj.cap.lxvj.nume.1 fo.197
Sabbatum vacans, in quo sit priuilegiatum. ibidem, nume.2
Sabbatum quartæ Dominicæ quadragesi. quid tractet. lib.vj.cap.lix.nu.1 fo.194
Sabbatum secundæ dominicæ quadragesi. quid agat. Eiúsque officium. libro sexto.cap.xlv. nume.1.2.& 5 fo.188
Sabbatum primæ dominicæ quadragesi. & eius officium. libro vj.cap.xxxviij. nume.1.2.& 5 fol.186
Sabbatum dominicæ tertiæ quadrag. iustitiam & misericordiam Domini ad salutem ducere ostendit. Et eius officium. libro sexto.cap.lij. nume.1.& 4 fo.189.& 190
Sabbatum præcedens primam quadragesimæ dominicam, non habet quicquam proprium. lib.vj.cap.xxxj.nume.1 fo.183
Sabbatum in albis, quod habeat officium. lib. vj.cap.xcv.nume.1.2.4.5.& 6 fo.236
Sabbatum post Pentecosten, vnde Missam auspicetur. Et eius expositio, etiam mysticè. lib. vj cap.cxiij.nu.1.2.4.5.6.& 7 fo.247
Sabbati Paschatis priuilegium. lib.vj.cap.lxxxv. nume.9 fo.226
Sabbato sancto, cur non dicatur graduale: sed alleluia, & tractus. Et cur eodemmet die lumen non portetur ad euangelium: sed incensum. lib.vj.cap.lxxxv.nu.4 fo.225
Sabbato Paschatis, cur obmittatur offertorium. Item postcommunio. lib.vj.cap.lxxxv. nume.6.& 7 fo.225
Sabbato Paschatis, cur breues vesperæ, & vna cum Missa terminentur. lib. vj. capit.lxxxv. nume.8 fo.225
Sabbato quatuor temporum Aduentus, quatuor lectiones tantum veteris testamenti leguntur. Et quid ita. lib.vj.cap.x.nume.1.& 4 fo.163.& 164
Sabbato sancto Missa aliter & præter morem celebratur. Et quorsum. lib.vj. capit.lxxxv. nume.2 fo.224
Sacerdos accinctus, ad altare accedens, quid notet. Et eius processionis ordo, & forma. Et quorumlibet significatio, tutissimè per discursum. lib.iiij.cap.vj.nu.1.2.& 3 fo.59.& 60
Sacerdos osculatur euangelium: euangelio dicto à diacono. Et qua id significatione. lib. iij.cap.xxiij nume.32.& 33 fo.79
Sacerdos cur turificetur, dicto euangelio. ibidem.nume.34
Sacerdos, qualiter se disponere debet initio Missæ. lib.iij.cap.xj.nu.1 fo.64
Sacerdos, initio Missæ cur ad dextram altaris partem primùm deflectat. ibidem, nume.2
Sacerdos, quo consilio aut intentione osculetur humerum Episcopi. & quid in Romana Ecclesia. lib.iiij.cap.lvij.nu.1.& 2 fo.126
Sacerdos, cur dicit in Missa sub fractione hostiæ, Pax Domini sit semper vobiscũ. lib.iiij. cap.lj.nu.14 fo.120
Sacerdos cur oret voce demissa, implorato statim populi suffragio. lib. iiij.cap. xxxij.nu.5. 6.7.8.9.& 10 fo.89
Sacerdos cur tollat vocem, incipiẽs: Per omnia secula seculorum. ibidem.nume.11
Sacerdos cur manum tollat ab altari, incipiẽs: Per omnia secula seculorum. ibidem.nu.12
Sacerdos, quare quinque vicibus se vertat ad populum salutandum. lib. iiij.cap.xiiij.nu.10 fol.68
Sacerdos cur semper voluat se ad dextram. lib. iiij cap.xiiij.nu.11 fo.68
Sacerdos quare brachia extendat in octaua parte canonis. lib.iiij cap.xliij.nu.3 fo.108
Sacerdos, cur se inclinet, cancellatis manibus, ante

ante pectus: in nona parte canonis. lib.iiij. cap.xliiij.num.4 fo.110
Sacerdos mutat locum in altari. Et id qualiter, quáve significatione. lib.iiij.cap.xxij.nume.1 fo.75
Sacerdos quare in communione, non accipit calicem per se, sed à diacono. lib.iiij.cap.liiij. nume.2 fo.123
Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat, ante corporis & sanguinis Dominici sumptionẽ. Quid post. lib.iiij.ca.liiij.num.10. & 14 fo.124
Sacerdos non debet ferre vestes sacras, nisi virtutibus ornatus fuerit. lib.iij.cap.j.nume.5 fo.39
Sacerdos benedicens, dicit: hæc dona, hæc munera. Et qua id significatione. Et an, & quatenus illa differant. latè. Et cur dona, potius, quàm, donum, dicat. lib.iiij.cap.xxxvj.nume.9 & 10 fo.94
Sacerdos antè, quàm ad altare accedat, quid agere debeat. lib.iiij.cap.iij.num.6 fo.57
Sacerdos conuersus ad populum, omnium orationes petit quámq; is orationem adsumat. Et cuius exemplo, aut præcepto. lib.iiij.cap. xxxij.num.3 fo.89
Sacerdos faciens cruces, manus super mensa altaris extẽdit, & qua id significatione. lib.iiij. cap.xlvj.num.15 fo.112
Sacerdos populum precibus lauat. lib. iiij. cap.xlvij.num.2 fo.113
Sacerdos missurus aquam in vinum, cur pauxillum in terram fundat. lib.iiij.ca. xxx.nu.20 fo.86
Sacerdos non debet interesse secundò nubentibus. lib.ij.cap.j.num.47 fo.32
Sacerdos Missam defunctorum celebrans, vt eius mortem incurrat, deponatur. lib.vij.cap. xxxv.num.35 fo.278
Sacerdos sumens sanguinem, debet tenere calicem, vtraq; manu. lib.iiij. cap.liij. nume.12 fo.124
Sacerdos quare percutiat pectus suum, in vnde cima canonis parte. lib.iiij. cap.xlvj.num.1.2. & 3 fo.111
Sacerdos, in Missa quare sedeat. lib.iiij.ca.xviij. num.1.& 2 fo.72
Sacerdos cur se inclinet, dicturus: supplices, &c. lib.iiij.cap.xliij.num.2 fo.109
Sacerdos, quis: & vnde dictus. Et qui olim. lib.ij. num.7.& 9 fo.36.& 37
Sacerdotis manum seu humerũ dextrum osculatur Diaconus. Et quare id. lib.iiij. cap.l.numero 3. fo.118
Sacerdoti quæ pœnitentia imponenda, propter sanguinem fusum, vel hostiam sacramenti quomodolibet maculatã. Ex decreto Cõcilij Aurelianensi. lib.quarto. capit. xlij. nume. 18 fo.106
Sacerdote vno deficiente quouis casu, post consecrationem, an alius debeat totum, vel partem supplere. lib.quarto. capit.xlj. nume.47 fo.103
Sacerdotes, vicem Christi gerunt. lib.ij. cap.x. num.12 fo.37
Sacerdotes, mediatores inter Deum, & homines. lib ij. cap.xj.num.14 fo.38
Sacerdotibus pluribus vni Episcopo concelebrantibus, an ille solus conficiat, qui primitus pronuntiat verba. lib.iiij. cap. xlj. numero 50. fo.103
Sacerdotibus imperitis non est detrahendum. lib.j.in proœmio.num.5 fo.1
Sacerdotalis ordo, vnde duxerit initium. lib.ij. cap.x.num.1 fo.36
Sacerdotalis ordinis dignitas & eminẽtia. lib.ij. cap.x.num.12 fo.37
Sacramentum, quid. quid mysterium. Et quid mysterium differat à ministeris. lib.j. cap.ix. num.1.& 2 fo.26
Sacramentum, dicitur actiuè & passiuè. lib.iiij. cap.xlij.num.27 fo.107
Sacramentum, consistit in tribus. ibidem, numero 28.
Sacramentum corporis Christi, quomodo sit mysterium fidei. lib.quarto.cap.xlij. num.20 fo.106
Sacramentum corporis Christi, tria habet. ibidem, num.27
Sacramentum mure corrodente, quid comedatur. Item, quid incineratur. dum sacramentum crematur. lib.iiij.cap.xlj.num. 32.& 33 fo.101
Sacramentum vnum, dignius alio, quatuor modis. lib.j. cap.ix.num.16 fo.27
Sacramentum, an vnum tantùm, an diuersa. lib.iiij.cap.xlij.num.23.& 24 fo.107
Sacramentum, quare sub vtraque specie sumatur. lib.iiij.cap.xlij.num.1 fo.104
Sacramentum altaris, cur quotidie Ecclesia repetat. libro quarto. capit.xlij. numero 31. fo.108
Sacramentum dignitatis & voluntatis, quid. lib.j.cap.ix.num.6 fo.26

Sacramenti fractio. Et an Christus prius fregerit,quàm consecrarit:aut contrà. Merè diuina, & paradoxa. lib. iiij. capit.xlj.nume.15 fo.100
Sacramenti formæ nihil est addendum, detrahendum, transponendum,aut mutandum.lib. iiij.cap.xlj.num.46 fo.103
Sacramenti dignitas & excellentia. lib.iiij.cap. xliij.num.6 fo.110
Sacramenti diffinitio.lib.primo.cap.ix. nume.3 fo.26
Sacramenta varia sunt. lib. j. cap. ix. nume. 4 fo.26
Sacramenta ordinis & necessitatis, an, & à quando à laico præstari possint. ibidem, numero 5.
Sacramenta legalia, & euangelica differunt. lib.iij. cap.xlij.num.26 fo.107
Sacramenta, quibus de, causis sint instituta. lib.j.cap.ix.num.17 fo.27
Sacramentorum dispensatio, quomodo Deo, & quomodo ministris competat.lib.ij. cap.ix. num.17 fo.36
Sacrificans in fermentato, an conficiat. lib.iiij. cap.xlj.num.11 fo.100
Sacrificium, quid. lib.iiij. capit. xxx. nume.10. fo.85
Sacrificium Missę,quod primum,& maximum. lib.iiij.cap.j.num.17 fo.54
Sacrificium factum à malo sacerdote, valet perinde.ac factum à bono.Et quid ita.lib.iiij. cap.j.num.18 fo.54
Sacrificium septem vicibus signatur in canone. & qua idipsum admonitione. lib.iiij. cap.xlvj. num.19 fo.112
Sacrificium altaris, ex quo confici debeat. lib.iiij.cap.xxix.num.2 fo.84
Sacrificium iuge, in veteri testamento. lib.v. cap.iiij.num.3 fo.141
Sacrificium laudis. lib. iiij. cap. xxxvij. num.4 fo.95
Sacrificium altaris, pro quibus offerri debeat. lib.iiij.cap.xxxvj.num.14 fo.94
Sacrificium antiquitus quibus vasis, & cuius generis fiebat.lib.j.cap.iij.num.44 fo.11
Sacrificij faciendi vetus mos: maximè de oratione sacerdotis inter sacrificandum. lib.iiij. cap.xxxiij.num.6 fo.90
Sacrificia tria Missa offert. lib.iiij.cap.j. nu.16 fo.54
Sacrificia Ecclesiæ,quot.lib.iiij.ca.xxxvj.nu.12 fo.94
Sacrificiorum legalium diuersa genera. lib.iiij. cap.xxx.num.33 fo.87
Sacrificiorum antiquorum significatio.lib.iiij. cap.j.num.14 fo.54
Sal cur prius benedicatur, quàm aqua. lib.iiij. cap.iiij.num.9 fo.58
Sal cur misceatur aquæ lustrali:& quid notet. lib.j.cap.vj.num.10 fo.16
Salomon exorcismi modos inuenit.lib.ij.ca.vj. nume.3 fo.33
Sanctus, Sanctus, Sanctus, hymnum quis primùm instituerit. Et quorum sit ille hymnus. lib.iiij.cap.xxxiiij.num.1.& 2 fo.91
Sanctus, Sanctus, Sanctus, cur ter cantetur.& eius explicatio.ibid.num.3.4.5.& 7 fo.92
Sancti coronati, & eorum nomina. lib. vij. cap.xxxvj.num.1 fo.279
Sancti,& eorum reliquiæ,an debeant honorari & venerari.lib.septimo.capit.j.nume.2.3.& 6 fo.263
Sanctorum festa quibus de causis Ecclesia celebret.lib.vij.cap.j.num.1 fo.258
Sanctorum noui Testamenti quadruplex differentia.ibid num.4 fo.259
Sanctorum nulli, latriam vel sacrificium debemus.ibid.num.5
Sanctorum catalogo nullus adscribendus, nisi per Romanum Pontificem.ibidem,nume.29 fo.261
Sanctorum octauæ, cur celebrentur: non tamen omnium.ibid.num.42 fo.263
Sanctorum octauæ,varij sunt generis. ibidem, nume.44 fo.263
Sanctorum ferias quo ordine Author prosequatur.ibid.num.49 fo.265
Sanctorum omnium festum, vnde primùm: Et quibus de causis institutũ.lib.vij.ca.xxxiiij. nume.2.& 4 fo.275
Sanctorum omnium festum ieiunium habet institutionis. Et eius dici officium.ibidem,numero 5.6.& 8
Sanctorum omnium die, quo ordine legantur lectiones.ibidem,num.7
Sanctorum suffragia,quorsum fiant.lib.v.ca.ij. num.64 fo.135
Sanctorum commemoratio, quare fiat Dominica quinta in passione.lib.vj.cap.lx. nume.5. & 6 fo.195
Sanctorum orationes nobis conferunt. lib.vj. cap.cxxvj.num.2 fo.252
Sandalia,vnde dicantur.& eorum forma.lib.iij. cap.viij.num.5 fo.43

Sandalia,ex corio albo fiunt interdum.libro iij. cap.viij.nume.7 fo.43
Sandalia,eò quod capiti conueniunt, quid designent.lib.iij.cap.viij.nume.10 10.44
Sandaliorum apertura,& clausura,quid significent lib.iij.cap.viij.nume.6 fo.43
Sandaliorum corrigiæ,quid notent. lib.iij.capi. viij.nume.9 fo.43
Sandalijs vti, quibus licet: & quibus prohibetur.lib.iij.cap.viij.nume.11 fo.44
Sanguis si profluat à naso sacerdotis, quid agendum.lib.iiij.cap.xlij.nume.19 fo.106
Sanguis Christi,pro quibus sit effusus.libro iiij. cap.xlij.nume.29 fo.107
Sanguis à Christo quinquies exiuit. libr.vj.cap. lxx.nume.11 fo.200
Sarcophagus,quid.quid pyramis.lib.j.cap.v.nume.9 fo.14
Satellitem stygium quatuor figant. lib j. cap. vij.nume.8 fo.20
Saul nobis est exemplo.libro sexto.cap.cxv.nume.4 fo.249
Scalæ ad altare.lib.j.cap.ij.nume.17 fo.7
Scandalum,quid. libro primo.cap.vj.nume.43 fol.19
Scripturæ sacræ, quadruplici sensu expendũtur.lib.j.in proœmio.nume.5.& 13 fo.1.& 2
Scripturæ, cur dicantur vetus testamentum. Et quare scriptura,nouum.lib.vj.cap.j nume.21 & 22 fo.154
Scrutinium,quid.lib.vj.cap.lvj.nume.2 fo.192
Scrutinium,qua solennitate fiat. Et nume.6. Et quo tẽpore,quáve hebdomada.ibid.nu.3.& 4
Scrutinium,cur fiat quarta feria quartæ Dominicæ quadragesi.ibid.nume.5 fo.193
Scrutinium,populis annuntiandum.Et qua forma.lib.vj.cap.lvj.nume.10 fo.193
Scrutinij cæremoniæ explicantur. libro vj.cap. lvj.nume.8 fo.193
Secreta,in quot partes diuidatur. libro iiij.capi. xxvij.nume.2 fo.83
Sectæ hominum,tres in summa.lib.ij.cap.j.nume.1 fo.27
Seculum,quid:& vnde dicatur. libro iiij.cap.xv. nume.8 fo.69
Sedendi vsus,vnde.lib.iiij.cap.xvj.nu.9 fo.71
Sedes Episcopales,in singulis Ecclesijs,quid notent.lib.j cap.j.nu.44 fo.5
Senarius numerus,perfectus.Item,nouẽarius. lib.iij.cap.j.nume.8 fo.39
Sensus corporis nostri quinque,quibus æquiparentur.lib.j.cap.vij.nume.34 fo.22
Sensus quinq; exercentur,in Eucharistiæ sacramento.lib.iiij.cap.xlvj.nume.20 fo.113
Sepeliri non debent omnes intra Ecclesiam. Et quinam.lib.j.cap.v.nume.12 fo.14
Sepeliri qui debeant in cœmeterio. lib j. cap. v.nume.14 fo.14
Sepeliendi antiquitus mos. Et inde hodiernus. lib.j.cap.v.nume.13 fo.14
sepulchrum,quid.lib.j.cap.v.nume.6 fo.13
Septembris historia,bipartitur.lib.vj.cap cxxvj. nume.4 fo.252
Septimana,quid.& vnde dicatur. lib.viij capi.v. nume.1 fo.290
Septimanæ dies qualiter nominentur ab Hebræis. qualiter à Christianis. Item,qualiter à Gentilibus.lib.vij cap.j.nu.7.8.9.10 fo.259
Septuagesima,vnde dicta.vnde Sexagesima.vnde Quinquagesima. Item,vnde Quadragesima. Et cur non tricesima dicatur consequenter.lib.vj cap.xxiiij.nume.5.& 6 fo.176
Septuagesima, quódnam officium habeat in Missa.lib.vj.cap.xxv.nume.4 fo.178
Septuagesima, tempus est pœnitentiæ. Et quot de causis illa instituta. libro vj.capi.xxiiij. nume.1.& 2 fo.175
Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert.lib.vj.cap.xxiiij.nume.10 fo.177
Septuagesima finitur sabbato in albis. lib.vj.capi.xxiiij nume.9 fo.176
Septuagesima, quod habeat euangelium. Et qualiter accipiatur. libro sexto.cap.xxv.num. 8.& 11 fo.178.& 179
Septuagesimæ officiũ.lib.vj.ca.xxv.nu.1.f.178
Septuagesimæ Epistola. & summarium. lib.vj. cap.xxv.nume.5.& 6 fo.178
Septuagesimæ inueniendæ terminus. Item Pentecostes.lib.viij.cap.xij.nume.9 fo.295
Septuagesimæ tempore, cur subticeantur cantica lętitiæ.lib.vj.cap.xxiiij.num.12.13.14.15 16.& 17 fo.177
Septuagesimæ quinq; sunt. lib.vj.cap.xxiiij.nume.4 fo.175
Sequentia seu prosa,quid.& quidnam notet. libro iiij.cap.xxij.nume.1 fo.75
Sergius Papa.lib.iiij.cap.lij.num.6 fo.121
Sermo in Ecclesia, qualis esse debeat. lib.j.cap. j.nume.48 fo.6
Serpens cum candela, qui defertur ad fontium processionem,quid notet. libr.vj. cap.lxxxix. nume.12 fo.232
Seruitutis duæ species. libro quarto. cap.xxxix. nume.2 fo.96

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sessiò ministrorum in missa, quid notet. lib. iiij. cap. xviij. num. 2 fo. 72
Sethim, quid. lib. j. cap. j. num. 13 fo. 4
Sexagesima, quorsum instituta. Et quid sonet. lib. vj. cap. xxvj. num. 1. & 2 fo. 179
Sexagesimæ euangelium. lib. sexto. cap. xxv. num. 3 fo. 179
Sexta, adquid instituta. lib. quinto. cap. vij. num. 1 fo. 148
Sextilis antè, iam Augustus. lib. vj. cap. cxxj numero 2 fo. 251
Signa cur fiant super eucharistia. lib. iiij. c. xliij. num. 7 fo. 108
Signa cur fiant cum tabula, ad tenebras sextæ feriæ Dominicæ quadragesimalis. lib. vj. cap. lxxij. nume. 4 fo. 201
Signorum diuersitas. lib. iiij. cap. xlij. nume. 25 fo. 107
Silentium est triplex. lib. vj. cap. xiiij. num. 2 fo. 168
Simacus Papa. lib. iiij. cap. xiij. num. 5 fo. 66
Simon vbi prædicarit. lib. septimo. cap. xxxiij. nume. 3 fo. 275
Solennitas, quid. & vnde dicatur. lib. vij. cap. j. num. 17 fo. 263
Solis regulares, & vnde dicantur. lib. viij. cap. v. num. 5 fo. 190
Solstitia duo sunt in anno solari. Et quid solstitium & vnde dictum. lib. viij. cap. ij. nu. 24 fo. 288
Sother, Papa. lib. iiij. cap. x. num. 6 fo. 64
Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vasa sacra. lib. iiij. cap. xxix. num. 6 fo. 85
Sonorum treis species. lib. v. cap. ij. nume. 66 fo. 136
Spirituale certamen quomodo ineundum ab episcopo. lib. iij. cap. j. num. 6 fo. 39
Spiritus sancti septem dona, correspondent septem Ecclesiæ ordinibus. lib. ij. cap. j. num. 52 fo. 32
Spiritus sanctus in confirmatione, est tanquàm turor populi. lib. sexto. capit. lxxxiiij. nume. 2 fo. 223
Spiritus Sanctus, cur dicatur paracletus. lib. vj. cap. cvij. num. 8 fo. 244
Sponsæ anulus datur, & qua significatione. lib. j. cap. ix. num. 10 fo. 28
Sponsus & sponsa, benedicuntur primò à parentibus, deinde à sacerdote. lib. j. cap. ix. numero 14. & 15 fo. 27
Stallus in choro ad sedendum, quid portendat. Quid pulpitum. lib. primo. cap. j. nume. 32 fo. 5
Statio, quid & vnde orta. lib. vij. cap. j. numero 20. & 21 fo. 260
Stationum duæ species. lib. vij. cap. j. nume. 22 fo. 260
Stationum forma, & à quo in orbe institutæ, & quorsum. ibidem, num. 23. 24 fo. 260
Stella, quæ Magis adparuit, quid. lib. vj. cap. xvj. nume. 3 fo. 170
Stephani officium. lib. vij. cap. xlij. nume. 3. 4. & 15 fo. 281. & 282
Stephani protomartyris festum quo die agatur, & cur statim à natali Dominico. lib. vij. cap. xxj. nume. 1 fo. 271
Stephani & Ioannis Euangel. & Innoc. festum cur comitentur natiuitatem Domini. lib. vij. cap. xlij. num. 1 fo. 280
Stola subsequitur cingulum. Et quid ea notet. lib. iij. cap. v. num. 1 fo. 41
Stola, cur prorendatur ad genua. ibidem, numero 2.
Stola, cur collo sacerdotum, diaconorum verò humero imponatur. lib. tertio. cap. v. nume. 4 fo. 42
Stola, cur ad lumbos succingatur. ibidem, numero 5.
Stola, est velut quoddam orarium: sine quo nō licet mysteria Ecclesiastica celebrare. ibid. num. 6
Stola, collo sacerdotis incumbens, quid notet. ibidem, num. 7
Stola vti, quibus prohibitum. ibidem, numero 8.
Stolæ reflexio in vtrumq; humerum, quid significet. lib. iij. cap. v. num. 3 fo. 41
Stupa, quæ comburitur in Ecclesia, quid significet. lib. iiij. cap. iiij. num. 13 fo. 60
Subdiaconatus ordo, sacer est. lib. ij. cap. viij. num. 1 fo. 34
Subdiaconus, epistola lecta, reuerentiam facit sacerdoti, quáq; id significatione. lib. iiij. cap. xvij. num. 1. & 3 fo. 72
Subdiaconus, librum euangelij, refert, vacuo diacono. lib. iiij. cap. xxiiij. num. 31 fo. 79
Subdiaconus, cur in missa lectiones legat: præter eius ferè officium. lib. secundo. ca. viij. num. 4 fo. 34
Subdiaconus, quo amictu vtatur. ibidem, numero 5
Subdiaconus, vtram manum supponat libro euangelij. lib. quarto. capit. xxiiij. nume. 29 fo. 79

Subdiaconus

Subdiaconus, manus sacerdotis osculatur, lecta epistola. ibid. nume. 2 fol. 3
Subdiaconus qualiter teneat patenam. lib. iiij. cap. xxx. nume. 31 fo. 87
Subdiaconi institutio, qualiter fiat. lib. ij. cap. viij. nume. 3 fol. 34
Subdiaconorum ordo. libro secundo. capit. viij. nume. 2 fo. 34
Subdiaconos facere die dominica, an liceat. lib. ij. cap. j. nume. 37 fo. 30
Succinctorium duplex dependens ex cingulo, in sinistro latere Pontificis, quid signet. lib. iij. cap. iiij. nume. 2. & 4 fo. 41
Sudarium Episcopi, quid. libro tertio. cap. xvj. nume. 1 fo. 47
Sudarium quod nobis conueniat. ibid. nume. 2
Superpellicij vsus, & significatio. & vnde fiat. lib. iij. cap. j. nume. 10. 11. & 12 fo. 39. & 40
Symbolum, quid. libro quarto. cap. xxv. num. 5 fol. 80
Symbolum est triplex. & vnde dicatur. ibidem, nume. 6
Symbolum Apostolorum, cur non dicatur in Missa quintæ feriæ, Dominicæ in ramis. lib. vj. cap. lxxv. nume. 8 fo. 208
Symbolum Apostolorum, cur dicatur in Prima & Completorio. lib. v. cap. x. nu. 10 fo. 151
Symbolum Nicenum. libro quarto. capit. xxv. nume. 9 fol. 81
Symbolum Apostolorum, immediatè sequitur euangelium. libro quarto. capit. xxv. nume. 1 fol. 80
Symbolum, dicitur voce sublata, maximè in Missa. In Prima autem & Completorio, demissa. ibidem, nume. 2. & 3
Symbolum auspicans sacerdos, cur manus eleuet. ibidem, nume. 4
Symbolum maius, quibus diebus adhibeatur. vide per discursum. libro quarto. capit. xxv. nume. 13. & 14 fo. 81
Symboli cantandi in Missa vsus à Græcis profectus. lib. iiij. cap. xxv. nume. 10 fo. 81
Symboli expositio. lib. iiij. cap. xxv. nu. 15. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. & 30 fol. 81. & 82
De Symbolo, quid sit: quàm variè vsurpetur: Et de tesseris collybisticis, plura pete, ex adnotatione in libro quarto. capit. xxv. in fine. fol. 82
Symeonis canticum cur cantetur in Completorio. lib. v. cap. x. nume. 7 fo. 151
Synagóga, quid. libro primo. capit. j. nume. 3

T

Tabernaculum quibus constet: & vnde dictum. Et adquid in Ecclesiam versum. lib. j. cap. j. nume. 6 fo. 3
Tabernaculum veteris testamenti, ex quibus fuerit constructum. lib. j. cap. j. nu. 12 fo. 4
Templi antiqui diuisio: & forma. lib. iiij. cap. j. nume. 13 fo. 53
Tempus quid. & eius partes. libro octauo. cap. j. nume. 4 fo. 286
Tempus Hyemis & deuiationis repræsentat Ecclesia, à septuagesima, vsque ad Pascha. lib. vj. cap. j. nume. 6 fo. 152
Tempus Veris & renouationis, in Aduentu Domini. ibidem, nume. 7
Tempus Aestatis & reconciliationis, in tempore paschali. ibidem, nume. 8
Tempus Autumni, & peregrinationis, à Pentecoste, vsque ad Aduentum. ibidem, nume. 9 fol. 153
Tempus Pascha præcedens, quid notet. Item quid sequens. libro sexto. cap. lxxxix. nu. 12 fol. 233
Temporis status, insinuat virtutum statum. lib. v. cap. viij. nu. 2 fo. 148
Tempora quatuor huius mundi considerantur iuxta quatuor diei summas partes. Item iuxta quatuor summas Christi actiones. lib. vj. cap. j. nume. 10 fo. 153
Tentamur à tribus: Deo, homine, & Sathana: idque variè. lib. iiij. cap. xlviij. nu. 7 fo. 115
Tentatio Dei in hominem. libro quarto. cap. xlviij. nume. 8 fo. 115
Tentatio est quadruplex. libro sexto. cap. xxxij. nume. 9 fo. 184
Tentator conatur auferre nobis considerationem cœlestium præmiorum, vt facilius in eius retia irrepamus. libro sexto. cap. xxxiij. nume. 2 fo. 185
Tentator cum viribus, versutia & fraude sit homine superior, qui audeat homo certamen cum eo inire. lib. vj. cap. xxxij. nu. 8 fo. 184
Tentator, quotupliciter Dominum tentauit. lib. vj. cap. xxxij. nu. 10 fo. 184
Terra, est omnium mater. libro sexto. cap. xxv. nume. 9 fo. 179
Testamentum, dicitur etiam promissio. lib. iiij. cap. xlij. nume. 5 fo. 105
Testamentum duplex, vetus & nouum. Et quid testamentum. libro sexto. capit. j. nume. 20 fol. 154

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thebæ plures.libro septimo.cap.xxxj.nume.2 fo.275
Theleſphorus Papa,inſtituit treis Miſſas cantari in die natalis Domini. Et quod eius fuerit inſtitutum de Prima.libro ſexto.cap.xiij. nume.17.18.& 19 fo.167
Theophania, ſecunda adparitio.lib.vj.cap.xvj. nume.5 fo.171
Theſauri Eccleſiæ quo conſilio edantur,in ferijs celebrioribus. libro primo.cap.ij.nu.42 fol.11
Thobias legitur xiij.dominica,poſt Penteco-ſten.Et eius diei Miſſa:eiúſque expoſitio.lib. vj.cap.cxxvij.nu.1.2.3.& 4 fo.253
Tholetani concilij decretum, de pſallendi & miniſtrandi conſuetudine. libro quinto.cap. ij.nume.69 fo.136
Thomæ Apoſtoli officium Eccleſiaſticum.lib. vij.cap.xlj.nume.1 fo.280
Tiara ſiue cidaris,ſupremum capitis ornamentum legale:quod Pontifex vltimò adſumebat.Et eius ſignificatio. libro tertio.cap.xix. nume.15 fo.52
Thimiama, quid notet.Et à quo offerendum. lib.v.cap.ix.nume.5 fo.149
Timor,quo auertimur à malo, eſt triplex.lib. iiij.cap.xlviij.nume.6 fo.115
Tintinabulorũ genera ſex,quibus vtitur Eccleſia lib.j.cap.iiij.nu.11 fo.13
Tractus,quid.Et quando & cur adſumatur in Eccleſia.Et vnde.libro quarto.cap.xxj.nu.1. & 3 fo.74
Tractus, & allelu Ia,quàm differant.ibidem, nume.2
Tractus,ſignificat captiuitatem babylonicam. lib.iiij.cap.xxj.nume.6 fo.74
Tractus ſequitur reſponſorium,in ſeptuageſima.lib.vj.cap.xxv.nu.7 fo.178
Tractus, vinea facta eſt, expoſitio.lib.vj.cap. lxxxj.nume.7 fo.217
Tractuum dicendorum ordo. lib.iiij.cap.xxj. nume.4.& 5 fo.74
Treni Hieremiæ, vnde dicantur. lib. vj.cap. lxxij.nume.13 fo.202
Trinitatis feſtiuitas cur ſequatur Paſchatis & Pentecoſtes ferias. lib.vj. cap.cxiiij.nume.1 fol.247
Trinitatis Miſſa:eiúſque diei officium,& Illius expoſitio.ibidem,nu.4.5.& 6
Trinitatis feſtiuitas,variè & diuerſimodè celebratur.ibidem,nume.7
Tropologia,quid.lib.j.in procœmio.nu.11 fo.1
Tropus,quid.lib.vj.cap.cxiiij.nu.3 fo.248
Tropus,quid.& vnde dictus.libro quarto,cap. v.nume.6 fo.59
Tubarum vſus olim fuit,loco campanarum. lib.j.cap.iiij.nume.3 fo.12
Tunica talaris ſacerdotis.libro quarto.cap.xix. nume.10 fo.51
Tunica Epiſcopi, quid ſignificet.lib.iij.cap.x. nume.1 fo.44
Tunicæ duæ, in veteri teſtamento, & earum ſignificatio.lib.iij.cap.x.nu.2 fo.44
Tunicam vnam ſuper alia,cur induat Pontifex. lib.iij.cap.x.nume.4 fo.44
Turibuli forma,& ſubſtantia.libro quarto.cap. x.nume.2 fo.64
Turiferarius,cur ceroferarios & alios antecedat.lib.iiij.cap.vj.nu.6 fo.60
Turificatio, quid deſignet. lib iiij.cap.iiij.nu.6 fo.58.& eod.lib.cap.x.nu.1 fo.64
Turificatio altaris, quid deſignet. lib.iiij.cap. viij.nume.1 fo.63
Turificatio altaris,ſuſcepta oblatione myſtica, quid innuat.Et qualiter, & quando fieri debeat.lib.iiij.cap.xxxj.nu.1.& 3 fo.88
Turres Eccleſiæ,quid ſignent.libro primo,cap. j.nume.21 fo.4
Tus,orationem ſignificat. libro quarto.cap. viij.nume.3 fo.63

V

VAtes,quis dicatur. libro ſecundo.capit.j. nume.3 fo.27
Velum Eccleſiæ,eſt triplex. Et quando tollatur.Et quando eleuetur. libro primo.cap.iij. nume.35.36.& 38 fo.10.& 11
Velum, eſt quintuplex. libro ſecundo. cap.j. nume.45 fo.31
Verba hæc,credo in ſanctã Eccleſiam catholicam,quomodo ſint accipienda.libro ſexto. cap.lxxxiij.nume.6 fo.220
Verba:omnis lingua confiteatur,cur intercepta fuerint in introitu miſſæ quartæ feriæ dominicæ in ramis.lib.vj.cap.lxx.nu.3 fo.200
Verborum expoſitio, quæ canuntur,dum crux adoratur.lib.vj.cap.lxxvij.nu.23 fo.211
Verſus, quid notet. libro quinto.cap.ij.nu.42 fol.133
Verſus,vnde dicatur.libro quarto.cap.xx.nu.7 fol.74
Verſus reſponſorij,vel gradualis, quid ſignificet.lib.iiij.cap.xix.nu.8 fo.73

Verſus

Verſus ſequentiarum, cur dicantur à duobus. lib.iiij.cap.xxj.nu.7 fo.75
Verſiculi,in diuino officio,cur dicãtur.Et vnde dicantur.lib.v.cap.ij.nu.40 fo.132
Verſiculi,cur dicantur ante lectiones,in nocturnis.lib.v.cap.ij.nu.41 fo.133
Veſperæ adquid inſtitutæ. quid referant. Et quot pſalmis conſtent. libro quinto.cap.ix. nume.1.& 3 fo.149
Veſtimentum pedum,vnde traxerit originem. lib.iij.cap.viij.nu.1 fo.43
Veſtimenta communia Epiſcopis & ſacerdotibus.& eorum numerus, & authoritas.lib.iij. cap.j.nume.7.& 18 fo.39.& 40
Veſtimenta Eccleſiæ deſtinata,ne trahantur in priuatos vſus.lib.j.cap.iij.nu.48 fo.12
Veſtimentorũ legalium ſignificatio,iuxta allegoriam.lib.iij.cap.xix.nu.6 fo.51
Veſtimentorum legalium ſignificatio,ſecundum tropologiam.Et primò de fœminalibus. lib.iij.cap.xix.nu.7 fo.51
Veſtes ſacræ,vnde duxerint initium.lib.iij.cap. j.nume.2 fo.38
Veſtes epiſcopales.ibid.nu.3 fo.39
Veſtes Pontificis,quid ſignent.ibidem,nume.4 fol.39
Veſtium ſacrarum vſus,non debet eſſe quotidianus.lib.iij.cap.j.nu.1 fo.38
Veſtium varia ſignificatio, in ſacerdote euangelico.lib.iij.cap.j.nu.17 fo.40
Veſtium vſus varius cur inductus,præter etiam Chriſti morem.lib.iij.cap.j.nu.14 fo.40
Vexilla,ſunt ditionis & poteſtatis ſigna.lib.j. cap.vj.nu.28 fo.17
Vexilla cur ferantur in proceſſione.lib.vj.cap. ciij.nume.8 fo.240
Viduam quid prohibeat velari ab Epiſcopo. lib.ij.cap.j.nume.46 fo.32
Vigiliæ,quid.vnde dictæ.Et cur ſublatæ.lib.vj. cap.vij.nume.8 fo.161
Vinum optimum ſumendum eſt: aliud tamen non violat ſacramentum. libro quarto.cap. xlij.nume.10 fo.105
Vinum,die paraſceues ſumptum cum Dominico corpore ſeruato à quinta feria,an conſecretur,& ſanguis Chriſti efficiatur per immiſsionem ipſius corporis in calicem, & per eius tactum.lib.vj.cap.lxxv.nu.11 fo.208
Vinum ſi fuerit gelatum in calice,quid agat ſacerdos:Et quid,ſi muſca vel aranea, quidve aliud ceciderit in calicem. ibidem,nume.11. & 12 fo.106
Vino in calice prætermiſſo, quid agendum ſacerdoti.lib.iiij.cap.xlj.nu.49 fo.103
Vir & vxor an eodem ſepulchro ſint condendi.lib.j.cap.v.nu.17 fo.14
Virga Pontificis,quid notet.libro tertio.capit. xv.nume.7 fo.47
Virgines quænam habeant officium. lib.vij. cap.xlvij.nu.2 fo.285
Virgines conſecrandæ deponunt veſtes veteres,& induunt nouas. Et qua id ſignificatione.lib.ij.cap.j.nu.42 fo.31
Virginum officium.lib.vij.cap.xlvij.nume.1.2. 3.& 5 fo.284.& 285
Virginum conſecratio, quo tempore fiat.Et quo loco,quóve apparatu ac ordine. lib.ſecũdo.ca.j.nume.39.40.& 43 fo.31
Virginibus cur velum imponatur.libro ſecundo.cap.j.nume.44 fo.31
Virtutes quatuor,in libro ſapientiæ deſcriptæ. lib.j.cap.vij.nume.22 fo.21
Vira triplex.lib.vj.cap.lij.nu.6 fo.190
Vita æterna.lib.iiij.cap.xxv.nu.31 fo.82
Vita actiua & contemplatiua eſt in Eccleſia. lib.vj.cap.cvij.nume.1 fo.244
Vitia ſeptem capitalia.Cui reſpondent nume-ro ſeptem populi Cananæorum. lib.iiij.cap. xlviij.nume.12 fo.114
Viſio eſt triplex.lib.vj.cap.iij.nume.9 fo.158
Vnctio facta ab Epiſcopo in fronte, quid differt ab ea, quam facit ſacerdos in ceruice, cum chriſmate.libro ſexto.cap.lxxxiiij.nu.4 fol.224
Vnctio exterior,an ſit neceſſaria ad ſalutem. lib.j.cap.viij.nume.5.& 11 fo.23.& 24
Vnctio adquid fiat in vertice.Et à quo inſtituta primùm.libro primo.capit.viij.nume.9.& 10 fol.24
Vnctio extrema,an ſit ſacramentum, quidam diſident.Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.lib.j.cap.viij.nu.25 fo.25
Vnctionis duæ ſpecies.libro primo.capit.viij. nume.3 fo.23
Vniones in Chriſto treis.libro quarto.capit.x. nume.3 fo.64
Voluntas Dei, dupliciter intelligitur. lib.iiij. cap.xlviij.nu.14 fo.116
Voluntas Dei qualiter fiat,in cœlo & in terra. ibidem,nume.15

Vota,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vota quæ dicantur. libro quarto. cap.xxxvij. nume.7 fo.95
Votorum multiplex differentia. libro sexto. cap.vij.nu.9 fol.161
Vrbanus Papa,quid addiderit præfationi communi.lib.iiij.cap.xxxiij.nu.36 fo.91
Vrbanus Papa secundus, officium beatæ Mariæ quotidianum instituit. libro sexto.cap.ij. nume.7 fo.156
Vriel,quomodo sonet latinè.libro quarto.cap. xxxiij.nume.20 fo.91
Vtensilium Ecclesiæ benedictio, quid notet. lib.j.cap.vij.nume.39 fo.22

Z

Zodiaci signa. Et quid Zodiacus. lib.viij. cap.iij.nume.3 fo.287
Zodiaci signorũ explanatio.Primùm de Ariete:proximè de cæteris ordine.lib.viij.cap.iij. nu.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.&17 fol.287
Zona,quid. Et quid designet.libro tertio.cap. iiij.nume.1.5.& 6 fo.41

Finis Indicis.

RATIONALE, SEV ENCHIRIDION DIVINORVM OFFICIO-rum, Gulielmo Durando, Præsule Mimatensi, Authore.

SVMMA.

1 Officia ecclesiastica,nacta diligentem auscultatorẽ,magnam gignunt suauitatem.
2 Figuræ in diuinis,sunt virtutum signa.
3 Prælati & sacerdotes, scientia & virtutibus debent eminere.
4 Arte suã quisq; diligenter curat & colit.
5 Sacerdotibus imperitir nõ est detrahẽdũ.
6 Officia diuina,an hodie figura careant.
7 Lex antiqua,quędam habet mystica,quędam moralia.
8 Lex an recipiat mutationem. distingu.
9 Scripturæ sacræ,quadruplici sensu expendiuntur.& nu.13.
10 Allegoria,quid.
11 Tropologia,quid.
12 Anagõge,quid.
13 Institutionum Ecclesiasticarũ varius vsus: vt varius ortus.nu.15.& 17.
16 Durandus communem Ecclesiæ formam instituit,non singularem.
18 Rationale, vnde,& quò hoc nomen sortitum.
19 Rationale hoc,in octo partes diuiditur.

PROOEMIVM.

1 QVAECVNQVE in Ecclesiasticis officijs,† rebus ac ornamentis consistunt, diuinis plena sunt signis atq; mysterijs, ac singula sunt cęlesti dulcedine redundãtia: si tamen diligentem habeant inspectorem,qui norit mel de petra suggere, oleũq; de durissimo saxo. Quis tamen nouit ordinẽ cœli, & rationes ipsius ponet in terra:Scrutator quippè maiestatis, opprimetur à gloria. Siquidem puteus altus est, & in quo aquam hauriam,nõ habeo: nisi porrigat ille,qui dat omnibus affluenter & non improperat: vt inter medium montium transeunte hauriam aquam in gaudio de fontibus Saluatoris. Licet igitur non omnium quę à maioribus tradita sunt,ratio reddi possit.ff.de leg.l.non omniũ.xxiij.q.iij. Nabuchodonosor. in princ. quia tamen quod in his ratione caret, extirpandũ est.lxviij.di.cor episcopi.xij.di.omnia. Idcirco ego Gulielmus Durandi sanctę Mimatẽsis.Ecclesię sola Dei patientia,dictus episcopus, pulsans pulsabo ad ostium,si fortè clauis Dauid aperire dignetur: vt me introducat rex in cellam vinariã, in qua mihi supernũ demonstretur exemplar, quod Moysi fuit in monte monstratum:quatenus de singulis quæ in ecclesiasticis officijs,rebus aut ornamentis consistunt:quid significent & figurent, eo valeam reuelante clarè & apertè ostendere:& rationes ponere:qui linguas infantium facit disertas: cuius spiritus vbi vult, spirat: diuidés singulis, prout vult:extrà de renuntiatio.cap.nũ.ad laudem & gloriã Trinitatis. ¶† Sanè hic sacramenta pro signis ac ęnimus seu figuris:quæ siquidem figuræ nõ sunt virtutes:sed virtutum signa, quibus tanquam scripturis vtentes docentur.Signorum autẽ alia sunt naturalia:alia posititia:de quo, & quid sit sacramentũ, dicetur in quarta parte sub septima particula canonis super verbo,mysterium fidei.¶† Sacerdotes igitur & prælati Ecclesiæ quibus datũ est nosse mysteria:prout in Luca viij.habetur:& sacramẽtorum partitores & dispensatores existunt. xliij.dist.dispensatio.sacramenta intelligere, & virtutibus,quę per illa significantur,fulgere debent,vt ex eorum luce cęteri similiter illuminentur:aliõquin cæci sunt & duces cæcorum:extrà de renuntiatio.cap.nisi.iuxta illud propheticum: Obscurentur oculi eorũ, ne videant.xxxvij.dist.5.itaq;.Sed (proh dolor) ipsi hodie,vt plurimùm de his,quæ vsu quotidiano, in ecclesiasticis contrectant rebus, & proferunt officijs,quid significent,& quare instituta sint, modicum apprehendũt: adeò vt impletum esse ad literam illud propheticum videatur:& erit sicut populus, sic sacerdos.Esa.xxiiij. ferentes siquidem panes propositionis ad mensam Domini: atq; mysteria,qui neq; intelligunt,neq; vident; tantum inde nimirum iusto Dei iudicio habituri,quantum & iumenta panes ad vsum portanti aliorum.De qua ignorãtia rationem reddituri sunt in die vindictę & iræ,quandoquidem cedri paradysi tremebunt:quid ergo

Deut.32 Iob 38 Prou.25 Ioãnis 4 Iacobi 1 psal.103 Esaię 12 Apoca. 3 Cantic.2 Exod.25 Sapie.10 Ioannis 3

Ignorantia sacramẽtorum.

Matt. 15 Psal. 68

Esaiæ 24 Leuit.21

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciet virga deserti: eis enim per prophetam
Psal. 94 dicitur: Ipsi verò nō cognouerūt vias meas,
quibus iuraui in ira mea, si introibunt in re-
4 quiem meam. ¶ Siquidem † liberalium atq;
quaūlibet artium professores nudè forte, & in-
colorate in illis plerūq; contenta satagunt
cautis & rationibus vestire, fulcire atq; colo
rare. Pictores quoq; ac quilibet mœchanici
seu opifices, in quibuslibet operum suorum
varietatibus studeant, verisimiles rationes &
8 causas reddere, & in promptu habere. Sed &
secundum ipsas mūdanas leges, turpe est pa
tricio & causas tractāti ignorare iur, in quo
versatur. ff. de orī. iur. l. j. §. post has. ¶ Verūm
5 † licet sacerdotibus scientia sit valde necessā
ria ad doctrinā extrà de hęre. cum ex inuin
cto. xxxviij. di. sedulò. non est tamen simplici
bus sacerdotibus etiam à scholasticis detra
hendum. xxxviij. di. quāuis. iuxta illud Exod.
xxij. Dijs non detrahes. Vnde secūdum Aug.
non irridebunt, si fortè aduerterint aliquos
antistites & ministros Ecclesię vel barbarīs-
mis & solœcisīs Deum inuocare: vel eadē
verba, quæ pronuntiant, nō intelligere: per-
turbatēq; distinguere. Ideò, quia talia corri-
genda non sunt: sed quia sunt piè à scienti-
bus toleranda. ¶ Quæ autem sacerdotes sci-
re debēt, in secunda parte sub tractatu de sa
6 cerdote dicetur. ¶ Porrò non videtur, quòd
ea quæ in ecclesiasticis fiunt rebus, atq; offi
cijs figuraliter fiant. Tum quia figuræ reces
serunt: & est tempus hodie veritatis. Tum,
quia non debemus iudaizare. extrà de sac.
vnct. in fine. Sed licet reuera figurę quarum
hodie veritas apparuit, recesserint: tamē ad-
10 huc multiplex veritas latet: quam non vide-
mus: propter quod vtitur Ecclesia figuris: Ver
bi gratia: per vestimenta candida, intelligi-
mus aliquo modo decorem animarū nostra
rum: scilicet gloriam immortalitatis nostrę:
quam videre non possumus manifestè. xxx.
q. v. fœminæ. & in Missa à præfatione in an-
teà Christi passio repręsentatur: vt tenacius
& fidelius memoriæ teneantur. de consecra.
7 di. ij. liquido. ¶ † Notandum autem est, quòd
eorum quæ in lege cōtinentur, alia sunt mo
ralia: alia mystica. vj. di. his. §. ita. ¶ Moralia
sunt, quæ mores informant: & sic intelligen
da sunt, prout ipsa verba sonant: vt diliges
Deum: honora patrem: non occides. & huius
modi. ¶ Mystica sunt figuralia, quæ aliud si-
gnificant præter id, quod litera sonat. ¶ Ho-
rum autem alia sunt sacramentalia: alia cæ-
remonialia. ¶ Sacramentalia sunt, de quibus
ratio reddi potest. ¶ Quare ad litera sic præ-
cepta fuerunt: vt de circumcisione & de ob-
seruantia sabbati & huiusmodi. ¶ Cæremo-
nialia autem sunt, de quibus ratio reddi non Deut. 22
potest, quare præcepta fuerunt: vt non ara- Ibidem.
bis in boue & Asino: non seres veste lino la
nāq; contextam. Non seres agrū diuerso se-
8 mine. & huiusmodi. ¶ † Siquidē quātum ad
moralia lex non recipit mutationē, sed quan
tum ad sacramentalia & cæremonialia muta
ta est, quo ad superficiem literæ: mysticus ta
men eorum intellectus mutatus nō est: vn-
de non dicitur lex mutata: quamuis transla-
to in nos sacerdotio sit translata. extrà de cō
9 sti. translato. ¶ Sciendum † quoq; est, quòd in Hebr. 7
diuinis scripturis est sensus historicus, alle-
goricus, tropologicus, & anagogicus. Vnde
secundum Boëtium: Omnis diuina authori-
tas aut ex historiali, aut allegorico, aut ex
vtroq; posita intellectu. Et secundū Hiero.
debemus diuinā scripturam trifariām scru-
tari. ¶ Primò iuxta literam. ¶ Secundò, iuxta
allegoricum, id est, spiritualem intelligentiā.
¶ Tertiò, secundum futurorū beatitudinem.
Historia, est significatio vocum ad res, videli
cet quando res quælibet, quomodo secun-
dum literam gesta sit, plano sermone refer-
tur. vt quomodo populus Israëliticus ex Exod. 36
Aegypto saluatus, tabernaculum Domino
fecisse narratur. Et dicitur historia ab ἱστᾷν
quod est gesticulari: inde historici: id est ge-
sticulatores vocantur, quasi histriones.*
10 ¶ † Allegoria, est quādo aliud sonat in litera,
& aliud in spiritu: vt quando per vnū factū,
aliud intelligitur: q; si illud sit visibile, est
simpliciter ἀλληγορία: si inuisibile & cœleste,
tunc dicitur ἀναγωγή. Est etiam allegoria,
quando per alienum sermonem alienus sta-
tus designatur: vt cùm Christi præsentia vel
Ecclesiæ sacramenta, verbis vel mysticis re-
bus designantur. Verbi gratia, vt ibi: Egre- Esaiæ 11
dietur virga de radice Iesse, quod apertè so- Exod. 14
nat: Nascetur virgo Maria de stirpe Dauid,
qui fuit filius Iesse. Mysticis, virgo. Rebus, vt
populus ab ægyptiaca seruitute per agni san
guinem liberatus, significat ecclesiā passio-
ne Christi à dæmoniaca seruitute ereptam.
Et dicitur allegoria ab ἄλλος græcè, quod est
alienum: & γόρος, quod est sensus: quasi alie-
11 nus sensus. ¶ † τροπολογιά, est conuersio ad
mor

motes, seu moralis locutio: ad correctionem
& morum institutionem, mysticè vel apertè
Eccles. 9 respicientes. Mysticè, vt ibi: Omni tempore ve
stimenta tua sint candida: & oleum de capi-
te tuo nō deficiat, id est, opera tua sint mun-
da, & charitas de mente tua nunquam deci-
1. reg. 17 dat. & ibi: Oportet vt Dauid interficiat in no
bis Goliam, id est humilitas superbiā. Aper-
Esaię 58 tè: vt ibi: Frange esurienti panem tuū, & ibi:
1. Ioa. 4 Non diligamus lingua, vel verbo, sed opere
& veritate. Dicitur autem τροπολογία, à τρό-
πος: quod est conuersio, & λόγος, quod est
sermo: quasi conuersus sermo. ¶ † Ἀναγωγή,
dicitur ab ἄνω, quod est sursum, & ἄγω,
Genes. 1 quod est duco: quasi sursum dictio. Vnde
sensus anagogicus, dicitur: qui à visibilibus 16 † igitur Lectoris moueatur animus si fortas-
ad inuisibilia ducit: vt lux prima die facta, si sis in hoc opusculo legerit quę in sua nō no
gnificat rem inuisibilem: id est, angelicā na uerit Ecclesia obseruari, aut non inuenerit
turam in principio factam. Anagōge ergo, quicquid ibi seruatur. Non enim vniuscu-
est sensus locutionem ad superiora siue Ec iusq; loci specialia, sed cōmunes atq; vsita-
clesiā ducēs; scilicet ad Trinitatem & ad or tiones ritus hic prosequimur, qui cōmunem,
dines angelorum: & de prēmio futuro & de non particularem doctrinā tradere labora-
futura vita, quæ in cœlis est: apertis, vel my mus: nec sit nobis possibile quorumlibet lo
sticis sermonibus disputans. Apertis, vt ibi: corūm specialia perscrutari. ¶ Decreuimus
Matth. 5 Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum vi- itaq;, pro animæ nostræ salute, atq; legentiū
Apoc. 22 debunt. Mysticis, vt ibi: Beati qui lauant sto vtilitate, secreta diuinorū officiorum my-
Ioan. 12 las suas &c. vt illis sit potestas in ligno vitę: steria hīc claro stylo, prout erit possibile ex
& per portas intrent ciuitatem. quod paten arare atq; dirigere. & quæ viris ecclesiasticis
ter sonat: Beati qui mundant cogitationes pro quotidiani vsus intelligentia necessaria
suas: vt illis sit potestas videndi Deum: qui visa sunt, enucleare, & medulitus explicare:
est via, veritas & vita: & per doctrinā: id est, quemadmodū & pro illis, qui circa iudicia
exemplo patrum intrent in regnum cœlo versātur secularia, olim in speculo iudiciali,
rum. Similiter Hierusalem, intelligitur hi fideliter egisse dignoscimur, in statu dispēn
storicè, ciuitas illa terrestris, quam peregrini 17 sationi cōstituti. ¶ † Verūtamē sedulò pēsandum
petūt: allegoricè, Ecclesia militans: tropolo est, q; circa ipsa diuina officia plures sunt
gicè, quęlibet fidelis anima: anagogicè, cœle vsuales obseruantiæ, quæ nec ad moralem
stis Hierusalem siue patria. De his etiā alia nec ad mysticum ex institutione referantur
exempla videri possunt in lectionibus, quæ intellectum, sed nonnullæ propter necessi-
dicūtur in sabbato sancto: prout ibi in sexta tatem: quædam propter congruitatem: quæ-
parte dicetur. In hoc autem opere plerunq; dam propter veteris & nouæ legis differen-
circa idem diuersi sensus adhibentur & de tiam: quædam propter earum conueniētiā:
vno sensu ad alium transitur: quēadmodum & quædam propter maiorem ipsorum offi-
13 Lector sedulus liquidò poterit intueri. † Si ciorum celebritatem & reuerentiā inoleuisse
cut enim nemo prohibetur diuersis excep cognoscūtur. xij. dist. c. omnia. Vnde sicut ait Exod. 30
tionibus vel defensionibus vti. ff. de excep. beatus Aug. talia diuersorum locorum diuer
nemo. extrà de pręscrip. c. auditis. xxiiij. q. ij §. sis moribus innumerabiliter variantur: ita vt
j. Sic etiam nec diuersis in laudē Dei exposi vix aut nunquam omnino inueniri possint
14 tionibus, salua fide. † ¶ Considerari autem causæ quas in eis constituēdis homines sunt
oportet, q; in diuino cultu multiplicis ritus 18 secuti. Sanè liber † iste, Rationalis vocabulo,
varietas reperitur. Vnaquęq; ferè nāq; eccle describitur. Nam quemadmodum in rationa
sia proprias habet obseruatias, & in suo sen li iudicij, quod legalis pontifex ferebat in pe
su abūdat. lxxvj. dist. vtinam. nec censetur re ctore, scriptum erat: manifestatio & veritas:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic & hîc rationes varietatum in diuinis officijs, & earum veritates describuntur & manifestantur: quas in scrinio pectoris sui Ecclesiarum prælati & sacerdotes debent fideliter conseruare. xxxix. dist. §. ecce. Et sicut in illo erat lapis, in cuius splendore filij Israël Deum sibi fore propitium agnoscebant: sic & deuotus lector ex huius lectionis splendore in diuinorum officiorum mysterijs eruditus, agnoscit Deum nobis fore propitium, nisi fortè eius indignationem culpæ offendi culo improuidè incurramus. illud quoq; quatuor colotibus auróq; cõtextum erat: & hîc (vt prætermissum est) rationes varietatum in ecclesiasticis rebus atq; officijs quatuor sensibus, videlicet historico, allegorico, tropologico, & anagogico, fide media colorantur.

19 † Distinguitur autẽ in octo partes, quas feriatim fauente Domino prosequemur. ¶ In quarum prima, agetur de Ecclesia & ecclesiasticis locis, & ornamentis, & de consecrationibus & de sacramẽtis. In secunda, de Ecclesiæ ministris, & eorũ officijs. In tertia, de sacerdotalibus, & alijs indumẽtis. In quarta, de Missa & de singulis, quę in ea aguntur. In quinta, de alijs diuinis officijs in genere. In sexta, specialiter de singulis Dominicis & ferijs & festiuitatibus ad Dominum pertinentibus. In septima, de festiuitatibus sanctorum, & de festo & officio dedicationis Ecclesię ac mortuorum. In octaua, de computo & Calend.

ADNOTATIO.

*HISTRIONES. Presbè & ieiunè ac etiam penè ineptè Author uerbum, historia, accipit & deducit. ἱστορεῖν enim, ut Budæo placet, est τὸ διέρχεσθαι καὶ κατεμανθάνειν τόπους, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ἐπιβάλλειν διηγούμενον: intercedere, et perdiscere locos, eorúmq; expositionem alijs conferre, tradere & cõmunicare. Item, inspicere & cognoscere, oculis subijcere, uisere: tum etiam memoriæ prodere. unde τὰ ἱστορούμενα Plutarcho, pro rebus memoriæ proditis. Inde ἱστορία, narratio, cognitio et disciplina. ἱστορογράφος siue λογοποιός, enarrator, expositor. Quintilianus enim historicum, expositiuum dixit. Cæterùm quùm præposterè reddat uerbum, ἀλλ- γορίαι, tuum fuerit iudicium. Nec uerò nos instituimus omnibus immorari nodis, eos potius studiosorum arbitrio soluendos relinquentes: & uerentes ne Author noſtris coloribus nimium anxiè ornatus, suíque omnino dissimilis, moueat risum: tanquã illa cornicula alienis induta plumis. N. Board.

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

In hac ergo Prima huius Operis parte, de quibusdam generalibus tractare præsidimus. videlicet, De Ecclesia & eius partibus. De altari. De picturis & imaginibus & ornamentis Ecclesiæ. De cœmeterio, & alijs sacris locis. De Ecclesiæ dedicatione. De altaris consecratione. De conſecrationibus & unctionibus. De sacramentis Ecclesiasticis.

SVMMA.

1 Ecclesia, est duplex.
2 Ecclesia, quid. Et quàm variè appelletur. per discursum. nume. 4.
3 Synagõga, quid.
5 Ecclesia nostra unde formam acceperit.
6 Tabernaculum, quibus constet: & unde dictum. Et adquid in Ecclesiam versum.
7 Ecclesiæ fundamentum qualiter, & à quibus iaciendum.
8 Ecclesiæ caput, cur Orientem spectare debeat.
9 Ecclesiæ spiritualis ædificatio, qualis.
10 Cœmentum ex quibus componatur. Et quid eorum unumquodque denotet.
11 Aedificantibus spiritualem Ecclesiam, pugnandum est aduersus hostes. Et quibus armis.
12 Tabernaculum veteris testamenti, ex quibus fuerit constructum.
13 Sethin, quid.
14 Ecclesiæ forma, humani corporis portionibus respondet.
15 Ecclesia spiritualis quibus & quot partibus constet.
16 Ecclesiæ spiritualis quæ sint fundamenta.
17 Ecclesiæ parietes laterales, quid notent.
18 Chorus clericorum, quid. & unde dicatur.
19 Exedra, quid.
20 Atrium Ecclesiæ, quid denotet.
21 Turres Ecclesiæ, quid signent.

Gallus

22 Gallus in summitate Ecclesiæ fixus, quid notet.
23 Ecclesiæ summitas eminens & rotunda, quid signet.
24 Fenestræ Ecclesiæ, quid significent. Quid cancelli. nu. 25. Quid ostium. nu. 26.
27 Columnæ Ecclesiæ, quid notent. Quid pauimentum. nu. 28. Quid trabes. nu. 29. Quid ligna, laquearia. nu. 31. Quid reclinatoria. 30.
32 Stallus in choro ad sedendum, quid portendat. Quid pulpitum. nu. 33.
34 Analogium, quid: & unde dictum. 3
35 Horologiũ in Ecclesia, quid notet. Quid sacrarium. num. 38. Quid Cocleæ. nu. 37. Quid piscina. nu. 39. Quid tegulæ. 36.
40 Lumen in Ecclesia, Christum denotat.
41 Crux in medio Ecclesiæ, quid denotet. Et cur in sublime feratur. 4
42 Claustrum, quid: unde dictum. & eius variæ partes, varium sortitæ officium. & nume. 43.
44 Sedes Episcopales, in singulis Ecclesijs, quid notent.
45 Ecclesiam cur adeamus unà.
46 Mulieres cur à viris distinguantur, in Ecclesiæ conuentu.
47 Mulier adquid caput gerat velatum in Ecclesia.
48 Sermo in Ecclesia, qualis esse debeat.
49 Ecclesiæ immunitas pro reis ad eam confugientibus.
50 Corpus Christi sumptum à reis, illos non defendit.
51 Ecclesiæ, quot de causis loco mutentur.

De Ecclesia, & eius partibus.

CAPVT I.

1 PRius est, vt de Ecclesia & eius partibus videamus. † Notandum est ergo, quòd Ecclesiarum alia est corporalis, in qua videlicet diuina officia celebrantur. Alia spiritualis, quæ est fidelium collectio. de consecr. dist. j. Ecclesia. siue populus per ministros conuocatus, & in vnum congregatus ab eo, qui vnanimes habitare facit in domo. Sicut enim corporalis ex cõgregatis lapidibus constituitur: sic & spiritualis ex diuersis hominibus
2 congregatur. † ἐκκλησία ergo Græcè, dicitur conuocatio. Latinè: quia omnes ad se vocat. quod nomen magis propriè conuenit Ecclesiæ spirituali, quàm corporali: quoniam homines, non lapides conuocantur, sæpe tamen nomẽ signati attribuitur signanti. Ecclesia autem materialis, spiritualem designat: vt dicetur vbi de eius consecratione agetur. Psal. 67

¶ Rursus καθολικὴ Græcè, dicitur catholica, id est, vniuersalis. xj. distin. catholica. quia per totum mundũ est constituta seu diffusa: quia vniuersi in Deum credentes, in vna debent esse congregatione: vel quia in ea est generalis doctrina ad institutionem omnium fidelium. ¶ † συναγωγὴ quoq; Græcè, congregatio dicitur: quod proprium nomen Iudæorum populus tenuit: ipsorum enim propriè συναγωγὴ dici solet: quamuis etiam Ecclesia dicta sit: Apostoli tamen nunquam synagõgã dixerunt: sed semper Ecclesiam, fortè discernendi causa. ¶ † Dicitur etiã præsens Ecclesia Syon: eo, quòd ab hac peregrinatione longè posita promissionem rerum cœlestium speculatur: & ideò Syon, id est speculatio, nomen accepit. Pro futura verò patria & pace, Hierusalem vocatur: nam Hierusalem pacis visio interpretatur. ¶ Dicitur etiam Ecclesia, domus Dei, sic dicta à δόγματι. quod Græcè dicitur rectum, quasi dans manere vnanimes in se. Psal. 68

¶ Dicitur etiam quandoq; κυρία, id est, Dominicalis. Quadoque βασιλικὴ. quod verbum Græcè, sonat Latinè regia seu regalis regi, scilicet Basilio. carnalium enim regum palatia sic dicta sunt: nostra autem domus orationis, domus regia dicitur, quia in ea regi regum seruitur. ¶ Quandoque templum dicitur quasi tectum amplum, in quo regi Deo sacrificia offeruntur. xxvj. q. ix. sed illud. Et quandoq; Dei tabernaculum. de consec. dist. iiij. c. nec quenquam. quia in præsenti vita peregrina est: & in itinere ad patriam pergens, vt iam dicetur. vel dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei: prout sub Ecclesiæ dedicatione dicetur. Quare etiam dictũ est tabernaculum, vel arca testimonij, sub altari dicetur. Quandoq; verò martyrium, quando in honorem alicuius martyris fit. Quandoq; capella: prout in secũda parte, sub tractatu de sacerdote dicetur. Quandoq; cœnobium. Quandoq; sacrificium. Quandoq; sacellum. Quandoq; domus orationis. Quandoq; monasterium. Et quandoq; oratorium. ¶ Generaliter tamẽ quilibet locus ad orandũ statutus, oratorium dici potest. Rursus Ecclesia, quandoq; dicitur corpus

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. cor. 10 Christi.xxvj. quæst.ij. sed & illud. Quandoq; etia virgo vocatur: iuxta illud: Aemulor enim
Oseæ 2 vos &c. Quandoq; sponsa, quam Christus de-
sponsauit sibi in fide. De qua in Euangelio:
Ioan. 2 Qui habet sponsam, sponsus est. vij. q. j. sicut.
Psal. 44 Quandoq; mater: quia quotidie in baptismo
spirituales, filios Deo parit. xij. q. ij. qui abstu-
lerit. Quandoque filia. iuxta illud prophetæ: 7
Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Ixvij. dist.
Hier. 31 c. quorum. ¶ Item quandoque vocatur vidua:
quia propter pressuras nigrescit: & vt Rachel
non consolatur. Quandoq; meretrix figuratur,
propter Ecclesiam degentibus congregatam.
& quia nulli claudit gremium redeunti ad se.
Quandoq; vocatur ciuitas, propter communionem sanctorum ciuium: murata propter 8
munitionem scripturarum, quibus hæretici ar
centur, habens lapides & ligna diuersi gene-
ris, quia diuersa sunt merita singulorũ: prout
iam dicetur. Quicquid autem synagoga per
legem accepit, hoc nunc Ecclesia à Christo
cuius sponsa est, per gratiam recepit: & in me-
Exod. 25 lius commutauit. ¶ Sanè non est noua orato-
rij siue Ecclesiæ institutio. Præcepit nanque
Dominus Moſi in monte Synai, vt faceret
tabernaculum de cortinis mirificè fabricatis:
diuisum enim erat interposito velo in duas
partes, cuius pars prior sancta, vbi populus sa 9
crificabat: interior verò sancta sanctorum,
vbi sacerdos & Leuitæ ministrabant, dice-
batur: vt dicetur in procœmio quartæ partis.
5 ¶ †Quod postquàm vetustate consumptum
est, iussit Dominus fieri templum, quod Sa-
lomon ædificauit opere mirifico, duas habens
partes, vt in tabernaculo. iij. Reg. viij. Ab vtro-
que verò scilicet à tabernaculo, & à templo
nostra materialis Ecclesia formã sumpsit. In
cuius parte anteriori populus audit, & orat.
In sanctuario verò clerus orat, prædicat, iubi
6 lat, & ministrat. Tabernaculum † autem, quia
in itinere factum quandoq; gerit typum mun
1. Ioan. 2 di, qui transit, & cõcupiscentia eius. Vnde con
stat ex quatuor cortinarum coloribus: sicut
& mundus cõpactus est ex quatuor elemen-
tis. Deus igitur in tabernaculo: Deus est in
hoc mundo, velut in templo Christi sanguine
rubricato: expresè verò tabernaculum ty-
pum gerit Ecclesiæ militantis: quæ non habet
Heb. 13 hîc manentem ciuitatem, sed futuram inquiri-
mus: ideóq; dicitur tabernaculum: taberna-
cula enim militantium sunt. Deus enim in taberna-
culo. Deus est in fidelibus suo nomine con- 10

gregatis. Pars prima tabernaculi, in qua popu
lus sacrificabat, vita est actiua, in qua populus
in proximi dilectione laborabat: pars altera,
in qua Leuitæ ministrabant, vita est contẽpla
tiua, in qua dilectioni & contemplationi Dei
religiosorum virorũ syncera conuersatio va-
cat: tabernaculũ vertitur in templum: quia de
militia curritur ad triumphũ. ¶ †Est autem
Ecclesia sic ædificãda. Parato nãq; fundamen
ti loco, iuxta illud: Bene fundata est domus Matt. 7
Domini super firmã petram. debet Episcopus Psal. 131
vel sacerdos de eius licẽtia ibi aquam aspergere benedictã ad abigendas inde dæmonum phantasias: & primarium lapidẽ cui impressa sit Crux, in fundamẽto ponere. de conse. dist. j. c. nemo. ¶ †Debet quoq; sic fundari, vt caput rectè inspiciat versus orientem: de quo di
cetur in procœmio quintæ partis, videlicet ver
sus ortũ solis equinoctialem ad denotãdum,
q; Ecclesia quæ in terris militat, tẽperare se
debet æquanimiter in prosperis, & in aduer-
sis: & non versus solsticiale: vt faciunt quidã.
Cæterùm si muri Hierusalẽ, quæ ædificatur,
vt ciuitas, ædificari per Iudæos iubetur, secun
dum Prophetã: quantò magis & nos muros
Ecclesiæ nostræ ædificare debemus? Siquidẽ
Ecclesia materialis, in qua populus ad laudan
dum Deũ conuenit, sanctam significat † Eccle
siam, quæ in cœlis viuis ex lapidibus cõstrui-
tur. xxj. q. vj. sed hoc dicimus. Hæc est domus
Domini, firmiter ædificata: cuius fundamen-
tum est angularis lapis Christus, super quo
fundamento positũ est fundamentum Apo- Ephe. 2
stolorum & Prophetarum: sicut scriptum est: Psal. 76
Fundamenta eius in montibus sanctis. Super-
ædificati parietes, Iudæi sunt, & gentiles de
quatuor mũdi partibus ad Christũ venientes:
& qui in ipsum crediderint seu credunt, & cre
dent. Fideles autẽ ad vitam prædestinati, sunt
lapides in structura huius muri, qui semper
vsq; in finem huius mundi ædificabitur. Lapis
verò super lapidem ponitur, quando magistri
Ecclesiæ minores in proprium studium assu-
munt, ad docendũ, & ad corrigendum, & sta-
biliendum. In sancta verò Ecclesia habet la-
pides super se ad ferendum pro ædificio, qui-
cunq; laborem fraternũ portat. Grossiores ve
rò lapides & politi, seu quadrati, qui ponun-
tur foris extrinsecus, in quorũ medio mino-
res lapides iacent, sunt viri perfectiores, qui
suis meritis & orationibus cõtinent infirmio-
10 res in sancta Ecclesia. † Cæmentum autem,
sine

sine quo muri stabilitas esse non potest, sit
ex calce, sabulo, & aqua. Calx, charitas seruet
13 est, quæ sibi coniungit sabulum, id est, terre-
Ephe. 4 num opus: quia vera charitas solicitudinem
maximam habet mistam pro viduis, senibus,
pupillis, debilibus. Ixxxvij. dist. de solatio. &
ideò studeat operari manibus, vt habeant
vnde eis beneficiant. Vt autem calx & terra
ad ædificium muri, ne corruat, aquæ commi-
stione conglutinantur (Si quidem aqua spiri
tus est) Sicut enim sine cœmẽto lapides mu
14 ri nõ simul iunguntur ad muri stabilitatem:
sic nec homines ad muri ædificium cœlestis
Hierusalẽ possunt simul sine charitate iũgi:
quã Spiritus sanctus operatur. Omnes muri
lapides politi sunt & quadrati. id est, sancti
mundi: qui videlicet per manus summi artifi
cis disponuntur in Ecclesia permansuri: quo-
rum quidam feruntur & non ferunt, vt sim-
pliciores in Ecclesia: alij feruntur & ferunt,
vt medij: alij tantùm ferunt & non ferun-
tur, nisi à solo Christo qui est singulare fun-
damentũ, vt perfecti. Omnes quidẽ vna cha-
ritas more cœmenti conũgit: dum viui lapi-
des pacis compage colligantur. Christus no-
ster murus fuit in cõuersatione: & ante mu-
21 rale in passione. † Sanè Iudæis muros Hieru
salem ædificantibus aderant inimici volentes 15
illorum opus impedire, ita quòd (sicut in
Nee. 4 Esdra legitur Neemiæ iij. adeo ab hostibus
Ephe. 6 infestabatur, q; vna manu ponebant lapides
in muro: & alia manu cõtra hostes pugnabat
Et nobis muros Ecclesiæ ædificantibus ad
sunt in circuitu inimici: scilicet vitia siue per-
uersi homines opera nostra impedire volen-
tes. Vnde muros, id est, virtutes ædificãdo ho
stes impugnemus. & iuxta mortẽ iudaici po-
puli teneamus arma nostra. id est, scutũ fidei: 16
loricã iustitiæ: galeã salutis: & gladiũ verbi
Dei in manibus nostris: vt nos cõtra illos de-
fendamus: & opilio seu sacerdos sit nobiscũ
vice Christi qui doceat nos per electionẽ, &
12 muniat per orationẽ. ¶ †Porrò ex quibus ta-
bernaculũ in veteri testamẽto fieret: ostẽdit
Exo. 35 dominus dicẽs in Exo. ad Mosen: Sume primi
tias. id est, pretiosa quæq; à populo Isiaël: sed 17
ab eo tãtũ qui vltra obtulerit auru & argẽtũ
& æs, iacinthũ & purpurã coccũq; bis tinctũ.
id est fœtã iacinthi purpurei & coccinei colo
ris: & bissinũ, q; est genus lini ægyptiaci mol
le & cãdidũ: pilósq; caprarũ & pelles arietũ
rubricatas: quas parthicas dicimus: quia Par-

thi sic colorati eas excogitauerũt: & pelles ia
cinthineas & signa sethin. Est † autẽ sethin,
nomẽ mõtis & arboris, quæ similis est albæ
spinæ in foliis: & est leuissimũ lignũ & impu
tribile: & incremabile, oleúq; ad luminaria,
& aromata vnguẽta & tymiama boni odoris:
& lapides Onychinos, ita quòd sardonices &
gemmæ sanctuariũ faciãt mihi, vt habitẽ in
medio horũ, ne sit eis labor recurrere ad mõ
tem hunc. Hæc plenè magister in historijs
prosequitur super Exod. ¶ Dispositio † autem
Ecclesiæ materialis, modũ humani corporis
tenet. Cãcellus nãq; siue locus vbi altare est,
caput repræsentat: & Crux ex vtraq; parte bra
chia & manus: reliqua pars ab occidẽte, quic-
quid corpori superesse videtur. Sacrificiũ al-
taris, votu significat cordis. Sed & secũdũ Ri
chardũ de sancto Victore, dispositio Eccle-
siæ triplicẽ statum in Ecclesia saluandorum
significat ordinẽ virginũ: chorus continẽtiũ:
corpus, coniugatorũ. Strictius est enim san-
ctuariũ, quã chorus: & chorus quàm corpus:
quia pauciores sunt virgines, quàm contí-
nentes: & isti, quàm cõiugati. Sanctior quoq;
est locus sanctuarij quàm chorus: & chorus,
quàm corpus: quia dignior est ordo virginũ,
quàm continentium, & illorum, quàm con-
iugatorum. ¶ † Adhæc Ecclesia ex quatuor
parietibus consistit. id est, ex doctrina qua-
tuor euangelistarum longa lataque surgit
in altũ. id est, in alta virtutum: longitudo cu-
ius, longanimitas est: quæ patienter aduersa
tolerat, donec ad patria perueniat. latitudo,
charitas est, quæ dilatione mentis amicos in
Deo, & inimicos diligit propter Deum: altí-
tudo verò spes est futuræ retributionis: quæ
prospera & aduersa contemnit, donec videat
bona Domini in terra viuentiũ. ¶ † Rursus in
templo Dei seu gratiæ est fundamentũ, fi-
des: quæ est de re non visa. Tectum, charitas:
quæ operit multitudinẽ peccatorum. j. Pet.
iiij. Ostiũ, obedientia: de qua Dominus inquit
Mar. xix. Si vis ad vitam ingredi, serua man-
data. Pauimentum, humilitas: de qua Psal.
cxviij. Adhæsit pauimento anima mea. Qua-
tuor † laterales parietes, sunt quatuor prin-
cipales virtutes: iustitia, fortitudo, prudentia,
& temperantia. Hæc sunt in Apocalypsi qua Apoc. 21
tuor latera ciuitatis æqualia. Fenestræ sunt,
hospitalitas cũ hilaritate, & misericordia, cũ
largitate. ¶ De hac domo Dominus ait: Ve- Ioan. 14
niemus ad eũ, & mãsionẽ apud eũ faciemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quædam tamen Ecclesiæ in modum Crucis formantur,ad notandum nos mundo crucifigi,seu crucifixum sequi debere : iuxta illud:Qui vult venire post me,abneget semet
Matt. 16 ipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Nonnullæ etiam in modum circuli rotundæ formantur,quæ significant Ecclesiam dilatatam esse per circulum orbis : vnde il-
Psal. 18 lud: Et in fines orbis terræ verba eorum:seu quòd de circulo orbis, perueniemus ad circu-
18 lum coronæ æternitatis.¶ Sanè † chorus clericorum,est consensio cantantium,vel multitudo in sacris collecta. Dictus est autem chorus, à chorea vel corona. Olim enim in modum coronæ circum aras stabant, & ita psalmos concorditer cõcinebant:sed Flauianus & Theodorus alternatim psallere constituerunt,edocti ab Ignatio, qui super hoc fuit diuinitus edoctus. ¶ Duo ergo chori psallentium, designant angelos & spiritus iustorum, quasi reciproca voluntate laudãtium, & in se ad bonam operationem inuicem exhortantium.¶ Alij chorum dixerunt à concordia,quæ in charitate consistit : quia qui charitatem non habet, conuenienter cantare non potest. Quid autem chorus iste significet:& quare in illo maiores sedent posteriores: dicetur in quarta parte sub introitu:& sub titulo de accessu pontificis ad altare. Et nota, quia cùm vnus cantat, dicitur Græcè μονῳδία, Latinè tycinium.Cùm verò duo cãtant,bicinium appellatur: cùm multi,
19 chorus.¶ Exedra † est absida siue volta,quædam separata modicùm à templo vel palatio sic dicta.xiij.q.ij.præcipiendum. quia extraheret muro: Græcè autẽ ἐξέδρα vocatur: & significat fideles laicos Christo & Ecclesiæ inhærentes.¶ Criptę siue specus subterraneæ, quæ in quibusdam fiunt Ecclesijs,
20 sunt eremitæ, cultores siquidem secretioris vitæ.¶ † Atrium Ecclesiæ significat Christum, per quem in cœlestem Hierusalem patet ingressus : quod & porticus dicitur, sic dicta à porta : vel quòd sit aperta. xvij. quæst.iiij. si quis cum .& cap. si quis in atrio.
21 ¶ Turres † Ecclesiæ, prædicatores sunt & lati Ecclesiæ, qui sunt munimen & defensio eius. Vnde sponsus ad sponsam in canticis amoris sic loquitur : Collum tuum, sicut turris Dauid ædificata cum propugnaculis. Canti. iiij. ¶ Pinaculum turris, vitam vel mentem prælati, quæ ad alta tendit,re-
22 præsentat.¶ Gallus † supra Ecclesiã positus, prædicatores designat.Gallus enim profundæ noctis peruigil horas suo cantu diuidit: dormientes excitat:diem appropinquantem præcinit : sed prius seipsum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc singula mysterio non carent.Nox enim, est hoc seculum: dormientes, sunt filij huius noctis in peccatis iacentes. Gallus prædicatores qui distinctè prædicant & dormientes excitant, vt abijciant opera tenebrarum clamantes : væ dormientibus. Exurge qui dormis : lucem Ro. 14
venturam prænuntiant, dum diem iudicij & Ephe. 5
futuram gloriam prædicant : & prudenter antè, quam alijs virtutes prædicent se à somno peccati excitantes:corpus suum castigant.iij.quæst.vij.§.idem testatur Apostolus 1.Cor. 9
vnde castigo corpus meum &c. Hi etiam,sicut & Gallus contra ventum se vertunt,quãdo increpando & arguendo contra rebelles fortiter resistunt : ne lupo veniente fugisse arguantur.extrà de renun.nisi cùm quidem.
¶ Virga ferrea, in qua Gallus sedet, rectum repræsentat prædicantis sermonem : vt non loquatur ex spiritu hominis, sed Dei : iuxta
1. Pet. 4 illud : Si quis loquitur quasi sermones Dei
Ioan. 19 &c. Quod verò virga ipsa est supra Crucem seu summitatem Ecclesiæ posita, innuit sermonem scripturarum consummatum esse & consummatum. Vnde Dominus in passione ait: Consummatum est : & titulus eius super
23 eum indelebiliter scriptus est.¶ † Conus,id est summitas templi eminens & rotunda, supra quam crux ponitur propter sui rotunditatem, significat quam perfectè & inuiolatè catholica fides prædicanda sit & tenenda : quam nisi quisq; integram inuiolatámq; seruauerit,absque dubio in æternum peribit.
24 ¶ † Fenestræ Ecclesiæ vitreæ, sunt scripturæ diuinæ,quæ ventum & pluuiam repellunt:id est nociua prohibent:& dum claritatem veri solis,id est ,Dei in Ecclesiam,id est ,in corda fidelium transmittunt, in habitantes illuminant. Hæ intus latiores sunt, quia mysticus sensus amplior est,& præcedit literalem : de consec.dist.iiij.c.nullus autem.Item per fenestras quinq; sensus corporis significantur,qui extrà stricti esse debent,ne vanitates hauriat: & intus patere ad dona spiritualia liberius
25 capienda.¶ Per † cancellos verò,qui sunt ante fenestras,prophetas, vel alios doctores obscuros intelligimus Ecclesiæ militãtis in quibus

bus ob duo charitatis præcepta, quandoque duæ columnæ duplicantur : secundum quod Apostoli bini ad prædicandum mittuntur.
26 ¶ † Ostium Ecclesiæ, est Christus : vnde in
Lucæ 10 euangelio : Ego sum ostium dicit Dominus.
Ioan. 10 Apostoli etiam portæ sunt.dictum est autem ostium ab obsistendo his, qui foris sunt:vel ab obsidendo hos,qui foris sunt:vel ab ostẽdendo aditum.Valua verò, dicitur à voluendo:porta à portando : quia per eam portan-
27 tur quæcunq; offeruntur.¶ † Columnæ verò Ecclesiæ, episcopi & doctores sunt,qui templum Dei per doctrinam sicut & euangelistæ thronum Dei spiritualiter sustinent. Hi nanq; pro sonoritate diuini eloquij argẽteæ
Canti. 3 columnæ dicuntur:iuxta illud in canticis cãticorum:Columnas fecit argenteas.Vnde & Moses in ingressu tabernaculi posuit quinq; columnas,& ante oraculum,id est,sancta sanctorum. iiij. quod exponetur in sexta parte, sub tit.de tempore aduentus.Licet autem columnæ plures sint:tamen septem esse dicun-
Prou. 9 tur : iuxta illud:Sapientia ædificauit sibi domum:& excidit columnas septem :quoniam episcopi esse debẽt septiformi gratia spiritus
Gala. 2 sancti repleti &c.Iaco.& Ioannes(vt ait Apostolus)videbantur columnæ.Bases columnarum sunt Apostolici episcopi vniuersalis Ecclesiæ machinam supportantes. Capita columnarum sunt mentes Episcoporum & doctorum. Sicut enim capite membra,sic mẽte verba nostra diriguntur & opere : capitella
28 quoq; sunt verba sacræ scripturæ quorũ meditationi subdimur,& obseruantiæ.¶ † Pauimentum Ecclesiæ,est fidei nostræ fundamen-
Math. 5 tum.¶ In Ecclesia verò spirituali pauimentum sunt pauperes Christi,scilicet pauperes spiritu : qui se in omnibus humiliant : quare propter humilitatẽ pauimento assimilantur. Rursus pauimentum,quod pedibus calcatur, vulgus est:cuius laboribus Ecclesia sustenta-
29 tur. Trabes † quæ domum coniungunt,sunt principes vel prædicatores seculi:qui Ecclesiæ muniunt vnitatem, hi verbo, illi facto.
30 ¶ † Reclinatoria in Ecclesia,signant contemplatiuos, in quibus Deus sine offensa quiescit, qui per summam dignitatem & æternæ vitæ claritatem contemplantur,auro compa-
Canti. 3 rantur.Vnde in canticis dicitur:Reclinatoriũ
31 fecit aureũ.¶ Tigna † in Ecclesia sunt prædicatores,qui eam spiritualiter subleuãt.¶ Laquearia etiã siue eęlaturę sunt prædicatores: quia eam ornãt vel roborant:de quibus quia per vitia non putrescunt,sponsa gloriatur in eisdẽ canticis dicens:Tigna domorũ nostra-
Canti. 1 rũ, cedrina laquearia cipressina. Deus enim Ecclesiam sibi constituit viuis ex lapidibus,& lignis imputribilibus.iuxta illud:Ferculũ sibi
Canti. 3 fecit rex Salomõ de lignis Libani.id est, Christus de sanctis castitate cãdidatis.De hoc alter sub titu.de picturis dicetur. Cancellus id est caput Ecclesiæ,humilior reliquo corpore Ecclesiæ mysticæ,significat, quanta humilitas debeat esse in clero seu prælato.iuxta illud:Quãtò maior es,humilia te in omnibus.
Eccle. 3 Cãcelli verò quibus altare à choro diuiditur separationẽ cœlestiũ significant à terrenis.de cancello seu peribulo chorum circeunte,
32 dicetur sub titu.de picturis.¶ † Stallus ad sedendũ in choro,designat quòd aliquãdo corpus recreandum est:quia quod caret alterna
33 requie,durabile non est.¶ Pulpitũ † in Ecclesia;est vita perfectorũ.& dicitur quasi publicum,siue in loco publico cõstitutũ. Nẽpe le-
2.Para.6 gitur:Salomon fecit basim æneã,ponẽs eam in medio basilicæ:stetitq; super eam & extẽdens manum suam loquebatur populo Dei.
2. Esd. 8 Esdras quoq; fecit gradũ ligneũ ad loquendum:in quo stans super vniuersum populum
34 eminebat.¶ Analogiũ † etiam dicitur:quia in eo verbum Dei legitur & enuntiatur : λόγος enim Græcè, verbũ, vel ratio dicitur. Quod dicitur etiã ambo,ab ambiẽdo:quia intrantẽ ambit & cingit.¶ De quo in quarta parte sub
35 tit.de euãgelio dicetur.¶ † Horologiũ, per quod horę legũtur id est,colligũtur,significat diligentiã quã sacerdotes in dicẽdis canonicis horis debito tempore habere debent:
pſal.118 iuxta illud : Septies in die laudem dixi tibi.
36 ¶ Tegulæ tecti qui imbrẽ à domo pellunt, sunt milites,qui Ecclesiã à paganis & ab hostibus protegũt.¶ † Coclęæ quarũ exẽplar à tẽplo Salomonis, sumitur sunt viæ mutis interuolutæ latenter, per quas latenter arcanã cognitionẽ singulorum accipimus : quæ soli qui ad cœlestia gradiũtur,agnoscũt.¶ De gradibus, per quos ad altare ascẽditur in seq.tit.
38 dicetur.¶ Sacrariũ † siue locus,in quo sacra reponuntur,siue in quo sacerdos sacras vestes induit,vterũ sacratissimæ Mariæ significat:in quo Christus se sacra veste carnis induit.Sacerdos,à loco,in quo vestes induit ad publicũ procedit : quia Christus ex vtero virginis procedẽs,in mundũ venit.¶ Locus episcopi in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesia,altiór est,sicut in secunda parte sub
39 tracta.de Episcopo dicetur. ¶† Prope altare
etiã quod Christũ significat,collocatur pisci
na seu lauacrũ:id est,Christi misericordia, in
qua manus lauantur:ad notandũ, quòd in ba
ptismo & pœnitentia, quæ per illam signifi-
catur à peccatorũ sordibus abluimur:quod à
veteri testamẽto tractum est. Legitur enim
Exod. 30 Exod.quòd Moses fecit labiũ æneũ, cũ basi
& 40 sua, in tabernaculũ:in quo Aarõ sacerdos &
filij lauarentur, accessuri ad altare : vt in eo
40 offerret tymiama.¶† Lumẽ, quod in Ecclesia
accẽditur, Christũ significat iuxta illud:Ego
sum lux mũdi:& Ioan.erat lux vera &c. Vel
luminaria Ecclesiæ significant Apostolos &
cæteros doctores quorũ doctrina fulget Ec-
clesia:vt sol & luna:de quibus Dominus ait:
Math. 5 Vos estis lux mũdi:id est bonorũ operũ exẽ
pla. Vnde ipse admonens eos ait:Luceat lux
vestra corã hominibus.Illuminatur autẽ Ec-
Exod. 27 clesia ex præceptis Domini:vnde ibi Exo.le-
gitur:Præcipe filijs Aarõ,vt offerãt oleũ de
arboribus olivarũ purissimũ, vt ardeat luce
na semper in tabernaculo testimonij. De
quoin secũda parte de acolyto dicetur.Fecit
quoq; Moses lucernas septẽ:quæ sunt septẽ
dona Spiritus sancti:quæ in nocte huius sæ-
culi, tenebras nostræ cæcitatis illustrãt,quæ
super cãdelabra ponũtur:quia requiescunt su-
pra Christũ spiritus sapientiæ & intellectus:
spiritus cõsilij & fortitudinis:spiritus scientiæ
Esa. 11 & pietatis : spiritus timoris Domini : quibus
Esa. 61 prædicauit captiuis intelligẽtiã. Pluralitas in
Ecclesia lucernarũ,pluralitatẽ designat in fi-
delibus gratiarum.¶ Crux † triũphalis,in ple-
41 risq; locis in medio Ecclesiæ ponitur:ad no-
tandũ quòd de medio corde rẽdemptorẽ no
strũ diligimus : qui iuxta Solomonẽ corpus
suũ media charitate cõstrauit propter filias
Hierusalẽ:& vt omnes signũ victoriæ viden-
tes,dicãt:Aue salus totius seculi, arbor salu-
tifera:& ne vnquã à nobis dilectio Dei obli
uioni tradatur:qui, vt seruũ redimeret,tradi-
Canti. 3 dit vnicũ filium,vt crucifixũ imitemur.Crux
autẽ in altũ dirigitur:p quod Christi victoria
designatur, De hoc dicetur , vbi de Ecclesiæ
cõsecratione agetur.¶ Quare Ecclesia intus
& nõ extrà ornetur,sub tractatu de picturis,
42 dicetur.¶ † Claustrũ,sicut ait Richardus epi-
scopus Cremonen. in mirali ab excubijs &
custodijs Leuitarũ circa tabernaculũ : vel ab
atrio sacerdotũ, vel à porticu Salomonis ad
templũ sumpsit exordiũ.Præcepit enim Do-
minus Mosi,ne Leuitas cũ plebeia multitudi
ne numeraret:sed constitueret eos super ta-
bernaculũ testimonij ad portandũ & custo-
diedũ.Propter quod Domini præceptũ dum
diuina peraguntur mysteria,clerici debent in
Ecclesia stare à laicis segregati.Vnde statuit
Concilium Magũti. extrà de vi.& ho.cle.c. j.
quòd pars illa quæ cancellis diuiditur ab al
tari , psallẽtibus tantũ pateat clericis. Porrò
sicut templũ triũphante designat Ecclesiam,
sic claustrũ cœlestem significat paradisum:
vbi erit cor vnũ : & idẽ in Dei dilectione &
volũtate,vbi omnia cõmuniter possidebũtur
quia quæ quis minus habebit in se,in alio se
gaudebit habere:quia Deus erit omnia in o-
mnibus.Ideóq; regulares vnanimiter in clau 1.cor.1 ¶
stro degentes, ad seruitiũ Dei iungũt.& secu
laria relinquentes,in omnibus vitã cõmunem
43 ducunt.¶† Diuersitas autẽ officinarũ & offi-
ciorũ in claustro , diuersitas est mansionum
cum diuersitate præmiorũ in regno:quoniam
in domo patris mei mansiones multæ sunt,
dicit Dominus.de pœ.dist.iij.c.domo. Mora
liter verò claustrũ, est animæ contemplatio
vbi se recipit,à turba cogitationum carnaliũ
separatur , & sola cœlestia meditatur. xlvij.
distin.cap.omnes. In hoc claustro sunt qua-
tuor latera.scilicet,contemptus sui:contem-
ptus mũdi,amor proximi,& amor Dei. Vnũ-
quodque autem latus suum habet ordinem
columnarum. Contemptus sui , habet men-
tis humiliationem, carnis afflictionem : hu-
milem sermonem & similia. Basis omnium
columnarum , est patientia. In hoc claustro
diuersitas officinarum,est diuersitas virtutũ.
¶ Capitulum est cordis secretum. De hoc
aliter tamen dicetur in quinta parte sub tit.
de prima. Refectorium,dilectio sanctæ me-
ditationis. Cellarium , sacra scriptura. Dor-
mitorium , munda conscientia.Oratorium,
vita immaculata. Ortus arborũ & herbarũ,
congeries virtutum. Puteus aquarum viuen-
tium,irrigatio donorum quæ hic sitim miti-
gant:& in futuro penitus extinguẽs. ¶ † Se-
44 des autem episcopales,quæ iuxta beati Petri
dispositionem , sunt in singulis ciuitatibus
antiquitus cõsecratæ:prout dicetur in præ-
mio secundæ partis:non in memoriam con-
fessorum , sed ad honorem Apostolorum
ac martyrum ac præcipuè beatæ Mariæ vir-
45 ginis,veterum deuotio dedicauit.† Cæterùm
ideò

ideò in Ecclesiã conuenimus : vt ibi delictorum veniam postulemus: & diuinis laudibus insistamus:vt dicetur in proœmio quintæ partis:& vt ibi bona siue mala iudicia audiamus, 49 & Dei cognitionem discamus & accipiamus: & vt Dominicum corpus ibi manducemus.
46 ¶† In conuentu Ecclesiæ mulieres & viri seorsum habitant : quod secundum Bædam à veteri consuetudine deriuatum accepimus, & inde fuit , quòd Ioseph & Maria puerum dereliquerunt : quoniam alter illum , quem secum non cernebat , cum altero esse putabat.Causa autem diuisionis est: quia caro viri & mulieris si propius accesserint , ad libidinem accenduntur. Vnde cùm ibi peccata deflere debeamus , necesse est tunc eorum somẽta & delectationes carnales vitari. Masculi autem in australi , fœminæ autem in boreali siue in aquilonari parte manẽt:vt ostendatur firmiores sanctos debere stare contra 51 maiores huius seculi tentationes:infirmiores verò contra minores seu minus fortiores, firmioremq; sexum in apertiori loco consistere debere:quoniam secũdum Apostolum:
1.Corin. Fidelis est Deus,qui non patietur vos tentari supra id,quod potestis sustinere. Ad hoc etiã
Apoc. 10 pertinet , quia Ioannes vidit Angelum fortem, qui posuit suum pedem dextrum super
Ephe. 5 mare:nam & fortiora membra maioribus pe
2.Cor. 2 riculis opponuntur.secundum alios verò viri in parte anteriori,mulieres in posteriori parte manent: quia vir caput est mulieris:ideóq; 1
47 dux eius. ¶† Mulier quoq; velato capite esse debet in Ecclesia.xxxij.quæst.v.mulier. quia 2
non est imago Dei : & quia per illa præmaricatio inchoata est: ideóq; in Ecclesia propter
reuerentiam sacerdotis (qui est Christi vica- 5
rius) coram eo tanquam coram Iudice propter reatus originem,habeat caput velatum, 6
non liberum : nec propter eandem reuerentiam habeat potestatem loquendi in Ecclesia coram eo. Olim autem viri & mulieres 7
comam sibi nutrientes, adsistebant in Ecclesia,nudo capite crinibus gloriantes: quod in- 8
48 honestum erat.¶† Qualis locutio in Ecclesia 9
Ephe. 5 habenda sit, Apostolus ostendit,dicens : Lo- 10
quentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis, & Canticis spiritualibus : vnde ibi à ver- 11
bis superfluis abstinendum est : extrà de ce-
leb.mis.c.dolentes. iuxta illud Chrysostomi: 12
In aulã regiam ingressurus, habitu & incessu 14
te componas : Angeli enim Domini adsunt: 17
quia domus Dei , plena est virtutibus incorporeis.Et Dominus ad Mosen & Angelus ad Rxod.3 Iosuẽ 5
Iosuẽ : solue calciamentum de pedibus tuis:
locus enim,in quo stas sanctus est.¶† Vltimò
notandum est, quòd Ecclesia consecrata reos
sanguinis ad se confugientes qui in illa , vel
contra illam non deliquerunt: defendit ne vi
tam perdant : aut membra.xiij.q.v.reos.extrà
de immu.eccles.c.inter. Tamen legitur quòd 3.Reg.1
Ioab in tabernaculum fugit & cornu altaris
apprehendit. Idem etiam priuilegium habet
non cõsecrata:in qua diuina officia celebrantur. extrà de immu.eccles.c.Ecclesia. Corpus
autem Christi à talibus sumptum, eos non
defendit:nec confugientes ad illud:tum quia
hoc priuilegiũ Ecclesiæ concessum est, quare non est ad alia protrahendum : tum quia
illud est cibus animæ, non corporis : de con-
secr.dist.ij.non iste.vnde animam liberat , &
non corpus. ¶† Ecclesiæ tribus de causis de
loco, ad locum mutantur:de consecra.dist.j.
tribus. &c.seq. Primò, propter necessitatem
persecutorum. Secundò , propter difficultatem locorũ:puta propter aëris intemperiem.
Tertiò , cùm malorum societate grauantur: & tunc cum consilio Papæ vel Episcopi.
¶ Quare Ecclesiam ingrediens , signo Crucis se munit,dicetur in proœmio quintæ Partis.

SVMMA.

Altare qui primùm extruxerint : & vnde fluxerit hodiernus vsus. 1
Altare,& ara,quid differant. 2
Altare multiplex, multiplicem efficit significationem.& nu.4. 3
Area testamenti, quibus sit ornata. & numero 16. 4
Constantinus Imperator , constituit in Basilica arcam testamenti,allatam Hierosolymis à Tito Imperatore. 6
Homo vt sit templum Dei , quæ secum habere debeat. 7
Mensa,quid notet. 8
Candelabrum exterius illuminans,quid. 9
Arca, vnde dicatur. Et quid notet. Et quibus constet. 10
Altare, quid. Et quid notet. Fusè per discursum nu.13.&15. 11
Charitas,maxima virtutum. 12
Linteamina alba,operiunt altare. 14
Scalæ ad altare. 17

De alt

Universidad de Deusto
Biblioteca

De altari. CAP. II.

1 ALtare in †Ecclesia propter tria fit: prout sub eius dedicatione dicetur. ¶Sciendum autem est, quòd Noë primus: deinde
Gene.8 Isiac, Abraam & Iacob, altaria ædificasse leguntur, quæ non aliud quàm
Ibid.12 lapides erecti intelliguntur, super quos sacrificia mactabant: quæ suppositio igne cremabant. Moses etiam fecit altare de lignis Sethim, & inde altare Tymiamatis: quòd vestiti
Exod.25 auro purissimo: prout legitur in Exod. vbi
27. & 29 etiam ponitur forma ipsius altaris. Salomon
3. Reg.8 quoque sicut legitur Regum prope fin. altare aureum fabricauit. Ab his quidem antiquis patribus altaria modernorum sumpserunt exordium, quæ in cornua quatuor eriguntur, quorum quædam vnius sunt lapidis:
2 quædam ex pluribus componuntur. † Nempe altaria & aræ aliquoties indifferenter inueniuntur: interest tamen. Nam altare, quasi alta res, vel alta ara dicitur, in quo sacerdotes incensum adolebant: ara quasi area, id est, planaue, vel ab ardore dicitur: quia in ea sacrificia ardebant. ¶ †Et nota quòd multiplex in
3 scripturis legitur altare, videlicet superius & inferius: interius & exterius. quorum etiam quodlibet est duplex. ¶Altare superius, est Deus trinitas. de quo legitur: Non ascendes
Exod.20 ad altare meum per gradus. Exod. xx. Est & altare superius Ecclesia triumphans: de quo dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Psal. l. ¶Altare autem inferius est Ecclesia militans: de quo legitur: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de
pfal.117 sectis lapidibus. ¶Est etiam altare inferius, mensa templi: de qua dicitur: Cõstituite diem
3. Reg.8 solennem in condensis vsque ad cornu altaris: & in iij. Regum. dicitur quòd Salomon fe- 6
cit altare aureum. Altare verò interius, est cor mundum prout infrà dicetur. ¶Est etiam
Exod.20 altare internus fides incarnationis. de qua iubetur in Exod. Altare de terra facietis mihi. altare autem exterius est ara Crucis. Hoc est altare holocausti, super quo cremabatur sacrificium vespertinum. Vnde in canone missæ dicitur: Iube hæc in sublime altare quod tuũ
Psal.83 ferri &c. ¶Altare etiam exterius sunt Ecclesiastica sacramenta: de quibus dictum est: Altaria tua Domine virtutum &c. ¶Rursus
7 altare etiam, mortificatio nostra seu cor nostrum, in quo carnales motus feruore Spiritus sancti consumuntur. ¶ †Secundò, altare etiam significat Ecclesiam spiritualem: quatuor eius cornua significant quatuor mundi plagas, per quas Ecclesia dilatatur. ¶Tertiò, significat Christum, sine quo munus nullum acceptabile patri offertur. Vnde Ecclesia solet orationes ad patrem dirigere per Christum. ¶Quartò, significat corpus Domini: Matt.26
prout in sexta parte sub titu. de Paraseue dicetur. ¶Quintò, significat mensam, in qua cum discipulis conuiuatus est Christus. Sanè legitur in Exod. quòd in arca testamenti siue Exod.40
† testimonij reposita est testificatio, id est, tabulæ in quibus scriptum erat testimonium. licet etiam quædam reposita ibi testimonia dici possint, & hoc in testificatione quod legem naturalem in cordibus scriptam suscitauerat in scriptis. Reposita est etiam ibi vHeb.9
na aurea plena manna in testificationem, quòd panem dedisset filijs Israël de cœlo: Rom.15
& virga Aaron: in testimonium, quòd omnis potestas à domino Deo est. & Deuteronomius in testimonium pacti: quo dixerant, omnia quæ dixerit nobis Dominus, faciemus. Et ob hoc dicta est arca testimonij vel testamenti, ob hoc etiam dictum est tabernaculum testimonij. Super aream verò factum Exod. 37
est propitiatorium: de quo dicetur in proœmio quartæ partis. In cuius rei imitationem in quibusdam Ecclesijs super altare collocatur arca seu tabernaculum in quo corpus Domini, & reliquiæ ponũtur. Præcepit etiam Exod.25
Dominus fieri candelabrum ductile ex auro purissimo. Legitur in ij. Regum, quòd 3.Reg.8
in arca fœderis aliud non est, nisi duæ tabulæ lapideæ quas posuerat in ea Moses in Oreb, quando pepigit Dominus fœdus cum filijs Israël cum egrederentur de terra Aegypti. ¶Et nota † quòd tempore Silu-
estri Papæ Constantinus Imperator construxit basilicam Lateranen. in qua posuit arcam testamenti: quam Titus Imperator asportauerat de Hierusalem, candelabrum aureum, cum septem infusorijs lucernis. In qua arca sunt hæc: Anuli: & vectes aurei: tabulæ testimonij, & virga Aaron, manna, panes ordeacei, vrna aurea, vestis inconsutilis, & arundo: & vestimentum sancti Ioannis Baptistæ: & forcipes cum quibus tonsus fuit sanctus Ioannes Euangelista. ¶Sanè homo † si habet altare, mensam, candelabrum & arcam, templum Dei est.

Opor

Oportet siquidem eum altare habere, vbi rectè offerat: & rectè diuidat. Altare, est cor nostrum in quo debemus offerre: vnde Exo. xx. præcepit Dominus in altare offerri holocausta: quia de corde debẽt procedere opera igne charitatis accensa. ¶Holocausta dicũtur ab ὅλος, quod est totum: & καῦσις, quod est incendium siue incẽsio. vnde holocausta, quasi ex toto incensa. In isto igitur altari debemus rectè offerre & rectè diuidere. Rectè offerimus, quando bonum quod cogitamus ad perfectionem perducimus. Sed non rectè diuidimus, si nõ discretè illud faciamus: quia sæpe putat homo tacere bonum, & facit malum: & sæpe ex vna parte facit bonum: & ex alia parte facit malum: & ita ipse ædificat, & ipse destruit. Sed tunc rectè diuidimus, quãdo bonum quod facimus, non nobis, sed soli Deo attribuimus. Mẽsam quoq; oportet ho- 11
minem habere, vt inde panes verbi Dei su-
8 mat. Per † mẽsam, sacram scripturam intel-
Psal. 22 ligimus, de qua Psalmista: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulãt me. id est, dedisti mihi scripturã cõtra tẽtationem dæmoniacam. Oportet vt hanc habeamus: id est, in mẽte reponamus: vt panes verbi Dei inde sumamus. Pro defectu huius pa-
Tre. 4 ris dicit Hiere. Paruuli petierunt panem: & 12
non erat, qui frangeret eis. Oportet etiã eum habere candelabrum, vt bonis operibus lu-
9 ceat. Candelabrum † exterius illuminans, est
Luc. 11 opus bonum, quod alios per bonum exemplum accendit. de quo dicitur: Nemo accendit lucernam: & ponit eam sub modio: sed supra candelabrum. Lucerna iuxta verbum Domini, est bona intentio, quia Christus dicit: Lucerna, est oculus tuus: oculus verò, est intentio. Non debemus ergo ponere lucernam sub modio: sed supra candelabrum: quoniam si habemus bonam intentionem, non debemus abscondere: sed bonum opus alijs
10 in lumẽ & exemplũ manifestare. ¶ † Oportet eum etiam habere arcam, quę dicitur ab arcendo. Arca ergo, potest dici disciplina, vel regularis vita: per quam crimina à nobis arcẽtur. In arca autem sunt virga, tabula & mãna: 13
quia in regulari vita debet esse virga correctionis, vt caro castigetur: & tabula dilectionis, vt Deus diligatur. In tabulis enim scripta sunt mandata quæ pertinent ad dilectionem 14
Psal. 33 Dei. Debet etiam ibi esse manna diuinæ prælibationis: vt quàm suauis est Deus, gustemus, & videamus: quia bona est negotiatio eius: iuxta illud Prouerb. de muliere forti: Prou. 31
Gustauit & vidit quia bona est. Vt ergo Dei templum simus, habeamus in nobis altare per oblationẽ, ne appareamus in conspectu Dei vacui: iuxta illud Ecclesia. Non appare- Eccl. 23
bis in conspectu Dei tui vacuus. de consecr. dist. j. omnes. Mensam per refectionem, ne deficiamus in via, quasi ieiuni: iuxta illud euãgelij: Si dimisero eos ieiunos, deficient in Marci 8
via. Candelabrum, per bonam operationem, ne simus otiosi: iuxta illud Ecclesia. Multam Eccl. 33
malitiam docuit otiositas. extrà de renunt. c. nisi. §. verũ. Arcã, ne simus quasi filij Belial: id est, absque iugo indisciplinati: disciplina enim necessaria est: iuxta illud Psalm. Apprehen- Psal. 2.
dite disciplinã, ne quando irascatur Dominus &c. De his etiam & alijs altaris ornamentis
11 in sequen. tit. dicetur. ¶ †Hoc altare ille ædificat, qui cor suum vera humilitate & alijs virtutibus exornat. vnde Grego. qui virtutes sine humilitate cõgregat, quasi qui puluerem in ventum portat. Per altare enim cor nostrum intelligitur, vt dicetur, vbi de altaris dedicatione agetur: quod est in medio corporis, sicut altare in medio Ecclesiæ: de quo altari iubetur à Domino Leviti. Ignis in Leviti. 6
altari meo semper ardebit. Ignis, † est charitas: altare, est cor mundum. ignis semper ardebit in altari: quia charitas semper feruebit in corde nostro. vnde Salomon in canticis Canti. 8
canticorum: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem: quia enim semper ardet, extingui non potest. Vos ergo secundũ Pro- pfal. 117
phetam, agite diem lætitiæ in frequentationibus, seu in condensis vsque ad cornu altaris: quia reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi. De hac Apostol. excellentiorem 1. cor. 12
viam nobis demonstrat: excellẽtiorem viam Pfal. 75
dixit charitatem: quia ipsa est super omnes virtutes: & quicũque ipsam habet, omnes virtutes habet: hoc est verbum abbreuiatum, quod facit Dominus super terrã, quòd adeò breue est, vt dicatur: Habe charitatem, & fac Mat. 22
quicquid vis. Ex his nanque duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Vel † per altare, vnius cuiusque animam intelligimus, quæ ædificatur Domino ex lapidibus viuis, scilicet ex virtutibus varijs & diuersis.
¶ † Porrò linteamina alba quibus operitur altare, carnẽ siue humanitatẽ Saluatoris designant, quæ multo labore candidãtur: sicut

Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi caro ex terra, id est, ex Maria orta, per multas tribulationes ad resurrectionē, & candorem, & lætitiam immortalis peruenit: de qua exterius sunt ecclesiastica sacramenta. de quibus dictum est: Altaria tua Do
15 mine virtutum &c. ¶ † Rursus altare, est mor
Psal. 83 tificatio nostra seu cor nostrum, in quo carnales motus feruore Spiritus sancti consumuntur. ¶ Secundò, altare, etiam significat Ecclesiam spiritualem: quatuor eius cornua significant quatuor mundi plagas, per quas Ecclesia dilatatur. ¶ Tertiò, significat Christum sine quo munus nullum acceptabile patri offertur. Vnde Ecclesia solet orationes ad patrem dirigere per Christū. ¶ Quartò, significat corpus Dominī: prout in sexta parte iub
Matt. 26 tutu. de paraleeue dicetur. ¶ Quintò, significat mensam, in qua cum discipulis conuiuatus est Christus. Sanè legitur Exo. quòd in 1
Ex d. 40 16 arca testamenti † siue testimonij reposita est testificatio id est, tabulæ, in quibus scriptū erat 2 testimonium: licet etiam quædam reposita ibi testimonia dici possunt: & hoc in testificatione, quòd legem naturalē in cordibus scri 3
Hebr. 9 ptam suscitauerat in scriptis. Reposita est etiam ibi vrna aurea plena manna, in testificationem quòd panem dedisset filijs Israël de cœlo: & virga Aaron: in testimonij quòd 5
Rom. 13 omnis potestas à Domino Deo est. & Deuteronomius in testimonium pacti: quo dixerāt, omnia quę dixerit nobis Dominus, faciemus.
Exod. 37 Et ob hoc dicta est arca testimonij vel testamenti: ob hoc etiam dictum est tabernaculū testimonij. Super arcam verò factum est propitiatorium: de quo dicetur in procœmio quartæ partis. In cuius rei imitationem, in quibusdam Ecclesijs super altare collocatur arca, seu tabernaculum in templum Salomo-
Psal. 83 nis: & à Propheta in xv. psalmis continuè demonstratur, quas beatus vir ascensiones in
17 corde suo disposuit. Hanc † scalam vidit Ia-
Gene. 28 cob: summitas eius cœlos tangebat. lxxxviij. distinct. c. j. Per hos gradus, competenter virtutum gradus intelliguntur: quibus ad altare, id est, Christū ascenditur: iuxta illud Psal-
Psal. 83 mist. Et ambulabunt de virtute in virtutem. de pœnitēt. dist. ij. dum sanctam. in principio. & Iob: Per singulos gradus meos pronuntiabo illum. legitur in Exod. Non ascendes ad altare meum per gradus: ne reueletur turpitudo tua. nondum enim forte anti-
Iob 33 qui formoralibus vtebantur. In cōcilio Toletano. xxvj. quæst. vj. quicunq;. cauetur, quòd clericus causa doloris in alterius perniciem altare vel imaginem euxens vestibus vel lugubri veste vel spinis accingens, vel Ecclesię luminaria extinguēs deponatur. Sed si Ecclesia sua iure suo indebitè spoliatur: hoc causa mœroris facere licet. vel secundum quosdam, quemadmodum & in die passionis Domini in signum tristitiæ altaria denudantur. quod tamen hodie concilium reprobat Lugdunen. extrà de offic. ordi. cap. si canonici. Denique altaria, quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes hominum construuntur, reprobantur omnino. de consecra. dist. j. placet.

SVMMA.

1 Picturarum & cortinarum vsus in Ecclesia. earúmq; varia significatio.
2 Græci quomodo vtantur imaginibus & picturis dimidiatis. Et quo id faciant consilio.
3 Ezechias rex, quo consilio serpentem æneū confregerit.
4 Idolorum immodicus vsus reprobatur: moderatus probatur.
5 Picturarum & imaginum in Ecclesia varia est fides.
6 Christus qua, & quotuplici forma pingendus & nume. 12.
7 Christus variè pictus, varium quid notat.
8 Angeli variè effinguntur, pro varia eis à Deo collata dignitate, & munere.
9 Euangelistæ qua forma pingantur: & qua sede locentur.
10 Apostoli variè pro suo cuiusq; munere, pinguntur. & nume. 16.
11 Patriarchæ, qualiter effingantur.
12 Ioānes Baptista qua forma pingatur. Et qua martyres. nume. 14.
13 Confessores, qua forma pingantur: qua doctores: qua denique virgines. Vbi & varietatis subdita ratio.
14 Picturę sanctorum, adquid in Ecclesijs variè institutæ. Et vnde sit petitum illud ipsum exēmplum.
15 Antiquorum instituta & sanctiones, sunt tutissimi vitæ duces.
16 Christus, quotuplici corona depingatur.
17 Corona sanctorum, qua specie & forma effingatur.

18 Paradysus, adquid pingatur in Ecclesia: adquid Infernus.
19 Picturarum varietas, varietatem virtutum notat.
23 Ecclesiæ ornatus, in quibus consistat. Et in quibus altaris. num. 24.
25 Hostiarum tabernaculum, quid notet.
26 Phylacterium, quid.
27 Candelabra in vtroq; altaris cornu, quid notent. Quid emunctoria siue forcipes. num. 28. & 29. Quid scutra. num. 30.
31 Crux altari superponitur.
32 Altaris frons, quo pacto ornanda. Et quid idipsum notet.
33 Codex altari imponitur. & id quare.
34 Quadragesimæ tempore, ornamenta Ecclesiæ velantur & conteguntur: non sine magna significatione.
35 Velum Ecclesiæ, est triplex. Et quando tollatur. nu. 36. Et quādo eleuetur. nu. 38
37 Dominicæ sex quadragesimæ, quid denotent.
39 Cortinarum varius color, varium quid significat.
40 Ornamenta varia adhibentur in festo Natiuitatis dominicæ.
41 Altare quibus ornamentis tegatur in Paschate.
42 Thesauri Ecclesiæ quo consilio edantur, in ferijs celebrioribus.
43 Oua, quid notent in Ecclesia.
44 Sacrificium antiquitus quibus vasis, & cuius generis, fiebat.
45 Calicis nomen, vnde tractum.
Calix aureus, quid notet. quid argenteus. quid stanneus.
46 Ecclesia cur hodie vtatur & vasis & ornamentis pretiosis.
47 Concilij Aurelianen. decretum, circa nuptiarum ornatum.
48 Vestimenta Ecclesiæ destinata, ne trahantur in priuatos vsus.
49 Ornamenta altaris, à Diaconis lauanda.

De picturis, & cortinis, & ornamentis Ecclesiæ. CAP. III.

1 PIcturæ † & ornamenta in Ecclesia, sunt laicorum lectiones & scripturæ: vnde Gregor. de consecra. distinct. iij. c. perlatum. Aliud est picturam adorare: aliud per picturæ historiam, quid sit adoran- 4
dum addiscere: nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis cernentibus præstat pictura: quia in ipsa ignorantes vident quid sequi debeantur ipsa legunt, qui literas nesciunt. Sanè Chaldæi ignem adorant, & coēgūt alios idem facere alia idola comburentes. Pagani verò imagines seu icones, & idola adorant: quod Sarraceni non faciunt, qui imagines nec habere, nec videre volunt: motu ex verbo illo: Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis, vel sub terra sunt. Exod. xx. & alijs authoritatibus, quæ statim sequuntur: nos valde super hoc increpantes: sed nos illas non adoramus: nec Deos appellamus: nec spem salutis in eis ponimus: quia hoc esset idolatriæ: sed ad memoriam & recordationem rerum olim gestarum, eas veneramur. Exod. 20

Vnde versus:

Effigiem Christi, qui transis, pronus honora.
Non tamen effigiem: sed quod designat, adora.
Esse Deum ratione caret: cui contulit esse
Materiale lapis, effigiale manus.
Nec Deus est, nec homo: præsens quam cernis imago.
Sed Deus est, & homo, quē sacra figurat imago.

Et alibi:

Nā Deus est quod imago docet: sed nō Deus ipsa.
Hanc videas: sed mente colas, quod noscis in ipsa.

2 ¶ Græci † etiam vtuntur imaginibus pingentes illas: vt dicitur solùm ab vmbilico supra, & non inferius: vt omnis stultæ cogitationis occasio tollatur: nullam etiam faciunt sculptilem imaginem, eò, quòd legitur Exod. xx. cap. Non facies sculptile neq; imagines. Item Leuit. xxvj. Non facies idolum neque sculptile. Item Deut. iiij. cap. Ne fortè decepti, faciatis vobis sculptam similitudinē. Item non facietis vobis Deos aureos & argēteos. Item propheta: Simulachra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fient, qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis. Cōfundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriātur in simulachris suis. Item Moses ait populo Israël: ne fortè error deceptus adores ea, quæ creauit Dominus deus tuus. † Hinc etiam est, quòd serpentem æneum, quem Moses erexerat, Ezechias Rex confregit: quia populus ille contra legis præceptum turis adolebat incensum. Ex † his autem & similibus authoritatibus Canti. 2 6 Cap. 4 Deute. 4 Psal. 13 Numeri 21 4. Reg. 18

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratibus reprobatur nimiur imaginum vsus.
1.Cor.8 Ait enim Apostolus primæ Corinth. Scimus enim,quia idolum nihil est in mundo:& nullus Deus nisi vnus. Possent nanque simplices & infirmi per nimium & indiscretum vsum
Sap.14 facilè ad idolatriam trahi. Vnde Sapientia: Idolis nationum non erit respectus:quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt : & in tentationem animæ hominum:& in muscipulam pedibus insipientium. Moderatè verò vti picturis ad repræsentandum mala vitanda, & bona imitanda,reprehensibile non est. Vnde
Ezech.8 Dominus ad Ezechielem : Ingredere,& vide abominationes pessimas: quas isti faciunt. Et ingressus, vidit omnem similitudinem reptilium & animalium & abominationem: & vniuersa idola domus Israël depicta in pariete. Nempe Greg.hoc exponens in pastorali. lib. ij.cap.xx.dicit:Dum exteriorum rerum intrinsecus species attrahuntur, quasi in corde depingitur quicquid fictis imaginibus deliberando cogitatur. Rursus ad eundem Ezechielem dicitur:Sume tibi laterem, & pones eum
Ezech.4 coram te: & describes in eo ciuitatem Hierusalem.Ei autem quod dictum est,quòd imagines,sunt laicorũ literæ: obuiat illud Euan-
Luc.16 gelij : Habent,inquit,Moysen & prophetas, audiant eos. De hoc etiam dicetur in iiij.parte sub iij.particula Canonis super verbo, seruitutis.Concilium Agatheñ.de consec.distin. iij.c.placuit.inhibet picturas in Ecclesijs fieri: & quod colitur & adoratur in parietibus depingi: sed Grego.de consec.distin.iij.c.perlatum. dicit, quòd picturas non licet frangere ea occasione,quòd adorari non debent.Pictura nanq; plus videtur mouere animum,quàm scriptura.Per picturam quidem res gesta ante oculos ponitur.de consecra.distinc.ij.c.semel.sed per scripturam res gesta quasi per auditum,qui minus mouet animum, ad memoriam reuocatur. Hinc etiam est, quòd in Ecclesia non tantam reuerentiam exhibemus li
5 bris quantã imaginibus & picturis. ¶ †Picturarum siue imaginum aliæ sunt supra Ecclesiam,vt Gallus,vel Aquila : aliæ extra Ecclesiam,scilicet foris in fronte Ecclesiæ: vt Bos, & Leo. aliæ intra : vt conæ statuæ & diuersa sculpturarum & picturarum genera: quæ vel in vestibus vel in parietibus vel in vitrealibus depingitur: de quorum aliquibus sub tractatu de Ecclesia dictum est, quod à taberna-culo Mosi & tempore Salomonis sumptum est. Scripsit enim Moses scripsit ,& pinxit Salomon:& parietes cælaturis & picturis ornauit. 6 ¶†Sciendum autem est,quòd Saluatoris imago tribus modis conuenientius in Ecclesia depingitur,videlicet:Aut residens in throno.Aut pendens in crucis patibulo.Aut,vt residens in matris gremio : quia verò Ioan.Baptista Christum digito demonstrauit dicens: Ecce agnus Dei : ideò quidam depingebant Christum sub specie agni. Quia tamen vmbra transiuit,& Christus verus est homo : dicit Adrianus Papa de consecra.distin.iij.c.sextum. quòd ipsum in forma humana depingere debemus. Non enim agnus Dei in cruce principaliter depingi debet : sed homine depicto, non obest agnum in parte inferiori, vel posteriori depingi : cùm ipse sit verus agnus , qui tollit peccata mundi. His quidem & alijs diuersis modis Saluatoris imago depingitur : propter diuersas significationes. 7 †Nam picta in præsepio, rememorat natiuitatem. Depicta in matris gremio , puerilem ætatem.Depicta vel sculpta in cruce,passionem: & quandoque in ipsa cruce Sol & Luna quasi eclypsim patientia depinguntur. Depicta verò in scalarum ascensu , Ascensionem. Picta,vt residens in throno,seu in solio excelso,præsentem indicat maiestatem & potestatem, quasi dicat: Data est ei omnis potestas Mat.vlti.
in cœlo & in terra:iuxta illud : Vidi Dominũ Esa.6
sedentem super solium excelsum &c. id est, Dei filium super Angelos regnantem : iuxta
illud:Qui sedes super Cherubin.¶Quandoq; Exo.24
verò depingitur sicut viderunt eum Moses & Aaron:Nadab & Abiu,scilicet supra montem & sub pedibus eius quasi opus saphiricum : & quasi cœlum serenum. Et quoniam
sicut ait Lucas : tunc videbunt filium homi- Luc.21
nis venientem in nube cum potestate magna & maiestate: ideò ei quandoque circumcirca pinguntur Angeli , qui ei semper seruiunt & adsistunt:& depinguntur cum sex alis,secundum Esa.Seraphin stabant:iuxta illud:sex alæ Esa.6
vni: & sex alæ alteri : & duabus velabant faciem eius: duabus pedes:& duabus volabant.
8 ¶†Depinguntur etiam Angeli tanquam in ætate iuuenili florentes:nunquam enim senescunt. ¶ Quandoque etiam circumpingitur archangelus Michaël , draconẽ suppeditans: iuxta illud Ioan.in Apoc.Factum est prælium Apoc.12
in cœlo. Michaël cũ draconẽ pugnabat: quæ pugna est dissidium Angelorum:confirmatio

honor

bonorum:& ruina malorum:aut in præsenti
Apoc. 4 Ecclesia persecutio fidelium. ¶ Quandoque etiam circum pinguntur xxiiij.seniores,secundum visionem ipsius Ioan.in vestibus albis & coronis aureis:per quos significatur veteris & nouæ legis doctores : qui sunt xij.propter fidem trinitatis , quam annuntiant per quatuor mundi climata , aut xxiiij. propter opera & obseruantiam euangeliitarum. Si lampades adduntur , dona Spiritus sancti repræsentatur.Si mare vitreum, baptismus in-
9 nuitur.¶†Quandoque etiam circupingitur,
Ezech. 1 quatuor animalia , iecundum visionem Ezechielis & eiusdem Ioan. Facies hominis : & facies leonis à dextris:& facies bouis à sinistris:& facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.Hi sunt quatuor euangelistæ. Vnde pin 11
guntur cum libris in pedibus : quia quæ verbis & scriptura docuerunt , mente & opere compleuerunt. Matthæus figuram sortitur humanam. Marcus figuram tenet leonis : hi ponuntur à dextris:quia Christi natiuitas & resurrectio fuerunt omnium lætitia generalis. Vnde in Psal. Et ad matutinum læ-
Psal. 29 titia. Lucas verò vitulus est , eò quòd à Zacharia sacerdote inchoauit:& Christi passionem & hostiam specialius pertractauit. Vitulus enim , est animal sacerdotum sacrificijs aptum. Comparatur etiam vitulo propter duo cornua , quasi duo continens testamenta : & propter quatuor pedum vngulas , quasi quatuor euangelistarum sententias . Per hunc quoque figuratur Christus, qui fuit pro nobis vitulus immolatus:ideóq; ponitur à sinistris : quia mors Christi fuit Apostolis tristis. De hoc & qualiter beatus Marcus depingi debet, in septima parte sub titulo de euãgelistis dicetur. Ioannes autem figuratur aquila:quoniam ad excelsa peruo-
Ioan. 1 lat , cum ait: In principio erat verbum. Hoc
Psal.102 quoque significat Christum: cuius iuuentus, 12
vt aquila renouatur : quia resurgens à mortuis floret:& in cœlum ingreditur:hîc tamen non iuxta,sed super se depingitur : quoniam ascensionẽ designat & verbum apud Deum pronũtiat. Sed cũ quodlibet ipsorũ animaliũ haberet quatuor facies,& quatuor alas:qualiter possent depingi,dicetur in septima parte sub titu.de euãgelistis.vbi etiam latius de
10 hoc agetur.¶ Quandoq;† etiam circumpin- 13
guntur vel potius subpingitur Apostoli qui 14
fuerũt testes eius verbo & opere vsq; ad vlti mũ terræ. Et pingũtur criniti ,quasi Nazarei, id est,sancti.Lex enim fuit Nazareorũ:vt à Num. 6
tepore suæ separationis à cõmuni vita hominum nouacula nõ transiret super caput eorum. Pinguntur etiam quandoq; sub forma duodecim ouium:quia tanquam bibentes occisi sunt propter Dominũ : sed & duodecim tribus Israel:quandoque sub forma duodecim ouium pinguntur. Quadoq; tamẽ plures,vel pauciores oues circa sede maiestatis pingũtur:sed tunc aliud figurat,iuxta illud Matth. xx.in fine:Cũ venerit filius hominis in maie- Cap. 25
state sua, tũc sedebit super sedem maiestatis suæ:statuens oues à dextris,& hœdos à sinistris..qualiter Bartholomeus & Andreas Apostoli depingi debet in septima parte sub eorum scitis dicetur. ¶ † Et aduerte , quia patriarchæ & prophetæ pinguntur cum rotulis in manibus : quidam verò Apostoli cum libris : & quidam cum rotulis. Nempe quia ante Christi aduentum fides figuratiuè ostẽ debatur : & quo ad multa in se implicita erat. Ad quod ostendendum patriarchæ & prophetæ pinguntur cum rotulis , per quas quasi quædam imperfecta cognitio designatur , quia verò Apostoli à Christo perfectè edocti sunt:ideò libris per quos designatur congruè perfecta cognitio, vti possunt. Sed quia quidam illorum , quod didicerunt ad doctrinam aliorum scriptis redigerunt.Ideò illi congruè tanquam doctores cum libris in manibus depinguntur, sicut Paulus,euangelistæ:Petrus , Iacobus , & Iudas. Alij verò qui nihil stabile seu ab Ecclesia approbatum scripserunt,non cum libris sed cum rotulis in signum suæ prædicationis pingun- Ephe. 4
tur.Vnde Apostolus ad Ephesios & extrà de hæreticis . cùm ex inuinẽto. Dominus quosdam dedit Apostolos:quosdam prophetas , alios euangelistas , alios pastores , & doctores in
12 opus ministerij.¶ Sed† & diuina maiestas depingitur quandoq; cum libro clauso in manibus : quia nemo inuentus est dignus aperire Apoc. 4
illum , nisi Leo de tribu Iuda.& quandoq;, cũ libro aperto:vt in illo quisq; legat, quòd Ioan. 14
ipse est lux mundi,& via, veritas ac vita:& liber vitæ. Quare autem Paulus ad dextrã & Petrus ad sinistram saluatoris depingunnur: dicetur in vij.parte sub titulo de euãgelistis.
13 † Ioã.verò baptista quãdoq; depingitur , vt
14 eremita. Martyres cũ†aculeis ,vt Laurentius in craticula.Stephanus cũ lapidibus:& quan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

doq; cum palmis,quæ victoriã signant.iuxta illud:Iustus vt palma florebit,vt sicut palma viret,sic eorum memoria seruetur.Hinc est, quòd qui de Hierosolymis veniut,palmas in manibus ferunt,in signum quòd illi regi militarunt, qui Hierosolymis cum palmis honorificè receptus est: & postmodum ibidem cum diabolo pugnans victor extitit:& cœli palatiũ cum angelis triũphans introiuit.ver. Psal. 90
lusti vt palma florebũt:& sicut stellæ fulgebũt. ¶ Confessores † pinguntur cũ suis insignijs:vt episcopi mitrati: abbates capuciati: & quadoq; cum lilijs,quę castitatẽ designãt: doctores cum libris in manibus:virgines(secundũ euangelium)cum lampadibus.† Paulus cum libro & ense:cum libro,quia doctor siue propter conuersionem suam:cum ense: quia mucs.vnde versus:Mucro,furor,Pauli: liber,est cõuersio Sauli.¶ Generaliter†autẽ sanctorum patrum imagines quãdoq; in parietibus Ecclesiæ:quandoq; in posteriori altaris tabula:quandoq; in vestibus sacris &alijs varijs locis pinguntur, vt illorũ actus & sanctitatem iugiter non indiscreta vel inutilia meditemur. Vnde in Exod.diuina voce præcipitur, vt in Aarõ pectore rationale iudicij vittis ligantibus imprimatur,quatenus sacerdotale cor nequaquã fluxę cogitationes possideãt:sed ratio sola constringat:in quo etiã rationali vigilante secundũ Greg.duodecim patriarcharũ nomina describi iubetur.¶ Nẽpe† adscriptos patres,semper in pectore ferre,est antiquorum vitam sine intermissione cogitare.Tunc autẽ sacerdos irreprehensibiliter graditur,cum exẽpla patrum præcedẽtium indefinẽter intuetur: eum sanctorum vestigia sine cessatione considerat: & illicitas cogitationes deprimit, ne extra rationis limitem operis pedem tenear.¶† Considerãdum quoq; est quòd Iesus semper coronatus depingitur.quasi dicat egredimini filiæ Hierusalẽ,& videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua.Fuit enim Christus coronatus tripliciter.¶ Primò à matre, corona misericordiæ in die conceptionis:quæ corona duplex est propter naturalia & gratuita:ideóq; & diadema vocatur, quod est duplex corona.Secundò, à nouerca corona miseriæ, in die passionis.¶ Tertiò, à patre, corona gloriæ, in die resurrectionis: vnde,gloria & honore coronasti eum domine. Demum coronabitur à familia corona Cap. 18 16 17 21 18 19 23

porentiæ,in die victimæ reuelationis. Veniet enim cum senatoribus terræ,iudicãs orbem terræ in æquitate.Sic & omnes sancti pinguntur coronati, quasi dicat filiæ Hierusalem, venite, & videte martyres cum coronis aureis,quibus coronauit eos Dominus:& in libro sapientiæ:Iusti accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini. Sapi. 5
20 † Corona autẽ huiusmodi depingitur in forma scuti rotundi:quia sancti Dei protectione diuina fruũtur.Vnde cantant gratulabundi:Domine vt scuto bonæ voluntatis coronasti nos. Veruntamen Christi corona per Crucis figuram à sanctorum coronis distinguitur:quia per Crucis vexillum sibi carnis glotificationẽ: & nobis meruit à captiuitate liberationẽ, & vitæ fruitionem. Cum verò aliquis prælatus aut sanctus viuens pingitur, non in formã scuti rotundi sed quadrati,corona ipsa depingitur, vt quatuor cardinalibus virtutibus vigere monstretur, prout in legẽda beati Grego.habetur.¶ Rursus† quãdoq; in ecclesijs paradysus depingitur,vt aspicientes ad delectationem præmiorũ alliciat: & quãdoq; infernus:vt eos formidine pœnarũ à vitijs deterreat:quãdoq; flores & arbores cũ fructibus ad repręsentãdũ fructus bonorũ operum ex virtutũ radicibus prodeuntiam.¶ †Picturarum autẽ varietas,virtutum varietatẽ designat.Alij enim datur per spiritum sermo sapiẽtiæ:alij sciẽtiæ &c.virtutes verò in mulieris specie depingũtur quia mulcẽt & nutriũt.Rursus, per cælaturas quæ & laquearia nominantur,quæ sunt ad decorem domus,simpliciores Christi famuli intelligũtur:qui Ecclesiã non doctrina,sed sõlis virtutibus ornant.Cæterũ sculpturæ prominentes de parietibus,egredientes esse videntur:quia cum virtutes fidelibus in tantã consuetudinẽ deueniunt:vt eis naturaliter insitę videantur, multifarijs earũ operationibus exercentur. ¶ Synagõga verò qualiter depingitur,dicetur in quarta parte sub tit.de reuerentia. Qualiter pallium romanorum pontificum pingatur,in tertia parte sub tit. de pallio dicetur. Annus verò & duodecim signa & mẽses qualiter depingãtur,dicetur in princ.octauę partis vbi & de mẽse agitur. Sed & diuersę historiæ tã noui,quàm veteris testamẽt.pro volũtate pictorũ depingũtur:nã pictoribus atq; poẽtis quælibet audẽdi semper fuit æqua potestas.¶ Porrò † ornamenta Ecclesiæ in tribus consistunt. 1.cor.12 22 23

consistunt id est, in ornatu Ecclesiæ,chori & altaris. Ornatus Ecclesiæ,consistit in cortinis,& auleis,& palleis,sericis, & purpureis,& similibus.Ornatus chori in dorsalibus,tapetis,substratorijs & bãcalibus.Dorsalia, sunt panni in choro pendẽtes à dorso clericorũ. Substratoria,quæ pedibus substernũtur.¶ Tapeta etiã sunt panni,qui pedibus substernuntur quasi stratio pedum,& præcipuè pedibus episcoporum, qui mundana pedibus calcare debeut.¶ Bancalia sunt panni,qui super sedes vel bancas in choro ponuntur.¶ Altaris† verò ornatus,cõsistit in capsis:in palleis:in phylacterijs,in candelabris:in crucibus:in auristi siotin vexillis:in codicibus:in velaminibus & in cortinis.¶ Et†nota, quòd capsa in qua hostiæ cõsecratæ,seruãtur,significat corpus virginis gloriosæ:de qua dicitur in Psal. Surge Domine in requiẽ &c.quæ quãdoq; est de ligno:quãdoq; de ebore candido:quandoq; de argẽto:quãdoq; de auro:& quandoq; de crystallo:& secundũ varias suas proprietates varias ipsius corporis Christi exprimit dignitates.Rursus capsa ipsa continẽs hostias cõsecratas siue nõ consecratas,memoriã designat humanã:debet nãq; homo iugiter recordari acceptorũ beneficiorũ Dei tam temporaliũ, quæ per hostias nõ consecratas, quàm spiritualiũ,quæ per cõsecra,designãtur.Quod figuratũ est in vrna in qua Deus iussit manna reponi:quod licet tẽporale esset, præfigurabat tamen istud nostrũ sacrificiũ spirituale, præcipiẽs vt esset in memoriale sempiternũ in futuras generationes:sicut legitur in Exo. Exod. 16 Gant. 16 Esai. 49
capsę autẽ positę super altare,quod est Christus, sunt Apostoli & martyres:pallæ & vestes sunt confessores & virgines vel omnes sanctiide quibus ait Dominus ad prophetã: His sicut vestimẽto vestieris,& de hoc dictũ est in tit.præcedẽ.Aliud aũt est phylacteriũ: aliud philatteria.† Phylacteriũ,est charmula in qua decẽ præcepta legis describũtur:huiusmodi chartulã solebant Pharisæi ante se in signum religionis portare.vnde in euãgelio:Dilatant phylacteria sua &c. & sic sumitur xxvj.quæst.v.non oportet.& dicitur philatterium à φυλάττω quod est custodire & θώραξ,quod est lex.Philatteria verò, est vasculũ de argento vel auro,vel crystallo, vel ebore & huiusmodi:in quo sanctorum cineres vel reliquiæ reconduntur.Cũ enim Elindus fideles cineticios vocaret, pro eo quod cineres ipsos seruabãt,cõtra eius decisionem statutum fuit in Ecclesia, vt honorificè & in pretiosis vasculis seruarentur: quod nomen est comprehensum à φυλάττω quod est seruare:& τὸ ἄκρον, quod est extremitas: quia ibi aliquid de extremitate corporis sanctorum, puta dens vel digitus, vel aliquid tale seruatur.¶ Super altare etiam in quibusdam Ecclesijs collocatur tabernaculũ:de quo sub tit.de altari dictum est.¶ † In cornibus altaris duo sunt cãdelabra constituta: ad significandum gaudium duorum populorum de Christi natiuitate lætãtium:quæ candelabra mediante Cruce faculas ferunt accensas:angelus enim inquit pastoribus:Annuntio vobis gaudium magnum,quod erit omni populo:quia natus est vobis hodie saluator mundi. Hic est verus Isaac,qui risus interpretatur. Lunẽ enim candelabri fides est populi: nam ad Iudaicũ populum inquit prophera:Surge, illuminare Hierusalem.quia venit lumen tuum:& gloria domini super te orta est. Ad populum verò gentile dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ,nunc autem lux in Domino. Nã & in ortu Christi noua stella magis apparuit,secundum vatici nium Balaam. Orietur inquit stella ex Iacob:& consurget virga ex Israẽl. De hoc etiam dictum est in titu.de altari. 24 25 26 27 28 Luc. 2.2 Gen. 18 Esai. 49 Ephe. 5 Nu. 34 Matth. 2 Luc. 26
¶ † Emunctoria siue forcipes ad emungendum lychnum,sunt verba diuina:quibus literas legis amputamus:& lucentẽ spiritum reuelamus:iuxta illud: Vetustissima veterum comedetis:& nouis superuenientibus vetera abijcietis.Vasa in quibus emuncti lychni extinguntur sunt corda fidelium,quæ obseruãtia legalem ad literam admittunt.† Rursus forcipes,quorum gemino dente componitur ignis, sunt prædicatores: qui nos consonis vtriusq; testamenti paginis instruunt,& moribus componentes ad charitatẽ accendunt. 29 30 31 Matth. 5
¶ †Scutra verò id est,vasa æqualis amplitudinis,in fundo & in ore ad calefaciendum facta,sunt illi doctores qui thesaurum cordis non celant, sed ex eo proferunt noua & vetera.Lucernã quoq; non ponunt sub modio, sed super candelabrum:vt sui,qui sunt in domo Domini,lumen & calorem accipiant super se. ¶ Crux † quoq; super altare ponenda est:& eam inde tollit baiulus Crucis, in quo recolitur: quia Crucem de Christi humeris sublatam tulit Simon cyrenæus.Inter duo candelabra Crux in altari media

Universidad de Deusto
Biblioteca

collocatur:quoniã inter duos populos Chri-
Eph. 2 stus in Ecclesia mediator exititit.Ipse enim
1.Pet. 2 est lapis angularis, qui fecit vtraq; vnum:ad
Esa. 28 quem pastores à Iudæa, & Magi ab oriẽte
venerunt. De hoc aliter dicetur in prœmio
iiij.partis sub tit.de ac.fac. ad alta. ¶ Rursus
32 † altaris frons, auritrisio ornatur, inxta
illud Exod. xxv.& xxviij.ca. Construes mihi
altare: faciésq; illi coronam per gyrum seu
circuitum altã quatuor digitis. Nempe alta-
re quãdoq; significat cor hominis,in quo sa-
crificium verę fidei per cõtritionem offerri
debet: & tunc auritrisium conceptum bonæ
operationis significat:quo frontem nostram
ornare debemus, vt cæteris luceamus. Quã-
doq; altare significat Christum: & tunc per
auritrisium, congruè ornamentum charitatis
designatur. Sicut enim aurum præminet o-
mnibus metallis:sic & charitas cæteris virtu
tibus.xcvj.dist.duo.vnde Apostolus ad corin.
1.cor.13 j.Maior horum est charitas. Frontem enim
nostrã sic auritrisio charitatis debemus or-
nare:vt parati simus pro Christo animas po-
nere. Vexilla etiã super altare eriguntur: vt
triumphus Christi iugiter in Ecclesia me-
moretur:per quẽ & nos de inimico triũpha-
33 re speramus. ¶ †Codex etiam euangelicus su
per illud adaptatur, eò quòd euangelium ab
ipso scilicet Christo, sit editũ: & ipse perhi-
beat testimoniũ.qui quare extremis ornetur
dicetur in iiij.parte sub tit.de lega.indu. ¶ De
niq; vasa & vtẽsilia in domo Domini à Mose
& Salo.originẽ habuerũt:quę in veteri testa
mẽto plura & diuersa fuerũt:prout in Exod.
legitur diuersa habentia significata: de qui-
34 bus hic breuitatis causa nõ agimus. ¶ †Sanè
omnia, quæ ad ornatum pertinent,tempore
quadragesimę,remoueri vel contegi debẽt,
quod fit,secundũ aliquos in dominica de pas
sione:quia extunc diuinitas fuit absconsa &
velata in Christo:dimisit enim se capi & fla
gellari vt homo tanquã nõ habens in se vir-
tutẽ diuinitatis:vnde in euangelio huius diei
Ioan. 8 dicitur:Iesus autẽ abscondit se. & exiuit de
templo:tũc ergo cooperiũtur Cruces.id est,
virtus suę diuinitatis.Alij hoc faciũt à prima
dominica quadragesimę quia extunc Eccle-
sia incipit de eius passione agere.vnde eo tẽ
poreCrux per Ecclesiã non nisi cooperta por
tari debet:& secundũ morẽ quorũdã locorũ
duo tantùm velamina seu cortinæ tunc reti-
nentur:quorum vnum ponitur per circuitum
chori: aliud suspenditur inter altare & cho-
rum,ne appareant quæ sunt intra sancta san-
ctorũ.quòd sanctuarium & Crux tunc vela-
tur,significat literam legis.id est,eius carnalem obseruantiã: siue quòd in veteri testamento ante Christi passionem intelligẽtia sacrarum scripturarũ velata,operta & obscu
ra erat. Et qui tempore illo fuerunt,velamen Luc. 8
id est, obscuram scientiam, ante oculos habuerunt: significat etiam rumpheam illam, quæ fuit ante ianuam paradysi: & quoniam huiusmodi, carnalis obseruãtia & obscuritas & rumphea in Christi passione sublata sunt, ideò cortinę vel velamina huiusmodi in para sceue remouentur. Sed & quia in veteri testamento fuerunt animalia ruminantia, & gulas scindentia,vt boues arãtes,id est, scripturarũ mysteria discernentes, & spiritualiter intelligentes:ideò in quadragesima post velum ingrediuntur sacerdotes pauci:quibus
35 datum est nosse mysteriũ regni Dei. ¶ †Circa hoc autem notandum est, quòd triplex genus veli suspenditur in Ecclesia:videlicet, Quod sacra operit. Quod sacrarium à clero diuidit. Et quod clerum à populo secernit. ¶ Primũ,est nota nostrę legis. ¶ Secũdũ, nota nostræ dignitatis: quia indigni sumus, imò impotentes cœlestia intueri. ¶ Tertium, est coërtio nostræ voluptatis carnalis. ¶ Primũ, videlicet cortinæ quæ ab vtroq; altaris latere extenduntur sacerdote secretum intrãte, prout in iiij.parte sub tit.de secreta dicetur: significatum est in hoc, quòd sicut legitur Exo.xxxiij.Moses posuit velamen super fa- exod. 34
ciem suã: quia filij Israël claritatem vultus eius sustinere non poterãt:& sicut dicit Apo stolus: hoc velamen adhuc hodie est super 2. Cor. 3
corda Iudæorum. ¶ Secundũ,videlicet cortina quæ in quadragesima in officio Missæ ante altare extẽditur:significatũ est in hoc, quòd velũ infra tabernaculum erat suspensum:quod diuidebat sancta sanctorũ à sanctis:vt dicetur in procemio quartę partis:per quod arca populo velabatur: & erat miro opere contextũ, & pulchra varietate distinctũ:quod in passione Domini scissum est:& illius exẽplo hodie cortinę varia pulchritudine texũtur. De præmisso velo,& quales debẽt esse cortinę habetur Exo.xxvj.&xxxvj.c. Matt. 27
¶ Tertiũ inde tũc habuit originẽ:quia in primitiua Ecclesia peribolus id est,paries,q circuit chorũ,nõ eleuabatur,nisi vsq; ad appo-
diatio

diationẽ:quod adhuc in quibusdam Ecclesijs obseruatur:quod ideò fiebat, vt populus videns clerum psallentem,inde bonum sumeret exemplum. Veruntamen hoc tempore quasi cõmuniter suspenditur:siue interponitur velum aut murus inter clerum & populũ:ne mutuò se conspicere possint:quasi ipso
36 facto dicatur:Auerte †oculos tuos,ne videat
psal.118 vanitatem &c. In parasceue verò omne tollitur velũ:quia in passione Domini velum tẽpli scissum est:& per eam reuelata est nobis
Matt. 27 legis spiritualis intelligentia: quæ anteà latebat:vt præmissum est: & aperta est Regni cœlestis ianua: & est data nobis fortitudo,vt vinci, nisi velimus à carnali concupiscentia nequeamus. Veruntamen velum,quod diu-
40 dit Sanctuarium à clero, retrahitur vel eleuatur in vespera cuiuslibet Sabbati quadragesimæ:quando officium diei Dominicę inchoatur: vt clerus possit in Sanctuarium intueri:quia dominicam recolit resurrectionẽ.
37 Hoc †etiam ideò fit in sex diebus dominicis: quia nulla fuit ætas, in qua non fuerit gaudium æternum. Gaudium quidem figuratũ, quod cœlo velatur: quòd per velum illud significatur: inde est quòd diebus dominicis non ieiunamus:& hoc propter gloriam Dominicæ resurrectionis. Nam prima dominica,significat gaudium, quod habuerũt primi parentes in paradyso ante peccatum. Secunda Dominica figurat gaudiũ,quod pauci habuerunt in arca Noë aliis omnibus diluuio submersis. Tertia, quod habuerunt filij Israël, alijs sub Ioseph fame afflictis. Quarta,quod habuerunt sub Salomone, in pace viuentes. Quinta,quod habuerũt redeuntes de captiuitate Babylonis. Sexta,quod discipuli habuerunt à resurrectione vsque ad ascensionem: quando cũ eis præsentialiter fuit sponsus. In
41 ptione tanti hospitis ostendũt. ¶ In †quibus-
38 festiuitatibus †etiam nouem lectionum quadragesimæ velum ipsum eleuatur vel retrahitur. Sed hoc non habetur de primaria institutione Ecclesiæ:quia tunc nullũ festum celebrabatur in quadragesima, solenniter. Sed si aliquod festũ occurrebat, quacũq; die occurreret,in sabbato,& in dominica,de eo cõmemoratio fiebat:prout in canone Martini Papæ habetur xxiij. quæst. iiij.nõ oportet.el j.& c.nõ licet.& in Bucardo. lib. xiij.& hoc totũ propter tẽporis illius tristitiam. Posteà vsus in contrariũ obtinuit vt videlicet festũ ix.lectionũ in suo die solenniter celebretur,
39 & nihilominus ieiunetur. ¶ †Rursus cortinæ in festiuitatibus extendũtur in Ecclesijs.propter ornatũ:vt per visibiles ornatus ad inuisibiles moueamur:quæ sunt quadoq; varijs coloribus coloratæ:vt præmissum est:vt ex diuersitate colorum ipsorũ notetur, quòd homo,qui est Dei templum, ornatus esse debet varietate seu diuersitate virtutum. Cortina alba,signat vitæ munditiam:rubea,charitatẽ: viridis, contẽplationem:nigra,carnis mortificationem:liuida,tribulationem. Adhuc super cortinas candidas suspenduntur quandoque panni varij coloris, ad notandum, quòd cor nostrum purgatũ esse debet à vitijs, & in eo debẽt esse cortinæ virtutũ,& varietates bo-
norum operũ. ¶ †Porrò in festo natiuitatis Phil. 2
Domini quædam Ecclesiæ nullos suspẽdunt pannos:quædã viles:& quædam bonos. Quæ nullos suspendunt,nostrum figurant ruborẽ. Et si enim maximum sit nobis gaudiũ de nato Saluatore: non tamen esse debemus sine rubore pro eo, quòd tantũ fuit nostrum peccatum, quòd Dei filius seipsum propter nos exinaniuit formam serui accipiens, & propterea etiã in ipsius obitu non cum lætitia solennizamus:sed acerrimum ieuniũ facimus: cum tamẽ in aliorum sanctorum obitu læti solennizemus: & aliquantulum lautius in cibo & potu nobis indulgeamus: prout in vj.parte sub parasceue dicetur. Rubor quippe nobis est, quòd Dominus mortuus est propter peccata nostra:sancti verò non propter peccata nostra, sed propter Christum passi sunt. ¶ Qui viles suspendunt, figurant quòd Dominus seruilem induit formam: & quòd vilibus pannis eo die inuolutus fuit. ¶ Qui bonos,gaudiũ de Rege nato habitum attendunt: & quales esse debeamus in rece-

Universidad de Deusto
Biblioteca

42 ris,in tractatu de altari,dictũ est.¶† In præcipuis festiuitatibus thesauri Ecclesiæ in publicũ educuntur,propter tria.Primò propter considerationem cautelæ:vt videlicet appareat quòd cautus fuerit in seruando, qui illũ seruare tenetur. Secundò, propter solennitatis veneratione. Tertiò, propter oblationis memoriam:videlicet in memoriam illorum, qui prius ea Ecclesiæ obtulerunt.quòd autẽ Ecclesia intus & non extra festiue ornatur, mysterialiter innuit quòd omnis gloria eius abintus est.extrà de sac.vnc.licet enim exterius despicabilis sit in anima:tamen quæ se-
Canti. 1 des Dei est,radiat,iuxta illud:Nigra sum,sed
Psal. 25 formosa &c.& Dominus per prophetam: Etenim hæreditas in præclarè est mi.prophera etiam considerans hoc ait:Domine dilexi decorem domus tuæ : quam spiritualiter fides, spes & charitas exornant. Ecclesia quoq; materialis,& etiam spiritualis mũdari debet de quo in vij.parte sub tit.de pascha & de v.feria cœnę dicetur.In nonnullis Ecclesijs duo structionum & huiusmodi quæ admirationẽ inducũt,& quæ rarò videntur, consueuerunt suspendi:vt per hoc populus ad Ecclesiã tra
43 hatur:& magis afficiatur.† Rursus aiũt quidã ,quòd structio tanquã auis obliuiosa derelinquit in fabulo oua sua : demũ quædam stella visa recordatur,& redit ad illa ,aspectu suo fouens ea.oua ergo in Ecclesijs suspenduntur ad notandum,quòd si homo propter peccatũ à Deo derelictus fit, tandem diuino lumine illustratus,recordatus delictorũ suorum pœnituerit:& ad ipsum redierit per aspectũ lumine illius fouetur,per quẽ etiam mo
Luc. 22 dò dicitur in Lu. quòd respexit Dominus Petrum postquã negauit Christũ.l.dist.fideliorꝰ suspenduntur etiam vt in illis vnusquisq; cõtempletur,quòd homo facile Deum obliuiscitur , nisi per stellam, id est, spiritus sancti gratiã influentẽ illustratus ad eũ redire per bona opera recordetur.¶† Sanè in primitiua
44 Ecclesia sacrificium fiebat in vasis ligneis,& vestibus cõmunibus:tunc enim erant lignei calices,& aurei sacerdotes:nunc verò ecotrà est.Sed Seuerinus Papa , instituit quòd in vitreis fieret:quia verò illa fragilia erant, ideò vrbanus Papa,& etiã concilio Remen.de cõsec.dist.j.vt calix. & de cele.miss. c. fi. statuit quòd in argenteis vel aureis vasis sacrificetur:vel propter paupertatem in stanneis qui non eruginantur:non tamẽ in ligneis , vel ex auricalco.Nõ ergo debet esse de vitro propter periculũ effusionis:nõ de ligno:quia cũ sit porosum & spongiosum, corpus sanguinẽ absorberet : non de ære vel auricalco:quoniã ob vini virtutem erugitum vel vomicum
45 prouocaret.¶† Et nota,quòd calicis nomen a veteri & no. testamento originem traxit. Hier. xij. Calix aureus Babylon inebrians omnẽ terram.& Dauid : Calix in domo Domini vini meri plenus musto.& alibi:Calicẽ salutaris accipiã:& nomẽ Domini inuocabo. Item in euangelio : Potestis bibere calicem illũ, quẽ ego bibiturus sum ? Item accipiens calicẽ,gratias egit.Calix autẽ aureus significat thesauros sapientiæ in Christo abscondi tos:argẽteus,mũdicia culpæ:stanneus, innuit similitudinem culpæ & pœnæ. Stannũ enim est mediũ inter argentum & plumbũ : & caro Christi licet non fuerit plumbũ,id est,peccatrix:fuit tamẽ carni similis peccatrici:& licet non fuerit argentũ, id est, passibilis propter suam culpam : fuit tamẽ passibilis propter nostrã culpam : quia languores nostros ipse tulit:& do.n.ipse por.¶ De calice & patena dicetur sub tit.de consec.& vnctionibus.
46 † Nempe si quis tenui religione tentus , dicat quòd Dominus præcepit Mosi vt cuncta vasa tabernaculi in omnes vsus & cæremonias ex ære faceret :vt legitur Exod. xxvij.& xxxviij.c. Quótque huiusmodi pretiosa vasa & ornamenta poterant venundari , & dari pauperibus,similis est Iudæ:& mulieri voguẽ tariæ contrarius:hoc enim agimus, nõ quòd Deo minus vilia ornamenta delectẽt, quàm aurea:sed quia cũ homines id, quod diligũt, Deo libenter offerũt:per diuinã latriam suã, vincunt auaritiã.Præterea hæc diuinæ pietatis officia moralia sunt , & futuræ gloriæ significatiua.Vnde etiã in vereri lege ex auro & iacintho purpura cocco distincto, & bisso retorta,& alijs pretiosis super humerale fieri præcipitur:vt quanta Sacerdos virtutum diuersitate claresceere debeat,demonstretur: & altare & propitiatorium ac candelabrum , & aliavasa & ornamenta altaris ex auro fieri & argẽto.Exo.xxv.& xxx.& xxxviij.c.tabernaculum quoq; ex diuersis pretiosis fieri præceptũ est.prout dictũ est sub tit.de ecclesia.Legalis enim Põtifex alijs diuersis pretiosis vtebatur ornamentis: prout dicetur in tertia parte sub titu. de legalibus indumentis. De hoc etiam sub titu.de Ecclesiæ dedicatione:prope principium

47 cipium dicetur.†Porrò prohibitum est in cõcilio Aurelian.ea.dist.ad nuptiarum.ne diuina mysteria præstentur ad nuptiarum ornatum:ne improborum tactu vel pompa seculatis luxuriæ polluantur, quo nimirũ ostẽditur,quòd ex veste cuiuscunq; personæ fieri non debet casula,vel aliquis alius sacris mysterijs deputãdus ornatur.¶† Stephanus quo
48 que Papa statuit ea.dist.vestimenta.ne vestimentis Ecclesiæ in alijs vsibus quis fruatur: quódq; nisi à sacratis hominibus tangantur, ne vlno quę Balthasar regẽ Babylonię percusit,super hoc transgredientes veniat.¶ Clemens etiam Papa statuit.ea.dist. nemo.ne mortui sepeliantur, vel inuoluantur seu operiantur vel etiam feretrum cum palla,id est, pannis altaris:aut cũ mappa,qua calix inuoluitur :seu cum qua sacerdos manus post cõsecrationem
49 tergit. ¶ Quando † verò pallæ, id est,corporalia,& vela,id est ornamẽta altaris seu cortinæ super altare pendentes sordidatæ fuerint , diaconi cum ministris humilibus illa lauent intra sacrarium , & nõ extra. Pro velis autẽ lauandis,quæ ad cultum altaris pertinent, noua peluis habeatur.Pallæ verò, id est corporalia in alia pelui lauentur. Vela quoq; ianuarũ,id est , cortinæ quæ extenduntur in Ecclesijs in festis & quadragesima, in alia pelui lauẽtur.Hinc est,quòd ita tutum est in concilio Ilerden. de consec.dist. iiij. omnis. quòd ad corporale lauandum & ad pallas altaris propria habeantur vasa foris,in quibus nihil aliud lauetur.Sed secundũ eundem Clemẽtem.ea.dist. altaria.si altaris palla, id est , vestimenta altaris vel cathedra in qua sedet sacerdos sacris vestibus indutus vel candelabrũ vel velum, id est, pannus vel cortina super altare pendẽs fuerint vetustate consumpta,cremẽtur & cineres,vel in baptisterio vel in pariete,aut in fossis pauimento rũ,vbi non sit transitus iactentur.Et no.quòd Ecclesiastica ornamẽta benedicũtur, vt dicetur sub ti.de cõsecrationibus & vnctionibus.

SVMMA.

1 Campanæ quid.& vbi inuentæ primùm.
2 Campana adquid pulsetur, & benedicatur.
3 Tubarum vsus, olim fuit loco campanarum.
4 Campanæ,prædicatores signant.
5 Metalli duritia,quid notet.
6 Prælatus iners & expers scientiæ, est quasi campana sine plectro.
7 Lignum , in quo pendet campana ,quid notet.
8 Funis à campana pendens, quid significet.
9 Campanæ ad diuina officia , quoties interdiu pulsentur.Et quoties noctu.num.10.
11 Tintinabulorum genera sex , quibus vtitur Ecclesia.
12 Campanis quot diebus quadragesimæ sit otium.
13 Campanæ cur pulsentur, quoquam moriẽte. Et quare in supplicationibus.num.14.
15 Campanæ cur pulsentur concitata tempestate.

De Campanis.

CAP. IIII.

1 Campanæ sunt † vasa ænea , in Nola ciuitate Cãpanię primò inuenta:maiora itaq; vasa campanæ à Campania regione:minora verò Nolę,à Nola ciuitate dicuntur.Pulsatur † autem & benedicitur
2 campana,vt per illius tactum & sonitum fideles inuicem inuitentur ad præmium : & crescat in eis deuotio fidei:fruges,mentes,& corpora credentium seruentur:procul pellãtur hostiles exercitus : & omnes insidiæ inimici,fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur:infestãq; tonitrua , & ventorum flamina suspendantur : spiritus procellarum & aëreę potestates prosternantur:& vt hoc audientes confugiant ad sanctæ matris Ecclesiæ greminm , ante sanctæ Crucis vexillum: cui flectitur omne genu &c. sicut hæc singula in benedictionibus campanæ habentur.
3 Sciendum † autem est, quòd campanæ quarũ sonoritate conuenit populus ad Ecclesiam ad audiendum , & clerus ad annuntiandum manè misericordiam Domini , & veritatem eius per noctem. extrà de homi. Ioannes.j. dist.ius militare.significant tubas argenteas, quibus in veteri lege populus ad sacrificandum accersebatur : de quibus dicetur in vj. parte sub Pentec.quemadmodum enim vigiles in castris tubis : sic & Ecclesiarum ministri campanarum sonitu se excitant, vt cõtra insidiantẽ diabolum pernoctent.signa igitur nostra ænea sonoriora sunt tubis veteris legis:quia tũc notus erat Deus in Iudęa tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum:nunc verò in omni terra.Sunt etiam durabiliora:significant enim prædicationē noui testamenti iore amplius curaturā tubis & sa 8
crificijs veteris legis:quia vsq; ad mundi finē.
4 Siquidem † campanæ prædicatores significant,qui fideles ad similitudinem cāpanę ad fidem vocare debent, quod significatum est in eo,quod Dominus præcepit Mosi,vt faceret vestem summo Pontifici habentē lxxij. tintinabula,quæ sonarent , cùm Pontifex in sancta sanctorum ingrederetur.xliij.dist. sit rector.Ipsum ergo vas,os prædicatoris designat iuxta illud Apostoli : Factus sum velut æs sonans, siue cymbalum tinniens. Duritia
5 †metalli fortitudinē designat in mente prædicatoris:vnde Dominus:Dedi frontē tuam duriorē frontibus eorum. Plectrū seu ferrū quod interius ex vtraq; parte feriens sonum reddit,doctoris linguā,quæ scientia ornatur, & quæ vtrunq; testamentum resonare facit,
6 figurat.†Prælatus ergo, absq; scientia prædicationis,erit quasi cāpana sine plectro : iuxta illud Grego. Sacerdos si prædicationis est insciꝰ,qua clamoris vocē daturus est:præco mutus,est etiā quasi canis mutus,latrare non valens. Ipsa verò percussio , denotat , quòd prędicator primū debet per correctionem in se,vt vitia ferire & postmodum ad aliena exprobanda accedere,ne cōtra doctrinam Apostoli alijs prædicans ipse reprobus inueniatur.iij.quæst.vij.quod testatur Psalmist.peccatori autem dixit Deus:quare tu enarras iustitias meas ,& assumis testamentum meum per os tuum:Sanè nanque actionis exemplo, plerunq; accendit,quos eruditione sermonis mouere nequit.vij.quæst.j.§.quòd verò.Vinculum verò quo plectrum vasi coniungitur seu ligatur,est moderatio,qua lingua temperatur,qui ad tractum cordis,id est, authoritate scripturæ linguam mouet prædicatoris.¶ Li-
7 gnum† in quo campana pendet,lignum dominicæ crucis, significat quòd ideò quādoq; à superioribus continet : quia Crux ab antiquis partibus nuntiatur. Instrumenta quibus ipsum lignum alligatum seu affixum est,oracula sunt prophetarum. Ligatura verò ferrea, qua campana ligno coniungitur,charitatem denotat , per quam prædicator indissolubiliter cruci affixus gloriatur dicens:Mihi absit gloriari , nisi in cruce Domini no.Ca- 9
uilla ligno affixa , qua mediante campana pulsatur,rectam prædicatoris mentem significat:qua diuinis mandatis inhærens illa fidelium auribus per frequentem pulsationem inculcat.† Funis autem ab illa pendens,qua campana pulsatur,est humilitas seu vita prædicatoris:funis etiā ipse vitæ nostræ mensuram ostendit. Adhæc,cum funis initium habeat à ligno,in quo cāpana pendet:per quod crux dominica intelligitur, rectè sacram scripturam à ligno sanctæ crucis descendētem, designat:sicut etiam funis ex tribus est funiculis:ita & scriptura ex Trinitate consistit,scilicet ex historia:ex allegoria & ex moralitate.funis ergo descendens à ligno in manu sacerdotis, est scriptura à mysterio Crucis descendens in ore prædicatoris.Rursus ideò funis vsq; ad manus quibus continetur , extenditur : quia scriptura vsque ad opera transire debet. Funis quoq; eleuatio & depressio in pulsando , denotat quòd sacra scriptura aliquando loquitur de altis,aliquando de inferioribus, seu quòd prædicator aliquādo propter aliquos alta dicit.viij.quæstio.j.oportet. xliij.distin.§.fi.quandoq; propter alios condescendit.iuxta illud Apostoli : siue extendimus propter Deum:siue condescēdimus propter vos. Adhæc Sacerdos deorsum funem trahit:dum ad actiuam vitam à contemplatione descendit : ipse verò sursum trahitur, dum scriptura docente in contemplatione erigitur. Deorsum etiam trahit , dum scripturam ad literam , quæ occidit , intelligit. sursum trahitur , dum spiritualiter eam exponit.Rursus secundum Grego.deorsum trahitur & sursum trahitur , dum in ea se metitur:quantū videlicet in imis iaceat,& quantū ad bona facienda proficiat. Sed & quādo extractu funis cāpana resonat, populus ad expositionem sacræ scripturæ adunatur:prædicator auditur : & populus in vnitate fidei & charitatis vnitur. Sacerdos itaq;,qui se recognoscit prædicationis debitorem, nō se subtrahat à mouendis signis : quoniam & filij Aaron clangebant tubis. Funem ergo mouet,qui fratres aut populum ex officio conuocat. Anulus in fune chordæ per quem in plerisque locis chorda trahitur : est corona præmij seu perseuerantia in finem : vel est ipsa diuina scriptura. Porrò Sauinianus Papa statuit vt horæ diei , per Ecclesias pulsentur . ¶ Et † nota , quòd ad diuina officia per duodecim diei horas campanæ communiter xij. pulsantur : videlicet in prima hora

hora semel,& in vltima similiter semel: quia ab vno Deo omnia, & idem vnus erit omnia in omnibus. In tertia,pulsatur ter pro secunda,tertia, quarta horis , quæ sub illis cantantur. Similiter & vj. ter pro tribus , videlicet pro v.vj.vij. horis. Similiter in ix. ter pro tribus.Ad vesperas verò,quæ est ix.hora,non so 13
lùm semel sed multipliciter: quia in tempore gratiæ multiplicata est prædicatio Apostolorum. Item in nocte ad matutinum læpe: quia læpe exclamandum est: Exurge,qui dor
10 mis:& exurge à mortuis. ¶†Communiter tamen ter pulsatur in nocturnis. Primò cum squilla , quæ significat Paulum acutè prædicantē. Secunda pulsatio,significat Barnabam sibi associatum. Tertia innuit , quòd Iudæis repellentibus verbum Dei, apostoli conuerterunt se ad gētes,quas in fide Trinitatis quatuor Euangeliorum imbuerunt disciplinis.
11 vnde & quidam quater pulsant.¶†Et not.sex esse genera tintinabulorum,quibus in Ecclesia pulsatur,scilicet squilla: cymbalum:nola: nolula seu dupla campana: & signum squilla 14
pulsatur in triclinio:id est in refectorio.Cymbalum in claustro. Nola in choro. Nolula seu dupla campana , in horologio. Campana in campanili. Signum in turri. Quodlibet tamen horum potest generaliter tintinabulum nuncupari. Varijs ergo designantur vocabulis : quia prædicatores per illa designati ad 15
12 multa necessarij sunt.¶†Sanè in tota septuagesima sub qua quadragesima continetur in diebus profestis , non debet compulsari : nec depulsari:sed simpulsari,id est,simpliciter pulsari ad horas diei vel matutinas. In Ecclesijs tamen bene ordinatis bis pulsatur ad primam:primò ad inuocandum : secundò ad inchoandum: in tertia ter,secundum numerum horarum,quæ sub illo pulsantur: vt præmissum est:vna ad inuocandum: alia ad congregandum: tertia ad inchoandum. Similiter fit in vj.& in ix. & eædem campanæ , & eodem ordine pulsantur ad matutinas simpliciter. Ad missam verò & ad vesperas, duabus duntaxat campanis pulsatur. In minoribus verò Ecclesijs simpliciter tantùm pulsandum est, iuxta præmissa : & hoc in ferijs.In dominicis verò & in solennibus diebus , prout in alijs temporibus compulsatur. Quia enim prædicatores, qui per campanas figurantur,tempore gratiæ celebrius abundant, & opportu- 1
nè & importunè instant: ideirco in festis,quæ ad gratiam pertinent, campanæ tumultuosius tinniunt, & prolixius concrepant: vt dormientes & ebriosos excitent , ne dormiant vltra modum. Quid autem significet compulsatio , quando cantatur : Te Deum laudamus.in quinta parte sub titulo de noctur- 13
nis dicetur.¶†Verùm aliquo moriente campanæ debent pulsari: vt populus hoc audiens oret pro illo:pro muliere quidem bis,pro eo quòd ipsa inuenit asperitatem. Primò enim fecit hominem alienum à Deo : quare secunda dies non habuit benedictionem. Pro viro verò ter pulsatur : quia primò inuenta est in homine Trinitas. Primò enim formatus est Adā de terra,deinde mulier ex Adam: posteà homo creatus est ab vtroque : & ita est ibi Trinitas.Si autem clericus sit,tot vicibus simpulsatur , quot ordines habuit ipse. Ad vltimum verò compulsari debet cum omnibus campanis : vt ita sciat populus pro quo sit orandum. Debet etiam compulsari, quando ducimus ad Ecclesiam:& quando de
14 Ecclesia ad tumulum deportatur. ¶†Cæterùm campanæ in processionibus pulsantur: vt dæmones timentes fugiant:prout in quarta parte sub titulo de accessio. Pontifi.ad alta.dicetur. Timent enim auditis tubis Ecclesiæ militantis,scilicet campanis : sicut aliquis
15 tyrannus timet audiens in terra sua tubas alicuius potentis regis inimici sui. ¶†Et hæc etiam est causa quare Ecclesia videns concitari tempestatem , campanas pulsat : scilicet vt dæmones tubas æterni regis , id est campanas audientes, territi fugiant, & à tempestatis concitatione quiescant:& vt ad campanæ pulsationem fideles admoneantur:&prouocentur pro instanti periculo orationi insistere. Silent autem campanæ triduo ante Pascha : vt dicetur in sexta parte sub quinta feria cœnæ. Rursus campanæ tempore interdicti silent : quia læpe ob delictum subditorum,impeditur lingua prædicatorum.iuxta illud prophetæ : Linguam tuam adhærere faciam palato tuo :quia domus, id est, populus exasperans:id est inobediens est. extrà de renuntia.c.nisi. §.propter. Habet etiam Ecclesia organa , de quibus in quarta parte sub titu.de sanctis,dicetur.

SVMMA.

Locorum venerabilium quæ nam sint necessitati humanæ dedicata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 Loca sacra, quæ sunt:quæ sancta. Et quæ religiosa.nu. 3.
4 Cœmeterium,quid:& vnde ductum.
5 Polyandrum,quid.
6 Sepulchrum,quid.
7 Mausoleum,à Mausolo,dictum.
8 Dormitorium vnde dictum. Vnde tumulus,vnde ergastalum.
9 Sarcophagus,quid.quid Pyramis.
10 Bustum,quid.
11 Cœmeterium vnde duxerit initium.
12 Sepeliri non debent omnes intra Ecclesiam.Et quinam.
13 Sepeliendi antiquitus mos. Et inde hodiernus.
14 Sepeliri qui debeant in cœmeterio.
15 Mulier moriens in partu, an sit in Ecclesia sepelienda.Quid de partu.nu.16.
17 Vir & vxor an eodem sepulchro sint condendi.

De cœmeterio:& alijs locis sacris,& religiosis. CAP. V.

NVnc de cœmeterio & alijs locis sacris ac religiosis dicamus. Sanè venerabilium locorum alia sunt humanæ necessitati deputata: alia orationi dedicata. *

1 †Loca humanæ necessitati deputata sunt zenodochium,zenostorium,quod idem est,vasochonium,ierontochonium,orphanotrophium,& belphotrophium. Sancti etenim patres & religiosi principes huiusmodi instituerunt loca, in quibus pauperes,peregrini,senes,orphani, infantes,eremitæ,infirmi, imbeciles, & faucij reciperentur & fouerentur. Et not.quòd γήρων. Græcè,dicitur senex,Latinè.Locorum autem orationi dicatorũ alia sunt sacra, alia 7
2 sunt sancta,alia religiosa.Sacra†sunt quæ per manus Pontificum rite dedicata & Deo sanctificata sunt, quæ varijs nominibus appellantur.prout sub titu.de Ecclesia præmissum est. Sancta sunt loca immunitatis siue priuilegia seruitoribus & ministris Ecclesiarum deputata: de quibus videlicet sub intermicatione certæ pœnæ, vel à iure, vel per speciale 8
priuilegium interdicitur, ne quis illa violare præsumat: sicut sunt atria Ecclesiarum. xxxvij.quæst.iiij. si quis in atrio. & in quibusdam locis claustra, intra quæ sunt domus canonicorum.in quibus reis cuiuscunque scele-
3 ris confugientibus si se ibi receperint, securitas præstatur, & secundum statuta regalia. institu.de rerum diuisione.§.sanctæ portæ. & theatra ciuitatum.Religiosa † sunt,vbi cadauer hominis integrum, vel etiam caput tantùm sepelitur: quia nemo potest duas sepulturas habere. Corpus verò vel aliquod aliud membrum absque capite sepultum, non facit locum religiosum.ff.de relig. & sum.fu. cum in diuersis. Sed & secundum legalia instituta cadauer Iudæi, vel gentilis, vel infantis nondum baptizati, locum in quo sepultum est, facit religiosum. secundum religionem tamen christianam & canonicam doctrinam,solum Christiani cadauer locum facit religiosum. Et not.quòd quicquid est sacrũ,est religiosum:& non econtrà.Cæterùm, locus iste, locus religiosus diuersimodè appellatur: videlicet cœmeteriũ, polyandrum, siue andropolis, quod idem est. Item sepulchrum Mausoleum,quod etiam idem est.dormitorium: tumulus, monumentum,ergastulum,sarcophagus,pyramis, bustum, vrna,& spelunca. † Cœmeteriũ dicitur,à cimen,quod est dulce: & sterion.quod est statio:ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt: & Saluatoris aduentũ expectant. Vel quia ibi sunt cimices, id est, vermes vltra modum fœtentes.* πολυάνδριον †dicitur,quasi pollutum antrum, propter cadauera hominum ibi sepultorum. Vel πολυάνδριον, interpretatur multitudo virorum: à πολύ, quod est pluralitas: & ἀνδρος,quod est viri: & secundum hoc propriè dicitur cœmeterium propter multitudinem hominum ibi sepultorum. Similiter, & andropolis.quod idem est.† Sepulchrum dicitur, quasi sine pulsu: quia qui ibi sepelitur, pulsũ caret: vel est locus,vbi ossa conduntur. Mausoleum, dictum † est à quodam, qui dictus est Mausolus, qui fuit dines & potens: & ab Artemesia eius vxore valde dilectus: adeò quòd eo defuncto ipsa gloriosum construxit ei sepulchrum, quod vocauit Mausoleum, à nomine viri sui. Et inde igitur mos inoleuit: vt quælibet pretiosa sepultura, Mausoleum nuncuparetur.xcvj. distinct.bene quidem. prope ptincip. ¶ †Dormitorium, dicitur à dormiendo: quia ibi corpora sanctorum, quiescunt qui in Domino moriuntur. Tumulus dicitur, quasi tumens tellus: quoniam homine in terra sepulto: terra aliquantulum eleuatur. Monumentum dicitur:
4 quia

quia mouet mentem cuiuslibet inspicientis: vt recordetur, quòd cinis est, & in cinerem reuertetur. Ergastulum dicitur ab ἔργον,quod est fructus,rus. Vel ab ἐργαστὴς,quod est opifex,opera,labor,lucrũ, & sterion,quod est statio, ibi enim requiescunt corpora eorũ,qui in Domino moriuntur: vnde Beati mortui qui in Domino moriuntur: amodo iam dicit illi
9 spiritus &c.† Σαρκοφάγος dicitur à σάρξ,σαρκὸς, quod est caro: & φάγειν, quod est comedere: quia ibi caro comeditur.id est cõsumitur. Pyramis dicitur à πῦρ, quod est,ignis: quia corpora igne cremata & incinerata ibi recondebantur.vel quia sicut ignis à lato incipit,& tendit in acutum: sic & pyramis:& est genus altissimæ sepulturæ: tale est Romæ,in quo fuerunt cineres Iulij Cæsaris collocati. Et corrupto vocabulo vulgariter vocatur
* acus sancti Petri: * quæ tamen Iulia dici deberet. Similem pyramidem fieri fecit Cæsar iuxta Turonum prope ripam Ligeris, & re-
10 clusit ibi cineres cuiusdam militis amici sui interfecti. Bustum † verò,à nomine contenti, nomen traxit, continentis locus, videlicet in quo busta siue humana corpora sepeliebantur. Vrna dicta est eò, quòd antiquitus moris fuit humana corpora Rogo comburere & cineres in terreis vrnis collocatos seruare. Spelunca quandoque dicitur duplex, vt
10 iam dicetur.† Cœmeterium initium habuisse dicitur ab Abraham, qui emit agrum ab Ebron,in quo erat duplex spelunca: vbi ipse sepultus est & Sarra, & Isaac, & Iacob, & Adam,& Eua: propterea enim emit vt sibi & suis sepultura esset.Duplex spelunca ideò ibi erat, quoniam duo ibi sepeliebantur contiguè: scilicet vir & vxor, vel in vna viri, & in altera mulieres: vel vnicuique illic sepeliendo duplex spelunca in modum cathedræ fiebat. vnde dicit Hier.quòd tres patriarchæ sepulti sunt in ciuitate Ebron in spelunca duplici, cum tribus vxoribus suis. Sepeliebantur autem quasi sedenter: & superior pars spe-
12 luncæ, quæ truncum capiebat à natibus suprà dicebatur vna spelunca: pars verò inferior,quæ capiebat pedes,crura,& fœmora,di-
11 cebatur alia spelunca. ¶ †Sanè non debent passim omnes intra Ecclesiam sepelirì: videtur enim quòd locus sepulturæ non prosit. extrà de sepulturis sacris. Lucifer nanque de cœlo fuit prostratus, & Adam de paradyso
13 eiectus, & quæ loca his meliora sunt. Item Ioab in tabernaculo interfectus est. & Iob in sterquilinio triumphauit. Imò obesse videtur si quis indignus peccator in Ecclesia sepeliatur.xiij. quæstione. cùm grauia. Legitur enim in dialogo beati Gregorij libro quarto.c.lvj.quòd cũ quidam flagitiosus in Ecclesia beati Faustini Brixientis sepultus fuisset eadem nocte beatus Faustinus apparuit custodi eiusdem Ecclesiæ dicens: Die episcopo, vt projiciat hinc canes fœtentes, quas hîc posuit.aliòquin ipso die triginta morientur. Custos verò tumuit hæc dicere Episcopo. & Episcop.die tricesimo subitò mortuus est. Legitur etiam ibidem, cap.lvij. de quodam alio, qui sepultus fuit in Ecclesia, quòd cadauer eius posteà intentum fuit extra Ecclesiam: & linteamina remanserunt in loco suo. & Augustinus inquit.xij.quæstio.ij. & cap.sequen. Quos peccata grauiora deprimunt, si in locis sacris sepelire se faciunt, restat vt de sua præsumptione iudicentur: quia eos sacra loca non liberant: sed culpa temeritatis accusat. Nullum ergo corpus debet in Ecclesia aut prope altare, vbi corpus Domini & sanguis conficitur, sepeliri: & nisi corpora sanctorum patrum, qui dicuntur patroni: id est defensores, qui meritis suis totam defendunt patriam, & Episcopi, Abbates, & digni presbyteri & laici summæ sanctitatis.xiij. quæst.ij.præcipiendum.& cap.nullus. sed cunctì debent circa Ecclesiam sepeliri: puta in atrio aut in porticu, aut exedris, siue voltis Ecclesiæ exterius adhærentibus: aut in cœmeterio: vt in cap.præcipimus. & in eodem cap. non æstimemus. Dicunt enim quidam, quòd locus triginta pedum circa Ecclesiam debet ad hoc consecrari: alij verò solùm circuitionem quam facit Episcopus dedicans Ecclesiam, ad hoc sufficere dicunt. Augustinus dicit in libro de cura pro mortuis agenda, in fine, quòd sepelire apud martyrum memorias,in hoc defuncto prodest: vt commendans eum etiam in martyrũ patrocinio affectus pro illo supplicationis augeatur. † Antiquitus solebant homines in proprijs domibus sepeliri:sed propter cadauerum fœtorem statutum fuit:vt extra ciuitatem sepelirentur: & quendam locum cõmunem sanctificatum ad hoc deputabant.Nobiles verò sepelieban tur super montes, & in medio montium,& in
13 radicibus eorum. & in proprijs. † Cæterùm si quis in obsidione interficiatur, nec possit

cœme

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœmeterium haberi, sepeliatur in loco, vbi potest. Si verò negotiator vel peregrinus moriatur in equore, & fuerit terra vicina, sepeliatur ibi: quòd si portus remotus sit, in aliqua insula propinqua sepeliatur. Si autem terram non videant, fiat ei domicula de ligniis, si haberi possunt & proijciatur in mare. † In cœmeterio autē Christianorum non nisi Christianus baptizatus sepeliri debet. de hoc in c. ex parte. de sepul. nec tamen omnis, quoniam nullus ex maleficio interfectus, si maleficiū sit mortale peccatum, vt si sit interfectus in adulterio, vel latrocinio: vel in ludis gentilitū: extrà de torne. cap. & nullus. & laici summæ sanctitatis. xiij. q. ij. Et ideò vbi quis inuenitur mortuus, ibi sepeliatur propter dubiū causæ mortis eius. Si verò quis subitò moriatur in ludis consuetis, vt in ludo pilæ, sepeliri potest in cœmeterio: quia nemini nocere intendebat. Sed quia mundalibus occupabatur, aiunt, quidam quòd sepeliri debet sine Psalmis & sine cæteris mortuorū exequijs. Sed & si quis impetēs alium in rixa vel tumultu, impœnitens moriatur, nec sacerdotem petijt: non debet sepeliri in cœmeterio, vt quidam dicunt: sicut nec is qui manu propria mortē sibi conscijt. xxiij. q. v. si non licet. & c. cum homo. de pœ. dist. iij. Iudas. secus si vim ad tutelam sui, vel suorum repellebat, & aliàs in pœnitentia remanebat. Si verò non propter aliquam manifestam causam, sed solo Dei iudicio quis subitò moritur, potest in cœmeterio sepeliri. Iustus enim in quacunque hora moritur, saluatur, præsertim si dabat operam alicui rei licitæ. Defensori iustitiæ, & pugnanti in prælio iusto occisis cœmeteriū & officium liberè conceduntur. interfecti tamē in Ecclesia non portentur: pauimentum sanguine polluatur. Sed si aliquis rediens de lupanari vel de aliquo loco, vbi fornicatus sit in via occidatur: vel aliquo casu consistens moriatur: non sepeliatur in communi cœmeterio & hoc si legitimè probari potest eum fornicatum fuisse: nec cōstat eum postea confessum, vel contritum fuisse. de pœ. dist. v. c. j. aliòquin sepeliri debet. Rursus † mulier moriens in partu, non debet in Ecclesia poni, vt quidam dicunt: ne pauimentum Ecclesiæ sanguine polluatur: sed extra Ecclesiam ei dicatur obsequium: & in cœmeterio sepeliatur: quod non placet. aliòquin pœna sibi verteretur in culpam. v. distinct. baptizati. Vnde licitè in Ecclesiam ferūtur: ita tamen quòd Ecclesia à maculis corporis ne polluatur, diligenter caueatur. ¶ † Partus tamen de ventre ipsius extractus mortuus, & non baptizatus extra cœmeterium sepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quòd partus debet vnà cum muliere in cœmeterio sepeliri: eò quòd pars viscerum esse censetur. de consc. distin. iiij. si quicquid. Sanè † vir & vxor in eodem sepulchro ponendi sunt. xiij. q. ij. vnaquæq; extrà de sepul. de vxore, exemplo Abrahæ & Sarræ, vbi specialem non elegerint sepulturam: vnde & Thobias præcepit filio: vt cū mater ipsius compleuisset dies suos, locaret eam in eodem sepulchro cum eo. xiij. q. ij. Ebron. Item quilibet in sepulchro parentum tumulandus est, nisi ex deuotione alibi elegerit sepeliri. ead. quæst. soror. xiij. quæst. ij. c. fina. Cæterùm in concilio Magun. de consecr. distin. vlt. c. fin. statutum est, quòd suspensi, qui pro suis peccatis pœnam extremam persoluunt: ex quo confessi sunt vel confiteri desiderauerunt: & communicauerunt, in cœmeterijs sepeliri possunt: & oblationes & missæ fieri pro eis. distin. vlti. c. fina. Qualiter humanum corpus sepeliendum sit, dicetur in vij. parte sub titu. de offic. mortuorum.

14

15

16

17

ADNOTATIO.

*Foetentes.) *Verbi etymologiā unde duxerit Author, nō satis cōstat. Sed fortè id criminis irrepsit Typographi aut inscitiæ, aut certè negligētia. Κοιμητήριον enim ductū est à κοιμάω, quod latinè sonat sopio, dormio, obdormio. Inde etiā κοίμησις, dormitio. & κοιμητήριον, dormitorium. Athenæus enim scribit domū in qua hospites dormiebant, hoc nomine appellatam. Non absurdè igitur locum sepulturæ destinatum, Cœmeterium appellamus: ibi enim mortui dormire dicuntur. Religiosum illum locum ueteres dicebant.* N. Doard.

ADNOTATIO.

*Petri.) *Vide nū potius arcula, in qua corpus cōditur: Græcis Σορὸς, quasi carnem:*

carnē uorans. Vnde Serapim dictum putat Varro ex sentētia Augu. de ciui. Dei lib. 18. cap. 5. qui cùm Rex esset Argiuorū, Apis dictus est. Nauibus enim is trāsuectus in Aegyptum, cùm ibi mortuus fuisset, factus est omnium maximus Aegyptiorū Deus: non quidem in uita, sed post mortem: quia non uiuum, sed mortuum demum ipsum uenerari cœperunt. Inde Serapis appellatus est, ab arca uidelicet, in qua positus & sepultus. Est enim σορὸς, μνῆμα, θῆκη, monumentum, arca, loculus, conditorium, quasi Sorosapis, uel Sorapis. deinde una litera, ut fere fit, mutata, Serapis. Sarcophagus itaq; dicitur, quasi carnem consumens: aliàs τεφὸς appellatur. Quod item prætexuit de pyramide, potius pyra legendum: ὀπὸ τοῦ πυρός, hoc est igne. N. Doard.

SVMMA.

1 Ecclesiæ dedicatio, vnde initium duxerit.
2 Ecclesias & altaria, solus Pontifex potest dedicare.
3 Ecclesia non debet dedicari, nisi dotata prius, idq; ex iustè acquisitis. Et quæ impediant eius dedicationem. 4.
5 Ecclesia consecratur, quinque de causis.
6 Ecclesiæ consecrandæ forma. Et quid eorum quodq; signet. nu. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 25. 26.
7 Anima, templum Dei.
8 Ecclesiæ consecratio, duo efficit.
9 Aquæ lustralis, qua Ecclesia consecratur, quæ & quanta sit vis. Et quæ eius significatio.
10 Sal cur misceatur aquæ lustrali: & quid notet.
11 Aspersio trina aquæ lustralis, in Ecclesiæ consecratione, quid notet. & quorsum fiat.
14 Episcopi trina percussio ad ianuam Ecclesiæ, in eius consecratione, quid notet. & nume. 16.
21 Alphabetum baculo pastorali scriptum in modum Crucis, tria notat. & nume. 22. 23. 24.
27 Cruces in Ecclesia duodecim depictæ, quid signent. & num. 29.
28 Vexilla, sunt ditionis & potestatis signa.
30 Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius.
31 Ecclesia semel consecrata, an debeat vel possit iterum consecrari. & nu. 36.
32 Altare semel consecratum, an iterum sit consecrandum, & quo casu. Et nu. 34.
33 Altari maiore cōsecrato, an alia inferiora censeantur consecrata.
35 Calix consecratus si deauretur: an sit consecrandus iterum.
37 Homo, templum spirituale, interdum polluitur.
38 Ecclesia, materiale templum, si polluta, reconcilianda est. Et quomodo.
39 Ecclesia reconcilianda est, propter adulterium in ea commissum: aut alium congressum, aliàs etiam licitum.
40 Ecclesia reconcilianda est, propter homicidium in ea patratum: ac etiam sanguinis effusionem violentam.
41 Ecclesia an sit reconcilianda, propter furtum in ea admissum, aut rapinam, vel quid simile.
42 Ecclesia, quæ habet sepultum infidelem, vel publicè excommunicatum, reconcilianda est.
43 Scandalum, quid.
44 Reconciliatio fit etiam, ad exemplum & terrorem inducendum.
45 Cœmeterium, quibus casibus sit reconciliandum.
46 Cœmeterij vel Ecclesiæ parte vna violata, an omne censeatur violatum: & sic in qualibet parte reconciliationem desiderare.

De Ecclesiæ dedicatione.

CAP. VI.

QVia de Ecclesia & altari, in superioribus mentio facta est, consequens est, vt aliqua de illorū dedicatione subijciamus, dicentes primò, vnde consecratio Ecclesiæ ortū habuit. Secundò, per quos. Tertiò, quare. Quartò, qualiter Ecclesia dedicetur: & quid significet tam ipsa dedicatio, quàm singula, quæ in ea aguntur: de officio verò festi dedicationis Ecclesiæ, in vij. parte dicetur. ¶ Primò igitur † dicendum est, vnde dedicatio Ecclesiæ initium habuit. Super quo no. quòd Moses Domino præcipiente fecit templum & sanctuit illud cum mensa & altaribus eius, & æreis vasis, & vtēsilibus ad diuinum cultum

1

Universidad de Deusto
Biblioteca

cultum explendum: & non solùm diuinis preceptis ea sacrauit: verùm etiam sancti olei vnctione Domino iubente liniuit. de consecra. dist.j §.j. Legitur enim Dominum præcepisse 3
ipsi Mosi, vt christma conficeret, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti. Salomon quoque, filius Dauid, iubente Domino perfecit templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit, sicut in lib. Reg. habetur. iij. Reg. c. vj. Nabuchodonosor etiam Rex vocauit omnes satrapas, optimates, & tyrannos ad dedicationem statuæ suæ quam fecerat. Iudæi ergo sicut legitur in Bucardo in liij. c. j. Iudæi loca in quibus Domino sacrificabant, diuinis habebant supplicationibus consecrata: nec in alijs, quàm Deo dedicatis locis mu- 4
nera Domino offerebant. Si igitur illi, qui vmbræ legis deseruiebant, hoc faciebant: quantò magis nos, quibus veritas patefacta est, gratia & veritas per Iesum Christum data est, templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare: atque ea diuinis precibus & sanctis vnctionibus cum altaribus & vasis, vestibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum implendum vtensilibus, deuotè & solenniter ex institutione Felicis * Papæ iij. sacrare debemus. Rursum cũ in Syria in ciuitate Baruth, Iudæi quandam imaginem crucifixi pedibus conculcarent, & latus eius perforarent, mox inde sanguis & aqua exiuit. Iudæi autem hoc viso, mirati sunt, & infirmi eorum hoc sanguine deliniti, ab omnibus infirmitatibus suis liberati sunt: propter quod omnes Christi fidei susceptæ baptizati sunt, & Synagogas eo- 5
rum in Ecclesias consecrauerunt. Et inde mos inoleuit, vt Ecclesiæ cõsecrentur, cũ prius tantùm altaria consecrarentur: propter hoc etiã miraculum ordinauit Ecclesia fieri memoriam dominicæ passionis. v. Calend. Decembris, & eadem ratione consecrata est Ecclesia in honorem Saluatoris, vbi quædam ampulæ, cum illo sanguine reseruatur, & solenne festum tunc agitur ¶. † Secundò notãdum quòd 2
solus pontifex potest Ecclesias & altaria dedicare. xxvj. q. v. ministrare. de consec. distin. j. nemo. extrà de consec. Eccles. quòd in dubijs. quoniam gerit imaginem & figuram summi Pontificis Christi spiritualiter dedicantis, sine quo nihil possumus in Ecclesia stabilire: vnde ipse ait: Sine me nihil potestis facere. & Psal. Nisi dominus ædificauerit domum.

vnde Concilium Carthag. cxvj. q. vj. c. iij. prohibet hoc facere sacerdotem, nec potest hoc alicui inferioris ordinis demandari. extrà eo. aqua. ¶ Sanè Ecclesia † vt sacri edocent Canones, de consec. distin. j. nemo. extrà de consec. Eccles. vel alta. cum simil. dedicanda non est, nisi prius dotata sit, & ex licitè acquisitis. j. q. j. non est putanda. Legitur enim, quòd dum quidam Episcopus Ecclesiam de vsuris & rapinis constructam, consecraret, vidit post altare Diabolum stantem in cathedra, in habitu pontificali, qui dixit Episcopo: Cessa Ecclesiam consecrare. Ad meam enim iurisdictionem pertinet, cùm sit ex vsuris & rapinis facta. Episcopo verò & clero territis, & inde fugientibus Diabolus continuò ipsam Ecclesiam cum grandi strepitu destruxit. † Rursus Ecclesia, quæ pro quæstu cupiditatis constructa est, ead. dist. si quis basilicam. consecranda non est, & cui dos sufficies assignata non est: extrà eo. sicut. & in qua paganus vel infidelis sepultus est. ead. distinc. Ecclesia. j. & ij. donec inde fuerit electus, & Ecclesia, abrasis prius parietibus, vel tignis reconciliata. Idem etiam est de excommunicato. extrà de sepul. sacris. Si verò mulier prægnans illic sepulta sit ea non ejecta potest consecrari licet partus baptizatus non sit. ff. de vent. inspic. §. j. ff. de sta. homi. qui in vtero. de consec. dist. iij. si ad matris. & c. seq. Quanquàm quidam aliter scripserint sapientes: potest etiam cõsecrari diebus Dominicis & priuatis. extrà eo. c. ij. & plures Episcopi & plura altaria possunt simul ab eodem in vna Ecclesia consecrari. extrà eod. cum suis. ¶ Tertiò, dicendum † est, quare Ecclesia dedicatur. & quidem propter v. causas. Primò, vt Diabolus & eius potestas inde penitus expellatur. vnde refert Grego. in dialogo lib. iij. c. xxj. quòd cum quædam Ecclesia Arrianorum fidelibus reddita consecraretur, & reliquiæ sancti Sebastiani & beatæ Agathæ illuc delatæ fuissent, populus ibi congregatus porcum repentè inter pedes huc illuc discurrere senserunt, qui fores Ecclesiæ repetens à nullo videri potuit: omnésque in admiratione commouit. Quod idcirco Dominus ostendit, vt cunctis patefieret, quòd de loco eodem immundus habitator exiret. Sequenti autem nocte magnus in eiusdem Ecclesiæ tectis strepitus factus est, acsi in eis aliquis errando discurreret. Secunda verò nocte, grauior sonus increpuit. Tertia quoque nocte, tantus

tantus strepitus insonuit, ac si omnis illa Ec- 8
clesia fundamentis fuisset euersa: statimque recessit, nec vlterius apud illam antiqui hostis inquietudo apparuit. ¶ Secundò, vt ad eam confugientes, iuuentur. prout legitur in Canon. Grego. xxiij. quæst. v. reus. Et ob hoc Ioab in tabernaculum fugit, & altaris cornua apprehendit. ¶ Tertiò, vt ibi orationes exaudiantur. Vnde in oratione ad missam dicitur: Concede, vt omnes, qui huc deprecantes conueniunt, ex quacunque tribulatione, consolationis tuæ beneficia cõsequantur. Sic etiam orauit Salomon in templi dedicatione: prout legitur iij. Regũ. viij. c. ¶ Quartò, vt ibi Deo * 9
laudes soluantur, prout sub tit. de Ecclesia dictum est. ¶ Quintò, vt ibi sacramenta ecclesiastica ministrentur. Vnde ipsa Ecclesia dicitur tabernaculum, quasi taberna Dei, in qua sacramenta diuina continentur & ministran-
6 tur. ¶ † Quartò, dicendum est qualiter Ecclesia consecratur. Et quidem omnibus de Ecclesia ejectis, solo Diacono ibi remanente reclusо, Episcopus cum clero ante fores Ecclesiæ aquam non sine sale benedicit. interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante duodecim cruces in Ecclesiæ parietibus depictas. Postmodum verò clero & populo insequente circumeundo Ecclesiam exterius cũ fasciculo ysopi parietes cũ aqua benedicta aspergit, & quaslibet vice ad tantam Ecclesiæ ve- 10
niens percutit superliminare cum baculo pastorali, dicens: Attollite portas principes vestras &c. Diaconus deintus respondet: Quis est iste rex gloriæ? Cui pontifex: Dominus fortis &c. Tertia verò vice, reserato ostio, ingreditur Pontifex Ecclesiam, cum paucis ex ministris, clero & populo foris manente, dicens: Pax huic domui. & dicit litanias. Deinde in pauimento Ecclesiæ fiat crux de cinere, & fabulo, vbi literis Græcis & Latinis totum describitur alphabetum. Et sternum aliam aquam sanctificat cum sale, & cinere, & vino, & altare consecrat. Deinde duodecim cruces in parietibus depictas chrismate inungit.
7 ¶ † Sanè quæcunq; hîc visibiliter fiunt, Deus per inuisibilem virtutem in anima operatur, quæ veri Dei templũ est, vbi fides facit fundamentum: spes eligit: charitas consummat. ipsa enim Ecclesia catholica ex viuis multis lapidibus adunata, Dei templũ est: quia multa templa, vnum templum quorum vnus est verus Deus & vna fides. Domus igitur dedicanda est, anima sanctificanda. ¶ † Et est notandum, quòd consecratio duo efficit. nam ipsam Ecclesiam materiale Deo appropriat: & nostram scilicet tam Ecclesiæ, quàm fidelis animæ desponsationem insinuat. Domus namque non consecrata, est sicut puella viro alicui destinata: non tamen dotata: nec matrimoniali commercio in vnione carnis viuta. Sed in consecratione dotatur, & transit in propriam Iesu Christi sponsam, quam sacrilegium est per adulterium vlterius violari. Desinat enim lupanar esse dæmonum: vt patet in consecratione illius templi, quod anteà τεμένιον vocabatur. * Primò itaq; † dicendum est de aquæ benedictione. super quo dicit Dominus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Aqua enim, quæ lauandis corporibus idonea est, tantam diuinitus virtutem accipere meruit, quòd sicut corpora lauat à sordibus, ita & animas mundat à peccatis. Manifestum quidem est, quòd hæc aqua, cuius aspersione Ecclesia consecratur, baptismum significat: quia quodammodo ipsa Ecclesia baptizatur. ipsa verò Ecclesia illam vtique Ecclesiam designat, quæ in ea continetur, scilicet fidelium multitudinẽ. vnde etiam Ecclesia vocatur, eò quod Ecclesia contineat continens, videlicet pro contento. ¶ † Quærendum est, autem quare huic aquæ sal admisceatur, cum Saluator noster de baptismo loquens, nullam de sale fecerit mentionem: Non enim dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua salsa, vel sale mista, vel aliquid huiusmodi: sed dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto &c. Et idipsum de oleo & chrismate queri potest. Sed notandũ, quòd sal, in diuino eloquio sæpe pro sapientia ponitur. iuxta illud: Sermo vester sit sale conditus. Et Dominus inquit discipulis suis: Habete sal in vobis, & pacem inter vos. Itémque vos estis sal terræ, quòd si sal infatuatum fuerit, in quo condietur. iij. q. vij. §. item in Euangelio. hinc etiam est, quòd secundum legem nulla hostia sine sale offerebatur. sed in omni sacrificio ponebatur. ex quibus omnibus conuincitur, quòd sal pro sapientia ponitur. est enim sapientia, condimentum omnium virtutum, sicut sal omnium ciborum. Hinc ergo est, quòd nullus baptizatur prius, quàm sale cibetur: etiam infantes, vt quod actu habere non possunt, habeant salem significatione sa-

cramen

Universidad de Deusto
Biblioteca

cramenti: nec sine sale benedicetur aqua.
¶ De alterius aquæ benedictione in sequenti
11 tractatu dicetur. ¶† Trina autem interius & exterius cum ysopo & aqua benedicta aspersio, trinam baptizandi immersionem significat. Et fit propter tria. Primò propter dæmonum expulsionē. Nam aqua benedicta, propriè de sui virtute habet dæmones expellere. Vnde in exorcismo eius dicitur: vt fiat aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & ipsum inimicum eradicare &c. Secundò, propter ipsius Ecclesiæ purgationem, & expiationem: omnia nanq; terrena propter peccatum corrupta sunt & fœdata. Hinc etiam, quòd in lege omnia penè mundabantur per aquam. Tertiò, propter removendam omnem maledictionem, & introducendam benedictionem. Terra enim ab initio, cum fructu suo maledictionem accepit, eò quòd ex eius fructu deceptio facta fuit. Aqua verò nullę maledictionis subiacuit. Hinc est quòd Dominus piscem comedit: sed carnem non legitur nominatim comedisse, nisi de agno paschali: & hoc propter legis præceptum in exemplum, scilicet abstinendi aliquando à licitis, aliquando eadem comedendi. Rursus aspersio in circuitu facta, signat quòd Dominus curam suorum habens, mittit Angelum suum in circuitu timentium se.
12 ¶† Tria verò responsoria, quæ interim decantantur, est hilaritas trium ordinum fidem suscipientium, scilicet Noë, Daniel, & Iob. Et quoniam ad hanc invocationem gratia fidei, spei & charitatis infunditur: ideò ad pedem & ad medium, vt ad partem parietis superiorem aspergitur. De interiori etiam aspersione iam dicetur. De virtute ysopi in sequenti
13 titu. dicetur. ¶† Triplex verò circuitus quem Episcopus aspergendo facit, triplicem circuitum, quem Christus fecit, propter Ecclesiæ sanctificationem, designat. Primus fuit, quo venit de cœlo in mundum. Secundus, quo de mundo descendit in lymbum. Tertius, quo de lymbo rediens, & resurgens, ascendit in cœlum. Triplex quoque circuitus ostendit, quòd Ecclesia illa ad honorem trinitatis dedicatur. Ostendit etiam triplicem statum salvandorum de Ecclesia: qui sunt virgines, continentes, & coniugati: quod etiam dispositio ipsius Ecclesiæ materialis ostendit prout sub
14 titu. de Ecclesia dictum est. ¶† Porrò trina ad superliminare ostij percussio, signat triplex ius, quod Christus habet in Ecclesia sua propter quod sibi debet aperiri. Est enim sub Iua creatione, redemptione, & glorificationis promissione. Nam pontifex Christum, virga eius potestatem figurat. Rursus per triplicem percussionem Ianuæ cum virga pastorali, prædicatio Euāgelica intelligitur. Quid enim est virga pastoralis, nisi sermo diuinus: iuxta illud Isa. xj. Percutiet terram virga, id est, sermone oris sui &c. Virga igitur ianuas percutere, est aures audientium prædicationis voce pulsare. Aures enim portæ sunt, per quas ad corda audientium sanctæ prædicationis verba introducimus: vnde Psal. Qui exaltas me de portis, vt annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Syon. Quid enim sunt portæ filiæ Syon, nisi aures & auditus fidelium? Tertiò triplex cum virga percussio, & ianuarum apertio, significat, quòd per prædicationem pastorum, infideles veniant ad fidei consensum. Per illam enim portę iustitiæ aperiuntur: & illas ingressi, Fidem confitentur: vnde Psal. Aperite mihi portas Iustitiæ & ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini: iusti intrabunt per eam. Percutit igitur Episcopus in superliminari, scilicet orationis, dicens: Supplico vos principes: id est dæmones, seu potius homines: tollite, id est auferte portas: id est, ignorantias vestras, sci-
15 licet à cordibus vestris. ¶† Interrogatio verò Diaconi inclusi respondentis in personam populi: Quis est iste rex gloriæ? est ignorantia populi nescientis, quis est iste, qui debet in-
16 trare. ¶† Apertio ostij, euacuatio est peccati. rectè ergo Episcopus ter percutit: quia numerus iste notissimus & sacratissimus est: & in omni dedicatione Episcopus ter ianuas percutere debet, quia sine invocatione Trinitatis, nullum fit in Ecclesia sacramentum. Trina † verò proclamatio: Attollite portas &c.
17 significat triplicem potestatem Christi: videlicet, quam habet in cœlo, & in mundo, & in inferno. Vnde in hymno Ascensionis dicitur: Vt trina rerum machina cœlestium, terrestrium, & infernorum condita, flectant genu,
18 iam subdita. ¶ Consequenter ostio † aperto intrat Episcopus: ad notandum, quòd si debitè vtatur officio suo, nil ei resistere potest: iuxta illud: Domine quis resistet potentatui tuo? Ingreditur autem cum duobus, vel tribus: vt in ore duorum vel trium testium stet omne consecrationis verbum. Vel quòd pru-

cis

cis præsentibus Dominus se transfigurās pro Ecclesia orauit. Et ingrediens dicit: Pax huic domui & omnibus habitantibus in ea: quia Christus mundum ingrediens, pacem inter
22 Paulus. ¶† Secundò, scriptura alphabeti, repręsentat paginam vtriusq; testamēti, quod per Crucem Christi adimpletum est. In passione nanq; eius velum templi scissum est: quia tunc scripturæ apertæ sunt, & reuelata sunt sancta sanctorum. Vnde ipse moriens dixit: Consummatum est. In his quidem paucis literis omnis scientia continetur, & tunc Crux ex transuerso ducitur: quia vnum testamentum in alio continetur. Rota enim erat in
23 rota. ¶ Tertiò repræsentat † articulos fidei. Ecclesiæ enim pauimentum, est nostræ fidei fundamentum. Elementa ibi scripta, sunt fidei articuli, quibus rudes atque neophyti in vtroq; populo in Ecclesia eruditantur, qui se debent puluerem & cinerem reputare. Iuxta illud quod dicit Abraham Genesis xviij. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis. Scriptura ergo alphabeti in pauimēto, est simplex doctrina fidei in corde huma-
24 no. ¶ Sambuca † seu baculus, quo alphabetum scribitur, monstrat Apostolorum doctrinam, vel doctorū mysterium, quo facta est conuersio gentilium, & perfidia Iudæorum. Consequenter Christus ad altare accedens incipit, stans: Deus in adiutorium meū intende: quia tunc demum incipit, quod est in hoc officio principale, & dicitur versus:
25 Gloria patri &c. quia hæc benedictio † fit ad exhibēdam gloriam trinitati: non tamen dicitur allelu ia: prout in seq. tit. dicetur. & cōsecrat altare in qua quidem consecratione alia aqua benedicitur, prout in seq. titu. dicetur. ex qua postquam altare septies aspersum fuerit, aspergitur etiam ter interius tota Ecclesia, sicut prius absq; aliqua differentia maiorum lapidum vel minorum: quoniam apud Deum non est acceptio personarum. extrà de Iudæis. nouit. §. j. de sta. mo. ea quæ. in princi. Ideò interius, ad notandum, quòd exterior ablutio sine interiore nil prodest. extrà de sac. vnc. ca. j. Ideò ter, quoniam vt præmissum est, aspersio illa significat aspersionem & mundationem baptismi, quæ datur beneficio trinitatis: iuxta illud: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomi- Matt. 8
ne patris, & filij & spiritus sancti: quia enim Ecclesia non potest in aqua immergi, sicut immergitur baptizandus: ideò ter aspergi-

c tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

26 tur aqua,quasi loco trinę immersionis.† Rursus aspergitur procedendo ab oriente in occidentem, & per medium semel in formam Crucis: quia Christus totam Iudæam, & omnes gentes baptizare præcepit in nomine Trinitatis, cui baptismo tribuit efficaciã in ministerio passionis,incipiens à Iudæis, de quibus ortus est: & residuum aquæ ad basim altaris funditur, prout in sequenti titulo dicetur. Quidam tamen aliam aquam non benedicunt: sed cum prius benedicta totum officium implent.Interim autem cantat chorus psalmum illum: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius &c.& ilium: Qui habitat in adiu. &c. in quibus fit mentio de Ecclesia & eius consecratione:vt patet ibi. Qui habitare facit vnius moris in domo. Episcopus verò dicit: Domus mea, domus orationis vocabitur: quia eius officium est facere, vt Ecclesia domus Dei sit, non negotiationis.

Psal. 67 & 90. & 67

27 j.quæst.iij.ex multis.Sanè† chrismato altari xij. Cruces in parietibus Ecclesiæ depictæ chrismantur. Depinguntur autem ipse cruces: Primò propter dæmonum terrorem:vt scilicet dæmones,qui inde expulsi sunt, videntes signum Crucis, terreantur, & illuc ingredi non præsumant Secundò, propter triumphi ostensionem. Cruces nanq; sunt vexilla Christi & signa triumphi sui. Meritò ergo, vt ostendatur, quòd locus ille Christi Dominio subiugatus est, ibidem Cruces de-

28 pinguntur.¶ Nam†& apud imperialem magnificentiam obseruatur, vt aliqua ciuitate sibi tradita, imperiale vexillum in ea erigatur.Et in huiusmodi figuratione dicitur,Gene.xxviij.quòd Iacob lapidem,quem supposuerat capiti suo,erexit in titulum, videlicet in titulum præconialem, memorialem, &

29 triumphalem. Tertiò, vt earum† inspectores,Christi passionem qua suam Ecclesiam cõsecrauit & passionis fidem ad memoriam reducãt,vnde in canticis: Pone me vt signaculum super brachium &c. ¶ Duodecim verò luminaria ante Cruces ipsas posita, significant xij.Apostolos, qui per fidem Crucifixi totum mundũ illuminauerũt,& quorum do

1.Cor. 2 ctrina tenebras fustulit.vnde dicit Ber. Tota prophetia vera est in fide Crucifixi. & Apost. Nil me iudico scire inter vos,nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Cruces igitur per quatuor Ecclesiæ parietes illuminantur & chrismate inunguntur, quoniam Apostoli Crucis mysterium prædicantes,fide passionis Christi quatuor mundi climata illuminauerunt:ad cognitionem inflammauerunt: ad amorem vnxerunt: ad conscientiæ nitorem,quod per oleum, & ad bonæ famæ odorem,quod per balsamum designatur.Ad hęc post chrismationem altaris, ipsum altare & Ecclesia omantur:lãpades accendũtur. Missã dicitur:in qua pontifex alijs vestibus vtitur,quàm fuerit in aspersione vsus:prout

30 in sequenti dicetur.¶ † Postremò notandum est,quòd Ecclesia dicitur in sanguine alicuius consecrari.vnde secundum Pelagium & Nico.pap. in martyrio Apostolorũ Petri & Pauli, Ecclesia Romana consecrata est:xxj. dist.quanuis. xvj.dist.sacro. Cõsecratur itaq; Ecclesia,vt præmissum est & altare,prout in tit.se,& cœmeterium ac alia,prout sub tit.de consc.dicitur.Et quanquàm legatur in vete. test.templum ter fuisse consecratũ. Primò, in Septembri:de consc.dist.j.ca.j.Secundò,in Martio,sub Dario.arg.j.quæst.j prophetizauit. Tertiò, in Decembri, sub Iuda Macha

31 bæo.de consc.dist.j.solennitates. † Ecclesia tamen semel consecrata, non est interum reconsecranda. ea.dist.Ecclesijs.de sacra.non ite.ca.j. & ij. de apostа. ca. j. nisi fuerit execrata:quod contingit tripliciter.¶ Primò, si fuerit combusta: ita quòd parietes omnes (vel eorum maior pars) fuerint decrustati. vt d. ca. Ecclesijs.ff de contrahen. empti.l. demũ. Leui. ca.xiij. prope finem.si enim solummodo tectum, vel aliqua eius pars parietibus integris manentibus, vel saltem in modica parte destructis cõbusta fuerit, reconsecranda non est:extrà de consc. Ecc. vel alta.ligneis. ¶ Secundò,si tota Ecclesia aut maior eius pars simul funditus corruerit, & ex toto,siue ex alijs fuerit lapidibus reparata:ea.dist.de fabrica. Cõsecratio etenim Ecclesiæ maximè in exteriori vnctione, & in lapidũ coniũctione & dispositione consistit: vt in dict.c.Ecclesijs.Si verò nõ simul sed successiuè parietes omnes ruerint, & reparati fuerint, eadem censetur Ecclesia. ideóq; non recõsecranda:sed duntaxat cũ aqua exorcizata,& missæ solennitate est reconciliãda:de consc.dist.j.de fabrica.& c. si motũ.ff.de leg. j.quod in rerũ.quanquàm eam recõsecrandã quidã scripserint sapientes.¶ Tertiò reconsecrãda est Ecclesia,si dubiũ sit, vtrũ aliquãdo fuerit consecrata, eò quòd super hoc nulla scriptura,

scriptura,vel pictura,aut sculptura, nullúsq; etiã vnicus testis de visu, vel etiã de auditu: qui(vt quidã dicunt) sufficeret:extrà de consc.dist.j.Ecclesiæ.& ca.solẽnitatis.xxiij.quæst. ij.sanè.xxij.quæstione v.hoc videtur.de cõsc.

32 dist.iiij.paruulos.¶ † Altare quoq; semel cõsecratũ reconsecrandũ non est,nisi illud execrari contingat. de consc.distin. j. si motum. extrà eo.c.j.& ca.quod in dubijs. ¶ Quod fit primò,si mensa,id est, superior tabula in qua fit principaliter consecratio, mota vel in tãi forma mutata,vel enormiter, puta vltra medietatem fracta fit. Enormitas tamẽ huiusmodi iure valet ad Episcopi arbitrium referri. ¶ Idẽ quoq; maximè est, si tota altaris structura mota & reparata fuerit. Ecclesia tamẽ propter altaris vel structuræ motionem vel fractionẽ,reconsecrãda non est:extrà eo.c.j. quia alia est altaris consecratio, & alia Ecclesiæ.Sic econuersò si Ecclesia totaliter destructa,altare non læditur,Ecclesia ipsa reparata solùm, & nõ altare reconsecratur: quanuis tunc decẽs sit illud aqua exorcitata lauari.de

33 consc.dist.j.si motũ.Cõsecrato † tamẽ maiori altari,nihilominus alia minora altaria Ecclesiæ consecranda sunt:extrà eo.c.cũ sis.quãuis quidã dixerint sufficere in illius cõsecratione alia digito demonstrari.arg.ff.de acquir.pos. quod in eo.§.si vẽditione.C.de natu.li.auth.

34 item si quis.¶ Si verò altare † modicam exterius patiatur læsionem,non ob hoc est recõsecrandum:extra eo.c.j. Secundò recõsecratur altare, si altaris sigillũ,id est, paruus lapis, cum quo sepulchrũ siue foramẽ in quo reliquiæ reconduntur, clauditur, seu sigillatur,motum aut fractũ sit:extrà eo. ligneis. Et fit foramen ipsum quãdoq; in summitate ltĩ pitis & quandoq; aliud sigillum non apponitur, sed principalis mensa superposita loco sigilli habetur. Quandoq; verò sit in parte posteriori.& quãdoq; in anteriori.in quo etiã foramine in testimoniũ consecrationis cautè includi solent literæ consecrationis episcopi, continentes nomẽ eius,& aliorum episcoporum in consecratione præsentium:& in cuius sancti honorem consecratur altare:& etiam ipsa Ecclesia, quando simul consecratur vtrunq;, annũ quoq; & diem consecrationis. ¶ Tertiò recõsecratur altare, si iũctura qua sigillum foramini,vel etiã qua mensa stipiti, vbi aliud sigillum, quòd mensa ipsa non est mota, adhæret,vel aliquis ex lapidibus ipsius iunctura seu stipitis, mensam vel sigillum tanget,motus vel fractus sit.In cõiunctione etenim sigilli & foraminis,atq; mensæ,& stipitis seu structuræ inferioris,præcipuè cõsecratio intelligitur. ¶ Quartò reconsecratur altare,si ei vel coniunctioni mensæ, & structuræ inferioris tantũ fiat augmentũ, quòd pristinam formã amittat: quoniã forma dat esse rei:arg.x.quæst.ij,hoc ius.xxxij.quæst ij. quod vnde est.ff.de ope.no.nun.l.j. §. si quis ædificium. Propter modicum tamẽ additamentũ,non execratur:sed tunc sacrũ, trahit ad se non sacrum.extrà eo.quod in dubijs.limita, dumtamẽ coniunctio meniç & structuræ inferioris,nõ multũ immuretur.¶ Quintò altare,sicut & Ecclesia propter dubiũ recõsecratur.e.dist. Ecclesia.¶ Sextò altare viaticũ, si lapis de ligno in quo insertus est,qui quodammodo sigillũ repræsentat, remoueatur, & in eodẽ vel in alio ligno iterũ reponatur, nonnulli recõsecrandũ, alij verò solùmodo reconciliandũ autumãt. Quãuis autem illud sæpe iussu episcopi de loco ad locum transferatur, & per viam portetur,(propter quod portabile,vel viaticũ appellatur:ea.dist.cõcedimus.extrà de pri.)in his non tamẽ ob hęc

35 recõsecratur aut recõciliatur.¶ † Quid si calix cõsecratus,deauratur,nũquid est reconsecrãdus?Et videtur quòd sic: quoniam nouus calix esse videtur.nouũ enim opus videtur facere,qui pristinam operis faciem innouat.ff. de op.noui nun.l.j.§.opus nouum.& reficit, qui rei iam factæ remediũ facit. ff. de iti.ac. priu.l.iij.§.pen.ff.de vsufru.l.vsufructuarius. extrà de Iudęis.ca.cõsuluit. Siquidẽ cõsecratio in superficie consistit. Et hinc est quòd Ecclesiã, muris decrustatis, reconsecrandam

36 esse prædixi.† Contrariũ tamẽ verũ est,quia nec propter murorũ dealbationem, aut propter picturã, aut propter modicũ additamẽtũ,Ecclesia recõsecranda est:vt tã dixi. Cùm enim propter hoc calicis forma nõ mutetur, idẽ calix manet: quare reconsecrandus non est,sicut & ecclesia reparata:quoniã eadẽ manent,id est,consecrandã nõ esse præmissum est.Si verò forma prior immutaretur,sec⁹ esset:quoniã forma dat esse rei: vt dixi.honestũ tamẽ est,quòd tã propter pollutarũ manuũ cõtractũ,q̃ etiã propter prophanę materię appositionẽ calix aqua exorcizata,lauetur prius,quàm ibi sacrosanctũ corpus & sanguis Domini immoletur.de consc.dist.j. si motũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præmisso de consecratione, aliqua de reco-
ciliatione dicamus. ¶ †Circa quod notandum
37 est templum spirituale, quod est homo, quã-
doq; polluitur. xxxij. quæst. iiij. in eo. & quæst.
nõ solùm. Vnde in Leuiti. xx. Vir qui fluxum
seminis patitur, immũdus erit. xliij. dist. sit re
ctor, prope fi. & idẽ in muliere fluxũ sangui-
nis mestrui, vel alterius patiente: vt ibidem
in eodẽ & dist. v. ad eius. Et ideò ibi pollutus
Ecclesiam ingredi prohibebatur, donec aqua
lauaretur & purificaretur. & Numeri xix. ca.
Qui cadauer mortui tetigerit, immũdus est.
Vnde aspergatur aqua & sic mũdabitur &c
39 & Propheta: Asperges me Domine hysopo,
38 & mũ. ¶ †Materiale etiã templũ, quod est Ec
clesia testãte Papa Greg. & Leui. c. xv. pollui-
tur. Vnde propheta: Polluerũt templum san-
ctum tuũ &c. Et hoc similiter hodie aqua la
uatur, & reconciliatur, extrà eo. c. proposuisti.
& ca. cõsuluisti. & ca. vlt. & fi. Fit enim recõci
liatio cum missæ celebratione, & aquæ cum
vino, sale, & cinere soleniter benedictę asper
sione. ea. dist. de fabrica. & ca. proposuisti. Né
pe per salẽ discretio, per aquam populus: ex-
trà de cel. mis. cum Marthæ. §. quæsiuisti. ad
finẽ. per vinũ, diuinitas: per cinerem, passionis
Christi memoria: per vinũ aquæ immistum,
vnio deitatis & humanitatis significatur. Hęc
ergo simul ponũtur ad notandum, quòd po-
pulus, discreta memoria passionis Christi mũ
40 datus, Christo adunatur. Fit etiam per episco
pum tantũ si sit Ecclesia consecrata. Et quã-
quam ipse alteri coepiscopo possit simul to-
tum, scilicet aquæ benedictionẽ & reconci-
liationem, vel solùm aquæ benedictionem,
vel etiam tantùm recõciliationẽ aqua prius
per ipsum benedicta committere: simplici ta
men sacerdoti neutrum committi valet extrà
eodem c. aqua. & ca. consuluisti. nisi fortè
hoc ex priuilegio sibi competat speciali. Si
verò Ecclesia cõsecrata non sit, debet statim
secundũ constitutionẽ Grego. ix. extrà eo. ca.
fi. aqua exorcizata lauari, quam lotionẽ qui-
dam fieri posse astruunt iuũ tamen episco-
pi, per simplicẽ sacerdotem, cùm fieri habeat
cũ aqua exorcizata, quę fieri potest per quẽli
bet sacerdotẽ. Nonnulli verò eximiæ autho
ritatis periti, scripserunt quòd tutius est hoc
duntaxat per episcopum fieri: nec per eũ sa-
cerdoti posse cõmitti: nam canones. de cõse.
dist. si motum &c. de fabrica. aquam exorci-
zatam vocãt, aquam cũ vino & cinere solẽ-
niter benedictã. quod quidẽ verũ est de Ec-
clesia: non consecrandũ. tamen Deo dedica-
ta. extrà de immũ. Eccle. Ecclesia. Secus enim
est in simplici oratorio, quod nec sacer nec
religiosus locus est: vtpote quòd vnusquisq;
pro velle vt placet ordinat, saltem ad odo-
randum: de conse. dist. vnicuiq;. extrà de sen. c.
fi. licet fortè non sine diœcesani licentia. ad
celebrandũ. & pro velle ad alium vsum de-
putat locũ ipsum: in authẽ. col. v. vt nullus fa
bri. ora. do. §. j. in aut. col. ix. de Eccle. ti. §. si
verò. Est autem Ecclesia reconciliauda in
39 præmisso casu. ¶ Ieẽ + propter adulterium ibi
cõmissum, & propter fornicationẽ. ea. dist. si
motũ. & generaliter cuiuscũq; semine: extrà
de adul. c. significasti. scilicet maris & fœmi-
næ. clerici, vel laici: hæretici vel pagani, na-
turaliter, siue innaturaliter, studiosè, & pec-
candi libidine ibi emisso fuerit polluta: etiã
si vir ibi vxorem cognoscat, quoniã licet ta-
lis cõcubitus sit aliàs legitimus & concessus:
non tamen quolibet tẽpore, siue loco: extrà
eo. ca. fi. Quanquàm multi de hoc cõtrarium
sentiãt sapientes: secus autem esse dicimus, si
quis fortè ibi in somnis polluatur: nam tunc
animus magis pertulisse, quàm fecisse dolẽ-
dus est. xxj. dist. quoniã & non in cuiuscunq;
animalis semine ibi emisso, cùm ratione ca-
reat, neque peccat. vj. distinct. testamentum.
40 ¶ †Reconciliatur etiam Ecclesia propter ho
micidiũ. ff. si quadr. pau. fe. dicatur. li. xv. quæ-
stio. j. §. ex eo. siue cũ sanguinis effusione, siue
sine. ibi: quocunq; modo studiosè cõmissum,
& etiã citra homicidium propter quamlibet
violẽtiã & iniuriosam humani sanguinis effu
sionem. ea. dist. si Motũ. siue ex vulnere siue
absq; vulnere, ex naso vel ore: nam in vete.
testa. Leuiti. xiiij. & xv. ca. prohibitũ fuit san-
guinem in templum fundi, & semen emitti:
& talia agente & patientem, illud ingredi. Si
autem absq; violentia vel iniuria ex naso,
vel ore, cicatrice, vel imminutione: aut etiam
ex emorroidis, vel menstruis, vel aliter natu-
raliter in Ecclesia fluxerit: aut fortè ludo, aut
casu fortuito eliciatur: ea. dist. Ecclesijs. extrà
eo. c. fi. Aut si quodcunq; animal ibi occi-
ditur: vel si quis subitò per se ibi moriatur: aut
lapide vel ligno cadente, aut fulgure, occidi-
tur, propter hæc quidẽ & similia non recon-
ciliatur. Nec etiã si alibi vulneratur, ad Ec-
clesiã confugiẽs illic sanguine multo effuso
moritur quoniã tũc nõ fuit homicidiũ in Ec
clesia

clesia perpetratũ. xv. quæst. j. §. itaq;. Si verò
conuersò in Ecclesia vulneratus, extrà mo-
42 ritur, vel etiã extrà sanguis ex vulnere fluxe
rit, secus est: etiã si intrà Ecclesiã ex vulnere
sanguis minimè fluxerit: quoniã ictus vulne
rũ attenditur. ff. ad legẽ Aquil. latè mela. §.
sed si plures. ff. ad legẽ Cor. de sic. vltimum.
extrà de cle. percu. ca. ij. Sed & si supra tectũ
Ecclesiæ sanguis effunditur, aut semẽ huma
43 nũ emittitur, quia per hoc extra Ecclesiã cõ-
41 mittitur, nõ recõciliatur. ¶ Cæterũ † si furtum
aut rapina in Ecclesia cõmittitur, de cõsuetu
dine, quæ in talibus attẽditur, reconciliatur:
extrà. de cele. mis. pernicioſis. Idẽq; in quali-
bet violẽtia, sine sanguinis effusione, ibi cõ-
missa, fieri debere quidam affirmãt: cùm illa
fornicationi æquiparetur in iure. xvij. quæst.
iiij. sicut qui Ecclesia. vt si ad eam confugiẽs,
inde per violẽtiã extrahatur. xvij. quæst. iiij.
re. extrà de immu. Eccle. inter. Vel ibi effra-
ctio cõmittatur: vel etiam præter sanguinis
effusionẽ, rixa tumultuosè agatur, vel si quis
fracto osse vel liuore secuto, absq; sanguine,
ibi grauiter verberetur: vel ad morte vel
ad mutilationẽ ibi præsentialiter condẽna-
tus, inde extrahatur, vt ad locum executionis
ducatur. extrà de reli. do. c. decet. & de immu.
44 Eccle. ca. cùm in Ecclesia. & de ap. ca. qua frõ
te. Sed cùm casus isti nõ sint in iure expressi,
necesse nõ est Ecclesiã per episcopũ soleni-
ter recõciliari. Honestũ tamẽ fore putamus,
& sacerdotẽ cũ aqua exorcizata episcopi iuſ-
su lauari. Idẽq; dicẽdũ videtur, si Ecclesia diu
45 absq; tecto & ianuis, plena foret stramine,
aliisq; spurcitijs, animalibus, & naturali ho-
minũ vsui, quasi diuersorij locus passim pa-
uerit: nec esset fortè malũ eã in tali casu so
lenniter per episcopũ recõciliari. Si autẽ ali-
quis extra Ecclesiam occisus, mox intra Ec-
clesiã infertur, occisor vel alius moriturum
fore nõ credẽs, corpori adhuc calido plagã
infligit, ex qua sanguis fluit, recõcilianda est,
tũ propter horrorẽ & abominationẽ: tũ pro-
pter violentiã, & peccãdi volũtatẽ: quamuis
enim homo mortuus nõ sit homo: humanus
46 tamẽ sanguis eius per violentiã est ibi effu-
sus. Nã & ipsi cadueri violẽtia, horror, & in-
iuria irrogãtur. ff. de sepul. vio. l. ij. §. nõ ꝓpe.
& §. aduersarius. & l. sepulchri. ff. de re. ne. cor
pora. extrà de Iudęis. si sit Iudæus. Secus autẽ
est si naturaliter mortuus in corporis obsę-
quiã & honorẽ in Ecclesia demẽbretur vel
euisceretur: vt fortè pars ibi, & pars alibi se-
peliatur. ¶ †Recõciliatur etiã Ecclesia, in qua
infidelis, vel etiã publicè excõmunicatus se-
pultus est: & tunc parietes sunt abradendi. de
conse. dist. j. Ecclesia. j. & ij. Sanè in præmissis
casibus, in quibus Ecclesia recõciliatur, requi
ritur vt factũ recõciliationẽ inducẽs publicũ
saltẽ per famã existat. extrà de adulter. signi
ficasti. & de accu. §. inquisitionis. † Scãdalum
enim, est horror atq; abominatio de turpitu-
dine, & peccato, atq; violentia, in sacro loco
siue in Ecclesia cõmissis, vbi delictorũ venia
postulatur, vbi esse debet tutela refugij, vbi
immolatur salutaris hostia pro peccatis. Leu.
xiiij. c. vbi etiã confugientes saluãtur, & Deo
laudes exoluũtur, recõciliationẽ inducũt: &
etiã propositũ, vt volũtas mortaliter ibi pec-
cantis. extrà eo. consuluisti. extrà de senten.
excõ. cum volũtate. xvij. q. j. §. fi ergo. Si verò
occultũ sit, reconciliari necesse non est: quo-
niã Ecclesia cũ sancta sit, coinquinari nõ po
test. extrà de cohа. ele. & mul. ca. vestra. xv.
q. vlt. ca. fi. xxiij. quæst. j. §. j. imò ipsius loci
sanctitas infamiã loci adolet, quãuis quidam
in hoc contrarium sentiant: vt saltẽ occultè,
ita vt delinquẽtes nõ probentur, sit reconci-
44 lianda. Fit enim † recõciliatio ad exẽplum &
terrorẽ: vt videlicet vidẽtes Ecclesiã, quæ in
nullo peccauit, propter peccatũ alterius la-
uari & purificari, existimẽt quantum propter
suorũ delictorũ expiationẽ sit laborandũ. ff.
ad legẽ Iu. repe. l. j. ¶ Cœmeterium quoq;, in
45 † quo paganus vel infidelis aut excommunica
tus sepultus est, reconciliandũ est, extrà eo.
ca. cõsuluisti. de cõse. di. j. & ij. extrà de sepul.
Sacris ossibus tamẽ sepultis, si ab ossibus fi-
delium discerni poterũt inde prius abiectis. Re
conciliatur etiã in præmissis casibus, in qui-
bus Ecclesia recõciliatur. Cœmeteriũ enim
eisdẽ priuilegijs, quibus & Ecclesia gaudet.
prout sub tit. de sacr. vnc. dicetur: nã ex quo
benedictũ est, sacer locus est. ff. de re. diui. l.
sacra. in fi. & recõciliatur per Episcopũ, sicut
Ecclesia per aspersionẽ aquæ solenniter, cum
vino & cinere benedicto. extrà eo. ca. cõsului
46 sti. ¶ † Illud autẽ notandũ est, quòd in qua-
cũq; parte Ecclesiæ vel cœmeterij violentia
vel pollutio cõmittatur, vtrũq; & etiã quælì
bet ipsorũ partes propter cõnexitatẽ violatę
intelligũtur: extrà de cõsti. ca. trãsmissã. Hoc
hodie in parte correctũ est per Dominũ Bo-
nifa[illegible] de sacrist. Eccle. ca. j. in. vj. Etsi enim

consecra

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõsecrationes Ecclesiæ, altaris, & cœmeterij sint diuersę: omniũ tñ vna & eadẽ est immunitas. xvij. q. iiij. sicut antiquitus. & ca. miror. quę non est ad alterũ eorũ tantũ, vel ad alterius angulũ restringẽda. quod verũ est, si Ecclesia vel cœmeteriũ sunt cõiuncta. Si enim vnũ à reliquo distet, bene potest vnũ sine reliquo violari. Si igitur altero eorũ violato siue polluto, etiã aliud violatũ & pollutũ est: pari ratione altero tantũ eorũ reconciliato, vtrũq; intelligitur reconciliatum. argu. extrà eodẽ. ca. consuluisti. extrà eo. de immuni. Eccles. in rubrica: quoniã nihil rẽ naturale est, quàm vnũquodq; eo genere dissolui, quo ligatũ est: & par est ius ligandi arq; soluẽdi. ff. de reg. iur. nihil. extrà eo. c. j. & sic violato vel polluto cœmeterio, sufficit Ecclesiã recõciliari. Nõnulli tamen simpliciter asserunt per vnius violationẽ, nequaquam alterũ violari: & per cõsequẽs quodlibet eorũ debere specialiter recõciliari. Quibus tñ pontificalis libri obuiat authoritas. in qua specialis forma recõciliationis cœmeterij habetur. Deniq;, si Ecclesia vel cœmeteriũ, aut aliud quodcũq; per Episcopũ excommunicatũ cõsecretur, seu benedicatur, tali recõciliatione nõ egẽt: quoniã sacramenta à talibus: in forma Ecclesiæ, collata vera sunt, ix. q. j. ordinationes. j. q. j. c. multi. prope finẽ. extrà de sacramẽ. nõ ite. c. j. & ij. & de coha. clerico &. mul. ca. vestra. vt dicetur in procœmio tertiæ partis. Verũ, cũ (sicut præmissum est) excõmunicatus vel excommunicati, cœmeteriũ & Ecclesiã prophanẽt, multò quidẽ magis exteriora sacramenta & benedictiones, quæ per manus & os excõmunicati trãseũt & proficiscũtur, quantũ ad eorũ merita pertinẽt, cõtaminari, & corã Deo fœtere videtur. j. q. j. §. quod autẽ sacramẽta. & c. seq. & c. odit Deus. & c. illi offerũt. extrà de schisma. ca. j. ideò honestũ est, q; recõcilientur priusquàm fideles talibus sacramẽtis vtãtur, prout sacrorũ canonũ lectio edocet euidẽter. lxxxj. dist. si qui sunt. Ait enim Dominus per prophetã: Maledicã benedictionibus vestris. de consec. dist. j. altaria. j. & ij.

ADNOTATIO.

*FELICIS. *Hanc etiam institutionem sanxit Felix Papa, iiii. in epistola ad Episcopos per diuersas prouincias cõstitutos, c. j. hisce uerbis: Solennitates uerò dedicationum Ecclesiarũ & Sacerdotum per singulos annos solẽniter sunt celebrandæ, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem festiuitatem celebraturus: sicut scriptũ est Ioan. x. Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat: & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quòd autem octo dierum encænia sint celebranda, in lib. iij. Reg. viij. peracta dedicatione templi, reperies.* N. DOARD.

ADNOTATIO.

*VOCABATVR. *Παάνθεον, templũ Romæ, primò à M. Agrippa extructum & instauratum, cuius cognomen fuit ex laminis argenteis, quas sustulit Constantinus nepos Heraclij, ueniens ad urbem. Illud autem Ioui Vltori dicatum: eoq; nomine Syracusana capita in eo posita. Quod postmodum Bonifacius Põtifex maximus quartus à Gregorio, dono accipiens à Phoca Cæsare, in templum omnium Deorum conuertit, ut uerbi etymo responderet, πᾶν, & θεός. Ibi thermæ Agrippinæ, ab ipso Agrippa dictæ. Prope thermas situm est πανθεον, templum antiquissimum, & inter urbis uetusta templa longè nobilissimũ, nunedum etiam ferè integrũ. In ipsius templi pronao Augusti & Agrippæ simulachra fuere: Martis quoque & Veneris. In Veneris simulachri auricula, Cleopatræ unio pretiosus erat. Mineruæ item simulachrum, Phidiæ opus. Hercules insuper, ad cuius simulachrũ Pœni humanis uictimis quotannis olim sacrificabant. In templum hoc multis gradibus (sicut & in cætera) ascendebatur: à ueteribus enim templa in sublimi extruebantur, & unico tantum aditu. Porticum huic templo adiecit Agrippa, opus summa admiratione dignum: quæ à qui*

à quibusdam προθυρον appellatur, ἀπὸ τοῦ πρὸ, & θύρας: id est, ornamentum ac uestibulum. Hodie *illud ipsum dicatum* S. Mariæ Rotundæ. N. DOARD.

SVMMA.

1 Altare, quibus de causis consecretur. & num. 2. 3. Et vnde duxerit ortum.
4 Altaris consecratio, qua forma fiat. & num. 5. 21. 29. 35. 37.
6 Allelu ia, cur obmittitur inter consecrationem altaris, aut Ecclesiæ: consecratione verò facta, adhibetur.
7 Aquæ benedictio, quot requirat. Et quid notet. num. 9. 10. 11.
8 Satellitem stygium quatuor fugant.
12 Baptisma ac consecratio Ecclesiæ, quibus mysticis conficiantur. quæ omnia necessariò adhibentur.
13 Fides est baptismatis condimentum: quę si deficiat, & salus deficiet.
14 Cruces quatuor, quas facit Pontifex in altaris consecratione, quid notent.
15 Circuitus septenarius Pontificis, circa altare consecrandum, quid denotet. & num. 16. 19.
17 Christi septem vix.
18 Aspersiones septem altaris, quid notent.
20 Hyssopum, quid notet. Et eius natura & situs.
22 Virtutes quatuor, in libro Sapientiæ descriptę.
23 Reliquiæ sanctorum, aut Christi, an necessariæ ad Ecclesiæ consecrationem. Et quid notent.
24 Arca fœderis.
25 Reliquiæ sanctorum, vbi & quomodo condantur.
26 Dei notitia, confirmatio & perfectio est omnium bonorum.
27 Christus lapis angularis, & abscissus.
28 Altare, debet esse lapideum.
30 Christus fuit vnctus oleo inuisibili. Et oleum, quid significet.
31 Cruces quinq; ex oleo, quid notent.
32 Homo quorum debeat misereri.
33 Balsami odor, & significatio.
34 Sensus corporis nostri quinq;, quibus æquiparentur.
36 Crucem cum incenso facere, quid.
38 Altaris vltima benedictio, quid significet.
39 Vtẽfiliũ Ecclesiæ benedictio, quid notet.

De Altaris consecratione.

CAP. VII.

NOn † solùm Ecclesia, verumetiam altare consecratur. de cõse. dist. j. c. altaria. j. & ij. hoc propter tria. Primò, ad sacramentũ Deo ibi offerendum. Gen. viij. ædificauit Noẽ altare Domino: & tollens de cunctis volucribus & pecoribus mũdis, obtulit super altare. Hoc autẽ sacramentũ est corpus & sanguis Christi, quod in memoriam passionis dominicæ immolatur: iuxta illud: Hoc facite in meã cõmemorationẽ. ¶ Secundò, ad † nomẽ Dei ibi inuocãdum. vnde Gen. xij. ædificauit Abrahã altare Deo, qui apparuit ei, & inuocauit ibi nomen Domini. Hæc autẽ inuocatio, quæ fit supra altare, propriè dicitur Missa. ¶ † Tertiò ad cantãdu. Eccle. xlvij. Dedit illi contra inimicos patientiã, & stare fecit contra altare cãtores: & in sono eorũ fecit dulces modulos. ¶ Sanè hoc † modo & ordine cõsecratio altaris fit. in primis nanq; põtifex incipit: Deus in adiutoriũ meũ intende. postmodũ benedicit aquã: deinde in quatuor cornibus altaris cõfigurat quatuor Cruces, cũ aqua benedicta. Consequẽter circuit altare septies: & septies mensam altaris, cum aspersorio de hyssopo aqua benedicta aspergit. Ecclesia quoq; iterũ aspergitur, & aquæ residuũ ad basim altaris funditur: deinde in quatuor angulis sepulchri, in quo reliquiæ recõdi debent, quatuor cum chrismate fiũt Cruces: & ponũtur reliquiæ in capsella cũ tribus granis turis: & sic recondũtur in sepulchro. Deinde supponitur eius tabula cum signo Crucis facta, in medio cõfirmata: postmodũ lapis (qui mẽsa dicitur) super altare adaptatur: & adaptatus vngitur cũ oleo, in quinq; locis, & eodẽ modo inungitur postea chrismate. sicut de oleo dictum est. Cõsumatur etiã altare in fronte Crucis chrismatis: & adoletur incẽsum in quinq; locis. Post hoc, altare tegitur & mundis pannis induitur, & demum super altare sacrificium celebratur. Nunc seriatim singula præmissa prosequamur. † Primò igitur notandum est, quòd altare chrismatis vnctione & benedictione interueniente, consecratur, & lapideum totum, solum de cõse. dist. in. j. altaria. j. & ij. Vnde pontifex stans incipit: Deus in adiu. meum intend. quia ipse Dominus ait:

Universidad de Deusto
Biblioteca

6 Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Et †quia hęc dedicatio, ſignificat baptizandos, qui percepta fide ad pugnã ſe præparãt: & qui adhuc ſunt inter ſuſpiria & certamina huius vitæ cõſtituti ideò non dicitur allelu Ia. qui enim baptizati nõ ſunt, laudibus angelorum digni nõ ſunt: vnde Tho. pe. & in plateis eius allelu Ia cãtabitur. Poſt cõpletã verò Eccleſiæ vel altaris cõſecrationem cantatur allelu Ia: quoniã excluſa dæmonũ phantaſia Deus ibi laudabitur. Nã & Chriſtus ad ãtã Crucis accedẽs ad æternitatis gloriam manifeſtãdam mortẽ ſoluit: ſed allelu Ia duntaxat poſt reſurrectionẽ cãtauit. ¶ † Secundò circa aquæ benedictionẽ, notãdum eſt, quòd huiuſmodi aquæ exorcizatio fit ad effugandũ inde inimicum. In qua benedictione quatuor neceſſaria ſunt, videlicet, aqua, vinũ, ſal, & cinis. Et hoc ꝓpter tria. ¶ † Primò, qñ quatuor ſunt, quę inunicũ expellunt. Primũ, eſt lacrymarũ effuſio: quę ꝑ aquã. Secũdũ, eſt ſpiritualis exultatio, quæ per vinũ. Tertiò naturalis diſcretio, quæ per ſal. Quartũ, profundã humilitas, quæ per cinerẽ ſignificatur. Aqua igitur, eſt pœnitentia: vinũ, mentis exultatio: ſal, ſapia: ſicut in præcedẽti tit. probatum eſt, cinis pœnitẽtiæ humilitas. Vnde de Niniuitis dicitur: quia rex ipſe ſurrexit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Hinc & Dauid inquit: Quia cinerem tanquãm panẽ mãducabã &c. Hinc & Abraam: Loquar inquit ad Dominũ meũ, cũ ſim puluis & cinis. ¶ Secundo † modo, aqua eſt populus ſeu humanitas: quia aquæ multæ, populi multi, vinum deitas: ſal doctrina diuinæ legis, quæ eſt ſal ſœderis: cinis, qui conſignat memoriã Dominicæ paſſionis. Vinum, aquæ miſtũ, Chriſtus Deus & homo. Per fidẽ enim dominicę paſſionis, quæ per doctrinã diuinæ legis habetur: Populus, per aquã ſignatus per fidei vnionem coniungitur, capiti ſuo Deo & homini. ¶ †Tertio modo poteſt dici, quòd hæc aqua benedicta ſpiritũ ſanctũ ſignificat: ſine cuius flatione, nihil vnquam ſanctificatur, & ſine cuius gratia, non fit remiſsio peccatorum: Quòd ſpiritus ſanctus aqua, vocetur ipſa veritas, oſtendit dicens: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluẽt, aquæ viuæ. quod euangeliſta exponẽs dixit: hoc autẽ dixit de ſpiritu ſancto quem accepturi erãt credentes in eũ. ¶ Et †no. ordinem ſacramẽti, exterius aqua, interius ſpiritu eccleſia cõſecratur. Hoc eſt enim quod Dñs ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto &c. Ecce aqua. Ecce ſpiritus. In baptiſmatis enim ſacramento, nec aqua ſine ſpiritu: nec ſpiritus eſt ſine aqua: quod quidẽ ipſe ſpiritus ſanctificabat, qui in prima mũdi creatione ferebatur ſuper aquas. Hac ergo aqua & ipſum altare & totũ interius templũ, quando illud ſimul & altare dedicãtur, aſpergitur. ¶ †Licet igitur ſpiritus & aqua ad baptiſmi & conſecrationis Eccleſiæ perfectione ſufficerent: tamẽ ſancti patres, qui hoc conſtituerunt voluerũt nobis ſatisfacere, non ſolùm in his, quæ ad virtutem, verumetiam, in his, quæ ad ſanctificationẽ pertinẽt ſacramenti: ideóq; adpoſuerũt ſalem, vinũ, oleũ, cinerẽ, & chriſma. Nõ enim chriſma vel oleũ habuit Philippus, quando eunuchũ baptizauit. Act. viij. ca. Alterũ ergo horũ deeſſe non debet, & ſimul cõmiſceri debent: quia populus Dei (qui eſt Eccleſia) ſine his ſimul iũctis neq; ſanctificatur, neq; à peccatis ſoluitur. De hoc etiã tãgetur ſub tit. de cõſe. De aqua quidẽ manifeſtum eſt: quia niſi quis renatus fuerit &c. ¶ De † ſale etiã, quia ſine fidei condimento, quod in ſale ſignificatur, nemo vnquam ſaluari poterit, quantuncunq; aqua baptiſmatis aſpergatur. De vino quoque, per quod ſpiritualis diuinæ legis intelligentia deſignatur. Vnde Dominus in nuptijs aquã in vinũ conuertit. Si quis verò aſperſus nõ fuerit, id eſt, quicunq; de eo non biberit: vel propinãtibus nõ credidetit, ad vitæ æternæ beatitudinẽ non perueniet. Cineris etiam aſperſio per quã pœnitentiæ humilitas intelligitur, tã neceſſaria eſt, vt ſine ea nõ fiat in adultis remiſsio peccatorũ. per ipſam enim venitur ad baptiſmũ, & ipſa eſt ſingulare refugiũ peccatoribus poſt baptiſmum. Vnde & non immeritò baptiſmus vocatur, dicente Domino in euãgelio de Io. quia venit in vniuerſam regionẽ Galileę prædicans baptiſmũ pœnitẽtiæ in remiſsionem peccatorũ. Et nota quatuor genera eſſe aquæ benedictæ, de qua in quarta parte dicetur, ſub tit. de aquæ benedictæ aſperſione. ¶ His † omnibus permiſtis põtifex quatuor Cruces cũ aqua ipſa, in quatuor cornibus altaris, & vnã in medio facit. Quatuor Cruces repræſentãt quadruplicẽ charitatem quam hi, qui ad altare accedunt, habere debent: ſcilicet vt diligant Deum, ſeipſos, amicos, & inimicos. De quibus quatuor cornibus charitatis dicitur Gen. xxvij. Dilataberis ad orientem & occidẽtem, ſeptentrionem, & meridiem. & ideò quatuor Cruces in quatuor cornibus fiũt, ad deſignandum, quòd Chriſtus per Crucẽ quatuor mundi partes ſaluauit. Secundò fiunt, ad deſignandum quòd quatuor modis crucẽ Domini portare debemus, ſcilicet in corde, per meditationem: in ore, per confeſsionem: in corpore, per carnis mortificationẽ: in facie, per aſsiduã impreſsionem. Crux in medio altari: ſignificat paſsionem, quam Chriſtus in medio terræ ſubijt, per quam operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt in Hieruſalem. ¶ †Deinde ſepties altare Pontifex circuit. Primò, ad ſignificandum, quòd ipſe debet pro omnibus curam impendere, & vigilantia habere, quæ per circuitum deſignatur. Vnde tũc cantatur: Inuenerunt me vigiles, quæ circumibant ciuitatem. debet enim ſolicitẽ vigilare ſuper greges ſibi cõmiſſos: nam (vt ait Gilbertus) Ridiculoſa res eſt ſpeculator cæcus, præcurſor claudus, Prælatus negligens, Doctor inſipidus & præco mutus. Secũdò † ſeptenus circuitus circa altare, ſignificat ſeptẽ meditationes quas circa ſeptẽplicem virtutem humilitatis Chriſti habere debemus: & per ipſas circuire frequenter. Prima virtus eſt, quòd de diuite factus eſt pauper. Secunda, quòd in præſepio poſitus eſt. Tertia, quòd parentibus ſubditus. Quarta, quòd ſub manu ſerui caput inclinauit. Quinta, quòd diſcipulũ furem & proditorem ſuſtinuit. Sexta, quòd ante iniquum iudicem manſuetus ſtetit. Septima, quòd pro crucifigentibus clementer orauit. ¶ †Tertiò per ſeptem circuitus, ſeptẽ viæ Chriſti ſignificantur. Prima fuit, de cœlo in vterum. Secunda, de vtero in præſepium. Tertia, de præſepio in mundum. Quarta, de mundo in patibulum. Quinta, de patibulo in ſepulchrum. Sexta, de ſepulchro in lymbum. Septima, de lymbo in cœlum. Conſequenter Epiſcopus aſpergit altare. ¶ †Quid autem altare in templo ſignificet, Apoſtolus dicit: Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Si ergo templum Dei ſumus, altare habemus. Altare noſtrum, eſt cor noſtrum: hoc enim eſt cor in homine, quod altare in templo. In hoc altari fit ſacrificium laudis, & iubilationis iuxta illud Pſalmiſtæ: Sacrificium Deo ſpiritus, &c. In hoc altari fit commemoratio corporis & ſanguinis Chriſti. Hinc preces ad cœlum aſcendũt: quia ad cor reſpexit Deus. iiij. q. v. ſi quod. Hoc igitur altare, aqua aſpergitur, quando corda hominum per Euangelicã prædicationem à peccatis mundantur. Nam prædicatio, aqua eſt, iuxta illud: Omnes ſitientes venite ad aquas. Hac igitur aqua, id eſt prædicatione Euangelica, & ſancti Spiritus ſanctificatione, & altare cordis, & totus homo mundatur & ſanctificatur. Cõſecratur etiam altare cordis per conceptum timoris, vt inuitetur ad bonum, & per effectum amoris, vt confirmetur in melius: nam initium ſapientiæ, timor Domini. ¶ †Septies autem altare aſpergitur aqua, ad notandum, quòd in baptiſmo ſeptem dona Spiritus ſancti tribuuntur. Per hoc etiam figuratur, quòd habere debemus memoriã Dominicæ paſsionis. ¶ Septem nanq; aquæ aſperſiones, ſunt ſeptem ſanguinis Chriſti effuſiones. Prima, fuit in circũciſione. Secunda, in oratione, quando ſudor eius fuit, ſicut guttæ ſanguinis. Tertia, in corporis flagellatione. Quarta, in capitis coronatione. Quinta, in manuũ perforatione. Sexta, in pedum Cruci affixione. Septima, in lateris apertione. Quidam verò ter aſpergunt: quia in ſanctæ Trinitatis nomine baptizatur: vel quia Eccleſia à peccatis cogitationis, locutionis, & operis emundatur: vnde & tunc, miſerere mei dicitur. ¶ †Fiunt inſit per huiuſmodi aſperſiones, & cum aſperſorio de hyſſopo facto: per quã herbam quia humilis eſt, Chriſti humilitas congruè deſignatur: quoniam prædictæ ſanguinis effuſiones factæ fuerunt cum hyſſopo humilitatis Chriſti & inextinguibilis charitatis, quo aſperſa Eccleſia catholica mundatur. Hæc etiã herba naturaliter creſcit in petra: & humilitas naturæ creuit in Chriſto petra. Nam iuxta Apoſtolum: Petra autem, erat Chriſtus. Calidæ etiam naturæ eſt: & Chriſti humilitas corda frigida ad exercenda opera charitatis accendit. Item eius radices ſaxa penetrant, & humilitas duritias abſtinenti confringit. Valet ad pectus, & contra tumorem: & hic tumorem ſuperbiæ ſanat. Item illa naſcitur & radicatur in terra. Vnde ſuper ea tota fidelium multitudo intelligi poſsit, præcipuè tamen illi, per hyſſopum figurantur, qui in Chriſti fide radicati & fundati, ab eius amore euelli & ſeparari non poſſunt. Per quos quid melius, quàm Epiſcopos & presbyteros intelligere poſſumus: qui quantò maiorem in Eccleſia obtinent dignitatem: tantò firmius Chriſti fidei inhærere debent? Per hos ſiquidẽ aſpergitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitur aqua: per hos & ab his baptizãtur Christi fideles: his datum est perficere baptismatis sacramenta.† Dum verò altare aqua aspergitur, Episcopus cantat: Domus mea, domus orationis est &c: Et iterum, narrabo nomen tuum fratribus meis. Et quia sine Deo nullũ opus perficitur, in consummatione orat, vt exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Consequenter quando Ecclesia simul & altare consecrantur, tota Ecclesia aqua illa aspergitur, prout in præcedenti titu. tactum fuit. quo facto Pontifex ad altare cum Psal. accedit, & residuum aquæ infunditur ad basim altaris, sicut in veteri testamento residuũ sanguinis fundebatur in crepitudinem, quod idem est, quod basis: per quod significatur, q̃ residuum quod excedit vires humanas, in tanto sacramento, Deo commendatur, qui est summus sacerdos: cuius est aliorum sacerdotum supplere defectum. Sepulchrum verò siue foramen, in quo reliquiæ recondi debent, significat vrnam auream plenam manna, quæ in arca testimonij posita erat: prout sub titu. de altari dictum est. Siquidẽ sepulchrum huiusmodi, quod à quibusdam confessio nuncupatur, est cor nostrum, quod quatuor Crucibus de chrismate factis cõsecratur: quia quatuor sunt virtutes † in libro sapientiæ descriptæ, scilicet prudẽtia, fortitudo, temperantia, & Iustitia: quibus cor nostrũ quasi inungitur, dum ad suscipienda secretorũ cœlestium mysteria per donũ sancti Spiritus præparatur. Fit autem sepulchrũ hoc quandoq; ex superiori parte altaris: & quandoq; ex latere anteriori.

¶ †Sanè sine sanctorũ reliquijs, aut vbi illi haberi nõ possunt, sine corpore Christi non fit cõsecratio altaris fixi. de consec. dist. j. de fabri. & c. placuit. sed viatici vel portatilis sic: ea. di. concedimus. Reliquiæ siquidẽ sunt exempla vtriusq; testa. authores passionis martyrum, & vita confessorũ, quæ nobis sunt ad imitationem relicta. Hæc in capsa recõdimus, cùm ad imitandum ea in corde retinemus: quod si audimus & intelligimus, & opera nõ facimus, magis est ad dãnationem, quàm ad salutem: quia nõ auditores legis, iusti sunt apud Deũ: sed factores tantũ: vnde Apostolus dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Solennis verò reliquiarum deportatio fit ad imitationem eius: quod sicut legitur in Exod. xxv.

† In arca testamenti erant duo circuli aurei, totum lignum penetrantes. xxxvj. dist. 5. ecce. & per eos vectes de lignis Sethin deaurati immittebantur quibus arca ferebatur. Et prius, quàm Pontifex intraret in Ecclesiã circumit eam cũ reliquijs, vt sine illius Ecclesiæ protectores. Legitur quoq; iij. Reg. viij. ca. quòd in templi dedicatione congregati sunt omnes maiores natu Israël, cũ principibus tribuum, & duces familiarum ad Regem Salomonem in Hierusalẽ, vt deferrent arcam fœderis Domini: venerúntq; cuncti senes de Israël. Sacerdotes autem intulerunt arcam fœderis Domini in locum suum, & in oraculum templi in sancta sanctorum subter alas cherubin. Siquidem cherubin extendebant alas super locum arcæ, & protegebant illam vectes eius. Rex autem Salomon & omnis multitudo Israël quæ ad eum conuenerat, gradiebatur cum illo ante arcam. In cuius quidem rei testimoniũ, prælati, magnates, & Apostoli prouinciæ, hodie conuenunt ad dedicationem Ecclesiarum & sequuntur processionaliter consecrantem: & reliquiæ per sacerdotes sub papilione seu vmbraculo solenniter deportantur. Deinde Pontifex prius, quàm Ecclesiam cum illis ingrediatur, sermonem facit ad populum. Nam & Salomon arca deportata conuertit faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israël: & pro orantibus in Ecclesia orauit. Omnis enim Ecclesia Israël stabat, & ait Salomon: Benedictus dominus Deus Israël &c. prout legitur ibidẽ. ¶ †Reconduntur autem reliquiæ sanctorum, cum tribus granis turis, in capsula: quia exempla sanctorũ cum fide Trinitatis, id est patris, & filij, & Spiritus sancti, debemus in memoria retinere. Nã debemus credere vnum Deum, vnam fidem, & vnum baptisma: quia iustus ex fide viuit: sine qua, sicut dixit Apostolus, impossibile est placere Deo. Supponitur & aptatur ipsi sepulchro quædam tabula signo Crucis ex chrismate roborata. Siquidẽ per chrisma intelligitur Spiritus sancti donum, quo tabula, id est charitas superungitur: quia cor nostrũ ad obseruanda secreta cœlestia Spiritus sancti gratia roboratur. Tabula ergo hoc signo roborata, reliquijs supponitur: quia per exẽpla sanctorum charitas accenditur, quæ operit multitudinem peccatorum: sicut & tabula reliquias operit. vnde Apostolus: Charitas Dei, diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hæc autem tabula, siue lapis, continet siue dicitur sigillum sepulchri: sicut ait Alexander Papa. iij. extrà de consec. Eccl. vel alta. c. j. Postea verò lapis, qui mensã altaris dicitur, super altare adaptatur, per quem, perfectionẽ & soliditatem notitiæ Dei possumus intelligere, quæ nõ propter duritiem: sed propter soliditatẽ fidei lapidea esse debet. de consec. dist. j. altaria. sicut Dominus ait Petro: Tu es Petrus: & super hanc petrã, scilicet hanc fidei firmitatẽ, ædificabo Ecclesiã meam. I. dist. fidelior. ¶ †Sicut enim mensã confirmatio & perfectio altaris est tua notitia Dei cõfirmatio & perfectio est omnium bonorũ. Vnde dicitur in sapientia, ad Deũ: Noscere enim te cõfirmata iustitia est: & noscere iustitiam tuã, & virtutem tuam, radix est immortalitatis. Et Dominus per Hiere. In hoc glorietur, qui gloriatur scire, & noscere me. ¶ †Vel per ipsum lapidẽ, Christus intelligitur: de quo dicit Apostolus: Ipso summo angulari lapide Christo Iesu. per lapidem quidẽ, Christi humanitas designatur. De quo in Daniele legitur, quòd lapis abscissus est de monte sine manibus: quia Christus de beata virgine (quæ propter eminentiam virtutum mos dicitur) sine virili semine mirabiliter est natus: & factus in montẽ magnum, totũ repleuit orbẽ terrarum. de quo etiã per Psalmistam dicitur: Lapidẽ quem reprobauerũt ædificantes, hic factus est in caput anguli. quoniã Christus quẽ ædificantes, id est Iudæi reprobauerunt, dicẽtes: Nolumus hunc regnare super nos. hic factus est in caput anguli: quia sicut ait Apost. Exaltauit illũ Deus & dedit illi &c. vel per lapidem, charitas intelligitur, vt præmissum est, qui debet esse magnus, & latus: quoniã latũ est mandatũ charitatis, quod etiam ad inimicos extenditur iuxta præceptũ Domini: Diligite inquit inimicos vestros. Nõ †ergo vngũtur altaria nisi lapidea: quia Christus per aitate significatus est lapis excrescẽs in montẽ, vt dictũ est. Ipse est mons pinguis oleo lætitiæ præ cõsortibus vnctus. Verùntamẽ in Exod. legitur Dominũ præcepisse fieri altaria de lignis sethin, quæ sunt imputrescibilia, & altare laterũ, ligneum est. Salomon quoq; fecit altare aureũ: prout legitur iij. Regum viij. c. sed illa facta sunt in figura. Et in comitatu prouinciæ in castro sanctæ Mariæ de mari est altare terreum, quod ibi fecerunt Maria Magdalena, & Martha, & Maria Iacobi, & Maria Salome. Post hoc aspersio altari, & cũ aqua baptizato, restat vt oleo & chrismate liniatur. Episcopus enim superinfundit oleum & chrisma, & cantat: Erexit Iacob lapidem in ti. fundens oleũ desuper. Illa enim Ecclesia fuit titulus aliarũ: quia de Syon exiuit lex, & verbũ Domini de Hierusalẽ. † Faciens primò super illo quinq; Cruces ex oleo infirmorum, secundũ ordinem Romanũ: secundũ quasdã verò alias Ecclesias, de vtroq; oleo, vnã in medio, & quatuor in cornibus, posteà modò totidem & chrismate. Sanè per oleũ Spiritus sancti gratia intelligitur, de quo dicit Esa. propheta: Cõputrescet iugum à facie olei: quia sicut Episcopus oleũ infundit super altare: ita Christus, qui est summus Pontifex infundit gratiam super altare nostrum, quod est cor nostrũ: quia ipse est distributor omniũ gratiarũ per Spiritũ sanctũ: sicut dicit Apost. Alij datur sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ: alij fides: alij gratia sanitatũ &c. Et sicut per oleũ Episcopus purificat mensam altaris: ita & Spũs sanctus purificat cor nostrũ ab omnibus vitijs & peccatis. ¶ †Christus quoq; oleo fuit vnctus, non quidẽ visibili, sed inuisibili, id est gratia Spũs sancti. Vnde Dauid, Vnxit te Deus deus tuus, oleo lætitiæ præ cõsortibus tuis, id est plus, q̃ omnes sanctos qui fuerũt participes gratiæ eius, id est Christi: vñ vnctio expressius cõuenit Christo q̃ alijs: quia præ omnibus alijs vnxit eũ Deus ad habendũ plenitudinẽ bonorũ: ideóq; interpretatur vnctus. Vnctio quoq; ex oleo, misericordiã signi ficat, iuxta illud Euangelij: Vnge oleo caput tuum: & faciem tuã laua: quia sicut oleũ in liquoribus, ita misericordia in bonis operibus superior est: quécunq; enim liquoré oleo superinfundas, illud semper desuper notat. De misericordia verò scriptũ est: Suauis Dñs vniuersis, & miserationes eius sup omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudiciũ. Hoc igitur oleo liniatur altare cordis nostri: vt sem per misericordiæ memores, aspersionis aquæ & regenerationis & baptismi affectũ nõ amittamus. ¶ †Quinq; cruces de oleo significãt, q̃ memoriã quinq; plagarũ Christi, quas pro nobis in cruce sustinuit, semp habere debemus. Ipse nanq; quinq; plagas sustinuit: scilicet in manibus, in pedibus, & in latere. Designãt etiã quinq; passiones misericordiæ, quę nobis sunt necessariæ. ¶ †Necesse eñ est, vt homo misereatur Christo, passioni eius cõpatiendo. vnde Iob in persona Christi: Miseremini mei, miseremini mei &c. Oportet etiam, vt homo miser

Universidad de Deusto
Biblioteca

misereatur proximo, cuius mala videt. vnde in Ecclesiastico: Miseratio hominis circa proximũ suum. Et sibijpsi. Et hoc tripliciter, scilicet pro commissis, plangendo illa. Vnde Hie. Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicẽs: Quid feci. Pro obmissis. vnde Esa. væ mihi, quia tacui, id est quia nõ sum locut?: quasi dicat: quia obmisi bonũ quod facere potui: & pro bonis minus purè factis. vnde Luc. Cũ bona omnia fecerimus, dicamus quòd serui inutiles sumus, &c. quasi dicat bona fecimus, nõ bene: non purè: & ideò inutiliter fecimus: sicut faciens eleemosynã ad vanam gloriã: bonum facit: sed non bene, non purè. De hac triplici miseratione dicitur Eccle. Miserere animæ tuæ placẽs Deo: quia vera compassio mentis, debet esse cum exhibitione operis: ideò bis fiunt Cruces. Primò de oleo: postmodũ de chrismate. vnde Psal. Beatus, qui miseretur, & cõmodat. qui mente miseretur: & commodat opere. Et quoniam non sufficit habere cõpassionem in mente, cũ boni operis exhibitione: absq; odore bonæ famæ. iuxta illud Euangelij: Sic luceant opera vestra, vt glorificetur Deus: & ideò fiũt Cruces de chrismate, quod cõstat ex balsamo, &
33 oleo. ¶† Balsamũ quidem, propter bonũ odorem, significat bonã famam. oleũ propter claritatem, nitorẽ conscientiæ quã habere debemus: iuxta illud Apostoli: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. extrà de sac. vnct. c. j. Tunc autẽ balsamum oleo rectè coniungitur, quãdo bonus odor misericordiæ
34 additur. ¶† Rursus per quinq; Cruces de oleo & chrismate, quinq; sensus corporis nostri intelliguntur: qui duplicantur, & in denariũ surgunt: quia quandoq; in sensibus corporis bene vrẽdo, & nosmetipsos custodimus, & alios exẽplo, & doctrina nostra in bono opere confirmamus. vnde ille bonus negotiator gloriabatur, dicens: Ecce alia quinq; superlucratus sum. Dum autem fiunt illæ præmissæ inunctiones, cantatur: Vnxit te Deus, Deus tuus. quod de Christo dictũ est. ¶ Ter ergo altare inungitur: bis oleo: tertiò chrismate: quoniam Ecclesia fide, spe, charitate, quæ maior est cæteris, insignitur: & dum chrisma infunditur, cantatur: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Hic ager est Ecclesia quæ floribus vernat: virtutibus splendet: operibus flagrat, & ibi sunt rosæ martyrum lilia virginum, violæ confessorum & viroc insipientiũ. Post vnctionem adoletur incensum, quod deuotionẽ orationis significat. Qui enim habet septẽ dona Spiritus sancti, assimilatus est Deo: deuotã potest illi offerre orationẽ, cuius habet similitudinem. ¶† In quinq; locis adoletur, videlicet
35 in quatuor angulis, & in medio: quia sic quinque sensus corporis exercere debemus: vt fama boni operis nostri vsq; ad proximos extendatur. De qua dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus in omni loco. extrà de sacra vnct. c. j. Et in Euangelio: Sic luceat lux vestra &c. Adhæc incensi frequentatio, est continua Christi sacerdotis atq; Pontificis pro no
36 bis apud Deum patrẽ interpellatio. ¶† Crucem cum incenso facere, est eis passione patri ostendere, & ipsum pro nobis interpellare. Incẽsum copiosè in medio, & in Angelis, comburere, est orationes per Hierosolymã & in
37 vniuersali Ecclesia multiplicare. ¶† Consequenter altare, cum ligno Crucis confirmatur dicendo: Cõfirma hoc Deus &c. quæ confirmatio ex chrismate à Pontifice, in fronte lapidis facta, significat confirmationem, quæ quotidie fit à Spiritu sancto per charitatem, in altare cordis: vt nulla tribulatio cor nostrum à charitate Dei valeat separare: vnde dicit Apostolus: Quis separabit nos à charitate Christi? tribulatio, an angustia &c. Et subiungit: gloria patri, & Iaus trinitati cantetur.
38 ¶† Vltima altaris benedictio, signat illam finalem benedictionem, quando dicetur: Venite benedicti patris mei &c. Deinde altare linteo candido extergitur, ad notãdum, quòd cor nostrum castitate vitæ mundare debemus. Deinde benedicuntur vasa, vestes, & linteamina diuino cultui deputanda. Nam & Moses per quadraginta dies edoctus est à Domino facere linteamina, & ornamenta in
39 templo necessaria. ¶† Nempe vtensilia benedicere, est opera nostra ad Deum referre. Post hoc altare albis & mundis pannis vestitur. de quo sub titu. de altari dictum est. Postremò ornatur Ecclesia, & accenduntur luminaria. tunc enim opera iustorum splendescent: tunc fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Et inde super altare hoc ordine consecrato, Missa celebratur & sacrificium altissimo offertur. Istud videlicet, de quo Prophera ait: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum &c. prout dicetur in procemio quartæ partis. Non enim debet fieri consecratio, sine Missa

missa secundum Gelasium Papam. de consecra. distinc. j. omnes. quia tunc releuatur sacramentum, quod etiam Angelis ab initio fuit absconditum. Et attende, quoniam in aspersione Basilicæ Pontifex lineis duntaxat, & minoribus vtitur indumentis: sed in missa, vestibus ornatur pontificalibus, & pretiosis: recolens, quòd legalis Pontifex in lineis sanctuarium expiabat: & pòst lotus in pontificalibus holocaustum arietum offerebat. Sed quia in eisdem lineis hircum emittebat, post expiationem, ideò etiam in consecratione fontium, & immersione catechuminorum, vbi peccata eorũ transferuntur, quidam vtuntur simplicibus, & lineis indumentis.

SVMMA.

1 Chrisma confici præcepit Dominus.
2 Moses, quo chrismate fuerit vnctus.
3 Vnctionis duæ species.
4 Infirmi & catechumini, quare oleo inungantur.
5 Vnctio exterior, an sit necessaria ad salutem. & nume. 11.
6 Christiani omnes ante baptismum, bis oleo vnguntur. Et varia vnctio, varium quid notat. & nu. 8.
7 Christus, vnde dictus. vnde itidem Christiani.
9 Vnctio adquid fiat in vertice. Et à quo instituta primùm. nu. 10.
12 Arnaldistarum falsa opinio de baptismo.
13 Pectus baptizati vngitur, cum inuocatione Trinitatis.
14 Presbyteri manus, ab Episcopo inunguntur, & qua forma.
15 Episcoporũ vnctio, vnde duxerit initium. Et qualiter vngantur.
16 Episcopus, quod testimonium habere debeat.
17 Episcopi caput, cur balsamo vngatur. Cur itidem manus. nume. 18. Cur pollex. numero 19.
20 Reges & Prophetæ etiam, in veteri testamento vngebantur: aliter tamen, quàm hodie.
21 Regum vnctio, & Principum, quid differat ab vnctione Pontificum.
22 Episcopi die sux cõsecrationis equos albos equitant. Et quid idipsum notet.
23 Corpora bonorum, dicuntur equi.
24 Calicis & patinæ consecratio.
25 Vnctio extrema, an sit sacramentum, quidam dissident. Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.
26 Cœmeterium, adquid benedicatur.
27 Ornamenta Ecclesiastica, benedicenda sunt.

De Consecrationibus & Vnctionibus.

CAP. VIII.

1 LEgitur† Dominum præcepisse Mosi, vt conficeret chrisma, quo vnguento vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti, mensamque cum vasis: & quo similiter sacerdotes & reges inungerentur. de consec. distin. j. §. j. Mo-
2 ses tamen † non legitur fuisse vnctus, nisi vnctione spirituali, sicut & Christus. Voluit itaque Christus non vnctione materiali inungi: vt ex illa consequamur spiritualem: & ideò pia mater Ecclesia diuersas exhibet vnctiones. De quibus hîc aliqua perstringamus dicentes. Primò, quid huiusmodi significent vnctiones. Secundò, ex quibus fiant. Tertiò, de vnctione baptizandorum. Quartò, de vnctione baptizatorum, quæ per Episcopum fit in fronte. Quintò, de vnctione ormandorum. Sextò, de vnctione consecrandorum Episcoporum & Principum. Septimò, de vnctione Ecclesiæ, altaris, calicis, & aliorum ministeriorum Ecclesiasticorum. Octauò, de extrema vnctione. Nonò, de consecratione & benedictione cœmeterij, vestium, & aliorum ornamentorum Ecclesiasticorum. Decimò, de consecratione & benedictione virginum.
3 ¶† Circa primum igitur notandum est quòd duæ sunt species vnctionis. extrà de sac. vnct. c. j. Exterior, quæ materialis siue corporalis, & visibilis est. Et interior, quæ spiritualis & inuisibilis est: exteriori visibiliter vngitur corpus. De prima Iacobus apostolus ait: Infirmatur quis ex vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ & orent super eum vngentes, eũ oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Iacobus apostolus ait: Et vos vnctionem. id est vnctio, quam ab eo accepistis, maneat in vobis, vt non necesse habeatis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio exterior, signum est interioris. Interior verò, non solùm est signum, id est, significatũ, sed etiam sacramentum: quia si dignè sumitur, vel agit, vel auget, absque dubio, quod designat, puta

salut

Universidad de Deusto
Biblioteca

salutem: iuxta illud: Super illos manus imponent, & bene habebunt. Circa secundū, sciendum quòd exhibendo exteriorem, & visibilem vnctionem, duplex oleum benedicitur. extrà de sac. vnct. c. j. videlicet oleū sanctum vel catechuminorum, quo catechumini vnguntur, & oleum infirmorum, de quo infirmi vnguntur. De qua vnctione loquitur dicta authoritas Iacobi: infirmatur quis ex vobis &c. ¶Qualiter autem fiunt benedictiones vtriusq; olei, & chrismatis in vij. parte sub quinta Feria cœnæ Domini dicetur. ¶†Sed quæritur quare infirmi & catechumini, oleo inunguntur? Respondeo vt ex visibilibus inuisibilia facilius capiantur. sicut enim oleum fugando insimitatem, recreat artus fessorum, & de sui natura lumen præstat: sic credendum est, quòd vnctio olei consecrati, quod est signum fidei, peccata fugando, sanitatem animæ cōferr, & lumen ei præstat. Siquidem oleum visibile in signo, oleum inuisibile in sacramento, & oleum spirituale intus est. De oleo infirmorum, authoritatem accepimus ab Apostolis. De oleo catechuminorum ab Apostolicis viris. ¶†Et licet Deus possit oleū spirituale sine corporali tribuere: quia tamen Apostoli pro infirmis, Apostolici viri pro catechuminis hac arte vti sunt, non sine peccato obmitti potest, quod eorū authoritas consecrauit: prout sub titu. de altari, dictum est: sicut & antiquitus iusti sine circuncisione placuere Deo: sed postquàm eis præceptum fuit, vt circunciderentur, hoc obmittētes peccato subijciebantur. xxxv. distin. ab exordio. ¶Tertiò, dicendum est de vnctione baptizandorum. Et quidem in nouo testamento. extrà de sac. vnct. non solùm reges & sacerdotes vnguntur: sicut iam dicetur, verumetiam, quia Christus in sanguine suo, fecit nos Deo nostro regnum & sacerdotes, id est regales sacerdotes, iuxta quod Petrus apostolus ait: Vos estis genus electum, id est, electi ex generibus hominum: regale sacerdotium, id est, bene vos regentes. Omnes Christiani bis †ante baptismum inunguntur, scilicet oleo benedicto. primò in pectore, deinde inter scapulas. & bis post baptismum, scilicet chrisma te sacro: primò, in vertice, deinde pes Episcopum in fronte: & secundum Augu. ij. dist. ecclesiasticarum. primæ tres vnctiones introductæ sunt potius vsu, quàm per aliquam scripturam. In pectore quidem in quo est locus cordis, baptizandus vngitur oleo. Primò, vt per spiritus sancti bonum, abijciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam: quia iustus ex fide viuit: & corde creditur ad iusticiam. Inter scapulas verò, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem. & exerceat bonam operationem: quia fides sine operibus mortua est: vt per fidei sacramentum sit munditia cogitationum. In pectore, vt per operis exercitium sit fortitudo laborum. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secundum Apostolum operetur. Oleum igitur à corde ad scapulas transfertur quando fides, quæ mente concipitur, opere perficitur: quia iuxta hoc fides est facere, quod dicis. In vertice verò baptizatus chrismate à sacerdote inungitur, vt sit paratus omni poscenti, de fide reddere rationem: quia per caput, mens intelligitur. iuxta quod legitur: Oculi, id est, intellectus sapientis in capite, id est, in mente eius, cuius, scilicet mentis superior pars, est ratio: & inferior sensualitas. Vnde bene per verticem, quæ est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mentis. De hoc etiam in vj. parte sub Sabbato sancto, vbi agitur de confirmatione dicetur. Ideò autem ante baptismum vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sacro, quia chrisma solùm competit christiano. Christus †enim, à chrismate, dicitur, vel potius à Christo dicitur chrisma, non secundum nominis formam: sed secundum fidei rationem. A Christo christiani dicuntur: tanquam vncti deriuentur ab vncto, scilicet à Christo vt omnes cōcurrant in odorem vnguenti illius, scilicet Christi cuius nomen oleum, est effusum: sed secundum vim nominis Christiani à chrismate dicuntur, secundum Hyd. de hoc dicetur in proœmio secundæ partis. ¶Rursus secundum August. de consec. distin. iij. prima vnctio †ex oleo, ostendit nos ad auditum plenæ fidei præparatos, & ad bonum Christi odorem vocatos: & renuntiandum Diabolo esse commonitos. Secunda vnctio, in pectore & inter scapulas fit, secundum Rabanum ead. distinct. Deinde vt per fidem vndiq; muniamur, & ad bona opera perficienda per Dei gratiam roboremur. Nempe per pectus, fidei virtus: per scapulas verò, in quibus onus portatur, hominis robur & operatio rectè intelligitur, iuxta illud xxvj. q. vj. alligant onera importabilia & imponunt

ponunt humeris hominum &c. Vngitur ergo in pectore & inter scapulas: vt mente, & actu opera Diaboli postponat: & vt sit capax ad intelligendum verbum Dei: & robustus ad portandum iugum ipsius, & onus legis. Vnctio † verò, quæ fit in vertice, id est, in summitate capitis super cerebrum, sit secundum ipsum, ead. dist. postquam. & dist. v. nouissimè. vt cœlestis regni particeps fiat inunctus: & quia baptizati anima capiti id est, Christo desponsatur: & propterea fit eū chrismate oleo, & balsamo confecto, vt sciamus quòd Spiritus sanctus ei datur, qui inuisibiliter operatur. oleū nanq; fessa membra fouet: & lumen præstat, vt præmissum est. Balsamus verò redolere facit. Siquidē fessa sunt animæ membra, quando pœnitet se contra Deum egisse, Spiritus sanctus venit ad illā, illuminans eius intelligentiam, & demōstrans ei peccata sibi esse dimissa, vel dimittenda: & præstans illi bona opera, quæ in alijs bonū inspirant odorem. quod per flagrantē balsamum designatur. Item, quia sedes superbiæ quæ semper iuxta ipsius nominis consonantiā superiora apetit, in vertice esse videtur: ideò rite fit ibi hæc vnctio sub forma Crucis: & sub nomine humiliatis. Hanc †vnctionem † Siluester Papa fieri instituit per presbyteros propter occasionem mortis. Vnde credibile est, quòd ante eius tempus vtraq; vnctio, scilicet & verticis, & frontis Episcopo reseruabatur. Cùm enim gremium dilataretur Ecclesiæ, nec omnibus Episcopi valerent per confirmationē occurrere: ideò ne sine chrismatis vnctione perirent, instituit, vt à sacerdotibus in vertice supra cerebrū, vbi est sedes sapientiæ, vngerentur, ad robur & augmentum gratiæ. Vnde si posteà decesserint, dicit Richardus in mitrali, quòd pro rata gratię augmentū consequentur & gloriæ. Verūtamen † & sine vnctione, credimus solo baptismo saluari. & sine manus impositione, Spiritum sanctum dari cui Deus dare voluerit: prout in actibus Apostolorum legitur. ¶¶Arnaldistæ tamen perfidi hæretici asserunt, quòd nunquam per baptismum aquæ, homines Spiritum sanctum accipiunt: nec Samaritani baptizati, illum receperunt donec manus impositionē acceperunt. Sanè vtraq; vnctio fit, secundū Rabanum, de consec. dist. iiij. posteà in modum Crucis, vt ab eo tēpore Diabolus in vase suo pristinæ cognoscens signum suæ interemptionis, id est, sanctæ Crucis, qua interēptus est, iam sibi deinceps illud sciat alienū, id est à se alienatum.

¶†Fit quoq; secundū eum ead. dist. deinde vnctio in pectore cū inuocatione Trinitatis: vt nullæ reliquiæ latētis inimici, in eo resideant: sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius cōfortetur: & suscipiat & habeat intelligentiā mandatorum Dei. Quisquis ergo fidelis bis inungitur prius oleo, posteà similiter bis chrismate. Primò, in baptismo, in vertice. Secūdò, post baptismū, in fronte, scilicet in confirmatione: quia etiam Spiritus sanctus bis fuit Apostolis datus, vt dicetur in sexta parte, sub Sabbato sancto. Quarto loco dicendū esset, de vnctione, quæ fit per Episcopum in fronte baptizati. sed de hoc dicetur in sexta parte sub Sabbato sancto. ¶†Quinto loco, circa vnctionem ordinādorum, notandū est, quòd manus presbyteri ab Episcopo inunguntur, vt cognoscat hoc sacramento se per Spiritū sanctum suscipere virtutē & gratiam cōsecrandi. Vnde Episcopus ea inungens dicit: Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam vnctionē, & nostram benedictionē: vt quæcūq; consecrauerint, cōsecrentur: & quæcunq; bñdixerint, benedicātur in nomine Domini. xvj. q. j. §. hoc inde. & extrà de sac. vnct. c. j. Ideóq; viri deuoti osculātur manus sacerdotū, statim post ordinationē eorum, credentes per hoc orationū illorum & bonorū participes fieri. Et vnguntur oleo sacro, q̄ opera misericordiæ, q̄ viribus ad omnes debeāt exercere. Per manus enim opera, per oleū misericordia designatur. Vnde Samaritanus ille appropiās vulnerato, vinū superinfundit, & oleū vulneribus eius. Vnguntur etiā oleo, vt humidi sint ad offerendū Deo hostiā pro peccatis & largè, ad cætera officia pietatis: nō atidè & curuè retinēdū. j. q. j. sicut vrgeri. Vtrūq; enim, videlicet gratia curationis & charitas dilectionis per oleū designatur. Rursus ideò impositio manus cū oleo super caput ordinandi, fit: quia per manus opus, p digitos, dona Spiritus sancti: & per caput mēs intelligitur. Manus ergo imponitur: quia donis Spiritus sancti imbutus, ad opera Christi mittitur. ¶†Sexto, circa Episcoporū & Principum vnctionē sciendum est, q̄ Episcoporū vnctio à veteri testamento sumpsit originē. extrà de sac. vnc. c. j Nā Leui. xxj. dicitur: Pontifex, super cuius caput fusum est vnctionis oleū: & cuius manus sunt in sacerdotio consecratæ. Sanè Episcopus vngitur chrismate

Universidad de Deusto
Biblioteca

chrismate: quod (sicut præmissum est) conficitur ex oleo & balsamo, & vngitur illo tam in corpore, quàm in corde, vt interius nitorem conscientiæ quantũ ad Deum, quod per oleum exterius habeat odorem famæ quo ad proximum, quod per balsamum designatur. De nitore conscientiæ dicit Apostolus: Gloria nostra, hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis abintus, scilicet procedit. De odore bonæ famæ idem Apostolus ait: Christi bonus odor, id est, exemplum & imitatio sumus in omni loco: & alijs sumus odor vitæ in vitam. xxiij. q. iij c. Nabuchodonosor. in princip. quasi diceret, sumus exemplum dilectionis, & bonæ opinionis ducentis in vitam æternam. alijs odor mortis in mortem, id est, inuidiæ & malæ opinionis ducentis in mortem æternam.

16 ¶†Debet enim Episcopus in se bonum habere testimonium, & ab his quæ sunt intus: & ab his quæ sunt foris, vt cortina, id est fidelis, cortinam, id est infidelem trahat, scilicet ad fidem: & qui audit, scilicet addiscendo, & credendo, dicat veni, scilicet prædicando: & de hoc vnguento, caput & manus Episcopi consecrantur: per caput enim mens intelligitur. iuxta illud Euangelij: Vnge, id est humilia caput tuum, & faciem tuam, id est, conscientiam laua, scilicet lacrymis. Per manus opera designantur. iuxta illud in Canticis &c. Manus meæ, id est bona opera distillauerunt myrrham, id est dederunt alijs bo-

17 num exemplum. ¶†Caput igitur vngitur balsamo charitatis. Primò, vt Episcopus diligat Deũ, ex toto corde, & ex tota mente, & tota anima sua: & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, id est ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite, est charitas in mente, secundum Greg. Secundò, caput vngitur pro-

20 pter authoritatem, & dignitatem: quoniam non solùm Episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertiò, vt ostendatur illius, scilicet Christi (tanquam eius vicarius) repræsentare personam. de quo dicitur per prophetam: Sicut vnguentum in capite &c. Caput enim viri, est Christus: caput Christi, Deus: qui de se dicit: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me, & Euangelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum, vnctus est oleo inuisibili, ipse pro vniuersa interpellat Ecclesia: Episcopus pro sibi com-

18 missa. ¶†Manus verò vnguntur, propter mysterium & officium. Manus quidem, quæ opera designant, vnguntur oleo, id est chrismate pietatis, & misericordiæ. Primò, vt Episcopus operetur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei, nemini claudantur, omnibus aperiantur. iuxta illud: Manus aperuit inopi, & brachium extẽdit ad pauperem. Manus arida, manus auara, manus tenacitate contracta, aperiri non potest. Vnguntur igitur, vt sanentur & aperiantur, & vt indigentibus eleemosynas largiantur. Secundò, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi, & consecrandi. Vnde cùm eas consecrator inungit, consecrare (inquit) & sanctificare (inquit) Domine digneris manus istas &c. vt suprà. Tertiò, vt mundæ sint, ad offerendum hostias pro peccatis. Et nota, quòd licet manus Episcopi inunctæ fuerint oleo, cum in presbyterum ordinaretur: iterum chrismate inunguntur cum in Episcopum consecratur. extrà de sac. vnct. c. vno. Siquidem per manus opera, per oleum Spiritus sancti, vel gratiæ copia: per balsamum, quod oleo admisceatur in chrismate, odor bonæ famæ designatur. Eccles. xxiiij. quasi balsamum non mistum odor meus. Quia ergo in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plus, quàm in alijs inferioribus munus Spiritus sancti apparere, & odor famæ sentiri debent: iuxta illud ij. ad Corinth. ij. Christi bonus odor, sumus Deo: nam & in cœlesti hierarchia superiores Angeli, inferioribus bonis, & gratia eminent lxxxviij. distinct. ad hoc. idcirco in eorum consecratione manus aliàs oleo inunctæ, chrismate rationabiliter inunguntur. †Pollex etiã

19 chrismate confirmatur: vt pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem. Nempe in veteri testamento, non solùm vngebatur sacerdos: †

20 verumetiam Rex & Propheta: sicut in libris Regum habetur. Vnde Dominus præcepit Heliæ: Vade, & reuertere in domũ tuam, per desertum in Damascum, cúmque perueneris illuc, vnges Azel in Regem, super Syriam, & Ieu filium Nauli, vnges Regem, super Israël. Heliseum autem, filium Iaphat, qui est de Abel, vnges propheram, pro te. Samuel quoq; vnxit Dauid in regem. Sed postquam Iesus Nazarenus, quem vnxit Deus Spiritu sancto, sicut in actibus Apostolorum legitur, vnctus est oleo præ consortibus suis, qui secundum Apostolum, est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis, vnctio

à capite

à capite ad brachiũ est translata: vt princeps à tempore Christi non vngatur in capite: sed in brachio siue in humero vel in armo, in quibus principatus congruè designatur. iuxta quod legitur: Factus est principatus super humerum eius, &c. Ad quod etiam signandũ, Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite mensæ ante eos, qui fuerant inuitati. In capite verò pontificis sacramentalis, est delinitio obseruata, quia per sonam capitis, scilicet Christi, qui est caput Ecclesiæ, in pontificali officio repræsentat.

21 ¶ Differt † autem inter pontificis & principis vnctionem: quia caput pontificis chrismate consecratur: brachium verò principis oleo delinitur. vt ostendatur, quanta sit differentia inter authoritatem pontificis, & principis potestatẽ. Et nota, quòd sicut in euangelio legitur: quidam paterfamilias vocauit seruos suos, & dedit illis decem minas. Siquidem vocatio serui, est canonica electio episcopi, quę fit secundum vocationem Domini vocantis Aaron. extrà de elec. c. trãsmissa. Mna datur ei, quando is, qui sibi mnas imposuit, dat ei textũ euangelij: dicens: Vade prædica. & ipse cùm primò ingreditur ciuitatem suam, portat euangelium in pectore suo, iuxta morem quarundã Ecclesiarum, ostendens quasi negotiator mnam suã. In quibusdam etiam Ecclesijs cũ archiepiscopus dat illi virgam, dicit: Vade, prædica. & ille statim benedicit

22 populũ. in quo designatur, quòd Moses cum virga† missus est in Aegyptum. ¶ Rursus † episcopi in die suæ consecrationis, cõsueuerunt equitare equos, albis pannis coopertos, repræsentãtes illud, quod legitur in Apocalyp. decimonono: Exercitus, qui sunt in cœlo sequuntur illum, in equis albis. Siquidẽ exercitus, qui sunt in cœlo, sunt boni, & iusti viri, & prælati, qui quotidie sequuntur pro cœlestibus Deũ in omnibus bonis operibus: qui ideò dicũtur esse in cœlo: quia sola cœlestia diligũt & quærunt. Vnde Apostolus: Nostra cõuersatio, in cœlis est. Hi exercitus, id est boni & iusti viri, & prelati, sequũtur Iesum, quãdo scilicet expugnãt in se vitia, per correctionẽ: & in proximis per admonitionẽ. Vnde Iacobus: Qui cõuerti fecerit peccatorẽ ab errore vitæ suæ, liberabit animam suã à morte &c. Isti exercitus sunt in equis albis, & in corpo-

23 ribus castis. ¶ Corpora bonorũ † dicũtur equi, quia sicut equi diriguntur secundum voluntatẽ sessoris: ita iustorum corpora reguntur secundum voluntatẽ Christi. Isti equi debẽt esse albi, siue albis operti, id est corpora iustorum, & prælatorum, debent esse casta & munda. Si enim casta non fuerint, Christum sequi nõ poterunt. Et Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exẽplum, vt sequamini vestigia eius, &c. Sed & clerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex cõfessione Cõstãtini Imperatoris. xcvj. dist. Cõstãtinus. equitant equos decoratos lineaminibus cãdidissimi coloris. Qua die debeat Episcopus consecrari: & quare codex euangelij ponitur super humeros consecrandi, dicetur in secunda parte sub tit. de episcopo. Septimo loco, dicẽdum est de vnctione altaris, calicis, & aliorũ ministeriorũ Ecclesiæ quæ secundum morem dum dedicãtur, inunguntur. extrà de sac. vnc. ca. vno. nõ solùm ex mandato legis diuinæ: sed etiã, quòd Moses tabernaculum, & omnia vasa ministerij sanguine aspersit: & omnia penè in sanguine mundabatur: verũ etiam exẽplo beati Siluestri, qui quãdo consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Præcepit enim Dominus Mosi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret tabernaculum testimonij, mensam, arcam testamenti, cãdelabrum, & supellectilia. Exod. xxx. & xl. ca. & alia vt præmissum est. Quæ vnctiones fiunt in rebus inunctis, & vt maior reuerẽtia exhibeatur, & maior eis gratia infundatur. De his vnctionibus in suis locis dictum est & dicetur. Verùm vnctionis sacramentum aliud quidẽ efficit & figurat tã in nouo quã in veteri testamẽto: extrà de sac. vnc. Vnde nõ iudaizat Ecclesia, cùm vnctionis celebrat sacramẽtum, sicut aliqui antiqui mẽtiuntur, qui neq; scripturas, neq; Dei nouere virtutẽ.

De vnctionibus Ecclesiæ & altaris, in suis ti-

24 tulis dictum est. † Patina siquidẽ consecratur & inungitur ad ministrationem corporis Christi: qui in ara Crucis pro omnium salute immolari elegit. Nã & omnipotẽs Deus cõspersam similaginẽ in patenis aureis, & argẽteis ad altare suũ deferri iussit. Calix quoq; cõsecratur & inungitur, vt gratia spiritus sancti perficiatur nouũ sepulchrum corporis & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua virtute perfundere, qui calicem Melchise-

25 dech famuli sui perfudit. ¶ Octauò, de extrema † vnctione, quę scilicet ex institutione Felicis Papæ quarti, & ex præcepto Iacobi Apostoli

Universidad de Deusto
Biblioteca

stoli datur laborantibus in extremis, dicendum est. De qua dicũt quidam quòd illa non est ita propriè sacramentũ, sicut chrismatio, quæ fit in fronte vel alia: quia (sicut asserũt) iterari potest, cùm fit oratio super homine: quod in sacramẽtis non contingit: de conse. dist. iiij. ostenditur. & no. de cons. dist. v. c. j. Sanè hæc vnctio, nõ per solũ sacerdotem fieri potest, si plures adesse non possunt. extrà de verb. signi. quæsiuit. per qua quidem venialia remittuntur, iuxta illud Iacobi: Infirmatur quis ex vobis, vt suprà. Fit autem vnctio hæc in diuersis partibus corporis siue mẽbris propter causas, quæ ex orationibus, quæ tunc dicuntur, colliguntur: & specialiter in illis, in quibus quinq; sensus hominis vigẽt, vt quicquid per illos infirmus deliquit, per huius vnctionis virtutẽ aboleatur. De quibusdam ordinariè legitur, quòd inungendus debet esse ad minus xviij. annorũ: & quòd ægrotãs, semel dũtaxat debet in anno inũgi: licet pluries ægrotet: & quòd nullus inungendus est, nisi qui prius cõpos mentis existẽs, verbis aut signis illud postulauerit. xxvj. q. vlti. is qui. & ca. seq. extrà de sentẽ. excõ. c. à nobis. Et quòd nõ debent scapulæ inungi: quia in baptismo fuerũt inunctæ & amodò ministerio carent: & quòd cõfirmatus nõ debet inũgi in frõte: sed in tẽporibus, nec presbyteri manus vngẽbãt interius: sed exterius: puta in ordinatione eius interius inunctę fuerũt. Et quòd ab episcopo semel inunctus, nõ debet propter eius reuerentiam vlterius per presbyterũ inungi: extrà de tẽplo ordina. cùm in distribuẽdis. de consecra. dist. ij. c. fi. Et quòd si æger inũctus cõualescit, loca inuncta lauentur, & aqua lotionis in ignẽ proijciatur. Si verò decedat, nõ lauetur corpus propter recẽtem vnctionem. Quòd si æger in extremis laborat, citò vngatur, ne inũctus decedat. v. dist. baptizati. Quidam etiã pœnitentes & moriturũ, ciliciũ induũt, & sternũtur in cinere, vt dicetur in sexta parte sub quarta feria in capite ieiuniorum.

26 ¶ Nonò cœmeteriũ, † quod eisdem gaudet priuilegijs cum Ecclesia, consecratur & bene 1
dicitur. xviij. q. iij. sicut Dominus cõtumax. & c. seq. extrà de consc. Eccle. consuluisti. & 3
de imm. Eccl. in rubrica. & c. cum Ecclesia. si- 4
cut Dominus benedixit per manus seruorũ 5
suorum Abrahã, Isaac & Iacob, terram filijs
Ebron causa sepulturæ comparatam. Bene- 6
dicitur autẽ, vt vlterius desinat illic immũ- 7
dorũ spirituũ habitatio esse, & fideliũ corpora ibi vsq; ad diẽ iudicij requiescant in pace, nisi paganorũ vel infideliũ, vel etiam excõmunicatorũ corpora ibi fuerint inhumata, donec inde fuerint ejecta. de cõse. dist. j. Ecclesiã. & c. ij. extrà de sepul. sac. ¶ Illud † etiã
27 notandũ, quòd pallæ altaris, vestimenta, sacerdotalia, & huiusmodi ecclesiastica ornamenta, benedicenda sunt. Legimus enim de consc. dist. j. §. j. Mosen ex præcepto Domini tabernaculum diuinis precibus sacrasse, cum mensa, & altari, & vasis, & vtensibilibus ad diuinũ cultum explendũ. Si ergo Iudæi, qui legis & futurorũ vmbrę seruiebant, hoc agebant. Heb. vij. & x. c. quantò magis nos, quibus veritas per Christum patefacta est, hoc agere debemus: & hoc per episcopos sacratos, & nõ per coëpiscopos. lviij. dist. quanuis. Vnde legitur Exo. penul. Cũcta vasa ministerij, benedixit Moses: & si sacrę vesti petia vel filũ adiungatur, non ideò benedictionẽ iterari debere, iuris testimonio cõprobatur. arg. instit. de re. diui. §. cũ ex aliena. & §. qui tamẽ. extrà de cõse. Eccl. quod in dubijs. Quare autem res huiusmodi & similes benedicãtur, ex earũ benedictionibus colligitur euidenter. De vestibus verò sacris, dicetur in proœmio tertiæ partis. Et attende, quia benedictio seu consecratio Ecclesiæ & vestiũ ornamentorũ Ecclesiæ & vestiũ ornamentorũ ecclesiastico rũ non fit: eò quòd illæ sint gratiæ susceptiua, cùm sint inanimata: sed hoc nosciturintroductũ: quia sicut & homines, sic & illa per benedictionẽ & cõsecrationem diuino cultui habilitantur: & idonea & maioris reuerentiæ efficiũtur. Personis verò per vnctionẽ & benedictionẽ maior gratia infunditur. Quidam autẽ in ornamẽtorũ benedictione manus suspendunt. de quo dicetur in secũda parte sub ti. de diacono. Decimò esset de consecratione virginum dicendum, sed de hoc in proœmio secundæ partis agetur.

SVMMA.

Sacramentum, quid. quid mysterium. Et quid mysterium differat à ministerio. num. 2.
Sacramenti diffinitio.
Sacramenta varia sunt.
Sacramenta ordinis & necessitatis, an, & quando à laico præstari possint.
Sacramentũ dignitatis & voluntatis, quid.
Matrimonium, est sacramentum voluntatis tantùm.

tantùm. Et quo tempore nuptiæ solenniter celebrentur.
8 Mulieris complexus, quo tẽpore sit fugiendus.
9 Mulieres cur velentur in nuptijs.
10 Spõsæ anulus datur. & qua significatione.
11 Amoris summa vis.
12 Matrimonium, triplex quoddã sacramentum continet.
13 Digamus, ineptus est ad clericatum. Et quid ita. 5
14 Sponsus & sponsa, benedicuntur primò à parentibus: deinde à sacerdote. num. 15.
16 Sacramentum vnum, dignius alio, quatuor modis.
17 Sacramẽta, quibus de causis sint instituta.

De Ecclesiasticis sacramentis.

CAP. IX. 6

1 CIrca ecclesiastica † sacramenta notandum est, quòd secundum Gre. j. q. j. multi. Sacramentum est in aliqua celebratione, cũ res gesta ita fit: vt aliquid significatæ rei accipiamus, quod sanctè & dignè accipiẽdum est. Mysterii verò est, quod occultè & inuisibiliter operatur Spiritus san- 7
ctus: ita quòd operãdo sanctificat, & sanctifi-
2 cando benedicit. † Mysterium enim est in sacramentis: ministerium dicitur in ornamentis. Sed & secundũ Augu. de consc. dist. ij. sacri ficiũ. & c. signũ sacramentũ est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Item sacrificium visibile, inuisibile sacramentum. Item, idem signũ, est res præter speciẽ, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens, in cognitionem ve-
3 nire. ¶ Dicitur † etiam sacramentum, sacrę rei signũ, vel sacrum secretum. De hoc etiam in quarta parte sub sexta particula canonis dicetur super verbo: mysteriũ fidei: & sub tit. de
4 oblatione. ¶ Sanè, quædam † sunt sacramenta necessitatis tantùm: quædam dignitatis & necessitatis: quædã ordinis & necessitatis: quædam dignitatis, & voluntatis: quædam verò voluntatis tantùm. Sacramentum necessitatis tantùm, est baptismus, qui in summa necessitate à quocunq. (duntamen in forma Ecclesiæ) collatus proficit ad salutem. de sum. tri. ca. j. §. pe. xxij. di. §. verum. Et dicitur necessitatis, quia sine eo nemo saluari potest, si ex contemptu deferatur. De hoc sacramento in sexta parte sub sabbato sancto dicetur. Sacramentum dignitatis & necessitatis, est confirmatio dignitatis: quia à solo episcopo confertur. extrà de confirma. quanto. de sac. vnc. c. j. necessitatis: quia ex contemptu illud dimittes non saluatur: vt in prędicto ca. quãto. de hoc etiam sub dicto sabbato dicetur. Sacramenta verò ordinis, & necessitatis, sunt pœnitentia, eucharistia, & extrema vnctio, ordinis: quia tantùm à ritè ornatis secundum claues Ecclesiæ dari debent: † nisi in necessitate, in qua quis potest etiam laico confiteri. Necessitatis: quoniam ex contemptu illa dimittens saluari nõ potest. De pœnitẽtia vide in sexta parte, sub ti. de quinta feriã cœnæ Domini. & diximus in repertorio nostro sub ti. de pœ. & re. De eucharistia in quarta parte sub canone dicetur. De extrema vnctione, in præcedenti titulo dictum est. ¶ Sacramentũ † verò dignitatis & voluntatis, est ordo dignitatis: quia à solis episcopis conferrur: vel quia non nisi dignus, & dignè ad illud assumendus est. extra de sum. tri. c. j. in fine. Voluntatis, quia sine illo quis saluari potest, extrà de episcopo qui re. epis. c. j. & j. q. j. §. sed notandum. & §. ecce cum. De hoc dicetur in proœmio secundæ partis. ¶ Sacramẽtum voluntatis † tantùm, est matrimonium, & dicitur voluntatis, quia sine illo quis saluari potest. Nõ enim expedit hęmini ad regna cœlorum tendere volenti nubere. xxij. q. iij. tunc saluabitur. ¶ Circa quod notandum est, quòd secundũ canones. xxiij. q. iij. non oportet. extrà de ferijs. capellanus. Solennitas nuptiarum facienda non est à septuagesima, quod est tempus tristitiæ, vsque in octauam Paschæ: nec tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis. Sed secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis matrimonium publicè contrahitur in Ecclesia à crastina dominicæ in albis: videlicet ab octaua die Paschæ, vsq; ad primum diem rogationum. Et in prima die rogationum, in mane cluditur hæc solennitas: & durat vsque prohibitio ad octauam diem post Pentecosten inclusiuè. & sic loquitur Clemens Papa in sua epistola decretali. extrà de fer. capellanus. A prima quoque dominica Aduentus, vsque ad Epiphaniam nõ debent nuptiæ celebrari vt in prædicto ca. non oportet. xxxiij. q. iiij. nec etiam fierent vsque ad octauam Epiphaniæ: nisi quia Dominus nuptias cum sui præsentia, cum etiã miraculo decorauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde, tunc cãtatur: Hodie cœlesti spõso iũcta est Ecclesia. Quidã tamẽ dicunt sanctius esse, quòd hæc prohibitio vsq; ad octauam ipsius festi extendatur, sicut & officium cõuentionis aquæ in vinum, fit in nuptijs. In præmissis ergo temporibus matrimonia non cõtrahuntur, quoniã ipia tempora sunt oratio-
8 ni deputata. † Et ideò debet tunc homo à lecto vxoris sequestrari. Generaliter enim tẽpore quo abstinetur à nuptijs, abstinendum est etiã à cõiugali amplexu. xxxiij. q. iiij. per totũ. nisi fortè ob fragilitatẽ humanitatis, vir ab vxore poscat cõiugale debitũ, vel ecõuerso: quoniam poscẽti soluendum est: quia secundum Apostolum, vir nõ habet potestatẽ corporis sui: sed mulier: & ecõuersò: extrà de cõuer. cõiug. quoddã. Licet autẽ solẽnitas nuptiarũ præmissis tẽporibus interdicta sit, quocũq; tamẽ tẽpore matrimonium legitimè per verba de præsenti contractum est, tenet. Q29d verò statutum fuit in canone. xxxiij. q. iiij. non oportet. quòd tribus septimanis præcedẽtibus festum beati Ioannis Baptistę nuptię nõ celebrarẽtur, ideò factum fuit, vt liberius orationi vacetur. Instituerat enim Ecclesia prius duas quadragesimas, præter maiorẽ: vnã ante natale Domini: quę comuniter vocatur Sancti Martini: & durabat vsq; ad natale. Aliã scilicet quadraginta dierum ante festum beati Ioãnis baptistæ: in quibus vacandũ erat orationibus, eleemosynis, & ieiunijs. Sed propter hominũ fragilitatẽ, illæ duæ ad vnã sunt redactæ: & iterũ illa di- 12
uisa est in tres hebdomadas aduẽtus, & tres ante natiuitatẽ Sãcti Ioannis, in quibus est ieiunandũ & à nuptijs est abstinendũ. ¶ Potrò
9 † secundum beatum Isidorum, eadem quæstione, fœminæ dũ maritãtur, ideò velantur, vt nouerint se semper viris suis subditas esse.
Gene. 24 Et quia Rebecca vidẽs Isaac, se velauit. ¶ Itẽ ideo nubẽtes, post benedictionẽ, vitta vno in uicẽ vinculo copulantur: ne compagẽ, id est, fidem vnitatis coniugalis distrumpãt. Eadem verò vitta candida purpureóq; colore permiscetur: quia cãdor, est munditia vitæ, purpura ad sanguinis posteritatẽ adhibetur: vt hoc signo & continẽtia & lex continendi ab
10 verisq; ad tempus admoneatur: post hoc ad reddendũ debitũ non negetur. ¶ † Itẽ, quòd in primis anulus à spõso sponsæ datur, fit nimirũ propter mutuæ dilectionis signum: vel propter id magis, vt pignore, id est, signo eorũ corda iungãtur. Vnde & in quarto digito ideò anulus inseritur, quia in eo vena quædã (vt fertur) sanguinis ad cor vsq; perueniat. Item Prothæus quidam sapiens primùm ob amoris signũ ferreum anulum fecit, & imbi adamãtem inclusit, & inde subarrare sponsas instituit: quia sicut ferrũ † omnia domat: sic amor omnia vincit: quoniã nihil amoris furore vehemẽtius: in authent. de nup. Et si- Cant. 8
cut adamas est infrangibilis: sic & amor est insuperabilis. Fortis est enim, vt mors dilectio. Ideóq; in digito anulari, in quem vena procedit à corde, illũ portare instituit. Postmodũ verò pro ferreis, sunt aurei cõstituti, & pro adamante gẽmis ornari: quia sicut aurũ cætera metalla, sic amor vniuersa bona præcellit. Et sicut aurũ gemma decoratur: sic cõ iugalis amor cæteris virtutibus adornatur. Nuptiæ autem secundũ Amb. e. q. nec illud. dictæ sunt à nubẽdo. Illæ enim quæ nubũt, caput propter verecundiã obnubere, nõ loqui solent. Vnde & Rebecca viso Isaac, cui Gene. 24
desponsari debebat, caput obnubere cœpit. xxvij. q. ij. honorat. in fi. Verecũdia nanq; debet præcedere nuptias, quò ipsum coniugiũ plus verecũdia commendet: & magis expetita debet videri à viro, quàm ipsa virũ expetijsse. Sed secundũ Hie. e. q. cõnubia. Cõnubia legitima, peccato carẽt: non tamẽ tempore illo, quo actus coniugales gerũtur: præsentia Spiritus sancti datur etia, si prophetæ esse videatur, qui officio generationis obse-
12 quitur. ¶ † Notandũ etiam est, quòd triplex spirituale sacramentũ in carnali matrimonio consummato designatur. Primum sacramentũ, est vnio spiritualis animæ ad Deũ: & per fidem, dilectionẽ & charitatem, siue vnio voluntatis: scilicet, charitas, quæ consistit in spiritu inter Deũ & iustã animã. extrà de biga. debitũ. vnde Apostolus: Qui adhæret Deo, 1. co. 5. q.
vnus spiritus est cũ illo. Hoc sacramentum significatur per coniunctionẽ animorũ, habitam in prima desponsatione carnalis matrimonij. ¶ Secundũ, est vnio humanæ naturæ ad Deũ, quæ facta est in vtero virginali, per incarnationem verbi Dei, siue naturæ conformitas, qui consistit in carne inter Christũ & sanctam Ecclesiã: de conse. dist. ij. in Christo patre. Ad quod pertinet illud: Verbum Ioan. 1
caro factum est &c. Hoc sacramentum designatur in matrimonio carnali, per coniunctionem corporum consummato. non quòd ipsa

ipsa coniunctio, in qua spiritus sanctus non adest, illud designet: sed per ipsum actum cõ summatũ significatur. ¶ Tertium sacramentum, est Ecclesię vnitas, ex omnibus gentibus collecta: & vni viro, scilicet Christo subiecta. xxvj. dist. acucius. Hoc sacramentũ significatur in eo, qui vnicam tãtum, & virginẽm habuit vxorem, facto postmodũ clerico &
13 ordinato. ¶ Vbi † verò quis ad digamiam siue 17
ad secundum matrimonij transitriam ab vnitate recedit: quia carnem suam in plures dividit. & sic huius tertij sacramenti significatio in eo nõ cadit: quare promoueri non potest. nam promotus vnitatem significare non potest. Præterea, per secundũ matrimonium recedit à prioris coniunctione matrimonij. Ecclesia verò, ex quo se Christo coniunxit, nũquam ab eo discessit, nec ab ea Christus. Digamus ergo talẽ vnitatem significare non potest. Vnde meritò propter huius sacramẽti defectũ, promoueri nõ potest: extrà de se. nup. c. j. & c. vir. & xxxj. q. j. de his. ¶ Illud etiã
14 † nota, quòd sicut statutum est, in concilio Carthag. xxv. dist. sponsi. & xxiij. dist. sponsa. Sponsus & sponsa benedicendi à parentibus, vel à paranymphis, offerantur Ecclesiæ sacerdoti. Accepta autem benedictione eadem nocte pro reuerentia benedictionis in virgi-
15 nitate permaneãt. Cæterũ † nuptiæ benedicẽdæ sunt à sacerdote, cũ precibus & oblationibus ex institutione Euaristi Papæ. xxx. q. v. c. j. Verùm tamẽ vir & mulier ad digamiam transiens, matrimoniũ contrahẽdo, nõ debet
16 à presbyteris benedici. extrà de secun. nup. c. j. & c. ij. xxxj. q. j. de his qui. quia cũ alia vice benedicti sint: eorum benedictio iterari non debet. Nõ ergo debent nuptiæ benedici: nisi vbi virgo cũ virgine cõtrahit, propter rationem, quæ ponitur in procemio secundæ partis: imò presbyter qui benedictionẽ cũ secũda vxore celebrauerit, officio & beneficio suspensus, est ad sedẽ apostolicã mittendus: quod quidẽ ad exhortationẽ continentię noscitur introductũ, secundũ quorundã locorũ consuetudinem, si quis contrahat cũ secunda virgine, benedictio iteratur: & hoc si Dominus Papa sciat & toleratur: aliõquin non valet. Dicũt etiam quidam, quòd si aliqui virgines contrahentes nõ fuerint benedicti: facti digami iterũ contrahẽdo poterũt benedici: sed & si cõtrahẽtes fuerint benedicti: licet se nõ cognouerint carnaliter, nõ ideò iterũ cõtrahentes benedicẽtur. De benedictione virgi-
16 nũ, dicetur in procemio Secũdę partis. ¶ † Norandã autem est, quòd vnum sacramentũ dignitatis est alio, quatuor modis scilicet Ratione efficaciæ, vt baptismus. Ratione sanctitatis, vt eucharistia: de cõse. dist. ij. nihil. Ratione significationis, vt cõiugiũ. Quidã tamen non approbant istũ modũ. Et ratione conferen-
17 tis, vt confirmatio & ordo. ¶ Sed † quæritur, quare instituta sunt tot. cum ea, quia sine illis potuisset Deus humano generi vitã æternã & gratiã donasse. Respondeo propter tria. ¶ Primò, propter humiliationẽ, vt dũ homo ex Dei præcepto se rebus insensibilibus, & se inferioribus reuerẽter subijcit: ex hac obedientia magis apud Deũ mereatur. ¶ Secũdò; propter eruditionẽ: vt per id, quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilẽ virtutẽ, quæ interius est agnoscenda, mens eruditur. ¶ Tertiò, propter exercitationem: quia cum homo otiosus esse nõ debeat: præponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis: qua vanam & noxiam declinet occupationẽ, Hier.
luxta illud: Semper aliquid boni operis facito, vt diabolus inueniat te occupatum. de conse. dist. v. nunquã. Non ergo debẽt omitti, prout in præcedenti titu. dictum est.

LIBER SECVNDVS.

SVMMA.

1 Sectæ hominum, tres in summa.
2 Gentilium secta.
3 Vates, quis dicatur.
4 Hebræorum secta.
5 Christianorum nomen, vbi primũ inuentum.
6 Christi nomina, & eorundem interpretatio. & num. 8.
7 Christi nomina, quædam dicũtur de ipso relatiuè, quædam non.
9 Deus, verb. attribuitur trinitati, æqualiter.
10 Iesus, vnde dictus nazarenus.
11 Clericales, qui dicantur. & vnde. & numero 26.
12 Monachorum quatuor genera.
13 Religio, vnde nomen sortita.
14 Ecclesiasticarũ personarum duo genera. & vnde ortum habuerint. num. 15.
16 Episcopalis ordo, quatripartitus est.
17 Papa, est caput Ecclesię. Cardinales, cardines.
18 Patriarcha, quis dicatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

19 Archiepiscopus, quis: & vnde dictus.
20 Metropolitanus, vnde nomen sortitus.
21 Prælatus quisquam non potest se vniuersalem appellare.
22 Episcoporum & graduũ diuersitas, vnde fluxerit.
23 Flamines, qui: & vnde dicti.
24 Episcopos & præpositos Dominus elegit. quos autem diaconos.
25 Presbyterorum institutio, vnde primum.
26 Corona clericorum, cur instituta. Item, vnde originem duxerit. num. 31.
27 Clerici cur patentibus auribus incedant.
28 Coronæ clericorum forma.
29 Figuræ circularis dignitas, & eminentia.
30 Clerici, sunt sacerdotes & reges.
32 Pili vnde manent: & quo consilio rescindantur, maximè viris Ecclesiasticis.
33 Clerici adquid instituantur. Et quare in quatuor temporibus. num. 34.
35 Clerici cur maximè ordinentur diebus Sabbatorum.
36 Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum.
37 Subdiaconos facere die dominica, an liceat.
38 Ieiunium sequens, an possit transferri in præcedentem hebdomaden.
39 Virginum consecratio, quo tempore fiat. Et quo loco, quóve apparatu, ac ordine. num. 40. 43.
41 Episcopus consecrandas virgines ter cõpellat eodem verbo.
42 Virgines consecrandæ deponunt vestes veteres, & induunt nouas. Et qua id significatione.
44 Virginibus cur velum imponatur.
45 Velum, est quintuplex.
46 Viduam quid prohibeat velari ab Episcopo.
47 Sacerdos non debet interesse secundò nubentibus.
48 Diaconissarum institutio antiquitus.
49 Pontifex Roman. quot ordines clericorum possit adhibere in celebratione.
50 Ordines ecclesiastici, quot.
51 Ordinum quidam sacri, quidam non. Et vtrorumq; enumeratio.
52 Spiritus sancti septem dona, correspondent septem Ecclesiæ ordinibus.
53 Ordines Ecclesiastici spiritualiter, & specialiter in Ecclesia designantur.

ARGVMENTVM.

De Ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis: & de eorum officijs.

CAP. I.

IN hac secũda parte de ministris & ordinibus Ecclesiasticis, eorũq; officijs tractare præuidimus præmittẽtes † quòd tres sunt sectæ famosæ: videlicet, gentiliũ, hebræorũ, & Christianorum. Prima, est erroris. Secunda, veritatis. Tertia, veritatis & salutis. In prima naufragamur. In secunda, à periculo eripimur. In tertia, saluamur. Prima secta, dicitur à secando. quia secat. id est, separat nos à Deo. Secunda & tertia à sectando, & tenendo: quoniam illuminant, saluant, & liberant. Christianorum personæ tam seculares, quàm Ecclesiasticæ, de alijs duabus sectis sumptæ sunt, hebræa videlicet & gentili. Sicut enim apud nos duo sunt genera personarum, scilicet laicales & ecclesiasticæ. xij. q. j. duo. sic & apud gentiles & hebræos. ¶ Apud † gentiles quidem, seculares personæ erant hæ: nẽpe monarcha, scilicet Imperator Romanus, patritij, qui & senatores dicebantur: ad quorum arbitrium vniuersa ordinabãtur: reges, duces, comites, præsides, præfecti, suffecti, tribuni militum, tribuni plebis, prætores, cẽturiones, decuriones, quaterniones, duũuiri, quæstores, ædiles, & aulæ ianitores. Inter poëtas verò erant aduocati, carminum relatores, carminum scriptores, comœdi, tragœdi, & historiographi. ¶ † Vates autem, qui à vimentis dictus est, modò sacerdotem, modò prophetam, modò poëtam significat, secundum Isidorum in libro templorum erãt apud gentiles, archiflamines, protoflamines, flamines & sacerdotes: vt iam dicetur. Erant quoq; apud eos virorum & mulierum religiosi cõuentus. ¶ Apud † Hebræos quoq; eadem erat diuersitas personarum: aliæ nanque erant seculares, aliæ diuino cultui, videlicet in templo, dedicatæ. In templo erant summus sacerdos, vt Melchisedech: minores sacerdotes, leuitæ, nathinæi, luminum extinctores, exorcistæ, ianitores, & æditicij seu cantores. Super populum verò legendum, erat dux populi Moses: & sub eo, quos ipse constituerat ad consilium Ietro soceri sui: erant etiam Ghiliarchæ & Acõtarchæ, Pentacontarchæ, & decacontarchæ, id est millenarij, centenarij, quinquagenarij, & decani. χιλιὰς, enim interpretatur mille: & ἄρχων, princeps: inde, χιλίαρχος, qui præest mille hominibus. inde, & Acontarcha, qui super centum potestatem habebat. Pentacontarcha dicitur, qui præst quinquaginta. πέντε, enim quinque sonat. Decanus, qui decem. δέκα, enim decem sonat. ¶ Apud Christianos quoq; similiter diuersitas reperitur. ¶ Et nota, quòd Christiani à Christo dicti sunt. Christus verò à chrismate: de quo dictũ est in parte prima sub ti. de conse. ¶ † Nomẽ Christiani prius in Antiochia inuentum est. Antea enim omnes vocabantur discipuli, vel fratres, donec Apostoli in Antiochia concilium fecerunt. ij. q. iij. ad mensam. Et dicuntur Christiani orthodoxi, id est rectè gloriantes. & vt credũt viuentes. Nã ὀρθῶς Græcè, dicitur rectè latinè: & δόξα gloria. Dicitur ergo Christus à chrismate, quasi vnctus. Ipse autem vnctus est æternaliter à Deo præ cõsortibus suis. prout legitur in actibus Apostolorum: & hoc nomen est oleo effusum. Hinc est, quòd in veteri testamento sacerdotes, & reges Christi nuncupabantur: quia vncti erant vnctione temporali. Iuxta illud: Nolite tangere Christos meos. Hoc † autem nomen, Christus, non est proximum nomen Saluatoris: sed est cõmunis nuncupatio potestatis. Est enim commune nomen dignitatis. Sed hoc nomen Iesus: proprium est vocabulum personæ Saluatoris, quo ab angelo Gabriele in conceptione vocatus est: euangelista testante: Vocabis (inquit) nomen eius Iesum: & ab hominibus in circumcisione. ¶ Et nota, quòd Iesus, hebraicè dicitur Messias: Græcè Christus: vel σωτὴρ, vel σωφὴρ, latinè vnctus: vt præmissum est: vel Saluator: eò quòd ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Potestatem enim habet dimittendi peccata: sicut ipse dicit: vel Saluatoris: quia ipse nobis salutem dedit. Si enim præcepta eius seruauerimus, vitam æternam possidebimus. Hoc autem nomen Iesus, Porphyrius philosophus græca & latina lingua peritus, scribebat latinè Iesus, Græcè verò per h, quam græci pro i longa, sonant. Vnde & quidam proferunt gysus latini verò per e longam. Rectius ergo videtur sic esse pingendum, ΥΒΣ, per græcam abbreuiationem quàm Hiesus per latinam aspirationem. Sed & hoc nomen Christus, cum sit græcum, græcè scribitur abbreuiatione sic, Χρς. Nam græci ponunt χ, pro chi. p verò pro r. & c pro, s. Si autem scribitur per, s, à latina terminatione finitur, ergo si longo schemate scribitur: sic per aspirationem pingatur, Christus. ¶ Circa † nomina autem Christi notandum est, quòd quædam ex ipsis dicuntur de Christo relatiuè, seu quasi relatiuè: vt pastor sponsus & mediator: quædam non relatiuè vt homo: quædam translatiuè, vt agnus, ouis, vitulus, serpens, aries, oleo, vermis: & quædam cùm sint institutione relatiua, sunt & prærogatiua priuilegij appropriata, vt Christus. Iesus autem, est propriè proprium nomen eius, vt præmissum est. Vocatur etiam Christus, α & ω, id est principium & finis, & hebraicè Emanuel: quod est nobiscum Deus, interpretatum. Nobiscum enim, est per præsentiam maiestatis, per participationem veritatis: & per vinculum charitatis: & per adimpletionem veritatis. ¶ Vocatur præterea, via, veritatis, & vita. ¶ Via in exemplo, vel præcepto. ¶ † Veritas, in promissione. Vita, in præmio. Sabaoth verò, id est Deus exercituum. Adonay, quod est Domine. ἀθάνατος, id est immortalis. κύριος, id est Dominus. θεός, id est Deus. παντοκράτωρ, id est, optimus, pater disponens vel perfectus. ὁμοούσιος, id est vnius essentiæ. nomina sunt Dei, non tantùm personæ Christi: de consec. distin. ij. ego. Vocatur propterea Christus, secundum Esaiam, admirabilis: consiliarius. Deus fortis: Pater futuri seculi: Princeps pacis. Admirabilis in incarnatione. Consiliarius: in integra rerum cognitione: Deus in rerum creatione. Fortis in rerum dispositione. Pater futuri seculi: in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur: vel quia fuit mediator Dei & hominum: vel etiam hominum & angelorum: vel quia confert illis pacem, quæ exuperat omnem sensum, cuius pacis non erit finis. ¶ Vocatur etiam Christus ineffabili nomine τετραγράμματος, id est, quatuor literarũ: quę sunt ioth: he: vau: heth: quę sunt

Act. 2
Psal. 44
Can. 1
psal. 104
Luc. 1
Matth. 2
Matth. 9
Apoca. 1
Esai. 7
Matth. 1
Ioan. 3
Esa. 9
Phil. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

apud nos.j.q.v.hę.est ergo nomen Ieue,quod dicitur inefabile. non quia non valeat fari sed quia nō est Deus hoc nomine, nisi in arduis tantoeandus:vel quia eius sententia sufficienter nequeat explicari. Cuius interpretatio est talis:ioth principiū,heiste.vau:passionis.beth:vitæ: quasi iste est principium vitæ passionis.Genitiuus, more græcorū ponitur pro ablatiuo passionis, pro passione, id est, per passionem.Quomodo autem vita nostra ab ipsius morte dependeat, nō possumus inueri. De hoc dicetur in tertia parte sub titu
9 lo de indumentis legalibus. ¶ Hoc† autē nomē Deo appropriatur patri & filio & spiritui sancto.prout in symbolo Athanasij legitur. Quāuis etiam quandoq; ad alias personas extendatur iuxta illud:dijs non detrahes.extrà de hære. cùm ex iniuncto.ij. quæstione.j. ex sacerdotibus.Et alibi:Applica illud ad Deos.
Exod.22 Et Apostolus:Nam & si sunt qui dicātur dij,
1. Cor.8 siue in cœlo,siue in terra,nobis tantum vnus
2. Cor.4 Deus pater:ex quo omnia.& idem:Si nostrū euangeliū est opertū in his, qui pereunt, est
10 opertū in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. ¶ † Rursus:Iesus dictus est nazarenus, à quodam vico Galileæ: Deus dictus est propter vnicam cum patre substantiam. Dominus verò dicitur propter seruientē creaturam.Deus & homo dicitur, quia verbū & caro.Verbū dicitur, quia pater per eum omnia cōdidit, siue iussit.Imago dicitur,propter parē similitudinem patris. ¶ Si quidem apud christianos seculares personæ, laici dicuntur.λαὸς enim græcè, dicitur popu
11 lus latinè.¶ Clericales † sunt qui in Ecclesia deseruiunt vel ipsam regunt:à κλῆρος.quod est sors.prout iam dicetur.Hi autem subdiuidūtur in monachos: id est in singulariter degētes.xvj.q.j.si cupis. Nam, μόνος græcè, dicitur singularis latinè: & alios religiosos.
12 Sunt† autem quatuor genera monachorum. Alij sunt cœnobitæ:qui videlicet in cōmuni monasterij regula & vita obedientiæ maiorum deseruiunt.Alij sunt anachoritæ:qui videlicet ædificant solitudines: & quauis in communi vita positi, priuatæ tamen contēplationi vacant. Alij sunt eremitæ:qui videlicet solitariè in desertis degūt.Alij sunt gyrouagi:id est vagabundi & circuncelliones.
13 xviij.q.v.ca.j.¶ † Religio verò dicta est:quia per eam vni Deo religamur ad diuinū cultū vinculo seruiendi.& in clericos,seculares,qui vsurpato nomine seculares dicūtur:extrà de offi. ordi:licet ad differentiam regularium:qui proprio carent, quod non contingit in istis. Nam & secūdum Augu.xj.q.j.legi.Bonus nō monachus,vix bonū clericū facit.¶ Sed Ecclesiasticarum personarum duo sunt genera.
14 ¶ † Nam aliud est dignitatis.¶ Aliud ordinis. ¶ Dignitatis, vt Papa, patriarcha,primas archiepiscopus, siue metropolitanus:quod idē est.episcopus archidiaconus, & archipresbyter,& prępositus.Quāuis omnes,qui presunt, præpositi generaliter ritè vocentur.extrà de verborum significatione.quanuis.¶ In choro verò personæ sunt decanus, subdecanus, cator siue præcentor, succentor, thesaurarius, siue sacrista,archisacola, & huiusmodi. ¶ Dignitates autem vt & ordines à lege originē & exemplū traxerunt,iuxta illud:Constitues Psal. 44
eos principes super omnem terram.quasquā quidam dicunt dignitates à gentilitate sumpsisse initium. Ordinis autem personæ sunt, sacerdos, diaconus, & cæteri,quos inferius
15 prosequimur. ¶ † Qualiter à veteri ritu tam gentiliū,quàm hebræorū ad cultū præsentis ecclesię trāslatio personarū facta sit,& qualiter ab illis psonæ dignitatū in Ecclesia originē habuerint, breuiter videamus. Et quidē Dñs Papa,qui pater vel custos patrū est,vicē gerit summi Pōtificis.¶ Romanus Imperator monarchæ similitudinē gerit.¶ Senatoria & patritiorū dignitas,manet in Ecclesia in quatuor patriarchis:& in Ecclesia romana in cardinalibus.lxxxvj.dist.Cōstātinus.¶ Primates, qui tribus archiepiscopis præesse habet,regē exprimūt,qui tribus ducibus præest. ¶ Metropolitani seu archiepiscopi, ducibus comparātur qui pluribus comitibus presūt,sicut illi pluribus episcopis. Pelagius tamen Papa dicit vj.quæstione iij. scitote. quòd vna prouincia habet regem & metropolitanū.¶ Episcopi comitū similitudinem gerunt. ¶ Coēpiscopi, quorum potestas sublata est. lxviij. distin.quanuis.& ca. cōēpiscopi præsidum & præfectorum.¶ Præpositi verò,tribunos militum imitantur. ¶ Archipresbyteri,tribunos plebis.¶ Cancellarij, Prætores.¶ Archidiaconi, Centuriones. ¶ Decani, Decuriones. ¶ Presbyteri, Curati aduocatos. ¶ Personæ quoque ordinum ab illis originem habuerunt.Nam presbyteri, vices gerunt ædilium. ¶ Diaconi, quaternionū.¶ Subdiaconi, Duūuirorū.¶ Exorcistæ quęstores imitātur.

¶ Osti

¶ Ostiarij, aulæ ianitores. ¶ Lectores,carminum relatores. ¶ Acolyti,carminum scriptores. ¶ † Sanè Episcopalis ordo secundum Isi-
16 dorum.xxj.dist.cleros quatripartitus est,videlicet in Patriarchis,Archiepiscopis,Metropo-
17 litanis,atq; Episcopis.¶ † Apostolica autē fides sicut ait Anacletus Papa.xxij.dist.sacro.caput & cardo est aliarum: quoniam sicut ostium cardine regitur, sic illius authoritate omnes Ecclesiæ reguntur: & inde dicti sunt Cardinales:per quos tota Ecclesia sicut ostium per cardinem gubernatur. Illius autem prælatus Papa, id est pater patrum vocatur & vniuersalis: quia vniuersæ Ecclesiæ principatur. & Apostolicus:quia principis Apostolorum vice fungitur,& summus Pontifex: quia caput est omnium Pontificum,à quo illi tanquam à capite membra,descendunt.& de cuius plenitudine omnes accipiunt,quos ipse vocat in partem solicitudinis,non in plenitudinē potestatis.extrà de vsu pal.c.ad honorē.Hic est Melchisedech, cuius sacerdotium non est cæterie
18 comparatum.¶ Patriarcha verò,† Græca lingua, summus patrum interpretatur, quia primum, id est Apostolicum retinet locum.xxj. dist.clericos.& ideò quia summo honore fungitur, tali nomine censetur:sicut Romanus, Constantinopolitanus,Antiochenus, Alexandrinus,Hierosolymitanus. Dicitur etiam Patriarcha, quasi pater arcæ, id est Ecclesiæ.vel pater patrum,princeps. ἄρχων, enim Græcè,Princeps interpretatur Latinè.Hic est Moses, qui Aaron in Pontificem oleo conseera-
19 uit.¶ † Archiepiscopus,Græco vocabulo dicitur,eò quod sit summus seu princeps Episcoporum. Tenet enim vicem Apostolicam: & præsidet tam metropolitanis, quàm cæteris
20 Episcopis. ¶ † Metropolitani seu metropolitæ, à mensura ciuitatum vocantur, singulis enim prouincijs præeminent: quorū authoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt,sine quibus nihil reliquis Episcopis agere licet.Solicitudo enim totius prouinciæ eis commissa est.Vnde Pelagius Papa ait.v.q.iij. scitote. Scitote certam esse prouinciam, quæ habet decem aut vndecim ciuitates & vnum Regem: & totidem minores Potestates sub se:& vnum Metropolitanum, aliósque suffraganeos decem vel vndecim iudices Episcopos. Ad quorum iudicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac ciuitatum referantur. Omnes autem superius designati ordines Episcoporū & superiorum vno eodémque vocabulo, Episcopi nominantur. Sed priuato nomine quidam vtūtur,propter distinctionem potestatis quam singulariter acceperunt. Episcopatus vocabulū,vnde dictum sit,sub tit.de Episcopo dicetur.Porrò secundum Anacletum Papam.xcix.dist.prouinciæ. Primates & Patriarchæ diuersorum nominum, sed eiusdē formæ atq. officij sunt. Et ideò quidam Primates vsurpant sibi nomen Patriarchæ: vt Aquilegien.& Grandēn. Primatia autem dicta est, à primitijs conuer-
21 sionis ad fidem.¶ † In concilio quoq; Affricano eadem distinēt.j. statutum est, ne primæ sedis Episcopus princeps sacerdotū aut summus sacerdos,aut aliquid huiusmodi,sed tantùm primæ sedis Episcopus appelletur. Pelagius etiam Papa statuit ead.dist.nullus.vt nullus Patriarcharum vniuersitatis vocabulo, vnquam vtatur: nec aliquis in suis Epistolis vniuersalem nominet illum: quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur,patriarcharum nomen cæteris derogatur & subtrahitur. ¶ Ad hæc summorum Pontificum præsulum atq; reliquorum sacerdotum institutio in veteri testamento sumpsit exordium. & in nouo est plenius consummata.xvj.distinct.§.j. Summi nanq; atq; minores sacerdotes à Deo per Mosen instituti sunt,vt perpetuus esset cultus tabernaculi per successores eorū à filijs Israël. Exod. 27
Dauid autē ad ministeria domus Dei amplius ianitores instituit,& cātatores: Salomon exorcistas inuenit, sicut sub titulo de sacerdote dicetur.Hæc omnia Ecclesia in nouo testamento imitata est vt iam dictum est.Habet enim ianitores,quos ostiarios appellamus:pro cantoribus verò lectores simul & cantores instituit,exorcistas etiam nomine & officio antiquo manente recepit pro filijs Aaron. Omnes infra summum Pontificē sacerdotium administrantes, consecrati sunt: inter quos
22 quædam† discretio est exorta, vt alij appellentur simpliciter sacerdotes: alij archipresbyteri: alij Episcopi: alij Archiepiscopi seu Metropolitani:alij Primates:alij Patriarchæ: alij summi Pōtifices,vt præmissum est.Quæ discretio maximè à Gentilibus introducta est,qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines, id est primates appellabant: hi in capite pileum habebant, in quo erat breuis virga, qua à carnibus sacrificiorum aues arcebant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pileum autem ipsum desuper aliquid lanæ habebat, quod cum per æstum ferre nō possent, filum tantum in capite ferre cœperunt. Vnde à filo, quo † vrebantur, flamines dicti
23 sunt, quasi filamines. Verū festuis diebus filo deposito pro sacerdotij eminentia pileum imponebant. Maiorum quoq; & minorum sacerdotum discretio in nouo testamento ab ipso Christo sumpsit exordiū, qui Apostolos pro
24 maioribus discipulos, pro minoribus sacerdotes instituit. Petrum verò in summum sacerdotem elegit. Apostoli etiam eandem formam secuti in singulis ciuitatibus Episcopos & presbyteros ordinauerunt prout sub tit. de sacerdote dicetur. Leuitæ verò ab Apostolis legimus ordinatos. Vnde Cypria. ait xciij. dist. dominus. Meminisse debēt diaconi, quoniam
25 Episcopos † & præpositos dominus elegit. Diaconos autem post Ascensionē Domini in cœlum Apostoli sibi constituerunt: subdiaconos & acolytos tēpore procedente Ecclesia sibi constituit. Et sicut canon Clemētis Papæ testatur lxxxj. dist. in quibus beatus Petrus Episcopos, Primates vel Patriarchas in illis ciuitatibus poni præcepit: in quibus olim apud Ethnicos siue Gentiles erāt flamines eorum, atque primæ legis doctores. In quibus verò olim apud eos erant eorū archiflamines: quos minores reputabant quàm dictos Primates eorum, Archiepiscopos instituì præcepit: & in singulis reliquis ciuitatibus singulos Episcopos. † Anacletus quoq; Papa ea. dist. Episcopi.
Leuit. 12 instituit presbyteros per castella & villas poni & ordinari. Cæterùm in Leuit. legitur voce superna ad Mosen dictum esse: Loquere ad Aaron, domo de semine tuo, per familias qui habuerit maculā, non offerat panes Deo suo: nec accedat ad ministeriū eius, si cęcus fuerit: si claudus, si paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si mancus, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo: si iugem scabiem, si impetiginē in corpore, si ponderosus, si languidus: quia indignū est dare Deo, quod dedignatur homo. lxxj. dist. hinc & enim. & c. seq. in quo instruimur quales à clericatu sint
26 repellendi. ¶ † Dicuntur autem clerici à κλῆρος, Græcè, quod est sors seu hæreditas Latinè: quasi sint de sorte Domini vel quasi domi-
Psal. 15 nius eorum sors sit: iuxta illud Prophetæ: Dominus pars hæreditatis meæ &c. xij. quæstio. j. clericus. & c. qui. extrà de præben. cùm secundum. Ex quo patet, q̄ nihil extra Deum habere debent: sed solùm decimas, primitias & oblationes: quæ sunt hæreditates Domini accipiant: siue quasi sint sortè electi. In vet. namque testamento: & apud Gentiles & cle- Psal. 15
rici, & sacerdotes sorte & libris eligebantur: & in nouo testamento Mathias sorte ele Actu. 1
ctus est. Primus autem clericus factus est Petrus. Iginius Papa decimus à beato Petro cō-
26 posuit clerum, & distribuit gradus. ¶ † Circa coronam clericorum, tria attendenda sunt, scilicet Capitis abrasio. Capillorum detruncatio. Formæ circulatio. Ad capitis abrasionem tria sequuntur, scilicet munditiæ conseruatio, deformatio & denudatio: mūditiæ conseruatio: quia ex capillis sorder in capite aggregantur. Deformatio: quia capilli ad ornatum sunt: significat ergo tonsura mundam & non formabilem vitam, id est quòd clerici debent habere munditiam mentis interius: & non formabilem vitam, id est nō exquisitum habitum exterius, secundū Dionysium in Ecclesiastica Ierarchia. Rasura quoq; & tonsura capillorum, est depositio omnium temporalium. Clerici enim victu & vestitu contenti, omnia cōmunia habere debent. xij. q. j. clerici. & c. dilectissimis. Vnde iuxta Apostolū: Comā non nutriant: sed caput desuper in modum sphæræ radant. xxiij. dist. prohibitæ. Denudatio autē ipsa superioris partis capitis, nullum debere esse mediū inter nos & Deū denonstrat, vt reuelata facie gloriā Domini liberè contemplemur. ¶ Rursus radimus caput relictis inferius in modum coronæ capillis: quia caput mentē signat: capilli verò seculares cogitationes. Sicut ergo caput mundatur superius à capillis: ita mens nostra dum superiora, id est cœlestia cogitat, à secularibus cogitationibus mundari debet. Sed pars inferior capillos habet: quia non est prohibitum aliquando de secularibus cogitare, sine quibus vita præsens duci nō potest. j. q. j. si quis obiecerit. Circa detruncationē capillorum notandum est, quia illa significat, q̄ clerici omnes superfluas cogitationes debent à mente abscindere. ¶ † Abtonso igitur capite & patentibus auribus, incedere debēt: ne capilli crescendo aures operiant: & oculos impediant. xxiij. dist. non liceat. quoniam prouidendum est, ne seculares cogitationes aures & mētis oculos impediendo, nos ad secularia trahant. Vnde capillos super aures tondeamus: vt quinq; capitis sensus expeditos ad Dei seruitium habeamus.

beamus. ¶ Bene igitur ad Ezechielem dicitur:
Ezec. 44 Sacerdotes caput suum non radent, neque comam nutriant: sed tondētes attondeant capita sua. Siquidē vt ait Grego. in pastorali. lib. ij. c. xviij. Capilli in capite exteriores, sunt cogitationes in mēte. Qui dum super cerebrum insensibiliter oriuntur: curas vitæ præsentis exprimunt. Quæ quia ex negligētis sensu importunè aliquando prodeunt, quasi nō nobis sentientibus procedunt. Quia ergo sacerdotes qui sunt sacri fideliū duces, solicitudines exteriores habere possunt, nec tamen eis vehementer incūbere debent: rectè caput radere, vt comam prohibentur nutrire: vt cogitationes cordis de vita subditorū, nec à se finditus amputent: nec rursus ad crescendum ni-
Ezec. 44 mis relaxent. Et bene subditur: Tondentes ac tondeant capita sua. vt videlicet curæ temporalis solicitudines: & quantū necesse est, prouideant: tamen rescindantur citius, nē immoderatius exerescant. Dum ergo per administrationem exteriorū prouidentia corporum, vita protegitur, & rursum per moderatam cordis intentionē non impeditur: capilli in capite sacerdotis reseruantur, vt cutem cooperiant: & resecantur, ne oculos claudant. Circa formæ circulationē seu coronam sciendum
28 est, q̄ sit propter multa. ¶ † Primò: in signum, quòd Christus rex noster seipsum in ara Crucis oblaturus, spineam coronā portauit. Vnde & nos, qui per eandē passionem saluari desideramus, Dominicę passionis signū, id est formam spineæ coronæ quā ipse vt spineas peccatorum nostrorū auferret, in passione portauit in capite, in verticibus nostris portamus: vt sicut ille pro nobis, sic & nos pro illo irrisiones & opprobria paratos esse libenter sufferre monstremus. ¶ Secundò, circulus capillorum, virtutē æqualitatis vndiq; rationi consentientē designat. Tunc enim tēporales res
29 bene cogitantur, si cōueniant rationi. ¶ † Tertiò circularis figura sit: quia hæc figura non habet principium, neq; finem. Per quod datur intelligi, q̄ clerici sunt ministri Dei, qui non habuit principiū, neq; habebit finem. ¶ Quartò, hæc figura nullū habet angulū: per quod significatur, quòd clerici non debent habere sordem in vita: quoniā vbi angulus, ibi sordes: vt dicit Bernardus. Et q̄ debent habere veri-
32 tatem in doctrina: quoniam veritas angulos non amat. vt dicit Hiero. ¶ Quintò, quia hæc figura, omnium figuratum est pulcherrima. Vnde in hac Deus cœlestes creaturas fecit: per quod significatur, quòd clerici debent habere pulchritudinem interius in mēte: & exterius in cōuersatione. ¶ Sextò, quia hæc figura est omniū simplicissima. Nam secundum Aug. nulla figura ex vna linea tantū consistit, nisi sola circularis: quæ vnica linea claudiur: per quod significatur, q̄ clerici debent habēre simplicitatē columbinam: iuxta illud: Estote simplices, sicut colūbæ. vj. q. j. ex meri-
30 to. ¶ † Septimò corona, clericos esse specialiter regnū Dei demonstrat. Ipsi nanq; secundū Matt. 5
Hiero. xij. q. j. duo sunt. sunt reges & sacerdotes, id est regales sacerdotes: & sunt reges, id est se & alios in virtutibus regentes: & ita in
31 Deo regnū habent. ¶ † Sanè rasura capitis clericorum fit: sicut ait Bæda in historia Anglorum, in memoriā eius: quia cū beatus Petrus in Antiochia prædicaret, abraserunt summitatem capitis eius in contumeliam nominis Christiani & Dominicæ passionis: quod quidem hodie toti clero in honorem traditur. Fuerunt tamē, qui dicerent quòd tonsuræ Ecclesiasticæ vsus à Nazareis, qui omnia veteris legis custodiūt, exortus est. xxiij. q. iij. ver. Nazarei. Hi enim prius crine seruato, denuò post magnæ vitæ continentiā, caput radebāt: & capillos in igne sacrificij mittebāt: vt perfectionem deuotionis suo Domino cōsecrarent. Quorum exēplo ab Apostolis introductum est: vt & Nazarei ac sancti Dei crine prætonso innouentur: quāuis olim Christiani à Iudæis quasi in opprobriū Nazarei vocarentur, pro eo, q̄ Saluator noster à vico quodam Galileæ Nazareus appellatus est. ¶ Potest etiam dici, quòd vsus tonsuræ à lege occasionem traxit. Sacerdos nanq; legis tyaram, id est pileum ex byssō in modū mediæ sphæræ in capite, Rex verò coronā gestabat: pars verò capitis rasa tyaram: circulus crinium designat coronam, ad notandum, quòd instituit eos Deus genus electum, in regalem sacerdotem. ¶ Rursus lex coronam quatuor 1. Pet. 2
digitorum, super mensam, & desuper aureolam fieri iubebat. Cæterùm ad Ezechielem Dominus dicit: Sume gladium acutum, & Ezech. 5
educ per caput tuum & barbam. Longitudo nanque capillorum, multitudinem significat peccatorum. † Hinc igitur clerici barbas sibi radere informantur. Ratio nanque pilloruṁ, barbæ, qui ex superfluis stomachi prouenire dicuntur humoribus, designat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnat, quòd vitia & peccata, quæ in nobis superflua sunt, resecare debemus. Radimus enim barbas vt per innocentiam & humilitatem puri videamur & Angelis, qui semper in iuuenili ætate florent coæquemur. ¶ In ieiunijs tamē quandoq; capillos crescere permittimus: quia cogitationes quę contra Deū non sunt: vt est Ecclesiam ædificare, ægrū colere, & similia, quæ tempore abstinentiæ fieri solent, prohiberi non debent. Cōciliū Carthaginēse statuit: extrà de vita & ho. cler. clerici. xxxiij. dist. si quid. vt clerici neq; comam nutriant neq; barbam. ¶ †Ordinantur autē clerici, vt Deo seruiant: nec decæcero seruiant mundo: nec gloriæ mundi. Debēt ergo offerre corpora sua, hostiam viuentem, sanctam, Rom. 12 Deo placentem. Vnde Apostolus ad Roma. Confundantur omnes qui gloriantur in stultitia, id est in gloria mundi, quæ non est vera gloria: sed imago gloriæ. ¶ Quare autem ordinandis manus imponatur: dicetur in tractatu de diacono. ¶ †Ordinātur in quatuor temporibus: ideò quia sacerdotes & alij clerici locum in Ecclesia obtinent: quem Leuitæ in populo Israël obtinuerunt: quos sicut in libro Nume. 3 Numerorum legitur: Dominus pro primogenitis recepit, & eos in Aegypto, dum primogenita Aegyptiorum interficerentur, custodiuit: primogenita verò, quasi quædam primitiæ sint. Vnde quasi primitias Domino offerimus, cum aliquē ad sacros ordines consecramus. Conueniens igitur est, vt in primitijs temporū, scilicet in quatuor temporibus, primitias hominum offeramus. ¶ Rursus ideò in quatuor temporibus, vt quatuor virtutibus exornentur: & sub quatuor Euangelijs seruire Christo, & Ecclesiæ moneantur. In vere, vt virtutibus floreant. In æstate, vt fructus afferant. In autumno, vt fructus bonorum operum metant. In hyeme, vt collecti conferuent in horreo: & eis fruantur in Domino. Et vide in sexta parte sub Sabbato post Domi- 35 nicam xvij. Ideò autem † potius in Sabbatis quatuor temporū, quam in quartis, vel sextis ferijs sunt ordinationes: quia illa dies Spiritui sancto consecrata est: cuius dona, in ordinibus recipiuntur. Præceptū enim est à priori populo, Sabbatum celebrare, ad hoc, vt esset figura sanctificationis Spiritus sancti. Vn- Exod. 16 de in Exod. Requies Sabbati sanctificata est Domino. Et iterum: Custodite Sabbatum meum: sanctum est enim mihi: quia erit signum inter me & vos, in generationibus vestris. Exo. Præterea, nusquam legimus in Gene. sanctificationem fieri per omnes priores dies: sed de Sabbato solùm dictum est: sanctificauit Deus diem Sabbati. Fiunt etiā in Sabbato in figurā, quòd ordinandi debent habere Sabbatum temporis: vt tandem transeant ad Sabbatum æternitatis. Ordinatio autem, quæ fit in Sabbato, sequentis diei est. Figurat enim sacerdotes ordinatos, esse ministros diuersorum Dominicorum sacramentorum. Ideóque fit hora nonaquia iam illud tempus ad Dominicum diem, scilicet resurrectionis intelligitur pertinere. lxxv. dist. quia partibus. extrà de tempo. ord. literas. Ordinandi enim ad Christi similitudinem Sabbato re- 36 surrexisse intelliguntur. ¶ †Congruè igitur in hac die, scilicet Dominica celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum, in qua sunt collata chrismata gratiarum: in ea Dominus resurrexit: in ea Apostolis insufflauit dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum Mar. 16 remiseritis peccata, remittentur eis. In hac Ioan. 20 promissus Spiritus sanctus aduenit. Rectè ergo ad eum benedictiones sacerdotales dirigimus: vt cum Apostolis hilariter cantare Actu. 2 possimus: Veni sancte spiritus: reple tuorum corda fidelium, scilicet ordinatorum. Fiunt etiam ordinationes in Sabbato mediante hebdomade quadragesimæ, qua cantatur: sitientes. lxxxv. distinct. cap. fina. lxxiij. c. principali. xvj. quæst. j. in parochijs. & etiam in Sabbato sancto: verumtamen vsque ad tempora Simplicij Papæ, Romani Pontifices dicuntur semper in Decembri ordines celebrasse, vt dicetur in sexta parte sub Sabbato post decimam septimam Dominicam. Vnde & nunc officia plena inueniuntur. quod in alijs non contingit. In Sabbato verò post Pentecost. ordines facti non conferuntur: quia in sequenti nunc septimana recepta Spiritus sancti gratia ce- 37 lebrantur. † Solus autem Romanus Pontifex potest subdiaconos facere in diebus Dominicis. extrà de tempo. ordin. cap. j. Alij prælati possunt in diebus Dominicis solùm minores conferre. & virgines consecrare. Si autem ob vrgentē necessitatem in die Dominica ordinatio fiat: ea fortè per sici non potuit in Sabbato, debet hoc fieri ieiunio cōtinuato, tam ab ordinando quàm ab ordinatore: quia tunc propter continuationem ieiunij fingitur vna dies: extrà de temp. ord. c. literis. lxxv. dist. quod

38 quod patribus. & c. seq. ¶ †Cæterùm in quibusdam locis habentes festa suarum Ecclesiarum in sabbatis, quatuor temporum, transferre dicuntur ieiunium in præcedentem septimanam ob honorē suarum festiuitatum: sed dicimus nec hoc eis licere: nec tunc posse ordines celebrari. Melius igitur esset festiuitates ipsas transferri. De hoc dicetur in sexta parte sub quarta feria tertię hebdomadæ aduentus. Qua die & hora fiat Episcoporū consecratio, sub titu. de Episcopo dicetur. ¶ Illud etiam considerandum est, quòd sacerdotes & diaconi, tantùm nominantur ab Apostolo in Epistola: eò quòd ipsi præcipuè in ministerio altaris necessarij sunt. Cæteri verò ordines posteà adiecti sunt pro vtilitate ministerij: quia propter multitudinem credentium ritè per illos non poterat adimpleri. Vnde & secundum Ambro. illorum ordinatio præcipuè circa altaria celebratur: & pro eis Episcopus ante altare prosternitur. Alij verò nequaquā ad altare ordinantur: eò quòd nec ad altaris ministeria statuuntur: sed alia officia implent, cantando, siue legendo, siue alia seruitia faciendo: omnes tamen quærunt facię prælati, id est, præsentiā domini, vt valeant in primo- Gene. 25 genitis hęreditare, ad instar Iacob qui sibi fratris primogenita vendicauit. Et attende, quòd in quibusdam Ecclesijs immediatè post collationem cuiuslibet ordinis, cantatur responsoriū vel tractus: prout apparet in libro Pontificali per nos edito: & bene ad denotādum, quòd ordinati in lectione iam lecta, instructi ad solicitudinem & laborem: quæ per responsorium & tractum significantur, vocantur. ¶ Quia verò de virginū consecratione mentio facta est, videndum est primò, quibus diebus benedicantur. Secundò, quid significent, 39 quæ in earum benedictione agūtur. ¶ †Benedicuntur autē in Dominicis diebus: & in diebus Epiphaniarum: & in albis Paschalibus: & in festis Apostolorum: vt Spiritus sanctus super eas simplices, vt columbas, descendere vi- 41 deatur: & vt per Apostolos per morem virginitatis Ecclesiæ prius tradiderunt, quasi per paranymphos sponsę Domino consecrentur. ¶ Sequitur videre, quid significent, qui in earum benedictione agūtur: & licet omnis anima Deo desponsetur per fidem: vnde Osee: Osee 2 Sponsabo te mihi in fide. Virgines tamen specialius Christo desponsari dicuntur: quia earum caro carni Christi familiarius se conformat: pro eo quòd illa sicut nec caro Christi corruptionem nō sensit. Et inde est, quòd virgines sequuntur agnum, quōcunq; ierit. Apo- 40 ca. ¶ †Sanè virgines benedicendę sub papilione, Apoc. 15 vel aliquo alio loco stant, inclusiuéq; archipresbyteto vel alio ante Euangelium alta voce cantante: Prudentes virgines &c. cum cereis ardentibus in manibus, nudis capitibus exeunt obuiam Episcopo, & Ecclesiam ingrediuntur. Siquidem cereos accensos ferunt in manibus: Iuxta illud Luc. Sint lumbi vestri Luc. 12 præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris: vt ostendant se imitari prudentes virgines, quæ ornauerunt lampades suas: & exierunt obuiam sponso. Sponsus nanque earum, Matt. 25 est Christus, quem Pontifex eius vicarius repræsentat. Lucernas quidem ardentes in manibus tenere: est per bona opera exemplum proximis monstrare. Iuxta illud Saluatoris: Matt. 5 Luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona &c. Egressus verò earum de papilione: & ingressus in Ecclesiam, designat quòd per suscipiendam benedictionem, & à Christo desponsationem, de ergastulo, & ærumnis, ac tenebris præsentis vitæ atq; fallacijs, ad cœlestis regni libertatem, gaudium ac claritatem, & ad superni regis thalamū transducuntur. Vnde Ecclesia: Veni electa mea: & ponam in te thronum meum. Nudis capitibus obuiam veniunt: & Pontifex cantando dicit illis: venite: & ipsæ similiter cantando respondent: & nunc sequitur ad repræsentandum, quod in Canticis legitur: Surge amica Cantic. 2 mea sponsa mea, ostende mihi faciem tuam, & sonet vox tua in auribus meis. Rursus denudatio capitum, depositionem & abrenuntiationem mundanorum congruè designat. Nudato etiam capite, Ecclesiam ingrediuntur: ad notandū quòd velut formosæ & sponso placidæ in ipsius sponsi tabernaculum introducuntur: iuxta illud in Canticis: Nigra Cantic. 1 sum, sed formosa: & introduxit me Rex in tabernaculum suum. ¶ †Ter autem dicitur eis: venite. ad notandum quòd ad hoc tripliciter debemus venire, scilicet, Per abdicationem proprietatis. Per votum castitatis. Et per sponsionem obedientiæ. ¶ Debent quidem venire. Primò per abdicationem proprietatis de conuersatione mundana: de seruitute Aegyptiaca: de carcere: de laqueis: & de retibus: vn de Psal. Cadent in retiaculo eius peccatores. psal. 140 Et Sap. Creaturæ Dei factæ sunt in tentatio- Sap. 14

nem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem animæ hominum: & in mulipulam pedibus insipientium. ¶Secundò, debent venire, per votum castitatis, tanquàm prodeuntes à delectatione carnali, & immunditia, & loco toxicato: de quo si quid anima sumit, & per pœnitetiam non reijcit, moritur morte æterna. ¶Tertiò, per sponsionem obedientiæ de propria voluntate: sicut de corruptione & cli bano accenso & de Babylonica fornace. Et ideò cum pueris, qui erant in fornace illa dicunt: Et nùc sequimur in toto corde: & timemus te. & quærimus faciem tuam. in Dañ. parum ante Psal. Benedi. De quolibet autem istorum exeundum est, firmo cordis proposito, solenniori voto, & totius vitæ perseuerantia. Et hæ sunt quasi tres diætæ. Exo. viarum dierum ibimus in solitudine. Quas tres diætas præmisse tres vocationes, tripliciter sactæ designant. Quia verò post susceptum tam laudabile propositum, restant insidiæ & tentationes dæmonum: atque acerrima contra mundum, carnem & dæmones certamina: & insuper regularis obseruantiæ difficultas, quæ muliebris infirmitas sufficienter per se sustinere non posset: ideò diuinum auxilium, & sanctorum suffragia per litaniam, quæ subijcitur, implorantur. ¶†Consequenter deponunt vestes veteres: & induunt nouas benedictas: ad notandũ, quòd in hoc propositoveterus homo exuitur: & nouus induitur: qui sicut legitur Ephe. Creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et debent esse vestes mundæ & candidæ ad significandum, quòd quia Dei filio desponsantur, debẽt decæterò se mundas & sanctas absque macula præseruare vel cõseruare. Iuxta illud Apostoli: Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Hoc enim candor seu mundicia vestis ostendit. Vnde Ecclesiastes: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Et hoc est sumptum à beata Cæcilia, quę exterius veste fulgebat, intus castitate nitebat: & ab Angelis, qui in Christi resurrectioue visi sunt in vestibus albis. Vel si sit niger habitus, significat carnis mortificationẽ. Quia enim Christus sponsus suus mortuus est pro ipsis, debent & ipse commori pro illo. Vnde Apostolus: Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Et Rom. Si complantati facti sumus similitudini mortis Christi, simul & resurrectionis erimus. Rursus nigredo habitus, est contemptus viridis amplexus. ¶†Subsequenter indutæ vestibus benedictis versus Episcopum veniunt, quasi ad ipsum actu dicant: Regnum mundi & omnem ornatum seculi cõtempsimus, propter amorẽ Domini nostri Iesu Christi &c. ¶†Vela quoq; super scapulas & pectora dependentia ex institutione Sothetis Papæ, cum signo Crucis earum capitibus imponũtur. ¶Primò, ad significandum, quòd pro Christo debent mundum humiliter corde, & opere contemnere, & sensus velare: ac memoria passionis Christi munire: ne ad mundana lasciuiendo exeant: vel illa ad illarum sensus intrent. Iuxta illud Apostoli: Mihi mundus crucifixus est: & ego mundo. ¶Secundò, velantur, quia nõ sunt imago Dei. xxiij. quæst. v. mulierem. ¶Tertiò, vt ostendantur subiectæ. ¶Quartò, ne illicitè cunctis viris appareant. ¶Quintò, ne species earum, occasio inspectoribus sit peccãdi. quia Psal. ait: Domine delectasti me in factura tua: & creaturæ Dei factæ sunt in tentationem: vt præmissum est. Velum ergo, est signum pudoris, & futuri honoris. ¶Deinde, quia Christo despõsantur, qui est α, καὶ ω, id est principium, & finis: ideò datur eis anulus, qui est rotundus, principio & fine carens. Et ponitur in quarto digito, ex quo vena quædã sanguinis ad cor protenditur: vt sciant se sponsum suum Christum toto corde debere diligere, & ei inseparabiliter adhærere. Postremò verò coronæ capitibus earum imponuntur. iuxta illud Ecclesiast. Veni spõsa Christi: & accipe coronam &c. ad notandum, quòd quando virgo per consecrationem summo regi desponsatur, regina efficitur, id est se & alios in virtutibus regens. Vnde Prouerb. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. In qua coronatione Põtifex cantat illud Canticum lætitiæ: Veni electa mea, &c. tanquàm cœlestis sponsi paranymphus. Et hinc est, quòd illarũ amici & consanguinei in hac consecratione lætantur. Leo Papa primus instituit in concilio Calcedoñ. quod ipse celebrauit, solas virgines debere velari. ¶†Quia verò in præmissis de velo mentio facta est, ideò notandũ, quòd velum aliud est conuersionis: aliud cõsecrationis: aliud professionis: aliud ordinationis: aliud prælationis. Velum conuersionis, aliqua de seculari vita ad religionem transiens, assumit: & tunc si per annum inter velatas steterit, vlterius exire non poterit. extrà de regu. vidua. & c. statuimus.

¶Velum

¶Velum consecrationis, à solis Episcopis solis virginibus, & solũ in festiuis & Dominicis diebus datur. Vrgente tamẽ necessitate, sicut & baptismus, omnibus dari posset. xx. q. j. deuotis. Non datur etiam nisi in xxv. anno illud recipienti: nisi fortè dispensatiuè. lxxvij. dist. placuit. ¶Velum autẽ professionis, suscipitur à virgine, quando continentia profitetur: non tamen ante xij. annũ. ea. q. j. & q. ij. puella. quoniam nec ante illud tẽpus benedicitur. extrà de regu. cùm virum. ¶Datur velũ huiusmodi cum benedictione solemni: & cũ litania: extrà ea. parte. Hoc velũ nullus Episcopus dat viduis vel corruptis. vt in c. deuotis. in fin. sed ipsummet de altari (vt dicunt quidam) assumunt: xxviij. q. j. viduas. extrà de reg. vitum. ¶†Sanè, virgo & nõ vidua, ideò ab Episcopo velatur: quia virgo in hac despõsatione typũ gerit Ecclesiæ: quę pura & virgo vni nupsit viro, id est Christo. Et in signũ huius rei, velatur ab Episcopo: quia à Christo recipitur in cõiugium. In cuius persona dictũ est: anulo suo subarrauit me Dominus. Sed vidua nõ gerit in tali facto typũ Ecclesię: sicut virgo: cum non sit integra mente & corpore sicut illa. Vnde non sic coniungitur Christo, vt repræsentet Ecclesiæ coniunctionẽ: quare non velatur. ¶†Præterea sacerdos prohibetur secũdis nuptijs interesse, & super secundò nubẽtes benedictionem infundere. extrà de secun. nupt. c. j. prout dictum est in prima parte sub ti. de sacramentis. Sed hæc vidua, quasi secundò nubit: primò homini: postea in professione Christo: adeóq; ei quasi celebranti secũdas nuptias non porrigitur velũ consecrationis, nec etiam professionis: sed ipsa illud suscipit de altari. Aiunt tamen quidã, quòd licet nõ ab Episcopo, potest tamen à sacerdote velo professionis, vel conuersionis velari: extrà de reg. vidua. xx. q. j. denotum. extrà quod met. cau. c. j. à quo seu à cuius ministro habitum seu vestem religiosam assumit. xx. q. j. vidua. extrà de ele. vel vo. consuluit. In libro tamẽ Pontificali secundũ ordinem Romanũ, habetur benedictio viduę continentia profitentis, & veli eius. Nam & Dominus Sareptanã viduam per Heliã prophetam cõsolatus est. Et vidimus in vrbe Episcopum Hostiẽn. inter virgines benedicere duas viduas moniales. ¶†Velũ ordinationis olim diaconissæ in quadragesimo anno dabatur, vt posset legere Euangeliũ in nocturnis. xxj. q. j. sanctimoniales. xxvij. q. j. diaconissa. in concilio Laudicen. xxxij. dist. c. fi. statutũ est vt mulieres quæ apud Græcos presbyterę appellantur, apud nos verò viduæ, aut seniores vniuræ aut matricuriæ appellãtur in Ecclesia, tan quam ordinatas cõstitui non debere. ¶†Velũ prælationis olim abbatissis in xl. anno dabatur. xx. q. ij. inuẽculas. xxxj. q. j. quomodo. ¶Illud autẽ sciendum est, q̃ sacrosancta mater Ecclesia gradus & ordines habet distinctos. Et Romanus Pontifex celebriter Missarũ solennia agẽs, sex habens secũ ordines clericorũ, scilicet Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, acolytos & cãtores. ipso numeri sacramento perfectionẽ huiusmodi officij manifestãs. Senarius nãq; numerus perfectus est: vt in proœmio tertię partis dicetur. Sed & sex ordines ministrorũ fuisse inveteri testa. legimus: videlicet põtifices, sacerdotes, leuitas, nathineos, ianitores, & psallẽtes: quos ex maiori parte distinxit Artaxerxes in Epistola quam Esdræ scribæ direxit, dicens: Notũ facimus de sacerdotibus vniuersis, & leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, & nathineis, & ministris domus Dei: vt eis vectigal, tributũ, & annona nullatenus imponatur. ¶†Ordines verò Ecclesiasticos Siluester Papa enumerat. xxiij. distin. à subdiacono. & j. q. vij. clericus. dicens: Pontifici presbyter, presbytero diaconus, diacono subdiaconus, subdiacono acolytus, acolyto exorcista, exorcistæ lector, lectori ostiarius, ostiario abbas, abbati monachus, in omni loco obsequium repræsentent. Beatus quoque Isidorus. xxj. distinct. cleros. ita dicit: generaliter clerici nuncupantur omnes, qui in Ecclesia Christo deseruiunt: quorum gradus, & nomina sunt hæc: ostiarius, psalmista, lector, exorcista, &c. mentionem enim faciens post alia de cantatore. Et hi omnes gaudent priuilegio clericali. Verũtamen quidam perfidi hæretici sacramentum ordinis contemnentes, falsò mentiuntur, quòd Ecclesia Christi non habebat personas, quas exorcistas, ceroferarios, lectores, vel diaconos appellaret: sed solùm exorcistas dæmonũ, qui aduersabantur Paulo: nec ea quæ Christus fecit, vel Apostolus dixit pro tam vilibus significationibus, quæ infrà sequuntur, fecit & dixit: sed altiora & pretiosiora, quæ Romana nescit Ecclesia demonstrauit. ¶†Horum autem ordinum quidam sunt non sacri: & quidam sacri. Non sacri seu minores ordines sunt hi: cantoratus, psalmistatus, ostiariatus, lectoratus,

exorc

Universidad de Deusto
Biblioteca

exorcistatus,acolytatus.Sacri verò seu maiores sunt isti:subdiaconatus,diaconatus,presbyteratus,Episcopalis ordo.¶ †Communiter autem asseritur septem ordines fore, quorum ostiarius est primus,& sacerdos vltimus,propter septiformem Spiritus sancti gratiam, cuius munere sua officia prosequuntur. Si autem velis ad singulos ordines singula dona referre,à timore incipiens,illum ostiario deputabis:& exinde singula singulis referens,sapientiam presbytero adaptabis. Esa.iiij. Hæ sunt septem mulieres, in quibus Spiritus sanctus haber hospitium:&vnaquæq; illarum suarum parat conuiuiũ.¶ †Rursus,spiritualiter*ostiarius est, quicunq; spiritualiter alios in Ecclesiam introducit, id est,qui fidem prædicando docet. Lector est, quilibet mores docendo: exorcista,orando:acolytus,illuminando:subdiaconus, humilitatem monstrãdo:diaconus, alios exhortando: sacerdos,seipsum hostiam sanctam Deo offerendo:Episcopus,sacramenta ministrando .De quolibet tamen feriatim specialiter prosequamur.

ADNOTATIO.

* SPIRITVALITER. *Potest etiam legi, aut certè addi, specialiter:quòd singula officia singulis, non plura uni conferantur.* N. DOARD.

SVMMA.

1 Cantoris munus:& eius diffinitio.
2 Dauid,cantores instituit.
3 Cantores vocibus consonis cantare debent.
4 Cantandi vsus,quorsum institutus.
5 Cantoris nomine,qui intelligantur.
6 Cantores baculos gestant.

De *Cantore*. CAP. II.

ONnulli cæcitate ignorantiæ, ducti cantoratum de minoribus esse autumant ordinibus, pro eo, quòd (vt iam præmissum est) in †quibusdam canonibus inter minores ordines fit mẽtio de cantore. Fallumtur tamen: quoniam nomen est officij, & non ordo. Qui autem in veteri testamento cantores dicti sunt,hodie lectores vel Psalmistæ vocantur. ¶Cantor itaque vocatur qui vocem modulatur in cantu.xxj.distinct.e.cleros. cuius duo sunt in arte musica genera:præcentor,scilicet & succentor. Præcentor,vocem præmittit in cantu: succentor, canendo subsequenter respondet. Concentor verò dicitur,qui consonat. Vnde qui non consonat,non concinit, nec concentor erit. Sanè † Dauid prophetarum eximius, cultum Dei volens solennius ampliare,cantores instituit: qui coram arca fœderis Domini musicis instrumẽtis & modulatis vocibus decantarent: inter quos præcipui fuerunt Heman, Asaph, & Aethan: sed omnium primus Heman, cuius vicem nunc in Ecclesia primicerius obtinet: vel præcentor,qui cantoribus est prælatus.vnde legitur in Paralipomenõn: Isti sunt Paralip. 6 quos constituit Dauid super cantores domus Domini: stantes iuxta ordinem suum in ministerio: de filijs Caphat Heman cantor filius Iohel,& à dextris suis Asaph filius Barachiæ: ad sinistram ante Aethan,filius Cusi. ¶ †Porrò debent cantores cantare cõsonis vocibus, & suaui modulatione concinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare. Verùm secundum Greg.xcj.distinct.in sancta. plerunque in sacro ministerio dum blanda vox quæritur,cõgrua vita negligitur: & cantor Deum moribus simulat: cùm vocibus populum delectat.Et Augu.lib. confes. Cum me magis mouet cantus, quàm res,quæ canitur, pœnaliter peccasse cõfiteor: & tunc me audisse cantantem. Ideóque in Ecclesia Romana, altaris ministri cantare non debent:solúmque Euangelicæ lectionis officium intra missarum solennia exoluant. Et Apostolus ait:Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino: & Hier.xcij.distin.c.j. Ephe.5 Non audiant (inquit) adolescentuli: audiant hi, quibus est officium in Ecclesia psallendi: Deo non voce tantùm,sed corde esse cantandum: nec in tragœdorum modum guttur & fauces medicamine liniendæ sunt:vt in Eccle sia theatrales moduli & cantica audiantur. Cantantes igitur in corde & in charitate, cantent in choro:quoniam magis deuotione cordis, quàm iubilatione vocis cantandum est: xxxviij.distinct.edulio.non tenentes in manibus cymbala,vel aliquid huiusmodi:prout in veteri testamento fiebat. ¶ †Cæterùm, propter carnales, non propter spirituales, cantandi vsus in Ecclesia institutus est:vt qui verbis non compunguntur, suauitate modulaminis mouean-

mouean̄tur.Vnde Aug.in lib.confes. Consuetudinẽ canendi,probat Ecclesia,vt per oblectamenta aurũ infirmior animus ad effectũ pietatis assurgat. Antiqui pridie,quò cantandum erat,cibis alijs abstinebant,propter eam vocis:præterquàm leguminibus,psallentibus aptis. Vnde & cantores, vulgò fabarij dicti sunt.¶ †Cantores autem sunt, qui Dei 2 laudatores,repræsentant prædicatores: alios ad Dei laudem excitantes.Eorum nãq; symphonia plebem admonet in vnitate cultus vnius Dei perseuerare. Per cantoris quoque officium, paterfamilias intelligitur, qui de thesauro suo noua & vetera profert.¶ Nec 6 est prætereundum, quòd cantores † tenent baculos,in choro:ad repræsentandum illud, quod in lege præcipiebatur,vt videlicet edẽtes agnum,baculos in manibus haberent:significantes, quòd qui ad patriam festinant, esu Cœlestis agni,baculis, id est, scripturarũ sententijs indigent contra dæmones. Per baculos enim cantorum,sententias scripturarũ vel doctrinas prædicatorum intelligimus. Vnde cum legitur euangelium,deponuntur: quia per euangelicam prædicationem legales depositimus obseruantias. De choro dictũ est in prima parte sub tractatu de Ecclesia:de cantu verò in fine procemij quintæ partis dicetur.

SVMMA.

1 Psalmista,quàm variè dicatur.Et cur rara de eo mentio in sacris canonibus.numero 2.
3 Psalmista,vnde dictus. Et eius officium.

De *Psalmista*. CAP. III.

PSalmistatus† quãdoq; tõsoratus vocatur,sicut cõstitutio Inno.iij. extrà de re.iu. cùm inter.euidẽter ostendit.quãdoq; etiã clericatus. Vnde in alia eiusdẽ Innocẽ. epistola extrà de ẽta.& quali.c.cũ cõtingat.dicitur,quòd Abbas benedictus sacerdos, potest in suo monasterio clericalẽ dare tõsurã, per quam ordo clericalis cõfertur: q ordo sic collatus psalmistatus vocatur.In canone quoq; Leonis Papæ.xxxij.dist.seriatim, sic inter cætera cõmetur: seriatim & apertè prosequamur, q; sancta Romana Ecclesia in gradibus cleri 3 corũ ait:clerico,ostiarios,lectores &c.at nomine clericorũ,psalmistas ibi intelligi indubitatũ est.Vocatur etiam quandoq; cãtoratus. Vnde in Tholetan. cõcilio.xxij.dist.si psalmista.ita legitur:Psalmista id est cãtor, potest absq; cõscientia episcopi,sola iussione presbyteri,officiũ suscipere cãrãdi, dicẽte sibi presbytero:vide, vt quod ore cantas, corde credas:& quod corde credis,operibus cõprobes. ¶Sanè,quòd in † plærisq. sacris canonibus, & præcipuè.xciij. à diacono.lxxvij. dist.c.j.& ij. & nj.facta de alijs ordinibus mentione, nihil de hoc ordine tãgitur,ex eo cõtingit,quoniã alij omnes cũ solennitate, & à solis episcopis dãturiste verò eriã à sacerdote conferri potest.Ideó,q; hũc,non ordine, sed officiũ fore plurimi asseuerãt:quanquàm in eo ab episcopo collato quis clericale priuilegiũ assequatur.xxj.dist.cleros.in prin.¶ †Dictus est autẽ Psalmista à psalmis dicendis, siue ob officio canẽdi:prout sub lectore dicetur. Ad ipsum nãq. pertinet (secundũ Isidorũ xxv. dist.perlectis.)officiũ canendi,dicere benedictiones, id est, benedicamus Domino: laudes.id est, allelu Ia:vel Christus vincit:vel Christus regnat &c.sacrificiũ,id est,offertorium:responsorium,id est ,officium missę:& quicquid ad canendi peritiam spectat.

SVMMA.

1 Ostiarius,vnde dictus.Et eius officiũ.& nu.5.
2 Ostiarius,idem,quod ianitor.
3 Leuitis demandatum erat negotium ianitorum.
4 Ostiarij institutio, ex Concilio Tholetano.

De *Ostiario*. CAP. IIII.

OStiarij (secundum Isidorũ.xxj. dist.cleros)dicti sunt,eò quòd ostijs tẽpli præsint. Ipsi enim claues Ecclesię tenẽtes,omnia intus,extrà quoq; custodiunt: atq; inter bonos & malos habẽtes iudiciũ, fideles recipiũt; infideles respuũt, & excõmunicatos repellũt.¶ †Ostiarij ide sunt,quod ianitores,qui in ve.testam.ad custodiã tepli electi sunt:ne ingrederetur in illud immũdũ in omni re,id est,aliquid in omnibus rebus.Sabãt enim(prout legitur in Paralipomeno)in 1.Paralipome. 9 quatuor tepli partibus:videlicet in oriente,in occidẽte,aquilone, & austro.Portas tepli singulas ita obseruãtes:vt nec in puncto discederẽt à ministerio.¶ Leuitę † enim,quibus numerus ianitorũ creditus erat,eis cibos parabant. Hi autem imitãtur ædituos,qui apud gẽtiles erant:

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 eranz:& idem custo diebāt.¶ Sanè iuxta† decretū Tholetani concilij.xxiij.dist. ostiarius. Ostiarius, cū ordinatur postquàm ab archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionē archidiaconi, tradat ei episcopus claues Ecclesiæ de altari dicens:Sic āge, sic viue, quasi redditurus Deo rationē pro his rebus, quæ his claubus recluduntur. Clauiū ergo traditio, & verba præmissa sunt huius sacramenti substātialia:cætera sunt solennitatis.¶ Hoc† officium implemus, dum per fidem in Ecclesiā aliquē introduximus, vel docemus. Christus hoc officium impleuit, quādo dixit:Attolite portas principes vestras:& eleuamini portæ æternales &c. Et quando ementes & vendentes de templo eiecit. xvj.q. vij. sed hæc diximus, quòd in Ecclesia spiritualiter agit. Vnde in euangelio dicit:Ego sum ostium.

4 iuxta† decretū Tholetcōcil.xxiij.dist. lector. lector cū ordinatur, facit de illo verbum ep̄s ad plebē, indicās eius fidē, ac vitā atq; ingeniū. Post hoc spectāre plebe, tradit ei codicē, in quo lecturus est dicēs:Accipe, & esto relator verbi Dei habitur⁹, si fideliter & vtiliter impleueris officiū, parte cū eis, q verbū Dei ministraverint. Codicis ergo traditio, & verba p̄missa sunt de substātia hui⁹ ordinis:cætera, sunt solēnitatis.¶ Hoc officiū† implemus, dū malè viuētes in Ecclesia, corrigim⁹:& aliquē bonis moribꝰ instruimus.¶ Christus hoc officiū impleuit, quādo in medio seniorū librū Esaiæ prophetæ aperiens, legit distinctè ad intelligendū, dicēs:Spiritus Domini sup me, eò quòd vnxit me &c. extrà de sac. vnc. c. vno. Luc. 4 Esaiæ 61

SVMMA.

1 Exorcista, qui dicatur.
2 Exercistæ officium. & num. 6.
3 Salomon exorcismi modos inuenit.
4 Exorcistæ qualis sit institutio.
6 Energumini, qui:& vnde dicti.

De Lectore. CAP. V.

1 LEctor† (secūdum Isidorū. xxj. dist. cleros) à legendo: psalmista à psalmis canendis, vocati sunt. Lector enim prædicat, id est, legit siue recitat populis, quid sequātur: Psalmista verò canit, vt excitet ad cōpunctionē animos audientium: licet quidā lectores ita miserabiliter pronūtient, scilicet altè, & per vocē sonorā, vt quosdā ad luctū lamētationēq; cōpellāt. Lectores, etiā pronūtiatores vocātur, pro eo, quòd palàm siue à lōgè pronūtiāt. Tāta enim & tā clara debet esse eorū vox, vt quāuis lōgè positorū aures impleat.¶ Ad† lectores quoq; pertinet lectiones & legēdas in matutinis pronuntiare: & ea, quę prophetæ vaticinati sunt, & Apostoli dixerūt, populis prædicare, id est, legere. Ad hoc eīm ordinātur, vt libros Dei distinctè, & apertè ad intelligendū legāt: sicut in vet. test. accipimus Esdrā fecisse.¶ Ad† eius quoque ptinet officiū panē, & omnes nouos fructus benedicere. Lectores autē idē sunt, quod carminū relatores, q erāt apud gētiles. Martinus Papa. xxij. dist. lectores. statuit vt nulli liceat in populo psallere, aut legere, nisi qui ab episcopo fuerint ordinati lectores.¶ Sanè, cùm ordinatur, accipiat de manu episcopi librum in quo scripti sunt exorcismi, siue adiurationes, dicente sibi episcopo: Accipe & cōmenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energuminum, siue bapizatū, siue catechuminum. Libri ergo acceptio & verba præmissa, sunt de substātia huius ordinis: cætera, sunt solemnitatis. ¶ Energumini† sunt, qui à dæmonibus obsessi sunt, vel lunatici, siue morbum caducum patientes: sic dicti ab ἔργον, quod est labor, & μάω, quod est defectus: & νοῦς, quod est mens: quia secundum defectum mentis in defectu lunæ maximè patiuntur.* Catechumini dicuntur in fidei articulis ante baptismum instructi. ¶ Hoc† officiū implemus dū per nostras orationes vitiū diaboli de homine expellimus. Christus hoc officium exercuit, quando de maria Magdalena septem dæmonia eiecit. Mar. 16. Luc. 7

ADNOTATIO.

*PATIVNTVR. *At rectius, iuxta natiuum ἐτυμολογίαν, ἐνεργούμενοι, id est, obsessi à dæmonibus.* N. D.

SVMMA.

1 Acolyti, qui. & vnde initium duxerint.
2 Acolytorum officium. & num. 5.
3 Acolyti, imitantur carminum scriptores, vel emunctores.
4 Acolytorum institutio.

De Exorcista. CAP. VI.

1 EXορκιστὴς (secundū Isid. xxj. dist. cleros) Græcè, latinè, adiurans siue increpās vocatur. Inuocat enim super † catechuminos seu super eos, qui habēt spiritū immundū, nomen Domini Iesu, adiurans per illud, vt egrediatur ab eis de quo in. vj. parte sub sabbato sancto dicetur. Decet igitur, vt mundū habeat spiritum, qui debet immūdis spiritibus imperare. † Ad eum itaq; pertinet exorcismos memoriter retinere, manus super energuminos & catechuminos exorcizando imponere. xxv. dist. perlectis. Et secundū cōcilium Cartha. & de consec. dist. v. energuminis. ipsis energuminis in domo Dei adiacētibus victū quotidianū opportuno tempore ministrare.¶ † Refert Iosephus regē Salomonem modos Ἐξορκισμῶν, id est, adiurationis adinuenisse: quibus immūdi spiritus ab homine obsesso per Eleazarū exorcistā pellebantur: ita vt reuerti vlterius nō auderent. Huic officio mācipati, Ἐξορκισταὶ vocati sunt: de quibus in euāgelio legitur: Si ego in Beelzebut ejcio dæmonia: filij vestri exorcistæ, videlicet in quo ejciūt. Et imitantur quęstores, qui erant apud gentiles.¶ † Sanè, iuxta decretum Tholetani concilij. xxiij. dist. exorcistæ. Exorcista, cùm ordinatur, accipiat de manu episcopi libru in quo scripti sunt exorcismi, siue adiurationes, dicente sibi episcopo: Accipe & cōmenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energuminum, siue bapizatū, siue catechuminum. Libri ergo acceptio & verba præmissa, sunt de substātia huius ordinis: cætera, sunt solemnitatis. ¶ Energumini† sunt, qui à dæmonibus obsessi sunt, vel lunatici, siue morbum caducum patientes: sic dicti ab ἔργον, quod est labor, & μάω, quod est defectus: & νοῦς, quod est mens: quia secundum defectum mentis in defectu lunæ maximè patiuntur.* Catechumini dicuntur in fidei articulis ante baptismum instructi. ¶ Hoc† officiū implemus dū per nostras orationes vitiū diaboli de homine expellimus. Christus hoc officium exercuit, quando de maria Magdalena septem dæmonia eiecit. Mar. 16. Luc. 7

SVMMA.

1 Acolyti, qui. & vnde initium duxerint.
2 Acolytorum officium. & num. 5.
3 Acolyti, imitantur carminum scriptores, vel emunctores.
4 Acolytorum institutio.

De Acolyto. CAP. VII.

Exod. 27 ΑΚόλουθοι, Græcè, latinè ceroferarij, vel accensores luminum nuncupātur. Hi ab Aarō & filijs eius ministerij sui sumpsę runt exēplū. Iuxta illud Exod. Præcipe filijs Aarō, vt offerant oleū de arboribus oliuarū, purissimū, pilóq; contusum: vt ardeat luceria semper in tabernaculo testimonij: & collocabūt eā Aaron & filij eius, vt vsq; mane luceat corā Domino. Quod ergo tūc sacerdotes agebant, hoc nūc acolyti faciunt in ministerio lucernarū: quoniā præparāt luminaria in sacrario. Multa quippe non solùm in nouo, verū etiā in veteri testamēto legi Mosaicæ superaddita legimus & mutata: extrà de cōsang. & affi. nō debet. Vnde Duuid in lib. Paralipomenō dixisse perhibetur: non erit officiū Leuitarum, vt portent vltra tabernaculū & omnia vasa eius ad ministrādum. ¶ Acolyti autē, secundū† Isidorū. lxxxj. dist. cleros. xxiij. dist. acolytus. cereos ferunt accēsos: dū legitur euāgeliū, aut offertur sacrificiū, non vt tenebras aēris, sed cordis illuminent: cū sol fortè eodē tempore rutilet: & vt proximis opera lucis ostēdant, atq; ad signū lætitiæ demōstrandū: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in euāgelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnē hominem veniente in hūc mūdū. Ipsi etiā præparāt pro eucharistia suggesta, id est, vinū & aquā seu vasa in quibus ponitur aqua & vinum. xxv. dist. perlectis. ¶ Acolyti † imitātur carminū scriptores, qui erat apud gētiles seu verius emūctores, siue luminum exūctores: qui lucernas emungebāt, & luminaria cōcinnabāt: vt Nadab & Abiu. ¶ † Sanè iuxta decretū cōcilij Tholetani. xxj. dist. acolytus. acolytus dū ordinatur ab episcopo, quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debet, sed ab archidiacono accipiat ceroferariū, id est, candelabrū cū cereo: vt sciat se ad accēdēda Ecclesiæ luminaria, id est, cereos, dū euangeliū legitur mācipari: accipiat & vrceolū vacuū ad suggerēdū, id est, ad ministradū vinū in eucharistiā, id est in calicē, in quo est eucharistia sanguis Christi. Præmissa igitur verba, & vtilia sunt huiusmodi ordinis substantialia: cætera, sunt de solemnitate. ¶ † Hoc officiū implemus, dū ignē verbi cælestis, quo fratres ad cognoscēdū Deū illuminētur & inflammentur, prædicādo ministramus: vt dum lucē boni operis alijs ministramus. Dns aūt hoc officiū se habere testatur, cū dicit: Ego sum lux mūdi, q sequitur me, nō ambulat in tenebris: sed habebit lumē vitæ. Ioan. 8

SVMMA.

1 Subdiaconatus ordo, sacer est.
2 Subdiaconorum ordo.
3 Subdiaconi institutio, qualiter fiat.
4 Subdiaconus, cur in missa Lectiones legat: præter eius ferè officium.
5 Subdiaconus, quo amictu vtatur.
6 Imperatorem debere esse subdiaconum.

De Subdiacono. CAP. VIII.

1 PRæmisimus de nō sacris & minoribus ordinibus. Nunc de sacris & maioribus, qui autonomaticè sacri dicūtur, subijciamus: & primò de subdiacono. ¶ † Ordo enim subdiaconatus sacer hodie secundum Innocētium tertium

Universidad de Deusto
Biblioteca

tertiũ reputatur extrà de æta.& quali.ordi.& à multis. Siquidẽ subdiaconi, nathineorũ vices in Ecclesia repræsentãt.De quibus in Esdra legitur, quòd Dauid dederat nathineos ad ministeria leuitarũ.Vnde Græcè, διακονοι vel dicũtur:quia officijs & præceptis leuitarũ subiacẽt,& eis ministrant:ex quorum ordine fuit ille Nathanaël,quẽ Dominus in euãgelio cõmendauit dicẽs. Ecce verè Israëlita in quo dolus nõ est.Nathinei autẽ,hebraicè, dicuntur latinè in humilitate Domino seruiẽtes,vel Deo oblati.¶† Subdiaconi debent secundũ Isidorũ.xxv.dist. perlectis. oblationes in templo Domini, à fidelibus suscipere:& leuitis superponendas altaribus deferre:calicẽ & patenam ad altare Christi deferre:leuitis tradere,eisq; ministrare;: vrceolũ quoq; cum vino & aqua, manile, & manutergiũ tenere: episcopo.presbytero , & leuitis pro lauandis ante altare manibus,aquã præbere:corporalia , & substratoria lauare : de quibus rectè placuit patribus.xxxj.dist.lex.& c.omnino.vt qui mystica sacramenta contrectant, legem continentiæ debeant obseruare:sicut scriptũ est in propheta : Mundamini, qui fertis vasa Domini. Tenent autem locum duumvirorũ, qui erãt apud gentiles.¶ Sanè iuxta† decretũ cõcilij Tholetani.xxiij.dist.subdiaconus.Sub diaconus cũ ordinatur,quia manus impositionem cõsecratoriam non accipit, patenam de manu episcopi vacuam, & calicem vacuũ accipiat,dicente sibi episcopo:Vide cuius ministeriũ tibi traditur. De manu verò archidiaconi pro eo,quòd in eius adiutoriũ consecratur,accipiat vrceũ. scilicet cum vino & aqua: manile:id est,bacille,& manutergiũ.Præmissa igitur verba & vtensilia , sunt huiusmodi sacramẽti substãtialia:cætera, sunt de solennitate.¶ †Quæritur autem, quare subdiaconus legit lectiones ad missam , cùm non reperiatur hoc sibi competere:vel ex nomine, vel ministerio sibi concessũ? Respondeo : in primitiua Ecclesia diaconus nõ legebat euãgelium:quia hoc statutum non erat.Postquã verò illud statutum fuit,præceptum est etiã, vt subdiaconus , qui diacono subest,epistolã siue lectionem legat. Subdiaconus † autem vtitur amictu albo & balteo sicut & ostiarius:lector, exorcista, & acolytus, & insuper tunica & sudario:tunicã strictam portat : vt se iustitia,quasi lorica induat:sudario,vt sordes à vasis extergat:de quo in parte sequenti sub ti. de tunica & manipulo dicetur. Hoc officio cõgruè & dignè vtitur,qui tantæ mũditiæ est,quòd ipsius exẽplo & cõsilio cæteri à sordibus criminum lauentur. Christus hoc officiũ exercuit , quando in cana Galileæ de aqua vinũ fecit:& quãdo cœna facta, mittẽs aquam in peluim, pedes discipulorum lauit. Canõ†Adriani Papæ.lxiij.dist.Valẽtinianus. in fine.videtur innuere,quòd Imperator debet ordinẽ subdiaconatus habere,vbi dicitur: Adiutor & defensor tuus,vt meũ ordinẽ decet,semper existã:sed nõ est itagerit tamen illud officiũ : quoniã in die ordinationis suæ, receptus primò in canonicũ,à canonicis sancti Petri,ministrat Domino Papæ in missa in officio subdiaconatus parãdo calicem & huiusmodi faciendo.Quidã etiã dicũt,vt not.ff. de rerum diui.l. sancta . quòd sit presbyter: iuxta illud : Cuius meritò quis nos sacerdotes appellat. Imperator etiã pontifex dictus est:prout in tractatu de episcopo dicetur.

Esai. 52 Ioan. 1 Ioan. 8 Ioan. 13 Phil. 3

SVMMA.

1 Diaconi,qui:& vnde dicantur.
2 Diaconi,Leuitarum subsunt imperio.Et eorũ officium,fusè.
3 Diaconus,quibus diebus dalmaticam portet.
4 Diaconorum officium , inter ieiunia.
5 Diaconus, cingitur planeta.
6 Diaconi duplex officium.& numero 10.11. 12.13.
7 Diaconus,induens casulam, quid notet.
8 Diaconus casulam induens ieiuniorum tempore,gladium vibrat contra hostem.
9 Diaconatus ordo,vnde initium duxerit.
14 Diaconus qualiter instituatur.
15 Episcopi manus impositio , super ordinandis, quid significet.
16 Manus Episcopi cur extendantur , in benedictionibus.
17 Sacramentorum dispensatio,quomodo Deo, & quomodo ministris competat.
18 Diaconus,qua significatione dalmatica vtatur.
19 Diaconorum institutio,quibus constet.

De Diacono. CAP. IX.

1 Διακονοι ,Græcè dicũtur',hebraicè leuitę:latinè verò,ministri siue assumpti,siue offerentes,secundum Isidorum.xxxj.dist.lex. xxj.dist. cleros. Diaconorum quidam ordo in lib.numerorum à tribu Leui

Num. 3 Leui filij Iacob,sumpsisse legitur exordium: & inde Leuitæ,id est , adsumpti vocabantur:
2 quoniã adsumpti † sunt ad auxiliũ sacerdotũ vt Eleazar & Ithamar. Dominus enim ad
Num. 3 Mosen locutus est , dicens : Applica tribum Leui , & fac eã stare in conspectu Aaron sacerdotis,& ministrent ei,vt excubẽt & obseruent , quicquid ad cultũ pertinet multitudinis , coram tabernaculo testimonij,& custodiat vasa tabernaculi,seruiẽtes in ministerio. Sicut enim in sacerdote cõsecratio, ita in diacono ministerij dispensatio habetur , vt iam
Num. 4 dicetur. A quinquagesimo autem anno iussi sunt Leuitæ vasa custodire:& à xxv.annis & suprà iussi sunt in tabernaculo deseruire, tãquam ætatis ad onera portanda robustæ:qui possent arcã fœderis,mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod & in nouo testamẽto recolitur, cũ diaconibus supra sinistrũ humerũ stola imponitur:& in diebus ieiuniorũ super eundẽ humerum casula cõplicatur : quia quicquid laboris in hac vita sustetimus, tanquã in sinistra , portamus donec à sinistra trãleamus in dextrãm qua requiẽ habeamus. Hinc etiam diaconi Cardinales mẽsam Lateranensis altaris humeris suis in die cœnæ ad sacrariũ deportant:& in sabbato sancto ad altare deportant. Ipsi quoq; semper summũ pontificẽ velut arcã fœderis
3 deportant.¶ Non†ergo diaconus dalmaticã, nec subdiaconus tunicellã in diebus ieiuniorũ,in officio missæ portãt:propter rationẽ in iij.parte sub ti. de diacono.& sexta parte sub titu.de septuagesima scriptã : sed casulas seu planetas super humerũ sinistrum cõplicatas
5 gestãt,nõ replicatas à dextris,& à sinistris:sicut facit sacerdos : sed ab anteriori parte,super brachia eleuatas.Subdiaconus ramẽ epistolã lecturus,illã deponit:qua lecta , eã resumit: & diaconus euangeliũ lecturus, illam exuit:& eã decenter plicatã super sinistrũ humerũ imponit , & sub brachio dextro ligat:
6 ita quòd ab humero sinistro ad latus dextrũ ad modũ stolæ descẽdat :sicq; circuncinctus eam tenet, donec dicatur illa vltima oratio, post cõmunionẽ:tunc enim illã induit , sicut prius. Missa verò finita tã subdiaconus, quã
4 diaconus illam deponit.¶ Sanè hæc † diuino plena sunt mysterio. Planetas verò replicatas his tẽporibus portãt.Primò, propter iam suprà positã rationem. Secundò,eas portant, ad ostendendũ,quòd ipsi ad tantã perfectionem in illis tenẽtur, ad quantam sacerdos in aliis diebus,ad notãdum, quòd ex charitate, quæ per planetã significatur, ministrãt:& nõ ex timore,put in veteri lege fiebat:quæ erat lex timoris,& nõ amoris,sicut noua,præsertim tẽpore ieiuniorũ,quod sine charitate factum,meritorũ non est. Ferunt autẽ illas ab anteriori parte eleuatas , vt liberius valeant ministrare,& ad ostendendũ , quòd ipsi iuxta Apostolum:Quæ retro sunt obliuiscẽtes, ad anteriora feruntur.Portant etiam illas super brachia eleuatas:ad significandũ, quòd opere debẽt charitatẽ ostendere , quã gerunt in mente : per manus enim & brachia charitas cõgruè designatur. Non autem replicatas à dextris, & à sinistris, prout facit sacerdos:ad insinuandã similitudinẽ potestatis, & officiorum suorũ.Subdiaconus tamẽ,epistolam lecturus,tanquã officio suo functurus,illã deponit. Ipse nãq; ex officio suo veterẽ legẽ repræsentat. Vnde & epistolæ quãdoq; de veteri lege sumũtur:sub qua non ex amore , vt prærnilium est , sed ex timore seruiebatur. Quia ergo illud durauit, quãdiu lex durauit: ideò ad hoc figurandũ, donec epistola finiatur,nõ tenet planetam,quæ amorẽ designat. Diaconus verò euãgelium legens eam non deponit:sed iuxta modũ stolæ suo officio cõperẽtis,illam sibi coaptat: quia eius officium est,doctrinã euangelicam,quæ est lex amoris,prædicare:& hoc ex amore qui facit iugũ Domini suaue , quod iugum , ex quo omnia mundana premuntur.per stolam, super sinistrũ humerum significatur. ¶ Cingitur autẽ planeta,id est,† charitate ab humero sinistro in latus dextrum: vt sit ei suaue iugum Domini,in prosperis,& in aduersis, quæ per læuam & dextram designatur, tanquam armatus in humeris contra aduersa:& succinctus in altari , contra mundi suauia seu prospera.
6 ¶ Rursus † diaconus duplex gerit officium: scilicet , prædicandi populo : vnde lecturus euangelium,dicit populo:Dominus vobiscũ. Et ministrandi sacerdoti. Nempè propter prædicandi officium , casulam super humerum portat:quia prædicator in præsenti vita opera populi portare debet, quod à legali sacerdote tractum est : qui dum sacrificabat summitates balthei , super humerum reflectebat. Pro eo verò , quod sacerdoti ministrat : & quia propter instantes necessitates ire atq; redire habet,dexteram habere debet

expeditā & liberam. Vnde in Tholetano cō
cilio, xxv. dist. vnū. ita legitur vnum orarium
oportet leuitam gestare in sinistro humero: p
propter quod oratio est pro eo, quod prædi
cat. Præterea subdiaconus & diaconus, lectu
ri, deponūt casulas, quasi profitētes non esse
veste propria: sed ob reuerentiā tēporis reci
pere comodatā. ¶ Deniq; circa finē missæ dia
conus planetā induit: ad notandū, quòd non
sufficit opus ex charitate inchoare, nisi & in 11
7 charitate perficiatur. ¶ † Tertiò, etiā dici po
test, quòd diaconus casulā indues, inducit, se
esse prædicatorē, qui in dilectione ferueat:
& virtæ contēplatiuæ inhiet: dum verò se illa
prēcingit: & humero duplicatā imponit: opus
prædicationis, orationis, & lectionis intro
mittit: & proximo in necessitatibus subue
nit, quā reflectit in dextrā, cùm omnia refert
ad summū bonum. Et sic dum casulā induit,
Mariam dū præcingit repræsentat in minist
8 rio Martham. ¶ Quartò, dū diaconus † ieiunio
rum tempore casulā super humerū replicat, 12
quasi gladiū contra hostem vibrat: vt dice
9 tur in proœmio tertiæ Partis. ¶ † In nouo ve
rò testamēto ordo iste ab Apostolis sumpsit
initiū, qui septem viros boni testimonij ple
nos spiritu sancto diaconos elegerunt vt iam
dicetur. Vnde & sancti patres decreuerunt
xciij. dist. diaconi. & c. seq. vt in matrice Eccle 13
sia septē diaconi, circa altare pōtifici in cele
bratione missę adsistāt. Hi in Apocalypsi, di
cūtur septē angeli, tuba canētes: quia illorum
Act. 6 est alta mysteria de superna inspiratione fo- 14
Apoc. 10 tis resonare. Hi sunt septē candelabra aurea,
Apoca. 1 qui Christi lucē euāgelij alijs ostendere de-
Apoc. 10 bēt. Hi dicūtur septē tonitrua: quia terribili-
tēr cōminari debēt, quod omnis arbor, qui
non facit fructum bonum, &c. extrà de deci.
quanuis. in fi. xciij. distin. diaconi. & c. seq. Hi
præconis more, Ecclesiā admonent, ad oran
10 dum, & gemia flectendum. ¶ † Ad eos qui-
dem pertinet adsistere sacerdotibus, & mini
strare in omnibus, quæ agūtur in sacramen
tis Christi in baptismo: scilicet chrismate, in
patena, & in calice, oblationes, id est, hostias
inferre, & disponere in altari: cōponere etiā,
id est, ornare mensam Domini in altari atq;
vestire: Crucem ferre, puta in processionibus:
& prædicare, id est, legere euangeliū, & Apo
stolum, id est, epistolam, puta subdiacono
deficiente: xxv. dist. perlectis. extrà de deci.
quanuis. in fi. Nam sicut lectoribus vetus te
stamentū, ita diaconis nouū prædicare, id est,
legere, præceptū est. Sicut enim Dominus do Matt. 10
nec euangeliū prædicauit, minister fuit: iuxta
illud: Non veni ministrari: sed ministrare: ita
nulli magis cōuenit euangeliū legere, quàm
diacono, qui minister interpretatur. ¶ Vnde
cū ordinatur, ideò stolā per quam Christi iu
gū significatur, accipit: quia euāgeliū in quo
de ipso iugo continetur, lecturus est. ¶ Ad
ipsum † quoq; pertinet officium precū, id est,
dicere litanias, & recitatio nominum eorū,
qui ordinandi, vel etiā baptizandi sunt. Ipse
præmonet aures adhibere ad Deū, cum di
cit: Humilitate capita vestra Deo: vel humi
liate vos ad benedictionē. Ipse hortatur cla
mare, dicendo: Κύριε, ἐλέησον, in rogationibus:
ipse donat pacē scilicet subdiacono: vel saltē
cum dicit: Dominus vobiscū: & annūtiat fe
stiuitates. ¶ Hęc siquidē & alia plura ad eius
pertinēt officiū, quæ in canonibus Hie. xx. iij.
dist. diaconi. & c. legimus. plenius cōtinentur.
¶ Debēt † etiā, tanquā oculi episcopi, cuncta
circumlustrare: & episcopo referre xxij. dist.
diaconi Ecclesiæ. & c. se. vsq; ad §. compagis.
non tamen debent baptizare, nec Dominicū
corpus dispensare, nisi in necessitate, scilicet
episcopo vel presbytero absentibus & iubē
tibus: nec possunt calicē benedicere. ¶ Non
13 † debēt etiā inter sacerdotes vel coram eis,
vel supra ipsos, nisi eorū iussu sedere possunt
tamen in conuentu presbyterorū rogati prę
dicare. ¶ Diaconi, tenent loca quaternionū,
14 qui apud gētiles erant. ¶ Sanè † sicut in cano
ne xxiij. dist. diaconus. legitur. diaconus cū or
dinatur, solus episcopus, qui eū benedicit, ma
nus suas super caput illius imponit: quia non
ad sacerdotiū, sed ad ministeriū, id est ad dia- Act. 6
conatū consecratur, id est, ordinatur. In actī
bus tamen Apostolorū ita legitur: Hos sta
tuerūt ante cōspectum Apostolorū, & oran
tes imposuerūt manus super eos. In quo osté
ditur, nō solū episcopum, verūetiam presby
teros tunc adstantes debere manū super dia
conū, dū ordinatur imponere. Nunquid enim
plus potest precari solus episcopus, quàm
plures Apostoli? Imponētes enim manus, nō
dant sanctū spiritū: sed orant vt super eos ve
niat. Cū igitur vsus omniū donorū non sit in
vno, sed in pluribus: meritò plures manus
imponūt, vt vnusquisq; Dominū deprecetur,
vt partē de spiritu suo tribuat ordinando ad
instar Mosi: de cuius spiritu, Dominus dedit
septua

15 ginta viris. ¶ Ideò † aut fit manus im-
positio super ordinādos: quia per manū, opera,
per digitos, spiritus sancti dona: per caput
verò, mentem intelligimus. Rectè ergo ma-
nus imponitur: quia donis spiritus sancti in 19
mente imbuti ad opera Christi mittūtur. De
manus impositione, sub tit. de episcopo dice-
tur. Sed cùm diacono manus imponatur: ex-
trà de sac. nō ite. c. fi. qu. ætitur, quare quando
postea fit presbyter, ei manus imponitur itera-
tio? Respondeo, quia per consecrationem
transit de opere ad opus, id est, de ministerio
ad Dei immolationem, quod sicut nec illud,
nisi gratia Dei adiuti, agere non valemus.
Suspēsio verò manuum fit, dum oratio super
caput effunditur ordinandi: extrà de sacra. nō
16 ite. c. fi. ¶ Et nota † quoniā tunc & super con-
firmatos in frōtibus, & cū sal, & aqua, pallæ
altaris, vestes sacerdotales & huiusmodi be-
nedicuntur, ideò hæc manuum suspensio fit,
quia virtus quædā manibus consecratis inest,
quæ quasi suscitatur, dum benedictio cū hu-
iusmodi manuū suspensione super res effun-
1. Tim. 1 ditur benedicendas. Vnde Apostolus monēs
discipulū Timotheū, inquit, Moneo te, vt re-
suscites gratiā Dei, quæ est in te per impositi-
onem manuū mearum. Vt sicut corde per
effectū: sic corpore per suspēsionem manuū,
deuotio excitetur. Non enim solū in rebus 17
animatis, verūetiam in rebus inanimatis vir-
tus cōsistit. Vnde nōnulli asserūt, quòd virtu
te templi, si quis illud ex deuotione ingredi-
tur, venialia in eo delentur. Rursus suspensio
huiusmodi in prolatione exorcismorū, potis-
simè fit: quasi sacerdos ipso corporis actu, fu
gando diabolo virtute cōsecrationis manuū
cōmunetur. ¶ Tertiò, potest † † dici, quòd dispē
satio sacramentorum soli Deo principaliter,
ministris verò Ecclesiæ ministerialiter cōpe-
tit: ipsi enim nihil à se, sed à principali habēt
agēre. Quia ergo in sacramentorū dispensa- 1
tione vestiū, vel aquæ & huiusmodi benedi-
ctione, seu cōsecratione, aliqua spiritualis san
ctificatio cōfertur: quā ministri de suis meri-
tis nō confisi, debent ab ipso Deo, corde &
opere postulare: congruū est, hæc per eleua-
tionem seu suspensionem manuum, per quas
Tre. 3 opera intelligūtur, exprimi. Vnde in tre. Le-
18 uemus corda nostra cū manibus. ¶ † Diaco-
nus dalmatica vtitur, vt discat occultam ra-
tionem sublimium indagare. Vnde in qui-
busdam Ecclesijs ea, non nisi in festis vtitur,
quia discipuli sublimia nō intellexerunt, nisi
postquā Dominus est glorificatus. Et vtitur
ea sine alba, tempore oblationis, & lotionis
tantùm: sicut statuit Zozimus Papa. xciij. dist.
diaconus sedeat. ¶ Adhæc diacono † cum or-
dinatur, traditur sub certis verbis, stola, & co
dex euāgelij quæ res & verba sunt huius sa-
cramenti substantia: cætera sunt de solenni
tate. Ideo autem stolā accipit, quia euange-
liū, quod per Christi iugū figuratur: lecturus
est. Hoc officio vtitur, qui corpus & sangui-
nem Christi discretè dispensat: & qui ad orā-
dum & vigilandum sui exemplo alios horta
tur. ¶ Christus verò hoc officium exercuit, Matt. 26
quando post cœnam sacramentū corporis &
sanguinis sui proprijs manibus discipulis di-
spensauit: & iterū, quando Apostolos horta-
tus est ad orandum dicens: Vigilate & orate Matt. 4
&c. & quando euangelium prædicauit.

SVMMA.

1 Sacerdotalis ordo, vnde duxerit initium.
2 Melchisedech iustus, sacerdos altissimi.
3 Dauid viginti quatuor sacerdotes instituit.
4 Christus sacerdotes iustituit.
5 Presbyter, quis dicatur. & vnde nu. 6. Et an ā
sapientia, an ab ætate dicatur.
7 Sacerdos, quis: & vnde dictus. Et qui olim.
numero 9.
8 Capellæ initium vnde. & inde capellani.
10 Presbyteri institutio, quibus constet.
11 Sacerdotes, vicem Christi gerunt.
12 Sacerdotalis ordinis dignitas & eminentia.
13 Pontifex qua de causa, aut significatione de
osculetur sacerdotem iam institutum.
14 Presbyteratus institutio.

De Sacerdote. CAP. X.

Sacerdotalis ordinis institu-
tio, à veteri lege † exordium
sumpsit. Dominus nanq; legi-
tur præcepisse Mosi: applica
(inquit) fratrem tuum Aarō,
ad te cum filijs suis, de medio filiorum Is-
raël, vt sacerdotio mihi fungatur. Vnxit
ergo Moses Aaron in maiorem sacerdotem: Exo. 40
filios verò illius, in minores. Vnde prophe- Psal. 98
ta inquit: Moses & Aaron in sacerdotibus Gen. 4
eius, id est, primi & summi inter sacerdotes
fuerunt. Ipse tamen Moses prior fuit: quàm
Aaron, ordine, & à etiam maior adminis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stratione.xxij.dist.sacro.in gl.Hinc est, quòd Moses illū instruebat, & tanquā minore redarguebat, de pœ.dist. üj. inter hoc.sed quo ad cōsecratione sacerdotalē pares fuerint. Moses autē nō offerebat hostias sed solùm vota ꝓ populo.xxxvj.di. si quis vult.lxxxviij. dist.decreuit.Ante legē etiā sacerdotes fuisse leguntur.¶ Vnde Melchisedech†iustus,sacerdos Dei altissimi legitur extitisse: cui decimas ex omnibus spoliꝭ Abraham tanquā sacerdoti persoluit. Erant autē multi minores sacerdotes,quos cananeos cōmuniter appellabāt:& vnus erat summus sacerdos,quē vocabāt specialiter Azabarcū.¶ Sed †& Dauid xxiij.summos sacerdotes instituit:sexdecim de Eleazar,& octo de Ithamar:quibus tamē omnibus vnū præfecit,quē statuit principem sacerdotū, & singulis per sortē vicis suæ diuisit hebdomadas: quarum octaua peruenit Abiæ:de cuius genere Zacharias pater Ioan. baptistæ descēdit. ¶ † In nouo quoq; testamēto,Christus maiores & minores sacerdoter cōstituit.videlicet xij.Apostolos & septuaginta duos discipulos,per Apostolos electos, quos permittebat binos in omnē ciuitatē & locū quo erat ipse venturus.xxj.dist.in nouo. Sicut enim Deus per Mosen summos pontifices regēdis populis in lege præfecit: & ad eorū societates & operis adiumētum sequētis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. Nā in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron paternæ trāsfunditur plenitudinis abundāria:vt ad hostias salutares & frequētioris officij sacramēta, ministerium sufficeret sacerdotū. Et sicut in Eremo per lxx.virorū prudētium mētes Mosi spiritum propagauit:quibus ille vsus in populo innumerabiles multitudines facilè gubernaret: sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi totū orbē sanctis prædicationibus repleuerūt,sicut hęc & alia, in pōtificali subordinatione sacerdotis habetur.Apostolorū itaq; vices, maiores obtinēt sacerdotes,id est,episcopi,qui dicuntur summi.j. q. vij.accusatio.de conse.dist.v. manus.&c. de his.discipulorū verò minores, id est,presbyteri.Petrum autē quasi in summū sacerdotē elegit,ei præ omnibus, claues regni cælorū tradēs,& ipsum præ cæteris ponens caput & fidei fundamētū, inquiēs:Tu es Petrus & super hāc petrā ædificabo Ecclesiā meā.xxj. dist. in nouo. Iuxta illud prophetę: Pro patribus tuis,nati sunt tibi filij &c.lxviij.

dist.quorū.Apostoli verò episcopos, presbyteros,& leuitas ordinauerūt:sicut in ꝓœmio huius partis dictum est.Sacerdotes ergo sunt successores.lxx.virorū:qbus Dñs Mosi spiritū ꝓpagauit & lxx.discipulorū:sicut episcopi sunt vicarij Mosi & Apostolorū. ¶ † Cæterū secundū Isidorū.xxj.dist.cleros. πρεσβύτερος Græcè,latinè, senior interpretatur:nō modò pro ætate,vel decrepita senecture:sed ꝓpter honorē & dignitate,quā acceperūt.Senectus enim venerabilis est:& cani sunt sensus hominis:extrà de trāsla.quātò.ij.q. vj.anterior. Vnde & Dñs inquit ad Mosen: Congrega mihi' lxx. viros de senioribus Israēl quos tu nosti,q; senes sint populi,& magistri.Presbyter ergo secūdū Hiero.xciij.dist. legimus.ad si.nomē est ætatis:episcopus verò dignitatis. Porrò,sicut in libro numerorū legitur:Mosi præcipitur,vt eligat presbyteros,id est,seniores.lxxxviij.dist.porrò. vnde in ꝓuer. dicitur: Gloria senū,est canicies. Hæc verò canicies, sapientiā designat, de qua scriptū est:canicies hominū,prudetia est.Cūq; nōgētis,& eò amplius annis ab Adā,vsq; ad Abrahā vixisse homines legamus,nullus alius primus appellatus est πρεσβύτερος,id est,senior, nisi Abrahā,quæ multò paucioribus annis vixisse cōuincitur.Nō ergo ꝓpter decrepitā ætatē:sed propter sapiētia presbyteri nominātur.Hinc est,ꝙ illi duo iudices, qui falsò iudicauerunt Susannā, presbyteri vocati sunt:q aūt presbyteri nūc nūcupātur,olim principes populi: vt Chore,Dathā,& Abirō, vel magistratus, aut magistri tēpli:vt Nicodemus, & Gamaliel dicebātur.¶ Dicitur†aūt presbyter,quasi alijs viuēdi prębēs iter:vel prębēs beatū iter. videlicet populo de exilio mūdi, ad patriā paradysi. De presbyteroetiā,sub ti.de epō dicetur.¶ †Sacerdos verò,antistes dictus est,quia antē stat, & supra se nullū in Ecclesia habet. xxj.dist.cleros.Dicitur quoq; sacerdos à sacrificādo:qa cōsecrat & sanctificat.Vnde etiā dicitur sacerdos, quasi sacra dās vel sacer dux: vt ait Będa & Gre.in pastorali.li.ij.xviij.c. Sacerdos etiam,dicitur iustitiæ cultor:Iuxta illud: Cuius meritò qs nos sacerdotes appellat.ff.de iust.& iu.l.j.¶ † In plærisq; locis,sacerdotes,capellani vocātur.Nā antiqt⁹ reges frācię ad bella ꝓcedētes,capā beati Martini secū portabāt, q sub quodā tētorio seruabatur:quod ab ipsa capa dictū est capella:& clerici in quorū custodia ipsa capella erat, inde capel

Num. 2
Sapi. 4
Num. 2
prouer. 2
Dani. 13
Matt. 16
Psal. 44

capellani dicebantur:& consequenter ab illis ad cunctos sacerdotes nomē illud in quibusdam regionibus est transfusum. Sunt etiā qui dicūt, ꝙ antiquitus in expeditionibus in tēto rio fiebāt domunculæ de pellibus caprarū,su pertectę,in qbus Missæ celebrabātur,& inde capellæ nomen tractū est. Sacerdotes † verò gentiliū,flamines dicebātur:sicut in proœmio huius partis dictū est.Presbyterivices gerunt Aedilium,qui apud gentiles fuisse noscuntur. ¶ †Sanè secundū canonicam traditionē presbyter cū ordinatur, Episcopo eū benedicēte: & manū benedictoriā supra caput eius tenente: & omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manus Episcopi teneant,supra caput illius,spiritū sanctū inuocātes: quæ manus impositio operū sancti spiritus exercitationē significat. Nā per caput,mens accipitur: per digitos,sancti spiritus dona: per manus, opera figuramus. Quare autē sit manus impositio,cū tacta fuerit,cū in diaconū ordinaretur dictū est sub ti.de diacono.Vnguntur etiā manus presbyteri,oleo,in sui ordinatione,de qua in prima parte sub ti.de vnct.dictū est.¶ †Sacerdotes vicē gerunt Christi, dū pro peccatis obsecrant,& per pœnitentiā reconciliant peccatores. Mediatores enim sunt inter Deū & homines, prout in sequeti tit.plenius ostendetur.Hi stolā super vtrunque humerū accipiunt, vt ex hoc se per arma iustitiæ esse munitos intelligant: prout in se.parte sub tit. de stola dicetur.Accipiūt quoq; de manu Pontificis calicē, cum vino,& patenā cum hostia: quatenus his instrumētis potestatem se accepisse cognoscāt, placabiles hostias,& corpus, & sanguinē Christi offerēdi. Vnde Episcopus hæc tribuens, dicit:accipite potestate offerre sacrificiū Deo Missāmq; celebrandi, tam pro viuis, quām pro defunctis in nomine Domini. ¶ †Hoc ordine nullus in Ecclesia celsior est.Episcopis tamē quædā superaddita est potestas,sicut in proximo tit.dicetur:& in huius partis proœmio tactū est: ne si eadē potestas passim penes omnes sit, obedientia soluatur, & scandalū generetur.lxxxix.distinct.ad hæc. ¶ †Non autē vacat à mysterio,quòd ordinator ordinatū in sacerdotem cōmunicans osculatur: diaconus verò vel subdiaconus ordinati,cōmunicantes osculantur manū ordinatoris. ¶ Ratio diuersitatis est primò, vt per hoc ordinum notetur distinctio:prout in iij.parte sub tit.de cōmunicatione sacramenti dicetur.

¶ Secundò, quia Pontifex osculando sacerdotem denotat, quòd ille ad æqualitatē ordinis recipitur: quantū ad sacrametum eucharistiæ conficrandū:quod est sacramentū amoris,qui per osculū significatur.Diaconusverò & subdiaconus,non recipiuntur ad talē æqualitatē, sed ad imitationē bonæ operationis, quæ ex charitate procedit:quod secundum Greg.per manus osculum designatur. ¶ †Sanè ei qui in presbyterū ordinatur,tradūtur sub certis verbis stola & casula,calix cū patena,& etiā inungitur.quæ res & verba sunt de huiusmodi sacramenti substātia. Cætera verò præcedentia & sequentia, de solēnitate sunt. ¶ Porrò sicut ait beatus Aug.xxviij.dist.de ipsis. sacerdotes scire debēt librum sacramentorū siue missale:lectionariū,antiphonarium, baptisterium, computū,canones pœnitentiales, psalterium, homilias,per circulū anni, diebus Dominicis & festiuis aptas:è quibus omnibus si vnū defuerit,sacerdotis nomē vix in eo cōstabit.Magnus etiam Dionysius.ea.dist.omnes. inquit: Substātia summi sacerdotis sunt,eloquia diuinitus tradita,id est vera disciplina, seu scientia diuinarum scripturarum.Et Propheta:quia tu scientiā repulisti:& ego te repellā:ne sacerdotio mihi fungaris.Nō debēt enim discere,qui ex officio alios debēt docere.xxxvij.dist.ecce.j.q.vij.cōuenientibus.¶ De præmissis verò libris & homilijs, in proœmio vj.Partis dicetur. Itē,qui sint canones pœnitētiales,& vtrū sacerdos pœnitentias in illis diffinitas, valeat moderari: & quæ sacerdotes scire oporteat:diximus in aureo repertorio nostro,sub titu.de pœ.& re. De cōputo,in finali parte dicemus. Hoc officiū Christus exercuit quādo post cœnam panē & vinum in corpus & sanguinē sub diuina virtute cōuertit,dicens Apostolis:Accipite & comedite:hoc est corpus meū &c.Excellentius quoq; hoc officio vsus est, cū pro peccatis humani generis seipsum in ara Crucis obtulit patri, idem Episcopus, sacerdos,& hostia:& adhuc gloriosius implet,dum sedēs ad dexteram patris,interpellat pro nobis.

Osee 4
Matt. 26
Roma. 8

SVMMA.

1 Episcopus,quis:& vnde dictus.
2 Episcopi sedes, in ecclesia.Et eius significatio.
3 Episcoporum varia nomina.& nume.4.
6 Episcopus,qua die, & hora consecratur.& nu. 12.Et qua solennitate id fiat.nu.7.11.
8 Episcopi cōsecrādi capiti cur liber imponatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 Episcopi consecrationi, cur tres Episcopi debeant interesse.
10 Manus impositio super ordinandis & consecrandis, vnde duxerit initium.
13 Episcopi & presbyteri, quid differant.
14 Sacerdotes, mediatores inter Deum & hominem.
15 Episcopus & sacerdos, an intelligantur nomine presbyteri.
16 Episcopus & presbyter, antiquitus, ijdem erant.

De Episcopo. CAP. XI.

1 PRopter ea, quæ specialiter † officio Episcopali incũbunt, Episcopatus inter ordines in sactis canonibus cõnumerantur. xxj. dist. cleros. in prin. extrà de pur. can. quo. & de cõse. eccl. vel alta. c. pe. Episcopi autẽ nomen plus sonat oneris, q̃ honoris. Nã ἐπίσκοπος, Græcè, superintẽdens interpretatur Latinè, speculatoris officiũ gerẽs. xxj. dist. cleros. Nã præpositus in Ecclesia speculator dictus est. Iuxta quod Dñs inquit Prophetæ: Fili hominis, speculatorẽ dedi te domui Israël: vt plebi sibi cõmissæ nõ negligẽter incũbat: sed vitã & mores eorũ, & cũcta diligẽter
2 prospiciat. ¶† Quia ergo Episcopus speculator est, ideò ex institutione Clemẽtis primi, cathedrã siue locus eius in Ecclesia altior est: vt superintẽdat & populũ custodiat, omnésq; cõspiciat, & illũ cunctis, sicut vinitori altior locus est pro vinea custodiẽda. ob hoc inquit Apostolus: qui Episcopatũ desiderat, bonum opus desiderat. viij. q. j. qui Episcopatũ. Nõ dixit honorẽ, sed opus: qm̃ Episcopus non tã vt prẽsit,
1. Tim 3 q̃ vt prosit, eligitur. ¶ Rursus, falsi storiũ Epi, spiritualẽ iurisdictionẽ annexã Pontificali dignitati designat: qm̃ exercere diffiniẽdo non debet, nisi pro tribunali sedẽs. quod probatur
Matt. 23 ex verbis Dñi, dicentis in Euãgelio: Super cathedrã Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dixerint: facite &c. xix. dist. sicut ij. q. vij. §. si. Per scabellũ verò, tẽporalis potestas significatur, quæ subiecta debet esse spiritualis: sicut
Psal. 109 probat Gelasius Papa, extrà de maio. & obe. solitæ. xcvj. dist. duo. & c. seq. & Inn. iij. in sua Epistola decretali. Et à spirituali per disciplinam correctionis cõculcatur, quãdo à vero exorbitat per peccatũ: extrà de iudic. nouit. lviij. dist. Valẽtiniamus. Vnde Psal. Donec ponã inimi-
3 cos tuos, scabellũ pedum tuorũ. ¶† Pontifex verò princeps sacerdotũ est, quasi pons & via sequentiũ. dictus. xx. dist. cleros. ipse & summus sacerdos. ipse & Põtifex Maximus nuncupatur, vt præmissum est. Ipse nãq, efficit sacerdotes atq; Leuitas: ipse officia & ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit, & præordinator est in cũctis. ipse quod vnusquisq; facere debeat, ostẽdit. Antea autẽ Pontifices & Reges erant, prout tactum est in prima parte sub tit. de consec. Maiorũ enim hæc erat consuetudo, vt Rex & sacerdos Põtifex esset. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. ¶† Dicitur etiã præsul, quoniã in concilio præsideat: extrà de temp. ord. quod transl-
4 arionem. ¶† Dicitur etiam antistes, quia ante alios stans, præminet populo: vel ab ἀντὶ, quod est contra: quoniã hæreticis cõtradicit, vt pastor lupis. Ordo Episcopalis vnde, pcessit, dictũ est in proœmio huius partis. ¶† Sanè consecratio Episcopalis (in qua spũs sanctus dignè sumentibus adest) datur semper in die Dominica, & hora tertia fit. lxxv. dist. c. j. quoniam ipsi Episcopi vicẽ Apostolorũ obtinent: quibus in die Pente. & hora tertia spiritus sanctus datus est. non tamẽ potest quis in Episcopum cõsecrari die illa, qua in presbyterũ ordinatur: sed & iuxta canonũ statuta. lxxviij. dist. si fortè. ¶† Episcopus cùm ordinatur, cõprouinciales Episcopi cõuenire debent cũ metropolitano, & duo Episcopi ponãt, & teneant Euangeliorum codicẽ super caput & ceruicẽ eius,
5 siue super humeros, vno super eũ fundente benedictionẽ: reliqui verò omnes Epi, qui adsunt, manibus suis caput eius tãgant. xxiij. dist. Episcopis. Siquidẽ † tenetur liber super caput
6 eius. Primò, vt Dñs firmet Euangeliũ in corde ipsius. Secundò, vt per hoc intelligat, cui labori & honori subijciatur: quia omne, quod hic eminet, id est omnis prælatus, plus mœroribus afficitur, quã honoribus gaudeat. xxij. dist. verũ. Tertiò, ad notandũ, q̃ pondus Euangelicæ prædicationis, eum circũquaq; ferre pigere nõ debet. Quartò, ad monendum illũ, vt magis solito iugo subiaceat & obediat Euan
7 gelio. ¶† Trium autẽ Episcoporum ad minus cõputato metropolitano præsentia requiritur ratione & exẽplo. Ratione, ne tantũ beneficiũ videatur furtiuè præstitũ, vt pro illo pariter preces ad Deũ effundãt. Et exẽplo, quia & Iacobus frater Dñi à Petro, Iacobo, & Ioãne Apostolis ordinatus est Epũs Ierosolymita
8 nus. lxvj. dist. porrò. ¶† Manus verò impositio, sumpsit

sumpsit exordiũ ab Isaac, qui dũ Iacob benedixit, imposuit sibi manũ. Gen. xxvij. & Moses Iosue, cu eum populo præfecit. Nume. xxvij. & Dñs Apostolis, cũ eos principes mũdi cõstituit. Sed & ipsi Apostoli per manus impositionẽ spiritum sanctũ dederunt. Actu. xix. De manus impositione, dictũ est sub tit. de diaco-
11 no. ¶† Cæterũ, circa Epi ordinationẽ sciendũ est, q̃ ipse Sabbato hora vespertina examinatur de moribus, & statu præteritæ vitæ, vbi ter bñdictio petitur, vt sancta Trinitas in ordinatione præsse mõstretur. Manè verò sequenti examinatur de futura cõuersatione, & fidei & primitiuæ Ecclesiæ institutione, propter suspectos in fide, moribus & cõditione: & vngitur caput eius & manus. de quo dictũ est in prima parte, sub tit. cõsecra. &c. Deinde
12 vngũtur manus eius, & datur ei mitra in capite, in signũ q̃ benedictionẽ omnium gẽtium dedit ilis, & testamentũ suum cõfirmauit super caput eius. ¶ Dãtur etiã ei baculus & anulus: de quibus in sequẽti parte dicetur. Singula autẽ, cum propriis verbis tradũtur & fiunt. Quæ verba, & capitis & manuũ vnctio, & pollicum cõfirmatio baculi, & anuli atq; Euãgelij traditio, sunt eius substãtia sacramenti. Cætera, solẽnitatis sunt. ¶ De Euãgelio, & baculi traditione, & quare cõsecratus equũ albũ seu albis coopertũ equitat: dictũ est in prædicto
13 ti. de cõse. ¶† Consecratur autẽ Epũs inter Epistolã & Euangeliũ: extrà de elect. q̃ sicut. nec potest die suę cõsecrationis ordines celebrare: quia ipse tũc non celebrat: sed cõcelebrat principaliter celebranti. Papa tamen qui ante
16 hymnũ angelicum cõsecratur, hæc posset, qa ipse missarũ solẽnia perficit cõsecratus. ¶ Dif-
15 fert autẽ † inter Epos & sacerdotes: qa licet sex sint, quę cõiter ad oẽs pertinẽt sacerdotes: videlicet cathetizare, baptizare, prædicare, cõficere, soluere ac ligare: tamẽ ad Pontificẽ non ẽ specialiter spectat, scilicet clericos ordinare, virgines bñdicere, Põtifices cõsecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradãdos deponere, synodos celebrare, chrisma cõficere, vestes ac vasa sacrare. Sunt & alia quæ ad officiũ Epale pertinẽt: puta in frõte chrismare: benedictionẽ solennẽ ante pacẽ dare: & similia. xxv. dist. perlectis. lxviij. dist. quãuis. Veruntamẽ & maiores & minores sacerdotes cõmuniter in quibusdãvicem gerũt summi Pontificis, id est Christi, dũ videlicet pro peccatis obsecrãt, & per pœnitentiã reconciliãt pecca-
2. Cor. 5 tores. vnde Apost. Deus erat in Christo, mundũ sibi reconciliãs, & posuit in nobis verbũ reconciliationis: obsecramus ergo p̃ Christo te-
14 cõciliamini Deo. Mediatores † eni sunt sacerdotes inter Deũ & homines, dũ & præcepta Dei populo deferunt prædicãdo: & vota Deo porrigunt supplicãdo. Quocirca tales debent existere, vt & Deo grati & hominibus sint accepti. Nã vt ait Alexãder Papa. j. q. j. Christi sacerdotes, quãto digniores fuerint, tanto facilius in necessitatibus populi, p̃ quibus clamãt, exaudiũtur. Et sicut Apost. dicit: Mediator nõ Gala. 5
est vnius: & discordes recõciliare nõ potest, q̃ simul vtriusq; societatis & amicitiæ vinculo non est cõcors. Si enim is q̃ displicet ad interce-
15 dendũ mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. xlix. dist. §. j. Epũs quoq; & sacerdos, nomine ꝓsbyteri intelligũtur. sicut patet ex his, quæ ad Titũ Apost. scripsit, q̃ eundẽ & Epũm Titum 1
& presbyterũ nominauit. Quod autẽ idem sit Epũs & presbyter, multis mõdis cõprobatur. Presbyteri, à filijs Aarõ in veteri testamento sumpserunt exordiũ. Epi verò ab ipso Aaron. Qui verò vocabãtur sacerdotes, nũc presbyteri dicũtur, qui tũc principes sacerdotũ, nunc Epi nominãtur. Hodie autẽ ideò diuersa sunt vocabula, vt Epũs nõ dicatur ꝓsbyter, vel ecõtrà: quoniã antiquitus quãdo pietati studebãt presbyteri, in omni loco ordinabãtur: & apud Iudæos q̃ populo præerãt, presbyteri dicebãtur: hoc nomẽ honoris accipiẽtes. Vocabãtur etiã Epi ab illo opere quod implere videbãtur, eò q̃ considerare habebant quæcunq; ad
16 pietatis cultũ fuerant constituta. † Hinc etiam Hiero. sic ait. xcv. dist. olim. Olim idẽ presbyter, qui & Episcopus: & antè quàm diaboli instinctu studia siue dissensiones in religione fierent, & diceretur in populis: ego sum Pauli, & ego sum Apollinis: & ego Cephę: cõmuni presbyterorũ cõcilio Ecclesiæ gubernabãtur. Postquã autẽ vnusq̃sq; eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, nõ Christi, in toto orbe decretũ est, vt vnus de presbyteris superponeretur. Episcopi verò nouerint se magis cõsuetudine, quàm dispẽsatione dominicæ veritatis, presbyteris esse maiores. Augustinus verò. ij. quæst. vij. quanquã. dicit, quòd quanquam secũdum vocabula, quæ vsus obtinuit, Episcopus sit presbytero maior: Augustinus tamen minor Hieronymo est. Hoc officium Christus exercuit, quando manus super capita discipulorum leuans, eis benedixit, dicens:

Accipite

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. 20 Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.

ADNOTATIO.

* DICTVS EST.) Ἐπισκοπῶ, ὦδε σκοπῶμαι, pro ὧδε κάτοψομαι, id est, considero, uiso ægrotum. item, recenseo. Inde Ἐπίσκοποι dicti, quorum inspectio in præsidijs Christi, & summa cura. Ambrosius autem, de dignitate sacerdotali, cap. 6. Episcopum dici putat, quasi Superinspectorem: ideoq; & in solio eum in Ecclesia editiore residere, ut sicut ipse cunctos respicit: ita & cunctorum oculi ipsum respiciant. Speculator item dictus, teste Augusti. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. ix. quasi populorum, quibus præpositus est, obseruator, custos & præfectus: qui speculetur & prospiciat populorum subditorum mores & uitam. Quod confirmat illud Ezechiel. 33. Ille quidem in suo peccato morietur: sanguinem autem eius de manu Speculatoris requiram. Quæ etiam significatione usurpauit idem uerbum Cicero ad Atticum lib. 7. Vult enim Pompeius me esse, quem totæ hæc Campania & Maritima ora habeat ἐπίσκοπον. N. DOARD.

LIBER TERTIVS.

SVMMA.

1 Vestium sacrarū vsus, non debet esse quotidianus.
2 Vestes sacræ, vnde duxerint initium.
3 Vestes Episcopales.
4 Vestes Pontificis, quid signent.
5 Sacerdos nō debet ferre vestes sacras, nisi virtutibus ornatus fuerit.
6 Spirituale certamen quomodo inēundum ab Episcopo.
7 Vestimenta communia Episcopis & sacerdotibus. & eorum numerus, & authoritas. & nume. 18.
8 Senarius numerus, perfectus. Item, nouēnarius.
9 Ornamenta quindecim, Pontificibus accommodata, quid moneant.
10 Superpellicij vsus, & significatio. & nu. 11.
& vnde fiat. nume. 12.
13 Capa, siue pluuiale. & eius forma: atque significatio.
14 Vestiū vsus varius cur inductus, præter etiam Christi morem.
15 Clerici, vestimentis lineis cur vrantur.
16 Maguntinen. Cōcilij sanctio super institutione Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi.
17 Vestium varia significatio, in sacerdote Euangelico.

ARGVMENTVM.

De indumentis, seu ornamentis Ecclesiæ Sacerdotum atque Pontificum, & aliorum Ministrorum.

CAP. I.

1 IN quotidiano† vsu non est vestibus sacris vtendū: ad no tandum, ꝙ sicut mutatione habitus secundū literam sacimus: ita & secundū spiritum agamus. Nō ergo cum vestibus communis vitæ viu pollutis, in sancta sanctorum ingrediamur: sed cum conscientia munda, & vestibus mundis & sacris Dei sacramenta tractemus. de cōse. dist. j. c. j. Vnde Stephanus Papa, de cōse. dist. j. de vestimenta. statuit sacris vestibus nō nisi in Ecclesiasticis, & Deo dignis officijs vti. & Exec. Non sanctificabant populū in vestibus suis. Habet ergo religio diuina alium habitum in Ecclesiasticis officijs: aliū in cōmuni vsu: vt cuncto populo Christiano exēplum præbeat bonæ cōuersationis: quatenus loti, prius sordes, nouū Christo fiāt homines. Exuit enim tūc sacerdos veterē hominē, cum actibus suis: & induit nouū, qui secūdum Deū creatus est. Per vestes quoque, quibus in sacris vtimur tantū, non omnia sacramēta fore populo reuelāda intelligimus xlij. distin. in mandatis. §. fin. xj. q. iij. nolite. Et nota, quòd tempore Ludouici Imperatoris filij Caroli magni, Episcopi & clerici cingula auro texta, exquisitas vestes & alia secularia ornamenta deposuerunt. ¶† Sacræ autem vestes à veteri lege videntur assumptæ. Præcepit enim Dominus Moſi, vt faceret Aaron sacerdoti, & filijs eius, vestes sanctas, in gloriam & decorem: vt loti & sacris vestibus induti, fungerentur officio in sacris. Exod. xxvij. xxxj. xxxv. & xl. cap. Docuit enim Dominus Moſen

Exec. 34

Col. 3

Moſen per quadragīta dies facere pontificalia, sacerdotalia vestimēta sacerdotibus & Leuitis suis: ornamenta quoq; & linteamina: sed & Maria texuit & fecit illa in vsum mini sterij tabernaculi fœderis. Et Eccleſiast. xlvij. dedit celebrationibus decus &c. Quædam tamen ab Apostolis sumuntur: sed tam illæ, quàm istæ virtutes designant ministerium in-
3 carnationis. ¶† Sanè Pontifex celebraturus exuit vestes quotidianas, & indutt mundas & sacras. ¶ Et primò, sandalia calciat, vt sit memor dominicæ Incarnationis. Secundò, sibi imponit amictum, vt motus & cogitatus, fau-
Psal. 50 ces & linguam cohibeat, vt fiat cor mundum Spiritum rectum percipiens in visceribus innouatum. Tertiò, albam talarem, vt habeat munditiam carnis perseuerantē. Quartò, cingulum, vt impetus luxuriæ refrenet. Quintò, stolam, in signum obedientiæ. Sextò, tunicam iscinthinam, id est cœlestem cōuersationem. Septimò, superinduit dalmaticam, id est sanctam religionem, & carnis mortificationem. Octauò, chirotecas, vt declinet vanam gloriam. Nonò, anulum, vt diligat sponsam, id est Ecclesiam, sicut se. Decimò, casulam, id est charitatem. Vndecimò, sudarium, vt quicquid fragilitate, vel ignorantia peccat, penitentia
Eſa. 8 tergat. Duodecimò, pallium superponit, vt ostendat se imitatorem Christi, qui languores nostros tulit. Decimotertiò, mitram, vt sic agat quòd coronam mereatur percipere æternam. Decimoquartò, baculum, id est authoritatem potestatis, & doctrinæ. Et posteà tapeta calcat: vt terram despicere & amare cœlestia discat. Omnibus autē præmissis vestibus induitur à ministris: quia ei, vt vestes induat spirituales, Angeli suffragantur: vel quia vicarius est Christi, cui Angeli ministrant, & omnia seruiūt. ¶ Rursus Pontifex versus aquilonem suspiciens, quāuis versus orientem seu versus altare si sic magis accommodū, respicere posſit: tanquam aduocatus & pugil cum hoste pugnaturus antiquo, vestibus sacris, quasi armis induitur, iuxta Apostolum, vt iam
4 dicetur. Primò, sandalia† pro ocreis habet: ne 6 quid maculæ, vel pulueris affectionum inhæreat. Secundò, amictus pro galea, caput contegit. Tertiò, alba, pro lorica totum corpus cooperit. Quartò, cingulum, pro area: subcingulum, pro pharetra assumit: & est subcingulum illud, quod depēdet à cingulo quo stola Pontificis cum ipso cingulo coligatur. Quintò, stola collum circundans, quasi hastam contra hostem vibrans. Sextò, manipulo pro clava vtitur. Septimò, casula, quasi clypeo tegitur: manus libro, pro gladio armatur. De singulis etiam aliter dicetur infrà. ¶ Hæc itaque sunt arma, quibus Pontifex vel sacerdos armari debet cotra spirituales nequitias pugnaturus. Nam vt inquit Apostolus: Arma militiæ no- 2. cor. 10
strę non sunt carnalia: sed ad destructionem munitionum potentia. Et in alia Epistola ad Ephe. vj. c. Induite vos inquit armatura Dei, vt posſitis stare aduersus insidias Diaboli. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ: & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo posſitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumere: & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hæc quidem armatura est præmissa, septuplex vestis sacerdotalis, significatiua septemplicis virtutis sacerdotis: & repræsentatiua Christi vestiam, quibus indutus fuit tēpore Passionis, prout infrà dicetur. ¶† Prouideat ergo diligenter Episcopus, & attendat studiosè sacerdos, vt signum sine significato non ferat, id est vt vestem sine virtute, nō portet: ne fortè similis sit sepulchro foris dealbato: intus verò omni spurcitia pleno. Quisquis enim sacerdos indumentis ornatur & honestis moribus non induitur, quantò venerabilior apparet hominibus, tantò redditur indignior apud Deum. Pontificalem itaq; gloriam non iam honor commendat vestiū: sed spendor animarū: quoniam & illa, quæ quondam carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant: vt quicquid illa velamina in fulgore auri in nitore gemmarum, & in multinodi operis varietate signabant: hoc iam in moribus actibúsq; clarescat: cum & apud veteres reue Epheſ. 5
rentia ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora sunt experimēta rerum, quàm ænigmata figurarū, prout hæc & alia in pontificali vbi agitur de Episcopi cōsecratione leguntur. ¶† Sic itaque munitus ad certamen contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & pro sedanda in subditos iudicis ira ad altare procedit: & per confessionem Diaboli renuntiat dominio: & seipsum accusat. Populus verò quasi pro suo pugile orat: unus, in profestis diebus terræ prosternitur. Dum autē ille orationes & alia recitat: quasi totis viribus

contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Diabolũ pugnat. Dum diaconus in ieiunijs ante Euangeliũ casulam super humerum replicat, quasi gladiũ contra hostem vibrat. Dũ Epistola legitur voce præconis, Imperatoris edicta dantur. Cantus, sunt tubicinæ, præcentores: chorũ regentes, sunt ducentes exercitũ ad pugnã, instruentes, quibus lacessentibus alij subueniunt. Cantus autẽ sequentiæ, est plausus seu laus victoriæ. Dum Euangeliũ legitur, hostis quasi gladio vulneratur, aut exercitus post victoriã dispersus adunatur. Episcopus prædicans: est Imperator, victores laudãs. Oblationes sunt, spolia, quæ victoribus diuidũtur. Cantus offertorij, est triũphus, qui debetur Imperatori. Pax autẽ in fine datur populo, vt q ex hoste prostrato infinuetur. Et deinde populus, data ei licentia, per Ite, missa est, cũ gaudio de victoria & pace obtẽta ad propria redit. Celebraturus itaq; missam Episcopus, aut presbyter indumentis suo ordini cõgruentibus se exornet, & vestiũ cultui, actionis quoq; conueniant ornamenta:
7 ea. dist. rationis. ¶ †Circa quod notandũ est, q sex sunt indumenta sacerdotibus & Episcopis cõmunia: quia & sex sunt, in quibus cõmunis presbyterorum & Episcoporũ potestas consistit. Nouẽ verò sunt ornamenta Pontificibus specialia: quia & nouẽ sunt in quibus specialis Episcoporũ potestas cõsistit. Per hũc ergo cõmunium & specialiũ indumentorũ numerum cõmunitas & specialitas potestatũ inter Episcopos & sacerdotes significatur: de quo in parte præcedenti dictũ est sub ti. de Episcopo. Hoc etenim tam in nouo, q in veteri testa-
10 mento legitur constitutũ: vt Pontificis præter cõmunes vestes habeãt speciales, sed ibi quatuor erãt cõmunes & quatuor speciales: prout dicetur sub ti. de legalibus indumẽt. & sic quidẽ ratio mystica postulabat. Nã ille daræ
11 sunt carnalibus, & mũdanis: quoniã quaternarius numerus cõuenit carni, propter quatuor humores: & mũdo, propter quatuor elemẽta. Hæc autẽ spiritualibus & perfectis data sunt.
8 Nã †senarius numerus qui perfectus est, quia redditur ex suis partibus aggregatis perfectis cõuenit. Vnde & sexto die perfecit Deus cœlum, & terrã, & omnem ornatũ eorum: sed & cũ in plenitudine tẽporis sexta venisset ætate, sexto die sub hora sexta redemit genus humanũ. Senarius ergo numerus perfectus est: quia suo ordine numeratus perficitur. Nam cùm vnũ, duo, & tres, dicũtur, senarius numerus impleturi vel quia in tribus partibus diuiditur, id est in sexta, tertia & dimidia: videlicet in vno, duobus, & tribus. Nouenarius etiã spiritualibus conuenit, qa nouẽ sunt ordines Angelorũ, qui secundũ Propheta, per nouẽ gem-
9 marũ species designãtur. ¶ †Quindecim ergo sunt ornamẽta Pontificis quindecim virtutũ gradus, tpliõ numero designãtia: quos p quindecim cantica graduũ Psal. distinxit. Vestes enim sacerdotales, virtutes significant: quibus debent sacerdotes ornari, secundũ illud Propheticũ: Sacerdotes tui induãtur iustitiã, & sancti tui exultent. Quæ talares dicũtur, quia talus, est finis corporis: per quod ostenditur, q nõ sufficit opus bonũ inchoare, nisi studeatur perseuerãti fine cõpleri: prout sub tit. de tunica dicetur. Sic ergo noster Pontifex plura, q octo induit vestimenta, quãuis Aaron nõ nisi octo habuisse legatur, quibus moderna succedũt: quod ideo est, qm̃ oportet iustitiã nostrã magis abũdare, q̃ Scribarum & Phariseorũ, vt intrare possimus in regnũ cœlorũ. Potest etiã dici, q noster Pontifex octo habet à capite, vsq; ad pedes: exceptis vestimẽtis pedũ & manuum, scilicet amictũ, albã, cingulũ, & stolã, duas tunicas, casulam, & palliũ. Vestimentum enim pedũ potius pertinet ad nostros quã ad Aarõ: quia nostris dictũ est: Eũtes docete oẽs gẽtes &c. Deniq; præter prædictas vestes sacris ordinibus & ministris deputatas, est & alia quædã vestis linea, quæ superpelliciũ dicitur: quo qbuslibet seruitijs altaris & sacrorũ vacãtes: super vestes cõmunes vti debẽt: „ put
10 in seq. tit. dicetur. ¶ †Superpelliciũ aut primò, „ppter sui candorẽ, munditiã seu puritatẽ castitatis designat. Iuxta illud: Omni tẽpore vestimẽta, id est opera tua sint cãdida, & mũda. Propter noméverò suũ carnis mortificationẽ
11 figurat. ¶ †Secundò, dictũ est enim superpelliciũ, eò, q̃ antiquitus super tunicas pelliceas de pellibus mortuorũ animaliũ factas induebatur: quod adhuc in qbusdã Ecclesijs obseruatur repræsentãtes q̃ Adã post peccatũ talibus vestitus est pellicijs. ¶ Tertiò, denotat innocẽtiam: & ideo ante oẽs alias vestes sacras sæpe induitur: qa diuino cultui deputati, innocẽtia vitæ cunctis virtutũ actibus superpollere debẽt iuxta illud Psal. Innocẽtes & recti adhæserunt mihi. ¶ Quartò, propter sui latitudinẽ, congruè charitatẽ designat. Vnde super prophanas & cõmunes vestes induitur: ad notandum, q̃ charitas operit multitudinẽ peccatorum.

Psal. 131

Eccles. 9

Gene. 3

Psal. 24
Iaco. 4

1. Pet. 4

rum. ¶ Quintò, propter sui formã, quia in modum Crucis formatur, passione Dñi figurat: quòdq; illud geretes, crucifigi debẽt cũ vitijs,
12 & cũ cupiscentijs. † Fiunt autẽ superpellicia, in quibusdã locis de chrismalibus lineis: quæ ponũtur super infantulos baptizatos: exẽplo Mosi, qui de purpura & bysso, & alijs à populo, in tabernaculo oblatis, fecit vestes, quibus Aarõ & filij eius induerẽtur, quãdo ministra-
13 bant in sanctuario. Exo. xxxix. c. ¶ †Est etiã & alia vestis, quæ pluuiale vel cappa vocatur, quæ creditur à legali tunica mutuata. Vnde sicut illa tintinabuus, sic ista fimbrijs infigitur: quę sunt labores, & huius mũdi solicitudines. Habet etiã caputiũ, quod est supernũ gaudiũ. Prolixa est vsq; ad pedes, per quod perseuerãtia vsq; in finẽ significatur. In anteriori parte aperta est ad denotandũ, q̃ sanctè cõuersantibus vita patet æterna, seu q̃ eorũ vita patere debet alijs in exẽplum. ij. q. iij. nõ sunt. in fi. Rursus, per cappã gloriosa corporũ immortalitas intelligitur. Vnde illã nõ, nisi in maioribus festiuitatibus induimus: aspicientes in futuram resurrectionẽ, quãdo electi deposita carne binas stolas accipiẽt: videlicet requiẽ animarũ, & gloriã corporũ. Quæ cappa rectè interius patula est, nisi & sola necessaria fibula incõsuta, quia corpora spiritualia facta nullis animã obturabũt angustijs. Fimbrijs etiã sub ornãtur: quia tũc nostræ nihil deerit imperfectioni: sed quod nunc ex parte cognoscimus, tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus.
14 ¶ †Quidã autẽ hæretici garriũt nusquã reperiri in nouo testamẽto, q̃ Christus vel discipuli eius præmissis vestibus induerẽtur: reprehẽdentes nos temerè, quia talibus ornamur: qm̃ sicut Ioã. ait: Dñs surgẽs de cœna posuit vestimenta sua: & postea alia nunquã accepit, nisi sua. Nos verò (vt dicũt) plura alia, quã vestimus, reuestimur in Missa: in qua cœnã ipsam imitamur: & Dñs ab his, qui volũt ambulare in stolis, nos cauere præcepit, dicẽs: Cauete à Scribis, qui volunt ambulare in stolis. Dicunt enim, q̃ hoc facimus, vt iustiores & excellentiores populis appareamus. contra illud: Vos estis, q iustificastis vos, corã hominibus: Deus autẽ nouit corda vestra: qa quod hominibus altũ est, abominatio est apud Deũ. ¶ Error autem iste ex præmissis apertissimè cõfutatur. Legitur quoq; Exo. xlij. & xliij. Cũ ingredien-
1 tur sanctuarjũ meum, & accedẽt ad mensam
2 meã, vt mihi ministrẽt, & custodiãt cæremonias meas, vestibus lineis induẽtur, nec ascendet super eos quicquã laneum. Cũ egredientur atriũ exterius ad populũ, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerunt: & non sanctificabunt populũ in vestimentis suis. ¶ Et
15 †nota, q̃ ostiarij, lectores, exorcistæ, & acoliti, vestibus albis vtuntur: videlicet superpelliceo, amictu, & alba, & baltheo, vt Angelos Dei ministros per castitatis munditiã imitentur: & eis in carne gloriosa effecta spiritualiter, quasi in albis vestibus socientur. Inde est, q̃ potius lineis vestibus vtũtur: quia sicut linum multo labore ad candorẽ perducitur: sic necesse est, per multas tribulationes ad regni
16 gloriã peruenire. ¶ †In concilio Maguntiñ. ij. q. j. Episcopus, presbyter. statutũ est, quòd Episcopus in ordinatione sua recipiat orariũ, baculum & anulũ, presbyter orariũ & planetã: diaconus orariũ & dalmaticã: subdiaconus patenam & crucẽ: & cùm degradantur, ea perdant. Et in cõcilio Thole. dist. xciij. diaconus in cõuentu. statutũ est quòd diaconus tẽpore oblationis tantũ, scilicet quãdo legit Euange-
17 liũ, vtatur alba, id est dalmatica. ¶ †Notandũ quoq; est, q̃ vestes Euãgelici sacerdotis aliud designãt in capite, scilicet in Christo: aliũdq; figurãt in mẽbris: quanquã & caput & mẽbra sacerdotis nomine nũcupantur: ad caput dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternũ, secundum ordinẽ Melchisedech. Ad mẽbra verò dicit Apost. Vos estis genus electũ, regale sacerdotiũ. Exponenda ergo sunt eorũ mysteria. Primò, scdm quod mẽbris, consequenter scdm quod capiti, scilicet Christo cõueniunt: prout in quoliber capitulo distinguetur. ¶ De ornamẽtis autẽ, & pallis & vestibus Ecclesiæ vel altaris in prima parte dictũ est: vbi agitur
18 de picturis. ¶ †Porrò sex indumẽta sacerdotibus & Episcopis cõmunia sunt hæc, amictus, alba, zona seu cingulũ, stola, manipulus, planeta. Nonum verò pontificibus specialia sunt hæc: caligæ, sandalia, succinctoria, tunica, dalmatica, chirotecæ, mitra, anulus, baculus pastoralis. De quibus omnibus singulatim prosequimur: & etiam de sudario & pallio & de coloribus, quibus Ecclesia in Ecclesiasticis vtitur indumentis: & de legalibus indumentis, siue veteris testamenti.

Psal. 109

1. Pet. 2

SVMMA.

Amictus vsus, & significatio. & nume. 3.
Amictus inuolutio circa collum, & pectus, quid significet.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Amictu. CAP. II.

PRimò de sex ornamentis Episcopis & sacerdotibus communibus, est secundū præmissa dicendum. Lotis † itaq; manibus Episcopus seu sacerdos celebraturus assumit amictū: quo caput tegitur, quem Pontifex loco ephot, siue superhumeralis & rationalis habet: & nunc etiā superhumerale vocari potest: significās salutem, quæ per fidem tribuitur. De hoc Aposto. ad Ephe. vj. Galeam salutis assumite. Significat etiam castitatem cordis, & corporis: quia & renes & pectus ambit, & tegit: & omnibus sacris vestibus supponitur. sed omnibus supereminet: quia castitas etiam debet esse intus in pectore, & foris nitere opere. Vnde in renibus strin gitur: quia ibi præcipuè luxuria dominatur. Per amictum quoq; super humeros quia circunquaq; diffunditur, operum fortitudo designatur. Humeri nanque fortes sunt, ad opera peragenda iuxta illud Patriarchæ Iacob: Supposuit humerum, ad portandum: & factus est tributis seruiens. Duo funiculi siue duæ chordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, significāt intentionem & finem, quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis syncerit atis & veritatis. Sacerdos igitur non debet otiosus existere: sed bonis operibus insudare: secundum illud Apostoli ad Tit. Labora, sicut bonus miles Iesu Christi. Laudanda tamen quorundam locorum habet consuetudo vt linea camisia alba aut superpellicium super communes vestes induantur prius quàm amictus imponatur, per quod fides, quæ primò adesse debet, significatur. Porrò amictus super os planetæ reuoluitur, de quo sub titu. de planeta dicetur. ¶ † Amictu quoq; collū strin gitur: per quod vocis castigatio intelligitur: quoniam per collum, in quo vox est, vsus loquendi exprimitur. Stringitur ergo collum, ne inde ad linguam mendacium transire possit. Leuiter tamen cum eo pectus & fauces strin guntur, prout sub tit. de cingulo dicetur. Illo etiam caput operimur, ne circunquaq; liberè prospiciendo, illicita cogitemus. Pectus seu cor eo tegitur, quia animus sacerdotis ad ea, quæ incumbunt debet totus esse intētus: nec debet tunc ad vanitates, vel ad aliqua mundana liberè meditanda dissolui. Porrò amictus † quo sacerdos caput obnubilat, secūdum quod capiti, scilicet Christo, conuenit significat id, quod in Apoc. describitur: videlicet Angelum Dei fortem descendisse de cœlo amictum nube. Et in Esa. Ecce Dominus ascendit super nubem candidam. Veniens etiam ad salutationem mundi, Dei filius, Angelus magni consilij, amictus est nube, dum diuinitatē abscondit in carne. Nam caput viri, Christus: caput Christi, Deus. extrà de sacra vnct. c. vno. Hoc ergo carnis latibulum significat sacerdotis amictus, quod per illam lyndonem expressius significatur: quia summus Pontifex caput obducit: de qua sub titu. de succinctorio dicetur: & pulchra quidem quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur. quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnum nomen eius: in Idumeam extendit calciamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suā. Amictus etiam, repræsentat operimētum, quo Iudæi velabant faciem Christi dicentes, Matth. xxvj. Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit.

Exod. 28 1
Gene. 49
1. Cor. 5
2. Tim. 2
Apoc. 10
Esa. 9
1. Cor. 2
Pſal. 75
Pſal. 59
Pſal. 97

SVMMA.

1 Alba subsequitur amictum. Et quid ea significet. & num. 6.
2 Byssus, quid.
3 Albę compositio, & forma, cùm in veteri, tum nouo testamento. & num. 4.
4 Manicæ albæ, quid moneant.

De Alba. CAP. III.

POst amictum, camisiam siue albā sacerdos induit: † quæ membris corporis cōuenienter apta, nihil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis, aut in eius membris esse debere demonstrat: hæc ob speciem, candoris munditiam demonstrat secundum quod legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autem de bysso vel lino. propter quod scriptum est: byssinum sunt iustificationes sanctorum. Est † autem byssus, linum ægyptiacum. Sicut enim linum vel byssus candore, quem ex natura non habet, multis tonsionibus attritum, acquirit per artem: sic & hominis caro, munditiam, quam non obtinet per naturam, per exercitia bonorum operum, multis castigationibus macerata

Eccle. 9
Apoc. 19

rata sortitur per gratiā. Sacerdos ergo, secūdum Apostolum castiget corpus suum, & in seruitutē redigat: ne forte cum aliis prædicauerit, ipse reprobus fiat. ¶ † Habet autem alba capucium, quod est professio castitatis. Habet etiā ligulam, quæ significat linguā sacerdotalē, quæ ligat contumaces, & absoluit pœnitētes. ¶ Rursus hæc vestis, quæ in veteri sacerdotio linea, vel ποδήρης Græcè, seu latinè tunica talaris dicebatur, stricta fuisse describitur, propter spiritū seruitutis Iudæorū in timore. In nouo verò larga est propter spiritū adoptionis in libertate, qua nos Christus liberauit. Quod autē auriphrisiū & grammata, diuersis in locis, ac varij operibus ad decorem habet: illud insinuat, quod propheta dicit in psalmo: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. ¶ Rursus † alba cingulo stringitur, vt omnis voluptas carnalis adstricta intelligatur, dicente Domino: Sint lumbi vestri præcincti. ¶ Manicæ quoq; tam † albæ quàm etiam tunicellę conuenienter debent esse strictæ, non nimis laxæ, vt labantur, & brachia nudentur: habētes in summitatibus auriphrisia, ad designandum aureos torques, qui brachia nuda beati Martini missam celebrantis miraculosè & decenter operuerūt: prout in sexta parte, sub eius festo dicetur. Per † albam etiam, qua corpus à sursum vsque ad deorsum tegitur: spes quæ ex gratia prouenit Ecclesiæ desursum, & ex meritis Ecclesiæ deorsum figuratur. De hac Apostolus ad Ro. viij. Spe salui facti sumus. Quia verò vsq; ad talos descendit, perseuerantiam designat, prout tactū est prope finem in procemio huius partis. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit alba, quæ est lineum vestimentum, lōgissimè distans à tunicis pelliceis, quæ ex mortuis animalibus fiunt: quibus Adam vestitus est, post peccatū, nouitatem vitæ significat, quam Christus & habuit & docuit & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominē, cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum Deum creatus est. Nam in transfiguratione resplēduit facies eius, sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba, sicut nix. Semper enim vestimenta Christi munda fuerunt, & candida: quia peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Hęc etiā vestis, repręsentat albā vestę, in qua Herodes illusit Christo. Luc. xxiij.

1. Cor. 9 3
Rom. 8
Gal. 4
Pſal. 44
Luc. 12
4
5
Gen. 3
Ephe. 4
Mar. 17
2. Petr. 2

SVMMA.

1 Zona, quid. Et quid designet. & num. 5. 6.
2 Succinctorium duplex dependēs & cingulū in sinistro latere Pontificis, quid signent. & num. 4.
3 Oratio & ieiunium, quam vim habeant.

De zona seu cingulo. CAP. IIII.

DEbet † autem alba circa lūbos sacerdotis seu pontificis zona seu cingulo quod in lege, & apud græcos ζωστὴρ, siue balteū dicebatur, præcingime defuēdo, incessum impediat: vt castitas sacerdotis per albā significata, nullis incētiuorū stimulis dissoluatur. Cingulū nanq; continentiā significat. Vnde: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. In lūbis quidē luxuria dominatur, sicut Dominus loquēs de diabolo, manifestat: Virtus eius in lūbis eius, & fortitudo eius in vmbilico vētris illius. de pœni. dist. ij. si enim inquit. ad fi. ¶ Sanè in sinistro latere † pōtificis ex cingulo duplex dependet succinctoriū: quia duo sunt, quibus castitas roboratur: & sine quibus difficilè † cōseruatur: scilicet oratio & ieiunium. Vnde Dominus ait: Hoc genus dęmoniorū nō ejicitur, nisi in oratione & ieiunio. Mat. ix. Debēt ergo lūbi per cōtinentiā præcingi & per abstinentiam succingi. Vnde Apostolus: State succincti lumbos vestros, in veritate. Verū succinctoriū, quod aliàs περίζωμα, vel succingulū vocatur, inter indumenta legalia fuisse no legitur: quia & si legales sacerdotes accincti tempore sacrificij abstinere debērent: alio tamē tempore licitē vocabāt amplexus. Hodie autē additur cingulū: quia moderni ministri iugem habere debent continentiam. Et ideò non solū cingi, sed etiam succingi debent. † Ideò autem duplex est succinctorium, vt duplex castitas denoteur: videlicet mentis, quæ per cingulum: & corporis, quæ per subcingulum significatur. A parte sinistra dependet: quia potior est castitas mentis, quàm corporis: & dextra pars potior est, quàm sinistra. Vnde Grego. Lumbis præcingitur nunc, cùm carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. Cingulum † quoque conuenienter temperantiam designat: de subcingulo etiam dictum est in

1 Exod. 28
1. Cor. 9
Iob. 40
Ephe. 6

Universidad de Deusto
Biblioteca

procœmio huius partis. Et aduerte, quòd pectus & fauces leniter cũ amictu stringũtur:
1.reg.17 quia motus in nostra potestate nõ sunt. He-
1.reg.18 lias prius clausit cœlũ, quod petijt quòd non
Mat. 26 pluereț, quàm animum: quando deliderabat vindictã de morte prophetarũ: lingua etiam in humido sedet, & in madido, & facilè lubricatur. Vnde princeps Apostolorũ ad vocem ancillæ magistrum suum negauit. Sed renes fortiter cingulo stringũtur, vt castigetur corpus, & in seruitutem redigatur, & impetus luxuriæ refrænetur. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo cõuenit zona sacerdotalis, significat illud quod 1o. Apostolus ait: Cõuersus vidi similem filio hominis præcinctũ
Apoca. 1 ad mammillas zona aurea. Per zonã aureã,
Ephe. 3 perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apostolus superuenientem scientię charitatem Christi, feruentem in corde, radiantẽ in opere: cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens prædi-
Esa. 2 xit: Erit iustitia, cingulum lumborum eius, &
Psal. 10 fides cinctorium renũ eius. Nam iustus Do-
psal. 144 minus iustitiam dilexit: æquitatem vidit vul-
Actu. 1 tus eius. Et fidelis Dominus in verbis suis: &
Tho. 4 sanctus in omnibus operibus suis. Duæ sum-
Mat. 7 mitates ipsius, duæ sunt partes naturales iu-
Psal. 33 stitiæ: quam Christus fecit & docuit: scilicet
Ioan. 19 quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: sed quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, &
6 vos eadem facite illis. Cingulum† ergo, iustitiam significat, cuius duo sunt brachia sese constringentia: scilicet declinare à malo, & operari bonum. Repræsentat etiam flagellum, quo Pilatus cęcidit Iesum.

SVMMA.

1 Stola subsequitur cingulum. Et quid ea notet.
2 Stola, cur protendatur ad genua.
3 Stolæ reflexio in vtrunq; humerum, quid significet.
4 Stola, cur collo sacerdotum, diaconorum verò humero imponitur.
5 Stola, cur ad lumbos succingatur.
6 Stola, est velut quoddam orarium: sine quo non licet mysteria Ecclesiastica celebrare.
7 Stola, collo sacerdotis incumbens, quid notet.
8 Stola vti, quibus prohibitum.

De Stola. CAP. V.

POst cingulum† sacerdos orarium siue stolam, quæ leue Domini iugũ significat. xxiij. di. Ecclesiastica. siue quæ est iugum præceptorum Domini, super collum sibi imponit, vt iugum Domini se suscepisse demonstret. Quam cum osculo 2. Cor. 6
sibi imponit, & deponit, ad notandum assensum & desiderium, quo se subijcit huic iugo. Illa autem à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat: quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis, & in aduersis sacerdos debet esse munitus: quatenus nec aduersis frangatur, nec prosperis eleuetur. Vnde & cùm Mat. 11
sacerdos in ordinatione stolam accipit, dicit illi episcopus: Accipe iugum Dei. iugum enim eius suaue est, & onus eius leue: suaue
2 in prosperis: leue in aduersis. ¶ Stola† quippe vsque ad genua, quæ cuncantur, protenditur: vt nos mites corde, & humiles insinuet. Significat enim patientiam, de qua scriptum est: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: in patien- Hebr. 10
tia vestra possideatis animas vestras. Hinc Luc. 21
est ergo, quòd stola cum zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibusdam nexibus coligatur: quia virtutes virtutibus sociantur & iuuantur: ne aliquo moueantur tentationis impulsu: & ad designandum, quòd tam in prosperis, quàm in aduersis debet Christi iugum patienter ferri: faciente glutino charitatis. A quibusdam verò pontificibus additur præmissis verbis: stola innocentiæ induat te Dominus, quòd stolam respicit primitiuam, quæ fuit innocentiæ significatiua. ¶ Rursus† stola ab humero sinistro sa-
3 cerdotis, in dextrum, dum ordinatur, reflectitur: quia cùm obedientia incipiat ab actiua per dilectionem proximi, transit in contemplatiuam vitam per dilectionem Dei. Longitudo autem stolæ, perseuerantiam significat. Duo brachia stolæ dependentia, significant prudentiam, & temperantiam. Vnde Apostolus ad Titum ij. Sobriè, iustè, & piè viuamus &c. Sed & secundum decretum Bracharensis concil. xxiij. distin. Ecclesiastica. debet sacerdos de vno eodémq; orario ceruicem pariter, & vtrũq; humerum imprimens signum Crucis in suo pectore
præpa

parare: vt qui imperturbatus præcipitur inter prospera, & aduersa, consistere virtutũ semper ornamẽto vtroq; circumseptus adpareat humero. Si quis autẽ aliter egerit excõmunicationi debitè subiacebit: nisi fortè quis dixerit hoc decretum per contrariam generalis Ecclesiæ consuetudinem abrogatum. Nam non vbiq; partes stolæ reducuntur ante pectus, in modum Crucis. Crucẽ autem gerit in pectore: dum Christi passionem, cuius
7 minister est, imitatur in mente. Oratiũ itaq; iugum simul & onus est: iugũ sacerdotibus:
4 onus diaconis. ¶ Vnde † sit vt sacerdotibus circa collum, & diaconis super sinistrum humerũ ponatur. Sicut enim iugũ collo portatur: sic & humeris onera feruntur. Lege in Leuitico: & videbis solos leuitas ferẽdis oneribus destinatos. In diaconis etiã stola iugũ significat: prout in parte ij. dictum est, vbi de
Num. 3 diacono agitur. ¶ Adhuc stola sinistro humero diacom imponitur, quia decet temporalia spiritualibus deseruire: vel quia dextrã
8 diaconi oportet esse liberam, vt expeditius ad ministerium sacerdotis discurrat, de quo
5 etiam ibi dictum est. ¶ Ad† lumbos stola sue cingitur, vt sit fortis & expeditior cõpugnax libidinum. Quandoq; tamen solùm super sinistrum brachium pars anterior stolæ cõplicatur: quod tractum est à legalibus sacerdotibus, qui dum sacrificabant, summitates baltei super humerum reflectebant. In episcopo verò vel sacerdote, ab vtraq; parte æqualiter dependent anterius: quia Christus, cuius
6 typum gerunt, qui æquanimiter se habuit in prosperis & in aduersis (quæ per læuam & dextram significantur) habitatores terræ ad cœlestia ducere desiderabat: quos semper ante oculos mentis suggerebat. ¶ + Dictum est autẽ orarium, quia quamuis sine alijs indumentis sacerdotibus baptizare, consignare, & alia plura orãdo facere liceat: sine ora-
1 rio, tamen nisi magna necessitate cogente, nihil horũ facere licet. ¶ In concilio Tribur. in bucardo li. vj. c. presbyteri. legitur vt presbyteri non vadant, nisi stola oraria induti. ¶ Notandum autem est, quòd antiquitus stola erat vestis candida, pertingens vsq; ad vestigia: qua Patriarchę vtebantur ante legem, quam primogeniti cùm benedictionẽ patris acciperent, induebant, & Domino victimas, vt pontifices offerebant. Sed postquã alba cœpit portari, mutata est in torquem.

Per primam stolam innocentia intelligitur, quæ fuit in primo homine. Sed cũ eam perdidit, propter peccatum, oportuit eam recuperare per vitulum saginatum. Quia igitur superest, vt qui per inobedientiam cecidimus, per obedięntiam resurgamus: rectè pro veste innocentiæ recuperanda, subimus torquem obedientiæ. Nam per stolam, qua nunc vtimur, obedientiam accipimus euangelij crucifixi. ¶ Porrò† secundum quod capiti scilicet
7 Christo conuenit stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat: quam Dominus omniũ propter suorum salutem subijt. Nam cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se. e. Deo. Exinaniuit enim semet- Phil. 2
ipsum formam serui accipiens, factus obediens, vsq; ad mortem: mortem autem Crucis. Cuiam quippe mortalitatis nec traxit origine, nec commisit opere. ¶ Stola est signat ligaturam, qua Iesus ligatus fuit ad columnam. † Statutum est in canonibus. xxiiij. dist. non oportet. & duobus c. seq. ne subdiaconi, lectores, & psalmistę orarijs siue stolis vtantur.

SVMMA.

1 Manipulus, quo consilio adhibeatur. & nu. 5.
2 Manipulus, cur in sinistra geratur. & num. 4.
3 Manipulus, vnde sumpserit initium.
6 Manipulis non vtuntur diaconi & subdiaconi, seruiente Põtifici induenti & exuenti se à sacris vestibus.

De Manipulo. CAP. VI.

QVia verò mentibus bene compositis, & diuino cultui mancipatis, sæpe subrepit acidia, quæ † quodam torpore reddit animum dormitẽtem: Psalm. Dor- psal. 118
mitauit anima mea præ tædio: ideò in sinistra manu ministri ad altaris ministerium accedentis, quædam apponitur manipula, vel fanum, vel manipulus, vel sudariũ appellatur: quatenus sudorem mentis abstergat, & soporẽ cordis excutiat: bonis operibus inuigiler, depulso tædio, vel torpore. Per manipulũ enim bona opera vel vigilãtia designatur: de qua Dñs ait: Vigilate: quia nescitis, qua Mat. 24
hora filius hominis venturus sit. Vnde sponsa Can. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Can. 5 dicit in canticis:Ego dormio,& cor meum vigilat. Per ſudarium etiam pœnitentia deſignatur:qua labes quotidiani exceſſus, & tædium mundanæ conuerſationis extergitur de quo dicitur. Dormitauit anima mea præ tædio. Tædet enim animam peccatorum, conſcientiæ, & infirmitatis torpore. Significat etiam futurorum bonorum retributionem.
Pſal.118
1. Cor. 4 Vnde in quibuſdã locis,quoties in feſtis albis
pſal.125 vtuntur,manipulos portant: ex eo, quòd in illa vita vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet. Et venientes venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.Itẽ,quia manipulus pœnitentiam deſignat:inde eſt, quòd ſudarium ſubdiaconi magis fauone ſacerdotali formatur:quia vbi maior exceſſus, maior exigitur pœnitẽtiæ fructus. De ſudario
4 etiã infrà dicetur.¶ Sanè miniſtri† manipulũ in brachio ſiniſtro ferunt,ad notandũ, quòd ſtricti debent eſſe ad terrena:ſed ad cœleſtia expediti. Antiqui autem non erant adſtricti ad hoc,quia Deo etiã pro temporalibus ſeruiebãt:& ad ſignificandum nos in hac vita, 1
quæ per ſiniſtrum ſignificatur,pati tædium 2
ſuperfluí humoris,id eſt,delectationis,& alia 3
ſuperflua mentis.¶ Ad hoc manipulus in ſiniſtra, fidem in hac vita deſignat.† Manipuli
3 vſus ſumptus eſt non ab Aaron:ſed ab antiquis patribus:quia(ſicut legitur in martyrologio Bedæ) Arſenius ſudarium ſemper fe- 1
rebat in ſinu,vel manu,ad tergendũ effluentiam lacrymarũ.Habebant quoq; ſancti patres,dum ſacra tractabant:& ſacramenta cõficiebãt,mappellas, id eſt,paruas mappas, & mantilia in manibus, nũc pro tergendis manibus,& nũc pro operiendis, & nunc pro reuerenter tractandis ſacramentis.¶ Porrò ſe-
4 cundum quod†capiti,ſcilicet Chriſto conuenit,quod ſacerdos manipulũ portat in læua: deſignat, quòd Chriſtus brauium obtinebat in via.Per manipulum enim præmium deſignatur, Iuxta quod legitur: Venientes autẽ
venient cũ exultationes, portantes manipu- 2
pſal.125 los ſuos.Per læuam, vita præſens accipitur.
Can. 2 Iuxta illud:Læua eius ſub capite meo,& dexta ipſius amplexabitur me.Chriſtus autẽ ſimul fruebatur,& merebatur:fruebatur in patria, & merebatur in via. Nã ſimul & brauiũ comprehendebat,& ſtadiũ percurrebat:quia ſimul erat in patria, & in via: nemo inquit
Ioan. 3 aſcẽdit in cœlũ,niſi qui deſcẽdit de cœlo, fi-
5 lius hominis,q eſt in cœlo. Manipulus† etiã repræſentat funem,quo Ieſus cõprehẽſus à Iudæis ligatus fuit.Vnde Io.xviij. Cõprehenderunt & ligauerũt eum. Manipulus tamen poſt induta planetã cõſueuit romano põtifi ei immitti, quod etiã à pluribus obſeruatur: de quo in quarta parte ſub tit.de cõfeſſione dicetur.¶† Notandũ autẽ, quòd diaconus & ſubdiaconus põtifici induenti & exuenti ſe à ſacris veſtibus, ſine manipulis ſeruiunt. Primò,vt expeditius & liberius adminiſtrẽt. Secũdò,ad notãdũ, quòd in tali obſequio non debet fructũ quærere temporalem,qui quãdoq; per manipulum ſignificatur.Iuxta illud Pſal. Pſal.125
Venientes autẽ &c.Rurſus,dũ pontifex ſe induit vel exuit, diaconus ſtat à dextris,& ſubdiaconus à ſiniſtris:quia diaconus ex ordine ſuo ad fortiora,& perfectiora,quę per dextram ſignificantur,aſſumitur, quàm ſubdiaconus.

SVMMA.

1 Caſula quid.vnde dicatur.& quid notet.
2 Charitas,legis eſt implementum.
3 Caſula tripliciter plicatur. Et quid idipſum notet.& num.4.
5 Caſula vndiq; clauſa,integrãq;,quid notet.

De caſula ſeu Planeta. CAP. VII.

POſtremò,ſuper omnes† veſtes induitur caſula,quæ quaſi parua caſa dicitur:& à græcis πανὶς vocatur, ἀπὸ τῦ πάντα, hoc eſt, errore:quoniam errabundus eius limbus ſuper brachia eleuatur, 1.cor.13
ſignificans charitatem ſine qua ſacerdos eſt, ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Si- 1.Pe. 3
cut enim charitas operit multitudinem peccatorum, & omnia legis & prophetarum mandata continet, dicente Apoſtolo:Plenitudo legis eſt charitas: ſic & hæc veſtis cuncta plana & alia omnia indumenta intra ſe Ro. 13
claudit & cõtinet.De † charitate dicit Apo- 3
ſtolus: adhuc excellentiorem viam vobis 1. Cor. 3
oſtendam.Si linguis hominum loquar & angelorum: charitatem autem non habeam, nihil ſum.Et iterum:Si fidem habeam,vt mõtes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.de conſe.diſt.iiij.ſolet. hæc ſiquidem eſt veſtis nuptialis, de qua Dominus inquit in euangelio: Amice quomodo Mat. 22
huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?

Sine

Sine hac autem nunquã ſacerdos debet ſuũ officium exercere:quia ſemper decet eum in 5
vinculo charitatis permanere.Per hoc autẽ, quòd amictus ſuper os planetæ reuoluitur, innuitur, quòd bonum opus debet ad charitatem referri.Nam finis præcepti, eſt cha- 1.Tim.1
ritas,de corde puro,& cõſcientia bona, & fide non ficta.quòd verò caſula in extẽſione manuum in anteriorem & poſteriorẽ partẽ diuiditur:ſignat duo brachia charitatis ad Deũ Matt. 22
ſcilicet & ad proximũ.Diliges(inquit)Deum tuũ &c.In his duobus mandatis tota lex pẽder,& prophetæ.Rurſus latitudo planetæ latitudinem ſignificat charitatis, quæ etiã vſq; Pſal.118
ad inimicos extenditur.vnde:Latũ mãdatum
3 tuũ nimis.¶ Duæ† quoq; plicaturæ,ſiniſtræ, 1
videlicet & dextræ:ſunt duo præcepta charitatis ſcilicet amor Dei & proximi.Duplicatur etiam ante pectus, per quod cor,& inter 3
humeros,per quos opera exprimuntur: & in eis veſtimentũ duplex in ipſum efficitur:quia 5
ſic debemus bona opera foris oſtendere proximis,vt eadẽ intus in corde coram Domino 6
integra ſeruemus. Charitatẽ enim debemus 7
habere corde,& opere,& intus,& foris.Rurſus ante pectus duplicatur:quoniam per charitatem bona voluntas & ſancta cogitatio 9
generatur.Duplicatur etiam inter humeros: quia per illam aduerſa à proximis, & ab aduerſarijs ſupportantur.Ad brachia autem ele 11
uatur,dum bona opera charitatis operantur. Ad dextrum, dum operamur bonum ad do- Gala. 6
meſticos fidei.Ad ſiniſtrum, dum extenditur
4 etiam ad inimicos.¶ Adhuc† triplicatur, in brachijs,in dextro quidẽ, cùm fidelibus monachis clericis, & laicis ſubueniimus.in ſiniſtro, dum infidelibus ſcilicet malis Chriſtianis,Iudeis & paganis neceſſaria miniſtramus: per caſulam quoq; rectè opera iuſtitiæ deſignantur, iuxta illud: Sacerdotes tui induant Pſal.131
iuſtitiam. Sanè ſacerdos ſuum agens officiũ
non debet caſulam exuere: quia præcipiente 1
Domino Leui. xxj. c. non licet ei egredi de Gal. 4
ſanctis ſcilicet rebus vel præceptis.¶ Porrò, Pſal.132
ſecundum quod capiti.ſcilicet Chriſto cõue- Ioan. 1
nit caſula,magni ſacerdotis eſt Eccleſia vniuerſalis, de qua dicit Apoſtolus:Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. 2
Hoc eſt illud Aaron veſtimentum in oram deſcendit vnguentum:ſed à capite deſcendit in barbam:& à barba deſcendit in oram:quoniam de plenitudine ſpiritus eius nos omnes accepimus:primò Apoſtoli, deinde exteri.
Quòd autẽ caſula vnica†& integra,& vndiq; clauſa eſt,ſignificat fidei vnitatẽ & integritatẽ:veruntamẽ in extenſione manuũ in anteriorẽ, & poſterioré partẽ quodammodo diuiditur deſignãs antiquã Eccleſiã,quæ paſſionem Chriſti præceſſit:& nouam,quæ Chriſti paſſionẽ ſubſequitur.Nam & qui præibãt, & Matt. 21
qui ſequebantur clamabant dicẽtes:Oſanna Ioan. 19
filio Dauid:benedictus, qui venit in nomine Dñi.Hęc etiã veſtis repręſentat purpureũ veſtimẽtũ,quo milites circundederũt Ieſum.

SVMMA.

1 Veſtimentum pedum, vnde traxerit originẽ.
2 Pontifices, quando ſandalia & caligas adſumant.Et eorum ſignificatio.num.3.4.
3 Calciamentum epiſcopi, quò inuiter quóve prohibeat.& num.4.
5 Sandalia,vnde dicantur.& eorum forma.
6 Sandaliorum apertura & clauſura, quid ſignificent.
7 Sandalia,ex corio albo fiunt interdum.
8 Lingula à corio ſeparata,ſuper pede conſurgens,quid ſignificet.
9 Sandaliorum corigiæ,quid notent.
10 Sandalia,eò quòd capiti conueniunt, quid deſignent.
11 Sandalijs vti, quibus licet:& quibus prohibetur.

De Caligis,& Sandaliis, CAP. VIII.

SVperius de ſex ornamentis, tam ſacerdotibus, quàm epiſcopis cõmunibus dictum eſt: nunc autem de nouem pontificum ſpiritualibus dicendum reſtat, & prius de caligis & ſandalijs videamus. Veſtimentum † autem pedum non habuit originem ab Aaron: qui duntaxat in Iudæa conuerſabatur: ideòq; neceſſe non habuit:ſed ab Apoſtolis quibus dictum eſt: Euntes,docete omnes gentes.Niſi fortè quis Mat. 28
dixerit quòd caligę & ſandalia in locum fœ- Ephe. 6
minalium ſuccedunt. ¶ Celebraturi † igitur põtifices,pedes interea,dum dicuntur quinq; pſalmi in præparatione euangelij pacis, caligis & ſandalijs calciantur. quorum pulchritudinem admirabatur Propheta dicens:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ephes 6 Mar. 6 Ephe. 6 Luc. 10

Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem: euangelizantium bona. Vnde Apostolus ad Ephesios: Calciat pedes calciamentis virtutum. Et in euangelio legitur Dominum misisse discipulos suos sandalijs calciatos, calciatos vtique in præparatione euangelij pacis. Si enim calciati non essent, quomodo, super serpentes & scorpiones calcare potuissent? Cogitēt † igitur episcopi, cur ita calciati sint: imitentur eorum exempla, quorū imitantur calciamenta. Siquidē per pedes cōuenienter affectus intelliguntur. Debēt nāq; habere affectus & desideria calciata ne puluere terrenorū seu tēporalium maculentur.

¶ † Per huiusmodi quoq; calciamentū prohibitio pedū congruè intelligitur: ne videlicet ad illicita festinent. Quia verò affectus facilius inficiuntur, & maculantur tēpore prosperitatis, quod per dextrū, quàm tēpore aduersitatis, quod per sinistrū intelligitur, ideò, vt maiori periculo citius occurredum ostendatur, à dextro pede pontifex incipit calciari.

Matt. 5 ¶ Prius tamen, quàm sandalia pedibus imponantur, caligis induuntur, vsq; ad genua, protensis ibiq; cōstrictis: quia prædicator pedibus suis rectos debet facere gressus suos & genua debilia roborare. Nā qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Caligæ quoq; iacinthini, id est, aërei seu cœlestis coloris denotāt, quòd cœlestes debet habere pedes, id est, affectus & firmos ne claudicet sed dicat confortamini pusillanimes. Et consequēter † sandalia pedibus imponuntur: quæ sic vocantur ab herba, vel sandalico colore, quo depinguntur. Habēt autē desubtus integram soleam: desuper verò corium fenestratum: quia gressus prædicatoris & subtus debent esse muniti, ne polluantur terrenis: iuxta illud dominicū: Excutite puluerem de pedibus vestris. & sursum aperti, quatenus ad cognoscēda mysteria seu cœlestia reuelentur: iuxta illud propheticū: Reuela oculos meos & commirabilia de lege tua. In hoc quoq; quòd desuper aperta sunt, quòd corda semper ad Deum erecta habere, & oculos mentis ad ea, quæ sursum sunt, aperire debemus, significatur. Quòd etiam subtus solida sunt, significat, quòd mentem in terrenis obtusam habere debemus: nec debemus quærere benedictionem Esau, quæ in terris est: sed Iacob, quæ est in cœlis. ¶ Rursus, quòd sandalia in quibusdam locis aperta, & in † quibusdam integra seu clausa sunt, designat quòd euāgelica prædicatio nec omnibus reuelari, nec omnibus abscōdi debet: iuxta illud Luc. viij. Vobis datum est, nosse mysteriū regni Dei: cæteris autem in parabolis Mat. vij. Nolite sanctum dare canibus: neque margaritas spargere ante porcos. ij. q. iij. nolite. ¶ Sandalia † quoq; interius quandoq; ex corio albo fiunt: quia necesse est intentionē candidā, & conscientiā puram corā Deo habere & exterius nigrū apparet: quia prædicatorum vita propter tribulationes huius mundi nigra & despecta secularibus videtur. Quandoq; etiam rubeū, ad votū martyrij designādum: & quandoq; diuersis coloribus variatū, quo virtutum varietas, quibus ornatus esse debet, significatur. ¶ Lingula † verò à corio separata, super pedem consurgens, linguas eorum qui prædicatori bonum perhibent testimonium, significat: qui tamen quodāmodo à spiritualiū conuersatione separati sunt. ¶ Secūdò lingula ipsa, spiritualiū lingua est, quæ prædicatorem in opus prædicationis introduxit. ¶ Tertiò, etiam ipsius prædicatoris linguam designat: linea verò ab ipsa lingula, vsq; ad finem sandalij, per medium eius procedens, euangelicam perfectionem designat: ligneæ verò ab vtroq; latere procedentes, quæ in fine sandalij ad ipsam lineam mediam referuntur, ibiq; terminantur, legem figurant propheticam: quæ in euangelio recapitulantur & in eo determinantur. ¶ Superior quoq; pars sandaliorum, per quam pes introducitur, varijs consuitur funiculis, ne duo eius cornua defluant seu abinuicem separentur, seu abinuicem disiungantur: ad notandum, quòd prædicator seipsum varijs alligare debet virtutibus: aut scripturæ sententijs, ne ipsius intrinseca ab his, quæ exterius lucēt, corā altissimo disiungantur. Ipsa quoq; sandaliorum ligatura, significat, quòd prælatus, qui huc illúcq; discurrere habet, gressus mentis firmare debet cùm in turbis versatur. ¶ Quia verò † corrigiæ huc atq; illuc manibus ducuntur, vt sandalia firmentur, & ligentur: significat, quòd prædicator sic firmo gressu incedere debet, vt nulli onerosus existat: & ne in via ministrāda deficiat. Nam frustra velociter currit, qui priùs, quàm ad metam perueniat deficit. de pœ. distin. iij. in cassum. Mysticè enim sandalia, cursum prædicatoris significant. Quandoq; tamen sandalia

Esa. 35 5

Matt. 10

Psal. 118 9

Gen. 27

dalia non ligantur, quia Christi incarnatio aliquando humanis sensibus aperta est: vt est pannis inuolui, & in præsepio poni. Aliquādo verò corrigiæ sandalijs supererogantur: quia

Luc. 10 scriptum est: Quodcūq; supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Potest etiam dici, quòd caligæ significant illā lotionē, de qua

Ioan. 13 Dominus ait: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Sed quia non sufficit munditia cordis, absq; patientia persecutionis: ideo sequuntur centones rubei, qui martyrium figurant. Qui autem in corde munditiam & in voluntate (si opus fuerit) habuerit patientiā, securus accedet ad prædicationem, quia sandalia aliud designant apostolica. ¶ Porrò se-

10 cundum † quod capiti, scilicet Christo conueniunt sandalia, aliud designant: Pōtifex enim in altaris officio, capitis sui scilicet Christi, cuius est membrum representans personam: dum pedibus assumit sandalia: illud incarnationis dominicæ calciamentum insinuat: de

Psal. 59 quo Dominus ait in Psal. In idumæam extendam calciamentum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calciata diuinitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per lingulas autem, quibus pedibus ipsa sandalia

Ioan. 1 constringuntur: illud idem accepimus, quod per calciamenti corrigiam Io. bapti. significauit, cum ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere: vnionem videlicet ineffabilem, & copulam carnalem insolubilem, quibus verbis diuinitas nostræ se carni coniunxit. Sanè mediantibus caligis pedes sandalijs coniunguntur, quoniam anima mediante carne, diuinitati est vnita. Sicut enim pes

Psal. 98 corpus sustentat: ita diuinitas mundum gubernat. vnde Psal. Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Verùm secūdum

11 decretum Greg. xciij. dist. §. compagis, & duobus cap. seq. Diaconi † non debent vti compagis, id est, sandalijs, neq. manipulis, id est, calciamentis episcopalibus, absq; indulgentia sedis apostolicæ speciali. Olim enim vtebantur, quia eorum erat discurrere per comitatum. Hodie ergo nec ipsi nec sacerdotes vtuntur: sed episcopi solùm, vt per varietatem sandaliorum, notetur varietas officiorum. Præterea, episcopi habent per plebes discurrere: sacerdotes verò Domini hostias immolare. Clerici autē Romanę Ecclesię ex concessione Cōstantini Imperatoris vti possent calciamētis cum vtonibus: id est candido linteamine. xcvj. distin. Constantinus.

SVMMA.

1 Orale, siue velum, quod suo capiti episcopus imponit, quid significet.
2 Crux ante pectus Pontificis maximi posita, quid designet.

De Succinctorio & orali.

CAP. IX.

DE succinctorio nil aliud dicimus: quā ep sub zona & cingulo, in præmio huius partis dictū est. ¶ Sanè R.o. † pontifex post albā & cingulū, assumit orale, quanda videlicet sindone, quod capiti quasi in modum veli imponit, & replicat super humeros, & ante pectus legalis pontificis ordinem sequens, qui post lineā strictā & zonā induebat ephot, id est, superhumerale: cuius locum modò tenet amictus. ¶ † Assumit etiā Crucē quandā, catenulis insertā, quā à collo suspēsam, sibi statuit ante pectus. Quoniā & legalis pontifex laminā auream gerebat in frote, pro qua pōtifex iste Crucē gerit in pectore: & sic signo Crucis aurea lamina celsit. Nā mysterium, quod in quatuor literis auri lamina cōtinebat, in quatuor partibus forma Crucis explicuit: iuxta quod inquit Apostolus: Vt cōprehendatis cū omnibus sanctis, quæ sit latitudo & lōgitudo: quæ sublimitas & profundū. Sacramentū ergo, quod ille tūc Ephe. 3
per laminā præferebat in frōte: hoc iste iam Rom. 10
recondit in mēte. Nā corde creditur ad iustitiā: ore autē cōfessio fit ad salutē. & secundā Hiero. auro legis, sanguis euāgelij pretiosior est. Crucē quoq; statuit sibi ante pectus, ad designandū, quod ait Apostolus: Glorificate & portate Deū in corpore vestro. Imponen- 1. Cor. 6
do autē sibi & deponendo, Crucē illā osculatur, ad denotādū, quòd Christi passionē, quæ per illam significatur, credit & cōfitetur, ad quā repræsentandā in officio missę se parat.

SVMMA.

1 Tunica Episcopi, quid significet.
2 Tunicæ duæ, in veteri testamento, & earum significatio.
Iacinthi lapidis vis.
3 Tunicam vnam super alia, cur induat Pontifex.
4

Universidad de Deusto
Biblioteca

De *tunica*.

CAP. X.

POst appositam stolam, pontifex † induit tunica, quæ alibi subtile, in lege verò ποδήρης, id est, talaris dicebatur, significantē perseuerantiā. vnde Ioseph inter fratres suos talarē vestē describitur habuisse. Cùm enim cæteræ virtutes in stadio currant, perseuerantia tantùm brauiū accipit: quoniam qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit, de quo dict. ij. Apostolus & c. multi. Vnde præcipitur: esto fidelis, vsq; ad mortem, & dabo tibi coronā vitæ. ¶ Rursus ideò post albam tunicam induitur: quia sicut per albam castigatio corporis: ita per tunicam virtutes intimæ intelliguntur: quas semper debet habere perfectus. Porrò tunica non cingitur: quoniam sub formam iter non impeditur: sic & virtutes per illam designatę liberū iter ad contemplationem Dei præbent: sed alba cingitur, prout sub cingulo dictum est. ¶ In † vet. test. erant duæ tunicæ: videlicet bissina & iacinthina. Exod. xxxix. c. & hodie etiā quidam pontifices duabus vtuntur, ad notandum, quòd proprium est eorū, habere scientiam duorum testamentorū, vt sciant de thesauro Domini proferre noua & vetera. siue vt se ostēdant diaconos & sacerdotes. Præterea vnaquæq; earum typū proprium gerit: quoniā alba, quæ bissina siue linea est, castitatem significat, vt sub ti. de alba dictum est. Prima etiā tunica, serica est, quæ originē traduxit ex vermibus, qui sine coitu creantur, castitatem & humilitatem demonstrat. Secunda tunica, quæ iacinthina esse debet, sicut & olim erat coloris lapidis † iacinthi, qui ætheris serenitatem imitatur, sanctos significat cœlestia cogitātes, & imitātes, siue cœlestē cogitationē & cōuersationem. Sicut enim lapis ille coloré cum aēre mutat: nā in sereno aēre, serenus, & in obscuro, pallidus est: sic specialiter decet episcopū gaudere cū gaudētibus, & flere cū flentibus. Si autē illa alterius coloris fuerit, sit & alterius significationis. ¶ Cęterū † pōtifex vnā tunicā sub alia induit, ad denotandū, quòd sicut cooperta tunica à populo nō videtur: sed tantū à clericis sciturita & ratio sublimiū, & virtutes, quas præfectus semper habere debet, quæ per illā significātur, patere non debent omnibus: sed maioribus & præfectis. ¶ Porrò, secūdū quod capiti, id est, Christo cōuenit hæc vestis, quæ in veteri sacerdotio iacinthini erat coloris, & habebat pro fimbrijs mala punica, cū tintinabulis aureis, ab inferiori parte depēdētia, vt pōtifex totus vocalis incederet: prout dicetur sub titu. de legalib. indumētis: cœlestē Christi doctrinā insinuat: cuius notitiā habuerūt omnes, quibus dicitur per prophetā, In mōtē excelsum ascēde tu, q̄ euāgelizas Syō. Præcipuè tamē hāc tunicā habuit euāgelicæ textrix doctrinę sapiētia Dei, Iesus Christus: & dedit illā Apostolis suis. Omnia (inquit) quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Hoc ergo significauit illa tunica Dñi, quā milites scindere noluerūt, eò q̄ esset inconsutilis desuper, cōtexta per totū. xvj. q. vij. sicut Domini damnū fore magnū existimantes. In quo significatum est, quàm damnosi sint, qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliuntur. Subdiaconus quoq; vtitur tunica, de qua in sequenti tractatu dicetur.

Gen. 37
Apoca. 2
Rom. 12
Mat. 13
Ioan. 15
Ioan. 19

SVMMA.

1 Dalmatica Episcopi, vnde ortū habuerit. Et vnde dicta. num. 2.
3 Dalmatica, quales habeat manicas. Et quid notent.
4 Episcopus cur plura ornamēta habeat, quàm simplex sacerdos.
5 Dalmaticæ forma, & compositio. Et nu. 6. 7. Et eius significatio. ibid. & num. 8.
9 Dalmatica cur intermittatur aduētus Domini tempore, à diacono, à subdiacono verò tunica.

De *Dalmatica*.

CAP. XI.

POntifex immediatè super tunicā dalmaticam vestit, secundū † institutionē Siluestri Papæ, quæ ab inconsutili Domini tunica, & apostolorū collobio creditur mutuata. Et autem κολόβιον vestis sine manicis, prout in cucula monachali adparet: sed Siluester Papa in dalmaticam vertit, latas manicas addēdo, & in sacrificijs altaris portādā instituit in. xciij. dist. diaconi ita. ¶ † Dicta est autem dalmatica, eò quòd in Dalmacia, & post omnia alia indumēta sacer dotalia sint reperta. Hęc sui forma significat largitatē, eò q̄ largas habet manicas & ptē ſas. Vnde, secūdū Apostolū, oportet eōm nō esse turpis lucri cupidum: sed hospitalē. xlvij. dist.

1
1
3
4
5
9
1
Titū 1

dist. lxxviij. dist. cōsequens. Non ergo manū habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam: sed illud efficiat, quod Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagósque introduc in domum tuam &c. Et ob hoc fortè diaconi specialiter vtuntur dalmaticis: quia principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mentis ex officio ministrent. ¶ † Cæterùm, dalmatica diaconi ampliores habet manicas, quàm tunicella subdiaconi, quæ alicubi subtile vocatur: quia ipse ampliorem debet habere charitatem, quàm subdiaconus, propter maius donum. Pontificis etiam dalmatica latiores habet manicas, quàm diaconi, ad notandum quòd ipse magis est expeditus, nihil habens, quod ipsius manus restringat: quia pro cœlestibus omnia debet largiri. Charitas enim eius extendi debet etiam vsq; ad inimicos. Nempe tunicella subdiaconi: dalmatica diaconi: & casula presbyteri, succedunt in locum tunicæ iacinthinæ: quæ erat coloris cœlestis, id est aēreī: ad notandum, quòd omnes ministri altaris cœlestem debent habere conuersationem: licet secundum maius & minus: quod notat latitudo vel strictura manicarum dalmaticæ & tunicellæ, vt præmissum est. ¶ † Quia igitur sacerdos maximè debet esse ad cœlestia expeditus, ideò hæc ornamenta non gerit: nec aliò brachia stringēs. Episcopus autem simul vtitur, & dalmatica, & tunicella, & omnium ornamentis: vt ostendat se perfectè omnes habere ordines, tanquam, qui eos alijs confert. Minores sacerdotes eos non cōferunt: & ideò illa non portant: quibus sufficit vnum, quod cœlestem significet conuersationem. Præterea, Pontifex in ornamēntis atq; in officio magis expressè gerit similitudinem Saluatoris, quàm simplex sacerdos: & magis sibi conueniunt ornamentorum significata: ideóq; pluribus vtitur ornamentis. ¶ † Debet autē dalmatica habere duas lineas coccineas hinc inde, antè & retrò, à summo vsq; ad deorsum, vt Pontifex ostēdatur habere feruorem charitatis ad Deum, & proximum in prosperis, & aduersis: Iuxta veteris & noui testamēti præceptum quod est: Diliges dominum, Deum tuum, ex toto corde tuo: & proximum tuum, sicut teipsum. vnde Ioan. Charissimi non mandatum nouum scribo vobis: sed mādatum vetus quod ab initio habuistis. Et iterum, mandatum nouum scribo vobis &c. Quandoq; lineæ purpureæ sunt significantes fidem sanguinis Christi in vtroq; populo necessariam. in sinistro quoque latere dalmatica fimbrias solet habere, solicitudines actiuæ vitæ significantes, quas Episcopus pro subditis suis debet habere: iuxta quod dicit Apostolus: Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea, quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum. Per dextrum verò latus, quod fimbrijs caret, notatur contemplatio cœlestium sine solicitudinibus, & quieta à multiplicitate perturbationum. ¶ † Adhuc quædam dalmaticæ quindecim habent fimbrias, antè & retrò: quia quindecim Psalmi in veteri testamento quasi quindecim armi gradus exeunt de tramite charitatis: & quindecim similiter in nouo testamento excrescunt de opere charitatis: verbi gratia. Charitas, patiens & benigna est &c. vsque charitas nunquàm excidit. Aliqui verò habent xxviij. antè, & totidem retrò: vbi septiformis spiritus, est octies repetitus, qui replet octo maneries laudantium Deum: scilicet reges & populos: principes & iudices: iuuenes & virgines: seniores & iuniores. ¶ † Rursus in dalmatica varietas est sine scissura: quia licet varia religionis opera apud Deum agantur: tamen in votis non discrepant. Item aperta est à lateribus sub ascellis, insinuās illi qui eam induit: vt Christi qui in latere lācea perforatus est, vestigia imitetur. ¶ † Adhuc dalmatica formā Crucis prætēdit: vnde per eam Christi passio figuratur: ideóq; in missæ officio portatur, vbi Christi passio representatur. Significat etiam dalmatica sanctam religionem, & carnis mortificationem, atque sublimium rationem. Alba dalmatica, sanctam & immaculatam significat vitam. Rubea martyrium. Alba verò opere polymitico variata, notat munditiam, & virtutum varietatem: & est aurifrisio adornata. Iuxta illud: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato circumdata varietate. ¶ † Porrò, secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit, dalmatica, sui forma latam & largā Christi misericordiam significat: quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote inquit misericordes, sicut & pater vester misericors est. Beati nanq; misericordes: quoniam ipsi misericordiā consequentur. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiam: superinfundens vulneribus nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordiæ domini Dei

Deute. 6
Luc. 10
1. Ioan. 2
ibid.
7
8
Psal. 44
Luc. 6
Matt. 5
Luc. 10
Luc. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

ni Dei nostri, visitauit nos oriens ex alto : qui
Tit.3 non ex operibus iustitiæ nostræ, quæ fecimus
nos, sed secundū suam misericordiam saluos 2
Matt.9 nos fecit. Pro peccatoribus venit, vt de pecca
tis veniā indulgeret. Misericordiam inquit vo
lo, & non sacrificiū. Legitur in canone Greg.
xxiij.dist.cōmunis.quòd in primitiua Ecclesia
non licebat Episcopo vel diacono vti dalma 3
tica absq; indulgentia sedis Apostolicæ spe-
9 ciali. ¶ †Sanè dalmaticæ † tempore aduentus
Domini à diaconis intermittuntur: quoniam
quando aliqua claritas sacri ordinis ad tēpus
intermittitur, clarius resplendet & auidius su-
mitur, quando resumitur in animis deuotorū:
quia quod rarū est, magis appetitur. xciij. dist.
legimus. ad fin. ¶ Rursus in aduentu diaconus
non vtitur dalmatica, nec subdiaconus tunica:
quia lex, quā subdiaconus significat, ante in-
carnationem Domini Euangelij ornatu ca-
rebat : & charitas Euangelij, quam diaconus
significat, nondum apparuerat : vel quia non- 4
dum venerat, qui vestem innocentiæ & im-
mortalitatis nos induere debebat : ideò ve-
stes lætitiæ dimittuntur. Vtuntur autem tunc
casulis, de quo in secunda parte sub titu. de
diacono dictum est. In ieiunijs tamen Pente.
potest diaconus dalmatica vti.

S V M M A.

1 Chiroteca, quo consilio vtatur Episcopus. Et eius significatio.
2 Chiroteca cur manus interdum velentur: interdum spolientur.
3 Chirotecæ, quid notent.
4 Hœdi pellis figura, & significatio.

De *Chiroteca*. CAP. XII.

1 QVia †pleriq; bonū opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt: ideò statim post indutam dalmaticam, Pontifex iuxta ritum Apostolorum, manus operit chirotecis, vt nesciat sinistra sua, quid faciat eius dextra. Per chirotecam ergo, cautela congruè designatur, quæ sic facit opus in publico, quòd intentionē continet in occulto. Nam & si Dominus dixerit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum, qui in cælis est. Ad quod etiā designandum chiro-
2 teca circulum desuper habet aureum: ipse ta-
Matth. 5 men præcipit: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis corā hominibus, vt videamini ab eis: aliòquin mercedem non habebitis apud patrem vestrū, qui in cœlis est. ¶ †Manus ergo quandoq; velantur chirotecis & quādoq; denudantur: quia bona opera interdū ad vitandum vanam gloriā occultantur : & interdum ad ædificandū proximos propalantur. ¶ Sunt †autem inconsutiles, quoniā actiones Pontificis fidei rectæ debent esse cōcordes. Per chi-
1.Cor.5 rotecas quoq; in manibus, exēpla sanctorum quæ in operibus habenda sunt, intelliguntur: quæ opera ab omni inquinamento mundata sunt: ne modicū fermenti, totam massam corrumpat. Per ipsas verò chirotecas albas castitas, & mūditia denotatur: vt manus, id est operationes sint mundæ & ab omni sorde immunes. ¶ Porrò secundū quod capiti scilicet Christo, cōueniunt chirotecæ, sunt hœdorum pelliculæ: quas manibus Iacob Rebecca circum-
Gene.27 dedit, vt pilosæ manus similitudinem maioris fratris exprimerēt. Sanè, pellis hœdi est † similitudo peccati, quā Rebecca mater, id est Spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob, id est operibus Christi circūdedit, vt similitudinem maioris, id est prioris Adæ secundus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit: vt incarnationis mysterium Diabolo cælaretur. Nam ad similitudinē peccatorū esurijt & sitiuit: doluit & expauit: dor-
Matt.4 miuit & laborauit. Vnde cū ieiunasset xl. diebus & xl. noctibus, ac posteà esurisset, accedens ad illū Diabolus, eum ad similitudinem prioris Adæ tentare tētauit. Sed qui primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

S V M M A.

1 Mitra Episcopo, corona Papæ datur.
2 Mitra, quid designet. & nu.5.
3 Ingulæ duæ, in mitrā Episcopi, quid notent.
4 Mitra circulum aureum habet : & magna significatione.
6 Mitra solenni qñ vtendū: & qñ simplici. nu.7.
8 Pontifex Romanus vtitur regno.
9 Mitra, quid significet eo nomine, quòd capiti conuenit.
10 Mitram, an, & quando, & quorsum Episcopus deponat. & nu.11.

De *Mitra*. CAP. XIII.

1 POstquàm Episcopus planetā induit, †mitra loco cidaris seu tiaræ seu insulæ capiti eius imponitur. Iuxta illud : Gloria & ho-

nore

nore coronasti eum domine. Sed & Papa coronam frigiumlorum, superhumerale, chlamydem purpureā, & tunicam iacinthinam habet ex concessione Constantini Imperatoris
2 xcvj.dist. Cōstantinus. ¶ †Mitra autem sciētiam vtriusq; testamenti designat. Duo nanq; illius cornua, duo sunt testamēta: anterius, nouum, posterius, vetus: quę duo Episcopus memoriter debet scire. xxxij.q.j. Episcopus. & il-
5 lis tanquā duplici cornu, fidei inimicos ferire. Videri debet quidē subditis Episcopus cornutus, sicut & Moses de monte Synai descendens, & duas tabulas testimonij tenēs apparebat cornutus Aaron, & filijs Israēl ex consor-
Exod.34 tio sermonis Dei: prout legitur Exo. xxxiiij.c. Quidam autē hæretici mitrā & eius cornua, & Episcopū illam ferentem, condēnant, indu centes in fomentū sui erroris, quod Ioā. ait in
Apoc.13 Apoc. Vidi aliā bestiam ascendentē de terra, & habebat cornua duo similia agno. & loquebatur sicut draco. Duæ verò fimbriæ poste-
3 rius dependētes, spiritus & litera sunt. ¶ † Per duas quoq; fimbrias seu lingulas, notatur q̄ paratus esse debet tam in mystico, quàm in historico sacræ scripturæ intellectu : in quarum summitatibus sunt fimbriæ rubei coloris, denotantes eius promptitudinē ad fidei, & sacræ scripturæ defensionē: etiam vsq; ad sanguinis effusionē. xxv.q.j. sunt quidā. Quæ super scapulas pendent, ad notandū, q̄ id quod prędicat ore, ostēdere debet opere: quia enim scapulis nulla pars altior est ad opus, siue ad
4 onus ferendū : ideò rectè per eas opus intelligitur. ¶ †Circulus aureus, qui posteriorē & anteriorem mitræ partē complectitur : indicat, quòd omnis scriba doctus in regno cœlorum, de thesauro suo noua & vetera proferre debet. Matt. xiij. Caueat ergo diligēter Episcopus, ne prius velit esse magister, quàm nouerit esse discipulus. x. dist. miserum. extrà de elect. c. cùm in magistrū. de renun. post translationem. & c. nisi. ne si cæcus cæcum duxerit,
Osee 4 ambo in foueā cadant. Scriptum est enim per Prophetam: Tu scientiam repulisti: & ego te repellā, ne sacerdotio fungaris mihi. xxxviij. dist. omnes. & in prædicto c. nisi. Non incompetenter etiā mitra, quæ in altū de sui forma producitur, altitudinē sapientiæ designat. Debet enim Episcopus sic subditos scientia excellere, vt ipsius cōparatione cæteri meritò grex dicantur. xxv. dist. §. nunc autē. j. q. j. vilissimus & q. vij. cōuenientibus. Duæ pendulæ ex po-
7 steriori parte, duplicē designant memoriam. Prima, est actuum diuinorum: ne celebrando eam contemnens, puniatur. Vnde & in veteri Exod.28 testamento sacrificiū oblaturus ambiebatur tintinabulis: vt per eorū sonitum reciperentur dignus, vel repelleretur indignus ab Angelo, ad custodiam tēpli posito. xlij. dist. c. j. Secunda est peccatorū suorum, vt de illis compun-
5 gatur: de pœ. dist. iij. Iudas. ¶ †Mitra etiā quia quandoq; linea est, & alba, castitatis candorē munditiāmq; significat. Vnde hoc ornamentum multū capiti necessariū erat, in quo quinque sensus corporis vigēt. quibus corruptis facilè castitas violatur. ¶ Sunt etiā nonnulli dicentes, q̄ mitra Pontificis spineā coronam significat : & inde est, quòd diaconus in officio Missæ in quo Pontifex Christū in passione figurat, mitrā illi imponit, & deponit: quia ipse ex officio suo habet Euangeliū legere: in quo Christus spinis legitur coronatus. Duo cornua, sunt duo charitatis præcepta. Pōtifex igitur mitrā accipit, intelligens q̄ quinq; sensus à mūdi illecebris custodire debet, vt duorum testamentorum præcepta seruet: & duo charitatis præcepta impleat, vt coronā percipere mereatur æternā. ¶ Cæteri verò sacerdotes & clerici, generaliter caput contegunt nullo ornamento : licet in festis sint in toto alio corpore subornati : tum quia nondū est plenū gaudium nostrū. Gaudeamus enim nō in re præsentiā, sed in spe futurorū: tum quia ad hoc tēdimus, vt Deū nuda facie contēplemur. ¶ †Sanè mitra aurifrisiata vtēdū est, à pascha vsq; ad aduentū : & à natiuitate Domini
6 vsq; ad septuagesimā in omnibus festis duplicibus: & nouem lectionū totius anni: nisi in festo Innocentiū, prout dicetur sub tit. de coloribus. & in Dominicis prędictorū temporum, & generaliter quandocūq; Gloria in excelsis, &, Te Deum laudamus. dicitur. Cum enim illa dicātur in festiuis diebus, in quibus virtutē & gaudiū generale, vt speciale capitis vel mē brorum ad memoriā reducimus, vt dicetur in procœmio septimæ partis : meritò tunc mitra aurifrisiata vtimur, quia aurū & gemmarum nitor gaudiū repræsentant. In diebus verò ieiuniorum, non est ea vtendū, vt sequitur: quia cum dies illi ordinati sint ad delēda peccata, quæ tunc sunt ad memoriam reducenda, non sunt tunc agēda vel ferenda, quæ gaudiū, sed quæ potius humiliatem & afflictionem designant. In † alijs verò temporibus regulariter

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non aurifrisiata sed simplici vtendum est, videlicet ab aduentu vsq; ad Natiuitatem: nisi quia Dominus Papa vtitur aurifrisiata in Dominica,gaudete:& septuagesima, vsq; ad Pascha:& in Dominica,lætare Hierusalē,prout dicetur sub tit.de coloribus.& etiam in quinta feria cœnæ Domini, in officio Missæ tantùm: & in Sabbato sancto in officio Missæ. Item in festis trium lectionum illius temporis,& in omnibus vigilijs, in quibus ieiunium celebratur:& in quatuor temporibus,& in rogationibus.Dominus tamē Papa vtitur in festo sancti Marci,in Missa tantùm.Item in offi
8 cio defunctorum. ¶†Illud quoq; notandum est, quòd Romanus Pontifex in signum Imperij vtitur Regno,id est corona Imperiali.& in signum Pontificis, vtitur mitra. Sed mitra semper vtitur, & vbiq;:regno verò non semper,nec vbique : quia Pontificis authoritas & prior est & dignior & diffusior Imperiali potestate.Sacerdotium enim in populo Dei regnum præcessit,cùm Aaron primus Pontifex
Exod. 40 Saulem primum Regem præcesserit.& Noë Nembroth:quia sicut legitur principium Regni Nembroth extitit Babylonis.vj.distinct.
Genc.8 qui is ita. Noë verò ædificauit altare Domino, & holocausta obtulit super illud. Regno quidem non vtitur nisi certis diebus & locis:
9 nunquam intra Ecclesiam,sed extra.¶†Porrò secundum quod capiti, id est Christo connenit mitra Pōtificis,illud significat, quod Pro-
Psal.20 pheta loquens de filio,dicit ad patrem : Gloria & honore coronasti eū Domine, & con-
Philip.2 sti.&c. Hoc est itaq; nomē,quod est super omne nomen : vt in nomine Iesu, omne genu 3
flectatur,cœlestium,terrestrium &c. Nam & in aurea lamina frontis Pontificalis sculptum 4
erat noman Domini τετραγράμματον, cuius mysterium declarabimus in titu.de lega. indumentis.Per mitram ergo capitis, Christi
1 summam illam glorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitā. Nam propter pedem adoratur scabellum,
Psal.98 Adorate (inquit) scabellū pedum eius, quoniam sanctum est. ¶†Et nota, quòd sicut ait
10 Zacharias Papa.de consc.dist.j.nullus.Episcopus ad altare oraturus accedēs,seu altari assistens,vel orationes ad Deum effundens, mi-
2.Cor.3 tram deponit & baculū: quia Apostolus prohibet viros capite velato in Ecclesia orare,vt reuelata facie gloriam Domini contemplentur.Quando verò ad populū se conuertit, vt illi prædicet insignia cōminationis suæ,resumit.vnde & Moses causam populi apud Deū precibus, causam verò Dei,ad populū gladijs
11 allegabat.xlv.dist.disciplina. ad fi. ¶†Vltimò nota,quòd quidam Episcopi solemniter benedicunt in Missa & altari, turificatęq; deposita mitra.Alij verò cū mitra in capite.Primi ea ratione mouentur, quia solēniter benedicendo vice Dei funguntur:& Deus per eorū ministerium benedicit. Nume.vj.in fi.vbi dicitur:Invocabunt nomen meum super filios Israël:& ego benedicā eis. Altaris verò turificatio, significat orationes.Apoca.viij.Ascendit fumus incensorū de orationibus sanctorū. Quia ergo in orationibus causam plebis ad Deū agit; ideò cū reuerentia mitra videlicet deposita,illud agere debet.Secundi verò attendūt,quòd benedictio & turificatio non sunt essentialia ad consecrationē corporis Christi: sed ad solennitatem pertinent : & ideò ea cum mitra agunt, vt per hoc à simplicibus sacerdotibus discernantur.Quanuis enim plus habeat Episcopus,quàm simplex sacerdos in his, quæ ad solemnitatem pertinent, vt in ornamentis & alijs : non tamen in his, quæ ad consecrationem ipsam spectant.Sed hęc ratio minus sufficiens videtur : quoniam secundum hoc mitra in Missa non deponeretur, nisi quādo verba, ad quorum prolationem fit specierum transubstantiatio,proferuntur.

SVMMA.

1 Anulus,est fidei sacramentum.Et eius vsus vnde aduectus.nume.2.
3 Anulo literæ antiquitus sigillabantur. Et qua significatione.
4 Anulus aureus,& rotundus,quid significet.

De Anulo. CAP. XIIII.

ANulus est fidei sacramentum, †quo Christus sponsam suā sanctam Ecclesiam subarrauit, vt ipsa de se dicere valeat: anulo suo subarrauit me Dominus meus Iesus Christus: cuius custodes & pedagōgi sunt Episcopi & prælati, anulos pro signo in testimonium huius rei ferentes : de quibus spōsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vi- Cantic. 5
giles,qui custodiunt ciuitatem. Hinc anulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud Euangelij : Date anulum in manu eius. Ex Luc.25
quo in Euāgelio anuli vsus creditur acceptus.

¶Anu

2 ¶Anulus † ergo Pontificis, integritatem significat fidei, vt videlicet Ecclesia Dei sponsam sibi creditam, sicut se diligat,& sobriam,
5 & castam, cœlesti sponso custodiat : iuxta il-
2.cor.10 lud: Despondi enim vos vni viro,id est,Chri- 7
sto.& se meminerit non Dominum sed pastorem.vj.quæst.j. sicut alterius. De hoc sponso
Ioan.2 & sponsa Ioan. Euangelista dicit : Qui habet sponsam spōsus est: amicus autem sponsi,qui
1 stat,& audit eum gaudio, gaudet propter vocem sponsi.Episcopus ergo vicarius & amicus sponsi, quòd si vicarius est, & ipse quodam-
3 modo sponsus est. ¶†Rursus antiqui literas anulo sigillabant. Vnde Episcopus anulū portat : quoniam scripturæ mysteria & Ecclesiæ
Exod. 8 sacramenta perfidis sigillare,& humilibus reuelare debet.¶Porrò,secundum quod capiti,
Luc.2 scilicet Christo cōuenit anulus digiti,donum
4 significat sancti Spiritus. Digitus enim articularis atque distinctus Spiritum sanctum insi- 2
nuat,secūdum illud:digitus Dei est hic.& alibi : Si ego in digito Dei eijcio dæmonia: filij
4 vestri in quo eijciunt.¶†Anulus autē aureus & rotundus, perfectionem donorum eius significat,quam sine mensura Christus accepit,
Colo. 2 quoniam in eo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Iam qui desursum venit, super
Ioan.1 omnes est : cui Deus non dedit spiritum ad mensuram,dicens : Super quem videris Spiritum sanctum & descendentem & manentem
Eccle.15 super eum, hic est qui baptizat.Nam requiescet super eum spiritus sapientiæ & intelle- 3
ctus. Ipse verò de plenitudine sua, secundum differentes donationes distribuit: alij (secun-
2.cor.12 dum Apostolum) dans sermonem scientiæ: alij gratiam sanitatum:alij operationem virtutum &c. Quod & visibilis Pontifex imitatur alios in Ecclesia constituens sacerdotes, alios diaconos,alios subdiaconos,& huiusmodi.Nam igitur ab re in Episcopi digito gemmatus fulget anulus: per cuius mysteriū dantur fulgida charismata gratiarum. De anulo sponsæ satis dictum est in prima parte sub titulo de Ecclesiæ sacramentis.

SVMMA.

1 Baculus pastoralis,quid significet.Et vnde habuerit ortum.nu.2.
3 Baculus pastoralis, cur sit curuus:& qua significatione. & de eius varia forma & compositione.
4 Baculus pastoralis, est acutus in calce, in medio rectus: in apice retortus. Et qua significatione.
5 Papa non vtitur baculo pastorali : duabus de causis,& nu.6.
7 Virga Pontificis,quid noter.

De Baculo pastorali. CAP. XV.

BAculus pastoralis correctionē pastoralem significat, propter quod à cōsecratore dicitur consecrato:Accipe baculum pastoralis officij, vt sis in corrigendis vitijs piè sæuiens.De quo dicit Apostolus:
In virga veniam ad vos.Virga igitur pastora- 1.Cor.4
lis, potestas intelligitur sacerdotalis, quam Christus eis contulit, quando Apostolos ad prædicandum misit,præcipiens eis,vt baculos tollerent. Et Moses cum virga missus est in
Aegyptū. De hoc in prima parte dictum est Exod.4
in titu.de consecrationibus. Baculus † ergo à lege & Euangelio sumitur : quia & virga pastoralis & sambuca, & pedum, & ferula nuncupatur. Moses enim ex mādato Domini virgam habuit: quæ terribilia fecit in cœlo & in mari:quia cibum de cœlo,potū de petra produxit: & gregem ad terram fluentem lacte & melle manauit. Adhuc per baculum,doctrinæ authoritas intelligitur. Hac enim infirmi sustentantur, inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitētiam trahuntur. Vnde & pedū vocatur,quod est lignum recuruum,quo pastores pedes retrahunt animaliū. ¶†Sanè quandoq; baculus ex osse,& ligno conficitur, quæ crystalina, & deaurata sphærula coniunguntur : os superius recuruatur : lignum inferius ferro acuitur, modicè tamen recondit̄. Siquidem os,est duritia legis: lignum,mansuetudo Euangelij:quæ duo coniūcta, sunt sphę rula diuinitatis Iesu Christi. Vel os,sęueritas: lignum, Pontificis est lenitas, quas iungit iudicio per charitatem. Nam sęueritas vel misericordia multum destituitur,si vna sine altera teneatur.xlv.dist.disciplina.Ad quod significandum, ferrum obtunditur : quia iudicium misericordia temperatur:baculus recuruatur, cum pœnitentes ad pœnitentiam reuocantur. ¶Aliquando in curuatura caput formatur:quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Quandoque etiam in curuatura Abac.3
scribitur: Cum iratus fueris,misericordiæ recordaberis,ne ob culpam gregis ira turbet in pastore oculū rationis.vj.quæst.j. ex merito.

¶Aliq

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Aliquando in sphærula, scribitur homo: vt Pontifex se hominem memoretur: & de potestate collata nō eleuetur. Aliquando iuxta ferrum scribitur: Parce: vt in disciplina subditis parcat: & misericors à misericordia misericordiam consequatur. ¶†Quòd verò baculus est acutus in fine, rectus in medio, & retortus in summo: designat, quòd Pōtifex debet pungere pigros, regere debiles sui rectitudine, & colligere vagos. xlvij. dist. §. necesse. xlviij. dist. disciplina. & c. omnis. vnde versus: Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Et reddēdo singula singulis, versus iste continet omnia præmissa. vel sic: Attrahe per primum: medio rege: pūge per vnum. ¶†Romanus autem Pontifex, pastorali virga non vtitur: tum propter historiam: tum propter mysticam rationem. extrà de sac. vnct. c. vnico. in fin. Historia est, quoniam beatus Petrus Apostolus Martialem discipulum suum, quem Dominus inter discipulos constituit, cum dixit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste non intrab. &c. misit eum quibusdam alijs ad prædicandum germanis. Quo in via ad vigiti dietas defuncto Fronto, collega eius, redijt ad muntiandum hoc Petro. Cui Petrus: Accipe hunc baculum, & tangens illum dic: Surge in nomine Domini & prædica. Ille verò in quadragesimo die à tempore mortis illius, retigit eum, & surrexit, & prædicauit. & ita Petrus baculum à se remouit, & subditis dedit, nec recuperauit. Innocentius verò Papa tertius, scripsit in Ecclesiæ Speculo, quòd beatus Petrus misit baculum suum Euchario, primo Treuenorum Episcopo: quem vnà cum Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauit: cui successit in Episcopatum Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat suscitatus: quem baculum vsque hodie cum magna veneratione Treuetēn. Ecclesia seruat: & ideò Papa in illa diœcesi vtitur baculo, & non alibi. †Mystica verò est ratio: quia baculus in summitate, est curuus quasi ad attrahendū: quod in Romano Pontifice necesse non est: quia nullus ab eo finaliter diuertere potest. Præterea per baculum designatur coërtio: quam quia cæteri Pontifices ab homine recipiunt, ideò à suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus verò Pontifex, quia potestatem à solo Deo accipit, baculum non habet. ¶†Porrò, secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit virga Pontificis, potestatem Christi significat: de qua Psalmista: Virga recta, siue directionis, virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propter quod alibi dicit: Reges eos in virga ferrea: duritia ferri, vigorem significat æquitatis: qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verùm potestas Christi non solùm est virga, sed baculus: quia non solùm corripit, sed etiam sustentat. vnde Psal. Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Matt. 18 — Psal. 44 — Psal. 2 — Psal. 22

SVMMA.

1 Sudarium Episcopi, quid.
2 Sudarium quod nobis conueniat.

De *Sudario*. CAP. XVI.

EXpeditis nouē specialibus Pontificum ornamentis, aliqua de quibusdam alijs. Et primò de Sudario† videamus, quod est lineus pannus, quem ministrans Episcopo semper paratum habet, quo ille sudorem & omnem superfluum corporis tergat humorem: significans studium quo humanitas contagiones in hac vita exterginus, per exempla Sanctorum patrum: quibus ad patientiam corroboramur. Sicut enim sudor est in corpore: sic etiam tædium est in anima, quandoque ex conscientia peccatorum premens conscientiæ frontem. Habeamus † igitur Sudarium ex lino multis tonsionibus castigato, & mundato, per quod mundanos extergamus affectus. & etia cum Dauid & Iob tristitiam abijciendo, nos tergamus. In quibusdam Ecclesijs diaconus Sudarium habēs, illud in dextro cornu altaris deponit: vt si forte quicquam sordidum accesserit, illo tergatur: & Sudarium sacerdotis mundissimum maneat. ¶Manipuli quoq; penè eadem est significatio: prout ibi dictum est.

1 — 2

SVMMA.

1 Pallium, quorum sit proprium. Et quid significet. nunc. 2.
3 Pallij forma & compositio.
4 Pallij circulus, est timor Domini.
5 Lineæ duæ in pallio, quid designent.
6 Pallij duplicitas, quid signet. & num. 7.
8 Pallij quatuor Cruces, quid significent.

Pallij

9 Pallij tres acus, quid notent. & quid acus aurea. num. 10.
11 Metropolitanus an potest actus legitimos exercere ante pallij adsumptionem.
12 Pallij vsus.
13 Pallio quibus diebus vti licet: quibus non. & vbi.
14 Pallium Romanorum Pontificum, quale.

De *Pallio*. CAP. XVII.

1 COnsequenter aliqua de pallio subijciamus: quod Patriarcharum, Primatum & Metropolitanorum† est proprium: vt per illud à cæteris Episcopis discernantur: quòd priuilegiatam obtinent dignitatem: quare sub præmissis à communibus vel specialibus ornamentis minimè continentur. Siquidem per pallium, simul vtrunque & superhumerale & rationale legalis Pontificis intelligimus. Quia enim super vtrunq; Pontificis humerum iacet, superhumerale siue ἀσσίῳ dicitur: quia verò inde descendens in ipso Pontificis pectore iungitur: rationale vocatur. Habebat enim superhumerale & rationale, quæ catenulis aureis simul iungebantur. Sunt tamen, qui dicunt quòd rationali nullum hodie ornamentum succedit. de quo subtitu. de leg. indu. dicetur. Alij dicunt, quòd pallium pro aurea lamina institutum est: quanuis probabilius videatur, quòd aurifrisia mitræ vicē laminæ gerāt. ¶† Sanè pallium, quo maiores vtuntur, significat disciplinam, qua seipsos ad exemplum subditorum, & etiam ipsos subditos regere & cōstringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitimè certantes accipiunt. de qua dicit Salomon in Parabolis: Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut autem torques seu brauium non datur, nisi legitimè certanti: iuxta illud Apostoli: Multi quidem currunt, sed vnus accipit brauium: ita & ad honorē pallij nemo ascensurus est, nisi qui in singulis bonorum gradibus legitimè prius desudauerit. Nam & officia secularia, non deferunt principalem locum ingressus in vestibulum actionis. lix. distinct. si officia. sed exanimatis per plurimos gradus: & is gradus cæteros antecellat quem labor prolixior & stipēdia longiora fecerunt anteire. C. de offic. ma. offi. nemo. ff. de mu. & ho. gradatim. Super cuncta indumenta fertur, vt cæteri hoc videntes, ad legitimum certamen hortentur. ¶ Pontifex verò pallium, dum sibi imponitur & detrahitur, osculatur: ad notandum summum legitimè certandi desiderium, & brauium promerendi. ¶† Est autem pallium de candida lana contextum, habens circulum, humeros constringentem, & duas lineas ab vtraq; parte, videlicet anté & retrò pendentes: à sinistris est duplex, à dextris simplex. habet quatuor Cruces purpureas, scilicet anté, & retrò, à dextris & à sinistris. Infigūtur in pallio tres acus, & quædam sunt, quæ per Metropolitanum sine pallio agi nō possunt. quo etiam, nisi certis diebus vti non valet: quia omnia moralibus sunt imbuta mysterijs & diuinis grauida sacramentis. Nam (vt scriptura testatur) in thesauris sapientiæ significatio disciplinæ. In lana quippe asperitas, in candore benignitas designatur. Nam Ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet: sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis duntaxat efficitur, quæ est animal mansuetum. vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, non aperuit os suum. Hinc est quòd illius semiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum adhibetur, & oleum: vt per vinum moderentur vulnera: & per oleum foueantur: quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum seueritatis adhibeat: in oleo molliciem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur. xlv. distinct. disciplina, in qua cum tabulis virga continetur & manna. quoniam in mente rectoris cum scripturæ scientia virga debet esse directionis, & manna dulcedinis: vt seueritas immoderatè non sæuiat, & pietas plusquàm expedit non indulgeat. Item fit de vili materia, scilicet lana, vt habeat pretium, non à se: sed ab eo, quod significatur in se: vt non oculis sed menti spectabile sit, vt non ad ornandum, sed ad significandum indui intelligatur. † Circulus pallij per quem humeri constringuntur, est timor Domini, per quem opera exercentur: ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur: quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis, formidine pœnæ:

Prouer. 1 — 1. Cor. 9 — Ecclc. 1 — Esa. 53 — Luc. 10

dextra

Universidad de Deusto
Biblioteca

dextrã verò tẽperat à superfluis iustitiæ amore. Beatus ergo vir, qui semper est pauidus.
Prouerb. 28. Nam iuxta sententiã Salomonis: Timor Do- 8
Eccle. 1 mini peccatum repellit. Qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Ideò enim circulus pallij sub collo humeros constringit, ad notandũ, quòd illum ferens, debet esse idem opere & sermone. ¶ † Duas verò lineas, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, huius vitæ curas & solicitudines significare putamus: quibus & cor & humeri Pontificis sic sæpissimè grauantur & impediuntur: vt à proprio statu eum auertant, & vana quædam & transitoria cogitare & portare compellant. Hinc, quòd pallium ante & retrò à dextris, & à sinistris ante pectus, & super humeros frequenter aptatur: vt his posthabitis in seipsum sæpe redire iuteIligatur. Actiuam quoq; & contemplatiuam vitam significant: quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Mosi nunc in montem ascendat: & ibi philosophetur cum Domino: & nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus prouideat populorum: prouisurus attentius vt cùm sæpe sedederit alijs, interdum se sibi restituat: quate-
Luc. 10 nus & cum Martha circa frequens ministerium satagat: & cum Maria verba audiat Saluatoris. extrà de renun. nisi. ad fin. lxxxviij. distin. decreuit. Vtraq; tamen linea grauat in-
Sapiẽ. 10 ferius: quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio
6 sensum multa cogitantẽ. ¶ † Pallium duplex est in sinistra, sicut & rationale: sed simplex in dextra: quia vita præsens, quæ per sinistram accipitur, multis est subiecta molestijs, & in ea duplicitate carere non possumus: quia nũc prosperis extollimur, nunc aduersis frangimur: nunc terrena petimus: nunc cœlestibus adhæremus: nunc carni, nunc menti seruimus: sed vita futura, quæ per dexrram significatur in vna semper est collecta quiete, quod veri-
Luc. 10 tas ipsa designauit cum intulit: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessariũ: Maria optimam par-
7 tem elegit, quæ non auferetur ab ea. ¶ † Rursus pallium duplex est in sinistra: quatenus ad tollendas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem toto susspirer affectu: Iuxta verbum Psalmistæ dicentis:
Psal. 25 Vnam petij à Domino: hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Illic enim nulla est duplicitas, siue ruga: sed prosperitas sine aduersitate, gaudiũ sine tristitia, & felicitas sine miseria. ¶ † Quatuor Cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ, scilicet iustitia, fortitudo, temperantia, & prudentia: quæ nisi in crucis Christi, sanguine purpurentur, falsum sibi nomen virtutis vsurpant: & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde Dominus inquit Matt. 5
Apostolis: Nisi abundauerit iustitia vestra, plusquàm Scribarum & Pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Hæc est purpura regis tincta canalibus, quam Salomõ com Cant. 7
memorat in Canticis canticorum. Is ergo qui pallij gloria decoratur, si cupit esse, quod dicitur in anteriori parte, debet habere iustitiã, vt reddat vnicuiq;, quod suum est: prudẽtiam in posteriori, vt caueat, quod cuique nociuum est: fortitudinem à sinistris, vt eũ aduersa non deprimant: temperantiam à dextris, vt eum prospera non extollant. ¶ † Tres autem acus 9
in pallio infiguntur, scilicet ante pectus, & super sinistrum humerum: & post tergum. non ad pungendum, id est non propter huius vitæ punctiones: sed ad planetam palliũmque iungendum sunt inuentæ. Vnde quędam ansulæ antiquitus in planetis positæ erãt: quibus acus inferebantur: & pallium simul cum planeta firmabant, ne à suo loco pallium moueretur. Possumus tamen per tres acus, fidem, spem, & charitatẽ intelligere: sine quibus pallium ab Episcopo ritè teneri non potest. Rursus tres acus, compassionem proximi, administrationem officij, distinctionẽmq; indicij significant: quarum prima pũgit animam per dolorem: secũda per laborem: tertia per terrorem.
¶ Prima pungebat Apostolum, cum dicebat: 2. Cor. 2
quis infirmatur, & ego nõ infirmor: quis scandalizatur, & ego nõ vror: extrà de renun. nisi.
¶ Secunda, cum aiebat, præter illa, quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum. ¶ Tertia pungebat Iob dicentem: Si iustus vix saluabitur: impius & peccator, vbi apparebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus: quoniã in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus 2. Pet. 4
stimulus pũctionis. Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum, mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà: quæ priora abierunt. ¶ † Acus verò aurea esse debet: sed infe- Apoc. 21
rius est acuta, & superius rotunda, lapidem

conti-

continens pretiosum: quia nimirum bonus pastor propter curam omnium in terris affligitur: sed in cœlis coronabitur, vbi illã pretiosam margaritã habebit, de qua Dominus
Mat. 13 inquit in euangelio: Simile est regnũ cælorũ homini negotiatori quærenti bonas margaritas: inuenta vna pretiosa margarita, vendidit omnia sua & cõparauit eam. In pallio & cum ipso confortatur pontificalis officij ple-
11 nitudo. † Hinc est quòd antè, quàm metropolitanus pallio decoretur, non debet concilium conuocare: chrisma conficere: clericos in sua prouincia ordinare: pontifices consecrare: vel Ecclesiae dedicare: nec se archiepiscopum nominare extrà de elect. quòd sicut. in fi. de post. bonę. ij. ad fi. Aiunt tamen quidam, quòd extra prouinciã suam inuitatus posset ordines tanquã simplex episcopus sine pallio celebrare. Sunt etiam, qui dicunt, quòd episcopus etiam si sit talis, quòd pallio vtatur, non potest dare licentiã alieno archiepiscopo vtendi pallio, in diœcesi suainisi dictus episcopus palliatus exẽptus existat: nec etiam archiepiscopus in prouincia sua: nisi forte inuitatus priuilegiũ habeat, quòd possit vti pallio extra suam prouinciam si fuerit inuitatus. Sed hæc potius iuris, & rigoris sunt quã curia litatis: neq; subtiliter intuenti aliud videtur in episcopo palliato exempto, quàm
12 in non exempto. † Sed vnus metropolitanus non potest cum alterius pallio celebrare: neq; pari ratione sepeliri, sed cũ proprio tãtùm: extrà de vsu pallij. ad hoc. Palliatus tamen ad aliã Ecclesiam transfertur, cũ pallio secundo loco sibi concesso sepelitur. Item palliatus ad aliã translatus Ecclesiam, non potest ibi vti pallio in prima Ecclesia obtento: quia non solùm datur contemplatione personæ, verũetiã loci: extrà de postu. bonæ. ij. ad fi. Hinc est, quòd nõ potest vti eo extra prouinciam sibi decretã: extrà de vsu pallij. cum nuper. & c. ex tuarũ. Sed & si quis renũtiet archiepiscopatui, nequit vlterius pallio vti: extrà de renũ. c. ad supplicationem. Nec etiã potest quis pallio, nisi intra ecclesiã & in diuinis officijs vti. Vnde si fortè processionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiusmodi eũ Ecclesiã exire cõtigerit, cũ pallio nõ exibit: extrà e. c. j. dist. j. palliũ. & c. semp-
13 Siquidẽ regulariter vsus pallij † interdicitur: nisi in solennibus diebus, & qui in cuiuscũq; Ecclesiæ priuilegijs continetur: extrà eo. penul. & vl. puta in festiuitatibus natalis Domini: sancti Stephani, sancti Io. Circunsionis, Epiphaniæ, ramis palmarum, cœnæ Domini, sabbati sancti, in tribus diebus Resurrectionis, Ascensionis, Pẽtecostes, sancti Io. baptistæ, omniũ Apostolorũ, in quatuor festiuitatibus beatæ Mariæ, & sancti Michaëlis, & omniũ sanctorum, sancti Martini, qui par est Apostolis: in festiuitatibus principalibus Ecclesiæ pallio decoratæ, in dedicationibus Ecclesiarum, consecrationibus episcoporum, ordinationibus clericorum, & anniuersario consecrationis palliati. de consec. distin. j. ca. porrò. Quidam etiã addunt dies dominicas, quæ ad resurrectionẽ pertinent, quod tamen in vsu nõ est. Posset etiã dici, quòd vbicunq; in sua prouincia corpus alicuius sancti quiescit, metropolitanus in festo eiusdẽ sancti, & etiã in principali festo cuiuslibet loci suæ prouinciæ, ad locũ illũ declinans poterit pallio & sandalijs vti. In exequijs verò defunctorũ, vel in benedictionibus nubentiũ, vti non licet, nisi hoc in priuilegio cõtineatur expressum: extrà e. c. fi. Episcopus hosti. qui Papã cõsecrat, pallio vtitur ex institutione Marci Papæ: & etiã quidã episcopi ex priuilegio speciali, vt Anicen. & quinq; Eccien. extrà de præsum. cũ in iuuẽtute. ¶ Postremò sciendũ est,
14 quòd Rom. † põtifices, qui beatũ Siluestrum præcesserũt, depinguntur tanquã gerẽtes lineas pallij circa humeros inuolutas: nam legalis sacerdos dum sacrificabat, summitates baltei, super humeros reflectabat, in quo significatur quòd illorũ iurisdictio & potestas per palliũ significata, inuoluta, & implicata nõ libera fuit. Ipse verò & eius successores liberã & explicatã habuerũt quare lineæ ipsæ in eis explicitæ & extensæ, antè & retrò depẽdẽtes depingũtur. Potest etiã dici, quòd lineæ ipsæ quæ (vt præmissum est) solicitudines & curas significãt: ideò à tẽpore Siluestri Papæ explicitæ depẽdẽt propter cõcessa sibi & successoribus tẽporalia, quæ absq; solicitudine & cura nequeũt possideri. xcvj. dist. Cõstãtinus. Deniq; Bruno dixit, quòd summus põtifex præter præmissa ornamẽta, & regnũ portat, & purpura vtitur, prout sub ti. de mitra dictũ est. non pro significatione sed quia Constãtinus imperator olim beato Siluestro omnia Ro. imperij insignia tradidit in prędicto. c. Cõstantinus. Vnde & in magnis processionibus omnis ille apparatus Ro. pontifici

Universidad de Deusto
Biblioteca

exhibetur:quæ quondã Imperatoribus fieri solebat: & cum diademate imperiali Papa ipse coronatur.

SVMMA.

1 Coloribus quot,& quib⁹ vtatur Ecclesia.
2 Indumentis albis, quibus diebus vtatur Ecclesia.
3 Indumentis albis vtendum in consecratione Ecclesiæ,etiam quocunq; die celebretur.
4 Paramentis rubeis, quando sit vtendum.
5 Martyrium præfertur virginitati.
6 Paramentis nigris quando sit vtendum.
7 Paramentis viridibus quando sit locus.
8 Colores misti omnes,ad quatuor genera referuntur.
9 Paramenta violacea, quo tempore adhibeantur.& num.10.

De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in ecclesiasticis utitur indumentis.

CAP. XVIII.

1 QVatuor † sunt principales colores, quibus secundu proprietates dierũ, sacras vestes Ecclesia distinguit:albus,rubeus, niger,& viridis. Nã & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse legũtur:byssus,purpura,iacinthus,& coccus:de quibus in se.ti.dicetur.Ecclesia etiã Rom.violaceo & croceo colore vtitur:vt infrà dicetur.¶ Albis † indumentis vtendũ est in festiuitatibus sanctorũ cõfessorũ, virginum, qui
Iob 38 martyres nõ sunt, propter integritatẽ & innocentiam. Nam candidi facti sunt nazarei eius. Tre. iiij. Et ambulabunt mecũ in albis: virgines enim sunt, & sequuntur agnũ, quocunq; ierit.Apoc. iij. Propter eande causam, vtendũ est albis in solennitatibus angelorũ, de quorum nitore Dominus loquitur ad luciferũ: Vbi eras,cùm me laudaret astra matutina. Item in omnibus festis Dei sanctæ genitricis Mariæ. In festo omnium sanctorum: quidã tamen tũc rubeis vtuntur, vt infrà dicetur.In principali festo sancti Ioãnis euangelistæ.In cõuersione sancti Pauli.In cathedra Petri.De his etiã infrà dicetur. Itẽ, à vigilia natiuitatis Domini,vsq; ad octauã Epiphaniæ inclusiuè, vt dicetur in prooemio septimæ partis,exceptis festiuitatibus martyrũ intermedijs.In natiuitate Saluatoris, & etiã præcursoris:quonia vterq; natus est mundus, id est,carens originali peccato.Ascẽdit enim Dominus nubẽ leuem,id est,assumpsit carnẽ Esa. 19
à peccatis immune:& intrauit ægyptũ,id est, venit in mundum: iuxta illud quod angelus inquit ad virginem:Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi Luc. 1
&c.Ioãnes autem & si fuerit in peccato cõceptus:fuit tamen in vtero sanctificatus secũ Hier. 1
dum illud propheticũ: Antequàm exires de Luc. 1
vulua, sanctificaui te. Et angelus inquit ad Mat. 1
Zachariã:Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.Item in Epiphania propter splendorẽ stellæ,quæ Magos duxit secũdum Esa. 60
illud propheticum:Ambulabunt gẽtes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In Luc. 2
ὑπαπαντῇ,propter puritatẽ Mariæ:quæ iuxta Ioan. 3
canticũ Symeonis obtulit lumen ad reuelationẽ gentiũ, &c. In cœna Domini, propter confectionẽ chrismatis,quod ad mundationẽ animæ consecratur. Na & euangelica lectio munditiã principaliter in illa solẽnitate cõmendat:qui lotus est, inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet:sed est mundus totus. Et iterũ:si non lauero te, non habebis partem mecũ.Item,in sabbato sancto in officio missæ,vsq; ad octauã ascensionis inclusiuè quãdocũq; officiũ de tẽpore agitur, præter dies Mar. 16
rogationum: & præterquã in festis martyrũ Mat. 18
intermedijs, prout infrà dicetur. In resurrectione propter angelũ testem resurrectionis nuntiũ,qui apparuit stola cãdida coopertus, de quo dicit Matthæus, quòd erat aspectus eius,sicut fulgur, & vestimẽta eius sicut nix: & quia pueri tunc renati albas habẽt vestes. In ascensione propter nubem lucidã,in qua Act. 1
Christus ascendit.Nam & duo viri astiterũt, iuxta illũ in vestibus albis:qui & dixerũt: Viri Galilæi,quid hîc statis &c.¶ † Illud autẽ no- 3
tandũ est,quòd licet in cõsecratione pontificis talibus sit indumentis vtendũ, qualia secundũ Dei proprietatẽ conueniũt:in dedicatione tamen Ecclesiæ semper est vtendũ albis,quocunq; dierũ dedicatio celebretur:quoniam in cõsecratione põtificis cãtatur missa de die:sed in dedicatione basilicę,de dedicatione missa cantatur.Nam & Ecclesia virgi- 1.cor.10
neo nomine nũcupatur:iuxta illud Apostoli: Canti.4
Despondi enim vos vni viro, virginem castã Eccl. 9

exhi

exhibere Christo. De qua sponsus ait in cãticis: Tota pulchra es amica mea:& macula non est in te:veni de libano &c. Ipse tamen, qui consecraturus debet esse albis ornatus:ad notandũ: quòd omni tẽpore vestimenta eius debẽt esse candida,id est, vita eius immaculata.Itẽ, per octauas prædictorũ festorum, octauas habentiũ vtendum est colore albo, 6
quãdo de ipsis agitur octaua. ¶ Rubeis autẽ
4 † vtendũ est indumẽtis in solemnitatibus Apostolorũ,euangelistarũ,& martyrum, propter sanguinẽ passionis, quẽ pro Christo fuderũt. Na ipsi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione &c.Apoc.vij.Præter,quã in festo Innocentiũ,vt iam dicetur. Itẽ in festo Crucis, in
Esa. 61 qua Christus sanguinẽ fudit pro nobis.Vnde prophet:Quare rubeũ est indumentũ tuũ, sicut calcantium in torculari. Sed secundum alios,melius est tũc albis vti, quoniã nõ passionis,sed inuentionis vel exaltationis est festũ.Item,à vigilia pẽtecostes in missa,vsque ad sabbatũ posit ipsum festũ inclusiuè:& hæc propter spiritus sancti feruorem, qui super Apostolos in igneis linguis apparuit. Nam
Act. 2 apparuerunt illis dispertitæ linguæ:tanquàm
Tren. 1 ignis &c.Vnde propheta:De cœlo misit ignẽ in ossibus meis. Licet autẽ in Apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis sit vtendũ: in cõuersione tamẽ Pauli & in cathedra Petri vtendum est albis: sicut & licet in natiuitate sancti Io.baptistæ sit albis vtendũ:in decollatione tamẽ ipsius vtendũ est rubeis. Cũ autẽ
5 illius festiuitas † celebratur, qui simul est martyr & virgo,martyrũ virginitati præfertur: quia signũ est perfectissimæ charitatis
Ioan. 15 iuxta quod veritas ait:Maiorẽ hac dilectionem nemo habet,vt animã suam quis ponat 7
pro amicis suis.Quapropter & in omni commemoratione sanctorũ quidam rubeis indumentis vtuntur:alij verò,vt Ecclesia romana candidis:cũ non tamen in eadẽ,sed de eadem
Apoc. 7 solẽnitate dicat Ecclesia, quòd sancti secundũ Apoca.Io.Stabũt in cõspectu agni amicti
Canti. 5 stolis albis, & palmæ in manibus eorũ. Hinc sponsa dicit in cãticis: Dilectus meus candidus,& rubicundus electus ex millibus:candi-
Canti. 2 dus in cõfessoribus,& in virginibus: rubicũdus in martyribus ac Apostolis.Hi siquidem & illi sunt flores rosarum, & lilia cõuallium. Rursus, qui in festo omnium sanctorum rubeis vtuntur, ex eo mouentur: quia festum illud primò in honorem martyrum tantùm
institutum fuit. Sed responderi potest, quòd imò etiã in honorem beatę virginis:& hodie ex institutione Greg. vij. festa Ecclesia die illa, etiam pro confessoribus, & virginibus, prout in vij.parte sub isto festo dicetur.Item per octauas præmissorũ festorũ octauas habentiũ,vtendũ est colore rubeo quando agitur de octaua.¶ † Nigris vtendum est, feria sexta in parasceue:& in diebus afflictionis & abstinentiæ pro peccatis:& etiã in rogationibus: sicut sub isto tractatu in sexta parte dicetur:& in processionibus, quas romanus põtifex nudis pedibus facit:& in missis pro defunctis:& ab aduentu vsq; ad vigiliã natiuitatis:& à septuagesima vsq; ad sabbatũ paschę. Spõsa quippè dicit in cãticis: Nigra sum sed Canti.1
formosa,filia Hierusalẽ sicut tabernacula cedar:sicut pellis Salomonis.nolite me cõsiderare, quòd fusca sim: quia decoloravit me sol.In festo autẽ sanctorũ innocentium quidam nigris:alij verò rubeis indumentis vtẽdũ esse contendũt, illi, propter tristitiã:quia vox in rama audita est ploratus, & vlulatus
multus,Rachel plorans filios suos &c.Nã & Hiere.3
propter eandẽ causam cantica lætitiæ subtri- & 31
centur, & sine aurifrisio mitra defertur: isti, Mat.2
propter martyriũ, quod principaliter cõme- Apoc.6
morãs inquit Ecclesia:Sub throno Dei sancti omnes clamant:Vindica sanguinem nostrũ, qui effusus est,Domine Deus noster.Sicut & & in lætare Hierusalẽ,propter lætitiã,quam aurea rosa designat Roma. pontifex portat mitram aurifrisio insignitam:sed propter abstinentiam, nigris vtitur indumentis.Sed Ecclesia Ro.tunc vtitur violaceo colore:quãdo illuc occurrit extra dominicam: sed in octaua rubeo.¶ † Restat ergo, quod in diebus ferialibus & communibus viridibus sit indumentis vtendum: quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem, & ruborem:& specialiter inter octauam Epiphaniæ inter septuagesimam, & inter Pentecosten & aduentum: quando dominicale agitur officium,hic color exprimitur, vbi dicitur:cipri cum nardo, nardus & crocus. ¶ Ad Canti.3
hos † quatuor colores cæteri referuntur, scilicet ad rubeum colorem coccineus: ad nigrum violaceus,qui aliter coccus vocatur: ad album byssinus: ad viridem croceus:quãquam nõnulli rosas ad martyres,crocum ad cõfessores,& lilia ad virgines referãt.De colonb⁹ etiã in fine sequẽtis tractatus dicetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 ¶Violaceo†autem colore vti, in diebus,quibus est vsus nigri coloris,nō est inconueniens. Vnde Ecclesia Ro. vtitur colore violaceo à prima dominica aduētus, vsq; ad missam vigiliæ natiuitatis domini inclusiuè,& à septuagesima,vsq; ad officiū missæ vigiliæ paschæ exclusiuè. Quādoq; in prædictis temporibus officiū dicitur tepore agitur, exceptis quinta feria cœnæ Domini,& sexta feria in parasceue.In festiuitatibus verò sanctorū,quę in septuagesima & in aduētu occurrunt, non est nigris vel violaceis vtendū.Et est intelligendum,quòd in sabbato sancto in toto officio, quod agitur ante missam, vtendū est violaceo colore:hoc excepto,quòd diaconus, qui benedicit cereū indutus dalmatica:& subdiaconus ministrās indutus tunicella,albis vtūtur:quia benedictio illa sicut & missa ad resurrectionē pertinet. Sed benedictione cerei expleta,diaconus remota dalmatica, assumit planetam violacei coloris:& renet eam vsq; dum inchoatur officium missæ : subdiaconus verò non mutat vestes. Quidā etiam in dominica ramis palmarū vtuntur albis, in processione:& in ramorū benedictione dū legitur euangeliū. & dum cantatur : gloria laus. propter lætitiam festiuitatis Christo sanctæ: quæ in præmissis cōmemoratur.sed Ecclesia romana tunc semper vtitur violaceo colore, & in processione, quæ fit in purificatione, ante missam pro eo, quòd officium illud est de anxia expectatione Symeonis,& sapit vetus testamentū. Vtitur etiā Ecclesia romana
10 † violaceo colore in quatur temporibus septēbris & in vigilijs sanctorum:in quibus est ieiuniū quando missa est de vigilia.Et in diebus rogationū,& in missa,quæ dicitur in die sancti Marci,de officio litaniæ . cū enim ieiunamus,carnē nostram crucifigentes,macerāmus:vt sic tacta liuida Christi liuoribus cōformetur,cuius liuore sanati sumus.Ad quod designandū tunc colore violaceo vtimur,qui pallidus & quasi liuidus est. Cæterùm velamina trium colorum ponuntur in altari, in festo paschali:prout dictū est in parte prima sub tractatu de picturis &c.

SVMMA.

1 Indumenta quatuor, secundum legem Mosaicam.
2 Indumenta quatuor,propria legalis Pontificis : eorūmq; compositio,textura & forma.Et per discursum num.3.4.& 5.
6 Vestimentorum legalium significatio, iuxta allegoriam.
7 Vestimentorum legalium significatio, secundum tropologiā.Et primò de fœminalibus.
8 Linea sacerdotis,quid notaret.
9 Balteus sacerdotis,quid signaret.
10 Tunica talaris sacerdotis.
11 Ephod,superhumerale sacerdotis.& eius cōpositio atq; significatio.
12 Rationale, sexto loco adsumebat sacerdos legalis. Et qua significatione. Simul de eius compositione.
13 Charitas,summa virtutum.
14 Rationalis loco, quid hodie successit.
15 Tiara siue cidaris, supremum capitis ornamentum legale:quod pontifex vltimò adsumebat.Et eius significatio.
16 Domini nomen,est τιτραγράμματον.
17 Indumenta legalia,ex quo fabricata.
18 Pontifex Maximus, cur exterius cappam rubeā gerat.Et cuius concessione possit gerere chlamydē purpuream: & coccineam tunicā: atq; imperialia ornamenta omnia.num.19.

De indumentis legalibus,seu veteris testamenti. CAP. XIX.

QVoniā minus plenè rem significatā, humana fragilitas apprehedit, si penitus rem significante ignoret:idcirco de indumentis legalibus ad huius cæcitatis ignorantiā propellendā:primò secundū historiā,secūdò secundū allegoriam: tertiò verò,secundū tropologiā aliqua dicemus. ¶†Primò igitur secundū historiā ; notandū est,q; quatuor erant indumenta secūdū Mosaicā legē, tam minoribus sacerdotibus quā principi sacerdotū comunia.de quibus legitur Exod.xxviij.c.¶Primū,dicebatur manasseas : quod Græcè περισκέλια, vel περισκελιδᾶ, latinè verò fœminalia linea dici potest : de bysso retorta contextū:quo vtebantur:pro eo quod legitur in Exod.xx. c.in fi. Non ascendes ad altare meū , per gradus, no reueletur turpitudo tua. & Ezech. xliij. Fœminalia linea erūt in lūbis eorū.¶Secundū,cathemone,siue linea:quod nos subuculā vel albam , sed Moses abaneth appellauit: hebræi verò discedentes à Babylonijs,emissaneam vocauerunt,erátq; bissinū & duplex. ¶Tertiū balteus,id est,zona,vel cingulū circa latus,quasi digitis quatuor sic reticulatus, vt

vt quasi pellis viperea videretur, cōtextū de bisso , cocco , purpura , & iacintho. per quæ quatuor elemēta significantur.¶Quartū est tiara,quod hebræi,naphie, nos autem infulā vel mitrā appellamus à cidari pontificali in plurimū differē:quasi formā rotūdę cassidis
2 repsentās. ¶Sup hęc quatuor cōmunia†quatuor proprijs indumētis pōtifex vtebatur.primū erat tunica iacinthina,q̄ hebręus dicit vechir:græcè dicitur ποδήρης,latinè talaris,quę habebat pro fimbrijs malogranata cū octuaginta tintinabulis aureis intersicalari modo dispositā:vt audiretur sonus cū pōtifex ingrederetur sanctuariū,ne fortè moueretur.¶Se-
3 cundū † erat , Ephod ,id est superhumerale: de quatuor prædictis coloribus,auróq; contextū,sine manicis,ad modū collobij:habens apertura in pectore quandā , ad magnitudinem palmi,in qua λογίου eiusdē mensuræ inserebatur. In cuius parte superiori videlicet super humeros sufibulati erant auro duo lapides onichini:quibus duodecim nomina filiorum Israēl erant insculpta : sex in vno & sex in altero. Quòd autem Samuel & Dauid induti legantur Ephod:illud erat lineum &
4 propriè quidem ephotar,dicebatur.¶† Tertiū hebraicè dicebatur heen: Græcè, λογίου, latinè verò rationale vocatur,quod pontifex ferebat in pectore.Dictū est autem rationale iudicij:quia ibi erant lapides,in quorū splēdore sibi Deum esse propiciū cognoscebant. Erat autem rationale quadrāgulū duplex in modū vnius palmi:de quatuor prædictis coloribus ,auróq; contextū habens duodecim lapides per quatuor ordines.In primo sardiū, topatiū, & smaragdū. In secundo carbunculum, saphirū & iaspidem.In tertio ligurium, achaten ,& ametistū.In quarto crisolitū,onichiuū,& berillū in quibus erant scripta duodecim nomina filiorū Israēl. in singulis singula,iuxta ordinē suæ natiuitatis. Erāt etiam in eo scripta hæc duo nomina Purin & Thiamin,id est , veritas & disciplina. Inferebatur autē λογίου,super humerali à parte superiori, per duos anulos , & duas catenulas aureas, immissas duobus vncinis qui sub duobus prędictis onichinis & superhumerali cōtinebātur,infixi:ab inferiori verò parte p duos anulos aureos,cū duabus iūcturis siue catenis iacinthinis coligabatur Ephod.¶†Quartū &
5 vltimū erat capitis ornamētū,videlicet, tyara seu cidaris in acutū procedēs , habēs circulū aureū,cum malogranatis & floribus: ex qua supra frōtē pendebat aurea lamina , quā petalū dicunt,ad modū lunæ dimidiæ,in qua scriptū erat,anoth adonay, id est,sanctū nomen Domini τετραγράμματα,id est , quatuor literarū:vt infrà dicetur. Ne verò cū mouebatur pōtifex, moueretur & lamina, ligabatur vitta seu iūctura iacinthina perspicua,quę summitates posterius diffundebat. Noster ergo pontifex pro fœminalibus habet sandalia,p linea albā:pro balteo , cingulū:pro τῷ ἱματίῳ,tunica:pro ephod,amictū vel stolā:pro λογίῳ,palliū : pro cidari seu tiara mitrā:pro lamina,crucē : & quædā ex his diuersam habent formā ab illis secundū eandē figuram.
6 ¶Secūdò,dicamus,de typo † dictorū legaliū indumentorū secundū allegoriā.Sanè, his vestibus ornatus pōtifex totius orbis præferebat imaginē.Fœminalia nāq; bissina, terram cōgruè figurabāt:quia bissus de terra procedit.Est enim bissus linū ægyptiacū.Baltei cū vittis & vasculis,circūuolutionē oceani designabāt.Tunica iacinthina, ipso colore aëream præferebat.Per tintinabula,sonitus tonitruorum.Per malogranata, coruscationes fulgurum signabātur. Quatuor minoris sacerdotis , & quatuor summi pontificis indumenta: quatuor microcosmi ,& quatuor macrocosmi,partes ipso numero designabant , id est, quatuor humores quatuor elemēta. Ephod sui varietate cœlum sydereum ostendebat. Quod autē aurū erat intextū coloribus ; figurabat quòd calor vitalis penetrat vniuersa.duo lapides onichini,solem & lunam , vel duo hemisperia designabāt.In rationali vero xij.gemmæ pectorales xij.signa in zodiaco præferebant.Rationale quidem erat in medio,quia ratione plena sunt vniuersa terrena, cœlestibúsq; hærent : imò ratio terrenorum,& temporum caloris,& frigoris, & duplex inter vtrunq; temperies,de cœli cursu& ratione descendit.Per anulos , catenulas , & vncinos,elementorum,humorum, & temporum coligamenta significabantur . Cidaris , cœlum empyræum lamina superposita Deum præfigurabat omnibus præsidentem. Hanc quidem allegoriam libri Sapientiæ confirmat authoritas dicens: In veste enim Sapi.18
poderis,quam habebat, totus erat orbis terrarum,& parentum magnalia,in quatuor lapidum ordinibus erant sculpta , & magnificentia tua in diademate capitis illius erat scri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 pta.¶ Tertiò subijcienda † est expositio indumentorũ legalium,secundum tropologiã. His siquidẽ indumentis legalis sacerdos hoc ordine induebatur. Lotis nanq; prius manibus,& pedibus,prius induebat mãnastasin, id est,fœminalia,hgnificas quòd sacerdos mũdatis operibus,& affectibus,lacrymis pœnitẽtiæ,debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatã sanctã Deo placẽtem. Ro.xij. Noster tamen põtifex, quia ingẽ debet habere continentiã non induit in sacrificio fœminalia, sed sandalia:ac si dicatur:Qui lotus est,non indiget,nisi vt pedes lauet:sed est mundus totus. Io. xiij. Per manus enim
psal.143 opera designãtur,secundũ illud : Benedictus
Mat.10 Dominus Deus , qui docet manus meas ad prælium:& digitos meos ad bellum. Per pedes,significãtur effectus, secundũ illud:Excutite puluerẽ de pedibus vestris.Et est notandum , quòd ipsemet sacerdos sibi fœminalia induebat,per quæ virginalis cõtinẽtia significabatur:qua quoniã res est consilij,nõ præcepti.xxviij.q.j.sicut enim. xxxiiij.q.v. qui sitit.
1.Cor.7 ideo ipsemet sibi imponebat iuxta illud Apo
Mat.19 stoli ad Corin.De virginibus præceptum Domini nõ habeo,consiliũ autem do.Et Dominus in euangelio:Qui potest capere , capiat. Hoc indumentũ alternatim induebãt sacerdotes,quoniã ad iugẽ continentiã non ita tenebantur, sicut ministri noui test. ideóq; secundũ quosdã huic indumento nullũ hodie
8 respõdet.¶ Secundò induebat† cathemonẽ,id est,lineã,significans,quòd sacerdos debet induere innocentiã, vt quod sibi non vult fieri,
Eccl.9 alij ne faciat. Linum enim propter candorẽ,
9 significat innocentiã secudũ illud:Omni tẽpore vestimenta tua sint candida.¶ † Tertiò cingebat se balteo,significãs castitatem quo circa lũbos debet accingi vt restringat carnis
Luc.12 concupiscentiã. Vnde veritas ait: Sint lumbi
11 vestri præcincti & c.Balteũ autem,quod contextum erat ,ex quatuor (prout superius dictum est)significabat , quòd omnes motus
Pro.31 surgentes ex quatuor humoribus siue ex qua
Esa. 9 tuor elementis debet refrenare. Salomon:Et cingulũ tradidit Cananeo:& Esa.Erit iustitia, cingulũ lumborũ eius.Per iustitiã enim , refrænãtur huiusmodi motus bestiales. Pẽdebant autem vsq; ad pedes:quia vsq; ad finem
10 vitæ debebat esse mũdus.¶ † Quartò induebat tunicã ποδήρη,id est , talarẽ : significans, quòd pontifex debet induere perseuerantiã:

quia qui perseuerauerit vsque in finẽ hic saluus Mat. 10
erit.Per talũ enim,id est, per extremitatem, Gen. 3
perseuerãtia designatur secundum illud:Ipsa conteret caput tuũ,& tu in calcæus.Dependebãt autem pro fimbrijs malogranata,cũ tintinabulis aureis. Per malogranatũ intelligitur operatio.Per tintinabulũ aureũ,accipitur prædicatio. Quæ duo debent in sacerdote coniũgi,ne sine illis ingrediẽs sanctuariũ , in conspectu Domini moriatur.Cœpit enim Iesus facere,& docere.sacerdotibus relinquens exẽplum,vt sequãtur vestigia eius,qui peccatum nõ fecit,vt sit honestas in cõuersatione: nec inuetus est dolus in ore eius:vt sit veri- Act.1
tas in prædicatione. Per tintinabula quoque 1.Pet.2.
intelligitur vox prædicatoris:ne videlicet sacerdos per silentiũ,iudiciũ superni inspectoris offendat.Per malogranata, exemplũ bonæ vitę vel voluntas martyrij,quia huiusmodi grauis reficiuntur infirmi.Sacerdos autem secundũ Gre.xliij. dist. sit rector.ingrediens moritur,vel egrediens moritur,si de eo sonitus non audiatur : quia iram circa sẽ occulti iudicis exigit,si sine prædicationis sonitu incedit.Aptè ergo tintinabula vestimẽtis illius describuntur inserta. Per vestimenta etenim sacerdotis quid aliud,quàm recta opera recipere debemus,iuxta illud prophetæ:Sacerdotes tui induantur iustitiam. Vestimentis itaq; psal.131
illius tintinabula inhęrent,vt vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque sacerdotis opera clament. Iterum tintinabulis malum punicum coniungitur. Quid per mala punica nisi fidei vnitas designatur ? Nam sicut in malo punico vno,exterius cortice , multa interius grana visuntur:sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas meritorum tenet.¶ Quintò induebat Ephod,id est ,superhumerale significans
11 † quòd pontifex debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Luc.21
Humeris enim onera portamus , secundũ il- Gene.49
lud:superposuit humerum suum ad supportandum,& factus est tributis seruiens Habebat autem duas horas coniunctas in vtroq; latere summitatum:significans quòd pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris , & à sinistris,vt non erigatur prosperis : nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides 2.Cor.6
onichinos insertos humeris,in quibus sculpta erant xij.nomina filiorum Israël:sex in vno, & sex in alio Per duos onichinos,significantur

tur veritas & sinceritas, veritas,per claritatẽ: sinceritas , per soliditatem. Per filios Israël,
Gen.2 significantur sancta desideria , & iusta opera secundum illud:Maledictus homo , qui non reliquerit semen in Israël. Per senarium significatur perfectio:eò quòd Dominus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum:quòd ergo sex nomina filio
1.Cor.5 rum Israël sculpta erant sex in vno lapide,& sex in alio:significabat, quòd desideria sacerdotis,& opera confici debent non in fermento malitiæ & nequitiæ:sed in azymis sinceritis & veritatis:vt sinceritas informet intẽtionem,& veritas finem. Grego.ait in pastorali. xiij. c.quòd superhumerale ex auro iacintho purpura coccóq; bis tincto, & byssо retorta fieri præcipitur,vt quanta sacerdos claresceret virtutum diuersitate debeat,demõstretur. In sacerdotis quippè habitu,ante omnia aurũ fulget vt in eo intellectus sapientiæ principaliter eniteat. Cui iacinthus aëreo colore splendens,adiungitur, vt omne,per quod intelligẽdo penetrat , non ad fauores infimos, sed ad amorẽ cœlestiũ surgat:ne dum suis in cautis laudibus capitur, ipso etiã veritatis intellectu euacuetur. Auro quicquã & iacintho purpura permiscetur, vt sacerdotale cor cũ summa quæ prædicat sperat in semetipso suggestiones vitiorum reprimat, eisq; velut
13 ex regia potestate contradicat:auro autẽ,iacintho,byssо,ac purpura, bis tinctus coccus adiungitur : vt ante interni iudicis oculos, omnium virtutum bona ex charitate decorentur, & cuncta quæ coram hominibus rutilant , hæc in conspectu oculi iudicis flamma intimi amoris accendat:quæ scilicet charitas quia Deum simul & proximum diligit,quasi ex duplici tinctura fulgescit. Sed cũ mens ad charitatis præcepta tenditur , restat vt per abstinentiã caro maceretur. Vnde in bis tincto cocco torta byssus adiungitur. De terra enim byssus nitenti specie oritur.Et quid per byssum,nisi cadens decore munditiæ corporalis castitas designatur:quæ videlicet torta pulchritudini superhumeralis innectitur : quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur:cũ per abstinentiã caro fatigatur.Cũq; inter virtutes cæteras etiã afflictæ carnis meritum proficit,quasi in diuersã superhumeralis specie byssus torta
12 candescit.¶ Sextò,induebat† λογεῖον,id est,rationale:significans , quòd pontifex debet induere discretionem , per quã discernat inter lucem & tenebras:inter dextram & sinistrã: quia non est contentio lucis ad tenebras, 2.Cor.4
neq; Christi ad Belial.de pœ.dist.j.§.hoc idẽ. erat autem rationale quadrangulum significans,quòd debet discernere inter quatuor, scilicet inter verũ & falsissime deuiet in credendis:inter bonum & malum , ne deuiet in agendis.Erat & duplex : quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet , & populo: ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueã cadant.Habebat & quatuor ordines lapidũ, significãs quòd pontifex debet habere quatuor virtutes principales:scilicet iustitiã,fortitudinem, prudentiam,& temperantiam.In singulis autem ordinibus habebat tres lapides,significans quòd pontifex in primo , debet habere fidem,spem,& charitatem : in secundo,modestiam,mansuetudinem , & benignitatem:in tertio ,pacem & misericordiã,& largitatem:in quarto,vigilantiam solicitudinem & longanimitatem: Per lapides enim figurantur virtutes ,secundum illud: Si quis 1.Cor.3
autem superædificat super fundamentum hoc , aurum & argentum, & lapides pretiosos. Habebat & duas catenulas auri purissimi , sibijmicem cohærentes , quæ duobus inserebantur vncinis , significans quòd pontifex debet habere duos† charitatis affectus
13 ad Deum,scilicet & ad proximum:de quibus præcipitur : Diliges Deum tuum , ex toto Matt.22
corde tuo,& proximum tuum,sicut teipsum. 1.cor.13
Sicut enim aurum præminet vniuersis metallisata charitas præcellit vniuersas virtutes , de qua dicit Apostolus : Maior horum est charitas.Duo vncini,sunt intẽtio & finis, quibus catenulæ inseruntur : vt tam Deum, quàm proximum diligat ex corde puro , & conscientia bona,& fide non ficta:tam Deũ, quàm proximum ligat , propter beatitudinem:Deum propter seipsum diligat,& proximum propter Deum. Portabat autem 1.Tim.1
Aaron rationale iudicij: in quo descripta erãt xij.nomina patriarchatum, prout dictum est in prima parte sub tit. de picturis. quod secundum Greg. in pastorali. li. in c. xij. Bene rationale iudicij vocatur quia rector debet subtili semper examine bona malaq; discernere,& quæ vel quibus, quando, & qualiter construat studiosè cogitare : nihilque proprium quærere : sed sua cõmoda propinquorum bona deputare. Vnde in exod.scri- Exod.18

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptum est: Pones autē in rationali iudicij doctrinam & veritatem: quæ erunt in pectore Aaron, quando ingreditur corā Domino, & gestabit iudiciū filiorum Israël, & in pectore suo in conspectu Domini semper. Sacerdotē quippe iudiciū filiorum Israël in pectore suo cora cōspectu Domini gestare, elt subiectorum causas pro sola interni iudicis intentione discutere. ¶ † Quidā autē dixerunt, quòd rationali nullum respōdet hodie ornamentum: quoniā nō habemus copiā lapidum pretiosorum: sed ad instar illius defert pōtifex in cōsecratione sua textum euāgelij ante pectus corā toto populo. Ibi enim scriptū erat: doctrina, & veritas, & episcopus debet habere in corde veritatē euangelij, & in ore doctrinā, quantum ad manifestationē. & hæc potest esse causa quare in quibusdā Ecclesijs postes codicis euangelici, ex auro & argēto, & lapidibus pretiosis ornantur. Est etiam & alia ratio, quia in illo rutilat aurū sapientiæ, argentū eloquētiæ, & miraculorum lapides pretiosi. xxxix. dist. §. hinc etiā. Hæ sunt spōsæ murenulæ aureę, argento vermiculatæ. ¶ Septimū † & supremum capitis ornamentū erat cidaris vel tiara, quam vltimò pontifex assumebat, significans humilitatem, de qua Dominus ait Luc. xviij. Omnis qui se exaltrat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hāc autē gestabat in capite, significās quòd pontifex debet gerere humilitatē in mente, exemplo capitis nostri dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim, mens intelligitur secundū illud: Vnge caput tuum, & faciē tuam laua. Rursus tiara in minoribus' sacerdotibus, significat continentiam quinq; sensuum: in maioribus verò contēplationem: dicuntur enim esse contemplatiui. De cidari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam, vel figurabat sinum crucis, quod fit in officio confirmationis, in qua scriptum erat: nomen † Domini πδγραμματον, id est, quatuor literarum, quæ sunt: he, ioth, eth, & vau, id est, principium vitæ passionis iste, prout dictum est in proœmio secundæ partis: ac si apertius diceretur: Ille, cuius pontifex iste gerit personā, scilicet Christus est principium, id est, author vitæ: passionis, id est, vitæ restauratæ per passionem: quia mortem nostram moriēdo destruxit, & vitam nostrā resurgēdo, reparauit. † Erāt autē hæc indumēta pro maiori parte cōtexta opere ποικίλματος, id est, vario propter varietatē virtutis: de qua dicit psalmographus: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate. & ex quatuor pretiosis coloribus scilicet purpura, cocco, byssō & iacintho. Per purpuram regiæ dignitatis, significatur pōtificalis potestas, quæ per viam regiam debet incedere, ne declinet ad dextrā, vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per purpura quoq; aqua significatur, quia in cōchis marinis habitant vermes, qui eā egerunt. Per coccum coloris ignei, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere, propter quod & bistinctus fuisse narratur. Lucere quidem debet per promissionem, vt omnis, qui reliquerit domum, patrem, & matrem &c. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Vrere debet per cōminationem: vt omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. ¶ Hinc † est, quòd summus pontifex capa rubea exterius semper apparet indutus, cum interius sit indutus candida veste: quia etiam interius candere debet per innocentiā & charitatem: & exterius rubere per compassionem, vt videlicet ostendat se semper paratum ponere animam pro ouibus suis: quia personam gerit illius, qui pro nobis vniuersis rubrum fecit indumentum suum. ¶ Ex concessione verò † Constantini Imperatoris xcvj. dist. Constantinus. ferre potest chlamydem purpuream atque tunicam coccineam & omnia imperialia indumenta, scilicet sceptra: signa & ornamēta. Crux quo cunq; ierit, eum præcedit: ad significandum, magis ei quàm cuiquam alteri conuenire: iuxta illud Apostoli: Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini &c. vt se crucifixum imitari debere cognoscat. Rursus coccus bistinctus in veste pontificali est charitas, quæ quasi bis tingitur, dum dilectione Dei & proximi coloratur. Per byssum verò candoris eximij, significatur præclaritas famæ: quæ debet esse retorta: vt pontifex bonum habeat testimonium: secundum Apostolum: & ab his, quæ sunt intus, & ab his, quæ sunt foris. Per iacinthum, qui est coloris aērei, significatur serenitas conscientiæ, quam intra se pontifex debet habere, secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Liber

Canti. 1 15 Matt. 11 Matt. 5 16 17 Psal. 44 Mat. 19 Matt. 3 18 Esa. 63 19 Gal. 6 1. Tim. 3 2. Cor. 1

LIBER QVARTVS.

SVMMA.

1 Missæ sacramentum, summum omnium est: atque adeò institutum à Christo. numero 2. 3.
4 Apostoli & Pontifices Missam à Deo primum institutam, ampliarunt.
5 Petrus apostolus, Missam ne primus celebrarit in partibus Orientalibus: etiam in Antiochia: an verò Iacobus. & numero 7.
6 Cælestinus Papa, Missæ introitū addidit.
8 Hæreticorum de Missę augmento, ac cęterorum sacramentorum & institutionum Ecclesiasticarum, grauis cauillatio. & numero 9. Et respondo. numero 10. remissiuè.
11 Missa, omnia Christi mysteria continet.
12 Missæ officium, quot, & quibus constet.
13 Templi antiqui diuisio: & forma.
14 Sacrificiorum antiquorum significatio.
15 Propitiatorium, eiusdem longitudinis & latitudinis, cuius arca. Et quid dicatur propitiatorium.
16 Sacrificia tria Missa offert.
17 Sacrificium Missæ, quod primum, & maximum.
18 Sacrificium factum à malo sacerdote, valet perinde, ac factum à bono. Et quid ita.
19 Arnaldistæ sunt in ea hæresi, vt putent malos ministros non posse ministrare sacramenta. Falsò id quidem & temerè.
20 Missa, quibus horis debeat celebrari.
21 Missa, qua hora sit celebranda in quadragesima & aduentu.
22 Missas duas, cum vno, vel vnam cum duobus sacrificijs, celebrare non licet.
23 Missa sicca, quæ dicatur.
24 Missæ celebrandæ detestabilis consuetudo.
25 Missæ plures, quibus diebus possint celebrari.
26 Leo Papa, eodem die nonies celebrauit.
27 Pransus an possit conficere.
28 Missa quæ olim instituta quoquo die, & quæ hodie, numero 30.
29 Angeli quota feria creati.
31 Mariæ officium, cur Sabbato fiat. & vnde hoc inductum. & numero 32. 33. 34. 35.
36 Ecclesia, cur triplici lingua vratur, in Missæ officio.
37 Missæ officio quot debeant interesse, ad minus. & numero 39.
38 Angeli orantibus præsunt.
40 Missę partes singulæ, quid notent. Et quò referantur.
41 Missa, in quibus locis debeat celebrari. & numero 42.
43 Missa quid repræsentet: & imitetur. numero 44.
45 Missæ officium, quotuplex. & numero 48.
46 Catechuminorum missa quæ sit.
47 Missa fidelium, vnde dicatur.
49 Missa vnde dicatur.
50 Missæ diuisio.

ARGVMENTVM.

De Missa, & singulis, quæ in Missa aguntur.

CAP. 1.

Nter cuncta Ecclesiæ sacramenta, illud constat esse præcipuum, quod in Missæ officio † supra mēsam * sacratissimi celebratur altaris: illud Ecclesię repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ, & vinum quod miscuit sapientia, proponens. Hoc † autem officium ipse Christus instituit, cùm nouum condidit testamentum, disponens hæredibus suis regnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant, & bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim illis, accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite. hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. hoc facite in meam commorationem. ¶ Hac igitur institutione formati cœperunt apostoli sacrosanctum frequentare mysterium, propter causam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis: & materiam tenentes in rebus: sicut apostolus Corinthijs protestatur dicens: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus Iesus, in qua nocte &c. Or igitur missę officium cæteris diuinis officijs dignius & solennius est. ideò de illo prius, quàm de alijs officijs est in hac iiij. parte dicendum: in qua aliquibus additis & detractis speculum Innocentij Papæ tertij prosequamur. ¶ † Sanè (vt præmissum

Lucę 15. Sap. 9. Luc. 22. Matt. 26 1. Corin. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum est) Missam instituit Dominus Iesus sacerdos, secundum ordinem Melchisedech:
Matthæi 26. quãdo panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutauit, dicens: Hoc est corpus meum. hic est sanguis meus: subiungens: Hoc facite in meam commemorationem.
4 † Apostoli autem hanc Missam adauxerunt, 9
dicentes in Missa non solùm verba præmissa: verumetiam dominicam orationem superaddentes. Vnde † beatus Petrus sic Missam primus dicitur celebrasse in partibus orientalibus: vbi post Domini passionem quatuor annis cathedram tenuit sacerdotalem. Deinde verò accepit cathedram Antiochiæ, vbi tres
5 orationes ad Missam adiecit. In primordio ergo nascenti Ecclesiæ Missa aliter dicebatur, quàm modò: sicut in sexta parte sub ti. de parasceue dicetur. sequẽti verò tempore epistola tantùm & Euangelio recitatis Missa celebratur. Subsequenter † Cælestinus Papa instituit introitum ad Missam cantari, prout sub introitu dicetur. Cætera diuersis temporibus ab alijs Papis & à Gelasio Cælestino & Gregorio, & alijs diuersis temporibus leguntur adiecta, prout Christianæ religiõis cultu crescẽte vila sunt decẽtius cõuenire. De hoc dicetur in prooemio Sextæ partis: in canone de
7 cõse. di. j. Iacobus. legitur quòd Iacobus † frater dñi, Eps hierosolymitanus, & Basilius eps Cæsariẽsis addiderũt nobis in scripturis ordinẽ celebrãdi Missam. Itẽ iste Iacobus alphæi dicitur primus Missam inter Apostolos celebrasse. Nã, ppter excellentiã sanctitatis eius, Apostoli hũc sibi fecerũt honorẽ, vt post dñi ascẽsionẽ primus inter eos Missam Hierosolymis celebraret etiã prius, quã esset in Epm ordinatus. Vel fortè ideò dicitur primus celebrasse, quia primus in põtificalibus eam dixisse perhibetur. & sic Petrus postmodũ primus Missam in Antiochia celebrauit: & Marcus in Alexandria. † Quidam autẽ perfidi hæretici, reprehendunt nos: quia Euangelia per particulas lacerata in Missa legimus: & quia primitiuæ Missæ, videlicet vltra dominicam orationem, aliquid super addimus. Scriptum
Apoc. vl. enim est: Si quis apposuerit ad hoc, apponet super illũ Deus plagas scriptas in libro isto. Et quia super nouum testamẽtum & præcepta Apostolorum & alias institutiones, & no-
Matt. 15 uam doctrinã doctorum instituimus, & ser-
Hebr. 13 uamus contra illud, quod Christus ait: Bene
1. Cor. 3. irritum fecistis mandatum Dei vt vestrã traditionem seruetis. Et alibi: Omnis plantatio, quam nõ plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur: & Apostolus doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci. xij. dicit de his. Item fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est quòd est Christus. Dicũt † etiã, quòd Ecclesia Christi nec Missam nec matutinas cãtauit: nec Christus nec Apostoli eam instituerunt: nec in tempore Apostolorũ cantata fuit nec nomen Missæ tunc in mũdo audiebatur: nec scriptum inueniebatur: sed id, quod Missa repræsentat ab Euangelistis cœna vocatur: nec in Ecclesia in principio: nec Apostoli cùm musicali organo: nec alta, nec dulci voce eã cantabant, reprehendẽtes nos: quia hæc agimus: & quia nocturnos & alias canonicas horas dicimus. falsò contra nos inducentes illud Amos prophetæ: Conuertã festiuitates vestras in luctum, & omnia cãtica vestra in planctum. Et illud propheticum: Audiunt sermones tuos, & nõ faciũt eos: quia in canticum oris sui vertunt eos: & auaritiam sequitur cor eorum: & est illis quasi carmen musicum, cum suaui dulcique sono canitur.
10 ¶ Illorum † tamen error apertissimè confutatur, ex his, quæ in prooemio v. partis dicentur. Rursus in primitiua Ecclesia diuina mysteria hebraicè celebrabantur: sed tempore Adriani primi Imperatoris græcè in orientali Ecclesia Christianorum primò celebrari cœperunt.
11 ¶ Porrò † Missæ officium tam prouida reperitur ordinatione dispositum, vt quæ per Christum & in Christum ex quo de cœlo descendit, vsque dum in cœlum ascendit, gesta sunt magna ex parte contineat, & ea tam verbis, quàm signis admirabili quadã specie repræ-
12 senter. Ipsum † autem officium in iiij. consistit videlicet in personis, in operibus, in verbis: & in rebus. ¶ Personarum tres sunt ordines, scilicet. Celebrantes. Ministrantes. Et circunstãtes. ¶ Operum quoque tres sunt species: videlicet, Gestus, Actus, et motus. ¶ Verborũ etiã tres sunt diuersitates, scilicet, Orationes, Modulationes, & lectiones. ¶ Rerũ similiter tres sunt maneries, scilicet, Ornamenta, Instrumẽta, & elemẽta. Siquidẽ hæc omnia plena sunt diuinis mysterijs: sicut in prooemio libri dictũ
13 fuit. ¶ † Sanè olim templũ erat in duas partes interpositio velo diuisum. Pars prior vocabatur sancta: interior verò sancta sanctorum. Quicquid ergo in officio missæ ante secreta agitur, quasi in æde priori est: quod autem in secreta

Amos 8.

Ezechiel 33.

Hebr. 9.

secreta agitur, intra sancta sanctorum est. Erant igitur intra sancta sanctorum ara incensi: arca testamenti: tabula super arcam: prout in prima parte sub tit. de Ecclesia & de altari dictum est: & in Exo. habetur. & supra tabulam duo cherubin gloriæ mutuo vultu sese respicientia. Huc intrabat solus Pontifex semel in anno, habens nomina patrum in rationali, & superhumerali scripta, ferens sanguinem, & carbones, quos omnes cum timiamate in turibulo orans ponebat, donec fumus eum obumbraret. Deinde tabulam & aram sanguine aspergebat. Pòst exibat ad populum & vestes lauabat. Non enim iudicabatur mundus ante vesperam post immo-
14 lationem vituli rufi. ¶ Hæc olim † signa fuerunt: sed recesserunt, postquam significata venerunt. ¶ Siquidem prior ædes, significat præsentem Ecclesiam: sancta sanctorum, cœlum: pontifex Christum: sanguis, passionem: carbones, charitatem Christi: turibulum, carnem ipsius: tus crematum, preces odoriferas: ara, cohortes cœli: arca Christum secundum humanitatem: tabula, Deum patrem: duo cherubin, duo testamenta: quæ sese adinuicem respiciunt. quia concordant: vestis, quæ lauatur, hominem: vespera hominis, vestem significat. Conferas ergo, quæ olim fiebant, & quæ Christus egit: & respice quomodo minister Ecclesiæ illa in officio missæ representat, & agit. Quid etiam hęc significent, sub canone Missæ in principio cuiuslibet particulæ illius tangetur. Per arcam quoque, Christi humilitas intelligitur à qua nobis per ipsius misericordiam omne bonum aduenit.
15 ¶ Et † nota, quòd sicut in Exo. c. xxv. & xxxvij. Factum est super arcam propitiatorium aureum id est, tabula aurea, eiusdem longitudinis & latitudinis, cuius & arca: vt eam tegere sufficeret. Et hoc dicebatur oraculum: quia Dominus de loco illo responsa dabat otantibus. Dicebatur etiam propitiatorium: quia exinde loquens Dominus propitiabatur populo: vel quia die propitiationis videbant gloriam Domini semper ibi descendere. Et vnde tabernaculũ siue locus super posteriori parte altaris collocatus: in quo Christus propitiatio nostra, id est, hostia consecrata seruatur: hodie propitiatorium nuncupatur &c. Ex vtraque verò parte oraculi, scilicet, in duobus angulis anterioribus positi sunt duo cherubin aurei, qui sunt (secundum Iosephum) duo animalia volatilia habentia figuram, quæ à nullo hominum est inspecta. Hęc dicit Moses se in Dei sede conspexisse figurata. Vnus rubin alterum inspiciebat: versis tamen vultibus in propitiatorium: duabũque alis ex opposito expansis: & mutuò se tangentibus velabant oraculum siue tegebant propitiatorium. Siquidem per propitiatorium, incarnatus Dominus figuratur: de quo Io. Ipse est 1. Io. 2.
propitiator pro peccatis nostris. Duo cherubin duo sunt testamenta. scilicet nouum & vetus. Dum ergo illa non discrepant: sed mysterium incarnationis Christi concorditer narrant illud prophetando, istud asseverando, in propitiatorium vultum suæ intentionis
16 dirigunt, & se mutuò respiciunt. ¶ † Rursus tria sunt Ecclesiæ sacrificia, quæ in veteri testamento per propitiatorium, turibulum, & altare significata sunt: videlicet, Sacrificium Pœnitentiæ, Iustitiæ, & Eucharistiæ. ¶ De primo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. ¶ De secũdo: Tunc acceptabis sacrifi- Psal. 50.
cium iustitiæ. ¶ De tertio: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare. scilicet corporis caro mactatur per contritionem intra turibulum. scilicet cordis tus adoletur per deuotionem: ad propitiatorium, scilicet, Dei patris sanguis infertur pro redemptione. ¶ Hæc quidem tria sacrificia sacerdotis offert in Missa: Primum in confessione, Secundum, in præfatione, Tertium, in actione. Nam hæc tria sunt, quæ secundum prophetam Deus respicit in homine, & requirit ab homine, di- Matt. 6.
ligere misericordiam: facere iudicium, & solicitè ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam, qui vult offerre sacrificium pœnitentiæ. Faciat iudicium, qui vult offerre sacrificium iustitiæ. Cum Deo solicitus ambulet, qui vult offerre sacrificium Eucharistiæ.
17 Hinc est, quod ait beatus † Bernardus. Patres mei, immolantes hostiam laudis iungamus verbum verbis: sensum sensui: affectum affectui: exaltationem exaltationi: maturitatem maturitati: humilitatem humilitati: libertatem libertati. Celebraturus ergo Missam of- Psal. 50
ferat altissimo sacrificium illud de quo Psal- Psal. 49
musta ait: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. & alibi: Immola Deo sacrificium laudis. Et Apostolus: Exhibete mihi corpora ve- Ro. 12
stra, hostiam viuentem sanctam Deo placentem: vt sit rationabile obsequium vestrum: mortificantes in altari cordis membra ve-
Col. 3
stra

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtra, quæ ſunt ſuper terram: videlicet, immunditiam libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam: quatenus mundo corde, & caſto corpore, ſacrificetis Deo voſmetipſos. ¶ In ſacramento autem corporis Chriſti ſecundum Augu. de conſe. diſt. ij. vtrum. nil à bono magis, nil à malo minus perficitur ſacerdote: dummodo ille cum cæteris in arca conſiſtat, & formam obſeruet traditam à columba: quia non in merito ſacerdotis, ſed in verbo conficitur creatoris. Aurum enim æquè verũ eſt in arca furis, ſicut in theſauro regis. j. q. ō. j. §. ex his. Vnde & Cayphas Pontifex perſecutor vnius & veriſsimi ſacerdotis, quamuis ipſe verax non eſſet: quod dedit tamen conſilium, verum fuit: ſed non ſuum dedit, ſed Dei, id eſt, in forma Eccleſiæ. j. q. j. Dominus. & cap. dictum. Non ergo ſacerdotis iniquitas impedit effectum ſacramenti: ſicut nec medici infirmitas, virtutem impedit medicinæ. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundum: opus tamen operatum, ſemper eſt mundum. Et ſicut omnia ſunt munda mundis: ſic omnia ſunt immunda immundis. prima quæſtion. prima omnia. & capit. multi. Malus ergo cùm vitam accipit, mortem incurrit. ſic econtrà bonus, cùm mortem ſuſtinet, vitam acquirit. Nam qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat. Quod verò de talibus propheta ait: Maledicam benedictionibus veſtris. & Greg. Benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum: de præciſis ab Eccleſia non toleratis ſeu notorijs intelligitur: quorum benedictio debet quantum ad Epiſcopos maledictio reputari: quoniam ſecundum Aug. j. q. j. quòd quidem mali inquantum in eis eſt dicuntur ſacramenta polluere: cùm tamen illa permaneant impolluta: ſunt enim bonis ad præmium, reprobis ad iudicium. Vnde Aug. j. q. j. ſi fuerit ſpiritualis virtus Sacramenti, vt lux pura ab illuminãdis excipitur ad ſalutem: ſed per immundos miniſtros quaſi per canale tranſiens non coinquinatur. ¶ †Arnaldiſtę tamen perfidi hæretici, dicũt nuſquã legi, quòd immunditę & luxurioſis miniſtris Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam traderet cuſtodiendam: vel poteſtatem ſanctorum myſteriorum peragere: vel claues regni, vel poteſtatem ligandi, vel ſoluendi: quia illi ſoli (vt ait Grego.) & iuſti in hac carne poſiti, poteſtatem habent ligandi atque ſoluendi, ſicut Apoſtoli, qui vitam vel fidem illorum cum eorum doctrina tenent. Vnde, vt dicunt, à talibus ſacramenta præſtita, nec valent, nec proficiunt ad ſalutem. Legitur enim in libro Numeri: Quicquid tetigerit immundus, immundum faciet. & Chriſtus: Non poteſt arbor mala fructus bonos facere: & Dauid: Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iuſtitias meas: & aſſumis teſtimonia mea, per os tuum. Et Apoſtolus: Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mundum. Et Grego. in paſtorali. lib. j. capit. x. & xcix. diſtinct. §. j. dum is, qui diſplicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Item ibidem lib. iij. capit. xij. Neceſſe eſt, vt munda debeat eſſe manus, quæ diluere ſordes curat, ne tacta quæq; ipſa ſordida deterius inquinet. ¶ †Celebratur autem Miſſa hora tertia, ſexta, & nona. In tertia, quia (ſecundum Marcum) hora illa Chriſtus crucem aſcendit: & linguis Iudæorum crucifixus eſt clamantium: Crucifige. Et quia illa hora ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos in linguis igneis deſcendit. de conſe. diſtinct. j. nocte. In ſexta, quia illa hora (ſecundum Matthæum) verè crucifixus & immolatus eſt. Et in nona, quia hora illa in cruce pendens emiſit ſpiritum. Telephorus Papa de conſec. diſtinct. j. nocte. ſtatuit, vt Miſſa ante horam tertiam non dicatur, quod de publicis & popularibus miſtis intelligendum eſt: quia ſicut ait Aug. de conſe. diſtinct. j. & hæc. non deberent in publico fieri, ne populus à publicis, quę hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur autem diebus dominicis & feſtiuis, hora tertia: in profeſtis, hora ſexta: in quadrageſima, hora nona: de conſecra. diſtinct. j. ſolent. & §. in ieiunijs. & etiam ex inſtitutione Pelagij Papæ & aliorum, in diebus ieiuniorum, non tamen omnium. In ſabbatis verò ieiuniorum quatuor temporum ſerò poteſt celebrari, propter ordines ſactos, qui ad dominicam ſequentem pertinere noſcuntur. Sed quia Miſſa in ieiunio dici debet: ideò ne minus ieiunent, poſt veſperas inchoatur. & ſic vſque ad noctem ieiunium protelatur. lxxv. diſtinct. quod à patribus. lxvj. diſtinct. dilectionis. De quo in ſexta parte ſub ſabbato paſchali dicetur. Quòd verò Miſſa quandoque ſummo mane cantatur, ex conſuetudine non ex ordine eſt. Leo tamẽ Papa de cõſe. di. j. neceſſe. diluculo, ſiue prima diei parte ad Miſſam.

Roma. 14.
Cor. 2.
Cor. 2. Malachiæ 2.
19
20
Leui. 15. Mat. 7. Pſal. 44. Ro. 14.

Miſſam intrabat: neſcio an neceſsitate, an ratione, an ſola vſus Apoſtolica poteſtate. Vel de peculiari Miſſa intelligendum eſt. Qui autem neceſsitate præueniunt tertiam, aut offerunt poſt ſextam, aut nonam, amore diuino: ne videlicet eis dies abſq; ſacrificio prætereat, excuſari poſſunt cum diſcipulis qui euellebant ſpicas in Sabbato. de conſec. diſt. v. diſcipulos. & cum Dauid, qui comedebat panes propoſitionis. de conſec. diſtinct. ij. tribus. Vel quia in Miſſa fit memoria paſſionis, mortis, ſepulturæ, reſurrectionis & aſcenſionis: ideò cantatur tot varijs horis. In tertia, in memoriam paſſionis & aſcenſionis: poſt ſextam, in memoriam mortis: poſt nonã, in memoriam ſepulturæ: in mane, in memoriam fortè reſurrectionis. Aſſerunt etiam quidam, Dominum in meditullio horarũ crucifixum: & ideò nunc hanc, nunc illam horam poſitam. Vnde Eccleſia inter vnam horam, & alteram celebrat Miſſam. In † die autem natalis domini prima Miſſa de nocte cantatur prout ſub ipſo feſto dicetur. Cæterùm, ſi quadrageſima occurrunt duo officia, quos dies duplices vocamus: Miſſa de feſto dicitur in tertia, & abſq; genu flexione: officium verò de ieiunio dicitur, in nona, & cum genu flexione. Tempore etiam aduentus, debet Miſſa in ſanctorum feſtiuitatibus hora tertia celebrari. Verùm, nullus debet eadem die plures Miſſas regulariter celebrare. de conſe. di. j. ſufficit. extra de cele. Miſ. te reuertente. quia Chriſtus ſolus paſſus fuit: & valde felix eſt, qui etiam vnam dignè poteſt celebrare. † Nec poteſt quis duas Miſſas cum vno, vel vnam cum duobus ſacrificijs celebrare. ea. diſtin. tribus. ſub vno tamen canone, poſſunt plures hoſtiæ cõfici. Nam & preſbyter debet ſemper † hoſtiam pro infirmis habere paratam. e. di. presbyter. † Poteſt quoq; ſacerdos vnam Miſſam cum ſacrificio, & aliam ſiccam celebrare. Miſſa ſicca dicitur, quoniã ſi ſacerdos non poteſt conficere: quia forte iam celebrauit: vel ob aliam cauſam poteſt accepta ſtola Epiſtolam & Euangelium legere, & dicere orationem dominicam, & dare benedictionem: quinimo ſi ex deuotione, non ex ſuperſtitione velit totum officium Miſſæ ſine ſacrificio dicere: accipiat omnes veſtes ſacerdotales, & Miſſam ſuo ordine celebret, vſque ad finem offerendæ: dimittens ſecreta, quæ ad ſacrificium pertinent. Præfationem verò dicere poteſt: licet in eadem videantur Angeli inuocari ad conſecrationem corporis & ſanguinis Chriſti. De canone verò, nihil dicat: ſed orationem dominicam nõ prętermittat, & quæ ibi ſequuntur ſub ſilentio dicenda non dicat: calicem vel hoſtiam nõ habeat: nec de his, quæ ſuper calicem ſeu euchariſtiam dicuntur, vel fiunt aliquid dicat vel faciat. Poteſt etiam dicere: pax domini ſit ſemper &c. & exinde Miſſæ officium ſuo ordine peragat. Melius eſt tamen alia obmittere. Verùm † quidam incipiunt Miſſam de die celebrantes illam ſuo ordine vſque ad offerendam: poſteà incipiunt aliam Miſſam & eã cantant vſque ad eundem locum: & idem faciunt pluries, ſi volunt, & incepta miſſa viuorũ, incipiũt quandoq; miſſam mortuorũ, eam proſequẽtes vſq; ad eũdem locum: & exinde procedẽtes, dicunt tot ſecretelas, quot miſſas inceperunt, ſemel tantùm canonẽ dicentes, & conſecrantes, & in fine tot orationes dicunt, quot officia miſſæ inceperunt. Sed hoc tanquam deteſtabile reprobamus. ¶ Poteſt tamẽ † ſacerdos quandoque plures miſſas vna die celebrare: extrà de celeb. miſ. c. iij. ¶ Primò, in feſto natalis domini, ſicut in ſeptima parte ſub illo feſto dicetur. ¶ Secundò, vbi neceſsitas exigit: puta ſi quis moriatur, vt ibi: & de conſe. di. j. ſufficit. Concilium tamen Carthaginenſe. e. di. ſacramẽta. dicit quòd ſi epiſcopus, vel alius poſt tertiam obierit, cõmemoratio ſolis orationibus faciẽda eſt ſine miſſa. ¶ Tertiò, cauſa honeſtatis: vt ſi aliqua magna perſona ſuperueniens velit miſſam audire: extrà e. c. j. & ij. ¶ Quartò, ſecundum quoſdam, cauſa vtilitatis: puta propter peregrinos, propter hoſpites, propter commeantes, propter infirmos, propter ſponſos, & propter raritatem clericorum, & propter paupertatem eccleſiarũ ſacerdotes proprios non habentium. ¶ Quintò, vt dixit Richardus epiſcopus Creſin. in mitrali: cum duæ feſtiuitates occurrunt, poſſunt etiam tres celebrari: tum quia hoc fit licitè in natali: tum quia Chriſti paſſio tripertitia eſt. Paſſus enim eſt linguis inſultãtium, manibus verberantium, & clauis crucifigentium. Ipſe etiam eſt à patriarchis, geſtibus immolatus: à prophetis, verbis ſacrificatus: a patre, & à ſeipſo, realiter oblatus. ¶ Sextò, pari ratione, ſi in die ieiunij occurrit aliquod ſolẽne feſtũ, poteſt vnam de feſto, & aliam de ieiunio celebrare, ſi alius ſbyter nõ adſit. † Legitur etiã quòd Leo Papa ſępe ſepties, & aliquando nonies

Matt. 12. 1. Reg. 2.
24
25
29

Universidad de Deusto
Biblioteca

nies in eadem die missam celebrauit. ¶ Sacerdos tamen aliam missam in eadem die celebraturus, in vltima tantùm perfusionem sumat: quoniam si in prima sumeretur, ieiunus non esset: & sic alia missa impediretur. eo. tit. ex parte. aliàs autem quoties celebrat, toties corpus Christi, etiam perfusionem sumat. de consec. dist. ij. comperimus. & c. tribus. Sed nunquid † pransus conficit? Respondeo sic: licet
27 hoc facere non debeat. Non enim ieiunium est de substantia, prout in canone innuit Aug. in d. ca. liquidò. aliàs Dominus non confecisset. magister tamen Hug. dicit contrà.
28 Sanè priscis temporibus † hæresibus pullulantibus, & trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini magistri Caroli, rogatu Bonifacij archiepiscopi Maguntini statuentis, Prima feria, missa de trinitate dicebatur. Secunda feria, de Sapientia. Tertia feria, de spiritu sancto. Quarta de charitate. Quinta feria, de Angelis, Sexta, de cruce. Septima, de beata virgine. Causa verò illa cessante, illud cessauit, & dominicali officio ordinato statutum fuit, quòd prima feria suum haberet officium, scilicet de Trinitate, secunda de Angelis: quia tunc primò creati sunt in bonis gratuitis: tunc enim lux diuisa fuit à tenebris, id est, boni Angeli, à malis: quia tunc cecide-
29 runt mali: boni verò confirmati sunt. ¶ † In prima verò feria, creati fuerunt Angeli in bonis naturalibus. Cantatur etiam in secunda feria pro defunctis, vt illis adhibeamus suffragia Angelorum. Et quia, vt dicunt quidam, in prima feria refrigerium habent illi, qui sunt in purgatorio, & statim in secunda feria redeunt ad pœnas & laborem. Ideò, vt
30 eorum subueniatur † laboribus, missa pro illis In secunda feria, celebratur. ¶ In tertia feria, pro peccatis. ¶ In quarta, pro pace. ¶ In quinta, pro tribulatione. vel in tertia feria debet repeti introitus missæ de dominica. ¶ Institutum etiam fuit, vt in quarta feria ieiunaretur: & illa similiter die debet missa de dominica dici, nisi festiuitas impediat. ¶ In v. feria debet similiter repeti officium dominicæ, introitus, Epistola & Euangelium: quia dies Iouis dicitur cognata Dominicæ diei: prout dicetur sub tit. de accessu Pontificis ad altare. ¶ In sexta feria, de cruce, illa enim dies appropriatur Christo & cruci: quia ipse in
31 ea mori & crucifigi voluit, pro salute generis humani. ¶ † In septima feria de beata virgine. quod initium habuit: quoniam olim in quadam Ecclesia ciuitatis Constantinopolis erat imago beatę virginis, coram qua dependebat velum, quod totam velabat imaginem: sed hoc velum in vj. feria post vesperas recedebat ab imagine nullo mouente, solo Dei miraculo, quasi deferretur in cœlum vt vt ad plenum posset imago à populo prospici. Celebratis verò vesperis, in sabbato, descendebat ipsum velum ante eandem iconem siue imaginem, & ibi manebat vsque ad sextam feriam. Hoc viso miraculo, sancitum
32 est, vt semper illa feria de beata virgine cantaretur. ¶ Alia † etiam ratio est, quia Domino crucifixo & mortuo, & discipulis fugientibus & de resurrectione desperantibus in ea sola tota fides in sabbato illo remansit. de cõsec. di. iij. sabbato. Sciebat enim, quomodo portauerat eũ sine labore, & peperat sine dolore: & ideò
33 certa erat, qp filius Dei esset: & à mortuis tertia die resurgere debebat. Et hęc est rõ, quare dies sabbati magis, quã alia dies beatę Marię appropriãtur. ¶ Tertia † rõ est: quia dies sabbati est tanua, & introitus ad dñicam diẽ. Vnde cùm sumus in sabbato, sumus intra dominicam. Dies autem dominica, est dies requiei, & significat vitam æternam. Vnde cùm sumus in gratia domini nostri, sumus quasi in ianua paradysi. Quia igitur ipsa est nobis porta ad
34 regnum cœlorum, quod per diem dominicam figuratur. ideò de illa solennizamus in septima feria, quę diem dominicam precedit. ¶ † Quartò, vt solennitas matris solemnitati
35 filij continuetur. ¶ † Quintò, vt festiuitas agatur in die, in qua Deus ab omni opere requieuit. ¶ Notandum est, etiam quòd in Missæ officio, vbi Christo passio † representatur,
36 tribus linguarum generibus vtimur, scilicet Græca, Hebræa, & Latina: ad significandum, quòd his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Ioan. xix. & ad designandum, quòd omnis lingua, quæ per hanc tripliciem, intelliginit Deum laudare & confiteri debet: quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Licet enim multa sint genera linguarum: istæ tamen principales sunt: Hebræa, propter legem: & quia est aliarum mater. Græca, propter sapientiam. Latina, propter nobilitatem, & dominium Romani Imperij. Verba latina, sunt Epistolæ, Euangelia, orationes, & cantus. Græca sunt κύριε ἐλέησον, χριστὲ ἐλέησον. & ἅγιε. Hebraica sunt

sunt, allelu Ia, amẽ, sabaoth, & osanna. Vnde & in Missa Romani Pontificis in præcipuis solemnitatibus legitur Euangelium, & Epistola: non solùm in Latino, verum etiam in Græco: ad designandum coniunctionem vtriusq; populi sub vna fide: siue quòd Ecclesia constat non solum ex Latinis, verumetiam ex Græcis: & vide in sexta parte sub tit. de paraseeue. ¶ † Sed quæritur, vtrum sacerdos minus, quàm duobus præsentibus debet celebrare Missam? Et videtur quòd non. Statuit nanque Sother Papa, de consec. distinct. j. quoque. vt nullus Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus ipse tertius habeatur. Cùm enim ipse presbyter dicat: dominus vobiscum: & in secreta dicit: orate pro me, conuenit vt ipsius salutationi à pluribus respondeatur. Verùm aliud est necessitatis articulus, in quo potest vno solo præsente celebrare, &
38 aliud religionis contemptus. † Piè quoq; credendum est, & sacris authoritatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comites assistunt
Psalm. orantibus: iuxta illud propheticum: In con-
137. spectu angelorum psallam tibi. Et angelus ad
Tho. 12. Thobiam: Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed in canone Missæ continetur: Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc præferri per manus sancti Angeli tui, in sublime altare tuum. Præterea quilibet homo habet
Matth. 18. suum proprium Angelum, ad custodiam. Vnde Dominus in Euangelio loquens de paruulis ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Istos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes. Solus tamen presbyter, non potest diuinum officium absque ministri suffragio celebrare, prout in constitutione Alexandri cauetur: extrà de filijs presby. proposuit. Ca-
41 † missa non nisi in sacratis Deo locis, id est, in tabernaculis diuinis precibus à pontificibus delibutis, absq; magna necessitate dici debet. Non ergo in prophanis domibus absq; episcopi licentia: quia sanctius est missam nõ cãtare, vel non audire, quàm in locis, in quibus hoc fieri nõ oportet. de cõsec. dist. j. clericos. & c. seq. Vnde scriptum est, de consecra. dist. j. sic. & c. iij. se. & c. cõcedimus. & c. vnicuiq;. Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in omni loco, quem elegerit dominus Deus tuus. De hoc dicetur in
40 proœ. v. partis. Potest autè esse necessitas, vt

dica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicatur in naui, vel in exercitu, sub papilione, siue sub diuo, si illud haberi nō possit sed tunc cum tabula seu altari viatico. ea. dist. ca. fi. Presbyter autem non debet missam celebrare sine licentia Episcopi, in altari; in quo episcopus ea die celebrauit. ea. dist. concedimus. extrà de priuileg. in his. Sixtus† tamē Papa, statuit missam, non nisi super altari celebrari. Felix Papa primus, statuit supra memorias martyrū missas celebrari. Bonifacius Papa, secundus, statuit, vt in missæ celebratione clerici à laicis sint diuisi. Martinus Papa, statuit missam alta voce cantari. Viglius Papa, statuit eam in Ecclesiæ orientali parte dici.

¶ Illud† quoque notandum est, quòd in missa repræsentatur pugna, & victoria sacerdotis cōtra hostem antiquum: processus ad hanc pugnam ponetur sub tit. de access. pōtif. ad alta. in fi. Arma verò & pugna sacerdotis posita sunt in procemio tertiæ partis. ¶ † Rursus missa quasi quoddam iudicium imitatur. Vnde & canon actio vocatur. de consec. dist. j. necesse. Est enim actio, causa in iudicium deducta: de verb. sig. forus. In missa quidem causa nostra agitur: oratorium, est prætorium: Deus, iudex: diabolus accusator: ministri testes: sacerdos aduocatus, & defensor. Hic est Moses, qui causam populi ad Dominum allegabat: cuius patrocinio delatoris fallacia confutatur: & nostra innocētia comprobatur & absoluitur: & iudicis ira placatur: & per misericordiā culpa remittitur. xlv. di. disciplina. extrà de re iudi. cum vetuisti. Cæterùm missa, dicitur mysterium, quòd profertur, & sacrificiū, quòd offertur. ¶ Missæ aut† officium in duas principaliter diuiditur partes: videlicet in missam catechuminorum: & missam fidelium. ¶ Missa catechuminorū est, ab introitu vsq; post offertoriū: † quæ missa ab emittendo dicitur: quoniam quando sacerdos incipit consecare eucharistiam: catechumini foris de Ecclesia mittuntur. Vnde antiquitus perlecto euangelio diaconus supra pulpitum acclamare solebat: Si quis catechuminus adest, exeat foras, aut dicetur in sexta parte sub quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ. Quod ideò fiebat, quoniam catechumini licet sint in fide instructi, nondū tamen sunt renati siue baptizati: & ideò nondum sunt de corpore Ecclesiæ: sicut nec Iudæi nec gētiles: quare sactis altaris mysterijs interesse non debēt, quæ non nisi baptizatis fidelibus committuntur: nec thesauri Ecclesiæ sunt inimicis ostendendi. Vnde de quibusdam qui catechuminorum, & nondum renatorum typum seu figuram gerebant scriptum est: Ieias autem non credebat se illis, Ioan. 2. sciens quid in homine esset. Hinc etiam in canone Carthaginēn. concilij. de consc. di. j. episcopus. dicitur, quòd nec gentilis nec hæreticus, nec Iudæus prohibeatur Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei, vsque in finem missæ catechuminorū: nec etiam incestuosi. xxxv. di. iij. de incest. & c. seq. ¶ † Missa verò fidelium, est ab offertorio vsque ad postcommunionem: & dicitur missa illa à dimittēdo: quia ea expleta, ad propria quisque fideles dimittitur.

Missa ergo aliquādo est† nomen collectiuū: quia quandoque missa vocatur, quod est ab introitu, vsque ad offertoriū. quandoq; quod est ab introitu, vsq; ad, ite, missa est. & hoc verius: quia tūc hostia mittitur. Quandoq; quod vsitatius est, dicitur missa totum officium ab introitu, vsq; ad ite missa est: siue inuocatio nominis Dei, quæ fit à sacerdote, super altari, quasi transmissa: eo quòd populus fidelis per mysterium sacerdotis, qui vice mediatoris inter Deū & homines, id est Christi, fungitur, preces, supplicationes, ac vota altissimo transmittit. quandoque tamen officium, quod sub silētio dicitur: quandoque solùm verba illa quibus dominicum conficitur corpus. ¶ Aliquando † missa est nomen proprium, quia significat Christum qui missus est à patre in hunc mundum. significat etiam Angelum, qui mittitur, vt per eius manus hostia offeratur in sublime altare domini. Ipsum ergo sacrificiū, id est, hostia, vocatur missa. quasi transmissa. prius siquidem à patre nobis, vt scilicet esset nobiscum: posteà à nobis patri, vt intercedat, & sit pro nobis apud ipsum. ¶ Item transmissa primò nobis à patre diuino: qui per incarnationē Christi filij sui, q fuit missus cœlestis, & posteà patri à nobis per passionem eius. similiter in sacramento transmissa nobis primò à patre, per sanctificationem, qua nobiscum esse incipit. posteà patri à nobis per oblationē, qua pro nobis apud patrem intercedit: hæc enim missio seu legatio sola sufficiēs, & idonea est, ad soluendas inter Deum & homines inimicitias, & offensas. Cùm ergo diaconus in fine missæ dicit: ite missa est: idem est, ac si dicat: redite ad propria, vel sequimini Christum: quia missa siue oblata est hostia salutaris, pro nobis ad Deum patrem placandum.

dum. ¶ Potest† etiam & aliter missa diuidi in quatuor partes, secūdum Apostolū, id est ad Timo. ij. & habetur etiam in canone concil. tholet. scilicet in obsecrationes, orationes, postulationes, & laudes, siue gratiarum actiones: quorum verborum expositio in v. parte: sub tertia ponetur. ¶ Pars prima, proteditur ab introitu vsq; ad offertoriū: & dicitur obsecrationes, id est, prædicationes, quæ scilicet fiunt priùs, quàm species incipiat benedici. ¶ Secunda, vsq; ad finem dominicæ orationis ibi: videlicet libera nos quæsumus Domine &c. ¶ Tertia, vsq; ad communionē: videlicet secundū Aug. orationes, quas episcopus dicit post communionē. ¶ Quarta, vsq; in finem scilicet secundū Aug. quando post ite missa: vel benedicamus Domino: populus respondet: Deo gratias: secundū alios verò, prima pars, proteditur ab introitu vsq; ad: ite igitur, secunda, vsq; ad: oremus præceptis salutari &c. tertia vsq; ad collectas: quarta vsq; ad: ite missa. ¶ Rursus, quia quinq; fuerūt sanguinis Christi effusiones: ideò missæ officiū ab offertorio in anteà, in quinq; subdiuiditur partes: vt ibi dicetur &c. Sed & quia in sola Cruce etiā inquinaria fuit sanguinis effusio: ideo & solus canon subdiuiditur in quinque partes. Prima, vsq; qui pridie, secunda vsq; ad, memento, Tertia, vsq; ad præceptis: Quarta vsq; ad emboliſmū Quinta, ad collectas &c.

1

1

2

2

ADNOTATIO.

* MENSAM. *Sacrificium unum est in nouo Testamento, quod Hebraicè Missa appellatur, Græci Λειτουργίαν, Latini sacram Oblationem appellant. Est autem Missa (ut Iodocus Clichtoueus diffinit) diuinum officium, ab Ecclesia & primorum Patrum institutione in sacro altari fieri solitum: in quo sanctæ Eucharistiæ secūdum ritum legitimum consentio fit & oblatio. Huius partes essentiales sunt, consecratio corporis, & sanguinis Christi (ueteres benedictionem mysticam appellarunt) oblatio, hæ à Christo ipso sunt institutæ. Accidentales Cæremoniæ sunt, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur: ut, orationes, benedictiones, gratiarum actiones, oscula, manuum expansiones, eleuationes, complicationes, genuflexiones, signacula Crucis, communio, memoriæ Sanctorum, saluationes, responsiones, oblationes, & si quæ sunt similes. Harum quædam à Concilijs, Ecclesiæ sunt traditæ. Isidorus ordinem Missæ & Orationum, quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primò à beato Petro constitutum esse, eiusdémque celebrationem uno eodémq; modo, uniuersum orbem peragere affirmat: quippe qui primam Missam Antiochiæ celebrauerit.* N. DOARD.

2

SVMMA.

Episcopus celebraturus, quare præmittat psalmos. Et qui sint illi. 1

Religiosi, celebraturi se calciare debent: etiā si discalciati soleant ambulare. 2

De quinq; Psalmis, quos Pontifex celebraturus dicit. CAP. II.

CElebraturus† pontifex missarū solēnia, quosda psalmos & orationes, ex institutione Cælestini primi, præmittit: quos inter rim dū caligis & sandalijs ornatur, dicit secundū exhortationē psalmistæ dicētis: Præoccupemus faciē eius in cōfessione: & in psalmis iubilemus. Hi psalmi sunt Psal. 94 quinq; videlicet, Quàm dilecta tabernacula tua. Benedixisti. Inclina. Credidi. & De profundis: vt quicquid immundū quinq; sensuum transgressione cōmisit, quinq; psalmorū oratione detergat. Quædā enim continentur in quolibet ipsorū, quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysteriū, & eucharistiæ sacramentū. Orationes verò, quas dicit, manifestè pertinēt ad impetrādū cordis & corporis mundiriā, & munimē. ¶ Rursus ideò dicit: Quàm dilecta taber. & alios psalmos vt in Christo cuius typū gerit, virtutum plenitudo notetur. ¶ Et nota† quòd religiosus secundū ordines suæ professionis discalciatus incedēs, missam celebraturus, se calciat, ex præcepto Apostoli, dicentis ad Ephe. vj. State calciati pedes in præparatione euangelij pacis. Nēpe per calciamēta, quæ sunt de pellibus animaliū mortuorū: & calcant terrā, & sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

clausa desubter,& aperta desuper :significatur,quòd sacerdos debet esse mortuis mũdo & debet cor habere clausum ad terrena : & ipsa tanquã lubrica calcare,& vilipendere,& apertũ ad respiciẽdũ,& desiderãdũ cœlestia.

SVMMA.

1 Episcopus celebraturus, caput pectit. Et quo id consilio,aut exemplo.num.2.
3 Pecten,discretionem significat.
3 Lotio manuum, quid notet.Et vnde cœperit.num.5.
6 Sacerdos antè ,quàm ad altare accedat, quid agere debeat.

De capitis compositione,& manuum lotione. CAP. III.

1 GAligis † & sandalijs impositis põtifex & sacerdos caput pectinat:manus & faciem lauat. Nam & legalis sacerdos sacrificaturus, lotis prius manibus & pedibus induebat manastasim , cuius loco hodie sandalia habẽtur , prout dictum est in tertia parte sub titu.de legalibus indumẽtis.¶ Pectinat† igitur caput, & faciẽ lauat: primò exẽplo Marię quæ futurã Christi passionẽ figurans vnxit oleo caput eius:etenim in missæ officio Christi passio repræsentatur. ¶ Secundò ex mandato Christi dicentis Mat.5 Luc.iij. Tu autẽ cũ ieiunas vnge caput tuum ac faciem tuã lauaper hoc significans quòd in sanctis operibus nostris omnem fictionẽ & simulationem à nobis amouere debemus. ¶ Tertiò pectinatur caput:nam per capillos, superfluæ cogitationes, & cura terrenæ solicitudinis:per caput mens & intentio,quę cũctis animæ actibus,sicut caput cæteris membris supereminet,significantur. Congruè igitur pectine capilli cõplanantur , & ordinantur,& eualsi separanturad notandum , quòd tũc specialiter mores cõponere & superfluas cogitationes à se repellere debetiuxta illud propheticũ:Auferte malum cogitationũ vestrarum:atq; mens ipsius præuia discretione separari,quietari,& purgari à terrenis solicitudinibus,& virtutibus ornari debet. Pecten 3 enim † propter ordinatam in incisionibus diuisionẽ,discretionẽ significat,qua intẽtio animæ adornatur , sicut capilli capitis pectine 4 adornãtur.¶ Manus† quoq; lauat propter reuerentiã tanti sacramenti, quatenus ad illud pertractandũ mũdissimus accedat:Vnde Grẽgo.in pastora.lib.j.c.xij.Necesse est,vt mũda mudeat esse manu, qui diluere sordes curat. Corporaliter igitur lauat manus,vt spirituali ter mũdet actus:iuxta illud Psal. Lauabo inter innocẽtes manus me. &c. ne quasi illotis manibus ad mẽsam peruenire videatur : non quòd lutũ manuum diuina sacramenta cõtaminet:sed si quis indignè manducat,& bibit, iudiciũ sibi mãducat & bibit. Vnde in euan- 1.Cor. 2 gelio Matthæi:non lotis manibus manduca Matt. 15 re,non coinquinat hominẽ:quæ verò de ore procedũt,& de corde exeunt, videlicet cogitationes malæ,homicidia,& adultertia,& huiusmodi:hæc sunt,quæ inquinãt hominẽ.Solicitè ergo satagendũ est,vt nõ tam exteriora manuu,quã interiora mentiũ inquinamẽta purgẽtur.†Manuũ autẽ lotio à lege sumpsit exordiũ,vt prętmissum est.Legitur enim Exo. xxx.& xxxviij.& xl.c.quòd Moses fecit labiũ æneum de speculis mulierũ:in quo lauabant se sacerdotes in ingressu tabernaculi testimonij,quando accessuri erãt ad altare. Siquidem in labio æneo sonoro,significatur confessio:in altari aureo , mentis amaritudo:in speculis mulierũ,vitæ sanctorũ consideratio. 6 ¶ † Sacerdos ergo prius, quàm ad altare veniat,per cõfessionẽ,siue lacrymis pœnitẽtiæ se abluat:per mentis amaritudinẽ se purgetet per considerationem vitæ sanctorũ se informet.De primo dicitur:Mundamini,qui fertis Esai.4 vasa Domini.De secundo:Expurgate vetus 1.Cor.5 fer.&c.De tertio:Habẽtes impositũ nubem, Heb.13 deponamus omne põdus : & circunstans nos Psal.25 peccatũ,vt sit in numero innocẽtiũ audacter dicentiũ:Iudica me, Domine quoniã.e.in.no.&c. & infrà Laua. in. inno.m.m.& cir. al, tuũ.Deinde manus lotas manutergio tergit: quia post lacrymas cõtritionis peccata abluere,& abolere, per opera satisfactionis deber.Linũ quidẽ per laborẽ ad candorẽ perducitur:& pœnitentes per satisfactionem ad perpetuã glorificationẽ perducuntur.Crinũ igitur,manuũ,& faciei ornamenta , non sunt voluptatis oblectamenta : sed in figurãm à Domino sacerdotibus legis iniuncta.

SVMMA.

Aspersio aquæ benedictæ , quid significet.Et quis eã instituerit.nu.2.Et quo cõsilio.nu.3. Aquæ cur benedicatur qualibet die dominica.

Aquæ

5 Aquæ adspersio,variè fit.
6 Turificatio,quid designet.
7 Christus fuit lanceatus, in latere læuo.
8 Aqua benedicenda, cur sale condiatur:& forma benedictionis.
9 Sal cur prius benedicatur, quàm aqua.
19 Aquæ benedictæ genera quatuor.

De aquæ benedictæ consecratione & aspersione. CAP. IIII.

1 SAcerdos in dominicis diebus celebraturus , alba †,& stola paratus, prius , quàm planetã induat, vt liberius vacare possit:aquã ex institutione Alexandri Papæ primi benedicit:altare,Ecclesiã, & populum aqua benedicta conspergit , vt omnis spiritũ immundorũ spurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizatæ inest, & etiam , quia omnis Christianorũ populus baptismatis sacramento renatus:ita ministerio aquę lota renatorum corpora diluit, sicut sanguis agni à prisco populo.ad repellendum percussorem,in postibus ponebatur: vnde in canone Alexãdri ita legitur: Aquam 2 † sale aspersam,populis benedicimus : vt ea Heb. 9 cuncti aspersi sanctificentur & purificentur: quod & omnibus sacerdotibus faciendũ esse mandamus:nam si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, atq; mundabat , scilicet à venialibus : multò magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata,populum sanctificat atq; mũdat à venialibus:& si sale aspersa per Elisæum sterilitas aquę sanata est,quãtò magis diuinis precibus sacratus sal, sterilita- 5 3.Reg. 2 tem rerum aufert humanarum,& coinquinatos sanctificat,& purgat,& cætera bona multiplicat,& insidias diaboli auertit: & à phantasmatis vetustijs homines defendit.¶ Rursus tunc sacerdos iustus tabernaculum aspergit dum Dei misericordiam petit.Cyprianus 3 † quoq; Papa , ait, quòd ideò homines aqua benedicta asperguntur : quia valet ad sanctiEze. 36 ficationem:vnde scriptura per Ezechielẽ dicit:Aspergã super vos aquã mundã, & mundabimini ab omnibus immũditijs vestris : & dabo vobis cor nouũ , & spiritũ nouũ in vo- Num.19 bis. Item Numer. qui tetigerit cadauer hominis siue humanæ animæ morticiniũ, id est à morte cadens , & propter hoc octo diebus fuerit immũdus, aspergatur ex hac aqua die tertia & vij. & sic mundabitur à peccato.Si enim aspersus die tertia non fuerit , septima nõ poterit emũdari.Itẽ, qui ex hac cõmixtione aspersus nõ fuerit,polluet tabernaculum, id est , tanquã pollutus non intrabit cũ alijs tabernaculũ , id est, seipsum,qui est pars tabernaculi Domini, id est, Ecclesiæ & peribit ex Israël.Item , qui aqua expiationis non est aspersus,immũdus erit:& manebit spurcitia eius super eum.Et iterũ:purificabis Lauitas circũspergens eos aqua purificationis.Et iterum:aqua aspersionis,purificatio est:ex quibus apparet aspersionem aquæ instar salutaris lauacri obtinere. Quidam tamẽ prætmissa referũt ad aquã baptismi.Aqua igitur in† memoriã baptismi omni dominica benedicitur, vt dicetur in vj.parte sub ascẽsione : prætterquam in pascha:pẽte.quia in sabbatis dominicas illas præcedẽtibus benedictis fontibus ante chrismatis infusionẽ aquæ recipi , & ad spergendũ nos,& domos , reseruatur sicut in canone cautũ habetur.ex aqua ergo benedicta nos & loca in significationem baptismi aspergimus. Nec aspergimur , vt rebaptizemur:sed vt gratiã diuini nominis cũ memoria baptismatis inuocemus:& licet in dictis duabus dominicis aspergatur altaremõ tamẽ tũc cãtatur antiphona: Asperges me domine &c. quia tũc potius lugendũ nobis est, cũ recolimus nos esse à Christo mũdatos,per suæ supplicij passionis:iuxta illud:Memoria memor Tren.3 ero, & tabe.in me anima mea. In dominicis ergo diebus,ante missam,& maius altare tãtũ:& totus populus aspergũtur:quãuis in nocturnis & vesperis omnia altaria vel saltem præcipua turificẽtur. ¶ † Circa quod considerandum , quòd huiusmodi aspersio alia ratione fit super populum & super altaria: quia enim conclusis Deus omnes sub peccato,saltem venialiquia septies in die cadit Gal. 2 iustus : idcirco ipse populus Ecclesiam ingre Pro.24 diens ,diuinis insistere intendens , ipsa aqua sanctificata aspergitur , quæ videlicet ad quotidiana delenda : sicut & cinis vitulæ in veteri test .Secundum quod ,qui immundus erat , prohibebatur Ecclesiam ingredi : do- Heb. 9 nec aqua lauaretur. Altare enim aspergi- 1.cor.10 tur propter reuerentiam sacramenti , quod ibidem consecrandum est , vt inde omnium malignorum spirituũ præsentia arceatur:& quemadmodũ Christus per altrare,quod esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

debet lapideum, significatur, secundum illud
1.cor.10 Apostoli: Petra autem erat Christus: & fides
nostra de vno Christo & nõ de pluribus est:
idcirco vt signũ signato respõdeat, vnico alta
9 ri aspersio vniuersus aspergitur populus: quia
ipse solus est, qui tollit peccata mũdi. Turibi
6 catio verò quandoq; †repræsentat diffusionẽ
diuersarũ gratiarum spiritualiũ: & quoniam
gratia non solùm in capite: verũ etiã in alijs
subiectis capiti inuenitur: ideò conuenienter
10 post primũ, secundariò alia altaria: quæ per
diuersi gradus sanctorũ intelliguntur, turifi-
cari solent. Rursus tus in turibulo, cor igne
orationis accẽsum significat: quia verò solũ
oratio nostra ad Deũ & Christum mediato-
rem nostrũ debet principaliter applicari: ideò
& altare & crucifixus turificari solent. In pa-
schali autẽ tempore ad aspergendum canta
Ezec.47 mus: vidi aquam, quod sumitur de Ezechiel. c.
Matt.5 xlvij. Cui Dominus ciuitatẽ ostendit ædifica
tam super montem vergentẽ ad austrum: in
qua erat mirabile templum: ciuitas Ecclesia
est, de qua dicitur: Nõ potest abscondi ciui-
tas supra montẽ posita: templum, est corpus
Christi: de quo dicitur: Soluite templũ hoc, &
Ioan.2 post triduũ reæd. illud. Aqua de templo egre
diẽs, fons est baptismi de latere Christi pro-
cedens. Sed † cum fuerit in læuo lanceatus,
7 cur hic dicitur à latere dextro? Respondeo, 1
duo sunt latera Christi, scilicet, dextrum & 2
læuum. Dextrũ, est diuinitas: & læuum huma
nitas. A latere igitur dextro, exiuit aqua: quia 3
de diuina Christi natura spiritus sancti aqua 4
inuisibilis procedit de aqua inuisibili, quæ de 5
latere læuo, id est, humanitate lanceata per- 6
fluxit saluandi virtutem tribuit. Rectè igitur
hæc in processione paschali cãtamus in lau-
dem fluminis huius, cuius inundatione per
mortem Christi reuiximus. Verũ post octa-
uam pẽte. cantatur in dominicis ad aspergen-
Psal.50 dum antiphona: Asperges me Domine &c. 1
quæ à pascha, vsq; tũc intermittitur: quia de
fide passionis, & humilitate baptismi prophe
8 ta prædixit. ¶ Porro aqua † cũ benedicitur, sal
4.Reg.2 admiscetur, quod ab Heliso sumpsit exordiũ:
& sit hoc ad notãdũ, quòd populus per aquã
intellectus vt sanctificari possit per sacerdo-
tis officiũ verbo Dei imbuitur: quod per sa-
lem significatur. ¶ Fit ter crux super aquam,
& salem: quia docetur populus sanctæ trini-
tati gratias pro sua eruditione atque redem-
ptione referre. ¶ Per aquam quoq;, confessio:
per salem, amaritudo significatur. ¶ Ex aqua
mista geminus partus procedit: scilicet diui-
sio seu separatio delictorum: & ortus virtutũ
ac bonorũ operum. ¶ Sed † quare prius bene-
dicitur sal quã aqua? Respõdeo: per sal intel-
ligitur amaritudo pœnitentiæ: per aquã ba-
ptismus: quia ergo cordis cõtritio debet præ-
cedere absolutionẽ, & pœnitẽtia baptismũ:
ideò prius benedicitur sal, quã aqua. ¶ Et nota
quatuor esse genera aquæ benedictæ. ¶ † Pri
ma, in qua fit iudiciũ purgationis, quæ in vsu
non est. ¶ Secunda aqua, quæ sanctificat in
dedicatione Ecclesiæ & altaris, de quibus in
prima parte dictum est, sub tit. de cõse. Ec. &
alta. ¶ Tertia est, qua in Ecclesia aspergimur
de qua hîc agitur. ¶ Quarta, aqua baptismi,
de qua dicetur in vj. parte sub sabbato san-
cto: & hac solebant homines aspergi prius,
quàm chrismarẽtur: & adhuc fit in quibusdã
locis: sed hodie interdictũ est. Putabãt enim
se iterum à peccatis huius aquæ aspersione
mandari: cũ tamen constet nullũ bis baptí-
zari posse. Quia verò maius dignum, trahit
ad se minus dignũ, ideò si aqua nõ benedicta
admisceatur benedictæ, efficitur benedicta.

SVMMA.

Introitus Missę significatio. Et ortus.
Damasi Papæ institutio, circa Missæ introi-
tum.
Introitus Missę, forma. variè.
Introitus, vnde dicatur.
Introitus, vnde debeat assumi.
Tropus quid. & vnde dictus. num. 7.

De officio seu introi tu Missæ.

CAP. V.

IN introitu prima pars missæ incipit. Sciendũ † est autẽ, quòd sancti patres & prophetæ ante Christi aduentũ, suspirantes & præconizãtes, præmiserũt de-fideria, opera, laudes, & preces, quæ singula fi gurantur in missa. Introitus nãq; scilicet ipsa antiphona, vaticinia prophetarum & sancto-rum patrum desiderium cum præconijs filij Dei aduentũ, & incarnationẽ Dei expectan-tiũ exprimit. In cuius rei signũ in prima do-minica aduentus cantat Ecclesia introitum:
Ad te leuaui. Chorus igitur psallẽtium cleri Psal.24
corum,

corũ, qui significat chorum prophetarum, & multitudine sanctorũ, Christi aduentũ expe ctantiũ, animã suã dilatat, & introitũ in iubi-lo cãtat: quoniã prophetæ, patriarchæ, reges, & sacerdotes, omnésq; fideles aduentũ Chri-sti cũ desiderio expectabãt, clamãtes & im-plorãtes: Emitte agnũ Domine, dominatorẽ
Esa.16 terræ &c. Item, veni Domine, & noli tardare &c. Hinc etiã ille Simeõ iustus & senex be-nedixit, dicẽs: Nunc dimittis seruũ tuũ Do-mine &c. Quia viderũt oculi mei. & Euange
Luc.2 lista: Multi reges & prophetæ voluerunt vi-dere, quæ vos videtis, & non viderunt &c. Ex eorũ ergo persona cãtatur introitus, per quos
Heb.1 Christus introiuit in mundum iuxta illud: Et cũ introduxit primogenitũ in orbẽ terræ, & adorẽt eũ omnes angeli Dei. Sequitur versi-culus psalmisticus siue Psal. qui versionẽ ad operationẽ notat. Dicitur etiam versus quia per eũ reuertimur ad introitũ, significãs opera-
2 ra & vaticinia. ¶ Cõsequenter † ex institutio-ne Damasi Papæ, dicitur gloria patri &c. quod significat laudẽ quia post operationẽ 4
dãda est gloria. Dicitur etiã gloria, vt ostẽda tur patri, & filiũ, & spiritũ sanctum habere æqualẽ gloriã, & coæternã maiestatẽ in prin cipio, & nũc, & semper, & in secula seculorũ, id est, in præterito, præsenti, & futuro tẽpo-re. Interpositio autẽ gloriæ inter primã can-tationẽ introitus, & ipsius repetitionẽ, dessi-
Psal.84 & 69 & gnat captationẽ beneuolẽtiæ. Vt enim, quod expectabãt facilius obtinerent, ad tota trini- 5
44. tatem cordis & vocis glorificationẽ clama-
Esa.61 bant, dicentes: Ostẽde nobis Domine miseri cordiã tuam: & salu. tu. da no. qui sedes super cherubin: apparet corã effra. b. & ma. quorum tandẽ clamorem spiritus sanctus exaudiens, vnxit eum oleo lætitiæ præ cõsortibus suis: & euãgelizandũ paupertibus destinauit: sicut ipse Dei filius per prophetam testatur, dicẽs: Spiritus Domini super me: propter quod vnxit me euãgelizare pauperibus misit me. De-inde antiphona ipsa seu introitus repetitur: vt desiderium antiquorum patrum seu itera-tio, & multiplicatio suspiriorum, & clamoris ipsorum euidentius exprimatur. Vnde pro-
Esa.28 pheta: Manda, remanda, expecta, reexpecta: modicum ibi, & modicum ibi: si morã fece-rit, expecta eum: quia veniens veniet, & non tardabit. Hoc autem desiderium antiquorum non semper repræsentat introitus intellectu
3 literæ: sed iubilo cãtilenæ. ¶ Verũ in † diebus
profestis bis introitus cantatur in laudẽ diui-næ & humanę naturæ: quæ in persona filij sunt vnitæ. In quibusda verò Ecclesijs, & præ cipuis festiuitatibus triplicatur in laudem & honorem trinitatis, quasi ei tripudiemus: in cuius memoriam missam cantamus: & dici-tur semel cum gloria patri. ad laudẽ incarna tionis. Quandoq; autem inchoatur voce de-missa, ad notandũ humilitatem: subsequen-ter alta voce repetitur, quæ vocis exaltatio significat excitationem a somno peccati, quam vox suppressa demonstrat: iuxta illud Apostoli: Hora est iam nos de somno surge- Rom.13
re. Potest etiam & aliter dici, prout de inuita torio, in sexta parte sub tit. de nocturnis dice tur: semper tamen integrè repetitur, vt perfe ctio lætitię denotetur. Quædam verò Ecclesiæ dicũt introitum primò perfectè: quia Ecclesia Deum laude perfecta laudat, secũ-dò imperfectè, quia imperfecta est omnis laus vitæ. Tertiò perfectè, quia perfecta est laus patriæ. ¶ Dicitur autẽ introitus eò, quòd dum ille † cantur, sacerdos ministraturus ad altare intrat: seu quia per illam antiphonam ad officium intratur: qui etiam vocatur offi-cium, quasi efficium, prout dicetur in proœ-mio v. partis. ¶ Cælestinus Papa statuit, vt psalmi Dauid cẽtum quinquaginta ad introi tum missæ ante sacrificium cum antiphona canerentur: quod anteà non fiebat: sed Epi-stola Pauli tantùm, & euangelium legeban tur: & postea missa celebrabatur. ¶ De † illis ergo psalmis excepti sunt omnes introitus regulares: gradualia: offertoria, & communio nes: quæ cum modulatione primò cœperunt ad missam in Ecclesia Ro. cantari Grego. enim introitum missæ cum cãtu ordinauit: & vnum versum de illo psalmo, qui cantabatur retinuit. Irregulares verò introitus sunt, qui secundum varietates solemnitatum instituti sunt: vt, Puer natus est nobis &c. & Spiritus Domini repleuit &c. & ibi sunt versus præ-ter, quàm illi Viri galilęi: & Nunc scio verè, quia &c. & alij quidam secundum aliquas Ec clesias. Et est notandum, quòd quando introi tus de psalmo sumitur, si primus versus psal-mi sit introitus: aliquis de sequentibus versi-bus eiusdem psalmi, erit versus illius introi-tus, sicut patet in introitu tertiæ feriæ primæ hebdomadæ quadragesimæ quæ incipit: Do mine refugium: versus est enim: Prius, quàm montes fierent. Si verò non primus versus

Universidad de Deusto
Biblioteca

psalmi: sed si aliquis alius de sequentibus sit introitus, tunc primus versus psalmi, erit versus ipsius introitus: vt ecce in natali est introitus: Dominus dixit ad me &c. versus verò est: Quare fremuerunt gẽ. & in festo innocentium introitus est: Ex ore infantium &c. versus est: Domine, Dominus noster &c. & sic de alijs, quod sit, ad significandum vnionem, & connexitatem capitis & membrorũ.

¶ Rursus versus quandoq; est duplex: quandoq; est vnus: quandoq; dimidius. de quo dicetur in sexta parte sub sabbato tertiæ hebdomadæ quadragesimæ. Cum autem introitus cantatur, non tedetur: quoniam ad opus & præconium Christi introitus refertur, vt prædestinati ad verum cultum Dei vocentur. ¶ In quibusdam Ecclesijs tropi dicuntur, pro psalmis ex institutione Greg. Papæ ad maius gaudium de Christi aduentu repræsentandum. ¶ Est autem † propriè tropus, quidã versiculus, qui in præcipuis festiuitatibus cantatur immediatè ante introitum, quasi quoddam præambulum: & cõtinuatio ipsius introitus: vt verbi gratia: In festo natiuitatis ante introitum illum: Puer natus est &c. præcedit tropus iste: Ecce adest, de quo prophetæ cecinerunt, dicentes: Puer natus est &c. Habuit autem tropus originem à lege. Legitur enim Numeri x. quòd dum eleuaretur arca, cantabatur: Exurge Domine. cum verò deportabatur, cantabatur: Reuertere Domine, ad multitudinẽ exercitus: & dicitur † tropus, à τρόπος, quod est conuersio: quoniam quædam ibi solent fieri conuersiones, ad introitum: vnde quandoq; prius dicitur versus, & post ἰδιότης. Et inde etiam tropus dicitur, zona, quæ conuertitur ab vmbilico ad vmbilicum, eum circumeundo. ¶ Potest † etiam aliter dici, quoniam introitus est laus Ecclesiæ, de Iudæis conuersis. Vnde tria continet, videlicet antiphonam, versum, & gloriam & hæc propter tres ordines fidelium, qui fuerunt hebraicæ linguæ, scilicet patriarchæ, prophetæ & Apostoli. Introitus siue antiphona est patriarcharum: versus prophetarum: gloria verò Apostolorum: antiphonæ repetitio, est prædicationis identitas & confirmatio, quasi quod longè prius patriarcha gestibus figurauit, propheta prædixit: Apostolus euangelizauit. Ad quam etiam conuersionẽ notandũ, quòd solennes tropi aliqui inseruntur, qui sunt laudes ad introitum conuertibiles. Nam τρόπος Græcè, dicitur conuersio latinè, vt præmissum est.

1 Sacerdos accinctus, ad altare accedens, quid notet. Et eius processionis ordo, & forma. num. 2. 7. 8. 9. Et quorumlibet significatio, fusissimè per discursum. num. 3.
4 Altaris ministri, quid significent.
5 Ignis necessarius ad omnia sacrificia.
6 Turiferarius, cur ceroferarios & alios antecedat.
10 Diaconi duo Pontificem deducentes, quid significent.
11 Mapula, quam quatuor ministri ferunt super Episcopum, quid notet. & num. 12.
13 Strupa, quæ comburitur in Ecclesia, quid significet.
14 Processio, siue potius supplicatio, ad instar castrẽsis acici instructa, quid notet. Atq; nostræ huius institutionis collatio, cum veteris testamenti ritu. num. 15.
16 Processiones, vnde ortum habuerint.
17 Processionis siue supplicationis ordo.
18 Crux, est vexillum triumphi & gloriæ.
19 Campanæ pulsatio, quid notet.
20 Processiones quatuor solemnes.
21 Dominicæ dies obseruatio, antiquitus nihilò minus religiosa, quàm hodie.
22 Processio, quos cantus poscat.
23 Christus, post resurrectionem suam, matri primò apparuit: quod falsò tamen Magdalenæ tribuitur.

SVMMA.

De accessu sacerdotis ad Pontificis ad altare, & de processione.

CAP. VI.

CVm introitus canitur, Põtifex seu sacerdos † paratus, & sacris indumentis ornatus, de sacra æde egreditur, & ad altare accedit, significãs, quòd Christus expectatio gẽtium, carne sacrosancta assumpta, ex virginis carne incorrupta de secreto habitaculo cœlorum gressus est in mũdum, vel de secreta æde, videlicet de virginali vtero

Psal. 18 vtero egressus est, tanquam sponsus de thalamo suo. Porrò episcopus siue sacerdos egrediens procedit inter duos: videlicet inter vnũ presbyterum, & diaconum, quem antecedit subdiaconus, euangelij codicem clausum gerens. Illum præcedunt duo ceroferarij, quos etiam præcedit ferens turibulum cum incenso. Demum episcopus vel sacerdos ad 4 altare perueniens, mitram deponit: confessionem facit: codicem aperit, & osculatur apertum. Sacerdos itaque seu episcopus, illum magnum repræsentat sacerdotem, scilicet Christum de quo ait Apo-
Heb. 9 stolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum &c. Sacerdos & leuita illum
Luc. 10 deducentes, legem & prophetiam designat, 5 secundum illud quod ipse Dominus proposuit in parabola sauciati: quia sacerdos quidam descendit eadem via: & viso illo præte-
Mat. 17 rijt: similiter & leuita. Moses quoque & He-
Deut. 18 lias, in figura legis & propheriæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & leuita deducunt episcopum: quia lex & prophetia Christum annuntiauerunt, & promiserunt. Vnde Moses inquit: prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: ipsum tanquã me audietis. Item Esaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse
3 renouabit Hierusale. ¶ Vel episcopus † seu sacerdos inter duos existens, significat Christũ inter duo testamenta. Ipse enim à duobus testamẽtis mundo per prophetas & Apostolos 6 prædicatur. Quia verò ille in mundi venturus præmisit prophetas, sapientes, & scribas: in locum scribarum præmittit pontifex seu sacerdos subdiaconum portantem scripturas, qui sapiens sit dominica disponere vasa. Quandoq; verò, archidiaconus & sacerdos pontificem deducunt, quem immediatè diaconus & subdiaconus antecedunt, qui significant Apostolos, & discipulos: quos Christus misit ante faciẽ suam: & adhuc quotidie mittuntur prædicatores, & prælati Ecclesiæ præ-
Luc. 1 parare viam Domino spiritualiter ante faciẽ suam. Adhuc subdiaconus antecedẽs significant Ioannẽ baptistam, qui præcessit in spiritu & virtute Heliæ præparare Domino plebem perfectam: & ferre ante pontificem codicem euangelij: quia Ioan. ante Christum
Mat. 3 prædicationem euangelicam inchoauit, dicens: pœnitentiã agite: appropinquabit enim 7 regnum cœlorum. Diaconus verò repræsentat prophetas, qui annuntiauerunt futurã ex euangelio vitam. Cæterùm episcopus ideò sequitur euangelium, ad notandum, quòd debet semper illud intueri & in mente habere: & ante illum portatur: quia per doctrinam euangelij ad Christum vitam via præparatur. ¶ Potest etiam dici, quòd per subdiaconum librum † ferentem: & per diaconum, euangelij, præconem, sanctos noui testamenti: per librum verò euangelij, nouum intelligimus testa. per ceroferarios verò & turiferarium sanctos: qui præcesserunt nouũ testa. & per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam, quæ Christum mundi lucem nuntiabant, commemoramus. Sine † igne enim non debet sacrificari extrà de celebra. misc. fi. iuxta illud Leuit. vj. cap. Ignis in altari meo semper ardebit. Quid lumen huiusmodi significet, & de candelabris, dictum est in prima parte sub ti. de picturis. Cerei feruntur super candelabra, quæ fundamentum designant, vt super fundamentum luceat corã hominibus lux prædicatorum. Pulchrè ergo candelabra diaconus & subdiaconus ante euangelium præcedunt: quia lex & propheræ legem gratiæ præcesserunt. In quibusdam Ecclesijs sunt tres cerei, quorum medius significat illum, qui ait: vbicunq; fuerint duo vel tres &c. In Mat. 18 alijs septem, quia gratia septiformis tota Ecclesia illuminatur. De hoc aliàs sub euangelio dicetur. ¶ † Turiferarius verò ceroferarios & alios antecedit, ad notandum quòd turis significatio sanctis vtriusq; testamenti communis est. Per turibulum autem, cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius, ad suscipiendum: & clausum inferius, ad retinendum: habens ignem charitatis & tus deuotionis siue suauissimæ orationis: seu bonorum exemplorum sursum tendentium: quod per fumum inde resultantem notatur. Sicut enim tus in igne turibuli suauiter redolet, & sursum ascendit: ita opus bonum vel oratio ex charitate, vltra omnia thimiamata fragrat. ¶ Adhuc turibulum cum incenso, corpus Christi suauitatis odore plenum: carbones spiritum sanctum: tus boni operis odorem designant. De hoc etiam dicetur in quinta parte sub ti. de laudibus matutinis: & infrà sub ti. de turificatione. ¶ † Postquã ad altare vtũ est, cerei q præcesserãt, ponũtur, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostẽdatur doctores fuisse ante natiuitatẽ, & post illuminates. Candelabra verò manibus per acolytos tenẽtur, donec κύριε ἐλέησον, incipiatur:ad notandũ, quòd doctor opere debet exercere, quod docet:quódq; non debet rudẽ populũ deserere, donec sciat profiteri: Domine miserere. Illo verò incœpto, deponũtur quandoq; in pauimento:tum quia post acta bona opera humiliare, & esse puluerẽ recognoscere nos debemus:tum quia doctores in bono opere & in prædicatione se terrã esse cognoscere debent. Sed dum officium inchoatur, subleuari debent: quia quisq; & præcipuè prælatus se erigere per bona opera debet:vt cæteri hoc vidẽtes glorificẽt patrẽ, qui in cœlis est. Adhuc põtifex ad altare perueniens, mitrã deponit, prout dictũ est in tertia parte sub tit.de mitra. deinde cõfessionẽ dicit. ¶ † Interea verò dũ cõfessio fit, subdiaconus tenet librũ euangeliorum clausum ante faciẽ eius, à parte sinistra. Stat quidẽ ad sinistrã, quoniã ipse tenet in aliquibus locum prophetarũ, quos sæpe in Ecclesia legit: tenet librũ ante oculos põtificis, vt ille iugem memoriã habeat euangelicæ prædicationis, qui clausus tenetur:quoniam lex euangelica clausa in prophetis mysticè cõtinetur. Confessione autẽ facta sacerdos librũ aperit & osculatur: prout sub tit.de osculo altaris dicetur. ¶ † Sanè secũdũ Inno.papã.iij.romanus pontifex dũ stationalis solẽnitas celebratur, cũ sex ordinibus clericorũ:de quibus in pœnio secũdæ partis dictũ est:à sacrario siue à loco vbi se induit & parauit, processionaliter progreditur ad altare:designãs, quòd Christus exiuit à patre, & venit in mundum. Hic enim processionis ordo generationis Christi seriẽ repræsentat quã Matthæus euangelista describit:in qua sex inueniũtur ordines personarũ, à quibus secundũ carnẽ Christus originẽ traxit, & in mundũ processit:videlicet patriarchæ, prophetæ, reges, principes, pastores, & duces. Abraã, patriacha. Dauid, propheta. Salomõ, rex. Salomõ princeps. Iudas, pastor. Zorobabel dux. ¶ † Duo diaconi pontificem deducẽtes, significãt Abraã & Dauid:quibus incarnationis Christi facta est repromissio. Nã illi promissum est:in semine tuo benedicẽtur omnes gẽtes:isti verò pollicitũ est:De fructu vẽtris tui ponã super sedẽ tuã. propter quod euãgelista figuraliter hos duos in generatione Christi præmisit inquiẽs: Liber generationis Domini nostri Iesu Christi filij Dauid, filij Abraam. Isti sunt duæ columnæ, quas vetus ille pontifex in vestibulo templi posuit ante ostium. quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quos fides duodecim Apostolorum amplectitur: de quarum medio Christi ostium credentibus aperitur. ¶ † Quatuor autem ministri super põtificem mapulã ferunt in summitatibus quatuor baculorum coligatam, & inde ipsi ministri mapularij nuncupantur:mapula illa quæ diuersis figurata est imaginibus sacram, designat scripturam, quæ multis & varijs est insignita mysterijs. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa: quia sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur, exposita videlicet historicè, allegoricè, anagogicè, & tropologicè: prout dictũ est in proœmio primi libri. Hic est fluuius paradysi, quia quatuor in capita diuisus progreditur. hæc est mesa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Super pontificem ergo portatur extensa, vt is venisse monstretur, quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet Christus incipiens, à Mose & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erãt:propter quod dicitur alibi:si crederetis Mosi: crederetis & mihi. de me enim ille scripsit. † Quatuor ministri mapulam ferentes, quatuor sunt euangelistæ sacram scripturam declarantes & fidẽ exaltantes. Hinc est quòd in summitatibus baculorum, eorum imagines collocantur: & præferuntur duo luminaria cum incenso, quia lex & propheræ cum psalmis Christi pronuntiauerunt aduentum Christo attestante, qui ait: Necesse est impleri omnia illa, quæ in lege Mosis, & propheris, & psalmis de me scripta sunt. In maioribus autem solennitatibus septem candelabra, coram pontifice deferuntur:per quod illud ostenditur, quod Ioannes in Apoc. describit: Conuersus (inquit) vidi septem candelabra aurea: & in medio illorum similem filio hominis, vestitum podere: vt ille, per hoc aduenisse monstretur. super quẽ requieuit spiritus gratiæ septiformis. secundum illud Esa. vaticinium: Egredietur virga de radice Iesse: & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini &c. ¶ In quibusdam etiam basilicis circa medium + chori manipulus stupæ appenditur: cui Pontifex transiens, ignem apponit,

3.Reg.7

Gen.2
Exod.25

Luc.24
Ioan.5

Luc.24

Apoc.1

Esa.2

Pſal.78
Mat.1

ponit, vt in conspectu populi citò incineretur: per hoc secũdum aduentum cõmemorans, in in quo Christus viuos & mortuos, & seculum per ignem iudicabit. Nam ignis in conspectu eius semper ardebit. Leuit. vj. & in circuitu eius tempestas valida, Psal.xlix. ne videlicet, quis malè securus existat:quoniam qui in primo aduentu blanditur, pro secundo exteret:qui enim iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secũdo. Hoc etiã fit, vt Põtifex ignẽ apponens, cõsideret, quòd ipse debet in cinerem redigi, & ornatus eius in fauillam conuerti:& quòd quemadmodum stupa facilè comburitur:sic etiam facilè & quasi in momento præsens transit mundus, & concupiscẽtia eius:quia (secundum Iacobum Apostolum) vita nostra, vapor est, & ad modicum parens, ne fortè qui gloriosus incedit in temporali gloria delectetur: nã omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Cũ autem iam Pontifex appropinquat altari, primicerius stolæ cantorum accedens, dextrum ipsius humerum coram adstãtibus osculatur: quia cum Christus nasceretur in mundo, Angelus ille cum quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudantium Deum, natiuitatẽ eius pastoribus patefecit: de quo dicit propheta: Puer natus est nobis:& filius datus est nobis: & factus est principatus super humerũ eius. ¶ Porro tres sacerdotes, qui Põtifici veniẽti, coram altari reuerenter occurrunt, & inclinãtes os eius osculantur & pectus:significant illos tres Magos, qui venerũt Hierosolymam, dicentes:vbi est, qui natus est Rex Iudæorũ: & procidentes adorauerũt eũ:& apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myrrham. Per geminum quidem osculum geminam in Christo confitẽtur naturam diuinam, scilicet & humanam:diuinã, quasi latentem in pectore:humanam, quasi patẽtem in ore: quas etiam per oblata munera Magi mysticè figurarũt. Osculum enim signum est reuerẽtiæ, vt sub ti.de pacis oscul.dicetur. ¶ Di sponitur autem ista † processio, velut castrorũ acies ordinata. Nã maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt, & sequuntur: minores autẽ quasi debiliores in medio colliguntur:præcedũt enim Episcopi, & presbyteri subsequuntur, Põtifex, & diaconi: in medio colligũtur subdiaconi & acolyti:cãtores verò quasi tubicines, exercitum præcedunt:vt eũ ad prælia contra dæmones excitent & inuitent:de quo prælio Apostolus dicit:Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem:sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Vnde buccinate in neomœnia tuba, in die insignis solennitatis vestræ. ¶ † Præmissimus de processione summi Pontificis: inde etiam occasiõe sumpta & de alijs processionibus aliqua subijciamus. Circa quod generaliter notandum est, quòd sicut in Missa legatio Christi pro nobis in mundum figuratur, & in processiõibus nostris reuersio nostra ad patriam nostram denotatur, quarum solennitas egressum populi de Aegypto penè in omnibus imitatur: sicut enim populus ille per Mosen ereptus est de manibus Pharaonis: sic populus Dei per Christum liberatur de ore demonis. Et sicut tabulæ testamenti de monte Synai acceptæ sunt à Mose, & coram populo portatæ. Exo.xxxiiij.& xxxv.c. sic liber euangelij sumitur de altari & portatur. Illos verò columna ignis præcedebat:& nos lumen candelæ præcedit. Ante turmas illorum signa ferebantur:ante nos cruces & vexilla portãtur. Ibi, prodigia fiebãt, & apud nos miracula nõ cessãnt. Illic, leuitæ tabernaculũ fœderis portabant & nostri diaconi & subdiaconi planaria & capsas ferunt. Ibi, area Domini, à sacerdotibus portabatur: & apud nos scrinium aut feretrum, cum reliquijs à presbyteris deportantur. Apud illos, Aaron summus sacerdos sequebatur ornatus:& apud nos, Episcopus infulatus. Apud eos, Moses cũ virga:apud nos rex cum sceptro, vel Episcopus cũ sambuca. Ibi clãgor tubarum:hîc, strepitus campanarum. Ibi, populus armatur:hîc clerus sacris vestibus & populus virtutibus adornatur. Ibi populus aspergebatur sanguine:hîc aqua benedicta, cũ sale. Illic obuiabat Amalech sanguinem sitiens: nobis turba dæmonum nostræ vitę semper insidians. Illis suus Iosue victor extitit: & noster Iesus victoriam nobis obtinuit. Cùm autem ad aliquam Ecclesiam processionaliter tendimus, tunc quasi ad terram promissionis accedimus. Cùm verò Ecclesiam cantantes intramus, quasi gaudentes ad patriam peruenimus. Cùm circa Ecclesiã feretrum cum campanarum pulsatione portamus:quasi cum arca cum sono tubarum:& cũ clãgore populi Hiericho circuimus. Hiericho corruit & destruitur cum in nobis concupiscentia vincitur. Cum verò de choro ad aliquod altare imus, ibique stationem faci-

Eph.6

Pſal.80

Matt.2

Caſi.6

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, significat quòd animæ ad Christum tendunt & continentur in consortijs Angelorum. ¶ Secundò, etiam Dauid † & Salomon nos ad processiones informauerunt cũ Dauid arcam Dei in tabernaculum & Salomon in templum cum hymnis & canticis portauerunt, & sub alis cherubin locauerunt. Sicut Christi humanitas ascendẽs cœlum ingreditur: & ab Angelis perenniter adoratur: quem fidelis anima comitatur. ¶ Tertiò, etiam in processionibus memoramus, quòd Christus de sinu patris venit in mundum, de præsepe ad templum, & de Bethania in Hierusalem, & de Hierusalem in montem: optantes, vt de mundo reuertamur ad patriam: & de vna Ecclesia ad aliam, scilicet de militante ad triumphantem: sequentes crucem, id est, vestigia crucifixi: & nos vitijs & concupiscentijs crucifigentes. Sequentes etiam vestigia sanctorum, præcepta Euangeliorum, & induti vestes sacras, scilicet loricam iustitiæ, cingulum continentiæ, scutum fidei, & galeam salutis æternæ. Deinde sacerdos celebraturus quasi contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus pugnaturus, sacris vestibus quasi armis induitur: prout dictum est in procemio tertiæ partis. ¶ In † nonnullis autem Ecclesijs sic processio ordinatur. præcedunt namque septem acolyti cum luminarijs, significantes omnes qui per septiformem spiritum sancti gratiam, lumen scientiæ fidelibus ministrauerunt: illos sequuntur septem subdiaconi, cum planarijs, significantes illos, qui per eandem gratiam, plenitudinem diuinitatis in Christo habitaturam corporaliter docuerũt. Et post eos septem diaconi repræsentantes vniuersaliter omnes, qui per eandem gratiam spiritualem intelligentiam, videlicet Euangelicam de Christo habuerunt. Et post eos xij. priores, figurantes omnes, qui fide sanctæ trinitatis vel trium, vel quatuor virtutum operibus coruscarunt: quos comitantur tres acolyti cum turibulis & incenso, significantes tres Magos, qui Christo munera obtulerunt. Deinde sequitur vnus subdiaconus codicem Euangelij baiulans, qui significat legem: qui ideò Pontificem præcedit, quia lex continens in se passionis Euangelicæ sacramentum, præcessit Christi aduentum: & portat illum clausum: ad notandum, quòd illud fuit in lege obscurum: prius, quàm agnus septimi libri sigilla aperiret. Deinde Pontifex à duobus quasi in curru vehitur, quem turba comitatur orando: in quo designatur, quòd populus sequitur Christum in cœlum: in quo comitatu decem sunt ordines, scilicet ostiarij, lectores, exorcistæ, acolyti, subdiaconi, diaconi, presbyteri, cantores, laici, mares, & mulieres: quia currus Dei decem milibus multiplex milibus dicitur, ad insinuandum eorum perfectionẽ. Sed diaconos, subdiaconos, & acolytos præsertim secum paratos adducunt: iuxta illud: Ecce ego mitto ad vos prophetas, sapientes & scribas. Prophetæ, sunt diaconi, sapientes, subdiaconi, scribæ, acolyti. His siquidem Christi vicarius, & ipse Christus in publicum deducitur in modum adolescentularum tympanistriarum. Cùm autem prodeunt cantores in duo, chori suscipiunt gratulando cantantes introitum, cum, Gloria in excelsis. nempè cantores siue clerici in albis exultantes: Angeli sunt qui Christum ascendentem cum gloria & laudibus in altissimis acceperunt. Duo chori, qui laudes concinnunt, sunt duo populi, Iudaicus videlicet & Gentilis: qui Christo venienti cum laudibus occurrunt. Ipsa verò processio, est via ad cœlestem patriam. Aqua benedicta præcedens, munditia vitæ est. Luminaria, misericordiæ opera: iuxta illud: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. &c. Siquidem Pontifex, seu sacerdos, quasi medius collocatur inter clerum & crucem præcedentem, & populum subsequentem, tanquam mediatoris Dei & hominum vices gerens. Præterea maiores in choro, & in processione posteriores sunt, quia salus sit descendenti. Vnde Zachæus, princeps publicanorum, quia pusillus erat, cum ascendisset arborem sycomorum, vt videret Iesum transeuntem: ait ei Iesus, Zachæe descende: quia hodie oportet me manere in domo tua: at ille descendit, & excepit illum gaudens in domum suam: Iudæi verò in sublimi stantes erant, & maiores eorum primas cathedras in synagogis habebant. ¶ Crux † ergo, quasi regale vexillum & triumphale signum in processionibus præmittitur. Primò, vt fugiant, qui oderunt eum, à facie eius. Psal. lxvij. Est enim signum victoriæ Christi. Iuxta illud: Vexilla regis prodeunt &c. quo dæmones victi sunt: vnde illo viso timent & fugiunt. Et propter hoc in quibusdam locis tempestatibus aëris opponitur, vt dæmones fugiant: & ab

ab aëris concitatiõe desistant. Nempe sanctæ crucis mysterium, est nostrum signum & vexillum. Vnde Esa. ij. Statim signum populorum: ipsum gentes deprecabuntur: & erit sepulchrum eius gloriosum. ¶ Secundò, crucis vexillum præmittitur: quia sicut ait Apostolus ad Galat. Absit nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi per quem mundus nobis, & nos mundo crucifigi debemus. De hoc etiam sub titu. de Euangelio dicetur. Quandoque etiam vexilla præmittuntur: vt dicetur in sexta parte sub titu. de rogationibus. ¶ † Sanè, vt præmissum est, dum fit processio campanæ pulsantur. Nam sicut rex terrenus in exercitu suo legalia habet insignia, scilicet tubas, & vexilla: sic & rex æternus Christus, in Ecclesia sua militanti campanas pro tubis, & cruces pro vexillis habet: de quo in parte prima sub titu. de campanis dictum est. Adhuc campanarum strepitus prophetas, qui Christi aduentũ prænutiarunt, figurat. panni, & alia substernuntur in loco, vnde transire, & ad cantandum processio stare debet. Iuxta illud Thobiæ penult. Plateæ tuæ sternuntur auro mundo, & candido, & in vijs eius cantabitur allelu Ia. † ¶ Illud autem sciendum est, quòd quatuor sunt solennes processiones, scilicet in Purificatione beatæ virginis Mariæ: in Ramis palmarum: in in Pascha. de quibus in suis locis dicetur: & quarta, quæ fit in Ascensione Domini, ad repræsentationem illius vltimæ processionis, quam discipuli post Dominum in die Ascensionis eius in cœlum, fecerunt, venientes cum eo ad montem Oliueti. Vnde assumptus est, videntibus illis, in cuius processionis repræsentationem fit processio in dominicis diebus † Sciendum est enim, quòd primitiua Ecclesia obseruabat diem dominicam solennem, vt & modò: & fiebat in ea processio in memoriam Resurrectionis: & obseruabat etiam quintam feriam: & fiebat in ea processio in memoriam dominicæ Ascensionis: sed multiplicatis sanctorum festiuitatibus, sublata est solennitas quintæ feriæ: & eius processio, per Agapitum Papam in Dominicam translata est: vt à populo tunc ad Ecclesiam conueniente simul & solenniter valeat celebrari: & propter hoc dies Iouis dicitur vulgariter cognata Dei dominicæ: quia videlicet antiquitus par solennitas fuit vtrique. In diebus igitur dominicis processionem facientes, Resurrectionem Dominicam memoramus: & processionem per discipulos post Dominum factam repræsentamus: non quòd illi eam in dominica die fecerint, vt præmissum est. Nempè egrediendo & regrediendo ad eum, quasi de Hierusalem redimus ad Hierusalem, prout illi fecerunt, & sequimur crucem, sicut illi Crucifixum. & licet illi fine Iesu redierunt: nos tamen cum cruce redimus, pro eo quòd ipse dixit: Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: quæ processio antequàm tertia dicatur, facienda est, prout in sexta parte sub Ascensione dicetur. ¶ † Non est etiam prætermittendum, quòd in Dominicalibus processionibus de nouo duntaxat testa. cantare & virginem salutare aliquid, quod ad eius laudem propriè pertineat, cantare debemus: ex quo etiam consuetudo inoleuit, vt in clausttris oratorium virginis construatur: quam in stationẽ primò ex pristina consuetudine salutamus. Licet † enim dicatur, quòd Christus resurgens prius Magdalenæ apparuerit: verius tamen creditur, quòd matri suæ ante omnes apparuerit: sed Euangelistas hoc dicere non pertinuit, quorum officium fuit testes Resurrectionis inducere, nec decuit ad testificandum pro filio matrem inducere. Si enim verba extraneārum fœminarum visa sunt incredulis deliramenta: quomodo non magis matrem pro filij amore crederent deliraſſe? & sic Romana sentire videtur Ecclesia, quæ in prima die post Resurrectionem, scilicet in Pascha, apud beatam Mariam maiorem celebrat stationem, quasi præponens Hierusalem, id est virginem, quæ vidit pacem præ alijs in principio lætitiæ suæ: quocirca sicut prima die ad misericordiam suam apud sanctam Mariam maiorem præcurrimus: sic & ad eius honorem in Dominicalibus processionibus prima statio deputatur, vt eam laudibus extollentes, & ad eius oratorium festinantes cum sponso dicere videamur: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem turis: mons quidem, est ipsa casta virgo, ad quam filius resurgens vadit apparendo, & nos adorando. Sed non est necesse, quòd si dicatur: quia nunquam disparuit, & quòd semel, melius est &c. Sed ideò sic ponitur propter rudes, & sensibus tantùm, & non intellectu præditos. Postremò notandum est, quòd in quibusdam

Ecclę

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesijs post processionem omnes clerici ante crucifixum veniunt inclinantes illi,& dicentes: Aue Rex noster, benedictus: sed & qui pluuialia aut alias solemnes vestes portarunt,ante altare illas deponunt:primò ad repræsentandum, quòd filij hebræorum sternebant vestimenta sua in via ante Christum in processione sibi Hierusalem venienti facta. Secundò, ad ostendendum, quòd diuino vacaturi officio, omnia mundana à mentibus abijcere debent.

SVMMA.

1 Confessio cur ante Missam, à sacerdote ineunda.& numero 2.
3 Pectus,quando & cur tondamus.
4 Manipuli impositio, in brachio Episcopi, quid notet.
5 Manuũ iunctio,in confessiõe,quid notet.
6 Inclinatiões sacerdotis,in missa,qd notẽt.
7 Inclinationes Christi, tredecim, in ara passionis.

De confessione facienda in Missa. CAP. VII.

1 PRius, quàm † sacerdos vel Episcopus gradus altaris ascendat, & antè,quàm sacrum ordinetur officium, ad seipsum reuertens inclinat se ante altare,significans Christi exinanitionem, qui inclinauit cœlos & descẽdit: Psal.xvij. cum se formam serui accipiens exinaniuit: & considerans quòd sicut dicit Salo- Prouer. 18
mon: iustus in principio sermonis accusator est sui.confitus etiam de illa prophetica consolatione,Dixi confitebor & tu re.&c.de pœ- Psal.31
di.j.di vi.de peccatis suis cum adstantibus generaliter confitetur: Psal. illum præmittens ex institutione Cælestini Papæ. j.q. j. rite ad
Psal.25 hoc conuenientem: Iudica me Deus &c. vt discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo,ad altare dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione,& illuminari à gratia:vt patet in ipso psalmo.Petit etiam à Deo, vt det ei quod offerat, scilicet filium
Gen.22 suum, quem nisi ei daret, prout Abrahæ de-
2 dit, non haberet quid offerret. † Fit ergo confessio, vt purior sit & sine macula ingrediatur. In quo notandum est: quia non, (vt quidam minus prouidè faciunt in specie) ne
4.Regũ 2 cauterizentur conscientiæ auditorum: sed in genere confitenda sunt peccata,quoniam ista confessio nõ est occulta,sed manifesta & nota, quòd cum in templo Salomonis dedicato sacerdotes dicerẽt:Cõfitemini domino quoniam bonus:quoniam in seculum misericordia eius: nebula impleuit domum domini & obũbrauit facies sacerdotũ:ita quòd seinuicẽ videre non poterãt.Et ait Salomõ: Dixit dominus,qp habitare in nebula.dixit,id est,opere demonstrauit:quoniam in mõte Synai apparuit in nebula:Israël in nube ,pcessit,& ante Mosen in cauerna positum transiuit in nebulã. ¶ † Percutimus autẽ pectus, cũ peccata Lu.18
cõfitemur:exemplo publicani,qui pectus suũ percutiebat dicens: Dñe propitius esto mihi peccatori.In tõsione quidẽ pectoris tria sunt: ictus,sonus,& tactus. p quæ significatur tria, quæ sunt in vera pœnitẽtia necessaria:videlicet cordis cõtritio,oris cõfessio, & operis satisfactio:quia in tribus peccamus:scilicet,corde,ore,& opere .Deinde pro circunstantibus orat:indulgentiam peccatorum implorãs:nã Christus de secreto patris in mundum veniẽs, & de vtero virginali procedẽs,patribus suspiria multiplicantibus pro nobis passurus Hierusalem introiuit:in monte se inclinauit:causam suam contra hominẽ dolosum,& iniquũ Deo committẽs,& patri confessionem fecit, dicẽs:Cõfiteor tibi pater cœli &c. ipse quoq; Mat.2
nobis indulgẽs proprio corpore peccata nostra portauit. ¶ Sanè pontifici † facturo cõfessionẽ subdiaconus manipulũ corã altari immittit. ¶ Primò ad notandum quòd concessa tẽporalia per manũ alienam:puta subdiaconi vel alterius,& non per propriam recipere & administrare debet. ¶ Secũdò ad desiguandũ, qp nõ sufficit oris confessio:nisi & boni operis fructus per populũ significatus,sequatur. ¶ Tertiò, vt videns se in inferioris ministerij ornamento ornari, sibi humilietur. ¶ Rursus, ideò põtifex post acceptã casulam,& nõ ante manipulũ recipit:quia Christus, cuius typum gerit,nõ prius manipulos operũ,qui per manipulũ ipsum designãtur,obtulit, qua cœlestẽ haberet cõuersatio.qui p casula figuratur:put in parte tertia,sub dalmatica dictũ est.Sacerdos verò ecõtra,ante indutã casulã manipulũ sumit:quoniam cœlestem cõuersationẽ adipisci nequit: nisi prius sanctorum operum manipulos portet. ¶ Adhuc Pontifex postquam ad altare peruenit, manipulum recipit, ad notandum, quòd tunc demum bonorum operum effectiuum præmium percipiemus, cum ad æterni tribunal iudicis perueniemus.

Sacer

5 ¶ † Sacerdos autem,dum facit confessionem, & etiam sæpe in Missæ officio manus iungit, quæ manuum iunctiones deuotionem significant.Et quia illa in aliquo est maior, in aliquo est minor,ideò certus manuum iunctionum non est numerus determinatus. ¶ Rursus, sacerdotis manuum iunctio, significat omnium bonorum à Deo fluentium in ipso vnitatem & coniunctionem. Et quia infinita 1
bona infinitis & indeterminatis modis pos- 2
sunt à Deo procedere: ideò manuum iun- 3
ctionum sacerdotis numerus determinatus
6 non est. ¶ Inclinationes † verò sacerdotis in officio Missæ secundum morem quarundam Ecclesiarum sub certo numero perstringuntur: quoniam regulariter octo vicibus profundè coram altari, & tredecim vicibus mediocriter super altare inclinat. ¶ Octo profundas inclinationes ante altare, facit ad referendas gratias ipsi Christo, de octo principalibus, quæ egit ante sui immolationem, quam sacerdos in officio figurat altaris. ¶ Primum, fuit admirabilis incarnatio. ¶ Secundum, fuit discipulorum gratuita vocatio. ¶ Tertium,dæmonis in tentationibus superatio. ¶ Quartum, miraculorum operatio. ¶ Quintum, infirmorum sanatio. ¶ Sextum, mortuorum resuscitatio. ¶ Septimum, omnium quæstionum, & propositorum per suam sapientiam determinatio. ¶ Octauum, saluatoris populorum instructio: & quæcunque ante sui immolationem egit.ad hęc octo secundum Bersũ.reduci videntur. ¶ Tredecim verò inclinationes mediocriter facit, super altare: quia Christus tredecim fecit in ara crucis,sumendo aram crucis, pro toto tempore suæ passionis, quod incepit in hora cap-
7 tionis. ¶ Primum fuit inde † proditoris di-
Luc.22 screta redargutio:dicentis:Iuda osculo filium
Io.18. hominis tradis? ¶ Secundum fuit ipsius captionis sui impræbitio, dicentis eis: Quem 2
quæritis? qui responderunt: Iesum nazarenum: quibus respondit:Ego sum. ¶ Tertium falsis testibus, & regibus mansuera responsio. ¶ Quartum, sputorum & verborum sine murmuratione toleratio. Quintum in his, quæ vidit & audiuit nulla sibi vel alijs data perturbatio. ¶ Sextum,discipuli eum ter negantis,culpæ condonatio. ¶ Alia verò septem enumerat Ambrosius ab eo, in ligno crucis facta, dicens:Actor pietatis in cruce pendens officia diuidebat: persecutionem Apostolis, pacem discipulis, corpus Iudæis, spiritum patri, paranymphũ virgini, paradysum latroni, & infernum peccatori. ¶ Oscula quoque sub certo numero fiunt, prout dicetur in quarta particula canonis.

SVMMA.

1 Turificatio altaris,quid designet.
2 Christus omnes orationes non exaudit.
3 Tus,orationem significat.

De incenso benedicendo, & in turibulum mittendo. CAP. VIII.

POst factam confessionem & datam absolutionem † Pontifex vel sacerdos prius,quàm dicat: Deus tu conuersus &c. incensum cum benedictione in turibulo apponit, repræsentans, quòd legalis sacerdos ferens sanguinem & carbones cum thimiamate in turibulo, orans ponebat, fumus eum obumbraret: prout dictum est in procemio huius partis. Per hoc etiam illud insinuans, quòd Angelus venit, & ante altare stetit habens turibulum aureum in manu sua: quod impleuit de igne altaris, & data sunt ei incẽsa multa, vt daret de orationibus sanctorum. ¶ Sanè Angelus,est Christus turibulum aureum, corpus immaculatum:altare Ecclesiæignis,charitas:incensum, oratio: Psal.140
cundum illud propheticum:Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Venit ergo Angelus,id est,Christus: qui stetit ante Apoc.8.
altare, id est, in conspectu Ecclesiæ, habens turibulum aureum, id est, corpus immaculatum: plenum igne, id est, charitate. & data sunt ei, scilicet à fidelibus incensa multa, id est, orationes, vt daret, id est, repræsentaret eas patri de orationibus sanctorum. ¶ Et † nota, quia non dicit orationes: Christus enim non omnes orationes exaudit: sed dicit de orationibus: de illis videlicet quæ pertinent ad salutem. vnde cum Paulus ter Dominum rogasset, vt ab eo stimulum carnis auferret, 2.Cor.2.
respondit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo vel sacerdos tus in turibulo apponit:quia Christus orationes inspirat animo,vt per ipsum offeratur incensum in odorem suauitatis: sacerdos autem minister in-

cen

Universidad de Deusto
Biblioteca

censum repræsentat Episcopo, vel diaconus sacerdoti: quia lex illud pretiosum thimiama confecit quod in odorem suauitatis altissimo offerret: de quo Dominus subdit in Exodo xxx. cap. Talem confectionem non facietis in vsus vestros: quia sanctum est domino: & homo quicunque fecerit simile, vt odore illius perfruatur peribit de populis suis. Et ex hoc verbo fuerunt, qui dicerent, quòd si oblatore & benedicto, supra altare turibulum descendat ab altari ad clericos vel laicos, tunc aliud in tus sine benedictione apponendum est: & omnibus tam clericis, quàm laicis offerendum, tanquam illud spectet ad λατρίαν, 2.Cor.3 istud ad δουλίαν. Melius, tamen secundum spiritum, quam secundum literam, intelligitur: nam litera occidit: spiritus viuificat: & propter præmissam etiam causam odor turis benedicti non datur in Ecclesia sponso & sponsæ. Per † concremationem vel consecrationem verò turis significatur, quòd sacerdos orationem feruentem & deuotam debet habere. Tus enim virtutem habet ascendendi, ex fumi leuitate: consolidandi sui qualitate: constringendi ex glutinitate: confortandi ex aromaticitate: sic dum oratio ascendit in Dei memoriam, animum consolidat, quantum ad culpam præteritam, impetrando medelam: & constringit, quo ad committendi licentiam: confortat quo ad præsentē impetrando tutelam: de quo etiam dictum est sub titu. de accessu pon. ad al. & dicetur sub tit. de turificatione. ¶ Nauicula verò, in qua incensum reponitur, designat, quòd per orationem, quam incensum significat, de huius mundi mari magno, & spacioso, ad cœlestem patriā Prouerb. 31 satagamus nauigare. Vnde in Prouer. Facta est quasi nauis institoris portans de longe panem suum. Potest etiam dici, per turibulum, cor hominis: per ignem, feruor deuotionis: per incensum, orationes efferuntur: quæ per Angelum ad Deum perferuntur, signat. Vascula quibus ignis recipitur, sunt filij, qui corda patrum pietate, & fluentia imitantur: & flammam cœlestis sacrificij, quam in proximorum mentibus aspiciunt, in suis ascendere satagunt. ¶ Instrumenta verò, quibus ignis ad altare portatur, sunt prædicatores, qui exemplis sanctorum charitatis ignem portant, & in corda fidelium transferunt. quæ corda patrum in filios conuertūt. Turibulā autē, quid Luc. 1 significet: dicetur sub titulo de turificatione.

SVMMA.

Osculum altaris, quid notet. Item Euangelij. numero 2.
Osculatur ministros Episcopus. Et qui id admonitione. Idque varie. numero 4. & 5.

De osculo altaris, & libri.

CAP. IX.

POst immissum in turibulo incensum sacerdos seu Episcopus dicto: † Deus tu conuersus &c. sacrum osculatur altare, vt notetur pacificatio cum Iudæis: & ad designandum, quòd Christus ad nos veniens sanctam sibi copulauit Ecclesiam, iuxta illud: Epithalamicum osculetur me Cant. 1 osculo oris sui. In osculo siquidem, os oris sui coniungitur: & in Christo non solum humanitas, est vnitas diuinitatis: verumetiam sponsa copulata est sponso: iuxta illud propheticum: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam, ornauit me monilibus. ¶ Rursus, quando propheta alis versus introitus à cantore incipitur, sacerdos ad altare ascendens illud osculatur: quia prophetarum testimonia Christus venit in mundum: & ad passionem altaris. Quoties autem in officio Missæ osculetur altare, & in qua parte eius oscula fiant: & quare manibus super illud depositis: & quare signo crucis in locis osculandis prius impresso, dicetur sub quarta particula canonis. In hoc autem loco altare significat populum iudaicum. ¶ Codex † verò Euangelij siue euangelium, populum gentilem, qui per Euangelium credidit: ideò ergo Episcopus vel sacerdos euāgelium, & altare osculatur: quia Christus vtrique dedit pacem, quando lapis angularis factus fecit vtraque vnum. Potest etiam dici, quòd subdiaconus librum Euangelij, qui clausus portabatur, offert Episcopo, vel sacerdoti: ille verò ad altare perueniens, illum aperit, ad insinuandum illud, quod in apocalyp. describitur, quòd nemo dignus est aperire librum, qui intus erat scri- Ephe. 2 ptus: & foris sigillis septem signatus: nisi leo Apoca. 5 de tribu Iuda, clauis Dauid: qui, librum aperuit, & septem eius signacula soluit. Per altare verò Ecclesia signatur: iuxta illud Exod. Si Exo. 20 altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Per sectionem lapidum,

dum, in altari, diuisionem filiorum reprobat Ecclesiam: videlicet per errores & schismata diuidantur. Liber ergo aperitur, cum Episcopus ad altare peruenit: quoniam vbi Christus primitiuam Apostolorum congregauit Ecclesiam: docens & prædicans scripturę mysteria reuelauit, dicens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cęteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius Luc. 24 igitur facit Episcopus cum ipsemet aperit librum Euangeliorum: licet & Christus per ministros suos patefecerit mysteria scripturarum. Libro verò aperto illum osculatur à parte sinistra ad designandum, quòd prædicatores reconciliauerunt & obtulerunt gentes Christo: quibus ipse per se nō prædicauit: Io. 14 licet & ipse per se pacē in Euāgelio prædicauerit dicēs: Pacē meā do vobis &c. Quia verò Æph. 2 ipse etiā in cruce pendēs pacē fecit, ideò mox trāsiturus ad dextrū cornu altaris, signat se signo crucis: quia vt ait Apostolus ad Ephe. Christus pax nostra vtraq; fecit vnū: duos ac diuersos parietes, id est, populos copulās. Post hoc codex Euāgelij sup altare clausus ponitur, qđ quantū ad hoc significat Hierusalim, 3 put sub enāgelio dicetur. ¶ Deinde † Romanus Pōtifex (& etiā alij quidā) cōuersus osPsal. 71 culatur diaconū: vt ostēdat pacē illā in aduentu Christi venisse, quā prophetæ promiserāt. vñ 5 Dauid orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec &c. Et alius propheta: Pax erit in terra nostra, cum venerit. Et ideò Luc. 2 Christo nascente, vox intonuit Angelorum: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ¶ Osculum enim quandoque pacem significat: prout dicetur sub ti. de osculo pacis. Diaconus verò statim se inclinans osculatur pectus eius: designans quòd inspiratione diuina Io. 13 prophetæ pacem prædixere futuram. Nam & Ioannes super pectus Domini recumbens Euangelij fluenta de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit. xciij. distinct. legimus. In 4 † nonnullis verò Ecclesijs Episcopus primùm osculatur ministros, posteà altare: deinde Euangelium, quoniam Christus primùm reconciliauit sibi Apostolos: posteà Iudæos: deinde Gentiles. In quibusdam etiam locis offert osculum pacis cantoribus: quasi retrorsum implens illud: pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis. Dat quidem præIo. 14 sentibus: relinquit absentibus: nec ante oscu-

lum pacis cantores dicunt, Gloria patri: quia fides trinitatis non antè claruit, quàm se Dominus inclinauit, & nos reconciliauit, & trinitatem per Apostolos prædicari mandauit. Et ideò osculo dato Episcopus innuit eis vt dicant: Gloria patri & filio & spiritui sancto: sicut erat in principio. Ecce quid cantor annuntiat: scilicet quòd corda patrum conuertantur in filios. Abraam tres vidit, & vnum adorauit. Sic oportet nos filio eius credere, trinitatem in vnitate. ¶ Post datam ergo pacem cantor dat sanctę trinitati gloriam, quasi diceret: referimus gloriam Deo patri & filio & spiritui sancto: quia pacē quā prophetauit per sanctos suos prophetas, nobis in nouissimis temporibus dignatus est ostendere. Quando verò dicit: sicut erat in principio: diaconi ad altare procedunt: & iterum reuertuntur ad Episcopum: in quo figuratur, quòd ideò Apostoli se morti tradiderunt, vt Christi corpori adunarentur. Prius autem steterunt cum Episcopo ante altare inclinati: sed cum versus ipse incipitur, se erigunt, quod chorus sanctorum martyrum ante nouissimam tribulationem in conualle lacrymarum maneret. Posteà verò martyrio coronati erecti stabunt liberati, & securi ante Dominum semper. Osculo autem dato, rursus diaconi Pontificē orant, quasi dicant: Domine doce nos oraret. In quibusdam † etiam Ecclesijs diaconi bini & bini latera altaris intrinsecus siue alternatim osculantur: eò quòd dominus Apostolos binos misit ad prædicandum, dicens eis: In quancunque domum intraueritis, Luc. 10 dicite: pax huic domui: qui reuersi sunt ad Christum sicut diaconi reuertuntur ad Epm.

SVMMA.

Turificatio quid significet. & numero 4.
Turibuli, forma, & substantia.
Vniones in Christo treis.
Altare cur incensetur.
Sother, Papa.

De Turificatione.

CAP. X.

POst datū † osculū, Eps seu sacerdos accipiens de manu diaconi turibulū sacrū incensat altare: quia Christus corpus assumēs, de gñe pphetarū, factus ex semine Dauid, secūdū carnē suis orationibus fouet Ecc. secūdū qđ orat in Euāg. pater sancte Ro. 1 ego pro eis rogo: & nō pro eis tantū: sed pro illis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis, qui crediturí sunt per verbum eorum. Quòd autem diaconus posteà turibulum
Io.17 accipit, vt incenset Episcopum vel sacerdotē, moraliter instruit, quòd si dignè volumus incensum orationis offerre, turibulum incarnationis debemus tenere: nam sine fide mediatoris, homines Deo placere non possunt: sed iuxta verbum promissionis ipsius, si quid petierint in oratione, credentes, accipient.
¶ Per turibulum enim verbum accipitur incarnatum. Nam sicut † in turibulo pars superior, & inferior tribus catenulis vniuntur: ita
3 in Christo tres sunt † vniones, quibus diuinitas & humanitas vniuntur: vnio carnis ad animam: vnio humanitatis ad carnem: vnio
6 diuinitatis ad animam. Quidam enim quartam vnionem assignant, videlicet diuinitatis ad compositum simul ex anima, & carne: vnde & quædam turibula quatuor catenulas habent. De hoc etiam turibulo Moses inquit
Nu.16 specialiter ad Aaron: Tolle turibulum, &
2 hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Est & alia in turibulo consideratio, prout in tit. de accessu pon. ad al. tactum est. ¶ Rursus † ideò turificato altari, Episcopus vel sacerdos turificatur, ad significandum quòd sicut Christus est altare & hostia: sic est Pontifex & sacerdos: cui est orationis sacrificium offerendum: quia verò adoratur non solùm inquantum Deus: sed etiam inquantum homo: ideò in quibusdam ecclesijs pontifice turificato, altare à diacono circumcirca turificatur: vnde psalmus: Circundabo altare tuum
Psl.25 Col.2 Apo.8 domine. Sanè turibulum aureum, significat
1 sapientiam: quia omnes thesauri sapientiæ Dei in eo fuerunt absconditi. Vnde stetit Angelus iuxta altare, habens turibulum aureū, & data sunt illi incēsa, id est, Christi resurgens carnem habuit in potestate. Argentum significat Christi carnem ab omni labe mundam & mundicia tenitentem: cupreum, fragilem, & mortalem, ferreum resurgentis fortitudinem. Si quatuor habet catenulas, demonstrat eum ex quatuor elementis constare, vel quatuor virtutibus, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia decorari. Quinta, quæ partes diuidit, animam designat, quæ se
2 in morte à carne illo triduo separauit. Si verò tres habet catenulas, figurat animam carnem, & verbum in vna conuenire personā. Quarta, quæ partes separat, potestas est, qua animam suam posuit pro ouibus suis. Si vna tantùm catenula sustentatur, designat quòd solus de virgine generatur: quódque solus est inter mortuos liber. Circulus, cui hæc omnia innectuntur, est deitas, quæ nullo termino clauditur, à qua hæc omnia continentur, &
5 operantur. Præter mysticam etiam rationem ob hoc incensatur altare, vt omnis ab eo nequitia dæmonum propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugandos. Vnde cum Thobias interrogasset Tho.6 Angelum quot remedia haberent ea, quæ de pisce assarat obseruari: Respondit, cordis eius particulam, si super carbones ponas: fumus eius omne dæmoniorum genus extricat.
6 ¶ Sother † Papa. xxiij. dist. sacratas. statuit nemoniales incensum circa altaria ferant.

SVMMA.

1 Sacerdos qualiter se disponere debet initio Missæ.
2 Sacerdos, initio Missæ cur ad dextram altaris partem primùm deflectat.
3 Episcopi & superiores Missam auspicantur, remoti ad altari, ad dextrum latus vergentes. Et quibus id de causis. numero 4.5.6.7.
8 Anacletus Papa, item, Lucius, statuerunt ministros plures Episcopo celebranti. Et quibus causis ducti.
9 Puluinar Missale, quid notet.

Qualiter Episcopus uel sacerdos, & ministri ad altare stare debent.

CAP. XI.

TVrificatione † peracta, Episcopus vel sacerdos ad dextram altaris partem se transfert: ubi vnà cum ministris planè officium, & κόση λαικῆς. dicit, qui transitus de medio altare in dextram partem, significat Christi transitum de passione per resurrectionem ad vitam æternam. Item à læua transiens in dextram imitatur Christum ingredientem mundum: læuam enim tetigit Christus quando temporalem assumpsit vitam: ad dextram iuit, quando carnem assumptam ad Dei dexteram eleuauit. ¶ Rursus per hoc, quòd † accedens ad altare prius
2 dexteram illius partem petit, innuit quod Emanuel in lege promissus prius venit ad Iudæos quàm ad gentiles. Iudæi enim tunc propter legem in dextra parte fuerunt: gentiles

tiles verò quasi in sinistra: quia idola colebant. Sacerdos ergo sacris vestibus ornatus, Christum carne nostræ humanitatis vestitū significat: veniens ad altare, Christū de cœlis venisse ad populū, vt eum saluaret designat: deinde in dextram transiens, designat quòd Christus in mundū veniens, venit ad Iudæos, de quibus voluit nasci. Beata enim Maria, iudæa fuit: de hoc transitu dicetur sub tit. de
6 mutationem sacerdotis & ordine. Et nota, quòd licet Domino Papæ celebrati vel missam audienti, legatur à capellanis suis introitus & κύριε ἐλ. & gloria in excelsis, & credo, & sanctus, & agnus Dei: non tamen graduale vel allelu Ia, vel tractus, vel offertorii, vel postcommunio: pro eo, quòd illa institutoria sunt §: introductoria quibus ipse non eget. Illud autem notandum est, quòd sacerdos stat erectus ante altare, ad notandum, quòd Christus venit suos regere inuincibili doctrina: & respicit versus orientem, quia Christus non suam, sed patris voluntatem quæsiuit: nec respicit retrorsum: tum quia
Ioan.8 Christus semper patris faciem intuetur: iuxta
Luc. 9 illud: Scio vnde venio, & quò vado, tum quia
Exod.38 nemo mittens manum ad aratrum, & respiciēs retro. a. est. r. Dei extrà de voto. magnæ. imò ad populum dorsum vertit repræsentās, quod Dominus ait ad Mosen: Videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non
3 poteris. Exo. xxxiij. c. ¶ † Episcopi tamē & superiores, celebrantes non ante altare, sed remoti ab illo ad dextrū eius latus vsq; post dictum offertorium manent: quod fit primò ad repræsentandum quòd ex latere Christi qui per altare significatur, initium nostræ redemptionis fuit. ¶ † Secundò fit hoc, nō solùm ad
4 maiorem solemnitatem, vt per hoc à minoribus sacerdotibus decernantur. Verumetiam fit hoc, quia ipsi in missā repræsentant non solùm Christi dignitatem, & excellentiam, aut eius oblationem: verumetiam humilitatem & obedientiam in ipsa sui oblatione & 8
consecratione. Siquidem Christus quantum ad sui dignitatem, est patri æqualis, & sedet à dextris Dei patris: prout in symbolo legitur: quod repræsentat prælatus, stans ante oblationem, ad dextrum latus altaris. In sui verò oblatione, Christus pro nobis factus est hostia: & ideò prælatus eius vices gerens, extunc ipsi altari quod aram Crucis insinuat,
5 debet totaliter inhærere. ¶ † Tertiò, quoniā prælatorum actus esse debent incitamento subditis ad doctrinam: ideò vsq; tunc manet ab altari separatus, & extunc manus lauandū & turificandum & sacrificandum ad altare accedit vt ostendat quæcunq; in missā præcedunt solennitates, & laudes esse: de conse. dist. ij. panis est. Sed tunc deinde ad essentialia seu substātialia peragēda accedit. ¶ Quar
6 tò, in † hoc repræsentat, quòd legalis pontifex intrans in sancta sanctorum, carbones ferebat, & sanguinem, prout tactum est in
7 procœmio huius partis. ¶ † Quintò fit hoc ad Psal.109 repræsentandum quod ait propheta: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Sacerdos quidem Christum repræsentans, sedet à dextris altaris Deum partem in hoc loco signantis, donec ad consecrandum hostiam accedat: per quam fracta sunt tartara: & inimici dæmones deuicti, & quasi scabellum pedum positi. Ministri verò, scilicet diaconus, & subdiaconus, retro illum ad altare stantes, qui tamen inueniendo præcesserunt: signantes martyres, qui in veteri testamento fuerunt, post domini nativitatem dignè coronantur: & ad quamcunq; altaris partem ille transierit, ipsum retro stantes sequuntur: vt ostendat impletū esse, quod Dominus admonuit, dicens: qui mihi Ioan. 12
ministrat, me sequatur: & vbi ego sum &c. Intendentes semper atq; solicitè in illum, ad notandum, quòd fideles, quanuis adhuc in hac vita positi, tamen æternitati Christi semper intendunt. ¶ In quibusdam etiam Ecclesijs illo se vertente, ad populum illi similiter se vertunt: & illo se conuertente ad altare, se similiter cōuertunt. Nam Christus ab oratione ad prædicationem: aliquando verò econuersò, dum viueret, se conuertit: quod designat versio ad populum, & conuersio ad altare. In quo quidem imitandus est à prædicatoribus qui per ministros ipsos congruè designantur. ¶ Anacletus † Papa de
8 cons. dist. j. episcopus. statuit quòd episcopus Deo sacrificans, secum testes habeat diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdiaconos, reliquósq; ministros: qui sacris induti vestibus in fronte, id est ante & à tergo: & presbyter à regione, id est, à parte dextera, leuáq;, contrito corde, humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maliuolis hominibus, & consensum præstantes sacrifi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cio. Et secundum Lucium Papam de conse. dist. j. iubemus, eum non deseriant, quia propter maliuolos oportet illum habere bonũ testimonium ab his, qui foris sunt. Itaq; statutum est etiam, vt celebras missam habeat à tergo vicini solaminis adiutorem. prout dictũ est in proœmio huius partis. Et ideò in quibusdam Ecclesijs aliqui diaconi stant post episcopũ, quasi orates, vt eum sequatur vsque ad mortem, & cum eo transeant ad vitam æternam. Maior tamen pars in dextera parte moratur 2
altaris & minor in sinistra: quia vtrunque petit Ecclesia, scilicet & temporalem benedictionem, & æternã: vt ibi sic transeamus per bona temporalia, vt non amittamus æterna.
¶ Cæterùm, dicti ministri retrò stantes inclinati ante facies suas, vsq; in finem dominicæ 3
orationis perseuerant: significantes illos Apostolos, qui in passione Domini magna tribulatione oppressi, non audebant se erigere, vt Christi discipulos se esse confiterentur. Stabant tamen in facie fidei: sed posteà eriguntur, sicut dicetur sub ij. particula canonis super verbo: nobis quoq;: signantes etiam chorum sanctorum martyrum in conualle lacrymarum ante nouissimam tribulationem manentiũ posteà eriguntur: quia illi posteà martyrio coronati stat erecti, id est, ab omni tribulatione liberati. Adhuc stantes facie inclinati, signant mulieres, quæ de cœnaculo ad monumentum vultibus declinatis, currebant in Christi amore ardentes. ¶ Sanè sacer
9 dos † minister inter moras pulsuinar molle missali supponit, ad notandum, quòd deuotũ & molle cor & quod facile diuinam impressionem recipiat, supponi debet iugo Domini & cœlestium præceptorum. Iuxta illud Sapientis: Suscipiat verba mea cor tuum &c. vt in eo spiritus Domini requiescat. De hoc etiam sub euangelio dicetur.

SVMMA.

1 Κύριε ἐλέησον, quid significet. Et cur nonies dicatur. num. .
4
3 Peccatum, in quotuplici sit differentia.

De Κύριε, ἐλέησον. CAP. XII.

1
Ranslato in† dextram altaris partem episcopo seu sacerdote: deinde quia tempus plenitudinis, & agnus benignitatis aduenit, sicut prædictum fuit
Psal. 91 à Psal. Tu exurgens Domine miserebe ris Sion: quia venit tempus miserendi eius. congruè chorus laudat & inuocat trinitatem tripicando Κύριε, ἐλέησον. Ideò autem post introitum, dicitur Κύριε, ἐλέησον, quia ante omnẽ orationem sacerdotum necesse est misericordiam Domini implorare. Siquidem Κύριε, ἐλέησον, Græcè interpretatur Domine miserere. Nam Κύριε, sonat Domine: ἐλέησον, miserere. & inde Χριστὲ, ἐλέησον, id est, Christe, miserere. Vnde prophetam miserere: nobis: te Esa. 38
enim expectamus. ¶ Dicitur † autem nonies: primò, vt ordo humanus ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorũ. Secundò, vt Ecclesia perueniat ad societatem nouem ordinum angelorum. Tertiò, contra nouem genera peccatorum. Est † enim peccatorum originale, veniale, & mortale. Item peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Item peccatũ fragilitatis, simplicitatis: & malignitatis: fragilitatis per ignorantiam: simplicitatis, per ignorantiam: malignitatis, per inuidiam. Hoc est peccatum in patrem: peccatũ in filium: peccatũ in spiritum sanctum. Adhuc ideò dicitur ter ad patrem, Κύριε, ἐλέησον, ad filium autem, ter, Χριστὲ ἐλέησον. & ter ad spiritum sanctũ, Κύριε, ἐλέησον, sed ad patrẽ & spiritum sanctum sub eodem tantùm vocabulo: quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem tantùm naturæ. ad filium verò sub alio: quia filius & si sit eiusdem naturæ cum illis: est tamen & alterius, vt geminæ gigas substantiæ. Propterea, ideò dicit ter quatum ad patrem: ter quantũ ad filium: ter quantũ ad spiritũ sanctũ: vt notetur pater in filio, & filius in patre: & spiritus sanctus in vtroq;. De hoc dicetur in quinta parte sub ti. de prima: sed in medio mutatur Κύριε, in Χριστὲ, vt notetur duas esse naturas in Christo.
¶ Rursus Κύριε, ἐλέησον. ter triplicatum: significat preces patrũ veteris testamenti multiplicatas: ad hoc vt gratia summæ trinitatis per aduentum Christi eos consociaret nouem
4 agminibus angelorũ. ¶ Est † autem magna istorũ verborũ efficacia. Legitur enim quòd dũ beatus Basilius Κύριε ἐλέησον, clamasset, portæ Ticinæ siue Papiensi. Ecclesiæ sunt apertæ.
¶ Rursus beatus Geminianus Κύριε ἐλέησον clamãte: quinq; reges conuersi dicuntur in fugam: vnde fortè significat aliud, quàm Domine, miserere. quod tamen nos ignoramus.
¶ In quibusdam Ecclesijs statim post vltimũ Κύριε ἐλέησον. subijciunt ἡμᾶς. quod verbum græcũ sonat latinè nobis. Et sensus est, Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς, id est potentia diuina miserere nobis. beatus Grego. instituit Κύριε ἐλέησον. nonies, & à clero tantùm publicè in missa cantari: quod prius apud græcos simul à clero, & populo cantabatur. Siluester verò Papa illud de græcis assumpsit.

SVMMA.

1 Gloria in excelsis, hymnus, à quo, & quo loco dicatur. Et eius hymni excellentia. numero 3.
2 Christus dissoluit triplicem, inimicitiam, quæ interceserat ante suum aduentum.
4 Hilarius Pictauien. quid addiderit, ad hymnum, Gloria in excelsis.
5 Simacus Papa.
6 Innocentius tertius, quid statuerit in rem sacram.
7 Bethlemitani Episcopi priuilegium.

De, Gloria in excelsis. CAP. XIII.

1
Icto Κύριε ἐλέησον. mox sacerdos vel pontifex ex institutione Thesiphori Papæ in choat † hymnũ: Gloria in excelsis Deo: quem angeli auditi sunt decantare: sicut legitur in euangelio Lucæ: qui angelorum hymnus perhibet testimonium temporali Christi natiuitati. Sanè sacerdos primus & solus illum inchoando pronũtiat, qui angelũ magni cõcilij repræsentat. Nam ortũ saluatoris solus angelus, cuius persona
Luc. 2 ipse gerit, primò nuntiauit: vnde Lucæ: Ecce euangelizo vobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo: quia hodie natus est &c. & illũ inchoando stat ante mediũ altaris, in hoc cõ memorans, quòd dum mediũ silentiũ tenerẽt omnia, natus est in medio, id est, pro hominiSap. 18 bus Messias, quem prophetæ prædixerant: repræsentans etiam, quòd angelus Christi natiuitatem pastoribus annuntians stetit in medio eorum, & incipiens eleuat manus propter causas scriptas in seq. ti. ad fi. Item incipiens vertit se ad orientem: tum quia angelus ab oriente venit in Bethleẽ: tum quia ad orientem Dominum adorare solemus. Tertiò inchoans stat ante medium altaris, ad notandum, quòd Christus mediator fuit inter nos & Deum. x. distin. quoniam per cuius mediationem Deo pacificati sumus. Chorus verò concinnẽdo respondẽs, gerit personam multitudinis, de qua in euangelio sequitur. Subitò fact est cum angelo multitudo cœ. Lucæ 2
mi. laud. de. & dist. gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bo. vo. &c. de consec. dist. j. nocte. ¶ Hymnus autem iste non tantũ est angelorũ, sed etiam hominum congratulantium: ex eo quòd mulier illa quę dragmam perdiderat decimam, iam lucernam accenderat, vt dragmam perditam inueniret, & pa- Luc. 15
stor dimissis nonagintanouẽ ouibus in deserto iam venerat, vt quæreret centesimam ouem amissam. ¶ Ante natiuitatẽ enim Christi tres erant inimicitiarum † parietes: primus inter Deum & homines: Secũdus, inter angelum & hominem. Tertius, inter hominem & hominem. Homo nanq; per inobedientiam creatorem offenderat, & per suum casum restaurationem angelorũ impediuerat: atq; per varios ritus se ab homine separauerat. Iudęus nanq; cęremonias exeolebat: gentilis idolatriam exercebat: sed veniẽs pax nostra, fecit vtraq; vnum, & huiusmodi parietes destruxit: Abstulit enim peccatum, & reconciliauit hominem Deo: reparauit casum, & reconciliauit hominem angelo: destruxit varios ritus: & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quę in cœlis, & quæ in terris sunt, & ob hoc illa cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria Ephe. 2
in excelsis Deo: id est angelis, qui nũquam Ephe. 3
peccauerunt, nec discordiam cum Deo habuerunt. Et in terra pax à Christo facta Luc. 2
hominibus, videlicet Iudæis, & gentilibus bonę voluntatis: qui vsque ad Christi natiuitatem propter peccata sua cum Deo & cum angelis discordiã habuerũt. Hinc etiam est, quòd angelus ioquitur, & congaudet pastoribus: quia pax est inter angelos & homines reformata: nascitur Deus homo: quia pax est inter Deum & hominem restaurata: nascitur in præsepio bouis & asini: quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouẽ enim Deut. 22.
iudaicus, per asinum, gentilis populus figuratur. secundum illud: non arabis in boue, & asino: iudæo scilicet & gentili. xvj. q. vij. in noua. Et iterum: cognouit bos possessorem suum: & asinus præsepe Domini sui. Esa. 1
3 ¶ Ideò ergo † canitur hymnus iste: quia quem venerantur angeli in cœlis, homines venerantur in terris. Per hoc quòd dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloria in excelsis &c. repræsentatur mœstitia antiquorum patrum ex tædio expectandi incarnationē Domini. Esa. xxviij. Expectate Deum &c. Et ideò etiam cantatur alleluia: quia habebant spem libertationis: vnde Psal. Sperauerunt & liberasti eos. In hoc quoque hymno notatur spes Ecclesiæ, qua cum angelis sperat se canere: vnde iam illorum canticum assimit. Sequitur laudamus te. scilicet Psal. 21 inenarrabilia opera tua prædicando: quæ verba & sequentia à beato † Hilario pictauiēn. 4 asseruntur apposita fuisse: & præcedentia solùm antiquitus dicebantur in missa. Inno. tamen tertius dixit illa à Thelesphoro Papa addita fuisse. Alij verò à Simaco Papa. ¶ † Simacus Papa constituit tam in dominica die quàm in natalitijs martyrū, Gloria in excelsis ad missam cantari: quia sanctos per dominicam resurrectionem gloria angelorum sociatos esse recolitur. Cantatur etiam in festis Apostolorum & confessorū, in quorū honorem quæcunq; Ecclesia dedicata est: & generaliter in festis, quæ nobis cœlestem solennitatē repræsentant. In diebus verò luctus & ieiuniorum, non dicitur: præterquàm in duobus sabbatis specialibus ministerijs adornatis. Iuxta illud: cantate Domino canticum nouum, prout dictum est in proœmio huius partis. Dictus quoque Thelesphorus Papa, præcepit illum cātari ad missam nocturnam natalis domini, quam & ipse instituit. Quidā dicunt non esse cantandum in missa, nisi in hora tertia: quia tunc spiritus sanctus super 2 Apostolos descendit & eos gloria & exultatione repleuit. Inno. † tertius statuit, vt quādo in diebus festis celebratur in honorem beatæ virginis, vel spiritus sancti vel sanctæ Crucis: nec hymnus angelicus nec symbolū dicatur: nec etiam, Te Deū laudamus in laudibus matutinis: In aduentu verò vel in septuagesima non canitur prout ibi in septima parte, & sub ti. de septem diebus post pascha 7 dicetur: Episcopus † tamen Bethleemitanus ex abusu omni die & omni missa & pro defunctis, Gloria in excelsis decantat, pro eo, quòd hymnus ille Luca testante, primò in bethleemitana regione cantatus est. 3

SVMMA.

1 Dominus vobiscum, salutatio, vnde ortū habuerit & vbi habeat locum. num. 2. Et quomodo intelligatur. num. 4.
3 Orationes, flectamus genua, vel, humiliate capita vestra Deo, cur tantùm prænittantur.
5 Responsio, & cum spiritu tuo, vnde orta.
6 Amen, responsio, quid signet. & quomodo accipiatur.
7 Pax vobis. vers. cur dicatur ab Episcopo in missa.
8 Diaconus, quare ad horas, non dicat, Dominus vobiscum.
9 Populus in Missa salutatur septem vicibus. Et qua id potissimùm significatione.
10 Sacerdos, quare quinq; vicibus se vertat ad populum salutandum.
11 Sacerdos, cur semper voluat si ad dextram.

De *salutatione ad populum.*

CAP. XIIII.

ANgelico hymno finito, sacerdos ad populum se voluens, illum salutat, dicens: Dominus † vobiscum: quod sumptum est ex libro Ruth ij. Sic enim legitur, Booz salutasse messores suos: & prophęta in paralipomenōn Assā regem, & qui cum eo erāt: & angelus salutans Gedeonem dixit: Dominus tecum. Booz quidem figurā Saluatoris expressit, qui Ruth Moabiten duxit vxorem. Et hæc salutatio, significat Ioan. 10 salutationem, quam Christus fecit Apostolis post resurrectionem: de quo in quinta parte sub tit. de prima parte dicetur. In † omnibus ergo missæ orationibus sacerdos præmittit: Dominus vobiscum: nisi in orationibus quæ prędcedunt prophetias, vel etiam orationes super populum in quadragesima: & nisi in orationibus, quæ immediatè sequuntur post primam orationem, & in illis, quæ dicuntur in paraseue: sed tunc missa non dicitur, licet sacerdos communicet. Cùm enim per dictā salutationem optetur Dominum esse cum populo, qui est in eo per spiritum gratiæ septiformis: ideò Ecclesia ordinauit septies tantùm in missa populum salutari, vt iam dicetur. Ideò in præmissis orationibus tantùm dicitur. Præmittitur † tamen alijs exhortatio ad humiliationem per, flectamus genua: vel per humiliate capita vestra Deo. quia oratio, quæ facienda est cum ieiunio ad magnum spiritum eijciendum, tunc demū valet, si cum humilitate fiat. ¶ Rursus in diebus ieiuniorum

4 rum † repræsentant Ecclesia tēpus Babyloniæ captiuitatis. Meritò ergo sacerdos tunc populum vtpote absentem non salutat: nec se ad illum conuertit: sed absolutè incipiens, oremus, insinuat pro illo fore orandum: & quia oratio debet fieri cum effectu, mox subijcitur flectamus genua: vel humiliate capita vestra Deo. Repræsentat etiam tempus dominicæ passionis, quod præcipuè post cœnam cum discipulis factā incepit: quia ergo tempore illo Dominus discipulos non salutauit: sed eos ad orandum pluries excitauit: ideò sacerdos tunc populum non salutat, sed ei orare insinuat. Sed & quòd tempore illo Christus in oratione genua flexit: ideò mox ad genua flectendum inuitat. Dixit autem, flectamus genua, in persona vniuersitatis omnium fidelium, quasi omnium syndicus seipsum includens, & ideò loquitur in prima persona, excitans se, & omnes ad orandum humiliter, & deuotè: sed mox subijcit elevatio in persona alterius, scilicet Christi cuius typum gerit in officio missæ & tunc loquitur in secūda persona, & in dissimili cātu: quasi ipse Christus dicat: surgite, quoniam vestram humilitatem & deuotionem video: & rūc vice omnium loquitur siue orat. Quid significent collectæ, quæ dicuntur post, flectamus. & post, humilitate dicetur in quarta parte sub quarta feria in capite ieiuniorum. Alijs verò diebus Ecclesia tempus exultationis & plenitudinis, quæ præcipuè fuit post Christi resurrectionem repræsentat: & tunc sacerdos populum salutat repræsentans, vt præmissum est, quòd Dominus post resurrectionem discipulos salutauit. Sacerdos ergo orationibus præmittit Dominus vobiscum: 6 vt populum reddat attentum, quòd mēs eius ad Deum dirigatur, & ei per intentionē sedulā coniungatur: & est sensus, Dominus vobiscum, id est, in vobis maneat, & vos præmio vitæ æternæ remuneret, & petitionibus vestris effectum tribuat seu gratiam Dei imperetis, perseuerantes in illa. Chorus † verò & 5 populus respondent: & cum spiritu tuo: quod sumptum est ex Epistola secunda ad Timo. vlt. vbi dicitur Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. huiusmodi etenim mutuæ salutationes, notant quòd sacerdotis & populi vnus debet esse affectus: & est sensus: tu pro nobis facturus es preces ad Dominū: & quia Dominus Deus preces illas tantùm approbat, & exaudit, quæ ex bono corde procedūt: oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum spiritu tuo: vt qui tecum est in ore, sit & in corde, & in te maneat: & secundum hoc cessat hæsitatio quærentium, quare populus respondet: & cū spiritu tuo: cum sacerdos dicendo, Dominus vobiscū optauerit dominū esse cum illis: non solum in spiritu verū etiam in corpore: nam & idipsum populus per hanc responsionem optat, vt præmissum est. Potest etia dici, quòd hac responsione populus se refert solum ad actionem immolationis: ad quam sacerdos procedit: in qua per spiritum totaliter eleuatus, & ab omni terrenitate prorsus abstractus esse debet. Postquā verò chorus respōdit, ipse ad altare reuoluet, scilicet ad orientem, vt dicetur in proœmio v. partis, & quasi parū de sua bonitate confidens vniuersalem ad se colligit Ecclesiam dicens: quasi omniū syndicus: oremus. q. d. oratē omnes simul mecum, vt quod postulamus, citius impetremus: quoniā impossibile est multitudinem nō exaudiri: & sic orationem dicit: dicendo ergo oremus, hortatur alios ad orandū: quia & ipse monuit Christus discipulos orare dicens: orate, ne intretis in tentationē & postea oratq; postea Christus orauit ipse enim fecit, & docuit: quod autē dicit oremus, ab anti Matt. 10 quis habemus, qui præmisso, oremus, subiungebant cōmuniter orationē: dicit autē oremus stās ante mediū altaris propter rationes positas in principio præcedetis ti. oratio autē quā dicit, significat indulgentiā, quā Dominus repromisit, & deinde transit ad dextram partē altaris, vt dicetur sub ti. se. ¶ Oratione finita † chorus respondet amē: quod est hebraicū verbū. q. d. fiat nobis, sicut orasti: seu feliciter acta oratio tua. & est sumptū amē ex Apoc. x. Amb. Exponit amen, id est, verū est, quòd sermo sonat, affectus sentiat: de consec. dist. ij. reuera. in fi. xxxviij. dist. sedulò. iij. q. v. & hoc nomē quandoq; ponitur pro verè: vt ibi: amē amē dico vobis, extrà de iureiuran. & si Christus. prout sub ti. de oratione dicetur. Et nota, ꝙ præmissa salutatio, scilicet dominus vobiscū, ad minores & imperfectiores: & simplices pertinet sacerdos episcopus, vel eius superior qui perfectus esse debet, & expressam Christi similitudinē gerit vt se vicarij Christi ostendat oraturus prima vice vtitur verbo Domini dicentis Io. xx. pax vobis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis:† quæ fuit prima vox Domini ad discipulos, quando eis post resurrectionē apparuit: quasi diceret in præsenti detur vobis pax tēporis:& in futuro pax æternitatis. De vtraq; Ioan.xiij. Pacē relinquo vobis: pacem meam do vobis. Hoc etia verbo vsus est dispensator Ioseph ad fratres eius. Postea verò ad instar cæterorū sacerdotum, dicit Dominus vobiscum, vt se esse vnum ex ipsis ostendat. xcv. dist. olim. & ea. seqan fin. Et est aduertendū, quòd tunc demū pax vobis dicitur, quando, gloria in excelsis cātatur:& hoc ideò vt correspōdeat ei, quod ibi dicitur:& in terra pax hominibus &c. Præterea, hæc salutatio à Christo tēpore gaudij & lætitiæ, scilicet resurrectionis ad discipulos facta illi cātico lętitiæ correspōdere debet. Sunt etiam, qui dicunt, quòd pontifex soleniter celebrās in diebus, quibus gloria in excelsis, dicitur, repræsentat Christū post resurrectionē seu resurrectionis gaudiū: quo tēpore sæpe Christus dicta salutatione ad discipulos vsus est: ideóq; Christū imitando primus diebus hoc dicit. In missis verò, quas alijs diebus vel temporibus dicit: vel etia, quæ ab inferioribus dicuntur, Christi passio figuratur & plāctus atq; afflictio conformatur. Et ideò in illis pax vobis nō dicitur: ne gaudiū cum dolore misceatur.

Gen. 43

Luc. 1

Potest etiā dici, quòd per Christum facta est pax inter Deū & hominem: & inter angelos & homines: quod manifestauit angelus, quādo in Christi natiuitate cantauit: Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus. Pacē verò inter Deum & homines manifestauit Christus, quādo post resurrectionē dixit Apostolis: pax vobis. hæc repræsentatur in missa. Primū per quēlibet sacerdotē, qui potest cātare: Gloria in excelsis, angelū repræsentans. Secundū, per episcopū, qui solus dicit, pax vobis: repræsentās Christū qui in persona Ecclesiæ dixit Apostolis: pax vobis. vtrūq; autem dicit episcopus soleniter celebrans: qa vtrūq; scilicet Christum & angelum repræsentat.

Ioan. 20

Ipse enim specialior est Christi vicarius, quā simplex sacerdos: ideóq; cum omittit officiū angeli, scilicet temporibus, quibus cantica lætitiæ subticentur, scilicet Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis: omittit similiter adhuc officiū Christi nō dicēs, pax vobis: sed Dominus vobiscum: sicut simplex sacerdos. Non enim per episcopum, qui repræsentat Christum, & angelū vna pax sine altera mutatur. Idē etiam est in, Ite missa est. quod nō dicit nisi Gloria in excelsis dicatur. ¶ † Sanè diaconus non dicit, Dominus vobiscum per horas: eò quòd nō ita gerit typū Christi qui per Booz hac salutatione vsus est. sicut sacerdos, qui ea in persona Christi vtitur: legens tamen euangeliū, hoc dicit: quia tunc vtitur officio prædicatoris, & pronūciat doctrinam ab ipso Christo immediatè prolatam, & etiā cereum paschalem benedices: quia tūc Christi resurrectionem repræsentat. Sunt tamen quidā, qui dicūt, quòd in diuinis officijs, quæ dicere tenētur, licitè possūt hoc dicere, cum prohibitū non legatur: quibus generalis vsus Ecclesiæ cōtradicit, vt se inferiores sacerdotibus cognoscant. ¶ Notandū autem est, quòd septem † vicibus populus salutatur in missa: quatenus exclusis septem vitijs capitalibus suscipiat gratiam septiformem. Mysterium enim missæ, ad septe dona spiritus sancti refertur. ¶ Primò, in ipso missæ exordio ante collectā. ¶ Secūdò, ante euangeliū. ¶ Tertiò, post euangelium sine dicto symbolo, scilicet ante offertorium. ¶ Quartò, ante præfationem, cum dicit sacerdos: Per omnia secula seculorum: & consequenter Dominus vobiscū. ¶ Quintò, ante pacis osculum cum dicit: Pax Domini sit semper vobiscum. ¶ Sextò, ante primam postcommunionem. ¶ Septimò, finito finali post communionem vel orationē. ¶ In prima salutatione spiritus sapiētiæ, intelligitur: quia sapientia intrauit in hunc mundum, vt saluaret nos. ¶ In secunda spiritus intellectus: ideò enim prædicauit, vt doceret nos. ¶ In tertia spiritus consilij: hoc enim secreto Dei consilio se passioni obtulit, vt redimeret nos. ¶ In quarta spiritus fortitudinis, quia pendens in Cruce diabolum expugnauit, vt redimeret nos. ¶ In quinta, spiritus scientiæ: quia resurgens discipulos salutauit, & eis sensum aperuit, vt eruditi nos. ¶ In sexta spiritus pietatis: quia sola pietate humanam naturam super astra leuauit, vt exaltaret nos. ¶ In septima, spiritus timoris: quia angeli tremebunt cùm venerit ad iudicium, vt glorificet nos. ¶ Cæterùm, in qualibet salutatione mutatur officium missæ: & de vno officio ad aliud trāsitur: quare meritò salutatio præmittitur. Cùm enim ad operarios nouiter ingrediuntur, eos salutare solemus: & secundum hoc octo officia sunt in missa. ¶ Rursus salutatur etiam in octaua, vt quidam volunt, scilicet

1

7

9

Ioan. 20

licet

licet post offertoriū ante secretelam. Nam voluēs se ad populum dicturus: Orate fratres &c. debet dicere sub silentio: Dominus vobiscū. ¶ Verùm licet eis † quos salutamus faciem regulariter repræsentemus: tamen in quinq; duntaxat ex præmissis salutationibus sacerdos ad populū se conuertit. Nam in illa salutatione, quæ fit ante euangelium se non conuertit: quia iam intentus est ad verba Dei annuntianda: nec etiam in illa, quæ ante præfationem: quia iam intentus est ad sacrificiū altaris tractandū: nec etiā in illa, quę fit ante pacis osculum: quia iam tenet corpus Christi in manibus, & habet cor sursum ad Deū. Et omnino intentus est ad reuerenter illud tractandum. Nemo enim mittens ad aratrum, & respiciens retrò aptus est regno Dei. extrà de vo. magnæ. ¶ Cæterū quinta, ad populum, cum Dominus vobiscum facta conuersio, significat quinq; apparitiones, quas Christus fecit discipulis suis in die resurrectionis. ¶ Prima fuit Mariæ Magdalenæ Ioā. xx. & Matt. vlti. ¶ Secunda eidem, & alijs mulieribus redeuntibus de sepulcro, quādo dixit eis: auete. Matth. vl. ¶ Tertia, Petro. ¶ Quarta, duobus discipulis euntibus in Emaus. ¶ Quinta, in domo decem discipulis absente Thoma Ioan. xx. Sed quia altera illarum manifesta nō fuit: quando videlicet primò apparuit Mariæ Magdalenæ: vel secundū alios, quando apparuit Petro: quia nescitur quando aut vbi: ideò sacerdos ante secretelam dicturus orate fratres: prædicit sub silentio Dominus vobiscū: sed patenter dicit, orate &c. quia patenter dixit Apostolis: Orate, ne intretis in tentationē. Fuerūt etiam, & aliæ apparitiones de quibus nil ad præsens. ¶ Non est etiam omittendum † quòd sacerdos semper voluit se ad populū ad dextram: & per eandem se ad altare reuoluit, quasi isto facto dicens: Dextera Domini fecit virtutē: dextera Domini exaltauit me: dextera Domini fecit virtutem. ¶ Secundò, ad designandum, quòd in sepulcro dominico angelus à dextris sedebat. Tertiò, vt per hoc sacerdos innuat, se rectam & obtentam habere intentionem pro se & pro populo, ad cœlestem patriā, quę per dextrā significatur: iuxta illud in canticis: Dextera eius amplexabitur me. Quartò quia versus salutando populum, & conuersus dicendo oremus: hortatur tam se, quàm populum ad orandum: & oratio debet fieri pro æternis, quæ per dextrā significātur vnde Christus sedere dicitur, ad dextrā patris meritò parte dextera sit vterq; gerit quippè sacerdos typū Christi qui perfectus est in salutationibus, & orationibus, quæ ad dextram fiūt. Verumtamen postquā dixit, orate pro me fratres, &c. se reuoluit ad sinistram: iuxta Psalm. Circuiui & immolaui in taber. eius ho. &c. præparans se ad immolandum, quendam circuitum facit: se igitur conuertit tunc ad sinistrā, quæ imperfectior & infirmior est, ad notandum imperfectionem cuiuslibet sacerdotis, præter Christum. Hinc est, quòd præmissa verba dicendo, obsecrat tanquam imperfectus, & peccator, & indigens aliorum auxilium impendi sibi ab alijs siue beneficiū orationis. Secundò quoq;, reuoluitur tunc à sinistra, vt per hoc significet tristitiam de passione Christi: ad quam repræsentandam statim intendit. Tristitia enim rectè per sinistram significātur: iuxta illud Apostoli à dextris & à sinistris per gloriam & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam. Debēt etiam fieri illæ volutiones, & reuolutiones, ante medium altaris: iuxta illud, in medio Ecclesiæ aperuit os suū &c. In quo & illud commemoratur, quod redemptor noster, iuxta Salomonem, corpus suum media charitate constrauit propter filiat Hierusalem. Et attendite, quia quidam, dicto Dominus vobiscū, ab altare reuoluti, dicunt oremus: stantes ante medium altaris, per hoc insinuantes se loco in manifesto & populo conuenienti orare, scilicet ante medium altaris: quódq; populus debet de medio cordis orationes ad Deū effundere. Alij verò ad dextrum cornu altaris, vbi orationē proferre debent, dicunt, oremus, vt sic inter insinuationem & orationem nullum actum alium interponant: & vt ibi præcedat orandi insinuatio vbi mox subsequi ipsa oratio: & orantis populi esse debet intentio.

10

Luc. 9

Matt. 26

11

Psal. 117

Cantic. 2

Mat. vlt.

Psal. 26

2. Cor. 7

Eccle. 15

Can. 3

SVMMA.

1 Oratio nostra à Deo incipere, ab eodem terminari debet.
2 Orationes cui competat dicere.
3 Oratio habenda est breuibus.
4 Oratio, vnde dicatur. & vnde originem habuerit.
5 Orationum verba, qualiter intelligantur.
6 Oratio, cur principium à patre, finem verò à filio sortiatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Iesus,nomen est proprium.
8 Seculum,quid,& vnde dicatur.
9 Amen,respon.quid significet.
10 Collectæ, quomodo terminentur.variè per discursum.
11 Collecta cur nulla dirigatur ad spiritum sanctum.
12 Orationes qualiter terminari debeant in exorcismis.
13 Orationes,cur dicantur collectę,
14 Collectarũ quinam fuerint authores.
15 Orationes dicendæ in templo, quot numero.
16 Oratio vnica, in summis festis, dicitur. Et qua idipsum ratione.
17 Lateranensis Ecclesia orationem domini nicã dicit loco collectę,in Missã & horis.
18 Manus quo consilio eleuentur in orationibus.

De *oratione seu collecta.*

CAP. XV.

1 SAlutatione prœmissa, subijcitur orationes: quia † enim omnis nostra oratio à Deo inchoata, circulariter per ipsum terminari debet: ideò missæ officium incipit ab oratione,& terminatur in gratiarum actione. ¶ Vnde vidẽdum est, quis debet orationes dicere. Qualiter,& pro quibus sit orandum. Quid sit oratio. Et quando. Et vbi. Et versus quam partem orationes dicendæ sint. ¶ De mutatione sacerdotis ab vna parte altaris, ad alteram. Vnde orationes dicantur,& vnde originem habuerint. Qualiter verba eorum intelligantur. Qualiter orationes terminentur. Quare vocentur collectæ. Quæ & quot orationes, dicendæ sunt, & de inuentoribus earum. Quomodo pontifex vel sacerdos illas dicẽs,stare debet. ¶ Circa † primũ notandũ est,quòd ea quibus populus immediatè ordinatur ad Deum, sacerdotes tantũ dicũtur, qui sunt mediatores inter Deum & populum:quorũ quidam dicuntur publicè spectantia ad totũ populũ, in cuius persona ipse solus ea Deo proponit,sicut sunt orationes & gratiarũ actiones:quidã priuatim, quæ ad officiũ eius tantũ spectant, vt cõsecrationes & huiusmodi orationes,quas ipse pro populo facit:non tamẽ in persona populi orãs: & in omnibus præmittit Dominus vobiscũ: vt mẽs populi Deo cõiungatur:& quia populus in his,quæ ad Deũ pertinent sacerdotem ducẽ habet:ideò in fine cuiuslibet suæ orationis populus cõsentit,respondens amẽ:vt iam dicetur: propter quod & omnis oratio altè terminatur,etiã si priuatim fiat. ¶ Sanè orãdũ † est,breuibus verbis, non in multiloquio:vt iã dicetur.xij.dist.omnia.xliij. dist. sit rector. prope fin. Vnde & græci parum & frequenter orãt:sed in lacrymis & in puritate cordis, nõ in voce clamosa:sed in mentis intentione & lacrymarũ cõpunctione:sic in cõspectu diuinæ maiestatis & angelorũ, oportet nos esse, vt mens nostra voci concordet: iuxta illud psalmist. Exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Et iterũ:sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. Debet etiam oratio esse deuota: nam omniũ creatori cũ deuotione est supplicandũ. Dum autẽ sacerdos altè dicit orationem,alij nõ debent verbis orare:sed illã orationem attẽdere & ad eam respondere amẽ. Pro quibus sit orandũ, dicetur in sexta parte sub ti.de parasceue. ¶ Quid sit oratio, & qua hora, & vbi horę canonicæ dicendæ sunt:& versus quam partem orandum est,dicetur in prœmio v. partis. Quid significet oratio, quæ dicitur ante epistolam, dicetur sub ti.de sessione episcopi. Sanè sacerdos dum orat ad dextram consistit altaris, iuxta illud Exod. Deprecabitur Aaron super cornu altaris, & placabit super eum in generationibus suis:in hoc illud signans,quod fuerat prophetatum Deus ab austro veniet:Christus enim Iudęos docuit, ad quos à patre missus fuit:quia dextra Iudæos,gentiles sinistra figurat:& quoniam lætitia per dextram, tristitia verò per sinistram designatur:ideirco ad dextram partem altaris primùm accedit, vt gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde dicturus euangelium,ad sinistrã conuertitur,vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudiũ resurrectionis annũtiet. de hoc aliter dicetur sub ti.de mutatione sacerdotis. Romanus verò pontifex oraturus, ad sedem post altare, vel alius episcopus ad latus altaris ascendit:& stans collectam pronuntiat quam in libro legit aperto,& deinde sedet: quia sicut euangelista testatur: venit Iesus in Nazareth,vbi nutritus fuerat, & intrauit secundum consuetudinem diei sabbati, in synagõgam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Esaiæ prophetæ, quẽ vt aperuit, inuenit locum, vbi scriptum erat:

Spiritus

Psal. 6 Psal. 50 Exod. 30 Abac. 3 Luc. 4 Esa. 4

Spiritus Domini super me:propter quod vnxit me:& cum plicuisset librum, reddidit ministro & sedit. Rursus Pontifex ad latus altaris, vsque ad dictum offertorium moratur:vs dictum est sub titu. qualiter Episcopus vel
4 sacerdos. ¶ † Sequitur videre vnde oratio dicatur: & vnde orationes originem habuerunt. Et quidem dicitur oratio, ab orando, eò quòd per eam populo bona corporis, & animæ orando petuntur: Licet enim Dominus sciat, quibus egemus:orare tamen debemus, prout dicetur sub oratione Dominica: orat enim sacerdos, pro bonis, vt adsint, & pro malis, vt absint. Designantur autem orationes,in Apocalyp.per fumum aromatum, qui ascendit in conspectu Domini de manu Angeli. Christus enim verus homo, propter nos passioni deditus:cuius illa vox est: holocausta etiam pro delicto non postulasti, tunc dixi,ecce venio. semper pro nobis orabat: quia secundum Apostolum: Exauditus est in o-
5 mnibus pro sua reuerentia. ¶ † Qualiter verba orationum intelligenda sint, videamus. Et quidem,quod in quibusdam codicibus continetur: prosit huic, vel illi sancto talis oratio ad gloriam, & honorem: sic intelligi debet, quod ad hoc prosit,vt illi magis ac magis infidelibus glorificentur:aut etiam honorentur in terris: extrà, de celeb. miss. cum Marthæ. prope finem. Cùm enim ipsi sint perfectè beati,omnia eis in cœlis ad votum succedũt: vnde non egent nostris orationibus: imò iniuriam facit martyri,qui orat pro martyre:licet plerique reputent non indignum sanctorum gloriam posse vsque in diem iudicij augmentari:& ideò Ecclesiam interim rite pro posse augmentationem glorificationis eorum, optare. Quia autem post finem orationis subiungitur, per Dominum nostrum Iesum Christum: illud significat, quod ipse in
Ioan.14 Euangelio dicit: Quicquid petieritis patrem meum,in nomine meo,fiet vobis. Orat enim sacerdos ad Deum patrem, vt per filium suum, qui Dominus noster est æqualiter, sicut pater, oratio perficiatur. ¶ Hinc † enim
6 est,quòd omnis oratio generaliter ad patrem dirigitur: & terminatur in nomine filij. Non enim per aliã viã ad nos ęternaDei beneficia possunt decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei & hominum, homo, Christus Iesus. x. distinct. quoniam. sicut per mediantem crystallium mittitur ignis in escam su-

Apocal.8 Psal.39 Heb.5

perpo... solę longinquo. Et sumptum est hoc de Epistola ad Romanos,vbi dicitur: Gloriemur in Deo, per dominum nostrum Iesum. nemo enim venit ad patrem, nisi per me. Et ipse alibi dicit: Si quid petieritis patrem, in nomine meo, dabit vobis. ¶ Et nota,
7 quòd † Iesus, est proprium nomen:prout dictum est in prœmio secundæ partis. Quod verò sequitur: qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti &c. ita potest intelligi, in vnitate spiritus sancti:hoc est vnà cum spiritu sancto. nam pater, & filius, & spiritus sanctus, sunt vnum. Vel in vnitate spiritus sancti:hoc est in spiritu sancto:qui est vnitas patris, & filij:& amor,& connexio vtriusque. Possunt etiam sic exponi præmissa verba per Dominum nostrum &c. vt sit sensus:O pater exaudi per filium tuum, qui hoc vult & potest:vult,quia viuit:potest, quia regnat: viuit inquam, & regnat tecum in vnitate spiritus sancti. non quidem viuit & regnat, vt tyrannus spiritu iniquitatis: sed viuit & regnat Deus spiritu beniguitatis. ¶ Quod verò sequitur:Per omnia secula seculorum:vel consecutiuè: vel antinomaticè intelligi potest. Consecutiuè, sicut generationes generationum:quasi dicat:per omnia secula seculorum sibi inuicem succedentium. † Dicuntur enim secula,quia sequuntur: nam alijs discedentibus alia sequuntur. Antinomaticè,sicut cantica canticorum: & est sensus: sicut ante omnia secula filius cum patre in vnitate spiritus sancti,in deitate vixit,& fuit:ita & in præsenti seculo,& in futuro:vbi iusti cum sanctis Angelis permanebunt:& iniusti cum diabolis cruciabuntur:credatur æqualiter viuere cum patre,& spiritu sancto:& nullo fine concludi.
9 † Sequitur amen: quod verbum optantis vel affirmantis, ostendit affectum vel consensum, vt præmissum est:Populus eni n assentiens voci sacerdotis, qui dixit per omnia secula seculorum: assentit, quòd seculum per eum creatum est. Vnde in fine psalmorum, vbi nos dicimus, fiat fiat:hebræus dicit, amen amen. Et Christus in Euangelio sæpe dicit amen amen,id est,verum dico vobis. Respicit ergo ad formam orationis, vt quod oratur, optetur: vel ad modum conclusionis: vt quod concluditur, affirmetur. verbi gratia: cum sacerdos orans dicit, Da nobis quæsumus domine, salutem mentis & corporis:populus respondet,amen,id est,fiat: & cum sa-

Roma. 5 Ioan.14

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerdos concludit: qui vnum viuit & regnat
in vnitate spiritus sancti Deus per omnia se-
cula seculorum: populus affirmando respon-
det, amen, id est, verum est: vel amen, inter-
Apoc. vl. pretatur veritas: vt in Apocalyp. hoc dicit
amen, testis fidelis. de hoc dictum est in præ-
10 cedenti tractatu. ¶ Circa † terminationem
collectarum, notandum est, quòd in eis quã-
doque dirigitur sermo ad patrem: quando-
que ad filium, quandoque ad spiritum san-
ctum: & quandoque ad totam trinitatem. Si
sermo ad solum patrem dirigitur, non habita
mentione de filio, neque de spiritu sancto,
tunc dicetur in fine: Per Dominum nostrum
Iesum Christum filium tuum, qui tecum vi-
nit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus,
per omnia secula seculorum: sine per eun-
dem, & eiusdem: vt in illa oratione: Protector in te sperantium &c. Si verò fiat mentio
de filio: vel de spiritu sancto, refert an ante
finalem partem orationis, an in fine ipsius
fiat mentio de filio. Si verò dirigatur ad pa-
trem, habita mentione de filio, ante finem:
tunc dicitur in fine per eundem dominum
nostrum &c. vt in illa oratione: Deus qui de
beatæ Mariæ virginis &c. Si in fine, tunc
subijcitur immediatè, qui tecum: fine, per
eundem, & eiusdem: vt in illa collecta sancti
Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, qui
primitias martyrum. Et in illa: Deus qui sa-
lutis æternæ: vel dominum nostrum Iesum
Christum: fine, per, vt in illa collecta: Deus,
qui nos redemptione, quæ dicitur in vigilia
Natalis. & in illa: Illumina quæsumus. quæ
dicitur in Epiphania. vel Iesus Christus do-
minus noster: vt in illa: Deus, qui ad æter-
nam. quę dicitur feria tertia post Pascha: & in
secreta illa: Ipsi tibi. quæ dicitur in cœna do-
mini. Si verò in oratione, quæ ad patrem di-
rigitur, fit mentio de spiritu sancto, dicitur in
fine: per dominum nostrum: sed tunc dicitur
ibi in vnitate eiusdem spiritus sancti Deus: vt
in illa: Deus, qui corda fidelium: & in illa: Ad-
sit nobis quæsumus virtus spiritus sancti &c.
Quòd si fiat ibi mentio de spiritu sancto: &
posteà de filio: tunc subijcitur in fine imme-
diatè, qui tecum: vt in illa oratione: Mentes
nostras quæsumus domine paracletus: & in
illa: Vre igne &c. ¶ Rursus, quando ad pa-
trem dirigimus sermonem, orando vt ipse
det nobis spiritum viuificandi, vel huiusmo-
di: tunc dicitur, per dominum: fine per eun-
dem, vel eiusdem: vt in illa oratione quæ di-
citur in benedictione cinerum: Deus qui hu-
miliatione &c. & in illa quæ dicitur in bene-
dictione fontis: Omnipotens sempiterne
Deus, respice &c. Si autem sermo ad filium
dirigatur: vt in illa oratione: Excita domine
potentiam tuam, & veni: & similiter in alijs
collectis, de aduentu Domini. & in illa: Deus
qui virginalem aulam: tunc dicitur in fine,
qui viuis & regnas cum Deo patre, in vnitate
spiritus sancti Deus &c. Et si fiat ibi mentio
de patre, tunc dicitur, qui cum Deo patre &c.
vt in illa oratione canonis: Domine Iesu
Christe, fili Dei &c. Si verò sermo dirigitur
ad spiritum sanctum, dicunt quidam, quòd
tunc dicitur in fine: qui cum patre & filio vi-
11 uit, & regnat Deus &c. Veruntamen † omnis
oratio dirigitur ad patrem, vel ad filium, &
nulla ad spiritum sanctum: quia spiritus san-
ctus est donum & à dono non petitur do-
num: sed potius à largitore doni petitur: ergo
à patre, & filio, & ad eos sermo dirigitur, tan-
quam ad donatores: & non à spiritu sancto,
qui est donum: & pariter ab vtroque proce-
dit. Si autem ad totam trinitatem sermo diri-
gitur, tunc dicitur in fine per dominum, siue
per eundem, & eiusdem, vt in illa oratione
canonis: Suscipe sancta trinitas: & in illa quæ
dicitur in fine Missæ: Placeat tibi sancta tri-
nitas, in quibus dicitur per Christum domi-
num: quod succedit in orationibus, in locum
per dominum nostrum causa breuitatis.
Idémque in oratione, quæ ad Deum patrem
dirigitur, de eo mentio fiat, vt in illa: Omni-
potens sempiterne Deus, qui dedisti famulis
tuis: tunc dicunt quidam: qui viuis & regnas
Deus, per omnia secula seculorum. Alij verò
intelligentes, quòd oratio ipsa ad Deum fi-
lium dirigatur: dicunt tunc, qui viuis & re-
gnas in vnitate spiritus sancti Deus, per o-
mnia secula seculorum. & in illa oratione:
Fidelium Deus omnium conditor: tota nan-
que trinitas conditor & redemptor est: licet
Christus propriè sit redemptor. Potest etiam
dici quòd oratio quæ ad trinitatem dirigitur,
concluditur fine aliqua personarum distin-
ctione sic, qui viuis & regnas Deus per o-
mnia secula seculorum. Vel conuertat orans
sermonem ad se, vel ad populum, dicens:
quod ipsa præstare dignetur, & sic etiam
concluditur in orationibus benedictionali-
bus. Sanè in oratione in qua sermo dirigitur
ad

ad caput Ecclesiæ, sic videtur debere dici: qui
viuis & regnas: cum Christus sit caput Eccle-
siæ: extrà de sacra vnctione. capitulo primo.
sed non est ita. Tota nanque trinitas est ca-
put Ecclesiæ. ideóque dici debet, per domi-
12 num nostrum. In exorcismis † verò ad expel-
lendum dæmonem aliter dicitur: quoniam in
aquæ benedictione dicitur, per eum qui ven-
turus est iudicare viuos & mortuos, & sæcu-
lum per ignem. Similiter & in catheclismis di-
citur, qui venturus est &c. quam cito enim
diabolus audit Christum esse venturum iu-
dicare sæculum per ignem: fugit, timens iudi-
cium ignis: quia scit se post diem iudicij
æterno igne premendum. Eadem quoque ra-
tione dicit magister Gilbertus, quòd oratio-
nes in exequijs mortuorum debent simili
modo fiuiri: communis tamen vsus Ecclesiæ
tenet, vt dicatur: Per dominum nostrum &c.
in illa tamen oratione: Fidelium Deus o-
15 mnium conditor: debet dici, qui viuis & re-
gnas & cæte. vt præmissum est. Et aduerte,
quòd orationes in laudibus, in missa, & in ve-
speris, sub eodem & solenniori tono dicun-
tur, pro eo, quòd illæ horę solennius & festi-
uius in Ecclesia dicuntur: in alijs verò horis &
officijs alius tonus minus solennis seruatur,
tum quia minus solenniter dicuntur: tum
quia illæ ad alium referri possunt signatum.
Omnibus autem orationibus, præterquam in
exorcismis præmittitur, oremus. non tamen
semper Dominus vobiscum: vt dictum est in
13 præcedenti. ¶ Sequitur videre † quare ora-
tiones, quę circa principium Missæ dicuntur, co-
lectæ vocentur. Et quidem ideò, quia sacer-
dos qui fungitur legatione ad Deum pro
populo, in eis petitiões omnium in vnũ colli-
git, & concludit, vt eas ad dominum referat:
propriè tamen dicuntur collectæ, quæ super
collectũ populũ dicũtur: puta in processioni-
bus, vel dũ colligitur populus ad statione fa-
ciendã: vt de vna Ecclesia procedant ab alta-
re. quinquagesimanona distinctione. quo-
niam. de consecratione. distinctione quinta.
conuenit. In vrbe nanque quælibet Ecclesia
stationalis habet aliquam Ecclesiam sibi vi-
cinam, in qua colligitur populus die statio-
nis, & ibi dicitur collecta super populum col
lectum: & inde omnes simul ad Ecclesiam, in
qua fit statio, accedunt. Vnde in concilio
Agaten. de consecra. distinct. quinta. conue-
nit. in fin. dicitur quod plebs collecta oratio-
ne ad vesperam dimittatur ab Episcopo, cum
benedictione, & est sumptum hoc nomen de
Leuitico, vbi scenophegia, quæ est vltimum
festorum legalium, collecta vocatur, pro eo
quia in fructuum collectione fiebat: & figu-
rabat futuram operum nostrorum collectio-
nem cum dicetur: Ecce homo: & omnia ope-
14 12 ra eius cum eo. ¶ Orationum † varij fuerunt
doctores: quarum numerus & varietas intan-
tum excrescebat, quòd octauum Africanum
concilium constituit, vt nullæ preces vel
Orationes vel Missæ vel Præfationes, vel
commendationes, vel manuum impositiones
dicantur, nisi in concilio fuerint approbatæ.
Et Gelasius Papa tam à se, quàm ab alijs ap-
positas preces dicitur ordinasse. beatus Gre-
gorius seclusis his quæ nimia, vel incongrua
videbantur, rationabilia coadunauit: congrua
multa nihilominus per se necessaria superad-
15 dens. ¶ Cæterùm, quidam † modum & ordi-
nem excedentes, intantum orationes mul-
tiplicant, vt auditoribus tantum tædium ge-
nerent & fastidium, quasi Deus & homo,
verborum multitudine flecti possit: vt præ-
missum est. de consecratione. distinctione
quinta. non mediocriter. cùm econtra Esaias dicat: Cum multiplicaueritis orationes Esa. 1
vestras non exaudiam. & Dominus in Euan-
gelio dicat: Cum oratis, nolite multum lo-
qui sicut Ethnici faciunt. Putant enim in Matth. 6
multiloquio exaudiri. Vnde cum ei dixis-
sent Apostoli: Domine doce nos orare: compen-
diosam eos orationem docuit: Pater
noster &c. Huiusmodi ergo orationis for-
mam sequentes sacerdotes in Missa septe-
narium orationis numerum non excedunt.
Nam Christus septem petitionibus omnia
corpori, & animæ necessaria comprehen-
dit in illa, prout sub eo dicetur: quia verò
numero Deus gaudet impari, quidam ob-
seruant, vt impares dicant in Missa ora-
tiones: videlicet, vel vnam tantùm: sicut vna
Epistola: vel vnum Euangelium dicuntur:
& iste numerus est ordinarius, vel tres, vel
quinque, vel septem. Vnum, ad designan-
dum fidei vnitatem, vel vnitatis sacramen-
tum. Tres, ad significandum mysterium
trinitatis: & quia Christus ter in passione
orauit dicens: Pater, si fieri potest, trans-
eat à me calix iste. Quinque, ad designan-
dum quinque plagas Christi seu in quinque
partitam Christi passionem. Septem ad desi-
gnan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnandum spiritum gratiæ septiformis seu septem dona spiritus sancti. Deus enim diuisionem & discordiam detestatur. Vnde cum cæterorum dierum operibus benediceret, operibus tamen secundę diei benedixisse non legitur: eò quòd binarius numerus primò ab vnitate recedebat: & ab eo cæteri diuisibiles numeri originem sortiuntur, & impar numerus mundus est. xxxij. quæstione. j. nuptiæ.

16 ¶ Et nota, quòd in summis †festis tantummodo dicitur, vna collecta: nisi forte eadem die aliud festum occurrat. ¶ Sciendum quoque est qp totidem collectæ & eodem ordine dici debent in secreta, post communionem, quot præcesserunt ante Epistolam in exordio Missæ: nec plures nec pauciores: finis nanque debet suo principio & quilibet post communionem collectæ & secretelæ precedentibus conuenire. Cauendum est etiam, quia si collecta pro defunctis intermisceatur in Missa quæ dicitur pro viuis: non finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur: quia finis debet ad suum principium retorqueri: de conse. dist. j. Episcopus. Semper enim facienda est memoria pro defunctis: prout dicetur sub x. particula secretæ super verbo: Memento etiam Domine &c. quia etiam viuorum & etiam sanctorum, in quorum honore celebrantur, qui in vita gloriæ viuunt, auxilio egent. Sed in Missa pro defunctis intermisceri non debet collecta pro viuis: etiam, vt quidam dicunt illa communis: Deus, qui viuorum dominaris &c. ab Aug. composita ad notandum, quòd defuncti iuuare nequeunt viuentes in hac vita, nec etiam inplorare æternam vitam: licet ipsi iuuari valeant ab vtrisq;. In Missa tamen pro defunctis potest, vt quidam dicunt, esse penultima collecta de sanctis: & econuerso. Inn. Papa primus composuit quatuor collectas pro mense Septembri. Innocentius verò Papa tertius composuit illam: A cunctis nos quæsumus Domine, men-

17 tis & corporis defende &c. In †Ecclesia lateran. nunquam dicitur oratio: sed in Missa & in omnibus horis loco orationis alta voce pronuntiatur oratio dominica. quæ in no. testamento prima oratio fuit. Nam & in primitiua ecclesia sic fiebat. ¶ †Sanè pontifex seu sa-

18 cerdos dum orare seu orationem dicere incipit, manus eleuat. & extendit iuxta illud He. xij. Manus remissas erigite, & genua debilia roborate: & Romano Pontifici, & etiam alijs Episcopis in multis Ecclesijs ministri adstantes, eleuatas manus sustentant: quæ manuum eleuatio à lege sumpsit exordium. Legitur enim Exo. xvj. c. & xxxvj. di. si quis. quòd cum Israël pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moses ascendit super verticem collis: Cumque leuaret manus, vincebat Israël: si verò paululum remisisset, Amalech populum superabat: Aaron autem & Hur, sustentabant manus eius, ex vtraque parte. Legitur etiam iij. Reg. c. viij. quòd Salomon stetit ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Act. 1
Israël: & expandit manus suas in cœlum orans pro populo. & Gene. iiij. Leuo manum meam ad dominum Deum excelsum. Eleuatio autem ipsa, repræsentat, quòd Christus eleuatis manibus ferebatur in cœlum. Vel eleuat manus ad instar saluatoris in cruce pendentis. Vnde illud: Eleuatio manuum Psal. 140
mearum, sacrificium vespertinum. Extensio verò manuum, ideò fit. Nam Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, dicens: Pater mi, dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt: moraliter instruens: quia Christus semper paratus est recipere Lu. 23
pœnitentes. Iuxta illud, quo d ipse promisit: Ioan. 6
Omnis qui venit ad me, non ejciam foras. Quidam tamen perfidi hæretici derident huiusmodi manuum extensionem, propter illud Esa. Cum extenderitis manus vestras, Esa. 1
auertam oculos meos à vobis.

SVMMA.

1 Epistola, quid. Vnde dicatur. & quid significet.
2 Epistola vbi debeat legi.
3 Epistola cur præmittatur Euangelio.
4 Diaconus lecturus Epistolam, à quibus, & quot comitetur.
5 Epistolam legens, quò flectere vultum debeat.
6 Epistola sumpta ex libro Mosi vel Salomonis, qualiter terminetur.
7 Epistolam legere non potest quis, nisi fuerit subdiaconus.
8 Ministerium verbi Dei, est triplex.
9 Sedendi vsus, vnde.
10 Lectiones Apostolicas & Euangelicas, quis primùm statuerit debere dici ante sacrificium.
11 Euangelium, Epistola tum, & Prophetiarum varia est terminatio.

De

De Epistola. CAP. XV.

1 ORatione finita, dicitur Epistola, †quæ significat doctrinam Apostolorum. Elegantèr autem illam præcedit oratio: quia legitur Luc. x. ca. Rogate dominum messis, vt mittat operarios suos in 5
messem suam. ¶ Sanè Epistola Græcè, & Latinè supermissio, vel superogatio: dicitur ab * ἐπί, quòd est supra, & στολή, missio. * Missa enim est ab Apostolis supra legem Mosi, supra Psalmistas & prophetas, supra Euangelium, sicut & prophetiæ supra legem: vnde & literæ de vna persona ad aliam missæ, appellantur Epistolæ, scilicet supra missæ, quasi missæ supra, seu præter id, quod refert nuntius viua voce: sicut & Apostolus supra id, quod dixerat Ephesijs, Corinthijs & alijs,
2 Epistolas mittebat. Legi debet † Epistola secundum magistrum Petrum antisiodoren. in dextra parte Ecclesiæ: quia Christus primò venit ad Iudæos, qui dicebantur in dextera esse. Melius tamen sit in medio Ecclesiæ, pro eo, quòd Ioannes fuit medius inter Apostolos, & Prophetas, vt iam dicetur. Dicitur quoque Epistola in loco inferiori: Euangelium in superiori: & suppositio panno, de quo sub
3 Euangelio dicetur. Prænutritur † autem Epistola Euangelio. Epistola nanque designat officium, quod Ioannes ante Christum exer-
Luc. 1 cuit, qui præiuit ante faciem Domini parare vias eius: sicut ipse testatur: Ego, vox clamantis in deserto, parate viam Domini. Ioannes ergo quasi subdiaconus & submiister illius,
Matt. 20 qui de se dicit: Non veni ministrari. Vnde sicut prædicatio Ioannis præcesit prædicationem Christi: ita Epistola Euangelium præcedit. Gerit quoque Epistola, figuram legis & prophetiæ: quæ Christi aduentum præcesserunt: sicut ipsa Euangelium præcedit. Præcesserit quidem lex Euangelium: sicut vmbra lucem: sicut timor charitatem, & initium perfectionem. ¶ Sanè subdiaconum Epistolam lecturum vnus tantùm comitatur acolytus: quia prædicationem Ioannis pauci secuti
6 sunt: quoniam lex neminem ad perfectionem duxit: sed diaconum Euangelium lecturum, tam subdiaconi quàm acolyti & cæteri comitantur: quia prædicationem Euangelij, quæ perfectionem facit, plurimi susceperunt. Dici etiam potest, quòd per subdiaconi & diaconi ad legendum processum, duplex Christi manifestatio per duplicem eius aduentum significatur: quorum primus vnum tantùm habuit præcursorem, scilicet Ioannem, qui per subdiaconum præcedentem significatur. Secundus duos habebit, videlicet Enoch & Heliam: qui per duos vel plures præcedentes diaconum figurātur. Facies autem † Epistolam legentis respicere debet altare, quod Christum significat: quia Ioannis prædicatio se & alios dirigebat in Christum: de cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt: extrà de eccle. bene. vt nostrum. Is verò, qui præcedit subdiaconum euntem legere, non vertit faciem ad legentem: quia Ioannes non ad se audientes: sed potius ad Christum dirigebat. ¶ Sed qui diaconum euntem legere precedebat, nunc respiciunt ad Euangelium, & ad faciem recitantis. Primò, vt ex mutua vtriusque inspectione, amor & charitas Christi notetur, qui in Euangelio prædicatur. Secundò, vt se esse contestes Euangelicæ doctrinæ ostendant: sicut legitur in Esa. Vos estis testes mei, Esa. 44
dicit Dominus. Quia verò Ioannes fuit limes præcedentium, & subsequentium: medius inter Apostolos & Prophetas. Nam lex & pro- Lucæ 16
phetæ vsque ad Ioannem: & ex eo regnum Dei euangelizatur. Ideò Epistola nec semper legitur de prophetis, nec semper de Apostolis: sed interdum sumitur de veteri testamento: interdum de nouo. Ioannes enim, cuius vocem repræsentat Epistola, cum antiquis Christum prædixit futurum, dicens: Qui post Ioan. 1
me venit, ante me factus est. & cum modernis, Christum ostendit repræsentem, dicens: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mun- Ioan. 1
di. Interdum ergo sumitur de Apostolis: quia licet eorum doctrina non præcesserit euangelium: tamen ad vitam æternam refertur, sicut lex & prophetia: & interdum de veteri testamento: rarò tamen: quia velum templi est scissum: nec ponendum est ante oculos velum. Epistola tamen non legitur de quinque libris Mosi: quia in illis temporalia promittebantur. In cuius signum lectiones de illis sumptæ terminantur in grauem accentum: vt iam dicetur. ¶ Considerandum † autem est, quòd quando lectio vel epistola de libris Mosi, vel Salomonis sumitur: nomen eorum recitatur: vt dicetur in prooemio sextæ partis. Item in epistolis, quæ sumuntur de prophetis, vel de actibus Apostolorum, siue de Apocalypsi

calypsi ponitur in principio hæc oratio: In diebus illis: & in fine dicitur: ait Dominus omnipotens: eò quòd in libris illis hoc sæpe scriptum inuenitur. Eadem etiam ratione, dicitur in epistolis Iacobi & Petri: Charissimi: & in epistolis Pauli: fratres, & in Christo Iesu
Heb.3 Domino nostro. In epistola tamen ad Hebræos dicunt quidam non debere apponi: Fratres: eò, quòd Apostolus suspectus erat Hebræis: sed melius est, vt apponatur: quoniam quidam boni erant inter eos, vt ipse eos in quodam loco eiusdem epistolæ vocat fratres. Propter præmissam etiam causam dicitur in euangelio: In illo tempore: propriè tamen loquendo nulla epistola est de veteri testamento: sed illæ lectiones vocantur. Porrò licet in epistolis, quæ de Apoca. leguntur dicatur: Lectio libri Apocalypsis beati Ioannis apostoli: in quibusdam tamen Ecclesijs, & apostoli taceatur illud verbum beati. Certum 9
Psal.64 est enim, quòd beatus Ioannes præcipuè fuit inter apostolos à Christo dilectus. Dilectio autem Dei, bonos nos efficit: quia beatus, quem elegisti & assumpsisti. Hac ergo consideratione, cum sicut cæteros sanctos superuacuum est beatitudinis titulo sanctum ostendere: & solem quodammodo facibus adiuuare. vj.q.j.c. omnia. cum ipse velut titulus per se patens effectum beatitudinis, scilicet dilectionem Dei euidenter præ cæteris
7 sit sortitus. ¶ Cæterùm nullus debet † epistolã soleniter in Ecclesia legere, nisi sit subdiaconus: qui si fortè defuerit, dicatur à diacono: de quo dictum est in secunda parte sub ti. de subdiacono, & de diacono: vel etiam à sacerdote. Melius enim est, vt sacerdos etiam 11
missam cantans illam legat, quàm si ab acolyto vel alio inferioris ordinis legatur. ¶ Circa hoc autem notandum est, quòd populi instructio fit per verbum Dei, quod quidem à Deo per eius ministros ad populum peruenit: & ideò ea quæ ad plebis institutionem pertinent non à sacerdote, sed à ministris dicuntur. ¶ † Ministerium tamen verbi Dei, tri-
2 plex est. ¶ Primum, authoritatis: quod competit Christo qui minister dicitur, Matthæi
Ro.10 vij. Erat enim sub potestate docens. ¶ Secundum, manifestę veritatis: quod competit prædicatoribus noui testamenti: de quo dicitur in ii. Corinth. iii. Qui & idoneos fecit ministros. ¶ Tertium, figurationis: quod competit prædicatoribus veteris testamenti: ideóque doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrina verò prædicatorum veteris testamenti, proponitur per subdiaconos. Nec obstat, quòd aliquando per eos legitur loco epistolæ aliquid de ipso veteri testamento: quia prædicatores noui testamenti etiam vetus prædicant. Cæterùm doctrina prædicatorum veteris testamenti, non semper legitur: sed illis diebus, quibus præcipuè configuratio noui & veteris testamenti designatur: vt in ieiunijs quatuor temporum: & quando aliqua celebrantur: quæ in veteri lege figurata sunt, sicut passio, natiuitas, baptismus, & aliquid huiusmodi: & Mat.21
quoniam vtraque doctrina ordinat ad Christum & eorum, qui præibant: & eorum, qui sequebantur: ideò doctrina Christi postponitur quasi finis. Cùm autem dicitur Epistola: genua non flectimus, cùm ad nouum pertineant testamentũ: imò sedemus: quia doctri-
10 na in silentio & quiete audiẽda est. Visus † etiã sedendi à veteri testamento assumitur, sicut in Esdra legitur. Milites tamen stare consueuerunt, quando Epistolæ Pauli leguntur in honorem eius, quia miles fuit: vnde in signum militiæ suæ depingitur cum ense in manu: vel ideò, quia ipse suam prædicationem Euangelium nominauit. ¶ Et est sciendum, quòd nunquam in quadragesima legitur Epistola Pauli: nisi tantùm in cœna Domini: quia ad nouum pertinet testamentum. ¶ † Sanè lectiones apostolicas, & euãgelicas, quis primò ante sacrificium dici debere statuerit, non omnino certum est. Creditur tamen, quòd primi successores Apostolorum, eò quòd in illis eadem sacrificia celebrari
11 iubentur. ¶ Quæritur autem, quare † prophetias voce inferius deflexa: Euangelium verò ac Epistolam, vocem exaltando, finimus? Respõdeo, per prophetiam, quę est in veteri testamento, synagõga, quæ inclinata est, & cecidit, intelligitur: ideóque inclinando vocem, & quasi cadendo prophetia finitur. Hinc etiã est, quod synagõga depingitur, quasi fracta hasta vexilli: per Euangelium verò & Epistolam Ecclesia militans repræsentatur, quæ exaltata est: & ideò illa cum exaltatione vocis finiuntur. Præterea, in veteri test. temporalia & caduca promittebantur: in cuius figura lectiones in granem accentum terminantur. In nouo verò testamento spiritualia & æterna, in cuius rei signum Euangelium & Epistola in accentum terminantur acutum.

Quæ

Quædam tamen lectiones de vete. test. sumptæ, quæ in officio Missæ pro Epistolis sæpe leguntur, in acutum terminantur accentum: & sub tono Epistolari leguntur. Cum enim tunc in locum Epistolæ succedant, meritò, & quo ad hoc, & quo ad nomen, illarum debent imitari formam.

ADNOTATIO.

*Missio. *Videtur Author hoc uerbum minus duxisse à sua ἐτυμολογία. Dicitur enim ἀπὸ τοῦ ἀποστέλλω, quod est mittere, quia ad absentes mittitur. Vel, si mauis, ἀπὸ τοῦ ἀποστολή, iussum, mandatũ. N. D*

SVMMA.

1 Subdiaconus, Epistola lecta, reuerentiam facit sacerdoti, quáque id significatione. & numero 3.
2 Subdiaconus, manus sacerdotis osculatur, lecta Epistola.

De reuerentia post lectam Epistolam facienda. CAP. XVII.

1 POst lectam † Epistolam, subdiaconus cum acolyto ad sacerdotem accedit, illud instruans Matt. xj. quòd Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, misit duos ex discipulis suis non credentes Christum esse Messiam, vt interrogarent illum: Tu es qui venturus es: an alium expectamus. Et respondens Iesus, ait illis:
Ioan.1 Euntes annuntiate Ioanni, quæ vidistis & audistis. Cęci vident &c. vt dicitur in sexta parte, sub tertia dominica aduentus. Quia verò illi per visa miracula cognouerunt hunc esse, de quo eorum magister prædixerat. Qui post me venit, ante me factus est: cuius non sum dignus soluere calciamenta sua: ideò pronus ad pedes calciamentum Roma. Pontificis subdiaconus osculatur. Prætereà, quia
2 dextra † Domini fecit virtutem: ideò subdia-
Psal.117 conus in quibusdam Ecclesijs osculatur dextram sacerdotis. Adhuc lecta Epistola subdiaconus librum clausum Episcopo repræsentat: ipse verò supra illum manum ponit, quam subdiaconus osculatur. Nempe episcopus Christum figurat: qui clausus liber repræsentatur, ad designandum, quòd solus Christus potuit aperire librum, & soluere signacula eius: in quo & ipse Christus & eius mysteria clausa erant: donec cœpit ab ipso Christo per prædicationem Euangelij aperiri. Christus autem legem, in qua clausus tenebatur, opere implcuit: qui non venit legem soluere, sed adimplere: quod significat manus impositio super librum. Manus enim, opus significat. Ipia quoq; manus impositio, significat desiderium & promissionem credendi, & opere complendi, quæ lecta sunt. Quia verò nemo accipit benedictionem in lege promissam: nisi qui cum amore, qui per osculum designatur, opere perficit, quod sermone alios facere docet: ideò ad hoc designandum subdiaconus benedictionem acceperus manum Episcopi osculatur. ¶ † Rursus quia Pontifex (vt præmissum est) Christum repræsentat, subdiaconus & cæteri debent ei actus suos humiliter subdere, & ab ipso benedictionis gratiam postulare. Vnde Luc.7
in Euangelio: Cum omnia beneferceritis, dicite: Serui inutiles sumus. quòd debuimus facere, fecimus: & subsequenter Episcopus vel sacerdos subdiacono benedicit: quia & Christus commendauit Ioannem dicens: Quid Matt. 11
existis videre in deserto prophetam: etiam dico vobis plus, quàm Prophetam. Amen, amen dico vobis. Inter natos mulierum &c. Subdiaconus ergo post finem: diaconus verò ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiam: quia lex finem accepit in Christo: sed Euangelium originem sumpsit ab ipso: nam lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: Euangelium Christi & Ioan.1
& Epistolæ post Ioannem. In Missa verò pro defunctis subdiaconus lecta Epistola, non venit in osculum manus: tum quia ibi cessat ratio supra dictarum quia in illa Missa quælibet solennitates subtrahuntur.

SVMMA.

1 Sacerdos, in Missa quare sedeat. limita. numero 3.
2 Sessio ministrorum in Missa, quid notet.

De Confessione sacerdotis, uel episcopi & ministrorum. CAP. XVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 RAtione finita † sacerdos seu Episcopus sedet. ¶ Et est notandum, quòd in Missæ officio tribus horis sedet: videlicet dum Epistola legitur: de quo in titu. de mutatione sacerdotis dicetur: & dum responsorium & allelu Ia cantantur: significans tres dies, quibus Dominus sedit
Luc.2 3 Hierosolymis in templo, in medio doctorum, audiens & interrogans illos. Sedens autem stat conuersus ad populum, vt ostendat potestatem sibi à Deo esse datam, quòd possit speculari, & superintendere, qui stant in Ecclesia humiliter, qui superbè, animæ enim ei commissæ sunt: & de illis est rationem redditurus Deo. Sed etiam in loco eminentiori, vt quasi vineator custodiat vineam suam, & populo superintendat: nam & dominus in alta Polorum sede stans, custodit ciuitatem suam. ¶ Porrò oratio, quæ dicitur ante Epistolam, prius, quàm sacerdos sedeat, specialiter significat tempus illud, quo Christus
Act.1 in cœlum ascensurus apostolis benedixit. Ses-
Mar.vlt. sio verò, quæ sequitur, significat Christi sessionem post Ascensionem ad dextram patris: 4 6 8
sedes quippè victoris est. Vnde sessio sacerdotis, victoriam Christi designat: vt dicetur
2 sub tit. de mutatione sacerdotis. ¶ Sessio † ministrorum, significat sessionem ipsorum, quibus dicitur: Sedebitis vos super sedes, iudicantes vij. tribus Israël, scilicet illos, qui in cœlestibus iam regnant. Qui verò in choro
Mar. 19 laborant, illos qui adhuc in mundo peregri-
Luc. 19 nantur. Vnde lectores & cantores ad offi- 1
Ephe.2 cium surgentes, negotium Dei agunt: quibus dicitur: negotiamini, dum venio. Quidam ergo ministrorum cum Episcopo sedent: per quos Christi membra in pace iam quiescentia, ibi intelliguntur: de quibus Apostolus: Consedere fecit nos in cœlestibus in Christo, aut illi, qui iudicabunt xij. tribus Israël: alij verò stant, per quos Christi membra adhuc in certamine posita intelliguntur. Nempe Pontifice sedente in quibusdam Ecclesijs, candelabra mutantur de locis suis, & collo-
Ioan.1 cantur in ordinem vnius lineæ à primo, vsq; ad altare: ad notandum, quòd de plenitudine Christi omnes accepimus in spiritus vnitate: sed gratiarum varietate: diuisiones enim sunt gratiarum, idem autem spiritus. de consec. dist.
1.Co.12 iij. cum omni. Spiritus enim à primo cereo stato seu candelabro, id est, à Christo, procedens, & vsque ad altare, id est electorum corda perueniens alternatim in membris dona variat gratiarum. Et memento, quòd acolyti deponunt candelabra in terram: quoniam post peracta prædicationis officia per humilitatem agnoscunt, quòd sunt pulvis & cinis: sicut dicit Abraam: Loquar Domino, Gen.18 cum sim pulvis & cinis. † In Romano ordinario legitur, vt Pontifex non sedeat: donec post primam orationem, dicatur amen. Non ergo debet sedere vsque ad lectionem: quoniam præcedens officium gratulationi de aduentu & operibus Christi deputatur. Episcopus enim Christum venientem & operantem significat: cæteri verò eos, qui præibant, & qui sequebantur, & qui obuiabant, repræsentant.

SVMMA.

1 Graduale sequitur Epistolam. Limit. numero 2. quid significet. ibid. & 7. & vnde dicatur. numero 3.
4 Graduale, qua voce offerendum.
6 Responsorium, vnde dicatur.
8 Versus responsorij, vel gradualis, quid significet.
9 Hymnus, gloria patri. non cantatur post responsorium Missæ post horarum autem, sic.
10 Gradualia, qui composuerint.

De graduali. CAP. XIX.

POst Epistolam † cantatur graduale seu responsorium, quod pertinet ad opera actiuæ vitæ, vt notetur nos operibus respondere eis, quæ in lectione audiuimus: scilicet prædicationem. ¶ Rursus, quòd Ioannes prædicabat pœnitentiam di- Mat.3
cens: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. Et iterum: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Meritò post Epistolam graduale sequitur: quod pœnitentiæ lamentum insinuat, propter quod in diebus Pentecostes de officio tollitur: vt iam dicetur. ¶ Tertiò ideò post Epistolam sequitur graduale: quia post prædicationem Ioannis discipuli secuti sunt Christum: sicut Ioannes euangelista describit. Stabat (inquit) Ioannes, & ex discipulis eius duo: & respiciens Iesum ambulantem, dixit: Ecce agnus Dei: & audie- Ioan.1
runt

runt duo discipuli eum loquentem: & secuti sunt Iesum. Ad hoc cantus epistolam comitatur: quia prædicationes prædicatorũ secuta 7
sunt gaudium Ecclesiæ & Dei laudes, & præconia credentium de conuersione: quia per graduale, conuersio de Iudæis, per versum, conuersio de gentilibus, per allelu Ia, vtriusq; in fide lætitia: per sequentiam, canticum victoriæ figuratur. Alia ratio ponetur sub ti. de
2 tractu. ¶ † In quibusdam tamen Ecclesijs gradiuale ante Epistolam cantatur, ad notandũ, quòd prædicator prius opere, & posteà verbo
3 debet docere. Dicitur autem † graduale, vel gradale, à gradibus, scilicet humilitatis, significans ascensus nostros de virtute in virtute: sicut filij Israël de mansione in mansionem processerunt, vt tandem videatur Deus Deo
Deut.2 rum in Syon. Vnde in Deuter. Terra nostra
Psal.83 monstruosa est. Hæc terra, est cœlestis Hierusalem, quæ per cogitationes cœlestium habetur. Conuenit enim graduale illi, qui necdum ascendit de virtute in virtutem: sed 7
adhuc in conualle positus lacrymarum: iam tamen ascensiones in corde disposuit. Rectius † ergo faciunt, qui graduale non festi-
4 uis & modulatis vocibus offerunt: sed quasi cantum grauem, asperum simpliciter potius & lamentabiliter canunt: tamen responsorij, per quod etiam prædicatio noui testamenti figuratur, altius lectione & epistola, quæ significat prædicationem veteris testamenti canitur: vt si quis fortè cordis auribus obturatis, depressa admonitione veteris testamenti non excitatur, saltem excelsa modulatione noui demulceatur. Veruntamen, & lector & cantor 8
officium suum impleturi gradum ascendunt: quia doctor perfectione vitæ vulgum transcendere debet. iiij. dist. statuimus. ¶ Potest etiam dici, q̃ per epistolam Ioannis, per graduale, Apostolorum prædicatio intelligitur: per allelu Ia, deuotio & lætitia. ¶ Rursus per lectionem, vetus, per cantum verò, nouũ intelligitur testamentum. Sic ergo cantus suauior est lectione: sicut nouum testamentum suauius est veteri. † Secundò dicitur graduale, à gradibus al-
5 taris: eò quòd in festiuis diebus in gradibus cantatur sicut & allelu Ia: ad notãdum præmissos virtutum gradus. In professis verò diebus in medio chori ante gradus altaris cantatur, ad designandum, quòd in corde, quod est in medio corporis, præmissos gradus fundare debemus. Tertiò, dicitur graduale, quoniam Apostoli post Dominũ gradiebantur, vt iam dicemus. ¶ Responsorium † verò dicitur: quia versui vel epistolæ correspondere debet: vt si in epistola agatur de gaudio, & in responsorio similiter: si ibi de tristitia, & hic similiter: ne possit nobis improperari, quod Dominus dicit: Cantauimus Luc. 7
vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non
Rom.12 plorastis. Vnde Apostolus: Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Dicitur etiã responsorium: quia choro respondente illud incipientibus cantatur: propter quod significat vitã actiuam, in qua sancti se adinuicem hortantur, vt ad æternam perueniant vitam. Potest tamen responsorium ad respõsionem Apostolorum referri: quoniam Christo vocante & dicente: Venite post me: ipsi non tan Matt.4
tùm verbo, sed opere responderunt: quia relictis omnibus secuti sunt eum: & gradiebantur post Dominum: discipuli post magistrũ. de hoc dicetur in proœmio quintæ partis.
¶ † Significat autem graduale seu responsorium laborantes in hac vita: & ideò non dicitur intra octauas paschæ & pentecostes: per quas octauæ nostræ resurrectionis designãtur: quando omnis laboris experres erimus. Absterget Deus omnem lacrymam ab ocu- Apoc.21
lis sanctorum suorum. Itaq; in graduali, seminamus: in allelu Ia, metemus. Versus responsorij sic vocatur: quoniam de eo fit reuersio ad ipsum responsorium, prout sub tit. de allelu Ia dicetur. ¶ Rursus graduale bonũ opus, & vitam præsentem, in qua seminamus, & à Domino peregrinamur, significat: versus verò adiutorium designat. ¶ Versus † ergo post graduale canitur: quia adiutorium nobis est necessarium, quandiu in hoc ergastulo detinemur. Graduale planè incipitur, ne nimis versus ascendant: in quo designantur, qui religionem propter eius austeritatem ingredi metuunt: versus verò altè, in quo designantur, qui ieiunando, orando, & alia bona faciẽdo, ascendunt: non timentes carnem, quam cum vitijs & concupiscentijs mortificant. Ad hoc quandoq; vnus solus versum cantat, ad monendum, quòd quisq; secum fragilitatem suam tractet. Et quanquam graduum tenore versus altè non inchoetur. In quo etiam significantur hi, qui consideratione propriæ fragilitatis, quicquid agunt, humiliter agũt. Finito tamen versu, vox fiducialiter exaltatur: in quo designatur, quòd de misericordia

Dei confiſũ fiducialiter omni ſuæ actioni
9 inſiſtunt. Cantatur† autem graduale à perfe
ctis, prout in titu. ſequenti dicetur. Postrò,
reſponſorium, quod in miſſa cantatur: nec
perfectè nec imperfectè repetitur: nec ei,
gloria patri,ſubijcitur,quod tamen in reſpõ
ſorio aliarum ſit horarum: Circa quod at-
tendendum eſt, quòd aliæ canonicæ horæ
inſtitutæ ſunt, ad referendum Deo laudes,
pro diuerſis beneficijs in illis horis ab eo re
ceptis. Hinc eſt, quòd lectio in illis primò di
citur, in qua beneficium vel pars eius in illa
hora datum deſignatur: poſteà cantatur re-
ſponſorium in quo laus beneficio correſpõ-
deat: quia ergo laus repeti debet, iuxta illud
Phi. 4 Apoſtoli: Gaudete in Domino ſemper: ite-
rum dico,gaudete,id eſt laudem Deo dicite.
ideo huiuſmodi reſponſorium repetitur. Sed
& quia quis benefactori ſuo tenetur, Deo
verò nihil aliud poſſumus, niſi gloriã & ho-
norem offerre: ideo in fine reſponſorij & cu-
iuſcunq; nocturni: vbi in lectionibus aliquod
beneficium totum, vel pars eius eſt repe-
titum, referimus gloriam, & gratiam trini-
tati. Reſponſorium autem, quod in miſſa
cantatur gratiam deſignat: vt præmiſſum eſt
reſponſorium Apoſtolorum, Chriſto eos
vocante, omnia relinquentium. Quia ergo
illi nihil retinuerunt pro quo iterum eos vo- 2
cari oporteret: ideò reſpõſorium illud nullo
modo repetitur: ſed nec cum gloria patri fi-
nitur: quia non ad gloriam ſed ad luctum vo
Ioan. 20 cati ſunt, dicente Domino in Ioan. Sicut mi-
ſit me pater, & ego mitto vos. ¶ Et nota
10 † quòd Gregorius, Ambroſius & Gelaſius
compoſuerũt gradualia: tractus & allelu Ia: 3
& ad miſſam ea cantori ſtatuerunt. Cæterũ,
quandoq; ſolum reſponſoriũ cãtatur in miſ-
ſa: quandoq; ſolum allelu Ia: quandoq; reſpõ
ſoriũ, cũ allelu Ia: quandoq; cũ tractu: quã-
doq; allelu Ia, cum tractu: de quo dicetur in
ſexta parte, ſub ti. de ſeptẽ diebꝰ poſt paſcha.

SVMMA.

1 Allelu Ia, quid ſignificet. & vnde profe-
cta vox. num. 2.
2 Allelu Ia verbum hebraicum. & eius in- 4
terpretatio variè. num. 4.
3 Allelu Ia, quòd canteur in Eccleſia,
vnde tractum.
6 Pneuma allelu Ia, quid ſiguificet.
7 Verſus, vnde ducatur.
8 Cantorum varia differentia.

De Allelu Ia.* CAP. XX.

ADNOTATIO.

*De hoc verbo magna eſt apud Doctos diſſenſio: primùm de ſignificatione, proximè de orthographia. Auguſt. enim duas dictiones efficit: vt Allelu, ſonet laudate: Ia verò, uniuerſalem uel uniuerſaliter, ſcilicet Dominum. Ia autem apud Hebræos, teſte Hieronymo, unum eſt de decem nominibus. Tu ex præſentium Authorum uarietate, probabilius ſequere iudicium. N. D.

QVia poſt luctũ ſequitur conſo
latio. Nã beati, qui lugẽt† quo Matt. 5
niam ipſi conſolabuntur: ideò
poſt graduale cantatur allelu
Ia quod eſt lætitiæ canticũ, &
auditum ab angelis decantari: ſicut legitur in
Apo. xix. ¶ Rurſus, quia aſcenſus de virtute in
virtutẽ, per quos graduale diximus ſignifica-
ri, ſæpe tædioſi eſſent, niſi gaudium haberẽt
admiſtũ, ſicut filijs Iſraël multa incõuenien-
tia acciderunt, quãdo de manſione in manſio
nem proceſſerũt: ideò poſt graduale canta-
tur allelu Ia. Thobiæ penul. Plateæ duę ſter
nentur auro mũdo, & candido: & in vicis eius
cantabitur allelu Ia. Eſt † autẽ, allelu Ia, laus 2
angelica: ſententia quidẽ breuis, magnũ cõ-
tinens iubilũ ſiue incitãs ad iubilum. Iubilat 3. Reg. 9
enim Eccleſia, ſciens quòd grandis reſtat via
uſq; ad montẽ Dei Oreb. quod interpretatur
meſa timẽs: q; fideles obdormiant in fide, &
faciãt vitulũ conflatilẽ: id eſt laſciuiant in tẽ-
poralibus. Et autẽ † allelu Ia: hebraicũ nomẽ:
vocabulũ ſquidẽ ſignificãs potius, quã exprimẽs ineffabile gaudiũ, in hac vita peregri-
nãtiũ: gaudiũ, videlicet angelorũ, & hominũ
in æterna felicitate lætantiũ: quod nec ocu-
lus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
aſcedit. Cuius verbi expoſitio ſecundũ Inno.
iij. ex cxij. Pſal. habetur: cũ allelu Ia præmit-
tatur in ti. ſtatim pſalmus exponẽdo tit. incipit Laudate pueri Dominum. vnde, ſecundũ
eũ † allelu Ia, interpretatur: Laudate pueri
Dominũ. Aug. verò ſic exponit al. id eſt, ſaluũ
le. id eſt, me, Iu. id eſt, fac, ia. id eſt, Domine.
Hiero. ſic: alle. id eſt, cãtate, lu. id eſt, laudem,
ia. id eſt, ad Dominũ. Grego. ſic alle. id eſt, pa-
ter, lu. id eſt filius, ia. id eſt, ſpiritus ſanctus:
vel alle. id eſt lux, lu. id eſt, vita, ia. id eſt, ſalus

Magiſter

Magiſter petrus antiſidioreñ. ſic al. id eſt, al-
tiſſimus, le. id eſt leuatus eſt in Cruce, lu. id
eſt lugebãt Apoſtoli. Ia, id eſt, ia ſurrexit. Pe-
trus comeſtor dixit ſuper Apo. & Augu. in
gloſſa pſalterij, quòd allelu Ia eſt verbum
imperatiui modi: & ſonat allelu. id eſt, lauda
te, ia. id eſt vniuerſale, vel ia, id eſt, inuiſibilẽ,
ſcilicet Deũ: quaſi laus inuiſibilis Dei. Et quo
niã allelu Ia, futuræ beatitudinis quaſi pro-
priũ eſt vocabulũ, meritò magis eo tepore,
ſcilicet paſchali frequentatur: quo Chriſtus
reſurgẽs eiuſdẽ beatitudinis ſpem nobis tri-
buit, & promiſſum: prout ibi dicetur. Quod
5 enim † alijs tẽporibus caneretur ad miſſam,
olim Eccleſiæ romanæ cõſuetudo non erat:
ſed à beato Greg. conſtitutum: imò potius
reſtitutum eſt. Nam cùm prius tẽpore Da-
maſi Papæ fuiſſet eadem conſuetudo de-
fecerat. Hieronymus dicit, quòd allelu Ia
dicatur in miſſa, tractum eſſe de Eccleſia
Hieroſolymitarum. Canimus igitur allelu 7
Ia, poſt graduale, canticum videlicet læ-
titiæ poſt luctum pœnitentiæ: ſummo ope-
re nitentes exprimere magnitudinem con-
Matt. 5 ſolationis: quæ repoſita eſt lugentibus. Iu-
xta illud: Beati, qui lugẽt: quoniã ipſi cõſola-
bũtur: iubilantes potiùs, quã canẽtes vnámq;
breuẽ digni ſermonis ſyllabã, in plures pneu
mas protrahimus: vt iocũdo auditu mens at-
tonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi ſem-
per erit vita ſine morte: & dies ſine nocte
6 ¶ Eſt † etiã allelu Ia modicũ in ſermone, &
multũ in pneuma: quia gaudium illud maius
eſt, quàm poſſit explicari ſermone. Pneuma
enim, ſeu iubilus qui fit in fine exprimit gau- 8
diũ & amorẽ credẽtium: & quanta lætitia &
pſal. 99 laus ſecuta ſit, per prædicationẽ & fidẽ audi-
Cant. 1 tã. Iuxta illud: Auduit & lętata eſt Syon &c.
& in canticis: Exultabimus, & lætabimur in
te. Quid ſit pneuma, dicetur in procemio
quintæ partis: Quãdo autẽ dicitur ſequentia:
nõ dicitur pneuma, poſt allelu Ia, prout ſub
ti. de ſequẽtia dicetur. Poteſt etiam allelu Ia
referri ad exultationẽ eorũ, qui de miraculis
Luc. 5 Chriſti gaudebãt: laudãtes Dominũ, & dicẽ-
Luc. 18 tes: Quia vidimus hodie mirabilia, & quia vi-
ſitauit Dominus plebẽ ſuã. Tunc enim can-
tabatur iubilo allelu Ia: quia omnis plebs, vt
vidit, dedit laudem Deo, & gaudebat de vni-
uerſis, quæ gloriosè fiebant ab eo. Hinc eſt,
quòd à ſeptuageſima vſque ad paſcha, non
cantatur allelu Ia. quia tempore triſtitię non
debet decantari carmen lætitiæ: prout ibi in
procemio ſextæ partis dicetur. Postrò, quòd
allelu Ia interpoſito verſu repetitur: & ſic bis
in miſſa dicitur, deſignat æternæ vitæ gau-
dium: & quòd interiecta lætitia ſancti gemi-
nam glorificationis ſtolam accipiunt, animæ
videlicet & corporis: Nam ſecundum ſtolam pſal. 149
mentis ſeu animæ, exultabunt ſancti in glo- Sap. 3
ria, lætabũtur in cubilibus ſuis. ſecundum ſto
lam carnis fulgebunt: & tanquam ſcintillę in
etun. dic. & de hoc dicetur in ſexta parte ſub
ſabbato in albis. Verſus ergo nihil liniſtrum
aut triſte, ſed totum iocundũ, & dulce debet Pſal. 92
ſonare: qualeꝰ ſunt illi: Dominus regnauit, Pſal. 96
decorem indutus. Dominus regnauit, exultet Pſal. 99
terra &c. Iubilate Deo omnis terra &c. Iu- Pſal. 97
ſtus, vt palma florebit &c. quoniam ab- Apo. 21
ſterget Deus omnem lacrymam ab oculis
ſanctorum: & iam non erit luctus, neq; cla-
mor, neque dolor erit vltrà. ¶ † Verſus
quoque dicitur à reuertendo, eò quòd per 7
eum reuertimur ad allelu Ia, qui poſt alle
lu Ia ſequitur: quia ſignificat operationem,
quæ laudi coniungi debet: quia non bene
Deũ laudat, qui bene operari ceſſat. Per hoc
verò, quòd allelu Ia cum pneuma repetitur,
laus & gaudium ineffabile patriæ ſignifica-
tur. In nonnullis Eccleſijs allelu Ia cãtatur à
pueris: graduale à magnis, vt notetur, quòd
Deus ex ore infantium perfecit laudem. & Pſal. 8
pſalmiſta: Laudate pueri Dominũ: cuius pſal- Pſal. 112
mi titulus eſt allelu Ia. Illi enim, qui pueri
ſunt, laudi Chriſti conueniunt: fortes verò in
fide, & in tolerãdo aduerſa, qui pugnare poſ-
ſunt, contra amalechitas, graduale debent
cantare. ¶ Circa † hoc notandũ, eſt quòd can-
torum alij ſunt, qui in choro cantus voce ma
gna diſtribuunt: hi ſunt rectores eccleſiæ, qui
Deum laudant, & alios verbo & exemplo ad
laudandum inuitant: alij ſunt pueri, qui gra-
duale in gradibus cantant: hi ſunt actiui de
virtute in virtutẽ, in charitatis gradibus aſcẽ-
dentes: qui dum graduale inchoant, alios ad
compunctionem inuitant. Dum verſum con-
cinunt, ad ſe redeũtes ſuas cogitationes accẽ
dunt: & dum illũ finiunt, ſe bonum certamen
certaſſe, & curſum conſummaſſe. 2. Tim. 4
Alij ſunt perfecti viri: qui in alijs Eccleſijs
allelu Ia vel tractus in pulpitis concinunt: hi
ſunt cõtemplatiui, carnem affligentes, & mẽ
tẽ excedentes: quorũ conuerſatio eſt in cœ-
lis: non eſt hic hominum, ſed angelorum. Phil. 2

¶Sequentiam verò non illi soli decãtant,sed chori communiter iubilant:quoniam iubilus 2
æternus & ineffabilis,angelis erit communis & hominibus.Deberet etiã allelu Ia in gradibus & versus orientem decantari. & quoniam vitam cõtemplatiuam significat: debet legi in altiori loco, quàm respõsorium:quod 9
actiuam designat.¶ † Rursus in quibusdam Ecclesijs cantans allelu Ia , sumit aliquid in manu,vt insinuet se Deum non solùm voce, sed etiam opere collaudare:seu manus ducit, iuxta psalmistam:Omnes gẽtes plaudite ma- Psal.46 3
nibus, iubilate &c.In plerisq; etiam Ecclesijs allelu Ia de trinitate cantãt in dominicis diebus,scilicet Benedictus , vel qualis pater : vt fidem hilariter profitentes ad spem perueniant.¶Et attende,quòd allelu Ia dominicale à pentecoste vsq; ad aduentum sæpe omittimus : quoniam aliter & aliter in alijs & in alijs gradualibus disponuntur.Ea igitur diligens cantor attendat, & diligenter vniuersitatibus officiorum assignet.

SVMMA.

1 Tractus,quid. Et quando & cur adsumatur in Ecclesia.Et vnde.num.3.
2 Tractus,& allelu Ia,quàm differant.
4 Tractuum dicendorum ordo.& num.5.
6 Tractus,significat captiuitatem babylonicam.
7 Versus sequentiarũ,cur dicãtur à duobus.

De tractu. CAP. XXI.

1 A Dominica † septuagesimę,vsq; ad vigiliam paschæ , scilicet in diebus & officijs luctus : quia tunc nõ canitur carnẽ lætitię: loco allelu Ia , quod significat exultationẽ habitam de spe æternorum.dicitur tractus ex institutione Thelesphori Papæ.Dicitur autẽ tractus,à trahendo:quia tractim & cũ asperitate vocũ & prolixitate verborũ canitur:eò quòd miseriã & laborẽ præsentis incolatus insinuat : de quo Psalmista: 5
Psal.119 Heu mihi,quia incolatus meus prolongatus &c.In tractibus enim repræsentatur lõga sanctorũ patrũ expectatio:& Iudæorũ captiuorum mœror,& afflictio:qui tẽpore babylo-
psal.136 nicæ captiuitatis sedẽtes super flumina Babylonis,& flẽtes in salicibus,sua organa suspenderunt:quod tẽpus Ecclesia repræsentat à septuagesima cantica lætitiæ subticendo,& tractus dicendo.¶ Tantũ † autem interest inter allelu Ia,& tractũ : quantum inter lætitiã & tribulationẽ. Item tantum interest inter respõsoriũ,cui omnes respõdent , & tractum, cui nemo,quantũ inter actiuam & contẽplatiuam vitam. Est autem tractus medius inter respõsoriũ & allelu Ia:vt dicetur in vj.parte sub ti.de septem diebus post pascha. Porrò, tractus quia gemitũ & canticũ lacrymabile exprimit : lacrymas sanctorũ, siue in actiua, siue in contẽplatiua vita repræsentat.† Vnde tractus dicitur,quia sancti suspirãtes ab imo pectoris gemitũ trahunt:quia licet gaudeant vt monet allelu Ia:tamen hinc in valle lacry- Iosuẽ 15
marũ cõmorantes,habent irriguũ superius & Psal.136
inferius:quod tractus mysticat : gemit enim flebiliter pro dilectione supernæ beatitudinis:& super flumina Babylonis sedentes: patriæ suæ memores:interim lacrymas fundit pro suis,& aliorũ accessibus: dũ ex vicinitate babylonici fluuij seipsos vident sæpe aspersos,& alios penitus immersos:ipsius fluuij rapiditate ferri deorsum.Sed quia hic ploratus quandoq; est respectu superni gaudij:quandoq; respectu nostræ miseriæ:ideo tractus simiter quandoq; est de lætitia pro superiori irriguo:vt De profundis & alijs huiusmodi: de vtroq; irriguo tractat Grego.in ij. lib.dialogorum.c.xxxiij.¶ †Et est aduertendũ quia 4
post duos tractus tribulationis, sequitur tractus lætitiæ:prout sub dominica septuagesimæ,& dominicis sequentibus videri potest: & hoc ideò,quia post duos dies sepulturę domini occurrit tertiũ resurrectionis.¶ Rursus, quia gaudiũ sanctorũ nõ est hic plenũ & cõtinuum:sed sæpe interrumpitur:ideò Ecclesia quãdoq; interponit tractũ:vt in tẽpore septuagesimali:& cũ in sabbato paschali , post alia sequatur tractus:quia hoc gaudium nõ expedit sine fletu : in sabbato tamen in albis duplicatur allelu Ia : quia æterna vita perfectũ erit gaudium : glorificata came cum anima: & copleta resurrectione sanctorũ cũ resurrectione Christi.¶ Sanè in † dominica septuagesimæ vsq; ad quartã feriam cinerũ dicuntur tractus solũ in dominicis diebus,eò quòd populus tũc melius conuenit in Ecclesia, qui indiget edoceri,qualiter captiuitatem diabolicã per babylonicã significatam , debet deplorare. ¶ † Tractus enim tẽpus babylo- 6
nicæ captiuitatis repręsentat:sed post dictam feriam,

feriam,quæ est caput ieiuniorum,magis frequentantur:quia tũc magis est tempus mœroris & afflictionis:vtpotè ordinatũ ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis : per 1
mœrorem contritionis, & humilitatem confessionis:atq; asperitatem satisfactionis: quæ 2
præcipuè in ieiunio vigent.Sed licet & dominica dies resurrectionem figuret : tamen in dominicis septuagesimæ cantica lætitię subticentur:& tractus dicuntur:quia Iudæi toto 1
septuagenario babylonicæ captiuitatis continuè afflicti fuerunt,& non in istius vitæ septuagenario,quæ per septenarium:& per cõsequens,per septuagenariũ ducitur, continuè dolores & miserias experimur:donec ad octauam veræ & perfectæ,& non figuratæ resurrectionis , per Christi misericordiam veniamus.¶ †Postremò considerandum est, quòd 7
versus sequentiarum bini & bini, sub eodem cantu dicuntur:quod contingit,quia(vt plurimùm)bini & bini per rithmos sub paribus syllabis componuntur:quod in versibus tractuum non reperitur:qui ex sacra scriptura vt plurimùm sumuntur : ideóq; intantum ne queunt combinari.Rursus ille sub vno cantu combinantur:ad notandum , quòd exultatio veræ charitatis in vno Deo perficitur:sequẽ- 2
tia enim exultationem, combinatio charitatem designat.Versus verò tractuũ,quia mœrorem significant , singulariter decantantur: Psl.140
iuxta illud Psal.Singulariter sum ego,donec transeam. Hiero.xj.q.j. quando. Solus sedebam,quia amaritudine plenus eram.¶ Non est etiam omittendum, quòd licet regulariter graduale,vel allelu Ia immediatè sequatur epistolam:ne nos musicus ille reprehen- 3
Luc. 7
dat dicens:Cantauimus , & non saltastis : lamẽtauimus,& non planxistis.Allelu Ia enim cantatur pro saltatione:graduale pro plãctu subiungitur pœnitentiæ.Hoc tamen fallit in sabbatis quatuor temporum : & in quarta & in sexta ferijs maioris hebdomadæ:& in quibus tractus immediatè sequitur epistolã.& hoc ideò, quia in illis diebus musicus ille nobis aufertur. Nam in dicta quarta feria venditur:in sexta crucifigitur:quod in dictis sabbatis, quo ad aliquid repræsentatur : & ideò ad maiorem luctum insinuandum, tractus in illis immediatè epistolam comitatur. Quòd autem tractus maiorem insinuet luctum, quàm graduale:per hoc innuitur,quòd nunquam cum allelu Ia cantatur : nisi ob specialem causam in sabbato paschali.

SVMMA.

1 Sequentia seu prosa, quid.& quidnam notet.
2 Nocherius Abbas,sequentiarum author.
3 Petrus compostellanus Episcopus , author est antiphonæ:Salue regina.

De Prosa seu sequentia. CAP. XXII.

POst allelu Ia , † prosa seu sequentia dicitur,quod est similiter canticum exultationis:ad notandum geminam glorificationis stolam , quam sancti accipient,prout iam prẽmissum est.Cantatur autem sequentia ab omnibus simul , in choro,vt notetur cõcordia charitatis:talis enim laus Deo placet:vnde in canticis: Vulnerasti cor meum , soror mea , sponsa mea , in vno Canti.4
oculorũ tuorum:ideò dicit in vno,vt notetur cõcordia & voluntas vniformis:quia laus sic facta, est cibus delicatissimus Deo : hæc est tunica illa inconsutilis, quam Deus non patitur scindi.xvj.q.xj.sicut. de hoc dictũ est sub tit.de allelu Ia:vt dicetur in prœmio quintę partis,vbi de antiphonis agitur.¶ Nocherius 2
abbas sancti † galli,in Theutonia,primò sequentias pro neumis ipsius allelu Ia composuit.& Nicolaus Papa ad missas cantari concessit. Sed & Hermanus contractus Theutonicus,inuentor astrolabij, composuit sequentias illas : Rex omnipotens & sancti spiritus &c.& Aue maria gratia.& antiphonã:Alma redemptoris mater. & Simõ bariona. Petrus verò compostellanus episcopus, fecit illam: †Salue regina misericordiæ,vita, dulcedo & spes nostra,salue : ad te clamamus. Quidam verò rex Francię Robertus nomine,composuit sequentiam illam : Veni sancte spiritus. & hymnum Chorus noue Hierusalem.Antiquitus enim mos erat , vt semper cantaretur allelu Ia , cum pneuma : sed posteà dictus Papa instituit loco illius pneumæ in præcipuis solemnitatibus sequentias dici. Quando ergo non dicetur allelu Ia,non debet sequẽtia dici.quoniam loco pneumæ eius dicitur:& idem significat,quod pneuma, scilicet æternæ vitę gaudium,& delitiæ:quę nullo verbo exprimi possunt : & ideò per pneuma , quæ est vox non significatiua , intelliguntur. Et inde est,quòd quidam sequentiæ antiquæ solẽt verba noua & incognita habere & inusi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis:tum quia cœli gaudiũ secretum atq; incognitũ mortalibus est:tum quia nobis incognitus est modus laudandi Deum in patria: tum quia iubilus cordis in præsenti vita cognitus est ad plenum:tũ quia omnia noua sunt pulchritudine decorata: vt in proœmio digestorum. Hodie verò sequẽtiæ cũ voce significatiua dicuntur,ad notandũ,quòd in illa magna festiuitate vitæ æternæ iubilus plenè 2
scietur. Sequentiæ verò æternæ vitæ mysticant laudes,iuxta illud:Beati, qui habitant in
Psal.83 domo tua Domine: in se.&c. Habent enim verba laudiflua & dulcẽ atq; suauẽ cantum: quia ibi omnia erũt plena laude & melodia cœlestis organi, abundauit dulciflua lætitia,
Psal.86 quia sicut lætantiũ omniũ habitatio erit ibi. ¶ Rursus,quoniã laudes æternitatis verbis humanis plenè non resonãtur, ideò quædã Ecclesiæ mysticè pneumatizant sequẽtias sine verbis, aut saltẽ aliquos versus earum nulla enim erit significatio verborũ necessaria, vbi singulorũ corda patebũt singulis intuentibus librum vitæ:& vbi idẽ erit testis accusator,& iudex.x.q.iij.eorũ.¶ Et nota,secundũ Isidorũ, quòd prosa est producta ratio à lege metri resoluta, sic dicta,ex eo quòd sit prosusa:sequentia verò dicta est, quia pneumã iubili sequitur:& hic in euangelio,dicitur:sequentia sequentiæ in numero singulari.

SVMMA.

1 Sacerdos mutat locũ in altari. Et id qualiter,quã ve significatione.
2 Euangelium, quo consilio legatur in sinistra parte altaris.

De *mutatione sacerdotis*,
CAP. XXIII.

HActenus, dũ epistola lecta fuerit,& choro graduale psallente,sacerdos† tacitus ad dextrã 1
partẽ sedebit altaris,illud insinuans, quòd Ioanne prædicãte Christus quodãmodo tacebat:quia nõ prædicabat apertè:sed dicturus euangeliũ surgit, quia vt euãgelista tradit, postquã Ioãnes tra
Mar.1 ditus est,venit Iesus in Galileã,prædicãs euã 1
geliũ regni Dei:& quoniã sedes victoris est, 2
sessio sacerdotis,victoriã Christi recte signi-
Mat.4 ficat, qui post ieiuniũ vicit diabolũ:nam reliquit eũ tẽtator:& accesserunt angeli & ministrabãt ei. Post dictã ergo sequentiam,surgens sacerdos,& ad sinistrã altaris partẽ acce 6
dens,pronunciat euangeliũ, significans,quòd Christus nõ venit vocare iustos,sed peccatores:iuxta quod ipse in euangelio dixit:Quia Matt. 9
nõ indiget qui sani sunt,medico:sed qui malè habẽt.j.q.j.multi.per dextrã enim iusti, per sinistrã autẽ peccatores significãtur: propter Mat.25
quod Dominus in iudicio statuet quidẽ oues à dextris:hœdos verò à sinistris:de hoc dictũ est sub ti.de oratione. Quidã †tamẽ dixerũt, quòd ideò sacerdos in principio missę cõsistit ad dextrã:cũ verò pronũciat euangeliũ conuertitur ad sinistram: & circa fine iterũ redit ad dextrã: quia cultus Dei primò fuit in populo Iudæo, & Iudæa tunc erat ad dextrã: deinde Iudæis non credentibus,& verbũ Dei tanquã indignis respuẽtibus,cultus Dei trãsiuit ad gẽtes,ad quas Apostoli transierunt, & tũc Iudæa fuit à sinistra parte:& circa finem reuerteretur iterũ ad Iudæos, ad prædicationẽ Enoch & Heliæ, qui conuertent corda patrũ in filios.quoniã in diebus illis saluabitur Iuda,& reliquiæ Israël saluę fient:qui enim pri Luc. 1
mò dixerat in viã gentiũ ne abieritis: postea Hie.25
præcepit,dicens:Ite in orbẽ vniuersum. Quia Mar. vlt.
ergo prædicatio peruenit etiã ad illos,qui in Iudi.6
sinistra parte fuerunt,dum siccato Gedeonis vellere ros aream irrigauit, meritò in parte sinistra legitur euangeliũ, sicut in sequẽti dicetur. Vnde versus: Est ratio,cur pars altaris dextera missę,Principiũ sinémq; tenet medíumq; sinistra:Dextera Iudæos,gẽtiles lęua figurat.Cœpit ab his, defertur ad hos,refertur ad illos Nostra fides: & erunt omnes in fine fideles.Sed cũ sacerdos, qui pronunciat euangelium,repręsentat personã Christi,qui nõ prædicauit gẽtibus,sed Iudęis:iuxta quod ipse dicit in euangelio.Non sum missus, nisi Mat.15
ad oues,quæ perierunt domus Israël.Vtrum illud rectè dicatur: prudens auditor aduertat. De hoc dictum est sub rit. qualiter episcopus vel sacerdos.Ad quancunq; verò altaris partem ille se transferat,ministri eum retrò sequuntur,prout dictum est ibidem.

SVMMA.

1 Diaconus lecturus euangelium, benedictionem petit.Et quorsum idipsum.num.7.
2 Euangelium,vnde dicatur.Et quid.
3 Euangeliũ,est mysteriorũ omnium caput.
4 Diaconus, manũ Pontificis quare osculetur.
5 Euangeliorum librũ, vnde sumat Diaconus.
6 Diaconus librum euangeliorum ab vtra sumat

mat potius altaris parte.
8 Diaconi benedictio,vnde cœperit.
9 Diaconus qualem debeat se præstare. 1
10 Diaconus & subdiaconus eadẽmne via in pulpitum ascendant:atq; redeant.
11 Puluinar suppositum libro euangeliorum, quid notet.
12 Diaconus,cur præmittat ante euangeliũ, turibulum cum incenso.
13 Acolyti cum turibulo & incenso præcedunt diaconum dicturum euangelium. Et quibus id de causis.
14 Cerei,quid significent.& num.15.
16 Crux antecedit diaconum, in euangelij lectione.
17 Ambo,amboniæ quid quidq; notet.
18 Euangelium in alto & sublimi loco dicitur.fallit,num.19.
20 Aquilæ superimponitur liber euangeliorum & qua significatione.
21 Euangelium, quare versus Aquilonem legatur.
22 Diaconus, lecturus euangelium, populum salutat.
23 Euangeliũ legente diacono,omnes stanter audiunt.
24 Euangelium,auditur nudato capite.Item positis armis & bacnlis.num.25.
26 Diaconus,cui principio euangelij, subijciat:sequentia sancti euangelij.
27 Diaconus,initio euangelij,lustrat os,frõtem,& cor,signo sanctæ crucis:Item populus.num.28. Et quid ita.
29 Subdiaconus,vtram manum supponat libro euangelij.
30 Diaconus, librum euangelij osculatur.
31 Subdiaconus,librum euangelij,refert,vacuo diacono.
32 Sacerdos,osculatur euangelium:euangelio dicto à diacono. Et qua id significatione.num.33.
34 Sacerdos cur turificetur, dicto euan- 2
gelio.
35 Euangeliorum præfationes dux.& vtriliber vbi locus.
36 Euãgelijs,quibusnam pręponatur:In illo tempore.& quibus non.
37 Euangelia leguntur variè, pro loci,temporis, & rei varietate. 3
38 Mulier vel Abbatissa non potest legere euangelium in Missa.

De *euangelio*. CAP. XXIIII.

SVpra proximè tactum † est, qualiter sacerdos non solenniter celebrans, ipsemet euãgelium dicit. Verũ, quando episcopus vel sacerdos celebrat cum ministris cuncta solennius peraguntur: tunc enim in quibusdam Ecclesijs,vt Romæ, diaconus dextra manu pontificis osculata codicẽ euangelij sumit,de altari illum subdiacono ad ferendum tradens: posteà benedictionem postulat ab episcopo,vel à sacerdote, & ei benedicitur. In alijs tamen Ecclesijs prius benedictionem postulat, quàm codicẽ accipiat de altari. Data itaq; benedictione procedit diaconus ad pulpitum per dextram partem chori,quem præcedit diaconus, cum textu euangelij:& illum præcedit turibulum cum incenso: & ante turiferarium ceroferarij cum faculis accensis:ante illos in quibusdam Ecclesijs Crucis vexillum, sicq; pulpitum ascendit, & euangelium incipit:quo dicto ad episcopum vel sacerdotem simul redeunt,quæ singula prosequemur. Notãdum est autem, quòd in quibusdam Ecclesijs in prætipuis festiuitatibus, diaconus proficisci volens ad legendũ euangelium, incipit antiphonam:quæ est in nocturnis super benedictus: & dum ipse accedit ad pulpitum, illa cantatur & finitur à choro,vt notetur charitas, & cantatur sine pneuma: ad notandum, quòd Deus non præcepit nos habere, nisi simplicem charitatem. ¶ Sanè, iam figura mutatur.nam diaconus, qui prius repræsentabat prophetam,iam repræsentat Ioannem Matt. 11
euangelistam:quoniam lex & prophetæ vsq; ad Ioannem,& ex eo regnum cœlorum euãgelizatur.Ideò autem euangeliũ legitur, vt velut Christus post legem, prophetias, & psalmos ore suo prædicauit: ita post epistolam responsorium & allelu ia, per illud populo prædicatio eius annuntietur. † Et dicitur euangelium, quasi bonus nuntius, ab eo quod est bonum,& ἄγγελος quod est nũtius. Est enim euangelium Christi & Apostolorum prædicatio:nuntiat quidem vitam, post mortẽ:requiem, post laborẽ:regnũ,post seruitium.¶ † Est autẽ sciendũ,quòd sicut caput præeminet exteris corporis mẽbris:& i li eę tera mẽbra seruiũt:sic & euãgeliũ principale est omniũ,quę ad officiũ missę dicũtur:& toti

Universidad de Deusto
Biblioteca

præeminet officio missæ:& quæcunq; ibi cantantur,& leguntur, illi consentiunt in intellectuali ratione: prout in sexta parte sub qualiber dominica dicetur. ¶ † Diaconus ergo primò dextram manum pontificis osculatur, 4
nihil dicēs:quia prędicator euangelizare debet pro gloria æterna,de qua sponsa dicit in Cant. 2
cāticis:Dextra illius amplexabitur me.Nam & angelus qui resurrectionis Christi gloriā venerat nuntiare,sedebat in dextra, stola cādida coopertus.In alijs tamen Ecclesijs non osculatur,sed solùm inclinans benedictionē poscit.Verùm subdiaconus vel diaconus non manus, sed pedes romani pontificis osculatur:vt summo pontifici summā exhibeat reuerentiam, & ostendat eum esse illius vicarium,cuius pedes osculatur mulier illa, quæ Luc. 7
fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum est Psal.109
enim scabellum pedum eius, quia sanctum Mat. 28
est:cuius etiam resurgentis à mortuis pedes mulieres tenentes adorauerunt. Generaliter nemo debet manū summi Pontificis osculari, nisi cum de manibus eius aliquid accepit,vel cum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendatur, quòd ex vtroq; debemus ei gratias agere, qui sicut semper dat propria:sic 7
nunquàm recipit aliena.Quas oblationes romanus pontifex recipiat, sub ti.de oblationibus dicetur. ¶ Subsequenter † diaconus textū 5
Esa. 2
euangelij sumit de altari:quia de Syon exibit lex,& verbum Domini de Hierusalem: non vtiq; mosaica lex quōdam exiuerat de mōte Synai, sed euangelica: de qua prophetat ait: Ecce dies veniunt,dicit Dominus & consummabo testamentum nouum, supra domum 8
Israël,& supra domum Iuda. Sumitur etiam liber de altari, quoniam Apostoli de altari euangelium acceperunt, cum prædicantes
Matt. 21
passionem Christi euangelizabāt.Vel altare in hoc loco,significat Iudæos, à quibus trāsfertur regnum Dei, & datur genti facienti fructum eius.Et ex eo,quòd liber sumitur de altari,notatur,quòd euangelium est verbum Dei,quod per altare significatur, secundum illud,Exod.xx. Altare de terra facietis mihi. Et propter præmissas rationes, quidam volentes dicere finita missā euangelium sancti Ioannis,vel aliud,imprimunt primò signum Crucis super altare, & posteà in fronte. ¶ Sū- 6
mit † autem illū,vt quidam volunt,de dextra parte altaris, quia Ecclesia de Iudæis, à qua nostrū sumpsit exordiū antiquitus, fuit à dextris:& ponit eum in manu sinistra, dextram supponens iuxta illud: Læua eius sub capite Canti. 2
meo:& dextra illius amplexabitur me:& hoc propter triplicem causam. ¶ Primò,quia euāgelista docet cœlestia,quæ per dextrā,terrenis quæ per sinistram intelliguntur, supponi. ¶ Secundò,inclinatur liber super sinistrū humerum,ad notandū quòd Christi prædicatio de gentili populo, transibit ad iudaicū. Esai. xx.c.in diebus illis saluabitur Iuda. ¶ Tertiò, quia in vita temporali, qui per illā significatur,necesse est euangelium prædicare.Et textus euangelij in quibusdam Ecclesijs ornatur exterius argento, & lapidibus, prout dictum est in parte.ij. sub tit. de legalibus indumentis.Liber autem ipse ab aduentu sacerdotis ad altare, donec euangelium legatur, super altare remansit:quod quantum ad hoc significat Hierusalem:quoniam euangelica doctrina primùm in Hierusalem facta est,& Esa. 2
ibi permansit ab aduentu Domini,donec publicaretur gentilibus, Iuxta illud: De Syon exibit lex &c. vt suprà. Hierusalem enim est Rom. 10
locus passionis,quæ per altare etiam significatur. ¶ Consequenter † benedictionem po- Luc. 10
stulat:quia nullus debet prædicare nisi mittatur. Iuxta illud: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur: extrà de hæret.cùm ex iniuncto. & Dominus inquit Apostolis: Rogate Dominū messis, vt mittat operarios in messem suā.xxv.dist.in nouo.Esaias autē cū audisset vocē domini dicētis:Quē mittā & quis ibit ex vobis.Respōdit:Ecce ego sum: mitte me.dixitq; Dñs:Vade,& dic populo huic:audite audiētes &c.viij.q.j.sciēdū. ¶ Rursus † hu- Esa. 6
iusmodi benedictionē præfiguravit Moses, Exod. 24
qui ascendēs in montē accepit tabulas, & benedictionem,& populo mādata proposuit:& Dñs etiā benedixit ordini diaconali,cui dedit spiritū sanctū,& misit ad prædicandū per vniuersum orbē.Pōtifex ergo, vel sacerdos visibiliter benedicit diacono,qui lecturus euan-
gelium,qđ nō fecerat subdiacono lecturò epistolā:quia Christus inuisibilis manēs,legē,& Baruc 3
prophetas,quæ per epistolā significatur,inuisibiliter misit:sed postquam in terris visus,& cū hominib⁹ cōuersatus est,apostolos & euāgelistas visibiliter misit,& docuit. Ītes(inquit)prædicate, dicentes:Appropinquabit re- Mat. 10
gnū cœlorū.Illi aūt regressi circuibāt castella,euāgelizātes,& curātes vbiq;.Et mittit eū ad legendū euāgelium, ad notādū qp Christus misit

misit apostolos ad prædicandum regnū Dei.
9 ¶ † Diaconus autem, ea quæ sibi in benedictione dicuntur considerans, se corde purum,ore mundum,& opere castum, studeat exhibere,quatenus sacrosanctum euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentium,id est euangelica prædicatio,non fluit impetu, id est, liberè,nisi de libano, id 11
est,corde casto,& ore candido. Non enim est Cant. 4
speciosa laus in ore peccatoris:imò peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias, & assumis testamentum meum, per os tuum? iij.quæstio.viij.§.quod testatur.& ideò signo crucis munitur,deinde licentia & benedictione obtentis,& insuper cruce impressa, vt securus incedat,procedit ad pulpitū cum silentio,inclinato capite:nihil in quibusdā Ecclesijs ferens,propter illud,quod dominus ipse præcepit apostolis, quos misit ad prædican-
Luc. 10
dum regnū Dei.Nihil inquit tuleritis in via, & neminem salutaueritis. In alijs tamen Ecclesijs diaconus fert librum, vt iam dicetur. Sed perueniens ad ambonem, salutat quasi intrans domum cui offert pacem,vt infrà dicetur,& transit per dexteram partem chori ad sinistram: vt liber euangelij de dextra ad
Esa. 2
sinistram transfertur: & ibi legitur, quia de Syon exibit lex & verbum: vt suprà. Iudæa enim respuēte verbum Dei,apostoli transierunt de Iudæis ad gentes,& posteà prædicatum est gentibus,quæ per sinistram intelli-
Actu. 13
guntur.Vnde apostolus ad Heb.dicit: Vobis oportebat prius prædicare verbum Dei: sed quoniam repulistis illud,& indignos vos iudicastis,ecce conuertimur ad gentes.extrà de renun.nisi.de hoc suprà in tit.proxi. In Eccle-
10
sia † Romana,& in quibusdam alijs subdiaconus per vnam viam,& diaconus per aliam in pulpitum ascendit:quoniam ille docendo, & iste discendo in augmentum scientiæ procedit,& quia ministrator per meritum operis,& prædicator per meritum oris in augmentum iustitiæ progreditur. vnde psalmista :Iustitia
Psal. 35
tua sicut montes Dei:per eandē tamen viam
Mat. 20
descendentes ad pontificem reuertūtur:quia per finalem perseuerantiam pertingunt præmium:sicut dominus ait: Qui perseuerauerit vsque in finem,&c.de pœniten.distin.ij.apostolus.& c.multi.Et quia prædicatio sine ope-
Actu. 1
re,nō sufficit.Cœpit enim Iesus facere & docere.ideò prædicator per eandem viā reuerti
tur,per quā accesserat ministrator. Præterea, 12
ideò lecturus euangelium ab vna parte progreditur, & ascendit:& ab altera regreditur & descendit:iuxta illud euangelij:Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam: quoniā apostoli prius prædicauerūt Iudæis,& posteà gentibus,secundum illud apostoli:Quoniam repulistis verbū Dei, & indignos vos fe.&c. Mat. 2
¶ Sanè diaconum † subdiaconus antecedit: Actu. 13
quia Ioannes & eius prædicatio Christum & eius prædicationem præcessit:portans in quibusdam Ecclesijs,puluinar quod libro supponat.Per puluinar quidem,quod libro supponitur,ad quietem,significatur vitæ solatium, siue temporalia:quasi dicat: Si vobis seminamus spiritualia,non est mirum si à vobis metimus carnalia.j.Cor.ix.xij.q.j.§.j.Nam secū-
dum apostolum primo ad Corin. Qui altari 1.Cor. 9
seruiunt,eum altari participant.extrà de præben.cùm secundum.dignus est enim operarius mercede sua.Matth.x.& dominus præce-
pit in lege:Non claudes os bouis triturantis. Deut. 25
extrà de præben.extirpandæ. ¶ Rursus puluinar supponitur euangelio,ad notādum,quòd suaue est iugum domini,siue onus euangelij illud portare volentibus.Vnde in Matthæo: Iugum meum suaue,& onus meū leue: huic Matt. 11
iugo,qui subijcitur omnia subiecta habet secundum Aug.puluinar ergo suauitas & dulcedo in mandatis Dei.Vnde propheta:Para- Psal. 83
sti in dulcedine tua pauperi Deus:& iterum: quàm dulcia faucibus meis eloquia tua do- Psal. 118
mine. In Ecclesia tamen romana diaconus præcedit,vt doctor: subdiaconus sequitur vt auditor:ille præcedit,vt prædicet:iste sequitur,vt ministret.Post lectionem verò subdiaconus,quasi sufficienter edoctus præcedit referens euangelium:quoniā mercedem euangelij de sua ministratione reportat, secundū illud,quod dominus ipse promisit in euange-
lio:Qui recipit prophetam in nomine pro- Matt. 10
phetæ,mercedem prophetæ recipiet: quem ideo præmittit diaconus ad pontificem, vt ostendat se fructum prædicationis referre.de quo dominus iusserat: posui vos, vt eatis & Ioan. 15
fructum afferatis: & fructus vester maneat. Adhæc subdiaconus librum, & puluinar reportās,significat,quòd prædicator bono opere debet vitam suam Deo offerre.vnde apostolus ad Corin.x.Omne quodcunque facitis,aut verbo,aut opere in nomine domini Iesu Christi facite.xxvij.q.vlti.non obseruetis.
Præmittit quoque † diaconus ante euangeliū 13

Universidad de Deusto
Biblioteca

turibulum cum incenso: quia Christi opera
Actu.1. præcesserũt eius doctrinã: iuxta illud: Cœpit
Iesus facere, & docere. Turibulum autem,
cùm ture significat orationem cum deuotione: quam tunc maximè debent habere fideles in audiendo diuinũ sermonem. ¶ Rursus diaconus ideò præmittit turibulum: quia prædicator debet odorem bonæ opinionis ex se
1.Cor.2. mittere: iuxta illud apostoli: Christi bonus
Psal.140 odor sumus in omni loco: nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur: extrà de sic. vnc. c. j. ¶ † Tertiò turibulum
13 precedit, vt ipsius diaconi oratio sicut incensum in conspectu domini dirigatur. Ante turibulũ verò præmittit duos ceroferarios cum faculis accensis. ¶ Primò, quia debet desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libenter audiant, & gratanter obediant. In quibusdam tamen Ecclesijs turibulum cereos precedit: quoniam orationes & opera virtutes de oratione famam, lucem, & signa præcedunt: iuxta illud: Luceat lux vestra. & illud: Et virtus exibat de illo, &
Mat.5. sanabat omnes. ¶ Secundò, sacerdos vel epi-
Luc.6. scopus præmittit ante diaconum duos acoly-
16 tos portantes cereos, & incensum ad notandum quòd Christus præmittebat binos nuntios ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum quo ipse erat venturus, præferẽtes
Matt.7. coruscationes miraculorum, & odorem virtutum. vnde reuersi diuerunt: Domine in tuo nomine etiam dæmonia subijciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelli
17 guntur apostoli, qui normam doctrinæ suæ
Matt.10 populis ostendebant: propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit, me recipit. ¶ Tertiò, ideò libri euangelij præcedunt turibulum, & candelabra, quia doctrina Christi virtus & fama præibat, euangelista testante. Exiuit Ie-
Luc.4. sus in virtute spiritus in Galileam: & fama exiuit de illo in vniuersam regionem: & ipse docebat in synagogis eorum. ¶ Quartò, propter cansam, in secũda parte sub ti. de acolyto scriptum. ¶ † Rursus duo cerei illuminati,
24 doctores Ecclesiæ per quos Ecclesia illuminatur, qui debent habere noticiam vtriusque testamenti designant: Hinc est, quòd ipsi cerei plerunque quibusdam diuersorum colorum lineis decorantur, ad notãdum, quòd per
18 doctores ipsos sacra scriptura diuersis sensibus exponitur, prout dictũ est in principio libri. Si verò lineæ ipsæ aureæ vel argenteæ sint, designant quòd in ipsis doctoribus est aurum sapientiæ, & argentum eloquentiæ.
15 ¶ † Vel cerei ipsi designant, duo testamenta, quibus genus humanum illuminatur: vel legem, & prophetas, qui in quibusdã Ecclesijs, dum euangelium legitur, in pauimento ponuntur: quoniam legis vmbra & prophetarũ ænigmata per lumen euangelij etiam ab hu milibus intelliguntur: quia propter euangelicam doctrinam, lex & propheta penitus euacuerunt in litera. In quibusdam tamen Ecclesijs in diebus professis, vnus puer cũ vno tantum cereo diaconũ præcedit, per quod significatur, quòd primum Christi aduentum, qui humilis fuit & occultus, præuenit tantum vnus præcursor, scilicet Ioannes baptista, qui fuit lucerna verbi. In diebus verò festiuis duo cerei præcedunt: quia in secundo aduentu, qui solennis erit & manifestus duo præmittẽtur precones, scilicet Helyas & Enoch, qui interficientur ab Antichristo in Hierusalem: quod significatur per extinctionem cereorum. De candelabris & etiam cereis aliter dictum est in prima parte sub ti. de pictu-
16 ris. ¶ Antecedit † quoque crux, primò ad notandum, quòd diaconus debet prædicare crucifixum. ¶ Secundò, quòd qui eum intuetur per fidem sanatur à morsu serpentis antiqui. ipse est enim serpens in palo. ¶ Tertiò, crux præcedit euangelium in signũ, quòd prædicator sequi debet crucifixum. Vnde dominus inquit Petro: Sequere me. Ioã. xxj. c. Post hæc
17 diaconus super ambonem ascendit: † dicitur autem ambo, ambonis, pulpitum, vbi legitur euangeliũ. dictus ab ambio, ambis: quia locus ille gradibus ambitur. Sunt enim in quibusdam Ecclesijs duo paria graduum siue duo ascensus in illam, per medium chori: vnus à sinistris: videlicet versus orientem, quo fit ascensus: alter à dextris: videlicet versus occidentem: quo fit descensus, vt præmissum est. Vel ascendit ab australi parte. nam Christus à Bethel, id est, Bethleem, quæ est austrum, venit in Hierusalem, vnde dicitur:
Abac.3. Deus ab austro veniet. Ascendit ergo super ambonem, ad notandũ, quòd Christus ambit omnes qui custodiunt verbũ euangelij, & vt posset ambiri: & sic melius ab hominibus in-
18 telligi. Item ascendit † vt in edito & alta voce annuntiet euangelium: tanquã vbiq; & ab omnibus audiendũ, iuxta illud propheticum:
Matt.10 Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas

euangelizas Syon: exalta in fortitudine vocẽ tuã: & dominus inquit in euangelio. Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aure auditis, prædicate super tecta: extra de hære. cũ ex iniuncto. vt imitemur dominũ, qui in montẽ ascendit: vt euangeliũ prædicaret, & apperiẽs os suum, docebat discipu-
Matth.5 los, dicẽs: Beati pauperes spiritu &c. Lex etiã
Exod.19 in mõte data est. euangeliũ ergo in alto & in eminenti loco legitur: quia doctrina euãgelica delata fuit vbique terrarũ: vnde in omnẽ terrã exiuit sonus eorũ &c. xix. dis. ita. Epistola verò in loco inferiori: quia lex & prophetæ, qui per illã figurantur, clausi fuerũt in Iu
Psal.75 dea: vnde notus in Iudæa Deus &c. Pręterea, per epistolã prædicatio vete. testa. quæ humilior: per euangeliũ no. test. quę excelsior est, intelligitur: doctrina enim Christi: vel lex
22 euãgelica excellit apostolicam: & apostolica legalẽ doctrinã. Vnde apostolus ad Heb. vij. Lex neminẽ ad perfectionẽ ducit: euangeliũ
19 autẽ dat salutẽ omni credẽti. In missa † autẽ, p defunctis nõ in illo loco eminẽtiori, sed iuxta altare euãgeliũ, & epistola legũtur, ad notãdũ, quatũ ipectat ad defunctos, nõ prosunt prędicationes, quæ viuis publicè fiũt. Ipsis aũt, cum sint absentes, fieri nequeũt publicè, vel occultè: sed magis fiũt pro ipsis orationes per quas ad Christum, qui per altare significatur, appropinquãtes eis possumus reuelationẽ ali
20 quã obtinere. ¶ † Legitur etiã de more euãgeliũ super Aquilã: iuxta illud ps. xvij. Et volauit super pennas ventorũ: & Aquila ipsa seu locus in quo legitur in diebus festiuis aliquo panno lineo vel serico cooperitur, ad signi-
23 ut sub præfatiõe dicetur. ¶ † Sanè Euãgelium ficandũ mollitiẽ cordium christianorũ. Vnde
Ezec.11 dñs per propheta: Ecce cor carneũ dabo vobis & scribã legẽ meã in cordibus vestris. Locus verò in quo epistola legitur nõ cooperitur, ad significandũ duritiã cordiũ Iudęorum.
21 † Lectuius autem euangeliũ, transit ad partẽ sinistram, prout iam & suprà sub ti. de mutatiõe sacerdotis dictum est: & opponit faciem suã aquiloni, iuxta illud Esa. xlij. Dicã aquiloni: da, & austro noli prohibere, vt ostendat nos doctrina euangelij debere armari: & prędicationem Christi contra illum specialiter
Esa.4 dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ab Aquilone: & similis ero altissimo: nam & secundũ
Hie.1 prophetam. Ab aquilone pãdetur omne malũ super habitatores terræ. ¶ Rursus versus aquilonẽ, Euãgeliũ legitur, iuxta illud, quod legitur in cãticis. iiij. Aquilo surgat, id est, diabolus fugiat, & auster veniat, id est, spiritus sanctus accedat. Rectè enim cõtra diabolum Euangelium legitur: vt illũ sua virtute expellat: quoniam diabolus nihil tantùm, quantum Euangeliũ odit. Si quidem Aquilo, ventus frigidus, diabolum significat: qui fiatu tentationum corda hominum à Dei timore cõgelat, & refrigerat. Cũ ergo fides in Euãgelio contineatur: quæ est armatura nostra contra diabolũ: iuxta illud: Cui resistite fortes in fide: 1.Pe.5
meritò legitur contra illum. Quandoque etiã versus meridiem legitur: quia doctrina Christi quæ prima fuit inter Iudæos: & nunc inter gẽtiles: ad eos in fide redibit. Hi verò, qui eũ inueniendo præcesserunt, respiciunt ad euangeliũ: & ad faciẽ recitantis, prout sub Epistola dictum est. ¶ Deinde † lecturus euãgelium, salutat populum, vt illum ad audiẽdum verbum Dei attentũ reddat, dicens: dominus vobiscum: ostendens etiam per hoc se orare, vt dominus sit cum eis: & obseruãs, quod dominus iussit: In quacunque domum intraueritis, ptimum dicite: Pax huic domui. Chorus verò & populus quasi redditus attentus, ad illum, & ad quancunque partem in qua euangelium
Lucæ 10 legitur se vertunt: quia omnibus propositum
Mar.vlt. est: Ite in mũdum vniuersum, prædicate euãgelium omni creaturę, id est, homini: pro quo facta est omnis creatura: vel qui habet aliquod participium cum omni creatura: & respondent: & cum spiritu tuo: supple, vt dignè possis Euangelium legere: ac si dicant: tecum sit ad dicendum: & sic mutuò se salutant: pro-
23 ut sub præfatiõe dicetur. ¶ † Sanè Euãgelium stando & non sedendo auditur: sicut statuit Anastasius Papa de consecratione distinctione prima. Apostolica. vt ad præsium pro Christi fide seruanda promptitudo notetur. Vnde Lucæ vigesimosecũdo. Qui non habet gladium: vendat tunicam, & emat illum. Et quia ipsius doctrina ad amorem cœlestiũ dirigit mentes nostras: ad huiusmodi etiam promptitudinem designandum, quidam dum Euangelium legitur, chlamydes deponunt: & etiam ad notandum, quòd omnia temporalia dimittenda sunt propter Christum: iuxta illud Euangelij: Ecce nos reliquimus Matt.19
omnia: & secuti sumus te. Et ex quo standum est apparet, quòd nec iacere nec apodiare debemus Euangelium audiendo. Reclinatoria ergo tunc relinquuntur: ad

no

Universidad de Deusto
Biblioteca

notandum, quòd non debemus confidere in principibus: nec sustentari in terrenis: quia vanitas vanitatum, & omnia vanitas dixit Eccle-
Eccle.1 siastes. Subauditur comparatione Dei, in quem curam nostram iactare debemus. Et secundum ipsum Anastasium, stantes curui manere debemus: vt humiliratem, quæ à domino docetur, etiam corpore demonstremus.
24 ¶† Auditur etiam capite nudato. Primò, vt attentio adesse demonstretur: ob quam etiam causam quidam tunc mentonem & genas manu tenent. Secundò, vt quinque sensus patuli sint ad audiendum. Tertiò, ad notandum, quòd omnia quæ sub velamine & figura in lege ac prophetis continebantur, sunt in E-
Matt.17 uangelio manifestata. In Christi passione ve-
25 lum templi scissum est &c. ¶ † Deponuntur etiam tunc baculi & arma. Primò, ne imitemur Iudæos, in conspectu crucifixi arundines, & arma ferentes. Secundò, ad notādum, quòd Christo prædicante omnes legales observatiæ quæ per baculos significantur, depositæ sunt. Tertiò, depositio baculorum & armorū, humilitatem notat, & Christianæ perfectionis esse nō se vindicare: sed domino reserua-
Rom.12 re vindictam: iuxta illud: Mihi vindictam, & ego retribuam: dicit dominus: & Matt.v. Qui te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram. xxiij.q.j.§.j. Auditur etiam Euangelium in silentio: quia omnia soluta sunt in euangelio, quæ in lege & prophetis promissa erant. ¶ Pontifex verò seu sacerdos, dum euangeliū legitur, faciem vertit ad illud: ad notandum, quòd Christus prædicatores euāgelij semper ad adiuuandum respicit: stans super scabellū, ad designandum, quòd per huiusmodi prædicationem omnis aduersa potestas debellatur, & Christi pedibus submittitur, & sic impletur, quod in Psal. dicitur: Donec ponā inimicos
Psal.109 tuos scabel. &c. ¶ Diaconus verò statim † post-
26 quam sibi respōsum est: & cum spiritu tuo: vt cunctos reddat dociles & benevolos, ad audiēdum verbum euangelij, id est, bonum nūtiū nūtiātem regnū Dei, subdit: Sequētia sancti Euangelij: turificans librum, & signans signo crucis. Et etiam in quibusdā locis osculatur librum. q.d. hic est liber seu Euangelium Dei, hic est liber crucifixi, quem prædico: hic est liber pacifici, per quem reconciliationem accepimus, vnde apostolus j. ad Corin. j. Prædicamus vobis Christum crucifixū. Per incēsi autem fumum, bona prædicationis opinio in-
27 telligitur. ¶ Deinde signat † se in frōte, in ore, pariter & in pectore, seu in corde, ne diabolus, qui bonis operib⁹ insidiatur, tollat ei per erubescentiam, deuotionē de corde: vel sermonē de ore: ac si dicat Ro. j. Ego Christi crucē nō erubesco: sed eam ore prædico, & corde credo: quia corde creditur ad iustitiam: ore autē confessio fit ad salutem. j. Cor. j. Prædicamus, inquit apostolus, Christū Iesum, & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalū: gētibus autē stultitiā. Et Apostolus ad Gal. vj. Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Dominus etiam in euāgelio ait: Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius Luc.9
hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris: & sanctorū Angelorum. Vnde in Daniele legitur: Nō est cōfusio confitētibus Danie.3
te. Quidam autē signāt se tātùm in fronte, & in pectore, quasi in vtroq; superliminari. Clerus verò & populus audito titulo Euangelij, scilicet sequētia &c. sine bono nūtio vertēter se ad oriētem, siue ad altare, vt Deum, qui est verus oriēs glorificēt: quia misit eis verbū salutis, sicut legitur in actibus Apostolorum, & Act.11
glorificauerūt Deum dicētes: ergo & gētibus Deus pœnitentiam dedit & vitā: cū reuerētia & honore respōdēt: Gloria tibi domine. Proposito itaque euangelio ad legendum: in quo agitur de gloria, & de nostra liberatiōe, scilicet qualiter Christus diabolū deuicit, & nos ab ipsius seruitute liberauit: & victor ad gloriā patris ascēdit: ipsi auditores euāgelij lætātes in laudem sui saluatoris clamant, dicētes: gloria tibi domine: quasi dicāt: gloria tua, quę nobis in euāgelio prædicatur, nobiscum, sine fine permaneat, & semp crescat: & hæc dicē-
28 do signo † crucis in frōte, in ore & in pectore, se similiter contra diabolum muniunt, ne eos impediat in audiēdo. In frōte, quia ibi est locus pudoris & verecundię. Vnde per hoc, quòd crucem frōti imprimūt, ostēdūt se nō erubescere credere crucifixum, cuius liber legitur, & eum habere Deum & dominum. Per hoc, quòd in ore signant, significāt crucem domini audacter prædicare. Per hoc, quòd in pectore, ostendunt se libenter compati pro nomine Christi: qua etiam ratione quidam quādiu Euangelium legitur, cum vtroque pollice ante pectus signum crucis figurant. ¶ Rursus nos in ore signamus, ad designandū, quòd de verbis Euangelij debet esse locutio nostra. In pectore verò, ad designandum, quòd ver

verba Euangelij debent nos percutere in pectore, & in mente. Mox verò post factum signum crucis, versus diaconum aduituri, eum gelium se conuertunt. De crucis mysterio,
29 dicetur in procœmio quintę partis. ¶ † Porrò alicubi subdiaconus dum legitur Euangelium, sinistram manum libro supponit, ad notandum, quòd illi qui sub tempore legis fuerunt, quorum finis seu vltimus fuit Ioannes, quem significat subdiaconus: & si aliqua bona agebant: illa tamen debilia & infirma erant quæ per sinistram significantur: quia si lex ad gratiam disponeret, tamen illa gratiam non præbebat. Conuenienter ergo sinistra manus libro Euangelij supponitur: in quo Christi fides prædicatur, sine qua per opera legis nemo saluatur. ¶ Rursus per sinistram manum temporalia, per librum Euangelij, spiritualia congruè designantur. Manus ergo
31 sinistra libro supponitur, ad notandum quòd sicut anima sine corpore non viuit: ita nec spiritualia diu sine temporalibus subsistere possunt. Terminatur autem Euangelium, exaltando vocem in fine, prout sub Epistola dictum est: & mox illo finito murit se diaconus signo crucis: ne diabolus susceptum se-
30 men Euangelij de vase signato furripiat. † Et deinde Euangelium osculatur, ad notandum se ex charitate & amore Euangelizasse. Auditores verò se versus orientem conuertunt, quasi ad Hierusalem gratias agentes: quia inde venit ad nos euangelium: iuxta illud, quod
Act.1 Dominus dixit in Euangelio Apostolis: Vos eritis mihi testes horum in omnes gentes, incipientes ab Hierusalem: & signo crucis se in pectore muniunt contra diabolum: ne semen verbi Dei suffocetur in eis: vnde Lucæ viij. Volucres cœli comederunt illud. Et ne sermonem domini rapiat de pectoribus eorum. q. d. Deus nos faciat in doctrina Christi perseuerare: & vt significet se habere in corde, quod exprimitur ore. Quod etiam apertius designatur in quibusdam Ecclesijs in quibus
32 finito Euangelio dicitur: amen: & bene: quasi dicant verum est, quod in Euangelio dictum est: quod est contra quosdam hæreticos, qui lecto euangelio, quasi contradicentes, dicunt, falsum est. Vel amen. q.d. fiat nobis quod dominus in Euangelio pollicetur. iuxta illud Neemiæ viij. Benedixit Esdræ domino Deo magno. Et respondit omnis populus: amen amen, Et eleuantes manus suas incuruati sunt & adorauerunt proni in terram. In alijs verò ecclesijs, dicitur, Deo gratias: sicut hīt post aliquam lectionem, vel capitulum. Quidam etiam literati dicunt: Benedictus qui venit in nomine domini: quod est finis Euangelij Matthæi: quod legitur in festo beati Stephani: & in Dominica Palmarum. In quibusdam locis cerei, qui significabant doctores, per quos Ecclesia illuminatur, post lectum Euangelium extinguuntur: quoniam Christo in eis loquente possunt Ecclesiam illuminare: eo autem tacente, id est, spiritu sancto ab eis recedente, hæc nequeunt. Præterea euangelij prædicatione finita, lex & prophetiæ cessabunt. In nonnullis tamen Ecclesijs dum Euangelium legitur, candelabra cum cereis deponuntur ad terram, ad notandum legem & prophetiam inferiorem Euangelio esse.
31 ¶ Consequenter † subdiaconus codicem Euangelij refert: diaconus verò vacuus redit: vt ostendat se prædicatione finita contemplationi vacare. Veniens autem prius ad legendum Euangelium, librum in quibusdam Ecclesijs ferebat, an notandum, quòd ipse non solùm debebat docere: sed & facere. Redit etiam ad episcopum seu sacerdotem, vnde venit: ad notandum, quòd omnis doctrina à
Deo est: & ad ipsum reuertitur. Vnde Salo- Eccl.1
mon: Vnde exeunt flumina, reuertuntur. Textus quoque euangelij super puluinar reportatur: quia Ecclesia, vt audiuit Euangelium, illud suauiter corde suscepit: & lætata est. Iuxta illud: Audiuit: & lætata est Syon: & ait: Psal.96
Anima mea liquefacta est, vt dilectus locu- Cant.5
tus est. Liber quoque euangelij, & turibulum ad Pontificem reportantur: quia ad eum omnia bona referenda sunt, à quo cuncta procedunt. Ipse enim est finis consummans: sed non consumens. α & ω. primus & nouissimus:
initium & finis. Nam & apostoli prædicatio- Apocal.1
ne peracta, ad Christum reuersi sunt, referentes ei gratias de miraculis & prædicationis
32 profectu. ¶ † Episcopus verò tus odorat: & Euangelium osculatur. Primò ad notandum, quia quod Episcopus inspirauit & docuit, hic approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat, nisi quod donat: quia sicut cuncta quæ fecit, bona sunt: sic nulla sunt bona, nisi quæ fecit. Nam vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. ¶ Secundò apertum codicem osculatur, Gen.1
ad significandum, quòd scire debet quòd nu-

da

Universidad de Deusto
Biblioteca

da ac aperta sibi esse debent quæcunque sunt in lege:vnde Luc.viij. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: & Malachiæ ij. Labia sacerdotis custodiunt scientiam:& legem requirunt,supple subditi, de ore eius: extra de hære.cùm ex iniuncto. ¶ Tertiò,quia ipse solus intrat in sancta sanctorum:prout in proœmio huius partis dictum est. ¶ Quartò, quia huiusmodi osculum significat affectum amoris, ad Euangelium, qui præcipuè in Episcopo vigere debet, adeo vt paratus sit mortem pro eo subire.xxv.quæstio.j. violatores. ¶ Quintò,subdiaconus librum apertum prælato seu sacerdoti offert ad osculandum, ad notandum ipsum debere delectari in fide fidelium:quæ infusa est in eis:& patefacta per Euangelij prædicationem:quæ prius in lege fuerat clausa. Postea in quibusdam Ecclesijs liber clausus illis, qui sunt in choro, ostenditur, pro eo quòd post præmissa verba vobis
Luc.8 datum est &c. sequitur in Apostolo: cæteris
33 autem in parabolis. † Et est aduertendum, quòd postquam diaconus lecto euangelio librum osculatus est,ad notandū se ex charitate & amore euangelizasse:tunc demum fertur Euangelium Episcopo:qui Christum significat ad osculandum,id est,ad prædicationem acceptandam: & non ante ad figurandum, quòd Deus illam duntaxat ad prædicationem acceptat:quę sit ex amore & charitate.Veruntamen in missa pro defunctis euangelium non fertur Pontifici ad osculandum: tum quia tunc præmisse rationes cessant:tum quia in Missa illa omnis solennitas subtrahitur, ne festiuæ solennitates cum desolationis mœroribus misceantur.Legent tamen Euangelium in missa pro defunctis,librum in quibusdam Ecclesijs osculatur: quia quicunque illud pronuntiat, debet charitatis amore in illum tendere,cuius doctrinam Euangelicam recitant, qui amor per osculum designatur.
34 ¶ Et est †aduertendum,quòd statim post libri osculum: sacerdos minister Pontificem, qui Christum designat, incensat, ad ostendendum, quòd sacerdotis maximè officium est, oratio
tionis ignitum sacrificium,quod per incensum significatur, Christo offerre non solùm in expiationem delicti: verumetiam in gratiarum actionem:prout in Leui. habetur. Potest etiam sub epilogo dici: quia quod liber Euangelij per subdiaconum portatur: quod diaconus pulpitum ascendit: quod aperto libro populum salutat: & omnes respondent:quod titulum Euangelij præmittit: quod alta voce & distinctè, & contra Aquilonem legit: quod omnis populus aures, & oculos ad librum dirigit: & in silentio ac stando audit: & in fine ad cœlum manus leuans orat dicens, amen. Hæc inquam omnia & singula ex lege sumuntur. Legitur enim in principio Neemiæ,quòd congregato populo Nee.8
ad plateam, quæ est ante portam aquarum, Esdras scriba attulit librum legis Moſi: & stetit super gradum ligneū, quem fecerat ad loquendum, & aperuit librum coram omni populo. Porrò Leuitæ silentium faciebant in populo, ad audiendum legem, benedicentes Deo magno, & omnis populus stans in gradu suo respondit, Amen. Et legerunt in libro legis Dei distinctè & aperte ad intelligendum. Omnis verò populus eleuantes manus suas adorauerunt proni in terram. ¶ Illud
35 †quoque prętercundum non est,quòd euangelijs, quæ in Ecclesijs leguntur, generaliter duæ præfationes præmittuntur: prima est: Initium sancti Euangelij: secunda,sequentia sancti Euangelij. Siquidem prima præfatio præmittitur principio cuiuslibet Euangelij quatuor Euangelistarum: scilicet Euangelio Ioannis:In principio erat verbum:& euangelio Matthæi:Liber generationis: Euangelio Lucæ:Fuit in diebus Herodis: & Euangelio Marci: Principium Euangelio Iesu Christi. Quod in quibusdam Ecclesijs legitur in prima dominica de aduentu, vt ibi dicetur: & tunc non subijcitur illis:In illo tempore:quia in ipsis principijs agitur & determinatur certum tempus:vnde esset nugatio,& superfluerent verba illa. Secunda verò præfatio præmittitur omnibus alijs Euangelijs. Et dicitur sequentia:quia verba ipsa, quæ legenda sunt, sequuntur post initium, seu post ea,quę præcedunt euangelium: vnde sumpta sunt verba sancti euangelij &c.vel sequentia est numeri singularis: & tunc cum dicitur: sequentia sancti Euangelij secundum Ioannem:supple-
36 tur hæc est. ¶ †Sanè in euangelijs,quibus ipsa secunda prefatio præponitur,subijcitur quandoque: In illo tempore: & quandoque non subijcitur.Siquidem siue,in illo tempore: dicuntur, quando ex eorum verbis certum est de tempore: vt præmissum est: & nunc incipiunt per aliquam determinationem regiæ vel altiuis potestatis:vt illud, Anno quinto-

decimo Tyberij:vel per simplicem rei gestę
38 narrationem, certum tempus determinantem:vt illud: Cùm esset desponsata. & illud: Postquam consummati sunt.& illud: Cùm natus esset Iesus.& illud: Factum est autem, cùm baptizaretur.& illud:Cum autem esset annorum duodecim, & illud:Postquam impleti sunt dies.& illud: Vespere autem sabbati. & illud: Elisabeth impletum est &c. Reliquis verò euangelijs subijcitur: In illo tempore:& est sensus,In illo tempore, scili-
2. Cor.6 cet gratiæ:de quo dicit Apostolus: Ecce nūc tempus acceptabile &c. de pœ.distin.j.ecce.
37 ¶ Non †est etiam obmittendum,quòd euangelium legitur in Ecclesia, quandoq; secundum historiam: vt illud, quod dicitur in die paschæ:Maria Magdalene, & Maria Iacobi &c.& illud quod cantatur in natali ad secundam missam de pastoribus. ¶ Quandoq; secundum allegoriam:vt illud, quod legitur in assumptione beatæ Marię in quo mentio fit de Maria & Martha: vbi dicitur: Intrauit Iesus in quoddam castellum &c. prout ibi in septima parte dicetur. ¶ Quandoq; secundum rem:vt illud de sancta trinitate. ¶ Quādoq; secundum personam:vt illud, quod cātatur in festo sancti Thomæ Apostoli, vbi dicitur:Thomas vnus de duodecim. ¶ Quandoq; secundum partem,vt illud,quod dicitur in festo sanctæ crucis, de Nicodemo:vbi dicitur:Sic oportet exaltari filium hominis &c. In quo verbo Christus passionem suam significat:& exaltationem corporis sui in Cruce.Et ideò euangelium, in quo hæc clausula continetur, legitur in festo sanctæ Crucis:& in festo Michaëlis archāgeli: propter illum versum:Angeli eorum semper vident faciem patris mei:qui in cœlis est. ¶ Item etiam secundum partem:vt illud:Liber generationis &c. Et hoc propter vltimum versum in quo fit mentio de Christo. ¶ Quandoq; secundum totum, vt illud quod legitur in circumcisione Domini: Postquam consummati sunt dies octo &c. ¶ Quandoq; secundum tempus: vt illud quod dicitur in prima die quadragesimæ, scilicet propter ieiunium. ¶ Quandoq; propter litanias: vt illud: Si quid petieritis &c. quod in litanijs dicitur, 1
in quo fit mentio de aliquo pane & pisce. ¶ Et quandoque propter locum: vt illud, quod legitur in Dominica sexagesimæ, scilicet Exijt, qui seminat,&c. ¶ Sanè mulier
38 etiam † abbatissa non debet legere euangelium. Licet enim beata virgo dignior & excellentior esset Apostolis vniuersis: Dominus tamen non commisit ei claues regni cœlorum:extrà de pœ.& remiss.noua. Hinc est, quòd abbatissa non potest proprias moniales benedicere, vel earum confessionem in criminibus audire, vel euangelium legere, vel publicè prædicare. In matutino tamen posset: sed non publicè euangelium dicere. vij q.j.diaconissam. ¶ Et nota, quòd quatuor vel xvij.
sunt euangelia de beata Maria: vt dicetur in septima parte sub festo assumptionis.

SVMMA.

1 Symbolum Apostolorum,immediatè sequitur euangelium.
2 Symbolum, dicitur voce sublata maximè in Missa. In prima autem & Completorio, de missa.& num. 3.
4 Symbolum auspicans sacerdos, cur manus eleuet.
5 Symbolum,quid.
6 Symbolum,est triplex.& vnde dicatur.
7 Apostoli Symbolum ediderunt.
8 Athanasij Symbolum.
9 Symbolum Nicenum.
10 Symboli cantandi in Missa vsus à Græcis profectus.
11 Græcorum error de processione spiritus sancti.
12 Græci temerè spiritū sanctum à filio procedere negant.
13 Symbolum maius quibus diebus adhibeatur. vide per discursum.Et num.14.
15 Symboli expositio. & 18.19.20.21.22.23. 24.25.27.29.& 30.
16 Deo credere,Deum credere, & in Deum credere,quid & in quo differant.
17 Diuinarum personarum distinctio.
26 In Ecclesiam quando credamus.
28 Lepræ curatio.
31 Vita æterna.

De Symbolo. CAP. XXV.

IN Vangelio † lecto mox cantatur alta, voce symbolum illud, scilicet credó in vnum Deū: quia enim corde creditur ad iustitiam: ore autem confes

Universidad de Deusto
Biblioteca

confessio fit ad salutem. Ro.x. ideò Ecclesia,
vt ostendat quòd euangelij verbum seu prædicationem fide & corde recipit, mox fidei
symbolum ore decantat. Symbolum ergo
post Euangelium, fidem post prædicationem
ostendit. Vnde Ioan. Hæc eo loquente, multi
crediderunt in eum. Nam secundum apostolum ad Roma.x. Fides ex auditu: auditus
autem per verbum Dei. ¶† Dicitur autem altu voce: vt omnes illud dicant & addiscant.
Omnis enim Christianus tenetur publicè fidem catholicam confiteri: propter quod in
fronte signatur. In prima verò & in completorio sub silentio dicitur, ne musicæ morientes perdant suauitatem vnguenti, prout in
quinta parte sub titu. de prima tangetur.
† ¶ Rursus ideò in Missa patenter dicitur, ad
notandum quòd hodie fides catholica liberè
prædicatur & docetur. In prima verò sub silentio, dicitur, ad notandum, quòd in primitiua Ecclesia præsertim tempore passionis
Christi prædicatores & fidei professores siluerunt: & in completorio ad notandum,
quòd similiter in fine seculorum, antichristi
nempe persecutione inualescente illorum ora
claudentur. ¶ Sanè sacerdos seu Episcopus illud incipit, ad designandum, quòd omne bonum à Christo procedit. Nam omne datum
optimum: & omne donum perfectum de
sursum est. &c. j. q. j. quam pio. Ne autem
mysticus ille cœlestis dicat: Cantauimus vobis: & non saltastis: chorus Euangelicæ doctrinæ consona voce respondet: & solenni
tripudio fidem catholicam profert, dicens:
Patrem omnipotentem &c. quanuis in Missa
Papæ quandoque aliter obseruetur: prout
iam dicetur. ¶† Ad hoc sacerdos illud incipiens manet erectus ante medium altaris,
manibus extensis, sursum eleuatis, quas postquam inceperit, iungit. Siquidem sacerdos
Christum repræsentans, erectus manet: ad
notandum, quòd Christus semper paratus est
cunctis spiritualia bona largiri. Et ante altaris medium: innuens quòd non est personarum acceptator: sed quantum in ipso est, omnibus æqualiter influit: nec angulum diligit, neque sinum. Manibus quoque extensis:
ad designandum, quòd paratus est abundanter bene meritis illa largiri. Sursum tamen
eleuatis, quasi ipso facto ostendens, quòd quę
sursum sunt, quærere, atque à Deo misericordiam poscere: & in eo solo sperare debemus. Deinde postquam inceperit, manus iungit: quia ei soli de perceptis bonis gratias agere: & nos humiliare debemus. Et quoniam
symbolum, verbum est euangelicum, quo ad
sensum: ideò stando illud audire sicut &
euangelium, & sic illo dicto, signum crucis
facere debemus. ¶ σύμβολον, * † autē Græcè,
Latinè sonat indicium, vel signum, vel collatio: tum quia regulam fidei plenam indicat,
& perfectam: tum quia simul in vnum fidei
continet articulos. ¶† Et nota, quòd triplex
est symbolum. primum est symbolum Apostolorum, quod vocatur symbolum minus:
quod videlicet ex institutione Damasi Papæ
dicitur tacitè per ferias in singulis canonicis
horis. Et illud dicitur à σὺν, quod est cum, &
βάλω, quod est sententia: quia compositum
fuit ex diuersis verbis Apostolorum. sicut
pueri in festiuis conuenientes afferre solent
bolos, id est, frusta carnium & panis: quæ in
vnum collecta, symbolum vocatur, id est,
collectio minutiarum. xliij. dist. non oportet.
traditur enim quòd postquam Apostoli spiritum paracletum acceperunt: cum iam forent
ad prædicandum euangelium profecturi, eō
ferentes in vnum super articulis fidei statuerunt: vt sicut omnes erant in vna fide concordes, sic omnes vnam fidem concorditer
prædicarent: & ideò symbolum minus componentes, vnusquisque bolum, id est, particulam vnam apposuit. Vnde secundum apostolorum catalogum siue numerum duodecim particulas dignoscitur continere. † Petrus namque apposuit, Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Andreas: Et in Iesum Christum filium eius
vnicum dominum nostrum. Iacobus: Qui
conceptus est de spiritu sancto, natus ex maria virgine. Ioannes: Passus sub pontio Pilato:
crucifixus, mortuus, & sepultus. Philippus:
Descendit ad inferos: tertia die resurrexit à
mortuis. Bartholomeus: Ascendit ad cœlos:
sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
Thomas: Inde venturus est iudicare viuos &
mortuos. Matthæus: Credo in spiritum sanctum. Iacobus: sanctam ecclesiam, catholicam, sanctorum communionem. Simon: Remissionem peccatorū. Thaddæus: Carnis resurrectionem: Mathias: Et vitam æternam.
¶ Secundum symbolum est: † Quicunque
vult saluus esse &c. Ab Athanasio patriarcha
Alexandrino, in ciuitate Treueri compositum

Rom.10 1 2 Ecclē.10 3 Iacobi 1 Lucæ 7 4 5 * 6 7 8

num. Hoc tamen potest dici tertiumnam
Nicenum de quo sequitur, fuit prius in pri-
ma Nicena synodo compilatū. ¶† Tertiū est 9
Nicenum. xv. dist. c. j. scilicet, Credo in vnum
Deū: quod Damasus Papa ex condicto vniuersalis synodi apud Constantinopolim cele
brare instituit, in missa cantare patenter:
quāquam & Marcus Papa primus statuisset 12
illud alta voce cātari: & vocatur symbolum
maius. ¶ A græcis ergo vsus cantandi ad mis-
sam symbolū, creditur prouenisse: quod si-
militer duodecim clausulas continet. † Prima 10
est: Credo in vnū Deum &c. Secunda: Et in
vnum Dominū Iesum Christum. Tertia: Qui
propter nos homines &c. Et cū dicitur ibi. Et
homo factus est: debemus genua flectere:
quia Christū hominem factum & pro nobis
crucifixū adoramus. Quarta: Crucifixus etiā
pro nobis. Quinta: Et resurrexit tertia die
secundum scripturas id est, eo modo, eo ordine, & eo tempore, quo prædictum est in scripturis. Sexta: Ascendit in cœlū. Septima: Et
iterū venturus est &c. Octaua: Et in spiritum
sanctū Dominū. Nona: Et vnam sanctā catholicam Ecclesiam. Decima: Confiteor vnū baptisma. Vndecima: Et expecto resurrectionē 13
mortuorū. Duodecima. Et vitā venturi seculi, amē. ¶ Et est notandum quòd in prædictis
Niceno & Constantinopolitano cōcilijs nō
leguntur verba illa: secundū scripturas: neq;
illa, filioq; procedit, & quoniā apud † græcos 11
in fine ipsius symboli, sub anathemate dicitur prohiberi, ne quis de fide trinitatis aliud
docere vel aliter prædicare, quàm ibi continetur præsumat: sed & calcedonense
concilio apud eos celebratū anathematizare præcepit eos, qui alterā fidē ausi essent cōponere: pro ferre, scribere, docere, vel aliud symbolum tradere, quàm præmissum est: ideò
ipsi græci nos anathematizatos asserunt, pro
eo, quòd ibi addimus verba ipsa. Sed minus
bene dicūt: tum quia illud nō fuit canon latę
sententiæ: sed cōminatio quædam: tum quia
inferior potentiorem ligare non potest. xxj.
dist. inferior. Romana enim Ecclesia nō subest concilijs, sed potius concilia subiūctūr sibi:
extrà de elect. significasti. Præterea, verba
illa: secundū scripturas: sumpta sunt ex expositione fidei eiusdē concilij Constantinopol.
& sic nihil videtur additum nec errorem aliquem sapiunt: sanè, vt suprà sunt exposita intellecta. Item per verba illa: filioq; non do-
cemus aliud vel aliter de trinitate prædicamus: imò idem. Cum enim filius idem sit cū
patre in substantia: ergo quod à patre procedit, & à filio procedit: & sic nihil addimus, sed
potius declaramus: nec alteram fidem cōponimus, proferimus, scribimus, vel aliud symbolum tradimus: nec in aliquo contra prædi-
ctum facimus anathema. Mirum † tamen est,
quo ausu ipsi græci spiritū sanctū à filio procedere negare præsumunt: cùm & hoc in cō
cilio Ephesino apud eos edito contineatur
expressè: de cōse. dist. v. c. vlt. & penul. sed ipsi
se errasse videtes, quosdā prælatos de suis ad
generale cōcilū Lugdun. sub Grego. Papa. x.
celebratum misertūt, qui in dicto cōcilio publicè nobis videtibus suo & omniū prælatorum & imperatoris romani nomine professi
sunt, quòd spiritus sanctus æternaliter ex pa
tre & filio: non tanquā ex duobus principijs,
sed tanquā ex vno principio. nō duabus spira
tionibus, sed vnica spiratione procedit: extrà
de sum. trinit. & fide ca. prout in eiusdē Gre.
cōstitutione habetur: coràm toto concilio ter
græcè, & ter latinè sym bolum cū dictis verbis: secundū scripturas: filióque similiter de-
cantādo. ¶† Canetur autē hoc symbolū ma 13
iùs in solēnitatibus eorū duntaxat, qui illud
cōposuerūt: & in illis, de quibus aliqua mētio
fit in ipso: videlicet in omnibus diebus domi
nicis. In festiuitatibus Domini, scilicet in natali, Epiphania, cœna Domini, pascha, ascensione, pētecoste & trāsfiguratione: & in festo
de trinitate: & in omnibus festiuitatibus bea
tæ Mariæ, sanctæ Crucis, angelorū, & Apostolorū, de quibus fit mentio ibi: Et apostolicam Ecclesiam. In solēnitatibus autē Lucę &
Marci euangelistarū, dicunt quidā nō debere
cātari: quia illi Apostoli non fuerunt. Idē dici
debet in dedicationibus Ecclesiarū, & in cō
memoratione omniū sanctorū: quāquam &
ipsa sit dedicationis festiuitas. Et dicitur etiā
intra octauā natalis Domini, excepta die In-
nocentium, in qua cātica lætitiæ subticētur.
In octaua tamē cātatur prout in sexta parte
sub illo festo dicetur. Cātatur etiā intra octa
uas Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, Pētecostes: Apostolorū Petri & Pauli, & assumptionis beatæ Mariæ. Licet enim in natiuitatibus Matt. 2
sanctorū Io. baptistæ: & sancti Laurētij, sym- Ioan. 1
bolū nō cāteturiin octauis: tamē eorū cātatur eò quòd intra octauas Apostolorū & assumptionis occurūt: & ob hoc etiā in octaua

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctī Io. baptistæ præfatio de Apostolis: & in octaua beati Laurentij præfatio de assumptione cātatur. In quibusdam tamē Ecclesijs, dicitur symbolū in festo beati Ioannis baptistæ: & nō incompetēter: quia in symbolo de propheta fit mētio ibi: Qui locutus est per prophetas: & quia ipse non solū fuit prophe-
Matt. 2 ta: sed plusqua propheta, de eo quoq; scri-
Ioan. 1 ptum est: Fuit homo missus à Deo &c. & ita fuit Apostolus. de ipso est ait Io. os autem in sermone, qui legitur in festo decollationis Io. par angelis Apostolorum vox. Ipse etiam primò baptizauit & baptismū prædicauit: & in symbolo fit mentio de baptismo. Horum quidem omniū fit cōmemoratio in symbolo. Quorūdā tamē obscurè, vt Epiphaniæ, est tamen illud professū Domini: est etiā festū illud baptismatis, de quo in symbolo cōtinetur ibi: Cōfiteor vnum baptisma &c. & cœnę Domini: sed illa est solemnitas eucharistię ad quā respicit illud: Sanctorū communionē: & angelorū: sed illi nomine cœli debent intelligi: de quo in symbolo dicitur, ibi: Creatorē, vel factorē cœli & terræ, &c. Quibusdā tamen videtur tūc non esse cantandū, eò quòd angeli nunquā habuerunt fidē: sed spem, nec credunt, sed sciūt quoniā plenā scientiam habent. Fit etiam cōmemoratio licet obscurè dedicationis Ecclesiarum: sed ad illā respicit illud: Sanctā Ecclesiam catholicā: tunc enim sanctificatur: & vt ita dicā catholizatur Ecclesia, cùm dedicatur. Ad octauas verò respicit resurrectio mortuorū: de qua dicitur ibi: Et expecto resurrectionē mortuorū. In festo sanctæ Agnetis symbolū non cantatur: quia licet in Ecclesia celebretur: nō est tamē festū octauę: prout in septima parte sub ipso
14 festo dicetur. ¶ †Porrò quidam non absurdè symbolū cantant singulis diebus, à die resurrectionis vsq; ad festum ascensionis: sicut in omnibus diebus Dominicis: & etiam in solēnitate beatæ Mariæ Magdalenæ. dicētes illā
15 fuisse Apostolorum epistolam: eò quòd ipsa prima resurrectionis gaudiū Apostolis renūtiauit: & in festo beati Martini: quia de eo cantatur: Martinus par Apostolis. Quidam etiā dicunt illud in principali festo cuiuslibet Ecclesiæ seu oratorij: non tamen in octauis illorū, si eas celebrent. Verumtamen de quibusdam mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulturæ, quoniam illorum dierum officiū aliorū regnorum regulā non sectatur. Nō dicitur etiā, quando in professis celebratur ad honore beatæ Mariæ virginis, vel sanctæ crucis, vel sancti spiritus: extrà de celebr. miss. consiliū. ¶ In quibusdam locis cātato symbolo, vel cum catatur, populus cantat, Κύριε, ἐλέησον, quoniā posteā Christus & Apostoli docuerūt fideles, fide recepta, laudes Deo dederunt: quas forsitan repræsentat suauissimi symboli melodia. ¶ Illud autem Matt. 15
sciendū est, quòd Christus nō venit prædicare gētibus, sed Iudæis: iuxta illud euangelij: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Vnde præcepit Apostolis: In
viā gentium ne abieritis, & in ciuitates Sama- Mat. 10
ritanorū ne intraueritis: donec post resurrec- Mar. vlt.
tionē præcepit eis, dicēs: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Et ideò in Romano pontificē solēniter celebrāte symbolū fidei, nō cantores in choro, sed subdiacoui ad altare decantant, & generaliter ipsi ad vniuersa respōdent: vsq; dū ipse pontifex dicit: Pax Domini sit semper vobiscū: quoniā vsq; post Christi resurrectionē sola Iudæorū Ecclesia, quæ per subdiaconum, qui sursum ad altare constitit designatur: corde creditur ad iustitiā & ore cōfessio Rom. 10
fit ad salutē: extrà de sacr. e. j. sed extūc cantores in choro respōdent, & vniuersa decantant: quia post resurrectionē Ecclesia gentiū, quā cātores qui deorsum in choro subsistūt, designant, fidē Christi recepit, & laudū præconia personuit saluatori. Inter euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offerto riū: quoniam inter passionem & prædicationem gentilitas fidei votum Deo offerens cantauit: quando mulier Cananea de finibus Tyri & Sidonis egressa, clamauit & dixit:
Miserere mei Domine, fili Dauid. Filia mea Matt. 15
malè à dæmonio vexatur. cuius tandem fidē commendans Dominus, ait: O mulier, magna est fides tua: & fiat tibi sicut petisti. ¶ † Postremò symbolum Apostolorum, tanquam breue & omnia continens, sub compendio exponamus. Credo in Deum patrem, omnipotentem, creatorem cœli & terræ &c. Nota, quòd aliud est, vt ait Aug. credere Deo: aliud est credere Deum, & credere in Deū.
16 †Credere Deo est credere vera esse, quæ loquitur: quod etiam mali faciunt: & nos credimus homini, & non in hominē. Credere Deum, est credere quòd ipse sit Deus: quod etiam

etiam dæmones faciunt. Credere in Deum, est credendo amare: & credendo in eum, ire: credendo ei adhærere: quod soli boni faciūt: ergo qui dicit credo in Deum, mentitur, si nō diligit Deū: nisi dixerit, quòd in persona Ecclesiæ loquitur: dicens autem Deum, singu-
Deut. 6 lariter, deorum fugit pluralitatem. Vnde no-
Ephe. 4 tabiliter in maiori symbolo additū est hoc verbum vnum: iuxta illud: Audi Israël, Dominus Deus tuus, vnus est. Et Apostolus:
17 vnus est Deus, vna fides, vnū baptisma. † Di-
Esa. 40 cens verò patrem, incipit personas distingue-
Esa. 6 re: de quibus Esa. Quis appendet tribus digi-
Matt. 28 tis molem terræ. Et alibi: Seraphin clamabāt sanctus, sanctus, sanctus Et Dominus: Baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij,
Ioan. 5 & spiritus sancti. Et Ioan. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: pater, verbum, & spiritus sanctus. Pater, est prima, nō tempore, sed
22 authoritate in trinitate persona. Quod sequitur, omnipotentem: nomen est essentiale: ideōq; illud ad substantiuum Deum, vel ad relatiuum patrem, non sine ratione referimus, dicentes: Credo in Deum patrem omnipotentem: vel credo in patrē omnipotētem.
18 Similiter & quod sequitur: Creatorem † cœli & terræ: vbi constatur hæreticus, qui alium cœli, alium terræ asserit creatorem: alium cœlestium, alium terrestrium, alium corpo-
Gen. 1. rum, alium animarum: cōtra quos ait Moses.
Psal. 101 In principio creauit Deus cœlum & terrā. Et Dauid. In principio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. &
Colo. 1 Mat. 1 Apostolus: In ipso condita sunt vniuersa in
19 cœlo & in terra. † Sequitur: & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominū nostrum.
Psal. 44 Ecce altera in trinitate, persona. hic est Iesus, qui saluū facit populum suum à peccatis
23 eorum: hic est Christus oleo lætitiæ præ cōfortibus vnctus: hic est enim vnicus patris fi-
Psal. 2 lius: de quo Dauid: Filius meus es tu: ego ho-
Gal. 4 die genui te. Et Apostolus: Misit Deus filium suum, natum de muliere, factum sub lege: hic est Dominus noster, qui nos creauit: qui
20 nos suos alienos, pretio sanguinis emit. † Sequitur: qui conceptus est de spiritu sancto: natus ex Maria virgine. Ecce primum Christi sacramentum, scilicet incarnatio: ac si dicat: Qui cùm sit Deus, factus est homo: non ex virili semine: sed conceptus operatione spiritus sancti, natus ex Maria virgine. vnde Esa.
Esa. 7 Ecce virgo concipiet, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel. Et angelus in
Luc. 1 euangelio: Aue Maria gratia plena, Dominus tecū: & ille: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Quidā tamen hęc verba: Qui cōceptus est de spiritu sancto: iungunt cum præcedentibus. Sequi-
21 tur: † passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & sepultus. Ecce secundum sacramentum: secundum humanitatem Christi, scilicet passio, cuius tempus describitur sub Pontio Pilato: forma subditur, crucifixus: finis concluditur: mortuus, & sepultus: vnde plangens dicit ex ore Dauid, & Hiere-
Psal. 21 mi. Foderunt manus meas, & pedes meos: & dinumerauerunt omnia ossa mea. De morte ait prophetа: Domus Domini fuit exitus mortis. De sepulchro ait Esa. Sepul-
Esai. 2 chrum eius extitit gloriosum. Hæc sunt in
22 euangelio manifesta. Sequitur: † Descendit ad inferos: tertia die resurrexit à mortuis. Ecce tertium sacramentum, scilicet resurrectio: sed de descensu ad inferna præmittitur, ex quo mortui liberantur. vnde in Osee: De
Osee 13 manu mortis liberabo eos: de morte redimā
Luc. 2 eos: ero mors tua, ὁ mors, morsus tuus ero, inferne. Hic est euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius vasa diripit: hic est qui
Psal. 3 dicit in Psal. Ego dormiui, & soporatus
Psal. 56 sum, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me: qui patri dicenti: Exurge gloria mea, exurge cum psalmis, & cythara: breui sermone respondet: Exurgam diluculò, cuius resurrectioni mulieres, & viri perhibent testimonium in euangelio. Quod autem dicitur in maiori symbolo. Resurrexit tertia die, secundum scripturas: exponitur, id est eo modo, eo ordine, & eo tēpore, quo prædictum est à scripturis. Sequitur:
23 † ascendit ad cœlos, sedet ad dextram Dei patris omnipotētis. Eece quartū sacramentū, scilicet ascensio. Ascendit, enim sicut ait Da-
Psal. 17 uid, super cherubin, & volauit super pennas
Psal. 102 ventorū, & parauit in cœlo sedē suā, & regnū
Psal. 102 eius omnibus dominabitur. Cui ait pater: Sede à dextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellū pedum tuorū. Et vt ad ascēsionē, de
Act. 1 visu quoq; testimonium non deesset, ait Luc. videntibus discipuli, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Sequitur: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ecce quintum, quod nondum apertum est sacramētum: veniet enim rex manifestè, cui pater

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.49 iudiciũ dedit.& sicut ait Dauid:Parauit in iudicio thronũ suũ,& iudicabit orbem terræ in
Ioan.5 æquitate:iudicabit populos in iustitia.Et alibi:Deus manifestè veniet,Deus noster,& nõ
Psal.17 & 49 silebit.Et Lucas.Ita veniet,sicut vidistis eum
Act.1 eunte in cœlũ.& Michæas. Iudiciũ Domini
Mich.6 cũ populo suo. Sequitur : Credo in spiritum
Gen.1 14 sanctu.† Ecce tertia in trinitate persona,scili-
psal.147 cet spiritus sanctus : de qua Moses spiritus
Ioan.15 Domini ferebatur super aquas. Et Psal. Flabit spiritus ejus, & fluent aquæ. Et Dominus in euangelio:Spiritus,qui à patre procedit,do cebit vos omnia.Ille enim docet:ille sanctificat:ille viuit:ille peccata remittit:per hunc resurrectionẽ in gloria,per hũc cõsequimur vita æternam.Vnde sequitur:Sanctã ecclesiã
25 catholicã.Et† possumt hæc verba & sequẽtia sic intelligi & coniũgi : Credo in spiritũ sanctum,sanctã Ecclesiam catholicã,id est,credo per spiritũ sanctũ sanctam Ecclesiã fideliũ sanctificari.Item, credo in spiritũ sanctũ, sanctorũ communionẽ,id est,per spiritũ sanctum sanctas in vinculo charitatis viuiri. Et credo in spiritum sanctum,remissionẽ peccatorũ,id est per spiritum sanctum peccata remitti.Et credo in spiritũ sanctũ, carnis resurrectionẽ,& vitã æternã,id est,per spiritũ sanctum gloriã carnẽ consecutura,& animã vitã æternã:vel sic:Credo sanctã Ecclesiam catholicam : non ita dicimur,vt asserit Aug.de
26 cõse.dist. iiij.prima.in fine. credere in Ecclesiam,sicut in Deum:sed in Ecclesia † sanctam catholicã credimus:dum in Eccleſia conuersantes & in Deũ credimus.& quæ sequuntur: nos inde firmissimè cõsequi profitemur, scilicet sanctorũ communionẽ,remissionẽ peccatorũ,carnis resurrectionẽ & vitã æternam: vnde & sic cõiunger: Credo in sanctã Ecclesiam catholicã , sanctorum communionẽ, id est,per fidẽ quam habeo, existẽs in sancta & vniuersali Ecclesia , assequor sanctorũ communionẽ,id est,concordiã & vnionem. Sicut enim est vnus pastor, sic vnũ ouile:sicut vnus Deus,sic vna fides,& vnũ baptisma.Vel præcipio sanctorũ communionẽ, id est.panẽ benedictionis,de quo dicitur Crede & manducasti.de conse.dist.ij. vtquid.Similiter,& quæ
27 sequũtur:Credo in† sanctã Ecclesiã,peccatorũ remissionẽ id est.per fidẽ quã habeo existẽs in sancta & vniuersali Ecclesia , consequor remissionẽ peccatorũ & lepræ curationẽ:de† qua dicitur in lege & euãgelio:Maria
28 soror Aaron , cum septẽ diebus fuerat extra castra,est à lepra mundata.l. dist. §. econtrà. Naamam Syrus septies lotus in Iordane est à lepra curatus sic & Dominus decẽ leprosos mundauit:sed vnus tantùm dedit gloriã Deo. De Magdalena dicitur : quia dimissa sunt ei peccata multa : quia dilexit multùm. Paralytico quoq; ait Dominus:Fili,remittũtur tibi peccata tua. ¶ Sequitur :† Credo in sanctam Ecclesiam catholicam, carnis resurrectionem , id est , per fidem , quam habeo existens in Ecclesia , consequor carnis resurrectionem:de qua Iob : Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum:& in carne mea videbo Deũ saluatorem meum:vnde in euangelio : Deus Abraam.Deus Isaac, & Iacob : non est Deus mortuorum , sed viuorum. Et Apostolus: Omnes quidem resurgemus:sed non omnes immutabimur. Similiter coniungendum est
30 quod sequitur: Credo † in sanctam Ecclesiã catholicã,vitã æternã,id est,per fidẽ quã habeo existẽs in Ecclesia:cõsequar vitã æternã: hæc est terra viuẽtium:de qua Dauid:Credo
31 videre bona Dñi in ter viuẽtiũ.† Est autẽ vita æterna,videre Deũ patrẽ,& quẽ misit Iesum Christũ.De hoc etiã sub sabbato sancto , in sexta parte,vbi agitur de baptismo,dicetur.

Num.12 Num.12
4.Reg.5 Luc.17
Luc.7 Luc.5
Iob 19 Iob 19
Mat.22 Mat.22
Psal.26 Psal.26

PANOTATIO.

* Σύμβολον autem Græcè. Σύμβολον, uariè accipitur,pro uaria uerbi, à quo manat,ratione & natura. Συμβάλλω enim, πρὸ τὸ βάλλω , natura sua actiuum est, & significat committo, collido, confligo, conuenio,confluo,paciscor, cõtractus conuenit,atque ineo .item & coniecio : ut συμβάλλω τὸ γνῶριον. Inde σύμβολον . signum ,ut signa militaria Herodiano. Signis equidem utebantur inuicem Apostoli. Σύμβολον item ,nota,& signum rei apud Ciceronem , ut dictio & nomen,est nota rei animo conceptæ. Σύμβολον etiam ,insignia,id est, πρόσσωμα. Item,omen , καὶ οἰώνισμα , Gregorio. Dicitur & masculino genere. Qua ratione usus est Synesius in τοῦ ἀλλαχῶ: Οὐ γὰρ εἶμαι νομίζων νυμφοῦ ἵππος βαδίζειν ἐπ' ἐκφορὰν,

sine μὴ τοῦ νυμφίου σύμβολον ἐκταίσιον γένηται). Item & fœminino συμβολὴ, conflictus,cõflictio militaris. Σύμβολα etiam dicebantur tesseræ quædam,quæ dabantur publicè è ciuitatibus quibusdam hominibus sibi amicis , ut hospitaliter & amicè reciperentur in oppidis fœderatis. 1
Hodie sic uocari possunt tesseræ collybisticæ, ut placet Budæo, quas literas collybicas uocant , quasi ad permutandam pecuniam externã institutas. Σύμβολον αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον, quasi tessera, & fustum abscissum. Plato in Symposio, σύμβολον commissuram uidetur dicere. homines enim eo 1
in loco aut geminos fuisse , id est, διφυεῖς. Σύμβολον etiam , significat similitudinẽ, & quandam naturæ conuinnitatem , Aristoteli πρὸς γνῶσιν καὶ φθορᾶς. Σύμβολαὶ in conuiuijs dicebantur,quas Terentius & Plautus symbolas uocauerunt. Athen.lib.vij.Conuiuiũ autem ipsum è symbolis coagmentatum,dicebatur συμπόσιον, & δεῖπνον συναγώγιμον, ut ipse inquit. Qui autem symbola non conferũt, ἀσύμβολοι dicũtur. Ἀσύμβολον, etiam pro inerti & inutili ponitur , qui nihil in medium adtulit. Apostolorum ergo Σύμβολον , dicex signum & breuiarium quoddam fidei Christianæ, commistum,constitum & compositum ex multis bolis,id est, 2
fustis particulisque. Symbolorum porrò hæc est lex, ut sententiam absoluant uerbis ad summum quinq;.& quò breuiora sunt, hòc uenustatis plus habeant,quale est illud Augusti: Matura. Obscuritatis aliquid & 3
allegoriæ symbolum condit , ut paulùm à naturali sensu deflectatur : modò ne tanta sit,quãta Pythagoras est usus, ut ab intelligentia dictorum suorum arceret imperitos , qui symbola sua quasi quædam ænigmata lõgissimè abduxit illinc, quò sensus 4
spectaret: ita ut Tyrrhenos induxerit, illis citra omnem allegoriam parère , cùm eam non adsequerẽtur.Vnde συμβολικὸν, pro allegorico & ænigmatico dicitur , apud Plutarchum in viij.Sympos. Nicol. Doscrd.

SVMMA.

1 Prædicationis vsus, vnde.
2 Prædicationis officium, cui competat.
3 Prædicatio,sublimi loco debet fieri.
4 Prædicatio,qualis esse debeat.
5 Prædicationem,quæ sequantur.

De prædicatione. CAP. XXVI.

QVoniã,vt præmissum est, euangeliũ prædicatio est, & symbolum,fidei † professio:ideò post illa,fit populo prędicatio,quasi euangelici verbi , & symboli, siue noui & veteris testamenti expositio, qui modus sumptus est ex lib. Neemiæ,in principio vbi legitur:Et legerunt Leuitæ in libro legis Dei.Neemias autẽ sacerdos , & Esdras Neem.8
scriba interpretabãtur populo vniuersa. Prætereà monebantur antiquitus,qui in fraterno odio erant,vt ad concordiam venirent,prius, quàm communicarent:& mũdi essent,prius, quàm corã suo saluatore,cui nota sunt secreta cordiũ apparerẽt:ex quo siquidẽ prædicãdi vsus in Ecclesia inoleuit.Inde etiam est,ꝙ oratio Domini,quæ est ad primam:& in alijs horis voce demissa,dicitur ad missam alta voce,& patẽter dicatur:quia in huiusmodi fraterna monitio continetur:communiter tamẽ post prædicationẽ symbolũ decantatur:quia fidẽ prædicatã se tenere Ecclesia profitetur.
¶ Verũ† cùm prædicandi officiũ priuilegiatũ sit:nullus prędicare debet,nisi cui cõmittitur: aut cui ex officio sibi iniũcto incumbit,iuxta illud Apostoli:Quomodo prædicabunt , nisi Rom.10
mittãtur:extrà de hæreticis.cũ ex iniuncto.& ideò prædicaturus licentiam petit dicẽs:Iube Domine. Debet autem † prædicator in loco eminẽtiori esse,sicut & euangeliũ legẽs propter rationes sub ti.de euangelio scriptas.Nã Matt.5
& Iesus videns turbas,ascẽdit in montem, & aperiẽs os suum, docebat eos.Et Esdras fecit Neem.8
gradũ ligneũ ad loquendũ:vt dictũ est in prima parte sub tit.de Ecclesia , vbi de pulpito agitur.¶ Debet † tamen humiliter proferre, quæ docet:nec secũdũ Greg.xlvj.dist. habet. in fi.illũ elatis moribus,prædicet,quẽ in cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dibus audiētiū sacris sermonibus insectatur. Et secundū Amb. prædicatio Christiana non indiget pompa: nec cultu sermonis. debet quoq; secundū Greg. prædicator esse eloquutus in silentio: vtilis in verbo ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. xliij. dist. sit rector. Sunt tamē nōnulli huius doctrinę oblii: qui sicut ait Bæda, ij. q. vij. secuti sunt: auditores suos in præcipitiū mergūt: quibus nō salutaria, quæ corrigant: sed quæ illos delectent, errōnea prædicant. Alij verò secundū Greg. xlix. dist. hinc & enim. viij. q. j. oportet. xliij. dist. §. si dū æstimari hebetes nolunt, sæpe ex immoderata subtilitate, se in quibusdam inquisitionibus plus quàm expediat, exercēt se, secreta mysteria sua prædicatione nō intelligetibus referado. Oportet enim eū, qui docet, & instruit, pro ingenio discētiū semetipsum aptare, & verbi ordine, pro audiētiū capacitate dirigere: quoniā qui docet ea, quæ ab auditoribus intelligi nequeūt, nō ad eorū vtilitatē: sed ad sui ostentationē facit: vt plura scire videatur: vel adulatione, vt eis placeat: quibus secreta reuelat: iuxta quod Apostolus ait: Christus me misit prædicare nō in sapientia verbi. ¶ In concilio Carthagin. de consec. dist. j. sacerdote. statutum, vt sacerdote verbū, scilicet prędicationis in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, videlicet contemnens excommunicetur. ¶ Post prædicationē, fit cōfessio† & indulgētia pro cōmissis & omissis cōceditur: vt sic cōsecutis emundatis: iuxta illud propheticū: & scopebā spiritū meū, accedāt singuli ad cōmunionis sacramentū, quod mox in missa: vel sacramēta liter vel spiritualiter recepturi sunt: quæ spiritualis cōmunio fit per fidem, operantem per dilectionē: iuxta illud Aug. Crede, & manducasti: de consec. dist. ij. vt quid.

Corin. 1

5

Psal. 76

SVMMA.

1 Canon Missæ, in quot partes diuidatur.
2 Secreta, in quot partes diuidatur.
3 Offertorium, vbi quandóve fiat.
4 Offertorij versus, hodie sæpe intermittitur, idq; temerè.
5 Offertorium vt cantetur, à patribus receptum est. idq; de causa. num. 6.
7 Offertorium, vnde nomen traxerit.
8 Offertorio facto quid faciat sacerdos.

Secunda pars missæ in offertorio.

CAP. XXVII.

SEcunda pars missæ in offertorio, siue in Dominus vobiscū, incipit: quæ in quatuor † subdiuiditur particulas. ¶ Prima, dicitur secretella. ¶ Secunda, præfatio. ¶ Tertia, canon. ¶ Quarta, oratio dominica, cum sua præfatione, scilicet præceptis salutaribus. ¶ Potest etiam quicquid ab hoc loco, vsq; in finem missæ dicitur, secreta vocari: quę secreta in quinq. diuiditur partes. ¶† Prima est ab offertorio vsq; ad perfectionem: & hoc specialiter dicitur secreta. ¶ Secūda, dicitur præfatio. ¶ Tertia, canon. ¶ Quarta, oratio dominica. ¶ Quinta, est embolismus. Quia etenim fuit dominici sanguinis effusio. ¶ Prima, in circūcisione. ¶ Secunda, in sudore. ¶ Tertia, in flagellatione. ¶ Quarta, in crucifixione. ¶ Quinta, in mortui lanceatione. ¶ Sanè ordo conueniēs est vt post prædicationē sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Prædicatio quidem est in euangelio: fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio: quapropter offerenda cantatur: quia sacrificium laudis offertur: vnde Psal. Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam Domino. & in Paralip. Cùm offerrent holocausta, cœperūt laudes canere Domino, organis, & in diuersis, quæ Dauid rex cōparauerat, concrepare. † Offertorium quidem inter euangelium & sacrificium canitur: prout in tit. de symbolo dictū est. ¶ Sacerdos autē dicturus, oremus, præmittit Dominus vobiscum: quasi diceret: nisi Dominus sit vobiscum, orare non possumus ad salutē nostram. Subijcit ergo oremus, monens populum orare: vt fidem in symbolo recitatam credat: & in ea stabilis permaneat. quia & Christus discipulis suis dixit: Orate &c. Luc. xxij. monens etiam vnumquēq; ad se redire, conscientiā suam discutere, & seipsum in bo locaustū iustū Deo offerre. Prius ergo quàm chorus cātet offertoriū, salutatur à sacerdote, vt possit deuotè cantare: & mox postquā ille dixit, oremus: chorus cantat canticum offerentium: siue offertorium: & populus offert: vt notetur, quòd post impletionem mandatorum offerimus nos ipsos: sicut sub tit. de oblatione dicetur. ac si vnusquisq; offerens dicat: Credo: & fidem quam in symbolo professus sum, opere compleo. & oratiori sacerdotis consentio: vnde & sacerdos statim offert

Psal. 26
2. Para. 5

4 offert dona consecranda. ¶ Et attende, quòd offertorij versus cum multa diligentia ab antiquis patribus inuenti, hodie plerisque locis omittuntur: tum breuitatis causa: vt tam ministri, quàm populus oblationibus, orationi, & sacramento altaris liberius vacent: tum etiā, quia sicut ait Aug. xij. dist. omnia. ipsam Christianam religionem paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse libera. Et secundum Hier. de consec. dist. v. non medio criter. Melior est quinq; psalmorum, cum cordis hilaritate decantio, quàm totius psalterij cum anxietate modulatio: verborum etenim multitudine Deus flecti non potest. Solùm ergo in offertorio, quod dicitur in missa pro defunctis, versus ipsi hodie dicuntur: quia officium illud non sequitur, in multis normam

5 alterius officij. ¶† Porrò à patribus introductum est, vt offertorium cantetur: quia (vt præmissum est) quando offerebant, in tubis clangebant: hilarem namq; datorem diligit

2. Cor. 9 Deus. xxij. quæstio. vj. §. ex his. Inductum est etiam ex eo, quòd Salomon in dedicatione templi, & altaris, innumerabilem multitudinem holocaustorum obtulit, cum magna

3. reg. 8 solennitate: & à Mose cui descendenti de

Exod. 35 monte & populum salutanti, & oranti occurrit populus, & munera obtulit. † Cantatur

6 etiam offertorium, dum offertur, ad memorandum iucunditatem Israēlitici populi, offerentis denaria ad ædificium tabernaculi: vel potius ad designandum clamorē mulieris, de qua legitur in Apoc. xij. ca. Mulier, id est, Ecclesia amicta sole, id est, Christo, quē induit in baptismo: habens lunam sub pedibus, id est, omnia mutabilia calcans, & in capite coronam duodecim stellarum, id est, chorum duodecim Apostolorum: & habens in vtero, supple ea, quæ in sui initio gesta sunt: clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Clamorem ergo eius parturientis vel salubrem Domini cruciatum imitatur offerenda, per suum grauem & grandisonum cantum: quæ pneumie

2 distentia, & versibus fœcundata: quantumuis longa iubilatione, quod significat, non satis exprimere valet. Quis tamen offertorii cantare instituerit, ignoratur. Traxit † nomen

7 offertorium à feria, quod est oblatio, quæ in altari offertur: & à pontificibus consecratur: inde offertorium dicitur, quasi præfertum:

3 oblatio verò, vocatur, quia offertur. Dicitur etiam offertorium, quia dum offerenda cantatur, sacerdos accipit oblationes, vel hostias à ministris: de quibus sub tit. de oblatione dicetur. ¶† Aduertendum autem est, quòd licet sacerdos præmittat oremus: non tamen immediatè orat, imò turificat, oblationes recipit, & alia agit: quasi ipso facto dicatnō cessāt orare, qui non cessāt bene agere. Dū ergo offertorium canitur, & incensum portatur, instante memoria dominicæ passionis, silentiū obseruat, vsq; dū alta voce dicit: Per omnia secula seculorum. Illud insinuās, quòd Iesus post suscitationem Lazari non palam ambulabat apud Iudæos, cùm cogitarent eum interficere: sed abijt in ciuitatem, quæ dicitur Effrē, & ibi morabatur cum discipulis. Collegerunt enim pontifices & Pharisēi concilium: & vnus ex ipsis, Cayphas nomine, dixit: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & nō tota gens pereat. Et ab illo die cogitauerunt eum interficere: de hoc dicetur sub tit. de inclinatione sacerdotis.

Ioan. 11

SVMMA.

1 Manus lauat sacerdos demùd, statim ab offertorio, & turificatione. & qua de causa. Et qua significatione. num. 3:
2 Manuum lotio fit semper ad dextrum altaris cornu.

De *manuum ablutione.* CAP. XXVIII.

PRius, quàm sacerdos offerat, manus iterum lauat, quamuis † prius dum vestibus se ornaret, lauisset, prout dictum est sub tit. de capitis coopertione. Et etiam post secundam turificationem iterum lauat: vt sic magis ac magis mundatus offerat hostiam immaculatā, sanctam, Deo placentem. Nam & Psal. cùm mundatus esset, petebat amplius emundari, dicens: Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato &c. Lauat † autem semper ad dextrum cornu altaris: nam dextra prosperitatem, sinistra aduersitatem significat: quia igitur plures peccatur in prosperis, quā in aduersis: iuxta illud Psal. Cadent à latere tuo scilicet sinistro, mille, & decē millia à dextris tuis. meritò magis laudandū est ad dextrā quàm ad sinistrā. Sacerdos itaq; † hostiā oblaturus lauat manus: ad significandum, quòd lauare ac munda-

Psal. 50

Psal. 90

Universidad de Deusto
Biblioteca

re debet conscientiã lacrymis pœnitentiæ,& cõpunctionis:iuxta illud: Lauabo per singulas noctes lectum meũ:lacrymis meis stratũ meũ rigabo. Et ideò tunc dicit:Lauabo inter innocentes manus meas,id est, opera:& Esa. Lauamini,& mundi estote. Nam & Christus prius, quàm verum & vnicum sacrificium in ara Crucis offerret, in resuscitatione Lazari lacrymas miseratus effudit, euang. testante: Iesus inquit,infremuit spiritu:turbauit semet ipsum, & lacrymatus est. Lauat etiam manus,ne reus sit corporis & sanguinis Domini: iuxta illud: Mundæ sint manus meæ à sanguine huius:& vt mundi sint à terreno pane, tam in populi oblatione recepto,vel à terreno desiderio.

Psal.6
Psal.25
Esa. 1
Ioan. 11
Matt. 27

SVMMA.

1 Pallam super altari disponit diaconus,sacerdote manus abluente.
2 Sacrificium altaris,ex quo cõfici debeat.
3 Corporale,quid significet.
4 Corporale,qualiter complicetur,& sternatur super altari. Et quàm variè idipsum significet.
5 Corporale,quandiu maneat super altari.
6 Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vasa sacra.
7 Palla altaris,quid:& vnde dicatur.

De pallis, & corporalibus.

CAP. XXIX.

1 INterim verò dũ sacerdos manus abluit, diaconus † corporalẽ pallam, super altare dispo nit:in quo admonentur ministri & populus:vt sint ab omni carnali cupiditate mundi:sicut ipsa palla mũdata est à naturali viriditate, & humore: munditia quoq; corporalis significat munditiam populi fidelis. De hac palla in canone ita dicitur, de consc.distin.j.ex consulto. Ex consulto enim omnium constituimus, vt sacrificiũ altaris† non in serico panno,aut intincto quisquã celebrare præsumat:sed in puro linteo ab episcopo consecrato:terreno,scilicet lineo,id est, de terra procreato, atq; contexto:sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea, munda sepultum fuit:& Christus veram carnem passibilem & mortalem de terreno virginis corpore assumpsit: de lino igitur candido, non intincto ex institutione Sixti Papæ & Eusebij,sit corporale.

2 Matt. 27

3 ¶ Significat† autem corporale passionis intentionem seu corpus Christi: quia sicut linum multo labore ac multis tonitionibus acquirit candorem:ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. ¶ Significat etiam Ecclesiam: per quã corpus Christi intelligitur:quæ multis passionibus, & pressuris ad candorem æternæ vitæ perducitur. ¶ Tertiò,significat ipsum Christũ. Cùm enim sic complicetur, vt nec initium nec finis eius appareat:sic eius diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et sicut oblata cõiungitur corporali, & ponitur in altari: sic Christi caro iuncta diuinitati, affigitur Cruci. Et nota

4 † quòd in quibusdã Ecclesijs palla corporalis, quæ calici supponitur, in longũ altaris extenditur:quæ quatuor in longũ,& tres habet plicaturas in latum. Siquidem in longum altaris extenditur: quia vt aiũt quidã,linteamen,quo Christi corpus inuolutum fuit, per illã figuram extensum in longitudine sepulchri inuentũ est. Quatuor eius plicaturæ in longum,quatuor designant cardinales virtutes,scilicet iustitiã,prudentiã, temperantiam, & fortitudinem:per quas innatæ nobis passiones reprimuntur. Tres verò plicaturæ in latum,tres theologicas virtutes,scilicet fidem, spẽ,& charitatẽ: per quas Deo vnimur figurant. ¶ Potest quoq; & aliud in his figurari. ¶ Duplex enim est palla, quæ dicitur corporale:una,scilicet quam diaconus super altare extendit: altera quam super calicem plicatã imponit:significantes duo linteamina, quibus Ioseph corpus Christi inuoluit. Extensa, repræsentat syndonem qua corpus fuit in sepulchro inuolutum: & inde corporale vocatur: plicata super calicem posita, sudarium quo caput eius fuit separatim inuolutum. Siquidem extensa, quæ corporale vocatur, significat fidem:plicata, quæ sudarium vocatur,intellectum:hoc enim mysteriũ credi debet:sed comprehendi non valet: vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. de pœ. dist. iiij.in domo. Secundò quoq;, corporale sine syndone subsistens,significat Christi humilitatem in passione:sudarium verò laborem. Tertiò,corporale,significat linteum,quo Christus erat præcinctus: sudarium laborem in persecutionibus. Adhuc palla | super calicem posita, aliquam,

Ioan. 20

aliquam,scilicet superiorem eius partem non totum tegit:in quo datur intelligi, quòd sudarium aliquam partem capitis Christi tegebat:& aliquã non:sicut mos est Iudæis facere:quædam tamen Ecclesiæ non habent, nisi vnum corporale:pro eo quod in euangelio legitur,quòd Ioseph corpus Iesu inuoluit in syndone munda.non enim dixit in syndonibus,in plurali:& hoc ad significandum sacramenti vnitatem:& significat syndonem, qua

5 Christi corpus fuit inuolutum. ¶ † Corporale autem ideò remanet super altare vsque post sumptionem corporis & sanguinis:& eleuationem calicis de altari:quia linteamen & sudarium in sepulchro vsque post domini resurrectionem remanserunt. Præterea corporale remanens,propter sui albedinem, ostendit munditiam mentis:quam semper habere

6 debet corpus domini sumẽs. ¶ † Sother Papa xxij.distin.sacratæ.statuit ne fœminæ sacratæ,vel moniales sacra vasa,puta calicem,vel patenam,vel sacras pallas,& corporale contingant. Ipse tamen huiusmodi ornamenta altaris & ministrorum facere possunt:exemplo Mariæ quæ talia fecit,& texuit in vsum mysterij tabernaculi fœderis. Communi-

7 ter † tamen palla vocatur munda mappa super quam distenditur corporale. Et dicitur palla,eò quòd palliat vel abscõdat in se mysterium suprà dictum. Debet autem altare duplici mappa operiri:ad duplicem stolam,mentis,scilicet & corporis designandam.

SVMMA.

1 Manibus Episcopi aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat. Item subinde Episcopi munus.nume.2.
3 Episcopus accedit ad altare sine mitra, & baculo.
4 Offertorium,triplex. Et ex quo illud fieri debeat.
5 Offerendi antiquus mos.
6 Panes sacerdotales:itẽ,ppositionis.nu.7.
8 Hostia rotunda cur fiat.
9 Oblationum duo genera:donum quippẽ, & sacrificium.
10 Sacrificium,quid.
11 Libare,quid.
12 Hostia,quid.
13 Holocaustum,quid.
14 Ministrorum officia circa oblationem sacerdotis.& nu.16.
15 Panis & vini oblatio,quid signet:cùm & vnũ solùm sacrificium sint.
17 Diaconus patenam cum hostia,offert sacerdoti,& qua significatione.
18 Aquam cum vino miscere in calice inferiori Episcopo non licet. Et quid commistio designet. Et id ex cuius institutione. Et quorsum. numero 19.
20 Sacerdos missurus aquam in vinum,cur paxillum in terram fundat.
21 Aqua benedicitur,vinum minus. Et quid ita.
22 Manus osculum,quid significet.
23 Hostia, ferè ponitur inter sacerdotem,& calicem.
24 Ampulla,quid.& vnde dicatur.
25 Calicis ferendi mos, variè. Et cur maximè læua.26.
27 Cantoris primi officium. Item secũdi.nu.28.
29 Patenæ absconsio seu velatio, quid significet.& nu.30.
31 Subdiaconus qualiter teneat patenam.
32 Offerre debet populus.& vnde offerendi mos.& nu.34. Et quæ significatio oblatorũ.
33 Sacrificiorum legalium diuersa genera.
35 Offerens manum sacerdotis osculatur.
36 Clerici & monachi,an & quando offerant.
37 Oblationes qui recipiant.
38 Pontifex Romanus quas oblationes tangat.
39 Oblatio pro defunctis,cuiusmodi sit.
40 Moses iubet finem imponi oblationibus.

De oblatione Sacerdotis, & de officio ministrorum circa illam, & de Patena, & de Oblationibus populi, & Clericorum.

CAP. XXX.

1 POst igitur manibus diaconus vel sacerdos,minister † extersis manibus mediante munda tobalia,accipit manus episcopi:quasi inuans illum de faldistorio ad surgendum: quod quidem fit non ad adiuuandum,sed potius ad prouocandum illum,id est,Christum quem significat:quòd surgat,& pro populo oret. Iuxta illud: Exurge domine,adiuua nos. Et iterum: Exurge,qui dormis,& sic mediante munda tobalia,ad notandum,quòd mediante munditia manuum, id est,operum nostrorum,excitatur dominus ad adiuuandũ omnes nos apud patrẽ. Si autẽ hoc ad ipsum pontificem Christi vicarium

Psal.43
Ephe.5

l 5 referatur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

referatur: tunc dicendum est,quòd ipse prouocarus adiuuatur per munditiam mentium eorum, pro quibus orat: vt eius oratio efficax habeatur. Rursus Christus omnia bona opera Ecclesiæ principaliter operatur:sicut legitur in Esa.Omnia bona opera nostra operatus es in nobis Domine.cuius locum gerit episcopus.Minister verò,tanquam eius famulus,eius coadiutor,cypum cooperantis Ecclesiæ gerit:quę in suis operibus Christi operantis ministra est,& adiutrix:sicut dicit Apostolus:Coadiutores enim Dei sumus: qui tobalia,id est,deuotam reuerentiam adhibet.quoniam,secundum Apostolum,Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis,quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo. Deinde episcopus † vel sacerdos ingreditur sanctuarium,perueniens ad altare consecratum:hic est Christus qui cœnaculum grande stratum est ingressus,cum discipulis cœnaturus:& eis corpus suum traditurus:vbi mysticam oblationem accepit à ministris, insinuans illud, quod Ioānes euangelista describit:Iesus (inquit) ante sex dies paschæ venit in Bethaniā: vbi Lazarus mortuus fuerat,quem suscitauit Iesus:& fecerunt ei cœnam: in qua Martha ministrabat.¶ Procedit autē ad † altare absq; mitra & baculo:& cum vestibus sacris:prout in suis locis dictum est.Considera ergo ordinem:nam euangelium præcedit:fides in symbolo sequitur,deinde munera offeruntur:necesse est enim primum audire:quomodo inquit Apostolus,credent,sine prædicāte?deinde,quis nisi rectè crediderit,munus Deo acceptabile offerre nō poterit:quia sine fide impossibile est Deo placere. ¶ Hic ergo de triplici oblationis genere dicendum est:videlicet de oblatione sacerdotis, ministrorum,& populi.Sacerdos itaq; primò offert seipsum. † Offerenda etiam sunt, quæ sunt Dei,Deo, id est,animę habētes similitudinem Dei impressam.Deinde,quæ sunt sacrificio necessaria,scilicet panem,vinū,& aquam,& alia sacrificio apta.¶ Et † nota,quòd in veteri testamento ponebantur super mensam tabernaculi.xij.panes azymi & similia,mundi valdè: & ponebātur seni altrinsecus:& singulis supponebatur patena aurea:& super patenam pugillus turis.Panes † autem illi,dicti sunt sacerdotales:quia soli sacerdotes eos de altari sublatos comedebant: vel secundum Iosephum:quia Dominus præceperat,quòd soli

Esa.26 7

Luc.22

Ioan.12

Rom.10

Hebr.11

Exod.40

sacerdotes,illos formarent, & coquerent:& ponerent in mensa, & tollerent: ipli tamen hoc non obseruauerunt.Et ex his colligitur q; sacerdotes debeant hostias facere per seipsos. † Dicebantur etiam panes propositionis,quia positi erant super mensam propositionis coram Domino:in memoriam sempiternam duodecim tribuum filiorum Israel: vel porro positi,id est,longo tempore positi, scilicet per totam hebdomadam.Nam in diluculo sabbati recentes,& calidi imponebantur mensæ,& erant ibi immoti,vsque ad sequens sabbatum:& tunc subtrahebantur:vel erant ibi in æternum,per successione ponendi in mensā.¶ Hostia autē formatur † rotunda:quia domini est terra, & plenitudo eius orbis terrarum,& vniuersi,qui habitat in eo, vnij.distinctio.quo iure.& ipsa sui forma significat illum,qui principio caret, & fine: quamuis ipse sit α & ω principium principiās, atque finis.Apoc.j.c.¶ Rursus cum figura rotunda formetur à puncto ad punctum: per hoc innuitur,quòd ab ipso sunt omnia: & ad ipsum omnia retorquentur:vnde Psal. Veritas tua in circuitu tuo.De hac figura dictum est in proœmio secundæ partis:de hoc etiam dicetur in sexta particula canonis super verbo:Accepit panem.¶ Cæterum duo sunt,quę offeruntur: donum videlicet & sacrificium. ¶ Donum dicitur,quicquid auro vel argento, vel qualibet alia specie offertur.Aliud tamen est donum,& aliud munus.prout dicetur sub prima particula canonis super verbo,hæc dona.¶ † Sacrificium,est victima & quæcunque in ara cremantur,seu ponuntur:quasi sacrum factum,vel signum:quia prece mystica consecratur,pro nobis in memoriam dominicæ passionis.Quidam autem peruersi hæretici nobis ad præsumptionem magnam reputāt: quia sacrificamus & consecrationem hostiæ sacrificiū appellamus:cùm scriptura ex persona domini dicat:Nolo sacrificium:& Esa.Ne offeratis vltra sacrificium frustrà.Et in euangelio: misericordiam volo,& nō sacrificium. Dauid:Si voluisses sacrificium &c.De hoc,& quid sit sacramentum, dictum est in prima parte sub titu.de ecclesiasticis sacramentis. Omne autem, quod Deo datur:aut dedicatur:aut consecratur.Quod dedicatur,dicendo datur: vnde & appellatur. Errant igitur, qui consecrationem,dedicationem significare putant.Immolatio ab antiquis dicta est:

Exod.25

Psal.88

Esa.1

Matt.5

Psal.50

eò quòd

eò quòd in mola altari superpositā victima redderetur:mactari enim post immolationē est:nunc autem immolatio pani & calici conuenit:libatio † verò tantùm calicis oblatio est:iuxta illud:& libauit de sanguine vuæ.& illud poëticum:Nunc patēras libate Ioui.Libare enim propriè est effundere: & antiquitus quod in liquida materia offerebatur, vt vinum & oleum,libamen dicebatur:quod verò in sicca,vt similia panis,& tus,oblatio nominabatur.Hostiæ apud † veteres dicebantur sacrificia:quæ fiebant prius,quam, contra hostes pergerent:victima verò sacrificia quæ post victoria deuictis hostibus immolabant: de quo sub.vj.particula canonis dicetur super verbo:Qui pridie.& erant victimæ maiora sacrificia,quam hostię.vel Victima dicebatur,quia victa ducebatur ad aras.¶ † Holocaustum illud est,vbi totum,quod offerebatur,puta agnus vel vitulus, in altari igne consumitur.ὅλος,enim græcè,dicitur totū:καυστὸν incensio.Cæremoniæ apud latinos, dicuntur sacra omnia:quæ apud græcos ἔργια vocantur:propriè tamen cæremoniæ,à carendo dicuntur:eò quòd his,quæ in sacris offeruntur, in suo vsu careant homines. Alij appellant ceremonias obseruantias Iudæorum in abitinentia quarundam escarum, secundum veterem legem,à carendo:quia carent rebus,quibus abstinent.Panis autē & calicis sacramentum,eucharistia dicitur:prout dicetur sub dicto verbo:Qui pridie.¶ Porrò circa oblationem sacerdotis † ministri sua officia exequuntur.diaconus enim corporalem super altare explicat & disponit:in quo ostenditur quòd euangelium Christū seu corpus Christi,imò tantam ipsius humanitatem plenè describit. Corporale enim hoc corpus Christi significat:prout in præcedenti tit.dictum est.Deinde subdiaconus in primis calicem præparet: panem & vinum in illo disponens,à sacerdote postmodùm consecranda, quia nimirum lex,quæ per subdiaconum hic congruè designatur, huiusmodi oblationis mysterium præsignauit,dicens:quòd Melchisedech sacerdos obtulit Abrahæ panem,scilicet de frumento,& vinum de racemis à Christo postmodùm exhibenda,& in veritate consecranda: sicut in Genesi habetur: & dicetur sub sexta particula canonis,super verbo:Accepit panem.Oblatio † panis & vini, significat pia desideria fidelium seu pro immolatione

11

Eccle.50

12

16

13

14

Gen.14

15

17

seu pro hostia viua.¶ Rursus in pane corpus Christi,& in vino,sanguis eius,in aqua populus repręsentatur.Et dicitur panis,à πᾶς,quod est totum: quoniam hic & in futuro est tota vita nostra.vinū dicitur à vite,cui Dominus in euangelio se comparat.Aqua verò ab æqualitate dicitur:quia per hoc sacramentum angelis æquari debemus .Licet autē duæ sint species:nō tamen sunt duo sacrificia:vnitas enim verbi,vnitatem efficit sacrificij:hoc est enim illud pallium, quod Noë filij contexerunt: quo Christiani Christi ebrietatem,id est,passionē sub sacrificio tegunt. Deinde † subdiaconus ferens in manu sinistra calicem & desuper corporale & illum diacono offerent, significat quòd dominus subdiaconus fuit, quando librum aperuit:& diaconus,quādo dixit:non veni ministrari,sed ministrare. Diaconus verò patenā cum hostia de manu subdiaconi recipit, inter pollices & indices vtriusq; manus, interposito tamen manipulo inter ipsos pollices,& patenā.Nempe manus subdiaconi,opera sunt legis:patena,latitudo cordis:manipulus,opera euangelij:pollex,vigor virtutis: index, discretio.Fiunt igitur hæc ad significandū,q; opera legis,& latitudo cordis,ac opera charitatis,nō sufficiūt ad salutē: nisi operibus euangelicis, quorum diaconus annuntiator est,cum vigore virtutis,& discretione mentis adhibitis adiuuentur atque perficiantur. Supponuntur autē indices pollicibus,ad notandū,quòd virtutis vigor exercendus non est,absq; discretione, quæ cunctarū est mater & fundamentum virtutū:extrà de offic.cu.c.j. ¶ Subsequenter † diaconus ipse patenam cum hostia,ex institutione cōcilij Anthiocheni.l. distin. presbyteros. xxv.distin. perlectis.pontifici repręsentat,ad notandū q; per euangelicam traditionē, quam diaconus figurat,ad altare,id est,ad solennē ritū peruenit Ecclesia:quia lex quæ per subdiaconū signatur,hoc nostræ salutis sacrificiū solūmodo pfiguravit,vt pmissum est,& pontifex seu sacerdos hostiā collocat sup altare:calicē verò cū vino,ipse diaconus retinet, & collocat in altari.Circa quod notandū est,q; hostia significat corpus Christi nō sanguinē:sacerdos Christū:solus ergo sacerdos absq; cuiusq; adiutorio illam offert,dicēs:Suscipe sancte pater &c.quia Christus seipsum in ara crucis obtulit Deo patri:& illam in altari super corporale quasi supra sindonem mundam dispo-

Matt.20

11

tus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nit,inuens quòd ipsemet Christus hoc sacramentum instituit & Ecclesiæ tradidit obser-
Luc.22 uandum, dicens: hoc est corpus meum &c. hoc facite in meam commemorationem &c. Disponit autem & collocat hostiam cum signo crucis:quia sicut Christi oblatio in cruce facta fuit: sic & oblatio sacerdotis, qui in illius memoriam fit,cum signo crucis fieri debet. Collocat etiam illum directè super crucem,in cõsecratione altaris cum chrisma te factam:quia & Christus carnem suam cruci affixit. Verùm vinum in calice,sanguinem Christi designat: & ideò solus diaconus absque sacerdote,qui Christum designat,calicem tenet: ad notandum, quòd in Christi immolatione sanguis fuit à corpore separatus:non tamen solus,sed vnà cum sacerdote illum offert: & super pallam corporalem collocat, seu potius sacerdotis illo mediante: quod ex eo patet:quia non dicit offero.in singulari: sicut dicitur in hostiæ oblatione:sed dicit:Offerimus tibi domine &c.Ex quo etiã clarè conuincitur,quòd ambo pariter debent ipsa verba proferre. Diaconus ergo calicem vnà cum sacerdote offert: quia non solùm 20
Christus seipsum Deo patri obtulit, verùm etiam per euangelium suum,cuius diaconus est figura,& baiulus, huius sacrificij ritum instituit,& Ecclesiæ commendauit,quam institutionem,& commendationem ipse diaconus tanquàm prædicator euangelij enuntiare & manifestare debet ex suo officio,ab ista militante Ecclesia obseruanda. Ideóq; parti- 21
cipari debet sacerdoti in calice offerendo:nõ tamen in consecrando, quia illud solius est
18 officium sacerdotis.Solus † tamen episcopus vel sacerdos aquam vino commiscet in calice,quod nulli inferiori facere licet,quoniam solus Christus populos sanguine suo redemit. Prætereà admistio,huius vnionem populi,cum Christo designat,vt sequitur,quæ fieri non potest,nisi per gratiam Christi, cuius typum gerunt pontifex & sacerdos. ¶ Commiscetur autem aqua vino in calice, ex institutione Alexandri papæ.j. ¶ Primò † ad notan-
19 dum,quòd nunquam salus populi esse potuit sine sanguinis effusione:nec etiam sanguinis effusio sine populi salute:quia Christus populum sibi reconciliauit in morte.Scriptum est enim,quòd aquæ multæ, sunt populi multi: Christus autem sanguinem suum fudit pro
Luc.22 populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui testamenti:qui pro multis effundetur,in remissionem peccatorum. ¶ Secundò,ad notãdum,quòd de latere Christi simul exiuit & sanguis & aqua,quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Cùm ergo aqua vino miscetur,tunc Christo populus adunatur: de consecra.distin.ij. cum omne.prope finem. Hoc quoque mysterium lex Mosaica præsignauit: sicut Apostolus exponit,dicens bibebant de spirituali,con 1. Cor.9
sequenti eos petra: petra autem erat Christus.de consecra.distin.ij.reuera. Quapropter sacerdos in calice aquã fundit: vt sicut aqua non separatur à vino, sic populus nunquam separetur à Christo. ¶ Tertiò, commiscetur, vt diuinitas & humanitas in vna persona coniunctæ esse intelligantur.de consecra.distin.ij.c.iij.iiij.&.v. Nam per vinum diuinitas, per aquam humanitas,intelligitur:qui ergo in altaris officio aquam sine vino,vel econuerso, ei ministrat:quantum in se est diuinitatem ab humanitate separat:de hoc dicetur in particula canonis, super verbo: hoc est corpus meum:& super verbo:hic est calix. ¶ Sanè sacerdos † minister,missurus vinum & aquam in calicem,prius effundit modicum in terrã, non solùm vt meatus siue locus vasis, per quem fluere debet,mundetur, & si quid est in superficie vini,vel aquæ emittatur:verum etiam ad ostendẽdum,quòd sanguis & aqua de latere Christi vsque in terram fluxerunt: ad quod mysterium se præparat peragendũ.
21 ¶ † Considerãdum etiam est,quia aqua benedicitur,quando vino admiscetur:vinum verò non:& hoc ideò,vt dicunt quidam. ¶ Primò, quia vinum suam benedictionem expectat: sed hæc ratio nõ videtur sufficiens:imò quia tunc totum vinum est: quoniam in benedictione vini sub nomine calicis tam vinum quàm aqua simul benedicitur. Vnde potest secundo modo dici,q̃ vinũ in hoc loco Christum significat,qui nulla eget benedictione: aqua populũ,qui in hac vita nequit esse sine peccato.propter quod indiget benedictione Dei:vt reddatur dignus ad præmissam vnionem cũ Christo. Ad hoc igitur significandũ, aqua bẽdicitur,qñ vino admiscetur. ¶ Tertiò etiã vinũ nõ bẽdicitur:quia subdiacon9 q̃ nõ bẽdicit, debet illud ex officio suo in calicẽ mittere,vt p̃missum est. ¶ Quartò,quia populus per aquã significatur,vnitur Christo solũ per benedictionẽ gratiæ ipsius Christi quem

sacerdos benedicẽs figurat. ¶ Est autem plus de vino,quàm de aqua ponẽdum, arbitrio sacerdotis: ita tamen quòd aqua à vino absorbeatur,& vini saporem retineat:extrà de cel. missæ pernicioſus. & hoc in signum, quòd Ecclesia debet incorporari Christo:nõ Christus Ecclesiæ:vnde Aug. Nõ tu mutabis me in te, sicut cibum carnis tuæ: sed mutaberis in me: de hoc etiam dicetur super dicto verbo: Hic 24
est calix:& in vj. parte sub v. feria cœnæ domini prope fi. Prædictus etiam Alexãder Papa statuit oblationem ex azymo & in modica fieri quantitate dicens: Hæc oblatio quãtò ratior, tantò pretiosior. ¶ Non est etiam
22 † obmittendum,quòd in missis priuatis ministrans sacerdoti ampullam cum vino,manum eius non osculatur:sed ministrans ampullam cum aqua sic: quoniam vinum Christum, aqua, genus humanum: osculum verò pacem inter Deum & hominem significat reformata. ¶ Regulariter tamen cùm celebranti aliquid porrigitur,vel ab eo recipitur, 25
manus osculum interponitur, ad designandum quòd omne seruitũ,omnisq; reuerẽtia Deo exhibita,cuius vices celebrãs gerit,procedere debet ex feruore charitatis,& amoris:qui per manus osculũ designatur: de hoc etiam sub euangelio dictum est,& sub ti.de pacis osculo dicetur. Calix autẽ ponitur Romæ ad dextrum latus oblatæ:& bene, quasi sanguinem susceperturus,qui de latere Christi noscitur profluxisse:& ad designandum sanguinem & aquam de dextro Christi latere emanasse. Prætereà nisi à latere stet rectà pars crucis,quę sit cõmuniter su per hostiam & calicem,non producitur solùmodo super 26
hostiam.quod tamen fieri debet. Ctux enim ipsa inchoari debet super hostiã,& perfici super calicem, prout ex diuersis locis,& verbis ipsius canonis colligitur euidẽter: de hoc dicetur in viij.particula canonis,sup verbo:hostiã sanctam. ¶ Cõmuniter † tamen alibi po-
23 nitur hostia inter sacerdotẽ & calicem. ¶ Primò,ad notandũ,q̃ Christus est mediator Dei & hominũ.x.di.quãdo.& secundũ hoc sacerdos Deũ patrẽ,hostia,Christũ,aqua in calice, 27
populũ significat:quia non nisi Christo mediante ad resurrectionis gaudium possumus peruenire. ¶ Secundò, propinquior est sacerdoti hostia,quàm calix:quia prius à Christo cõsecrata legitur, quàm sanguis: & Apostolis prius data. sed hæc ratio facit potius pro dictis Romanis,qui cruces incipiunt super hostiam: & deinde eas super calicẽ producunt. Portò,cũ sacerdos accipit patenã, cũ hostia, vrceolũ cũ aqua,calice cu vino, turibulũ cũ incenso,efficit super ea crucis signaculum:vt per crucis virtutem omnis conatus diabolicæ maliguitatis effugiat:ne contra sacerdote vel sacrificium aliquo modo pręualeat. ¶ Et no-
ta,† q̃ ampullis in quibus vinũ & aqua continẽtur pro sacrificio,spiritualiter cõsiderandum est,quòd in parua substãtia incõprehensibilia cõtinentur futura sacramenta. ¶ Dicitur autẽ ampulla,quasi ampla bulla,significans cor humanũ,quod amplũ debet esse latitudine charitatis. ¶ Rursus ampullæ,id est, vasa ad offerendum vinũ, sunt prædicatores mordaciter increpantes: vel quilibet spiritus sancti gratia inebriati: & alios inebriantes. Hydriæ verò,id est,aquatica vasa,sunt doctores aqua sapiẽtiæ salutaris potati,& vitalib9 aquis repleti. ¶ Rursus adhuc præmissa alio ordine prosequamur. In † quibusdam Ecclesijs subdiaconus portat calicẽ in sinistra,patenam in dextra,& desuper corporale:vnus cantor oblatã cũ sanone:& vinũ cũ ampulla:alter verò præbet aquã vino miscendam:vltimò diaconus fundens aquam in calice, offert presbytero seu episcopo. Nempe subdiaconus,est Christus,calix,passio:patena,crux:sinistra,præsens vita:dextra, futura: corporale, Ecclesia:vnus cantor,iudaicũ populũ figurat: alter gentile:ampulla, deuotionem: oblata, corpus:vinum, sanguinem:aqua, Ecclesiam, archidiaconus,Christũ presbyter seu episcopus,Deum patrem. Subdiaconus ergo calicem † portat in sinistra:quia Christus de torrente bibit in via,id est, passionẽ sustinuit in
Psal.109 præsenti vita patenã in dextra:quia per crucẽ peruenit ad gloriã:propter hoc enim exaltauit illum Deus desuper corporale:quia ei is passionem Ecclesia nõ desinit imitari. Corpo
Phi.2. rale enim candidatur:& Ecclesia per multas tribulationes Christo cõformatur. Subdiaconus etiam noster, scilicet Christus patenam cum calice portauit, quando crucem in passione baiulauit. † Primus cantor offert oblatam cum sanone,& vinũ cum ampulla:quia primitiua Ecclesia de Iudæis suscepit fidem passionis in deuotione mẽtis. Oblatam ergo non nudis manibus: sed cum sanone candido,id est,cũ manipula alba,& munda offert, ad notandum, quòd Christi corpus ab his

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantùm dignè suscipitur:qui carnem suam cũ
28 vitijs & cõcupiscentijs crucifigunt.†Alius au
tem cantor offerta quãquam diaconus mi
scet vino,& offert presbytero seu episcopo:
hæc est gentilitas,quæ suam obmisit multi
tudinem,quam Christus in passione obtulit
Deo patri. Potest enim nõ incompetenter di
ci,q; altare mentem domini,in qua cum disci
pulis suis conuiuabatur:ara, crucem:calix,se
pulchrum vel passionem Christi: de quo in
prima parte sub tit.de picturis dictum est:&
patena,quæ à patendo dicitur, cor latum &
31 amplum significat.Super hanc patenã,id est,
Psal.19 super latitudinem charitatis,sacrificium iusti
tiæ debet offerri vt holocaustũ animæ pin
gue fiat.Hanc cordis latitudinem habebant
Matt.26 apostoli cum Petrus dicebat:Et si oportue
rit me mori tecum,non te negabo. Similiter
& omnes apostoli Christo dixerunt.Sed latì
tudo cordis abeis aufugit,& latuit,cũ omnes
magistro relicto, fugerunt & latuerunt.Ad
29 † quod significandum post susceptam inde
oblatam sacerdos abscondit, sub corporali
patenam:vel saltem eam ab altari remotam
subdiaconus retrò cõtinet imolutã. Per hoc
32 ergo discipulorum fuga,vel latibulum, vel
infidelitatis exæcatio designatur: qui dum
verum sacrificium offerretur,Christo relicto
fugerunt,& latuerunt,sicut eis ipse prædixe
Matt.26 rat:Omnes (inquit) vos scandalum patiemi
ni in me in hac nocte.Scriptũ est enim:percu
tiam pastorem:& dispergentur oues gregis:
postquam autem surrexero,præcedam vos in
Galilæam. Aliquanta particula patenæ non
absconditur,vt ostendatur,quòd beata virgo
& beatus Ioannes euangelista non fugerũt,
nec latuerunt:de hoc dicitur sub tit.de san
ctis.Et ideò sacerdos dicturus: pax domini,
quasi dominicæ resurrectionis annuntiatu
rus eulogium,resumit patenam:quia cum es
set serò die illa vna sabbatorum, & fores es
sent clausæ, vbi erant discipuli congregati,
Ioan.20 propter metum Iudæorum, venit Iesus: &
stans in medio,dixit eis:Pax vobis:resumens
30 oues,quæ trepidantes aufugerant.¶ †Rursus
patena quæ propter sui formam,diuinitatem
quæ initio caret, & fine, significat, vsque ad
dominicam orationem, absconsa tenetur:ad
designandum,quòd diuinitas nobis absconsa
& velata est in hoc mundo:sed quãdo in ora
tione dominica dicitur:Panem nostrum:ma
nifestatur ad ostendendum,q; quando ad pa
nem nostrum,qui in cœlis est, perueniemus,
tunc diuinitas quæ in hoc mundo absconsa &
velata est,manifestabit se nobis, & videbi- 1.Ioan.3
mus ipsum sicuti est.De hoc dicetur sub tit.
de resumptione patenę.In quibusdam tamen
locis patena discooperta tenetur,ad designan
dum,quòd sacerdos orat pro æternis,quę per
Christi prædicationem nobis reuelantur.
¶Per patenam enim,quæ rotunda est,æterni
tas,quæ principio caret & fine,congruè desi Phi.3
gnatur.¶Sanè subdiaconus † tenet patenam
parte posteriori eleuata:quasi diceret:Imita
mini me,qui posteriorum oblitus,ad anterio
ra me extendo:inuens etiam q; referre de
bemus omnia opera nostra ad Christum, &
ad coronam æternam. Patena quoque seor
sum,à calice reuoluta, scilicet pars superior
subtus posita,significat lapidem à sepulchro
commorum & reuolutum.Et nota,q; diaco
nus tradit patenam subdiacono tenendam,
innuens quòd Christus cõtulit discipulis suis
potestatem prædicandi regnum Dei. Circa
hoc etiam videbitur sub tit.de resumptione
32 patenæ.¶Circa † oblationem populi,notan
dum est,q; populus offerre debet: iuxta il- Exõ.23
lud Exod. Non apparebis in conspectu Dei
tui vacuus.de consecratio distinctio.j.omnis.
Per oblata quoque munera possumus com
memorare copiosam victimam, quæ oblata 3.Reg.8
est à populo, cùm rex Salomon templum &
altare domino sacraret. Exemplo enim illius
plebis fidelis offert se & dona Deo: sed in
veteri testamento conueniebat populus in
Hierusalem quibusdam magnis solennita
tibus: scilicet Pascha, Pentecoste, & in fe
sto Scænophegiarum, vt orarent in templo:
& tunc tenebantur offerre. Et nota, quòd
in veteri testamento, populus offerebat sa
crificium legale, & voluntarium pro pecca
to:pro gratiarum actione dona,vota,& holo
33 causta.¶†Sacrificium legale sunt decimæ &
primitiæ:per ea quæ lex iussit offerri.Deut.
xij.c. Voluntarium est quod sponte pro pec
cato & pro legis transgressione offerebatur.
Dona sunt,quæ in templi ornatũ offerebantur.
Vota,quæ pro periculis infirmitatis vel
belli. De holocausto præmissum est: vnde
dicitur in Paralipom.q; obtulerunt principes
pro votis,pro spontaneis pro peccato,pro re
34 gno,pro sanctuario: pro Iuda.Ritus † igitur

Synagõgæ transiuit in religionem Ecclesiæ:
& facimenta carnalis populi, mutata sunt in
obseruantiam populi spiritualis. Nam sicut
populus ille Moſi descendenti de monte di
uersa dona ad faciendum tabernaculum offe
rebat:sic episcopo de pulpito venienti Chri
stiani deuotas offerunt oblationes.Alius of
fert aurum,imitatus Magos qui aurum domi
Matth.2 no obtulerunt.Alius argetum, secutus illos,
q pecuniã in gazophylactio posuerunt.Alius
verò aliquid de sua substantia, vt associetur
illis qui per Paulum & Barnabam necessaria
paupertibus transmiserunt.Nec est curãdum,
quæ quantitas,vel species offeratur: sed po
tius mens attenditur offerentis:vnde prouer.
iij.Honora dominũ Deum tuum,de tua sub
stantia: & Thob.iij. Ex tua substantia fac
eleemosynam:& Magi obtulerunt Christo
nato aurum,tus & myrrham.Mat.ij.iuxta il
Psal.67 lud Psal.Tibi offerent reges munera. Nec se
cundum Greg.offerens à muneribus:sed mu
nera ab offerente placent.Offerunt quoque
legale sacrificium in decimis & primitijs:vo
luntariũ in spontaneis oblationibus pro pec
cato,dum pœnitentias redimunt,pro gratia
rum actione,dum pro collatis à Deo aliqua
gratia quicquã offerunt.Dona,dum in ædifi
cio Ecclesiarũ,vel vtensilia,vel aliquid offe
runt.Vota,dum quod in particulis vouerunt,
exoluunt.Holocaustũ offerunt,qui seculum
derelinquunt,& sua pauperibus distribuunt.
35 ¶Offerens † autem manum sacerdotis oscu
latur.per quod fides cum opere designatur:
de quo etiam tam præmissum est. Offerens
verò panem & vinũ,significat discipulos qui 40
præueniunt parare necessaria ad pascha.¶Ve
36 rùm † clerici & monachi etiam administra
tiones habentes,non offerunt,nisi in officio
mortuorum & in noua celebratione sacerdo
tis:& in quibusdam præcipuis solennitatibus:
de cõsecra.distin.j.alia.cum enim ipsi de ob
lationibus viuant, & ipsi ac sua Deo oblati
sint,non tenentur offerre. Viri ante mulie
res offerunt.Ipsi enim fortes in Christo desi
gnant,scilicet martyres,qui in primitiua Ec
clesia plures contumelias passi Christo victi
mam obtulerunt,dum occubuerunt. Deinde
mulieres,quæ fragiliores designant, scilicet
confessores,qui tempore pacis domino lau
dis hostiam obtulerunt. Prætereà, vir,caput
est mulieris:& ideo à capite ratio est redden
da.ff.de edendo.argentarius. ¶ † Subdiaconi
autem vel acolyti recipiunt oblationes, quæ
ad manum episcopi deferuntur: ad notan
dum quòd ipse nõ sua sed aliena manu debet
38 temporalia ministrare. ¶ † Sanè Romanus
pontifex nullam oblationem manibus tan
git, nisi illam, quæ pro defunctis offertur:
quam ideò manibus accipit, vt sigillet erro
rem dogmatizantium, eleemosynas non pro
desse defunctis:& nisi oblationem panis,quã
tangit: tum propter reuerentiam sacrificij,
quòd ex pane conficitur: tum quia est vica
rius eius,qui de se dicit:Ioan.vj.Ego sum pa
nis viuus.Cæteras verò oblationes ad pedes
accipit propter illud quod in actibus apostò
lorum habetur: quoniam offerebant pretia
eorum, quæ vendebantur, & ponebant ante
pedes apostolorum. Act.iiij. Et quia omnia
sua sunt:prout sub euangelio tactum est.Et
facerdos oblationes manu tangit, repræsen
tans illud Leuit.j.& iij.Ponétque manus su
per caput hostiæ,& acceptabilis erit,atque in
39 expiationem proficiens.Et † nota, quòd pro
defunctis offertur panis & vinum.Iuxta illud
Thobiæ iiij. Panem tuum & vinum tuum sit
per sepulturam iusti constitue,id est, distri
bue.Et pecunia siue argẽtum,exemplo Iudæ
Machabæi,q misit offerri xij.millia dragmas
argenti pro peccatis mortuorum.ij.Machab.
xij.Et pretia eorum ponebantur ante pedes
apostolorum,vt præmissum est.Et lumen,ad
illuminandum illos, qui in tenebris purga
torij sedent:quasi offerens, ipso facto dicat:
Lux æterna luceat eis Domine &c. ¶Sanè
40 † Moses,videns quòd populus multa obtu
lisset,iussit præconis voce cantari,ne quis vl
trà offerret. Exo.xxxv.& xxvj.capi. Nullus
tamen sacerdotum nostri temporis talia
facere visus est. In nonnullis locis paro
chiani in die natalis domini offerunt sa
cerdotibus panes, quos Calendarios vo
cant: propter illud quod legitur Leuitic.
xxij. Offerens panes duos sacerdoti, qui
cedunt in vsum eius. Et vocabitis hunc
diem celeberrimum atque sanctissimum &c.
Susceptis itaque à populo oblationibus &
choro offertorium cantante, episcopus vel
sacerdos ad altare reuertitur: quoniam Chri
stus susceptis fidelium votis cantantibus tur
bis: Osanna in excelsis, in proximo immo- Mat.21
landus intrauit in templum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA.

1 Turificatio altaris, suscepta oblatione mystica, quid innuat. & nu. 3. Et qualiter, & quando fieri debeat.
2 Maria ter vnxit corpus Christi.
4 Rhotomagense concilium, quid statuerit de turificatione.

De secunda Turificatione.

CAP. XXXI.

1 OBlatione mystica de qua præmissum est, suscepta, statim †adoletur incensum: per quod illud innuitur, quod statim sub scribitur à Ioanne in euangelio, de quo præmissum est prope principium præcedentis titu. Maria ergo, scilicet Magdalena accepit libram vnguenti nardi, pistici pretiosi: & vnxit pedes Iesu: & impleta est domus ex odore vnguenti. Et sacerdos in modū crucis superducit & circūducit incensum super sacrificiū, & altare: vt & crucis signaculo & turis incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur, & effugiat. Quod verò tertiò superducit & circūducit incensum, designat, q;
2 Maria ter † exhibuit & adhibuit vnguentū circa corpus Iesu. Primò enim vnxit pedes il
Luc. 7 lius in domo Simonis pharisei. Secundò, cùm
Ioan. 2 in domo Simonis leprosi super caput eius vn
Mar. vlti. guentū effudit. Tertiò, cum emit aromata vt veniens vngeret Iesum iam positū in monumento: voluntas enim reputatur pro facto. xvij. quæstio. j. & si ergo. cùm per ipsam non steterit, quo minus expleuerit, quod incepit. Quod verò postmodum vndiq; totum incensatur altare: designat, quòd post factum illud
Matt. 26 tota respersit Ecclesiam: sicut Dominus ipse
Apoc. 8 testatur: Amen, amen dico vobis: vbicūque prædicatum fuerit euangelium hoc in toto mundo, dicetur quòd & hæc fecit in memoriam eius. Potest † etiā dici, quòd altare turificatur in figurā angeli, qui stetit iuxta aram templi habens turibulū in manu sua: de quo fumus aromatum in conspectu domini ascendebat. Christus enim magni consilij angelus, carnem immaculatā igne sancti spiritus plenam, pro nobis in ara crucis obtulit Domino in suauitatem odoris. Fumus aromatū, sunt 1 orationes sanctorum, quæ per ardorem charitatis ex passione domini propagatæ ad Deū patrem ascendunt, & nos ad coronam trinita 3 tis prouehunt: ideòq; sacerdos turificat in modum crucis & coronæ: si semel turificat, recolit vnicam passionem: si autem semel coronat, vnius denarij retributionē. Si verò ter, æternitatis in passione operationem, & trium ordinum glorificationem: & ideò turificās ait: Dirigatur domine oratio mea, sicut incen Psal. 104
sum in conspectu tuo &c. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in turi- 2. Cor. 2
bulo, cordis igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat: vt videlicet tam nos, quàm oblatio nostra, simus bonus odor Deo: de quo dicit scriptura, fungi sacerdotio, & habere lau- Eccle. 44
dem in nomine ipsius: &c. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus acceptat & incensat ex eo sacrificium & altare. Potest etiam dici, quòd turibulum quod oblationi sacerdos supponit, significat Christū per quē petit, vt sibi propitietur Deus. Sanè omnibus defertur incensum, vt ostendatur, q; omnia à sacerdote facta pertinent ad omnes: vnde Psal. 140
Psalmista, Dirigatur Domine oratio mea: sicut incensum in conspectu tuo: missa pro defunctis, vt dicetur in vij. parte sub titu. de officio mortuorum. In † concilio Rhotomagen. in bucardo lib. iij. c. vt tempore. ita legitur: In tempore quo legitur euangelium, finito euangelio super oblationem incensum 4
in mortem, videlicet redemptoris nostri, ponatur, deteuimus. Leo etiam Papa statuit incensum super oblatam poni. Quidam tamen hæretici garriunt, non esse in missa turificandum: quoniam Christus in cœna terrenū in- Esa. 1
censum non fumigauit: & Esa. Incensum, est abominatio mihi. Quare altare & crucifixus turificantur, vt dictū est sub tit. de aquæ benedictæ aspersione. Post turificationem, iterum digitos lauat: nec vlterius vsque post communionem eum eis, cum quibus sacrā hostiam tractare habet, aliquid tangat: sed post eius eleuationem eos iungat: vt dicetur sub viij. particula canonis. Minister quoque episcopi trahit & super brachia eius informat planetam, & alia indumenta: nam & legalis sacerdos dum sacrificabat, summitates balteis super humerum reflectebat.

SVMMA.

1 Inclinat se sacerdos, facta turificatione. Et deinde osculatur altare. nu. 2. Et eorum significatio mystica.
3 Sacerdos conuersus ad populum, omnium orationes.

orationes petit. quámq; is orationem adsumat. Et cuius exemplo, aut præcepto.
4 Oza percussus à Domino, quòd eius arcā temerè tetigisset. Item, Bethsanites.
5 Sacerdos, cùr oret voce demissa, implorato statim populi suffragio. vide per nu. 6. 7. 8. 9. 10.
11 Sacerdos cur tollat vocem incipiens: Per omnia secula seculor.
12 Sacerdos cur manum tollat ab altari, incipiens: Per omnia secula secul.

De inclinatione sacerdotis, & osculatione altaris, ac oratione.

CAP. XXXII.

1 AVrificationis expleto mysterio, sacerdos † se inclinando dicit: Suscipe sancta trinitas &c. quod sumitur de tertio Danielis: vt videlicet hostiam offe-
Phili. 2 rat ex pinguedine charitatis, vt sit dignus ad sacrificium immolandum. Sacerdotis inclinatio, Christi humilitatem significat, qui exinaniuit semetipsum, formā serui accipens, fac- 4
tus obediens vsq; ad mortem: mortem autē Crucis: qui etiam inclinans se ad pedes discipulorū, post sacramentum in cœna traditū
2 orauit ad patrem. † Posteà verò se erigens, osculatur altare, ad notandū quòd per passionē Christi populus liberatus est, & Deo patri reconciliatus: vnde Apostolus ad Ephe. ij. Faciēs pacem, vt reconciliet ambos Deo in vno 5
corpore. Cōsequēter sacramentū inceptum, orat primū pro se: deinde pro populo. Cōuertēs enim † se ad illū sub silentio dicit: Dominus vobiscū: sicut dictū est sub tit. de salutatione: & mox voce aliquantulum eleuata, vt
3 oratio omniū auxilietur ei, quasi non præsumēs, q; solus possit tantū mysteriū exequi, monet illū dicens: Orate pro me fratres &c. & ego pro vobis: in quo significatur illud quod 7
Christus discipulis suis dixit: Luc. xxij. Orate, ne intretis in tentatione. & ibide: Ego pro te orauī Petre. Monet autē orare, vt sacrificium fiat Deo acceptabile: & populus debet simili 8
Psal. 19 ter secretè orare respōdens: Memor sit Dominus omnis sacrificij tui & holocaustū tuū
Luc. 1 pingue fiat: vel respōdet: Suscipiat Dominus
Psal. 17 sacrificiū &c. vel dicat: Spiritus sanctus super- 9
Iaco. 5 ueniet in te. vel illud: Mittat tibi Dominus
Ioan. 17 auxiliū de sancto, vel immola Deo laudem. De

bemus enim inuicē orare: secundū Apostolū vt saluemur. Orauit enim Christus primū pro se, pater (inquit) venit hora: clarifica filium tuum: vt filius tuus clarificet te. deinde pro populo dicēs: Pater sancte, serua eos, quos desti
sti mihi: vt sint vnū, sicut & nos: extrā de sum. trini. c. ij. Dicturus ergo: Orate pro me fratres, se vertit ad populū, quia ipsum distinctè alloquitur, sed dictūrus: Oremus, post Domi
nus vobiscū, se ad altare cōuertit: quia tūc nō distinctè, sed per modū cōceptionis ad aliquid excitat ad secū orandū, seu gratias referendū. ¶ Monito itaq; populo sacerdos statim reuoluitur ad altare, per sinistrā partē, prout sub titu. de salutatione ad populū dictū est, & tūc tandē dicit orationē quā intermiserat ab offertorio, citra, quādo dixit. Oremus. ad
Ioan. 11 norādū, quòd Christus iterū redijt Ierosoly mā ad domū orationis, quā ad tēpus deseruerat cū succederet in Effren. Sic enim legitur in euāgelio: Cum venisset Iesus Ierosolymā, intrauit in tēplū, & eiecit emētes, & vēdentes de tēplo, dicēs: Domus mea, domus orationis
vocabitur. Instat enim sacerdos orationibus, 1. Reg. 6
ne indignus inueniatur, vt † Oza, qui tetigit temerè arcā Domini, & percussus est à Domino. Nec legitur aliud fecisse, nisi vxorē propriā cognouisse in nocte præcedēti. Bethsamitæ quoq; quia temerè voluerūt arcā Domini tangere, occisi sunt de populo lxxxviij. de plebe quinquaginta millia: pretiosa arca est calix Domini. Orat autem voce demissa. ¶ † Primò, ne vilescat officium missæ, & ideò oratio ipsa perfectè, dicitur à quibusdā secreta à quibusdā secretella, ad differentiā maioris secretæ: à quibusdā verò sacra vocatur, de quo & de huiusmodi silentio sub ti. de secreta dicetur, vt dictū est sub tit. de offertorio. ¶ Secundò orat in † silentio, vt deuotius oret, nec cogitet quomodo eius vox & corporis cōpositio placeāt populo, quia & Dominus elōgatus est à discipulis quantū cōtinet iactus lapidis, vt oraret. ¶ Tertiò, in † hoc
quòd secretè orat, significat secretas preces Matt. 26
Christi dicentis: Pater mi, si fieri potest, trāseat à me calix iste. Mar. xxvj. Quartò, hoc silentiū † recolit sacramentum in sacrificijs patrum absconditum, vt in Abel, Isaac, in agno paschali, in vitula rufa, in hirco emissario. ¶ Quintò, in hoc † repræsentatur silentiū, quòd Dominus habuit in passione: quia tanquam ouis ad occisionem ductus est: quod

m & mar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& martyres imitati sunt: Vnde non murmur
resonat, non querimonia &c. ¶ Sextò, ideò
10 † orationes quæ post oblationes sequuntur
in silentio & secretè dicũtur, quia Iudæi sta-
tim post suscitationẽ Lazari, voluerunt occi
dere Iesum, ille verò abscondit se in ciuitatẽ
Effren, in solitudine. & tacuit à prędicatione,
& miraculorum operatione, vsq; in sabbatũ
in ramis palmarũ, quo venit in domum Simo
nis leprosi: & tũc prædicauit apertè: ad quod
11 designandum sacerdos in fine secretę eleuat
iterũ vocem, dicens palã & alta † voce: Per
omnia secu. secu. quod expositũ est sub tit. de
oratione. Secũdò ideò dicitur altè, Per omnia
ad notandum, quòd post resurrectionẽ Chri-
stus prædicauit apertè. Tertiò, quia est princi
pium sequentis orationis, vt ia dicetur. Quia
verò quærit assensum populi, & confirmatio 1
nem, quia ipse est quasi legatus populi: ideò
12 populus assentiens voci eius dicit, Amẽ: quia
seculum per ipsum creatum est. †, Adhuc dic-
turus per omnia secula seculorum, deponit
manus sub altare. Primò, ad notandũ, quòd
omnem cogitatum tẽporalem deponit, & se
totaliter Deo cõmittit immolationi dũtaxat
tota mente intendens. Secundò, manus depo
nit: cùm enim nunc ad cordis eleuationẽ, &
ad gratiarum actionem inuitet, & eleuatio-
nem cordis per contemplationem pręcedere
debeat, exercitium bonæ operationis, quam
manuum depositio, significat. De qua opera
tione postea gratias referimus ei, qui in no
bis incipit opus bonum vt perficiat sicut di-
cit Apostolus: idcirco tunc manus deponit.

SVMMA.

1 Præfationis principium, quibus literis
notetur.
2 Præfatio, quorsum instituta. & vnde di-
cta. num. 3.
4 Præfationis declaratio. & num. 6. Et am-
plius num. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 34.
5 Sacrificij faciendi vetus mos: maximè de 3
oratione sacerdotis inter sacrificandum.
15 Angelorum nouem ordines.
16 Angelis cur pennæ adpingatur.
17 Gabriel, quid significet & eius munus.
18 Michaël, quomodo interpretetur. & eius
officium.
19 Raphaël, quid sonet latinè, & cui officio
præfit.
20 Vriel, quomodo sonet latinè.
21 Angelorum omnniũ officia, per discursum
num. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28.
29 Cherubin & Seraphin, in cœlo eminentia, &
sedes.
30 Angelorum sex tantùm ordines cur in com-
muni adferantur præfatione, tribus silentio
præteritis. & num. 32.
31 Hierarchia quoruplex, & vnde dicatur.
33 Deus, angelicam & humanam creaturam
edidit, in laudem & gloriam.
35 Gelasius Papa, Prefationes communes dicta-
uit primùm.
36 Vrbanus Papa, quid addiderit præfationi
communi.

De præfatione. CAP. XXXIII.

ANte præfationem describitur in libris quædã † figura repræ-
sentãs ex parte anteriori literã, u. ex parte verò posteriori lite
ram d. quæ duę interę cõiunctę pro verè dignum: ponuntur: litera videlicet, pro dictione. Sanè per literam u. quæ inferius clausa & superius aperta est, habens initiũ à linea lõgiori humanitas siue humana Chri-
sti natura, quę in virgine principiũ habuit, sed sine carebit: per d. verò circulariter clausum diuinitas, seu diuina natura, quæ nec principiũ nec finẽ habet, figuratur. Tractus autem in medio vtrũq; copulãs partem: crux est, per quã diuinis sociatur & vniũtur humana. Ideò ergo hæc figura in præfationis principio po-
nitur: quia per mysterium vnionis & domini cæ passionis pacificantur homines, angelis & sociantur, humana diuinis in præconia salua
2 tionis. ¶ † In præfationibus enim omnibus cõ-
ueniũt homines & angeli, ad cõcinendũ præ-
conia regi: vnde & alta & delectabili voce cantatur: quia in eis angelorum præconia re-
præsentantur. Et cantantur coram altari, & à solo sacerdote, iuxta illud Apo. xiij. & canta-
bũt quasi cãticũ nouum ante sedem, & nemo poterat dicere canticum, nisi &c. Siquidem
3 † hæc oratio vocatur præfatio: quia præcedit sacrificiũ principale. Est enim quasi prælocu-
tio, id est, ad ministeriũ præparatio: præloc-
tio, videlicet totius orationis secuturæ à, Te igitur, vsq; ad, Agnus Dei. In hac enim prælo
quitur sacerdos grates laudes Deo vt melius ad consecrandũ corpus Christi valeat perue-
nire. Vocatur etiã præparatio: quia præparat fideliũ mẽtes ad futuræ reuerentiam conse-

crationis

4 crationis. Dicitur † etiam hymnus angelicus:
quia angelicis laudibus est plenus. Veruta-
men sacrificiũ, vocatur in secretella oblatio,
sed à Dominus vobiscũ: quod statim post illã
sequitur, vsq; ad sanctus, vocatur hymnus. Sa-
nè in proximo tit. dictũ est in fine secretellæ
dicitur alta voce: per omnia secu. secu. quod
1 quidẽ est finis illius orationis: & initiũ præfa
tionis, per quod sacerdos insinuat, quòd Chri
stus est lapis angularis, qui fecit veraq; vnum
Ioan. 10 Iudæos contines & gẽtiles, vt sit vnum ouile,
& vnus pastor. Dictarus ergo sacerdos rẽ
attẽtione dignissimã, salutat populũ, dicens
Dominus vobiscũ. optans nos tales existere,
cum quibus Dominus manere dignetur, &
illud nobiscũ celebrare conuiuium, ad quod
mulier attulit alabastrum vnguenti nardi pi-
stici pretiosi: & effudit illud super caput Do
mini recũbentis. & populus respõdet & cum
5 spiritu o: & sic mutuò pro se orãt. Nam † &
Ioan. 12 in ve. testamento omnes sacerdotes orabant,
2. Mac. 1 dũ cõsummaretur sacrificiũ Ionatha inchoa-
te, & cæteris respõdentibus. Postea sacerdos
eos incitans, subiungit: Sursum corda, scilicet
in cœlestibus, non in terrenis. & eleuat ma-
nus, propter rationes sub tit. de oratione scri-
ptas ad fi. Chorus respõdet: Habemus ad Do
minũ, id est, habere debemus. vnde in canone
Cypriani: de cõse. dist. j. quando Papæ ita di-
citur: ideò sacerdos ante orationẽ canonis
præfatione præmissa parat fratrũ mentes di-
cendo: Sursum corda: vt dum plebs respõdet:
habemus ad Dominũ. admoneatur nihil se,
quàm Dominũ cogitare debere. Rursus ideò
chorus subiungit: habemus ad Dominum, vt
Ecclesia sicut mulier vnguẽtaria, sursum ad
illã, verbi diuinitatẽ cor eleuet: & illud caput
æquale Deo patri, fide contingens, vnguento
catholicæ professionis perungat: cuius sanè 8
6 præconiũ sacerdos prosequitur dicens: Gra-
tias † agamus Domino Deo nostro: quia pro
omnibus beneficijs quæ nobis contulit, gra-
tias ei referre debemus. Chorus respondet:
Dignũ & iustũ est: quoniã gratias omnipo-
tẽti Deo referre debemus. Sequitur: per Chri
stum Dominũ nostrũ. supplendũ est: confidẽ-
tes & credẽtes, quòd per Christũ maiestatẽ
eius laudãt angeli: adorãt dominationes: tre
mũt potestates. Hoc sacræ cõfessionis præco 9
niũ ita rectè cõcludit Ecclesia: vt cũ angelis
& hominibus decantet hunc deuoti pectoris
Esa. 6 Hymnũ: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus,

Deus sabaoth: pleni sunt cœ. &c. de quo infrà Luc. 22
dicetur. ¶ Potest † etiã præfationis officiũ ad
illud referri: quia Iesus ascẽdit in cœnaculũ
magnũ stratũ in quo multa locutus est cum
discipulis suis, & gratias agẽs, hymnũ illũ re-
tulit Deo patri: de quo d. Mat. & hymno di-
cto exiuerũt in montẽ oliueti. Ergo per, Do-
minus vobiscũ oratio, quam discipulis fecit,
accipitur. per, Sursum corda, ascẽsus ad cœna
culũ: iterũ, per sursum corda, ad confitendum
filio surgimus: & angelorũ ministeriũ implo
ramus: qui vota nostra suscipiãt, & ad Deum
perferãt. Per, gratias agamus, Christo recoli-
mus gratiarũ actionẽ: & inuitamus populum
ad agendũ gratias Deo patri, per filium: per
quẽ redimimur: & cum angelis ad laudandũ
admittimur. Monet ergo sacerdos populum
sursum, id est, supra semetipsum habere vel
eleuare corda, ad Dominũ: iuxta exhortatio-
nem Apostoli dicentis: Quæ sursum sunt, que- Col. 3
ritæ: nõ quæ super terrã. Nam quæ in terre-
nis sunt, nihil dignũ Deo offerre possunt: vbi Matt. 5
enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.
Multi quidem dum ore loquuntur cœlestia,
corde meditantur terrena: quibus Dominus
improperat, per prophetam: Populus hic la- Esa. 29
bijs mè honorat: cor autem eorum lõgè est
à me. Chorus verò respondens, profitetur se
sacerdotis monita suscepisse, dicẽs: Habemus
ad Dominum. vnde diligenter prouideat, ne
cor habeus deorsum ad seculum, spiritui san-
cto damnabiliter mentiatur. Sacerdos etiam,
postquam attentos reddidit, & deuotos, hor-
tatur, vt gratias agamus Domino Deo no-
stro: quoniam ipse est Deus, id est, creator:
ipse est Dñs, id est, redẽptor: ipse est noster,
scilicet saluator. Tũc enim erit verissimè no 1. cor. 14
ster, cũ erit omnia in omnibus, id est, sufficiẽ-
tia singulorũ. ¶ Rursus, qa † populus, pfessus
est, se intẽtum esse ad Dñm ideò presbyter
subiũgit: Gratias agamus. Chorus verò sacer
dotis verbũ approbãs: & affirmãs respondet:
Dignũ & iustũ est: Dignũ qdẽ, quãtũ ad Deũ
qa ipse est Dñs Deus noster. Iustũ, quãtũ ad Psal. 94
nostra nos sumus populus eius, & oues pa-
scuę eius. Dignũ quoq;, & iustũ est, quãtũ ad
vtrũq;: vt, scilicet populus simul cũ sacerdote
gratias agat Deo: à quo omnia bona suscepi-
mus. ¶ † Subsequẽter subiũgit sacerdos: Verè
dignũ &c. Ite secundũ magistrũ Petrũ antisi-
odorẽsi. hic incipit prefatio, id est, prologus vel
ploctio sequẽtis canonis: captas domini be-

Universidad de Deusto
Biblioteca

benuolentiã,dicens:Verè dignum & iustũ est, æquum & salutare:dignũ,quòd bonus est:iustum,quia beneficus:æquũ, quia misericors: salutare,quia salus. vel,dignũ,quia nos mera voluntate fecisti:iustum, quia nos pura nitie ricordia redemisti:æquum,quia gratuitè nos iustificas:salutare,id est,salute plenum: quia perpetuò nos glorificas. Nos tibi semper & vbiq; gratias agere, Domine sancte pater omnipotens æterne Deus.vbiq; enim est Dominus sanctus:vbiq; est pater omnipotẽs,& psal.101 semper est æternus Deus:Vnde Psal.In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino.Et iterũ, benedicam Dominum in omni tẽpore,semper laus eius in ore meo.Se 10 quitur †per Christum Dominũ nostrũ.Aduo 1.Ioan.2 catum enim habemus secundũ Apostolum apud patrẽ, Iesum Christũ Dominũ nostrũ, qui interpellat pro nobis: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exaudicur in Heb. 5 omnibus, pro sua reuerentia. Per eum ergo, quasi per mediatorem laudes offerimus:per eum, quasi aduocatum gratias exhibemus. 11 † Per quem maiestatem tuam &c.Maiestas dicitur quasi maior stans,vel maior potestas: quia maior est eius potest, quàm hominũ. Laudant angeli,adorant dominationes, tremunt potestates: vtiq; illum laudant adorant,& tremunt,per quem omnia facta sunt: per quem simul cum patre omnes spirituum Gen. 1 ordines sunt creati. Nã dixit Deus: Fiat lux: Psal.32 & facta est lux. Verbo dixit:& verbo fecit: quia verbo Domini cœli firmati sunt, & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Choros angelorũ nominat,quia angeli huic officio nõ dubitãtur adesse.¶ Et est notandũ,quòd Ecclesia angelis est aßimi 12 landa,ad hoc vt placeat Deo.¶ Rursus † per hoc, quod dicitur: Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, per Christum Dominũ nostrum,quem laudãt angeli,adorant, &c. intelligitur,quòd Ecclesia & angeli laudant Deũ:nõ solùm inquantũ Deum:verùm 17 etiã inquantũ hominẽ: Dicitur ergo laudãr. psal.148 Vnde psalmista:Laudate eum omnes angeli Nee. 9 eius:adorate &c. vnde Esdras:Exercitus cœli te adorat. Tremunt. † Vnde Iob:Columnæ 13 cœli contremescunt,& pauent aduentũ eius. Iob 26 Tremere verò,dicuntur non metu fortitudinis,cùm sint perfectè beati: sed administrationis affectu:vel obedientiæ famulatu:cùm secundũ Apostolum, omnes sunt administratorij spiritus in ministerium destinati. Tremũt quoq; potestates:nõ quòd ordines angelorũ corporales sint: sed ideò dicitur, vt intelligamus omnia cœlestia,terrestria, & infernalia ante conspectum diuinæ maiestatis tremere atq; timere:sicut & nos tremere ac Phi. 2 timere ante dominos nostros solemus.¶ Se- Esa. 66 quitur:† cœli cœlorũ:per cœlos throni accipiũtur:quia Dominus ait:Cœlum mihi sedes est:& dicuntur cœli laudare Deum:quia laudis materiã præbent. vnde propheta: Cœli psal.148 cœlorũ,& aquę quę super cœlos sunt,laudẽt nomẽ Domini.Cœli quidem,diuinæ iussioni obediũt:quia se ostendere serenos & nebulosos,potestatẽ non habent.¶ Cherubin quoq; 15 & Seraphin.† Ad intelligẽtiam eorũ,quę hîc dicũtur,notandũ est nouem esse ordines angelorũ,videlicet angeli, archangeli, throni, dominationes virtutes principatus,potestates Cherubin,& Seraphin, ἀγγέλοι quoq; Græcè, dicũtur nuntij latinè,scilicet excelsi & cœlestes: eò quòd de cœlis ad annuntiandum & exequendũ Domini voluntatem mittuntur. 16 †Angelorũ autem vocabulum,officij nomẽ est,non naturę:spiritus enim sunt semper,sed cùm mittuntur angeli vocãtur. Quibus ideò pictor licentias pennas facit, vt celerem eorum in cunctis discursum significet: sicut & iuxta fabulas poëtarum venti pennas habere dicuntur, propter velocitatem scilicet iuxta illud:Qui ambulant super pennas vento- psal.103 rum. ἀρχάγγελοι ergo Græcè, summi nuntij interpretantur: qui enim parua vel minima annuntiant,angeli sunt,qui summa:archãgeli nuncupãtur. Archangeli ergo dicuntur, eò quòd inter angelos teneant principatum: nam ἄρχων Græcè, latinè princeps interpretatur.Sunt enim duces & principes, sub quorum ordine vnicuiq; angelorum sunt officia deputata. Quidam autem archangelorum priuatis nominibus appellantur, vt per vocabula ipsa in opere suo,quid valeant designetur.¶ †Gabriel nanq; hebraicè interpretatur 17 latinè fortitudo Dei.vbi enim ipsa potentia diuina, vel fortitudo manifestatur .Gabriel mittitur : vnde ipse annuntiauit Christum nasciturum:qui diabolum deuicit,& humiliter ad debellandas aëreas potestates venit.¶ †Michaël interpretatur, quis vt Deus? 18 quando enim aliquid mirę virtutis in mũdo fit,hic archangelus mittitur:& ex ipso opere nomen est ei,quia nemo valet facere quod facere

facere, potest Deus :vnde ipse missus est in Aegyptũ ad immittendas illas plagas famosas.Quidã tamen dixerunt quòd Michaël est 19 nomẽ vnius angeli.¶ † Raphaël,interpretatur curatio vel medicina Dei : vbicũq; etiim curandi vel medicandi opus necessarium est: Raphaël archãgelus mittitur.vnde ad Thobiam missus est, vt eum à cæcitate liberaret. de Gabriẽle,Michaële & Raphaële, dicetur Exod. 3 in septima parte sub festo Michaëlis.¶ Vriel, 20 interpretatur †ignis Dei,sicut legimus apparuisse ignẽ in rubo:legimus etiam ignẽ missum desuper, & implesse quod præceptum est:hæc sunt nomina personalia angelorum, quæ nec à seipsis, nec à Deo imposita sunt: sed ab hominibus: & nescitur à quibus.nec alia personalia inueniuntur in scriptura. Alia verò sunt nomina ordinũ.¶ Cæterũ throni, dominationes,virtutes,principatus,& potestates: quibus vniuersam cœlestem societatem Apostolus cõplectitur:ordine angelorũ & di 21 gnitates intelligũtur,vt iã dicetur.¶ Sed † pro hac ipsa distributione officiorum,alij throni, alij dominationes,alij virtutes,alij principatus,alij potestates,dicuntur,pro certis dignitatibus quibus abinuicẽ distinguuntur.Thro 22 ni† sunt agmina angelorum,qui latinè sedes interpretãtur,& vocati sunt throni:quia illic conditor præsidet,& per eos iudicia sua dispo 23 nit.¶ Dominationes, sunt hi,qui in virtutibus, & principatibus præeminẽt:qui pro eò, quòd cæteris angelorũ dominantur agminibus,dominationes vocantur.Nominantur ergo hîc ad notandũ, quòd eis magis assimilari debemus : quia vsum dominandi docẽt. Est enim dominatio,facere Dei voluntatẽ.¶ Virtutes 24 † angelicæ quædã ministeria perhibent, per quos in mũdo signa & miracula fiũt:propter quod & virtutes dicũtur.¶ Principatus sunt, 25 qui angelorum †agminibus præsunt,qui pro eo, quòd subditos angelos ad explendum 30 ministerium diuinum disponunt, principatus vocabulum acceperunt:nam alij sunt,qui administrant:alij,qui adsistunt :sicut & per Danielem dicitur : Milia milium ministrabant Dani. 7 ei:& decies milies centena milia adsistebant ei.¶ Potestates † sunt,quibus virtutes aduersę 26 subiectæ sunt : & inde potestatum nomine nuncupantur , quia maligni spiritus eorum potestate coërcẽtur,ne tantum noceant, quãtum cupiunt.nominantur ergo hîc,ad notãdum,quòd potestatem diaboli arcere debe- 27 mus.¶ † Cherubin autem & ipsi sublimes cœlorũ potestates, & angelica ministeria perhibent , qui ex hebræo in latino, scientiæ multitudo seu plenitudo,interpretatur. Sũt enim sublimiora agmina angelorum , qui pro eo, quòd vicinius sunt potiri diuina scientia cæteris amplius sunt plena.Ipsi sunt illa duo ani Exod. 25 malia,super propitiatorũ ãrcæ ficta ex me- 3.Reg. 6 tallo,propter significandũ Apostolorum præsentiam,in quorum medio medius ostenditur 28 Deus.¶ † Seraphin verò,est multitudo angelorum,qui ex hebræo in latinũ ,ardentes vel incendentes interpretãtur:eò quòd præ cæteris ardent,& accẽduntur in charitate:& quia inter eos & Deum nulli angeli cõsistunt : & ideò quãtò vicinius corã eo consistunt:tantò magis claritate diuini luminis inflammantur: 29 vnde & ipsi † sicut in Esa.legitur:Velant faciẽ,& pedes sedẽtis in throno Dei.Et idcireo cætera angelorum turba videre plenè Dei essentiã non valet:quoniã Seraphin eã tegit: secundum Esaiã. Nominantur ergo hîc Che- Esa. 6 rubin & Seraphin : quia sicut illi tori in Dei dilectione ardere debemus.Reperitur autem hoc nomen Seraphin neutrum & masculinũ: sed neutraliter terminatur in n, vt in hoc loco:beata Seraphin. Masculini verò terminatur,in m,vnde propheta:Seraphim clamabãt alter ad alterum.Hier. dicit, quòd Cherubin & Seraphin singularis sunt numeri,& generis masculini:cuius terminatio pluralis est per,n, nõ quòd in ministris Dei sit sexus: sed vocabula diuersis generibus iuxta linguæ proprietatem appellantur. Græca verò consuetudo neutro genere per m, scribit. Iosephus dicit Cherubin & Seraphin esse duo animalia volatilia : prout dictum est in procœmio huius partis.Præmissa autẽ ordinum nomina præter Cherubin & Seraphin,& præter nomina angelorum,latina sunt.¶ Verùm cùm nouem sint ordines angelorum, sicut dictum est. † Qui postquam decimus cadens propter superbia, versus est in diabolum,in perseuerentia æternę beatitudinis solidati sunt.Quæritur quare tribus exclusis , sex tantùm in præfatione communi ponuntur,in qua per cœlos throni accipiuntur : vt dictum est. Videtur enim ex hoc quòd illi,cum cæteris maiestatem diuinã non glorificant , & adorant : sed absit hoc. Nam virtutes cœlorum omnes ordines comprehendunt, vt testatur Gregorius in homilia illius euangelij : Erunt signa in sole & Lu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.33 na: vnde Psalmista: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus
Psal.23 eorum. Et iterum: Dominus virtutū ipse est rex gloriæ. vel fortè, licet occulta tamen,
circa hoc prouisum est ratione. Dionysius
31 † quippe tres esse tradidit hierarchias, siue ordines angelorum, triplos in singulis ponēs,
vt similitudo trinitatis in eis insinuetur impressa: & dicitur ἱεραρχία, à ἱερὸς quod est sa-
36 crū & ἀρχὴ, quod est principatus: quasi sacer principatus. Sunt enim tres ordines superiores, & principales, tres inferiores, tres medij.
Superiores sunt, Cherubin, Seraphin, & throni. Medij sunt, dominationes, principatus, & 1
potestates. Inferiores sunt, virtutes, archange
32 li, & angeli: de quorū singulis medius † ordo 3
in præfatione subtrahitur: ad notandū, quòd
comparatione trinitatis æternæ, cuius maie- 6
stas in ea præcipuè cōmendatur, omnis alia 8
trinitas diminuta reperitur, & imperfecta:
nam quis in nubibus æquabitur Domino: 10
Psal.88 quis similis erit Domino in filijs Dei. De su- 11
perioribus subtrahitur Cherubin: de medijs
principatus: de inferioribus archangeli. Hanc
quippe æternam & indiuiduam trinitatem
laudant angeli: adorant dominationes: tremunt potestates: cum quibus & nostras vo- 1
33 ces &c. ¶ Deus † omnipotens duas rationales
edidit creaturas, angelicam, videlicet & humanam: quæ laudibus diuinis insisterent: & ei
gratiarum redderent actiones: quas dum pari
voto concelebrant, tanquam superiores cum
inferioribus corde in cœlesti cythara sociātur: de qua dicit Ioannes: Et audiui vocē cytharœdorum cytharizātium in cytharis suis:
& cantabant quasi canticum nouum. Apoc.
34 xiiij. Ideò ergo dic: † Socia exultatione concelebrant. quoniam omnes prædicti ordines
& etiam humana creatura maiestatem Dei
patris per Christum, socia exultatione æqualiter concelebrant: supplici confessione: quasi 2
non superba præsumptione, sed humili laude dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus &c.
35 ¶ † Porrò Gelasius Papa tractus, & hymnos
composuit, & præfationes cānum quidē, & non eliminato sermone dictauit. ¶ Et est notandum, quòd licet olim innumeræ essent
præfationes: hodie decem tantùm sunt canonizatæ. Vnde Gelasius Papa de consē. dist. j.
inuenimus. inquit: Inuenimus has nouem præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas: vnam, in resurrectione, & in albis paschalibus, id est, septimana paschali: aliam, in die ascensionis Domini: tertiam, in die pētecostes: quartam, in natali Domini: quintam, in epiphania Domini: sextam, de Apostolis: septimam, de sancta trinitate: octauam, de cruce: nonam, de ieiunio in quadragesima tantummodo dicendam. de qua dicetur, in vj. parte sub quarta feria cinerum: Vrbanus † quoq; Papa. lxx. dist. sanctorum. addidit decimam de beata virgine Maria, illam videlicet, Aequum & salutare: quæ & vnigenitum tuum sancti spiritus &c.

SVMMA.

1 Sanctus Sāctus, Sanctus, hymnū quis primùm instituerit. Et quorū sit ille hymnus. num. 2.
3 Sanctus, Sanctus, Sanctus, cur ter cantetur. & eius explicatio. num. 4. 5. 7.
6 Sabaoth, quomodo interpretetur.
8 Osanna, quid significet. Et cur geminetur. nume. 9.
10 Organorum vsus, vnde profectus.
11 Diaconus & subdiaconus stant post sacerdotem, in principio canonis. Et quid ita.

De, *Sanctus*. CAP. XXXIIII.

Ecclesia sperās sociari angelis, & archangelis, de quibus † in præfatione mentio facta est, statim post illa conformat se angelico cātui canens hymnū illū: Sanctus, sanctus, sanctus. quē Sixtus Papa primus instituit decantari. Hic est enim cantus puerorū, quē cantauerunt Domino offerenti se illis in decima luna, qui quasi reseruatus fuit vsq; ad quartādecimam lunam in Bethania. Cū ergo sacerdos finat laudē siue Mat. 21
præfationem, totus chorus, qui repræsentat Ecclesiā, simul canit dictū euangelicum hymnū, vt vna & equalis gloria & laus & honor decantetur patri & filio & spiritui sancto.
¶ † Notandū autē est, q̄ hymnus iste partim angelorū & partim hominū verba cōplectitur. Prima enim pars laudē cōtinet angelorū vltima hominū. Legitur enim Esa. vj. c. q̄ Seraphin clamabāt alter ad alterū, & dicebāt: Sāctus, Sanctus, Sāctus Dominus, Deus exercituū: plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoq; in euāgelio Mat. xxj. c. & Marci xj. c. q̄ qui præibāt, & qui sequebātur, clamabāt dicētes: Osanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini. Siquidē vox angelorū, scilicet Osanna in altissimis trinitatis, & vnitatis

vnitatis in Deo, commendat arcanū vox hominū, scilicet Osanna filio Dauid, diuinitatis & humanitatis in Christo, personat sacramē tū. Meritò autem cātica angelorū in Ecclesia cātamus: quia per hoc sacrificiū terrena cœlestibus iūgi non dubitamus: & ideò cum eis in
3 excelsis saluari clamamus. ¶ † Illud enim ad- 7
uertendū q̄ ter dicitur sanctus: vt notetur trinitas seu distinctio personarū: sed semel tātū dicitur: Dominus Deus Saboath: vt notetur diuinæ vsiæ vnitas, de consē. dist. ij. c. g. o. quia vnitas adoratur, vt sic trinitatis & vnitatis mysterio cōprobetur. Itē dicitur ter, in singulari numero sanctus: & nō dicitur pluraliter sancti, vt vna sanctitas in his tribus personis, & vna æternitas intelligatur. Hoc non solū Seraphin clamabāt, sub excelso Dei solio, secū dum prophetā: sed & quatuor animalia, secū
Apoc. 4 dum Apoc. in circuitu sedis requiē non habēbāt die ac nocte, dicētia: Sanctus, Sāctus, San-
4 ctus Dominus Deus omnipotens. † Dicitur autē Deus sanctus, id est, sanctificās non autē sanctificatus: vnde sancti estote: quia ego sanLeuit. 19 ctus sum Dominus Deus vester. Dicitur paIoan. 17 ter sanctus, dicente filio: Pater sanctifica eos
Luc. 1 in veritate, quos dedisti mihi: quia tu sanctus es. Dicitur filius sanctus, angelo protestante: Quod nascetur (inquit) ex te sanctū, vocabiIoan. 20 tur filius Dei. Dicitur Sāctus, sanctus, sanctus, Christo dicēte: Accipite spiritū sanctū: quorū remiseritis peccata, remissa erunt. Dicitur
5 † quoq; Dominus Deus sabaoth, id est, Do- 8
minus exercituū: videlicet angelorū & homi
nū, quorū terribilis est, vt castrorū acies ordinata de quo in psalmo dicitur ab angelis.
Psal. 23 Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum &c. tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Nomine ergo cœlorū & terræ, angeli & homines diuina pleni gratia, hic perhibētur. vel ad literā cœli & terra gratia diuina replentur: quia
psal. 138 deitas est vbiq;. vnde propheta: Si ascēdero in
6 cœlū, tu illic es. Si descēdero ad infernū, ades. 9
Sabaoth † ergo Dominus exercituū siue militiā virtutum, siue victoriarū interpretatur: vel omnipotens, vt ipse sit Dominus Deus & ipse omnipotens: qui exercitus angelorū atq; hominum disponit. Et ideò subdit: Pleni sunt cœli & terra gloria tua: hoc est vt eius gloria cœli & terra gubernētur: & qui in cœlis, & qui in terra sunt, glorificēt & honorēt nomen sanctū eius: cœli autē pleni sunt gloria, re, terra verò, ipe. Tunc verò in re plena erit, cùm adimplebitur illud: fiat voluntas tua, sicut
in cœlo & in terra. Dum autē dicimus: Pleni Matt. 6
sunt cœli & terra gloria tua, agimus gratias creatori, de omnibus beneficijs. Dum verò dicimus: † Benedictus qui venit &c. agimus gratias specialiter de beneficio redēptionis.
Quia enim necessariū est ad æternā salutem Ioan. 5
incarnationis mysteriū confiteri, rectè subiū gitur: benedictus, qui venit in nomine Domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei: nomen patris, est filius: de quo dicit propheta: Esa. 30
Ecce nomē Domini, veniē de longinquo. Dū ergo sanctus inchoatur, inclinati stare debemus: quia tūc incarnationē maiestatēq; diuinam per angelorū hominumq; cantū incognitā veneramur. ¶ Rursus dicendo: Benedictus &c. & cū hæc sint de euangelio, debemus signū seu vexillum crucis nobis facere seu imponere: quia Christus per crucē triūphauit, & nos triūphare facit. Quando enim Christus venit ad Hierosolyma descendit de monte oliueti: tunc filij Israēl clamauerunt, dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini. quia aduentus Christi in Ierusalem significat futurā resurrectionem, quando ipse veniet iudicare viuos & mortuos: & apparebit nobis in eadē carne, in qua pro nobis pas-
sus est: & tunc in nomine Iesu omne genu Phil. 2
flectetur cœlestiū, terrestriū & infernorum: vnde & extunc quidā incipiūt genu flectere, & deuotè orare. ¶ Sequitur: † Osanna: quod est verbum hebraeū: & significat: salua obsecro: supplendum est populum tuum, vel totū mundum. compositum quidem verbum est, ex osi, quod interpretatur saluifica, & anna, quod est apud hebræos interiectio obsecrantis, motum animi significans, sub deprecantis affectu. Integrè ergo, dicitur Osanna: quod nos corrupta, i, vocali litera & elisa, dicimus osanna: quod facimus ex ignorantia, aut scienter synalephantes vocalē, eò dimus prout in metris fieri consueuit. Dicitur autem bis † osanna in excelsis: propter duas partes salutis, quæ sunt stola mentis, & stola carnis: quibus sancti beatificantur in gloria: vt videlicet anima & corpore saluati inter angelos deputemur in excelsis, id est altis, scilicet in cœlo. Reperitur aūt hic versiculus in psalmo cēteſimodecimoseptimo: q̄ enim turba: dixerūt: Osanna: hoc est quod hic dicitur: O Dñe

Universidad de Deusto
Biblioteca

saluum me faci & eisdem verbis ibi subiungi
Psal.117 tur: Benedictus, qui venit in nomine Domini.
10 ¶ † Sanè in hoc angelorum & hominum cõcentu, quãdoq; organa cõcrepant: quod à Dauid & à Salomone introductum est, qui instituerunt hymnos in sacrificio Domini, organis: & aliis instrumẽtis musicis cõcrepari, & laudes à populo cõclamari. Veruntamẽ quãtò cor est maius corpore, tãtò Domino deuotius corde, quã corpore cõsitemur: de hoc dicetur in fine procemij quintę partis. ¶ Ex nũc
11 autem † verbis & gestibus Christi passio repræsentatur: Nam diaconus & subdiaconus vadunt post dorsum episcopi seu sacerdotis, in quo fuga Apostolorũ in Christi passione significatur, prout in tit. de oblatione dictum est. Si qui verò stant retro altare prospicientes in episcopum, significant mulieres, quæ à longè stãtes eius passionem viderunt. Omnes autẽ, & qui retrò stant, & qui faciem episcopi inspiciunt, inclinant se, maiestatẽ diuinam, & incarnationem Domini venerantes: quæ per cantum angelorum, & hominum introducta sunt. Ordo enim angelorũ d. sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth maiestatem introduxit diuinam. Ordo verò hominum dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini: aduentum significauit in carne: ipsa quoq; inclinatio, mœstitiam significat discipulorũ, de morte Christi qui non audebant se erigere & confiteri se esse discipulos eius: ideòq; stant inclinati, donec dicatur: libera nos à
psal.126 malo. Vanum enim erat eis ante lucem surgere, id est, ante resurrectionem de Christo gloriari: per quam sunt ab omnibus tribulationibus liberati: Vnde & hæc petitio in Dominica oratione septima est: qui numerus est vniuersitatis. De hoc dictum est sub titulo qualiter episcopus vel sacerdos ad altare &c.

SVMMA.

1 Canon Missæ soli sacerdoti conuenit. & est summũ Missæ. Et quàm secretè fiat. nume. 3.
2 Canon, quid. & vnde dicatur, & cur cum silentio fiat. & num. 6.
4 Anna, typũ Ecclesiæ gerens, tacitè orauit.
5 Canõ primus, siue secretella, quid signet.
7 Canon quòd sublata missæ voce dictus, ostentũ quoddam & prodigium emerfit.
8 Consecrantis mens quò ferri debeat.
9 Canon expeditè dici debet & cur ita.
10 Canonis Missæ substantia, est quædã posfionis dominicæ imago.
11 Canon vnde incipiat.
12 Canonem Gelasius Papa, à Petro ordinauit.
13 In canone Missæ sedentes, quid notent. Itẽ, quid stantes.

De secreta uel canone Missæ.

CAP. XXXV.

POst acclamatũ præconium secretum silẽtiũ, in quo & missæ canon deuotè dicitur: & sacrũ mysterium peragitur: quod sit per solũ sacerdotẽ: quoniã secudũ Matthæum, Christus solus orauit. Et se Mat. 26
cundum quosdã hic incipit missa: quoniã cætera sunt de solennitate: de cõse. dist. ij. panis est. Canon autem missę & oblatio, vt dictum est in titu. de præfatione, & actio & canon & sacrificium, & secreta vocatur. Actio dicitur propter sacra mysteria, quæ in eo aguntur: & quia tũc cum Deo agitur causa nostra, vt dictum est in procemio huius partis: vnde quia in c. illo: communicantes &c. & in illo: Hanc igitur oblationem: certis diebus vltra ordinaria canonis seu actionis verba, quædã adduntur & dicuntur: ideò in missalibus in variis locis super illas additiones scribitur talis titulus seu rubrica: Infra actionem: eò quòd ille infrà, seu quasi in medio ipsius actionis
2 siue canonis dici debet. Canon † verò dicitur, quod regulis patrum cõpositus est: à sanctis enim patribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta. Κανὼν autem Græcè, dicitur regula latinè. Dicitur etiam canon: quia regulariter Christus verus sacerdos in eo resꝑsentatur: seu quia per hũc regulariter fit consecratio sacramenti. Sacrificium autem dicitur à sua parte digniori: de quo dictum est sub tit. de oblatione. Secreta dicitur, quasi nobis occulta: quia humana ratio nequaquã tantum mysterium plenariè corpore potest: ad quod significandum, meritò secreta voce celebratur. ¶ Ad hoc † est significandum sacerdos se
3 cretam intrans quasi velatur quibusdã cortinis, quæ sunt in lateribus altaris: prout infrà dicetur in quarta particula canonis super vero: Hãc igitur. Dicitur etiã secreta: quia secretè & sub silẽtio dicitur. Christus enim ad cõsolerationem corporis sui venturus, secretè, & solus orabat ab hora cœnæ, vsq; dũ suspẽsus est in cruce. quas orationes secretè significãt.

Prisci

Prisci quoque tẽporibus antiqui patres sub silentio sacrificabant, & cõmunicabant. quod
8 etiã in sabbato sancto obseruamus. Præterea, vt Ioannes euangelista descripsit, postquam Ioan. 12
Christus honorificè fuit receptus & magnificatus à turbis, cum Psalmis & laudibus, abijt, & abscondit se: nõ vtique trepidantis formidine, sed dispensationis officio: quia nondum venerat hora eius, quæ postquàm post aduenit, spõtaneus ad passionem accesit. Illud ergo Christi latibulum, hoc secretum silẽtium repræsentat: in quo sola dirigitur ad Dominum intenta deuotio. Tunc enim sacerdos intrare debet in cubiculum cordis: & ostio sensuum
9 corporis clauso, Deum patrẽ orare: qui exauditor est clamoris cordis, non vocis. Vnde
4 Anna † typum gerẽs Ecclesiæ, nõ petitione clamosa, sed tacita deuotione, quod petiuit
1. Reg. 1 impetrauit: de qua in libro Regum legitur, q̃ loquebatur in corde suo, & labia eius tãtùm mouebantur: sed vox penitus nõ audiebatur. Vnde & Mosi Dominus inquit: Quid clamas ad me: cùm tamen ipse taceret. Prophe-
Psal. 4 ta etiam dicit: Dicite in cordibus vestris, & in
10 cubilibus vestris compungimini. ¶ Potest tamen † dici, quòd prima secretella repræsentat tempus illud, quãdo Christus venit Hierosolymã ad diem festum nõ manifestè: hæc autẽ secreta tẽpus illud, quo receptus fuit in Hierusalem cum hymnis & ramis, & sexta feria sequẽti crucifixus fuit. præfatio verò illud, quando Christus in cœnaculo hymnum retulit: & illo dicto exiuerunt in montẽ oliueti: sursum corda afectionẽ. ¶ Secundò ideò
6 secreta † in silentio dicitur, ne sacerdos clamando his quæ aguntur, minus intẽdat. Tertiò, ne vox sacerdotis nimio clamore deficiat. Quartò, ne sacrosancta verba vilescãt. ¶ Ter-
7 tur † enim quòd cùm antiquitus publicè & alta voce canon diceretur, omnes penè per visum illum sciebãt, & in plateis & in vijs decantabant. Vnde cùm quidam pastores illum in agro cantarent, & panem super lapidẽ posuissent, ad verborũ ipsorũ prolationẽ panis in carnem cõuersus est: ipsi tñ diuino iudicio igne cœlitus misso, perculsi sunt: propter quod patres statuerunt verba ista sub silentio dici, inhabẽtes sub anathemate, ne proferãtur, nisi à sacerdotibus super altare: & in missa & cũ vestibus sacris. Quædam etiã orationes, quæ ante præfationẽ sub silentio dicũtur, secretæ vocãtur: de quo & de silentio sub tit. de incli-
11 natione sacerdotis dictum est. Consecrantis ergo † mens, vt præmissum est, ad id solùm debet esse intẽta: nã eos qui adorãt, in spiritu Ioan. 4
& veritate adorare oportet. Ne verò musicæ Eccle. 10
venientes perdãt suauitatẽ vnguẽti, id est, ne importuna cogitationes tollant deuotionẽ orationis; flabello spiritus abigãtur, id est, inspiratione gratiæ repellãtur: quatenus auster aduenies, & spiritus sanctus accedens, perflet hortum, id est, mentẽ fœcũdet: vt aromata fluant, id est, virtutes abundent. ¶ Ad quod Cantic. 4
etiam significandum, æstiuo tempore materiale flabellum, dum secreta dicitur, adhibetur. Hac etiam † ratione, videlicet ne musicæ venientes perdant suauitatẽ vnguenti: dici potest quòd canon dici debet expeditè, nõ morosè: & ne auditoribus tædium generet. Vnde in Exod. dicitur: Fac festinanter, quod de Exod. 12
immolatione agni dictum est. Et probatur etiam ibi: Et comedetis festinanter: sed nec nimis etiã festinanter: quia nõ debet sacrificiũ sine sale, id est, discretione & deuotione offerri. Debet etiã in libro legi, ne vllus error contingere possit. † Porrò sacerdos missam celebrans, repræsentat ea, quæ olim pontifex inter sancta sanctorum egit: & quæ Christus egit, quem ille præfigurauit. Siquidẽ ea, quæ sunt à principio secretæ, vsque in finem, passionẽ domini, sepulturã & resurrectionẽ dominicam repræsentãt. Recolitur enim ibi memoria eorũ, quæ gesta sunt per hebdomadã ante paschalem à decima luna primi mensis, quando Iesus abijt Hierosolymam, vsque ad septimamdecimã, quando resurrexit à mortuis. propter quod in plerisque sacratijs inter prædicationẽ & canonẽ imago crucifixi depingitur: vt nõ solùm intellectus literæ, verũ etiam aspectus picturæ memoriã dominicæ
12 passionis inspiret. † Et fortè diuina factum est prouidẽtia: licet humana nõ sit industria procuratum: vt ab ea litera canon inciperet, scilicet à. T. quæ hebraicè thau: quæ in sui forma signum & mysterium crucis ostendit, & exprimit, dicẽte domino per Ezechielem: Ezech. 9
Signa thau in frontibus virorũ dolentium, & gementium super abominationibus Hierusalem: quoniam per Christi passionem hæc omnia in cruce impleta sunt & efficaciam habent. In quibusdam tamen codicibus & maiestatis patris, & etiam imago depingitur cruci fixi: vt sacerdos quasi præsentem videat, quẽ inuocat, & quẽ alloqtur, dicẽs: Te igitur &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& passio,quæ hic repræsentatur, cordis oculis ingeratur.Sacerdos autē osculatur pedes
ipsius maiestatis,& se signat in frōtesimoūēs,
quòd reuērenter ad mysteriū passionis accedit.Quid.im tamen prius osculatur pedes ma
iestatis: & postea crucifixi, secundā seriem ca
nonis.Alij ecōtrà,quia per filium peruenitur
ad patrem.Deinde dicens: Te igitur.se inclinat,vt ibi dicetur.Secreta ergo passionē re
præsentat.passio incipit ibi : vnde & memo
res &c.crucifixio ibi:Hostiam purā,hostiam
sanctam,hostiam immaculatā.Oratio verò à
Christo in cruce incepta ibi:supplices te roga
mus &c. Episcopi seu sacerdotis inclinatio
tunc facta ante altare,significat emissionem
spiritus,capite inclinato.Eleuatio vocis,cùm
dicitur:Nobis quoque.significat exclamatio
nem centurionis,dicētis:Verè filius Dei erat
iste.Duæ cruces supra corpus,& calicem fa
ctæ,docēt Christum pro duobus populis cru
cifixū:oblata in calice,significat corpus Chri
sti.Vinum in calice,sanguinē eius.Subdiaco
nus recedens à facie episcopi,incipientis:Pa
ter noster.significat mulieres,sepulto domi
no recedentes à monumento.Patena,signifi
cat fœminarū corda in obsequio sepulturæ
Christi,latitudine charitatis parentia : prout
sub tit.de oblatione dictum est . de his per
sua loca dicetur.Traditur † autem,quòd Ge
lasius Papa quinquagesimusprimus à beato
Petro,canonem principaliter ordinauit.Non
enim secreta tota simul ab vno composita
est,prout dicetur in tertia particula super ver
bo:cōmunicantes. Et licet aliqua verba sint
ab aliquibus,quos tamen ignoramus :addita,
quæ in euangelij textu nō continentur,vt di
cetur in sexta particula super verbo:Eleuatis
oculis.nulli tamen subtrahere vel addere li
cet:nisi fortè quādoque eorum nomina,pro
quibus nominatim sacrificium offertur, sicut
inferi⁹ in decima particula ostēdetur.¶† No
tandum verò est,quòd quidam sedēt in cano
ne missæ:significātes Apostolos,qui sedebāt
tristes de nece domini in cenaculo.alij stant,
significātes Mosen,qui extensis manibus ora
bat : & Aaron,& hur illius manus sustenta
bant:de quo sub titu.de oratione dictum est.
Quidam verò vt aliqui ex ministris , nec se
dent nec stant:sed in vestibus sactis stant capi
te inclinat. prout dictum est sub titu.de sanc
tis:& sub titu.qualiter sacerdos & ministri
ad altare debeāt stare.

SVMMA.

1 Canon , quot contineat partes.varié.Et nu
mero 2.3.4.
2 Canonis expositio , primæ partis,scilicet:Te
igitur.Et nu.6.
7 Christus fuit à tribus traditus.
8 Cruces tres cur faciat sacerdos super oblatio
ne.quid ve notent.
9 Sacerdos benedicēs,dicit:hæc dona,hæc mu
nera.Et qua id significatione.Et an,& quate
nus illa differant datē. Et cur dona , potius,
quàm,donum,dicat.nu.10.
11 Illibata dona & munera , dicit sacerdos,in
benedictione.Et quæ dicantur illibata.
12 Sacrificia Ecclesiæ,quot.
13 Canonis secunda pars,cum expositione.
14 Sacrificium altaris,pro quibus offerri debeat.
15 Pacificare & adunare,an idem.Item, custodi
re & regere.
16 Papæ nomine cur oretur.Et ex cuius institu
tione.Et pontificis etiam nomine.
17 Orationes pro quibus faciendæ.
18 Potestater duæ sunt.

De expositione Canonis, qui incipit: Te igitur. CAP. XXXVI.

EXpositioni canonis hic vacare præuidimus.Verūtamen quic
quid exponendo conamur ex
primere,vix vllius apparet esse
momenti. Deficit nāque lin
gua,sermo disparet,superatur ingenium,op
primitur intellectus.Pulsabo tunc ad ostiū,
vt amicus accommodet mihi tres panes.de
pœnitē. distin.j.opportuna. qui maximē in
hoc cōtinuo necessarij erunt:videlicet fidem,
quæ petit,& accipit vitā.spem,quæ quærit,&
inuenit viā:& charitatē,quæ pulsat,& aperit
veritatē.¶† Canon autē vndecim cōtinet par
tes.Secūda incipit ibi:Memēto Domine. Ter
tia ibi:Cōmunicātes.Quarta ibi:Hanc igitur.
Quinta ibi:Quā oblationē.Sexta ibi:Qui pri
diē.Septima ibi:Simili modo.Octaua ibi:Vn
de & memores.Nona ibi:Supplices te roga
mus.Decima ibi:Memēto.Vndecima ibi:No
bis quoque.¶† Alij dicūt,quòd cōtinet duo
decim partes.Secūda pars ibi:In primis.Ter
tia ibi:Memēto.Quarta ibi : Cōmunicantes.
Quinta ibi:Hanc igitur.Sexta ibi:Qui pridiē.
Septima ibi : Vnde & memores. Octaua ibi:
Suprà,quæ propitio.Nona ibi:Memēto.Deci
ma ibi:Nobis quoq;.Vndecima ibi : Per quē
hæc

hæc omnia.Duodecima ibi:Oremus præce
ptis salu.moni.¶† Sed secundum alios sex so
lum cōtinet partes.Secūda incipit ibi:In pri
mis.Tertia ibi:Communicantes. Quarta ibi
Hanc igitur. Quinta ibi : Supplices te roga
mus.Sexta ibi:Oremus præceptis.¶ Sunt † tria
qui dicunt,quòd quinque tantū sunt partes:
vnde & quinquies cōcluditur , per Christum
Dominū nostrū.eò q; per quinquepartitā Do
mini passionē oratio fidelium exauditur : de
hoc dictum est in fine procemij huius partis.
¶ Incipit ergo † canon:& eius prima particu
la.Te igitur.Et exponitur igitur,id est,certè.
Sacerdos enim hoc dicens alloquitur Deum
tanquā præsentē.vel igitur istud cōtinuat ad
precedētia:quasi diceret:Tu es sanctus Deus:
igitur clementissime pater,id est,clarissima
mēte abundātissime, vel id est,misericordis
simè:vel,id est,mentē clarificas. Mens enim
clarescit,cū Deum propitiū sentit:quæ verba
dicēdo,sacerdos se ante altare inclinat,signi
ficās,q; Petrus inclinauit se , dum ,prospexit in
monumētum.Rursus hæc sacerdotis inclina
tio in principio canonis humilitatem Christi
ad passionē.quódq; sacerdos ipse cum reue
rētia ad mysterium crucis accedit,significat.
¶ Et in his verbis notatur,q; sicut legalis sa
cerdos vultum versus propitiatorium habe
bat,prout dictum est in procemio huius par
tis : sic & noster ad Dei clementiā cor debet
habere : & sicut pontifex intrabat in sancta
sanctorū semel in anno ferēs sanguinē hirci
aut vitulisse & Christus per propriū sanguī
nem introiuit semel in sancta æterna redem
ptione inuēta:sic & minister Ecclesiæ intrat
cum sanguine in sancta sanctorū , quoties in
mente memoriā sanguinis Christi gerēs se
cretē inchoat mysteriū:qui nō solum mēte,
sed etiā crucis signaculo,de quo iam dicetur,
Christi recitat passionē. ¶ Sequitur:† Supplices,id est,humiles:vt accepta habeas,id est,
vt accipias seu grata habeas:& hīe osculatur
altare in reuerentiā passionis per hoc cōpati
se ostendēs.¶ Sanè eodem die,qua † laudes à
turbis Christo sunt acclamatæ,videlicet deci
ma luna primi mensis,quādo secundū legem
typicus agnus in domos Hebræorū infereba
tur,verus agnus Iesus Christus ingressus est
Hierosolymā,& multis insidijs quærebatur
ad mortē.Traditus autem à tribus , scilicet à
Deo pro nobis:vnde Apostolus : Proprio fi
lio suo nō pepcit Deus:sed pro nobis omni-

bus tradidit illum,à Iuda.vnde in Matthæo:
Quærebat Iudas opportunitatē,vt eum tra
deret Iudæis:Et à Iudæis Pilato,vt in Ioāne:
Gens tua & pontifices tui tradiderūt te mihi.
Prima traditio fuit ex gratia : qa dilexit nos:
& tradidit semetipsum pro nobis.Secūda ex ama
titia:quia cōstituerunt ei xxx. argenteos.Ter
tia,fuit ex inuidia.Sciebat enim Pilatus,quòd
per inuidiā tradidissent eum.Deus ergo tradi
dit ex dono:Iudas pro munere:Iudæus in sa
crificiū illibatū.¶ Ad quod † designādum sa
cerdos facit tres cruces super oblatā,& cali
cem cum dicit:Hæc dona,hæc munera , hæc
sancta sacrificia illibata.quasi dicat,offerim⁹
tibi clementissime pater,hæc dona,hęc mune
ra,hæc sancta sacrificia , cōmemorantes illā
traditionē,quā Deus fecit ex dono,Iudas pro
munere:Iudæus in sacrificiū illibatū : singuli
tamen ad mortē:mortē autē crucis.¶ Secun
dò etiā fiunt tres cruces in reuerentiā eius,
qui est trinus Deus:cuius potentia fit cōuer
sio panis & vini.¶ Tertiò,in figuram triplicis
vnionis in acceptatione saluatoris. ¶ Quartò
in memoriā trinæ crucifixionis.Prima fuit in
voluntate persequentiū:de qua Ioan.ij.Colle
gerūt ergo pontifices & Pharisæi cosiliū &c.
Secūda fuit in voce clamātium:de qua Mar.
At illi magis clamabāt:crucifige eum. Ter
tia fuit in crucifixione manuum,& pedū : de
qua Luc. crucifixerūt eum.¶ Quintò, in tri
bus crucibus tempus ante legē , quod tribus
distinguitur interuallis,inuenimus , scilicet ab
Adā ad Noēinde ad Abraā.& inde ad Mo
sen.In qbus tribus tpibus insti Christū suis sa
crificijs prefiguauerūtvt Abel,in agno.Mel
chisedech,in pane & vino:& Abraam,in filio.
Verū p ōmissa tria verba,nō aliud arq; aliud
dicitur:sed res vna pro sui magnitudine diuer
sa appellatiōe laudatur:donū quidē,dātis:mu
nus accipiētis:sacrificiū offerētis.Pater dedit:
filius obtulit:spiritus sanctus recepit:vñ Apo
stolus:Christus p spiritū sanctū semetipsum
obtulit Deo immaculatū.singuli tñ dederūt
& obtulerūt:& acceperūt:sed ad distinctionē
pater dicitur dedisse,ppter authoritatē:filius
obtulisse,ppter humilitatē:spūs sctūs acce
pisse,ppter benignitatē.Eadē eīn † sacrificia
dona sunt simul &munera:dona sunt,à nobis
ad sustētationē,à Deo collata.munera sunt à
nobis Deo,vt laudetur,oblata.Nā & q̄ sacris
offerūtur altarib⁹& munera nūcupātur,& do
na.vñ & Dñs inqt in euāg.Si offers mun⁹ tuū
ante

3 Ioan.20 Hebr.9 6 7 Rom.8 8 9 Matt.28 Ioan.18 Gal.2 Matt.16 Matt.27 Philip.2 Mar.15 Luc.23 Hebre.9

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante altare:vade prius reconciliari fratri tuo.
Daniel.5 Et Daniel dixit ad Balthasar:Munera tua tibi sint:& dona tua alteri da.xiij.quæstiõ.v.scriptũ:& alibi:Respexit dominus ad Abel,& ad
Gen.5 munera eius.Sacrificia dicũtur,quia sacrificantur & offeruntur,pro peccatis nostris:vt nos factos efficiãt.Vnde populus inquit,de ponti
Hebr.5 fice,vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Sermonũ igitur inculcatio,vigilationis est exercitatio,& inestabilis cõmentario sacramentis,quod sacramentum digne eucharistia appellatur,sicut dicetur in vj.particula,superius.

Quia dicitur, quàm pateretur. Propriè autẽ muneribus homini,donum Deo datur. Nam munera dicuntur,quæ manibus dantur vel accipiuntur.Rursus dicũtur dona, quo ad panem in quo est farina & aqua:munera quo ad vinũ in quo est vinũ & aqua. Hæc sancta sunt sacrificia quo ad vtrũque secundũ Aug. Dona referimus,cum nosmetipsos Deo offerimus,& donamus munera,cum eius beneficiorũ memores sumus:sacrificia illibata,cùm ei humilitatẽ,& laudes impendimus.de hoc vide:de cõsecra.distin.ij.in canone comperimus.¶ Et † nota,quòd ideò dicitur pluraliter dona,munera,sacrificia : quia panis & vinum prius,quàm cõsecrentur,diuersæ sunt species substantiarũ:& diuersæ substantiæ specierũ: sed vbi cõsecratio cœlestis accesserit,species quidem remanent,sed substantiæ conuertuntur.itaque diuersa sunt continentia:sed vnicũ est cõtentum:nam idem sub vtraque continetur:licet nõ in idem vtraq. substantia conuertatur : sicut infrà plenius ostendetur. Dicuntur etiã † sancta,& illibata:quia panis & vinũ sanctificãtur in sacrosanctum corpus:& immaculatũ sanguinẽ Christi.Non enim dicuntur illibata,quasi nõdum gustata:sed potius dicuntur illibata,id est,immaculata,quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri:quatenus & cor ab iniquitate,& corpus ab immunditia purgetur,antè,quàm offerantur: quoniã(vt ait Apostolus.de cõsecra.distin.ij.
1.Co.11 qui cælare.& c.sequen.) Quicunque manducauerit panem.& biberit calicem domini indignè,reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autẽ seipsum homo:& sic de pane illo edat, & de calice bibat.qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Dicuntur ergo illibata, id est sine labe:sicut agnus paschalis immaculatus, qui significat Christũ qui est sine macula,id est, fuga.Vel illibata,id est,incorrupta : nõ quia substantia panis & vini corrumpi non possit: sed quia corpus & sanguis filij Dei,in qua virtute verborũ species tam transliubstantiatæ sunt,corrumpi nõ possunt. Vnde Psalmista:
Psal.15 Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Tertiò,dicũtur illibata,ad notãdum,q. nullus extraneus ad fidem debet approximare illis,vt dicetur in tertia particula,super ver
12 bo:Cõmunicantes.¶ Tria † autẽ sunt Ecclesiæ sacrificia,per tria,quæ fiebant in veteri testamẽto,figurata,prout dictum est in proœ-
13 mio huius partis.¶ Sequitur † in primis, quæ tibi offerimus &c.Sanè legalis pontifex ingredieus in sancta sanctorum orabat, vt dictum est in proœmio huius partis : & Christus ante passionẽ orauit se glorificari,discipulósque cõseruari:& nunc etiam sedens ad dexterã patris interpellat pro nobis:sic & noster minister sequens Aaron & Christum pro tota supplicat Ecclesia, quæ consistit in
Rom.8 prælatis,& subditis &c.Licet autẽ vnus tãtùm sacrificium offerat:tamen pluraliter dicit offerimus:quia sacerdos nõ tantũ in sua, sed in totius Ecclesiæ persona sacrificat. Quapropter in sacramẽto corporis Christi,nil à bono maius,nil à malo minus perficitur sacerdote:prout dictũ est in proœmio huius par-
14 tis.¶ Verùm † nobis hic inuestigãdum occurrit, quibus,& pro quibus,& qualiter,& quare debeamus sacrificium altaris offerre. Et quidẽ hæc quatuor ex ipso canone colligere possumus euidenter:quibus soli Deo,videlicet indiuiduæ trinitati : pro quibus Ecclesia sancta catholica ,videlicet pro omnibus orthodoxis:qualiter,in vnitate fidei,videlicet in cõmunione sanctorum.quare,pro beneficijs corporalibus,spiritualibus,& æternis , sed omnibus propter Deum.Primum notatur ibi: Tibi reddunt vota sua æterno Deo ,viuo & vero.Secũdum ibi:Pro Ecclesia tua sancta catholica.Tertium ibi:Cõmunicantes & memo.vene.Quartum ibi:Pro redemptione animarum suarum:pro spe salu.& incolu.suę.Sacrificiũ ergo laudis offertur : & generaliter pro cũctis,& specialiter pro quibusdã,id est,
Rom.15 pro prælatis qui sunt iuxta Apostolũ in sublimitate cõstituti,& pro subditis viris & mulieribus:pro sacerdotibus & adstãtibus:pro nobis & nostris.De prælatis & subditis ibi:Vnà cum famulo tuo Papa nostro , & omnibus orthodoxis. De viris & mulieribus , ibi:

Memento

Memento Domine famulorum famula.tua. De sacerdotibus,& astantibus:ibi:Omniũ circumstantium,& qui tibi offerunt hoc sacrificium.De nobis & nostris:ibi : Pro se suisque omnibus.Sic ergo exponenda est litera , quæ tibi offerimus in primis, id est , principaliter
18 pro Ecclesia tua sancta, catholica,id est,vniuersali toto terrarum orbe diffusa : sed fidei sacramentis vnita:quam,id est,vt eam pacificare digneris,vt habeat pacem ab hæreticis, & schismaticis:& adunare,quę dispersa est inter perfidos , & paganos. Vel hîc dicitur,q. orandum est pro discordantibus ab inuicem: quam & custodire digneris à vitijs & dæmonibus,& regere in prosperis & aduersis.Idem
15 tamen videtur esse † pacificare,quod aduna
Roma.5 re:custodire,quod regere.Tunc enim pacificat,cum fidelium mentes adunantur , vt per
Actu.4 spiritum sanctum charitate diffusa in ultitudinis credentium sint cor vnum, & anima vna: extrà de sum.trini.c.ij. Tunc custodit , cum inter mundi pericula regitur : vt de sancto
Psal.19 mittens auxilium:eam: de Syon tueatur.Licet
Apoc.1 enim in Apoc.septem scribatur Ecclesijs:vna
Cantic.6 tamen in Canticis est columba.nam sap.edi. si do.& excidit co.septẽ.Vna igitur est Ecclesia septẽ ordinibus distributa vel septẽ chrismatibus insignita:quam ipse pacificat & adu-
16 nat:ille † custodit & regit qui propter ipsius regimen,& munimen proposuit vniuersis,vt omnes ab vno sicut corpus à capite gubernentur.pro quo statim oratur cum dicitur: Vnà cum famulo tuo Papa nostro:quæ verba Clemens Papa addidit.Nam vt inquit Pelagius Papa,constat ab vniuerso orbe separatos esse,qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici pontificis memoriã , secundũ cõsuetudinem nõ frequentant:qui verò nõ sunt de Romana Ecclesia diœcesi,pro suo quoque debent orare pontifice,quatenus vnitatem spiritus in vinculo pacis obseruet: vnde debent dicere verba sequentia , scilicet & antistite nostro.Antistes tamen ipse celebrans nõ debet ea dicere.Quod verò addũt, quidã de antistite & rege,noua traditio est: vbi orandũ esse pro prælatis ostenditur.oran
17 dum etiã esse pro principe. Apostolus docet j.ad Tim.ij.c. † Obsecro(inquit) primò omnium fieri obsecrationes,orationes , & postulationes,& gratiarũ actiones , pro omnibus hominibus, pro regibus,& omnibus qui in sublimitate sunt constituti : vt quietam & tranquillam vitam agamus,in omni pietate, & castitate.de consecra.distin.j.de hymnis.ad fi.Sicut enim duæ sunt vitæ, cœlestis videlicet & terrena,vna qua spiritus viuit ex Deo: & altera , qua caro viuit ex spiritu : ita duæ
18 sunt † Potestates:ecclesiastica , videlicet & mundana:ea quæ moderatur spiritualia : & altera,quæ moderatur carnalia:ista per clericos:& illa per laicos.xvj.distinctio.duo.Post vtrãque Potestatem,orandum est pro omnibus orthodoxis,qui vtranque fidem,catholicam,videlicet & apostolicam venerantur & colũt:& sic hæretici & schismatici excludntur.Orthodoxi enim quasi gloriantes dicuntur:qui videlicet Deum recte & dei confessione glorificant.

SVMMA.

1 Canon memoriam viuorum cõtinere debet.
2 Deus scit eos quos approbat : obliuiscitur, quos reprobat.
3 Orandum pro omnibus fidelibus.
4 Sacrificium laudis.
5 Amicos diligere debemus,vt charitatis ordo seruetur.
6 Bona hominis tria : pro quibus sacerdos offert Deo.
7 Vota quæ dicantur.

De secunda parte canonis, scilicet Memento domine.

CAP. XXXVII.

MEmento Domine famulorũ famularúmque tuarũ,& omniũ circũstantiũ &c.Secũda † pars, in qua etiam ostenditur orandum esse pro subditis. Et ex hac iunctura verborũ euidẽter cõuincitur,q. in hoc loco debeat sacerdos specialiter viuos,quos voluerit memorare:quoniam sub sequenti:Memento defunctorum, poterit agere memoriã specialem. Hinc etiã euidenter apparet , q. sanctum sit & salubre missarũ interesse mysterijs:cum sacrificium eucharistiæ pro circũstantibus specialiter offeratur.¶ Verũ † cũ Deus nihil ignoret , nec alicuius valeat obliuiscì:quid est quod petimus vt Deus meminerit nostrì? Potrò Deus dicitur scire,quos approbat:vnde nouit Dominus qui sunt eius:& dicitur nescire quos reprobat:vnde:Non noui vos.Rursus , dicitur obliuiscì malorũ,cũ malus ad bonum reuertitur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob 7 tinu:vnde si impius egerit pœnitẽtiã,omniũ iniquitatũ eius nõ recordabor.Et dicitur obli 5
uisci bonorũ,cum bonus ad malũ peruertitur:vnde si iustus à iustitia sua auerterit sẽ,o-
mnes iustitias eius nõ recordabor.De ea etiã
quandoque recordatur ad miserendum:vnde
Psal.138 Memento mei Deus meus:quia ventus est vi
Psal.24 ta mea:quandoq; ad puniendũ:vnde:Memen
to domine filiarũ Edom in die Hierusalem.
Petimus ergo nõ vt nostri meminerit : sed vt
nostri misereatur secundũ illud:Reminiscere
miserationũ tuarũ domine:& misericordiarũ
tuarũ quæ à seculo sunt.¶ Sequitur:Quorum
tibi fides cognita est,& nota deuotio &c.qua
si qui propitiatis fidelibus & deuotis:qui so-
lus vides in conscientijs,quæ rectè credant:&
deuotè te diligãt:vtpotè rerum scrutator &
cordiũ Deus:scientiarũ dominus, occultorũ
omniũ perscrutator,in cuius cõspectu nulla
creatura est inuisibilis.Pro quibus tibi offeri
mus,vel qui tibi offerunt,hoc sacrificiũ lau-
dis &c.quasi diceret:Memento Domine,non
solùm eorũ,pro quibus offerimus:sed etiam
sacerdotũ qui offerunt hoc sacrificiũ laudis
&c.Cum enim sacerdos offert pro populo:
3 nihilominus & pro se. Vel ideò dicit:Pro qui
bus † tibi offerimus,vel qui tibi offerũt:quia
non solũ offerunt sacerdotes, sed & vniuersi 9
fideles:nam & quod specialiter adimpletur
ministerio sacerdotũ:hoc vniuersaliter agi-
tur voto fideliũ.vel pro quibus offerimus,sci
licet actu:vel qui tibi offerũt, scilicet deuo-
1.Co.10 tione.Dicitur autẽ sacrificiũ laudis : secundũ
illud Apostoli : Quicquid facere debetis,o-
mnia,in laudem Dei facite:vt Deus laudetur
4 in vobis. Secundò sacrificium laudis dicitur:
quia † Christus gratias agens illud instituit:
prout dicetur in sexta particula super verbo
gratias agẽs. Tertiò ideò,quia cũ Deo quic-
quam offerimus,sua tibi reddimus,nõ nostra
Psal.49 largimur:vnde si esuriero,nõ dicã tibi,meus
est enim orbis terræ,& plenitudo eius:ergo
immola Deo sacrificiũ laudis,& redde altissi
mo vota tua.Quartò,quia Deũ laudare debe
Matt.28 mus nõ solùm quia passus est pro nobis:sed
etiam,quia nobiscũ est quotidie,vsq; ad con-
summationẽ vitæ:vel quia non solũ se dedit
pro nobis in pretiũ:sed etiã quia dedit se pro
nobis in cibũ : vt per pretiũ redimeret nos à
morte,per cibũ aleret nos ad vitã:vnde:Qui 7
Ioan.6 manducat me,viuit propter me : pro se,*Ysai-
as* est,id est, expositio eius,quod sequitur,
scilicet pro redẽptione animarũ nostrarũ:pro
spe salutis & incolu.suæ.¶ Sequitur † suisque
omnibus &c.videlicet consanguineis vel af-
finibus,familiaribus vel amicis:licet enim di-
ligere teneamur etiã inimicos,secundũ illud: Matth. 5
Diligite inimicos vestros:seruare tamen de-
bemus ordinẽ charitatis, qui incipit à seipso.
xxiij.quæstio.v.si nõ licet.de pœni.di:tin.iij.
sanè cauendũ.extrà de vsu pallij.in fine.secun
dum illud:Introduxit me rex in cellam vina Cantic. 2
riam,& ordinauit in me charitatem : nam &
Apostolus ait:Dum tempus habemus,opere Rom.8
mur bonũ.ad omnes:maximè autẽ ad domes-
ticos fidei.Pro redemptione animarum suarũ
&c.quasi non pro temporali lucro, vel
appetitu terrenorũ:sed pro spe salutis & inco
lumitatis suæ,id est,pro salute vel incolumi-
tate speranda.spe enim salui sumus:pro salu
te quidem mentis & incolumitate corporis:
nam vtraque sanitas est ab illo,qui dicit:Sa-
lus populi,ego sum. Verũ vtraq; sanitas pro-
uenit ex redemptione animæ,id est,de remis-
sione peccati:sic ecõtrà de reatu peccati pro-
cedit infirmitas vtriusque:iuxta sententiã ve-
ritatis:Ecce sanus (inquit) factus es:iam noli Ioan.5
peccare : ne deterius aliquid tibi contingat:
extrà de pœniten.& remis.cum infirmitas.in
principio.¶ Porrò † tria sunt hominis bona,
corporalia,spiritualia,& æterna, videlicet in-
fima,media & suprema:pro quibus sacerdos
dicit se offerre. Pro corporalibus,id est, pro
incolumitate:pro spiritualibus,id est,pro re-
demptione:pro æternis,id est,pro salute. Nã
& dominus docet nos pro his tribus orare: vi
delicet pro æternis.vnde : Adueniat regnum Matth. 6
tuum : pro spiritualibus : vnde:Fiat voluntas
tua,sicut in cœlo,& in terra : pro corporali-
bus.vnde:Panem nostrũ quotidianũ da nobis
hodie.Offerimus enim sacrificiũ pro æter-
nis:vt detur nobis in præmiũ:pro spirituali-
bus,vt detur nobis in meritũ:pro corporali
bus,vt detur nobis ad adminiculum : vt per
hæc & ista perueniamus ad illa.¶ Verũ cum
dicat apostolus,q; virtus in infirmitate perfi- 2.Cor.8
citur:extrà de sacra vnc.c.j.& iterũ cum infir
mor,tunc fortior sum. Quid est,q; pro cor-
porali incolumitate sacrificiũ laudis offeri-
mus,nisi vt nobis cõserta vel reddita sanita-
te gratiarũ actiones in Ecclesia referamus.
¶ Sequitur:Tibique reddunt vota &c.† Vota
sua dicuntur,quæ voluntariè promittuntur quia
volenter & libenter Deo vouere & votũ red
dere

dere debemus:extrà de voto.magnæ. Verũ,
cum nostra donemus, & aliena reddamus:
quomodo vota, si sua sunt,reddunt : & non
potius donant:vel si reddunt, quomodo sua,
& nõ potius aliena?Sanè votum & hominis
& Dei est:sed Dei propter authoritatem gra
tiæ:hominis,propter libertatẽ arbitrij : pro-
1.Co.15 pter quod dicit Apostolus:Non autem ego:
sed gratia Dei mecum.Vel vouere, hominis
est:reddere verò, Dei.

SVMMA.

1 Canonis tertia pars:Communicantes. Et quis eam addiderit.
2 Canon Missæ,à pluribus cõpositus fuit: & cũ triplici sanctorũ cõmemoratione.
3 Canon commemorationem beatæ Mariæ,& aliorum sanctorum continet.Confessorum tamen,non.nu.5.6.7.
4 Ecclesia,ex multis constat.

De tertia parte canonis.

CAP. XXXVIII.

1 COmmunicantes, tertia pars. † Citius Papa addidit hæc verba : Cõmunicantes & memoriã venerantes.¶ Sanè pontifex,vt lex iubebat, turibulũ vnus carbonibus plenũ intra sancta sanctorum secum portabat,sicut in procemio huius partis dictũ est:& Christus carnis suæ turibulum omni virtute plenũ tulit ad astra : sic & sacerdos noster Christi vicẽ tenens, vacuus à peccatis & plenus virtutũ,odoribus ad sacrificii eiũ altaris accedere debet. Cõmunicantes & memoriã venerantes. Cõmunicare idem est, quod participare : quia sanctorũ & angelorũ pascuis cõmunicare debemus. Quatuor autẽ modis in Ecclesia cõmunicatur : prout dicetur in vj. particula sup verbo:qui pridie.Memoriã venerari,idem est quod memoriã honorabiliter colere, quod beata Maria virgo per aduentũ spiritus sancti genitrix facta est filij Dei Iesu Christi domini nostri:qui Deus
2 & homo est.¶ Illud † autẽ notandũ est,quòd secreta nõ tota simul ab vno : sed particulatim à pluribus ex eo perpenditur fuisse cõposita:quia ter in ea sanctorũ cõmemoratio repetitur:licet hoc ipsum,quenerit ad laudẽ & 4
gloriã trinitatis.In secũda quippè cõmemoratione supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbãtur in prima:verũ in ea cõmemoratione,quæ fit ante cõsecrationem corporis Christi,postulatur sanctorũ suffragiũ; in ea verò,quæ fit post cõsecrationem corporis Christi,sanctorũ consortium imploratur: quia nimirũ antè,quàm corpus Christi,quod est vniuersalis Ecclesia cõsecretur,id est,antè,quàm regnũ adueniat,necessariũ est nobis in via sanctorũ suffragium:vt meritis eorũ & precibus diuinę protectionis muniamur auxilio:sed vbi corpus Christi fuerit consecratũ, id est,vbi regnũ aduenerit:assequemur in patria sanctorũ consortiũ,vt societatem & partem cum sanctis Apostolis & martyribus habeamus.In via quippe cõmunicamus cũ sanctis,per fidem,quã ipsi hic habuerunt:& nos habemus:in patria verò participabimus cum sanctis per spem,quã ipsi habẽt & nos habebimus. Nos † enim fidem habemus,& spem: 3
& illi spem habẽt,& rem:nos percurrim⁹ ista diũ:illi possident brauiũ:nos pugnamus in via: illi triumphãt in patria.Cõmunicamus igitur & memoriã veneramur Apostolorũ ac martyrũ:& præcipuè gloriosæ virginis Dei genitricis Mariæ:vt eorũ suffragio,de fide,perducamur ad spem:de stadio,perueniamus ad brauiũ:de via,ad patriã trãseamus.In primis autem nominatur nomẽ beatæ Mariæ : qa ipsa eum,qui oblaturus est,& qui verè hostia est, genuit:& in cœlis obtinet principatũ.Nominatur & xij.Apostoli & xij.martyres:qui oẽs huius sacrificij testes fuerũt:& passionẽ Christi,verbis,& effusionis sanguinis testimonio ꝓbauerũt.In hac igitur cõmemoratione sanctorũ illud obseruat Ecclesia,quod antiquitus agere cõsueuit:vt in orationibus suis recolat patrũ memoriã,quatenus eorũ meritis suffragatibus facilius obtineat quod implorat.Sic & Moses pro peccante populo intercedens, patrũ memoriam imposuit dicẽs:Recordare Dañ.3
Abrahã,Isaac,& Iacob,seruorũ &c.Exo.xxxj. Sic & Azarias orasse legitur in fornace : Ne quæsumus auferas misericordiã tuã à nobis Dñe Deus noster;ꝓpter Abrahã dilectũ tuũ, & Isaac seruũ tuũ:& Israël sanctũ tuũ.Et qũ extra vnitatẽ Ecclesiæ nõ est locus offerẽdi sacrificium vnitatis:ideò sanctorũ memoriæ cõmunicamus in sacrificio,quatenus in communione sanctorũ sacrificiũ offeramus:nam sicut † vnus panis ex multis granis,& vnũ corpus ex multis mẽbris:sic ex multis fidelibus vna cõstat Ecclesia.Scriptũ est enim alienige
na nõ vescetur ex eis,qm̃ sancta sunt:& ideò Exod.12
solũ illum ad esum eius agni recipimus,qui

nostræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioh nostræ coiunctus est domui:videlicet omnẽ domesticum fidei:à principe,vsque ad plebeium:à populo,vsque ad publicanum.Scripserunt autẽ quidam,quòd quia sacerdos legalis scripta habebat in ἀσπίδι nomina duodecim tribuum seu patrũ.Exo.xxx.ideò in huius rei memoriam presbyter nominat memoriam beatæ virginis & Apostolorũ & quorundam martyrũ.¶ Sed † cum Ecclesia inter sanctos magnificè memoriam cõfessorũ veneretur: quare in canone non fit de illis cõmemoratio?Responderi potest,quòd canon prius fuit editus,quàm memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret.Nam omnes ferè sancti qui in canone cõmemorãtur præcessere Siluestrum,præter Ioannem,& Paulum,& Marcellinum,& Petrum, qui proximè successerunt. Ecclesia verò post tempus beati Siluestri,cœpit memoriam sanctorum confessorum venerari.Canon autem ex eo conuincitur præcessisse, quòd Apostolorum catalogus non ita reperitur in illo dispositus: sicut in emendatioribus codicibus,siue euangelijs inuenitur.In prioribus enim editionibus,vt dicit Hiero.non solùm euangelistarũ mutatus est ordo:sed etiam verborum & sententiarum erat cõfusa commistio.¶† Potest etiam dici,quòd ideò in canone solũ fit mentio de martyribus:quia cùm hoc sacramentũ sit sacramentum amoris,in ipsius sacramenti ministerio debet solùm memoria fieri de illis,in quibus specialius apparuit signum veri amoris.In Apostolis apparuit per temporalium abiectionem:in martyribus per corporum tormentis expositionẽ.De primo ,Matt. xix.Ecce nos reliquimus omnia &c.De secundo,Sapien.iij.& si coram hominibus tormenta passi sunt &c.¶ Rursus † ideò non fit mentio de cõfessoribus:quia illi nõ sunt passi,sicut Christus:cuius passionis est memoriale hoc sacramentũ.Greg iij.addidit hæc verba, scilicet illa,quæ in quibusdam Ecclesijs dicuntur scilicet.Quorum solennitas hodie in conspectu tuæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster,in toto orbe terrarum. Terminatur autẽ hęc particula per eundem Dominum nostrum:sicut enim per filium omnia facta sunt:& ita per ipsum habẽt omnia esse reparata,& terminata:& secundum quosdam non debet hic responderiamen:neque vsque ad fractionem hostiæ:quia angelorum chorus sancto ministerio adũstens, respondet Amen:hoc tamen non vbique seruatur.de hoc dicetur in ij.particula.

Exod.12 1 2 3 4 5 6 7 1 2 Ioan.1

SVMMA.

1 Canonis quarta pars.Et eius expositio.
2 Seruitutis duæ species.
3 Adoratio,soli Deo competit:nõ imaginibus.
4 Leo Papa,quid addiderit canoni missæ.
5 Pax variè & multipliciter accipitur.
6 Osculatio altaris, quotuplex. Et quid significet.
7 Osculatur altare sacerdos,manibus ab ipso altari remotis.Et quid ita.

De quarta parte canonis.

CAP. XXXIX.

HAnc igitur oblationem.Quarta pars:& hoc dicendo , sacerdos † in quibusdam Ecclesijs profundè se inclinat. ¶ Sanè legalis pontifex orans,fumo thimiamatis obumbrabatur:& tegebatur,ne pateret alicui dum cremarer incensum:sicut in procœmio huius partis dictũ est. Et Christus dum pariem interpellat pro nobis,angelorũ pertransit intuitum:quia intelligi non potest quantum præsentia sumptæ carnis impetret apud patrẽ pro nobis.Sacerdos quoque dum vicem Christi gerit , quodãmodo tegitur,& latet : quia nec cogitari , nec narrari potest, quanta virtus & potentia sit in verbis eius & in hoc mysterio ,quod latet homines & angelos:ad quod repræsentandum in quibusdã Ecclesijs sacerdos secretam intrãs, quibusdã cortinis,quæ sunt in vtroque latere altaris, quæ tunc extenduntur,quasi tegitur & velatur.¶ Seruitutis nostræ id est,meæ & cunctorum qui tibi seruiũt,& famulantur.Et †nota, quòd duæ sunt seruitutis species:vna quę soli creatori debetur:quæ dicitur λατρεία:* altera quæ creaturis impeditur,quę vocatur δουλεία. Quasdam enim creaturas possumus inter omnia venerari.Vtcunque speciem Dominus determinat,dicens:Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari : & quæ sunt Dei Deo.Vnde versus:Latria sit Domino , debetur dulia seruo. Ad corpus Christi fertur perdulia ferè.Latria ergo est seruitii siue cultus soli Deo creatori debitus:quem debemus super omnia teneri.Ad eam quidem pertinent templa,& altaria,sacerdotalia,sacrificia,festiuitates, cæremonię & huiusmodi:quę soli Deo sunt exhibenda.

Rom.8 Matt.22

Deut.6 Matth.4 benda.iuxta illud: Dominũ Deum tuũ adorabis:& illi soli seruies,id.est soli Deo seruitutem adorationis impendes. Nõ enim sanctis & angelis ad honorẽ Dei,sed potius Deo ad honorẽ sanctorum , & angelorũ dedicantur tẽpla:& altaria cõsecrantur, & sacrificia offerũtur:nec ipsis adorationis seruitus : sed soli Deo impẽditur:vt dicetur in procœmio septimæ partis:ne si secus fiat,nõ ἀποσῶσι cultus exhibeatur:sed idolatriæ crimen incurratur, seruiendo creaturæ tanquã creatori: & mutando gloriã incorruptibilis Dei , in similitu

Rom.1 3 dinẽ corruptibilis hominis.Si † igitur nec homines nec angeli adorãdi sunt,attendãt quid agunt qui sub prætextu cuiusdam religionis seu pietatis diuersas adorant imagines : non enim licet aliquid manufactũ adorare,prout probatũ est in parte prima , sub tit. de picturis. Vna quidẽ tãtũ Dei patris est imago:quã vna cũ patris adoratione venerari debemus,

Heb.1 Psal.98 scilicet vnigenitum Dei filiũ,Iesum Christũ qui est splendor gloriæ:& figura substantiæ eius:cuius non solũ deitatẽ,sed etiã humanitatẽ adorare debemus:iuxta illud : Adorate scabellũ pedum eius,quoniã sanctum est.Cæteras verò imagines & creaturas sacras & sanctas,id est,angelos,homines, & sacramenta,

Gene.18. Gene.33 & 34 nõ latria , sed dulia possumus venerari. De adoratione angelorũ legitur,quòd Abraham oculis eleuatis in conualle Mambre tres vidit:& vnum adorauit ex angelis.Loth quoq; duobus angelis intrantibus ciuitatem,occurrens adorauit,petens vt in domum suam hospitio declinarent.De adoratione hominum, legitur quòd Iacob videns Esau venientem, præcessit vtrãq; turmã : & pronus in terram septies adorauit. Filij quoq; Iacob adorauerũt Ioseph in ægypto.De adoratione sancto

4 rum dicit Ecclesia. Crucem tuam adoramus Domine. Et alibi legitur Christiani sacras imagines piè venerantur & adorant.¶ Sequitur.Dies † quoq; nostros. & nota , quòd Leo Papa adiunxit infrà actionem. Hanc igitur oblationem , vsq; , placatus accipias. Beatus autem Grego. has tres petitiones in canone dicitur addidisse.Prima est : diésq; nostros in tua pace disponas:supple:per eum,qui pro nobis est traditus in manus eorum , qui pacem oderunt.Secunda:ab æterna damnatione nos eripi:supple,per eum,qui pro nobis tẽporali morte damnatus est. Tertia:& in electorum tuorum grege numerari:supple,per eum, qui pro nobis damnatus est cũ iniquis. ¶ In pace tua &c.† Et nota,quòd est pax peccatorum, pax iustorum, quæ dicitur pax pectoris siue spiritualis:pax temporalis:& pax æternitatis. De pace peccatorũ dixit psalmista:Zelaui super iniquos pacem peccatorum videns:Et de pace iustorum,dicit Apostolus:Fructus , spiritus est:charitas,gaudium:pax,patientia.Hãc reliquit Dominus Apostolis, dicens:Pacẽ relinquo vobis.De pace tẽporis inquit prophe ta:Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis.De pace æternitatis,Dominus dixit Apostolis:Pacẽ meã do vobis:nõ quomodo mundus dat,ego do vobis.Pro hac triplici pace ter oramus in missa. Primò in hac oratione:Hanc igitur:ibi:diésq; nostros in tua pace dispone.Secundò,in oratione libera nos:ibi: Da propitius pacẽ in diebus nostris. Tertiò, in pax Domini:ibi:Da nobis pacẽ : vt de pace tẽporis,per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos in missa ter osculatur altare,videlicet in princi. canonis,dicens Vti accepta &c.& in oratione: Supplices : & post orationem : Domine Iesu Christe:qui dixisti Apostolis, licet quidã nonies osculentur:vt sui adiutorij ad hoc impetrandum nouẽ choros vel ordines angelorũ, in quibus omnes sancti locati vel locandi sunt,inuocẽt,vel inducãt,vel hoc faciũt,quasi gratias agentes de nouem ordinibus quos quilibet sacerdos gradatim susscepit. ¶ Circa huiusmodi †altaris oscula notandũ est quòd sacerdos ea facit tribus temporibus in missa, iuxta tria,quibus indiget:& alia tria ab eo in altaris agenda. ¶ Primò enim facit quædam oscula,ante collocationem hostiæ & calicis, scilicet quando primò ad altare accedit:quã do ad primam collectam dicturus est:Dominus vobiscum,& iterum post euangelium dicturus:Dominus vobiscum. qui oscula facit, vt fiat dignus minister in sacrificando. ¶ Secundò facit alia post collocationem calicis, & hostiæ prius , quàm communicet , scilicet dicturus:Orate fratres &c.& quando in canone dicitur: Vti accepta.& quãdo dicit:Ex hac altaris participatione : & finita oratione illa: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis: quæ facit,vt sit iustus in Christi corpore recipiendo.¶ Tertio verò facit alia postquam communicauit,scilicet dicturus Dominus vobiscum:ante postcommunionem:& completa oratione. Placeat tibi sancta &c.quæ facie

5 Psal.67 Gal.5 Ioan.14 Psal.61 Ioan.14

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt sufficiēs inueniatur gratia Domino Deo pro receptis referendo. Verū oscula, quæ fiūt ante collocatione hostiæ & calicis: & ea, quę fiūt post cōmunionem, fiunt super altare, videlicet in medio eius. Cū enim sacerdotis dignitas & authoritas in sacrificando, necnon sufficientia ad referendas gratias de acceptis, sit solùm à Deo, à quo nostra sufficientia est: ideireo ante calicis, & hostiæ locationem, & postquam cōmuuicauit, osculatur mediū altaris: per quod propter virtutē cōsecrationis & vnctionis ibi in missa altaris factæ maximè repræsentatur Deus: in quo vniuntur extrema. Oscula verò, quæ fiūt post calicis & hostiæ collocationem antè, quàm communicet, fiūt à sinistris calicis, prope hostiam. Ad hoc enim, quòd sacerdos sit iustus, in sacrificiādo, requiritur non solū actio diuina, verūetiam sua. vnde Aug. Qui fecit te sine te, nō iustificabit te, sine te. Requiritur ergo dispositio ex parte sua, quod sit, si nō resistit diuinis motibus: sed infusio gratiæ sit ex parte Dei: ideóq; oscula quæ fiūt ante cōmunionē non directè fiūt in medio altaris. ¶ Rursus illud, quod est ex nobis in iustificatione nostra, est quid diminutiuū, & est modicū respectu eius, quod ex Deo est: meritò ergo fiūt à sinistra parte calicis, quæ est pars diminuta & obliqua respectu dextræ. Fiunt tamen iuxta hostiam, tū quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiā illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali, quā boni: nisi quodāmodo esset à Deo per gratiā præuenientē elicitū, regulatum & acceptum. ¶ Potest etiā secundò dici, quòd ideò quando calix & hostia nō sunt super altare, oscula fiunt in medio altaris videlicet directè super locū crucis, ex chrismate in ipsius consecratione factæ: quia Christus stans in medio discipulorū suorum, dixit eis:
Ioan. 20 Pax vobis: quæ pax per ipsa oscula designatur. Tertiò, ad designandū quòd sicut habe-
Cant. 3 tur in Cāticis, Christus ascēsum in cruce purpureū, id est, sanguine rubricatū, media charitate mōstrauit: quæ charitas per osculū designatur: quæ etiam media dicitur: quia communis omnibus: pro omnibus enim voluit 1
7 pati ex charitate. ¶† Porrò fiunt oscula ipsa manibus super altare depositis. Primò ad no- 2
tandum, quòd charitas per osculum designata, operibus debet inniti: nam secundū Greg. 3
Operatur magna, si est: si autem renuit operari, amor nō est. ¶ Secundò, ad notandū, quòd in altaris sacrificio sacerdos omniū temporaliū curam deponere, & solùm ipsi sacrificio affixam mentē debet habere. Tertiò, ad designandum, quòd ad hæc opera eius, non sufficit, quòd solū Dei misericordia obtinetur. Adhuc nōnulli in locis ipsis osculandis signū crucis cum tribus extēsis digitis prius imprimunt: tum quia omnia in fide trinitatis agēda sunt: tum quia regulariter quicquid ori applicandum est, debet prius crucis signaculo insigniri. ¶ Et quāquam altaris mensa cōsecrata fuerit, & alia multa crucis signa in ipso missæ officio præcesserint, nō tamē hoc superfluum: tum quia nō ratione ipsius loci, sed ratione operis in loco ipso fiendi fiunt: tū quia quantūcunq; altaris mensa fuerit cōsecrata: nescitur tamen quid in loco ipso maligno spiritui permittatur à Deo. alia etiā multa signa prius facta non ratione loci sed ratione consecrationis corporis & sanguinis Christi facta fuerūt. Alij tamē in penultimo & finali: Dominus vobiscum, nec osculantur altare: nec in illo imprimūt signū crucis: sed se solū ante faciē suā signant, & bene: tū quia per altaris osculū, quod in fine missæ fit, intelligitur sacerdos omnia præcedētia approbare, & eis toto mentis affectu assentire: tum quia per corporis Domini præsentiā omnis immundus spiritus loco ipso credendus est aufugisse. De osculo etiam altaris & libri, sub tit. de osculo altaris dictum est.

ADNOTATIO.

DICITVR λατρεία. *Paulus ad Roma. xij. Rationalem cultum, quem Deo præstare debemus, alibi λογικὴν λατρείαν appellat: & θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ: hostiam viuentem, sanctam, acceptámque Deo. Cæterum enim ille omnem victimarum immolationem & oblationem, omnem item idolorum seruitutem aspernatur abhorrétque.* N. D.

SVMMA.

Canonis quinta pars: Quam oblationem. & eius expositio. & num. 7. 8, 10. 11. 13. 1
Iudas, quarta feria, immane sacrilegiū perpetrauit. 2
Cruces quinq; facit sacerdos in quinta Canonis parte. Et quid illæ designent. 4. 5. 6 3
Rationale,

9 Rationale, & rationabile, quid differant.
12 Hostia, dicitur salutaris, rationalis, acceptabilis, & rata. Et quibus idipsum rationibus.

De quinta canonis parte. CAP. XL.

1 QVā oblationē &c. Quinta † pars in qua sacerdos accedit ad domini corporis consecrationē dicēs Quā oblationē, id est ter renā materiam, ad corpus tui filij destinata, tu Deus quæsumus in omnibus, id est, tota cogitatione, tota mente, & toto intellectu, digneris facere benedictā &c.
2 Sanè quarta feria Iudas † vnus ex duodecim, à diabolo suppláratus, immane sacrilegiū perpetrauit: dum filiū Dei xxx. argenteis vendi-
Ioan. 12 dit Pharisæis in recōpensatione damni quod incurrerat propter effusionē vnguēti. Quare, inquit, hoc vnguentū non venditur trecentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autē hoc non quia de egenis pertinebat ad eum: sed 4
quia fur erat, & loculos habens, ea quę mittebantur, asportabat. Quilibet autē argenteus valebat decē denarios vsuales. & ita damnū vnguenti, quod valuerat trecentos denarios, triginta compensauit argenteis. Si verò dicamus argenteos fuisse denarios vsuales, dicemus, quod Iudas vendidit Christū quasi vile mācipium triginta denarijs, qui sunt decima 5
trecentorum denariorum quos valuerat vn-
Zac. 11 guentum propter quod Dominus despectiuè loquitur per prophetā: Appenderunt (inquit) mercedem meam triginta argenteos, pretiū
3 appretiati, quo appretiatus sum ab eis. Ad designandum † ergo pretij quantitatem, quo Christus venditus est: sacerdos hic facit tres cruces communiter super oblatam & calicem cùm dicit: benedictam, adscriptam, & ratam: nam & trecēta pariter & triginta multiplicationem suscipiunt à ternario: post- 6
modum autem ad designandum venditionē, & emptionem, duas cruces imprimit sigillatim: vnam super hostiam, & alteram super calicem, cùm dicit: Vt nobis corpus & sanguis fiat. q.d. Illa venditio fuerat maledicta, proscripta, irrita, iniqua, & detestabilis: sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem &
Psal. 108 acceptabilem. Iudas enim dilexit maledictionem, & venit ei: & noluit benedictionem, & elongata est ab eo: sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam: per quā nos in cœlestibus benedicas. Iudas deletur Psal. 68
est de libro viuentium: & cū iustis non scribetur. Sed tu Deus hanc oblationē digneris facere adscriptam: per quam nos inter electos adscribas. Iudas laqueo se suspendit, & epi- Psal. 108
scopatum eius accepit alter. Sed tu Deus digneris hanc oblationē facere ratā, per quā ratū fit nostræ salutis promissum. vel rata, quo ad confirmationem in omnibus bonis, ne sicut Cain offeramus, qui se non Deo, sed diabolo obtulit sacrificium. Item Iudas exiuit condemnatus, & oratio eius facta est in peccatum. Sed tu Deus, hanc oblationem facere digneris rationabilem, id est, ratione plenam, per quam rationabile fiat nostræ ser
uitutis obsequium. Iudas quoq; reddidit ma- Psal. 108
lum pro bono, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus, hāc oblationem facere digneris acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos. ¶ Secundò fiunt tres cruces † communiter super oblatam & calicem: quia Christus tria communiter egit circa panem & vinum, videlicet accepit, benedixit, & dedit. Postmodum specialiter facit vnam crucem super oblatam: quia dixit: comedite: hoc est corpus meum. & alteram super calicem: quia dixit: Bibite: hic est sanguis meus, & secundum hunc sensum rectè subiungitur: Qui pridiè, quàm pateretur &c. ¶ † Tertiò fiunt tres cruces, quia Iudas vendidit Christum ad crucifigendum tribus, scilicet sacerdotibus, & Scribis, & Pharisæis. Ad notandum ergo communiter tres emptores, facit sacerdos tres cruces communiter super oblatam, & calicem, dum dicit: benedictam, adscriptam & ratam. Ad notandum verò discretè venditorem, & venditum: vel tradentem, & traditum: facit duas cruces discretè super oblatam & calicem, cum dicit: Vt fiat corpus & sanguis. ¶ Quartò tres † primæ cruces notant, quod factum est, esse ex virtute crucifixi. Vel, significant tres dies, quibus Christus prædicauit post Dominicam in ramis palmarū: vel triduum quo in sepulchro quieuit: vel tria loca corporis, in quibus passus est, id est, manus, pedes, & latus. Duę verò sequentes, significāt diuinam & humanam naturam: vel quòd Christus in anima & corpore passus est. Et fiunt quinq; in figurā, quòd Christus quinq; vulnera habuit: vel in quinq; crucibus

sempus legis exprimimus, quod quinq; libris distinguitur: & in quolibet Christi passio denotatur: quæ lex quinq; personis regebatur, scilicet iudice, rege, principe, propheta, sacerdote, quibus Christus assimilatur. ¶ Possunt quoq; præmissa verba secundo modo sic exponi: petimus vt Deus hanc oblationē † faciat benedictā, adscriptā, & ratam, id est, vt eā
7 consecret, approbet, & cōfirmet in rationabilem hostiā, & acceptabile sacrificiū: ita vt nobis id est, ad nostra salutē panis, fiat corpus: & vinū, sanguis dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Patri quidem dilectus est filius, sicut ipse pater de cœlo testatus est, dicens: Hic est filius meus dilectus &c. & nos
Matt. 3 eū diligere debemus: quia ipse prior dilexit
8 nos, & pro nobis passus est. ¶† Tertio modo
13 fiat † corpus & sanguis dilectissimi filij tui sic: Quęsumus, vt tu Deus hanc oblationem facere digneris benedictā, id est, vt à te spiritualiter benedicatur. Vnde virtute patris nostri fuit benedictus fructus virginis Matiæ: adscriptā, id est, talem, quæ de memoria tui nulla possit obliuione deleri: ratā, id est talē, quæ de beneplacito tuo nulla possit obliuione conuelli: rationabilē, id est, talem, quæ tuæ diuinæ rationi conueniat. Differe enim
9 † inter rationabile & rationale: rationabile dicitur, quod de ratione procedit: rationale verò dicitur, quod vtitur ratione: vnde & liber iste rationale vocatur: quia eorum, quæ in ecclesiasticis officijs aguntur, rationes cōtinet. Acceptabilē, id est, vt per eam tibi Deo
10 acceptemur. ¶ Quarto modo sic † Digneris facere benedictam, id est, spiritu sancto replere, adscriptam, id est, diuinitati adscribere ratam, id est, in veritate, vt ad salutē sufficiat solidare: rationabilem, id est, in nostra fide: acceptabilē, id est, in nostra deuotione. ¶ Quin
11 to modo sic: quam † oblationem tu Deus 1
omnipotens digneris facere in omnibus benedictam: hoc est transferre in eam hostiam, quæ est omnimodè benedicta, adscripta, rata, 2
rationabilis, & acceptabilis. benedicta dicitur 3
12 hostia salutaris, id est, ab † omni causa maledictionis immunis tam originali quàm actuali, tam criminali, quàm veniali: sicut Eliza- 4
Luc. 1 beth inquit ad virginem: Benedictus fructus 5
ventris tui. adscripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata: tam in agno 6
paschali, quàm in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quā in Abel immolato: quoniā 7
(vt inquit Ioānes) Hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur quasi non trāsitoria: sicut vetus lex, quæ cessit, vbi noua successit: sed quæ permanet in æternū secundum ordinē Melchisedech. Rationabilis dicitur, quasi nō pecualis, sicut erat legalis, quę sanguine taurorū & hircorū non poterat à peccato mundare: sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis.

Acceptabilis dicitur, quasi nō illa, de qua dicit propheta: Sacrificium & oblationem noluisti: sicut Dominus ait: Non accipiā de domo tua viculos, neq; de gregibus tuis hircos: sed illa, de qua dicit Psalmista: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Vnde Dominus ait: Sacrificium laudis honorificabit me. Et secundum hanc dispositionē rectè subiungitur, vt

Iuxta illud: Hic est filius meus dilectus &c. Mat. 5
& nos eum diligere debemus: quia ipse prior 1. Ioan. 4
dilexit nos, & passus est pro nobis. Augu. verò sic exponit. Benedictā, per quam benedicimur: adscriptā, per quam in cœlo omnes adscribimur. Ratam, per quā in visceribus Christi, id est, de corpore Christi quod est Ecclesia, cōsecremur Rationabilē, per quam à bestiali sensu eximur. Acceptabilē, vt qui nobis ipsis displiceamus p hāc acceptabiles eius vnico filio simus: subiūgēs quòd sacerdos euāgelistā verba assumēs, dicit: Qui pridie, quā paterē tur &c. Amb. dicit, quòd hæc verba: Quam oblationē adscriptā, rationabilē, &c. sunt verba euāgelistę vsq; ibi: Accipite & māducate, & bibite ex hoc omnes. Alij verò dicūt quòd Alexāder Papa primus addidit canoni verba illa: Qui pridiè. vsq; : Hoc est corpus meum.

SVMMA.

Canonis sexta pars: qui pridiè, quàm paterētur: ab Alexandro Papa adiecta. Eiusq; partiū interpretatio. & num. 1. 2. 14. 39. 44. 45.

Christus, passus est, sexta feria.

Eucharistia datur post baptisma: sicut olim manna post transitum maris rubri. & quid Eucharistia.

Hostia, vnde dicatur.

Melchisedech panem & vinum offerens, primus illum sacrificij ritum exercuit.

Panis in sacrificio debet esse de frumento, & vinum de vite.

Panis sacrificij, debet carere sale. Et de eius forma. num. 8.

Panis

9 Panis sacrificij, non debet esse fermētatus, sed azymus.

10 Græci sacrificant ex fermentato pane, falsō ducti errore.

11 Sacrificans in fermentato, an conficiat.

13 Consecrationis forma cur alia vtatur Ecclesia, quàm fuerit tradita ab Euangelistis.

15 Sacramenti fractio. Et an Christus prius fregerit, quàm consecrarit: aut contrà. Merè diuina, & paradoxa.

16 In Christi corpore, vnde miracula considerantur quæ percurrit Author per discursum num. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 1

28 Gregorius Papa, cū ministraret hostiā matronæ ridenti & incredulæ orauit pro ea.

29 Hugo de sancto Victore, quid respondet fratribus, simplicem sibi offerentibus hostiam.

30 Corpus Christi sub alia specie sumitur: quinq; potissimùm de causis. 2

31 Panis fractio, in altari. & eius intellectus.

32 Sacramentum mure corrōdente, quid cōmedatur. Item, quid incineratur, dum sacramentum crematur. num. 33.

34 Christus, quale corpus suū dedit in cœna mortale, an immortale: passibile: an impassibile. & num. 35.

36 Iudas an cum alijs Apostolis, corpus Christi sumpserit. In vtranq; partem rationes probabiles.

37 Eucharistiam an debeat negare homini criminoso & sceleſto sacerdos. dist. 1.

38 Iudæ Christus ne dederit sacramentum, ad bonum, an malum potius eius.

40 Christus manu sua communicauit Apostolos.

41 Corpus Christi, sumptū & comestū, quid. 3

42 Corpus Christi non violatur in secessu, nec vomitu. 8

43 Panis an consecretur prius, quàm vinum: aut econtrà. aut simul & vnà.

46 Sacramenti formæ nihil est addendum, detrahendum, transponendum, aut mutandum.

47 Sacerdote vno deficiente quouis casu, post consecrationem, an alius debeat totum, vel partem supplere.

48 Consecrari vna species tantùm & seorsum, an possit.

49 Vino in calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.

50 Sacerdotibus pluribus vni Episcopo concelebrantibus, an ille solus conficiat, qui primitus pronuntiat verba.

51 Corpus Christi cur eleuetur, post consecrationem. latè & maximè num. 52.

53 Campanula, cur pulsetur in eleuatione sacramenti.

De *sexta parte canonis.*

CAP. XLI.

QVi pridiè, quàm paterētur &c. Sexta pars. & hæc verba dicitur † Alexander Papa primus addidisse, vt præmissum est. Quod autem hoc loco agitur, repræsentat id, quod Christus in cœna fecit: & est sensus horum verborum: Qui pridiè, quàm paterētur, id est vna die antè, quā ipse passus est pro nobis: voluit tradere discipulis suis corporis & sanguinis sui mysterium, vt illi traderent nobis. Quintadecima † nanq; die primi mensis, qui tunc extitit feria sexta, passus est Christus: & præcedente nocte: videlicet decimaquarta luna primi mensis ad vesperam: vt leges scripturarum impleret: post typicum paschā, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit: & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exod. x. die mensis primi tollat vnusquisq; Exod. 10
agnum per familias & domos suas: & seruabit eum, vsq; ad quartamdecimam diem mē sis huius: immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israēl ad vesperam, & sument de sanguine agni, ac ponent super vtrunq; postem, & insuper liminaribus domorum, in quibus comedent illum, & post pauca. Est enim Phase hebraicè: פסח, Græcè: latinè transitus Domini. ¶† Illud autem notandum est, quòd sicut manna data fuit Hebræis post transitum maris rubri iam submersis ægyptijs: sic eucharistia datur Christianis post ablutionem baptismi, iam deletis peccatis: vt per baptismum emundemur à malo: per eucharistiam confirmemur in bono. Sicut enim manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis ad terrā promissionis perduxit: sic eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam paradysi perducit: sic dicta, quia non aliud inuenitur vocabulum, quo dignè tantum sacramētum valeat appellari, nisi quòd Græcè melius dici

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur ἐυχαριστία, quod latinè exponitur secundū Isido. bona gratia: vel secundum alios, dator gratiæ. viaticum quoq; rectè appellatur, quia deficientes in via, deducit ad patriā. Sicut enim filijs Israël à transitu maris rubri manna non defuit, donec venirent ad terra promissionis: ita & fidelibus renatis per baptismum rubricatū & sanctificatū sanguine Christi nō deficiet eucharistia, donec veniet finis huius seculi: Sed nec tūc, nisi quo ad hoc, quia vlterius nō sumetur sub specie, sed videbim⁹ Deū facie ad faciem. ¶ Hostia† verò secundū Hebræos dicitur ab ostio. quoniā ad ostium tabernaculi offerebatur. Sed secundū gentiles dicitur ab hoste: quia deuictis hostibus fiebat hostia, id est, sacrificium: & victima pro vincendis: de quo dictum est sub ti. de oblatione. Dicitur quoq; hostia immolatio: quia ibi Christus sacramentaliter immolatur qui semel in veritate pro peccatis immolatus est in cruce: quod tractum est à mola, quæ fieri solebat de quodam genere frumenti: quod far seu ador dicitur. Quod ergo in manna præcessit, in eucharistia consummatur: nam quātamlibet quisq; partem accipiat, totam percipit eucharistiam sicut euenit de manna: quia nec qui plus collegerat, habuit amplius: Exod. 16 nec qui minus parauerat, reperit minus. Hāc Sap. 16 ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo sapiēs protestatur: Panē de cœlo prestitit sine labore omne delectamentū in se habentē, & Ioan. 6 omnis saporis suauitatem: quod de se Christus exponens: Ego (inquit) sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis, quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et est notandum, quòd in Ecclesia communicatur corpus Christi sumendo pacē, dādo panē benedictū, & benedictionē suscipiendo: vt dicetur sub titu. de pacis osculo. Qui autē vult cō municare, debet timorē, fidē & dilectionem Gen. 14 habere. de cōse. dist. ij. timorē. ¶ Sequitur: ac- 5 cepit panē &c. Hunc† sacrificij ritū Melchisedech legitur celebrasse primus, offerens panē & vinum. Erat enim sacerdos Dei altissi- Psal. 109 mi. Vnde dauid inquit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech &c. Sacrificiū igitur euangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostē dit in epistola ad Hebræos. Ideò verò panem & vinum in sacrificium corporis & sanguinis fuit Christus instituit: vt in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus, panis cor hominis confirmat, & vinum cor hominis lætificatita & corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & Psal. 103 potibus spiritualibus interiorem hominē re Psal. 22 ficiunt & satiant: vnde Poculum tuum inebrians, quā præclarum est. In his enim duobus plena consistit, & perfecta refectio: sicut ipse testatur: Caro mea, verè est cibus, & san Ioann. 6 guis meus, verè est potus. De hoc etiā dicetur in septima particula super verbo: Hic est calix. ¶ Cæterum† panis debet esse de frumēto, vinúmq; de vite: quia Christus semetipsum comparauit frumento, cùm ait: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuū fuerit, ipsum solū manet. Et vitis, cùm dixit: Ego sum vitis vera. Ipse etiam fuit racemus torculari crucis pressus. Vnde Esa. lxiij. Vestimenta tua, sicut calcantiū in torculari. Porrò nec racemus vuæ, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinū, vel redactum in panem: de conse. dist. ij. cum omne. quia Christus & panem se dicit, & frumento se comparat. In canone tamen Apostolorum in bucardo lib. v. c. si quis, ita cauitur: Si quis episcopus vel presbyter præter ordinationē Domini alia quædam in sacrificio offerat super altare, scilicet mel, aut lac, aut pro vino siceră, aut confecta quædā, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legitimā constitutionem faciens, deponatur. de hoc dictum est sub ti. de oblatione sacerdotis. ¶ Non† debet etiam 7 in pane ipso poni sal: quāuis quidam hæretici contrà faciant, propter illud, quod scriptum est: Quicquid obtuleris sacrificij, sale con dies: & illud: Non auferas sal fœderis Domi Leui. 2 ni Dei tui de sacrificio tuo. & illud: In omni oblatione tua offeres sal. Et in euangelio: Omnis victima salietur: quæ de sale discretionis nō materiali intelliguntur. Panis autē 8 † hic formatur in modum denarij: tum quia panis vitæ pro denarijs traditus est: tum quia idem denarius in vinea laborantibus in premium dandus est: & in forma rotunda, vt dictum est sub tit. de oblatione. In hoc enim pane sæpe scribitur nomen & imago imperatoris nostri. q. j. quod quidam. in fine: quia per eum ad imaginem Dei reformamur, & nomina nostra in libro vitæ scribuntur. Nōnulli etiam ibi agnum figurant: tum quia is, qui im-

qui immolatur, verus est agnus: tum etiam, propter illud, quod legitur Exod. xxix. Hæc quidem facies in altari, offeres agnos iugiter 9 & vinum, ad libandū in agno. ¶ Panis† quoq; non fermentatus, sed azymus in sacrificium debet offerri: tum ratione facti, tum ratione Exod. 12 mysterij. Scriptum namq; est in Exod. prima & decimaquarta die primimensis ad vesperā: comedetis azyma vsq; ad diem. xxj. eiusdem mensis ad vesperam. Item, septē diebus fermentatū non inuenietur in domibus vestris. Item, qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israël. Item, omne fermentatum non comedetis. Itē in cunctis habitaculis vestris comedetis azyma. ¶ Cūergo Christus die quartadecima primi mensis ad vesperam cœnauerit cū discipulis: & agnum paschalē comederit: & vtiq; ritu legali cum azimis panibus & lactucis agrestibus: constat quòd ea hora fermentatū nō inueniebatur in domibus Hebræorū: & ita panē azimū in corpus suū absq; dubio cōsecrauit. Cū enim fer- 1. Cor. 5 mentū corruptionē significet: Vnde secundū Apostolū: Modicum fermentū totā massam 13 corrūpit: vt nihil corruptū vel corrūpens: sed totū syncerū atq; syncerās in hoc esse sacra- 1. Cor. 5 mento monstretur: non fermentatū: sed azimum consecramus. Iuxta illud Apostoli: Pascha nostrum immolatus est Christus. itaq; epulemur non in fermento veteri: sed in azy 10 mis synceritatis, & veritatis. ¶ Gtæcit tamen in suo persistentes errore, de fermentato cōficiunt: latinos azymitas voeantes, cùm ipsi verius fermentatij valeant nuncupari. Dicūt enim in Parasceue lunam xiiij. extitisse, in qua verus agnus est immolatus: vt legis impleretur figura, quæ xiiij. luna primi mensis paschalem agnū iusserat immolari. Dominus igitur eo die se passurum esse prænoscens, in præcedenti vespera, necessitate ductus, anticipauit comedere pascha: & quia tunc licitè poterat comedere fermentatum: ideò & ipsi corpus Domini de fermentato conficiunt. Dicunt enim, quòd cum beata virgo Maria prægnans fuerit de spiritu sancto, rectè per fermentatum significatur Domini incarna- 14 tio. propter virginei vteri tumorem. Sed responderi potest, quòd non offerimus in sacrificium virginis vterum: nec ille est ad transsubstantiandum necessarius, sed fides & Dei 11 verbum. ¶ Sed† nunquid conficit, qui fermētatum, vel azymū simul, & fermentatū, hodie apud nos sacrificat? & videtur quòd non: cū Christus azymum consecrauerit, quando sacramentum instituit, vt dictum est. Præterea, vt iam dicetur, Ecclesia à beatis Petro & Paulo hunc sacrificij ritū accepit. ¶ Quidā tamē cōtradicūt, præsertim si negligētia vel ignorātia hoc facit: extrà de cele. miss. c. fi. Nā & legitur in Leuitico: Offeretis panes fermēta Leui. 7 tos, cum hostia gratiarum: qui offeretur pro Leui. 23 pacificis. Item in Pentateuco legitur: Offeretis panes primitiarum, de duabus decimis fermentatæ similæ. & multis cū fermentato 12 sacrificātibus Ecclesia communicat. ¶ † Sequitur: Eleuatis oculis in cœlū &c. Per hoc, quòd Christus oculos in cœlum leuauit, insinuat nobis se habere à patre, quod habet, quódq; in principio nostrorum operū debemus dirigere mentis oculos ad Dominum, tanquam ad doctorem omniū operū bonorum. Item per hoc, quòd oculos ad cœlum leuauit, & patri gratias egit: docuit nos, quòd semper patri supplicare debemus, vt hoc tam magnū sacramentū per manus nostras perficere dignetur. ¶ Hic † autem tria commemorantur, quæ nullus euangelistarū describit, videlicet: Eleuatis oculis in cœlum &c. vsq;, discipulis suis. Item, æterni testamenti. Itē, mysterium fidei. quis ergo tantæ audacię extitit, vt hoc de corde suo tentauerit interponere: extrà de cele. mi. cùm Matthæ. ¶ Sanē formā istam verborū ab ipso Christo accepērūt Apostoli: & ab ipsis Ecclesia. Multa quidē tā de verbis, quàm factis Dñicis propter breuitatē prætermiserunt euāgelistæ, quæ tamē Apostoli suppleuerūt: vt est, quod Apostolus ait in epistola j Cor. xv. Visus est plusquàm quingētis fratribus simul: deinde visus est, & Iacobo: deinde Apostolis omnibus: nouissimè autē tāquā abortiuo visus est & mihi. Nā & inter ipsos euāgelistas quędā omittūtur ab vno, quæ supplētur ab alio: vnde cū tres euāgelistæ cōmemorēt: hoc est corpus meū. solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cū Matthęus & Marcus dicāt, pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus addidit in remissionē peccatorū. ¶ † Sequitur: Gratias agēs &c. Hīc colligitur vnde sacrificiū laudis dicatur. Dicitur enim sic: Christus gratias agēs &c. illud instituit. Gratias autē agebat, nō p̄ se: sed pro nobis, id est, pro reparatione omniū futura: de hoc dictū est in secūda particula, super verbo: pro quibus benedixit &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Benedixisti enim benedictione cœlesti, & virtute verbi:qua cõuertitur panis in substãtiam corporis Christi, scilicet,hoc est corpus meum.Et in prolatione huius verbi, fit crux super panẽ,quę significat quòd Christus passus est etiã in natura:totus enim passus est:& secundũ animam & secundũ corpus:vt dicetur in xj.particula super verbo:& præstas: vt totũ hominem redimeret. Quia enim Christus accepit panẽ & calicem,in sanctas ac venerabiles manus suas,vtrũq; benedixit:ideò sacerdos Christi exẽplo,panem & calicem in manus accipiens,vtrũq; per se crucis signaculo benedicit:quæ duæ cruces innuũt tempus cœnæ,& tẽpus gratiæ:in qua duo parietes in angulari lapide coniungũtur:vel quòd Gigas geminæ substantiæ crucifigitur.Cùm autem ad prolationem verborum istorum: Hoc est
psal.108 corpus meũ:Hic est sanguis meus: sacerdos conficiat:de conse.dist. ij. panis est :credibile iudicatur:quòd & Christus eadẽ verba dicen
15 do confecit.¶ Verùm † cum Dominus prius fregerit, quàm consecrauerit: videtur quòd Ecclesia,quæ prius consecrat, quàm frangat, aliter agat,quàm Christus egerit: & sic peccat:quoniam eius actio,nostra debet esse instructio.xij.q.j.exemplum.Super hoc dixerũt 16 quidam,quòd Christus post benedictionẽ & conuersionem fregit: nam tunc cõfecit cum benedixit:literã hoc ordine construẽtes. Accepit panẽ,benedixit subaudiendũ est,dicens: 17 † est,quòd panis & vinum transsubstantiantur in corpus,& sanguinem:de quo iam rationes positæ sunt. Alia etiã ratio huic deseruit: Hoc est corpus meũ:& tunc fregit, & dedit: & ait : Accipite, & comedite.& iterauit:hoc est corpus meũ.Prius ergo protulit hæc verba, vt eis vim conficiendi tribueret : deinde protulit eadẽ, vt Apostolos formam conficiendi doceret.Alij dixerunt,quòd etiã Christus prius fregit,quàm consecrauit : nã prius 18 benedixit,& posteà fregit:& demum protulit verba illa:hoc est corpus meũ &c.& tunc dedit:& secundum hoc & sacramentum cõfecit:& formã instituit post benedictionem, cum dixit:Hoc est corpus meum:intelligentes illam benedictionem fuisse vel aliquod 19 signum,quod super panem impresit,vel aliquod,quod super panẽ expresit:quibus illud videtur obsistere,quòd prius fregit,quã dixit: Hoc est corpus meum : nec est est credibile, quòd prius dederit,quàm cõfecerit.Sanè dici potest,q; Christus virtute diuina nobis occul 20 ta primò cõfecit , & posteà formã expresit, sub qua posteri benedicunt. Ipse nãq; virtute propria benedixit : nos verò ex illa virtute, quam indidit verbis.Cùm ergo sacerdos illa Christi verba pronũtiat:hoc est corpus meũ: & hic est sanguis meus:panis & vinũ in carnẽ,& sanguine conuertuntur, illa verbi virtute,qua verbum caro factũ est,& habitauit in nobis : quia dixit & facta sunt:mandauit & creata sunt:qua fœminã mutauit in statuam: & virgã conuertit in colubrẽ:qua fontes mu- Ioann.1
tauit in sanguine:& aquam conuertit in vinũ. psal.148
Nam si verbum Heliæ potuit ignẽ de cœlo Exod. 4
deponere:nõne verbum Christi poterit panem in carnem mutare? certè maius est de nihilo creare, quod non est : quàm quod est in aliud transmutare:de conse.dist. ij.re vera. &.c.panis.& incomparabiliter maius est, quã Deus ita factus est homo quòd nõ desijt esse Deus:quàm quòd panis ita fit caro,quòd desinit esse panis. Illud per incarnationem semel factũ est:istud per consecrationẽ iugiter fit.Ad prolationem ergo verborum panis diuinitus transsubstantiatur in carnem : diuina enim & materialis huius sacrificij substantia, est verbum : quod accedens ad elementum, perficit sacramentum : sicut verbum carni vnitum effecit,hominem Christum.¶ Notandum† est autem,quòd in corpore Christi vndecim miracula considerãtur , de quibus expressa reddi ratio non potest:licet similitudinariè rationes ad hoc deseruiant.¶ Primum
† est,quòd panis & vinum transsubstantiantur in corpus,& sanguinem:de quo iam rationes positæ sunt. Alia etiã ratio huic deseruit: quia & cibus & potus corporalis, fit caro,& sanguis mediãte natura : multò ergo fortius ipsa natura , scilicet Deus immediatè facere potest,quòd panis cõuertatur in corpus suũ, & vinũ in sanguinẽ.¶ Secũdũ † est, quòd quotidie panis transsubstãtiatur in corpus,& nullum fit augmentũ in Deo : ratio huic deseruit:quia & si scio aliquod secretũ,quod pluribus manifesto:licet illud omnes illi me reuelãte sciãt:tamẽ in me solo siue in mẽte mea nullũ ꝓpter hoc fit augmẽtũ.¶ Tertiũ † qa quotidie sumitur,& comeditur:nec aliqua fit eius diminutio.ratio, qa & si de lumine meo lumina mille sumãtur,nil deperit in meo:nã & vidua saraptena comedebat, & nunq̃ diminuebatur farina de hydria:nec oleũ de lechyto.¶ Quartũ † est,qa indiuisibile diuiditur:& in qualibet parte eucharistię totus & integer remanet.ratio in speculo,in quo aliqd repręsentatur:& si diuidatur per partes,in qualibet parte idẽ repræsentatur:vt dicetur in sequenti particula super verbo:Simili modo.¶ Quin
21 tum,† quia à criminosis sumptũ,nõ coinquinatur.ratio,quia nec sol transiens super loca fœtida coinquinatur. xix.distinct.secundum.
22 ¶ Sextũ,quia † corpus Christi quod est cibus vitæ peccatoribus est mortale : vt dictum est in proœmio huius partis : ratio quia & infirmis & debilibus corpore bona cibaria,vt capones,& bona vina sunt nociua.¶ Septimum,
23 quia † sumptum à sacerdote & quolibet alio: ore clauso in cœlum rapitur:de cõsecra.dist. ij.quia corpus.in prin.vt iam dicetur super verbo:Accipite.ratio,quia de corpore virginis incorruptę Christus exiuit:qui etiã de monumẽto clauso surrexit,cùm sit rex simplissima,& ostio clauso in locũ vbi erant discipuli
24 intrauit.¶ † Octauum,cum sit corpus immensum,quod in tã parua hostia stat. ratio,qa & pupilla oculi,quæ minima est,magnũ montẽ
25 apprehẽdit.¶ Nonum,† quia idem corpus totum simul in diuersis locis consistit,& à diuersis percipitur,& videtur ratio,quia & verbum hominis semel prolatum,iuxta vocis natũrã,totum simul est in auribus diuersorum. Præterea,qui fecit corpus & locum : vtrunq; facit in altero esse , vt vult. Rursus , luna & sol,& lumen,in diuersis locis à diuersis videntur.¶ Decimum,quia † pane transsubstantiato,remanent accidentia panis:scilicet tactus, color,& sapor:ratio,per similitudinem defe-
27 cit hic:vt dicetur super verbo:Fregit.¶ † Vndecimũ,quia sub specie panis est , & sumitur corpus & sanguis Christi:imò totus Christus. Similiter sub specie vini,est & sumitur vtrũq;: & tamen nõ est ibi duplex sumptio corporis & sanguinis Christi. ratio , quia licet in vno prandio comedam ante potum,& pòst:nõ tamen dicor bis prãdere:& de hoc dicetur sub vij particula super verbo:simili modo.Verũtamen (sicut ait Leo papa de cõsecr.distinaij. in quibus.) Quid quæris naturæ ordinem in Christi corpore,cum præter naturam sit ipse
28 natus Christus ex virgine.¶ Et not.q; † quædam matrona singulis diebus dominicis offerebat panes beato Gregorio.qui cum post missarum solennia corpus Domini illi offerret,& diceret:corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitã æternam,illa lasciua subrisit : ipse verò mox dextrã ab eius ore cõuertens,partem illam Dominici corporis super altare deposuit,deinde corã populo matronã interrogauit,ob quã causam ridere præsumpserit.At illa inquit:quia panem,quẽ proprijs manibus fecerã,tu corpus Domini appellabas.Tunc Grego.pro mulieris incredulitate se in orationẽ prostrauit:& surgens particulam illam panis ad instar digiti carnẽ factam reperit:& sic matronam ad fidem conuertit. Orauit iterum,& carnem illã in panem conuersam vidit,& matronæ sumẽdam tradidit.
29 ¶ Legitur † quoq;,q; cum Hugo de sancto victore,doctor excellentissimus,vltima infirmitate laboraret,corpus Domini instãter petijt sibi dari : cũque nullum cibum retinere posset,fratres eius turbationem timentes simplicem sibi hostiã attulerunt , quod ille per spiritum agnoscẽs ait:Misereatur vestri Deus fratres:cur me deludere vultis?Iste enim quẽ portatis,Dominus meus non est.At illi attoniti,mox corpus Domini attulerunt:sed ipse se videns nõ posse recipere,eleuatis in cœlũ manibus sic orauit:Ascẽdat filius ad patrem: & spiritus ad eum,qui fecit illum. Eccle.vlti. Et inter hæc verba spiritum emisit,& corpus
30 Domini inde disparuit. ¶ Quinque autẽ † ex causis sacramentũ corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumendum instituit. ¶ Prima est ad augendũ meritũ:quoniã aliud ibi cernitur,& aliud esse creditur, vt fides habeat meritũ,cui humana ratio nõ præbet experimentũ:de pœni.distin.iiij.in domo. ¶ Secunda est,ad fouẽdum sensum,ne abhorreat animus,quod cerneret oculus:quia nõ cõsueuimus carnem crudam comedere, vel sanguinem humanum bibere:de consecra.distin.ij. panis est.Fouetur enim sensus in vno,dum vi delicet solita percipit:& ædificatur fides in altero,dum in eo quod videt,quale sit illud, quod non videt,agnoscit. ¶ Tertia est,ad vitandum ridiculum,ne insultaret paganus,cũ illud ageret Christianus : vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. ¶ Quarta quia non posset mortalis homo intueri claritatem , quæ est Matt. 17
in corpore Christi,quod experti sunt discipu- Psal.103
li in transfiguratione:præterea panis confirmat:& vinum lætificat cor hominis. ¶ Quinta,non sumitur sub specie agni,ne iudaizare videamur,& de more legali agnum offeren
31 tes.¶ Sequitur † fregit.quæri solet,quid Christus in mensa fregit,& quid sacerdos nunc in altari frangit?Et fuerunt,qui dixerunt , quòd sicut post consecrationem vera panis remanent

Universidad de Deusto
Biblioteca

nent accidentia: sic & vera panis substantia: quia sicut subiectū non potest subsistere sine accidentibus: sic accidentia nō possunt subsistere sine subiecto: quoniā accidentis esse, nō est aliud, quàm inesse: sed panis & vini substantijs permanentibus ad prolationē illorū verborū: corpus & sanguis Christi. veraciter incipiunt esse sub illis: ita quòd sub eisdem accidentibus vtrūque verè suscipitur, scilicet panis, & caro, vinū, & sanguis: quorū alterum probat sensus: reliquum credit fides. Hic dicunt, quòd substantia panis frangitur ac atteritur, inducentes ad hoc illud Apostoli: panis
1. Co. 10 quem frangimus. Et Lucas: Vna sabbati, cum
Actu. 20 venissemus ad frangendū panes &c. Et secun
32 dum eos dum sacramentū à mure † corroditur, etiā ipsa panis substantia comeditur, sub qua corpus Christi mox esse desinit, cū corrodi incipit: de cōsecra. distin. ij. qui bene. super verbo: hoc est corpus. Inno. iij. dixit in spe culo Ecclesiæ quòd forma panis frangitur & atteritur: sed corpus Christi sumitur & comeditur, ea quæ notāt corruptionem, referēs ad formam panis: ea verò, quæ notant acceptionem, ad corpus Christi. Berengarius quippè, quia suspectus habebatur de hæresi, coram Nicolao Papa cōfessus est panem & vinum, quæ altari imponuntur post cōsecrationē, nō solùm sacramentum: sed etiam in veritate verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solùm sacramentum, sed etiam in veritate manibus sacerdotū tractari, frangi, & fidelium dentibus atteriri: nō autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cùm sit immortale, & impassibile. Sed in qua re fiat fractio vel attritio: Beatus Augu. de consecra. distin. ij. qui manducat, ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficit, non deficit: nec quando manducamus, partem de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius, sicut aliam carnem diuidendam in partes & morsibus lacerandam. Dicitur autem forma panis, non quod sit: sed quod fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quòd talis existeret: sed quia talis extiterat. Si verò quæratur quid à mure comeditur, dum sacramentum corroditur, vel quid incineratur:
33 dum sacramentum crematur. † Respondet ipse Innocen. quòd sicut miraculosè substantia panis conuertitur in corpus Domini, cùm incipit esse sub sacramento: sic quodammodo miraculosè reuertitur, cùm ipsum ibi desinit esse: non quòd illa panis substantia reuertatur, quæ transiuit in carnem: sed eius loco aliud miraculosè creatur, quamuis huiusmodi accidētia sine subiecto possint esse, sic edi.
34 ¶ Dedit. † Quæri solet quale corpus Christi in cœna dedit mortale, aut immortale, passibile aut impassibile: ac cætera quæ ad hanc pertinent quæstionem? Et licet simplicitate fidei sufficiat dicere, quòd tale dedit, quale voluit. Et rursus quale dederit, ipse nouit. Fuerunt tamen, qui dixerūt quòd sicut veraciter ipse idem erat, qui dabat, & qui dabatur: ita in eo quod dabat, erat passibilis & mortalis, & in eo, quod dabatur erat immortalis, & impassibilis sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur. inuisibiliter inquā, quantū ad formā corporis, nō quantū ad speciē sacramēti. Nā in eo quod gestabat, quòd erat, hoc apparebat: in eo verò quod gestabatur, quod erat ipse, nō videbatur: quia forma panis & vini, velabat formā carnis & sanguinis. Hic est 1. Re. 17
ille verus Dauid, qui cōtrà Achis rege Geth suis manibꝰ ferebatur. Quoniā igitur immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profectò cōcedunt, quòd si pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuū in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento in ara crucis patiebatur, & sub forma panis nō lædebatur. Sed quoniam incredibile iudicatur, vt secundum eandem naturam simul esset mortalis & immortalis, quod tamen congruebat ei, secundum eandem personam: fuerunt alij, qui dixerunt, quòd Christus mortalis vtique fuit, non necessitate, sed voluntate: in eo quippè quòd immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna: vt nil morti deberet: pro eo, quòd nil peccati habebat. Sustinuit tamen sponte mortalitatē: quia mortem sustinere volebat: quoniam si mortalitatem non suscepisset, omnino mori nō potuisset. vt ergo probaret, quòd mortalis erat non necessitate, sed volūtate: quando voluit, mortalitatem deposuit: & quādo voluit, mortalitatem recepit. Legitur in euangelio, quòd Lucæ 4
cum Iudæi duxissent Iesum, vsque ad supercilium montis, & eum præcipitare vellēt, ille transiens per medium illorum ibat. Cùm ergo esset

go esset ducendus, teneri se, sicut passibilem tolerabat: sed cùm esset præcipitandus, sicut impassibilis, per medium illorum transibat.
35 † Potest tamen salua fide concedi: quòd tunc tale dedit, quale tunc habuit mortale: videlicet & passibile: non quòd posset pati sub sacramento, scilicet nunc: sed quòd sub sacramento poterat pati, scilicet tunc. Nunc autē sumitur à nobis immortale, & impassibile: nec tamen maiorem nunc habet efficaciam, sicut nec maiorem potentiā. Quia ergo passibilis edebatur, & tamen non lædebatur, non erat humanæ naturæ: sed diuinæ potentiæ, qua volebat quicquid omnino volebat. ¶ Di-
36 scipulis suis. Dubitari solet, vtrū Iudas † cum alijs acceperit eucharistiā. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse cum alijs, qui statim pòst, calicis traditorem cōmemorat, dicens:
Luc. 22 Hic est calix noui testamenti, in sanguine
Marc. 14 meo: qui pro vobis effundetur. Verūtamen etiam: ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. quotquot autem interfuerunt, eucharistiam acceperunt, Marco testante, qui ait: Et biberūt ex eo omnes. Iuxta quod Chri
Matt. 26 stus ipse præceperat, teste Matthæo: Bibite ex hoc omnes. Econtrà Iudas non interfuisse probatur. Nam secūdum Matthæum, statim
Ioan. 13 dixit Iesus bibentibus calicem: non bibam amplius de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum, in regno patris mei. Iudas ergo nō aderat: quia cum eo non erat bibiturus in regno. In hoc casu fortè tenendum est illud, quod Ioannes insinuit: quia cùm Iudas accepisset bucellam, exiuit continuò, erat enim nox. Christus autem post alios cibos, tradidit eucharistiam,
Luc. 22 Luca testante qui ait: Similiter & calicem, postquàm cœnauit. Patet ergo, quòd Iudas prius exiuit, quàm Christus traderet eucharistiam. quod ergo Lucas post calicem commemorat traditorem, per recapitulationem intelligi dictum potest: quia sæpe in sacra scriptura, quod prius factum fuerat, posterius enarratur: sicut Matthæus biduo ante pascha commemorat alabastrum vnguenti: quod secundum Ioan. ante sex dies paschæ mulier in
37 domo Simonis leprosi effudit. Sed † concesso, quòd Iudas acceperit eucharistiam, quod plærique concedunt: quare medicus salutaris medicinam dedit ægroto, quam ei mortiferam esse sciebat: quoniam qui manducat in-
1. Cor. 1 digne, iudicium sibi manducat &c. Respondeo, fortè vt suo doceret exemplo, quòd sacerdos nō debet illi communionem negare, cuius crimen, & si sit sibi notū, non tamen est Ecclesiæ manifestum: ne fortè non sit corrector, sed proditor. Vnde legitur in canone, de Psal. 21
consecratione. distinctione ij. non prohibeat. Non prohibeat dispensator, id est, sacerdos, pingues terræ, id est, peccatores, mensam Domini, id est, corpus & sanguinem Christi manducare: sed moneat exactorem timere. Sed cùm minus malum sit reddi suspectum de crimine, quàm committere crimen: & de duobus malis, cùm alterum vrget, minus tamen sit eligendum. xiij. distinctione duo. & cap. nemo. videtur, quòd discretus sacerdos negare debet eucharistiam criminoso: quatenus minus malū incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur suspectus, ne manducet indignè. Sanè cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, quàm vt ille non peccet: sed ille potius debet eligere, vt abstinendo reddatur suspectus, quàm quòd communicando manducet indignè. xiiij. distinctione. cap. j.
¶ Sed quæritur, an Christus ad bonum, an ad
38 malum † eucharistiam Iudæ tradiderit? Et quidem non videtur ad bonum dedisse, ne sua sit intentione fraudatus, qui teste prophe
ta, fecit vniuersa, quæ voluit. Iudas enim non Psal. 134
ad bonum, sed ad malum accepit: sed nec ad malum dedisse videtur: quia Christus non est actor malorum: sed vitor. Respondetur, quòd si hæc prepositio ad, cùm dicitur, dedit ad malum, intentionem denotet, vel effectum, falsa est propositio. Si autem consecutionem innuat vel effectum, vera est. Sanè, quia Christus bucellam intinctam Iudę porrexit, constitutum est ab Ecclesia ne eucharistia detur intincta: de consecratione. distinctione ij. cum omne. nec debet intelligi, quòd sub bucella panis intincta, Christus eucharistiam dederat traditori: sed per bucellam intinctam atque porrectam, suum de-
39 nique traditorem expressit. ¶ † Sequitur: Accipite & manducate. Quis vnquā crederet, ꝙ panis in carnē & vinū in sanguinē conuerti potuisset: nisi ipse saluator hoc diceret: Qui panē & vinū & omnia ex inuisibilibus creauit. Voluit ergo per nos panē & vinū sibi offerri: & ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri:& ab ipso diuinitus consecrari:vt fidelis populus credat verum esse mysteriū, quod ipse
Matt. 26 tradidit discipulis suis, dicens:Accipite & manducate:similiter & de calice dixit. ¶ Sanè non
40 est † intelligēdum, quòd si sumptum corpus de manu domini, sibi discipuli ministrarent: sed qui consecrauit, idem & ministrauit:ac si diceret:Comedite.hanc vtrāque huius sacramenti comestionem insinuant. Dupliciter enim corpus Christi comeditur:quia dupliciter intelligitur scilicet verū, quod de virgine traxit,& in cruce pepēdit,& mysticum, quòd Ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore Dominus ait:hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis,& vnū corpus, multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autē, comeditur spiritualiter, id est, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali di
Luc. 22 cit Dominus: Accipite & comedite: hoc est corpus meum: quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam cōmemorationem. Hoc modo tam boni quàm mali Christi corpus manducant: sed boni ad salutem, mali verò ad iudicium. Nisi enim & mali Christi corpus comederent nō dixisset Apostolus ad Corin. xj.
1.Co.11 Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, non dijudicans corpus Domini. Ille autē indignè sumit, qui sacramentaliter & nō spiritualiter sumit. Nam & Iudas cum alijs traditur eucharistiā accepisse, vt iam dictum est. De spirituali comestione Dominus ait: Nisi
Ioan.6 manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. hoc modo corpus Christi comedūt soli boni:
Ioan.6 vnde qui māducat meā carnē, & bibit meum
1.Ioan.4 sanguinem, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: vt quid paras dentē & ventrem? crede, & manducasti: de consecra.distin.ij. vt quid. qui credit in Christum, comedit ipsum, quoniā incorporatur Christo per fidē, id est, membrū eius efficitur: vel vnitate corporis eius firmius solidatur. Alibi enim quod manducatur, incorporatur: & qui māducat, incorporat: hoc autē quod māducatur, incorporat, & qui manducat, incorporatur. Verūq; modum edendi Christus insinuat, vbi dicit:
Ioan.6 Spiritus est, qui viuificat: caro non ꝓdest quicquā: quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur nō ad salutē, sed ad iudiciū manducatur.

41 ¶ Sed † quid est de corpore Christi postquàm sumptū fuit & comestū? Respōderi potest, ꝙ si præsentia quæritur corporalis, in cœlo quæratur, vbi Christus est in dextra Dei sedens: de cōsecra.distin.ij.tribus. Ad tēpus tamen præsentiā adhibuit corporalē, vt ad spiritualē præsentiā inuitaret. Vnde cum sacramentū tenetur, gustatur & comeditur: Christus corporaliter adest in visu & in sapore, & quādiu corporalis sensus afficitur, corporalis presentia nō auferetur. Postquàm verò in percipiēdo sensus deficit corporalis, deinceps nō est quærenda præsentia corporalis: sed spiritualis est retinēda: quia dispēsatione cōpleta Christus de ore transit ad cor. Melius est enim, vt ꝓcedat in mentē, quàm descendat in ventrē. cibus est nō carnis, sed animæ: venit, vt comedatur, non cōsummatur: vt gustetur, nō vt incorporetur: ore comeditur: sed stomacho nō digeritur: reficit animū: sed nō effluit in secessum. Illud verò, quod Dominus
Matt. 15 ait: Omne quod in os intrat, in ventrē vadit: & in secessum emittitur: nō de spirituali: sed de carnali cibo dictū est. ¶ Quòd si fortè secessus, †aut vomitus post solā eucharistię perce
42 ptionem euenerit, ex accidētibus humoribus generatur: cū interdū humores absq; cuiuslibet cibi materia vel effluāt in secessum, vel emittātur ad vomitū: ita quòd quātū ad nos, seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem: sed quantū ad se, nō amittit immolabilis corporis veritatē. Species quādoque corrodītur, & maculatur: sed veritas nunquā corrumpitur, aut inquinatur: sed quādo tale quid videris, noli timere sibi: sed esto solicitus tibi, ne tu fortè lędaris si malè credideris. ¶ Se-
43 quitur: hoc † est corpus meū. Cum ad prolationē istorū verborū: hoc est corpus meū. panis mutetur in corpus: & ad prolationē istorum verborū: Hic est sanguis meus. vinū mutetur in sanguinē. de consecra.distin.ij. panis est. & prius proferātur ista verba, quàm illa: videtur quòd panis prius mutetur in corpus, quàm vinū in sanguinē. Et ita videtur per consequēs, ꝙ corpus sine sanguine est: vel sanguis est sine corpore. Propterea dicitur à quibusdā, ꝙ cū totū est dictū, totū est factū nolētes vel nō volētes ipsius cōuersionis determinare momentū. Alij verò dicūt, ꝙ licet ad prolationē precedentiū verborū panis anteà mutetur in corpus: & ad ꝓlationē sequentiū, vinū posteà mutetur in sanguinē: nūquā tamē corpus

corpus est sine sanguine: vel sanguis sine corpore. de consecra.distin.ij. comperimus. sicut neutrum est sine anima: sed sub forma panis, sanguis existit in corpore, per mutationē panis, in corpus. & ecōuersō. non quòd panis id est corpus in sanguinē, vel vinum mutetur in corpus: sed neutrum potest existere sine reli-
44 quo: de hoc iam dicetur. ¶ Sed † quæritur, quid demonstrauit Christus quādo dixit, hoc est corpus meū: per hoc pronomen, hoc. non videtur quòd panem: quia panis nō erat corpus Christi, nec etiam corpus: quia nōdum illa verba protulerat, ad quorū prolationē panem mutauit in corpus. Super hoc dicūt quidam, quòd per hoc pronomen nihil demonstratur: sed illud materialiter ponitur. Sed secundum hoc, quomodo per dictionem nihil significantē fit transsubstantiatio? Præterea, Dominus vtebatur illa voce significatiuè: & nos vtimur materialiter: ergo non facimus, quod ipse fecit. Alij dicunt, quòd ea vis data est ipsis verbis, quòd ad ipsorū prolationē fit transsubstantiatio. Item, ideò sacerdos ea nō profert significatiuè: quia non posset sic ea proferre. Mentiretur, nisi diceret: hoc est corpus meum. Verùm à præmissæ quæstionis laqueo facilè se absoluit, qui dixit, quòd Christus tunc confecit, quando benedixit: de quo dictū est super verbo: benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, qui tunc consecrat, cū illa verba pronuntiat: Respondetur quòd sacerdos nil demonstrat, cū illis verbis nō vta-
47 tur enuntiatiuè, sed recitatiuè: quē admodum, & cum ait: Ego sum vitis vera: ego sum lux
45 mundi: & innumera talia. ¶ Rursus † quæritur, quid demonstrauit, cùm dixit: Manducate ex hoc omnes: licet in nullo quatuor euangelistarū hoc legatur de corpore, sed tantū de sanguine inuenitur dictū: Bibite ex hoc omnes. Cùm enim iam panē fregisset, si demōstrauit aliquid fragmentorū, illud nō debebant omnes comedere: sed singulis debebat singula distribuere. de consecra.distin.ij. singuli. & cap. seq. si demōstrauit corpus non poterāt ex illo: sed illud comedere, quia corpus Christi nō manducatur per partes sed integrū. Sanè frequēter in sacra scriptura videtur agi de vno: sed agitur de diuersis: vt est illud: benedixit, fregit, & dedit: benedixit panē: fregit formā: & dedit corpus. Eodem modo, cùm dixit: Manducate ex hoc omnes: pronomen ostendit integrum corpus: & præpositio innuit formā diuisam: vt iste sit sensus: Comedite corpus integrū, sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur: & totū corpus integrū manducatur. Simili modo, potest intelligi quod subiūxit: Hoc est corpus meū, id est, illud, quod præbeo sub hac forma.
46 ¶ Quæritur † etiā, si additio vel subtractio, vel transpositio, vel interpositio, vel mutatio fiat in illa forma verborū, quæ Christus expressit: vtrū effectū cōsecrationis impediat: vt si dicatur addēdo: hoc est corpus meū, quod assumpsi de virgine, vel subtrahēdo, hoc est corpus, nō dicendo meū. aut trāsponendo, vt dicendo: corpus meum hoc est: vel interponendo, vt: hoc est vtiq; corpus meū: siue mutando, vt: hoc est corpus Iesu. Sanè grauiter peccat, qui quodlibet horum quomodolibet attentauerit, præsertim si formā intendat mutare, vel hæresim introducere. de cōsecra.distinct.iiij. retulerūt. quia forma verborū, quā Christus expressit, per omnia debet illibata seruari: quāuis (secundū Philosophū) nomina & verba trāspositā idem significēt: extrà de rescript. neque. vtile per inutile vitietur: & nō verbū ex verbo: sed sensum ex sensu trāsferendū. extrà de verb. signi. pręterea. ¶ Quid si inter prolationē formę panis, & vini interponatur spatiū, & quidē nihilominus fit trāssubstantiatio? de hoc tamen dubiū nō est, secundū illos: qui duas asserunt esse formas vt iam dicetur: de hoc nota. de cōsecr. distin. iiij.
47 si nō sanctificatur. ¶ Sed cum ad † prolationē istorū verborū: Hoc est corpus meum: panis mutetur in carnē. de cōsecra.distin.ij. panis. & ad prolationē illorū: Hic est sanguis meus: vinum mutetur in sanguinem: videtur ꝙ panis sine vino, vel vinū sine pane valeat cōsecrari: vt præmissum est: & ita si post ꝓlationē istorum, & ante ꝓlationē illorū impedimētū accidat sacerdoti, quo minus ꝓcedere valeat: videtur ꝙ panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinē nō mutato. Numquid ergo hoc casu alius sacerdos totū repetet, à principio: & sic super panē iterabitur cōsecratio: an verò ab eodē loco tantū incipiet, in quo sacerdos ille dimisit. & sic diuiditur mysteriū vnitatis: extrà de elec. quod sicut. Super hoc ita legitur in concilio Tholetano. v. quæstio. j. nihil. Censuimus cōuenire, vt cum à sacerdotibus missārū tępore sacra mysteria cōsecrātur, si ægritudinis accidit cuiuslibet interruptus, quo cœptū nequeat cōsecrationis explere mysterium

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium:sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem exequi cœpti officij: vt præcedentibus,supple qui deferunt libenter alij pro complemento succedent:de hoc etiã dicetur in vij.particula super, verbo:noui & æterni ad finẽ. Verũ cum inter theologos de tempore cõsecrationis,sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus,q̃ cum totũ est dictũ, totũ est factum.alijs asserentibus,q̃ panis antè mutatur in corpus:& posteà vinum mutatur in sanguinẽ:vt dictum est: ideò plerique tutius incedentes,affirmant q̃ alius sacerdos repetere debet cõsecrationem atque perficere:quoniã nõ dicitur iteratum,quod nescitur esse factum:extrà de sacra.non ite.c.j.tamen ne vlla fiat iteratio vel diuisio sacramenti,ne aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat,consultius iudicatur,vt illa talis obla
ta studiosissimè pro infirmis recordetur: & super alijs speciebus panis & vini totus canõ repetatur,& præmissa hostia cõsecrata in fi-
48 ne missæ à ministro vel alio sumatur. ¶ †Sed si vinum inueniri non possit, vel aliquo casu intercedente defuerit:quæritur vtrum necessitate cogente,vel casu intercedente,sola panis materia possit in eucharistiam cõsecrari: sicut & sub sola panis specie debet eucharistia reseruari? Sunt sanè,qui dicũt,q̃ cùm verbum & elementũ cõficiant sacramentũ,nec forma verborũ nec materia rerũ,quas Christus expressit mutari siue dimidiari potest: quia sicut vinũ sine pane, sic panis sine vino minimè cõsecratur: vnde siue aqua pro vino mittatur in calicem,siue ordeũ pro frumento formetur in panem, sicut neutrũ per se:sic neutrũ cum alio transsubstantiatur in carnẽ, aut mutatur in sanguinẽ. Nam si panis sine vino,vel vinũ sine pane,mutari posset in carnẽ, aut sanguinẽ in his regionibus in quibus alterutrũ inueniri nõ potest:licitè posset alterũ sine altero consecrari:minus enim ignorãtia, quàm necessitas,vel negligentia quàm difficultas excusat. Alij verò dicũt, q̃ cum Christus prius cõuerterit panẽ in carnẽ,& posteà mutauerit vinũ in sanguinẽ sicut euangelicæ lectionis textus ostendit:& sine vino panẽ,& sine pane vinũ cõsecrari cõtingit. Grauiter tamen offendit,qui negligenter vel ignoranter alterutrã speciem prætermittit. Grauius qui scienter aut sponte,maximè si formã intẽdit mutare, vel hæresim introducere. ¶ Quid
49 † ergo faciendũ est sacerdoti,si vinum post consecrationẽ comperiat prętermissum? Respondeo,si hoc studiosè causa introducendã hæresim factum est,non est sacramentũ corporis. Si verò per oblitionẽ,vel negligentiã: nihilò minus facta est cõsecratio corporis,vt præmissum est:de consecra. distin.iij.retulerunt. Tunc enim,vt dicũt aliqui, vinũ apponere debet,& super illum solũ verba ad consecrandum sanguinem repetere,scilicet ab illo loco:simili modo &c.vsque in finem: obmissis tamen crucibus duabus,quæ fiunt sigillatim super panem. Alij dicũt q̃ vino appositio in calice panẽ consecratũ debet immittere, sicque'absq; aliqua repetitione sumere sacrificiũ,sicut fit in die parasceue. Alijs videtur quòd nõ debet vinũ apponi, ne scandalũ generetur. Sed quod primi dicũt,verius est:nam vtilius scandalum nasci permittitur,quàm veritas requiratur. extrà de re.iu.qui scandalizauerit. Si enim hæc veritas prætermittatur,scilicet q̃ vinũ non apponatur,non potest verè dici hoc sacramẽtũ,cõmistio corporis & sanguinis:nec corpus Christi sine sanguine sumi debet. de consecra.distin.ij.comperimus. vel hostia seruetur,& super alijs speciebus canõ repetatur,vt præmissum est. Verũtamen,si sacerdos aqua gustata ieiuniũ soluerit,illa die non iteret sacramentum. Si autem ante verba transsubstantiationis:scilicet,Hic est calix noui testamenti &c.aduerterit vinũ fortè prætermissum,vel etiã vtrunque scilicet vinũ,& aquã:tunc illa apponat in calice,& in consecratione procedat,reincipiens ab illo loco: Hanc igitur oblationẽ &c. Si verò vinũ sine aqua apponatur,nõ ideò minus est sacramentum,vt dicetur in sequẽti particula,super verbo,noui & æterni testamenti. Quia si aliquid de sanguine stillauerit,de hoc dicetur etiã su
50 per verbo,qui pro multis. ¶ Verũ † cũ interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrant, prout dicetur in vj.parte sub quinta feria cœnæ domini,vbi agitur de oleo infirmorum:si fortè non simul omnes consecratoria verba pronuntient,quæritur an ille solus conficiat,qui primus illa pronuntiat: & an cæteri iterent sacramentũ? Si enim hoc concedatur,potetit contingere,quòd ille nõ conficit, qui principaliter celebrat:& illo conficit,qui secundariò celebrabit: & sic pia celebrantis intentio defraudatur. Sanè dici potest, quia siue prius siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio ad instans prolationis

prolationis episcopi,cui principaliter concelebranti cõcelebrant,& tunc omnes simul consecrant & conficiunt. Quãquam nõnulli consentiant,quòd qui primus pronuntiat,ille consecrat,nec aliorũ defraudatur intentio: quia factum est id,quod intenderãt. Consueuerãt autem presbyteri cardinales romanũ circunstare pontificem:& cum eo pariter celebrare & consummato sacrificio de manu eius communionem accipere,significãtes Apostolos, qui cum Domino pariter discumbẽtes sacrã de manu eius eucharistiam acceperunt: & in eo,quòd concelebrant, ostendũt Apostolum tunc à Domino ritũ huius sacrificij didicisse. ¶ Sanè dictis † verbis illis, hoc est corpus
51 meum:sacerdos eleuat corpus Christi. ¶ Primò,vt cunctis astantes illud videant:& petãt quod proficit ad salutẽ. Iuxta illud:Ego si exaltatus fuero à terra &c. Ioan.xij. ¶ Secundò, ad notandum,quòd non est aliud dignũ sacrificiũ:imò est super omnes hostias. ¶ Tertiò, exaltatio eucharistiæ in manu sacerdotis,significat Christum verũ panem,per prophetas in scripturis exaltatũ:quãdo scilicet eius incar-
Esa.7 nationẽ prophetizabãt. Vnde Esa. Ecce virgo cõcipiet:& hunc cibum fore cæteris excellentiorem. Similiter & de potu. ¶ Quartò,significat resurrectionẽ. ¶ Quintò,hostia eleuatur, vt populus non præueniens consecrationem: sed ex hoc cognoscens illam factam esse,& Christum super altare venisse reuerenter ad terram prosternantur. Iuxta illud,ad Philip-
Philip.2 penses:In nomine Iesu,omne genu flectatur &c.& illum corde & ore adorent. Iuxta illud
Rom.10 Apostoli ad Romanos:Corde creditur ad iustitiam,ore autẽ cõfessio fit ad salutẽ. ¶ Alia ratio ponetur prope finem xj.particulæ canonis. ¶ Licet igitur fides sufficiat ad salutem, iuxta illud Augu.de cõsecra.distin.ij.vt quid. crede & manducasti:non tamen superflua est eleuatio,tum propter causas præmissas:tum
52 † quia ibi tẽpus & locus agendi opus se offerunt: fides sine operibus,secundũ Iaco. mor-
Iaco.2 tua est:propter eadem quoque causas calicis eleuatio,licet sanguis videri nõ possit,superflua non est. Vtrũ autem calix coopertus debeat eleuari,dicetur in sequenti particula,super verbo:qui pro vobis.& tam corpus,quàm calix,cum vtraque manu eleuantur, propter maiorem reuerentiam & securitatem. Et exin
53 de stringit pollices & indices: prout dicetur super verbo:& memores. ¶ † In eleuatione autem vtriusque,squilla pulsatur: nam & in veteri testamento Leuitæ tempore sacrificij tubas clangebant argenteas,vt earum sonitu populus præmonitus foret ad adorandum Dominũ præparatus. Et propter causam eandem,squilla pulsatur,dum corpus Christi ad infirmum portatur. Mula etiam capellã domini Papæ baiulans,squillam fert ob reuerentiam reliquiarum,quas portat. tunc etiam cerei accenduntur:propter causam in secũda parte sub titu.de acolyto scriptam.

SVMMA.

1 Sacramentum, quare sub vtraque specie sumatur.
2 Christus pascha typicum celebrauit cũ Apostolis,luna primi mensis,ad vesperam.
3 Christus,idem & totus in cœlo: idem & totus hic,& vbique est.
4 Christus non finit nos tentari,vltra vires nostras.
5 Testamentum:dicitur etiam promissio.
6 Aqua posita cum vino in calice,an conuertatur in sanguinem.
7 Christus resurgens,an totũ sanguinẽ suum resumpserit effusum in cruce.
8 Christi præputium,adseruari in Lateranen. Basilica.
9 Aqua prætermissa,an quod gestum est in calice,sit irritum.
10 Vinum optimum sumendum est: aliud tamen non violat sacramentum.
11 Vinum si fuerit gelatum in calice, quid agat sacerdos. Et quid,si musca vel aranea,quidve aliud ceciderit in calicem. nume.12.
12 Eucharistia non est danda ægroto vomenti. Item,nec ebrioso,insano, hæretico,epileptico,& similibus. nume.14. Item de alijs accidentibus. nume.15.16.17.
13 Sacerdoti quæ pœnitentia imponenda, propter sanguinem fusum,vel hostiã sacramenti quomodolibet maculatam. Ex decreto concilij Aurelianens.
14 Sanguis si profluat à naso sacerdotis, quid agendum.
15 Sacramentum corporis Christi quomodo sit mysterium fidei.
16 Sacramentum corporis Christi tria habet.
17 Corporis & sanguinis Christi substantia, est sacramentum.

Sacramen

Universidad de Deusto
Biblioteca

23 Sacramentum,an vnum tantùm,an diuersa.& nume.24.
25 Signorum diuersitas.
26 Sacramẽta legalia,& euangelica differũt.
27 Sacramentum,dicitur actiuè & passiuè.
28 Sacramentum,consistit in tribus.
29 Sanguis Christi,pro quibus sit effusus.
30 Peccatum remittitur:& quo ad culpam, & quo ad pœnam,per sanguinẽ Christi.
31 Sacramentum altaris,cur quotidie Ecclesia repetat.
32 Passionis Christi triplex habemus memoriale.

De septima parte canonis.

CAP. XLII.

SImili modo &c.Septima pars licet sub vtraque specie sumatur vtrũque, scilicet corpus & sanguis:vtraque tamen species cõsecratur:& neutra superfluit; de cõsecra.distin.ij.comperimus.vt ostendatur,quòd Christus humanã naturam assumpsit,scilicet corpus & animam,vt totum redimeret.Panis enim refertur ad carnẽ,& vinũ ad animam: quia vinum sanguinẽ operatur, in quo sedes est animæ.xxiij.quæstio.ij.Moses.Vnde legitur in Leui.Anima carnis,in sanLeuit. 17 guine est.Moses quoque testatur,quòd caro pro corpore,sanguis autem offertur pro anima:quocirca panis & vinũ in sactificio offeruntur:quod valet ad tuitionem corporis & animæ:ne si sub specie panis sanguis sumatur cum corpore,& sic sub altera tantũ specie sumatur,ad alterius tantũ putetur peruenire salutem.Et quãuis sub specie panis, sanguis sumatur cum corpore:& sub specie vini, sumatur corpus cũ sanguine,secũdũ Inno.iij. nec sanguis sub specie panis:nec corpus sub specie vini bibitur,aut comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur: ita neutrum sub specie panis bibitur:aut sub specie vini comeditur.Et si cõcessibile videatur,quòd corpus bibendo,& sanguis comedendo sumatur.Est ergo,secundum eum,modus sumendi carnem & sanguinem,quo neutrum manducatur aut bibitur.Et ideò rectè statuitur in canone:de consecra.distin.ij.com 3 perimus. quòd corpus Christi sacerdos sine eius sanguine,non sumat. Vnde in quibusdã locis post sumptionem corporis & sanguinis Christi aliquid de ipso sanguine reseruatur in calice,& superinfunditur vinum purum,vt ipsi cõmunicantes inde sumãt:nõ enim esset decens tantum sanguinẽ cõficere, nec calix capax inueniretur. Vtrum autem per contactum sanguinis,vinũ appositum efficiatur sacramentũ:dicetur super verbo, hic est calix.

2 ¶† Sequitur:Posteà, quàm cœnatum est &c. xiiij.luna primi mensis ad vesperã Christus secundũ legẽ, typicũ pascha cum Apostolis celebrauit:de quo cũ dixisset:Desiderio desi Luc.22
deraui hoc pascha manducare vobiscũ,antè, quàm patiar.cum hoc diceret statim ostẽdit: vt scilicet veteri paschæ finem imponẽs noui paschæ substitueret sacramentum. Accipiens enim panẽ,benedixit,ac fregit,dedítque discipulis suis,dicẽs:Accipite & comedite:hoc est corpus meũ:quod pro vobis tradetur.Similiter & calicem, postquàm cœnauit,dicens:Bibite ex hoc omnes.Hic est sanguis noui testamenti,qui pro vobis,& pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum.hoc facite in meam cõmemo.Hac igitur institutione formati,celebramus iugiter per mysteriũ, quod semel offerebatur in pretium:nam vbi veritas venit,figura cessauit. Christus enim post cœnam,corpus & sanguinẽ suum dedit Apostolis:vt hoc sacramentũ velut vltimũ testatoris mandatũ arctius memoriæ cõmendaretur:de cõsecra.distin.ij.liquidò.vnde nouissimum cõdens hæredibus testamentum, dixit: Luc.22.
Vos estis qui permansistis mecũ in tentationibus meis:& ego dispono vobis regnũ:sicut pater meus mihi disposuit : vt edatis,& bibatis super mensam meam in regno meo.Et licet Apostoli eucharistiam,nõ ieiuni acceperint, nõ ideò calumniandũ est, quòd pransi debeãt hoc sacramentũ recipere.sicut faciebant illi,quos Apostolus arguit dicens:Cõue 1.Co.11.
nientibus vobis in vnũ:iam nõ est dominicã cœnam manducare:vnusquisque enim præsumit cœnam suam ad manducandum:& alius quidem esurit: alius ebrius est. Item ex hoc verbo:postquàm senatũ est:videtur quòd sacerdos cõmunicare debet prius,quàm trãseat ad calicis cõsecrationem.Sed de hoc dicetur sub titu.de cõmunicatione sacerdotis.¶ Sequitur:Accipiens & hunc præclarũ calicẽ &c.ponitur continens † pro cõtento. Nam & vnus & idem:& nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus:totus est in cœlo:totus in altari,simul & seder ad dexterã patris,& manet sub specie sacramenti: sicut tactum est in vj.parti-

Mar. vlt. ticula super verbo :eleuatis oculis. ¶ Quod 6
Mat. 26 autẽ vinũ in calice cõsecrauerit, patet ex eo, quod ipse subiungit: Nõ bibã amodò de hoc geniminæ vitis &c.Et fiunt istæ consecrationes cũ signo crucis:vt dictũ est in vj.particula,super verbo benedixit:quia virtute crucis & verborũ fit transsubstantiatio naturarum. Hæc autẽ sunt verba: Hic est calix mei sanguinis,id est,continẽs sanguinẽ meũ,vel sanguinis,significãs passionem.¶ Et nota† quòd 4
passio dicitur calix, vel à calida potione, vel quia mensuratè sumitur. Fidelis enim Deus, qui non sinit nos affligi,plusquã portare possumus.j.Cor.x. De calice dictum est in parte prima sub ti.de picturis:hîc autẽ patum eleuato calice sacerdos illũ deponẽs, nõ deserit eũ:ad notandũ,quòd quilibet Apostolorũ sic calicẽ accepit,quod vnicuiq; Dominus mini strauit.¶ Sequitur, noui & æterni testamenti &c.Subaudi confirmatio:noui,dicit:quia nos innouat per fidem Christi:æterni, dicit : quia lex noua nõ est trãsitoria,sicut antiqua:extrà
Heb.9 de celebr.miss.c. cũ Marthæ. Vetus enim te- 7
stamẽtũ, quod hircorũ & vitulorum fuit sanguine dedicatũ,promittebat homini temporalia,& trãsitoria:nouum verò, quod Christi sanguine fuit cõsecratum, promittit æterna: & ideò testamentum,scilicet illud fuit vetus & transitorium:hoc autẽ nouum est & æternum.De nouo habetur Luc.xxij.Dispono vobis regnum &c. vt suprà : vel inde probatur æternum,id est,perpetuum.vnde asseritur no 8
uum,id est,vltimum. Nouissimũ enim homiHeb.9 nis testamentum,immobile perseuerat: quia testatoris morte firmatur.Iuxta illud Apostoli :Testamentũ in mortuis confirmatum est: aliòquin nõ valet,dum viuit, qui testatus est.
5 ¶ † Porrò testamentum non solùm dicitur scriptura,sed & promissio:vt dicetur in procœmio vj.partis:& secundum hunc modũ dicitur:Hic est sanguis noui & æterni testamẽti,id est confirmatio nouæ & æternæ promiss.
Ioann. 6 sionis,sicut Dominus ipse promittit: Qui mã
Hebr.9 ducat corpus meum, & bibit meum sanguinem,habet vitam æternam : vnde nec primũ testamẽtũ,vt inquit Apostolus:sine sanguine dedicatũ est.Lecto enim vniuerso legis mãdato Moses accipiens sanguinẽ hircorũ, aut vitulorũ,ipsum librũ, & omnẽ populũ aspersit,dicẽs:Hic est sanguis testamenti,quod mã
Exod.24 Hebr. 9 dauit ad vos Deus.Ecce, quã propriè Moses verba præcepit quibus Christus vsus est in cœna.¶ Quæritur vtrum aqua † cum vino conuertatur in sanguinẽ? De quo etiã iam infrà dicetur.Si enim cõuertitur:ergo aqua est sacramẽtũ sanguinis:imò videtur,quòd populi.Nã aquæ multæ, populi multi. Et ob hoc aqua miscetur vino,vt Christo populus adunetur.Nã & de latere Christi sanguis exiuit, & aqua,prout tactũ est sub tit. de oblatione. Si verò nõ conuertitur,quæritur, vbi post cõsecrationẽ. existat :& quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnũ cõmista. Si autẽ post cõsecrationẽ aqua pura permãserit, secundũ hoc nõ bibit solũ sanguinẽ sacerdos, in hoc sacramẽto:& sic post vnam sumptionẽ iterũ eodẽ die communicare non debet,ac si prius aquã bibisset. Nã idcirco sacerdos postquàm perfudit eodẽ die, iterum non sacrificat:quia vinum purificationis sumit.An fortè dicetur, quòd sicut vinum mutatur in sacramentum redẽptionis:sic & aqua trãsit in sacramẽtum ablutionis,quę de latere Christi pariter effluxerũt:quis hoc audeat diffinire?¶ Nã & illud inquiritur,vtrũ Christus resurgẽs †à mortuis sanguinẽ illum resumpsit, quę in cruce effudit:Si enim capillus de capite nostro nõ peribit,quantò magis sanguis ille non perijt:qui fuit de veritate naturæ?& tamen ille in plerisq; Ecclesijs,dicitur cõsecrari.¶ Quid etiam de circũcisione præputij, vel præcisione vmbilici diceturian in Christi resurrectione redijt ad veritatẽ humanæ naturæ,& ad locum glorificatum.Sed† melius est eorum Deo cõmittere,quã aliud temerè diffinire. Creditur tamen præputium in laterã. basilica cõseruari:licet à quibusdã dicatur, quòd illud fuit in Hierusalem delatũ ab angelo Carolo magno,qui transtulit illuc,& posuit Aquisgrani honorificè in Ecclesia beatæ Mariæ sed posteà Carolo caluo positũ est in Ecclesia, scilicet Saluatoris,apud Crosium:sed si hoc verũ est,mirandũ est.Cũ enim caro illa de veritate humanę naturę fuerit,creditur,q; Christo resurgẽte ad locũ suum glorificatum redijt. Aliqui tamen dixerunt, quòd hoc verũ esse posset,iuxta opinionẽ eorũ, qui dicũt id solũ esse de veritate naturæ humanæ,& resurgere,quòd ab Adã traductũ est. Illud aũt omnino nefas est opinari,quod quidã dicere præsumpserũt,videlicet,aquam in phlegma conuerti. Nã & de latere Christi nõ aquam ,sed aquaticũ humorẽ.id est,phlegma mẽtiuntur exijsse:extrà de cele.miss.in quadã. Duo nãq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcipuè Ecclesiæ sacramẽta de Christi latere effluxerũt: videlicet sacramentũ redemptionis in sanguine, & sacramẽtũ regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate sed in aqua iuncta illud euangelij: Nisi
Ioann. 3 quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, nõ introibit in regnũ cœlorũ. Quibuscũq; tamen nõ videtur absurdũ, quòd aqua cũ vino transeat in sanguinẽ, ea videlicet ratione, q̃ aqua per admistionẽ transit in vinum: & vinum, per cõsecrationẽ transit in sanguinẽ, vt in c. cùm Marthę. & nota de consẽ. dist. ij. c. j. & c. nõ oportet. Aqua nãq; transit in vinũ, cũ multo vino modicũ infunditur aquę: aliõquin tota vini substãtia propter gutta aquæ mutaretur vt quoddam fiat ex illis cõfusum: quod nec sit aqua, nec vinũ: & tota fontis vel fluminis aqua propter modicã vini stillã in cõfusionis specie mutaretur: nec panis ille posset in eucharistiã cõsecrari: qui factus est de frumẽto, cui fortè cõmistũ fuerit vnum granum ordei, vel auenæ. Sic ergo, si plus apponatur aquæ, quã vini, erit irritũ sacramentũ: oportet quidẽ, vt tantum vini ponatur ibi: q̃ aqua cõmistũ saporẽ vini retineat: extrà de celeb. miss. c. pen. de hoc dicetur in vj. parte sub quinta feria cœnæ Domini, ad finem. Si autẽ post calicis consecrationẽ aliud vinum mittatur in calicẽ, illud quidẽ non transit in sanguinẽ, nec sanguini cõmiscetur, sed accidẽtibus prioris vini cõmistum corpori, quod sub eis latet, vndiq; circũfunditur, non madidans circũfusum. extrà de cele. miss. c. cũ Marthæ. Ipsa tamẽ accidentia vinũ appositũ videntur afficere, quod inde conficitur: quia si aqua pura fuerit apposita, vini saporẽ assumit. Quidã autẽ voluerũt adstruere, quòd sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactũ efficitur benedicta: sic & vinũ per sacramenti contactũ, efficitur consecratũ, & trãsit in sanguinẽ: quorũ assertioni minimè ratio suffragatur: extrà de con. ec. vel alta. c. quod in dubijs. de quo etiã dicetur subv. feria cœnæ Domini. Sed nũquid irritũ † est, quod geritur, si
9 fortè aqua prætermittatur? & videtur q̃ sic, ex his, quæ sub ti. de oblatione facta sunt. Cautũ quoq; est in canone Cypriani: de cõse. dist. ij. sicut in sanctificãdo: quòd non potest calix Dñi esse aqua sola, neq; vinũ solũ, nisi vtrũq; misceatur. Et sicut calix Dñi non est aqua sola, neq; vinũ solũ: sic nec corpus Dñi potest esse farina sola, nisi vtrũq; fuerit adu-
11 natũ: & panis vnius cõpage solidatũ: & hoc quidã constãter affirmat: asserentes, quòd sicut aqua sine vino cõsecrari nõ potest, sic nec vinũ sine aqua transsubstantiari valeat: quia de latere Christi simul vtrũq; manauit. Alij verò concedũt, q̃ si quisq; nõ intendẽs hæresim introducere, obliuione vel ignorãtia prę termiserit aquã: non fit irritũ sacramentum. Illã tamen per obliuionẽ prætermittens venialiter peccat: per negligentiã, mortaliter: & est grauiter puniẽdus: & semp potest apponi ante trãssubstãtiationẽ: & quod prædicitur vnũ solũ, nõ posse offerri intelligunt, nisi fiat simpliciter vel ignorãter: vel non potest, id est, nõ debet. Nã & græcorũ Ecclesia, dicitur nõ apponere aquã in sacramẽto: ait enim Cyprianus: de consẽ. dist. ij. scriptura. Si quis de antecessoribus, vel ignorãter, vel simpliciter nõ obseruauerit, quod nos Dominus facere exẽplo, & magisterio docuit: potest simplicitati eius de indulgentia Dñi venia cõcedi: nobis verò nõ potest ignosci, qui nũc à Domino instructi sumus, vt calicẽ Domini cũ vino misto, id est, vinũ cum aqua in calice mistũ, secundum quod Dñs obtulit, offeramus. Ex qbus verbis, apertè colligitur, q̃ vinũ aquæ mistũ Christus in cœna discipulis tradidit. Si verò vinũ prætermittatur, de hoc dictũ est in sexta particula, super verbo: hoc est corpus.
10 ¶ Porrò licet † diligẽti studio vinũ optimum pro sacrificio sit quærendũ: vitium tamẽ vini nõ maculat mũditiã sacramẽti: quocirca siue nouũ vinum, quod mustum appellatur, siue etiã acidũ, quod appellatur acetum, offertur, sacramẽtum cõficitur: & diuinitus cõsecratur: vitãdum est tamẽ, ne tale vinum mistum vel coctũ, vel rosatũ, vel speciatũ in calice ponatur. Sũt tamẽ qui dicũt acetũ nõ esse vinũ, cũ propriã nutauerit naturã: nã vinũ est calidũ, illud frigidũ: & ideò ex eo cõfici nõ posse, sicut nec ex agresta. Quod concedi potest in aceto ex alio, quã ex vino facto. Nã si ex vino factũ fuerit secus: cũ eadẽ ,ppriè sit, ὄξος, id est, substãtia. ff. de cõtrahẽ. emp. & vẽditionibus. de cõ. dist. ij. ego. C. de sum. trinit inter claras. §. omnes verò. Iulius quoq; Papa: de cõ. dist. ij. cũ omne. & c. præcedẽti dixit, q̃ cũ lacte cõfici nõ potest. Bortus autẽ vuæ in necessitate cõprimi, & inde cõfici potest: sed de ipso botro nõ cõpresso, nõ potest cõmunicari. Nõ potest etiã cõfici cũ aqua, cum qua panis in musto intinctus lauatur. ¶ † Illud autẽ
notandum

notandum est q̃ si vinũ in calice cõgelatum fuerit, debet tandiu exhalare sacerdos, donec glacies soluatur q̃ tũ si sic solui nequerit, ad-
12 hibeat ignẽ. ¶ † Si autẽ musca, vel aranea, vel aliquid tale ceciderit in calicẽ, proijci debet vinum illud in piscinã, & aliud vinum & aqua apponi. Si verò post trasslubstãtiationẽ ibi ceciderit vel sanguinẽ tetigerit: sanguis sumatur: & illud prius in aliquo calice super vino perfundatur: & quãtò diligentius & cautius fieri potest, abluatur: & demum super piscinã cremetur: quia vix posset absq; horrore, & vomitu sumi. Ablutionẽ verò ipsam sacerdos post cõsecrationẽ, vel minister sumat. Sed & si quis statim Christi corpore sumpto, nauseã patitur, vomitus similiter sup piscinã cõburatur, & puluis in piscinã mittatur. Si tamẽ aliqua bestiæ particula videatur ibi: vel si corpus Christi infirmo datum, reijcitur, illud reuerẽter suscipiatur: & cõritum cum vino in
18 calice sumatur, si integrum nequeat recipi: & si horror sit illud sumere, pro reliquijs custo-
13 diatur. ¶ Nõ est † igitur dãda eucharistia ęgroto vometi: sed credat, & mãducauit: de cõse. dist. ij. vt quid. Sed & si quis adeò ægrotus est, vt masticare nõ possit: tunc tãtũ sumat aquã, à Christi corpore tactã. minimã tamẽ particulã sumẽs totũ sumit, vt præmissum est. ¶ Nõ
14 est † etiã dãda ebrioso, insano, hæretico, epileptico, & similib. nisi infirmitate cessante. xxvj. q. vj. is qui. leproso tamẽ dari potest, & muto, & ægroto cõpoti sumẽti post confessionẽ & absolutionem à peccatis. Qualis autẽ pœnitentia imponẽda sit ei, qui propter ebrietatẽ, vel voracitatem, vel infirmitatem eucharistiam euomit: in canone Bedæ haberur: de consec. distinctione ij. si quis per totum. Et nota quòd is, qui cõmunicauit, si cõmodè, & absq; violentia naturæ potest, debet abstinere à sputo: aliõquin post horã cõuenientem
1. Cor. 2 spuere potest, si item in loco, vbi sputum nequeat pedibus cõculcari. Si quidẽ homo spiritualis omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur: & omnia munda sunt mundis. Quòd si
15 † super lignum, vel lapidem, vel terrã eucharistia, vel aliquid de sanguine ceciderit: sanguis lingua labendus est: & deinde radendus: & extergẽdus est ipse locus & puluis in sacrario siue cũ reliquijs reponendus. Si verò super corporale ceciderit, sugatur sicut diligẽtius fieri poterit: & lauetur ter in calice: &
16 seruandũ est. † Si verò palla altaris intincta fuerit, & eodẽ modo ipsa particula, intincta in cisa, est pro reliquijs seruanda. Si autẽ super casulã vel albam deguttet, similiter fiat. Si super quodcũq; prophanũ vestimentum, cõburenda est pars illa, & cinis in loco sacro reponendus, vt dicunt. Pius tamẽ Papa statuit: de cõse. dist. ij. si per negligentiã, vt si aliquid de sanguine stillauerit in terrã, lingua lambatur. Si verò fuerit tabula, locus corradatur ne conculcet: & rasura igne consumatur: & cinis intra altare cõdatur, & si super altare stillauerit, sorbeat minister stillã quantum potu-
17 erit. Si † super linteũ altaris, minuter lauet linteamina, quæ stillam tetigerunt, tribus vicibus, calice subterposito, & aqua ablutionis sumatur in calice: & iuxta altare recondatur.
18 ¶ Ibidem † etiam sequitur, qualis pœnitentia sacerdoti cui hæc cõtingerent, sit prius, quàm celebret imponenda. Et nota, quòd si ante transsubstantiationem effusa fuerit pars, mutentur pallæ sub silentio, & celebrans suum officiũ exequatur: si totum effusum sit, tunc præmissa confessione minister denuò reincipiat officium ab illo loco: Hanc igitur oblationem &c. Si verò post transsubstantiationem pars effusa est, tunc similiter officium exequatur. Si totum, ita quòd nihil hauserit, quod valde enorme est, tunc ponat hostiam super propitiatorium: & minister denuò ponat vinum & aquam, & reincipiat: Hãc igitur oblationem &c. confessione tamen præmissa, & hostia seruata sumatur postmodùm à ministro in fine missæ, vel seruetur pro infirmis. Rursus concilium Aurelian. de consec. distin. ij. statuit, quòd qui non bene custodierit sacrificium, vt mus vel aliud animal illud comederet, xl. dies pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, vel pars eius ceciderit, & inuenta non fuerit, xxx. dies pœniteat. In eodem etiam capitulo, ita sequitur, in burcardo lib. v. Vnde scriptum est: perfundens aliquid super altare de calice, quando offertur, sex dies pœniteat: aut si abundantius, vij. dies pœniteat. Qui autem perfundit calicem, dum missæ solennitas celebratur, xl. dies pœnitebit. Si verò missa celebrata presbyter neglexerit accipere sacrificium similiter xl. dies pœniteat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et qui pollutus nocturno tẽpore acceperit sacrificiũ.vij.dies pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificiũ fecerit,vt à verẽbus cõsumptu,ad nihilũ deuenerit, tres quadragesimas cum pane,& aqua pœniteat.Si integrũ inuẽtum fuerit:& in eo vermis cõburatur, & cinis super altare recõdatur.Et qui neglexerit, quatemis diebus suã negligentiam soluat.Si cum amissione saporis sacrificiũ dulcoratur, xx.dies ieiunio expleantur.Qui verò cõgluti natum miserit.vij.dies pœniteat, si sacrificiũ fuerit sordida vetustate perditũ, igne cõburendũ est:& cinis iuxta altare sepeliẽdus: sicut legitur in burcardo, lib.v.c.omne. ¶ Itẽ etiã notandum est, quòd si à naso sacerdotis
19 † celebrantis sanguis exierit, vel nausea superuenerit, recipiatur in aliquo vasculo, ne sancta contaminentur: & ter terso naso, vel ore abluto,reincipiat sub silentio,vbi dimisit. Si verò infirmitas superuenerit, imitatur super crepidinẽ siue oram altaris,vel sedeat,do nec cõualescat:& sic incipiat,vbi dimisit: sed si nullo modo potest consummare ministerium,alius sacerdos paratus incipiat: vbi ille dimisit: prout dictũ est in vj. particula super verbo: Hoc est corpus meũ.Sed si incertum est,vbi ille dimisit:tũc quia periculosum esset
» verba sacramẽti iterare,vel prętermittere,posita oblata illa super propitiatoriũ ministret denuò,vt pręmissum est.¶ Sequitur:mysteriũ
20 fidei &c.Ideò dicitur † mysteriũ fidei:quia aliud videtur aliud intelligitur: hoc credere iubemur:discutere nõ audemus:fides eñ nõ est,nisi de occultis.Iuxta illud:Fides non habet meritũ &c. vt suprà Greg.de conse. dist. ij.quid sit ad fidẽ.dicit quòd ideò dicitur mysterium fidei: quia credere debemus, quòd ibi salus nostra consistit: vel quia sine fide non fit hoc sacramentum,id est,sine ea illud intelligi plenè nõ potest. Dicitur autem mysterium: quia secretam & reconditam habet dispensationem.j.q.j. multi. Μυστήριον autem Græcè,dicitur secretum,latinè, & secundum Innoc.iij.de cele.mis.c.cũ Marthę.nullus eũã gelistarum dixit hæc verba.Ex his autem & alijs scripturæ verbis,quidam dixerunt in sacramento altaris veritatem corporis & sanguinis Christi non esse,sed imaginem tantũ, & speciem & figuram:pro eo,quod scriptura memorat aliquoties id, quod in altari suscipitur,esse sacramentum,& mysteriũ,& exẽplũ. Sed hi profectò laqueũ erroris incurrũt. De quo etiã tactum est in vj.particula super verbo,fregit. Nunquid enim ideò sacramentum altaris veritas non est: quia figura est? Absit omnino: si tamen hoc esset: ergo nec mors Christi veritas est:quia figura est:resurrectio Christi veritas non est: quia figura est: nam mortem & resurrectionẽ, Christi figuram & imaginẽ, & similitudinẽ esse, manifestè declarat Apostolus,dicẽs:Christus mortuus est Rom.8
pro delictis nostris, & resurrexit propter iu- 1. Pet. 2
stificationẽ nostrã.Et Petrus Apostolus:Christus passus pro nobis, vobis relinquẽs exemplum,vt sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi,exẽplũ fuit ne in peccato moriamur: & resurrectio eius,exẽplum fuit,vt iustè viuamus.Si enim veritas nõ fuit,ergo Christus verè mortuus nõ fuit:& verè non resurrexit: sed mors eius & resurrectio eius, vera non fuit.sed absit hoc.Nã propheta de eo prædixit:Verè languores nostros ipse tulit, & do- Esa. 53
lores nostros ipse portauit. Altatis ergo sacramẽtũ,est veritas & figura.¶ Tria † quippè
21 sunt in hoc sacramento discreta: videlicet: ¶ Forma visibilis.¶ Veritas corporis.¶ Et virtus spiritualis:de conse.dist.ij. corpus forma panis & vini:veritas carnis & sanguinis:virtus charitatis & vnitatis.Primum,oculo cernitur. Secundum,animo creditur.Tertiũ,corde percipitur.Primum,est sacramentum,& non res. Secundum,est sacramentum,& res. Tertium verò, res & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminæ rei. Tertium, est res gemini sacramenti. Secundum autem,est sacramentum vnius,& res alterius. Nam forma panis vtranq; Christi carnem significat, id est,veram & mysticam: sed veram carnẽ & continet & significat:mysticam verò significat,sed non continet.Sicut enim vnus panis ex multis granis conficitur, & vinum ex diuersis racemis confluit: sic & corpus Christi ex multis membris componitur: & vnitas eucharistiæ ex diuersis personis consistit:scilicet in prædestinatis, vocatis, iustificatis & glorificatis. Nam quos Deus prædestinauit, Rom. 8
hos & vocauit:& quos vocauit, hos & iustifi
cauit.Vnde & Apostolus:Vnus panis, vnum 1.cor.10
corpus,multi sumus. In cuius rei typum facta est arca Domini de lignis Sethim, quæ sunt imputribilia,& albę spinę similia. ¶ Pa-
22 tet † ergo,quòd substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res:sed alterius sacramenti est res: & alterius rei est sacramen

tum & res: sed alterius sacramenti est res:& alterius rei est sacramentum. Est enim res primi,quia figuratur & cõtinetur à primo videlicet à forma visibili &c.Et est sacramentum tertij:quia significat, & efficit tertium, id est,vnitatẽ Ecclesiasticã. Dicitur ergo hoc mysterium fidei:quoniã aliud ibi cernitur, & aliud ibi creditur. Cernitur enim species panis,& vini:& creditur veritas carnis & sanguinis. Quod autẽ hic dicitur mysterium fidei:
2. Cor. 3 alibi dicitur spiritus, & vita. Spiritus enim est
Roma. 1 mysterium,secundũ illud: Litera occidit spi-
Ioann 6. ritus autẽ viuificat:& fides est vita, secundũ illud:Iustus ex fide viuit.Hinc ergo Dñs ait: 24
Verba quę locutus sum vobis,spiritus,& vita sunt. Verũ,cum cõsecratio perficiat sacramẽtũ,& post cõsecrationẽ nõ sit in altari panis, aut vinum: quæritur quis panis est corporis, aut quod vinũ est sanguinis sacramẽtum? Nã si dicatur, ꝙ panis qui fuit,vel vinũ,quod extitit:profectò nec ille corporis, nec illud est sanguinis sacramẽtum: quia panis trãsiuit in corpus, & vinũ in sanguinẽ. Si verò dicatur, ꝙ sit species illa,quæ remãsit:Illa quidẽ nec extitit ex granis,nec cõfluxit ex racemis:quoniã ex his nõ prouenit accidẽs, sed substatia. Quam ergo similitudinẽ assignabimus inter sacramentũ rei & rem sacramenti? Nam si sacraméta nõ haberent similitudinẽ rerũ,quarũ sunt sacramenta propriè sacramenta nõ di 25
cerentur:sicut sacramentũ baptismi,quod est ablutio carnis exterior,similitudinẽ habet significati,quod est ablutio mentis interior. Sanè sacramentũ istud in eo gerit similitudinẽ corporis,in quo panis similitudinẽ repræsentat:species ergo panis,sacramentũ est corporis non solũ ratione rei significatæ,verũ etiã ratione cõtentæ.¶ Quæritur autẽ, vtrũ spe-
23 cies † panis & veritas corporis vnũ sint sacramentũ,an diuersa:Et videtur diuersa. Cũ eñ diuersa sint signa,videtur ꝙ diuersa sint sacraméta. Præterea,scriptũ est, proficiãt in nobis quæsumus Dñe tua sacraméta,&c.quæ verba sub ti. de oratione nouissima exponentur. Sed videtur contrà. ꝙ sint solũ vnũ.Cũ enim eãdem rẽ sacramẽta significẽt:videtur,ꝙ idẽ sint sacramẽtum. Prætereà legitur:præsta vt 26
hoc tui corporis & sanguinis sacramentũ, nõ sit nobis reatus ad pœnã.Sup hoc dicũt quidã ꝙ forma panis & vini,sint vnũ sacramentũ,nõ propter vnũ significatũ:sed ꝓpter vnũ cõtentũ. Species autẽ panis & veritas corporis,sunt vnũ sacramẽtũ:nõ propter vnũ cõtentũ:sed propter vnũ significatũ. Hi debẽt cõcedere,ꝙ sicut diuersæ res ꝓpter idẽ, & vnũ significatũ,idẽ sunt sacramentũ: sic eadẽ res propter diuersa significata,diuersa sunt sacramenta.Quibus obijcitur,ꝙ si species panis & veritas corporis,idẽ sunt sacramentũ,cũ species panis sacramentũ sit corporis,ergo veritas corporis, idẽ est sacramentũ:& ita idẽ est sacramentũ sui.Sed hoc nõ procedit:quia species panis,& est quoddã sacramẽtũ, quod est veritas corporis: est quoddam quod non est illa:quoniã sunt duo sacramenta diuersa.
24 ¶† Alij verò dicũt ꝙ siue diuersa sint significata,siue diuersa significãtia, semper diuersa sunt sacramẽta,quod oportet cõcedere ꝙ in altari sunt ad minus quatuor sacraméta:videlicet species panis,& species vini: veritas carnis, & veritas sanguinis. Prætereà,cũ panis & vini diuersa sint accidentia:vt sapor,& odor, põdus,& color,quãtitas,& figura: videtur ꝙ singula per se sint varia sacramẽta:qua enim ratione potius vnũ,quã aliud dicẽdũ est sacramentũ?Sed cuius rei sacramẽtũ est odor, aut sapor?Ad hoc potest nõ incõgruè respõderi, ꝙ omnia simul accepta,sunt vnũ eucharistiæ sacramẽtũ,eò ꝙ nullũ per se solũ significet: sed omnia simul panis speciẽ repręsentãt,quę corpus Christi cõtinet & significat.¶ Signorũ
25 autẽ alia sunt naturalia:alia positiua. Naturalia sunt,quæ secũdũ naturã significant:quorũ quædã sunt,quæ per antecedẽs, signant cõsequẽs:vt in rubore vespertino,significatur serenitas matutina.Alia sunt,quæ per cõsequẽs significãt antecedẽs:vt fumo,vel cinere, significatur ignis fuisse.Positiua sunt illa,quæ secũdũ impositionẽ significãt. Quorũ alia sunt
signa rei sacræ, vt serpens æneus, erectus in Num.21
eremo:alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triũphalis erectus in biitio.Porrò signorũ rei sacræ alia sunt sacra:vt baptismus, alia non sacra:vt agnus paschalis.Sacra sunt signa nouest.nõ sacra veteris:quãuis enim vtraq; sint signa rei sacræ,id est,re sacrã significãtia:nõ tamẽ vtraq; sunt sacra,id est,iustificãtia:licet nõnulli dixerũt sacramẽta legalia iustificasse.Hæc enim est † differentia inter legalia & euangelica sacramenta: quia illa significabant tantùm:hæc autem iustificant & significant, Verùm quandoq; largè, quandoque strictè sacramentum accipitur. Largè,secundum quod omne signum rei sacræ siue sit sacrum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

crum,sine non sacrum,dicitur sacramentum: vnde signa legalia, sacramẽta dicuntur. Strictè,secundũ quod sacrũ solummodo signum dicitur sacramentũ:de conse.dist.ij. sactificiũ. & c.signũ.& c.species.j.q.j.multi.Sacramentũ
27 † autẽ dicitur actiuè & passiuè,quasi sacrum signãs,vel sãctũ signatũ.Nã omne sacramentum,quãdoq; signũ rei, quãdoq; res signi variè nũcupatur:secundũ quod sacramentũ accipitur pro signo rei.Sacramentũ, dicitur à sacro,& signũ,quasi sacrũ signũ.sed secundum quod sacramentũ accipitur pro re signi,sacramentũ dicitur à sacro, & secrero, quasi sacrũ secretũ.Species ergo panis,dicitur sacramentum actiuè, id est, sacrum signãs:vnitas autẽ Ecclesiæ dicitur sacramẽtũ passiuè, id est,sacrum signatũ. Corpus verò dominicũ, vtroq; modo dicitur sacramentum, id est,& sacrum
28 signãs,& sactũ signatũ.¶ Sacramentũ † verò cõsistit in tribus,scilicet,in rebus,in factis, in verbis:secundũ proprietatẽ, similitudinem,& interpretationẽ. Leo nãq; , secundũ proprietatẽ,signat diabolũ, vnde:Aduersarius vester diabolus,tanquã leo rugiẽs circuuit, quærẽs
1.Pet.5 quẽ deuoret.Seminare, secundũ similitudinẽ
Luc. 8 significat prædicare.vnde exijt , qui seminat seminare semen suũ : & aliud cecidit in terrã bonã:& aliud super petrã : & aliud inter spi-
Esa.7 nas.Emanuel, secundũ interpretationẽ significat Christum.Vnde & vocabitur nomẽ eius Emanuel: quod interpretatur nobiscũ Deus. Res,vt aqua baptismi,factum.vt signaculum crucis:verbũ , vt inuocatio trinitatis. Singula reperiũtur in hoc excellẽtissimo sacramẽto: res id est,corpus & sanguis:factũ, id est,esca, & potus,verbũ : hoc est corpus meũ , hic est
29 sanguis meus. ¶ Sequitur: Qui pro vobis & pro † multis effundetur in remissionẽ peccatorum &c.Pro solis prædestinatis effusus est quãtũ ad efficaciã:sed pro cũctis hominibus quãtũ ad sufficientiã. Effusio quippè sanguinis iusti,pro iniustis,ã fuit dites ad pretiũ,vt si vniuersitas crederet in redẽptorẽ , nullum
30 omnino vinculum diaboli retineret:verbum enim effusionis,abũdãtiã notat.xvj.q.j.reuertimini.¶ Peccatũ autẽ duobus † modis remittitur:videlicet quo ad meritum culpæ:& hoc per sanguinis fidẽ , qua iustificamur à culpa: & quo ad debitũ pœnæ:& hoc per sanguinis pretiũ, quo redempti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus, vnusquisq; in viã suã declinauit: & Dominus posuit in eo iniquitates omniũ nostrũ. Vnde vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra , disciplina pacis nostræ in per eũ:& liuore eius sanati sumus. Verè languores nostros ipse tulit &c. Esa. lij. Quia ergo iustus iniuste punitus est : iniusti iustè sunt liberati.Assumpsit enim in se pœna, pro omnibus, vt daret semper gratiam vniuersis. Hic autem sacerdos eleuat calicẽ:vt illũ populo ostendat : nec est superflua hæc eleuatio:vt dictũ est in fine particulæ præcedentis.Et est notandũ,ꝙ quædam Ecclesiæ duas habent pallas corporales:& ibi eleuatur calix coopertus cũ altera earum.In quo ostenditur , hoc sacramentum occultissimũ fore: & difficillimũ, ad intelligendũ quòd tẽpore institutionis huius sacramenti sanguis Christi inuisibiliter erat, qui inter venas eius existebat.Aliæ verò Ecclesiæ vnã tantũ habent pallã,& ibi eleuatur discoopertus absq; vela mine.Primò,ad designãdũ, quòd post institutionẽ huius sacramẽti sanguis Christi factus fuit visibilis , per iplius effusionem in cruce: vnde hîc dicitur:Hic est sanguis meus &c. In eo enim,quòd calix nõ est coopertus cũ palla,super qua est hostia cõsecrata, designatur, quòd sanguis Christi à corpore effusus est: & separatus est.Secũdò, quia hostia est super pallam corporalem : nec bono modo posset alibi poni.Tertiò,quia propter venti flatum, periculosum est coopertũ cum palla leuare. ¶Et nota,quòd sacerdos actus Christi repræsentans, dum dicit : Accipiẽs calicẽ parũ eleuat:calicẽ deinde benedicit:& vt sine periculo calicẽ benedicat , illum in altari deponit. Subsequẽter etiam dicit:accipite : parũ tenet eleuatũ vsq; dum in altũ eleuet, vt illũ populo ostẽdat.Sequitur: Hoc quotiescũq; feceritis &c. Hæc clausula quia cõsecrationẽ tam corporis quàm sanguinis, respicit post depositum calicẽ , debet dici. Sanè in perceptione corporis Christi & sanguinis magna est nobis adhibenda discretio. Cauẽdum est enim, ne si nimiũ differatur, mortis periculũ incurratur,Domino protestante, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis , & biberitis eius sanguinem , non habebitis vitam in vobis.Si verò quis indignè suscipit , secundum Apostolum,iudicium, scilicet dãnationis sibi manducat,& bibit:de cõse.dist.ij.qui sceleratè.& c. seq.Ideóq; secundũ eundẽ Apostolũ, probat seipsum homo :& sic de pane illo ẽdat ,& de calice

Ioann. 6
1. Cor. 2

1. Cor. 2

calice bibat &c. Dicet ergo quisquã cõmuni
2 caudũ esse quotidie.Alius verò dicet ecõtrà. Faciat igitur vnusquisq; , quod piè crediderit
3 faciendũ:nõ enim ligauerũt adinuicẽ,nec alter alteri se propoluit. Zachæus , scilicet &
Luc. 19 5
Matth. 8 ille cẽturio cũ alter eorũ gaudẽs Christũ in domo sua susceperit:& alter dixit:Dñe nõ sum
6 dignus,vt intres sub tectũ meum:& hoc est
7 quod Aug.ait.xij.dist.illa.de cõse. dist.ij.quo
8 tidie.alij quotidie cõmunicãt corpori & sanguini Dñi:alij certis diebus accipiũt:quod liberã habet obseruantiam:de hoc sub titu.de
31 osculo pacis dicetur.¶ Et † nota , quòd licet
12 Christus semel credẽtes sua morte redemerit:Ecclesia tamẽ hoc sacramentũ quotidie necessariò repetit,ob tres præcipuẽ causas.Primò,quia in vinea laborãtes,eo quotidie reficiũtur.Secũdò,vt neophyti per illud incorporẽtur Christo.Tertiò , vt memoria passionis Christi quotidie mẽtibus fideliũ, ad imitãdũ
1 infigatur:quotidie enim egemus : ideóq; panis quotidianus vocatur. Quotidianũ ergo sacrificiũ,vt probat Pascasius Papa.de cõs.dist. ij.cùm iteratur,est cõmemoratio, nõ iteratio passionis.Et ideò sequitur : In mei memoriã facietis,id est,in hoc sacramẽto vobis quotidie mortis & passionis Christi memoriã renouabitur.de consec.dist.ij.corpus.& c.iteratur. Vnde j.ad Cor.x.Quotiescũq; mãducaueritis
2 panẽ hunc,& calicẽ biberitis,mortẽ Dñi annũtiabitis,donec veniat.propter quod ipse docebat Apostolis:Hoc facite,in meã cõmemorationẽ.Hãc vltimã nobis memoriã Dñs reliquit,prout dictũ est sup verbo:Postquã cœnatũ est.¶ Et nota,ꝙ habemus triplex memo
32 riale Dñicæ passionis.† Primũ,quantũ ad visum in imaginibus & picturis : & propterea crucifixi imago depingitur in libro & in Ecclesijs.Secundũ,quantum ad auditum,scilicet 3
passio Christi prædicata.Tertium , quantum ad gustum:scilicet sacramentũ altaris,in quo Christi passio patenter exprimitur : & propter hoc præmisit : & memoriã ve. Et sequitur:vnde & memores. Qui autẽ calicem discoopertum eleuant, illum in hoc loco cum palla corporali cooperiunt , inuentes quòd sepulto Domino aduoluto lapide ,clausum est ostium monumenti:vt d.Mat.&c.

SVMMA.

1 Canonis pars octaua. Et eius interpretatio.Et num.4.9.10.

2 Deus , propter nos , proprio filio non pepercit.
3 Sacerdos quare brachia extendat in octaua parte canonis.
5 Digiti consecrati, à sacerdote constringũtur, in octaua parte canonis, tribus de causis.
6 Cruces quinq; super hostia, quid significent.
7 Signa cur fiant super eucharistia.
8 Hostiam puram.&c. illa pars canonis , quàm variè exponatur.
11 Offerre Deo, quid:& qualiter debeamus. Et in quo peccarit Cain, Deo offerendo.
12 Abrahæ sacrificium gratum Deo.Item, Melchisedech.num.13.

De octaua parte canonis.

CAP. XLIII.

VNde & memores &c. Octaua † pars : quia Dominus ipse & præceperat in c. Simili modo: & hoc in sui memoriã faciemus. Idcirco in hac parte tria sibi cõmemorãda proponit Ecclesia , scilicet tam beatam passionem:necnon & ab inferis resurrectionem : sed & in cœlos gloriosam ascensionẽm:quorum primum , id est, passio excitat charitatem:secundum,id est,resurrectio,corroborat fidem:tertium,id est, ascensio,lætificat spẽm .Quid † enim in nobis ma- 1.cor.15
gis charitatem ascendit quàm quòd proprio Psal.67
filio suo non pepercit Deus?Rom.viij. Quid Ioan. 12
magis in nobis fidem confirmat quàm quòd Christus resurrexit à mortuis? Sicut enim in Adam omnes moriuntur : ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, quàm quòd Christus ascendens in altum capti.dux.cap.de do. ho. vt vbi ipse est,illic sit & minister eius.¶ † Sacerdos igitur hoc repræsentans dicendo : tam beatæ passionis : manus in modum crucis extendit, vt habitu corporis , manuum Christi extensionem in cruce repræsentet :quod tamen alij faciunt quando dicunt:Hanc igitur obla Luc. 22
tionem repræsentantes crucifixionem statim secuturam . Et quia Christus prolixius orans factus est in agonia : ideò agoniam illam habitu oculorum & faciei quodammodo repræsentat.Dicens autem,necnon & ab inferis resurrectionem:illas ad se,vt prius reducens,eas parum erigit:vnde in cantico Abacuc:altitudo manus suas leuauit : & hoc in Abac. 3
Act. 1

signū, quòd Christus inuictus leo surrexit à mortuis. Ite dicens: sed & in cœlos gloriosæ ascēsionis: eas erigit æqualiter vsq; ad humeros in signū, q; Christi manibus elevatis perebatur in cœlu, & sedet ad dexterā Dei patris.

Mar. vlt.

4 † Quod igitur dicitur: vnde & memores &c. sic est intelligēdum. q. d. nos esse sacerdotes profitemur, & plebe tuā memorem esse testamur Christi filij tui &c. sacerdotes quidē memores & instructi esse debent: quia ipsi missam celebrant: & sacrificium Christi exēplo offerunt. Plebs etiam sancta memor esse debet: quia Christus nō solùm pro sacerdotibus: verùm etiā pro plebe passus est quæ sancta dicitur: quia fide & baptismo percepto

5 sanctificata est. ¶ Ite † exnunc stringuntur digiti, scilicet pollices & indices, nec disiūguntur, nisi quando oportet hostiā tangi vel signa fieri: quod sit primò ob reuerentiā sacra 7 mēti. ne videlicet aliquid tangant, post tactū corporis Christi. ¶ Secundò, videlicet in signum, quòd in hoc sacramēto secundus accedit primo, idest, filius patri obedit. & ideò subijcitur: Vnde & memores tam beatæ passionis, resurrectionis, & ascēsionis &c. ¶ Tertiò, digiti qui corpus Christi tetigerunt, iunguntur ad ostendēdum, quòd fideles illud fide & deuotione tāgentes, debēt esse charitate cōiuncti: & sicut digiti in tangendo, & signando abinuicē ad orā diuiduntur: sic & fideliū operationes in hac vita, cum expedit separātur: quoniā quādoq; per cōtēplationē ad spiritualia eleuātur, & quādoq; pro mūdanis necessitatibus tēporalia administrāt. ¶ Quartò, digitorum cōiunctio, indicat q; corporis, & sanguinis Dñi nostri sacramēto, & mens & corpus sacerdotis inseparabiliter esse debēt affixa. ¶ Quintò stringuntur, ne puluis seu particula hostiæ illis fortè adhærēs cadat. Quia

6 verò Ecclesia dixit se memorē † dominicæ passionis, ideò statim acerbiorē speciē ipsius passionis cōmemorat recolēs, in quinq; etucibus quinq. plagas. sicut enim subsequēs expositio declarabit, abhinc vsq; dum corpora se desuper calicē remouetur, dominicæ passionis ordo memoratur. Nā vbi dicit sacerdos hostiā puram, hostiā sanctā, hostiā immaculatā: panē sanctū vitæ æternæ: & calicē salutis perpetuæ: quinarium crucis signaculum imprimit super oblatā & calicem: significans quinq; Christi plagas, videlicet duas manuū totidēq; pedum & vnā lateris: vel quinq; eru

ces, significāt, q; Christus quinq; secula redemit. Tres autē cruces cōmuniter facit sacerdos super oblata & calicem, quoniā in tribus verbis vtrunq; pariter intelligitur. Nūquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cùm separatim nominantur, in canone: & quādo hostia collocatur à ministro in latere calicis, recta pars crucis solùmodo super panē, trāsuersa verò vsq; ad calicē debet protēdi: quoniā recta pars crucis, corpus Christi sustinuit: trāsuersa verò, brachia distendit. Duæ verò cruces, separatim factæ, animam Christi separatā à corpore significāt. Sed cū iā plenè & perfectè sit cōsecratio celebratæ mā materia panis, & vini iā transit in substantiā carnis & sanguinis: nec vlterius potest deteriorari, vel meliorari: & sacerdos vlterius vtitur suis, non Christi sermonibus: de cōsec. dist ij. panis est. ¶ Quæritur † quare super eucharistia adhuc benedictionis signū imprimitur, aut aliquod consecrationis verbum profertur? Præterea q̄dā subiungūtur in canone inuēta, quòd nondum sit transsubstantio cōsummata. Super hoc dicunt quidā: de cōse. dist. ij. vtrum. quòd scriptura nō attendit hic huiusmodi angustias temporis: sed sacerdos cū nō possit simul multa proferre, agere: ita loquitur & agit, ac si tempus staret: & essent adhuc faciēda, quę in principio sermonis nōdum erant facta: & verba & signa non ad tēpus suæ prolationis, sed ad cōceptionem loquentis sunt referenda. Innocentius Papa iij. dixit, quòd in canone aliud verba significant: & illud signa prætendunt. Nanq; verba principaliter spectant ad eucharistiam consecrādam: signa verò principaliter pertinent ad historiam recolendā: nam verbis vtimur ad consecrandum panem, & vinum in corpus, & sanguinem Iesu Christi: signis vtimur ad recolendum ea, quæ per hebdomadam ante pascha gesta sunt circa Christum. Patet ergo, quòd quantum ad ordinem eucharistiæ consecrandæ, c. illud: qui pridiè, quàm patereretur &c. in fi. canonis subijci debuisset: quia in eo consecratio consummatur: sed quoniam impediſſet ordinem historiæ recolendæ, quia quod fuit gestum in medio, poneretur in fine. Prouidus canonis ordinator, vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus, capitulum illud: Qui pridiè &c. quasi cor canonis in medio collocauit: vt quæ sequuntur, intelligantur præcedere, secundum

cundum illam figuram, qua sæpe fit, vt quæ narratione succedunt, intellectu præcedant: vel potius, vt tam literæ, quàm historiæ suus ordo seruetur. Dicatur itaq;, q̄ pertinent signa ad historiam passionis recolendam: quia significāt quinque sensus, qui tunc re vera patiebatur in Christo: vel quinque eius plagas: vt dictum est: sed verba nō pertinēt ad eucharistiam cōsecrandam: imò pertinēt ad eucharistiam consecratā, hoc modo nos serui, videlicet sacerdotes: sed & plebs tua sancta scilicet populus Christianus. Nam quod populus agit voto, sacerdotes peragunt ministerio.

Matt. 13 Offerimus præclaræ maiestati tuæ, id est, præ cæteris clarę. Nam si iusti fulgebūt, sicut sol, in regno patris eorū: quantò clarius maiestas diuina præfulget? De tuis donis, id est, de fructibus segetum, & hoc quantū ad panem, qui est cōsecratus in carne. Ac datis, id est, de fructibus arborum, & hoc quātum ad vinū, quod

8 est cōsecratum in sanguinem. De † his inquā & illis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, eucharistiam immunem ab omni culpa originali: veniali, & criminali. Vnde dicatur hostia, dictū est in sexta particula, super verbo: Qui pridiè. Vel purā, quantū ad cognitionem, quasi puro corde: sanctam, quantu ad locutionem: immaculatā, quantum ad operationem: quia

1. Petr. 2 peccatum nō fecit: nec dolus inuentus est in ore eius: supple hoc est, panem sanctū, id est, sanctificantem: supple, datorem vitæ æternę, quantum ad stolam carnis: & calicem salutis perpetuæ, quantum ad stolam animæ secun-

Ioan. 6 dum illud: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane,

9 viuet in æternum. Possunt † etiam secundo modo hæc verba exponi: vt videlicet Christus dicatur hostia pura: quia conceptus est sine peccato: dicatur panis vitæ æternæ: quia est refectio angelorum: & calix salutis perpetuæ: quia refectio est hominū. Vel tertio modo, hostiam puram: quia Christus oblatus est, vt nos liberaret de sœditate originalis peccati. Sanctam: quia vulneratus est, vt superfluerent sacramēta, quibus Ecclesia sanctificatur. Immaculatam: quia mortuus est, vt nos liberaret de morte æterna. Panem vitæ æternæ: quia est nostrum viaticū: quasi via. Et calicē salutis perpetuæ: quia est refectio angelorū, inebrians in patria. Vel sic quarto modo: de tuis donis ac datis. Dona sunt, in re æterna:

data, in opera temporalia. Offerimus hostiā puram, scilicet corporis: hostiam sanctam, scilicet sanguinē: hostiam immaculatā, quo ad vtrūq;. Vel puram, id est, ab alijs separatam: sanctā, id est, sanctificatā: immaculatā, id est, à maculis emundatam: hostiam de corde puro, cōscientia bona, & fide non ficta. ¶ Sequitur: supra quæ &c. Cùm autem orauerit, 1. Tim. 1 pro hostia transsubstantiāda, eámq; iam trāssubstantiatam patri obtulerit, nunc orat pro ipsius acceptatione: vt eam ad instar antiquorum sacrificiorū acceptet, propitio (supple) nobis, ac sereno vultu, id est, respectu placabili digneris respicere, nō q̄ vultus eius mutetur aliquādo: sed tunc Deus vultum suum super nos illuminat, & serenat: cū misericordiam suam super nos exhibet: & declarat se-

Psal. 66 cundum illud Psal. Illuminet vultū suum super nos, & misereatur nostri. Item per hoc, q̄ dicit: digneris respicere: notatur quòd sacerdos noster vultū habet versum ad propitiatorium: de quo in proœmio huius partis dictum est: & tunc aspergit intus tabernaculū, dum per misericordiam Dei, quærit eius propitiationem, vt habeat Deus illa munera accepta, ficut habuit munera Abel iusti. Vnde se-

10 quitur: Sicuti accepta † habere dignatus es Gene. 4. munera Abel &c. Hoc autē aduerbium sicuti similitudinem innuit, nō exprimit quantitatē. Multò quippè acceptius est hoc sacrificium Deo, quàm quod obtulit Abel: quod obtulit Abraam: quod obtulit Melchisedech: valet Gen. 22. enim amplius res, quàm vmbra: veritas, quàm Gen. 14. figura. Ipsam ergo similitudinē magis, quàm quantitatem debemus attendere. Offerendo

11 † igitur, similes sumus Abel rectè quidē offerentes, rectè nihilominus diuidamus: quod quia Cam nō egit, peccauit. sua nāque rectè, cui debebat, obtulit Deo: sed retinēs sibi seipsum, & cor suū subtrahēs Deo, malè diuisit: Abel autem acceptū Deo intus in corde obtulit holocaustū: quia nō se sibi retinuit: sed Deo totum se subdimidit & impēdit. Et ideò legitur in gen. Respexit Deus ad Abel, & ad Gene. 4. munera eius. Ad Cain verò & ad munera eius nō respexit. xiiij. q. v. scriptum. Prius respexit ad Abel: & postea ad munera eius: quia nō offerētes à muneribus: sed munera ab offerēte

12 placuerūt. † Similiter & Abraham egregius fide, totum prius se offerebat altissimo: & propterea cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat: quòd vt nos sciētes

imitaremur, paternos ab illo Deus exegit
Gen.14 affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac: & offer eum in holocaustum super vnum montiū, quem monstrauero tibi. Statimq; promptum & obedientē
Gen.14 inuenit: imò nobis ostendit. Melchisedech
13 † quoq;, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minimè præuidisset: quarū intuitum mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium: erat enim sacerdos Dei altissimi. Nominatur igitur isti tres patres veteris testamenti: quia illi eorū sacramenta, specialius cæteris, hoc sacramentum præsignauerant. Quid enim per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus primogenitus, in multis fratribus, exprimitur: qui malitiosè occisus est à populo Iudæorum: sicut ille inuidiosè à fratre suo?
Rom.8 Nam secundum Apostolum: Ipse est agnus
Apoc.5 Dei: qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abrahæ, dilectum & vnicum filium offerentis, nisi Christi passio designatur de quo dicit Apostolus: Proprio filio suo
Rom.8
Matt.17 non pepercit Deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Oblatio quoque Melchisedech tam propriè nouum sacrificium præsignauit, vt inde prædictum sit: Tu
Psal.109 es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui secundum Apostolum assimilatus per omnia filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel, dicitur puer: nō tam à pueritia, quàm à puritate: secundum illud: Ecce puer meus, dilectus, quem elegi: posui super eum spiritū meum. Abraham dicitur patriarcha, non ita Israëliticæ plebis, quàm populi Christiani, illius per carnem: huius per fidem, secundū illud: Nō vltra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abrahā: quia patrem multarum gentium cōstitui te. Melchisedech interpretatus est, rex iustitiæ. deinde rex Salem, id est, pacis propter illud,
Psal.71 quod legitur: Orietur in diebus eius iustitia, 2 & abundātia pacis, donec auferatur luna: sanctum sacrificium, immaculatā hostiam: hoc addidit in canone, Leo Papa primus.

SVMMA.

1 Christus quomodo sanguinem suum adspergit.
2 Sacerdos cur se inclinet, dicturus: supplices &c.
3 Cruces tres factæ à sacerdote, super oblatam, quid significent.
4 Sacerdos, cur se inclinet, cancellatis manibus, ante pectus: in noua parte canonis.
5 Diaconus cur manus, in noua parte canonis lauet.
6 Sacramenti dignitas & excellentia.
7 Canonis interptatio, in octaua parte. & nu. 9.
8 Angelus adstat sacerdoti celebranti.

De nona parte canonis.

CAP. XLIIII.

Hebr.1 SVpplices te rogamus &c. Nona pars. Pontifex, vt lex iubebat, & in procœmio huius partis dictum est, aspergebat tabulam & aram, & exterius sacrū sanguine pacifico: & Christus toties † aspergit patrem sanguine, quoties eum placat per carnem assumptā: aram aspergit, quādiu numerum restaurat angelorum. Exterius sacrū aspergit, dum homines sanctificat, & patri, qui in terris sunt, recōciliat. Sacerdos eodem aspergit: quia hoc sacrificiū placat Deum, & veniam impetrat, & sic etiam super hos aspergit: nam qui nos emundat, augmentat numerum ciuium supernorum. Aspergit etiam intus tabernaculum: prout in præcedenti particula dictū est. Dum autē hic nominat sublime altare, cōmemorat sancta sanctorū. ¶ Sanè hymno dicto post cœnam, exiuit Iesus in
Ioan.18 montem oliueti trans torrentem Cedron, &
Matt.26 progressus pusillum cecidit in faciem suam,
Luc.22 orans: & dixit: Pater, si fieri potest, transfer calicem hūc à me. Sed & secūdò & tertiò abijt & orauit eundem sermonem dicēs: & factus
Matt.26 in agonia, prolixius orabat: & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos dicēs: Surgite, eamus: ecce appropinquat, qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, dicens, quem osculatus fuero ipse est, tenete eum. Et confestim accedens osculatus est eum. Quia ergo Iesus †, prædit orans & dicens: Pater si fieri &c. ideò sacerdos se inclinans orat, & dicit: Supplices te rogamus &c. vel sacerdotis inclinatio significat emissionē spiritus Christi: prout dictum est in procœmio canonis. De inclinationibus, dictum est sub titu. de cōfessione. Item dicens, vt quotquot ex hac altaris &c. osculatur semel altare per quod repræsentatur osculū prædictoris, postquā Dominus ab oratione surrexit. Quidam ter osculantur,

agentes

agentes gratias trinitati, quæ per passionem Domini genus reconciliauit humanum. Alij bis, ad notandum geminā in Christo naturā seu ipsum in anima & corpore passum. Quia
Luc.22 verò in agonia prolixius orabat tertiò dicēs
3 eundem sermonē: ideò † sacerdos facit tres cruces. Primā super oblatā dicendo, sacrosanctum filij tui corpus: & secūdam sup calicem
5 dicendo & sanguinē: tertiā signando sejpsum in facie dum dicit: Omni benedictione cœlesti, fortè propter sudorē corporis crucem imprimens sup corpus: & propter guttas sanguinis crucem imprimēs super sanguinem: & quia procidit in faciem suam orans: ideò imprimit sibi crucem in facie. Vel potius crux, quæ sit supra corpus designat vincula, quibus est ligatū corpus: illa, quæ sit sup sanguinem designat flagella, quibus allisus est & sanguis
6 Mar.12 eductus. De vinculis legitur: Ministri Iudeorum cōprehenderunt & ligauerūt: vincientes, duxerunt & tradiderūt Pontio Pilato. De
Ioan.19 flagellis legitur: Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit: cuius liuore sanati sumus. Per tertiam verò crucem, quæ fit in facie, recolitur illud: quòd expuebant in faciem eius: & palmas in faciem eius dabant: & velantes faciem eius dicebant: prophetiza nobis Chri-
Matt.26 ste quis est qui te percussit. Tertiò, crux quæ fit supra corpus, martyrium Christi: quæ fit supra sanguinem, martyrium sanctorū designat. Quartò, primæ duæ cruces significant, 7 quòd Christus pro duobus populis passus est. Tertia, quæ fit in facie, q̄ in corpore suo passus est. Alij verò nō faciūt præmissas duas
4 cruces. Cōsiderari † etiā oportet q̄ sacerdos dicendo supplices &c. stat inclinatus cancellatis manibus ante pectus, ad designandum, q̄ orationis humilitas per inclinationem designata, tūc demum & nō alias exaudiri digna est, si ex fide, prædat pectoris, id est, mentis. Fide dico, per dilectionem operāte, quæ ope
8 ratio per manus intelligitur. Quia verò quædam sunt opera vitæ actiuæ, quædam verò vitæ cōtemplatiuæ: sed opera vitæ actiuæ quodammodo cancellatim ad opera contemplatiuæ vitæ sicut sinistra ad dexteram, cōparantur: ideò q̄ opera actiuę sicut supposita seu inferiora, ad opera cōtemplatiuę disponunt: & opera cōtemplatiuæ sicut superposita & altiora illa perficiunt & confirmant: & ideò in ipsa manuum cancellatione dextra superponitur sinistræ. Rursus orat cancellatis manibus ante pectus, quasi ipso facto dicat: Obsecro te per crucem, & passionem tuam, vt iubeas hæc perferri &c. Cancellatio enim manuum passionē Christi figurat, & dextera per quam resurrectio, læuæ, per quā passio designatur superponitur, vt per hoc Christi resurrectio à mortuis insinuetur. ¶ Verū in nōnullis Ecclesijs † diaconus infra actionem lauat manus, significans primò, quòd Pilatus se lauit, cum se mundum à Christi sanguine proclamauit. Vel secundò, q̄ nostra sordida opera Christi passione mundātur. Tertiò, q̄ nullus nisi mundus ad percipiēda fidei sacramenta, prædat. ¶ Sequitur: Iube hæc perferri &c. tantæ sunt, prædfunditatis hæc verba: vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Vnde beatus Grego. de cōsecra. distin. ij. quid sit sanguis. & in fine † dialogi, tanti sacramenti dignus interpres de illis tanquam de re ineffabili penè, ineffabiliter loquens, quis inquit fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cœlos aperiri: in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse: summis ima sociari: terrena cœlestibus iungi: vnúmq; ex inuisibilib⁹ atq; visibilibus fieri? Idem etiā alibi dicit: Vno eodémq; tempore ac momento in cœlū, id est, cœlestem naturā rapitur, ministerio angelorum, cōsociandū corpori Christi, scilicet mystico: & ante oculos sacerdotis in altari videtur. ¶ † Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacramento: possent hæc verba, licet simplicius, tamē securius sic exponi. Iube, id est, fac hæc, scilicet vota fidelium, id est, supplicationes & preces: perferri, id est, præsentari: per manus sancti angeli tui, id est, per ministeriū angelorum, qui sunt administratorij spiritus: & vota nostra corā Deo offerūt. Iuxta illud, Hebre.1 quod ait Raphaël angelus ad Thobiā, Thobiæ xij. Quādo orabas, cū lacrymis, ego obtuli orationē tuā Domino. Ex hoc † ergo euidenter apparet, q̄ angelus sacris mysterijs adesse credendus est: nō vt cōsecret: quia hoc non potest: sed vt orationes sacerdotis & populi Deo repræsenter: secundum illud Apoc. Apoc.8 Ascendit fumus aromatum in cōspectu Domini de manu Angeli, quę sunt orationes sanctorum. In sublime altare tuum, supple, hoc est in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, id est, in contemplatione maiestatis, & curiæ tuæ cœlestis: nam ipse Deus, dicitur altare sublime. Exod. xx. Non ascēdas ad altare meū, per

gradus

Universidad de Deusto
Biblioteca

gradus,id est,in trinitate non facies gradus.
Dan.13 ¶ Porro sicut beatus Augu.determinat nō dicitur angelus offerre orationes Deo, quasi tunc primò Deus nouerit,quid velimus:quia Deus omnia nouit antè,quàm fiant:sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre,siue petendo, quid erga se fiat,siue cōsulendo quid faciat: aut quid Deo iubēte implendum esse cognouerit,hoc nobis,vel euidenter,vel latenter reporter.¶ Possunt etiam secundo modo præmissa verba sic exponi.† Omnipotens Deus, iube hæc scilicet panem & vinum: perferri, id est,transmutari:in sublime altare tuum,id est,in corpus & sanguinē filij tui,super choros angelorū exaltari:quia corpus Domini dictum est altare:iuxta illud:Altare de terra facietis mihi:per manus angeli tui,id est,per ministeriū sacerdotis.Non enim secundū Augu. deposcit ob aliud illic deferēda,nisi vt intelligatur,q̄ illa fiant,id est,transsubstantientur in eo sacerdotio,id est,in eius mysterio,virtute spiritus sancti.Sed cū iam transsubstantiatę sint, exponi possent tertio modo sic: Iube hæc id est,corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam Christi militantem perferri,id est, associari:in sublime altare tuum,id est,in Ecclesiā triumphantē,quæ dicitur altare:secundum illud Leui.Ignis in altari meo semper ardebit, id est,feruor charitatis in Ecclesia triūphabit:& hoc per manus angeli tui,id est, per operationē & virtutē Christi filij tui,qui est magni consilij angelus. Esa.ix.Ipse enim corpus suū mysticū Deo patri coniungit,& Ecclesiæ triumphanti.Quarto modo,hic angelus magni consilij.Consiliarius ille, cuius cōsilio pater mundum creauit, & recreauit sublime altare:in cōspectu Dei est Christus crucifixus,sedens in dextra patris.Igitur angelus fert hæc sacramenta in sublime altare in conspectu Dei:dum cicatrices ostendens,interpellat apud patrē pro nobis,hęc sacramēta cōficientibus.Quæ verò sint illa,quæ petit in sublime altare perferri,determinat Dominus dicēs:vt quot quot &c.per hoc enim demonstratur corpus Christi mysticum: quod Christus quotidie ad se trahit per membra: Hiere.3 vnde Hieremias:patrem vocabis me,& post me ingredi non cessabis.

SVMMA.

1 Canonis decima pars.Et interpretatio.& nume.4.
2 Ecclesia orat in missa,pro defunctis.
3 Dormientes,hoc est mortui,resurgent.
5 Quiescentes in Christo,qui dicantur.
6 Paradysus,locus refrigerij.

De decima parte canonis.

CAP. XLV.

MEmento etiam Domine &c. † Decima pars.Hęc cōiunctio etiam cōmunat sequentia proximè præcedentibus, vel dici potest quòd superfluit. Nam in antiquis codicibus præcedebat immediatè quædam oratio,incipiēs:Memento mei,quæso Domine &c.in qua sacerdos pro se orabat vt dignè posset offerre:vnde tunc rectè sequebatur:Memento etiā Domine famu.&c. Sed quia in multis modernis codicibus oratio illa non inuenitur, ideò secundum illos istud etiam superfluit:vel quod melius est,respicit aliud:Meméto,quod præcedit,in quo rogauit pro viuis:hic autē orat pro defunctis.¶ Orat † ergo pia mater Ecclesia,nō solùm pro viuis:verū etiam pro defunctis,& eos Deo patri sacræ oblationis intercessione cōmendat:certissimè credens,quòd sanguis ille pretiosus,qui pro multis effusus est in remissionem peccatorū, nō solùm ad salutem vtentiū:verū etiam ad absolutionē valeat defunctorum.Ideóq; Gabilon.concilium,de consecra.distin.j. vtium.statuit,vt in omnibus missarū solennijs loco competenti, videlicet in hoc loco secretæ, vel in diebus non solennibus:in dominica enim die ob resurrectionem dominicā animæ requiem creduntur habere:Ecclesia pro defunctis Dominum deprecetur.iuxta illud Augu. Nō sunt prætermittēdæ supplicationes pro spiritibus mortuorum,quas faciendas pro omnibus in Christiana catholica societate laudamus.Et quia quandoq; desunt defunctis parentes,filij cognati,amici,qui supplicationes pro eis effundant:vnà & pia mater,id est tota Ecclesia omnes defunctos sub generali cōmemoratione suscipit tacitis illorū nominibus, & eis exhibet cōmunionē.Inn.quoq; Papa statuit. ea.di.de nominibus.vt ante consecrationem hostiæ non recitentur communia defunctorum:possent enim populo recitari: sed Deo, quem nihil latet,necesse non est:qui cùm signo fidei nos præcesserunt,scilicet ad Dominum.xiij.q.ij.quàm prępositū.in fi.nō quòd ibi sit

ibi sit fides aut spes:vbi spes est, & res: nam
1.Co.13 fides euacuatur:charitas nunquā excidit:sed signū fidei pro charactere fidei Christianitatis accipitur.de pœniten.distin.ij.charitas.qui fideles ab infidelibus discernuntur:secūdum
Apoca.4 illud:Audiui numerum signatorū exliiij.millia signati ex omni tribu filiorū Israël:& dor-
Psal.4 miunt in somno pacis secundum illud:In pace,in idipsum dormiam, & requiescam.Frequenter enim sacra scriptura defunctos dor-
3 miētes appellāt:pro eo quia sicut † dormientes euigilant,ita mortui resurgent, propter
1.The.4 quod dicit Apostolus:Nolo vos ignorare de dormientibus,vt non contristemini, sicut & cæteri,qui spem nō habent. Et Dominus in-
Ioan.11 quit in euangelio:Lazarus amicus noster dormit. Ipsis Domine & omnibus in Christo quiescentibus:in hoc loco sacerdos, quorum maluerit defunctorum debet agere memoriam specialē.Finita est enim memoria mortis Domini: & ideò sequitur: Mors nostra Christus præcessit,& nos eius vestigia sequi-
4 mur.¶ In Christo quiescentibus. † Sed nōne, qui decesserunt cū fide & dormiūt in somno pacis,de quibus præmissum est, quiescunt in Christo: & sic videtur hoc superfluere? Sed quia sacerdos post verba illa in somno pacis, fecerat specialem memoriam pro aliquibus: ideò subiecit:pro ipsis Dominus:& mox non incompetenter supponit clausulā generalē: & omnibus in Christo quiescentibus:de quibus
5 præmiserat.Hic † autē vocātur quiescentes in Christo qui in charitate mortui sunt: habentes tamen aliqua purgabilia,eò quòd non plenè satisfecerūt pro peccatis cōfessis, propter quod ad locū purgatorij descenderunt:vbi existentes suffragio indigēt Ecclesie militātis,tanquā nondū habētes in re pacē,& refrigerium gloriæ:licet habeāt in certa & in- 1
fallibili spe locū refrigerij: in quo nō est ardor pœnarū:lucis,in quo nō est obscuritas tenebrarū& pacis,in quo nō est cōflictus pu-
Apoc.21 gnarū.Nam absterget Deus omnē lacrymā ab oculis eorū:& ram nō erit amplius neq; luctus,neq; clamor:sed nec vllus dolor: quoniam priora transierunt:sed delectabuntur in
6 multitudine pacis,cum placebūt corā Domino in regione viuentiū. † Paradysus dicitur ergo locus refrigerij,propter ardorem ignis
Psal.66 purgatorij,per quē animæ transeunt.iuxta illud Psal.Transiuimus per ignē, & aquā &c. Locus lucis cōtra tenebras inferni:de quibus Matth.xxiij.Mittite eum in tenebras exteriores.Locus pacis propter mentis tranquillitatem,quæ est ibi:contra vermem conscientiæ eorū,qui salui nō erūt.Vnde Esa.Vermis eorū non morietur:nec ignis eorū extinguetur. Esa.66

SVMMA.

1 Sacerdos quare percutiat pectus suū, in vndecima canonis parte.& nu.2.3.
4 Peccatum negare in nobis,non possumus.
5 Misericordiæ & miserationes Domini magnæ,& multæ.
6 Præmium gloriæ æternæ an vnum idémq; sit omnium.
7 Ioannes cur denuò repetatur in vndecima parte canonis: atq; præmittatur Matthiæ & Barnabæ Apostolis.
8 Canonis octauæ partis interpretatio,& summa.& nu.9.10.12.14.16.17.18.21.22.
11 Calix cooperitur:hostia non.Et quid ita.
13 Christus crucifixus,sexta feria.
15 Sacerdos faciens cruces,manus super mensā altaris extendit.& qua id significatione.
19 Sacrificium septem vicibus signatur in canone.& qua idipsum admonitione.
20 Sensus quinque exercentur,in Eucharistiæ sacramento.
23 Christi passione quatuor impetramus. Et quot digitos sacerdos calici leuando adhibeat.Quidq; illud notet.
24 Diaconus cur osculetur humerum sacerdotis,in vltima parte canonis.

De undecima parte canonis.

CAP. XLVI.

NObis quoque &c. Vndecima pars:hæc autē oratio protenditur vsque:Per omnia secula seculorū.Et hæc verba † proferendo sacerdos, paululum expressa voce percusso pectore silentiū interrumpit,repræsentans contritionem & cōfessionem latronis in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum,& dicentis: Nos digna factis recipimus:hic autem nihil mali gessit:& dicebat ad Iesum Luc.xxiij.Domine,memento mei, dum veneris in regnum tuum:propter quod dixit illi Iesus:Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradyso.Rursus † per exaltationem vocis, & percussionē pectoris exprimitur illud,quòd Centurio,& qui cum illo erant, visis his, quæ fiebant timuerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt. 27 murmurunt valde dicentes: Verè filius Dei erat iste: & omnis turba quæ simul aderat, ad ipe
ctaculum illud, percutientes pectora sua reuertebantur. Noti verò eius & mulieres, quæ
Christum secutæ fuerat, à Galilea, stabant à
longè, hæc videntes, quos significat ministri,
scilicet diaconus & subdiaconus retrò stantes: qui ad hanc vocē erecti in os, sacerdotis
3 vel episcopi intuētur. Præmissa † autē pecto
ris vnica tonsio: significat quòd secundū Apo
stolum ad Roma. vij. Christus semel pro pec
catis nostris mortuus est, & sit cum tribus di
gitis: scilicet sine pollice, & indice: vt trinitas
in vnitate notetur. Pectoris quoque tonsio,
quandoq; pœnitentiā designat: prout sub tit.
4 de confessione dictum est. ¶ † Peccatoribus:
1. Ioan. 1 ideò dicit. Quia si dixerimus, quòd peccatum
non habemus nosmetipsos seducimus, & ve-
ritas in nobis non est: de pœniten. distin. ij. si
enim inquit. Licet enim omni tempore de-
beamus ex corde nos recognoscere peccato
res. vj. distin. testamentū præcipuè tamē cum
pro remissione peccatorū sacrosanctū my-
sterium celebramus. ¶ De multitudine mise-
rationū tuarū sperantibus: iuxta quod Psal.
Psal. 50 inquit: Secundum † multitudinem miseratio
5 num tuarū dele iniquitatem meam. Et nota,
quòd vna tantū est Dei misericordia, nō aliud
quidem, quàm ipse misericors: sed multi sunt
eius affectus, qui miserationes dicūtur: vnde:
Psal. 24 Reminiscere miserationū tuarū Domine, &
misericordiarū tuarū quæ à seculo sunt. Par-
tem aliquā & societatē donare digneris: sed
cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus, &
præmium, & gloria singulorū: iuxta illud: Sa
lus populi ego sum: quid est quod dicitur ali
quam societatem &c. tanquā nō omnes sint
eundem denariū accepturi. Sanè licet vnum
6 & idem sit † præmiū singulorū: videlicet ipse
Deus, in cuius cognitione salus æterna consi
stit secūdum illud quod ipse dicit in euange-
Ioan. 17 lio: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te ve
rum Deū: & hunc quem misisti Iesum Chri-
stum: tamen secūdum differentiā meritorum
alij plus, alij minus, diuina visione fruuntur:
1. Cor. 15 nam & stella differt à stella in claritate, pro-
Ioan. 14 pter quod ipse Dominus ait: In domo patris
mei māsiones multæ sunt. de pœni. distin. iiij.
in domo. sicut vnus sol est cuius lumine par
ticipant vniuersi: alij plus, alij minus secundū
7 differentiā intuentiū. ¶ Cum † Ioāne, Stepha
no, Matthia, Barnaba. In hac secunda cōme-
moratione sanctorū magna ex parte supplen
tur, qui de primitiis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Ioannes repetitur, &
Stephanus sociatus Ioanni, prætermittitur Ma-
thiæ ac Barnabæ Apostolis? Super hoc dici
potest, q; Ioannes in prima cōmemoratione
disponitur, & cū cæteris numeratur propter
dignitatē apostolatus. In hac autē cōmemo-
ratione repetitur & cum Stephano sociatur,
propter priuilegiū cœlibatus: virgines enim Apoc. 14
sunt & sequuntur agnū quōcunq; ierit: prop-
tereà cæteris præmittitur. Virginitas naque
Ioānis inde maximè cōmendatur: quia Chri-
stus in cruce matrē virgini discipulo virgini
cōmendauit: & ex illa hora accepit eam disci Ioan. 19
pulus in suā. Stephani verò virginitas ex eo
maximè comprobatur: quia ipse deputatus
est sub Apostolis, ad ministeriū viduarū, & in Actu. 6
eo, q; fœminis est præpositus, testimoniū me
ruit syncerissimæ castitatis. Posset autē non
euangelista, sed baptista Ioānes intelligi, nisi
præmitteretur cum tuis sanctis Apostolis ac
martyribus: vnde cōuincitur q; Apostoli tan-
tùm ac martyres subnotātur: quauis & Ioan-
nes baptista meritò posset inter martyres
numerari. Enumerat ergo sacerdos sanctos,
quorū societatē petit: quia & sacerdos lega-
lis nomina filiorū Israël habebat scripta, vt
suprà dictū est. Et aduerte q; hic octo viri, &
septē mulieres computātur: quia per hoc sa-
crificiū septē charismata gratiarū, & octo bea
titudines insīguntur in nobis. ¶ Sequitur: † Non
8 æstimator meriti: quia nō secundū exigentiā
meritorum retribuit, sed mitius punièdo, vel
magis remunerando, quàm quisquā meruit.
Vnde nō secundū peccata nostra fecit nobis, Psal. 102
neq; secundū iniquitates nostras retribuit no
bis: & alibi: Mensurā bonā & confertā & co- Luc. 6
agitatā, & superfluentē reddet in sinū vestrū.
¶ Per Christū Dominū nostrū. Hic nō respō-
detur, Amen: tum quia angeli, qui semper assi
stunt, respōdent, prout in fine tertiæ particu-
læ dictū est: tum quia hæc tacitè dicūtur: nec
respondentes audire possunt: tum quia verba
sequētia per quē omnia &c. istis cōiungūtur,
& ab eis dependent: ita q; nihil interponi po-
test. Hoc autē loco benedicuntur vuæ, prout
dicetur in vij. parte sub quinta feria cœnæ
Domini, vbi agitur de diurno officio. In cano
ne Apostolorū in bucardo lib. v. c. offert ita
legitur. Offerri nō liceat ad altare, scilicet ad
benedicendū præter nouas spicas & vuas: & oleum:

oleū: & fabas: & thymiama ad incensum tem-
pore, quo sancta oblatio celebratur. ¶ Sequi-
9 tur: † Per quē hæc omnia &c. ideò dicit o-
mnia: quia per filiū omnia creata sunt. vnde
Ioan. j. Omnia per ipsum facta sunt, & sine
ipso factū est nihil. & vidit Deus cuncta, quæ
Gen. 2 fecerat, & erāt valde bona. Creas igitur, con-
dendo natura: sanctificas, cōsecrando materiā:
viuificas, trassubstantiando creaturā: benedi-
cis, accumulado gratiam. Quod autē dicitur,
hæc omnia, est simplex pronominis demon-
stratio, sicut tepus verbi cōsuium. Nam præ- 12
sens cōsulum præsentis nō tenet vlum: & est
sensus: hæc omnia, scilicet panem & vinū, &
aquā, semper bona creas, secundū causas ca-
nonicas primordiales: & sanctificas, secundū
causas sacramentales: viuificas, vt transeat in
carnem & sanguinē: & benedicis, vt cōseruēt
Ioan. 1 vnitatē & charitatē. ¶ Rursus in eo, quod di-
10 cit sanctificas, notatur quòd † quodcunq; san
ctificatur: per gratiā Christi sanctificatur. De
plenitudine eius omnes accepimus: vnde Ioā.
xvj. Pater sanctifica eos in veritate, id est, in 13
filio. In eo, q; dicit viuificas, notatur q; quic-
quid viuificatur, per filiū viuificatur. Ioan. ij.
Ego sum via, veritas, & vita. viij. distin. qui cō-
tempta. In eo, q; dicit benedicis, insinuat, q;
benedictio cœlestis datur nobis per fructum
virginis benedictū: vel creas, vt sint: sanctifi-
cas, tibi deputādo: viuificas, animādo: bene-
dicis, vt vtilia sint: præstas vt prosint. Fiūt autē
tres cruces sup dictis verbis: sanctificas, viuifi
cas, bñdicis. In qbus Ecclesia primitiua repræ
sentatur, q; fide trinitatis suscepit. De hoc tñ
aliter iam dicetur. Si qde sacerdos dicturus:
præstas nobis: vel diaconus remouet corpora
le desup calicē, ad notādum q; qñ Christus 14
Matt. 27 emisit spiritū, velū tēpli scissum est à summo
Luc. 18 vsq; deorsum, & aperta sunt nobis ea, q; prius
Ioan. 19 obscura erāt in lege, & clausa, sicut dicitur in
euāgelio, de qbusdā: & erat absconditū verbū
istud ab eis: vbi esū sumpto aceto cōsumma
tū est: reuelatū est: & calice discooperto acci
piēs hostiā dicit: Et pstas nobis. ¶ † Dubitari
11 autē vidimus, quare calix, & nō hostia coope
ritur. Ad qd quadruplex pōt ratio assignari.
¶ Primò, ppter periculū, qa sanguis facilius 15
possset recipere immūditiā quàm hostia. ¶ Se
cūdò, qa in calice & sanguine magis significa
tur passio Christi quàm in hostia: vñ illud: Pa
ter, si fieri potest, trāseat à me calix iste: & in
cano. in forma sanguinis ponitur actus effu- 16
sionis, ibi: Qui pro vobis effundetur &c. qa er
go in calice & in sanguine magis significatur Matt. 26
Christus mortuus, quàm in corpore: ideò si-
cut & mortuus, panis, & lapidib⁹ operiturnta
& calix panno, & sanguis calice, & corporali
cooperitur. ¶ Tertiò, sanguis in calice coopto
repsentat corpus Christi in sepulchro clauso
& signato: hostia verò corpus Christi extra
sepulchrū. ¶ Quartò, sanguis Christi calice
cooperto repsentat Christi corpus in syndo
ne inuolutū: hostia verò, non inuolutū. ¶ Se-
quitur: Per ipsum &c. Sic † absq; alicuius ver-
bi vel tēporis interpositione coniungas præmis-
sa verba: per Christū Dñm nostrū. Per quem
hæc omnia &c. & facis punctū ibi. Et pstas no
bis: plana est litera. Dic ergo p ipsum, id est,
tanquā per mediatorē cū coæquali: quia ipse
coæqualis patri. In ipso, tanqua in cosubstan-
tiali: vel in ipso, id est, in membris eius, in patre
quippè notatur authoritas, propter principiū:
in filio, æqualitas propter medium: in spiritu
sancto cōmunitas propter cōsortiū. Sanè vj.
feria † crucifixus est Christus: hora tertia lin 13
guis Iudæorū: qđ narrat Marcus: hora sexta
manibus gentiliū: quod narrat Ioan. circa ho Matt. 27
ram autē nonā inclinato capite tradidit spiri
tum. Ad recolēdā igitur crucifixionē hora iij.
factā ex linguis Iudæorū clamantiū ter: Cruci-
fige, crucifige eū: & rursus: Tolle, tolle, cru
cifige eū. Sacerdos facit tres cruces sup obla
tam & calicē, dum dicit: Sanctificas, viuificas,
& bñdicis. Ad recolendā verò crucifixionē, q;
post interuallū triū horarū est facta manib⁹
gentiliū, cū milites crucifixerūt Iesum: sacer-
dos facit iterū tres cruces, cū hostia, sup cali-
cem, super ꝑmissis tribus verbis, scilicet per
ipsum: & cū ipso: & in ipso. ¶ † Postmodū autē
ad designandū diuisionē carnis & animæ Dñi
morientis, facit duas cruces cū ipsa oblata in
ore calicis dū dicit: Est tibi Deo patri omni-
potēti in vnitate spiritus sancti. Cū enim in
xpo tres sint vnitæ substātiæ: videlicet diuini
tas, corpus, & anima: duæ tantū. s. corpus & a-
nima fuerūt in morte diuisę: nam diuinitas à
neutra est diuisa & separata: & ppterea nō tri
bus crucibus: sed duabus mors Dñi designa-
tur. ¶ † Cęterū sacerdos faciēdo cruces ma-
nus sup mēsam altaris extēdit: qa & xps sup
ārā crucis manus expādit: iuxta illud prophe
ticū Esa. lxv. Expādi manus meas ad populū
non credentē mihi. Secūdò etiā ꝑmittit tres
17 cruces cū corpore super nudū calicē † factæ
significāt

significat tres cruciatus, quos Christ⁹ in nuda
cruce sustinuit: videlicet, passionem, propas-
sionem: & compassionem: passionem, in cor-
pore: propassionem, in mente: compassionē,
in corde. De passione corporis ait Dominus
Tre.1 per prophetam: O vos omnes, qui trāsitis per
viam, attendite & videte, si est dolor, sicut do
Matt. 21 lor meus. Foderunt enim manus meas, & pe-
des meos, & dinumerauerūt omnia ossa mea.
De passione mentis, Dominus inquit Aposto-
Mar.14 lis: Tristis est anima mea, vsque ad mortem.
Cœpit enim Iesus tædere & pauere: cœpit
contristari, & mœstus esse. Ex compassione
Luc.23 verò cordis, pro crucifixoribus orauit ad pa-
trem, dicens: Pater ignosce illis: quia nesciunt
quid faciunt: si enim cognouissent, nunquam
Dominum gloriæ crucifixissent. Et ideò sa-
cerdos facit has cruces cum hostia super cali
cem: quia Christus sustinuit huiusmodi cru-
ciatus in corpore super patibulum. Per cali-
cem enim passio designatur, vt iam dictū &c.
17 Tertio † modo, tres cruces cum hostia su-
per calicem factæ, significant fidem Centu-
rionis dicentis Matth. xxvij. Verè filius Dei
erat iste: & ita cognouit eum vnum in trini-
tate, scilicet Christum Deum & hominem.
Duæ verò, quæ fiunt in ora seu latere calicis,
designant duo sacramēta, quæ de latere Chri
sti profluxerunt: videlicet aqua regeneratio-
nis, & sanguis redemptionis: iuxta testimo-
Ioan.19 nium Ioan. dicentis: Vnus militum lancea la-
tus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis &
aqua: & ideò immediatè post has duas cru-
ces latus calicis, in quibusdam Ecclesijs cum
hostia tangitur: per quod percussio lateris
Christi cum lancea militis designatur. Quæ
18 tò tres præmisse cruces in quibusdam Eccle-
sijs ita fiunt & bene. † Nam prima quæ fit
super ipsum: fit supra os calicis exterius: signi
ficans, quòd Deus est extra omnia, non exclu
sus. Secunda, quæ fit super, cum ipso: fit parū
inferius sub prima: videlicet à labio calicis, in
labiū, signficans quòd Deus est super omnia,
non elatus. Tertia, quæ fit super in ipso, fit
inter os calicis, circa medium concauitatis
eius, significans quòd est inter omnia nō in-
clusus. Quarta, quæ fit super Deo patri, fit à
medio oris calicis recto diametro contra fa
ciem sacerdotis, significans quòd omnia quæ
in ministerio missæ occultè agūtur, in fine
nobis ante oculos ponentur. Quinta, quæ fit
super in vnitate spiritus sancti: fit à latere
calicis, inter ipsum calicem & sacerdotem: vi
delicet descendendo à summitate calicis cōtra pedem, significans quòd Deus est super omnia, non compressus seu prostratus: quidā tamen de his duabus vltimis non faciunt, nisi vnam. Quintò dictæ tres cruces, significant tres cruciatus, quos Christus sustinuit tribus temporibus, videlicet ante mortem, alapas, flagella, sputa, & huiusmodi: in morte, crucifi xionem, & post mortem, lateris perforationem. Prima significat primum, secūda secundum, tertia, tertium: quarta verò, significat se parationem animæ à corpore Christi: quinta descensum in limbum, vel cruciatum in pedi bus. Sextò quinque ordines signorum, quæ fiunt ante sextum, scilicet ante tactum calicis cum hostia: quando videlicet de duabus vltimis non fit nisi vna, significant quinque ætates mundi, quæ fuerunt ante Christi nati uitatem. Sextum verò, videlicet ipse tactus significat sextum tempus, scilicet à Christi natiuitate, vsque ad finem mundi. Ipse enim vnicus tactus significat Dominū semel ascen disse crucem, vt finem haberet. Ipsa autē res est cruciatus, qui per dictas quinque ætates
19 omnibus hominibus fiebat. ¶ Notandū † igi-
tur est, quòd sacrificiū septem vicibus signa-
tur in canone. Prima vice ter, vbi dicitur: Hęc
dona, hæc munera &c. Secunda vice, quin-
quies, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus
&c. Tertia vice bis semel, vbi dicitur: Qui pri
die, &c. Tibi gratias agens benedixit &c. & iterum, vbi dicitur: Similique modo &c. ibi:
Item gratias agens &c. Quarta vice quin-
quies, vbi dicitur: Hostiam puram &c. Quin-
ta vice, bis, vbi dicitur: Sacrosanctum filij tui
corpus &c. Sexta vice ter, vbi dicitur: Sanctifi-
cas, viuificas &c. Septima vice quinquies, vbi
dicitur: Per ipsum &c. prout in ipsis locis di-
ctum est. Inter quas septem vices sacrificium
significatur duabus vicibus bis: & duabus vi-
cibus ter: & duabus vicibus quinquies: sep-
tima verò vice bis & ter. Signatur ergo simul
omnibus vicibus, iunctis quinquies quinque:
quæ sunt simul xxv. quo numerus per se du-
ctus semper in seipsum reducitur, si ducatur
in infinitum: quantumlibet enim multiplice-
tur eucharistiæ sacramentū, semper est idem
sacrificium. Augu. tamen de consecratione di
stinctione ij. semel. dicit, quòd si tantùm se-
mel signum crucis fieret super panem, & vi-
num, sufficere posset: quia semel Dominus
crucifixus

20 crucifixus est. ¶ In † hoc etiam sacramento
quinq; sensus corporis, scilicet visus, auditus,
gustus, adoratus, & tactus exercētur, scilicet
circa coloré, saporé, odoré, fractione, & sum
ptionem: vt quinq; sensus animæ spirituales
exuberent, scilicet visus intelligētiæ, auditus
obedietiæ, odoratus discretionis, gustus dile-
ctionis, & tactus operis: de quibus reperitur
Matt. 25 in euāgelio: Dñe quinq; talēta tradidisti mi-
hi: ecce alia quinq; superlucratus sum. Sed &
binarius & ternarius bene congruit sacra-
mēto: binarius propter carnē, & sanguinē: ter
narius propter panē, & vinū, & aquā. Itē bina-
rius, propter duplicē modū edēdi, scilicet sa-
cramētalē sub specie panis, & vini: & spiritua
lem, in fide cordis. Et ternarius propter tria,
quæ sunt in hoc sacramēto discreta: videlicet
forma visibilis vini, & panis: veritas corporis
& sanguinis: & virtus spiritualis vnitatis &
charitatis: de quibus est in vj. particula super
verbo: Mysteriū fidei: vt ita ternarius binariū
id est, fides trinitatis per dilectionem Dei, &
proximi operetur. Piùs igitur tres cruces: quę
quatuor habēt angulos super sacrificiū: quia
Christus dū in cruc pepēdit, quatuor clima
ta mūdi redemit: & septē ordinibus ordinan-
tur, ad notādū septiformē spiritus sancti gra
tiā, quę in hoc mysterio necessaria est, & ter-
rē in quolibet ordine, per numerū imparē si-
gnacula disponūtur: quia corpus Christi vnū
Mar.27 manēs nō scinditur: omnis honor tāquā dño:
21 & gloria tanquā Deo. ¶ Sequitur: Per † omnia
secu. secu. nō solū crucis impressio, verū etiā
vocis expressio, & pectoris percussio, quæ ge
sta sunt iuxta crucē, insinuat: prout dictū est
super verbo: Nobis quoq;. Quia ergo Iesus
clamās voce magna, tradidit spiritū: ideò sa-
cerdos dicēdo: Per omnia se. se. exaltat vocē
& aliquātulū calicē eleuat. Vel dicitur altè,
ad incitationem populi, vt sciēs finē canonis,
respōdeat: Amē. Vel ideò, quia Centurio cla-
mauit: Verè filius Dei erat iste: qa verò mu-
lieres lamentabātur, flētes Dominum: ideò
chorus quasi lamentando, respōdet: amenire
præsentans fideles, qui Dominum contrito
Gen.4 corde lugebant: velut quondam Abel inuidi
fratris furore occisum parentes eius lamenta
22 bantur. ¶ † Consequenter diaconus accedit &
exaltatum parumper sacrificium seu calicē
eum corpore de altari tam ipse, quā sacerdos
deponit: quia vt legitur Ioan. xx. Venerunt
Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, & im-
pertatū corpus Iesu à Pilato, deponētes sepe
lierūt. Sacerdos ergo eleuans, Nicodemum
repræsentat: ipsa verò eleuatio, Christi depo
sitionē de cruce: depositio collocationē in se
pulchro demōstrat. Et aduerte, quia sacer-
dos dicēs: Præceptis salutatibus monit⁹: calicē
simul & hostiā deponit. ¶ Ad cuius rei euidē-
tiā notandū est, quòd Christi corpus & san-
guis bis in sexta feria eleuata, & deposita fue
rūt semel in cruce leuata, de cruce ad terram
depositā: & semel de terra eleuata, & in sepul
chro collocata. primū repręsentatur in prima
eleuatione, & depositione corporis, & sangui
nis Christi quæ fit statim post eorū cōsecra-
tionem: alia repræsentatur in eleuatione &
depositione, quæ fit in hoc loco. Congruè
igitur, dum hæc verba proferuntur, fit corpo
ris & sanguinis eleuatio, & depositio, designā
tes eleuationem corporis Christi de terra &
locationem eius in sepulchro: quia Ioseph,
qui illud de cruce, & de terra leuauit, & in se
pulchro locauit: monitus & instructus erat
præceptis salutatibus Christi sicut fidelis di-
scipulus eius. vnde de eo legitur in Marco: Mar.15
Et ipse erat expectans regnum Dei. Simul
autē eleuantur corpus & sanguis iam cōsecra
ta: quia ipse Ioseph (vt aiunt quidā) simul cor
pus cū sāguine in sepulchro locauit. Adhuc
in ipsa eleuatione tenetur hostia cū quatuor
23 digitis. ¶ Cùm † enim expectemus, & necessè
habeamus impetrare quatuor principaliter
per merita passionis Christi, scilicet, potesta-
tem cōtra diabolum, humilitatē contra mun
dum, castitatē cōtra corpus proprium, & subie
ctionem ac dilectionem, quo ad Deū & pro-
ximum: ideò ad hoc repræsentandum, meritò
cum quatuor principalibus digitis hostia te-
netur. Quædam tamen Ecclesiæ in tribus
primis petitionibus dominicæ orationis te-
nent calicem eleuatum: & tunc calicis ele-
uatio aliud significat, prout ibi dicetur. In qui
busdam etiam Ecclesijs dum calix parumper
ab altari eleuatur, quidam puer stans vlti-
mus, post diaconum, habens cappam ex trāsuer-
so, ad designandum quòd caput, id est, Iu
dæi expectantes Messiam, id est, Christum
cùm iam venerit, transuersum est in caudam.
Quia verò Nicodemus sepulto Domino Ioan.19
aduoluit saxum magnum ad ostium monu-
menti, ideò diaconus super os depositi calicis
corporale deponit: diaconus quoq; calicem
cum corporali inuoluēs, repræsentat Ioseph:

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui corpus Domini syndone mundaminuolluit. ¶ Rursus, quia in pace factus est locus
Mat.27 24 eius:diaconus † secundum morem quarundã Ecclesiarũ mensam osculatur altaris: & quia factus est principatus super humerum eius: osculatur dextrum armum pontificis: vt in 1 vtroq: significet Christus quieuisse post mortem,& viciisse post mortem iuxta quod ipse prædixit in Psal.In pace in idipsum dormiam & requiescam.& alibi:O mors,ero mors tua: morsus tuus ero inferne. Christus enim per mortem triumphauit de morte:nam quia fa-
Psal.4 ctus est obediens vsq; ad mortem: mortem
Osee 13 autem crucis: idcirco Deus exaltauit illum
Phil.2 &c.Hoc ipsum etiam significat, quòd Christus sibi crucem super humerum baiulauit. Secundò,diaconus osculando dextram sacerdotis,significat quòd vult esse particeps laboris,vt sit socius æternæ retributionis..Tertiò, per hoc innuit, quòd Ioseph deponens corpus, illud fuit osculatus. In quibusdam Ecclesijs sacerdos hic etiam hostiam osculatur,innuens quòd Nicodemus idem fecerit, quod Ioseph:vel potius per Domini passionem,factam esse nostram reconciliationem. Post osculum huiusmodi, diaconus retrocedit à facie sacerdotis, repræsentans mulieres sepulto Domino à monumento recedentes.

SVMMA.

1 Missæ tertia pars.
2 Sacerdos populum precibus lauat.
3 Oratio Dominica, tanquàm summa & maxima, subijcitur à sacerdote, amplectenda à populo.
4 Orationis Dominicæ vis.Et cõmendatio à quatuor causis.
5 Orare nos vult Christus: licet nihil sit insciis eorum, quæ nobis conferunt. Et maximè ob rationes quinq;.
6 Orationis Dominicæ summa.
7 Orationis Dominicæ septem petitiones. Et earum distributio.num.8.
9 Oratio Dominica, duplici ordine distincta. 2
10 Dona septem. Virtutes septem.num.10. Beatitudines septem.num.11.
12 Vitia septem capitalia. Cui respondent numero,septem populi Cananæorum.

De oratione Dominica, Pater noster, &c.
CAP. XLVII.

SEcũdum eos, qui dicunt,quòd tertia pars missæ, quæ dicitur † postulationes, incipit hic: Oremus præceptis salutaribus &c.& quòd durat vsq; ad collectas. Hæc pars continet quinq; clausulas. ¶ Prima, est ipsa præfatio, scilicet: Oremus præceptis:quod addidit beatus Greg. ¶ Secun Luc. 23 da est,pater noster. ¶ Tertia,libera nos quæsumus Domine. ¶ Quarta, pax Domini. ¶ Quinta fiat communicatio. Quia ergo Iesus voce magna clamabat,In manus tuas Domine commendo spiritum meum:ideò sacerdos & nõ totus populus,prout Græci faciũt, eleuata facie pronuntiant: Oremus, præceptis &c. Non enim dicitur sub silentio, sed palam:quia est de euangelio, ad notandum quòd rex cœlorũ in noua lege palam loquebatur & sine velamine prædicauit. Ad hoc ideò hæc dominica oratio,& etiam Credo in vnum Deum, alta voce dicuntur:vt omnes illam dicant & addiscant.Alia etiam ratio posita est sub titu.de prædicatione. Sed tertia clausula, scilicet libera nos &c. sub silentio dicitur,in signum,quòd Christus interdum à prædicatione siluit: aliter tamen ibi dicetur. Sed & proferens,Pater noster &c.iterum sicut prius extendit ac sursum eleuat manus. Primò enim dicẽs: Præceptis salutaribus &c. actus Ioseph de quibus in precedenti colũna dictũ est: quos præceptis saluratibus monitos, & diuina institutione formatos gessit,repræsentauit. Quia igitur doctrina audiendo meditando,& in quiete docenda est.v. q.iiij. in loco.ideò verba ista depositis super altare manibus protulit dicens: Pater noster, &c. Christum populum orare docentem repræsentans:ideóq; Mosi orantis exemplo manus extendit,& sursum eleuat, vt feruorem cordis & rectam ad Deum intentionem ostendat.xxxvij.dist. si quis vult. Rursus dicendo: præceptis salutaribus &c. calicem simul & hostiam deponit vt præmissum est. ¶ Sanè legalis† pontifex regressus ad populum, lauabat vestes:immundus tamen erat vsq; ad vesperam:sicut in procœmio huius partis dictũ est.Sic & Christus qui intrauit in sancta sanctorum,redit ad Ecclesiam, compatiendo & auxiliando:& lauat vestes suas, idest,sanctos mundificat

mundificat: & tamen vsque ad finem mundi membris eius aliquæ maculæ adhærent. Sacerdos etiam redit ad populum: quia dum rursus alta voce multiplicat preces, foras exire videtur: & precibus velut aquis vestimenta sua,id est, populum lauat & mundat: & tamen immundus indicatur: quia vsq; ad 5 mortem erit in omni homine, quid lauetur. Oraturus ergo & ostensurus se causam suã agere coram Deo:& quæ quotidie petere de
3 beamus,monet populum orare† dicens: Pater noster &c.quæ oratio habetur Matt.vj.c. Fiducialiter enim orare possumus,vt filij patrem quos ipse Dominus ad sic orandum informauit,& ipse vicevniuersalis Ecclesiæ quã repræsentat,orat:ne tamẽ sua authoritate & quasi præsumptiuè petere videatur, præmittit quasi loco præfationis, præceptis salutaribus &c. Dicit autem præceptis, & diuina institutione: quia Dominus & hanc orationem instituit, & Apostolos sic orare præcepit: & extunc maximè prostrati orare debemus, vsque in finem dominicæ orationis, saltem in festis diebus: in festiuis verò stantes. Tres autem articuli sequentes, scilicet, præceptis salutaribus: pater noster:& libera nos: significant tres dies
Exod.17 dominicæ sepulturæ: ideóq; & his duntaxat vtimur in parasceue.In quibusdam Ecclesijs, 6 dum sacerdos dicit: Pater noster, à diacono, & dum prælatus dat benedictionem solemnẽ post:Pater noster:manus eius à diacono, & sacerdote sustentantur: in quo repræsentatur,quòd Hur,& Aaron sustentabant manus Mosi orantis, de quo sub tit. de oratione dictum est.¶ Beatus Greg. orationẽ dominicã post canonem super hostiam censuit recitari,asserens in regestro incongruum esse,vt super eucharistiã diceretur oratio,quam scholasticus composuerat:& illa omitteretur quã Dominus ipse dictauerat:& Apostoli dicere cõsueuerant. Et cantatur apud Græcos à to-
4 to populo: sed apud nos à solo sacerdote. 7 † Illud autem notandum est, quòd hæc oratio cæteras orationes propter quatuor antecellit,scilicet authoritate doctoris, breuitate sermonis,sufficientia petitionum, & secunditate mysteriorum.Authoritate doctoris,quia fuit ipsius saluatoris Apostolos orare decentis ore prolata:& inde dicitur oratio dominica.Breuitate sermonis: quia facilè dicitur & Mat.6 profertur.Iuxta illud:Cum oratis,nolite multum loqui &c.Sufficientia petitionum: quoniam vtiusque vitæ necessaria continet.Secunditate mysteriorum: quia immensa continet sacramenta.¶ Verùm licet sciat Dominus, quid velimus: vult tamen nos orare vocaliter propter multa.¶ † Primò,pro exci- Psal.65 tanda deuotione:quia quod facit flatus car Exod.36 boni,hoc facit pronuntiatio deuotioni:vnde, Apoc.22 ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub Mar.5 lingua mea. ¶ Secundò, pro aliorum institu- Rom.6 ctione:vt cortina cortinã trahat,& qui audit, dicat: veni,extrà de sa.vnc. c. j. vnde:Luceat lux vestra coram hominibus. ¶ Tertiò, pro linguæ obsequio:vt quod lingua peccamus, lingua satisfaciamus: vnde sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati, ad iniquitatẽ,ita exhibete ea seruire iustitiæ in satisfactionem.xlvij.dist. omnes.¶ Quartò, pro rei petendæ commemoratione:quia facilius obtinetur,quod instantius postulatur:de pœ. distin. j. importuna.xliij. distin. sic rector.in fine. vnde: petite, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis. ¶ Quintò, pro impetratæ Luc.40 rei custodia: quia quod sæpius requiritur, Apoc.3 diligentius custoditur: vnde tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. ¶ Sanè in hac oratione oratur pro bonis adipiscendis,& pro malis vitandis. Pro † bonis temporalibus,spiritualibus & æternis. Pro malis præteritis,præsentibus & futuris.De bonis æternis dicitur:Adueniat regnum tuũ. De bonis spiritualibus: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. De temporalibus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Aeterna petuntur in præmium:spiritualia in meritum: temporalia in sustentaculum. De malis præteritis: dimitte nobis debita nostra, &c. De presentibus: sed libera nos à malo. De futuris: & ne nos inducas &c. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda. ¶ Septem † sunt orationis dominicæ petitiones propter captationem beneuolentiæ:quæ significant septem verba Christi in cruce. Primum, fuit: Pater, ignosce illis. Secundum: Ecce mulier filius tuus. Tertium: Ecce mater tua. Quartum: Hodiè mecum eris in paradyso. Quintum: Eloi eloi. Sextum: Pater, in manus tuas. Septimum: Consummatum est. Vel significat septem Luc.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

verba, quæ tantùm beata virgo legitur de Christo dixisse. Primũ fuit discretionis, quomodo fiet istud. Secundum humilitatis: ecce ancilla Domini. Tertium salutationis: ecce, vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis. Quartum gratiarum actionis: Magnificat anima mea Dominum. Quintum compassionis: fili, vinum non habent. Sextum instructionis: quodcunq; dixerit vobis, facite. Septimum amoris: fili, quid fecisti nobis sic. Prima autem petitio est: sanctificetur nomen tuum. Secunda: Adueniat regnum tuum. Tertia: Fiat voluntas tua. Quarta: Panem nostrũ quotidianum. Quinta: Et dimitte nobis debita nostra. Sexta: Et ne nos inducas in tentationẽ. Septima: Libera nos à malo. Et hæ septem † petitiones secundum Apostolum: septem postulationes dicuntur: quarũ primæ tres spectant ad vitam æternam siue ad patriam. & ideò sacerdos in quibusdam locis eleuato calice dicit eas, & præfationem: præceptis salutaribus &c. dicens verò: Sicut in cœlo: parum magis eleuat illum: & dicens: & in terra: deponit illum. Tres vltimæ ad præsentem vitã siue ad viam pertinent: & ideò depositio calicis, dicit eas: media verò, scilicet panem nostrum &c. pertinet ad vtrunq;. Potrò tres primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis: sed præcedunt ordine temporis. Duplex igitur † ordo est in dominica oratione notandus: vnus in ascendendo, qui conuenit cum virtutibus: alter in descendendo, qui concordat cum donis: dona nãq; de summis ad ima descendunt, vnde: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus &c. Virtutes verò de imis ad summa cõ descendunt. vnde: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites &c. Nempe Dominus in oratione ipsa secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis: vt de maioribus ad minora descenderet. Sed doctores in illius expositione sequũtur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora, id est, de temporalibus ad æterna condescendant: quem modum seruabimus exponendo. Et sit hîc adaptatio septem petitionum septem virtutum, septem donorum spiritus sancti: & septem beatitudinum: contrà septem vitia capitalia, septem virtutibus opposita. Nam dona petitionibus: virtutes donis & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem dona sunt hæc: sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, & timor. de quibus dicit propheta: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilij & fortitudinis: spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini. ¶ Septem † verò virtutes sunt hæ: paupertas spiritus, mãsuetudo, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, & pax. ¶ Septem † quoq; beatitudines sunt istæ: regnum cœlorum, possessio terræ, consolatio, saturitas, misericordiæ consecutio, visio Dei: filiatio Dei: de quibus coniunctim Dominus ait. De prima: Beati pauperes spiritu: quoniã ipsorum est regnum cœlorum. De secunda: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terrã. De tertia: Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. De quarta: Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. De quinta: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. De Sexta: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. De septima, Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Septẽ verò vitia † capitalia sunt: inanis gloria, siue superbia, ira, inuidia, acidia, auaritia, gula, luxuria: quæ significata fuerũt in septem populis, qui terram Israël promissam tenebant: videlicet Etheus, Gergezeus, Amorrheus, Chananeus, Ferezeus, Eueus, & Iebuseus. Homo igitur est ægrotus: Deus medicus: vitia sunt languores: petitiones sunt planctus, dona sunt antidota: virtutes sunt sanitates: beatitudines sunt felicitates & gaudia. Hæc septem vitia per septem petitiones huiusmodi fugantur orationis, prout inferius ostendetur. ¶ Ad orationis ergo ipsius expositionem veniamus. Et nota, quòd in quibusdã Ecclesijs dum hæ septem petitiones dicuntur, diaconus stat inclinatus communionem expectans, in quo significat Apostolos, qui post mortem Domini per septem hebdomadas confirmationem spiritus expectauerunt. Subdiaconus verò quiescit, quia mulieres in sabbato, quæ est dies septima, siluerunt.

Ioan. 2
Luc. 2
2 †
9
Esa. 11
Mat. 5
10
11
Esa. 11

SVMMA.

1 Orationis Dominicæ expositio.
2 Pater quis dicatur. Et cur Deus, dicatur pater noster. quãq; variè.
3 Beneuolentia captatur à tribus.
4 Cœlum, vnde dicatur.

Malum,

5 Malũ, est triplex à quo petimur liberari.
6 Timor, quo auertimur à malo, est triplex.
7 Tentamur à tribus: Deo, homine & Sathana: idq; variè.
8 Tentatio Dei in hominem.
9 Peccata, sunt debita pœnæ. Et quotuplicia sint debita, quæ petimus nobis remitti.
10 Debitorum veniæ petendæ diuersus modus, perfecti hominis, & imperfecti.
11 Peccatum in Deũ, vel in proximũ, an debeamus remittere: an verò potius punire.
12 Panes quinq; sunt nobis necessarij.
13 Panem supersubstantialẽ, quẽ petamus. *
14 Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.
15 Voluntas Dei, qualiter fiat in cœlo & in terra.
16 Patrem, filium, & spiritum sanctum, quo modo debeamus diligere.
17 Regnum Dei, quod petimus aduenire, quod dicatur. & num. 18. Et quàm varia regna.
19 Nomen Dei Patris, quatuor modis sanctificatur.
20 Amen, omnes ferè orationes claudit. Et quid significet. Et qualiter accipiatur in oratione Dominica. Et qualiter alibi. Et cur in eadem oratione, proferatur à sacerdote, & cùm secus fiat aliàs. nu. 21.

2
10
Ephe. 3
Luc. 2
Matt. 2
Matt. 26
Ioan. 20

De expositione dominicæ orationis.

CAP. XLVIII.

1 PAter noster &c. Ordinem temporis, vt præmissum est † in huius orationis expositione, seruantes, à fine eius initium sumamus, versus principium,
Iob 7
1. Ioan. 1
ordine retrogrado procedendo. Siquidem homo multis malis circundatus, primò petit liberari à malo, quia verò sine tentatione non est vita hominis super terram: ideò liberatus à malo, petit in tentationem ne inducatur. Et quia dum in hac vita consistit, semper est in quocunq; peccato: nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis nõ est: ideò petit, vt debita, id est peccata sibi dimittantur. Cùm autem liberatus fuerit à malo, cùm vicerit tentationes: cùm debita fuerint ei dimissa: quia qui per se stare non potest, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ne præmium expectando deficiat ideó; petit, vt panis quotidianus sibi donetur: deinde cùm fuerit liberatus à malis, & roboratus in bonis, petit vt fiat voluntas Dei sicut in cœlo & in terra. Et quoniam præmissa in hac vita perfectè fieri non possent, mox petit vt regnum adueniat, in quo nomẽ patris sanctificetur in cœlis: vt nunquam decæterò possit à sanctificationis gratia separari. ¶ Postquàm petitionum continuationẽ præmisimus, mox ad eorum excisionem veniamus. Prænotandũ † tamen est, quod illud, quod in oratione præmittitur: videlicet pater noster, qui es in cœlis: captatio benenolentiæ est vt iam dicetur. Nẽpe πάτερ Græcè, dicitur genitor latinè, & hebraicè abba: * & dicitur deus, pater, à patrando siue perficiẽdo: quia per eum omnia facta sunt. Deus autem & generaliter, & specialiter & singulariter dicitur pater. Generaliter omniũ per creationẽ. Specialiter iustorum per adoptionem. Singulariter Christi per generationem. Per creationem, vt ibi: Flecto genua mea ad te Deum patrem omnipotentem: à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Per adoptionẽ, vt ibi: Si vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quãtò magis pater vester de cœlo dabit vobis spiritum bonum petentibus se? Per generationẽ, vt ibi: Nemo nouit filium nisi pater: & patrẽ, nisi filius: & cui voluerit filius reuelare. Per hoc quod dicit: Pater noster, qui es in cœlis: dehortatur nos à duobus: videlicet à superbia: ne dicamus pater mi: quasi reputantes propriũ, quod est commune: & ab indignitate, scilicet ne reddamur indigni tãto patre, qui consistit in cœlis. Deus enim solius Christi est pater, per naturã, cui soli cõpetit dicere pater mi. fideliũ autẽ est pater, per gratiã, quibus cõpetit dicere, Pater noster. Ille dicit pater mi, si possibile est, trãsfer à me calicẽ hunc. Isti dicũt pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuũ & ipsemet dicit: Vado ad patrem meũ, & ad patrẽ vestrũ meũ quidẽ, per naturam: vestrũ per gratiam. ¶ Hortatur etiã nos per hæc ad duo, scilicet ad seruandã gratiam adoptionis, cùm dicit pater: & vnionem fraternitatis, cùm ait noster. ¶ Rursum per hoc quòd dicit pater: quod est nomen piũ: notatur bonitas eius, & Ecclesiæ deuotio, quæ ipsum patrẽ appellat. Per hoc verò, quod dicitur, noster, ostenditur dilatatio charitatis. Per hoc, quod dicitur in cœlis, id est, in sanctis, quorũ conuersatio à fœce mũdi remota

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,Dei pietas designatur.Quia igitur captatio benevolentiæ in hac † oratione præmittitur:sciendū est, quòd benevolētia captatur à tribus,scilicet à persona cognitoris,petitoris & assessoris : cognitor est Deus : petitor est homo:assessor,est angelus.A persona cognitoris,cum ait pater :petitoris,cum ait noster: assessoris,cū ait,qui es in cœlis,id est,in angelis , vel in sanctis : de quibus habetur : Cœli enarrāt gloriā Dei:vnde spes nobis attribuitur,vt sanctos nos faciat. Vel in cœlis,id est, in secreto maiestatis diuinæ : per quod datur fiducia obtinendi bonum occultū.Quod oculus non vidit:nec auris audiuit:nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciā impetrandi bonū:vnde nō dicitur: Domine , cui seruitur timore:sed pater,cui seruitur amore.q.d.quia pater es,vis:quia in cœlis es,potes:ergo libera nos à malo.¶ Et † nota,quòd cœlū dicitur à cœlādo:quia cœlat diuina secreta:vel à celsitudine:quia altius est terrenis rebus.Sed libera nos à malo.Triplex est † malū , à quo petimus liberari:innatū, auditū, & inflictum. Primum , contrahitur , scilicet originale.Secundū,cōmittitur,scilicet actuale.Tertiū, sustinemus, scilicet pœnale. Malū autem vitamus,per spiritū timoris.Nam(vt inquit scriptura) Timor Domini expellit peccatum. Porrò triplex est † timor quo cessamus à malo:seruilis:initialis & filialis. Timore seruili, cessamus à malo formidine pœnæ. Timore filiali,cessamus à malo , amore iustitiæ. Initiali,timore cessamus à malo, partim formidine pœnæ , partim amore iustitiæ. Seruilis timor,est incipientiū.Initialis proficientiū. Filialis,perficientiū.Dicit ergo: Sed libera nos à malo.q.d. da nobis spiritum timoris & pauperté spiritus, vt per spiritum timoris vitemus mala:per paupertatem spiritus addiscamus bona:quatenus exclusis vitijs , & contēptis terrenis,habeamus cœrna,scilicet regnū cœlorum:quod lucifer & primi parentes per inanem gloriam sine superbiam amiserunt. Per hoc ergo,quòd se humiliando,petit liberari à malo, quasi fit per donum timoris:fugatur superbia, quæ opponitur timori , & sic finis orationis concordat cum principio , vbi ab humilitate contra superbiam incœpit , vt præmissum est.¶ Et ne † nos inducas in tentationem,scilicet diabolicam.Nota,quòd tentat nos Deus:tentat homo , tentat diabolus. Deus tentat,vt probet:homo,vt sciat:diabolus , vt fallat.De primo legitur : Tentauit, Deus Abrahaam.De secundo: Tenta nos obsecro diebus decem .De tertio: Cur Sathanas tentauit cor tuum.¶ Porrò duobus modis tentamur interius per delectationem,& exterius per suggestionem : interior tentatio parum efficit:exterior multum proficit , si non consentiatur,sed resistatur. Scriptū est enim: Tentatio vos non apprehendat , nisi humana.Rursus:Beatus vir,qui suffert tentationē: quia cùm probatus fuerit , accipiet coronam vitæ Cùm igitur citra consensum tentamur, ducimur in tentationem : cùm consentimus, in tentationem inducimur : sicut pisces ante capturam ducitur in rete. Cum autem inducitur,capitur & tenetur : tunc impletur , quod Iacobus Apostolus ait : Tentatur autē vnusquisq. à concupiscentia sua mala abstractus, & illectus:deinde,concupiscentia cùm concepit , parit peccatum : peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Verùm cum idem Apostolus dicat : quia Deus est intentator malorum.Quid est, quòd petimus,ne Deus nos inducat in tentationē ? Sed † dicendum est , quòd Deus quodammodo tentat & quodammodo non tentat:tentat vt probet iuxta illud: Proba me Deus , & tenta me:non tentat vt fallat:iuxta illud: Deus neminem tentat.Petimus ergo, ne nos Deus in tentationem inducat, id est, ne permittat induci:quia sicut dicitur:Non est malum in ciuitate quod Deus non faciat,id est,quod fieri non permittat. Scriptum est enim : Fidelis Deus , qui non patitur vos tentari supra id, quod potestis:quasi dicamus: Da nobis spiritum pietatis : & mansuetudinem spiritus : vt per spiritum pietatis vincamus tentationes, exercendo nos ad pietatem:& per mansuetudinem vincamus iram , non reddēdo malum pro malo. Vincamus etiam inuidiam , quæ opponitur pietati:vt ita possideamus terram viuentium,quam per spiritum pietatis, & per mansuetudinem spiritus obtinebimus. Nam pietas promissionem habet vitæ , quæ nunc est & futuræ : & beati mites : quoniam ipsi possidebunt terram , Vnde psalmista : Mansueti possidebunt terram , & delectabuntur in multitudine pacis.¶ Dimitte nobis debita nostra &c.debita † dicuntur peccata, quæ nos debitores pœnæ constituunt : non enim hic agitur de debitis pecuniarum : sed offensarum: Tria autem sunt debita , quæ petimus nobis

Eccle.1 6 Ecclesiast. 1 — 7 Iacob. 1 — 8 Iacob. 1 — 9 Amos 3 — 10 1.cor. 10 — Rom. 12 — Psal. 36

nobis dimitti,scilicet peccatū in Deum :peccatum in proximum:& peccatū in nos : vnde peccauimus cum patribus nostris iniustè egimus,iniquitatē fecimus.vnde Psal.cv. Peccauimus cum patribus nostris in Deum:iniustè egimus in proximum : iniquitatem fecimus, in nosmetipsos. Et quia peccauimus in Deū: ideò petimus , vt ipse dimittat nobis debita nostra : quia peccauimus in nos:ideò petimus,vt dimittat nobis debita nostra:quia peccauimus in proximum , ideò petimus , vt dimittat nobis debita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto ergo & ea conditione nobis dimittuntur,si nos dimittamus debitoribus:aliōquin etiā dimissa reuocantur in debitum, secundum illud euāgelij : Serue nequam , omne debitum dimisi tibi,quoniam rogasti me:nónne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo , sicut & ego misertus sum tui?Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quoadusq; redderet vniuersum debitum : sic & pater meus cœlestis faciet vobis,si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris.Vt ergo Dominus euidenter ostenderet, quòd nullus est totius orationis fructus , nisi debitoribus dimittamus:in fine eiusdem euangelij subiunxit ad omnia:Si dimiseritis hominibus peccata eorum,dimittet vobis pater vester cœlestis peccata vestra.Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum,nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.His ergo , qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non prodesse videtur,sed obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti,sicut debitoribus suis ipse dimittit:profectò sibi nō dimittit ipse debitoribus, videtur petere,vt sibi nō dimittatur.de cōse. dist. ij.panem.¶ Sed quæritur , quid † tenetur illi dimittere , qui nec satisfacere vult : nec veniam postulare?Sanè distinguendum est inter perfectum & imperfectum.Is, qui viam perfectionis arripuit,etiam non petenti veniam omnibus modis indulgere tenetur : vnde in canone Inno.de pœ.dist.v.c. fi. legitur :Falsa est pœnitentia , si pœnitens offenso non satisfaciat : aut si offendenti offensus non indulgeat.Qui verò nondum perfectionis votum assumpsit , tenetur quidem rancorem cordis deponere : sed non tenetur satisfactionem debitam condonare :vnde in canone Fabiani xxiij.q.iij. cum in lege.ita caret:Si quis contristatus reconciliari noluerit fratri suo , satisfaciente eo , qui contristauit , acerrimis maceretur inedijs , vsquo dum grauanti animo satisfactionem recipiat. Quanquàm omnes vniuersaliter teneamur diligere inimicos nostros, & benefacere his, qui oderunt nos : & orare pro persequentibus & calumniantibus nos.xc.distin. si quis. Quia verò sunt culpæ in quibus culpa est relaxare vindictam , xxviij. distin. quæ sunt. & si † peccatum in nos teneamur dimittere: peccatum tamen in Deum & in proximum debemus punire . Quisquis ergo laborans odio vel inuidia grauatur magis hac oratione,quàm iuuetur,nisi iam propositum habet dimittendi. Verumtamen non in sua quisq;, sed in totius Ecclesiæ videtur persona orare: vnde non dicit:dimitte mihi debita mea , sicut & ego dimitto debitoribus meis : sed dicit:dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris . Quidam etiam volunt ita illud intelligi: dimitte nonie &c.id est , sic dimitte nobis debita nostra vt & nos dimittimus debitoribus nostris.q.d. Da nobis donum scientiæ , luctum & virtutem:quatenus tam nostra , quàm aliena peccata cognoscamus & defleamus,vt nobis debita nostra dimittas:& ita consolationem habebimus aduersus inuidiam , quæ facit hominem dolere, & de alieno bono tabescere: aduersus iram , quæ est contraria scientiæ: quia ira impedit animum ne possit cernere verum. xj. q. iij. illa.& c. seq. per scientiam enim & luctum in præsenti remissione accipimus : & in futuro consolationem habebimus:iuxta illud quod legitur:A delicto meo munda me:quoniam iniquitatem meam ego cognosco:& beati qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur . Panem nostrum quotidianum &c.Vnde in euangelio Ioannis:Domine semper da nobis panem hunc : ἄρτον, autē Græcè,interpretatur latinè omne.vnde:Oramus vt omnipotens pater omnem victum spiritualem , & carnalem & corporalem omni tempore largiri dignetur.¶ † Quinque autem panes sunt nobis necessarij:in via quatuor : & quintus in patria : corporalis ad sustentationem : spiritualis ad informationem: doctrinalis ad eruditionem:sacramentalis ad expiationem:& æternalis ad fruitionem. De primo legitur:Nō in solo pane viuit homo.

10 [11 — 12 — Ioann. 6 — Matth. 5 — Deut. 6 — Matth. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.11 De secundo:Amice, accõmoda mihi tres pa-
1.cor.11 ne. De tertio:Venite,comedite panẽ meum.
Ioan.6 De quarto : Qui panẽ Domini manducat indignè, reus erit corporis Domini. De quinto:Ego sum panis viuus,qui de cœlo descendi. Postquã enim fuerint homini peccata dimissa, necessarius est ei spiritus fortitudinis, vt præmissum est:ideò dicit:Panẽ nostrũ quotidianũ,id est,nobis quotidie necessariũ : aliòquin quod nostrũ esset,nobis dare nõ posset, nisi prius desineret esse nostrũ : extrà de fide instru.c. inter. Da nobis hodie. q.d. da nobis spiritũ fortitudinis:qui multiplici pane roborat animã,ne deficiamus in præsenti,esuriendo iustitiam , per quã expellentes acidiam & tædiũ de bono, plena iustitia saturabimur in
Mat.5 futuro:secundũ illud; Beati , qui esuriunt , &
Mat. 6 sitiunt iustitiam , quoniam ipsi saturabuntur.
13 Mat.dicit †Panẽ nostrum supersubstantialẽ: quod duobus modis potest intelligi : velut vna sit dictio:quasi da nobis panem nostrum supersubstantialem, id est , Christum qui est supersubstantialis, id est, super omnem substantiam,scilicet creatam qui panis est in altari:vel vt sint duæ dictiones, quasi da nobis panem nostrum,id est,Christum,qui est proprius cibus fidelium:& hoc super panem , id est,præter panem substãtialẽ,id est, necessarium ad sustẽtationem.q.d. Da nobis vtrũq;
Luc. 11 scilicet mentis & corporis.Lucas dicit : Panẽ nostrum quotidianum , quod tam de corporali,quàm de sacramentali pane potest intelligi : videlicet de viatico. Græcus habet ἐπιούσιον, quod interpretatur supersubstantialem.de conse. dist. ij.in calice.in fi.Hebræus verò ségola , quod interpretatur egregium, vel peculiarem. Ob hoc fortè Lucas videns Matthæum dixisse ségola, quod sonat peculiarem,dixit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi quia vidit eum dixisse ségola,quod sonat egregium,dixit ἐπιούσιον,scilicet supersubstantialem. ¶ Fiat voluntas tua.
14 Hoc † rogamus , vt quomodo angeli vel omnes sancti inculpabiles Deo seruiunt:ita & nos absq; graui peccato illi seruiamus in terra.¶ Voluntas Dei,dupliciter intelligitur, scilicet & beneplacitum Dei æternum,& signũ beneplaciti temporalis. Beneplacitum Dei æternum,semper impletur.vnde. & voluntati eius quis resistet ? & omnia quæcunq; voluit
Rom. 9 Dominus,fecit.Signa beneplaciti temporalis sunt quinq;:præceptio,prohibitio, permissio, consiliũm, & operatio : vnde Magna opera Pſal.134
Domini exquisita in omnes voluntates eius. Pſal.109
Hæc non semper implentur:sed,vt impleantur oratur:vnde dicitur:Fiat voluntas tua , id est,opere compleatur , quod præcipis , quod consulis,quod suades:quia non sufficit voluntas, nisi adsit facultas. lxxxvj. dist. non satis.
15 ¶Sicut in † cœlo & in terra , id est , sicut illi qui sunt in cœlo,voluntatẽ eius faciunt,sic & nos in terra faciamus, vel sicut in cœlo & in terra,id est, sicut in angelis:ita & in hominibus:vel sicut in perfectis ita & in conuersis. Vel sicut in Christo,ita & in Ecclesia:vel sicut in mente, ita pariter & in carne: vt caro non concupiscat aduersus spiritum : secundũ illud : Cor meum & caro mea exul.in d.v.q. Gal. 5
di.da nobis spiritum consilij:vt faciamus voluntatem tuam,maximè misericordiam,quæ Pſal.75
perimit auaritiam , quatenus misericordiam consequamur:secundum illud : Beati misericordes.q.ni. cõ. Sicut enim auaritia consistit Matt. 5
in acquirendo,& retinendo : ita misericordia consistit in dando & dimittendo : huius petitionis & aliarum duarum impletio,inchoatur in via ,& consummatur in patria, vbi nil velle poterimus, nisi quod Deum velle scimus:tunc diligemus Deum ex toto corde,& ex tota mente , & ex tota anima . ¶ Et ex
16 † corde,id est , intellectu , diligimus filium: toto,id est,sine errore. Ex mente, id est,memoria , diligimus patrem , tota , id est sine oblitione.Ex anima , id est, voluntate , diligimus spiritum sanctum ,tota , id est , sine contrarietate: patrem potentem , filium sapientem , spiritum sanctum benignum , id est trinitatis potentiam , sapientiam & bonitatem . ¶ Adueniat regnum tuum.Hoc rogamus vt semper Christus regnet in nobis & non peccatum , vt nos paratos inueniat quando animam à corpore iubebit exire.
17 ¶Regnum autem Dei dicitur , & † militans Ecclesia,quia regitur : & triumphans Ecclesia:quia regnat.Item regnum Dei dicitur, & gratia fidei , & gloria spei. Rursus regnum Dei dicitur & intellectus scripturæ & locus patriæ.¶ De regno militantis Ecclesiæ scriptum Matt.13
est:Exibunt angeli messores , & colligent de regno eius omnia scandala.¶ De regno Matt. 8
triumphantis Ecclesiæ reperitur : Venient & recumbent cum Abraham , Isaac & Iacob in regno cœlorum. ¶ De regno fidei Luc. 17
dicit scriptura : Regnum Dei intra vos est.

¶ De

Matt.25 ¶De regno spei Dominus ait: Percipite regnum,quod vobis paratũ est ab origine mun
Matt.21 di.¶ De regno scripturæ legitur:Auferetur à vobis regnum Dei:& dabitur genti facienti
Matt. 13 fructus eius.¶ De regno patriæ reperitur:Fulgebunt iusti,quasi sol in regno patris eorum:
Luc.11 sed etiam ipse Christus dicitur regnum Dei:
18 secundum illud:Si ego in digito † Dei ejcio dæmonia,profectò venit in vos regnũ Dei. Adueniat igitur regnum tuum,id est,aduenIat regnum ad regnum, militans scilicet ad triumphantem.Vel regnum tuum adueniat, id est,ad videndum te veniat:vt regnum fidei ad regnum spei transeat:quoniam hæc est vita æterna,vt cognoscamus te solum , verum Deum:& quem misisti Iesum Christũ. quasi
Ioan. 17 dicat:Da nobis spiritũ intellectus,quo mundati corde intelligamus te in præsenti regnare,per fidem : vt in futuro , videamus te regnantem in nobis per spem. Tunc cognoscemus ,sicut & cogniti sumus , videntes tunc,
20
1.Co.13 quasi per speculum in ænigmate,sed tunc facie ad faciem eum videbimus:quomodo videbimus Deum Deorum in Syon. Quod est
Osee 4 cõtra gulam,de qua propheta:Vinũ (inquit) & ebrietas aufert cor.Per intellectum enim desinit homo carnaliter viuere. Vnde Hiero. Ama scientiam scripturarum : & carnis vitia
19 nõ amabis.¶ Sanctificetur nomen tuũ.†Hoc rogamus,vt nos sancti simus,& iusti,& recedamus à malo,& semper faciamus bonum. Et nota,quòd nomen patris quatuor modis sanctificatur,in filijs duobus modis,in via:& duobus in patria.In via , per efficientiam & perseuerantiam:in patria per consummationem & effectionem.In via nanq; nomen patris sanctificatur,in filijs , quando sanctificationis effectum operatur in eis. Vel, quando
21 sanctificatio,quam acceperunt in nomine patris,perseuerat in illis.In patria verò, nomen patris sanctificatur in filijs:quia sanctificatur & confirmatur in eis:vt nunquàm possit à filiationis gratia separari:hîc est quasi mobile nomen patris in filijs.Nam & Iudas quãdoq; fuit filius,& quandoq; non fuit:pro qua possibilitate mouendi,dixit Apostolus:& habe-
1. Cor.9 tur iij.quæstio.vij.§. quod testatur : Castigo corpus meum,& in seruitutem redigo:ne forte cùm alijs prædicauerim,ipse reprobus effi ciar.Ibiq; nomen patris sanctificatur in filijs: quia vbi tales sunt filij , in quibus pater sanctus apparet : tunc erunt manifesti , qui nunc
Sap.1. sunt occulti.secundum illud:Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam : & finem illorum sine honore:& ecce,quomodo computati sunt inter filios Dei , & inter sanctos sors illorum est. Dicitur ergo : Sanctificetur nomen tuum : quasi dicat:Da nobis spiritum sapientiæ:prout dicitur à sapore,id est,iucunditatem æternam,vt gustemus quàm suauis est Dominus,generãs in nobis pacem,id est, motuum interiorum quietem,vt caro nostra non concupiscat aduersus spiritum:quia non
Pſal.35 est pax ossibus meis à facie peccatorũ meo-
Gal.5 rum : vt ita sanctificetur nomen tuum,id est,
Pſal.37 pater in filijs , quatenus in præsenti difficile, in futuro nequaquam à filiationis gratia separemur:quod est manifestè contra luxuriã: quia qui laborat,non iucundatur in ea:& qui pacem mentis non habet,filius Dei non est, sed iumento assimilatur:quia quasi iumentũ in suo stercore computrescit : gustato enim
Iob 1 spiritu desipit omnis caro.¶ In † fine dominicæ orationis ponitur Amen : quod ad omnes petitiones refertur.Hebræus autem ponit in fine,vnum ex his tribus amen,sela,salem,quę quæ sonant verè semper pacem.De amen,dictum est sub titulo de salutatione ad populum:licet autem amen,quandoque affectum optantis exprimat:hîc tamen conclusionis affirmationem ostendit.Vnde glossa Matth. vj.Amen significat in his omnibus petitionibus indubitanter à Domino tribui, quod petitur si vltimæ conditionis pactum seruaueri mus : vnde subdit : Si dimiseritis &c.& ideò amen hîc non à populo,vel à clero:sed à sacerdote profertur:cum enim ipse sit mediator inter Deum & hominem:quia eius est vota populi Deo offerre,& ipsius voluntatem populo renũtiare sicut legitur Exod.xix.Ma-
21 gis † cõgruit illud à sacerdote proferri,à quo conuenit petita à Domino fuisse concessa affirmari,quàm à populo cui huiusmodi renuntiatio ipso mediante fieri deber. In alijs verò orationibus,quæ in officio ecclesiastico dicuntur : Amen exprimit potius affectum optantis, quàm conclusionem affirmantis: ideóq; in illis congruè profertur à populo,à quo optatur:quod in illis à sacerdote orante postulatur.Profert tamẽ hîc sacerdos amen, sub silentio. Primò in signum , quòd Dominus vult orãtes latêre, quòd à Domino exaudiri sint,ne postmodum tepescant. Secundò, quia si altè proferret , amen,quo affirmatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

orationem dominicam exauditam esse, iudicari posset præsumptio, & quędam ostentatio sacerdotis.

ADNOTATIO.

ABBA. Vel *seruans pueros*, παῖδας ψυχῶν. *Si uerbum compositum explices.*

SVMMA.

1 Missæ tertia pars, vbi incipiat.
2 Embolismus, duplex.
3 Embolismorum & præfationum consuetudo.
4 Pacem petens sacerdos, quorum precibus innitatur, & suffragijs. & numero 5.

Tertia pars missæ de silentio, post dominicam orationem. CAP. XLIX.

1 TErtia pars missæ incipit in hac oratione. Libera † nos quæsumus Domine &c. Quæ oratio, dicitur ἐμβόλισμος vel superexcrescentia, eò q̄ nihil in ea petitur, quod in præcedenti oratione dominica peritum non fuerit: nec tamen superfluit: quoniam est repetitio & expositio nouissimæ petitionis illius. Illa enim dicit: Libera nos à malo: ista dicit: Libera nos quæsumus &c. Et subdit, à quibus malis: scilicet à præsentibus, 4 præteritis & futuris: subditur etiam transitus ad orationem, pro pace ibi: Intercedente beata &c. Vel dicitur superexcrescentia, quia in primitiua Ecclesia multo tempore dicta non 2 fuit. ¶ Et no. quòd † duplex est ἐμβόλισμος: videlicet quotidianus & annuus: quotidianus est hæc oratio: cum enim amen sit finis dominicæ orationis: & illud reseruetur sacerdoti, à clero dicente: sed libera nos à malo: vt præmissum est: patet q̄ hæc oratio intelligitur embolismus, non solùm quotidianus: verùetiam dominicæ orationis. Embolismus etiã quotidianus, sunt præfationes: vt Verè dignũ &c. Et cõmunicantes &c. & hanc igitur oblationem offeri. &c. te igitur clementissime pater. Annuus verò embolismus, est consecratio olei infirmorum: de qua dicetur in sexta parte sub titulo de cœna Domini: & benedictio vuarum & agni paschalis & huiusmodi: & etiam frugum & fabarum primarum, quæ ex institutione Euthiciani Papæ super altari benedicuntur. ¶ Embolismo finito non con- 5
3 cluditur, per Dominũ. ¶ † Hæc enim est embolismorum & præfationum cõsuetudo, sed ei cõtinuatur oratio: Da propitius pacem &c. Da pacem inquam pectoris: vt simus à peccato liberi. Da pacẽ temporis, vt simus ab omni perturbatione securi: nocet enim infirmis perturbatio: & ecce quàm apertè enodatur à quibus malis erui deprecemur. Hæc autẽ oratio: Libera nos &c. sub silentio dicitur: prout dictum est sub tit. de pater noster super verbo: Oremus præceptis, quod silentium significat sabbatum, quo corpus Domini in sepulchro quieuit: nunc enim nullus fidem prædicauit. Vnde Luca testante: Mulieres, quæ pa- Luc. 23
rauerant vnguenta, sabbato quidem siluerũt, secundũ mandatũ legis. Christus tamen non siluit: imò ipse qui secundum carnem in sepulchro quieuit: secundum animã descendit ad inferos, vt fortior superueniens superaret fortem armatũ: ad quod significandum Ecclesia romana, dicit ipsam orationem alta voce in die parascenes: & Mediolanẽ. semper: & tunc momordit infernũ, ducens suos vinctos de lacu, in quo non erat aqua liberans eos de malis præteritis, præsentibus, & futuris: & dans eis perpetuam pacem: in qua sunt semper & à peccato liberi, & ab omni perturbatione securi. Vnde de hoc lacu liberari se, & totam Ecclesiam orat presbyter dicens: Libera nos &c. Et † quia nos indigni sumus veniam de præteritis, & præsentibus atq; futuris promereri, nisi nobis donetur oratione beatæ virginis, & beatorũ Petri & Pauli atq; Andreæ & aliorum sanctorũ, ideò hìc eos in nostrũ patrocinium inuocamus. Ad impetrandum ergo pacis gratiam, imploratur mater Salomonis, id est, viri pacifici, & Michaël nuntius pacis, & Baptista præco pacis, & tres Apostoli testes pacis, & nõ plures: quia in ore duo Matt. 18
rum vel trium testiũ stat omne verbũ. Prius ergo orauimus, vt liberaremur à malis: nunc verò pro pace oramus. Rursus licet omnes Apostoli superius fuerũt propter authoritatẽ apostolatus cõnumerati: in hac tamen oratione, quæ triduum, quo Dominus in sepulchro iacuit, designat, tres repetũtur: & specialiter isti tres propter aliquas eorũ prærogatiuas, videlicet propter priuilegiũ prærogatiuæ dignitatis, quo ad Petrũ: propter priuilegium prædicationis & immensi laboris, quo ad Paulũ: & propter priuilegiũ nimiũ cõcupiscentiæ crucifixionis, quo ad Andreã. Adhuc † in 5
hac oratione est intentio inuocare nõ solùm

Apostolos

Apostolos: verumetiã omnes sanctos, qui per triplicem statũ distinguuntur: sicut & omnes qui sunt in Ecclesia militante: aut enim fuerunt, vel sunt in statu coniugali, qui per Petrum: aut in statu cõtinentiæ: aut viduali: qui per Andreæm: qui secundũ Chrysostomũ creditur in viduali statu fuisse: aut in statu virginali, qui per Paulum designatur: ad quem statum etiã angeli reducũtur: quia virginitas, est soror angelorũ. & de beata Maria etiam, fit mentio, tanquã de porta misericordiæ. ¶ Postremò nota, quòd post secretam tria dicuntur ad mysteriũ consecrationis corporis Domini perficiendum, videlicet: Præceptis saluta tibus: & oratio dominica, & hæc oratio: Libera nos quæsumus: & hoc propter tres dies, 2
quibus Domini corpus iacuit in sepulchro: siue propter triplicem legem, scilicet naturalem, Mosaicam & euangelicam.

SVMMA.

1 Patenam tradit sacerdoti diaconus, finita oratione dominica.
2 Patena cur se signet sacerdos.
3 Sacerdotis manum seu humerũ dextrum diaconus osculatur. Et quare id.
4 Patenam adquid osculetur sacerdos.

De resumptione patenæ. CAP. L.

Pſal. 29 QVia post passionis tristitiã, ad resurrectionis gaudiũ peruenitur, Iuxta illud: Ad vesperũ demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia: ideò subdiaconus interea dum chorus respõdet: sed libera nos 3
1 à malo, accedens † ad diaconũ, tradit illi patenam inuolutã: diaconus verò illã recipiens eam reuelat & reuelatã repræsentat, & tradit sacerdoti, osculando illius manũ, aut humerũ dextrũ. Sacerdos verò cum ea signũ sanctæ crucis sibi facit in facie, & eandem postmodùm osculatur. Hi quidẽ tam numero quàm obsequio sanctas illas mulieres significant, Matt. 28
de quibus narrat euangelista Matthæus: q̄ vespere sabbati, quæ lucescit in prima sabbati venit Maria, & altera Maria videre sepulchrũ præsentantes patenã, id est cor patẽs latitudine charitatis, in obsequium sepulturæ. Iuxta, quod legitur quòd mulieres emerunt aromata: vt vehementes vngerent Iesum: & valde mane vna sabbatorũ venit ad monumẽtũ orto Mar. vlti.
iam sole: & dicebant ad inuicem quis reuoluet nobis lapidẽ ab ostio monumenti? Accessus igitur diaconi, qui Marias significat in tradendo patenã, significat illud quòd Mariæ venerunt videre sepulchrũ: & resurrectionem Christi latè credentes, eam Apostolis nuntiauerunt: qui demũ Domino suæ fidei latitudinem obtulerũt, & ideò de manu diaconi patenã, id est, latitudine charitatis accipit sacer- Ioan. 20
dos, id est, Christus acceptat. Vel per subdiaconũ intelligitur Nicodemus, qui etiam latè credidit & obsequium exhibuit saluatori. Quòd verò patena prius inuoluta, deinde reuelata ad altare deportatur: hic est Moses de fiscella ad regiã perductus domũ. Exo. ij. Ler. quidem quæ latuit sed cognitis mysterijs, ab Ecclesia exaltata, ad Christum ascendere de Aegypto docẽs. ¶ Quod verò sacerdos † sup patena sibi à ministris oblatã signũ crucis facit, repræsentat illud, quod in Matthæo legitur: q̄ principes sacerdotũ, & Pharisæi signauerũt lapidem cum custodibus. sed nec ratio ista nec signũ sanctæ crucis, necessitatis sunt. Item, q̄ patenã oblatam recipit, significat q̄ Christus omnes ad se ex charitate redeuntes cum desiderio recipit: quod etiã ex eo patet, quòd statim Mariæ perseuerãti & alijs cõparuit. De hoc etiã dictũ est sub titulo de oblatione sacerdotis. Post traditam diacono patenam, subdiaconus manipulam, qui patenã tenuerat inuolutã, plicatã nõ super pallã altaris: sed alibi deponit, in quo significatur illud, quod legitur Ioan. xx. quia Petrus in monumentũ intrãs, vidit sudariũ, quod super caput Christi fuerat nõ cum linteaminibus positũ: licet separatim in vnũ locũ inuolutũ. † Diaconus autẽ manũ seu humerũ dextrũ sacerdotis osculatur: ad notandũ, q̄ ipse vult esse socius in passione, vt socius sit in regno: extrà de sepul. c. j. secundũ quod dicit Apostolus: Si compatimur, & conregnabimus. ¶ Rursus, q̄ osculetur dextrum illius humerũ, significat, quòd Deum hìc videre nõ possumus, nisi per speculum & in ænigmate: in futuro verò videbimus eum, sicuti est: quia verò crucifixus ardẽti desiderio quærebatur, iuxta quod angelus inquit mulieribus: Scio, quia Iesum 1. Ioan. 3
quæritis crucifixũ. idcirco cũ patena signatur Matt. 28
crux in facie sacerdotis: in qua maximè vires animæ vigent: & vt hoc signo munitus possit Dei seruitium, sine impedimento consummare. Statimq; sacerdos osculatur patenam: ostendens, quòd Christus confestim impleuit desiderium mulierũ. Mox enim occurrit illis, Matt. 28
dicens:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt.28 dicens:auete:quæ procidentes tenuerunt pedes eius,& adorauerũt.Nec est dubium,quin pedes eius fuerint osculatæ:de hoc sub titulo de osculo pacis dicetur.Osculatur etiã patenam,quasi petens à Deo pacem corporis & animæ.Oratur etiam pro pace temporali, quod sit specialiter in quibusdam Ecclesijs, osculum etiam huiusmodi charitatem significat,prout dicetur ibidem.¶† Rursus ideò se 4 signat cum patena,& osculatur pòst illam,ad notandum,quòd si per passionem filij reconciliamur Deo patri:erimus & hæredes regni cœlestis:vel signum crucis,cum osculo significat gloriationem Christi in cruce cum charitate.Quidam etiam cum patena se signant, ante pectus:per quod significatur syncera affectio,quæ per partes corporis & cordis in sacra scriptura significatur.Quidam autẽ prius osculantur patenam,cũ dicunt: Da propitius pacem:& posteà cum osculata patena in vltima clausula,scilicet ab omni perturbatione securi,se signant:quia per crucem,& hoc sacrificium & odorem eius omnia in cœlis,& in terris pacificata denũtiant.Quidam quoq; cõsequenter osculantur summitatem, & pe- 1
dem calicis:quod osculum prætendit intimũ effectum ad monumentum seu sepulturam Christi:exemplo Magdalenę:quæ ex affectu stabat ad monumentum foris plorans:vt dici
Ioan.20 tur in Ioanne .Osculum quoq; pedis calicis, significat osculũ pedum Christi : de quo iam dictum est.Aliqui etiam cum patena summitatem,latus & pedem calicis tangunt : quod similiter ex affectu intimo faciunt, quasi totum monumentum amplectentes , quod per calicem & patenam repræsentatur.hoc enim proprium est feruenter amantium,quòd non sustinent dilectum ex omni parte corporis sui tangere,& etiam res dilecti : quod maximè ostendit Magdalena,quæ à monumento non recedebat. Tactus quoque cum patena in summitate,& latere,& pede calicis, significat tres cruciatus Domini,scilicet in capite, in latere,& in pedibus.

SVMMA.

1 Hostiæ fractio,quomodo fieri debeat.& nu.2.3.8.10.11.12.13.15.16.18.19.
4 Hostiæ fractio, adquid fiat.
5 Hostia,primò per medium franguntur.& quare idipsum.
6 Hostiæ altera dimidietas , cur iterum diuidatur.
7 Hostiæ particula,post subdiuisionem remanens in sinistra , cur coniungatur parti super patenam positæ.
9 Beatorum tres ordines.
14 Sacerdos,cur dicit in Missa sub fractione hostiæ,Pax Domini sit semper vobiscum.
17 Hostię particula,cur mittatur in sanguinem.
20 Hostia cur diuidatur in tres partes.
21 Hostiæ tres partes , quid significent. & numero 22.
23 Benedictio solennis cur detur ab Episcopo. In missa verò pro defunctis,minus.nu.24.

De *fractione hostiæ.* CAP. LI.

Inita oratione præmissa, scilicet:Libera nos & resumpta patena diaconus discooperit calicem,inde remouens corporale:& super calicem sedulò intuetur.Deinde sacerdos intendens hostiam † frangere,ipsam de altari leuat,supponens illi patenam & super ora eius collocat:inde tollens eam super calicem per medium frangit,dicens:Per eundem Dominum nostrum.Et in quibusdam Ecclesijs partem quę post fractionem in dextra manu remansit,ponit super patenam,dicendo:qui viuit &c.Partem verò,quæ in sinistra remansit, iterum per medium frangit : & particulam, quæ post subdiuisionem in sinistra manu remansit,coniungit parti prius super patenam positæ dicendo,in vnitate sancti spiritus &c. Alteram verò particulã in dextra remanẽtẽ, tenet super os calicis,cum duobus digitis,scilicet cum pollice & indice , & erecto calice simul & ipsa particula,parum cum ambabus manibus eleuatis alta voce,dicẽs:Per omnia secula seculorum,quo dicto calicem simul cum hostia deponit proferens : pax Domini sit semper vobiscum:& hoc dicendo , producit ter signum crucis super calicem , cum dicta hostiæ particula : deinde mittit particulam illam in calicẽ,dicens:fiat cõmistio corporis &c.& posteà per Episcopum datur benedictio solẽnis.De singulis igitur est videndum:& primò quare diaconus discooperit calicẽ,& in eum discoopertũ intuetur. ¶ Circa quod dicendũ est,quòd os calicis,in hoc loco ostium

ostium significat monumenti:de quo diaco- 5
nus corporale remouet,& in eo sedulò intuetur:significans quòd angelus Domini lapidẽ ab ostio monumenti reuoluit , & linteamen amouit : & in sepulchro diligenter aspexit. ¶ Secundò videndum est,quare sacerdos hostiam super patenam locat:& inde eam tollens super calicem frangit.Circa quod dicendum est,qp per calicẽ Christi passio,vel etiã æternæ beatitudinis fruitio designatur:vnde
Psal.22 Psal.Et calix meus inebrians quam præclarus est:& iterũ:Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ &c.Per patenæ rotunditatem,bonorum operum perfectio significatur:sacerdos
2 ergo volens hostiam † frangere,primò eam super patenam locat:vt inde illam tollens super calicem frangat:ad significandum , quòd nemo passionibus mundi meritorie valeat exponi:vel etiam ad æternæ beatitudinis fruitionem admitti:nisi prius in bonorum operũ operum perfectione fuerit solidatus : vnde Apostolus ad Ephe.vj:Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die mala : & in omnibus perfectè stare. ¶ Ad hoc patena
3 † hostię supponitur,& super calicẽ frãgitur: 6
ad significandum quòd Christus ex latitudine charitatis per patenæ dispositionem significatæ se supponit passioni.Rursus super calicem frangitur,ne minutiæ spargantur:sed in eius cõcamitate cautè recipiatur.Alibi tamen super patenam posteà frangitur,vt ipse panis
Ioan.6 viuus,qui de cœlo descendit fractus,pro nobis in ara crucis rememoretur.Alibi quoque hostia comedenda de altari tollitur : nam in veteri testamento sacerdos panes propositionis de altari sublatos comedebat : prout dictum est sub titulo de oblatione sacerdotis. 7
4 ¶ Tertiò videndum est quare hostia † frãgitur:& quidem,quia in lege iubebatur similago frustratim offerri : sed & redemptor noster benedixit panem & fregit:fractúmq; discipulis distribuit:& ideò sacerdos & legẽ & Christum sequens , panem sacrosanctum in tres partes partitur:vt in fractione panis Dominum agnoscamus,sicut & illi duo discipu-
Matt.26 li,Dominum cognouerunt:quibus ipse resur-
Luc.24 rectionis die euntibus in Emaus apparuit. Dum enim sicut ait Prosper de consecratione distinctione ij.frangitur hostia:& sanguis in ora fidelium infunditur,immolatio corporis Christi in cruce , & effusio sanguinis eius de latere designatur . ¶ Quartò , quare per
5 † medium hostia frangitur? Circa quod notandum est,quòd in duas medietates frangitur,iuxta duplicem prædestinatorũ statum, scilicet æternæ gloriæ:& temporalis miserię: ideóq; vna medietas subdiuiditur in duas partes.quarum vna est de prędestinatis, qui purgantur in purgatorio:alia pro illis,qui adhuc viuunt in hoc mundo caduco:prout infrà dicetur.¶ Quintò, quare pars hostiæ post fractionem in manu dextra remanẽs,potius ponitur super patenam,quàm quæ in manu sinistra remãsit?& quidẽ pars ipsa, quæ in dextra manu remansit,designat prædestinatos , qui iam sunt in gloria:& iam tenent illam rectitudinem,cui nulla rectitudo admisceri poterit:& ideò meritò in parte dextra tenetur. Altera verò pars designat illos prædestinatos,qui adhuc sunt in temporali miseria : vbi multa obliqua , & pauca recta inueniuntur: quare meritò in sinistra tenetur.Illa igitur, quæ est in dextra , cùm diuidenda non sit,vt iam dicetur,super patenã deponitur,quæ verò est in sinistra,cùm diuidenda sit,non deponitur:sed diuidenda retinetur.¶ Sextò , quare pars † quæ in sinistra remansit, iterum subdiuiditur?Ad quod dicendum est, quòd illi qui sunt in gloria,vniformem statum tenent : & vna beatitudine fruuntur:ideò pars in dextra manu retenta , & super patenam collocata, quæ illos,vt præmissum est,signat,non frangitur:sed illi,qui sunt in temporali miseria, in statu,& miseria,sunt diuisi. Nam alius est status miseriarum,eorum qui adhuc viuunt in corpore:& alius est eorum,qui purgantur in purgatorio igne:ideò pars,quæ in sinistra tenetur,illos significans,diuidi debet.¶ Septimò,quare † particula post subdiuisionem remanens in sinistra,cõiungitur parti super patenam prius positæ? Ad quod dicendum est, quòd secundum Aug. Deus duas habet manus,scilicet dextram,qua miseretur : & sinistram,qua punit illos,qui sunt in purgatorio: inquantũ ibi purgantur:respondet sola punitio:& ideò particula,quæ in sinistra tenetur, illos figurat.Hi verò,qui sunt adhuc in præsenti vita,in qua est status mœrendi,cõsequi possunt misericordiam:& ideò ipsi per aliam particulam,quę est in dextra,signantur.Quia ergo de his , qui sunt in purgatorio , nullum est dubiũ:sicut de illis , qui sunt in paradyso: quantũ ad futuram gloriam:ideò meritò particula,quæ erat in sinistra,eos designãs,con-
iungitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

iungitur parti prius super patenam positæ: quæ illos,qui sunt in paradyso designat:quo niam isti illis indubitanter sunt coniungendi: de hoc tamen aliter infrà dicetur.Sed particula,quæ in dextra parte remãsit,& designat eos,qui sunt in vita præsenti,illi parti quę est super patenam,non coniungitur : sed in sanguinem mittitur:quia illi adhuc egent meritis passionis Christi:quæ merita processerunt ex effusione sanguinis agni immaculati.ex præmissa autem duarum partium cõiunctione duo resultant quasi in modum lunæ cornua connexionem vtriusque testamenti in Christi passione factam designantia : & illa versus calicem corrigenda sunt,quasi sibi incorporent sanguinem, sine quo corpus non est.In hac etiam coniunctione repræsentatur,quòd postquam aliqui tam præsentibus quàm futuris pressuris purgati fuerint, ipsi Deo,qui est nostra beatitudo, perfectissima
8 vnione iungẽtur.¶†Octauò quare præmissæ duæ partes extra calicem,super patenam reseruantur:super quo aiunt quidam quòd tres
9 partes hostiæ,tres status † beatorum figurãt: scilicet qui sunt in cœlo:qui in purgatorio:& qui in mundo versantur, vt iam dicetur. Per calicem autem,secundum aliquem respectũ, ipsa æterna fruitio,vt præmissum est, figuratur.Quia ergo tam illi, qui versantur in hoc seculo,quàm illi,qui sunt in purgatorio,nondum ad illam fruitionem admissi sunt : ideò ipsæ duæ partes extra calicem reseruantur, donec sumantur.Sed hæc ratio non concordat per omnia cum præmissis:& ideò alia ratio inferius assignatur.Potest etiam dici, q̃ duæ hostiæ partes ideò super patenam ponuntur:quoniam si omnes partes super os calicis ambabus manibus tenerentur, multa quidem pericula contingere possent:de facili enim posset errare, & pars non mittenda in calicem mitti:vel propter manuum tremorem partes possent in calicem cadere.Sacerdos etiam taliter impeditus,non posset quæ incumbunt liberè expedire,& similia.Alij tamen omnes partes supra os calicis tenent.ne fortè propter illarum deportationem seu translationem aliqua inde particula cadat,
10 aut remaneat in patena:de quo etiã sub titulo de cõmunicatione sacerdotis dicetur. ¶†Nonò,quare particulam,quæ remansit in dextra, sacerdos super os calicis tenet ? Ad quod dicendũ est,quòd particula ipsa,vt præmissum est,repræsentat illos,qui adhuc in corpore viuentes,indigent misericordia Dei,sine prædictis meritis passionis Christi & sanguinis eius effusionis præcedentibus. Tenetur ergo ipsã particula, supra os calicis, respectu directo ad sanguinẽ,vt detur intelligi intentio,nec non expectatio,& consideratio viuentiũ,quo ad merita & passionem Christi:& tenetur cũ pollice per quem vigor virtutis,& cum indice,per quem mentis discretio significatur:ad ostendendum,quòd cum fidei vigore & mentis discretione hæc consideranda,& expectanda sunt.Vel cum duobus digitis tenetur : ad designandum duplicem naturam,quæ fuit in corpore Christi:diuinitatem,scilicet & humanitatem.Et cõiungitur sanguini:ad ostendendum,quòd qui dignè & cum fide merita, & passionem Christi considerant,& expectant, eius passione & meritis iuuantur. ¶Decimò, quare † sacerdos dicturus,per omnia secula
11 seculorum se erigit?Et est dicendum, quòd cum ipse petere velit perpetuã existentia Domini nobiscum:& omne datum optimum,& omne donũ perfectum desursum sit.j.quæstio.ij.quàm pio.meritò ad Deum se tũc corpore & mente erigit,sperans se accepturum,
12 quod petit. ¶†Vndecimò, quare verba ipsa proferens vocem suam exaltat,& patum calicem eleuat.Super quo dicendum est, quòd sacerdos Christi vicarius,hostia, vt præmissum est,fracta,mox pacem annuntiaturus,vocem exaltat:vt populus pacẽ desiderans, hoc intelligens dicat:Amen. xxxviij.distinctione. sedulò.& calicem parum ab altari eleuando ostendit,quòd Christus qui per passionem quæ per calicem designatur,descenderat eleuatus per resurrectionem à mortuis, pacem postmodum discipulis timentibus nuntiauit, dicens eis:Pax vobis.Potest etiam dici,quòd Ioan.20
quemadmodum præmissum est : particula, quæ super os calicis tenetur repræsentat viuentes,& credẽtes,& expectãtes iuuari meritis passionis,& effusionis sanguinis Christi. Sed,vt credamus duo.Primum scilicet Christum,verum fuisse Deum, & sanguinem & corpus nunquam fuisse à diuinitate separata. Secũdum,Christum fuisse verum hominem & corpus verum,& sanguinem verum, dicta non cõsequimur:propter hoc ergo calicem: & dictam particulam parum simul eleuat,vt ostendat,quòd firmiter credimus primum:& eam statim deponit:vt ostendat,quòd etiam eodem

eodem modo credimus secundum. ¶†Duodecimò quare dicta eleuatio,& depositio fit cum vtraque manu,& non cum altera tantũ? Ad quod dicendum,quòd hoc fit,vt per hoc detur intelligi,quòd sicut præmissa duo credit intellectu : ita amat & appetit affectu & toto conatu.Fit etiam hoc modo,vt securius
14 & decẽtius fiat.¶†Decimoterciò quare mox dicit altiori voce,Pax domini &c.Et quidem, quia non solùm per signa, verumetiam per verba resurrectionis est gaudium exprimendum:ideò sacerdos per lætitiam de resurrectione habitam procedens statim depositio calice altiori voce dicit.Pax Domini sit sem-
Ioan. 20 per vobiscum.repræsentans,quòd vna sabbatorum Iesus postquam surrexit à mortuis, stans in medio discipulorum,dixit eis:Pax vobis & iterum:Pax vobis. Ioan.xx.quasi dicat: Do vobis pacem pectoris in via : & pacem æternitatis in patria.Idem ergo innuit sacerdos dicens : Pax Domini,id est,pax pectoris 18
Apoc.7 sit semper vobiscum,id est,in præsenti life:& pax æternitatis in futuro. Hæc quidem pax est illa,quæ tunc iustis data est, quando anima Christi in infernum descendens, inde omnes fideles eduxit,abstergens omnem lacrymam ab oculis eorum,vt ampliùs non sit eis dolor:sed pax,qua cum eo viuant in æternum : vel illa, quæ data est corpori Christi, quandò anima eius ad corpus redijt : vt sicut nunquã anima turbata est,pro corporis morte,ita nec ipsum corpus vlterius de sua mutatione turbetur:sed vtraque pace fruatur, &
15 semper de æterna beatitudine lętetur.¶†Decimoquartò,quare dicendo Pax Domini,&c. facit signum crucis supra sanguinem,cum dicta hostiæ particula? Ad hoc dicendum est, quòd tres cruces significant triduum, quo Christus fuit in sepulchro:vel quòd tres mulieres quærebant Christum crucifixum, ad
Luc.24 ostium monumenti:vnde illud : Quem quęritis viuentem cum mortuis.¶†Decimoquin-
16 tò quare dicto, Pax Domini &c. chorus respondet:Et cum spiritu tuo:& quidem hoc dicendo,optat pacẽ ipsi sacerdoti:& petit etiã 19
pacem sibi dari,& vt dignus sit illam recipere,prædicit ter Agnus Dei.Verũtamen Papæ celebranti in Ecclesia Sanctæ Mariæ maioris in vrbe:& dicenti, Pax Domini. respondetur:prout in vj.parte sub titulo de pascha
17 dicetur. ¶Decimosextò, quare † dicta hostię particula immittitur in sanguinem?Nempè fit hæc cõmistio.Primò,ad notandum,quòd Christi corpus nõ fuit sine sanguine,nec sanguis sine corpore.Secundò,ad designandum, quòd vnum sacramentũ conficitur ex speciebus panis & vini.Tertiò, corporis & sanguinis post triduum crucis signum permistio,est animæ ad corpus reditio.Omnibus enim in cœlo & in terra pacificatis virtus trinitatis animam crucifixi reduxit,ad carnem, ne derelinqueret animam eius in inferno, nec da- Psal.15
ret carnem eius videre corruptionem. Iuxta, Psal.3
quod ipse dicit in Psal.Ego dormiui & somnũ cepi:exurrexi:quia Dominus suscepit me.significat ergo vnitatem & animæ & carnis, quæ in resurrectione Christi denuò sunt vnitæ.Nam vt præmissum est panis ad carnẽ & vinum,refertur ad sanguinem:quia secundũ Philosophum in sanguine est sedes animæ. xxxiij.quæstio.ij.Moises.de hoc etiam sub tit. de oblatione dictum est. ¶Decimoseptimò, quando immissio † fit facienda : & quidem aliqui infundunt particulam ipsam in calicẽ, postquam dicunt:Pax Domini &c.quoniam manifestum est pacem datam esse hominibus bonæ volũtatis,per resurrectionem quã verba ipsa significãt.Alij verò dicto,Pax Domini &c.& dicto etiam prius,Agnus Dei &c. demum immittunt ipsam in sanguinem : vt eorũ oratio efficacior sit:pro eo quòd tenentes eam in manibus,dum dicunt : Agnus Dei &c. oculo corporali & mẽtali reuerẽter intuẽtur.Tertij verò eã immittũt cũ dicũt:da nobis pacẽ.Cũ cẽ ter dicatur,Agnus Dei:& in primis duabus vicibus dicatur miserere nobis.in primo dicitur,miserere nobis:quãtũ ad animã,quę maximè fundatur in sanguine.In secũdo quantũ ad carnẽ:patet,q̃ ista duplex oratio diuisim dicitur:& ideo illa pars hostię per quã caro significatur:& sanguis, per quẽ anima intelligitur,nõ debẽt cõiungi:dum illis duabus vicibus,dicitur Agnus Dei:sed solùm in fine tertij Agnus Dei,vbi repetitur, Pax.secũdũ vtriq; scilicet secundũ corpus,& Apoc.1
secundũ animã.Ipse cẽ lauit nos à peccatis nostris,in sanguine suo.†Quarti rectius & vtilius agunt,quoniam dicto Pax Domini:& priusquam dicãt Agnus Dei &c.immittũt.certum est autẽ,q̃ Agnus Dei post salutationẽ repsentãt illud,qđ Dñs fecit:postquã discipulos visitauit:q̃n videlicet dedit eis potestatẽ Ioan.20
dimittẽdi peccata:& ideò sacerdos illud repsentãs post immissionẽ particulæ hostiæ in sanguine

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguine,dicit Agnus Dei,qui tollis peccata mundi,miserere nobis:ad designãdum,quòd sicut ipse corpus sanguini coniungit : ita nos cõiunctos eidem sanguini seu meritis ex eius effusione procedentibus sua pietate à peccatis emundet.Et immittendo,dicit verba illa: fiat commistio corporis &c.quæ verba referenda sunt ad species panis,& vini,quibus corpus Christi & sanguis continetur.Dicunt autem Agnus Dei calice iam cooperto,ad notandum,quòd Christus in domo ostijs clausis dedit Apostolis potestatẽ dimittendi peccata.¶Decimooctauò quare fiunt † tres partes?Ad quod dicendum est quòd frangitur in tres partes.Primò in memoriã trinitatis.Secundò,in memoriam triplicis status Christi. Primus,fuit in hominibus manens. Secũdus, fuit mortuus in sepulchro iacens.Tertius,est immortalis,in cœlo existens. Tertiò verò,in memoriam & signum,quòd Christus passus fuit in triplici parte sui,id est , in pedibus , in manibus,& in latere.Quartò,in signũ , quòd tres sunt partes mystici corporis : prima est in cœlo,siue in patria,scilicet Ecclesia triumphans : secunda est in terra:scilicet Ecclesia militans:tertia est in purgatorio:& hæc dicitur purgans. Quintò in typum trium personarum euntium in Emaũs,scilicet Christi & Cleophæ & vt quidam dicunt,Lucæ.¶Decimononò,quid partes ipsæ significant,videndum † restat : & quidem primum secundum Gelasium Papam pars in calice posita , significat corpus Christi quod de virgine traxit: pars sicca comesta,significat omnes fideles: pars reseruata vsque in finem missæ secundum antiquum Ecclesiæ Romanæ morem, pro ministris vel infirmis , significat omnes mortuos.Secunda pars in calice posita,significat Ecclesiam militantẽ:pars reseruata,eos, qui sunt in purgatorio. Tertiò Sergius Papa de consecratione distinctione ij.triforme.ita dicit:Triforme est corpus Domini.pars oblata in calice missæ , corpus Christi quod iam resurrexit monstrat:pars à sacerdote comesta,ambulantem adhuc super terram:pars in altari vsque ad missæ finem remanẽs,corpus Christi.Vel secundum alios,corpus fidelium latens in sepulchro:hæc pars remanet in altari,vsque ad finem missæ:quia vsque in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erũt: sed quòd pars vsque in finem missæ reseruetur,nõ est in vsu.Quarto etiam modo,potest hoc mysteriũ explicari.est enim corpus Christi vniuersalis Ecclesia , scilicet cũ membris, iuxta illud Apostoli:Vnus panis,& vnum corpus,multi sumus.Et inueniuntur in isto corpore,quasi tres partes,ex quibus totum constitit:vna pars est ipsum caput : videlicet Christus : qui caput est , & pars corporis : altera pars,sunt illi,quorum corpora requiescunt in tumulis:& animæ quæ tegnãt cum Christo: & sunt quasi simul iunctæ.Hæ duæ partes caput,scilicet & hæc corporis pars altera:sicut scriptum est:Vbicũque fuerit corpus,illic congregabuntur & aquilæ.Propterea in alta ri super patenam duæ partes coniunctæ extra calicem reseruantur , quasi extra passionem , quæ per calicem designatur.Christus enim resurgens à mortuis,iam non moritur: mors illi non dominabitur : & qui cum ipso sunt sancti,non esurient,neq; sitient amplius, non cadet super illos sol : neque vllus æstus: quoniam priora transierunt. Tertia pars in calice ponitur,significans sanctos,qui adhuc in mundo viuunt,passionésq; passuri sunt,donec de hac vita migrãtes ad caput suũ transeant: vbi nec moriantur amplius,nec vllatenus patiantur:vnde versus : Tres † partes factæ de Christi corpore,signant. Prima,suam carnem: sanctósq; secunda sepultos. Tertia viuentes: hæc est in sanguine tincta.Martyrij calicem gustant in carne fideles.Quinto modo,secundum magistrum Gulielmum antissiodorens. pars,quæ in sanguine mittitur , significat viuos.vna illarum,eos qui sunt in purgatorio: alia verò illos , qui sunt in paradyso. Orat enim Ecclesia pro viuis:vt in bono cõseruentur:pro eis qui sunt in purgatorio:vt citius liberentur,& purgentur . pro eis qui in cœlo sunt,vt orent pro nobis. Sextò etiam modo secundum Augusti.pars in calicem mittitur vel ponitur , pro non sanctè viuentibus , qui voluntur in sanguine & in peccatis.Aliæ verò duæ,pro mortuis offeruntur.Vna, pro sanctis,qui iam sunt in requie:& illa est gratiarum actio:quia nil restat in eis purgandum: altera pro illis animabus,quæ licet saluandę sint,tamen adhuc sunt in pœnis:& ideò pars illa dicitur oblatio. Sanè particula hostiæ in calice dimissa,statim calix cum palla corporali cooperitur:quia Christi corpus de cruce depositum,latuit in sepulchro syndone inuolutum , quæ per ipsam pallam significatur. ¶Vigesimo loco videndum est,quare nunc solennis

Luc.24 — 21 — 22 — 1. cor. 10 — Luc. 17 — Rom. 6 — Apoca. 7 — 20

23 solennis † benedictio datur.Et quidem hoc loco , scilicet ante pacem solennis episcopalis benedictio datur:ad notandum,quòd pacem nullatenus habere possumus, nisi Dominus noster Iesus Christus præueniat nos in benedictionibus dulcedinis : quæ sunt benedictiones gratiæ ipsius:quia secundũ Psal.Domini est salus,& super populum suum benedictio sua.Dum autem episcopus se ad populum benedicendum conuertit,populus reuerenter genu flectit:quasi ipso facto dicat:Benedicat nos Deus Deus noster , & metuant eum omnes fines terræ : nam ipse est Dominus qui ad illius inuocationem benedicit.

Psal.20 — Psal.3 — Psal.66 — Psal.147

Vnde Psal. Benedixit filijs tuis in re.Et licet hæc soleniter benedicatur:nihilominus quidam in fine missæ iterum solenniter benedicunt:de qua benedictione ibi dicetur , tum quia postquàm Dominus salutauit Apostolos,iterum dixit eis: Pax vobis : vt iam dictũ est:& dicetur sub tit.de pacis osculo : tũ quia sicut non possumus bene incipere,vel pacem acquirere , nisi diuinæ benedictionis gratia præueniat:ita nec in bono proficere : nec in pace finaliter perseuerare:nisi benedictionis 24 suæ gratia subsequatur.In † missa verò pro defunctis,pontifex solenniter non benedicit: tum quia in ea omnes solennitates cessant: tum quia hæc solennis benedictio sit non solùm pro venialium deletione : verumetiã pro populi excitatione:vt in Domini adiutorio confidat , & benedictum in secula confiteatur:ac defuncti velut absentes excitari ne queunt , licet possint nostris suffragijs adiuuari:tum quia gaudium non debet luctu admisceri.Illud autem notandum est,quòd per mortem , & in morte Domini fidelis anima benedictionem percipit. Vnde circa mortis officium ritè diaconus ad eam humiliari inuitat,dicens:humiliate vos,ad benedictionem: & statim pontifex benedicit .Quidam asserunt hoc officium non esse de septem officijs missæ:eò quòd has benedictiones romana nõ inuenit Ecclesia:vnde nec vtitur eis:& ideò non hic,sed in fine missæ benedicit.Sed quicũq; inuenerit , rectè in hoc loco ponuntur,vbi Christus ad inferos descẽdisse repræsentatur,scilicet proximè ante resurrectionẽ eũ eductis de carcere æternã tribuit benedictionẽ. Has benedictiones præfiguauit Iacob,qui filijs suis,& Moses qui filijs Israël,& Christus qui discipulis moriens,benedixit.

2 — * — Gen.49 — Deut.33

SVMMA.

1 Agnus Dei, cur dicatur.
2 Agnus,quid significet.Et quare ter dicatur.
3 Christus ad tria venit.
4 Pax,est quadruplex.
5 Requies triplex optatur defunctis.
6 Sergius Papa.

De,*Agnus Dei*. CAP. LII.

QVia Iesus statim , vt salutauit Apostolos, vt iam præmissum est,dedit eis potestatem remittendi peccata,dicẽs : Quorum remiseritis peccata, remittuntur:& † quorũ retinueritis, retenta sunt.Ioan. xx.ideirco chorus clamat ad Deum & postulat:Agnus Dei,qui tollis peccata mũdi miserere nobis.Siquidem Ioan.videns Iesum ambulantẽ dixit:Ecce agnus Dei ecce,qui tollit peccata mundi Quare autem cum vocauerit agnum determinat subdens:qui tollit,id est, qui venit, vt tollat peccata mundi : quia pro peccatis tollendis pascha nostrum immolatus est Christus.Nempe in vete. test. offerebatur agnus , pro peccatis populi:& in nouo testamẽ.Christus obtulit seipsum Deo patri: vt humanum genus liberaret ,& lauaret à peccatis in sanguine suo. Meritò ergo , dum corpus & sanguis Domini sumitur , Agnus Dei cantatur:vt omnes credamus,quia ipsius agni corpus & sanguis nunc sumitur,qui peccata mundi moriendo tulit:& vitam æternã nobis resurgẽdo, donauit Iesus Christus Dominus noster:& vt oremus ipsum nunquàm desistere misereri nobis , qui in passione misertus est nostri.† ἀγνὸς autem Græcè ,latinè purus & castus,dicitur : quòd sit hostia pura, & immolationi apta.* quia ipse verus agnus sola pietate sua se obtulit hostiã pro nobis, & nos redemit.Dicitur etiã agnus ab innocẽtia:quia agnus nec hominibus nec bestijs nocet.In præmissis ergo verbis,Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi, miserere nobis.est quædam deprecatio:vt videlicet innocentis agni misericordia peccata irruentia & subitanea auferantur. Tertio modo dicitur agnus , ab agnoscendo:quoniã in magno grege solo balatu matrẽ agnoscit:sic & Christus in ara crucis donãs nobis,prius pacẽ, agnouit nos cura, vt iam dictũ est.Agnouit etiam patrem obedientia:iuxta illud Apostoli ad Phil.ij.factus

Ioann. 1 — Apoc. 1

est obediēs vsq; mortem. Agnouit etiam matrem cura, quam de ea habuit. Vnde illud Ioan. xx. Ecce mater tua. Ob hoc ergo in altaris immolatione ter dicitur, Agnus Dei: quasi Agne, qui agnouisti patrem, miserere nobis. Agne, qui agnouisti matrem, miserere nobis. Pie, qui redemisti mundum: & qui obtulisti te pro nobis, dona nobis pacem. Vel ideò ter dicitur, vt triforme corpus Domini intelligatur: videlicet ambulans in terra, quiescens in sepulchro: & residens in cœlo. Potest etiam dici, quòd Christus ad tria venit. ¶ Primò vt
3 nos † liberaret à miseria culpę. Secundò, vt nos redimeret à malo pœnæ. Tertiò, vt nobis daret de plenitudine gratiæ suæ. quātum ad prima duo, bis dicitur miserere nobis. Quantum ad tertium dicitur, dona nobis pacem: quæ petitio pacis sequitur statim, postquàm Agnus Dei dictum est ter: ad notandum, quòd ex benevolentia trinitatis agnus
Esa. 16 missus est: vnde Esa. Emitte agnum Domine
Apoc. 5 &c. Nam sicut in Apoc. legitur: Christus est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Et attende, quia quidā sacerdotes dicunt Agnus Dei. manibus super altare depositis: ostendentes in hoc quòd ad ea, quæ proferunt tota mente intendunt. Intentio enim propriè per linguam exprimitur, non per manus: ideóque loquente lingua, manus quiescunt, quódque ipsam misericordiam & pacem cœlestem pro populo petunt: non autem terrenam: quod in manuum dispositione significatur. Alij verò
5 stant manibus iunctis, parum super altare inclinati: ostendentes in inclinatione humilitatem: quæ in oratione necessaria est: & in manuum coniunctione, vnicam & non variā intentionem. Porrò secundum antiquam consuetudinem scholæ cantorum, in Ecclesia romana, quam adhuc ipsa schola obseruat, nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur Christe, miserere nobis. propter triā genera peccatorum, quæ petimus remitti: cogitationis in corde: locutionis in ore: & actionis in opere. Vel in honorem trinitatis, vel propter tres ordines fidelium in Ecclesia,
Ezec. 14 qui sunt Noë, Dauid, & Iob: quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Postmodùm autē multis, ac varijs Ecclesiæ aduersitatibus ingruentibus, cœpit ad Dominum de tribulatione clamare: dona nobis pacē: & vt clamor eius facilius audiatur, ideò in ipsa immolationis hora clamat: & hæc varietas non discrepat à consuetudine vete. test. vbi cum secundò repetatur: Parce Domine, parce populo tuo: tertiò variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad animam. Item miserere, quantum ad carnem: & dona nobis pacē, quantum ad vtrunq;: vt habeamus pacem pectoris spiritualem: & pacem corporis temporalem. † Est enim pax peccatorum: pax iustorum: pax temporis: & pax æternitatis: vnde & ter oratur in missa pro pace: de quo dictum est sub quarta particula canonis: super verbo Diésq; nostros: & quia Deus non dat pacem, nisi illis quorum miseretur: ideò vltimò dicitur: dona nobis pacem. Ecclesia etiam Lateranū. nunquàm dicit, dona nobis pacem: sicut nec schola cantorum: sequens vt præmissum est, morem antiquum. Vnde nec valet, nec vera est ratio dicentium, quòd in Ecclesia laterana. ideò non dicitur dona nobis pacem: quia omnes aliæ Ecclesiæ ab illa, quæ primò fuisse dicitur cōsecrata: sumere debent pacem: non ipsa ab illis. In feria quinta cœnę Domini: Agnus Dei, ter dicitur, cum, miserere nobis: vt ibi dicetur. ¶ Rursum in missa, pro defunctis dicitur bis Agnus Dei, cum, Dona eis requiem. tertiò additur Sempiternam: nec dicitur dona nobis pacem: quia tunc imitamur exequias saluatoris. Vltimò ergo agnus Dei, tantum adiungitur sempiternam. Super quo notandum est, quòd pro fidelibus defunctis triplex requies debet optari. ¶ † Primò, vt auferatur ab eis pœna, in qua est eis
5 labor, non requies. ¶ Secundò, vt eis gloria animæ conferatur: quia tunc veraciter requiescent in bono desiderato: scilicet in ipso Deo. ¶ Tertiò, vt detentur gloria corporis: ne illud vlterius miserijs exponatur. ¶ Prima, non est requies sempiterna: quia pœna subla ta adhuc desiderant gloriam. Secunda etiam, non est totaliter requies sempiterna: secundum Aug. ante resurrectionem corporum, semper inest animabus quidam naturalis appetitus resumendi corpora, quo aliqualiter corpora retardantur, ne totaliter ferantur in Deum. Sed tertia requies cum præmissis est verè requies sempiterna: quia animæ quę Deum præsentialiter vident, resumptis corporibus in ipsa vlterius, & æternaliter & perfectissimè requiescent: ideóq; solùm in tertia vice, & non in duabus præcedentibus congruit dicere: requiem sempiternam. Sergius

6 gius † Papa primus constituit agnus Dei inter communionem ter à clero & populo decantari.

ADNOTATIO.

*ΑΡΤΑ. ἄγγος, uerbum est æquiuocum. Præter enim hic datum significationem, est uitex, genus arboris, qua uię omnes ornabantur Athenis, in festo Palladis. Sed prior significatio aptissima est huic loco. N. D.

SVMMA.

1 Pax, quæ datur in Missa, quid significet. 2 Et vnde id præsignatum. num. 4. Et cur non in Missa pro defunctis. num. 8
2 Christiani in primitiua Ecclesia, quotidie communicabant. paulò pòst, omni Dominica: tandem aliquando rarius.
3 Populus cur se osculetur in Missa. & nu. 5. 6. 7. Mulieres non. Et quid ita, numero 9
10 Osculum, quatuor sacramenta significat.
11 Episcopus, solemniter celebrans, quoties osculetur, & quos.
12 Episcopus, bis Codicem osculatur. 3
13 Papa, in septem locis, osculum accipit.

De pacis osculo.

CAP. LIII.

Ioann. 20 POstquàm Dominus salutauit Apostolos, vt præmissum est, iterum, dixit eis: Pax vobis: ostendemus, quòd non solùm debemus pacem habere in ore: verum etiam in pectore: ne simus ex illis, qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum: ideóq; cum hæc dixisset Apostolis, insufflauit in illos, & dixit: Accipite spiritum sanctum. ad quod
Psal. 27 1 designandū vtiq; sacerdos facta † commistione & finita oratione accipit in quibusdam
Ioan. 20 Ecclesijs pacem ab eucharistia, siue ab ipso corpore Domini: vel secundum alios, ab ipso sepulchro, id est, calice vel altari: & mox præbet oris osculum ministro, scilicet diacono. Qui ab ipso corpore accipiunt, hoc faciunt in signū, quòd pax spiritualis à Christo data est humano generi. Alij etiam idem signant. Diaconus verò dat pacē alijs: & alij inter se in signum, quòd omnes debent pacem habere: præsertim filij Ecclesiæ. Ipse verò diaconus pacem à sacerdote accipiens, reuerenter se inclinat, & pectus osculatur ipsius: secundum motem quarundam Ecclesiarum: & planetam extendit: vt per pacis osculum, & per planetæ extensionem, charitas extendenda monstretur, quam per planetam in parte iij. diximus designari. Quia ergo charitas Rom. 5
Dei diffunditur in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis: ideóq; pacis osculum, per vniuersos fideles in Ecclesia diffunditur. Nam Apostolus admonet: Salu- 1. cor. 16
tate vos inuicem, in osculo sancto. ¶ Rursus, quòd sacerdos † pacem populo tribuit, præfiguratum fuit à Iosue, qui hostibus superatis terram obtinuit, quam sortem diuisit, & in pace possedit: & Christus resurgens, diabolo superato: pacem & dona dedit hominibus. Pontifex verò primò, dat pacem ministro, qui prius erat à sinistris: sed pacem recepturus accedit ad dexteram eius: per quam signatur populus gentilis, qui primus in pace transiuit à sinistra infidelitatis, ad dextram fidei, & æternitatis: & per hunc pax ad populum descendit. ¶ Cæterùm in primitiua Ecclesia, omnes, qui † celebrationi missarum intererant, singulis diebus communicare solebant, eò quòd Apostoli omnes de calice biberunt Domino, dicēte: Bibite ex hoc omnes
de conse. distin. ij. non iste. Offerebant enim Matt. 26
magnum panem, & omnibus sufficientem, quod adhuc Græci seruare dicuntur. Sed excrescente fidelium multitudine, traditus institutū: vt tantùm diebus dominicis cōmunicarent. e. dist. quotidie. de quo dictum est: sub septima particula canonis, super verbo: hoc quotiescunq;. Postmodùm autem, quia nec dignè hoc potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Christianus acciperet eucharistiam. ea. dist. & si non frequentius. vel hodie ad minus in pascha: extrà de pœnitentia & remissione. omnis. hoc inuento remedio, videlicet pro eo, quòd singulis diebus communicabatur, singulis diebus osculū pacis dabatur, pro ministerio vnitatis, quod sacerdos dans ministro dicit in quibusdā locis: Sumite vinculū pacis, & dilectionis: vt apti sitis sacrosanctis mysterijs: quasi dicat: Sumite ex hoc omnes, & diuidite inter vos: & pro communione,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ singulis diebus dominicis fieri solebat, daretur in diebus dominicis panis benedictus sanctæ cõmunionis vicarius, qui & εὐλογία dicitur. Sed & loco quotidianæ cõmunionis, in quadragesima dicitur in fine missæ oratio, super populum, cui prædicitur: Humiliate capita vestra Deo. ¶ Sanè populus se in missa
4 osculatur. ¶ † Primò, quia cùm, sicut præmissum est, per immolationem hostiæ salutaris, dimissis peccatis reconciliemur altissimo, re-
10 ctè pacis osculũ dari decreuit Ecclesia, cùm pro peccatis immolatur hostia salutaris. Homines igitur osculũ, id est pacis signum sibi inuicẽ dant: vt ostendant se coniunctos esse in corpore Christi per quem facta est pax in
5 cœlo & in terra. ¶ † Secundò Inno. primus, qui osculum in Ecclesia dari decreuit: quod etiam Leo Papa. ij. primò statuerat: de consecrat. dist. ij. pacem ita dicit: Pacẽ asseritis ante cõsecrationem, id est, cõsecrata mysteria, quosdã populis impetrare: vel sibi inter se sacerdotes tradere: eum post omnia, id est post consecrationem, quæ apetire non debeo id est, non possum: pax sit necessariò: id est, causa mysterij inducenda: per quã, id est, quia per eã constat populum ad omnia, quę in mysterijs agũtur, ac in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum: ac finita esse pacis cõcludentis, id est, de terminantis signaculo demonstratur. ¶ Tertiò, ideò se † populus inuicem osculatur: quia
6 Domini sui gratiam, & angelorum concordiam per mortem eius se promeruisse gratu- 11
latur. ¶ Quartò quia in osculo caro carni, & spiritus spiritui iungitur: vt nos qui carnis propagine de Adam coniungimur, etiam charitatis vinculo connectamur. qui ergo se odiẽtes osculantur, Iudæ proditoris osculum imi-
7 tantur. ¶ Quintò, propter præceptum † Apo-
1. cor. 16 stoli, de quo præmissum est. ¶ Rursus ideò 12
priùs, quàm communicemus pacem damus: vt inter nos esse concordiã ostendamus: & cũ illa corpus Domini sumamus, sine qua mune-
8 ra nostra non recipiuntur à Deo. ¶ † In missa verò, pro defunctis pax non datur: quia fideles animæ iam non sunt, nec vlterius erunt in turbatione huius mundi: sed quiescunt iam in Domino. vnde non est eis necessarium pacis osculum: quod est pacis & concordiæ signum: & ideò in missa illa non dicitur oratio illa: Domine Iesu Christe, qui dedisti Apostolis tuis pacem &c. nec sacerdos recipit pacem ab altari. De hoc dicetur in sexta parte sub tit. de officio mortuorum. Hinc est, quòd etiam inter monachos pax non datur: quoniam mundo mortui reputantur: de conse. dist. ij. pacẽ. ¶ Viri † quoq; & mulieres nõ sibi inuicem osculũ in ecclesia porrigunt, ne fortè aliquid lasciuiæ surrepat: quia ibi carnales fugiẽdi amplexus: & casti ac spirituales actus habendi: propter quod etiam in Ecclesia situ sequestrantur locali. Odia pax pellit, castum
10 pax nutrit amorẽ. ¶ † Sanè osculũ in sacra scriptura significat vnionẽ, charitatem, pacem & reuerentiã. De osculo vnionis dicit sponsa in Canticis: Osculetur me osculo oris sui. De Cant. 1
osculo charitatis Isaac inquit ad filiũ: Accede Gen. 27
ad me, & damihi osculũ fili mi. De osculo pa 1. cor. 16
cis dicit Apostolus. Salutate vos inuicem in Luc. 7
osculo sancto. Deus autẽ pacis: & dilectionis Hest. 5
&c. De osculo reuerentiæ Dominus inquit ad Simonem: Osculum mihi non dedisti: hęc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Et Hester in signum reuerentiæ summitatem virgæ regiæ dicitur osculata esse. ¶ Ad designandum igitur tres vniones in Christo, scilicet vnionem diuinitatis ad animam: diuinitatis, ad carnem: & carnis, ad animam, Vel vnionem, qua vnita est in Christo humana natura, sancta Ecclesia: & fidelis anima. Et sacerdos ter osculatur altare, vt dictũ est sub quarta particula canonis super verbo: diésq; nostros, ad designandum tripliceꝫ pacem, scilicet temporale, spirituale, & æternam. † Episcopus solemniter celebrans iuxta morem quarundam Ecclesiarum ter oscula tur: semel ministrum: & secundò diaconum: & tertiò sacerdotem. Sed & in missa ter oratur pro pace vt dictũ est super verbo: Diésq; nostros. ¶ Rursum ad notandam duorum testamentorum concordiam episcopus duabus
12 † vicibus codicem osculatur: quia rota continetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese recipiunt versis vultibus in propitiatorium. Ad notandam etiam charitatem, sacerdos osculatur patenam, quæ designat cor patens in latitudine charitatis. Vnde: Nónne cor Exod. 25
nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via. In signum verò reuerentiæ Luc. 24
subdiaconus & diaconus pedes & manus summi pontifi. osculantur: pedem subdiaconus osculatur post epistolam lectam: & diaconus ante legendum euangelium: manum verò subdiaconus osculatur offerens ampullam cum aqua, calicémq; cum vino: & diaconus offerens

offerens patenam cum hostia, & turibulum cum incenso, vterq; etiam de manu summi pontificis eucharistiam: vt dicetur in titu. seq. 3
13 ¶ Illud † quoq; vacare non creditur mysterio, quòd summus pontifex septem modis accipit osculum: videlicet ad os, ad pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia, ad genu, & ad pedes.

SVMMA.

1 Missæ quarta pars: de communione. Et qualiter ea fiat. & num. 3. 4.
2 Sacerdos quare in communione, non accipit calicem per se, sed à diacono.
5 Papa volens communicare, quare accedat ad sedem suam. Et quando communicet in altari. nu. 6. Et qui Eucharistiãac cipiẽtes, ab eo osculum recipiant. num. 7. Et de communione. eiúsq; forma: latè num. 8. 9.
10 Sacerdos quid agere, dicere, aut meditari debeat, ante corporis & sanguinis Dominici sumptionẽ. Quid post. num. 14.
11 Communicandi corporis & sanguinis Dominici legitimum tempus.
12 Sacerdos sumens sanguinem, debet tenere calicem, vtraq; manu. 4
15 Communicaturus, debet esse ieiunus. Et cur ita.

Quarta pars missæ. & primò de, communione sacerdotis.

CAP. LIIII.

Hic incipit quarta pars missæ: post pacis etenim osculum sacerdos communicat hoc modo: Nam † sicut in Niceñ. concilio xciij. dist. peruenit. Legitur eucharistiam confectam per se de altari 3
siue de patena sumit & comedit. Calicem verò cum sanguine non ipse sed diaconus
2 eleuat de altari, & porrigit ei. † Vnde in canone Hiero. ex. dist. diaconi sunt. inter cætera ita legitur. Sacerdotibus etiam propter præsumptiones non licet de mensa calicem Do- 5
mini tollere: nisi eis traditus fuerit à diaconis Ideò autem sacerdos corpus Christi per se sumit & non calicem cum sanguine: quia sumptio corporis, significat corporum nostrorum restaurationẽ, quã Christus nullius ministerio persecit, & futurã resurrectionẽ, quã sua virtute absq; omni ministro faciet. Sumptio verò sanguinis, redemptionem animarũ siue peccatorum significat: quæ fit intercessionibus aliorum. Hoc tamen, & si iure cautum sit: non tamen seruari videmus. ¶ † Sanè sacerdos ipse omnes partes hostiæ comedit. In quibusdam tamen Ecclesijs ipse vnam partem sumit: & reliquam eucharistiæ medietatem super patenam in duas partes diuidit, quas ministris, scilicet diacono & subdiacono comedendas impendit, infirmans illud, quod Lucas cõmemorat: quia Iesus in Emaũs Luc. 24
accepit panem, & fregit super mensam. Et Ioan. 21
etiam (vt aiunt quidam) comedit corã duobus discipulis: sumensq; reliquias dedit illis. Ipse quoq; postmodum partem piscis assi, & fauum mellis manducauit, & reliquias discipulis dedit, & ideò postquàm diaconus & subdiaconus cõmunicarunt, clerici & religiosi ad cõmunicandum accedunt: vt ipsi partem sanctæ cõmunionis accipiant. Postmodùm cõmunicat populus: quia Christus comedit, non solũ cum paucis Apostolis: ve- Act. 1
rumetiã ascensurus in cœlum, comedit cum multitudine discipulorũ. Vnde & sumptio corporis, ascensionem significat saluatoris.
¶ † Illud autem præmittendũ non est, quòd vt perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia subrepi: sed in vtraque perceptione veritas euidenter appareat: summus pontifex non statim particulam hostiæ permittit cadere in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum super patenam reponit: & post osculum pacis, ad sedem ascendens, ibiq; consistens, vniuersis cernentibus maiorem partem oblatæ suscipit de patena, quam subdiaconus apportauerat de altari: ipsámq; dentibus subdiuidens, vnam particulam eius sumit: & aliam in calicem mittit: & de sanguine, cum calamo haurit. Deinde alterã particulam tradit cum osculo diacono, aliámq; subdiacono, sine osculo: quem diaconus ministrans ei, ad altare, calicem osculatur: & tunc subdiaconus residuum sanguinis cum particula immissa in calice sumit. ¶ Romanus † itaq; pontifex ideò non communicat, vbi frangit: quoniam ad altare frangit: & ad sedem communicat: quia Christus in Emaũs coram duobus discipulis fregit, & in Hierusalem coram discipulis duodecim manducauit. In Emaũs enim fregisse legitur, sed non comedisse legitur. In Hierusalem verò fregisse non legitur: sed legitur comedisse, secundum Inno. iij. Ascendens igitur sedem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ibi communicat. Siquidem secundum Apostolum Christus caput est Ecclesiæ : caput autē in corpore sublimius & excellentius ob sui perfectionem cæteris membris collocatur. Per calicem verò secundum quendam respectum, æterna beatitudo seu ipsius fruitio designatur: quia in Ecclesia militante summus pontifex, sicut Christi vicarius, & caput omnium prælatorum perfectius Christum repræsentat, congruum est, vt ipse non in altari, sed in loco sublimiori communicet, ostendens, quòd Christus etiam in sua humanitate perfectius & copiosius participat illa ineffabilia gaudia: vtpotè in bonis potioribus collocata. Cùm verò celebrat pro defunctis, tunc super altare communicat: quia tunc specialiter membrorum Christi hinc fideliter decedentium gloriam repræsentat, ac membra Christi cum ad illam gloriam perueniunt, inferiorem post Christum gradum obtinēt: sicut membra post caput. In parasceue quoq; ad altare communicat: tum ob †reuerentiam passionis Christi: tum quia tunc quasi exequias celebrat Iesu Christi: tum & iam tunc solus communicat: quia in Christi passione omnibus discipulis fugientibus ipse solus remansit. Alij autem prælati non sic: sed super altare communicant: quia non ita propriè Christum caput Ecclesia repræsentat. Ministri autem repræsentant pontifici oblatam & calicem: quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi, & fauum mellis: pars piscis assi, est corpus Domini crucifixi, qui fuit in ara crucis assatus. Fauus mellis, est sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis : ambo de manu Papæ cōmunicant: quia & Apostoli de manu Christi communicauerunt. ¶ † Ad notandum verò distinctionem inter sacros ordines, & non sacros, Diaconi qui & superioris ordinis sunt: cùm recipiunt eucharistiam, osculum suscipiūt ab ipso. Acolytus & qui sunt inferiorum ordinum, non suscipiunt. Subdiaconus etiam qui charactere huiusmodi quondam inter nos sacros: nunc autem inter sacros ordines reputatur in perceptione corporis non suscipit osculum à pontifice : sed in perceptione sanguinis suscipit osculum à diacono : vt sic qui non sacri sunt minus, & qui sacri sunt amplius, honorentur: quanuis & in hoc mystica posit ratio assignari. ¶ † Ipse autem sumit illam eucharistiæ partē, per quam prout sub tit. de fractione hostiæ dictum est: caput Ecclesiæ, scilicet Christus intelligitur: cuius typum ipse specialius gerit: quod facit hoc modo. Ea vanq; dentibus subdiuisa, particulam in ore remanentem sumit: alteram verò inter digitos residentem in calice dimittit : ad notandum, quòd Christus resurgens, qui secundum Sergium Papam per partem in calice immissam significatur quòd infernum momordit, & suos inde sumptos in paradysum misit: iuxta illud Osee vlt. ca. Exod. mors tua &c. Alia verò pars ex qua ministri communicant, significat membra magis ipsi Christo conformia: & ideò ipsi communicant de illa, ad offerendum mysterium vnionis: eucharistia enim sacramentum est maximæ vnionis. Partem verò in † calice intinctam quæ significat membra, propter Christum passionibus subiecta, Dominus Papa non recipit. Primò quia ipse magis quàm alij repræsentat in officio missæ Christum cui mors vltra non dominabitur: secundò, quia ipse illorum typum gerit in Ecclesia : qui propter eximiam sanctitatem à vita actiua semoti, per contemplatiuam iam Christo sociantur. Sed ministri illam sumunt, quia typum actiuæ communiter repræsentant : & præcipuè subdiaconus eam sumit pro eo, quia ipse vltimus communicat: & vltimi est reliquias sumere, & calicem purificare. Vnde & Dominus reliquias dedit discipulis, vt præmissum est. Potest etiā mysticè dici, quòd pars intincta, significat partem corporis mystici, quæ iam regnat cū Christo. Cum ergo Dominus Papa expressè repræsentet Christum, qui realiter & sacramentaliter incorporatus est patri ipsius mystici corporis: ideò ipse non recipit illam: nec etiam diaconus, qui legem euangelicā, quam pronuntiat, repræsentat: quæ est lex amoris: propter amorem enim charitatis quilibet incorporatur Christo capiti, & omnibus partibus corporis eius mystici. Subdiaconus verò repræsentat veterem legem, quam sæpe pronuntiat: quæ fuit lex timoris : sed timor non est in charitate: imò eum foras mittit: & ideò ipse particulam in sanguine missam sacramentaliter, siue in signum recipit: quia immistio ipsius partis cum sanguine dictam incorporationem figurat, quam non faciebat lex illa: licet eam figuraret. ¶ Hoc autem breuiter † notandum est, quòd sacerdos ante perceptionem corporis & sanguinis Christi debet dicere

Luc. 24 Col. 1 — 6 — 9 — Rom. 6 — Ioan. 21 — Psal. 18 — 7 — 8 — 10 — 1. Ioan. 4

dicere orationes à sanctis patribus institutas: deinde meditari debet in incarnatione: in passione, in virtute huius sacramenti, dicens: Panē cœlestē accipiā &c. Sed cū statim post verba ipsa subiungāt Domine non sum dignus &c. videtur cōtrarius sibiipsi. absit tamē hoc: sed dicēs: Panē &c. seipsum incitat ad deuotionē, reducēs ad memoriā, quid est, quod sumere debet: quia panem, qui de cœlo descendit: & qualiter sumere debet: quia nomen Domini inuocādo. vt sic cū maiori sumat reuerētia & timore. Dicēdo verò subsequenter: Dñe non sum dignus, &c. ex humilitate sua profitetur indignitatē: at exercitatio ad deuotionē, & professio humilitatis, contraria nō sunt. † Legitimū itaq; cōmunicandi tempus est ante vltimā orationem, quę dicitur ad cōplendū: quia ibi maximè petitio pro eis est qui communicant. Deinde corpus & sanguinem Domini sumpturus, se cum illis ante faciem crucē signat. Sicut enim prius cruces faciēdo actiuè, tanquàm minister illa sanctificauit, sic se eis nunc crucē signando, passiuè petit sanctificari. Dicto itaq; : corpus Domini custodiat, & cætera, sumat eucharistiam : deinde iunctis manibus inclinans sanguini dicat : Quid retribuam &c. Et dicens: Calicem Domini accipiam: & non prius accipit, & eleuat calicem de altari. Posteà verò dicens: Laudans invocabo Dominum. se signat cum illo : quo versū expleto, sanguinem sumit. ¶ Sanè quia circa maiora cautius est † agendū, sacerdos sanguinē sumens propter maiorē securitatē & reuerentiā, calicē cū vtraq. manu tenere debet: sed in sumptione perfusionis sufficis alteram tātùm duobus digitis alterius adiunctis: quasi per hoc innuēs in sanguinē ibi nō esse. Sed & sanguinē sumēdo ter haurit: triniratē designans, perfusionē verò, sumendo bis: vt per hoc charitas quæ inter duo cōsistit, significetur, seu etiā quoties nouerit expedire. Rursus qui eadē die debet iterū celebrare, nō sumat vinū perfusionis: vt dictū est in prooemio huius partis. Sed cum in canone dicatur: Similiq; modo postquàm cœnatum est, accipiens & hunc præclarum calicem, &c. videtur ex hoc, quòd sacerdos statim hostia consecrata, illam debet sumere prius, quàm ad calicis consecrationem procedat : quia omnis Christi actio, nostra debet esse instructio. xij. q. j. exemplum. Sed ad hoc dicendum est, quòd Ecclesia instituit illam post vtranq; consecrationem sumi ad ostendendum, quòd solum hostiam recipiens, non plenum sacramentaliter recipit sacramentum. Etsi enim † in hostia consecrata Christi sanguis sit: non tamē est ibi sacramentaliter: eo quòd panis corpus non sanguinem : & vinum sanguinem significat, & non corpus. Quia ergo sub altera tantum specie non est complerum sacramentum, quo ad sacramentum vel signum: debet hoc sacramentum compleri prius, quàm presbyter eo vratur. Verumtamen cum vinum sine reliquo nec sit, nec vnquàm fuerit, nisi in solo triduo, ante pascha, in quo Christi corpus mortuum fuit: in quo triduo si quis de Apostolis hostiam consecrasset, sanguis ibi non esset: si vinum, caro ibi non esset: quia, vt prætmissum est, nec panis sanguinem, nec vinū significat carnem. Secundum hoc nunc Christi sanguine intra venas eius existente, vnum sine reliquo propter vnionem seu mistionē huiusmodi recipi non potest: quod tamen nō est ratione sacramenti, vel signi, quod idem est. Post † sumptum sacrificiū non est ipsendum: de conse. dist. ij. vt quid. prout dictum est sub septima particula canonis, super verbo nouī & æterni : sed nec eucharistia sicut alius cibus est masticanda: sed discretè, moderatè ac leniter anterioribus dentibus tenēda, & lingua mollificanda : ne qua eius particula dentibus adhæreat, quam fortè postmodū emittit: secundo, contingat post cōmunionem ilico, calix de altari aufertur. Circa quod notandū est, quòd corpus Domini remanet super altare, vsq. dum tria capitula cōpleantur: scilicet prologus Dominicæ orationis: & ipsa oratio: & libera nos quæsumus: quia Dñs tribus diebus in sepulchro quieuit. Posteà verò cōmisto Dñi corpore cum vino simul: quia pace annuntiata aufertur corpus Domini cū de altari: quoniā in tertia die anima eius, quæ descendit ad inferna, vt liberaret iustos & membra viuificaret: redijt ad corpus, nec amplius inuētū est corpus Domini, cū in sepulchro: quia ergo Christus totus homo resurrexit, simul: ideò ad hoc notandum ilico simul cū oblatione corpus Domini de altari aufertur, & sumitur: & inde calix & corporale de altari totaliter eleuantur, prout dictū est sub tit. de pallis & corporalibus. Postremò † notandū est, quòd quisq; qui cōmunicare debet, corpore à carnalibus esci ieiunus esse debet. Cùm enim animæ spirituales

Ioan. 6 — 11 — 12 — 13 — 14 — Psal. 17 — 15

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint & intimo tales, spiritualia primitus alimenta vitæ æternæ sumere debeat.

SVMMA.

1 Communione facta, cur sacerdos lauet digitos & in quo altaris cornu. num. 3
2 Manuũ sacerdotis lotio, quid significet.

De perfusione. CAP. LV.

1 POst sumptum eucharistiæ sacrificium, sacerdos † digitos ablut, & perfundit: ne quid fortè incautè remaneat seu adhæreat, ex contactu diuini sacramenti: non quòd quicquam immundum ex ipso contactu contraxerit: sed vt potius suam cõmemoret indignitatem: qui se iudicat tantis sacramentis celebrandis indignum
Luc. 17 Iuxta illud quod Dominus ait: Cùm omnia benefeceritis, dicite, serui inutiles sumus: sicut & sacerdos legalis inmũdus erat, vsq; ad vesperã, post immolationem vitulę rufę, vnde omnia vestimenta sua lauabat. Indigni quidem existeret, vt manus quæ corpus incorruptibile contrectarunt, corpus corruptibile contingant: vel ad res communes tangendas accedant: donec studiosè lauentur. Et propter hoc etiam quidam missa finita, exutis sacris vestibus, iterum manus lauant. Perfusionis autem aqua, debet in locum mundum & honestum diffundi: vt altitudo sacramenti reuerenter honoretur. ¶ Trina † ergo sacerdotis ablutio, quæ fit in principio, in medio, & in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis, vel purgationẽ peccati originalis, venialis, & criminalis: siue quod agitur per ignorantiam, & negligentiam & industriam: ad quorum mundationẽ offertur sacrificium salutare. de conse. dist. ij. cùm omne. in prin. Hæc tamen ablutio referri potest ad ablutionem baptismi: cuius formam Christus post resurrectionem instituit,
Matt. 25 dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. ¶ Sanè sacerdos † digitos perfundit: & perfusionem fundit in dextro cornu altaris: vel saltem reuolutus ad illud. Primò, propter rationem tactam sub titu. de manuum ablutione. Secundò, quia ipsum cornu iudaicum populum, ex quo humanam naturam Christus assumpsit, significat. Sicut autẽ ab illis naturam accepit: sic & ab eis illius naturæ purgationem ab omnibus defectibus, quos assumpsit habuit: quoniam ab eis occisus fuit, ad quam mortem secuta est resurrectio: in qua omnes defectus dimisit, & eis appositas virtutes accepit. Ad hoc igitur repræsentandum in dextro cornu altaris, vel saltem reuolutus ad illud sacerdos profundit, & perfusionem sumit. Tertiò, quia vt aiunt quidam, hæc purificatio designat ablutionem manuum: quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti, super Iudæos, per dextrum cornu altaris significatos. Ad hoc quidam hausta purificatione inclinant calicem, ad ostendendum sepulchrum esse vacuũ: quia surrexit, & inde prodijt Christus.

SVMMA.

1 Postcommunio, cur sic dicta. Et quid. num. 5
2 Postcommunio, quid denoter.

De postcommunione. CAP. LVI.

ANtiphona, quæ postcommunio à pluribus † nuncupatur, ideò sic appellata est: quoniã post communicationem, siue in signum, quòd communicatio expleta est, concinitur. In primitiua nãq; Ecclesia omnes fideles, qualibet die corpore & sanguine Christi communicabant: prout dictum est, sub titu. de communicatione sacerdotis. & statim post cõmunicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderetur gratias, & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis. Verùm propter circumstãs Heb. 13
nos peccatum, sequenti tempore statutum est, vt ter in anno cõmunionem, & sacerdos quotidie pro omnibus sacramẽtaliter sumat, prout sub titu. de pacis osculo dictum est. Quis autem specialiter introduxerit vsum cantandi hanc antiphonam, ignoratur. ¶ Hæc autem antiphona Apostolorum gaudium † de Christi resurrectione significat: iuxta
Ioan. 20 illud: Gauisi sunt discipuli viso Domino & præ gaudio mirabantur. Quod verò recipro eando, in quibusdam Ecclesijs cantatur, insinuat quòd discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nuntiabãt. Vnde duo discipuli cũ inuenissent cõgregatos vndecim, & eos q cũ ipsis erãt, dicentes: Quia resurrexit Dominus
Luc. 24 verè, & apparuit Simoni: narrabant, quæ gesta erant,

sta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Cantatur etia ab omnibus, vt notetur communitas gaudij: & quòd 3
omnibus discipulis apparuit Dominus. Est ergo † cõmunio gratiarum actio: iuxta illud:
Psal. 21 Edent pauperes, & saturabũtur & laudabunt Dominũ. Propriè tamẽ nouissima oratio, de qua infrà dicetur, postcommunio dici potest.

SVMMA.

1 Communione peracta, sacerdos osculatur altare.
2 Postcommunio, quæ contineat.
3 Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris communione facta.
4 Postcommunio, quæ dicatur mense Septembri, sabbato quatuor temporum.
5 Missa finitur tribus, diuersisq; illis periodis. Secũdum modum vide nu. 7. Tertiũ, nu. 8. Et quid significent illi. nu. 9.
7 Ite, Missa est. periodus Missæ. quid significet, aut moneat.

De oratione nouissima. & de, Ite, missa est. CAP. LVII. 4

1 PEracto cõmunionis † mysterio, pontifex seu sacerdos osculatur altare, inuens se credere firmiter & consentire his, quæ circa sacrificiũ acta sunt, & cõuersus, populum salutat: & deinde redit ad dextrum cornu altaris, significans quòd in fine mundi post Antichristi mortem, Christi prædicatio siue Christus rediturus est ad Iudæos, quos iam reprobauit. Tunc enim conEsa. 10
Roma. 9 uertentur, & reliquiæ Israël saluæ fient. Et eleuatis manibus, vltimã orationẽ, quæ propriè postcõmunio vocatur exequitur: in † qua rogat & gratias agit de sacramenti perceptione, dicens collectas pro numero secretelarũ.
2 Orat enim pro his, qui ad hanc cõmunionem eucharistiæ accesserũt. Hæc autẽ oratio, significat orationẽ capitis nostri Iesu Christi qui pro nobis interpellat quotidie apud patrem. Significat etiã, q̃ Apostoli post ascensionem Domini, in oratione perseueranerunt. Finis verò illius orationis, vbi dicitur: Per Dominum nostrũ Iesum Christũ filiũ &c. significat quòd aduocatũ habemus in cœlo apud patrẽ.
1. Ioan. 2 ¶ Illud autẽ considerandũ est, quòd sacerdos dicturus postcõmunionẽ, præmittit Dominus vobiscũ, & Oremus, stans ante mediũ altaris, deinde transiẽs ad dextrum cornu altaris: ibi pronũtiat orationem: qua finita rediens ante altaris mediũ, dicit Per Dominũ. prout tactũ fuit sub tit. de salutatione. ¶ † Circa quod notãdum est, quòd dextrũ cornu altaris, significat populũ iudaicũ: sinistrum verò gentilem. Prædicatio Christi & euangeliũ eius, incœpit à Iudæis, & transiuit ad gentiles, & iterũ redire debet ad Iudæos, ad quod significandũ sacerdos à dextro cornu altaris, transit ad sinistrum, & conuersò. Meritò ergo postcommunio, quæ est quasi finis missæ dicitur in dextro cornu altaris. Quia verò altaris medium, repræsentat fidẽ Christi & ipsum Deũ, in quem vterque populus vnitur, reducitur, & vniturideò Per Dominũ nostrũ &c. quod est quasi finis postcommunionis ibi dicitur: Ipse etiam est qui vtrũque populũ ad se petendum inducit, & illuminat: & ideò Dominus vobiscũ ibi dicitur: Per ipsum etiã, quicquid boni oratione petimus, impetramus: & ideò ibidem pronuntiatur Oremus. de hoc dictum est sub titulo de mutatione sacerdotis. ¶ Et nota † quòd in sabbato quatuor tem
porũ mentis septembris dicitur postcõmunio illa: Perficiant in nobis quæsumus Domine tuæ sacramenta, quod cõtinent: vt quæ nunc in spe gerimus, rerũ veritate capiamus. Cuius vltimam partẽ Grego. exponens de cõsecra. distin. ij. species. ita dicit: Postulat quippè sacerdos, vt corpus Christi quod sub specie panis & vini nunc geritur, manifesta visione sicuti re vera est quãdoq; capiatur: quãuis non improbabiliter quidam exponant hoc loco carnis & sanguinis veritatẽ, ipsam eorundem efficientiam, id est peccatorũ remissionẽ. De hac etiam oratione dictũ est, sub septima particula canonis sub verbo: Mysteriũ fidei. ¶ Sanè oratione finita, iterũ populũ salutat dicẽs: Dominus vobiscũ. Circa quod notandũ est, quòd Christus post resurrectionẽ bis legitur discipulos salutasse, dicẽs: Pax vobis. in signũ Ioan. 20
duplicis pacis: videlicet pectoris & æternitatis qui secundũ propheram est pax super pacem: de qua Dominus inquit Apostolis: Pacẽ relinquo vobis, pacem meam do vobis. hanc Ioan. 14
duplicem pacem per duplex osculum sacerdos insinuat: cùm videlicet prius osculatur ministrũ, & posterius osculatur altare. Prima ergo salutatio, quæ fit ante orationẽ significat benedictionẽ illã, quã Christus ascensurus in cœlum, legitur dedisse discipulis suis. Nanq; (vt Lucas commemorat) eduxit eos Luc. 24

Universidad de Deusto
Biblioteca

foras in Bethaniã & eleuatis manibus, benedixit eos:& cũ benedixisset, recessit ab eis, Actu.1
& ferebatur in cœlum. Vnde post salutationem nouissimam, quam sacerdos orationem expleta facit ad populum, qui significat vitã æternam, diaconus alta voce pronuntiat, Ite missa est: repræsentans, quod dictum est ad Apostolos: Hic est Iesus, qui assumptus est à
5 vobis in cœlum. ¶ Notãdum † est autem, qp missa tribus modis finitur: primò per, Ite, missa est: & hoc in solẽnitatibus quoties cantatur: Te Deum laudamus, & Gloria in excelsis Deo: prout dicetur in procœmio vij. partis. quasi dicat: Redite ad propria: quia missa seu 7
oblata est Deo hostia salutaris, pro genere humano: prout tactum est in procœmio huius partis. Vel annuntiat populo, quòd missa seu preces sunt finitæ: quoniã statutũ est in concilio Aurelian. de cõsecra. distin. j. cum ad celebrandum, quòd nullus exire debet de Ecclesia, donec annuntiatũ sit per ministrum. Vel est sensus. Ite: missa est: scilicet ite, post Christum, & sequimini ipsum. Non est enim in hoc mundo standum: sed ad patriam, per bona opera festinandum: quod leuiter facere possumus: quia missa est ad Deum patrẽ placandum hostia, per quam fracta sunt tartara, & reseratus paradysi introitus. Dicens autẽ, Ite, missa. est dirigit vultũ ad populum: quia ad eos, quos præsentes licentiamus, sermonẽ dirigimus: & eis, ad quos sermonẽ dirigimus, faciem repræsentare solemus, sicut fit, quando dicitur, Dominus vobiscum: vel, Orate fratres: prout dictum sub titulo de inclinatione sacerdotis. Sed dicens benedicamus Domino: vel requiescant in pace, vel oremus: non stat versus ad populum: quia illum distinctè non alloquitur, sed dirigit faciem ad orientem, &
6 mentem ad Deum. ¶ Dicto † autem Ite, missa est. clerus & populus gratulãdo respondẽt, Deo gratias. imitates Apostolos, qui adorantes ingressi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno, & erant in templo, laudantes & benedicẽtes Deum. Etenim, prout quidam asserunt, Deo gratias interiectio gratulatiua, vel cõgratulatiua. & hoc sumptũ est de Esdra, nõ secundum verba, sed secundum sensum: quoniam populus Israël per iussum Pharaonis licentiante Cyro de Babylonica captiuitate ad Hierusalem reuersus, gratias egit Deo. Sed & Apostoli post ascensionem Domini, regressi sunt in Hierusalem, benedicẽtes Dominũ: sic & nos vltima benedictione accepta, ad cœlestem patriam ibimus, vbi semper erimus in
gratiarũ actione. Apostoli quoque prædicantes, dicebant, gratias agite, sine intermissione orate: Potest etiam dici, quòd sacerdos incipiens: Gloria in excelsis Deo. significat angelum annuntiantem pastoribus ineffabile gaudium de Christi natiuitate. Ite, missa est. designat accessum pastorũ ad locum natiuitatis Christi, prout dicetur in procœmio vij. partis. Luc.2
Chorus respondens, Deo gratias: repræsentat, quòd sicut Lucas refert ibi: Pastores reuersi sunt glorificantes Deum, in omnibus, quæ viderant, & audierant. ¶ Secũdo † modo, missa terminatur per Benedicamus Domino: videlicet in festis diebus: & generaliter, quando præmissa cantica lætitiæ non dicuntur, per quod populus ad gratiarũ inuitatur actiones: quia post omnia, debemus Deo humiliari: & est sumptũ de Apostolo, vel de Psalmista, vel de Hymno trium puerorũ, vbi dicitur: Benedicamus patrem & filium: & respondetur, Deo gratias. quod ad gaudiũ Apostolorũ, de quo præmissum est, refertur. De hoc dicetur prope finem, in procœmio v. partis. Et populus Deo gratias agendo, ad propria rediens, significat discipulos cum gratiarum actione post passionem Domini in Hierusalem reuertentes. Circa hoc etiam dicendum est, quòd in primitiua Ecclesia cum ministri Ecclesiæ missam sine populo celebrabant, claudebatur missa, per Benedicamus. quando verò populus erat præsens, quia aliàs nesciebat ille, quando finita esset, dicebatur: Ite, missa est. Quia ergo in professis diebus ministri, vt plurimùm, quasi soli sine populo missas dicũt: ideò iuxta morem antiquum in illis diebus dicunt Benedicamus. in solennitatibus verò, quia tunc populus conuenit, dicũt, Ite, missa est. Prima tamen missa in natali Domini in quibusdam locis clauditur per Benedicamus Domino. eò quòd saluatoris natiuitas, de qua in illa agitur, paucis ab angelo nuntiata est, scilicet pastoribus. qui ministros Ecclesiæ esse figurant. Et prætereà sæpe quasi soli ministri in illa præsentes sunt. Alia tamen ratio scribitur in vij. parte. sub titulo de Aduentu: & quia recedere nõ debẽt: sed interesse etiam secundæ missæ in autora. In diebus quoque ieiuniorum, claudi tur missa per Benedicamus. ad notandũ, quòd si Domino sem per benedicendũ sit: multò fortius hoc tempore,

1.The.5

Luc.2

pore, id facere debemus. Significat autem benedicamus idem, quod benedictio: de qua iam sub titu. de benedictione dicetur. ¶ Ter-
8 tiò † finitur missa per, Requiescant in pace, 1
scilicet missa pro defunctis: & tunc respondetur, Amen, id est, fiat. Optatur enim requies.
9 † Rursus finis missæ, finem mundi significat. Ite, missa est. vel Benedicamus Domino, libertatem, quæ dabitur iustis in patria, vbi semper Deum benedicent.

SVMMA.

1 Sacerdos, quo cõsilio aut intentione osculetur humerum Episcopi. Et quid in Romana Ecclesia. nu. 2.

Quare sacerdos humerum pontificis osculatur. CAP. LVIII.

1 DIcto, Ite, missa † est, sacerdos, qui adsistit Episcopo ad altare in quibusdam Ecclesijs mensam altaris, ad armum dextrũ pontificis osculatur, ostendens
hunc illum esse pontificem: cui secundum le 2
gis figuram dexter armus separationis debebatur de hostijs salutaribus & pacificis. ¶ Sanè per humerũ exprimitur principatus, secun
Esaiæ 9 dum illud propheticum: Factus est principatus super humerũ eius. Principatũ verò saluatoris verè expressit vox angelica, prophetica, & legalis. Angelus enim dixit ad virginẽ:
Luc. 1 Dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternũ, & re-
Psal.44 gni eius non erit finis. Propheta dicit: Sedes tua in seculũ seculi, virga regni tui: propterea 3
vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Moses inquit in lege: Lætamini simul cum eo cœli, & adorent eum o- 4
mnes angeli Dei. Ad quod designandum in
2 Ecclesia Romana tres † humerum pontificis osculantur, in signum reuerentiæ: videli- 5
cet primicerius, in principio, diaconus, in medio, & sacerdos in fine missæ.

SVMMA.

1 Benedictio super populum quorsum fiat. Et num. 3. 4. Et qualiter. num. 2. Et vnde ea profecta ratio benedictionis. num. 5.
6 Benedictio à quo regulariter fiat.
7 Benedictio episcopi, qualiter fiat.
8 Missa absoluta, quid agendum, cùm à sacerdote, tum à populo. & num. 9.

De benedictione nouissima. CAP. LIX.

ALtari seu humero osculatis, episcopus vel sacerdos † populum benedicit. Ritè quide post communionem benedicitur: quoniam sicut legitur Luc. vlt. postquam Christus in cruce orauit, & coram discipulis manducauit: & reliquias eis dedit: eleuatis manibus benedixit eis. Vnde statuit concilium Aurelian. de cõse. dist. j. cùm ad celebrandas. & c. præcedẽti. vt populus ante benedictionem episcopi, vel vbi ipse abest, sacerdotis, de Ecclesia non discedat. Hæc autẽ Act. 2
vltima benedictio, super populum, missionẽ spiritus sancti significat, quẽ Dominus ascẽdens in cœlum de cœlo misit in Apostolos, iuxta quod ipse promiserat eis. Accipietis (in- Act. 1
quit) virtutẽ superuenientis in vos spiritus sancti, vt iã dictũ est sub tit. de oratione nouissima. Vnde hæc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur: quoniã illa † missio personam aëris & linguã ignis inno
tuit: iuxta illud: Factus est repentè de cœlo so Act. 2
nus, tanquam aduenientis spiritus vehemẽtis: & apparuerunt illis dispertitę linguæ tanquã ignis &c. Et licet spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos: quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionẽ illam tota fuit trinitas operata. Ideóq; benedictionem Psal.66
istã facit episcopus in nomine trinitatis, authoritate Psalmistæ dicentis: Benedicat nos Deus. Deus noster: benedicat nos Deus. ¶ Secũdò † hæc vltima benedictio significat illã
vltimã benedictionẽ: Venite benedicti patris Matt. 25
mei &c. ¶ Tertiò illã quã Christus ascensurus † in cœlũ discipulis dedit: vnde ea facta sacerdos se ad orientẽ vertit: quasi se Christo ascẽdenti cõmendãs. Cæterũ benedictionis formã
† legis expressit authoritas, dicente Domino per Mosen: Inuocabis nomẽ meũ super oẽs filios Israël. & ego Dñs benedicã. Et iterũ p
prophetã: Effundã sup vos spiritũ gratiæ: & Zach. 12
præcũ. Itẽ Aarõ, postquã sacrificauerat, extẽdẽs manũ supra populũ, benedixit illi. Leuit. ix. Itẽ Moses & Aarõ expletis hostijs & holo Gen. 49
caustis intrauerũt tabernaculũ testimonij, & postea exeũtes benedixerũt populo. Leuit. xj. in fine. Huiusmodi ergo finales benedictiones à ve. test. sumũtur: quoniã & Iacob in fine Deut. 33
vitæ suæ filijs benedixit, & Moses populo ante mortem, sicut & Christus discipulis ante ascensio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.24 ascensionem, vt prædictum est. Et inde est, quòd cùm separamur, comitiuam & protectiuam quærimus benedictionem. Sumuntur
Deut.27 etiam ab eo, quod Dominus præcepit dari benedictiones in monte Garizim, super legis obseruatores: sicut econuersò maledictiones in Hebal, super transgressores, à quibus excommunicationes originem habuerunt. xxj.
6 distinctione. denique. Regulariter † autem
Gen.14 maior minori benedicit. Vnde Abraham à Melchisedech benedicitur, & nō econuersò. Nullus ergo sacerdos maiore suo nō inuenie benedictionem dare nitatur, imò Episcopo missum audiente sacerdos celebrans in cunctis illius licentiam & benedictionem exposcit. Sacerdos tamen missam celebrans, potest benedicere etiam Episcopo præsente & permittere, ac benedicere nolente, aliter nou: prout in præmisso concilio Aurelian. cauetur. Nam secundum Hiero. xcv. distin. eadem. presbyter populum benedicere potest, qui Christum non metuit consecrare: illud autem quod in Carthagin. concilio legitur xxvj. quæstio. v. ministrare presbytero, benedictionem super plebem fundere non licet:
7 de solenni † benedictione soli Episcopo cōpetenti, quæ fit per verba ista: Sit nomen Domini benedictū &c. est intelligendū. ¶ Rursus benedictio episcopalis fit per modū manus impositionis. Vnde & Episcopus eos benediceus, tener manū more Aaron, super populū eleuatam: & exemplo Christi, qui, vt præmissum est, coram discipulis manducauit: in cœlum ascensurus, eleuatis manibus eis benedixit. Quia ergo soli Episcopi manus imponūt:
Act.1 quia sicut legitur in Actibus Apostolorum,
Actu.6 soli Apostoli manus imponebant, & nullus alius discipulus: ideò solennem benedictionem solus Episcopus dat. Sanè post benedi- 10
ctionem solennem, quæ fit per Episcopum, ante Agnus Dei, iterum benedici solenniter in fine missæ nō oportet. In missa tamen pro defunctis non benedicitur, prout sub titulo de fractione hostiæ dictum est. ¶ Placeat tibi
8 &c. quia Luca testante Actu. j. † Dominus Ie-
Luc.14 sus postquam locutus est discipulis, bene-
Act.1 dicens illis, assumptus est in cœlum, sedet ad dextrā Dei: ideò sacerdos nō ad Christum solum, quem nubes suscepit ab oculis eorū: sed ad totam trinitatem sermonē dirigit dicens: Placeat tibi &c. Qua oratione finita osculatur altare, ostendens per hoc se præmissis omnibus deuotè, toto mentis & corporis assentire affectu: quo facto recedens à cōspectu populi, ingreditur vestiariū: vel cortinam interponit, repræsentans quòd, vt præmissum est, Christū in cœlū ascendente, nubes suscepit eum ab oculis intuentiū: & sicut legitur Luc. vlti. receſsit ab eis, & ferebatur in cœlū. Si verò Episcopus missam sacerdotis audiuerit, sacerdos ipso osculato altari, & depositis sacerdotalibus vestibus mox accedit ad Episcopum: & genua flectens coram illo osculatur eius manum. In hoc figurans magnā filij obedientiā, qui patri obediuit in incarnatione, in passione, in ascensione, & in alijs, quæ idem sacerdos in officio missæ repræsentauit & ostendens se illis fidem verā habere & consentire. Pontifex verò illi benedicit: quasi dicat hic est filius meus benedictus &c. Deinde statim dicūtur hymni illi: Benedicite † & 9
laudate: vel in totū vel in partem, quia Deo pro omnibus beneficijs gratias agere debemus, quē in æternū laudabimus. Vnde in cōcilio Agathen. de consecratione. distinctione v. conuenit. ita legitur. Post conclusionē matutinarū vel vespertinarū missarū, id est, quæ dicuntur mane, vel circa nonā, post Hymnos, id est, postquam sacerdos dixit: Benedicite & Laudate, capitula de Psalmis dicātur: scilicet Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, Psal.144
&c. & plebs collecta oratione & orationis causa, ad vesperā ab Episcopo dimittitur, cum benedictione. Per hoc autē, quod dicit ad vesperā, innuitur q̄ loquitur Dominus de missis, quæ in quadragesima dicuntur post quas statim vesperæ decantātur: de cōsecra. distin. j. solet. Et sic innuit, q̄ Episcopus vel presbyter nō debet tunc benedicere donec vesperæ sint cantatæ, quod tamen in vsu nō est. ¶ Postremò licet propter † propositū notandū est, quòd benedictio missæ dupliciter inchoatur. Primò, quia maior incipiens, dicit: Benedicite. & cæteri respōdent: Dominus: quia sicut debemus Dño per gratiarū actiones benedicere, ad quod maior dicēdo: benedicite: hortatur: sic & indigemus benedici à Dño suæ gratiæ infusione, quā illi optātes postulāt respōdendo: Dñs. supple nos benedicat suę gratiæ infusione. Secūdo modo maiore incipiente: Bñdicite: cæteri similiter rñdent: bñdicite: ad ostēdendū, q̄ ad Dei bñdictionē debem⁹ mutuò nos hortari. Potest etiā dici, q̄ in primo modo tenerētia Dei cōsideratur. Cū enim respondetur

spondetur, Dominus. supplendum est, benedicat: quia nos digni non sumus benedicere. In secūdo verò reuerētia superioris. Cùm enim respondetur: benedicite: supplendum est: vos pater: quia minor maiore presente benedicere 1
nō debet. deinde maiore versum inchoante cæteri coadiuuant ad dicendum: ad notandum, quòd inferiores coadiutores sunt præpositorū in oneribus supportandis. In nonnullis Ecclesijs pueri benedicunt mensas, etiam prælatorū, pro eo quòd lectoris officium est
Luc.24 benedicere panem. Conuenientius tamen sit per prælatos: exemplo Christi qui in Emaus mensam coram duobus discipulis benedixit. Post omnia in quibusdam Ecclesijs benedicitur à sacerdote panis populo distribuendus,
Ioan.1 exemplo Christi qui in deserto quinq; panes benedixit: & ex eis quinque milia hominū satiauit. de quo pane sub titulo de pacis osculo dictum est. deinde sacerdos, & alij ad propria reuertūtur. Sacerdos quidē ad propria rediēs, est Christus: qui legatione peracta, in gloriā patris ascendit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati, in gloriæ libertatem eripiuntur.

LIBER QVINTVS. 1

SVMMA.

1 Diuina officia colere debemus, exemplo & typo Hierusalem cœlestis, ducti.
2 Esdras populum Israëliticum ad Dei laudes erudit. Ibiq; horæ canonicæ subijciuntur.
3 Nocturnum tempus, refert tempus tenebrarum, scilicet ante aduentum Christi.
5 Horæ septem canonicæ, repræsentant septem hominis ætates.
5 Horis quatuor diei tantùm, cur laudemus Deum: & non omnibus.
6 Horæ singulæ canonicæ, respondent singulis actibus passionis Christi.
7 Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, sextam, & nonam.
8 Maria virgo, iure laudanda est horis canonicis.
9 Mariæ virginis officium, ab Vrbano Papa institutum.

ARGVMENTVM.

De diuinis officijs, tam nocturnis quàm diurnis in genere. CAP. I.

IN Exodo legitur xxv. c. in fine, Dominum dixisse ad Mosen, Omnia fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum † est: quocirca nos conformari conuenit illi cœleſti Hierusalem, quæ Dominum laudare iubetur: & quæ sicut ait Apostolus ad Galat. iiij. de sursum est, & mater nostra est, præsertim insimul laudādo Deum: iuxta illud: Super muros tuos Hierusalē constitui custodes, qui tota die & nocte non cessabunt laudare nomen Domini. Et in Apoca. iiij. cap. habetur, quòd animalia requiem non habebant, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus &c. Verūtamen militans Ecclesia imitari plenè nequit triumphantem: quia sicut legitur in libro Sapientiæ cap. ix. Corpus, quod cor- Esa.62
rumpitur, aggrauat animā. Nequimus enim infirmitate nostra prepediente in singulis xij. diei horis, iugiter diuinis insistere laudibus, quoniam necesse habet homo aliquādo necessarijs corpori intendere: iuxta illud Gen. iij. c. In sudore vultus tui, vescēris pane tuo. l. distinctione. in capite. & ideò facimus quod possumus, certis diei naturalis horis Deum laudando. Vnde Esdras † propheta populum Israëliticum de Babilonica captiuitate reuersum, docuit Deum laudare, quater in nocte, & quater in die: vt vnūquodque quatuor elementorū, ex quibus homo constat, per competētes horas obsequio se offerat creatori: videlicet de nocte in vesperis: in completorio: in nocturnis: in diluculo, scilicet in laudibus matutinis. De die verò, in prima: in tertia: in sexta: in nona horis. Vespertinum igitur officium quod est cuiuscunque officij initiū, ad noctem pertinere probatur, quod secundum Isidorum lib. Etymologiarum dicitur à vespera stella, quæ surgit nocte oriente. Verùm Dauid inquit: Septies in die laudem tibi Psal.118
dixi: & rursus: media nocte surgebam ad confitendum tibi &c. Quem ordinem concilium Agathen. extrā de celeb. miſ. c. j. approbat & sancta Ecclesia seruat: quoniam nocturnum officium media nocte canitur. Reliquæ verò septem canonicę horæ de die dicuntur, videlicet laudes, matutinæ: quæ olim in aurora decantatur: licet hodie, cum nocturnis coniungantur, prima, tertia, sexta, nona, vesperæ & completorium, quæ septem horæ vocantur canonicæ, quasi regulares: extrā de pœniten.
& remiſ

Universidad de Deusto
Biblioteca

& remiſ. quod in te. quia regulariter à ſanctis patribus obſeruatę iunt. Nam κανὼν græcè, regula dicitur latinè. Miſſæ autem oblatio, propter tanti ſacramenti excellentiam, quod in ea conficitur, ſuper alias laudes eſt: & eſt laus per ſe, nec ſub numero comprehenditur aliarũ. Propter quod, & in hoc opere tractatum per ſe obtinet ſpecialem: quauis nonnul li aſſeruerũt illam fore de officio tertiæ ſiue nonæ: pro eo, quia in his duabus horis ſolet regulariter celebrari. ¶ Sanè nocturnũ † officium, tempus miſeriæ, quo genus humanum à diabolo tenebatur obſeſſum, repræſentat: diurnum verò, noſtræ redemptionis & liberationis per Chriſtum ſolem iuſtitiæ factæ tempus ſignificat: qui claritate ſuæ diuinitatis tenebras noſtras illuminauit: & à ſeruitute diaboli nos eduxit. Qui ergo tantum bonum dono ſeptiformis gratiæ ſpiritus ſancti adepti ſumus, meritò ſepties laudem Deo cantamus. ¶ Secundò, quia † dies naturalis repræſentat vniuſcuiuſq; ætatem: nõ quam quilibet homo habet, ſed quam ſi nõ peccaſſet, haberet. Quæ naturalis dies, ſeptem habet varietates. Prima, eſt infantia, quæ per matutinas laudes repræſentatur. Secunda, pueritia, quæ per primam. Tertia, adoleſcentia, quæ per tertiam. Quarta, iuuentus: quæ per ſextã. Quinta, ſenectus, quæ per nonam. Sexta, ſenium, quæ per veſperas. Septima, decrepita ætas ſiue finis vitæ noſtræ, quæ per completorium deſignatur. In his ideò ſingulis ætatibus creatorem noſtrum ſuper iudicia iuſtitię ſuæ laudare debemus. De infantia beatus Nicolaus nobis oſtenditur in exemplum: qui quarta & ſexta ferijs virtute abſtinentiæ materna vbera non ſugebat, niſi ſemel in die: de alijs quoq; ętatibus ſatis liquet. ¶ Tertiò, quia ſecundum Salomonem ſepties in die cadit iuſtus, per negligentiam. de pœnitentia. diſtinctione iiij. ſepties. ideò meritò ſepties, vt per orationis vigilãtiam reſurgere valeat, diuinum debet ſubſidium inuocare. ¶ Quartò, quia numerus ſeptenarius vniuerſitatis eſt. ¶ Cæterũ cum xij. horæ diei † attribuantur, in quibus à omnibus laudandus eſſet Dominus: quare in quatuor tantùm diei horis in Eccleſia pſallitur? Reſpondeo, cum in ſingulis horis, vt præmiſſum eſt, diuinis ingiter inſiſtere laudibus nequeamus: quod in alijs minus ſit: in prima, in tertia, in ſexta, in nona horis ſuppletur. In earum nanq; qualibet dicuntur tres Pſalmi: & ſic in quatuor horis numerus Pſalmorum, reſpondet numero horarũ. Et quilibet pſalmus continet verſuum octonarios, octauam reſurrectionis ſignificantes: de quibus ſub titulo de cõpletorio dicetur: per octonarios ſiquidem in horis pſallimus: quia de reſurrectionis gloria exultamus. Rurſus in qualibet horarum ipſarum, dicitur ter ſuper Pſalmos, gloria patri &c. vt quot diei horæ nobis pro corporis ſuſtentatione, ad laborandum conceſſæ ſunt, toties in ipſis horis, & gloria patri dicatur: vt per hoc in Dei ſeruitio omni hora nos eſſe monſtremus. Si quidem tres glorificationes: quæ ſunt in hora prima, indicant nos eſſe in Dei famulatu, in prima, ſecunda, & tertia horis: & tres, quæ ſunt in tertia, nos, prętegunt in quarta & quinta horis, & ſexta: tres quoque quæ ſunt in ſexta, nos muniunt contra inſidias diaboli: in ſeptima octaua & nona horis. Nona verò, cum ſuis glorificationibus nos protegit in decima, vndecima, & duodecima horis. Poſſet etiam non incompetenter dici, quòd ſub prima duæ horæ comprehenduntur: videlicet ipſa prima, ſecunda: ſub tertia ſimiliter tres, ſcilicet ipſa tertia, & quarta & quinta: ſub ſexta ſimiliter tres, ſcilicet ipſa ſexta, ſeptima, & octaua: ſub nona duæ, ſcilicet ipſa nona, & decima: veſperæ verò repræſentant vndecimam: & completoriũ duodecimam. Sed in prędictis ſex diei horis, videlicet in prima, tertia, ſexta, nona, veſperis, & completorio, ideò ſpecialiter Deum laudamus, & non in ſecũda, quarta, quinta, ſeptima, octaua, & decima: quia illæ in aliquibus præ alijs ſunt priuilegiatæ: prout in principio tractatus cuiuſlibet earum oſtendetur. propter quod meritò in illis diuinum celebratur officiũ. ¶ Nempè in nocte Chriſtus eſt comprehẽſus: † mane illuſus: & hora prima gentibus traditus: tertia, flagellatus, voce crucifixus, ſexta, cruci affixus: nona, mortuus: vndecima, de cruce depoſitus: in duodecima, ſepultus. Item in nocte ſpoliauit infernum: mane ſurrexit. In prima hora Mariæ apparuit: tertia, de monumento redeuntibus obuiauit: ſexta Iacobo: nona, Petro: veſpera, duobus diſcipulis euntibus in Emaus, ſcripturas aperuit, & ſe manifeſtauit. In completorio Apoſtolis, pax vobis dixit, & cum eis manducauit. ¶ Has autem horarum laudes, qualiter abſoluere debeamus, oſtendit Bernardus, dicens: Fratres mei, immolan-

Pſal. 118

Prouer. 24

tes hoſtiam laudis, iniungamus verbis ſenſum, ſenſui affectum, affectui exaltationem, exultationi maturitatem, maturitati humilitatem, & humilitati libertatem. ¶ Prætereà, diutinæ pſalmodię ideò à prima, tertia, ſexta, & nona, & non ab alijs nomen ſumpſerunt, vt per eas Dei ſeruitium agamus: quoniam pater familiãs commemoratur in euangelio exiſſe illis conducere operarios in vineam ſuam, quæ ſanctam ſignificat Eccleſiam. Sunt etiam, qui dicunt morem cantandi tertiam, ſextam † & nonam fuiſſe à Daniele ſumptũ: qui intellecto, quòd Nabuchodonoſor ſtatuam erexiſſet, quam omnibus adorandam præceperat, intra domum ſuam, & apertis feneſtris ter in die genua flectebat verſus Hieruſalem: quod Hier. exponens dicit. hinc habet Eccleſiaſtica traditio quòd ter in die genua ſint flectenda, ſcilicet in tertia, ſexta, & nona. ¶ In eiſdem quoque † horis beatam virginem laudare debemus, ſcilicet in nocturnis ſiue matutino: quia tali hora, quædam ſtella apparet in cœlo, quæ tranſmontana vocatur, cuius ductu nautæ perueniunt ad portum: & ipſa beata virgo, eſt ſtella tranſmontana: quia & ſi eam dignè laudauerimus, nos qui ſumus in hoc ſeculo, ducet ad portum ſalutis. Item, in prima: nam tunc apparet quædã ſtella, quę Diana vocatur, quam ſequitur ſol: & ipſa beata virgo eſt vera ſtella Diana, quæ verum ſolem ſcilicet Chriſtum nobis portauit quæ illuminat totum mundum. Item in tertiam hora tertia conſueuimus eſurire: & ipſa portauit nobis panem verum: ſcilicet Chriſtum: cum quo eſt omnis ſatietas. Item in ſexta: quia illa hora magis feruet, & calefacit ſol: & ipſa laudanda, & roganda eſt, vt nos frigidos calefaciat in charitate, per ſolẽ Chriſtum quem genuit. Item in nona: quia illa hora ſol declinat ad occaſum: & ipſa iuuat nos, & protegit: cum ad occaſum, id eſt, ad ſenectutem declinamus. Item in veſperis: quia tunc incipit dies finiri: & ipſa laudatores ſuos in hora mortis defendit. Item in completorio. Nam tali hora dies eſt completa: & ipſa in complemento vitæ noſtræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipi faciat: vbi completum eſt gaudium electorum. ¶ Officium † beatæ Mariæ inſtituit Vrbanus Papa cantari: vt dicetur in titulo de tempore aduentus. Nocturnale autem officium, nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam, vſq; ad Noë. Matutinale tempus à Noë, vſque ad Abraham. Prima, tempus ab Abraham, vſque ad Moſen. Tertia, à Moſe vſque ad Dauid. Sexta, tempus à Dauid vſque ad aduentum Chriſti. Nona, tempus ſequens vſque ad ſecundum aduentũ, quando venturus eſt reddens vicem pro abditis. Per veſperas recolimus ſabbatum, id eſt, requiem animarũ, poſt exitum à corporibus vſque ad diem iudicij. Per completorium verò recolimus repletũ numerum, & conſummatum gaudium ſanctorum: quod complebitur in die magnæ feſtiuitatis, quando benedicti percipient regnum Dei. In hac igitur parte, de officijs eccleſiaſticis in genere tractare intendimus: videlicet de his, quæ in officio cuiuſlibet Eccleſiæ dicuntur. De nocturnis. De laudibus. De matutinis. De prima. De tertia. De ſexta. De nona. De veſperis. De completorio.

Mat. 20

Dan. 6

SVMMA.

1 Officium, quid.
2 Officium Primitiuæ Eccleſiæ, primùm cuilibet liberum, & vagum fuit ac ſolutum. Tandem poſteà à Hieronymo presbytero, procurante Theodoſio Imperatore, & mandante Damaſio Papa, ordine, canone, & legibus eſt diſtinctum & ornatum. nu. 3.
3 Officij Eccleſiaſtici compilatores.
4 Officium Gregorianũ, per vniuerſam Eccleſiam diuulgatum fuit: & Ambrotianũ ſolùm Mediolani celebrari cõceſſum. idq; poſt multas multorum doctorum, Epiſcoporum, conciliorum, & Imperatoris altercationes, ac tandem miſſas ſortes.
5 Oratio Dominica in principio & fine horarum canonicarum, dicenda eſt.
6 Horarum ſingularum initio cur præponatur, Deus in adiutorium meum intende.
7 Horæ tribus modis incipiuntur, eò quòd tribus modis contingit peccare.
8 Dæmones non ſecus timent ſignum crucis, quàm baculum, quo percuſſi fuerunt.
9 Crux Chriſti, multipliciter & variè præfigurata in veteri teſtamento.
10 Crucis ſigno armatur Eccleſia: confunditur ciuitas Diaboli.
11 Crucis ſignum, tribus digitis eſt imprimendum.
12 Crucis ſignum, quàm variè fiat. & nu. 14. Et vbi ſit faciendum. nume. 15.

Crux,

Universidad de Deusto Biblioteca

16 Crux,est quadripartita. & quid notet ea forma.
17 Gloria patri,principio omnium horarum dicendum.Excepto mortuorum officio. nu.18.Et quid ille versus portendat.nu. 19.20.Et quot vicibus dicatur in nocturnis festiuitatum.nu.21.
22 Gloria,quid.
23 Hymnus,vnde natus primùm.Et quid.
25 Hymni,an & vbi præcedant Psalmos: aut econtrà.
25 Hymnus,Psalmus,& Canticũ,an & quid differant.
26 Antiphonæ,vnde ortũ habuerint. Et vnde dicatur.nu.27.30.31. Et qualiter cantentur.nu.28.29.
32 Neuma,quid.Et quid differat à dictione pneuma.nu.33.
34 Adæ & Euæ nomen nascentes hodie exprimunt,quantis fuerit mutatum.
35 Neumæ vbi maximè sit vsus.
36 Psalm quare dicantur alternatim.
37 Psalmi dicuntur ser in diuinis horis.
38 Psalmus idem,cur in diuersis solennitatibus legatur.
39 Psalmi graduales,quot:& vnde dicti.
40 Versiculi,in diuino officio,cur dicantur. Et vnde dicantur.
41 Versiculi,cur dicantur ante lectiones,in nocturnis.
42 Versus,quid notet.
43 Lectiones matutinales,quid significent.
44 Benedictionem petens, ante lectiones, cur dicat,donne.potius,quàm Domine.
45 Genu vtrunque flectendum in Ecclesia: dominis autem, alterum tantùm.
46 Lectionibus finitis,dicitur,Tu autem Domine.& cur ita.
47 Lectionum pluralitas,quid notet.
48 Ordines duo sunt in Ecclesia: & lectionum duo modi,siue formæ.
49 Lectiones quotuplici fine terminentur.
50 Lectio nona,cur instituta nomine Trinitatis.
51 Capitula cur dicantur in officijs.
52 Lectionum author cur non exprimatur in nocturnalibus,siue in diurnalibus.
53 Responsorium,vnde dicatur.
54 Cantica, vnde dicantur.quid.Et quot habeant versus.
55 Orationes cur dicantur in singulis horis.
56 Nocturnum,cur oratione & benedictione non concludatur.
57 Orandum est,versus orientẽ,multis de causis.
58 Ecclesia,domus orationis.Et an alibi ita meritò orari possit.Iustissimè.
59 Adorandi quomodo sint pater,filius,& spiritus sanctus.
60 Deus,qualiter sit adorandus.
61 Adorationis duæ species.
62 Benedicamus Domino,dicitur finita oratione.& vnde sumptum.Et quid significet.Item, Deo gratias.nu.63.
64 Sanctorum suffragia,quorsum fiant.
65 Cantandi vsium vnde accepit Ecclesia.
66 Sonorum tres species.
67 Musicorum tres species,in tres partes officij diuiduntur.
68 Cantus Ecclesiasticus, cœlestem lætitiam significat.
69 Tholetani concilij decretum,de psallendi & ministrandi consuetudine.

Quid sit officium,& de eius institutione & partibus. CAP. II.

1 EST autem † officium,secũdum Isidorum, proprius vel congruus actus vnuscuiusq; personæ,secundum mores ciuitatis:vel institutæ professionis. Alta nanq; habent instituta monachi:alia canonici:alia eremitæ:& sic de reliquis.Et dicitur officium,secundũ Hiero.in libro de officijs,ab efficiendo:quasi efficium,ab efficio efficis,vna litera in aliam propter decorẽ sermonis, mutata. Vnicuique etenim conuenit suum efficere officium.Vel secundum Isidorum,officiũ dicitur,vt quisque illa agat,quæ nulli officiant,sed omnibus prosint.¶ †Cæterùm in Ecclesia generaliter nil canendũ aut legendum est,quod à sancta Romana Ecclesia canonizatum & approbatum expresse,aut per patientiam nõ sit.In primitiua tamen Ecclesia diuersi diuersa quisque pro suo velle cantabant,dummodo quod cantabãt,ad Dei laudem pertineret. Quædam tamen officia obseruabantur ab omnibus ab initio cõstituta:vel ab ipso Christo, vt oratio dominica: vel ab Apostolis,vt symbolus.Succedentibus verò temporibus,quia Ecclesia Dei propter hæreses scissa est, Theodosius Imperator, hæreticorũ † extirpator, rogauit Damasium Papam,vt per aliquem prudentem & per catholicum virum ecclesiasticũ facetet officiũ ordinari.

ordinari. Vnde idem Papa præcepit Hiero. presbytero,tunc in Bethleem cum Paula & Eustochio, & alijs virginibus morãti, qui prius sub septem Apostolicis Romæ vixerat, quatenus officium Ecclesiæ ordinaret. Ipse nanq; nouerat linguas quatuor, hebraicam, græcam,caldaicam,& latinam quod ille obtemperare fecit. Ordinauit itaq; quantũ de psalmis in dominica: quantũ in secũda feria: & quantũ in tertia feria:& sic deinceps legeretur.Euangelia quoq; epistolas,&c. quæ de nouo & veteri testa. in Ecclesia legũtur,præter cantum,magna ex parte ordinauit: cuius operis exemplũ idem Hiero.romam misit,& à Damaso Papa canonizatũ est, & præceptũ à cunctis Ecclesijs obseruari, & appropriatũ est ipsi Damaso, propter authoritatem suã, quam interposuit. C. de ve. iu. enu. l. tanta.

4 Consequenter † tamen beatus Gregorius, & Gelasius orationes, & cantus addiderunt, & lectionibus & euangelijs, Responsoria coaptauerũt.Gradualia verò Tractus, & Alleluia Ambrosius Gelasius,& Gregorius ad missam cantari instituerunt. Pleriq; quoq; alij doctores Ecclesiæ aliqua alia superaddidisse noscuntur. Sancti enim patres non simul omnia ad decorem officij pertinentia, sed diuersi diuersis temporibus ordinauerũt.Vnde & missæ incœptio tres habuit varietates.Ali quando enim à lectione inchoabatur, prout fit hodie in sabbato sancto. Posteà cœlestinus Papa psalmos ad missę introitum dici instituit.Grego.verò introitus cum cantu ordinauit.¶ Legitur † in vita beati Eugenij, quòd dum adhuc officium Ambrosianum magis, quàm Gregorianum ab Ecclesia seruaretur, Adrianus Papa concilium conuocauit:vbi statutum est, quòd Gregorianum deberet vniuersaliter obseruari.ad quod Carolus Imperator omnes clericos minis & supplicijs per diuersas prouincias cogebat, libros Ambrosiani officij comburens. Beatus verò Eugenius ad concilium quoddam propter hoc conuocatum veniens, inuenit ipsum concilũ per triduum iam solutum, inducens Dominum Papam,quòd omnes prælatos qui concilio interfuerant, & iam per tres dies recesserant, reuocaret. Concilio igitur iterum congregato, omnium patrum fuit vna sententia,quòd missale Ambrosianum & Gregorianum super altare sancti Petri Apostoli poneretur: plurimorum episcoporum sigilis munita, & fores Ecclesiæ clauderentur: & ipsi tota nocte orationi insisterent, vt Dominus per aliquod signũ indicaret,quod horum magis ab Ecclesia seruari vellet:licq; per omnia factum est.Manè igitur Ecclesiam intrantes, vtrunq; missale super altare apertum inuenerunt,vel,vt alij asserũt,missale Gregorianum penitus dissolutũ, & huc illucq; dispersum inuenerunt:Ambrosianũ verò solummodo apertum super altare in eodem loco, vbi positum fuerat inuenerunt. Quo signo edocti sunt diuinitus Gregorianum officium per totum mundũ dispergi: Ambrosianum verò tantùm in sua Ecclesia obseruari debere: & sic vsq; hodie seruatur. Siquidem tempore Caroli Imperatoris officium Ambrosianum præcipuè dimissum est:& Gregoriãnũ imperiali authoritate plurimũ adiuuante,diuulgatum. Ambrosius enim multa instituit, iuxta ritum græcorum: vt dicetur infrà: vbi de hymnis agetur.† ¶ Vt autem musicæ morientes abigantur,& mens orationis serenetur,vt dignè cum Deo loquatur: vt si mente non orauerit, Dominus in furore non iracatur: sed miserearur, ideò laudabili consuetudine inductum est, vt sacerdos ante canonicarum horarum initia, & in fine dominicæ orationis, & ante horas beatæ Mariæ & in fi. Aue maria,&c.voce submissa præmittat. Vnde in concilio Gerungiñ.de consc.dist.v.id semper statutũ est,vt etiã post singulas horas dicatur:ne diabolus de corde sacerdotis rapiat, si quid boni ibi seminatũ est. Vnde in primitiua Ecclesia post quãlibet horã, alta voce absq; alia oratione dicebatur.quod adhuc Ecclesia laterañ.dicitur obseruare. Quidã etiã in fine horatũ dicunt:Dominus det nobis suã pacẽ. De hac dominica oratione sub prima,& sub vesperis dicetur.¶ †Quia verò Dñs ait in euã gelio:Sine me nõ potestis facere quicquam: ideò in singulis diurnis horis sacerdos incipit:Deus in adiutoriũ meũ intende:& singulæ finiũtur,per Deo gratias:& sic initiũ & finis referũtur ad idẽ, scilicet ad Deũ, qui est α & ω id est, principiũ & finis.xxxv. dist. ab exordio.dicẽdo igitur, Deus in adiutorium meũ intende: mater Ecclesia inuitat homines.Iuxta illud:Venite filij,& audite me:quod ideò introductum est:quoniã dũ area Domini ad portandũ leuabatur, dicebat Moses: Surge Domine,id est,surgere fac:& dissipentur inimici tui,& fugiant, qui oderũt te à facie tua.

Ioan.15

Psal.33 Num.10

1 Sic &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sic & sacerdos noster dicit: Deus in adiutorio meum intende: hoc est, præsta mihi auxilii in resurgendo à peccatis: & contra varios inimicos, qui tuam circundant Ecclesiam. Per aream enim intelligitur Ecclesia, quæ vsq; in finem circundabitur à persecutoribus, siue apertis, siue occultis: sicut area ab inimicis circundabatur. Orat ergo sacerdos, ne inimici prævalere valeant, aliquos à cœtu fideliū per astutiam forsitan separando. Cùm enim persecutio iusti sit à leone, id est, à diabolo, impetu, id est, manifestè sæviente: vel à dracone, id est, à diabolo: in insidijs, id est occultè persequente, omnes clament, Deus in adiutorium meum intende. vij. q. j. §. cùm verò.

Coloss. 3 præterea, cùm secundum Apostolum, in Dei nomine omnia facienda sint. xxvj. q. vlt. non obseruetis. meritò est ab eo inchoandum.

¶ Circa hoc notandum est, quòd contingit 8 tribus modis peccare: videlicet corde, ore, & opere: ideóq; tribus diuersis modis horæ inchoantur: videlicet completorium per Conuerte nos Deus, contra peccatum cordis. matutinum per Domine labia mea aperies contra peccatum oris. Aliæ verò omnes diei horæ per Deus in adiutorium, contra peccatum operis. Et quoniam in peccato cordis & oris est aliquid operis: ideò in omnibus horis tā diurnis, quàm nocturnis dicitur, Deus in adiutorium meum intende, contra peccatum operis. Monachi verò dicunt primò, in nocturnis, Deus in adiutorium meum intende. Posteà, Domine labia mea aperies: quia sine adiutorio Dei, nec cor nec labia ad ipsius laudem aperire valeant. Ioan. xv. Sine me nihil potestis facere. ¶ Interea verò sacerdos cum 9 dicit: † Deus in adiutorium meum intende. signo crucis, se munit, ad effugandam illius virtutem, scilicet quamlibet diaboli versutia, & potestatem. Valde enim timet signum crucis. Vnde Chrysostomus: Vbicunq; dæmones signum crucis viderint, fugiunt, timentes baculum, quo plagam acceperunt Stephanus quoq; Papa de consec. distin. v. nunquid. ait: Nunquid non omnia chrismata, id est, sacramenta, quæ cum chrismatis vnctione præstantur, sacerdotalis ministerij crucis figura, id est signo perficiuntur? Nunquid baptismatis vnda, siue cruce sanctificata, peccata relaxat? & vt cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis sacerdotij gradus ascendit? Baptizandus quoq; signo crucis signatur in fronte, & in pectore. De profundo quidem crucis mysterio, dicetur in vj. parte sub titu. de parasceue: & hic etiam aliqua supponamus.

10 ¶ † Sanè crux Domini multipliciter fuit in veteri testamento præfigurata. Legitur siquidem, quòd Moses ad mandatum Domini æneum serpentem erexit in palo, in deserto, pro signo, quem aspicientes qui percussi fuerunt a serpentibus, illico sanabantur. Num. xx. quod ipse Christus exponens inquit, in euangelio: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat: sed habeat vitam æternam. Legitur etiam, quòd cū Ioseph applicuisset Manassen & Ephraim, ad Ioan. 3
Iacob, statuens maiorem ad dextram, & mi- Gene. 48
norem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret: Iacob manus commutans, id est, in modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Ephraim minoris: & sini- Deut. 28
stram super caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis &c. Item Moses ait: Die ac nocte erit vita nostra pendens: & videbitis & cognoscetis: Christus enim nocte fuit in cruce pendens: quia tenebræ factæ sunt ab hora sexta, vsq; ad nonam. Quod etiam fuerit pendens, certum est. ¶ Rursus legitur Ezechielis ix. Ezechiel audiuit Dominum dicentem Mat. 27
ad virum vestitum lineis: habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium: & post hæc dixit vij. viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem, super quem non videbitis Thau: nemini parcet oculus vester. Item Hiere. Congregabo omnes gentes, & erit eis in signum Thau. Item alibi: Et Esa. 9
erit principatus eius super humerum eius. Christus enim portauit super humeros crucem, in qua triumphauit. Ioannes quoq; vidit Apoc. 7
angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui: & clamabat voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus quousq; signemus seruos Dei in frontibus eorum. Item
lignum missum in Marath, aquas dulcorauit Exod. 15
amaras: & ad lignum missum in Iordanem, ferrum quod inciderat, enatauit: hoc est lignum vitæ in medio paradysi: de quo sapiens protestatur: benedictum lignum, per quod fit

Gen. 31 iustitia: quoniam regnauit in ligno Deus.
11 Hoc ergo crucis signo se armat Ecclesia, in pectore, & in fronte: significans crucis mysterium esse corde credendū: & manifestè ore confitendum. Per hoc enim signum confunditur ciuitas diaboli, & triūphat Ecclesia: ter-
Sap. 14 ribilis vt castrorum acies ordinata: iuxta illud: Terribilis est locus iste &c. & alibi: Vidi ciuitatem magnam sanctam, Hierusalem, no- 14
uam &c. Augu. tamen dicit xj. disti. Ecclesiasticarū. quòd nulla scriptura noui testamenti vel vete. docet fideles crucis signaculo insi-
12 gniri. ¶ † Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum: quia sub inuocatione trinitatis imprimitur. De qua prophera ait: Qui appendit tribus digitis molem terræ. Esa. xl. Pollex tamen supereminet, quoniam totam fidem nostram ad Deum vnum & trinum re- 15
ferimus: & mox post ipsam inuocationē trinitatis potest dici versus ille: Fac mecum Do-
Psal. 85 mine signū in bonum, vt videant qui me oderunt, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuisti & consolatus es me. Iacobitæ verò asserentes, sicut & Euticiani, vnam tantum naturam, scilicet, diuinam esse in Christo: & sicut vna est persona, vno tantùm digito se signare dicuntur: quorum error in canonibus extirpatur xij. distin. ca. j. & ij. xxiiij. q. iij. qui-
13 dam. ver. Euticiani. ¶ † Verùm quidam signant se à fronte deorsum: in quo illud ex-
Psal. 17 primitur mysterium, quòd inclinauit Deus 16
cœlos, & descendit in terram. Descendit quidē, vt nos de terra eleuaret in cœlum. Deinde à dextra ad sinistram: primò vt æterna, quæ per dextrā, temporalibus, quæ per sinistram significantur, præserendo designēt. Secundò ad notandum, quòd Christus de Iudæis transiuit ad gentes. Tertiò, quia Christus à dextra, id est, à patre veniens, diabolum, qui per sinistram significatur in cruce
Ioan. 16 peremit. vnde: Exiui à patre, & veni in mundum. Alij verò signum crucis à sinistra, producunt in dextram fulti authoritate illa: Egressus eius à patre, excursus vsq; ad inferos: recursus ad sedem Dei. Incipiunt enim se signare à parte superiori quæ patrem significat, & descendunt ad inferiorem, quæ mundum designat: deinde à sinistra parte, quæ infernum, producunt ad dextram, quæ cœlum significat. Nam Christus descendit de cœlo in mundum: de mundo ad infernum: ab inferno ascendit in cœlum: vbi sedet ad dexteram Dei patris. Secundò hoc faciūt, ad insinuandum, quia de miseria transire debemus in gloriam: & de vitijs, quę per sinistram ad virtutes, quæ per dextram significantur: vt legitur in euangelio Matt. nam & Christus de morte transiuit ad vitam. Tertiò, quia Christus à temporalibus, ad æterna per fi-
dem crucis nos eleuat. ¶ † Considerandum 14
autem est, quòd qui à sinistra producunt in dextram seipsos, & alios pariter consignant: sed tunc super illos signum crucis à dextra in sinistram producunt: quia non consignant eos, quasi vertentes dorsum: sed quasi faciem præsentantes: sed & cum super alios principaliter signum crucis imprimunt, etiam seipsos à sinistra in dextram: sed alios à dextra
15 in sinistram consignant. ¶ † Sanè regulariter in omnibus euangelicis verbis debemus facere signum crucis, vt in fine euangelij, symboli, dominicæ orationis, gloria in excelsis Deo, sanctus, Agnus Dei, benedictus Dominus Deus Israël, magnificat, & nunc dimittis: & in principio horarum, & in fine missæ, quando sacerdos dat benedictionem: & etiam vbicunq; de cruce vel crucifixo mentio fit: quæ etiam omnia stando, sicut & euangelium audire debemus. In omni etiam actu nostro signum crucis facere debemus. Vnde Ambr. ad omnem actum incessum ve-
manus impingat in crucem. ¶ † Et aduerte, 16
quoniam crucis figura quadripartita est: vel propter quatuor elementa, quæ in nobis vitiata, Christus sua passione curauit: vel propter homines, quos ex quatuor partibus orbis ad se traxit: iuxta illud: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Vel & hæc quadratura pertinet ad moralitatem: habet enim longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum. Profundum est acumen, quod terræ infigitur: longitudo est inde ad brachia: latitudo est in expansione: latitudo seu sublimitas, est à brachijs vsque ad caput. Profundum significat fidem, quæ est posita in fundamento: altitudo, spem, quæ est reposita in cœlo: latitudo, charitatem, quæ est ad sinistram: & ad inimicos extenditur: longitudo perseuerantiam, quæ sine fine concluditur. De hoc dicetur in sexta parte sub titul. de parasceue. De signo crucis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod fit in principio,& in fine euangelij, dicturn est in quarta parte, sub tit. de euangelio. ¶ Post Deus in adiuto. meū intende oc.
17 statim † in singulis horis subijcitur, Gloria patri & filio. Sicut erat &c. quos duos versus beatus Hiero. scripsit inter opuscula, quæ Papæ Damaso misit: & ipsius rogatu idē Damasus illos in fine psalmorū cantari instituit: ipsum tamen versum, Gloria: Nicæna synodus dicitur edidisse. Quia enim Dominus dixit: Adhuc te loquente ecce adsum: ideò quasi iā nos intellexerimus exauditos esse, gratiarum actiones trinitati tribuimus, dicentes: Gloria
18 patri &c. ¶ † In exequijs tamen mortuorum nec Deus in adiutorium: nec Gloria patri dicimus: quia in illis saluatoris exequias imitamur: in quibus hæc cessant: prout in sequenti parte sub tit. de quinta feria cœnæ Domini dicetur. Similiter post vnūquēq; psalmum,
19 dicitur Gloria patri &c. quia † versus iste totius trinitatis simplex laus est. Psalmus nāq; bonam operationem significat: qua finita meritò Deo gloria danda est, qui pro omni opere bono laudandus est, & nūc, & semper, sicut laudandus erat in principio, quando cœlum & terram creauit. Sicut enim sibi soli laus est de creatione cœli & terræ: sic & ei laus est de omni opere bono, nunc & semper. In præmisso quidem versu: Sicut erat in prin. &c. multipliciū temporum varietas demonstratur: videlicet, in Sicut erat in prin. præteritum: in & nunc, præsens: in & semper,
24 futurum & æternum: in & in secula seculorum, longitudo magna. Vnde Origeñ. Quoties secula seculorum nominantur, fortasse licet nobis ignotus, tamen à Domino statu-
40 tus aliquis terminus indicatur. † Legitur quòd Ildebrandus prior Cluniacēñ. factus Papa, Gregorius dum in minoribus agens, legationis officio fungeretur, archiepiscopum Ebredun. de simonia accusatum & accusatores omnes corrumpentem ita vt conuinci nō posset, miraculosè conuincit: præcepit enim illi, vt diceret versum Gloria patri &c. Ille verò licet expeditè diceret Gloria patri & filio: tamen & spiritui sancto proferre non potērat: quippè quia in spiritum sanctum peccauerat. Reatum ergo suum confessus, & depositurus mox expeditè & spiritui sancto pro-
21 nuntianit. Et nota, quòd gloria † patri dicitur. xxiiij. vicibus in nocturnis festiuitatis: prout dicetur in sexta parte sub ti. de feria quinta cœnæ Domini: quod fit in honorem xij. Apostolorum, qui sunt xij. horæ Dei, id est, Christi à vero sole illuminatæ: & sunt xij. horæ noctē, id est, Ecclesiam illuminantes: qui Do
22 minū gloriæ in nocte huius seculi prædicauerunt. Tullius † dicit, quòd gloria est frequens de aliquo fama, cum laude, Ambr. dicit, quòd gloria est clara cum laude notitia. Aug. dicit in v. distin. de ciuita. Dei. de gloria seculi, quòd gloria, est iudiciū hominū bene de hominibus opinatum. Et post, gloria patri subijcitur, alleluia: de quo sub titu. de
24 prima dicetur. Hymni † quoq; tā ex institutione Gelasij Papæ, quàm ex approbatione conciliorum Tholetani, & Agatheneñ. de consec. distin. j. de hymnis. & distin. v. conuenit. in singulis diuinis officijs canuntur. Est autē ὕμνος, Græcè, latinè laus Dei, cum cantico vel vox humana in laudē Dei metricè cōposita. Canticū verò est exultatio mentis habita de æternis in vocē humanā prorumpens: quia verò psalmi sunt hymni, vnde & psalteriū, dicitur liber hymnorum: ideò in quibusdā Ecclesijs hymnos non cantant: quod tamen approbandū non est: quoniam non sine causa sunt à sanctis patribus instituti: & præterea non omnis hymnus psalmus est: vt quando nil operando, Deū cum mentis exultatione laudamus, propter quā laudē exprimendā hymnus cantatur. Psalmi vero opera bona significant: vt infrà dice-
24 tur. ¶ Illud † autē notandū est, quòd in diuinis officijs hymni præcedunt psalmos: in nocturnis verò, scilicet in vesperis, cōpletorio, & laudibus matutinis econuersò. Dies enim pertinet ad spirituales, qui habent gaudium conscientiæ: nox pœnitentes, qui habent remorsum conscientiæ: illos exultatio inducit in operationē: quibus dicitur: Cātate ei canticū nouū, bene psallite ei in vociferatione. Psal. 32
Istos per operationē oportet venire ad exultationē. Idcirco in diuinis officijs hymni precedunt psalmos. In nocturnis verò econuersò: in vesperis autē & in prima quo loco hymni canentur vbi dicetur. Rursus stando hymnos cantamus in erectione corporū, ostendentes quòd in laudando Deū corda sursum erecta habere debemus. Veruntamen, nisi mens consonet linguæ, certū est, vocē quantūlibet
25 clamorosam Domino non placere. ¶ † Differentia ergo est inter psalmum, hymnū, & canticum. Nam in psalmo opera, in hymno laus, in

laus, in cantico, mentis exultatio intelligitur: de quo dicetur sub titu. de laudibus matutinis. De his tribus dicit Apostolus ad Colossl. iij. In psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. xciij. dist. cantantes. & in his tribus variatoribus omne genus musicorū accipi potest, prout iam dicetur in no. test. Hilarius Pictauen. episcopus primus hymnorum carmine floruit & post eum Ambro. ideóque hymni Ambrosiani dicuntur: quia eius tēpore plurimùm in Ecclesia Mediolan. cantari cœperunt. Postea verò in Ecclesijs occidentalibus quæcunq; carmina in Dei laudē bene dicuntur, hymni vocantur. Aug. dicit in li. cōfessionum, quòd cum Amb. à Iustina imperatrice Ariana perfidia damnata, persecutionem pateretur, & intra Ecclesiam cum plebe catholica insidijs vrgeretur, instituit hymnos, & psalmos secundum morē orientalium decantari: ne populus mœroris tædio contabesceret, quod ad omnes fuit postmodùm derivatum. Et aduerte, quòd in quibusdam Ecclesijs hymnus natalis Domini, & festorum illius septimanæ sub eodem cantu dicuntur. Ratio est, quoniam sicut membra ad caput,
28 sic sancti se habent ad Christum à quo, ticut à capite influentiæ æternæ beatitudinis participare noscuntur. Quia igitur hoc inchoatum existit in eius natiuitate, & consummatum in resurrectione: quia tūc chirographus damnationis deletus est, & reseratum cœlū, quod tot annis manserat clausum: idcirco eo præcipuè tempore solennitates sanctorum sub cantu solennitatis Christi rationabiliter recoluntur: Hoc autem non contingit in cantu hymnorum paschalis temporis: in quo significatur, quòd sanctorum gloria in ipsis nondum totaliter est perfecta, propter appetitum resurrectionis corporum suorum: &
29 ideò ipsi Christo nondum totaliter conformantur. ¶ Antiphonæ quoq; † in singulis horis ex institutione beati Ambrosij, dicuntur, pro eo quòd beatus Ignatius tertius à beato Petro, Anthiocheus episcopus audisse legitur, in tripartita historia super quendam montem angelorum choros antiphonas canentes. Inde enim græci primò antiphonas cōposuerunt: & eas cum psalmis in choro, quasi in chorea cantari ordinauerunt: qui mos ad vniuersas transiuit Ecclesias: vt iam vbique antiphonæ decantarentur. Dicuntur autem antiphonæ, respectu ad psalmodiam, cui respondent: sicut & responsoria, respectu ad lectionem: vnde & antiphona, dicitur quasi ante
27 psalmum sonans. † Inchoatur enim ante psalmum, qui opus significat: ipsa verò significat charitatis copulam seu mutuam dilectionē, sine qua opus non prodest: & per quam opus incipit meritorium esse. Rectè igitur, secundum eius tonum, melodia psalmi informatur: quia dilectio, opera nostra informat: & secundum hoc, dicitur ab ἀντί, quod est contra, & φωνή quòd est sonus: quia psalmus secundū melodiam eius intonatur: & manus operatur, secundum quod charitatis igniculo excitatur. Psalmus autem antiphonæ intermiscetur, quia fides per dilectionem operatur, Verùm ante psalmum imperfectè, & post perfectè dicitur: quia charitas in via imperfecta habetur, seu hic initiatur: sed in patria per bona opera, quæ hic ex charitate fiunt perficietur: iuxta illud Esa. Viuit Dominus, cuius Esa. 31
ignis in Syon, & caminus in Hierusalem. In præcipuis tamen festiuitatibus, etiam ante psalmum perfectè dicitur, ad notandū, quòd in illis perfectiores in bonis operibus nos exhibere debem⁹. † Inchoatur quoq; ab vno vnius chori, & finitur à pluribus vtriusque chori. Primò, quia charitas ab vno, scilicet Christo incipit: & in membris eius consummatur ab ipso, sicut ipse dicit in euangelio Io. Mandatū nouū do vobis &c. Deus enim Ioan. 13
prior dilexit nos: vnde & nos communiter 1. Ioan. 4
dilectioni eius correspondere debemus. Secundò, ad notandum, quòd vox prædicatorū, quæ semper ad vnitatem tēdit nos monet: vt quod vnusquisq; singulariter operādo, acquirit, alteri per dilectionem portigat: vt si vnus addiscit in scholis, & alter seminat in campo, tempore fructus doctor seminanti doctrinā
29 portigat, & sator doctori panem. ¶ † Cæterū antiphona, post psalmos cōmuniter ab omnibus cantatur: quia de dilectione communi gaudiū surgit. Cantatur etiā à duobus choris alternatim, ad notandū mutuā dilectionem siue charitatē, quæ in paucioribus quàm duobus consistere nequit. Coniungit ergo antiphona duos choros: vt charitas per bonum opus coniungat duos fratres. Ilidorus dicit in
30 lib. vj. ethi. † quòd ἀντίφωνος Græcè, interpretatur latinè vox reciproca: quia duo chori siue de vno ad vnum reciprocando, vicissim melodiarum cantus alternant: quasi duo Se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

raphin duóq, testamenta inuicē sibi conclamantia. Vnde clerici antiphonas cantantes, non vertunt vultus ad altare, sed se adinuicē versis vultibus recipiunt: quod genus canendi græci admouisse traduntur. Est † itaque
31 antiphona, quædam cantilena diuinis laudibus ad recreationē inserta. Nihil enim amplius charitate recreat animos, quæ quia modulando cantatur, mentis iucunditatem signi-
Psal. 46 ficat: iuxta illud Psalmistæ: Psallite sapienter:
Prou. 3 tunc enim iucūditas sapida est, cùm de Deo est. Tunc etiam manus sub pennis sunt. Ezechielis j. & in prouer. Beatus vir, qui inuenit sapientiam & qui affluit prudentia: quia qui habet iocunditatē mentis de æternis, de facili affluit prudentia, id est, bonis operibus, quibus sibi prouidet in futuro. Vel secundū Mosen, antiphona, est quædam vox, qua sibi inuicem angeli colloquuntur. Sex autem antiphonæ quæ diebus feriatis ante psalmos nocturnales dicuntur de psalmis sumuntur &
33 bonorum operum perfectionem, vel sex opera misericordiæ designant: quoniam senarius numerus perfectus est. Illæ verò, quæ dicuntur super benedictus in laudibus: & super magnificat in vesperis: de euangelijs dierum, in quibus dicuntur sumuntur, exceptis illis, quæ in quinta feria dicuntur: prout dicetur in sexta parte, sub quinta feria secundæ
32 dominicæ quadragesimæ. ¶ † Rursus in qui-
Psal. 88 busdam Ecclesijs, in fine antiphonæ sit neuma seu iubilus: quia beatus populus qui scit iubilationem: Est autem neuma seu iubilus,
34 ineffabile gaudium, seu mentis exultatio habita de æternis. Ideóq; in diebus ieiuniorum, & afflictionum non debent fieri: sicut nec in luctu cytharizari: & sit neuma in vnica, & finali litera antiphonæ, ad notandum, quòd laus Dei ineffabilis, & incomprehēsibilis est. Ineffabile nanq; gaudium per πνεῦμα, significatum, quod hic prægustatur, nec penitus exprimi, nec penitus taceri valet: quare meritò Ecclesia verbis obmissis iubilando cum
35 neuma, quasi in admirationem prosilit: ac si dicat, quæ vox, quæ poterit lingua retexere &c. Verba enim hæc non sufficiunt: nec intellectus capit: nec amor etiā dicere finit. Quis enim plenè enarraret, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascē-
Esa. 14 dit? Neumatizādo ergo expressius quodammodo sine verbis dicit, quòd per verba innuat, quantum sit illud cœli gaudium, vbi verba cessabunt: & homines omnia scient. Verūm, quia perfectorum tantum iubilus est in magnis festiuitatibus, nō tā maiores quàm etiam minores exultant: inde est, quòd in quibusdam Ecclesijs in quibus neuma non dicitur, vox non significatiua in vocem significatiuam conuertitur: quia loco iubili & neumæ, trophi & sequentiæ decantantur: ad quas laudes & minores & maiores passim admittuntur: & ideò communiter ab omnibus decantantur. In quibus antiphonis dicatur neuma, seu iubilus, & quare hoc potius fit in tempore paschali: dicetur sub tit. de laudibus matutinis. Iubilus autem diuersa significat: & in diuersis locis in eodem responsorio fæpe fit: prout dicetur in sexta parte sub natali. Item de neuma, quæ fit per allelu Ia, in quarta parte sub allelu Ia dictum est. Item, in quibus antiphonis dicatur allelu Ia, in sequenti parte sub festo natalis dicetur.
33 ¶ † Et nota, quòd neuma, neumæ, sine p. & in fœminino genere, est iubilus: de quo dictum est: sed πνεῦμα, Græcè, scriptum per π. in neutro genere, est spiritus sanctus: vtrunq; tamē pro fœminino sæpe ponitur, in scripturis. Sanè neumæ, quæ in missa fiunt, repræsentant gaudium: quæ potius fieri solent in e, vt in Κύριε, ἐλέησον, vel in a, vt allelu Ia: quàm in alijs vocalibus: ad notandum gaudium spirituale, quod nobis restitutum est in partu virginis, cui facta est mutatio huius nominis Eua, in aue: dicente angelo: Aue Maria, &c. & ibi:
34 Mutans nomen Euæ. Significatio † nanq; huius nominis Euæ, manserat vsq; ad angeli salutationem. Illam autem significationē Adę & Euæ nascentes nisantes exprimunt. Nam fœmina nascens profert e, masculus verò a: vnde versus: & dicunt, e, vel a: quotquot nascuntur ab Eua. Illæ ergo neumæ non significant dolorem, quem nobis attulit transgressio Adæ & Euæ: prout quidam scripserunt: sed gaudium nobis in præmissa salutatione
35 virginis restitutum. ¶ † Rursus considerandum est, quòd ferè vbicunq; in cantu scribitur Hierusalem, neuma producitur: vt cœlestis Hierusalem iubilatio figuretur, exemplum haberur in allelu Ia. Te decet: quod cantatur dominica x. post pente. Idem etiam est quoties allelu Ia duobus versibus insigimus, vt de stola duplici gaudeamus. exemplum est in Allelu Ia: Pascha nostrum, quod dicitur in die resurrectionis, & in allelu Ia

Angelus

Angelus Domini: quod dicitur in sexta feria: tunc sequenti. Vtrunq; enim allelu Ia, duos
37 habet versus, prout gradualia antiqua ostendunt: & sic de alijs. In quibusdam tamen festiuitatibus quidam versiculi in nocturnis antiphonam præcedunt. de quo in sequenti parte, sub dominica de trinitate dicetur. Post antiphonas in singulis horis diurnis & nocturnis, ex institutione Damasi Papæ psalmi ad antiphonę symphoniam canuntur, & significat tempus bonam & diuinā operationem.
Psal. 143 Vnde Dauid: in psalterio decachordo psallam tibi. In tali enim instrumento psallebat, immens, quòd in psalterio spirituali spiritu viuificato per fidem debemus psallere Deo
38 decem legis mandata implendo. Ipse autem
36 † Damasus instituit, vt chori in duas partes diuisi psalmos canerent alternatim: & dicuntur psal. alternatim ad notandum alternam sanctorum, ad bene operandum exhortationem. Priscis nanq; temporibus confusè & quasi in chorea dicebantur: ideóq; sancti patres ordinauerunt, vt alternatim dicerentur, id est, vna pars chori vnum versum, & altera alium diceret. quod beatus Ignatius primus statuisse fertur in Ecclesia Antiochena: pro eo, quòd in visione audiuit angelos antiphonatim psalmos psallentes. de hoc etiam dictum est in prima parte sub tit. de Ecclesia. Dicuntur etiam alternatim, ad notandum quòd alter alterius onus ferre debet. Psalmos quoq; stando, dicimus, ad ostendendum, quòd stantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Israël cum Amalech pugnabat, quandiu Moses manus leuabat, populus vincebat: quando verò manus dimittebat, populus vincebatur. xxxvij. distin. si quis vult. Eleuatio igitur ad standum, significat mentis nostræ deuotionem: vt statu corporis mentis affectionem monstremus: vi delicet nos paratos esse, siue ad domādū carnem, siue ad exercitium operis. Lectiones verò, quæ sunt doctrina nostra, in silentio & sedendo audimus: quoniam doctrinam sedendo, & quiescendo recipimus: vnde eccle-
Eccl. 38 siasticus: Sapientiam scribe in tempore ocij:
Esa. 32 & qui minoratur actu, percipiet eam: Et iterum: verba sapientiæ in silentio, & quiete discuntur. Et propheta ait: Erit cultus iustitiæ silentium. v. q. iiij. in loco. Sanctos quoq; stantes oramus, significantes eos in perpetua lætitia fore. Iuxta illud: Stantes erant pedes no Psal. 121
37 stri in atrijs tuis Hierusalem. ¶ † Sanè in diuinis horis sex psalmi dicuntur, per quos sex opera misericordiæ denotantur, quibus in vinea Domini laborantes intendere debēt: quasi piè, & mundo corde & exerceamus nos: à seruitute Diaboli liberati, ad libertatem vitæ peruenientes: & retributionem diurni denarij recipiemus. Veruntamen sub tribus glorificationibus dicuntur, ad intimandum fidem sanctæ trinitatis, ad quam diuina sunt opera referenda. In vesperis verò quinq; dicuntur: prout ibi dicetur: & sunt psalmi hotarum inuariabiles, prout sub com-
38 pletorio dicetur. ¶ † Illud quoq; prætermittendum non est, quòd vnus atq; idem psalmus in varijs festiuitatibus cantatur: pro eo, quia ibi versus pertinentes ad illas inueniuntur: verbi gratia. In natiuitate Domini cantamus psalmum: Eructauit: propter versum illum: Speciosus forma. Cātamus etiam illum, in festo virginum, propter versum: Adducentur regi virg. &c. & etiam in festo Apostolorum, propter versum: Pro patribus tuis &c. Item psalmus: Quare fremuerunt gentes: cantatur in natiuitate, propter versum: Dominus dixit ad me. Et in passione Domini, propter versum: Astiterunt reges terræ: & sic de alijs. Præterea, vnum & idem vocabulum sæpe diuersimodè accipitur: verbi gratia: Hoc nomen templum significat corpus Christi. vt ibi: Soluite templum hoc. Ali- Ioan. 2
quando significat templum materiale: inde est, quòd psalmum illum: Magnus Dominus &c. cantamus in natiuitate, propter versum illum: Suscepimus Deus &c. intelligimus enim ibi de templo corporis. Cantamus etiam eundem psalmum, in purificatione: & ibi accipimus de materiali templo, in quo fuit eadem die præsentatus. De psalmodia tam nocturna, quàm diurna in suis locis dicetur. ¶ Et not secundum Hiero. de consec. distin. v. non mediocriter: quòd melior est quinque psalmorum cum cordis putitate, & serenitate spirituali, & hilaritate, decantatio, quàm totius psalterij cum anxietate
39 cordis atq; tristitia modulatio. ¶ † Postremò notandum est, quòd psalmi graduales sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascendebatur ad templū Salomonis, quod erat in monte. Hos quin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

decim gradus, vocant quidam canticum graduum: eò quòd in quolibet præmissorũ quindecim graduum singuli psalmi decantabantur: & verbum graduum, casus genitiui est. De dictis gradibus dictum est in prima parte sub tit. de altari. Significati sunt etiam dicti quindecim psalmi, per alios quindecim gradus Ezechielis: quibus visum est ei ascẽdere in ciuitatẽ Dei. de qbus habetur de pœ. dist. ij. dum scientiã. & Ezechielis x. vbi primò habetur de septem gradibus: & posteà de octo. Nẽpe quindenarius numerus, constat ex numero septenario, & octonario: septenarius refertur ad vetus te: quia aliqui septimũ diẽ: septimum mensem, & septimũ annum celebrant: octonarius, ad nouum testamentũ refertur: propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. Quindecim ergo psalmos psallimus, ostendentes, quòd vtrusq; testamẽti præcepta obseruare debemus: quinq; psalmi, quinq; corporis sensus per quos peccamus, significat: & ideò in aliquo illorũ non dicitur Gloria patri: quia illa peccata, quę per quinq; sensus corporis committuntur, nobis non Deo impurare debemus: sed dicitur post illos requiem æternam: quoniam in illis pro defunctis oramus: ac si dicatur: Oramus Domine, ne pro peccatis illis, quæ cõmittuntur corporis sensibus, vita negetur æterna: sed per Dei misericordiam requies concedatur æterna. In sequentibus decẽ psalmis nobis, & nostris proximis, & congregationibus, & prælatis Dei misericordiã imploramus: & gloria patri subiungimus: quia quòd à catena peccatorum absoluimur: quòd te Deũ toto corde perquirimus: quòd tuum decalogum obseruamus: non nobis Domine, non nobis,
Psal. 113 sed nomini tuo glotiam exhibemus. ¶ Rursus numerus decem ex septenario & trinario constat. Trinarius ad præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum spectant: septenarius verò ad præcepta secundæ tabulæ quæ ad proximũ spectant, refertur: ac si dicat quòd decalogus obseruatur, per Deũ est. Versiculi etiã in singulis dicuntur horis. Legitur enim in libro Numeri, quòd dum arca Domini, quæ Ecclesiã figurabat in tabernaculo reponeba
Num. 10 tur, diceba Moses: Reuertere Domine, ad multitudinẽ filiorũ Israël. Sanè reuersio Domini ad Israël, nihil aliud est, quàm vt reuerti faceret Israël ex toto corde ad se. Deus enim, cui omne tẽpus præsens est, non habet ad quos reuertatur: sed intelligitur reuertere, id est fac nos reuerti ad te. Iuxta illũ ergo
40 † more versiculi dicuntur: vt si fortè mentes nostræ cogitando vana præ nimio psalmotũ opere deuiauerunt, audito versu conuertantur ad orientem, id est, ad Christũ qui est no Zach. 6
ster oriens: seu ad mentẽ, secundũ versus significationẽ: qui ab ipsa reuersione nomen traxit: nam dicitur à verto, vertis, & inde est, qd dũ vers. dicitur, ad orientem siue ad altare nos vertimus. Rectè ergo versus, qui significat fructũ boni operis, alta & acuta voce dicitur: ad excitandũ pigros, qui in laudãdo Deũ & intelligẽdo diuina, torpent, vt reuertamur ad cor: vt videlicet eo audito, omnis cogitatio, quæ fortè videndo tẽporalia, foras exijt, reducatur intra nos. ¶ Rursus versus nocturnalis significat: qa ab officio psalmorũ siue à labore, tũc nos vertimur ad officia locationum siue ad quietẽ: vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionẽ sedeat. Vnde versus dicitur à vertendo: de hoc dictũ est in quarta parte sub titu. de graduali. ¶ Et no. quòd in quibusdam Ecclesijs in die dominica post primum nocturnum, dicitur iste versus: Memor fui nocte nominis tui Domine. Post secundũ dicitur. Media nocte surgebam. Post tertium: Exaltate Domine. Primum siquidem versus, scilicet memor fui &c. ad quid Ecclesia de lecto suo surrexit ostendit: quo verò tempore surgendum sit, notat. Secundus, scilicet media nocte, &c. & ad quid surgendum sit ostendit, quod sequitur: ad confitendum nomini tuo. Verùm quidam nolentes mentiri, quia non surgunt in media nocte, loco huius versus, ponunt illum: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Quòd tamen media Psal. 17
nocte surgendum sit, ostendit Dauid dicens: Psal. 118
media nocte &c. & alibi: Præueni in maturitate & clamaui: quod idem est: nam immaturitate vnica est dictio. Vnde & quidam libri habent in maturitate: & sonat in maturitate, quasi tempus non apertum operi. Alia tamẽ litera habet præueni intẽpesta nocte, quia tempestũ apud antiquos idem erat, quod opportunũ, à tẽpore vel à tẽpestate vocabulo dicto. Vnde in antiquis historijs sæpe ita legitur: hoc factũ est in illa tẽpestate, id est, in illo tẽpore: vnde intempestiuũ vel intempestũ, aiũt, tẽpus inopportunũ, id est nocturnis actionibus non opportunũ. Tertius autẽ versus, scilicet exaltare Domine &c. manifestè per

stè pertinet ad nouum testamentum, in quo saluator noster, secũdum humanitatem fuit exaltatus: quidam tamen dicunt tunc: Ego di
Psal. 40 xi Domine miserere mei: quia ad gloriã quæ data est tempore noui testamenti, nõ peruenitur, nisi per remissionem peccatorũ. ¶ † Sed
41 quæritur, quare versiculi in nocturnis ante lectiones dicuntur: in alijs verò horis post capitula? Respondeo in nocturnalibus lectionibus propter earũ vniuersitatem, & magnitudinẽ sedere solemus. Ne igitur propter longam sessionem aut propter lassitudinem, siue otium obliuiscamur doctrinæ Domini, quã lectiones significant, cogitando fortè inania, 44
aut dormiendo, vel confabulando, ideò versu præcedente ad lectiones audiẽdas incitamur. In alijs verò horis, quia nec tot, nec tantæ sunt lectiones, nõ est necesse sedere, nec versiculos præmitti. Vel ideò in alijs horis versus post lectiones dicuntur, ad notandum, quòd propter interualla horarũ doctrina Domini non negligitur. ¶ Rursus versus sæpe à pueris cantatur, ad notandum seruitium nostrũ cum innocentia præstitum, Domino fore gratum. De versiculis, qui in vesperis seu laudibus di-
42 cuntur, sub illis locis dicetur. Et † vide, quia versus debet notare, aut statum temporis aut officij. Statũ temporis notat versus primæ, scilicet Exurge Christe adiua nos: vbi cum dicitur: exurge innuit initium operis. Similiter in versu tertiæ: Adiutor meus esto Domine, ne derelinquas me: cum dicitur, ne derelinquas me. notatur status pugnæ. Similiter in versiculo sextæ, scilicet Dominus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuæ: ibi me 45
collocauit: significatur status perfectus, & perfectionis. In versiculo nonæ, scilicet Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo: status demonstratur frigescentis dilectionis. Statũ quoque temporis innuunt versiculi, qui in passione & resurrectione cantantur. Sed versus vespertinalis, officij statum officij insinuat: vt vespertina oratio &c. & dirigatur Domine oratio &c. Ex quibus verbis colligitur, quòd vespertina oratio actitatur. Post versum sequitur oratio dominica: & post eam preces: de quibus dicetur
43 sub nocturnis. ¶ † Lectiones quoq; in singulis horis, tam nocturnis, quàm diurnis dicuntur. Et dicitur lectio, quia non cantatur, vt Psalmus vel hymnus sed legitur tantũ. Illic enim modulatio, hic sola prononciatio quæritur: Siquidem lectiones nocturnales sunt doctrina nostra: quia per eas docemur opera nostra retorquere ad Deum. Obtinent ergo vicem lectionum, quas doctores faciunt ad ignaros: per eas quoque sanctorũ opera imitamur, & earum cõmemoratione ad Dei laudem compungimur: & ideò, vt præmissum est, sedẽdo, & in silentio audiuntur. Lecturus autem lectionem, ad librum accedens, super gradum ascendit: quia doctor perfectiori vita vulgus transcendere debet. Et à presbytero, vel Episcopo benedictionẽ, tanquã legendi licentiã postulat, dicẽs: Iube Domine benedicere: per
quod principatus † Ecclesiæ, quódque nullus, nisi à maiore iussus, debet in Ecclesia legere, designatur. & dicit, dñe: & nõ Domine: quia solus Deus verè Dominus est. Hinc est, quòd presbyter seu Episcopus nõ à se benedictionem largitur: sed discretè à Deo postulat illam dari dicens: Benedictionem perpetuam tribuat nobis &c. In fine verò dicit: Tu autem Domine miserere &c. Quia tunc sermonem ad Deum dirigit, qui verè Dominus est. ¶ Rursus ideò in principio imperfecto, & syncopato vocabulo pronuntiat: quia tunc ad imperfectum: videlicet ad hominem
sermonem dirigit. Iuxta illud Prophetæ: Im- Psal. 138
perfectum meum viderunt oculi tui. Quod etiam monachi cõmuniter obseruant, dicentes: Domnus abbas. Hac quoq; cõsideratione famuli dominis seruientibus alterũ genu tantùm, scilicet sinistrum flectere debent: per quam partẽ corporalis seruitus significatur, quæ tantùm hominibus & non spiritualibus † debetur: sed in Ecclesia vtrunque genu flectendũ est: nõ alterũ tantùm: ne Iudæis assimilemur. Nam & Christo omne genu flectetur: ad Philippen. ij. c. extrà de immu. eccle. decet. Salomon quidem pro populo orans vtrũque genu in terram figebat, & manus ad cœlũ expandebat: prout legitur iij. Reg. cap. viij. Eadem etiam ratione, nõ est inclinandũ principi seculari, facie rectà, siue secretè sibi loquendo, siue auscultando: sed duntaxat ab aure sinistra, capite flexo. In fine verò perfectè & cõpletè pronũtiat: quia ad perfectũ, & perfecto vocabulo dignũ, videlicet ad Deũ dirigit sermonem. Porrò Episcopo volenti legere & dicenti. Iube domine benedicere nullus minor benedicere debet. xxj. distin. deinde. Vnde & in quibusdã Ecclesijs mihi ei respõdetur: in alijs verò respõdet vnus presby-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter.Ora pro nobis pie pater ad Dominum:& tunc Episcopus dicit:Magnificate Dominum mecũ.Tunc autẽ Episcopus habet perfectè pronũtiare:Iube Dñe benedicere:quoniã ad Deũ,qui perfectus est sermonẽ dirigere intelligitur.¶In nõnullis verò Ecclesijs,legere volẽte Episcopo,sacerdos dicit:Iube Dñe benedi.& ipse Episcopus data benedictione legit.Cum enim legere lectionẽ, nõ sit sacerdotis,vel Episcopi officiũ,sed lectoris:si nullus alius Episcopus vel sacerdos adsit:potest alius inferioris ordinis tanquã lecturus in persona Ecclesiæ dicere:Iube Dñe bene.& ipse sacerdos vel Episcopus lecturus in personã Christi ei reddit benedictionem: vel legat absq; Iube Dñe benedi.In quibusdã Ecclesijs ipse Episcopus dicit: Iube Dñe.& minor cui volũtatiẽ in hoc se ex humilitate subijcit benedicit.ij.quæstio.vij.nõ sum.ij.quæstio.v.
46 mandatis.Lectione † finita,dicit lector:Tu autẽ &c.quod neq; de lectione est, neque ei cõtinuatur:sed ille ad Deũ sermonẽ dirigẽs, se excusat.quasi dicat:Dñe peccaui,legendo forsan modulatè:pronũtians cupidine laudis humanæ:vel captãdo ventũ humani fauoris: & audiẽtes similiter forsan peccauerũt,vanis cogitationibus intẽdentes,vel à lectione auditũ auertẽtes:autẽ pro sed.tu Dñe miserere nostri.Quod verò respondetur à cũctis. Deo gratias:nõ ad Tu autẽ.sed ad lectionẽ refertur.Est enim vox Ecclesiæ Deo gratias exoluentis ac si dicat:Deus pauit nos verbis salutis,quæ sunt cibus animæ: & pro huiusmodi beneficio Deo gratias supple exoluimus.
47 ¶†Rursus pluralitas lectionũ pluralitatẽ significat predicatorũ:qui sunt tẽpore gratiæ, sicut & paucitas in præteritis raritatẽ significat tempore legis. Sed & vicissitudines lectorũ, sunt successiones legatorum, qui dum Iube Dñe benedi.dicũt,licentiã ꝓficiscendi petũt: & dum eis benedicitur,licentia datur:in quo
Rom.10 innuitur,quòd nullus prædicare debeat, nisi missus:quomodo enim prædicabũt,nisi mittantur?Ipsa enim lectio est iniunctæ legationis executio:tu autẽ Dñe,legati reuersio.vbi in eo,quòd misericordia imploratur,innuitur ipsum legationis vel prædicationis officium nõ sine alicuius leuis culpæ pulueregerare posse.Vnde Augu.Verbũ prædicationis secius auditur,quàm dicatur.Prædicator enim per terram ambulat:& difficile est ei,qui per terram ambulat,pedes nullo pulueregerare sordidare:& prædicatorem,cum se bene prædicare senserit, nullius spiritu eleuationis erigi.
¶Et attende, quòd sicut in Ecclesia duo sunt
48 † ordines sapientes,& insipientes:sic duæ sunt lectionũ maneries.In illis enim lectionibus, quæ ad missam legũtur,sapiẽtes instituunnur: in his verò quæ in nocte dicuntur,insipientes eruditũtur:vnde & exponũtur.Et not.ꝙ termi
49 nãtur lectiones quatuor modis.¶Primò†generaliter per tu autẽ.¶Secũdò in aduentu & natiuitate,& in epiphania lectiones de Esaia finiuntur,per hæc dicit Dominus,cõuertimini ad me &c.Qui in natiuitate hoc dicũt, mo uentur ex illo ca.Esaiæ,quod tũc legitur:Pri Esa.9
mo tempore, alleuiata est: vbi dicitur:Et in omnibus his non est auersus furor meus,& populus meus nõ est cõuersus:& ideò Ecclesia hortatur in persona Christi populũ peccatorẽ,vt cõuertatur.Hoc idem etiã fit propter eandem causam,in quibusdã Ecclesijs,quando legitur de Hieremia exprobrante duritiã peccatorũ,qui per pœnitentiã nõ cõuertuntus.Tertio modo lectiones,quæ leguntur in triduo ante pascha,de trenis Hieremię finiuntur,per Hierusalem Hierusa.conuer.&c.,put ibi dicetur.¶Quartò,lectiones pro defunctis finiuntur simpliciter,sine aliquo præmissorũ: in quibusdã tamen Ecclesijs finiũtur per beati mortui,qui in Dño moriuntur:quod sumitur ex fine cuiusdam sermonis,quẽ Augu.de mortuis cõpilauit.¶Hoc etiã not.ꝙ in tertio nocturno legitur euangeliũ,& homilia euangelij eiusdem diei:quia tertius nocturnus designat tẽpus gratiæ,in quo euangeliũ recitatum est:& in quo euangelica prædicatio celebratur:prout in titulo de nocturnis dicetur.
50 ¶†Non est etiã obmittendũ,quòd antiquis temporibus eliminatis hæresibus,quæ veritatem trinitatis impugnabant, sancti patres ad hoc,vt sancta trinitas magis nota esset,ordinauerũt,ꝙ nona lectio semper de trinitate legeretur,& nonũ responsoriũ similiter de eadem cantaretur:& ꝙ etiã in prima feria missa de trinitate diceretur.Quo diutius obseruato,& trinitate cunctis innotescente, Ecclesia lectionẽ de trinitate obmisit.Sed respõsoriũ de trinitate & etiã allelu Ia in missa in dominicis dicbus:vel propter solitũ vsum:vel propter dulcẽ cantilenã in plerisque locis retinuit:& ita nũc impropriè vocatur respõsoriũ. quia lectioni precedenti nõ respõdet.Diurnę verò lectiones à quibusdam,eò quòd breues sunt

sunt,lecticulæ nuncupantur:à pluribus verò capitula,eò ꝙ vt plurimũ de capitibus epistolarũ illorũ dicrum,quibus dicũtur sumuntur.
Hæc siquidẽ post psalmos & antiphonas,in singulis horis dicũtur,prout statutũ est in cõcilio Agathen.de cõsecra.distin.v.cõuenit.qui modus ab Esdra sumptus est: vt præmissum est:& significant capitula doctrina.Ne enim
Nu.21 propter psalmodiã audientiũ animus sibi fastidiũ ingerat,sicut Iudæis,qui mãna fastidiebant,propter quod Deus misit in eos serpentes ignitos,qui eos interficiebãt:ideò præmittitur capitulum,id est,breuis lectio sumpta à
52 re in nocturnalibus † siue diurnalibus lectionibus nõ ꝓnũtiatur author earũ,prout fit in his quæ in missa legũtur?Respõdeo:Iti qui sit per lectionibus & diuinis obsequijs insistũt, vt sunt ministri & domestici Ecclesiæ,earum authorẽ ex ipsis lectionibus agnoscunt:quia igitur illi nocturnalibus lectionibus adsunt officijs,nõ est necesse nomẽ authoris exprimi lectionũ.In missa verò ideò exprimitur quia ibi cõueniũt bubulci,operarij,& agricolæ:vt si quis eorũ fortè pro eo,quòd raro talia audit,incognitã habet historiã,audiat eius authorem qui fortè nõ est ei cognitus: vt ex illius authoritate firmius insigantur verba lectionis in corde.In quibusdã tamẽ nocturnalibus lectionibus quãdoq; author ipsarũ exprimitur:putà in sermonibꝰ & homilijs Gregorij & Augustini,& aliorũ:de quo in procemio septimę partis dicetur.¶Porrò in cõcilio Magũtinẽ. in Burcardo lib.viij.c.laicus.statutũ est,vt laicus in Ecclesia nõ recitet lectionẽ,nec allelu Ia,dicat,nisi psalmos tãtũ & respõsoria,sine allelu Ia.Respõsoria quoq; post lectiones subijciũtur:eũ em per lectiones Doctrinales:per respõsoria verò bona opa significẽtur:rirè pòst lectiões respõsoria subijciũtur,qa ꝓ bona opa doctrinæ respõdere debemus:ne cũ seruo pigro q pecunia Dñi sui abscõdit,in tenebras exteriores mittamur.Di- Luc.19
53 citur nãq; † rñsoriũ:qa lectioni rñdere,id est, cõsonare debet:vt si fortè lectiones sint de actibꝰ Apostolorũ, rñsoria sint similiter de eodem:vnde nonũ responsorium, respondere solet nonæ lectioni:quæ olim erat de trinitate:prout iam dictum est.Hoc tamen fallit in responsorijs de historijs, quæ post euangeliũ in nocturnis cantãtur:quæ euãgelicis lectionibꝰ nõ respõdẽt:de hoc etiã dictũ est in quarta parte sub tit.de graduali.Dicitur quoque rñsoriũ:qa vni cantãti cæteri cõcorditer rñdẽt:Iuxta illud Apostoli j.Co.j.Vt idipsum

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes dicamus,& nō sint in nobis schismata. Cantauit enim vnus,scilicet Christus, & Petrus & cæteri eum fecuti sunt:vel quia choro illud cantanti versus respondetur ab vno. Isidorus dicit quòd Italici responsoria tradiderunt:quæ inde responsorios cantus vocāt: quia alio definēte id alter respōdeat.¶Porrò
54 responsoria nocturnalia † spiritualibus canticis comparantur:dicuntur enim cantica:quia cantantur:sunt spiritualia,quia ex iubilatione spiritualis mentis procedunt.Cantātur verò, vt recitatione lectionum ad superna patriæ concentū mentem nostram incitent subleuari:quod etiam insinuat, Gloria patri.quod in vnoquoque responsorio canitur. Cæterū responsorium ab vno incipit,vt ab alijs concinat, per quod fratris ad fratres exhortatio ad seruiendum Deo intelligitur.Per versum verò respōsorij,qui totus ab vno canitur,singularis ad Deū deprecatio denotatur.Adhuc responsorium cantando quasi per tubam vocem exaltamus,excitando fratres ad altiora, vsque adeò,vt ad laudē sanctæ trinitatis perueniamus: dicentes, Gloria patri & filio &c. Quandoque autem responsorium tres habet versus:prout in sexta parte sub prima dominica de aduentu dicetur. Responsorium quoq; post versum imperfectè recantatur,ad notandum,quòd si in monte,id est,in statu perfectionis saluari non possumus,saltē in segor,
Gene.19 id est,alia via saluemur,in statu videlicet imperfectionis.Adhuc semiplenè siue pro parte repetitur.Ad notandū ea, quæ viuentes facimus imperfecta esse.Et fit primò repetitio à remotiori,quo ad finem:& posteà à minus remoto,& vltimo : Gloria patri & filio dicitur:prout sub dicta dominica de aduentu dicetur.In festiuis verò iterū totū perfectè repetitur:ad notādum lætitiam & perfectionē
55 sanctorū.¶ †Orationes similiter in singulis horis dicuntur,per quas promissio impetranda est:Oratio nanq; petitio est. Nam orare, petere est:sicut exorare,est impetrare.Et secundum Grego.veraciter orare , est amaros in compunctione gemitus,& composita verba sonare:oratio autē Dei misericordiā significat,quæ præcedit & subsequitur hominē in bonis operibus : & ideò dicitur in principio missę & fine.Est autē vltima oratio Domini, ad operatios benedictio. Quòd orationes in fine dicūtur,ab actibus sumitur Apostolorū, qui quando disiungebantur , positis genibus suis orabant.Siquidem oraturus sacerdos,populum salutat,dicens:Dominus vobiscum:& hoc ideò,vt illū animet ad orandū pro ipso, quòd eius oratio sit accepta Deo , quódque Deus gratiā suam sibi donet.oratione autem finita,iterū orat dicens:Dominus vobiscū.de
56 quo sub titulo de prima dicetur.¶ †Et nota, quòd omne officiū præter nocturnū,oratione & benedictione cōcluditur:ad notandum, quòd dum in hoc seculo sumus,necesse habemus presbyterorum orationibus muniri. Et mos est,quando cum famulis Dei familiare habemus colloquiū,cùm ab illis separamur, benedictionē ab eis poscimus.In nocturnis verò hoc nō fit,quia ibi nō fit separatio:sed matutinū,& matutinæ laudes de Deo cōmunctim canuntur.¶ †Porrò licet Deus sit vbiq:
57 tamen sacerdos in altari & in diuinis officijs debet ex institutione Vigilij Papæ versus orientem orare.Vnde in Ecclesijs ostium ab occidente habentibus,missam celebrās,in salutatione ad populū se vertit:quia quos salutamus facie ad faciem,præsentamus:prout in quarta parte sub titulo de salutatione dictū est.& deinde oraturus,se ad orientē cōuertit. In Ecclesijs verò ostia ab oriente habētibus, vt Romæ,nulla est in salutatione necessaria conuersio:sacerdos in illis celebrans,semper ad populū stat cōuersus.Templū quoq; Salomonis,& tabernaculū Mosi,legūtur ab oriente ostia habuisse.Exod.xxxiiij.c. Versus orientem ergo oramus:primò memores,quòd ille qui est splendor lucis æternæ,sedentes in tenebris illuminauit:quoniā visitauit nos oriēs ex alto:de quo legitur:Ecce vir oriēs nomen Marc.1
eius.Cuius argumento,in libro Sapientiæ dicitur:Oportet ad ortū lucis adorare : & non Sapiē.16
quòd diuina maiestas localiter in oriēte consistat : quæ potentialiter & essentialiter est
vbique.Iuxta illud:Cœlum & terram ego im Hier.23
plebo.& Propheta : Si ascendero in cœlū,tu Psal.38
illic es:si descendero ad infernum, ades . sed quia Deum timentibus oritur sol iustitiæ,qui
illuminat omnem hominem venientem in Ioan.1
hunc mundum.¶Secundò ideò versus orientem oramus , vt animus noster se ad potiora conuertere admoneatur. ¶Tertiò , quia qui Deum laudare volunt,non debent ad illum vertere terga. ¶Quartò , secundum Ioannem Damas.qui quatuor sequentes orationes scripsit in quarto libro cap.v.cap.vt patriam nostram nos requirere ostendamus.

¶Quintò,

¶Quintò,vt Christum crucifixum, qui verus est oriens,& ad quem oramus,directè respiciamur.¶Sextò , vt venientem iudicem nos expectare moniti remus. Ait enim idem Damas.ibidem.Deus paradysum secūdum orientem plantauit.vnde hominem transgressum exulem fecit,& ante paradysum ex occidente habitare fecit.antiquam igitur patriā dere linquentes,& ad ipsam aspicientes,Deum ad orientem adoramus. ¶Septimò,quia Dominus crucifixus , ad orientem respiciebat,ideò & nos oramus ad eum respicientes:sed & ipse in cœlum assumptus,ad orientem sursum ferebatur:& ita ipsum Apostoli adorauerunt:&
Actu.1 ita veniet:quemadmodum viderunt eum euntem in cœlum.ipsum igitur expectantes,ad orientem adoramus.Daniel quoque in babylonica captiuitate , & Iudæi similiter versus templum orabant. Augu.tamen ij.distinctio. ecclesiasticarum.dicit , quòd nulla scriptura nos docuit versus orientē orare.Adhuc stantes oramus sanctos prout iam præmissum
58 est,vbi de Psalmis agitur.¶Orandum † autē est in Ecclesia,quæ ad hoc inuenta est,prout in prima parte sub tit.de ecclesia dictum est,
Psal.28 Vnde Psal.lxvij.In Ecclesijs benedicite Do-
Psalm.5 mino Deo de fontibus Israel:& alibi:Adora-
te Dominum in aula sancta eius:& illud:In-
Psal.94 troibo Domine in domum tuam : adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Item præceptum est coram altari:hoc adora
59 bis.Item propheta:Venite,adoremus:& procidamus ante Deum,ploremus coram Domino,qui fecit nos:quia ipse est Dominus Deus noster : Deus,id est,creator.Dominus,id est, redemptor : noster,id est,saluator . Sed cum Deus sit vbique,vt præmissum est,quare potius in templo , quàm alibi est adorandus? Præterea,legitur Ioan.iiij.c.quòd cum mulier Samaritana solutionem quæstionis , quæ de loco adorationis inter Iudæos & Samaritanos sæpe vertebatur,à Christo quæsiuisset:
Ioan.4 Patres (inquit) nostri in monte hoc adorauerunt:& vos dicitis quia Hierosolymis est locus,vbi adorare oportet.Respondit illi Iesus,Mulier,crede mihi quia venit hora:quan
60 do neque in monte hoc , neq; in Hierosolymis.supplēdum est tantū adorabitis patrem sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu,& veritate.quasi dicat,non præfero locū in adorando,vbicunque adoretur Deus,dūtaxat in spiritu,id est,pro spiritualibus,& veritate,id est æternis.Vnde Christus inquit:Tu cum oraueris,intra cubiculum tuum,& clauso ostio,ora patrem tuum. Sed licet vbique sit Deus adorandus:specialiter tamen in Ecclesia : aliòquin fructus tanto studio,tantóq; impendio templum Domini fieret , nisi gratius in eo adorari acceptaret.Vnde Salomon 4.Reg.8
in templo cōstructo , & dedicato orauit ad Dominū,vt quicunque illud ascenderet,pro peccatis suis , vel pro quacunq; tribulatione, clamans ad Dominū,in his,quæ iustè postularet,exaudiretur:quam orationis formā sequitur Ecclesia in oratione,quā dicit in Ecclesiæ dedicatione.Adfuit enim angelis,ibi adorantibus,vt deuotas eorū orationes Domino offerant,secundū illud:In cōspectu angelorum Psal.137
psallā tibi:adorabo ad templū sanctū tuū,ad confitendū nomini tuo Domine.Hinc angelus ad Thobiā:Ego obtuli orationē tuā Do- Tho.10
mino.Requieuit etiā ibi sanctorū reliquiæ: quæ nobis deuotē Deū adorātibus,suis precibus assequuntur:quod nos meritis nostris nō valemus.In plateis verò,& in publico , more Phariſæorum orare à Domino prohibemur. Quod verò Apostolus ad Timotheū, inquit 1.Tim.2
volo vos orare in omni loco,leuantes puras manus,sine ira,ad internā pertinet orationē. In omni enim loco orat , qui per charitatis officia,& opera bona vbique manus cordis mundas ad Deū leuat.Cæterū,adorandus est
59 pater,& filius , & † spiritus sanctus : quoniā omnes & singuli sunt vnus solus , & verus Deus.Licet enim alia persona sit pater , alia filius,& alia spiritus sanctus : tamen patris & filij & spiritus sancti vna est diuinitas,æqualis gloria , coæterna maiestas. Vna igitur & æqualis totius individuæ trinitatis est oratio, de qua sanè potest intelligi,quod ait Dominus:Veri adoratores adorabūt patre,in spiri- Ioan.4
tu,& veritate:nāq; qui Deū veraciter adorat, ipse quidem adorat patrē in spirtu,& veritate,id est,in filio,qui de se dicit:Ego sum via, Ioan.14
veritas,& vita:ego sum,inquit,in patre,& pater in me est : ideò pater adorandus est in filio, & filius in patre , & spiritus sanctus in
60 vtroq.¶Est autē Deus adorandus de † corde puro,cōscientia bona,& fide nō ficta.De 1.Tim.1
corde puro:nō vt quidā faciunt,qui in prosperitate Deum glorificant:sed cum in aduersitate blasphemant,de quibus propheta:Confi Psal.48
tebuntur tibi,dum benefeceris eis:si verò nō fuerint satiati,murmurabunt.de conscientia bona:

Universidad de Deusto
Biblioteca

bona:non vt quidam faciũt,qui cõtra Deum grauissimè peccãt,& postea temerè illi facti
Psal.58 ficant.de quibus Propheta: Peccatori dixit
Psal.49 Deus:quare tu enarras iustitias meas:& assũ
Luc.22 mis testamentum meũ per os tuum.iij.quæ
Esa.29 stio.viij.quod testatur illud vtique testamen
tum,de quo veritas ait:Hic est sanguis meus
noui testamenti.De fide nõ ficta:no,vt qui
dam adorãt,qui rectè dicũt,sed prauè viuũt:
Matt.15 quibus Dominus improperat,dicens:Hic po
pulus labijs me honorat:cor autẽ eorũ lon
gè est à me. Dicunt enim,& nõ faciunt.Ado
randus est itaq; Deus corde, per deuotionẽ
61 ore per confessionem:& opere per vene
* rationem.¶ Sunt autẽ duæ species † adoratio
nis,scilicet *Λατρεία,quæ soli Deo debetur:&
* *Δουλία quæ in quibusdam creaturis adhibe
tur:vt dictum est in quarta parte,sub quarta
particula canonis, super verbo, seruuturis.
Psal.33 ¶ Rursus canonicæ horæ in ipsis horis diei di
1.Thes.5 cendę sunt:nec obstat illud Psalmistæ:Bene
dicam Dominũ in omni tempore: nec illud
Apostoli:Sine intermissione orate:quoniã be
nedicere Dominũ in omni tempore: est illũ
1.Cor.9 semper digna cõuersatione laudare.Sine in
termissione orare, est omnia in Dei laude
seu gloria agere sicut idem Apostolus ait:
Siue mãducatis,siue bibitis,siue aliquid aliud
faciatis,in gloria Dei facite.xxvj.quæstio.vl
tima.nõ obseruetis.Cæterũ orationem salu
tatio præcedit,& sequitur ad illam respõsio:
prout sub prima parte dicetur. ¶ Finaliter au
tem post orationẽ dicitur:Benedicamus Do
62 mino:quod † sumptũ est de Apostolo,vel de
Psalmo,vel de Hymno trium puerorũ:vbi di
citur:Benedicamus patrem & filiũ &c.Et di
citur quandoq; à pueris,qui sunt imperfectæ
Psal.38 ætatis,ad notandum omnia opera nostra im
perfecta esse,iuxta illud:Imperfectum meũ
viderũt oculi tui &c.de cõsecra.distin.iij.tu
lerunt.& quòd omnis laus nostra,puerilis &
imperfecta est ad comparationem Dei,quẽ
laudamus:quicquid enim hic dici potest,mi
nus à laude Dei est.Ac si dicat Ecclesia:lauda
mus: sed laudando non sufficimus: quia su
Psal.63 pereminentia Dei eloquiũ nostrũ,& intelle
ctum superat:quia accedet homo ad cor altũ,
& exaltabitur Deus.Vnde ab omnibus conse
quẽter dicitur:Deo gratias:quasi placet,sicut
pium est in Dei laude superari.Dicitur etiã à
pueris,ad notandũ,quòd solũ pueri,id est,pu
ri à malitia, dignè laudant Deum & gratias
agunt.Dicitur etiam quãdoq; à maioribus ad
significandũ,qs in æterna beatitudine,cũ Do
mino perfecti erimus laudatores:quia in hac
vita nõ possumus esse perfecti.¶ Rursus post
suffragia,dicitur alia oratio, quæ misericor
diam Dei significat:quę precedit & subsequi
tur hominem in bonis operibus. Dicitur etiã
iterũ:Benedicamus:& Deo gratias:quia sicut
Dominus postquã iterũ posit resurrectionem Matt.28
suã salutauit discipulos suos, benedixit eis:&
illi gratias referendo,illũ adorauerunt:ita &
presbyter vel alius iterũ dicta oratione,dicit:
Benedicamus Domino: & est subaudiendũ:
cuius membra sumus,& in quo benedicimus,
63 & etiam benedicit. † Chorus verò gratias
agens,dicit:Deo gratias:quod sumptũ est de
Apostolo:per quod significatur, quòd vsq; in
finem vitæ nostræ innocentiã debemus ser
uare:& Deo benedicere,ei pro beneficijs gra
tias exoluendo.vel benedicamus: Domino,
cum Deo gratias,est laus finalis,& exultatio
ineffabilis:quæ erit in gloria,cum gratiarum
actione:vel Deo gratias,est de consummato
cursu gratiarũ actio:de hoc etiam dictum est
in quarta parte sub titulo de oratione nouis
sima.Sed videtur,quòd potius debet respon
deri:Amen,id est,fiat,seu ita sit,scilicet quòd
Deus sit benedictus:sed respõdetur Deo gra
tias,vt notetur, quòd hoc ipsum, quod Deo
benedicimus,ab ipso Deo habemus.¶ Porrò,
64 quia † quãdiu viuimus, in lubrico positi su
mus: & à dæmonibus impugnamur: quare
semper sanctorũ suffragijs indigemus:idcir
co in plerisq; Ecclesijs in singulis horis post
Benedicamus,suffragia sanctorũ subijciuntur.
Et nota,quòd quia totũ tempus à natiuitate
Domini,vsq; ad festum purificationis,est de
infantia saluatoris:ideò vt quidã dicunt,non
debẽt fieri tũc cõmemorationes, præsertim
de cruce:Iuxta illud:Nõ coques hœdũ in la
cte matris suæ:nec etiam à dominica,de pas
sione vsq; in sabbatũ, post penteco.vt ibi di
cetur.¶ Hoc etiam sciendũ est, quòd quia Pe
trus & Paulus in vita,& in morte nõ sunt se
parati,prout cantat Ecclesia:ideò nec in com
memorationibus separantur,quæ simul fiunt
& cõmuniter de vtroq;.¶ Vltimò notandum
65 est,quòd cantandi † vsus à veteri testamẽto
sumpsit initiũ:sicut in Esdra legitur:de quo in
parte secunda sub titulo de cantore: & ita in
iij.parte sub titulo de alleluia dictum est.&
Eccle.c.xlvij.Dedit illis contra inimicos po- Psal.32
tentiam,

tentiam,& stare fecit contra altare cantores,
& in sono eorũ dulces fecit modulos:& Psal.
Cantate ei canticũ nouum: bene psallite ei,
in vociferatione. Celebratur itaq; ei cantus,
vt ostẽdatur homines debere refundere gra
tias,& laudes Deo: dum manibus cæterisq;
membris satagunt agere opera, quibus va
leant Deo placere.Vium tamen cantãdi qui
dam reprobãt:prout dictum est in procemio
quartæ partis. Ordinem cantilenæ in diurnis,
siue in nocturnis horis creditur beatus Gre
go.plenaria ordinatione distribuisse:cũ multi
& ante,& post eum,orationes,antiphonas,&
66 responsoria composuerint.¶ Et † not.secun
dum Hug.de S. Victore, quòd tres sunt
species sonorũ: qui tres modulos faciunt:fit
enim sonus pulsu,flatu,& voce: pulsus perti
net ad citharã:flatus ad tubã,& organũ: vox
verò ad cantum.Hæc genera musicorum an
tiquus populus in laude Dei exercebat: hæc
autẽ cõsonantia sonorũ assignari potest con
cordiæ morũ:si ad pulsum citharæ manuum
operatio,ad flatum organi, mentis deuotio,
ad cantũ vocis,sermonis exhortatio referan
tur.Bernar.inquit:Quid prodest dulcedo vo
cis,sine dulcedine cordis?frangis vocem,fran
ge & voluntatem:serua consonantiã vocum:
serua concordiam morũ:vt per exemplũ con
cordes proximo:per voluntatem Deo:& per
obedientiam magistro.De organo, dictum
est in quarta parte sub titu.de sanctis. ¶ Rur
67 sus † hoc triplex genus musicorũ ad triplicẽ
differentiã beneficij ecclesiastici refertur,se
cundum Richard. Episcopũ Cremoñ.in mi
trali.Nam ipsum officium Ecclesiæ consistit
in Psalmis,in cantu, & lectionibus. Primum
musicorũ genus,est quod sit pulsu digitorũ:
vt in psalterio & similibus: & ad id pertinet
Psal.150 psalmodia.Iuxta illud:Laudate eum in psalte
rio & cithara. Dicitur enim psalterium, à
* *ψάλλω,græcè,quod est tãgere, siue pulsã
re latine. Secundũ est quod sit voce, scilicet
humana:& ad istud pertinent lectiones:vnde
Psalmista:Bene psallite ei, in vociferatione.
Et apostolus lectionem,vocem vocauit: di
Actu.13 cens:Ignorantes Iesum,& vocem prophetã
rum,quæ per sabbatum leguntur.Tertiũ est,
quod sit flatu sicut in tuba:& ad istud perti
net cantus:vnde Psalmista: Laudate eum in
Psal.150 sono tubæ.Sanè rationabiles diuersorum so
norum concentus, & concordium varietate
compactam bene,& ordinatè,ciuitatis vnita
68 tem significat.Suauis verò cantus fit ex diuer
sis,sed nõ ex aduersis vocibus.¶ Rursus † can
tus in Ecclesia,lætitiam cœli significat:voces
verò graues acutæ & superacutæ innuunt tri
bus modis prædicandum esse tribus Ecclesię
ordinibus:propter tricesimum, sexagesimũ,
& centesimum fructum:vel iuxta tria volu
mina Salomonis,significat ordinem incipien
tium proficientium,& perfectorum:de cho
ro dictum est in prima parte sub titulo de
69 Ecclesia.¶ Sanè † statutũ est in concilio To
letañ.& Gerundeñ.de consecra.distin.ij.insti
tutio.& distin.j.altaria.& xij.distin.c.fin.quòd
tam missæ ordo,quàm psallendi & ministran
di consuetudo seruetur in omnibus Ecclesijs,
quæ in Ecclesia metropolitana seruatur.
Abbatibus quoque vel monachis curam ani
marum habentibus,non licet publica officia
aliter celebrare,quàm in Ecclesiã episcopa
li:quãuis Augustin.dicat xij.distinctione.illa.
Quod neque contra fidem,neque contra bo
nos mores esse cognoscitur indifferenter ha
bendum esse:& in ecclesiasticis sacramentis
sit de iure consuetudo seruanda.de consecra
tione.distinctione iiij.de cœna.extrà de cele.
miss.c.penul.xij.distinctione.catholica.

ADNOTATIO.

* COMPOSITA. *Hymnorum usus fuit in nouo Testamento,vt testatur beatus Au gusti.& patet Matthæi c.xxvj. ad Ephes. v. Quod & Concilium Toletanum confir mauit,concil.iiij.c.xij.Et Eusebius lib.j.ca. xvj. & xvij.refert in singulis locis conse cratam orationis Domum,quæ appellaba tur* Σεμνεῖον *uel* μοναστήριον. N. D.

ADNOTATIO.

* *Ψάλλω. Theodoritus scribit lib.v.cap. xxxij.temporibus Constantij imperatoris, Flauianum & Diodorum eo tempore ad uersus Arrianos multum pro dogmatibus Christianis laborantes, primos psallẽtium choros in duas partes diuisisse: & tandem Dauidicam melodiã cantare docuisse:idque in Antiochia primùm fieri cœpisse:& di sperſum ad terminos totius orbis peruenisse.*

nisse. Similiter & in singulis choris uni ex ipsis hoc datum fuit munus, ut quod canendum erat, prior ordiretur, reliqui succinerent. Quæ consuetudo tempore Basilij magni fuit: ut patet ex eius epistola ad clericos ecclesiæ Neocæsar. Quod etiam hodie Ecclesia Christiana obseruat. N. DOARD.

SVMMA.

1 Officij celebrãdi tempus, quãdo incipiat.
2 Officium nocturnum, media nocte celebrandum, quinque de causis.
3 Ecclesiæ ministri, in primitiua Ecclesia, ter noctu interpellatim surgebant ad diuinum officium.
4 Hostes Ecclesiæ, quatuor.
5 Noctis vigiliæ, quatuor.
6 Officium nocturnum, quare in quatuor partes est diuisum.
7 Nocturna, quid.
8 Ecclesiam ingredientes, cur ad altare nosmet inclinemus.
9 Officium nocturnum vnde auspicetur sacerdos.
10 Inuitatorium, quid significet. Et qua voce dicatur. nu. 11.
12 Inuitatorium, cur aliquando integrè, aliquando imperfectè reperitur.
13 Hymnus cur sequatur inuitatorium.
14 Oratio dominica, post versus, in officio dicitur. Et quæ partes sequantur illam. Et quorsum. nu. 15.
16 Nocturnos tres aliquando, aliquãdo vnũ tantùm dicimus. Et quã id fiat.
17 Excubiæ tres interpellatæ, in primitiua Ecclesia.
18 Officiũ dominicale, in primo nocturno. Et quid primũ nocturnũ referat. nu. 19.
20 Patrum veteris testamenti adaptatio, cũ Psalmo primi nocturni Dominicæ. & per nu. 21. 22.
23 Nocturnum secundum dominicæ, denotat tres ordines sub lege Mosaica. Et quid in tertio recolamus. nu. 24.
25 Ordines tres sub lege euangelica.
26 Piculnea euangelica, & eius expositio.
27 Nocturna serialia, & eorum forma. & nume. 28.
29 Nocturnorum diæta.
30 Campanæ pulsantur, vbi cantatur: Te Deum lauda. Et quid ibipsum. Et quinam hymnum illum composuerint. nu. 31.
32 Benedicti institutio, circa diuinum officium.
33 Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.
34 Monachi, cur dominicam orationem dicant sublata voce, in diuino officio.
35 Monachi, cur se toto corpore, ab occidente ad orientem commouent.
36 Monachorũ ordo, figuram Cherubin tenent, velatorum sex alis.
37 Monachorum cucula, vnde sumpta.

De Nocturnis. CAP. III.

1 Licet ecclesiastica † officia à vesperis inciptant. Iuxta illud: De vespera in vesperam, celebrabitis sabbata vestra: extrà de ferijs. cap. ij. quia tamen ordo conueniens est, vt à tenebris procedamus in lucem & non econuersò: ideò à noctis officio inchoëmus. Tempus autem nocturnũ, significat vitam nostram in peccatis. Nocturnum officium, nostri exilij seruitũ: nam laus matutina pœnitentiæ suffragium, per quam tendimus ad lucis gaudium, & libertatis. Vel tempus ante nocturnum, significat tempus ante legem mortis, in quo omnes silebant à laudibus Dei. Tempus nocturnum, significat tempus legis datæ Mosi. Tempus laudis matutinæ significat tempus gratiæ à resurrectione, vsque ad finem mundum quo tempore Deũ laudare tenemur de bonis naturæ, quę in illa hora nobis cõtulit creando: de bonis gratiæ, quæ in illa nobis contulit, resurgendo: & de bonis gloriæ, quæ in ea nobis dabit resuscitando. ¶ Sanè nocturnale † officium media nocte canitur, propter quinque rationes. Primò, quia primogenita Ægypti de nocte interfecta sunt: & primogenita Israëlis saluata. Exo. xij. vt igitur Dominus seruet nobis primogenita nostra, id est, hæreditatem regni cœlestis, quã nobis primogenitus Dei filius acquisiuit, ideò ei canimus officium nocturnale, ne simus, sicut Esau, qui pro edulio lenticulæ ruffæ perdidit primogenita sua. vij. q. j. quàm periculosum. Secundò, quia Dei filius fuit media nocte natus. iuxta illud Sapientiæ. ca. xix. dum medium silentium tenerent omnia, & nox &c. vsque à regalibus sedibus venit Iesus fi. tu. vt ergo ipsius natiuitati gratissimus, eum de nocte laudamus: & gratias de ipsius natiuitate agimus. Tertiò, quia Christus in nocte hac hora captus, & illusus est Mat. 25 Luc. 22 à Iudæis: ea etiam hora spoliauit infernum, largè noctẽ accipiendo, scilicet: ante lucem mane verò surrexit: media etiam nocte, ad iudicium venturus asseritur. Vnde statutum fuit, vt in die vigiliarum paschæ ante noctis medium, dimittere non liceat populos expectantes Christi aduentum: vt dicetur in vj. parte, sub sabbato sancto. Ideò hac hora Deum laudamus gratias agentes de ipsius captione, & patruin liberatione: eius etiam 4 aduentum solicitè expectantes. Quareò, vt noctes delictorum nostrorum illuminarentur. Vnde Paulus & Sylas in vinculis existentes, media nocte orantes, hymnum cunctis audientibus dixisse, memorantur: vbi terremotu facto repentè ianua sponte patefacta est: & eorũ vincula ilico sunt soluta. ¶ Quintò, propter carnis illecebras, psallendo & orãdo hebdomadas: quia sicut dicitur Eccle. xviij. Vigilia honestatis, domat carnes. ¶ Sciẽ 3 dum † autem est, quòd in primitiua Ecclesia ministri Ecclesiæ ter de nocte interpollatim surgebant, ad diuinum officium celebrandum: tria in hoc tempora designantes, videlicet tempus ante legẽ, tempus sub lege, & tempus gratiæ. Surgebant enim primò, circa primum somnum: quando vulgus solet ire 5 dormitum: secundò, circa mediam noctem: tertiò paululum ante diem: sic ordinantes, vt officium nocturnum, & finitæ lectiones cum suis responsorijs perlectæ essent, prius, quàm lucesceret: apparente verò aurora pulsatis Luc. 2 campanis cantabant: Te Deum laudamus: & matutinas laudes. Ad primum nocturnum pontifex & ministri Ecclesiæ surgebant. quæ sine inuitatorio cantabatur, pro eo, quia nullus ad hãc inuitabatur. Et vocabatur vigilia: quia habuit initium à pastoribus vigilias noctis 6 super greges suos seruantibus. In præcipuis tamen solennitatibus populus tota nocte, in diei laudibus persistebat: sed illud sublatum est: & ieiunium loco illius vigiliæ ordinatum: prout dicetur in sexta parte sub quarta feria tertiæ hebdomadæ, de aduentu. Ad secundum nocturnum surgebant ministri simul, & coniugati, tam mulieres, quàm viri: quæ cum inuitatorio dicebatur, ad significandum angelos inuitantes pastores, ad videndum regem natum. Ad tertium surgebant Luc. 2 omnes communiter: sed posteà algescente charitate, cum omnes tam ministri Ecclesiæ, quàm populus surgere ad nocturnum officium pigritarent, statutum est, vt omnes media nocte surgerent: iuxta illud prophetæ: Media nocte surgebam &c. Et totum noctis Psal. 118 officium continuè cantaretur. & plures adhuc illa hora surgunt. Quia verò quidam nocturnis delitijs plus, quàm Dei seruitijs vacantes, institutionem huiusmodi non seruabant, consequenter statutum est vt saltem tempore primi nocturni omnes surgant. ¶ † Potest etiam dici, quòd quatuor sunt Ecclesiæ hostes: superiores, id est, dæmones, malignantes, inferiores, id est homines aduersantes: interiores, id est, concupiscentiæ carnales: & exteriores, id est, illecebræ seculares. ¶ De primis inquit Apostolus Ephe. vj. Non est vobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. ¶ De secundis Psalmista: Psal. 127 Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem sibi. ¶ De Gal. 6 tertijs Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus etiã aduersus carnem. ¶ De quartis Ioan. Nolite diligere mundum, neq; 1. Ioan. 2 ea, quæ sunt in mundo: quia quicquid est in mundo, aut est cõcupiscentia carnis, aut oculorum, aut superbia vitæ. Aduersus hos quatuor hostes rectores Ecclesiæ debent † quatuor noctis vigilias solicitè custodire: nam pastores custodiebant vigilias noctis supra gregem suum, vt dicitur conticinium, gallicinium intempestum, & antelucinium, in quibus obsessæ ciuitatis custodes, vigiliant alternatim. Primam ergo vigiliam custodire debent, contra fallacias primorum hostium: secundam, contra versutiam secundorum: tertiam, contra tertias: quartam, contra quartas. Et ideò nocturnum officium in quatuor † est partes distinctum, scilicet in tres nocturnos, & matutinas laudes, quod per quatuor noctis vigilias contra dictas quatuor hostium persecutiones, antiquitus Ecclesia decantabat. Porrò in memoriam illius laudabilis consuetudinis & deuotionis antiquorum, in tempore æstiuali celebrat Ecclesia nocturnum officium, in tempore primæ nocturnæ: licet quandoq; tempestiuis) quod quidam vigilias sub antiquo nomine vocant) & specialiter in festiuitatibus beatorum Ioannis baptistæ, Petri, & Pauli, & assumptionis

Universidad de Deusto Biblioteca

nis beatæ Mariæ: quæ sunt præcipuę illius temporis solennitates: & hoc facere incipiũt in ipso festo beati Ioannis hîc in crepusculo, pro eo, quòd ipse fuit finis veteris testamenti, & initium noui. Romani etiam adhuc in præcipuis festiuitatibus totius anni, in sero dicunt tres psalmos, & tres lectiones, quos vigilias vocant: & in nocturnis idem repetunt: & totum officium matutinum perficiunt. Rursus in memoriam dictæ deuotionis antiquorum ter in nocte surgẽtium, tres nocturnos dicimus: qui & inde nomen & origi-
7 nem habuerunt. Et † nota, quòd nocturna, næ, ponitur pro hora: sed nocturni nocturnorum pro officio: vel nocturna, nocturnæ, est collectio psalmorum, qui dicuntur ante lectiones in dominica: vel in festis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora, in quibus psalmi cantantur. Nocturni, nocturnorum, dicuntur nouem psalmi, & nouẽ lectiones cum suis responsorijs in solennitatibus. Sanè per noturnas excubias diaboli vitamus insidias: & ideò nocte surgentes, currimus, campanis auditis, ad Ecclesiam, veluti exercitus ad militiam audito clangore tubarum. Aulam igitur regiam, id est, Ecclesiam
8 †ingredientes ad altare inclinamus: quę quasi regem milites adoramus: æterni enim regis milites sumus. Inclinantes autem, trinam facimus orationem, dicentes ter: Pater noster &c. sermonem ad patrem & filium, & ad spiritum sanctum dirigentes, cum ad patrem loquimur: ad medium altaris intẽtione cordis, & statu corporis nos præsentamus, propter patris potentiam, & nostram perseuerantiam: cùm ad filium loquimur, ad sinistrã altaris partem nos cõuertimus: propter ipsius exinanitionem, & nostri lapsus offensionem: cum ad spiritum sanctum, ad altaris dexrram transimus, propter ipsius benignitatem, & nostram gratiæ consecutionem. Quidam tamen adhuc habent speciales orationes: deinde quidem psalmos graduales incipiunt: de quibus dictũ est in procemio huius partis: Sacer
9 dos† itaq; nocturnum inchoans officium, à
Apoc. 1 Domino, qui est α, & ω, id est, principium & finis: & bonorum largitor, omnium incipit & quoniam scriptum est Ioan. xv. Sine me nihil potestis facere: etiam os aperiri petit,
Exe. 2 ante omnia fiducialiter ab eo, qui dicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: vt ei os aperiat ad dignè ipsum laudandum, dicens: Domine labia mea aperies: & os meũ annũtia. &c. quia non est speciosa laus Dei in ore peccatoris: nisi ipse in laudem Dei sui ipsius os aperire dignetur: Iuxta prophetam iij. q. viij. §. quod testatur. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Finit etiam hoc officium in ipso Deo, dum dicitur: Deo gratias. vt initium & finis circulariter referantur ad eum, qui est α, & ω, & quod dicitur: Aperies ponitur tempus pro tempore, id est, aperi. Rursus petit Apoc. 1
sua labia aperiri: quoniam pridem in completorio nos Deo commendauimus: & os & pectus signo crucis munientes, conclusimus: quare meritò nunc eum precamur, vt labia clausa aperiat, ad laudandum. Chorus verò ad notandum harmoniam, non mutata persona respondens, dicit: Et os meum annuntiabit laudem tuam: est enim verè harmonia: vt sit credentium cor vnum, & anima vna. Act. iiij. & in natali vnitate Deus laudatur: quia verò diabolus Dei laudem abhorret, propter quod Deum laudare volentem, fatagit impedire: nam contemptus Pharao, id est, diabolus surgit in scandala: ideò Ecclesia, ne succumbat statim impetrata loquendi licentia, orat, dicens alta voce: Deus in adiutorium meum intende. Chorus autem respondet, dicens: Domine ad adiuuãdum me festina &c.
10 ¶ †Sanè præmissis duobus habitis, videlicet gratia, per quam os aperitur: & diabolo per auxilium Dei repulso: nihil aliud restat, nisi laudare. vnde statim Ecclesia laudans subijcit, Gloria patri &c. de quo in procemio dictum est. Verum, quia non sufficit Deum laudare, nisi etiam ad laudandum alios inuitemus: vt qui audit, dicat: Veni. Apoc. vltimo: extrà de fac. vnc. c. vnico. & cortina cortinam trahat. Exo. xx. ideò sequitur inuitatorium & inuitatorius Psal. Venite exultemus. vbi multiplex causa redditur, quare Deo exultare & iubilare debemus, dum ibi dicitur. Quoniam Deus magnus &c. & vltimò assignatur causa scilicet ne ingrati simus, sicut Iudæi, qui propter suam ingratitudinem & malitiam terrã promissionis non intrauerunt: vnde dicitur ibi: Si introibunt in requiem meam. q.d. non.
11 Inuitatorium† autem alta voce dicitur: quasi mater Ecclesiam per illud inuitet homines ad confitendum Domino. Iuxta illud: venite filij, audite me, quod notat secundus versus. Præoccupemus &c. Hinc est, quòd in quibusdam

Psal. 50
Psal. 49
Psal. 94
Psal. 33

dam Ecclesijs iacentes, ad orationẽ ante matutinũ ante singula altaria statim cum audiũt cantari: Venite exultemus. chorum intrant. Incipiẽs enim inuitatorium, est quasi præco, tanquã tuba exaltans vocem suam. Præmittitur quoq; inuitatorio vox humilis: sed cum venit ad psalmũ inuitatoriũ, exaltatur: quia Ecclesia primò secretè, quasi ostio clauso, laudat Deum, propter se: sed posteà manifestè propter alios, vt ardor accendat proxi-
14 culi de quibus in procemio dictũ est. † Post versus, ante lectiones, per quas doctrinã habemus, dicitur oratio dominica. ¶ Primò, ad notandum, quòd qui eget sapientia, & intellectu doctrinæ, postuler illã à Deo, qui se-
Iac. 1 cundũ beatũ Iacobũ, dat affluẽter omnibus, & nõ improperat. ¶ Secũdò, vt ipsius orationis auxilio proficiat in nobis versus intentio.
Esa. 58 ¶ Tertiò, vt per illã diaboli tẽtationes pellatur. Ille enim sentiẽs nos velle lectiones legere, in quibus sanctorum victoriæ contra ipsum habitæ legũtur, fatagit nox actius impugnare: vnde nos illa oratione munimus. Di-
12 citur autẽ secretè, per quod secretũ regis cõciliũ intelligitur: vt propositæ similitudinis prosequamur exẽplũ, & vt diligentius capiatur: vel qa in ea loquimur Deo. Vltima tamẽ pars patẽter concluditur, vt pateat adquid oratio ipsa dicatur, scilicet ne lector per phãtasiã tẽtationũ efferatur: & auditor lectionis intellectu, & profectu fraudetur: de hoc
15 sub ti. de prima dicetur. † Per preces verò, quę dominicã orationẽ ante lectiones sequũtur: imploratur sanctorũ intercessio, ad obtinendũ quod in ipsã oratiõe postulatur. Oramus eũ Luc. 10
Dñm, vt mittat operarios in messem suã & aperiat cor nostrũ in lege sua, & in præceptis suis, ne semẽ verbũ Dei, qđ audituri sumus, aut volucres comedãt, aut spinę suffocẽt: aut in petra, quæ nõ habet humorẽ, arescat, cõse quẽter lectiões, q̃ sunt doctrina, subijciũtur: & post lectiones, responsoria, quæ bona opera significãt: de qbus in procemio dictũ est. Illud
16 autẽ cõsiderãdũ, est † q̃ in diebus festiuis, & dominicis, tres dicimus nocturnos: in pfestis, vnũ, siquidẽ in triũ nocturnorũ officijs tria tẽpora repræsentamus, scilicet tẽpus ante legem: tẽpus sub lege, & tẽpus Gratię: quorum quodlibet tribus distinctionibus variatur. Tẽpus ante legem, has distinctiones habuit: prima fuit ab Adã, vsq; ad Noẽ: secũda à Noẽ, vsq; ad Abrahã: tertia ab Abrahã, vsq; ad Mosen. Tẽpus sub lege has distinctiones habuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima à Moſe,vſq; ad Dauid:ſecunda à Dauid, vſq; ad tranſmigrationem Babylonis:tertia à tranſmigratione Babylonis,vſq; ad Chriſtum.Tempus verò gratiæ has diſtinctiones habuit: prima diſtinctio fuit Apoſtolicæ & euangelicæ prædicationis: Secunda, tempus impugnationis per hęreſes emergentes: Tertia, tempus pacis, quando videlicet hæreſes eliminatæ ſunt. Rectè autem tres nocturni, patres ſeu fideles vtriuſq; temporis ſignificant:qui vigilantes per Dei laudem ad æternam perueniunt laudem: vnde Apoſtolus ad Rom. 14 2. Cor. 6 1. The. 4 Cor. j. Omnes ſtabimus ante tribunal iudicis:& nos, qui viuimus, & qui reſidui ſumus, non præueniemus eos,qui dormierunt.Quia ergo illi,bonis inſiſtentes operibus, bene vigilauerunt, meritò & nos, vt eorum meritis trinitati placere,& nouem ordinibus angelorum ſociari poſſimus, in nocturnali officio ſub antiphonarum,pſalmorum,verſuum, lectionum, reſponſoriorum nouenario, Deo laudes canimus: antiphonæ ad dilectionem: pſalmi,ad actionem:verſus,ad exercitationē: lectiones, ad Dei cognitionem:reſponſoria, ad gaudium, & eantum pertinent angelorū. Nauenarij verò antiphonarum, pſalmorum, lectionum, & reſponſoriotum, pro eodem accipiuntur, quantum ad noſtram ſignificationem. De hoc etiam dicetur in ſexta parte ſub feſto natalis: & ſub fer.v.cœnæ Domini. & ſub tit.de ſeptem diebus poſt paſcha. In quibuſdam tamen Eccleſijs, quando dicitur: Te deum lau. nouum reſponſorium non dicitur. Præmiſſas ſtaq; trium temporum nouē diuerſitates, ſeu dictinctiones inuenimus in nocturnis ſolennitatum ſanctorum & dominicarum: in ſolennitatibus enim ſanctorum tres nocturnos celebrantes: imitamur excubias cœleſtis Hieruſalem, quæ ædificatur, vt Pſal.121 ciuitas:& conſeruatur per angelorum excubias,qui ter trinas diſtinguunt, id eſt, ter tria trinitati concinunt: ſic & nos, qui in illam credimus,tres nocturnos celebramus. ¶ Imi- 17 tamur † etiam in hoc primitiuæ Eccleſiæ tres interpollatas excubias, quæ ter in nocte ſurgebant ad confitendum Domino:vt præmiſſum eſt.Siquidem canimus nouem lectiones: nouem pſalmos:nouem antiphonas:& nouē reſpōſoria:videlicet in vtroq; nocturno tres, ſiue tria, ad notandum omnes electos, qui fuerant ante legem, ſub lege, & ſub gratia, aſſociatos eſſe in cognitione ſanctæ trinitatis,nouem ordinibus angelorum: & in cœlis ipſi trinitati congaudere,& vſq; in fine ſociabuntur.Sicut autem angeli priores electi fuerunt: ita & pſalmi lectiones præcedunt. In dominicis quoq; diebus,in quibus aliud feſtū non occurrit, tres nocturnos celebramus. 18 ¶ † Et dicuntur in primo nocturno duodecim pſalmi, & tres antiphonæ:quarum quælibet reſpondet quatuor pſalmis:& in pleriſq; locis, vnum Gloria patri: quatuor pſalmis reſpōdet.Sanè dominicam diem, Dominus ſuæ reſurrectione glorificauit, & in ea angelorum conſortia promeruimus. Vnde dominica nox,dominicam reſurrectionem nobis ad memoriam reducer:& etiam reſurrectionem omnium fidelium, qui ab initio mundi fuerunt,& vſq; ad finem ſeculi futuri ſunt: quia in reſurrectione Domini omnium electorū reſurrectio ſignificata eſt. ¶ † Primum no- 19 cturnum recolit tempus ante legē: ſcilicet tempus legis naturalis.Duodecimus pſalmus illius recolit reſurrectionem omnium ſanctorum illius temporis præſertim duodecim patriarcharum, qui tunc maximè viguerunt, & vigilauerunt, à quibus populus Domini in duodecim tribus fuit propagatus: qui fuit Domino populus peculiaris:ſicut in tempore gratiæ duodecim Apoſtoli præ cæteris præfulſerunt. Quaternarius pſalmorum numerus, quatuor principales ſeu cardinales virtutes prætendunt: videlicet prudentiam, iuſtitiam,fortitudinem, & temperantiā:quas virtutes credimus ſanctos patriarchas ſuo tempore præ cæteris habuiſſe,& alijs exemplo monſtraſſe.Tres antiphonæ, fidem ſanctæ trinitatis ſiue delectationem in ea oſtendunt:Quarum quælibet reſpondet quatuor pſalmis: nam quilibet tenens fidem ſanctæ trinitatis, quatuor præmiſſis virtutibus eſt quadratus.Ciuitas enim in quadro poſita eſt, ſicut habetur Apoc.c.penul. Ideò autem quatuor pſalmi,ſub vno gloria,dicuntur, nec ſeparantur:quia quatuor præmiſſę virtutes inſeparabiles ſunt: ſed qui habet vnam, habet omnes, ſicut probat Aug. Item in eo, quòd ſub vno gloria patri, ſiue glorificatione trinitatis quatuor pſalmi copulantur: oſtenditur dictos patriarchas in vna fide trinitatis dictas quatuor virtutes habuiſſe,& cęteris exēpla monſtraſſe. Verūm quidam omnes pſalmos primi nocturni ſub vna antiphona cantant:ad notandum delectationem,quam habent in

bent in cognitione trinitatis. Quidam etiam ad quemlibet pſalmum dicunt gloria patri: ſed per antiphonas eos diſtinguunt:quia quilibet tenetur ex ſuo dono reddere laudes trinitati ex hac dilectione,quam habet in co- 20 gnitione trinitatis. ¶ † Et attende:quia in prima diſtinctione temporis ante lege vigilauerunt Abel, Enos, Enoc & Lamech, quòd in primis quatuor pſalmis innuitur. Beatus vir. cantat Abel, qui tanquā lignum plantarum ſecus decurſus aquarum, dedit in tempore ſuo fructum iuſtitiæ:dum pro iuſtitia coſeruanda ſuccubuit. Quare fremuerunt.cantat Enos:qui Domino in timore ſeruiuit, dū nomen Domini inuocauit.Domine, quid multiplicati ſunt: cantat Enoc: quem Dominus ſuſcepit,dum eū ad paradyſum tranſtulit.Domine,ne in furore:cātat Lamech, quē Dominus exaudiuit:dum ei talem filium dedit,qui genus humanum à furore Dei in arca ſaluauit. Quia igitur quatuor duntaxat pſalmi dicūtur,ideò duo pſalmi de matutinali officio ſubtrahūtur:videlicet:Cū inuocarē &c.Verba mea.& ideò illi potius, quàm alij:quia primus ſemp in cōpletorio:& ſecūdus in ſecūda feria ad laudes dicitur.In ſecūda † verò diſtin- 21 ctione primi tēporis vigilauerūt Noë,Sē,Heber, & Thare. Domine Deus meus, cantat Noë:quē Dñs in illa generatione iuſtū inuenit & ideò aquis perſequētibus ſaluum fecit. Domine Dñs noſter,cātat Sē :quē Dñs gloria & honore coronauit: dū eū ſuper fratres patris benedictione ſublimauit. Confitebor tibi,cātat Heber: qui mirabilia Dei narrauit 24 ¶ † In tertiò verò nocturno, tres pſalmos cū ciuitatē gygātium diſſipauit. In Domino cōfido,cātat Thare:qui in vrbe Caldæorum poſitus,in Domino cōfidit:cuius pars calicis 22 ignis ſulphur extiit.In † tertia diſtinctione primi tēporis vigilauerunt,Abrahā,Iſaac,Iacob,& Ioſeph.quod ſequētes pſalmi declarāt.Saluū me fac cātat Abrahā: quem Deus ſaluū fecit in cuius tēpore ſanctus defecit: quia idolatrię ſeruiuit. Vſquequo.cātat Iſaac quem Dominus in ſacrificio reſpexit. Dixit: inſipiēs.cantat Iacob qui ſpes Dominus fuit: vnde ibi dicitur: Exultauit Iacob & lętabitur Iſraēl.Domine quis habitabit.cantat Ioſeph: qui fuit ſine macula dum adulterium recuſa- 25 uit.Secundum verò nocturnum dominicale ſiue tres pſalmi qui nunc dicuntur cum tribus antiphonis, & tribus glorificationibus recolunt reſurrectionem eorum, qui ſub lege moſaica fuerunt. ¶ † Et licet tunc multi ſancti fuerint,tamē tres ordines fuerūt, ſcilicet legiſlator,cum ſuis imitatoribus:& pſalmiſta cum ſuis:& prophetæ. ¶ Fuerunt namq; aliqui aliqua doctrina legis contenti. Fuerunt etiā aliqui,qui cum Dauid, vel admodum ipſius Domino pſalmos decantauerunt ante arcam eius. Fuerūt & prophetæ quibus datum fuit corrigere populū doctrina & ſapientia ſibi à Deo data, & prædicere eis futura. Propter hos ordines tres pſalmos dicimus:& quia iſti ſeruierunt trinitati,cum dilectione ſpirituali, ideò ad ſingulos dicimus,Gloria patri.cū antiphona. Qui autem omnes pſalmos primi nocturni dicunt, ſub vna antiphona: & omnes ſecūdi nocturni,ſub tribus,hoc attendūt:quia & ſi illis,qui fuerūt tēpore legis naturæ,reuelata fuerit aliquantulū veritas:illis tamen qui fuerunt ſub lege Moſi magis: & inde eis maior eſt exultatio:quod notat antiphonarū triplicatio.Prætereà,illis qui fuerūt ſub lege naturæ, promiſſa fuit hæreditas:ſed his, qui fuerūt ſub lege Moſi,collata. ¶ Et nota,ꝙ in prima diſtinctione tēpore legis, vigilauerunt ſacerdotes:vt Aaron,cū docuit.quos exprimit pſalmiſta:Conſerua me: quorum Dominus pars fuit hæreditatis & calicis.In ſecūda iudices: vt Gedeon:dum iudicauit, quos exprimit pſalmiſta:Exaudi Domine, iuſtitiam meam: quorum iudicium prodijt de vultu omnipotentis.In tertia reges,vt Salomon:dum populum rexit,quos innuit pſalmiſta: Diligam te: quos Dominus conſtituit ſuper gentes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sta:Exaudiat te : quia Dominus protexit eos in die tribulationis eorum.In tertia, confessores,quos innuit psalmista: Domine in virtute:qui non sunt fraudati voluntate labiorū suorum. Illud ergo interest inter duodecim psalmos primi nocturni, qui sine antiphonis dicuntur:quia non quilibet eorum habet antiphonam : & tres psalmos aliorum nocturnorum, qui cum antiphonis dicuntur : quod interest inter duodecim patriarchas, qui peregrini erant,& sperabant hæreditatem, quam posteri eorum possederunt:& eorum posteros, qui terram patribus eorum promissam hæreditauerunt. Inter illos quoq; tres psalmos tertij nocturni, qui dicuntur cum antiphonis,habentibus allelu Ia: & illos secundi nocturni, qui dicuntur cum antiphonis, sine allelu Ia : illud interest, quod interest inter illos, qui habuerunt testamentum imitandū: & eos, qui habent non imitandum : maior nanq; est gloriatio noui,quàm veteris test.& de perceptis, quàm de promissis. Præmissi
26 igitur † tres nocturni,sunt illi tres anni siculneæ,quam Dominus inutilem inuenit,dicens
Luc. 13 de illa:Dimitte me, vt succidam : & respōsum est ei : adhuc dimitte eam hoc anno, vt circunfodiam eam,& mittam stercora. Cantamus enim in primo nocturno, vt recolentes facta patrum, qui sub lege naturæ fuerunt,non inutiles inueniamur. Cātamus etiā in secundo & tertio : vt recolentes facta patrum, qui sub lege mosaica, & qui etiam ante nos fuerunt sub lege gratiæ,non inutiles inueniamur : & si inutiles sumus, oportet quòd pater noster fodiat circa nos : dicens, reducendo nobis ad memoriam mortem illorum, quos vidimus paulò antè florere. Fili vide, quàm fortis fuit ille, quàm nobilis, quàm diues, quàm potens.& ecce ad momentum transiuit.oportet etiam, vt stercora ponat peccatavidelicet ante oculos nostros ponendo, & si hoc non habet effectum, dicat in proximo est,quòd Dominus ad radicē arboris securim ponet,& si te inutilem inueniet,in ignem æternum, vbi perpetuò com-
27 bureris,proijcier.¶ † Dicto de nocturnis festiuitatum,& dominicarum, nunc de nocturnis ferialibus siue non solennium dierum
29 pauca dicamus. Et quidem in illis dicimus duodecim psalmos,vt nos Deo debere seruire in duodecim noctis horis ostēdamus, cuilibet horæ vnum psalmum attribuentes, cū non possumus iugiter Deo seruire, prout in proœmio dictum est. Olim quidem varij psalmi canebantur : nam alij quinquaginta: alij plures:alij pauciores dicebant,sed angelo reuelante patres conuenerunt,vt duodecim dicerentur:qui psalmi bini, & bini dicuntur,ad notandum quòd sine charitate,quę ad minus inter duos consistit, laudes nostræ vel opera nostra nihil prosunt. In quibusdam tamen Ecclesijs in diebus perfestis inter duos psalmos:Gloria patri &c.interponitur ad notandum,quòd Christus est Dei, & hominum mediator.In alijs verò Ecclesijs duo psalmi sub vno gloria, terminantur, ad notandum quòd laudes nostræ tunc Deo acceptæ sunt, si in charitate maneamus : & sic inter duos psalmos nihil interponunt:quia inter Deum & proximum,in quorum dilectione charitas propriè consistit,medium non habetur:& secundum hoc in duodecim psalmis sexies tantum,gloria patri,dicitur:sicut sex sunt mundi ætates.Prætereà, sicut hominum à natiuitate vsq; in finem vitæ sex ætates naturaliter accidunt:ità in quotidiano nocturno sexies dicitur,Gloria patri,vt recolamus,quia vsq; ad finem in dilectione perseuerare debemus, propter eandem causam,tunc sex antiphonę dicuntur, quæ quid significent, in proœmio dictum est:vel propter sex opera misericordiæ.quæ si obseruauerimus, de tenebris huius noctis vel mortis ad veram lucem,& vitā
28 perueniemus æternā. Tres † quoq; lectiones, quæ tunc dicuntur doctrinam electorū triū temporum significant:& cum ipsis interpollatē tria responsoria dicuntur: ad notandum, quòd quicquid electi in tribus tēporibus docuerunt : & quicquid in tribus ætatibus agimus,ad Domini trinitatem referimus:& trinitatē in fide, spe, & charitate glorificamus. Responsoria enim, à respondendo dicuntur. Ad hæc tres lectiones dicuntur,quia Dominus posuit tres vigiliæ,dicens: Si in prima, si in secunda, si in tertia vigilia venerit : & ita inuenerit:beati sunt serui illi. Quæ tres vigilię,tres ætates designant, scilicet pueritiam, iuuentutem, & senectutem : in quibus bene vigilando,Deum laudare debemus. Et nota,
29 quòd † psalmodia trium nocturnorum tam dominicalium, quàm ferialiū, dicta vocatur. Vnde Exod.iij.c.Viam trium dierū ibimus in solitudine.Sanè Grego. septimus constituit, vt in die resurrectionis vsq; in sabbatum in albis,

albis,& in die pente.vsq; ad sabbatum eiusdē tres psalmi tantùm ad nocturnos, trésq; lectiones dicantur.Omnibus verò alijs diebus per totū annū,si festiuitas est, nouem lectiones legantur.Alijs verò diebus,scilicet in festis duodecim psalmi & tres lectiones.In dominicis verò diebus exceptis dominicis paschæ & pentecostes:decem & octo psalmi,& nouem lectiones dicantur.Illi autem,qui singulis diebus præter hebdomadas paschæ & pentecostes tres tantùm psalmos, & tres lectiones dicunt,non ex regula sanctorum patrum:sed ex fastidio hoc facere comproban-
30 tur.Nocturnis finitis † campanæ pulsantur:& Te Deum lauda. alta voce cantatur : ad notandum quòd manifestē & mirificē Ecclesia tempore gratiæ, laudat Deum:& ad signandum,quòd si bonis operibus doctrinæ sanctę bene respōderimus,ad cœlestē laudē cū angelis perueniemus.cātus quoq; tūc alta voce factus,gaudiū mulieres de dragma perdita inuēta,significat. Quòd verò finis eiusdē cāntici ibi per singulos dies &c. & alij versus sequētes altius canūtur:significat congratulationē vicinarū,quā mulieri propter dragmā repertā fecerūt. Cōpulsatio verò cāpanarū,cōuocationē vicinarū repręsentat In quibusdā etiā Ecclesijs luminaria accēduntur:nā & mulier ipsa lucerna accensa,totā domū euerrit.Hoc etiam significat,quòd Ecclesia catholica per Christū trahitur de inferno.Vel ipse hymnus futurū gaudium & lætitiā repræsentat:quam Ecclesiā requiescens à laboribus suis, est in
31 die iudicij consecutura.¶ † Et est sciendum, quòd cū beatus Ambrosius beatū Augustinū de Manichęis conuersum baptizasset, dixit: Te Deū laudamus:Augustinus verò respondit:te Dominum confitemur:& illo dicente: Te æternum patrem alle respondit : Tibi omnes angeli &c.Et sic totum illum hymnū alternatim cōposuerunt. Post,Te Deū laudamus vel quādo illud non dicitur post omnes lectiones,& responsoria, dicitur versus à sa-
33 cerdote per quē excitat audiētes, vt in Dei laude permaneāt. Et dicitur voce magis demissa,ad notandū, quòd nō prodest clamor vocis, nisi adsit clamor cordis. Verū beatus
32 † Benedictus aliter officiū noctis ordinauit: non tamē dissentiēs à præmissa Ecclesiæ ordinatione:vel illi in aliquo cōtradicēs:sed ordini suo quiddā peculiare cōstituēs.Ipse nāq; instituit semel dici:Deus in adiutoriū meum intende : & ter, Domine labia mea aperies. propter reuerentiā vnitatis & trinitatis.Deinde psalmū: Domine quid multiplicati, eò q; à somno surgens,dicit in eo:Ego dormiui, & somnum cepi &c. Deinde in j. nocturno sex psalmos & quatuor lectiones cum totidem responsorijs cantari instituit & totidem in secundo:per hoc vitam contēplatiuā innuēs & actiuam. Senarius enim psalmorū numerus, vitā designat actiuā:in qua sex opera misericordiæ conuenit exerceri:si quis ad contēplatiuæ vitæ perfectionem voluerit peruenire, quæ per quatuor euāgelia designatur:& per quatuor lectiones similiter figuratur:quaternarius quidem numerus apud monachos,quadratam stabilitatem & euangelicam in sanctis exprimit:seu quadruplicem sensum scripturarum, propter quadrigas Aminadab, id est,historiale,allegoricū, tropologicū,& anagogicum. In tertio verò nocturno tria cantica cantari instituit, in laudē trinitatis:à qua nobis vitæ perfectionem dari cum charitate credimus & speramus. Cantantur autem illa cantica,cum allelu Ia:quod est canticum cœlestis lætitiæ:vt per hoc totam trinitatē esse dignā cœlesti laude ostēdatur:& ad quā plenè laudandā, nō sufficit laus humana. Quatuor verò lectiones de euāgelio, quæ sequūtur, significāt, q; laudatores Dei per quatuor euāgelistarū doctrinā, debēt esse quatuor virtutibus insigniti.per quatuor etiā responsoria, laudātiū alacritas designatur. Sed ne hoc bonum agētes, illud sibi adscribāt:sed totū Dei laudi attribuāt:& se illius seruos ostēdāt,sub iūgitur:Te deū lau.posteà legitur euāgeliū, quod significat denariū, id est,vitā æternam, quæ dignè Deū laudātibus in fine reddetur. ad quod sequtur,Amē,id est,fiat nobis, quod ex euāgelio credimus & speramus : hymnus verò,qui sequitur,scilicet: Te decet laus &c. gaudiū quod sancti post laborē habēt de remuneratione denarij,significat. Monachi assit
33 † nūquā nouē lectiones dicūt:nisi in exequijs mortuorū : vnde & in triduo ante pascha ix. dicūt:quasi exequias Dñi repræsentātes. Ad laudes autē instituit psalmū illū:Deus misereatur nostri.primò absq; antiphona decātarit:tū qa tenebris fatiscēribus,diluculò matutinæ laudes cātātur:ideò in eo dicitur:Illuminet vultū suū super nos : tū quia hoc officiū ad Domini pertinet resurrectionē,per quam accepimus misericordiā & benedictionem. Psal.66

Universidad de Deusto
Biblioteca

34 ¶† Rursus monachi dominicam orationem sublata voce dicunt, propter simplices, qui eam non intelligunt: aut obliuiscuntur: & propter versutos, qui spinam odij gerentes in corde, fratres oderunt, nolentes dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti. debitoribus nostris. Hoc igitur dicere cōpelluntur in publico, vt purgentur ab illo vitio, tam in fine noctis, id est, in matutinis laudibus, quàm in fine diei, id est, in vesperis: vt noctem aut diem non pertranseant sine reconciliatione fratris. In alijs autem horis non dicunt sublata voce: quia sæpe contingit fratri fratrem irasci: & quodam furoris impetu commoueri: qui licet statim animum non cohibeat, expectandus tamen est ad veniam: sufficit enim, si sol non occidat super iracundiam eius. dicunt etiam quatuor solummodo psalmos ad vesperas: prout in sexta parte sub titulo de tempore
35 aduentus dicetur. ¶ † Non vacat etiam à mysterio, quòd monachi se toto corpore ab oriente ad occidentem gerant: significantes Deū vbiq; adorandū fore: quasi vbiq; præsentē: vel quia rationabili motu ab ortu nostræ natiuitatis, vsq; ad occasum mortis eum sequi tenemur, sicut & firmamentū naturaliter vertitur ab oriente in occidentem: hoc etiam quædam designant Ecclesiæ: in quibus dicentes: Gloria patri se inclinant ad orientem: & subdentes Sicut erat &c. se vertunt in occidentem. Deuotio nanq; in diuinis officijs est seruanda. Quia verò monachorū officium ad nos non pertinet: ad præsens de
36 illo sufficiat nobis ad hoc vsq; dixisse. ¶ † Vltimò no. quòd monachorum ordo, figurant cherubin, qui inter angelorum ordines eximior prædicatur, habere probatur. Nam sicut cherubin ita, & monachi sex alis velantur, dicente scriptura: Sex alæ vni & sex alæ alteri: duæ quidem in caputio, quo caput tegitur demonstratur: illud verò tunicæ quod brachijs extenditur, siue dextra & læua: alias duas dicimus esse alas: & antè, & retrò alias duas: & sic illud, quo corpus tegitur, sex alarum numerum implere asseritur. Habitus quoq; eorū, habitum imitatur sanctorum: de Helia nanq; legitur: vir pilloſus, & zona pellicea accinctus renibus: & de ipso, & de illis similibus dicit Apostolus: Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis: & de Ioan. baptista inquit euangelista: zona pellicea circa lumbos. Adhuc cucula† monachorum sumpta est à collobijs Apostolorum: quæ vt dalmatica, formabantur: & in eis forma crucis præferebatur: quia illi se vitijs & concupiscentijs crucifigebant: eius nigredo est mundi contemptus: longitudo, perseuerantia in bono.

Esa. 6
4 Reg. 1
Heb. 2
Mat. 3

SVMMA.

1 Matutinæ laudes, quo consilio inductæ. Et vnde dictæ laudes. num. 2.
3 Sacrificium iuge, in veteri testamento.
4 Officium vespertinum in quo sit dignius matutino.
5 Allelu Ia, quando cantetur, quandóve intermittatur. & num. 6.
7 Psalmi quinq; in matutinis laudibus, quid signent. quos ordine subijcit, & examinat.
8 Psalmi octo, qui dicuntur in laudibus, respōdent octo ordinibus Ecclesiæ. quos vide, per num. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
15 Psalmi duo: Deus meus. Et, Deus misereatur. cur coniungantur & combinentur.
16 Ecclesia cùm iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo psalmo: Iubilate Deo, &c.
17 Psalmus: Deus regnauit cur dicatur dominicis & festiuis diebus, & psalm. Miserere feria libus.
18 Psalmi qui dicantur in officio feriali, mysterialiter, loco illius: Iubilate.
19 Cantica sex, quæ in sex ferijs dicāntur loco Psalmi: Benedicite.
20 Canticum, an & in quo differat à psalmo. Et quis primus cantica instituerit.
21 Psalmi: Deus meus &, Laudate dominum de cœlis. cur nunquàm mutentur.
22 Mane, in sex diuiditur.
23 Psalmi, qui per singulas ferias mutantur, & cantica, quæ in illis dicuntur, quomodo inter se conueniant, & temporis gratiæ successibus coaptentur. vide latè per discursum.
24 Corona benignitatis Domini, vbi constat.
25 Psalmus sextæ feriæ.
26 Psalterium diuersimodè portatur à diuersis.
27 Capitulum sequitur antiphonam. Et quare.
28 Cantica: benedictus, &, Magnificat. cantanda sunt stando.

De ma

De matutinis laudibus. CAP. IIII.

1 SVnt † nōnulli, qui Esdræ ordinem sequentes, de quo in principio huius partis dictum est, matutinas laudes à nocturnis diuidunt, illas fore per se officium asserentes: & mane aurora rutilante, illas dicentes, prout in titulo proximo dictum
Mar. vlti. est. Tali nāq; hora Christus victor à mortuis resurrexit. Vnde Marcus: Surgens Iesus mane prima sabbati. vel saltem eius resurrectio in matutino notificata est. Tali etiam hora super mare ambulauit. Meritò ergo in hac hora laudandus est, vt ipse, qui nos per suam sanctam resurrectionem saluauit, supra mare huius seculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Petrum. Hac etiam hora mundum & angelos creauit: qui statim post creationem suam cantico laudes Creatori suo iubilauerunt. Laudes ergo matutinas rubescente aurora diceunt, scilicet in quarta vigilia, quam lucifer totam illustrabat. Quæ & matutina dicitur à mane, quod est lumen: quia nobis mane lumen reducit ad coronā gloriæ obtinendam, iuxta illud: Non sit vobis vanū mane surgere ante lucem: quia promisit Dominus coronā vigilantibus. Quid autem significet tempus matutinæ laudis, dictū est in principio præce
2 dentis tractatus. Dicūtur autē † laudes: quòd illud officiū laudem præcipuè sonat diuinā, quā ei facimus, pro eo, quòd à tenebris erroris nos ad lucem seu viam veritatis reduxit, & ad tentationes diaboli expellendas. Vnde 5
Esa. xxv. Expergiscimini, & laudate, qui habitatis in puluere: quia ros lucis est. De hoc ma
Psal. 62 tutinali officio dicit Propheta: Ad te de luce
3 vigilo Deus. ¶ Sanè matutinum † & vespertinum officium ideò canimus, quasi Domino iuge sacrificium offeramus. Offerebant enim Domino in veteri testamento iuge sacrificiū, id est, mane & vespere. Sed vespertinum dignius erat matutino: quia pinguius: vt Iudæi dicunt prout sub vesperis dicetur. Nos autē per matutinū officium intelligimus legem: per vespertinum, saluatoris passionem: qui in vespera mundi, scilicet in sexta ætate obtulit
Psal. 140 se Deo patri pro nobis. Vnde eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Respondet autem hoc sacrificium illi: quia ibi psalmi ponuntur sub quinque distinctioni- 6
bus, per gloria patri, sicut & hic. Item ibi & hic hymnus cum lectione, & versiculo. ibi etiam canticum Mariæ, & hic etiā canticum Zachariæ. Quia verò † officiū vespertinū dignius est, propter rem digniorem, quā significat: omnia in maioribus solennitatibus: & in vespertino solennius cantamus, quàm in matutino: responsorium interponentes. Isidorus dicit in lib. etymologiarū, quòd officiū matutinum, est lucis initium, sic appellatū à stella lucifero, quæ oritur mane inchoante, vt dictum est. hoc officiū laudum plenū est laudibus: prout dictum est in principio præcedentis tituli: ad quas sacerdos per versum, quem præmittit excitat auditores, qui est quādoq;: In matutinis meditabor in te, quādoque: Excelsus super omnes gentes Dominus. Vel alius: & deinde diuinū implorat auxilium, dicens: Deus in adiutoriū meū intende: postmodùm chorus ad idem festinās, auxiliū in summa trinitate glorificat Deū, dicens: Domine ad adiuuandu me festina. Gloria patri. deinde antiphona inchoatur. Circa quod notandum est quòd quædam Ecclesiæ in dominicis, quę sunt à prima dominica post epiphaniā, vsque ad septuagesimam: & ab octaua pentecostes, vsque ad aduentū Domini, canunt ad laudes allelu Ia, loco antiphonæ pro omnibus psalmis: tum quia vt præmissum est hoc officium laudibus est plenū. allelu Ia enim laus est angelica: tum, quia vt dominici dies resurrectionem Domini repræsentent. Sicut ergo in tempore paschali, quod est resurrectionis, allelu Ia multiplicatur: sic meritò & in eis debet multiplicari. Et est † attendendū quòd in dominicis, quæ sunt ab octaua epiphaniæ, vsque ad septuagesimam, cōcinunt allelu Ia: iuxta cantum quarundam antiphonarū ad natiuitatem Domini pertinentiū: in dominicis verò quæ sunt ab octaua pentecosten vsq; ad aduentū, cantant allelu Ia iuxta cantū feriale antiphonarū: quæ dicuntur ad, Benedictus, & de ipso sumuntur. Quia igitur in singulis dominicis pro varietate antiphonarum ipsarū etiā cantus in allelu Ia variantur: ideò iuxta breuitatē vel prolixitatē cuiuslibet antiphonæ iuxta cuius cantū multiplicatur vel minuitur, in singulis dominicis numerus allelu Ia. Adhuc ideò certus numerus in allelu Ia non præfinitur, quoniam deuotæ animæ certus numerus vel modus in laudando Deum præfigi non potest. ¶ † In alijs verò Ecclesijs
5 5 pasim in omnibus dominicis ad primos tres psalmos

Universidad de Deusto
Biblioteca

psalmos loco antiphonæ,quasi ad intonandū psalmos bis concinunt allelu Ia:ad insinuandum,quòd in Dei laudem,ex charitatis feruore procedunt:nec cantant illud iuxta alicuius antiphonæ cantum : ad notandum , quòd
1.Cor 13 iuxta Apostolum:charitas non æmulatur.Ad 8
psalmum verò,Benedicite : cantant antiphonam tres pueri:cui nec iubilus,nec allelu Ia subijcitur,propter rationes infrà scriptas.Ad psalmum verò:Laudate Dominū ter dicunt loco antiphonæ allelu Ia:non iuxta alicuius antiphonæ cantū, sed duntaxat ad inchoandum psalmū.Ter autem dicitur. Primò,quia respōdet tribus psalmis sub ipso psalmo,Laudate,contentis.Secūdò,propter triplicem ordinem iustorū Deum laudantiū : de quo in-
7 frà dicetur. ¶Porrò in laudibus † matutinis 9
quinque psalmi dicuntur : vt quinq; sensuum reparatio notetur : & propter quinque statur Ecclesiæ. Primus psalmus est : Dominus regnauit,in quo laudatur Deus,qui firmauit orbem terræ:scilicet in fide & resurrectione: ideò hic psalmus pertinet ad regnum Christi.Secundus est Iubilate:qui pertinet ad confessores:vnde ibi dicitur:Introite portas eius in confessione:& rectè incipit à iubilo:quoniam cōfessio valde placet Deo. Tertius est Deus,Deus meus &c. qui significat statum 10
martyrū qui sitiunt ad Dominū:vnde dicitur ibi:Sitiuit anima mea.& quoniam tota nostra sitis & intentio esse debet in trinitate, & ad trinitatem:ideò sequitur psalmus:Deus misereatur nostri : in quo tota trinitas notatur, 11
dum ibi dicitur : Benedicat nos Deus, Deus noster &c.dicitur enim ter Deus propter patrem,& filium,& spiritum sanctum. Quartus 12
est canticum trium puerorū.Benedicite quod est Danielis cap.iij.significans statū antichristi,vt iam dicetur.& in fine huius psalmi non dicitur Gloria patri.Primò,quia propter confessionem fidei,proiecti sunt tres pueri in caminum ignis : in quo facto, maximè Deo,& trinitati derogatū est. Secundò,quia vltimus 13
versus illius psalmi idem dicit , quod gloria patri:& in diuinis scripturis nihil debet superuacuum esse. Tertiò,quia in ipso psalmo distinctè tota trinitas notificatur, & laudatur Deus in creaturis.¶Rursus,dum psalmus iste dicitur,nec sedere nec genua flectere debemus:sicut dicitur sub sabbato quatuor temporum, primæ hebdomadæ quadragesimæ. Quintus psalmus:Laudate Dominum.in quo

status ille notatur,quando post mortem antichristi conuertentur Iudæi,vt iam dicetur:& in fine eius dicitur Gloria patri.ad ostendendum,quòd per bonam operationem sociabimur angelis,qui incessanter Deum laudant.
¶Potest † etiam dici,quòd in laudibus octo psalmi dicuntur:quia officium istud mystice recolit statum Ecclesiæ ab initio apostolicæ stabilitatis vsque ad perfectionem electorū: qui in fine mundi futuri sunt : sub quo statu octo ordines Ecclesiæ,siue electorum in Ecclesia sancta per baptismum saluati reperiuntur : sicut in arca Noë octo animæ illos significantes:per eam saluatę sunt.Per diluuiū enim baptismus : per arcam verò Ecclesia
9 significatur.¶†Primus ordo fuit Ecclesiæ primitiuæ,in Iudaico populo conuersantis : qui per Christi prædicationem reformata,& ædificata est:sicut monstrat ille primus psalmus, Dominus regnauit.In primo eius versu , vbi de saluatoris regno,& ipsius agitur potestate.In secūdo versu,agitur de fundatione Ecclesiæ,quæ tunc cœpit fieri,super illud fundamentū,quod est Christus : iuxta Apostolum. 1.Cor.3
De quo etiam fundamēto in titulo eiusdem partis suprà habetur.Cantatur ergo hic psalmus in laudibus:qui continet laudes Christi.
10 ¶†Secundus ordo fuit primitiuæ Ecclesiæ, intrantis ad gentes per prædicationē Domini.& Apostolorū monentium omnē terram, id est,omnem gentem ad iubilandum Deo: quod monstrat secundus psalmus , Iubilate
11 Deo omnis terra. ¶Tertius † ordo fuit credentis gentilitatis:quā tertius psalmus Deus, Deus meus. demonstrat offerre gratias , &
12 beneuolētiā Apostolorū vocationi. ¶†Quartus erit resipiscentis Iudaici populi,per Enoc & Heliam conuersi,quem ille quartus psalmus , Deus misereatur nostri. monstrat ad Deum reuersum,poscere misericordiā eius: & tunc gaudebunt se cognoscere viam Dei, quam in gentibus esse cognoscent.¶Quin-
13 tus erit eorum,qui futuri sunt tempore antichristi:cuius figuram præcesit Nabuchodonosor:qui licet tribulauerit sanctos vtriusq; populi:non tamen desistent benedicere Deū, ad instar trium puerorum,quos Deus liberauit de camino ignis ardētis.qui per illud quintum canticū,Benedicite:recoluntur: eo enim tempore iusti purgabuntur , velut in camino ignis:non tamen vrentur,sed ibi accipient formam auri.Vnde Ioānes in Apocal. vidit pedes Apocal.1
eius

eius similes aurichalco,sicut in camino ardēti:vnde ritè sequitur ille psalmus:& propter tribulationē quam designat:antiphona illius sine allelu Ia:& ipse sine gloria patri cantatur.Hymnus autem ipse tres habet distinctiones.in prima inuitantur superiores creaturæ ad laudem creatoris,scilicet qui sunt supra cælū : quæ in cælo:& quæ in aëre.In secunda inuitantur ad hoc creaturæ terrenæ,& quæ mouentur in aquis.In tertia , inuitantur omnes spiritus,& animæ:vt cum omni creatura Domino benedicamus:quia sicut tres pueri Nabuchodonosor,& caminū ignis : sic nos diabolū,& inferni incendiū euasimus.Cæterùm hoc canticum bene conuenit diei dominico,& cuilibet festiuo,quia in prima die Dominus vniuersa creauit:& per suam resurrectionem postmodùm innouauit:ideóq; in ea die,& in festis,quæ resurrectionem dominicam imitantur dicitur:in quo die creaturæ ad creatoris laudem inuitantur. Hinc etiam est quòd eędem laudes sunt in dominicis,& festiuitatibus sanctorū,& in tempore paschali: quia representant gaudia resurrectionis Christi,& nostræ.¶Sextus, septimus, & octauus erit eorum,qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus,scilicet ex Asia,Aphrica,& Europa, conuertendi,& colligendi sunt:qui post antichristi persecutionem,& eius mortem maiore pace fruentur,vsque ad diem iudicij quam nunc habebat Ecclesia,tunc enim erit sene-
Psl.101 ctus in misericordia vberi, in qua quiete triplex ordo iustorū,scilicet coniugati:cōtinen-
Ezech.4 tes,& virgines,quos Iob,Noē,& Daniel exprimunt,& generaliter vniuersi sancti,quibus aureola debetur:qui in tribus mundi partibus de tribulatione euadent regnaturi cum sponso Ecclesiæ,celebrabūt laudes Dei,quæ continentur in illis tribus psalmis,scilicet Laudate Dominū de cœlis.Cantate Domino canticum nouum : & Laudate Dominū in sanctis
14 eius.¶†Quæritur autē quare hi tres psalmi sub vna antiphona,& etiā sub vno gloria patri dicuntur?R.espondetur ideò,quia præmissi 16
sextus,septimus,& octauus ordines electorū, qui ex dictis tribus mundi partibus colliguntur sine aliquo interuallo simul erunt,& pariter glorificabuntur.Continent etiā ipsi tres psalmi triumphū de mūdo,carne,& diabolo, & quoniā vnū sine alio nō habetur:ideò me-
15 ritò cōiunguntur.¶†Quæritur etiam quare præmissi duo psalmi : scilicet Deus , Deus meus,& Deus misereatur nostri,combinantur,& sub vno gloria patri, & sub vna antiphona dicuntur?Ad quod quadruplex est responsio. ¶Primò, quia psalmus Deus Deus meus,significat sitim ad Deum:in psal.Deus misereatur nostri , trinitas notatur,vt suprà. Ad significandum igitur sitim,& desiderium continuū ad Deum,hoc fit.¶Secundò ad notandum,quòd ante persecutionem antichristi populus credentis gentilitatis,qui recolitur per psalmum Deus,Deus meus:& Iudaicus populus resipiscens qui recolitur per psalmum Deus misereatur nostri:vnum erunt in fide,& postquàm hi coniuncti erunt , veniet antichristi tribulatio , vt præmissum est. ¶Tertiò:quia primus psalmus illorū significat dilectionem Dei : vnde ibi dicitur: Sitiuit Psl.62
in te anima mea &c.Secundus verò dilectio- Psl.66
nem proximi:vnde ibi dicitur:Vt cognoscamus in omnibus gentibus salutare tuum:quę ita cōnexæ sunt,vt vna sine altera in Christiana possessione non habeatur. ¶Quartò:quia gratia quam Ecclesia in primo psalmo sentire videtur:in secundo collata esse monstratur:vnde ad gratiarū actionem inuitatur cum dicitur ibi:Cōfiteantur tibi populi Deus &c. ¶Rursus ideò in fine ipsius psalmi : Deus, Deus meus:nō dicitur gloria patri:quia in eo agitur de miseria humani generis:vnde ibi dicitur:Sitiuit anima mea.Non enim omnes psalmi de miserijs & alijs aduersitatibus tractantes,laudant illum,pro illis:quod tamen deberent:sed sequenti psalmo,scilicet Deus misereatur nostri:subijcitur Gloria patri:quia in eo agitur de misericordia Dei : per quam generi humano bona cōferuntur,& mala remouentur.Cæterùm prædicti duo plalmi,& psalmus Laudate Dominū:nunquam variantur:ad designandum,quòd sine fide,& desiderio trinitatis : quæ in præmissis duobus psalmis vnitis exprimūtur:& sine laude Dei:quæ per psalmum Laudate designatur : nunquàm Christiani esse debemus. ¶Quæritur etiam
16 †quare Ecclesia in psalmo illo : Iubilate:ad iubilandum nos inuitat:& tamen ipsa nō iubilat?Ad quod dici potest quòd officium laudum Dñi resurrectionem significat:quæ iam cōpleta in capite:scilicet in Christo:adhuc est est in membris implenda.Ad notandū igitur quòd iam in parte impleta est,nō dicitur iubilus in fine antiphonarū:præsertim illarū quæ dicuntur super psalmos in quibus fit mentio

de resur

Universidad de Deusto
Biblioteca

de resurrectione:est enim iubilus cantus spe gloriæ conceptus. Quia verò resurrectio adhuc in membris implenda est:ideò in quibusdam antiphonis iubilus dicitur. Vnde & in tempore paschali in versiculis,& responsorijs, & in alleluia iubilamus propter nostram resurrectionem,quam speramus:quam quia nõ videmus ,nec adhuc plenè exprimere possumus:ideò per vocem non significatiuam iubilamus. In antiphonis ergo non fit iubilus propter resurrectionem Domini:quæ impleta est:nec etiã in antiphonis laudum:in quarum psalmis fit mentio de resurrectione Domini,vt in tribus primis psalmis: nec in fine
Danie.3 antiphonæ quarti psalmi:quia Nabuchodonosor videns tres pueros,in camino ignis positos,vidit & quartum,cum eis,scilicet Christum,eos consolantem. Qui enim sunt in tribulatione fioc solùm orant,ne deficiãt,& potius est tunc locus timendi,quàm sperandi: ideóq; in fine antiphonæ huius psalmi nõ dicitur iubilus:præsertim, quia in tribulatione sanctorum,gloria Dei nõ apparet.Sed in fine antiphonæ,quæ dicitur super psalmũ Laudate Dñm:dicitur iubilus:qa in illo nõ fit mentio de resurrectiõe,sed de spe gloriæ quã expectamus:ex qua iubilus.De hoc iubilo dictũ
17 est in ¶ præmio huius partis. ¶ Porrò † primus psalmus laudum,in dominicis,scilicet Dominus regnauit:qui est psalmus lætitiæ,commutatur in ferijs,in psalmũ Miserere mei Deus:
19 qui est psalmus pœnitentialis.Circa quod notandum est,quòd dies dominicæ,& festiui recolunt resurrectionem sanctorũ:qui fuerunt ab initio:& erunt vsq; in finem seculi.Vnde in dominicalibus,& in festiuis laudibus recolentes regnũ Domini : post resurrectionem eius à morte corporis : siue gloriam resurrectionis electorũ, canimus psalmum : Dominus regnauit:qui tamen dicitur in dominicis
20 ad primam,à septuagesima vsque ad pascha, prout ibi dicetur.Dies verò feriales recolunt peregrinationes ipsorum sanctorũ,& pœnitentiam:& ideò in ferialibus laudibus dicimus primum psalmũ, scilicet Miserere mei Deus:recolentes nostram resurrectionem à morte animarũ per pœnitentiam:siue electorum peregrinationem & pœnitentiã siue conuersionem.Quia enim Iudæi ad Petri prædicationẽ cõpuncti corde & cõuersi illum frequentabant : inde inoleuit vsus,vt & nos qui de gentili errore cõuersi sumus,illũ in offi-
cijs frequentemus:quatenus ad cõuersionem & pœnitentiam prouocemur,per quã resurgere valeamus:de hoc etiam psalmo sub prima dicetur.Adhuc † loco secũdi psal.scilicet
18 Iubilate,qui in dominicis,& festiuis diebus dicitur,sex psal.in sex ferijs dicuntur:quia sicut in primitiua ecclesia, sanctorũ prædicatione hæreditatem accepit,& post ad gentes intrauit:sic & gentilitas credidit:& sicut Iudaicus populus sanctorum prædicatione resipiscet in fine.& qui sub tempore antichristi futuri sunt,persecutionẽ & tribulationem euadent: & populi post eius prædicationem ex tribus mundi partibus colligẽtur:vt præmissum est, ita & in loco psalmi Iubilate:qui sanctorum prædicationem cõtinet,dicitur in secũda feria Psal.Verba mea : qui est vox Ecclesiæ ad hæreditatem Domini vocatæ.In septuagesima verò psalm.Confitemini,prout ibi dicetur.Et in tertia feria psalm.Iudica me Deus, qui recolit quando primitiua Ecclesia intrauit ad gentes. Et in quarta feria,psalmus Te decet:qui cantatur in figura gentium,quæ ab idolis conuersæ sunt ad Deum.Et in quinta feria psal.Domine refugium:qui sic intitulatur:Oratio Mosi hominis Dei cõgruentis respiscentiæ Iudæorũ.Et in sexta feria psalm. Domine exaudi orationẽ meam:quẽ Dauid cantauit quãdo filius suus eum persequebatur:persecutionem antichristi significans.Et
19 sabbato psalmꝰ:Bonũ est † cõfiteri Domino, qui sic intitulatur psalm. Cantici in die sabbati,id est,in die quietis. figurans sanctos à tribus mundi partibus collectos post antichristi persecutionem fore in quiete mansuros,& Domino confiteri,& psallere.Præmissi ergo sex psalmi,ideò ita ordinantur,vt in eis notari possit ordo Christianæ conuersionis. Verũ
20 loco psalmi:† Benedicite,sex cãtica in sex ferijs dicuntur:quia sicut psalmus ille continet gratiarũ actiones trium puerorũ.Ita & in canticis cõtinentur gratiarũ actiones electorũ. Talis enim est differentia inter canticum,& psalmũ, qualis inter bonam operationem & gratiarũ actionem. Moses autem legitur primus instituisse cantica: quando Pharao submersus est.Exod.xv.deinde Delbora nõ ignobilis fœmina in libro Iudicum v.postea viri & fœminæ.Canticum est vox humana:psalmus verò est quod cãtatur ad psalterium.Item psalmus demõstrat opera electorũ illius ordinis quem significat,acta post cõuersionem

canticum

canticum verò ostẽdit laudem Dei,pro eiusdem operibus.de canticis dicitur in sexta parte sub sabbato sancto.Rursus ideò per singulos dies feriales septimanæ secundus & quintus psalmus mutantur,quia sex psalmi & sex cantica,quæ per sex dies septimanæ commutantur, concordant in significationibus octo psalmis,qui cantantur in matutino dominicali,seu octo ordinibus electorum , de quibus præmissum est.Non incongruè igitur de die in diem ordinatim canuntur:quemadmodum & psalmi dominicales matutini canuntur:seu quemadmodum ordines electorum , quibus concordant numerantur:vt per eos electorũ ordines in nouo testamento de tempore in tempus sic ordinatũ fuisse ostendatur. Psal-
21 mus † verò Deus,Deus meus : & Laudate: nunquam obmittantur nec prætermittuntur: quia nullum fuit tempus nec erit,quo animæ iustorũ nõ sitiant ad Deum fontem viuum:& quo non laudent Dominũ in excelsis. Vt autem hæc clarius pateant notandum est,quòd quilibet dictorũ sex psalmorum habet in se hoc vocabulum mane,vel æquipollens. Ma-
22 ne autem,in † sex diuiditur,scilicet in mane, temporis:in mane, pectoris : in mane,nostræ redemptionis:in mane,hominis:in mane æternitatis : & in mane , mundialis prosperitatis. Mane,temporis est initium,& fundamentum fidei:de quo dictum est:Et factum est vespere & mane dies vnus.Mane , pectoris est initium gratiæ,cum scilicet gratia incipit lucere in corde:vnde:Emitte lucem tuã : & mane exaudies vocem meam.Mane,nostræ redemptionis,est matutinũ tempus , in quo Dominus noster surrexit,vel eius resurrectio innotuit.Vnde:Exitus matutini , & vesperæ delectabis. Mane hominis , est pueritia eius,vel adolescẽtia,in qua viret & floret.Vnde:Mane,sicut herba transeat, mane flor.& transe. vespere decidat,induret,& arescat.Sæpe autẽ est quod homo mane pueritiæ trãseat,id est, moriatur.Si verò cõtingat eum venire ad mane adolescentiæ , in quo viret & floret , sæpe est,quòd & tunc transit : quòd si fortè eum contingat venire ad vesperam senectutis,tũc absque dubio in mortem decidit:induratur, vt cadauer,& arescit in puluere.Mane æterni tatis,est initium æternæ gloriæ.Vnde,Auditã fac mihi mane misericordia tuam,id est,vocem misericordiæ tuæ:scilicet Venite benedicti &c. Mane mundialis prosperitatis , est

Gene.1

Psal.64

Psal.89

Psal.142

ipsa prosperitas.Vnde:Ad annuntiandum ma Psal.91
ne misericordiam tuam &c.Penitus ergo solicitus de anima sua , mane temporis surgat ad orationem,vt possit dicere:Mane adstabo Psalm.5
tibi,& videbo:mane exaudies vocem meam. quod habetur in primo psalmo : Verba mea. Psal.43
Verùm,quia oratio eius nõ habet effectum, sine mane pectoris,id est,sine grãtiæ initio, ideo dicit:Emitte lucem tuam,quod habetur in ij.psalmo : Iudica me Deus , &c.Sed quia mane pectoris,pendet ex mane nostræ redẽptionis:ideò dicit : Exitus matutini &.quòd Psal.64
est in ij.psalmo:Te decet &c.Et quia habito mane pectoris,quod effectus est mane redemptionis:homo incipit sibi vilescere.sequitur mane,sicut herba transeat &c.quod habetur in iiij.Psal.scilicet Domine refugium. Psal.89
Sed quia quantò sibi quisque magis vilescit, tantò magis mane æternitatis affectat:idcir co dicitur:Auditam fac mihi mane misericordiam tuam:quod habetur in v.Psal. Domine exaudi orationem meam. Et quia nemo ad Psal.142
hoc peruenit,nisi qui laudat Deum,in aduersitate,& prosperitate,ideò adiungit ad annuntiãdum mane misericordiam tuam &c.quod habetur in vj.Psal.Bonũ est &c.¶ Rursus vj. Psal.91
23 Psal.qui † per singulas ferias mutãtur:& cantica,quæ illis dicuntur,inter se conueniunt,& congruè possunt temporis gratiæ successibus coaptari.In secunda nanq; feria recolitur status primitiuæ Ecclesiæ,quæ sanctorũ prædicatione hæreditatem accepit,vt dictum est: vnde in illo Psal.Verba mea : orat Ecclesia, pro æterna hæreditate,quã per Christũ percepit:quare in titu.eiusde Psal.dicitur in fine, pro ea,quam cõsequitur hæreditate.In canticõ verò gratias agit,dicens : Confitebor tibi Domine,quoniã iratus es mihi:conuersus est furor tuus,& consolatus es me:quod est Esa. xij.c.Reuera ira Dei,permãsit vsq; ad possessionem saluatoris:sed tunc cõuersus est Dominus à furore,& consolatus est Ecclesiam, aperiens ei iamũ cœlestis regni : cùm omnes prius ad inferos mitterentur.Item in Psal.solitudinem suam ostendens Ecclesia,dicit:Ma Psalm.5
ne adstabo tibi,& videbo &c.in canticõ verò Esa.21
confidens,dicit : Fortitudo mea , & laus mea Dominus,id est,ipse,per quem sum fortis , & quem laudare teneor.Ad totã igitur pertinet Ecclesiam , quod dicitur : Verba mea &c.sed specialiter ad primitiuam,cui per Apostolos primò facta est promissio æternæ hæreditatis:&

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis:& tunc vexillum crucis cœpit in nationibus eleuari:ad quod pertinet canticum sicut
Esaiæ 2 ex his,quæ præcedunt canticum in Esa.manifestè apparet.Dicitur enim in lib.paulò superius.In die illa, radix Iesse,quæ stat in signũ populorum: ipsum gentes deprecabuntur:& erit sepulchrũ eius gloriosum.Et paulò pòst: Eleuabit signum in nationes,& congregabit profugos Israël,&c.Saluator noster,est radix Iesse:& ipse stat in signum populorũ:quia ad Deum respiciunt gentes,& ipsum deprecantur:eius sepulchrũ fuit gloriosum.Licet peccatis nostris exigentibus,ad tempus sit ignominiosum:& ipse per Apostolos,& alios primitiuos leuauit in nationes crucis signum,in quo est victoria:vt sciant omnes, in quo diabolus est victus.Sed ante hoc congregauit ipse profugos Israël,quando in die pentecostes erant viri religiosi,in Hierusalẽ ex omni parte,vel natione,quæ sub cœlo est:& ex illis crediderunt vna die tria millia,& alia die quinque millia.Nam eis dicit Paulus in acti
Actu.2 bus Apostolorũ:Primùm oportet Iudæis lo- 24 qui verbum Dei.In tertia feria illud tempus recolimus,quando ab impijs Ecclesia persecutionẽ patiebatur à Iudæis primò:& postea à diuersis Imperatoribus romanis,præsertim à tempore Neronis,vsque ad tẽpora Diocletiani & Maximiani Imperatorum.Quæ autẽ tunc passa fuerit Ecclesia,indicat Psal.Iudica
Psal.43 me Deus:& discerne causam meam de gente non sancta.& ostendit tristitiam cum dicit: Quare tristis incedo,dum affligit me inimicus? Sed quia ab hac persecutione liberata est,cantat canticum:Ego dixi: quod est Esa. xxxviij.cap.quod cantauit Ezechias, post liberationem à Sennacherib:& post infirmitatem,quam incurrerat,ne eleuaretur cor eius, in superbiam.Vel quia eleuatũ erat, propter inopinabilem triumphũ de exercitu Sennacherib.Sicut enim ille liberatus, reddidit gloriam Deo:sic & Ecclesia,prius tamen, quasi desperans dicit:Non aspiciam hominem vltrà,& habitatorem quietis,id est,saluatorem meum,per quẽ mihi quies deberet esse:imò cùm videbat suos passim interfici, dicebat: Generatio mea ablata est: & iterum præcisa est,velut à texente vita mea:cùm adhuc ordirer,succidit me.Tamen sperãs Ecclesia dicit:
viuens supple nunc in protectione tua,viuẽs, 25 scilicet post in futura quiete, ipse confitebitur tibi:sicut & hodie ego,supple liberata ab hostibus:& ego ita ago sicut pater bonus,qui notam facit filijs veritatem suam.¶In quarta feria,recolitur illud tempus, quo Ecclesia cœpit exaltari, super inimicos suos, scilicet reddita sibi pace per Imperatorem Constantinum:vnde cantat:Te decet hymnus Deus in Syon.Syon, interpretatur speculatio siue cõtẽplatio:quia tẽpore quietis,potuit Eccle
sia vacare contemplationi.Ad hoc etiã perti
net titulus,scilicet Psalm.Dauid: Canticum Psal.64
Hieremiæ & Ezechielis,de populo transmigrationis,vel verba peregrinationis,cùm inciperet exire.Sicut enim populus ille de Babylonia exire cœpit,recepta licentia à Cyro:ita & Ecclesia de Babylonica persecutione per Constantinũ Roma. Imperatorem liberata, quam patiebatur,sub diuersis Imperatoribus, habet spem proficiendi in melius,quousque perueniet in cœlestem Hierusalem.Vnde recolens præteritam persecutionẽ,dicit:Verba iniquorum præualuerunt super nos:& profectum suum ostendens,dicit:Benedices coro-
næ anni benignitatis tuæ.Corona † anni be- 24
nignitatis tuæ, est tempus gratiæ,quod per circulum dierum vsque in finem mundi decurrit:in quo campi,id est,illi,qui sunt pleni tumore superbiæ, carentes vbertate gratiæ, repellentur,propter hanc liberationem cantat Ecclesia canticũ Annæ matris Samuelis, quod cantauit liberata de persecutione suæ æmulæ Fenenne: scilicet Exultauit cor meũ in Domino.quod est j.Reg.ij.cap.Cùm enim respublica cœpit per angelicos viros,& Imperatores Christianos ministrari, potuit Ecclesia dilatare os suum, super inimicos suos: scilicet Iudæos,Paganos,& Hæreticos.Vnde sequitur:Dilatatum est cor meũ &c.¶Eadẽ quoque pace qua gaudent gentiles conuersi: gaudent & Iudæi conuersi.Vnde in persona iudaici populi cantamus in quinta feria:Domine,refugium factus es nobis.Quod autem iste Psalmus ad Iudæos pertineat, titulus ostendit:scilicet Oratio Mosi, hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Mosi:Cantemus Domino, quod est Exod.xv.c.in prin. Sicut enim exultauerunt Iudæi, interempto Pharaone,cum exercitu suo:ita exultant hodie Christiani deiectis diuersis Imperatoribus,qui Ecclesiam persequebantur odio nominis Christiani.¶In † sexta feria fit comme 25
moratio passionis Domini.Vnde cantatur ille Psal. Domine exaudi orationem meam.

cuius

cuius titulus est Psalmus Dauid,quando persequebatur eum filius eius Absalon.Sicut autem Dauid habuit plures filios:sed vnus illorum,scilicet Absalon,persecutus est eum:ita & Dominus noster plures habet filios: de quibus nunc dicit: Non possunt lugere filij sponsi, quousque cum illis est sponsus: sed
Matth. 9 vnus illorũ,scilicet Iudas persecutus est eum, qui dicitur Absalon, quasi Abassàlon,id est, pax patris propter osculum quod dedit Domino,quod est signum pacis.Ad idem pertinet canticum:Domine audiui auditum tuum 26
&c.quod est Abacuch iij.cap.in prin.In quo dicitur cornua in manibus eius:ibi abscondita est fortitudo eius à f.e.i.mors.Per cornua, regna intelligere consueuimus:& est sensus. Cornua in manibus eius,id est,regnum in potestate eius.Hanc autem potestatem meruit sibi dari: vel potius sibi datam notificari per passionem: de qua ipse dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.Per cornua enim,cõuenienter secundum hoc intelliguntur duo cornua crucis.Vnde videtur se-
cundum hoc,quòd potius esset dicẽdum,ma
Ioan.10 nus eius in cornibus, quàm cornua in manibus eius. Maluit tamen sic dicere Abacuch propheta:vt ostenderet,quòd in potestate & in volũtate eius fuit eum crucifigi, sicut ipse
Esa.53 dixit:Nemo tollet à me animam meam:sed ego habeo potestatẽ ponendi animam meã, & iterum sumendi eam: ibi, scilicet in cruce abscondita fuit ad tempus fortitudo eius: quia reputatus est tanquam percussus à Deo, & humiliatus:& ante faciem eius ibit mors: quia mors per eius mortem destructa est.Et nota quòd hæc dies est quinta,à secũda feria, in qua agitur de passione saluatoris, sicut & in dominicis nocturnis quinto loco ponitur canticum, in quo ponitur contemptus Nabuchodonosor:& victoriam trium puerorũ in camino ignis,vbi aspectus quarti erat simi lis filio Dei:vel sicut habet alia translatio filio hominis:quia in passione saluatoris facta est destructio diaboli: & victoria Christiani populi de tribus partibus orbis collecti per eum,qui est verus filius Dei, & verus filius hominis.¶In sabbato verò fit commemoratio victoriæ populi iudaici, qui erat coniunctus Ecclesiæ Dei,in fine seculi: & cantabit cum Ecclesia psalmum:Bonum est confiteri Domino,ad annuntiandũ mane,scilicet prosperitatis misericordiam tuam, & veritatem
tuam per noctẽ:scilicet aduersitatis.qui Psal
mus intitulatur laus cantici Dauid in die sabbati:vnde cõueniens est,vt in die sabbati cantetur Psalmus ille,in quo agitur de persecutione Iudæ, qui persecutus est Christum in figura Absalon,qui persecutus est patrem:& qui intitulatur in die sabbati. Quòd autem Psalmus iste pertineat ad Iudaicũ populum, conuincitur ex illo versu:In decachordo psal terio cum cantico. Psalterium decachordo dicitur lex propter decem mãdata legis.¶Et
26 nota,quòd hoc psalterium † quidam portãt: sed in eo nõ psallunt,vt Iudæi perfidi,qui nobis sunt in codicibus testes, in cordibus hostes.Quidam portant,& psallere videntur:nõ tamen psallũt,vt falsi & praui Christiani,qui cum tristitia & corde iniquo aliquãdo bona opera operantur.Quidam portant, & in eo psallunt,vt illi,qui cum hilaritate bonũ operantur.Hoc autẽ erit in populo Iudaico,cùm vnum erit cum Ecclesia. Qualiter canticum Mosi:Audite cœli: quod est Deut.xxxij.cap. pertineat ad sabbatũ & ad populum Iudaicũ ex verbis Bedæ haberi potest,qui dicit super Lucam,quòd in diebus sabbati Iudæi ad synagõgas confluebant, ad meditanda diuinæ legis mandata, postpositis mundi negotijs:
iuxta illud:Vacate & videte, quoniam suauis Psal.132
est Dominus.In memoriam ergo pristinæ religionis,canticum ipsum Deute.sabbato cantatur, in quo status illius populi, quem habuit, offenso vel propitio Deo describitur.
27 ¶Post antiphonam † sequitur capitulũ, per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via.Et dicitur quãdoq;benedictio & claritas.Apoc. vij.c.& quandoq;:Fuistis aliquando tenebræ. Ephes.v.& quandoq;:Nox præcessit.Ad Roma.xiij.c.vbi hortamur in fide perseuerare: misericordiæ operibus intẽdere:& opera tenebrarum abijcere:& arma lucis induere: & cõsolamur per repromissionẽ gloriæ.Et post capitulum sequitur responsoriũ.In quibusdã tamen Ecclesijs nõ dicitur responsoriũ.Videtur enim hoc superfluere propter responsoria, in nocturnis dicta:quia hodie nocturnę & laudes matutinæ vbiq; cõiunctim canũtur. Hæc tamen ratio cessat,si laudis matutinæ officiũ fit per se.In omnibus tamen alijs horis post capitulum sequitur responsorium.Post capitulũ seu responsoriũ chorus exhortationi assentiẽs,hymnũ resonat.Post hymnũ,sequitur versus.Quia enim per cãticũ Zachariæ,quod

statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

statim sequitur,promissio notatur:& nos tardi sumus ad credēdum promissionibus: ideò præmittitur versus, alta voce, vt excitemur ad credendū Dei promissa.Et dicitur in quibusdam Ecclesijs versus:Repleti sumus mane misericordia tua:in quo recolitur tempus, quo iustis recōpensabitur merces,post huius seculi laborem.Vnde dicit Beda:Repleti sumus mane:præteritū ponens,pro futuro,prophetali certitudine:quia in mane æternitatis
Psal.66 misericordia Domini replebimur:iuxta illud:
Satiabor, cum apparuerit gloria tua.In alijs
Psal.67 verò Ecclesijs dicitur in matutinis: Domine meditabor in te.Cōsequenter chorus, versu excitatus,subijcit canticum Zachariæ: scilicet Benedictus:quod est Luc.j.c.quod semper dicitur,iuxta quod ait Apostolus:Seruiendum est Deo,in psalmis,& hymnis,& canticis,id est,corde,ore, & opere. Siquidem per hymnū exprimitur lætitia,quam de consecuta libertate habemus.Et quia Christus hanc nobis lætitiam acquisiuit, idcirco ne de huiusmodi beneficio ingrati esse videamur, in laudem Dei cantādo prorumpimus,antiphonam inchoantes.Et quia nos liberauit ei grates referimus, alta voce cantando canticum ipsum.& quare? quia visitauit nos existentes in miseria: & fecit redemptionem plebi suæ.Quare etiam hoc canticū alta voce dicatur,in vj.parte sub v.feria cœnæ Domini dicetur.Vel ideò post psalmos & lectiones,& versum canticum ipsum dicitur: vt recordemur,quòd finito tempore noui testamenti: quod per præmissos matutinales psalmos significatur,remuneratio Abrahæ promissa nobis dabitur:si doctrina Christi imbuti, quod per lectionem, & ad Dei seruitium visitati, quod per versum significatur, sine timore,in sanctitate,& iustitia,omnibus diebus seruiamus Deo.¶ † Rursus ideò Psal. Benedictus:
28 hoc loco dicitur:quia in eo agitur de præcursore illius,qui in sexta ætate venit. Et iste est sextus psalmus in laudibus. ¶ Et not. quòd quia hoc canticum & canticum Mariæ,scilicet Magnificat anima mea Dominū &c.euangelia sunt:ideò ea stantes cantamus. Cæterū hæc duo cantica,nō cantantur in Ecclesia eo ordine,quo edita sunt: quem ordinem ponit
1 magister in historijs,vbi agit de ortu præcursoris.Nam canticum Zachariæ prius cantatur:& tamen secundò editū est:quia enim ibi
2 legitur: Et erexit cornu salutis nobis,quod est factum in resurrectione.Et quia loquitur ad puerum,qui fuit aurora solis: ideò cantatur in laudibus.Canticum autē virginis, quia legitur ibi:Respexit humilitatē ancillæ suæ: Ecclesiæ,scilicet ipsius Mariæ, quod quidem factum est in sexta ætate:& agit de incarnatione ibi:Suscepit Israël puerū suum:ideò canitur ad vesperas, scilicet in vj.officio diurno.Tertiò canticum Symeonis, quod sequitur,canitur in septimo officio,scilicet in completorio: quia orat se dimitti in pace, quod erat in septima quiescentium. ¶ Rursus in tribus horis,tria dicimus euangelia, scilicet in aurora:Benedictus.quia ibi vera lux nuntiaret.In vespera:Magnificat:quia in fine mundi,prout ibi dicitur,Deus superbos dispergit: & humiles exaltabit. In completorio:Nunc dimittis:quia post iudicium sancti in pace regnabunt.Finito cantico antiphona:quæ dilectionem siue deuotionem,quam in laudando Deum habere debemus,significat,repetitur. Dum autem versus ante ipsum canticum,dicitur offertur incensum, vt notetur deuotio ab igne charitatis egrediens:quæ in omni laude esse debet.Turibulum enim, est cor hominis:ignis,charitas:incensum, oratio:fumus
Psal.111 in altum tendens,est deuotio,qua sursum tendere debet:iuxta illud:Dirigatur oratio mea &c.De hoc in iiij.parte in titulo de accessu pontificis ab altare dictum est:& dicetur sub vesperis.Primò autem offertur incensum,circa altare:nam & sacerdos legalis mane intrabat templum,vt si per altare incēsum offerret,vt dicetur sub titulo de vesperis.Offertur itaq; incensum,circa altare,vt notetur canticum toto cordis affectu esse proferendum. Et ne nobis accidat, quod contingit Zachariæ,cui dum incensum offerret, apparuit angelus dicens,quòd ei nasceretur filius: quod Luc.1
quia ille non credidit, obmutuit. Credamus igitur de promissionibus Dei,ne à laude eius matui efficiamur.Alia etiam ratio sub vesperis dicetur.Post canticum sequitur oratio,per quam est impetranda promissio: de qua dictum est in proœmio huius partis.De laudibus matutinis,quas monachi dicunt, in præcedenti titulo dictum est.

SVMMA.

1 Prima, principium diurni officij, quorsum instituta.

2 Hymnus nunquàm mutatur in Prima. Et quid ita.

Antiphonam

3 Antiphonam sequūtur Psalmi, in Prima.
4 Psalmi treis in Prima.Et quid significent.
5 Psalmi:Beati immaculati.excellentia.
6 Psalmi nouem, quare dicantur die Dominica,in Prima.
7 Responsorium horæ primæ.
8 Preces quæ dicendæ,in Prima.
9 Κύριε,ἐλέησον,in Prima.
10 Oratio Dominica dicitur in horis, submissè. Et cur ita. Et cur etiam perinde Symbolum Apostolorum.num.11.
12 Obsecratio,quid.
13 Ecclesia,pro quatuor obtinendis,orat.
14 Prostrationes cur fiant in horis canonicis.Et quando.num.15. 3
16 Genu flectitur, etiam in priuatis orationibus.
17 Oratio Dominica, est sal officiorum diuinorum.
18 Pretiosa antiphona in matutinis,an potius in Prima locum habeat.

De *Prima*. CAP. V.

1 POstquàm de nocturnali præmissum est officio, conuenit aliqua dicere de diurno.Et primò de † hora prima, in qua Deum laudare debemus: tum quia est initium diei, & nobis dedit noctem, cum salute, & sine Satanæ impedimento transire: prout in completorio rogauimus
Mar.vlt. ipsum: tum quia tali hora Christus à Iudæis Pilato traditus est:& etiam angelus nuntiauit mulieribus, ad monumentum, orto iam sole venientibus, eum surrexisse:eadem etiā hora visus est in littore maris à discipulis pi- 4
Ioan.21 scantibus, dicens illis: Pueri, habetis aliquid
Luc. 21 pulmentū? Tum quia eadem hora, Dominus conueniebat in templo, & populus manitabat,id est,mane expectabat:vel, id est, ad eū
Luc. 12 mane festinabat. Tum etiam quia scriptura dixit: Primùm quærite regnum Dei. Meritò ergo Ecclesia in hac hora,Dominum laudat, & eum inuocat dicens: Deus in adiutorium meum intende, cum glorificatione sequenti: & inde petit liberari,& à persecutione mundi,& à tentationibus diaboli: vt patet in hy-
2 mno:Iam lucis orto sydere &c. ¶ † Est autē notandum,quòd in prima hora hymnus ipse inuariabilis est, quoniam quolibet die præmissa liberatione egemus:similiter & in cōpletorio hymnus: Te lucis &c. in quo petit Ecclesia à phantasmatibus liberari: qua etiā liberatione semper egemus:prout sub completorio dicetur. Quædam etiam Ecclesiæ nunquàm variant antiphonam, ad primam. Cùm enim Deus sit inuariabilis, qui est α, & Apoc. 1
ω,id est,principium & finis:idcirco quia semper à nobis primitias & decimas exigit:tanquam semper soluentes primitias Diei nunquam variant antiphonam, sed semper dicūt illam de trinitate: nisi aliquod festum accidat: quia tunc fit de ipso festo. Aliæ tamen Ecclesiæ variant antiphonam, & hymnum, & in dominicis, & in ferijs,& in festis Dei & sanctorum. ¶ † Post antiphonam sequuntur psalmi:& ex continentia præcedentis hymni euidenter apparet, quare dicatur primus Psal.Deus in nomine tuo &c.in quo Ecclesia orat,à periculis & ab inimicis liberari:deinde se armat:primò contra hostes cingulo castitatis.cùm dicit: Beati immaculati in via &c. Secundò,galea salutis,scilicet spe, cùm dicit: Retribue seruo tuo, &c. de quibus dicetur sub sexta. Tertiò, etiām scuto fidei,cùm dicit:Quicunq; vult saluus esse, &c. in quo fides nostra continetur: vt iam dicetur, quæ est scutum & munimen nostrum, & victoria contra carnem,mundum,& diabolum: & eius omnes tentationes:vnde Petrus:Cui resistite fortes in fide &c. Quartò, sumit gladiū spiritus, quod est verbum Dei:dum dicit capitulum siue lectionem,quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet, vt præcedant bona opera,quæ per psalmos significantur:& tandem sequatur doctrina de spiritualibus & secretioribus: iuxta illud:Cœpit Iesus docere,
& facere. ¶ † Sunt ergo tres psalmi, scilicet Act. 1
Deus in nomine tuo saluum me fac. Beati immaculati in via. Retribue seruo tuo.vt in tribus horis munimentum contra impugnationes interiores & exteriores habeamus. Et dicūtur sub tribus glorificationibus,eò quòd trinitas in nostris operibus glorificatur. Secundus Psal.est:Beati immac.in via.vsq;,Retribue seruo tuo. Tertius est:Retribue seruo tuo.vsq;,Legem pone mihi Domine,viam iustificationum tuarum:qui ex octonarijs versuum constituuntur. Habet enim vnusquisq; sexdecim versus: quorum duodecim significant duodecim prophetas: alij quatuor designant quatuor maiores, scilicet Hieremiam, Esaiam, Danielem, & Ezechielem: siue duodeciu Apostolos, & quatuor euan-

gelistas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gelistas. Dicuntur ergo illi duo psalmi, ex lexdecim versibus conditi: vt ostendatur, quòd ea, quæ duodecim prophetæ & quatuor maiores, siue duodecim Apostoli & quatuor euangelistæ dixerunt, pro posse obseruare debemus. De octonarijs dicetur sub tit. de completorio. Sunt etiam quodammodo quinq; psalmi habito respectu ad diuisionem octonariorum versuum, cuiuslibet psalmi, significantes quòd Ecclesia petit, ne mors ingrediatur per fenestras quinq; sensuum nostrorum: seu vt quinq; sensus nostri, per diem diuinitus muniantur. Primus est: Deus in nomine tuo saluum me fac. Secundus: Beati immaculati in via. Tertius: In quo corrigit. Quartus: Retribue seruo tuo. Quintus: Adhæsit. ¶ † Et est sciendum, quòd à psalmo: Beati immaculati in via: vsq; ad psalmum: Ad Dominum, cùm trib. cla. est vnus psalmus continens duodecim capitula qui secundum Ambrosiũ est paradysus pomorum, & apotheca spiritus sancti: ideò Ecclesia ruminat illum per horas, velut species aromaticas paradysi, vt sit species aromatica Deo & mũdo. ¶ Sed quæritur, quare psalmus ille: Deus in nomine tuo sal. me faci dicatur ad primam, quem 1. reg. 23 Dauid cecinit dum Iudæi eum Saul tradere volebant? Respõdeo: ideò quia per cypheos, qui interpretantur florentes, intelligitur diabolus, qui caducam floriditatem suis ostendit. Ipse enim siue per se, siue per membra sua, insidiatur nobis, & nos aperte persequitur, vt nos æternæ tradat morti. Ad vitandum ergo eius calliditatem iste psalmus in prima hora siue in diluculo cantandus est: quem Dauid cantabat, vt ab inimicis saluaretur. Post illum dicitur psalmus: Beati immaculati in via: qui pleous est moribus: quia oportet, vt hi quos Deus liberauit de vinculis, & carcere inimicorum, moribus bonis, & in 6 omni deuotione adsistant. ¶ † In diebus verò dominicis, in quibus matutinale dicitur, & historia mutatur: dicuntur ad Primam quinq; psalmi qui sunt in fine ipsius nocturni dominicalis, scilicet Deus Deus meus, respice &c. Psal. 21 q̃ psalmi quare in prima dicantur, sub cõpletorio dicetur. In quibusdam tamen Ecclesijs 7 dicuntur solùm in dominicis à septuagesima, vsq; ad pascha: quo etiam tempore dicitur ad primam, Dominus regnauit: propter rationem ibi scriptam. In præmissis etiam dominicis dicitur ad Primam psalmus, Confitemini Domino, ne aliquid de psalterio prætermittatur: quin totum in septimana dicatur: & quia ibi præsertim in versu illo: Hæc est dies, quã fecit Dominus &c. agitur de resurrectione, ad quã dies dominici pertinent: & secundũ hoc in dominicis dicuntur ad primã ix. psalmi: vt cũ nouẽ ordinibus angelorũ in resurrectionis gaudio trinitatem laudare possimus. In primis quinq;, scilicet Deus Deus meus, respice: & sequentibus de Christi passione cantatur, per psalmum: Cõfitemini. & tres quotidianos: innititur, quòd in quatuor mundi partibus doctrinã quatuor euangelistarum laudare debemus. In psalmo: Deus in nomine tuo saluũ me fac: petim⁹ erroris depositionẽ: in Confitemini: exhortamur ad laudis confessionẽ: in Beati immaculati: ad laudis operationẽ: in, Retribue: ad mandatorum retributionẽ. Verũ, quia fides, est fundamentum mandatorũ, & victoria quæ vincit mundũ: quia cætera sine fide frustrãtur: ideò subditur symbolũ fidei: Quicũq; vult: quòd Athanasius Alexandrinus episcopus rogatu Theodosij Imperatoris ad eradicandã inualescentẽ hæreticorum perfidiã, & fidẽ catholicam diuulgandã, edidit: & singulis diebus dominicis Ecclesia constituit cantari ad primã: quia populus extunc maximè ad Ecclesiã conuenit: vel quia fides principium saluris existit. Quidã tamen ex curiositate, illud omittunt in illis diebus, quibus in missa: Credo in vnũ Deũ, dicunt: quidã autẽ dicunt, quòd dictus Athanasius fugiens à facie Constantini Imperatoris in Treueri illud cõposuit: quãdoq; non dicitur in Ecclesia ex primaria Ecclesiæ institutione. Et aduerte quia in hoc symbolo, duæ principaliter sunt partes, scilicet de trinitate, & de incarnatione verbi: sed de libero arbitrio præmittitur. ¶ Posteà sequitur capitulum, in quo pastor oues, & paterfamilias operatios, ne in calore & labore deficiant, consolatur: de quo iã dicetur: & dicitur quãdoq; capitulum: Gratia vobis, & pax à Deo: ad Gal. j. & quandoq;: Pacem & veritatẽ Zachariæ: viij. dist. ¶ Post capitulum sequitur responsorium: Christe † fili Dei viui &c. vt Ecclesia ostendat se inuere & applaudere his, quæ in illo dicta sunt: nihilominus tamen orat pro se. Vnde posteà subijcitur versus: Exurge Christe, id est, fac nos exurgere. Exurgere autem à vitijs, nihil aliud est, quàm ad Dominũ redire. ¶ Sciendũ est autẽ, quòd quę dam Eccle

dam Ecclesiæ omittunt responsorium illud: Christe fili Dei viui: in aduentu & in septuagesima: quia licet rã patres, qui fuerunt ante 9 legem, quàm qui fuerunt sub lege, sperarẽt per Christũ à miserijs liberari: tum quia ipse in illo tẽpore nondum venerat: idcirco cum tẽpora illa recoluntur misericordia Christi minimè inuocatur. In festiuitatibus tamen sanctorum, quæ in illis tẽporibus occurrunt, illud dicunt: quia in illis tempus gratiæ repræsentatur. Quædã tamen Ecclesiæ non dicunt capitulum, nec etiam responsorium: sed solũ versum. Exurge: volentes morem Apostolorum imitari: quos legimus post ascensionem ante aduentum spiritus sancti, in orationibus, & bonis operibus perseuerasse: sicut Lucas dicit, quòd ipsi adorantes reuersi Luc. 24 sunt in Hierusalem, cum gaudio magno: & erant semper benedicentes in templo, & laudantes Deum. Nec legimus eos tunc fecisse sermonẽ ad populum: sed in die penteco. dato eis spiritu sancto, hora tertia cœperunt tãquàm confirmati ad populũ loqui: in quo instruimur, quòd vsq; ad horam tertiam bonis operibus & orationibus vacare debemus: & tunc tandem alios docere. quod notat ipsa lectio seu capitulum: nam psalmus ad opera: lectio verò pertinet ad doctrinam. Propter hoc ergo lectionem in prima subtrahunt: & per consequens, responsorium quod ei respondere debet. ¶ Rursus, per primam pastoris opera intelliguntur. Vnde & tunc dicitur: Respice Domine in seruos tuos, & in opera &c. qui pastor, Christi exemplo, debet prius operari, vt in alijs horis alios ad operam valeat exhortari: ideóq; non dicunt capitulum, quod est exhortatio seu consolatio post psalmos, per quos opera significantur: sed post Primã dicitur lectio, vt dictũ est in procemio huius 8 partis. ¶ † Subsequenter dicuntur preces: quoniam in concilio agatheñ. de consẽ. dist. v. cõuenit, statutum est, vt preces siue capitula psalmi: in singulis horis dicantur. Dicuntur autem propter tria. Primò, ad resecandas superfluas cogitationes. Secundò, ad impetrandam misericordiã, propter oues errantes, & operarios fatiscentes. Tertiò, ad postulãdum 10 auxilium contra tentationes vt possimus in dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicuntur hoc modo. Primò, nanq; dominica oratio dicitur, in qua sunt vij. petitiones, propter septem dona spiritus sancti habenda: vt iam dicetur. Sed quia musicæ mo- Eccle. 10 rientes perdunt suauitatem vnguenti, præcedat ipsum Κύριε ἐλέησον. Oportet † enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mente: vt dicendo ipsam orationẽ dominicam, mens, quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. In diuinis siquidem officijs ante ipsam orationem dicitur ter vel semel Κύριε ἐλέησον, & post semel vel ter Χριστὲ ἐλέησον: & iterum ter vel semel Κύριε ἐλέησον. Dicitur ter Κύριε, ἐλέησον, ad notandum tres status diuinitatis & diuinæ maiestatis: quos aliquo modo in Ecclesia celebramus. Sed semel dicitur, propter vnam substantiam. Primus status fuit, ante assumptam humanitatem, quando trinitas inuocabatur, sine copulatione humanæ naturæ: & dicebatur Dominus. quia Dominus nomen illi. Secundus, post assumptam humanitatẽ, scilicet quando Christus videbatur in terra: & nihilominus credebatur à suis Deus & filius Dei: propter assumptam enim humanitatem, quæ vncta est oleo spirituali, vocatur Christus. Vnde in medio statu dicimus, Χριστὲ ἐλέησον. Quando igitur ter dicimus Χριστὲ ἐλέησον, ostẽdimus eum nunquàm fuisse separatũ à substantia sanctæ trinitatis, licet fieret homo. Sed quando semel: ostendimus eum fuisse solum inter homines: & neminem sibi per omnia similem habuisse. Tertius status fuit ex eo tempore, quo voluit clarificari. assumptam humanitatem plus, quàm esset, quandiu mortalis erat: quia ergo in illa clarificatione ostensa est trinitas: ideò dicimus ter Κύριε ἐλέησον, semel verò dicitur propter vnã substantiam. de horum verborum efficacia dictum est in quarta parte sub titulo, de Κύριε, ἐλέησον. ¶ Et nota, quòd præmissi status dicuntur, propter nos: nõ propter Deum: apud quem non est transmutatio nec vicis- Iac. 1 situdinis obumbratio. ¶ Post Κύριε ἐλέησον, sequitur dominica oratio, in qua sunt septem petitiones: propter habenda vij. spiritus sancti dona: per quæ mœrentes septem virtutes: & per istas à septem vitijs liberati, ad octo beatitudines perueniemus. ¶ Et dicitur voce demissa & secretè. ¶ † Primò, vt per hæc verba humilitatis & orationis deuotio significetur. ¶ Secundò, vt quasi ad interiora reuersi, ipsas res eum magna diligentia mente capiamus: quas verbis pronuntiamus. ¶ Tertiò, quia in ea Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquitur,qui non tantū verba,sed renes scrutatur & corda.¶ Quartò,ad notandum,quòd oratio ipsa potius habet efficaciā in deuotione cordis,quàm in clamore oris. Licet enim Moses ad Dominū non clamaret ore:tamen Dominus,qui magis attendit clamorē cordis quàm oris ,inquit eis : quid clamas ad me? Exod. xiiij. ca. Finis tamen ipsius orationis altè pronuntiatur:vt ab omnibus confirmetur,& vt auxilio precū adstantiū respondentium,Amen.à tentatione liberemur:quia sicut ait Aug. Impossibile est multitudinem non exaudiri.Principium quoq; eius publicè pronuntiatur:vt per hoc populi adstantes ad orandū inuitentur.¶ Sanè,dominica oratio dicitur , vt vita spiritualis animæ impetretur. propter quod immediatè illa dicta subijcitur:Viuet anima mea, & laudabit te &c.dein de sequitur:Errauī sicut ouis , quæ &c.in quo
Hebr. 2 fit confessio.Non enim potest in Deo viue-
11 re,qui non confitetur.¶ † Consequenter dicitur : Credo in Deum : in quo fides nostra continetur:sine qua impossibile est Deo placere:& per quam contra omnia aduersa armantur,qui per dominicam orationē mundātur. Et dicitur voce demissa : finis verò alta, ad notandū quòd corde creditur ad iustitiā: ore autem confessio fit ad salutem.extrà de sacra vnct.de quo in quarta parte dictū est, vbi de symbolo agitur.Posteà sacerdos quasi suspirans dicit:Et ego ad te Domine clamaui &c. Iuxta illud Dauid : De profundis clamaui ad te Domine.quia verò non est speciosa laus in ore peccatoris:quia peccatori dixit
Psal.49 Deus:Quare tu enarras iustitias meas,& assumis testamentū meum per os tuum.iij.q.vij. §.quod instatur. ideò petit sibi gratiā confitendi:qua repletus possit dignè laudare , dicens:Repleatur os meum laude.¶ Subsequun
Psal.70 tur etiam posteà multæ preces:quibus Ecclesia obsecrat,orat,postulat:& gratias agit, iu-
1.Tim.2 xta doctrinam Apostoli ad Tim. obsecrat, dum dicit : Domine auerte faciem tuā à me
12 &c.† Propriè autem obsecratio est , quando cum adiuratione petitur : vt cùm dicitur:per passionem tuam libera nos Domine. Orat,
Psal.50 dum bona sibi dari petit:vt ibi:Cor mundum
Psal.101 crea in me Deus: & spiritum rectum.Postulat , dum à se mala sibi contraria remoueri petit:vt ibi : Dignare Domine , die isto sine peccato nos custodire.Gratias verò agit, pro iam receptis:cum dicit : Benedic anima mea Domino:de hoc etiam sub tit.de tertia dicetur.¶ Potest etiā & aliter dici , quoniam oratio dominica cum sequentibus precibus , & cum psalmo : Miserere mei Deus secundum magnā misericordiā tuā:ideò dicuntur, quoniā sunt intra Ecclesiā nostrā , qui minima & qui maxima committunt:pro minima & committentibus,& pro seipso sacerdos orat,quando κύριε ἐλέησον, & orationem dominicā dicit:in qua nemo se excusare potest,nisi veraciter:dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimitti. &c.pro maiora cōmittentibus : & per pœnitentiam resurgentibus dicitur psalmus: Miserere mei Deus, secundū magnam misericordiā tuā:qui propriè pertinet ad pœnitentes:prout dictum est sub titulo de laudibus matutinis:& viuet anima mea &c. qa anima mortua finit post mortale peccatum. Errorē etiā suū exponit,dicens:Errauī sicut ouis,quę perijt &c.Medicinam quærit,vbi dicit: quęre seruum tuum Domine:quia mandata tua nō sum oblitus, id est , paratus sum adimplere.
13 ¶ † Rursus in his precibus Ecclesia orat pro peccatis:& præsertim pro quatuor orat, scilicet pro immunditia remouenda.Et pro munditia conferenda. Pro tristitia,quæ ex morsu conscientiæ remouenda.Et pro lætitia conferenda : pro quibus dicit quatuor particulas illius psalmi:Miserere mei Deus , secundum magnā misericordiā tuā.Pro immunditia remouenda,dicit:Auerte faciē tuam à peccatis meis:& omnes iniquitates meas dele. Quasi dicat,noli ea æremaliter punire.sed quia posset esse,quòd homo non curaret ea delere:ex quo in præsenti nō puniretur : ideò addidit: Et omnes iniquitates meas dele.pro munditia verò cōferenda,dicit:Cor mundū crea in me Deus. Sed quia etiā collata mūditia homo eā sibi collatā ignorat,& adhuc conscientiæ morsu torquetur,ideò addidit:Ne proijcias me à facie tua:& spiritū sanctū tuum ne auferas à me.Deinde, pro lætitia conferēda, dicit : Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu princip.&c.Sed quia adhuc restant inimici qui nos ad mala trahere nituntur , qui sunt tres, scilicet caro,mundus , & diabolus: idcirco cōtra inimicos ponit tres versiculos, scilicet:Eripe me Domine ab homine malo: & alios duos sequentes.Inimicis verò repulsis,iam laudare potest:vnde dicit sic:Psalmū Psal.139
dicā nomini tuo &c.& quia omni tēpore laudandus est,adiūgit:Et reddā vota mea &c. & etiam

etiā in omni loco:ideò adiungit : Exaudi nos Deus salutaris noster.Adhuc, quia per passio nē redēpti sumus, & per eā nostra oratio recipit efficaciā : ideò reducimus ad memoriā, quæ in passione Domini legimus & cantamus:videlicet: Sanctus Deus , sanctus fortis, sanctus & immortalis.Inde hortamur animā nostrā ad benedicendū sibi , propter beneficia nobis collata, ibi:Benedic anima mea Domino &c. Consequenter verò,vt pura sit oratio, communem facit cōfessione :per quam à venialibus mundamur sine quibus cōmunis vita facilè non ducitur. Et quia hominis cōfessio nil valet,nisi interius cōuertatur: ideò subiungit:Conuerte nos Deus salutaris noster : & auerte iram tuā à nobis. Præterea, quia in principio diei est , orat à peccato per die liberari,dicēs:Dignare Domine die isto, sine peccato nos custodire : sine quo vix potest esse ad momentum humanitatis fragili- 16
tas.Et quia necesse est , vt misericordia Dei sequatur sicut præuenit:idcirco addit:Fiat misericordia tua Domine super nos &c.demum orat pro diuersis gradibus Ecclesiæ:& tandē concludit per psalmum:Miserere mei Deus, secundū magnā misericordiam tuam : postquàm noster opilio solus orat , pro omnibus
14 in collecta.† Dum autem sacerdos orat , seu preces huiusmodi dicit in diebus festis, se ad terrā prosternit , vt maiorem in se & alijs excitet deuotionē:sed finito psalmo:Miserere mei Deus:surgit cæteris prostratis manentibus,& stans orationem dicit:quoniam vicē gerit illius sacerdotis,qui in cœlo est:qui pro
Rom. 8 nobis quotidie interpellat. Primò ergo iacendo cum cæteris orat:sicut & Dominus , cuius vicarius est, prius, quàm resurgeret , cum peccatoribus conuersatus,& in cruce prostratus est:posteà stando orationē dicit : vt illius resurrectionem recolat cuius vicē gerit. In quibusdā tamen Ecclesijs omnes illo surgēte surgūt, in quo significant se spē recepisse à peccatis resurgendi. ¶ Et nota , quòd sola
15 Ecclesię vnitas adorando in facie cadit.¶ † In festis ergo diebus quandoq; prostrati orant:in quo octo significantur. Primū,infirmitas corporalis:quia de puluere sumpti sumus.Secundū infirmitas animi : quia per nos non erigimur.Tertiū,est erubescētia:quia nō audemus oculos in cœlū leuare. Quartū,prudētia:quia videmus vbi cadimus,id est in terrenis affligimur.Quintū,vt cordis cōtritionē significemus.Sextū , quia Christū adorantes, cū ad terrā descendille, & carnē de terra credimus induisse: & hoc etiā quidā figurāt:qui volētes sibi signū crucis imprimere,prius inclinati,terrā manu tangūt.Septimū , quia reducimus ad memoriā,licet in patadyso angelici creati fuerimus,corpora tamē nostra propter lapsum nostrū,inter animalia bruta iacere,& animā corporali mole grauari. Octauū, vt ipso actu cōsiteamur nos esse peccatores, & terrenis desiderijs inhærere : ventrem terræ & animā pauimento infigimus : & hoc est introductū ad Abraā,qui cadens in terrā, Gen.18
Dominū adorauit:quē prophetæ imitati fuerunt. Vnde Origenes in homilia illius euāgelij:Erāt Ioseph , & Maria mirantes super his &c.ita dicit:Sancti prophetæ quando angustius aliquid contēplabantur,cadebant in facies suas , vt peccata per ruinā corporis pleni- 3.Reg.8
us purgarētur. † Quandoq; etiā in priuatis Ephe.3
orationibus genua flectimus : vt Salomon & Apostolus dicēs:Flecto genua mea ad patrem. no.extrà de immu.Eccl. decet.vt per hoc omne genu Christo flecti innuamus:sed tunc non prostrati , sed facie erecti stamus, quasi ipso actu dicentes, trahe me post te. ¶ Quid Cant.1
dicere debemus,dum genua flectimus:in se- Psal.121
xta parte sub tit.de pascha dicetur. Et quandoq; stamus,quasi lætantes, quòd in domum Domini ibimus.In primo quidē modo exprimimus conditionem nostram:in secundo desiderium:in tertio spē. In diebus verò dominicis,& in paschalibus genu flectio non fit:nec dicitur per horas κύριε ἐλέησον, nec oratio dominica:sed stātes oramus propter lætitiā resurrectionis,quā tūc recolimus:de quo in sequenti parte sub festo paschæ , dicetur:nec in diebus pente.quibus recolimus libertatē per aduentū spiritus sancti nobis datam : nec in alijs festiuis diebus,propter lętitiam ipsarum festiuitatum , in quibus recolimus sanctā societatem angelorum, & sanctorum, qui iam est in lætitia sempiterna , nisi pro præsentia corporis & sanguinis Christi. In his tamen Mat.28
diebus stantes , capite inclinato orare debemus:sicut & deuotæ mulieres ad monumentum fecerunt:& nunc etiam huiusmodi flebiles preces vitæ præsentis emittimus:ad notandum , quòd in futura resurrectione , vbi erit vera libertas,& vera societas, nulla precatio exercebitur, pro miseris.de hoc dicetur in sexta parte sub tit.de sabbato, post pente-

Universidad de Deusto
Biblioteca

17 co. In † quibusdã tamen Ecclesijs in omnibus officijs dicitur dominica oratio,licet ſtã-
Leuit. 2 do:nã illa eſt ſal & condimentũ ſacrificij. Et ſicut in veteri teſtamento nullũ ſacrificium ſine ſale fiebat:ita & nullum officiũ noſtrum ſine illa fieri debere videtur: de hoc etiã dictum eſt in prooemio huius partis. ¶ Sanè, preces huiusmodi, myſticè humilitate ſignificant,prout ſub cõpletorio dicetur, verti ad orientem illas dicimus, de quo dictum eſt in prooemio huius partis. ¶ Vltimò, ſubijcitur oratio,quã ſalutatio, ſcilicet Dominus vobiſcũ:præcedit & etiã ſequitur: quia ſicut Dominus poſtquàm reſurrexit ſalutauit Apoſto-
Ioan.20 los, dicens: Pax vobis & poſteà locutus eſt 1
eis:& poſt locutionẽ iterũ dixit: Pax vobis.
ita presbyter eius vicarius, poſtquàm ſurre- 2
xit ab accubitu,ſalutat fratres,dicens:Dominus vobiſcũ.& pro eis orat: & poſt orationẽ iterũ dicit:Dominus vobiſcũ. q. d. Si gratiam Dei impetraſtis,in illa perſeuerate:& iterum populus dicit:Et cum ſpiritu tuo. Ac ſi dicat: Oraſti pro nobis, & nos pro te oremus. de
hoc dictum eſt in quarta parte,ſub tit. de ſa- 1
lutatione ad populũ. Nouiſsimè dicitur:Benedicamus, de quo dictum eſt in prooemio huius partis. Poſtquàm verò Eccleſia dixerit
18 † orationes ad Dominum, implorat orationes ſanctorũ, dicens: Pretioſa in conſpectu &c. quod non eſt de prima: inde eſt, quòd quidam dicunt illud poſt matutinas laudes. Et iam quidã interponunt inter primã,& pretioſa.primam de beata virgine:& quidã miſſam animarũ:& quidam religioſi hoc in capitulo dicunt. Aliqui tamen dicunt eſſe de prima,ſecundũ ea, quæ dicta ſunt in prooemio,vbi agitur de lectione, continuantes illud cũ prima:deinde ſacerdos ad honorẽ trinitatis orat generaliter pro ſe, & pro omnibus dicens ter:Deus in adiu. &c. Vel dicitur ter, vt petat auxilium contra inſidias diaboli carnis & mundi: vel ad honorẽ trinitatis. Et ideò ſubijcitur: Gloria patri &c. Nec poſt, gloria patri.ſequitur alleluia:pro eo, quòd locus,in quo hæc dici conſueuerunt:puta capitulũ: ſacer non eſt. Sicut enim ſacer locus ſignificat illã Hieruſalẽ,in qua vox illa angelica,ſcilicet Alleluia, auditur:ita locus ille non ſacer, peregrinationem noſtrã repræſentat,in qua peccamus:deinde quia dum in hac vita ſumus peccamus:ideò ſubiũgimus,κύριε ἐλέησον.& Pater noſter:& poſteà:Reſpice Domine in ſeruos tuos &c.vbi dicitur: Et dirige filios eorũ:Filij noſtri,ſunt cogitationes,quæ de mente noſtra naſcuntur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi: opera verò manuũ noſtrarũ,ſunt opera exteriora,quæ in ſeriùs à cogitationibus procedunt. Sed quia omnia ad vnũ tendũt, ideò poſteà dicit opus ſingulariter, cùm dicit: Et opus manuũ noſtrarũ dirige.Et iterum opilio ſiue paſtor pro omnibus ouibus orat generaliter dicens:Dirigere dignare Domine &c. Oratione verò ſeruitiũ cõcluditur:vt diuina gratia,quę actiones noſtras præcedit,etiã ipſas ſubſequatur.

SVMMA.

Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm variè, pro loci,regionis,& profeſsionis conditione. Oratio,obſecratio, & poſtulatio,quid differant.

De Tertia. CAP. VI.

HOra tertia Deo laudes exoluimus: quoniam in illa ſecundũ Marcum:Ieſus linguis Iudęorum † morti adiudicatus eſt: & à Pilato ad colũnam ligatus eſt,& flagellatus. Meritò ergo hora illa oramus,vt ſicut,ſcilicet ab Adã per diaboli ſuggeſtionẽ ſeparatus eſt:ita per Chriſti crucifixionẽ dignetur eadẽ hora ſpiritus ſanctus in cordibus noſtris infundi. In hac etiã hora repromiſſus ſpiritus ſanctus datus eſt Apoſtolis, & viſibiliter Dei magnalia loquebantur: vnde in Actibus Apoſtolorum: Non ſunt iſti Act. 2
ebrij, cum ſit hora tertia diei: propter quod dicitur hymnus: Nunc ſancte nobis ſpiritus &c. Dicitur etiã Pſalmus: Legem pone.quia Pſal.118
tunc lex noua data eſt Apoſtolis. Quia verò homo per legem Dei à morbo peccati ſanatur:Iuxta illud Sapiẽtiæ:Nec herba,nec ma- Sap. 16
lagma ſanabat eos: ſed tuus ſermo Domine &c.Ideò in quibuſdã Eccleſijs capitulũ illud Pſal. 40
dicitur: Sana me Domine &c.Hier.xvij. c. & reſponſorijũ:Sana animam meã &c.Et quandoq; dicitur:Charitas Dei diffuſa eſt. Roma. v. c. & quandoq; illud obſecro vos fratres, per miſericordiam Dei. Rom.xij.c.¶ Rurſus quia nõ poteſt ſanari, niſi cõſeruetur:ideò ſequitur verſus: Adiutor meus eſto &c. q. d. Pſal.26
quamuis liber & ſanus in via tua ſim conſtitutus: tamen non ſufficio ſine tuo adiutorio peruenire ad illã meridiẽ:de qua dicitur: In- Cant. 1
dica mihi, vbi paſcas, vbi cubas in meridie:
vnde

vnde dicitur. Adiutor meus eſto Domine:& ſubiungitur:ne derelinquas me, id eſt,incœptũ meũ ne intermittas:quia ſine te nihil eſt conatus meus:neq; deſpicias me,id eſt,ne cõtẽnas,quòd ego mortalis te æternum audeo quærere:qa tu es Deus meus,qui me creaſti & recreaſti ſalutaris meus, id eſt, qui ſanas plagam peccati mei. Deinde omnes ad orationẽ proſternuntur:& proſequitur ſacerdos
1.Tim. 2 modum orationis,quem Apoſtolus docet,dicens:Primò omniũ fiant obſecrationes, orationes,poſtulationes:& gratiarũ actiones pro omnibus: & pro his qui in ſublimitate ſunt.
2 † Obſecratio ſit cum adiuratione, pro malo remouẽdo.Oratio,pro bono impetrãdo, vel pro malo ſuperando. Poſtulatio, pro bono adipiſcẽdo ſiue cumulãdo. Gratiarum actio, pro bono iam collato cõſeruando. Obſecra-
Pſal.131 tio, eſt ibi: Ego dixi Domine &c. vbi petit vulnera ſanari, & medecinã dari. Oratio ibi: Fiat miſericordia tua Domine:vel ibi:Oſtende nobis Domine.Poſtulatio ibi: Cõuertere Dñe vſquequo: vbi poſtulamus: vt per Dñi auxilium omnia nobis aduerſa remoueãtur. Gratiarũ actio ibi: Sacerdotes tui induantur &c. & hoc pro nobis omnibus. Itẽ orat pro regibus:& pro his,qui ſunt in ſublimitate,dicẽs: Saluũ fac regẽ. & oremus pro pontifice noſtro:& pro omnibus viuis,dicẽs: Saluũ fac populũ tuũ &c.Et pro defunctis, dicẽs:Oremus pro fidelibus defunctis.Sequitur etiam: Miſerere mei Deus: pro his qui ſunt in grauioribus peccatis: ſicut præceſſit dominica oratio, pro his, qui ſunt in quotidianis. Poſt hoc ſurgit opilio ſiue ſacerdos: & omnibus proſtratis manentibus,orat pro vniuerſis, de quo dictum eſt ſub Prima.

SVMMA.

1 Sexta,adquid inſtituta.
2 Dei dilectione quantò quis magis rapitur,tantò à terrenis deficit.

De Sexta. CAP. VII.

1 HOra ſexta pro nobis † crucifixus,& clauis confixus eſt Chri 2
ſtus: quare tenebræ ſuper omnem terrã factæ ſunt:vt ſol in morte Domini ſui lugẽs,ſe quaſi nigris tegeret veſtibus:ne illum crucifigentibus lumen præberet. Hac etiam hora Act. 1
in die Aſcenſionis, cum diſcipulis diſcubuit: Meritò ergo Eccleſia illa hora Deo laudes exhibet,gratias ei agens:quia pro ipſa Chriſtus pati voluit: propter quod ipſum diligit veheméter. Vnde in Cãticis:Nũtiate dilecto: Cant. 5
quia amore langueo:& ob hoc tunc dicitur Pſal.118
Pſalmus:Defecit in ſalutari tuo anima mea, Pſal.35
&c.dicitur etiam reſpõſorium:Benedicã Dominum in omni tempore:ſemper laus eius in ore meo:ſupple, quia dignatus eſt pati pro me,id eſt,pro ſalute animæ meæ.Hac etiam hora Adam de paradyſo eiectus eſt. Rectè Gen.4
ergo illa hora Deum deprecari debemus:vt vnde ille propter ſuperbiam eiectus eſt:illuc per humilitatem, & bonam operationem redeamus.¶ Sanè officium Sextæ,ſtatui temporis reſpondet,ſicut & officia aliarum horarum.In prima nanq; hora eſt inchoatio. In tertia profectus. In ſexta conſummatio: ſecundum quod ſol in prima incipit lucere. In tertia magis caleſt. In ſexta eſt in ſummo feruore: quod indicant verba hymnorum, quæ in ipſis horis, & etiam in nona præmittuntur. Inchoationi reſpondent verba, quæ dicuntur ad primam in pſalmo: Deus in nomine tuo ſaluum me faci:& in virtute tua libera me,id eſt, ſepara me à cypharis.In principio nanq; noſtræ conuerſionis incipimus à malo ſeparari vnde ibi meritò petimus, qui tandem loco & præmio ſeparati ſumus. Ad idem pertinet,quod dicit ſecundus pſalmus: Vtinam dirigantur viæ meæ: & quod dicit tertius pſalmus:Retribue ſeruo tuo:quod exponitur,id eſt,frequenter tribue:& vbi dicit: Viuifica me &c.ſupplendum eſt,qui præmortuus erat per peccatum: vnde petit per gratiam iuſtificari.Ad profectum pertinet, quod dicitur in principio tertiæ:Legem pone mihi Domine, viam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper.Sibi enim poſito in via petit dari legem correctionis. Ad con- PſaL118
ſummationem pertinet,quod dicitur in principio ſextæ: Defecit in ſalutari tuo anima mea poſita in ſalutari tuo: defecit à terrenitate vel defecit in ſalutari tuo, id eſt,anima mea tendens in ſalutare tuum, defecit in terrenitate. † Quantò enim quis magis tendit in dilectionem Dei: tantò magis deficit à terrenis: & quaſi præ nimio deſiderio languet. Iuxta illud Cant. ij. Fulcite me floribus: ſtipate me mãlis: quia amore langueo. Per flores quidem, initia bonorum operum: per mãla, perfectio accipitur: quæ etiam alios accendens quodam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo consolatur:non tamen hic plenam recipit consolationē:sed potius affligitur ex dilectione. Vnde sequitur : Defecerunt oculi mei in eloquiū tuum : & in verbū tuum supersperauī. Et in secunda parte : Quomodo dilexi legē tuam Domine.Et in tertia:Oculi mei defecerunt , in salutari tuo anima mea: quoniā exaudisti &c. Ad hanc perfectionem pertinet responsoriū:Benedicā Dominum:& versiculus:Dominus regit. Nam sicut habet alia translatio:Dominus pascit me:nihil mihi deerit in loco pascuæ , ibi me collocauit , id est:Dominus est pastor meus,in quo sum totus & sufficiens.Vnde sequitur:Et nihil mihi deerit : spiritualem enim substantiā credit à 2
Deo sibi cōferendā:qa iā scit se esse collocatū in loco pascuæ : vbi fideles in fide plenius corroborātur.Vnde dicit:Ibi me collocauit. Quē enim Dominus pascit in aduentu spiritus sancti, eundē regit, id ēst,in bonis operibus facit eū delectari, & per rectū iter ducit
Phil. 2 ad tutissimam ciuitatem Hierusalē:tali nihil deest:teste Apostolo qui dicit: Omnia in eo possum , qui me confortat. Dicitur autem quandoq; capitulum illud:Alter alterius onera portate:ad Galatas vj.Quādoq; illud:Nolite conformari huic seculo. Roma.xij.ca.

SVMMA.

1 Nona,quorsum instituta.& eius forma.
2 Temporis status , insinuat virtutū statū.
3 Responsoria Dominica,in Tertia , Sexta & Nona, conuenienter respōdent respōsorijs ferialibus.

De Nona. CAP. VIII.

3 HOra Nona Christus clamans emisit spiritum. † Mori enim voluit pro homine illa hora,in qua homo de paradyso expulsus est. Et in eadem hora per mulierem & lignum redemit, quos per mulierem & lignum deceperat hostis : vt ars 3
autem artem falleret ,& medellam ferret,
Ioan.19 vnde hostis læserat. In eadem quoq; hora miles latus Christi aperuit : ex quo duo nostræ saluationis sacramenta,scilicet aquā baptismi,& sanguinē nostræ redēptionis nobis eduxit & velū tēpli scissum est:& monumenta aperta sunt. Eadem hora inferna penetrās inextricabiles tartari tenebras confringens, ferāsq; eius cōminuens, captiuitatē sanctorū secū transuexit ad cœlos igneáq; triumphea subnota antiquū incolam in paradyso restituit.Eadem etiam hora cœtus Apostolorum ad orandū conuenire consueuit:& Petrus & Ioannes ascendebant in templū,causa oratio Act. 3
nis. Petrus quoq; eadem hora ascēdit in cœnaculū , oraturus quando raptus est in extasim:& linteolum plenum reptilibus de cœlo ante se dimitti vidit audiens:Petre, macta & Act. 10
manduca. Meritò igitur propter has prærogatiuas hac hora Deum Ecclesia laudat : dicens psalmum:Mirabilia &c. responsoriū:Re Psal.25
dime me Domine:orans pro sua redēptione: ne oblita esse videatur quòd tali hora redēpta est.¶ † Illud autē cōsiderandū est, quòd in hora nona iam sol declinauit à centro:status ergo temporis innuit statum virtutum: innuit enim feruorem virtutū in quo animus prius erat , propter tentationes esse tepefactum.Nā vt ait beatus Grego. Vitia nos tentant : virtutes nos humiliant. Cùm enim vir perfectus tentatur ab altitudine intimi gaudij,descendit ad considerandū suam fragilitatem:& ad viuendum,quàm facilis sit ad casum : vt patet in Apostolo, qui dicebat: Ne 2.cor.12
magnitudo reuelationū extollat me. Gaudebat enim Paulus de reuelatione : dolebat de tentatione.Vnde ipse dicit:propter quod ter Dominū rogaui &c. Nisi enim sibi molesta esset tentatio,non rogaret,vt tolleretur.Nō est tamen sublata:quia per infirmitatem virtus,cui gaudium debetur, perficitur. Has tribulationes & angustias notant aliqui versus psalmorum nonæ:vt in j.parte. Tribulatio & angustia &c.Et in secunda :Multi qui persequuntur.Et in tertia:Erraui &c.Ab eisdem petimus liberari in responsorio:Redime me,id est, fac, vt effectum redemptionis tuæ , quæ facta est in sanguine tuo,sentiam in tribula- Psal.18
tionibus meis . hoc idem est in versu:Ab occultis meis munda me , id est , repelle à me malam cogitationem , & compesce suasorem:secundum Augu.¶ † Et nota , quòd responsoria dominicalia in tribus horis, scilicet tertia,sexta,& nona conuenienter respondent responsorijs ferialibus. Nam in responsorio feriali ad tertiam , scilicet Sana animā meam &c. Petitur sanitas vulnerum , quæ præterita peccata fecerunt , & in responsorio dominicali. Inclina cor meum &c. Et in versu : Auerte oculos meos &c. Petitur cautela de futuris , quod fit in. impletione diuinorum

diuinorum mandatorum. Item in feriali responsorio sextæ:Benedicam Dominū &c.Fit iugis diuinæ laudis promissio. In dominicali responsorio:In æternam Domine &c.Fit promissis impletio:ibi enim promittit se laudaturum:& hic laudat.¶ In responsorio verò se 2
riali none:Redime me Domine &c. Petitur redemptionis effectus : quo fit,vt vis mentis, id est,amor,sit directus ad Deū.Et in responsorio Dominicali : Clamaui &c.Promittitur effectus pedis,id est,amoris, scilicet clamor ad Deum:ex amore est enim clamor cordis. In pluribus tamen Ecclesijs sunt eadem,tam in ferialibus,quàm in dominicalibus.¶ Et est notandum,quòd versus qui dicuntur in tertia,in sexta , & in nona , neumam habent:ad designandum quòd in nulla hora exprimere valemus gaudium & brauiū sempiternū.Capitulum quandoque dicitur : Omnia probate: 3
Thessal.v.cap.& quādoq;.Sicut in vno corpore multa membra habemus:Roma.xij.cap.

SVMMA.

1 Vesperæ adquid institutæ.quid referant. Et quot psalmis constent.nume.3.
2 Officium diei sequentis, incipit à vesperis.& cur ita.
4 Officium matutinum & vespertinum, præferuntur alijs,psalmorum numero.
5 Thimiama,quid notet.Et à quo offerendum.
6 Mariæ canticum,promissa Dei continet. Et eius expositio.nu.7. Et cur potius in vesperis cantetur,quàm alijs horis.nu.8.
9 Lampades cur accenduntur in vesperis, maximè sub canticum Mariæ.
10 Officium mortuorum,adquid careat secundis vesperis.
11 Religiosi collationē Completorio præmittunt.Et qua id ratione aut exemplo. 4

De Vesperis. CAP. IX.

1 IN hora vespertina significat Ecclesia,primum † aduentum Domini,qui fuit:Vergēte mundi vespere,id est,vltima ætate: de quo psallens reddit gratias
1.cor.10 Deo : Iuxta illud Apostoli : Nos sumus,in
Ioā.103 quos fines seculorū deuenerunt:de pœniten.
Luc.24 distin.iij.si enim.in fine.Præterea Christus in vespere de cruce depositus fuit : eadē quoq; hora in cœna sacramentū corporis & sanguinis instituit,pedes discipulorū lauit:discipulis euntibus in Emaūs in habitu peregrini,in fractione panis , se manifestauit. Meritò ergo Ecclesia catholica Christo in hac hora gratias agit. Est tamen duplex mundi vespera, prout in sexta parte sub Epiphania dicetur. ¶ Sanè,sicut † ait Richardus Episcopus cremonensis in mitrali:officiū diei sequentis incipit in vesperis:quia vespertina synaxis,id est, hora,primum est officium secundum Esdræ cōsuetudinem in quaternario numero prout dictum est in prooemio huius partis.Vnde vespertinū officium à vespere stella nominatur,quæ in principio noctis oritur.Præterea, licet ab initio mūdi dies præcederet noctem: in nocte tamen dominicæ resurrectionis nox cœpit præcedere diem:vt dicetur in sexta parte sub sabbato sancto:in principio. Dicit autem Ecclesia in hac hora quinque psalmos. ¶ † Primò propter quinque Christi vulnera: qui pro nobis obtulit sacrificium in vespera mundi.¶ Secundò,ad correctionem,vt videlicet defleamus:& petamus veniam peccatorū: quæ in die per quinque sensus corporis com- Hiere.9
mittuntur,& ad nos intrāt.Iuxta illud Hiere. Mors intrauit per fenestras nostras . Quis enim est,qui visu nō concidat,capiatur?Tertiò,per ipsos quinque psalmunit se Ecclesia contra nocturnales tribulationes.Hæc enim hora insinuat fletū eorū , quibus occidit sol iustitiæ:& ita sunt in vespera,de quo dictum
Psal.29 est:Ad vesperam demorabitur fletus,qui durabit vsque ad matutinum:id est quousq; sol fidelibus oriatur,qui occiderat peccatoribus, secundum quod legitur:Et ad matutinū lætitia : & propter eadem etiam causas pectus quinque digitis tondimus. Rursus seculares dicunt quinque psalmos : religiosi verò quatuor : propter rationem tangendam in parte sub titu.de aduentu.¶ Et nor.quòd † vespertinum matutinúmq; officium cæteris horis in numero psalmorū præferuntur : eò quòd in senaria operū distinctione,vespere & mane solummodo memorantur:& in vereri lege matutini , & vespertini officij antiquitas commendatur. Quinque ergo psalmi in vespertinis hebdomadæ officijs dicūtur:& cantantur psalmi secundum materiam dici : vt ecce in septima die,scilicet in sabbato propter resurrectionem,quæ sequitur agimus de
victoria:& laude Dei, quæ sequitur victoriā. 1.Reg.17
vnde in j.psal.scilicet Benedictus Dominus: ad literam agitur de victoria Dauid contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Goliam:quantū verò ad spiritualem sensum de victoria nostra,qua diabolum superamus: quia ergo post victoriam nil restat:misi laudare Dominū, per quem victoriam habemus: ideò sequuntur quatuor psalmi, qui sunt de laude.In primo enim laudē promittit Ecclesia.Exaltabo te Domine.In secundo seipsam incitat.Lauda anima mea Dominū.In tertio alios inuitat:Laudate Dominū.In quarto congratulatur cœlesti Hierusalem dicens:Lauda Hierusalem Dominū &c.Et sic de alijs ferijs & psalmis.In quibusdā Ecclesijs statim post psal.sequitur hymnus: & post hymnum lectio siue capitulū:in quibusdam ecōuersò:& in quibusdam hymnū non cantant. Qui post psalmos immediatè hymnū cantāt,congruū ordinem seruare videntur:quoniā primò est in corde dilectio,quæ per antiphonam designatur:deinde sequitur bona operatio,quam psalmus designat: posteà mentis exultatio, quæ per hymnū notatur. Sed quia exultatio sæpe negligentiam parit:ideireo sequitur lectio seu capitulum,quæ hominē ad cor reuocat.Qui verò lectionē hymno præponunt, volunt hymnum loco responsorij obtineri. Vnde cùm in festiuitatibus, responsoriū post lectionem cantatur, hymnū prætermittunt. ¶Ad maiorem tamen exultationē, notandū est,quòd in quibusdam Ecclesijs vtrūq; cantatur: & tunc responsoriū præcedit hymnū:ad notandum ,quòd tunc maximè respondere debemus exhortationi per præcedens capitulum factæ:post quod statim sequitur responsorium. Tamen generale est, quòd quandocunq; cantatur responsoriū,præcedere debet lectio,cui respōdere debet.Qui verò hymnū non cantant, illud attendere videntur, quòd canticū beatæ Mariæ sequitur,quod excludit responsoriū:cuius locū tenet hymnus. Nam si canticum Zachariæ in laudibus matutinis 6
excludit respōsorium, multò magis canticū beatæ Mariæ virginis excludere debere videntur in vesperis.Et nota,quòd ad vesperas dicitur ad capitulū:Benedictus Deus & pater. ij.ad Corin.j.& illud: Dominus autē dirigat. ij ad Thessal.iij. ¶Post hymnū sequitur versiculus,videlicet in sabbato:Vespertina oratio &c.In alijs diebus, Dirigatur Domine.& vterq; versus vespertinū tempus designat,in quo cantatur:quod sonant verba illa,quæ in
Psal.140 psalmo sequuntur,scilicet: Eleuatio manuū mearū sacrificium vespertinū.Optat enim,vt oratio dirigatur ad Dominū, quod de veteri testamento tractū est:vbi habetur,quòd hora vespertina sacerdos intrabat sanctū tabernaculū vel templū,vt offerret thymiama super altare incensi:sicut mane intrabat, vt offerret incensum.Hoc † thymiama,significat suauitatem odoris.Hinc habet cōsuetudo,vt dum dicitur versiculus,sacerdos turificet altare ad implēdum iuge sacrificiū:sic enim fiebat in lege,in qua duo agni offerebātur:vnus mane,& alter serò:& hic pinguior:ad notandum quòd vis charitatis crescit: ideò ergo turificatur,vt simus semper bonus odor Deo proficiendo in scientia,& doctrina: & etiam quia propter promissiones Dei debemus tales esse,vt simus ei boni odoris. Vel ideò in vesperis & matutinis post psalmos & lectionem,dum versus dicitur,incensatur:ad notandum,quòd nemo potest bonū odorem Deo reddere vel bonū exemplum operandi alijs dare,quod per incēsum significatur:misi prius in Dei seruitio operetur:quod per psalmos,& alios doceat, quod per lectionem notatur. Vnde mos inoleuit,quòd in præcipuis festiuitatibus antiphona ad,Magnificat,& Benedictus,ter dicitur siue toties canendo protelatur:donec omnis populus,qui interest,incēsū repleatur odore.Et vltimò dicitur cum neuma:voce quidem non significatiua,prout dictum est in proœmio huius partis. Sacerdos autē,qui maior est in Ecclesia officio:vt qui vicem tenet Aaron,debet incensum offerre: vt sit thymiama sempiternū coram Domino,& suaue fragrans odor.Iuxta illud: Dirigatur Domine ad te oratio mea:sicut incensum in cōspectu tuo.De hoc dictum est,sub laudibus matutinis. Dicitur ergo in vesperis versiculus exhortationis,scilicet vt excitet pigros ad intelligendum promissa Dei: quæ continentur † in cantico illo beatæ Mariæ: Magnificat anima mea &c.quod est Luc.j.c. Prima promissio facta fuit Noē. Vnde Gen. Genes.9
Ponā arcū meū in nubibus cœli : & hæc impleta est.Secunda Abrahæ,& Dauid Abrahæ Gene.22
dictū est:In semine tuo benedicentur omnes gentes.Dauid dictū est:De fructu ventris tui Psal.88
ponam super sedem tuam,& hæc impleta est in beata virgine,quod notatur in cantico suo ibi:Recordatus misericordiæ suæ.Et per hoc ergo certi sumus, quòd dabit nobis vltimā, scilicet paradysum.Ideò autē canticū ipsum quotidie dicitur, vt frequentior dominicæ incarnationis

incarnationis memoria animas fidelium in opere Dei,& in doctrina se exercentium ad deuotionem operis incœpti accendat.Cùm enim in cantico ipso notentur cogitationes: sicut in psal.Opera:si diligēter beatæ Mariæ actus & dicta sæpe recolimus,obseruantia castitatis & virtus operationis semper ad ipsius operationis imitationem perseuerabūt in nobis.Nec etiam nos mouebit fauor humanus indebitus:nō temporaliū immoderatus appetitus,nō temporalis affectio:nō de impetranda cōmissorum venia desperatio. Nempe nō nos mouebit indebitus fauor humanus: quia cum Beata virgo cōmendaretur à beata Elisabeth,dicente:Vnde hoc mihi:vt veniat mater Domini mei ad me &c. non ipsa mota fuit humano fauore,sed seruans humilitatē clamauit:Magnificat anima mea Dominū.& tandem adiecit: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.Et not,quòd † dicit respexit humilitatem:& nō dicit respexit virginitatem: innuens mentis virginitatem prævalere corporis integritati.Iterū,ideò dixit humilitatē: quia Deus superbis resistit:eósq; à beatorum sorte secernens, per varia pœnarū loca, pro peccatorū impietate dispergit.Non nos mouebit immoderatus temporalium appetitus: quia sicut ipse dixit iudex noster:Diuites dimisit inanes.& Deposuit potentes de sede. Non temporalis afflictio nos mouebit:Deus exaltat humiles.In hoc enim cantico exemplo humilitatis eius reformamur:& filij Dei incarnatio,per quā deposuit potentes de sede:& exaltauit humiles.ad memoriam reducitur,vt fidei nostræ deuotio excitetur: non desperatio de commissorum impetranda venia:quia misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. ¶Beda † dicit,quòd inde inoleuit cōsuetudo,vt in officio vespertino cantetur canticum beatæ Mariæ virginis & potius in vespertino quàm in alijs officijs.¶Primò, quia in ipsa vespera mundi,suo singulari assensu mundo succurrit perdito. ¶Secundò, quia per hoc fit incarnationis in vespera mūdi factæ iugis recordatio. ¶Tertiò,quia ipsa est stella maris, quæ in huius mundi vespere nobis luce recepit: sicut vespera stella,de qua dicitur vespertinum officium,in initio noctis lucere incipit. ¶Quartò,vt mens nostra per diem varijs fatigata cogitationibus,imminente quietis,scilicet noctis tempore,recolendo dicta Dei genitricis, quicquid superfluum vel nocium diuturna euagatio contraxerit,totum hoc precibus & lacrymis ea intercedente mundetur.¶Quintò,quia virgo portauit Dominum in vespera mundi.¶Rursus canitur in sexta laude: quia Dominus in sexta ætate venit,sicut & canticum Simeonis:in septima propter septimam ætatem quiescentium: prout tactum est sub laudibus matutinis. Cæterū hoc canticum, est exultatio laborantiū,quorū spiritus exultat in Domino:quia fecit eis magna,qui potens est.cuius misericordia est in iecula.¶Ob hanc † exultationem repræsentandam lampades accenduntur in vesperis: vel pro hoc cantico principaliter accenduntur, eò quòd de euangelio est:vel vt nos de numero adolescentularum & quinque prudentum,curra- Matt.25
mus cum lampadibus bonorū operū in odorem vnguentorū beatæ virginis,intrantes cū ea in gaudium Domini nostri. Et quia opera nostra non sunt in lampadibus radiantia,nisi fuerint charitate informata,ideò canticum clauditur ab antiphona, per quam charitas designatur.¶Recantata antiphona,in profestis diebus prosternit se Ecclesia,in oratione, prolixius orans, quàm in alijs officijs: quia specialiter orat pro his,quibus occidit sol iustitiæ:licet & pro alijs oret, & faciat ea,quæ dicta sunt superius sub titulo de tertia,vbi de precibus agitur.¶In solennibus verò diebus statim dicitur collecta, & quasi stantes oramus.De quo,& in quibus officiū vespertinū cum hora prima conueniat,ibi etiam dictum est.¶†Mortuorū officium incipit à vesperis: non tamen habet secundas vesperas: ad notandum,quòd hoc officium finem habebit, quando animæ saluandorum ab omni pœna liberatæ æterna beatitudine fruētur.Sed sancti,de quorum glorificatione in anima iam certa est Ecclesia, primas & secundas vesperas habent: si in festo eorum nouem lectiones dicantur.Primas enim habent,pro glorificatione animæ iam percepta.Secundas,pro glorificatione corporis,quam habebunt,quæ nunquā finem habebit.Si verò habent tantū tres lectiones,primas vesperas habēt tantūmodo nō:quia & ipsi duplicē stolam habituri nō sunt:cū hoc omnibus electis cōueniat,sed Ecclesia,ad ostendendū differentiā præmiorū illis & istis debitorum, magis solennizat pro illis,

pro illis,de quorum maioribus meritis sibi per miracula vel per alia documenta cōstat: 1.cor.15 quāuis ad plenū certa esse nō possit. Nam & stella differt in claritate à stella. Vnde Augu. ait in sermone de beato Stephano. Cum pretiosa sit mors sanctorum, quid distare inter martyres potest? præcipuus esse videtur, qui primus est. Aliquando tamen in vesperis præcedentibus dicitur solūmodo antiphona,& collecta de festo sequenti: prout dicetur sub 11 vigilia natalis. ¶ †Postremò notandum est, quòd religiosi ante completorium, præmittunt collationem,quæ à sanctis patribus originem traxit,qui dictis vesperis conuenire,& de scripturis sacris conferre solebant: ad instar operariorū,ad recreationē adinuicē confabulantium: ideóq; tunc vitas vel collationes patrum,& his similia,quæ potius sunt ad recreationem & delectationē legunt,& eruditiores,si dubium occurrerit interrogant.

SVMMA.

1 Completorium,cur,aut qua significatione admonitionéve institutum. Item vnde dicatur.
2 Completorij officium, incipit à Psalmo: Conuerte nos.& cur ita.
3 Completorium,quatuor psalmis constar.
4 Psalmus: Qui habitat.dicitur,contra nocturnas tentationes.
5 Psalmi:In te Domine speraui.quare dicuntur tantùm sex versus.
6 Psalmos an debeat hymnus sequi in completorio.
7 Symeonis canticum cur cantetur in completorio.
8 Horarum canonicarum partes omnes.
9 Preces cur dicantur in completorio.
10 Symbolum Apostolorum,cur dicatur in prima & completorio.
11 Officia diurna,in psalmis non variantur: nocturna sic.Et cur ita.
12 Psalmi quinque,cur in Prima,& versus: In manus tuas,&c.in Completorio potius,quàm in alijs horis ponuntur.
13 Numerus vndenarius,quid signet.

De *Completorio.* CAP. X.

1 N hora † completorij Christus orauit patrē. Eadem quoque hora sanguineas guttas sudauit: & etiam corpus eius in sepulchro positum fuit: & cu-

stodes deputati. Meritò igitur in hac hora Ecclesia Deo laudes & gratias agit. Illam etiam in memoriam æterni gaudij celebrat. Nam completo electorū numero in illa hora,complebitur gaudiū electorum in die generalis retributionis. Et inde est,quòd completoriū significat gaudiū. Dicitur autē completoriū,quia in eo completur cōmunis vsus locutionis cibi & potus,& aliorū,quæ necessariò pro corporis sustentatione sumuntur:& secundum hoc etiam significat finem vitæ 2 præsentis. ¶ †Sanè,hoc officiū incipit præter morem aliorū officiorū. Conuerte nos Deus &c. Quia enim quasi tota die psalmodiæ insistimus,& penè impossibile est,quin aliquem puluerē superbiæ cōtraxerimus:& quia sæpe erramus: Iuxta illud: Erraui sicut ouis, quæ perijt. Inde est,quòd nos humiliates dicimus: Conuerte nos Deus &c. Præterea, quilibet quantūlibet perfectus & bonus, æstimare se Psal.118 debet imperfectum siue insipiente, Iuxta il- Prouer- lud: Iustus accusator sui est.ideò dicit sacer- bio.18 dos: Cōuerte nos &c. Et in his verbis iudicās se peruersum. Bonarū quippè mentiū est,ibi culpam agnoscere, vbi culpa nō est.v.distin. ad eius.de pœniten. distin.ij.si enim.in'prin. Nam & si dixerimus,quòd peccatū nō habe- 1.Ioan.1 mus,ipsi nos seducimus. Hinc est,quòd etiam consequenter inuocamus diuinū adiutorium dicentes: Deus in adiutorium meum intende: vt Cōuerte nos.referatur ad præterita mala tollenda:& Deus in adiutoriū.ad bona opera futura facienda: quia sine Dei adiutorio quicquam boni facere non valemus.quia verò totū ad laudem trinitatis faciendum est, ideò sequitur,Gloria patri. ¶ Rursus insipientes,per,Conuerte nos Deus salutaris noster oramus:vt nos à malis cōuertat: & iram suā à nobis auertat:& quia merita nostra nō sufficiunt,eius adiutorium postulamus,dicentes: 3 Deus in adiutorium &c. ¶ Dicuntur † autem quatuor psalmi ad obtinendam remissionem peccatorum: quæ committimus dum sumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, vel complexionibus composito. extrà de celebra. missa.in quadam.seu quia corpus ipsum ex his compositum contra pericula & phantasmata noctis munimus.& Deo commendamus: ideóque tunc dicitur: In manus tuas Domine commendo spiritū meum:& Custodi nos &c. Et incipit Ecclesia,à voce perfectionis, dicens:

Cum

Cùm inuocarem,exaudiuit me,&c. hoc enim perfectorū est. Sed quia perfecti se debēt reputare imperfectos. extrà de purg. cano. accepimus. de pœni. distin.ij.si enim prope princi.
Iob 9 Iuxta illud Iob: Etiam si simplex fuero, hoc ignorat anima mea: ideò sequitur in eodem psal. Miserere mei: supple Domine:& exaudi 6 orationem meam: quod est dicere imperfectorū. Posteà alijs admonitis ad bonum,facit in eodem psalmo mentionem de pace æter-
Psalm.4 na ibi: In pace in idipsum,id est,quæ est inuariabilis, quam pacem semper in memoria debemus habere: & maximè, dum corpus quiescere debet in lecto: mens debet quiescere in Deo: debet etiā quiescere in spe. Vnde sequitur secūdus psalmus: In te Domine spe-
4 raui &c. Sed † quia spes non est sine timore, aliter enim præsumptio esset: ideò sequitur tertius psalmus: de tentatione, scilicet: Qui habitat in adiutorio altissimi &c. in quo Deus promittit liberare Ecclesiam. Diabolus enim est, quasi fur de nocte incedens: & ideò nocte imminente dicit Ecclesia illum psalmū, contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo ille psalmus, vt à quatuor tentationibus liberemur, scilicet à timore nocturno: à sagitta volante in die: à negotio perambulāte in tenebris: ab incursu, & dæmonio meridiano, id est, ab incurrente dæmonio. ¶ Prima, est leuis & occulta. ¶ Secunda, est lenis & manifesta. ¶ Tertia, grauis & occulta. ¶ Quarta grauis & manifesta. In quinto verò psalmo, scilicet: Ecce nunc benedicite Dominū &c. benedicit Ecclesia Deum, pro liberatione tentationū nocturnaliū ibi: In noctibus extollite manus vestras in sancta:& benedicite Domino. Dicit enim Augu. super hunc psalmum: Nox, res tristis est: dies læta est. Ergo per noctem intelligitur aduersitas: per diem prospe-
Iob 1 ritas. in aduersitate benedicendus est Dominus: sicut & in prosperitate: exemplo Iob, qui amissis filijs & rebus omnibus dicebat: Dominus dedit, Dominus abstulit &c. Sit nomen Domini benedictū. Vnde & hic dicitur: Be-
5 nedicite Dominū. ¶ Sed quæritur, † quare dicuntur tantūmodo sex versus illius psalmi: In te Domine speraui: nō cōfundar in æternum. Respōdetur ideò, quia Dominus dicendo sextū versum: videlicet, In manus tuas Domine cōmendo spiritū meū: sexta ætate mundi, sextóq; die carne obijt, vt iam dicetur. Recte ergo sex versus tantū eiusdémq; psalmi

in cōpletorio cantamus, vt in hac sexta ætate, in qua per eum redempti sumus, sicut habet finis vltimi versus ibi: Redemisti me Domine Deus veritatis: cōformemur dormitioni eius: vt scilicet membra quiescant,& cor vigilet. Sicut caro eius in sepulchro quieuit,& diuinitas vigilauit. ¶ †Notandum autem est, quòd in quibusdā Ecclesijs statim post psalmos dicitur hymnus: ea fortè ratione, quia per bonā operationem peruenitur ad exultationem ablq; omnis purgationis medio, ab his, qui purgati transeūt ab hac vita: alia etiā ratio iam dicetur. Et sic prius dicunt hymnū, quàm capitulū, ad ostendendū mysticé: quòd illi in quibus completa sunt significata præcedentiū laudum: seu perfecti, qui per cōpletoriū significantur, præueniūt exhortationē, quæ per capitulū significatur. Nec tamen ea pitulum prætermittunt: quia hīc semper vtilis est exhortatio ad perseuerandū in bono: quia, nec nocet admissō subducere calcar equo. In alijs autē Ecclesijs inter psal.& hymnum interponūt antiphonā, vel allelu Ia. per antiphonam sequētes ordinem beati Ignatij: de quo in procemio dictum est. In alijs verò Ecclesijs statim post psal.& antiphonam, vel allelu Ia: sequitur lectio siue capitulum cum responsorio: In manus tuas Domine &c. Vel alio: quia vt dicunt in omni officio dici debet lectio. Posteà adijciunt hymnū: Te lucis &c. In quo optant protegi in nocturnis tribulationibus. Alij verò nō dicunt lectionē, prout in procemio huius partis dictum est: sed statim post psal. dicunt versiculū: tum quia tempus illud dormitionis, non aptum est ad doctrinam: tum quia post completorium, nō solùm cibi & potus, verūetiam doctrinam, quæ per lectionem significatur, referenda nō est. Hinc est, quòd statuit beatus Benedictus, vt post completorium nemo loquatur. Dicitur autē capitulū: Tu autē in nobis es Domine. Hie. xiiij. cap. Religiosi in hoc officio ante omnia lectionem præmittunt, dicentes: Fratres, sobrij &c. Ne ordinem Esdræ excedere videantur, repræsentātes in hoc etiā Mariam Matt. 14 Magdalenam: de qua Dominus dixit: Præuenit vngere corpus meum in sepulchro, id est, hoc fecit, quod factura erat mortuo, si licuisset: ita & hæc lectio, quasi vngit reddendo animas attentas ad vigilandū ante cōmendationem dormitionis. Post hymnū subijcitur versiculus: Custodi nos Domine, vel alius, qui

notat

Universidad de Deusto
Biblioteca

notat totius officij effectum. Postulat enim Domini custodiam cõtra noctis pericula. Et dicitur acuta voce, & cum neuma: ex quo excitati & memores facti ineffabilis gaudij, quod erit merces laboris nostri, canimus canticum Symeonis: Nunc † dimittis &c. Quod est Luc. ij. cap. ¶ Primò, vt illius exemplo pacem inuenientes, mereamur videre lumen, quod est Christus. ¶ Secundò, ideò istud canticum canimus: quia sicut sanctus Symeon cupiens ex hac vita in alterã transire, illud cecinit: sic & nos cùm dormire debeamus, quasi morituri: quia somnus est quasi mortis imago, illũ canimus, per quẽ nos Domino commendamus. ¶ Tertiò, propter causam sub vesperis dictam. ¶ Quartò, quia canticũ illud est de vtroque aduentu. Vnde meritò illud dicimus, vt promissionibus alliciamur: & à vitijs quiescamus. Considerandum est autẽ † quòd cum septem sint partes cæterarũ horarũ, scilicet versus, cũ gloria patri, hymnus, psalmus, lectio, cantus, preces, & oratio, in tribus tamẽ horis, scilicet in matutinis, laudibus, & vesperis, & in completorio additur & octaua, videlicet canticũ euangelicũ: quoniã hæ tres horæ pertinent ad octauã, id est, Domini resurrectionem: quia mane surrexit. In vespere, se discipulis manifestauit. In cõpletorio, discipulis ait: Pax vobis. Eapropter in his tribus horis hymnus, qui est exemplum lætitiæ ipsum sequitur: vt continetur in euangelio gratiæ. Euangeliũ gratiæ huius officij est canticum Symeonis, scilicet: Nunc dimittis, in quo pacẽ rogamus æternã: vt sicut Symeon transire cupiens, postquàm vidit Christum dimitti rogauit: sic & nos post lumen fidei perueniamus ad splendorẽ spei, vbi erit pax æterna. ¶ † Consequenter oratio dominica & preces dicũtur: quibus etiã cõtra noctis phãtasmata nos munimus. Subijcitur etiã symbolũ, in quo nostræ fidei professio cõtinetur: vt si fortè nos mori cõtigerit, in cõfessione fidei moriamur. Fit etiã in quibusdã Ecclesijs, sicut & in prima, cõfessio generalis. Alterna enim cõfessione inuicẽ nos emendamus: iuxta illud: Confitemini alterutrũ peccata vestra, ne demus requiẽ réporibus nostris, donec inueniamus locũ Domino. Precibus & oratione completur hoc officiũ, iuxta illud Apostoli: Orantes pro inuicẽ, vt saluemur. ¶ Rursùs preces, mystícè humilitatẽ significãt, quæ in fine deber esse: quia sicut in principio ipsa necessaria est, ad quod significandum voce humilima hoc seruitiũ inchoatur: ita in cõsummatione eadẽ humilitas monstranda est, cõtra superbiã: in qua ceciderũt omnes, qui operantur iniquitatem. ¶ Post preces opilio noster siue sacerdos, cõmendans Domino gregem suum, dicit collectã. Vnde nõ est cõgruum, vt post hoc officiũ aliquid aliud fiat, nisi quod pertineat ad quietẽ. ¶ Et attende, † quoniã ad primã & ad cõpletorium Apostolorũ symbolũ nõ dimittimus: quia cũcta opera nostra in eius nomine incipimus, & cõcludimus, in quem credimus. Similiter ad vtrũque officiũ cõfessionẽ, & Miserere mei Deus: adijcimus: vt quicquid in nocte peccauimus, aut in die deliquimus, per cõfessionem & pœnitentiam diluamus, adimplentes illud: Cõfitemini alterutrũ peccata vestra. Respiciẽtes etiam illud, quod olim sacerdos farinæ assariũ offerebat, in die vicis suæ, medietatẽ in mane: & medietatem post meridiem. Sacrificium autem nostrũ, est spiritus humiliatus. ¶ Vltimò notandum est, quòd omnia † officia diurna quantũ ad psalmos, inuariabilia sunt: nocturna verò variabilia. Per noctẽ enim, intelligitur mundus iste, qui variabilis est: per diem verò, ille æternus, qui est inuariabilis: de quo scriptũ est: Ordinatione tua perseuerat dies. Et est verior litera perseuerat in singulari, quàm perseuerant in plurali: licet aliter quasi cõmuniter proferatur. Hoc etiam officiũ in quibusdam Ecclesijs, quantũ ad hymnũ, inuariabile est, prout sub titu. de Prima dictum est: & etiã quantũ ad psalmos, lectionẽ, preces, & collectam, ita quòd pro nullius sancti solennitate, sicut nec officiũ primæ variatur: pro eo, quia in illa de pace, & specialiter de illa, ad quã suspiramus, agitur, quæ vt præmissum est, inuariabilis est: hoc dũtaxat excepto: quoniam in dominicis diebus dicunt ad Primã illos quinque psalmos, scilicet, Deus Deus meus, respice in me &c. Et sequentes psalmos: Cõfitemini, prout ibi dictum est. ¶ † Sed quare illi quinque psalmi in Prima, & versus In manus tuas Domine &c. in completorio potius, quàm in alijs horis ponũtur? Responsio. Christus cui in his horis canimus, qui est principium & finis, in cruce pendens, legitur incepisse psalmũ illũ: Deus Deus meus & omnes psalmos sequentes seriatim, vsque ad dictum versum diuisse: & ibi finiuisse, & spiritum emisisse. Meritò igitur & nos in passionibus huius seculi constituti,

Psal. 35

Iaco. 5

stituti, ad ipsius imitationem in hora prima, quæ est in principio horarum diei, & nõ alibi dictos quinque psalmos, & in completorio, quod secundum aliquam cõsiderationem, est finis siue vltima horarũ diei, debemus dicere versum ipsum. Quòd verò hoc officiũ ad vltimam diei horam pertineat, hac cõsideratione apparet. Nam in prima dicis quatuor octonarios versuum in psalmis: duos pro prima: & duos pro secũda horis: & in tertia sex: duos pro tertia: duos pro quarta: & duos pro quinta. Et in sexta sex: duos pro sexta: duos pro septima: & duos pro octaua. Et in nona sex: duos pro nona: duos pro decima, & duos pro vndecima. Restat vltima hora, scilicet duodecima, ad quam pertinet completorium. quod notat hymnus: Te lucis ante terminũ. Præmissos autẽ octonarios combinamus, si duo charitatis præcepta obseruamus: facimus vndecim cõbinationes: vt pro quauis hora diei, in qua deliquimus, vnũ Domino legis & charitatis binarũ offeramus, vt pro prima, Beati. pro secũda, Retribue. pro tertia, Legem pone. pro quarta, Memor esto. pro quinta, Bonitatem. pro sexta, Deficit. pro septima, Dilexit. pro octaua, Iniquos. pro nona, Mirabilia. pro decima, Clamaui. pro vndecima, Principes. Fiunt ergo vndecim cõbinationes ad emendandum vndenarium nostræ transgressionis: & in quolibet octonario aliquid de lege Domini memoratur: quia per eam vinea colitur: & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo xxij. octonarij, qui per horas diei dicuntur, propter rationem sub titu. de Prima, dictam. Et dicuntur bini & bini: & sic duplicati fiunt xj. Vndenarius † enim numerus, significat transgressionem: sicut denarius perfectionẽ. Dicuntur ergo per vndecim: vt ea quæ in illis dicuntur, transgressionem mandatorum suorum nobis relaxaret.

LIBER SEXTVS.

SVMMA.

1 Annus solaris, quatuor temporibus distinguitur.
2 Annus magnus huius mũdi, quatuor temporũ varietate mensuratur. & nu. 3. 4. 5.
6 Tempus Hyemis & deuiationis, repræsentat Ecclesia, à septuagesima vsque ad pascha.
7 Tempus Veris & renouationis in Aduentu Domini.
8 Tempus Aestatis & reconciliationis, in tempore Paschali.
9 Tempus Autumni, & peregrinationis, à pentecoste, vsque ad aduentum.
10 Tempora quatuor huius mundi considerantur iuxta quatuor diei summas partes. Item iuxta quatuor summas Christi actiones. & nume. 11.
12 Officia cur Ecclesia inchoẽt à tempore Veris, siue renouationis.
13 Libri quinam legendi per totum anni circulum, in Ecclesia. vide per discursum nu. 14. 15. 16. 17. 18. 19.
20 Testamentũ duplex, vetus & nouum. Et quid testamentum.
21 Scripturæ, cur dicantur vetus testamentum. Et quare scriptura, nouum. nume. 22.
23 Officium Ecclesiasticum, in quibus consistat.
24 Libri Ecclesiastici, tres sunt.
25 Graduarius liber, quid. Quid trophonarius. numero 26.
27 Libri lectionum, plures sunt. quos percurrit nume. 28. 29. 30. 31. 32.
33 Dauidis, Pauli, & Matthæi scriptura, cur frequentius vtatur Ecclesia.
34 Psalterij triplex vsus. Et quoties à Hieronymo versum.

ARGVMENTVM.

De officijs dominicarum, specialiter, & quarũdam feriarũ, & festiuitatũ Domini: & ieiuniorũ quatuor temporũ. CAP. I.

IN proxima præcedenti parte, de diuinis officijs in genere diximus: nunc autem de specialitatibus & diuersitatibus eorundem, per anni circulũ ostendamus: videlicet de officijs dominicarũ, & quarundã feriarum & festiuitatũ Domini: & de ieiunijs quatuor temporũ: & de cõuenientia ipsorum officiorũ tam nocturnaliũ quàm etiam missæ: non vnius dũtaxat Ecclesiæ, sed diuersarum officia prosequentes. ¶ Ad † quorum euidentiam est distinctio temporum præmittenda. Siquidem annus solaris quatuor temporum successione dilabitur, scilicet hyemis, in quo semina iaciuntur. Veris, in quo seminata prodeunt: & in spicas acuuntur. Aestatis, in qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua messes albescunt, & falce succiduntur. Et Autumni, in quo per ventilationem grana à paleis separata, in horreis reponuntur. Sic & magnus vitæ præsentis annus durans ab initio sæculi, vsque ad finem mũdi, quatuor temporũ varietate mensuratur. ¶ † Primum tempus fuit deuiationis in genere humano: videlicet ab Adam, vsque ad Mosen: in quo declinauerunt homines à cultu Dei: qui vera lux est: facti idolatræ & oũ illuminationis doctrinæ habentes: & simul inutiles facti sunt, & non fuit qui faceret bonum, vsque ad vnum. Tunc enim homo reliquit creatorem suum: & de lapide dixit: Tu es Deus meus. Hoc tempus, quia fuit ignorãtiæ & cæcitatis, bene concordat hyemi, in quo obscuritas regnat. ¶ Secundum † tempus, fuit reuocationis siue renouationis: videlicet à Mose vsque ad natiuitatem Christi, quo edocti sunt homines per legem & prophetas de aduentu Christi, de curatione peccati, & dilectione vnius Dei. Deu. 6. Tunc Dominus dixit ad Israël: Audi Israël: Dominũ Deum tuum adorabis: & illi soli seruies. & doctus est homo: quid sibijpsi, quid Deo, quid proximo facere teneretur. Postmodũ ob eandem causam suscitauit prophetas, vt scilicet prædicatio hominem magis ab erroribus reuocaret. Hoc tempus concordat cum Vere, quod habet aliquid luminis: sed multũ obscuritatis. ¶ † Tertium tempus fuit regressionis, siue reconciliationis, & visitationis: videlicet à natiuitate Christi, vsque ad ascensionem eiusdem, per quam facta est gratia hominibus, & prædicatio euangelij: de quo dicitur: Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Hoc est tempus gratiæ: quia oriens nos visitauit ex alto: in quo tempore Dominus, qui est sol iustitiæ, mundum sua præsentia visitauit: & propria doctrina sufficienter illustrauit. Hoc tempus cõcordat cũ æstate, in qua claritas regnat. ¶ † Quartum, est peregrinationis: videlicet ab ascensione Domini, vsque ad diem iudicij: vbi erit consummatio sæculi: quod tempus est habens multum luminis: quia Dei misericordia reuelata sunt diuina mysteria. Habet tamen aliquid obscuritatis nostra negligentia facientes: & sic concordat cum Autumno, qui habet aliquid obscuritatis: sed amplius claritatis. In primo tempore, vigor fidei, flos spei, fructus charitatis, frigore infidelitatis exaruit. ¶ In secundo, vinea Domini aliquatenus viruit, & florui. ¶ In tertio, virens & florens fructus vberrimos attulit. ¶ In quarto, cadentibus foliis verborũ decolorati cœpit. ¶ Rursus tempus deuiationis, dictum est tempus culpæ, & pœnæ. Nam propter ipsam deuiationem homo subiectus est culpæ: & propter culpam pœnæ. Vnde dicit Dominus: Putas, cùm venerit filius hominis, inueniet fidem super terrã. Luc. 18. Tempus renouationis dicitur, tempus doctrinæ, & prophetiæ propter decalogũ: per quod docuit Deus genus humanũ. Tempus reconciliationis, dicitur tempus libertatis & gratiæ atq; lætitiæ. Tempus peregrinationis, dicitur tempus luctus & pœnæ, siue laboris, & pœnitentiæ: quod nos facimus declinationis, & negligentiæ. ¶ Primum, fuit desperationis. ¶ Secundum, respirationis. ¶ Tertiũ, liberationis. ¶ Quartũ, exercitationis. Hæc quatuor tẽpora repræsentat Ecclesia singulis annis, siue status Ecclesiæ per hæc quatuor tempora variatur. ¶ Tempus hyemis † & deuiationis, in quo mors regnauit, repræsentat Ecclesia, à septuagesima vsque ad pascha, recolens casum, & pœnã primorũ parentũ, propter eorũ culpam: & ideò cantica lætitiæ: excepto Gloria patri, subticẽtur: prout sub tit. de septuag. dicetur. Siletur enim, gloria in excelsis Deo: quando in testimoniũ pacis auditũ est, quãdo veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. ¶ Tempus † Veris & renouationis, repræsentat Ecclesia in aduentu Domini, per quem omnia renouata sunt vsque ad natale Domini. Vnde ad notandum, quòd patres illius temporis habuerunt aliquid luminis: sed multum obscuritatis, respectu sequentiũ, minora cantica lætitiæ cantat: Gloria patri, & allelu ia: sed maiora supprimit, scilicet Gloria in excelsis. Te Deum laudamus, & sequentias, prout ibi dicetur. Quia enim hoc tempore peccatũ regnauit: non propter ignorantiã, vt mors prius, sed propter cariis infirmitatẽ: ideò cantur allelu ia. quia patres huius temporis sub lege fuerunt: sed Gloria in excelsis siletur: quod signum est pacis & iustitiæ: quã lex dare nequiuit. ¶ † Tempus æstatis & reconciliationis siue regressionis repræsentat Ecclesia ab octaua paschæ vsque ad octauã pentecost. quia per paschalem agnum reconciliamur Deo: omnia cantica lætitiæ & ferè post omnes dictiones, allelu ia multiplicamus, ad significandum habitum gaudium de nostra resurrectione. Significat enim tempus illud,

illud, statum fidelitatis æternæ: tunc & Gloria in excelsis cantur: quia in resurrectione iustitia, id est charitas perficietur: & plena pax dabitur. Duplex enim allelu ia cantur, in albis, & in dominicis illius temporis: & stantes tunc oramus. In priuatis verò ferijs, Gloria in excelsis: & duplex allelu ia, non cantur. licet sæpe allelu ia, præterquàm in lxx. dicatur, prout sub tit. de septem diebus post pascha, & in sequenti tit. dicetur. 9 ¶ † Tẽpus autumni & peregrinationis, repræsentat Ecclesia, ab octauis pente. vsq; ad aduentum Domini: quia nobis Deo reconciliatis, non restat, nisi vt nos peregrinos reputemus cum psalmista dicente: Aduena ergo sum & peregrinus &c. Cantans omnia lætitiæ cantica: ad designandum gaudium his, quibus sunt diuina mysteria reuelata: quandoq; tamen aliqua cãtica subticet: nec multiplicat allelu ia: sicut fecit in tempore præcedenti. Ad significandum declinationem à bono, quam nobis negligentia nostra parit: & cantat allelu ia in spe resurrectionis: & Gloria in excelsis: pro iustitia reddita. Item quotidie dicit allelu ia: sed non gloria in excelsis: vt dicetur sub tempore aduentus. Cantat etiam allelu ia, post graduale, in signum laboris, per quẽ ad patriam vitæ transeundum est. ¶ Ex præmissis colligitur euidenter, quòd rectè in principio hyemis homo, quasi desperans, dicit: Circundederunt me gemitus mortis. In Psal. 17 principio Veris, quasi respirans dicit: Ad te leuaui animam. In principio ætatis architectus Ecclesiæ Petrus, tentatis per baptismum, 1. Pet. 2 & illuminatis per gratiam, dicit: Quasi modò geniti infantes &c. In principio autumni, exultans de Dei misericordia, dicit: Domine in tua misericordia speraui: sed attendens miseriam, in quam ex sua negligentia lapsus est, statim subiunxit versiculum: Vsquequo Domine obliuiscẽris me in finem: & graduale: Ego dixi Domine, miserere mei, sana animã 10 meam, quia peccaui tibi. ¶ † Rursus hæc quatuor tempora considerantur secundum quatuor principales diei partes, quæ sunt nox, pertinens ad tempus deuiationis. Nox enim obscura est: & idolatræ cæci erant. Aurora, pertinens ad tempus reuocationis. Meridies, pertinens ad tempus reconciliationis, siue regressionis. Et vespera, pertinet ad tempus 11 peregrinationis. ¶ † Designatur etiam per quatuor principales Christi actiones, quæ sunt natiuitas: passio: resurrectio: & aduentus ad iudicium. Ad natiuitatem pertinẽt circuncisio: apparitio: baptismus: & purificatio. Ad passionem ieiunium, & tentatio. Ad resurrectionem, ascensio in cœlum: & sancti spiritus emissio. Ad aduentum ad iudicium, transfiguratio, & miraculorum operatio. Item, passio comparatur hyemi: natiuitas, veri: resurrectio, æstati: aduentus ad iudicium, autumno: Matt. 3 quando vetustus dierum sedebit, tenens vẽtilabrum in manu sua, & mundabit aream suam &c. ¶ Item natiuitas Christi concordat tempori reuocationis seu renouationis propter prophetas, qui eum multis modis prædixerunt: passio Christi tempori deuiationis propter pœnam culpæ priorum parentum. Resurrectio, tempori regressionis, propter lætitiam. Aduentus ad iudicium, tempori pe- Psal. 38 regrinationis: quia huiusmodi tempus durabit vsq; in die iudicij: vnde propheta: Aduena ego sum apud te: & peregrinus, sicut omnes patres mei. Tempus ergo reuocationis, siue renouationis, quæ facta est per legem & prophetas, durat vsq; ad natale Domini tantùm: vt præmissum est. Alij tamen dicunt, quòd vsq; ad septuagesimam: & ibi incipit tempus deuiationis. Sed secundum primum dictum, quæritur de tempore, quod est à natali Domini, vsq; ad lxx. sub quo dictorum temporum contineatur. Super quo dicunt quidam, quòd tempus quod est à natali, vsq; ad octauas epiphaniæ, pertinet ad tempus regressionis, quod est tempus gaudij: sicut & illud: vnde & in quibusdam Ecclesijs tunc albis vtuntur vestimentis, sicut & tempore paschali: neq; tunc ieiunatur: nec genua flectuntur. Reliqua verò pars, scilicet ab octauis epiphaniæ vsq; ad lxx. sub tempore peregrinationis cõtinetur: & licet Esaias legatur die natalis Domini: non ideò dies illa est, secundum ipsos, de tempore reuocationis. Alia enim consideratione hoc fit, & ante euangelium in nocturnis, & ante epistolam in missa. Supponitur enim tunc basis columnæ: vt per vtrũq; testamentum natiuitas Christi probetur. 12 ¶ † Item quæritur, quare à tempore veris siue renouationis, seu reuocationis incipiunt Ecclesiæ officia? Videtur enim quòd deberent incipere à tempore hyemis, siue deuiationis: quia prius est deuiatio, quàm à deuiatione reuocatio. Præterea, in tempore deuiationis legitur primus lib. theologiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet Genesis. Super hoc dicunt quidam, quòd hoc facit Ecclesia ne incipiat ab errore. Sed certè non dicitur tempus illud deuiationis, eò quòd Ecclesia illo tempore deuiet: sed quia errorem priorum parentum recolit, vt nos ad pœnitentiam trahat: & ideò hæc ratio non placet. Est ergo ratio, quia per aduentum Domini, noua facta sunt. Vnde Apo. Apoc. 21 Ecce noua facio omnia: ideò in honorem aduentus Domini, à tempore renouationis incipit Ecclesia officiũ suum. Præterea, si inciperet ab hyeme, vtens verbis desperationis, posset homo illa audiens desperare. Merito ergo incipit à vere: vt cum posteà audierit verba desperationis, non desperet: quia præcessit certa promissio veræ liberationis, quæ fit in aduentu. Incipit ergo à tempore renouationis, seu reuocationis, in quo tenet 16 13 rem. ¶ † Qui autem libri, & quibus temporibus legantur, breuiter est videndum. Et quidem in plerisq; locis ab aduentu Domini vsq; ad natale eius legitur Esa. qui quantò de Christo vrbanius cæteris prophetauit, tantò natiuitati eius legitur vicinius: præterquàm in ieiunijs quatuor temporum, quæ proprias habent lectiones. In ipsa etiam natiuitate nõ solùm de illo legitur & cantatur: sed etiam de causis ipsius festiuitatis: prout in omnibus fieri solet festiuitatibus: quod fit, ad ostendendum magnum gaudium nobis cœlitus 14 datum. ¶ † In prima verò dominica post natale legitur in quibusdam Ecclesijs de epistolis Pauli ad ipsam pertinentibus natiuitatem. In octaua natalis de sermonibus, & de homilia euangelij eiusdem diei. In epiphania de Esa. secundum Gelasium Papam. xxv. distin. sancta. in palea. In octaua epiphaniæ de homilia eiusdem diei. Ab octaua epiphaniæ vsq; ad Ixx. canitur de psalmis: & leguntur epistolæ Pauli: in quibus legitur de labore & 15 luctu, & pugna eius. ¶ † In septuagesima verò, vsq; ad dominicam ante ramos palmarũ, legitur pentateucum. Septuagesima enim tempus nostræ captiuitatis, & pœnæ & culpæ designat: de qua mystice ad Hierusalem redire debemus: sicut per Hebræos olim de babylonica captiuitate exeuntes figuratum est. Vt ergo memores sint captiuitatis suæ, qui sursum tendunt, legitur primò de Adam, qui in principio mundi factus est: & de ejectione eius de paradyso: deinde de diluuio: & 18 quomodo Abraham exiuit de terra sua: & de mundi huius laboribus, exemplum patriẽtiæ. & sicut olim Hebræi captiuati ducti in babyloniam, in tristitia fuerunt ferè vsq; ad finẽ lxx. annorum: & concessa sibi licentia repatriandi gauisi sunt: licet non plenariè: ita & nos ferè vsq; ad finem lxx. dierum, scilicet in septuagesima tacemus voces, & cantica lætitiæ, vt præmissum est: & sub tit. de tempore aduentus dicetur: quindecim tamen diebus ante pascha legitur Hiere. quia ille apertius, quàm alij de passione tractauit: & in propria passione, Dñi passionẽ præsignauit. Ab octauis verò paschæ xv. diebus vel secundũ alios, vsq; adquartã dominicã post pascha Apoc. legitur, & cantatur ꝓpter mysteria passionis, & resurrectionis, quę Ioãni reuelata sunt: & apostoli prædicauerunt. In Apoc. enim fit mentio de ciuitate noua Hierusalem. ¶ † Deinde vsq; ad ascensionem leguntur epistolæ canonicæ & actus Apostolorum: & cantatur de psalmis: quia & Dauid prophetauit de passione, & resurrectione & ascensione: & Apostoli prædicauerunt, quæ à Domino didicerunt, vsq; ad ascensionem eius corporali præsentia perfruentes. Inter ascensionem verò & pentec. cantatur de ipso festo: quia discipuli sursum subleuati, promissa patris munera expectabant. Ab octauis pentẽ. vsq; ad Calendas Augusti, leguntur libri Regum & Paralipomenõn, & cantatur Deus omnium: quia sicut Samuel, Saul, Dauid, & alij pro lege Domini pugnauerunt sic & nos posquàm accepimus donum spiritus sancti in baptismo, virtute debemus pugnare contra dæmones 17 formati, nati, nutriti, & armati. ¶ † A Calendis Augustini, vsq; ad Calendas Septembris, legitur & cantatur de Sapientia: quia in pugna maximè necessaria est sapientia: vel quia Augustus, sextus est mensiũ, & in sexta ætate, qua Deus venit, debemus propter eius præsentiam sapienter viuere: quia inter nos audita est sapientia ipsa, quæ ex ore altissimi prodijt. ¶ Rursus mensis ille calidus est & medius in anno. Per quod media hominis ætas designatur: & in media ætate, vbi quisque ab æstu viriorum plus accenditur, plus succurrere debet sapientia. In Septembri legitur & cantatur de Iob, Thobia, Esdra, Iudith, & Hester: quia hi aduersa patienter sustinuerunt: & Ecclesia in fine mundi aduersa omnia pro Domino tolerabit. ¶ † A Calendis Octobris, vsq; ad Nouembrem, leguntur libri Machabeorum,

chabeorum, & cantatur de eis: quia iste octauus mesis lætitiam resurrectionis mysticat: quia sicut Iudæi finitis prælijs & restaurato templo in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum sic in gloria resurrectionis & magnæ festiuitatis deuictis prælijs diabolí sancti & iusti in Domino festiuabunt & gaudebunt iuxta illud: Beati, qui habitant in domo tua Domine. ¶ † A Calendis Nouem- 19 bris, vsq; ad aduentum Domini legũtur Eze- 21 chiel, & Daniel, & duodecim prophetæ minores, cum responsorijs. Vidi Dominum &c. Ezechiel enim vidit quatuor animalia in figura quatuor euangelistarum, quæ natiuitatem, passionem, resurrectionem, & ascensionem docuerunt. Isti ergo ideò ante aduentum leguntur: quia clarius Christi aduentum prædixerunt. Deniq; Aurelius Papa in Bucardo. lib. iij. c. hi qui. statuit, vt qui inuenti fuerint libros famosos & ignotos in Ecclesia legere, vel cantare, excommunicentur. Ex præmissis ergo liquet, quòd in Ecclesia libri noui & veteris testamenti leguntur: quod etiam in suis locis dicetur: de ordine etiam 22 aliorum librorum dicetur sub Dominica ij. 20 post pente. ¶ † Et est notandum, quòd testamẽtum dupliciter accipitur. Nam promissio ipsa, scilicet id quod testatur seu legitur, dicitur testamentum. Vnde no. test. dicitur gratia fidelibus promissa, scilicet fides & charitas. Cæteræ virtutes siue vita æterna in futuro: & virtus in præsenti vita: & Apostolus ideò no. test. testator est: vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternę: extrà de cele. miss. cum Matthæ. §. cæterùm. Scriptura etiã, qua illa promittũtur, dicitur te- Heb. 9 stamentum. Vnde nouum testamentum, dicitur scriptura noui test. & vetus testamẽtum, dicitur scriptura vete. test. de conse. dist. iiij. sicut in facta. in prin. Et hęc quasi humana similitudine dicuntur. Sicut enim qui testamentum condit, hæredem instituit: chirographũ facit: testes aduocat: agenda per hæredem indicit: sic & Deus pater volens filios Israël in terra promissionis hæredes instituere, chirographum fecit, id est legem dedit: testes accuit, scilicet Moseu & Aaron, & agenda per illos edixit: & hoc est vetus test. Sed quia 23 in eo transitoria & tẽporalia repromittebat: extrà de cele. miss. §. cæterum. ideò Christus volens Christianos, scilicet fideles, æternæ hæreditatis hæredes facere, consequenter nouũ test. condidit, scilicet euangelium: aduocauit testes, scilicet Apostolos: eisq; agenda indixit: quod testamentũ tandem morte propria cõsecraret. Præterea, testamentũ est testatio mentis, qua quisq; quod mente concipit, ore testatur: & per scripturam corroborari iubet. xiij. q. ij. §. sit illud. Vnde de hac etiam similitudine hîc & illa scriptura dicitur testamentũ. ¶ Cæterũ ideò illa scriptura, dicitur vetus testamentũ. ¶ † Primò, quia vetera, id est, terrena, scilicet ad veterem hominẽ pertinentia promittebat, dicens: Si hæc & illa feceritis, bona terræ comedetis. & iterum: Terram fluentem lacte & melle dabo vobis, & similia. Vnde illud vetus & trãsitoriũ fuit. ¶ Secũdò dicitur vetus test. quod per veterẽ hominẽ, scilicet, per Mosen vetere vetustate peccati ministratũ fuit. ¶ Tertiò, quia nouo superueniẽte cessauit, & desijt tãquàm aliquid vetustũ. vnde Apostolus: Vetera trãsierunt: ecce noua facta sunt omnia. ¶ Quartò, 2. Cor. 5 dicitur vetus respectu nouitquia eo fuit antiquius tẽpore. ¶ Quintò, qui à vetustate peccati nos liberat. ¶ † Hæc verò scriptura nouum dicitur testamẽtũ. ¶ Primò, quia noua, id est, cœlestia, scilicet ad cœlestis hominis conseruationẽ pertinentia promittit, dicens: Qui agrũ aut domũ &c. Centuplum accipiet, & vitã æternã possidebit. ¶ Secundò, dicitur nouum: quia per nouũ hominẽ, id est ab omni peccato immunẽ, scilicet per Christum ministratum est. ¶ Tertiò, dicitur nouum, id est, vltimum: quia nouissimũ hominis testamentũ immobile perseuerat: quod testatoris obitu confirmatur, vt extrà de celebr. miss. cum Matthę. §. cęterùm. & xiij. q. ij. cyl. Hinc enim dicitur æternũ, id est, perpetuũ, quasi durabile ac immutabile. de quo dictũ est in iiij. parte sub septima particula secreti, super verbo: nouũ & æterni. Christus enim iã nõ moritur, Rom. 6 & mors illi vltrà nõ dominabitur. de cõsec. dist. ij. semel. ¶ Quartò, dicitur nouũ, respectu veteris: quia illo magis est nouũ tẽpore: vel quia vetus lex est quasi radix ipsum verò nouum est quasi fructus. ¶ Quintò, qa innouat: nõ enim illud dicunt, nisi homines renati ex vetustate p gratiã pertinẽtes iã ad nouũ test. quod est regnũ cœlorũ. ¶ † Circa libros eccle- 23 siastici officij sciẽdũ est, q; ipsum officiũ cõsistit in cãtu & in lectione: de cãtu tres sunt libri: de lectione sex. Sũt etiã qdã alij libri ecclesiastici: prout in secunda parte in fine tractatus.

24 ctatus de sacerdote dictum est.¶ † Sanè tres libri de cantu, sunt antiphonarius, graduarius, & trophonarius. Antiphonarius, à digniori videlicet, ab antiphonis nomen sumpsit: quas beatus Ignatius patriarcha audiuit per angelos decantari: cum tamen ibi sint responsoria atq; versus. In plerisq; tamen locis liber iste responsonarium, à responsorijs, quæ ibidē continentur, appellatur. ¶ Gra-
25 duarius, dictus † est à gradualibus, quæ in eo continentur qui à pluribus officiarius nuncupatur, ab officijs seu introitibus, qui ibi cōtinentur. Graduale, dictum est à gradibus: prout dictum est in quarta parte sub tit. de graduali. De intitulatione graduarij, antiphonarij, & lectionarij, in sequenti tit. dice-
26 tur. ¶ † Trophonarius est liber continens τρόπους, id est, cautus, qui cum introitu missę dicuntur, præsertim à monachis. Vocantur etiam τρόποι, sequētiæ siue prosæ, κύριε ἐλεήσον, & neumæ. Et dicitur à τρόπος, quod est conuersio: de quo in eadem parte sub titu. de introitu dictum est. Quidam etiam hunc librum prosarum, à prosis appellant. Vitalianus cantum Romanum instituit, & organo
27 concordauit. ¶ † Cæterùm libri lectionum sunt isti. Primus, est bibliotheca. Secundus, homiliarius. Tertius, passionarius. Quartus, legendarius. Quintus, lectionarius. Sextus, sermologus. ¶ Bibliotheca, à græco nomen accepit, & est nomen æquiuocum, scilicet locus, in quo libri reponuntur: & volumen, ex omnibus libris ve. & no. test. à Hier. compositum.
28 ¶ † Homiliarius, est liber continens sanctorū homilias: & legitur in dominicis, & in natali, & in festis sanctorum propria euangelia habentium: & in pascha & pente. cum ferialibus eorundem. Homilia autem, idem est quod bona laus, siue verbum ad populum. Et no. quòd plures fecerunt homilias: videlicet Auguſt. Hiero. Beda, Origen. Grego. & alij. Beda tamen alias non composuit, nisi quas Auguſt. composuerat: sed suis verbis easdem superueſtiuit: nam Auguſt. verba disputationis habuit: Beda verò stylum sermonis & lectionis. Quare Beda vocatur venerabilis, vt in septima parte sub eius festo dicetur. Item non omnes homilię authenticæ sunt: vt quędam Origenis, qui ad hæresim dicitur declinasse. Aliquæ tamen homiliæ ipsius à beato Hiero. reste Papa Gelasio, leguntur fuisse correctæ seu approbatæ. xv. distin. sancta in palea. Et quādocūq; illa in Ecclesia legūtur, nomen authoris, propter hæresis infamiam subticetur, sicut & nomen Salomonis, qui deceptus fuit à mulieribus, tacetur in lectionibus, propter infamiam idolatriæ: sed dicitur: lectio libri Sapientiæ: sic etiam quia Moses hæsitauit ad aquas contradictionis: quia Dominum exacerbauit, non dicitur lectio libri Geneſis Moſi legislatoris: sicut dicitur lectio libri Apoca. beati Ioannis Apoſtoli. De hoc agitur in proœmio v. partis & sub sabbato paschali. Volunt tamen quidam, quòd in principio homiliarum ipsius dicatur: Homilia Origenis correcta seu approbata à Hiero. & in sequentibus dici debet homilia
29 eiusdem. ¶ † Passionarius est liber continens passiones sanctorum: & legitur in festis martyrum. Plures autem sunt passionarij, quorū quidam canonizati: quidam verò teste Papa Gelasio. xv. dist. sancta in palea. sunt apocryphi: vt de b. Georgio & Citicio, & Iulita, & alij quidam quos hæretici compilasse dicūtur: quare in Ecclesia legi interdicuntur. Antheros papa statuit martyrum gesta scribi, & in Ecclesijs haberi, & hoc propter maximum presbyterorum numerum martyrio
30 coronatum. ¶ † Legendarius autem, vocatur liber ille, vbi agitur de vita & obitu confessorum: vt Hilarij, Martini, & aliorum confessorum: & legitur in festis eorum: duntamen
31 authenticatus sit. ¶ † Lectionarius est, in quo lectiones epistolarum Pauli, & aliæ leguntur: qui quādoq; epistolarius dicitur & etiam
32 legendarius dici potest. ¶ † Sermologus, est liber continens sermones, quos papa & alij plures sancti composuerunt: & legitur in festis confessorum à natali vsq; ad octauas epiphaniæ, in purificatione beatæ Mariæ & in festo omnium sanctorū & in pluribus alijs.
33 ¶ † Considerandum est quoq; triam scripturas præcipuè in Ecclesia frequentari: scilicet Dauid prophetæ, qui fuit homicida, proditor & adulter. Matthæi Apoſtoli, qui fuit publicanus, & in hoc ipso infamis: & Pauli, qui fuit crudelis Christi & Ecclesiæ persecutor: & etiam Auguſtini, qui fuit manichæus, & tempore Theodosij Imperatoris conuersus est. Quod fit in exemplum, videlicet vt alij peccatores non desperent, sed sperent, si tamen pœnituerint, posse veniam consequi: quantumlibet graui nota perplexi sint, & orationes & eleemosynas eorum post pœnitentiā

posse

34 posse Deo complacere. ¶ † Et est sciendum quòd beatus Hiero. tempore Damasi Papæ correxit psalterium lxx. interpretū, quod tunc cantabatur vbiq;, & adhuc iuxta ordinationē Greg. Papæ qui postremò officium ecclesiasticum ordinauit, secundū illud: antiphonas, responsoria, alleluia, tractus, & alia quæda in Ecclesia decantamus. Subiequenter verò psalterio ipso iteratò corrupto, dē Hiero. illud de nouo integrè ex græco transtulit in latinum: prout ipse in ipsius psalterij proœmio attestatur: quod nouum dictus Damasus rogitu ipsius Hiero. instituit decantari, & vulgariter gallicū appellatur, & quasi vbiq; legitur: & terē communiter cum suo proœmio in textu Bibliæ habetur. Præmissum verò psalterium secundū lxx. Romanis remansit: & hodie illò vtuntur. Deniq; idem Hiero. attendens, q; Iudæi nobis improperabant, q; psalteriū falsificauerimus: quonia à suo verbo discordabat, tertiò psalterium de verbo ad verbum ex hebræo transtulit in latinū, quod in pluribus à gallico discrepat ac Romano: pauci tamē illud habent quauis ab omnibus & in textu biblię deberet haberi. ¶ Et no. q; quidā portant psalteriū: sed in eo nō psallut: prout dictū est in titulo de laudibus matutinis. Quæ sint dominicæ & dies & priuilegiati, & principales, & qualiter dies dominica maior est alijs diebus, quibus nominibus dies septimanæ appellentur: & qui sint dies festi: qui festiuales, siue solennes, in proœmio vij partis dicetur. Greg. pap. xcij. dist. c. fi. instituit, ne in Ecclesia Rom. diaconi cantare debeāt: sed solū euāgelicæ lectionis officia inter missarū solēnia exoluāt. Psalmos verò ac reliquas lectiones subdiaconi: vel si necesse fuerit minores ordines exhibeant siue dicāt.

SVMMA.

1 Aduentus, est initium officij Ecclesiastici.
2 Petrus Apoſtolus, Aduentum instituit, in honorē quadruplicis Dominici aduētus.
3 Aduentus primus Christi, quid attulerit homini. quid secundus quid tertius. quid quartus.
4 Aduentus p quot septimanas celebretur.
5 Per treis Aduentus hebdomadas, accipimus trium temporum partes.
6 Aduentus iciunium, est exultationis partim, partim & mœroris.
7 Vrbanus Papa, secundus, officium beatæ Mariæ quotidianum instituit.
8 Antiphonæ laudum dominicarum Aduētus, quare terminentur per, allelu ia.
9 Aduentus, quo tempore incipiat. Et quot diebus constet. num. 10.
11 Aduentus prima Dominica vnde inchoetur.
12 Aduentus intitulatio cur duplex, & cur duplex inchoatio. Rationem vide, ibid. & num. 13. 14. 15.

De tempore Aduentus. CAP. II.

1 QVoniam, sicut præmissum † est, Ecclesiastica officia ab Aduētu Domini, quod est tēpus renouationis incipiūt: meritò ab hoc tepore ducimus initium allumendum. ¶ † Prænotandum igitur est, quòd beatus Petrus primo instituit tres septimanas integras ante natale venerari, in cō memorationem aduentus Christi: & quartā, quæ tamen nunquā perficitur: quia vigilia natalis non est de aduentu: vt infrà dicetur. Agitur ergo aduentus Domini per quatuor septimanas ad magnificādum, quòd est quadruplex aduentus filij Dei: sed vltima nunquā finitur: quia sanctorum gloria quæ debitur in vltimo aduentu, scilicet ad iudicium nunquàm terminabitur. ¶ Primus aduentus est in carnem, scilicet in vtero virginis assumptam: de quo dictū est: Osanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini. ¶ Secundus, in mentē, qui descensus fit quotidie in cordibus fidelium, per spiritum sanctū: de quo Io. xiiij. c. ad eum veniemus, & apud eum mansionem faciemus. & dicit Sapiē. ix Domine, emitte sapientiam tuam, vt mecum sit. De his habetur Abacuch. ij. Si morā fecerit, expecta eum: quia veniens veniet & non tardabit. ¶ Tertius aduentus est in morte cuiuslibet: de quo dicit beatus Iac. Patiētes estote, Iac. 6
vsq; ad aduentum Domini. & Matt. xxiij. Si sciret paterfamiliās qua hora veniret fur &c. ideò & vos estote parati &c. & iterum: Si in prima vigilia venerit, id est, in iuuentute, & in secunda &c. & ita iouenerit, scilicet in pœnitentia: beati sunt serui illi. ¶ Quartus erit in maiestate, qui erit in die iudicij. De illo legitur Esa. iij. c. Dominus ad iudicium veniet, cum senioribus populi sui. ¶ † Et nota quòd primus aduentus liberauit animas à diaboli seruitute. Secundus, liberat eas à peccato. Tertius, à pœna. Quartus, corpora liberat. Veruntamen Ecclesia non celebrat, nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

duos aduentus, scilicet in carnem & ad iudicium. Nam primum & secundum reputat pro eodem:ideò enim venit in carnem,vt veniat in mentem:ideóq; dictū est: Veniens veniet,& non tardabit.veniens, scilicet in carnem,veniet, scilicet in mentē.& iterum:quia vterq; misericordiæ est. Similiter tertius & quartus habentur pro eodem:quia vterq; est iustitię ratione vnius effectus.Celebrat ergo Ecclesia aduentum huiusmodi, sub binario, vt filijs suis generet timorem, & amorem
Psal. 23 Dei.vnde in psalmo:Eleuamini portę æterna
Psal. 16 les &c. Timor Domini sanctus qui permanet in æter. & amor, scilicet ipsius qui similiter in æternum durabit. Vnde j. ad Cor. xiij. c. Charitas nunquā excidit.de pœ.dist. ij.charitas.timorem autem debemus ei,vt Domino, amorē vt patri. Vnde Malach. ij. Si ego sum pater, vbi est amor,& si Dominus, vbi est timor?Celebratur ergo aduentus per quatuor
4 septimanas.† In prima specialiter de primo aduentu cantat Ecclesia. In secunda & tertia de secundo, & hoc ideò, quia antiqui patres primum aduentum tantùm expectauerunt. Secūdum verò antiqui & moderni. In quarta verò septimana, recolit Ecclesia tempus, in quo Dominus descendit in vterum virginis.
Esa. 65 vnde tunc: Rorate cœli desuper: & nubes pluant iustū:aperiatur terra, & germinet saluatorem.Item tempus à primo aduentu,vsq; ad secundum, recolit Ecclesia inter pētec. & aduentum Domini:in quo cantat allelu Ia,in spe resurrectionis.& Gloria in excelsis Deo pro iustitia reddita: & dicit quotidie allelu Ia. quia spes eius non infirmatur. Sed Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:non dicit quotidie, sed tantùm in festis:quia semper in fide,non semper in operibus laudat. Quotidie enim offendit: licet semper in fide iustitiam teneat. De hoc est dictum in procemio huius partis,& dicetur sub titulo de septem diebus post pascha. Cæterùm per tres aduentus hebdomadas
5 trium temporum patres accipimus. ¶ † Primi,fuerunt ante legem,qui procul à Deo remoti clamabant:Ad te leuaui.¶ Secundi, sub lege:qui doctrina legis instructi, & ideò ad lumen propius accedentes, in introitu populus Syon appellatur. ¶ Tertij, fuerunt prophetæ: præsertim illi, quos inuenit Christi natiuitas:vt Symeon,quibus quia redemptor esse prope dicitur in introitu:Gaudete. Asserunt etiā quidam,quòd in officio primę hebdomadæ agitur de vocatione Iudæorum. In officio secundæ,de vocatione gentium.vnde ibi dicitur:Ad saluandas omnes gentes.in officio tertiæ de vocatione vtriusq; populi. Vnde ibi dicitur: Nota sit omnibus hominibus. ¶ Rursus cantatur in prima, in persona Ioannis.In secunda, prophetarum. In tertia, Apostolorum.In quarta,in persona doctorū Tempore aduentus tacetur,Gloria in excelsis.quod pertinet ad natiuitatem:vt in nocte natiuitatis deuotius & auidius decanteturad notandum hunc hymnum primò fuisse nocte illa ab angelis decantatum: quanquàm maior gloria Christi est in Ecclesia tempore noui testamenti,quàm fuerit in veteri.Tacetur etiam,Item missa est. quod pertinet ad resurrectionem. Meritò autem tacetur vtrūq; in aduentu:quia tunc vtrūq; expectatur. Pari etiam ratione tacetur: Pax vobis.quod similiter pertinet ad resurrectionem. Tacetur etiam, Te Deum laudamus: quia nondum præsens est,quem expectamus:& ad præsentes tantùm hoc cantico vti solemus.¶ Et no. quòd hæc tria non semper se concomitantur,vt dicetur in procemio vij.partis.Sed quare Allelu Ia,non tacetur hoc tempore, cùm sit canticum lætitiæ:nam in aduentu est ieiunium:nec tunc nuptiæ celebrātur? Præterea, aut est ieiunium mœroris, aut exultationis. Si mœroris,omnia cārica exultationis debēt taceri. Si exultationis, omnia debent dici: ergo & Gloria in excelsis Deo. Solutio.hoc ieiunium est partim exultationis, & partim mœroris.Exultationis est,ratione primi aduētus, scilicet in carnem: de quo mentio fit in hoc tempore.Mœroris est, propter secūdum aduentum,scilicet ad iudicium:de quo fit etiā ibi mentio:& ideò in eo quædam cantica lętitiæ dicuntur propter aduentum misericordiæ & exultationis: & quædam subticentur: & ieiunatur,propter aduentum seuerę iustitiæ & mœroris. Allelu Ia ergo non subticetur,quoniam tempore aduentus aliquid est lætitiæ propter spem, quam habuerunt de Christi incarnatione:& propter nostram certitudinem,quam habemus per primum aduētum de futura glorificatione.sed in septuagesima non sic:quia totum tempus illud mœroris est: & ideò tunc non dicuntur cantica angelorum,sed hominum.vt ibi dicetur.¶ In festis verò nouē lectionū, quæ occurrunt in aduentu,

aduentu, debet celebrari missa de festo solēnis in tertia, cum Gloria in excelsis &c.Ite, missa est.& deponuntur cappę nigræ seu violaceæ: & assumuntur solennes à ministris & sacerdote,prout festū requirit. In hora verò nona de ieiunio missa dicitur:& tūc dalmatica & subtilia,siue tunicellæ dimittuntur: & competentes tempori & ieiunio resumuntur, sicut in tertia parte sub tit. de dalmatica dictum est. In hoc quoq; tempore officium beatæ Mariæ virginis nō dicitur in Ecclesia: quia totū officiū huius temporis ad laudem
7 eius pertinet.¶ † Et nota quòd Vrbanus Papa secundus, qui fuit creatus M. lxxviij.& sedit annis xij.mensibus quatuor in concilio apud Claromon.celebrato,statuit,vt officium beatæ Mariæ virginis quotidie diceretur:& in die sabbati solenniter fieret:in quo officio matutino dicuntur illæ lectiones:O beata Maria, quis dignè.sumptæ ex illo sermone Aug. Lo
8 quimur dilectissimi &c. Hoc etiam tempore non debet fieri specialiter cōmemoratio alicuius sancti præcedentis Christi aduentū,nō quia omnes illi in infernum descenderunt:& ideò Ecclesia occidentalis pro eis non soleni zat:nec etiam sequentium:quia cum hoc tēpore Ecclesia de aduentu filij Dei solennizet:non est aliorum solennitas admiscenda: imò minor cedit maiori: quia adueniente principe,cessat magistratus. Idcirco cùm ipse sit præmium & corona sanctorum omnium: & sit omnia in omnibus, & sufficientia singulorum: superfluum foret recurrere ad aliorū suffragia mendicata. C. de pala.sacra.largi.l. scrineis.in princ.li.xij. Generalis tamen commemoratio omniū sanctorū bene fit:quoniā licet sancti ex aduentu filij Dei speciale gaudiū & præmiū assecuti fuerint:maius tamen ad generale gaudiū eorū extitit:quia creaturā rationalē ex vnione ad diuinā naturā vide
9 runt ineffabiliter sublimatā:quia ergo bonū cōmune præponderat particulari:& per cōsequens generale gaudium eorū gaudio speciali:quia illud, quod præmissum est, fuit omnibus sanctis vtriusq; testamenti ad gaudiū: idcirco conueniens est,vt tēpore ipsius aduentus eorum gaudium communiter & generaliter recolatur: & in generali omnium sanctorum cōmemoratione, singulis diebus dicitur antiphona illa:Ecce Dominus veniet,&
10 omnes sancti eius cum eo:& erit lux magna in die illa,allelu Ia:quæ pertinet ad quartum aduentū,in quo apparebit gloria sanctorum. Dicitur etiā cum ipsa antiphona oratio illa: Conscientias nostras quæsumus Domine visitando purifica &c. in qua similiter concordando cum antiphona, fit generaliter cō memoratio de omnibus sanctis, dum dicitur ibi: vt veniens cum omnibus sanctis:& tunc pertinet ad quartum aduentum: scilicet in maiestate. In multis tamen locis subtrahuntur verba illa:cū omnibus sanctis:& tunc pertinet ad secundū aduentum scilicet in mente. Non fit etiā cōmemoratio de cruce, sicut fit in alijs tēporibus,ne prius videatur Dominus passus,quàm natus.& iterum, ne fiat contra illud præceptum Exodi vigesimotertio & xviij.non coques hœdū in lacte matris suæ: id est, Christum non crucifiges, dum adhuc tener & lactans est.Contra hoc præceptum fecerunt tunc Iudæi,qui Christum eadē die, id est,eadem sexta feria,in qua,vt quidam dicunt cōceptus est,crucifixerunt.¶ † Notandū autem est quòd tempore aduentus omnes antiphonæ dominicales in matutinis laudibus terminantur, per allelu Ia:ad significandum gaudium de certitudine aduentus saluatoris habitū: vt in matutino officio sit quasi prædictio: & in matutinis laudibus notetur exultatio.Item,in prima secunda & tertia hebdomada, repetuntur responsoria dominicalia:sed in quarta sunt specialia:quæ per hebdomadā cantantur:& sunt quindecim: quia ille expectatur vēturus, qui instituerat vetus testamentū,& erat instituturus nouū. QuinDenarius enim numerus consistit ex septenario,& octonario:at septenarius ad vetus:octonarius verò ad nouū refertur testamentū. In singulis quoq; septimanis cantus renouatur: propter gaudiū proficientiū, qui proficiunt de virtute in virtutē: vt videant Deū Deorū in Syon. ¶ † Illud etiā notandū est, q̄ prima dominica aduentus nunquā esse potest ante quinto Calēdas Decēbris: nec etiā post tertio Nonas Decēbris: sed quæcūq; illarū septē literarum, quæ inter dictas Calendas & Nonas includūtur, repręsentauerit dominicā: ibi est prima dominica aduētus.sed & in dominica proximori festo beati Andreæ,vel Calēdas Decēbris siue antè,siue retrò,est, semp initium aduentus.& si ipsum festū cadit in do
minica,ibi etiā est initiū aduentus.† Aduētus cōtinere debet xxj.diē,id est,tres septimanas integras ad minus præter vigiliā natalis Dñi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veruntamen cùm aduentus incipiat à die dominica, si fortè contingat similiter natale in die dominica venire, oportet tempus aduentus per quatuor hebdomadas protelari: aliòquin vigilia natalis & sabbatum quatuor tẽporum concurrerent in eadem die, quod esse non potest. lxxj. dist. de leui. quia vtrunq; illorum proprium habet officium, & ad diuersa tempora pertinent. Nam sabbatum, est de aduentu: sed vigilia ad tẽpus gaudij pertinet cum non sit de aduentu sed de natali: & sic aduentus non haberet viginti vnum diem: excepta vigilia natalis sicut dictũ est. Quòd vigilia pertineat ad tempus gaudij: patet ex ipsa ordinatione Gregorij, qui vltimas aduentus antiphonas posuit de euangelio, scilicet Completi sunt dies: & ecce completa sunt omnia. Quando ergo natale est in dominica, quatuor tempora celebrantur in penultima hebdomada. Si autem natale venerit in secũda feria, vel deinceps vsq; in dominicã: tunc post viginti vnum diem habebit, in quo fiat vigilia: & quando festum venerit in secunda feria, fiet officiũ de vigilia in die dominica: quę propriũ nõ habet officiũ: & tunc propter dominicã cãtabitur allelu ia: sed ieiunabitur in sabbato præcedenti: tam pro vigilia natalis, quàm pro ieiunio quatuor temporum. De hoc etiam dicetur sub titulo de capite ieiu-
11 niorum. ¶ † Non est etiam ignorãdum, quòd licet in principio siue in prima dominica aduentus canterur introitus: Ad te leuaui animam meam Deus: si quis tamen diligenter attendat in dominica præcedenti illam: præparatio aduentus Domini, quo ad quædam inchoatur: quod ostendit epistola, quæ tunc
Hier. 23 secundũ quosdam legitur: Ecce dies veniunt, dicit Dominus. Et suscitabo Dauid germen 14
iustum, &c. finis euangelij eiusdem diei, scilicet Abijt Iesus trans mare Tyberiadis: quod est Ioannis vj. c. Hoc idem insinuat, vbi dicitur: Hic est verè propheta, qui venturus est in mundum, vt redimeret populum &c. Satis enim conueniens est, quòd in præcedenti dominica inchoetur: quia non respiraret despetans, nisi certa promissio veræ liberationis præcederet: qua audita, respirans clamat: Ad te leuaui animam Deus meus &c. In quinta 15
igitur hebdomada ante natiuitatem Domini inchoatur præparatio aduentus, quo ad quędam. Vnde & in antiquis gradualibus & lectionarijs titulus est talis. Quinta dominica ante natiuitatem Domini: nam ab illa dominica vsq; ad natiuitatem Domini sunt quinq; officia dominicalia: & quinq; epistolę: & quinque euangelia. In quarta verò dominica ante natiuitatem Domini inchoatur præparatio aduentus, quo ad officium matutinale: & quo ad multiplicem officiorum varietatem, & innouationem. quia ergo quatuor sunt officia dominicalia, ab illa dominica vsq; ad natiuitatem: & ideò in antiphonarijs nouis intitu-
12 latur quarta dominica. † Quadruplex autem ratio huius duplicis intitulationis librorum, & inchoationis aduentus reddi consueuit. ¶ Prima, quia per lectionarium recolimus aduentum Domini in mundum: significatum esse, per quinq; mundi ætates. Per antiphonarium verò recolimus aduentum Domini nũtiatum esse per quatuor ordines librorum, scilicet per legem, per prophetas, per psalmos, & per initium euangelij narrantis Domini conceptionem. Initium euangelij vocamus, quicquid est in libro Lucæ: qui historiã ante natiuitatẽ Domini plenius cæteris prosecutus est: sicut de angelo à Zacharia misso annuntiante natiuitatem præcursoris. & sicut de prophetia illa: Benedictus Dominus Deus Israël: quia visitauit & fecit redemptionem
13 plebis suæ. Et de Gabriele archangelo ad virginẽ missio. & similibus. ¶ † Secunda est: quia actor lectionarij nos hortatur, vt purgemus hospitiũ nostri corporis: quod per quinq; sensus sordidatum est, ad suscipiendũ Deũ: quia in sordibus habitare despicit rex venturus. Actor verò antiphonarij, nos docet purgare corpus nostrũ, constãs ex quatuor elementis: faciẽtes dignã mãsionem Deo regi venturo. Iuxta illud: Ego & pater, ad eũ veniemus: &
14 mãsionẽ apud eũ faciemus. ¶ † Tertia est, qa in quarta dominica aduẽtus, quæ ad spirituales, & nõ in quinta dominica, quæ ad seculares pertinet: vt dicetur in ti. seq. innouãtur cãtus. Spiritualiũ enim est, cãticũ nouũ cantare, & nõ secularium, qui cum adhuc quasi veteres sint: & mala eorum adhuc recentia potius in Psal. 85
gere, quàm gaudere debent. Renouatus quidem cantus, gaudium electorum significat: qui proficiunt de virtute in virtutem: in qua
15 videbitur Deus deorum in Syon. ¶ † Quarta est, quia in Ecclesia duo sunt ordines hominum expectantium Domini aduentum, & studentium ad dignè suscipiendum Deum venturum. Vnus ordo in seculari conuersatione

satione studet: alter in spirituali. Seculares, 16 Dei facies, intelligitur diuina cognitio.
qui rebus transitorijs student, quæ quinque 17 Euangelium de Aduentu in Hierusalem, cur hodie legatur.
corporis sensibus administrãtur, per quinque hebdomadas intelliguntur. Iuxta illud euan-
Ioan. 6 gelij Ioan. Erant viri, quasi quinque millia. Siquidem quinque millia viri, Deum secuti, designant eos, qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus, quæ possident, bene vti nouerant. ipsi nãq; saturantur quinque panibus: quia legalia instituta eis proponẽda sunt: qui per quinarium numerũ propter quinque libros Mosi intelliguntur. Per quatuor verò septimanas spirituales intelliguntur, qui rebus transitorijs abiectis, nudi nudum sequuntur Christum: qui per quatuor euangelia ad potiorem perfectionem excitãtur. Quod etiã ad istos quaternarius numerus pertineat, apparet in alio euangelio, in quo quatuor millia hominum: qui sunt euangelica perfectione sublimes: legũtur refecti septem panibus, id est, septiformi gratia eruditi & repleti. Hãc distinctionem figurauit Dominus Mosi, quando in ingressu tabernaculi iussit poni septem columnas: & ante oraculum vnam: ante sancta sanctorum quatuor. prout legitur Exod. xxvj. & xxxvj. cap. Siquidem quinque columnæ exterius positæ, sunt seculares, qui in exterioribus maximè versantur quatuor colũnæ ante sancta sanctorũ, sunt spirituales: qui quasi interius positi, Domino deuotius obsequũtur. Vna columna ante tabernaculum vnitatem fidei: quam tam isti, quàm illi colũt, dessignant: & propter hanc causam clerici seculares in vespertinis officijs quinque psalmos cantant. Monachi verò, & religiosi, qui altiorem elegerunt viam: non nisi quatuor, in quo se perfectiores ostendunt. Quod autem quadratum est ex quacunq; parte vertatur, manet idem & firmũ. Similiter & perfectus quocunq; loco & tẽpore, idẽ immobilis manet.

SVMMA.

1 Dominicæ primæ Aduentus officium.
2 Responsorium Dominicæ primæ Aduentus. & eius expositio.
3 Hominis magna ignorantia.
4 Responsorium primum Aduentus, habet tres versus. & cur. & mi. 5. 6. 7.
8 Responsorium secũdum Aduentus. Tertium. nu. 10. Quartũ. 11. Quintum, Sextũ, Septimũ. nu. 12. Octauũ. & Nonũ. nu. 14.
9 Visio, est triplex.
15 Missæ Aduentus introitus, prima Dñica.

De prima dominica aduentus Domini. CAP. III.

1 PRima dominica † de aduentu, quæ est quarta à natali Domini: & in qua secundum quosdã inchoatur officium aduentus, pertinet ad spirituales. Et ideò, in ea inuouantur cantus: præcedens verò, quę quinta est, ad seculares sicut in præcedenti titu. dictum est. Ad spirituales pertinent duo versiculi: quorũ vnus frequentatur in vespertino officio: scilicet, Rorate cœli desuper. Alter in matutino, scilicet, Vox clamãtis in deserto. In primo ostẽditur, quid facere debeãt: in secũdo exequuntur. Ipsi sunt cœli rorãtes, & nubes pluentes: ros est subtilior, & pluuia grossior. Tunc sunt rorãtes, quando de incar-
Ioan. 1 natione saluatoris subtilia dicũt: vt illud: verbum caro factũ est: & similia: tũc sunt pluentes, quando grossiora, id est, intellectus faciliora dicunt: sicut est, quòd Maria desponsata
Matth. 1 est Ioseph: & q; puer natus est in Bethleem: & reclinatus in præsepio: & huiusmodi. Isti faciunt, quòd aperiatur terra: & germinet saluatorẽ. Ad literã: terra est virgo Maria, quæ
Luc. 2 aperta, quantum ad fidem cordis, sine damno virginitatis, cõcepit & peperit saluatorẽ. Sed moraliter, terra est cor humanũ: quod viri spirituales sua prædicatione aperiunt: vt germinet saluatorẽ, id est, Christus in eo reformetur, Iuxta illud Apostoli: Filioli mei, quos ite-
Ad Gal. 4 rum parturio: donec Christus reformetur in
Esa. 40 vobis. Isti sunt, vox clamãtis in deserto, id est, in mundo: parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Viæ sunt operationes: semitæ sunt cogitationes: quas debemus parare in aduentu saluatoris. Hanc præparationẽ notat oratio, quæ post cõmunionem hac die in missa sequitur. Suscipiamus Domine misericordiam tuã in medio, &c. & ex eo, quòd in fine illius orationis dicitur: Congruis honoribus præcedamus. Viam ergo parare, est pœnitentiam agere, prædicare. Semitas rectas facere, est post mandata consilia obseruare. Sanè huius dominicæ totũ officium matutinale, pertinet ad primum aduentum: vt præmissum est. Legitur enim in Esa. qui de aduentu loquitur apertius, quàm aliquis alius propheta: vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

in ij.cap.ipſius habetur:Ecce mons &c.in primo verò habetur de nequitia Iudæorum. Primum reſponſorium † eſt,Aſpiciens à longe, quod eſt de primo aduentu : & non ſumitur de aliquo libro theologiæ : nec compilatum eſt à Greg.ordinatore matutini officij : ſed à quodam eius monacho. quod inde apparet: quia illud intra hebdomadam non repetitur: ſed omnia alia reſponſoria , ſic,quæ ab ipſo Grego.edita ſunt.Et ſi obijciatur , quòd illo dempto non remanent,niſi octo reſponſoria iſti dominicæ:Reſponderetur quòd nouē ſunt compurato illo.Ecce dies veniunt : quod ſecundum ordinem Grego.nonū eſt : & cantatur in veſperis ſabbati præcedentis.Cantatur autem hoc reſponſorium in perſona Ioannis baptiſtæ vel ſponſæ dicentis:Aſpiciens à longe à terra:videlicet ad cœlum,video Dei potentiam venientem:& licet propriè patri potentia aſſignetur : hic tamen per potentiam accipe filiū Dei,cui data eſt poteſtas in cœlo & in terra:qui eſt potens Dominus in prelio:
Pſal.44 cui propheta:Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Hic venit dum ſe viſibilem monſtrauit:& nebulam totam terrā tegentem.Hæc nebula eſt Dei miſericordia: 5
quæ præſtat refrigerium contra æſtum vitiorum.Hanc Moſes intrauit , cùm ad ſuſcipiendum legem aſcendit.Hanc Petrus intellexit,cum in nube lucida videns Dominum
Matt. 17 Moſen & Heliam dixit:Faciamus hic tria tabernacula.Hæc populum in deſertū deduxit:
Luc.1 & ab igne protexit.Hæc eſt virtus altiſſimi, quæ virginem obumbrauit:quæ totam terrā tegit:quia miſericordia Domini plena eſt terra.Hæc etiā nebula, eſt humanitas filij Dei, quæ totum mundum ſaluat. Medicina enim omniū in feſtinatione nebulæ. Nebula etiā poteſt dici infidelitas ſeu ignorantia. ¶ Ignorabat enim † homo Deum, ſeipſum , natale
3 ſolum,& concupiſcentiam eſſe peccatū.Hæc nebula totam terram tegebat : quia omnes declinauerunt ,ſimul inutiles facti ſunt. Ite obuiam ei & dicite : Nuntia.n.ſ.t.e.qui regnat.es in populo Iſraël. Similia dixit Ioan.1 annes diſcipulis:Parate viam Domini.& per diſcipulos ad Chriſtum:Tu es qui venturus es, an alium expectamus?Obuiam ſponſo,ſcilicet per viam charitatis:& dicite:nuntia nobis. quaſi dicat:Reuela nobis per tuam præſentiam,ſi tu es Meſsias in lege promiſſus : & ſi
4 regnaturus es in populo Iſraël. ¶ Porrò † in ſolito modo primum reſponſorium habet in quibuſdam Eccleſijs tres verſus,ſicut & reſponſorium primum natalis Domini. ¶ Primò, ad ſignificandum , quòd iſte aduentus Domini ſaluat homines trium temporum,ſcilicet illos,qui fuerunt ante legem,& ſub lege,& ſub tempore gratiæ : & propter hoc etiam fit triplex repetitio:prima à remotioti, quo ad finem : & poſteà à minus remoto : & poſteà à propinquiori,ad oſtendendum quòd patres primi temporis remotiores fuerūt ab aduentu Chriſti quàm patres ſecūdi,& tertij, & patres ſecūdi tēporis,magis remoti quàm patres tertij:deinde reincipitur reſpōſorium, ad denotandum deſiderium,& ad ſignificandum,quòd debemus attribuere finem & prin Apoc.1
cipium boni operis ei , qui eſt α & ω.xxxv.diſtinctione.ab exordio. Vltimò,dictis verſibus ſubiungitur,Gloria patri:quia omne deſiderium & ſeruitium,ad Deum trinum eſt referendum:& ibi nō fit reiteratio partis:ſed totius reſponſorij:quia poſt vitam præſentem, omnia opera cōlummentur:& tunc erit Dominus omnia in omnibus , & conſummatio & ſufficientia omniū. ¶ Secundò,ideò † præmiſſum reſponſorium tres habet verſus,& vnum Gloria.ad ſignandum quatuor aduentus:de quibus in cap.præcedenti præmiſſum eſt:& ad deſignandum quatuor tempora ſcilicet tempus ante legem, tempus legis prophetiæ & gratiæ. Alloquens enim Eccleſia omnes homines , qui fuerunt ante legem, quorum pauci ſecuti ſunt vnum Deum,dicit primò verſum : Quique terrigenæ &c.id eſt, O vos omnes mali,boni,diuites & pauperes, ite obuiam ei & dicite:Indica nobis , ſi tu es ipſe , qui regnaturus es in populo Iſraël.in ſecundo verſu,in perſona hominum,qui fuerunt ſub lege : in qua aliquid fuit imperfectionis : quia data fuit infirmis : alloquitur ipſum legiſlatorem.Qui regis Iſraël intende: quaſi diceret,qui populum Iſraël in lege tua regis:& ſicut paſtor ouem deducis:indica nobis,ſi tu es ipſe , qui regnaturus es in populo Iſraël.In tertio iam ex dictis prophetarum certificati de aduentu ſaluatoris , ex deſiderio clamant:Excita potentiam tuam, & veni: qui regnaturus es in populo Iſraël. In alijs verò Eccleſijs,eſt tertius verſus : Tollite portas.In quarto gratias agens Saluatori,de aduentu

uentu ſuo,qui dignatus eſt venire : imò toti
6 trinitati,dicit Gloria patri.¶ † Tertiò,reſponſorium ideò tres habet verſus:quoniam lex, & pſalmodia , & prophetia hunc Saluatoris
7 aduentū prænuntiauerūt. ¶ Quartò,tres † verſus,patres trium puerorum ſignificant.Patres quidem ante legem,hunc aduentum præuiderunt. Patres ſub lege, deſideraverunt.Patres gratiæ,prædicauerunt.Dicit ergo Ioannes baptiſta vel Eccleſia:Vos patres ante legem quique terrigenæ & ſi.h.ſ.in.v.d.& pauperes,ite obuiam ei.Terrigenas vocat malos, qui terrena ſequuntur.filios hominum dicit, bonos diuites:ſubdit quos terrigenas appellauerat,propter pauperes,quos filios hominū. Vos ergo quique,id eſt, quilibet terrigenæ malitia diuites:& filij hominum ſpiritu pauperes:qui eſtis ſimul in vnū,in vno ouili agni & hœdi : ite obuia ei:vt vos mali per ingreſſum recipiatis:vos boni per progreſſum proficiatis.Vos etiam patres ſub lege,dicite:Qui regis Iſraël,intende:qui deducis velut ouem Ioſeph , nuntia nobis &c.qui regis Iſraël,id eſt,Iudaicum populum per doctrinam legis Domini videntem.Qui deducis,id eſt,de virtute ducis,velut ouem,id eſt,innocētem Ioſeph,id eſt,populum gentilem , augmentatum per frumentum mortificatum : intende ſuper nos,id eſt,lumen pietatis infunde : &
10 nuntia nobis &c.vos quoque patres ſub gratia dicite : Tollite portas principes veſtras,&
11 eleuamini portæ æternales , & introibit rex gloriæ.Qui regnaturus &c.O principes & poteſtates aēris huius:Et ô geminina viperarū, tollite,id eſt,auferte portam mortis,id eſt,vitia,per quæ diabolus intrat ad corda.Et ô portæ æternales,id eſt, virtutes ad æternitatem ducentes , eleuamini contra vitia : & per vos introibit,& habitabit in vobis rex gloriæ:qui regnaturus eſt in populo Iſraël. Et not.quòd ad tertium verſum non reſpondetur : nuntia nobis:quia patres noui teſtamenti certificati ſunt de aduentu Chriſti : patres gratiæ certi ſunt de introitu regis gloriæ . Verùm quia nunquàm ſufficit:nec ſufficiet fides incarna-
12 tionis ſine fide trinitatis:ideò ſuccinitur:Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto : & quia qui venit in humanitate , venturus eſt etiam in
13 maieſtate:ideò reſponſorium denuò repeti-
Mar.13 tur.In repetitione verò nebulam, accipias ad literam:iuxta illud : Veniet in nubibus cœli,
8 & ſicut nubes ſuſcepit eum:& alibi:Nubes & caligo in circuitu eius.¶ Secundum † reſponſorium eſt:Aſpiciebam in viſu noctis:ſumptū
9 per Gregorium de Daniele cap.vij.Chriſtum venturum prophetantem,qui his verbis myſterium incarnationis verbi , quod in principio erat apud Deum, aparuit,dicens:Aſpiciebam in viſu,aut viſione noctis. Triplex quidem eſt viſio, † ſcilicet noctis ante gratiam: diei ſub gratia,& lucis in gloria.In nocturna viderunt patriarchæ & prophetæ ,qui ſub nube fuerunt : & hoc Daniel aſpiciebat in viſu noctis.In diuturna viderunt Apoſtoli,quibus Chriſti humanitas apparuit.In lucida vide- Ioan.8
bunt filij Dei , facie ad faciem.Hanc diſtinctionem veritas in euangelio innuit , dicens: Luc.10
Abraam exultauit , vt videret diem meum, Dañ.7
vidit & gauiſus eſt. Iterum , multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.¶ Sequitur : Et ecce in nubibus cœli filius hominis veniebat.Nubes cœ- Eſa.19
li,caro verbi:de Eſa.Aſcendit Dominus ſuper nubem leuem.Et datum eſt ei regnum & honor,ſcilicet nomen , quod eſt ab æterno datum:ſed in tempore manifeſtatum : & omnis
populus , tribus , & linguæ ſeruient ei.Nam Eſa.44
vt Eſaias ait,curuabuntur ei omnia genua,& iurabit omnis lingua in Domino. ¶ Tertium reſponſorium:† Miſſus eſt angelus Gabriel: quibus verbis Lucas texuit ordinem annun- Luc.1
tationis. ¶ † Quartum eſt Aue Maria, gratia plena:quibus idem Lucas modum cōceptionis annexit dicens:Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Superueniet in te inquam , in protegendo te: & ab omni ſorde purgando:& exinde virtus Altiſsimi , ſcilicet verbum Dei , obumbrabit tibi,ex te carnem ſumendo:quod enim ex te naſcetur ſanctum,vocabitur filius Dei.Chriſtus enim,qui non eſt conceptus ex virili ſemine, meritò naſcitur & filius Dei appellatur . Sequitur verſus quomodo in me fiet iſtud : interrogatiuè : & ſic quomodo ſunt duæ dictiones : vel admiratiuè : & eſt vna dictio. ¶ Quintum reſponſorium eſt: † Saluatorem.In quo incarnatio per Apoſtolum cōfirmatur. ¶ Sextū eſt:Ecce virgo cōcipiet. ¶ Septimum:Ecce dies veniunt : in quibus hoc idem
per prophetas roboratur. ¶ Octauū: † Obſecro Dñe:in quo idē ,pter legē cōprobatur. ¶ Nonū eſt:Audite verbum:in quo idem per

prophetas

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 prophetas comprobatur.¶† Laudes matutinę vtrunque ſonant aduentum. Non enim agitur aliquando de vno aduẽtu:quin & de alio miſceatur:ſed pauca de ſecundo habentur:& hoc propter repræſentationẽ gaudij,ne ſpes luxuriet in præſumptionem.Siquidem prima antiphona,quæ de fine Iohẽlis ſumitur, eſt apertè de primo aduentu.Vnde ibi dicitur in illa die ſcilicet quando Meſsias venit:montes,id eſt,Apoſtoli ſeu magni prædicatores, ſtillabunt dulcedinem, ſcilicet verbi Dei:& colles ſicut minores prædicatores,fluent lac, ſcilicet ſimplicis doctrinæ minoribus,& maioribus.Secunda,ſcilicet iucũdare partim eſt de Eſaia:partim de Zacharia. Tunc enim iucũdata eſt ſecũdum Zachariam Syon,id eſt, Eccleſia de Iudæis:& exultauit Hieruſalem, id eſt, Eccleſia de gentibus. Tertia, ſcilicet: Ecce Dominus veniet. eſt de ſecundo aduentu,ſcilicet in maieſtate. Quarta eſt : Omnes ſitientes. Tunc enim omnes,id eſt,de omni 16 genere ſitientes,ſcilicet ſalutis & ſcientiæ doctrinam venerunt,ſecũdum Eſaiam,ad aquas baptiſmatis & doctrinæ,Quinta eſt:Ecce veniet propheta magnus:& ipſe renouabit Hieruſalem,ſcilicet dando legem: & noua condendo præcepta.Hoc tẽpore dicitur per horas capitulum illud:Egredietur virga.Eſa.xj. 17 cap.& illud:In diebus illis.Hiere.xviij.cap.& illud : Erit in nouiſſimis. Eſa.ij.cap.& illud: Ecce virgo. Eſa.vij.cap.& illud:Venite aſcendamus.Eſa.ij.cap. ¶Ad miſſam†verò introitus eſt:Ad te leuaui &c.quia per aduentũ Domini in carnem, ſpes maximè eleuatur. Sic enim Deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuum vnigenitum daret:& iterũ:Proprio filio non pepercit &c.¶Et nota quòd ſi quidam excitentur,alij tamen ſomno torpẽt.Ideò cantor incipiens:Ad te leuaui animam meam:exaltando vocem ab inferiori ad ſuperius procedit: quod proprium eſt excitantis:quod etiam notatur in epiſtola,vbi dicitur:Hora eſt nos iam de ſomno ſurgere.¶Sequitur verſiculus:Vias tuas Domine demonſtra mihi:quia Chriſtus veniens nobis vias ſuas indicauit.vnde Eſaiæ: Eſa.2 Erit mons domus Domini &c.Venite aſcendamus ad montem Domini:& ad domũ Dei Iacob : & docebit nos vias ſuas.Quæ autem ſint viæ illæ, oſtendit epiſtola, quæ eſt ad Romãn.xiij.cap. Scientes, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.In eo enim, quod ibi dicitur:Nox præceſſit:dies autem appropioquabit : aſsignatur effectus : quia factus eſt dies,quando natus eſt ſol : & ideò ſequitur ſic,vt in die honeſtè ambulemus, ſcilicet in omnibus operibus bonis:& induamus nos in ſimilitudine Chriſti:vt ſic filij Dei ſimus:quia propter hoc filius Dei factus eſt homo,vt homo fieret filius Dei.Orationes primũ aduentum reſpiciunt : & poſſunt etiam adaptari congruè ad ſecundũ.Poſteà ſequitur reſponſorium,in quo oſtenditur ſpes,quæ facta eſt in ortu ſolis : vniuerſi, qui te expectant &c. ¶Sequitur allelu Ia.Oſtende &c. quia tunc oſtendit Dominus faciem ſuam, qua qui videt, ſaluatur. Vnde, cùm dixiſſet Dominus cæco:Quid vis vt faciam tibi?Reſpondit:Ra- Luc.18 boni,vt videam:quam facie nõ poterant homines anteà videre:quia erant in regione vmbræ mortis:ſed lux orta eſt eis,quod poſſunt videre.Quod autem dicitur : Oſtende nobis Domine faciem tuam : eſt ſenſus : Da,nobis cognitionem tuam.Facies † enim Dei in ſcripturis ſanctis non caro : ſed diuina cognitio intelligitur:quia per faciem cõſpectans quis cognoſcitur.¶Sequitur in quibuſdam Eccleſijs euangelium Matth.xxj.cap. cùm appropinquaſſet &c.quod ad paſsionem pertinet, quo ad literã.Ad diem verò hanc,quo ad allegoriam, & ſpiritualem † intelligentiam. Venit enim tunc Dominus Hieruſalem per Bethſage, quæ interpretatur domus buccæ, id eſt,ad Eccleſiam, quæ parua erat : in qua Chriſtus apparuit per cõfeſsionẽ,& per montem Oliueti,per quã deſignatur eminetia miſericordiæ:per quã venit filius Dei in mundũ: & miſit diſcipulos ſuos dicẽs:Ite in caſtellũ, id eſt in mundum,& inuenietis aſinam & pullum,id eſt,Iudaicũ populũ,qui duræ ceruicis eſt:& gentilem,ſine iugo legis.Item per huiuſmodi animalia,oſtendit vias ſuas:humilia enim ſunt.Vnde in Matth. Diſcite à me,quia Matt.11 mitis ſum & humilis corde. Legitur etiam ideò : quia ibi habetur:Benedictus, qui venit in nomine Domini : quod pertinet ad primũ aduentum, & propter alia verba legitur in alijs Eccleſijs illud:Cùm appropinquaret Ieſus : quod dicitur in dominica palmarum.In alijs verò Eccleſijs legitur euangelium:Principium euangelij Ieſu Chriſti &c. quod eſt Mat.j.cap.propter illa verba:Ecce ego mittã angelũ meũ ante faciẽ tuã.Et not.q; in textu euangelij nõ cõtinetur principiũ, ſed initiũ. Sed Eccleſia ponit principiũ,pro eo q; legens euangelium

euangelium ſtatim præmiſit in titulo : Initiũ ſanctũ euangelij:ne idem repeti videatur.In nõnullis Eccleſijs etiam legitur:Erũt ſigna. Sequitur offertoriũ de ſpe:Ad te leuaui animam meam : & poſtcõmunio de eodem,& propter idem legunt euangeliũ illud : Erunt ſigna:quod eſt Luc.xxj.cap.quod pertinet ad 3 ſecundũ aduentũ,vbi dicitur:Prope eſt regnũ Dei.Cui adaptatur epiſtola:vbi dicitur : propior eſt noſtra ſalus te:quia prope eſt regnũ tuum Domine : ideò ad te leuaui,dicit in introitu cantor,id eſt,vetus homo:vel Ioannes baptiſta:vt quidam dicunt:dicit:Ad te leuaui animam meam,Deus meus:& ideò vias tuas Domine demonſtra mihi:& hoc in reſponſorio:Oſtẽde nobis Domine miſericordiã tuã: & hoc in allelu Ia : & quaſi de miſericordia certificatus,concludit in poſtcõmunione:Do- Pſal.84 minus dabit benignitatem, id eſt,affectum bonum:& terra noſtra,ſcilicet caro,dabit fructum ſuum,id eſt,bona opera. 4

SVMMA.

1 Aduentus dominica ſecunda.& quo officio conſtet.nu.2.3.
4 Miſſæ Aduentus,ſecũda dominica introitus.atq; eius interpretatio.
5 Euangelium dominicæ ſecũdæ Aduẽtus.

De *ſecunda dominica aduentus Domini.* CAP IIII.

1 IN hac ſecunda dominica aduentus,vt præmiſſum eſt,agitur † de ſecũdo aduentu:verũ quia gaudere melius eſt quàm flere:& dilectio melior,quàm timor:ideò in eo quædam dicũtur pertinẽtia ad ſecundum aduentũ:& quædam ad vtrũq;. Ecce enim in matutinis primũ reſponſorium 2 eſt:†Hieruſalem,citò veniet ſalus tua,tunc omnes plorabunt:modò eſt tempus gaudij. aliud eſt de primo & ſecundo aduentu.Prætereà,ibi ſunt duo verſus ſecundum quaſdam Eccleſias : ad idem exprimendum, ſicut & in allelu Ia:vt iam dicetur.Primus eſt:Hieruſalem,ſi me audieris &c.& vtitur Dominus verbis Moſi, vt intelligatur, quòd ipſe eſt, qui Moſi loquebatur.Aliquãdo etiã vtitur verbis Salomonis:vt ſciamus,quòd ipſe eſt ſapientia,de qua locutus eſt Salomon.iſtud reſponſotium ſumptũ eſt de Michæa, & etiã illud, quod ſequitur,ſcilicet Bethleem,quædam tamen Eccleſiæ illud dicunt dominica ſequẽtis & eſt de primo aduentu:& loquitur de generatione temporali Chriſti & æterna:de temporali autẽ dicit Bethleẽ ciuitas Dei ſummi: quia in Bethleem natus eſt.De æterna, cùm dicit:Et egreſſus eius, ſicut à principio dierũ de alijs reſpõſorijs patet.¶In laudibus:prima antiphona eſt † de ſecũdo aduentu : Ecce in nubibus cœli &c.In miſſa verò introitus patet ad vtrũq; hoc modo:Populus Syon. Ecce Dominus veniet ad ſaluãdas gentes. Eſa.xxx. cap.In vtroq; enim aduentu ſaluat.Sequitur: Et auditã faciet Dominus vocem laudis ſuæ. Ipſe enim eſt turtur, cuius vox audita eſt in Canti.2 terra noſtra:quia attulit nouum tempus.Vox eius in ſecũdo aduentu erit:Venite benedicti patris mei &c.verſus autẽ pertinet ad ſecũdũ aduentũ:qui regis Iſraël, intẽde:qui deducis Ioſeph,id eſt,de hoc mundo, ducis Ioſeph, id eſt, augmentũ,id eſt, in bono : ſicut ouẽ, id eſt,ſimplicem : & quia in matutinis primũ reſpõſoriũ eſt Hieruſalẽ:& in miſſa † introitus eſt,Populus Syon : ideò in hac dominica fit ſtatio in Eccleſia:quæ dicitur Hieruſalem. Sequitur oratio : Excita Domine corda noſtra,ad præparãdas vnigeniti tui vias &c.quæ eſt de primo aduentu tantũ.Epiſtola verò de ſecũdo:quæcunq; ſcripta ſunt,&c.ad Roma. xv.cap.vt per patientiã & conſolationem ſcripturarũ ſpem habeamus:& ſic inuitamur ad ſpem,vt quæ patimur,leuia fiant:reſponſoriũ pertinet ad vtrũque. Ad primũ, dum dicit:Ex Syon ſpecies decoris eius.Ad ſecundum,cùm dicitur:Deus noſter manifeſtè veniet:verſus verò ad primũ tantũ dicit:Cõgregate,ſcilicet ô vos angeli:illi ſanctos eius,id eſt,prædicatores bonos,qui ordinant teſtamentum eius, ſcilicet nouum : ſuper ſacrificia,id eſt,vetus teſtamentũ.Prius enim eſt,quod animale eſt, ſicut dicit Apoſtolus.Deinde quod ſpirituale. vel quod dicit:Congregate. hoc in primitiua Eccleſia,maximè neceſſarium fuit, ſcilicet ô vos boni prædicatores.vt Paulus & alij.Dein de ſequitur allelu Ia,quod in ſolito modo habet duos verſus ſecundũ quaſdã Eccleſias: & hoc fit:quia ibi de duplici aduentu agitur. Primus eſt de primo cùm dicitur : Lætatus ſum &c.Ante primum enim aduentũ Chriſti deſperabant homines de ſalute. Tunc verò lætati ſunt,quãdo audierũt,quòd filius Dei, homo factus erat.Secundus verſus eſt de ſecundo:Stantes erant pedes noſtri,id eſt affectus noſtri in atrijs &c. Iam enim in ſpe & deſiderio

Universidad de Deusto
Biblioteca

desiderio ibi sumus:Euangelium est Luc.xxj. cap.scilicet:Erunt signa in sole & luna,&c.& est de secundo aduentu tantũ:vbi enim ostenduntur signa, quæ fient ante diem iudicij: quoniam totus mundus turbatione sua iudicium Domini ostender. Ibi etiam sequitur: His autem fieri incipientibus,respicite & leuate capita vestra. Ecce appropinquabit redemptio vestra.Ecce spes.Quædam verò Ecclesiæ legant euangelium:Cum audisset Ioannes in vinculis,quod similiter ad secundum pertinet aduentũ,ex eo quod Ioãnes quærit: Tu es,qui venturus es:an alium expectamus? Cui Dominus:Ecce ego veni ad redimendũ: & rursus venitã ad saluandum:quod ex signis coniecturare potestis:quia & cæci vident &c. Offertorium est de primo aduentu.Postcommunio:Hierusalem &c.quæ est Baruch iiij.& v.cap.est de vtroque.In tertia verò & quarta feria,& sabbato leguntur euangelia de testimonio Christi,scilicet de Ioanne:& de testimonio Ioannis, de Christo & eius aduentu. De quo etiam loquitur epistola: Patientes estote:quæ tunc dicitur.

SVMMA.

1 Aduentus dominica tertia.& eius officiũ.
2 Missæ Aduẽtus,tertia dominica,introitus.

De *tertia dominica aduentus Domini.* CAP. V.

3 SEquitur iij.dominica, in qua similiter agitur de secundo† aduentu.vnde in nocturnis primũ responsorium est:Ecce apparebit Dominus super nubem candidam id est, super carnẽ, quæ erit candida, per gloriã immortalitatis vt mali timeant in secundo aduentu. Nam in primo aduentu apparuit Dominus super nubẽ leuem,id est, immunem à peccato:& sumitur hoc responsoriũ de Apocalypsi,vbi dicitur: Vidi. & ecce nubes candida.Versus est de vtroq; aduentu. In laudibus prima antiphona est de secundo aduentu: Veniet Dominus,& non tardabit, & illuminabit abscondita tenebrarum. ij. q. j. multi. Omnia enim manifesta erunt quia libri conscientiarum aperti erunt coram eo.
4 ¶ † In missã verò introitus est de secundo aduentu: Gaudete in Domino semper & iterum dico gaudete:ad Philip.iij.c.Apostolus enim non loquitur de primo aduentu, cum dicit:Dominus propè est:sed de secundo aduentu:vnde inuitat ad gaudium spirituale:per quod firmiter expectamus gaudia secundi aduentus:vnde dicit:gaudete in Domino semper, scilicet expectando secundum aduentũ. & repetitur gaudete:quia gaudium spirituale facit nos duciter sustinere omnia aspera mũdi: vt nihil euellat nos à spe æternorum: & ideò,quia ita necessarium est gaudium spirituale, ista repetit: vel propter gaudium de vtroq; aduentu, quod habent sancti. Huius gaudij custos,est modestia: & ideò sequitur: modestia vestra &c.Hoc gaudium, quod est pax omnibus sanctis, optat Ecclesia filijs suis,in versũ cùm dicit:& pax Dei: quæ exuperat omnem sensum,scilicet hominis: quia nullus homo habet totum vsum pacis huius collectę,scilicet Aurem tuam quęsumus Domine: est de aduentu in mentem. Audita enim collatione de aduentu Dominus sacerdos orat, vt tenebras, quas patimur in eo, quòd falsò iudicamur, sua visitatione illustret. Epistola: Sic nos existimet homo &c. quæ est j.ad Cor.iiij.cap. est de secũdo:aliæ Ecclesiæ dicunt epistolam: Gaudete in Domino semper:quæ est ad Philip.iiij.c.responso. j. qui sedes super Cherubin, manifestare coram Effraim,id est, fructificantem in bonis operibus Beniamin, id est, filium dextræ & Manasse, qui oblitus est terrenorum hoc fiet in iudicio.Versus etiam, qui regis Israël, est de primo qui dicitur ad secundum Alleluia.Excita Domine:etiam est de primo Euangelio: Cùm audisset Ioannes &c.quod est Matt. xj. c. similiter est de primo. Quidam enim de discipulis Ioannis non credebant Christum esse Messiam promissum in lege: vnde misit eos ad Christum vt interrogarent eum:Tu es,qui venturus es: an alium expectamus: vt per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent,quasi diceret:Ipse nullò melius scire deberet, quàm ego: & dixit eis Iesus: cæci vident &c. quasi diceret: vos estis magistri,non ergo scitis, hoc quod dicitur in Esa.xxxv.Tunc saliet sicut cervus claudus:& aperientur linguæ mutorum:& loquitur de tempore Messiæ. q. d. facta probant. Offertorium etiam est de primo aduentu. Postcommunio de secundo. Dicite pusillanimes confortamini.oportet enim, quòd pusillanimes confortentur ad hoc, vt sustineant tribulationes.

tribulationes: & sic expectent cum fiducia secundum aduentum.

SVMMA.

1 Ieiunia quatuor temporum in primitiua Ecclesia ter fiebant in anno. Hodie quater.Et cur ita.nu.2.4.5.6.7.8.9.
3 Anni quatuor temporum qualitas.
10 Ieiunia triplicia,item,primitiarum.
11 Ieiuniorum dies,pridem institutus,mutatus est à Leone Papa.
12 Ieiunium tractum est à veteri lege.& nume.13.

De *quarta feria,& ieiunijs quatuor temporum.* CAP. VI.

1 IN hac septimana fiunt ieiunia quatuor temporum. Vnde hic primò de illis,Secundò de alijs 4 ieiunijs, Tertiò de huius diei officio prosequamur. In † primitiua quidem Ecclesia statutum fuit quòd ieiunia quatuor temporũ fierent ter in anno. Sed Calixtus Papa lxxvj.distinctione.ieiuniũ constituit quater in anno fieri: nam & Iudæi quater in anno ieiunabant, scilicet ante pa- 5 scha:ante pentecosten,ante scenophegiã in septembri:& ante encænia: de quibus dicetur in proœmio vij.partis. Si enim tantùm ter in anno in tres partes diuiso ieiunaretur: fortè aliqui remanerent dies: de quibus primitias non redderemus.in istis enim ieiunijs primitias temporis exoluimus: vt iam dicetur.De
Zacha.8 quibus Zacharias ait:Ieiunium quarti,quinti, sexti,& decimi,domui Iuda: & Hierusalem dies festos vertet in gaudium. Quater ergo
2 ieiunamus in anno.¶ † Primò,vt quatuor elementa in nobis vitiata,id est,corpus nostrum ex eis constans, in quatuor anni temporibus 6 castigetur. Homo enim constat ex quatuor elementis, quantum ad corpus, & ex tribus potentijs,quantum ad animam,scilicet rationali, concupiscibili, & irascibili.Vt ergo illa moderentur in nobis, quater ieiunamus in anno,per tres dies: vt quaternarius numerus ad corpus,& ternarius ad animam referatur. Siquidem annus diuiditur in quatuor tempo- 7 ra:quæ sunt Ver,Aestas,Autũnus,& Hyems. quæ propter sua delectamenta à Dei amore
3 nos auertere solent.Ver † calidum,& humi- 8 dum: tunc ergo ieiunamus: vt elementum aeris castigetur in nobis,ne cõsentiat falsæ pulchritudini veris. Ieiunamus itaq; contra luxuriã,ex humore & calore nascente.Aestas calida est,& sicca: tunc ergo ieiunamus,vt elementum caloris in nobis castigetur, ne consentiat incendio carnali:vel tunc ieiunamus contra superbiam:quia tunc fructus terrarum qui florent & maturantur, superbiendi materiam præstant.Autumnus est frigidus & siccus:tunc ergo ieiunamus,ne aliquo languore animi, arescamus & defluamus:& sine pinguẽdine olei in tabernaculo æterno inueniamur.Vel tunc ieiunamus cõtra auaritiam: quia tunc messes colligimus, & habemus. Hyems frigida & humida est:vnde tunc ieiunamus,ne membra nostra fluxu atq; luxu soluantur in comessationibus & potationibus: ac per hoc amor Dei negligatur.vel tunc ieiunamus contra prigritiã:quia torpemus frigore.Ieiunamus ergo† in dictis quatuor temporalibus anni,vt per ieiunia præteruentur à vitijs:& quæ deliquimus, in illis purgentur. Rursus quoniam quodlibet tempus tres habet menses: ideò quater ieiunamus in anno tres dies: vnum diem ieiunantes pro mense: vt sic satisfaciamus in die quod deliquimus in mense. † Secũdò,etiam ideò ieiunamus,nam primum ieiunium fit in Martio, scilicet in prima septimana quadragesimæ,vt in nobis virtutum germina oriantur: vt in nobis inarescant vitia,quæ nequeunt omnino extingui. Secundum fit in æstate,in septimana pentecostes:quia tunc venit spiritus sanctus:& nos debemus esse feruẽtes in spiritu sancto.Tertium fit, in Septembri ante festũ Michaëlis, quando fructus colliguntur:& nos debemus Deo reddere fructum bonorũ operũ. Quartum fit in Decembri,quando herbæ moriuntur:quia & nos mũdo mortificare debemus. Tertiò † ideò,quia Ver refertur ad pueritiã, æstas ad adolescentiam:autumnus ad maturitatem,siue virilitatem: hyems ad senectutem.Ieiunamus ergo in vere: vt simus pueri, per innocentiam.In æstate,vt efficiamur iuuenes,per constantiam.In Autumno,vt maturi per modestiam.In hyeme,vt senes per prudentiam & honestam vitam. Quartò ideò in quatuor † anni temporibus ieiunamus, vt Deus nobis conseruet omnia quæ ad humanum vsum in illis temporibus de terra nascitur.Quintò,ad † significãdũ quatuor,quę fuerũt in illis quatuor tẽporibus,scilicet cõceptio Dñi in vere:natiuitas in hyeme:cõceptio Ioannis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioannis baptistæ in Autumno: & eius natiuitas in æstate. Sextò, secundum Hieronym. † ob diuersas plagas quæ in illis temporibus acciderũt. In quibus autẽ diebus & quare hæc ieiunia fiant, in viij. parte sub titulo, de anno solari dicetur. hæc ergo ieiunia vocantur quatuor temporũ: quia in præmissis quatuor anni temporibus fiunt. Vocantur etiam ieiunia triplicia: † pro eo quia fiunt tribus diebus quibus homines ieiunant in septimana. Antiqui enim ieiunabant eisdem feriis, & posteà superaddita sunt ieiunia ista. Vocãtur etiam ieiunia primitiarum: quia cùm in lege præceptum sit, vt primitiæ & decimæ Deo dentur, placuit sanctis patribus vt dicit Augu. in lib. de doctrina Christiana, soluere decimas, & primitias temporis: vnde pro primitijs instituerunt ieiunia quatuor temporum, & inde dicta sunt ieiunia primitiarũ: pro decimis verò instituerunt ieiunia quadragesimæ. ¶ Scien-
dum † autem est, quòd ieiunia vernalia primò instituta fuerũt in prima septimana Martij. Aestiualia, in secunda Iunij. Autumnalia, in tertia Septembris. Hyemalia, in quarta Decembris: sed propter multa, quæ inde surgebant incommoda, statuit Leo Papa lxxvj. distin. huius. vt hyemale fiat in tertia septimana aduentus. Vernale, in prima septimana quadragesimæ. Aestiuale in prima septimana post pentecostẽ. Autumnale verò fiat secundum veterem institutionem. Quare ieiunia instituta sunt in dictis mensibus, & quare in eis fiunt ordinationes: vide in septima parte sub sabbato post dominicã xvij. & in proœmio secundæ partis. Caue tamen in computatione septimanarum mensis Septembris: quia si ipse mensis incœperit in prima, vel in secunda, vel in tertia, vel in quarta feria, illi dies computantur pro prima septimana illius mensis & in tertia ab illa ieiunij fiet. Si verò mensis ipse incœperit in quinta, vel in sexta, vel in septima feria, tunc in sequenti dominica incipies computare primam septimanam: & in tertia post illam ieiunij fiet. & sic dies præcedentes nihil operantur quantum ad computationem septimanarum. Verũtamen secundum primitiam Ecclesiæ institutionem ieiunia Veris dicuntur: prima, quia fiebant in primo mense, scilicet in Ianuario: qui apud Romanos primus Mensis fuit. ieiunia æstatis dicuntur quarta: quia fiebant in quarto mense, scilicet in Iunio. Ieiunia Autumni septima: quia fiũt in mẽse septimo: scilicet in Septembri. Ieiunia hyemis decima: quia fiunt in decimo mense, scilicet in Decembri. vnde Zacha. viij. cap. ieiunium primi, & ieiunium quarti & ieiunium septimi, & decimi, scilicet mensis, erit domui Iudæ in gaudium. lxxvj. distin. ieiunium quarti. Sed cum hæc ieiunia recolant quatuor anni tempora, vt dictum est, quare agũtur in primo mense, & in quarto, & in septimo, & in decimo, cùm principia temporũ nõ sint in his mensibus? Respõdeo hoc † ieiunium tractum est de veteri lege. vnde agitur in illis mensibus nostris secundum numerũ mensium illius temporis. Iudæi enim secundum lunationes ieiunabant, scilicet in prima, in quarta, in septima, & in decima: & hoc est quod legitur ieiunium primi, ieiunium quarti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: quia sicut in prima lunatione est principium anni illorũ: sic & Martius est principium anni nostri. Quòd autem ieiunia nostra ottũ habuerunt à veteri lege, apparet ex † hoc, quòd à ieiunio veris, vsque ad æstiuale sunt xiiij. hebdomadæ: quia tot generationes fuerunt ab Abraham vsque ad Dauid. Item, ab æstiuali vsque ad autumnale, sunt similiter xiiij. septimanę: quia tot generationes fuerũt à Dauid, vsque ad Ieconiam. Item ab autumnali, vsq; ad hyemale, aliæ xiiij. quia tot reges fuerũt à Ieconia, vsque ad Christum, computatis regibus illis, quos Matthæus in suo euangelio prætermisit.

SVMMA.

1 Ieiunium, quid. & nu. 2. Et vnde dicatur. nu. 3.
3 Ieiunijs inest authoritas, ex tribus.
5 Ieiunij commendatio, & vis.
6 Ieiunium aliud, quàm multiplex. & eorum particularis discussio. nu. 7.
8 Vigiliæ, quid. vnde dictæ. Et cur sublatæ.
9 Votorum multiplex differentia.
10 Ieiunium compassionis. Et quotupliciter fiat ipsa compassio. nu. 11.
12 Ieiunia, quæ ab Ecclesia instituta.
13 Ieiunare qui teneantur.
15 Ieiunium soluere, ante horam, peccatum.
16 Ieiunandum an sit in vigilijs Apostolorum. & quorum. & nu. 17. & 18. & 19.
20 Ieiunium habent, inter martyres solus Laurentius: inter confessores, Martinus.
21 Ieiunium non soluunt serui præguſtantes cibos.
23 Piscis caro cur non interdicitur in ieiunio.

De alijs

De alijs ieiunijs. CAP. VII.

QVia de ieiunijs quatuor temporum mentio facta est: consequens est, vt de alijs ieiunijs hic aliqua perstringamus. † Est autem ieiunium, communis omnium membrorum satisfactio: vt, scilicet membra satisfaciant secundum peccatum, quod commiserunt vel gesserunt: vt si gula peccauit, ieiunet, & sufficit: quia enim sola fuit in culpa, sola sit in pœna: similiter si oculus. vnde Hiere. Oculus meus deprædatus est animam meam: & per fenestras oculorum meorum mors intrauit in animam. & Augu. Oculo nihil est nequius: & sic de alijs membris. † Vel ieiunium, est parsimonia victus & abstinentia ciborum. Aug. dicit: Maximum & perfectum ieiunium est, abstinere ab iniquitatibus, & à carnis voluptatibus, & delectationibus huius seculi. vnde Pius pa. de consecr. distin. v. nihil. ait: Nihil prodest orare & ieiunare, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus linguæ cohibeatur. & dicitur † ieiunium, à ieiuno, quod est quoddam intestinũ, in homine, quod semper est vacuum & subtile: sic & nos ieiunantes debemus esse vacui à superfluis & à vitijs tam in corpore, quàm in mente. ¶ † Authoritas ieiunij est ex tribus: ex persona, & ex loco, & ex tempore. Ex persona, quia præcepit Deus Adæ & Euæ, vt abstinerent à fructu ligni scientiæ boni & mali. Et loco, quia in paradyso instituta fuit, & initium habuit xxxvj. dist. vj. Ex tẽpore: quia ab antiquo præceptum est celebrari. creato namq; homine, in primo mundi exordio dictum fuit ei: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Et quia fuit celebratum ante legem à Mose & sub lege ab Helia: & in tempore gratiæ à Christo. Moses enim non comedit, neq; bibit xl. diebus. Helias quoq; ambulauit xl. diebus & xl. noctibus in fortitudine subcinericij panis. & Christus xl. diebus & xl. noctibus ieiunauit. Fuit etiam celebratum in sex ætatibus. Nam in ea ætate, quæ fuit ab Adam, vsq; ad Noë, fuit abstinentia carnium, & vini xxx. dist. ab exordio. à Noë verò, in posterum fuit concessum vinum & carnes: & sic de cæteris ætatibus. † Commendatur autem ieiunium exemplis, quoniam Eua quandiu ieiunauit, & abstinuit in paradyso & virgo permansit: Adam, quia ieiunũ violauit, à delitijs paradysi in summam miseriã corruit. Helias, quia ieiunauit, in cœlum curru igneo raptus est. Moses post ieiunium, cum Deo locutus est. Hierusalem per ieiunium, liberatur à Sennacherib tempore regis Ezechiæ & Esaiæ. Iona quoq; prædicante præstatur venia Niniuitis in sacco & cinere, & ieiunio pœnitentiã agentibus. Ieiunamus etiam exemplo Apostolorum, vt dicetur sub quarta feria pente. ¶ † Potrò ieiunium aliud corporis est carnis: aliud mentis: aliud auaritiæ: aliud fastidij: aliud dispensationis: aliud deuotionis: aliud votiuæ promissionis: aliud suppletionis: aliud compassionis: aliud inspirationis: aliud circunspectionis: aliud rationabile: aliud irrationabile: aliud qualitatis: aliud quantitatis: aliud numeri: aliud summæ exactionis: aliud alterantis: aliud zerophagiæ: aliud mœroris: aliud exultationis: aliud vanitatis siue hypocrisis: aliud virtutis siue charitatis: aliud indictionis: aliud necessitatis: aliud institutionis: aliud voluntatis: aliud prauitatis. † Sanè ieiunium corporis & carnis est, quãdo quis abstinet à cibis, ne minùs pinguescat: vel vt ab infirmitate liberetur: vel quia comedere non potest: & hoc nullius est meriti. Ieiunium mentis est, quando quis abstinet à vitijs. vel etiam à cibis, ne caro pinguescat lasciuijs. Ieiunium auaritiæ, vt bursæ parcatur. Ieiunium fastidij, est, quod fit vt appareat. Ieiunium dispensationis est, quod celebratur in vigilijs solẽnium dierum & magnarum festiuitatum: vt natalis † Domini: quæ ideò dicuntur vigiliæ: quoniam antiquitus in præcipuis ciuitatibus duo nocturnalia agebantur officia: & populus qui ad festa venerat tota nocte, in Dei laudibus in Ecclesia vigilabat, quod adhuc Romæ & in plerisq; locis in magnis festiuitatibus, præsertim sancto rum patronorum Ecclesiarum obseruatur. Sed quia lusores & cantores conueniebant, & turpibus cantilenis & saltationibus, & comessationibus, potationibus, & fornicationibus intendere cœperunt, propter hæc & multa alia inconuenientia, quæ fiebant, huiusmodi vigiliæ sunt interdictæ: & institutum, vt loco earum fiant ieiunia: quæ ieiunia adhuc retinent nomen officij: nam communiter vigiliæ & non ieiunia nuncupantur. Si quis tamẽ ieiunaret, & honestè in Ecclesia vigilaret: vtiq; bene faceret: prout fit in natiuitate Ioannis baptistæ, propter eius reuerẽtiam. Hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

igitur institutio dicitur dispensatio: quia ieiunium ponitur loco vigiliarū: de hoc dictum est in v. parte sub tit. de nocturnis. Ieiunium deuotionis est, ad quod quis necessariò nō tenetur, quod inferius voluntarium appellatur. Ieiunium votiuæ promissionis est: vt si quis vouet, quòd certa die ieiunabit, vel à carnibus abstinebit. ¶ † Et nota quòd vota ex discretionis consensu, comite ratione emissa, Deo reddenda sunt: iuxta illud. Vouete & reddite Deo vota vestra: Votorū autē aliud est necessitatis: aliud spontaneæ voluntatis. Necessitatis est, quod est fidei annexum: vt quod fit in baptismo: puta fidei catholicæ professio, & Satanæ abrenuntiatio, vt votū obseruationis decem præceptorum legis & continentiæ, quam quis in susceptione sacri ordinis vouet: & talia vota quisq; inuiolabiliter obseruare tenetur. Spontaneorū verò votorum aliud est indiscretū, aliud discretum. Indiscreta sunt vota puerorum & puellarū, dum sunt in parentum potestate. Vnde illis vouentibus irritati possunt. Si igitur puella intra nubiles annos vouerit castitatem perpetuam, licitè nubere poterit: parentibus vel curatoribus illam ad hoc cogentibus. Indiscretum est, etiam votum mulieris, in potestate viri existentis. vnde si illo inscio vouerit peregrinari, vir totum huiusmodi poterit reuocare: quia ipsa non habet potestatem sui corporis: sed vir. Indiscretio etiā attenditur, quandoq; circa prouectos & liberos, vt si forte quis vouerit, ad quod perficiendum, sufficere nequit: vel in quo natura ita debilitaretur, quòd posset fieri suiipsius homicida: vel quod sine licentia alterius complere nequit: vel quod non ex deliberatione: sed ex iracūdiæ calore emittitur: talia potius sunt spernenda, quàm executione digna. Ieiunium suppletionis est, vt si quis vltra pœnitentiam sibi à sacerdote iniunctam, aliquid suppleat de suo. † Ieiunium compassionis est, vt si sacerdos alicui dicat: pro hoc peccato fac cantare duas missas & ieiuna: & ego pro te cantabo, & tres dies ieiunabo: propter hoc tamen debet aliquid recipere: quia sacerdos debet compati proximo suo, & orare pro eo, etiam ieiunare, potest dici compassio: vt si quis petit à sacerdote pœnitentiam patri suo iniunctam, vt pro patre peragat patrē illius. † Quatuor enim modis fit huiusmodi compassio: quandoq; per sacrificia: quandoq; per ieiunia, quandoq; per orationes, quādoq; per eleemosynarum elargitionem. Ieiunium inspirationis est, vt in beato Nicolao, qui adhuc infans & manens in cunabulis, tribus diebus in hebdomada, à māmillis matris suę abstinebat: vel, vt alij dicunt, quarta feria & sexta: semel tantùm sugebat māmillas. Ieiunium circumspectionis est, quando pro aliqua imminente tempestate pro periculo hostium, vel pro casu cuiuslibet angustiæ ieiunamus. Ieiunium rationabile est, quando cibum & potum moderatè sumimus, nec naturam debilitamus. vnde Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum: nō in comessationibus, & ebrietatibus. Irrationabile est, si quis velit ieiunare per duos vel per tres dies: vel per totam hebdomadam. quod non approbat Deus: vult enim hominem sic ieiunare, vt cogatur vitijs mori, non vt cogatur natura dissolui. vnde prohibetur ieiunium, quod quidam faciunt à cœna Domini, vsq; ad pascha. Ieiunium qualitatis est, si quis vouet se nō comesturum carnes. Ieiunium quantitatis est, si quis comedat ad pondus, vel ad mensuram: non plus vna die, quàm alterā: vel si quis vouerat se nō comesturum, nisi tanti ponderis panem. Ieiunium numeri, est, quando quis vouet, quòd decæterò non comedet, nisi vna vice in die: cogitans quòd comedere pluries in die, beluarum est: & comedere bis, hominum: semel, angelorum. Ieiunium summæ exactionis est, in his, qui non comedunt, nisi olera: radices, & herbas: vt Ioannes bap. in deserto, & Maria ægyptiaca in eremo: qui cum duobus panibus tantùm, Iordanem transiens, austeram vitam in eremo xlvij. annis egit. Ieiunium alternitatis est, vt cum quis vno die comedit & alio die ieiunat. Ieiunū xerophagiæ, est sicca comestio, à ξηρὸν quod est vinum, vel siccum, & φάγειν quod est comedere. vnde Priscianus in xero phago Bisanti. Sicca verò comestio est vt in fructibus, pomis, piris, castaneis, & consimilibus. Quidam tamen siccam comestionem appellant legumina siue cruda siue cocta: etiam si lixata comedantur cum cocleari. Ieiunij mœroris consistit in vno, scilicet in abstinentia ciborum: & fit propter duo, scilicet propter corporalem abstinentiam & spiritualem sponsi: hoc repræsentat Ecclesia in tribus quatuor temporibus. Ieiunium exultationis consistit in duobus, scilicet in abstinentia cibo

tia ciborum, & mundanarum rerum: & fit propter vnū, scilicet propter internæ dulcedinis prægustationem. Iuxta illud: Gustate & videte: hoc repræsentat Ecclesia in vigilia & hebdomada post pentecosten vtrumq; verò repræsentat in tempore aduentus, prout ibi dictū est. Est ergo duplex ieiunium, scilicet tribulationis & gaudij siue mœroris & exultationis, sicut habetur in gl. sup illo loco Mat. ix. c. Nunquid possunt filij sponsi lugere, quādiu fuerit sponsus cum eis. Ieiuniū vanitatis siue simulationis, vel fictionis, est in hypocritis. Ieiunium virtutis siue charitatis est in sanctis & perfectis. Ieiunium indictionis est vt in die beati Marci. Ieiunium necessitatis est in imperfectis. Institutionis, est ieiunium quadrag. & alia à sanctis patribus institutā: quæ quare instituta fuerint iam dictum est: & dicetur sub tit. de capite ieiuniorum. Et nota, quòd ieiunium indictionis necessitatis & institutionis, ad idem referuntur. ¶ † Ieiunia necessaria, id est, per Ecclesiam instituta & indicta, sunt ieiunia quatuor temporum & vigiliarum Apostolorum: natiuitatis Domini beati Ioan. baptistę, omnium sanctorū, assumptionis beatę Mariæ: beati Laurentij quadragesimæ & sextæ feriæ præter illas, quæ sunt inter pascha & pentē. & præterquàm si natiuitatem Domini in ea venire contingat, nisi tunc aliqui voto vel religioni sint adstricti. Dicunt tamē quidam, quòd ieiunium sextæ feriæ non est necessitatis, nisi quo ad carnes: aliòquin non liceret Cisterciensibus illud mutare. Sed secūdum Leonem Papa licet non sit necessitatis sabbato à carnibus abstinere: rationabilis tamen consuetudo & canon Innocē. aliter interpretatur, eò quòd in illo triduo post passionem Domini tota fides in sola beata virgine Maria remansit. Generalia quoq; & specialia ieiunia per episcopos in synodo & concilijs instituta solui non debent. † Siquidem ad necessaria ieiunia tenentur doli capaces: cum & ipsi delinquere possint: dispensari tamen potest circa hoc cum impuberibus, & etiam constitutis in maiori ætate: & cum senibus, & infirmis ac debilibus. Mulieres verò licet propter virorum prohibitionem ieiunia votiua voluntaria dimittere debeant, prout suprà dictum est: indicta tamen per Ecclesiā non licet. & si in illis sacerdos fortè propter scandalum, cum eis valeat dispensare. Aliter enim indicta ieiunia redimi pecunia, vel aliomodo nequeunt, nisi casualis necessitas subsit: tunc enim bene possunt redimi vel commutari: sicut & ieiunium festi, quod est die lunæ, sit in sabbato. Vnde & in quibusdā locis, in quibus sunt Ecclesiæ sancti Quintini, non ieiunatur in vigilia omnū sanctorū: sed die tertia præcedenti. De hoc dictum est in proœmio secundæ partis. Posset etiam statui, vt quidam dicunt, vt in dictis ieiunijs bis, parum tamen comederetur: sicut faciunt Cistercienſ. operantes, qui ad tollendum scandalum & charitatem seruandā aliquid prægustant, nec propter hoc ieiunium per Ecclesiā indictum soluere dicuntur. Volūtaria verò, scilicet ad quæ aliqui voto vel proposito se adstringunt: vel etiam quæ sacerdotes præter indicta propter peccata imponunt, licet commutare & redimere: etiam si nulla causa subsit, dummodo vtilior sit compensatio. ¶ † Cæterūm comedere ante horam comedendi: & ante missam in ieiunijs statutis, & necessarijs, mortale peccatum esse sacri canones affirmant: in voluntarijs verò veniale. † Circa vigilias Apostolorum notandum est, quòd ieiunium paritatis, quando videlicet paria sunt sanctorū merita, pariter ieiunamus: sicut patet in vigilijs beatorū Iacobi & Bartholomæi & aliorum Apostolorum: qui non habent ieiunia institutionis: in quibus ieiunamus, pro eo quòd fuerunt Apostoli: quoniam alij Apostoli vigilias habent. Cum enim sint meritis pares, decet vt omnes habeant ieiunia. vnde concil. Brachareū. dicit, quòd omniū Apostolorum vigiliæ sunt ieiunandæ præter vigilias Apostolorum Philippi & Iacobi & Ioānis euangelistæ. Ecclesia tamē gallicana nō tenet, nisi de sex Apostolis: & de quatuor eorū ieiunijs. Petrus & Paulus habēt pariter vsū, quia eadē die passi sunt. Simon & Iudas habēt aliud. Matthæus habet tertiū. Andræas quartū. in vigilia istorum ieiunandū est. vt sicut illi passi sunt pro Christi nomine: sic & nos cum eis cōpatiamur: si cum eis regnare velimus. De alijs verò Apostolis institutū nō est propter aliqua impedimenta. Ecce enim festum Philippi & Iacobi est inter Pascha & pentē. quod tepus gaudij est & lætitię: ideóq; tunc nō est ieiunium. Si opponatur de ieiunijs Iuniarū: Respōdetur quòd necessitas interuenit: prout ibi dicetur: vel id non est ieiunium necessitatis: sed volūtatis: & de eo, ꝙ quidam propter expectationē spiritus sancti ieiunāt ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

ascensione, vsq; ad pentecosten pro eo quòd Apostoli, dicuntur hoc tempore ieiunasse. Re
17 spondetur, † quòd nulla scriptura authentica dicit Apostolos tunc ieiunasse. Vnde tunc ieiunandum nō est: quia tempus illud est de tē pore paschali. In vigilia tamen pentecostes bene ieiunandum est, vt per ieiuniū mundati & purificati spiritum sanctum dignè suscipere mereamur. Item, Iacobus Zebedæi frater Ioannis euangelistæ, occisus est ab Herode in diebus azymorum: quare ieiunium non habet: nec etiam tunc de illo festum celebratur: prout in septima parte sub ipsius festo dicetur. De beato Bartholomæo, cuius festū celebratur: nono Calendas Septembris: dicitur, quòd fuit excoriatus, & sequenti die obijt: & sic si haberet vigiliā, oporteret quòd esset tertia die ante: quod esset contra normam aliorum festiuorum ieiuniorum. Quidā autem celebrant festum excoriationis: alij obitus, & melius. Sed sicut in concilio Bracha ren. cauetur, in hoc consuetudo cuiuslibet
18 Ecclesiæ est obseruanda. † Barnabas autem non habet ieiunium: quia non est de numero xij. Apostolorum: nec dicitur Apostolus, nisi quia cùm esset socius Pauli, missus etiam fuit ad prædicandum vnde: Se gregate mihi Barnabam & Paulum. De beato quoq; Thoma non est ieiunium statutum: quia eius festum est in aduentu Domini, vbi continuum est ieiunium. Mathias etiam ieiunium institutionis non habet: quia frequenter festum illius solet contingere in quadragesima, & semper est in septuagesima: & tunc est tempus ieiunij: vel quia non fuit in primitiuis
Act. 2 Apostolis: sed post passionem Domini sorte est electus, & per electionem aliorum, loco
Psal. 108 Iudæ constitutus: vnde propheta: Et episcopatum eius accipiat alter. Decretalis tamen dicit, quòd hic habet vigiliam & ieiunium: nec est vis, siue istud festum fiat in prima die bissextili, siue in secunda, prout in viij. parte sub anno solari dicetur. Ioannes euangelista festum habet tertia die post natale Domini, & tunc non est ieiunium: tum propter festa tunc occurrentia: tum quia ipse die illa non obijt: imò in die festi beati Ioannis baptistę.
19 † Si tamen fieri posset, bonum esset in omni
20 bus Apostolorum vigilijs ieiunare. † Beatus Lautētius solus inter martyres, & solus beatus Martinus inter cōfessores ieiuniū habēt. Porrò, dicunt quidā, quòd non soluit ieiuniū: licet peccet qui in ieiunijs indictis, præter, quàm in quadragesima comedit caseum & ouа. Alij contradicunt. Ex causa tamen in aliquibus locis hoc posset concedi: iiij. dist. deinde. De ieiunio itaq; quadragesimæ Greg. ita dicit: Par autē est, vt qui his diebus à carne animaliū abstinemus, ab omnibus quoq; quæ sementinā trahūt originē carnis, ieiunemus à lactē, videlicet caseo & ouis. Quidam autē hæretici dicunt, quòd Christiani nūquā deberent carnes caseum, & ouа comedere: quia, vt dicuntur hoc, non legitur in nouo testamēto: imò Apostoli iudicarunt abstinere ab immolatis simulacrhorū, & sanguine, & suffocato. Et Apostolus: Si esca scandalizauerit. f. m. nō. m. c. in æter. Et alibi: Bonum est, non manducare carnē, neq; bibere vinū &c. Act. 15 1. Cor. 8 Rom. 14

Non legitur etiam, vt dicunt, quòd Christus ex aliqua natura eorum, quæ mouentur discipulis, ad manducandū daret, nec etiā ante se manducare fineret præter pisces: nec ex fructu alicuius, quæ moueat se, excepto fructu apū. Electuarijs verò non aliter vti licet: nisi sicut alio cibo delicato. Secus est in medicina curatiua: præseruatiuā tamē, vbi nullū est signū instantis necessitatis, recipere nō licet. Quidam tamen dicunt, quòd pro nulla medicina, nec etiam pro electuarijs ieiuniū soluitur: nec etiam, pro potu ante cibum vel
21 post. † Sic enim videtur inductum ex consuetudine Ecclesiæ ieiunantis, & hoc tolerāris. Senescalchi autem, vel quilibet alij seruitores, vel portantes encænia, non soluunt ieiunium, si præguſtant cibos, ante dominos, fortē de toxico dubitantes. Quibus etiā casibus monachi abbatibus seruientes, & alij seruitores possunt carnes præguſtare. Idémq; etiā de medicis præguſtantibus medicinas. Tempore ieiuniorum prætiosæ vestes deponuntur, & humiles assumuntur: & carnes tam
22 solidæ quàm liquidæ dimittuntur. † Sed cùm pisces sint caro, quare hoc tempore comeduntur? Responsio: Deus nō maledixit aquis: quoniam per aquam baptismi futura erat remissio peccatorum, hoc enim elementū dignissimum est, quod sordes abluit: & super quod spiritus Domini ante mundi constitutionē ferebatur: terræ verò maledixit, in operibus hominis: Inde est, quòd omne genus carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia, quàm aues, in ieiunijs non licet comedere. Et licet quædā aues circa mare versentur, & in

& in aquis, quędā in eis vel ex eisdē nascātur: magis tamen ad naturā terræ à qua nutrimē tū percipiūt, ad hoc pertinere dicitur. Adhuc, cum quidā pisces sint habentes ex vna parte formā quadrupedis animalis, & ex altera piscis, biuerus in ieiunijs potest comedi ex parte, quæ piscis videtur: ex alia verò minimè. Adhuc pisci vsus secundū Greg. ita Christiano relinquitur: vt hoc ei infirmitatis solatiū non luxuriæ pariat incentiuū. Deniq;, qui à carne abstinet, nequaquā sumptuosiora maritimarū beluarū conuiuia præparet. Vinum quoq; in ieiunio sic bibere permittitur, vt ebrietatē omnino fugiamus. Vnde in pœnitentiali romano statutu est, vt pœnitens paruis pisculis, & mediocri cetuisia temperatē vtatur: extrà de homici. c. ij. Postremò notandū est, q̄ sicut ait Gre. in homilia illius euāgelij: Homo quidā diues fecit cœnā magnā. refectio corporis in diebus ieiuniorū postq̄ nulla alia pataturnō prandiū, sed cœna vocatur.

3

SVMMA.

1 Officiū quartæ feriæ ieiuniorū Aduētus.
2 Lectiones duæ, cur legantur quarta feria quatuor temporum. In Missa vna tatùm. num. 3.
4 Diaconus vnus in quibusdam Ecclesijs, incensat, quinta feria Aduentus. Et quare.

De officio quartæ feriæ.

CAP. VIII.

1 NVnc ad huius diei officium redeamus. † Siquidē in hac quarta feria examinantur ordinandi an sint idonei ad suscipiendos ordines, vel non: quoniam in quarta ætate Leuitæ à Dauid, & à Salomone ad tēpli ministeria distributi sunt. Et inde
2 est, quòd duæ lectiones † legūtur ad missam: quarum prima, quæ legitur sub tono nocturnali, scilicet declinante: significat vetus testamentum: & secunda quæ legitur sub cōmuni tono, scilicet ascedente: significat nouū test. ad significandū ordinādos in vtroq; testamēto debere esse instructos. Monēdi enim sunt, qui ad ordinē sacrū cōscēdūt, vt habeāt notitiā legis & prophetarū, quibus possint alios erudire. Prima lectio erit in nouissimis. Esa. ij. c. Secūda est: locutus est Dominus. Esa. vij. c. Sed & lex & prophetæ in quarta mūdi ætate viguerūt. Doctrinā ieiuniorū habemus à vet. test. vt præmissum est. Semel genua flectuntur: quia tā in lege, quàm in prophetis Deus vnus coli præcipitur. Quoties autem in iiij. feria duæ lectiones leguntur, toties in proximo sabbato possunt generaliter ordines celebrari: quod sexies contingit: videlicet ter in quadragesima: & ter extra quadragesimā: de quo dictū est in procemio secundæ partis. † In sextis verò ferijs ieiuniorum quatuor tēporū, vna duntaxat lectio ad missam legitur: quia lex & prophetæ quæ fuerunt in quarta ætate in vno euangelio, in sexta ætate recapitulantur. Sanè huius quartæ feriæ euāgelium est: Missus &c. quod est Luc. j. ca. in quo paranymphi recitatur annuntiatio: virginis consentus: & Domini incarnatio: quæ prophetici tubis fuerat antè declarata. Vnde præcinit propheta introitū: Rorate cœli desuper: & nubes pluant iustū: Esa. xlv. c. Rorate cœli, dicit & pluere. quia descendit verbum in aulā credulæ virginis, sicut pluuia in vellus. Cœlos dixit, & nubes angelos, & prophetas, qui enarrant gloria Dei. In prophetica lectione: Erit in nouissimis diebus: quod est Esa. ij. ca. agitur de monte Domini: qui de paruo lapide creuit in montem, qui regnabit in domo
3 Iacob in æternum: vnde rectè subditur in gra Psal. 144
duali: Tollite portas principes vestras: & elemamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: Et quis ascender in montem Domini: aut quis stabit in loco sancto eius? In epistolari lectione: Locutus est Dominus ad Achaz &c. quæ est Esa. vij. ca. manifestè agitur de beata virgine Maria, cui ritè succinitur graduale: Prope est Dominus: & ne qua suscrepat dubitatio, subditur in offertorio: Confortamini. Alias tamen Ecclesiæ dicunt: Aue Maria, gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mu. & benedi. fru. ventris tui: quod sumitur ex dicto euangelio. Communio est: Ecce virgo concipiet: & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel. Esa. vij. c. In4 matutinali verò officio, in quibusdam Ecclesijs, psalmodia finita diaconus & subdiaconus, & acolyti in albis cum candelabris, & turibulo processionaliter iussu prælati ad pulpitum pergunt: vbi diaconus pronuntiat euangelium: Missus est angelus Gabriel à Deo: & eius homiliam: deinde incensat altare: & postea ipse & subdiaconus sedent, donec vnus acolytus incensauerit chorum: quod quidem fit ob reuerentiam dominicæ annuntiationis: quæ in ipso euangelio continetur. Nēpe

Universidad de Deusto
Biblioteca

prælatus illos mittit: ad notandum, quòd Deus pater prophetas præmisit ad prænuntiandum Domini incarnationem futuram: & Gabrielem archangelum misit, ad annuntiandum eam virgini Mariæ. Diaconus euangelium pronuntians, est angelus annuntians virgini, quòd conciperet. Altaris turificatio, est spiritus sancti ipsi virgini obumbratio. Ministrorum quies siue sessio, est ipsius virginis timor, & cogitatio qualis esset angeli salutatio. Chori verò turificatio, est patrum illius temporis de filij Dei incarnatione diu desiderata exultantium gratiarum actio, & congratulatio.

SVMMA.

¶ Feria sexta vnam tantùm lectionem habet in Missa.

De sexta feria. CAP. IX.

IN sexta feria vna† tantùm lectio ad missam legitur: quia actor noui & veteris testamenti, de quibus præmissum est: vnus solus Deus est: & quia ex vtroq; testamento vnum euangelium factũ est. Et est epistolaris lectio, Egredietur virga de radice Iesse: quæ est Esa. & manifestè de aduentu, & beata virgine Maria intelligitur: quæ cũ esset immaculata virgo: prope fuit. Ideóq; in introitu Ecclesia præmit: prope esto mihi Domine. & in versu: Beati immaculati in via: qui ambulãt in lege Domini. Et ad idem pertinet euangelium: Exurgens Maria: quod est Luc. j. c. Graduale. Ostende nobis Domine misericordiam tuam: & offerenda: Deus tu vel secundum alios: Audi Israël. Primum respiciunt aduentum, quem quia cæli enarrauerunt, id est, Apostoli prædicauerunt, in secundo aduentu, cum Domino iudicaturi: idcirco est hodierna statio ad sanctos Apostolos: de quibus habetur in cantico virginis: de quo fit mentio in præmisso euãgelio, vbi dicitur: Deposuit po. de. se. & exalhu. id est, superbos scribas, & pharisæos: & exal. hu. id est Apostolos. & in communione: Ecce Dominus veniet. Zachariæ vlti. ca.

Esa. 11

Luc. 1

SVMMA.

1 Sabbato quatuor temporum Aduentus, quatuor lectiones tantum veteris Testa. leguntur. Et quid ita. Limit. num. 4.
2 Iustitiæ beneficium.
3 Ieiunium, quòdnã perfectissimũ otnniũ.

Lectiones cur Romæ legantur græcè & latinè.

Euangelium cur dicat nouiter ordinatus: itẽ cur & epistolam.

De sabbato. CAP. X.

IN † die sabbati dicuntur iiij. lectiones de veteri testamento ante lectionem illam Angelus Domini: quæ sumuntur de lege & prophetis, & in quibusdã Ecclesijs prima est: Clamabunt: quæ est Esa. xix. c. secunda est: Lætabitur: quæ est eiusdem xxxv. c. Tertia est: Super montem: quæ est eiusdem xl. c. Quarta est, Christo meo: quæ est eiusdem xlv. c. Ideò autem sunt quatuor, quia quatuor sunt ordines benedicentium Deum, videlicet prælati, clerici, religiosi, & laici, siue populus, quos enumerat dicens: Domus Israël benedicite Dominum. per hoc populus: Domus Aaron benedicite Dominum, per hoc prælati: Domus Leui, benedicite Dominum: per hoc ministri: Qui timetis Dominum, benedicite Dominum: per hoc religiosi intelliguntur. Prima ergo lectio, pertinet ad populum: secunda, ad prælatos: tertia, ad ministros: quarta, ad omnes religiosos. In his enim lectionibus informantur ordinandi, vt ad exẽpla sanctorum patrũ dictorũ quatuor ordinum cum eis benedicant Dominũ: siue, vt benedictio illorum veniat super eos. Vel ideò quatuor leguntur: quia ieiunare debet habere quatuor cardinales virtutes, scilicet temperantiã, quia ipsum ieiuniũ tẽperantia est. Prudentiã: vnde Apostolus: Rationabile sit obsequiũ vestrum. Fortitudinẽ: vnde prouer. vlt. De muliere forti, id est, de Ecclesia. Accinxit fortitudine lubos suos: quia oportet nos multũ laborare ad hoc, vt caro nostra mũda sit, quod cũ magna sit pugna: quia valde corrupta est, & spinas & tribulos germinat: & ideò cũ magna attritione veniat ad, cãdorẽ: sicut & bissus, & iustitia, vnde Esa. Et erit iustitia cingulũ luborũ eius, & fides cinctoriũ renũ eius. de Christo loquitur in mẽbris: quãdo enim fit iustitia† in terra, recedũt, latrones. similiter quãdo iustitia fit, à nobis recedũt praui motus, & nõ sperãt: licet in nobis habitẽt. Si verò nõ fiat iustitia, non recedũt. vnde Esa. Quia nõ facimus iustitiã, nõ recesserũt habitatores terræ, vbi est iustitia, ibi pax. Fides autẽ, est cinctoriũ renũ eius: quia vt dicit

Dan. 3

Pſal. 134

Rom. 12

Esa. 11

dicit Grego. Despectus terrenorũ, restringit fluctus carnalis voluptatis. † Vnde si ieiunas à cibis corporis, oportet vt ieiunes à cibis cæmonis, & comedas cibos mentis: qui aut sic ieiunat, non nocebit eis ignis tribulationis, nec ignis mundanus: sicut nec tribus pueris nocuit ignis fornacis babylonis: & ideò sequitur lectio Dan. iij. Angelus Domini. Præcedit autẽ ipsa lectio ordinatione clericorũ: ad notandũ, quòd nemo ritè potest ad consecrationẽ accedere, nisi prius transeat per fornacẽ

Eccle. 27 atq; in fornace Deum benedicat. Iuxta illud Sap. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis: quia qui ad sacrũ

1. Tim. 3 accedunt ministeriũ probandi sunt in camino multarũ tribulationũ & tentationũ. Iuxta illud Apostoli: Et hi probentur primò: & sic

Dan. 3 ministrẽt. Propter ordinãdos enim legitur, ad significandũ, quòd sic viuere debetent: vt non noceat eis aliquis ignis regis Babylonis, id est diaboli: sicut ignis tribus pueris non nocuit. Et sequuntur benedictiones, scilicet hymnus: Benedictus es Domine &c. Quia post probationẽ coronantur. & à Domino benedicentur. & in fine subijcitur versus Glor. pa. &c. In laudẽ & in honorem trinitatis: quod non fit post Pſal. Benedicite: tum quia ibi in vltimo versu fit mentiõ de patre, & filio, & spiritu sancto: tum quia ibi in facto trium puerorum tota trinitas fuit dehonestata: hi verò versus præcedentes ad solius patris pertinent laudem, & in ordinandis trinitas honoratur. Choro autem licet sedere, dum lectio ipsa dicitur, sed non in cantu: aliud enim significat ipsa lectio in legendo: aliud in cantando: vnde nunc stare debet episcopus & 6 clerus: quoniam non debemus quiescere: qui

4 scimus pueros illos pro Deo laborasse. † Dicũtur autẽ in sabbatis ieiuniorum vij. lectiones euangelio cõnumerato, eò quòd septem sunt ordines: & quidã dicunt xij. pro eo quòd antiquitus Romæ, & adhuc in Constantinopoli fieri dicitur: legebantur Græcè & latinè: & legebantur xij. lectiones per xij. lectores: quorum sex erant græci & sex latini. Erant tamen solummodo sex in sententijs: quoniam illæ sex sine euangelio, quæ legebantur latinè, legebantur & Græcè: sicut si diceremus Amen: & posteà diceremus vterè: non ideò

5 duæ res erunt. † Ideò autem legebantur dupliciter: quia Romę erant græci, quibus latina lingua incognita erat. Erat etiam latini permixti: quibus græcai ncognita erat. Vel hoc fiebat, ad notandum vtriuliq; populi vnionẽ. Cæterum ad orationem: quæ dicitur post lectionem: Angelus Domini, scilicet Deus qui tribus pueris &c. non flectit Ecclesia genua: licet in orationibus aliarum lectionum antè flecteret præter, quàm in octauis pentecostes: ad ostendendu, quòd Ecclesia conformis est tribus pueris. Fecit enim Nabuchodonosor Dan. 3 statuam: & cogebat omnes adorare eam, sed tres pueri cum Daniele noluerunt genua flectere ante statuam: tales debent esse ordinãdi qui ante statuam, id est, ante mundi gloriã genua non flectant. Quare clerici ordinentur: & quare in sabbato, dictum est in proœmio secundæ partis. Quidam conferunt sacros ordines inter lectionẽ, Angelus & epistolam Pauli: vt post ordinationem propouant ordinatis epistolam & euangelium ad instar boni pastoris: qui mittens filium, monet eũ, quid & qualiter acturus sit. Ordinati enim per capellas mittendi per epistolam monentur: vt alios corripientes, benedictionem, quã acceperunt custodiant. Per euangelium verò Mat. 28 dicitur eis: Euntes, docete omnes gentes. Nonnulli etiam subdiaconatu ante epistolã ratione præmissa præstito continuè, post eam diaconatum & sacerdotium præbent: quibus præstitis in vocem lætabundam enumpunt, dicentes: Benedictus es Dominus: eò quòd hi præsertim ordines inuitantur ad laudes, & præstantur, citra euangelium: quia Moses & Aaron Leuitas in tabernaculi ministerium ordinauerunt: & Christus lxxij. Luc. 10 ordinatos ad prædicandum misit. † Debet autem legi epistola, scilicet: Romanus &c. Quæ est ij. ad Thessal. ij. ca. ab aliquo de ordinatis die ipsa: quia episcopus debet prius ordinatos admonere, & posteà ad maiorem admonitionem, epistolam illis tradere. Præterea, ordinatus doctrinam sibi in ordinatione traditam per hoc se reducere in opus ostendit, propter eandem etiam rationem, vnus de nouiter ordinatis legit tunc euangelium: Annum xv. quod est Luc. iij. ca. Post epistolam etiam cantatur tractus: qui significat grauitatem: quam sacratus seu ordinatus seruare debet, ne in superbiam elatus in laqueos incidat diaboli. Communio est: Exulta satis: quæ est Zachariæ nono capi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA.

1 Aduentus Dominica quarta.& Missæ introitus.num.3.
2 Tubarum vsus vnde.
4 Antiphonæ septem,incipientes ab ō, cur cantentur ante Dominum natiuitatem.
5 Aduentu Christi liberatus est homo à septem morbis:quos penè referūt septem antiphonæ,in incipientes ab ō.
6 Hebdomada proxima natiuitati, præparatio meritò nūcupatur.Et cur sex diebus ante natiuitatem,dicātur laudes propriæ.
7 Dominica vacans,quæ:& cur sic dicta.

De dominica quarta Aduentus Domini.

CAP. XL.

1 IN † quarta dominica aduentus primum responsoriū in nocturnis est: Canite tuba:quod sumptum est de Iohele. Anti-
2 quitus enim Iudæi † canebant tubis ad inuitandum homines, ad nuptias, & ad solennitates & ad mouendū castra. Vnde nunc præcepit Dominus prælatis, vt cantent tubis, inuitantes gētes ad nuptias noui regis, quarum dies instat, scilicet dies natalis Domini,in qua Christus desponsauit sibi humā-
Psal.18 nam naturam: secundū quod dicitur in Psal. Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo. Canite igitur,quia prope sunt nuptiæ:& propter præmissam causam cantores hac septimana altius solito,vocem suam exaltant,in responsorijs,& in introitibus:vt qui prius sopore negligentiæ oppressi, lectionibus excitati nolumus: saltem vociferationibus & tumultu cantuum excitemur. Siquidē in septem annis ante annum iubileum præcepit Dominus canere tubis, pro ipsius anni instantis lætitia.In hac autem historia huius dominicæ partim ex prophetis, partim ex euangelio compilata, communia ex vtriusq; decantantur aduentus: & præsertim vocatio gentium, declaratur per Christi aduentum, vbi in persona Apostolorum, vel doctorum dicitur: Canite tuba, & vocate gentes. Sanè gentilitas videns calciatam fore diuinitatem,
3 in vtero virginali, clamat † ad eam in introi-
Psal.105 tu:dicens secundum quasdam Ecclesiæ:Memēto nostri Domine in beneplacito: p.t. hoc est in filio: in quo bene complacuisti ex millibus populi:qui fuit tuus ab initio mundi.Et 5
ideò congratulatur alteri in epistola, dicens secundum quasdā Ecclesias:Gaudete: quæ est ad Philip.iij. Sed iuxta considerationem vteri virginalis, cantat in graduali Dominū prope esse:& celerem eius aduentum.In allelu ia verò:Veni Domine in offerenda:Cōforramini:& in communione:Ecce virgo desiderat:& consolatur:& causam concludit cō solationis.¶ † Porrò ad ostendendum desiderium antiquorum patrum, in fine aduentus, cantantur septem antiphonæ: vnaquęq; secundum ordinem suū, sua die,vsq; ad natale, quæ incipiunt ab,ō. Prima est: O sapientia &c. Sunt autem septem, quia diriguntur ad Christum,in quo requiescit spiritus sapientiæ & intellectus:spiritus consilij & fortitudinis &c.Esa. ij,per quæ septem dona suæ incarnationis nobis gratiā ministrauit:prout in ipsis septem antiphonis apparet. Sunt etiam septem:quæ cantantur in designatione antiquorum patrum qui septenario seruientes aduentum Domini expectabant. Vnde in omnibus dicitur:Veni:vel septem sunt propter septem dona spiritus sancti:qui Christus veniens largitus est mundo:& per quæ expectantes illuminati sunt.Et sunt omnes secundi toni. Primò,quia quælibet loquitur de vtroq; aduentu.¶ Secundò, quia signant nobis geminam dilectionem:scilicet Dei & proximi.¶ Tertiò,propter geminam Christi ad quem diriguntur naturam: vnde:Geminæ gygas substantiæ.¶ Quartò,quia ipse antiphonæ notāt desiderium tam antiquorū patrū expectātium primū saluatoris aduentū, quàm modernorū expectantiū secundū. Omnes ergo sunt secūdi toni in signū quòd secundū expectamus aduentū. Et aduerte, quia illæ quæ habēt in ptio.verba pertinētia ad diuinitatē, pertinent ad eos qui expectant primū:vt, ō sapiētia,& ō adonay.Adonay autē interpretatur Dñs:quia dominabitur cūctæ creaturæ:vel quia omnis dominationi eius seruit. Illæ verò,quæ habēt verba pertinētia ad humanitatē, pertinēt ad expectātes secūdū:vt, O radix Iesse:& O clauis Dauid.Sūt etiā quædā quæ vtriq; conueniūt:vt,O rex gētiū.Nā Dei filius dicitur rex Psal.61
secundū diuinitatē. Iuxta illud: Deus iudiciū Psal.10
tuū regi da.&c.Et etiā secūdū humanitatem. Psal.44
Iuxta illud:Dñe in virtute tua lætabitur rex &c.Sępius tamē secundū humanitatē rex dicitur:quia secundū eā, est vnctus oleo lætitię præ participib⁹ suis.¶ † Rursus Ecclesia in his septē antiphonis ostēdit multiplicitatē morbi sui,

bi sui, & ad quamlibet petit remedium sui morbi.Nam ante Dei filij aduentum in carne eramus ignorantes siue cæci:pœnis æternis addicti:serui diaboli:mala peccati consuetudine vincti: tenebris obuoluti:exules à patria,& expulsi.Ideóq; indigebamus doctore, redemptore,liberatore, eductore, illuminatore,saluatore:quia igitur ignorātes eramus, ideóq; ab ipso docen indigebamus. Vnde in prima antiphona clamamus:O sapientia,quæ ex ore &c. Eccle.xxiiij.& Sapien.viij.& Esa. xl.cap.Quia verò parum prodesset, si doceremur,& non redimeremur:ideò in secunda 6
ab ipso redimi postulamus: O adonay &c. Exo.vj.& xiij. & xix. & xx.cap. Sed quia nil prodesset, si essemus docti & redempti: & adhuc post redemptionem teneremur captiui:ideò in tertia petimus liberari:O radix Iesse &c.Esa.xl.& lij.cap.Sed quid prodesset captiuis,si essent redempti & liberati:si tamen nondum essent ab omni vinculo absoluti:vt scilicet sub peccato essent, & vincti liberè quò vellent,ire non possent:& ideò in quarta ab omnibus peccati vinculis educi petimus:O clauis Dauid &c.Apoca.iij.& Esa.xlij. & Luc.j.cap.Præterea,quia hi qui diu fuerūt in carcere,oculos habent obtenebrantes.nec clarè videre possunt:ideò post absolutionē à carcere, restat nos illuminari: vt videamus quò ire debeamus:& ideò in quinta hoc petimus:O oriens &c. Zach.vj.Sap.vij.& Malach.vlti.& Luc.j.cap.Sed si essemus docti & ab inimicis penitus liberati,& illuminati,quid valeret, nisi deberemus ad regnum perduci: & ibidem saluari:& in duabus sequentibus petimus saluari:O rex gentium &c.& Aggei.ij. & j.Pet.ij.Ephe.ij,& Geñ.ij.cap.In qua petimus salutem gentiū: & O emanuel &c.Esa. vij.Matthæi j.& Esa.xxxiij.& Geñ.penul.cap. In qua petimus salutem Iudæorum. In quibusdam verò Ecclesijs adduntur aliæ duæ. Prima in honorē beatæ virginis Mariæ,quæ concepit:secunda pro angelo, qui ad virginē introiuit:vel in honorem sancti Thomæ cuius festum tunc accidit.Duæ quidem addun- 7
tur,vt perficiatur nouenarius numerus.ad designandum quia per septem dona spiritus sancti,peruenimus ad nouem ordines angelorū: quorum quilibet desiderabat Christi natiuitatem: vt impleretur numerus ipsorum, qui de cœlo ceciderunt. Quædam etiam Ecclesiæ cantant duodecim: quæ exprimunt duodecim prophetas: qui Christi aduentum prædixerunt,quę etiam duodecim Apostolorum testimonia roborauerunt:ex quo duodecim tribus & duodecim millia signati saluātur:sed non sunt nisi septem habentes veniā. Apoc. 7
Omnes autem incipiunt per, ō.quod potius admirationē ponitur,quàm vocatiuē. Cantantur in vesperis:quia Dominus venit in vespera mundi:Hic est Helias:qui serò,carne,& immane pane vescitur:Dominus,scilicet noster, qui in vltima ætate mundi carnem assumpsit, & in diluculo resurgens in panem angelorū transiuit.¶ Et † nota,quòd hæc hebdomada proxima natiuitati,præparatio meritò nuncupatur:& ea historia:Clama in fortitudine cantatur: quæ non vt quidem simplices autumnant, ad quatuor tempora:sed ad Domini pertinent proximam natiuitatem.Vnde cum sex matutinalibus laudibus decantatur: quoniam quælibet illius feria proprias habet ad laudes antiphonas: quia per sex ætates antiqui se ante aduentum præparauerunt: & nos per sex opera misericordiæ ad secūdum etiā præparamur. Verūtamen feriales antiphonas,quæ in illa feria:in qua occurrit festum sancti Thomæ,scriptæ sunt,octaua die anteà quidam canere cōsueuerunt.Decet enim ante natiuitatem Domini cantus & omnes antiphonas,& ferè omnia responsoria renouari:quia sicut per plures & frequentiores nuntios magis ac magis mouetur animus subditi, ad solicitudinem honorificè suscipiendi prælatum:sic & renouatione cantus,magis & magis mouemur ad curam nostræ præparationis in susceptione Domini, & vt per quotidianam renouationem cantus, excitemur frequentius ad turpes & terrenas cogitationes purgandas:vt sit dignum habitaculum:& ornatum venturo regi regum pijs cogitationibus præparemus.Potest tamen & totus aduentus præparatio nuncupari:vnde in principio legitur:Abijciamus opera tenebrarum:& Rom.13
induamur arma lucis &c,quæ omnia præparationis insignia.Intitulatur autem in antiquis libris dominica † ista:Dominica vacat. ¶Primò, quia ostendit quòd omnis sanctus Mat.11
vacat.ex quo Ioannes,quo inter natos mulie- Ioan.1
rum non surrexit maior,non est dignus soluere corrigiam calciamenti: sicut dicitur in euangelio huius dominicæ,id est,incarnationis mysteria denudare:& propter hoc dominus Papa non facit stationem apud aliquem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctum.¶ Secundò dicitur vacans, quia non habet proprium officium, sed mutuat alienum,scilicet:Rorate cœli &c.& hoc propter ordines præcedentis diei:in quibus fuit apostolicus occupatus.Sæpe enim in Decembri consueuerunt ordines ab apostolicis celebrari.¶ Tertiò,quia numerum dierum aduentus excedit, scilicet xvj. quare inter dominicas aduentus non debuit computari: sed vacans potius appellari. ¶ Quæritò, quia apostolicus olim hac die dominica eleemosynis vacabat: & tam iple, quàm sui circa hoc intenti nullam stationem faciebant:propter quod dicta est vacans,scilicet à statione & indulgentia.Quædam Ecclesiæ dicunt in hac dominica euangelium: Miserunt Iudæi: quod est Ioan.j.cap.& epistolam, Gaudete:quæ est ad Philip.iij.cap.Aliæ verò dicunt epistolam:Sic nos existimet:quæ est ad Corinth.iij.cap.

SVMMA.

1 Natalis Domini vigilia,& officium.
2 Officij diurni intentio.
3 Prophetia cur præmittatur epistolæ vigiliæ natalis Domini.
4 Psalmi qui dicantur in vesperis vigiliæ natiuitatis Domini.

De *vigilia natiuitatis* Domini. CAP. XII.

1 IN † vigilia natiuitatis Domini,est inuitatorium:Hodie scietis quia . v.d.&.cn.&.m. v.g.e. quod est transumptū de Exod. xvj.cap.Ex eo, quod ibi dicitur:vespere scietis quia educit vos Dominus de terra ægypti & mane.v.g.e.Et potest dici, quòd hæc breuis clausula,ex vna parte ad natiuitatem,ex alia pertinet ad resurrectionē: sic hodie,scilicet in vita præsenti scietis,quòd veniet Dominus: id est,panis viuus, qui de cœlo descendit:& ma.vi.gloriam eius,id est, resurrectionis gloriam no solùm humanam: sed etiam gloriā diuinitatis ejus.Sanè,in hac vigilia Ecclesia monet,& inuitat filios suos: vt parati sint ad suscipiendum Dominū. Vnde in nocturnali officium primum responsorium est:Sanctificamini,scilicet filij Israel,id est,viri spirituales,qui videtis Deum per fidem,& parati estote,vt interfitis ad nuptias:quia non erit in cœna, qui eijcitur à nuptijs.Moraliter non obseruabit consilia,quæ præcepta renuit adimplere.Sequitur in versu:Et mane vi.glo. eius,id est,aduentum gloriæ eius: vel mane ad literā.Et hæc vltima pars de Exodo sumpta est:sed prima nō est sumpta de aliquo libro.Dicitur etiam capitulum:Gaudete in Do
2 mino: Philip.iiij.cap.¶ Diurni † verò officij intentio est ostendere, quòd Christus natus sit.& hoc dicitur in epistola: Paulus seruus &c.Quæ est ad Roma.j.cap.& in euangelio: Cùm esset desponsata.quod est Matth.j.cap. Hac etiam die desponsatio legitur Mariæ:vt sciat quòd alij fuit despōsata,scilicet Ioseph, & ab alio fuit fœcundata,scilicet à spiritu sancto. † Quædam tamen Ecclesiæ ad hoc,vt
3 incredulis maior certitudo sit, præmittunt prophetiam:Propter Syon &c. Quæ est Esa. xlij.cap.in qua ostenditur ipsum fore nascitorum.Natus autem est, vt populum saluum faceret: & terræ iniquitatem deleret.hodie in spe per sacramenta gratiæ:mane in re, per reuelationē gloriæ:hæc patent in introitu & in graduali: Hodie scietis.Exo.xvj.cap.& in alleluia Ia Crastina.Quidam tamen dicunt alleluia Ia.Aue Maria:& hoc,quando vigilia est in dominica.Tūc enim dicitur alleluia Ia,propter resurrectionem Domini.Idem etiam patet in postcommunione:Reuelabitur.quæ est Esa.xl.cap.Sed quia in eius incarnatione erat futura Iudæorum dispersio,ideò in gradiali subditur versus:Qui regis:in quo pro eis oratur.Quantus sit,ostendit Psalmus: qui ad introitum cantatur,scilicet:Domini est terra,& Psal.23
plenitudo eius:de quo etiam dicitur offerenda:Tollite portas principes vestras &c.¶ In
4 † vesperis autem vigiliæ natalis Domini dicunt quidam psalmos:Laudate pueri Dominum:Laudate Dominum omnes gentes:Lauda anima mea Dominum:laudabo.d.io.Laudate Dominum,quoniam bonus est.psalmus: & Lauda Hierusalem Dominum:lauda Deū tuum Syon. in quibus inuitamur ad laudes. Alij verò dicunt:Laudate pueri Dominū:laudate nomen Domini.Qui confidunt:In conuertendo Dominus captiuitatē &c. Memento Domine:& Benedictus Dominus Deus.& meritò, quia primus deuotos inuitat ad laudandum iugiter & prædicandum. Secundus monet in Deo confidere. In tribus sequentibus redditur causa:quare laudibus sit instandum:& in Domino cōfidendum,scilicet quia nostrā captiuitatem cōuertit.& multū magnificauit:quia promissā compleuit:dum fructū ventris Dauid super sedem eius instituit:qtia Psal.17
inclinauit cœlos,& descendit:qui demum de alto

alto manum suam emitteret,vt nos eripiat ab aquis multis,& à filijs alienis.Vesperę autem istæ priuilegiatæ sunt:quia cum cætera officia vespertina propter superueniens festum mutentur, istæ non mutantur. In vigilijs & enim aliorū festorum capitulum: Hymnus: Antiphona & Collecta.In aliquibus etenim Ecclesijs totis vesperis diei officije expletis, solummodo antiphona & collecta de sequenti festo dicuntur:eò quòd Dominus in vesperis,id est,in vltima ætate mundi venit ad saluandum saltem reliquias generis humani.

SVMMA.

1 Natalis Domini officiū, quid in summa.
2 Christus cur in fine anni nasci voluit.
3 A natali Domini,dies sensim crescunt.
4 Natalis Domini festum,eadem die mensis semper occurrit:cætera autem mutantur festa.Rationem vide nu.5.
6 Natalis Domini officium nocturnum.& eius significatio.nu.7.8.9.10.12.16.
11 Iubilus,quid notet.
13 Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini.
14 Ioseph potius,quàm Mariæ genealogia, cur computetur.
15 Mariæ & Ioseph genealogia describitur.
17 Thelesphorus Papa,instituit tres Missas cantari in die natalis Domini. Et quod eius fuerit institutū de prima.nu.18.19.
20 Prophetiæ diei natalis Domini,cur præmittantur epistolis.
21 Missa secunda natalis Domini,cur cantetur sub auroram.
23 Missa tertia natalis Domini, hora tertia cantanda.
23 Missæ tres institutæ in die natiuitatis Dominicæ, quid signent.ibidem vide:& per nu.24.26.27.
25 Christus, quomodo intelligatur primogenitus Mariæ.

De *officio natalis* Domini. CAP. XIII.

1 QVæcunque in officio Natalis Domini dicuntur:de exultatione † natiuitatis sunt:quia sicut cantantur in responsorio: Descedit de cœlis Christus,id est, de sinu patris, vt appareret visibilis. Vnde egressus eius à patre,id est,ab occulto:& in-
ii. patris.Sequitur introiuit,scilicet per aurem virginis,id est per fidem:quæ ex auditu, sicut legitur in epistola ad Roma.Vnde cùm dixit ei angelus:Spiritus sanctus superueniet Luc.1
in te,& virtus altissimi obumbrabit tibi:spiritui sancto acquieuit. Iuxta illud, in canticis: Pessulū ostij mei aperui dilecto meo.ostiū, Canti.5
desiderium est:pessulum,discretio :quasi per discretionem.aperui desiderium meū dilecto meo:& hoc audito dixi:Ecce ancilla Domini: Luc.1
fiat mihi secundum verbum tuum.Non sicut Eua,quæ fregit pessulum,quando voluit esse sicut Deus.Introiuit dico in vterum virginis, quo accepit carnem nostram: & exiuit per portam clausam in regionem nostram. De hac porta dixit Ezechiel: Porta hæc clausa Ezechie-
erit in æternum:& exiuit de mundo per por- lis 43
tam auream,id est,charitatem:quia per crucem.Maiorem enim charitatē nemo habet, Ioan.15
quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.¶ Et † est aduertendum,quòd Dominus in fine anni nasci voluit: vt ostenderet se
2 in vltima mundi ætate venire:in vj.feria conceptus:in dominica natus:in sexta feria crucifixus fuit:& dominica resurrexit,vt qui hominem in sexta feria plasmatum perdiderat,in sexta feria liberaret: & qui dixerat in dominica: Fiat lux in dominica,veniens oriens ex
alto nos illuminaret.De hoc dicetur sub ti- Gene.1
tulo de parasceue:& in nocte natus est:vt se sub carne latentem venire signaret:vel vt,se ad illuminandam noctem nostrā venire monstraret,quoniā habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vnde ab † eius natali dies prolongantur: quia credentes in eum ad æternitatis lucem vocanturirrationabiliter itaq; nocturna officia celebrantur. Esa.9
Cùm autem cætera festa saluatoris,†scilicet passio, resurrectio, ascensio, pentecostes,& alia sint variabilia:quia non celebrantur semper in eisdem calendis siue in eadem die mensis:quare hoc festum est inuariabile, cùm semper est in eisdem calendis,siue eadem die mensis?Respondeo secundum Augustī.Hoc festum pertinet ad memoriam tantùm:vnde sufficit per illud memorari quota die mensis Christus natus fuit:& ideò semper eadem die mensis celebratur, licet ipsa feria varietur propter mutationem literæ dominicalis. alia verò festa pertinent & ad memoriam & ad sacramētum.verbi gratia:Christus passus est sexta feria,vt hominem qui in sexta feria ceciderat, redimeret: & sic de alijs:& ideò
oportet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

oportet,quòd sub diuersis calēdis fiant:in eadem tamen feria, scilicet in dominica. Præterea,semper pascha nostrū accipitur domini ca prima post paschā Hebræorum: quod est semper xiiij.luna.quia ergo luna xiiij.nō semper est eodem tempore,vel eadem die mensis:imò variatur secūdum annos solares:ideò & paschā nostrū,non semper est eodem tempore,nec in eadem die mensis: licet semper sub eadem feria,scilicet in dominica celebretur. ¶Rursus † ideò paschā, pentecostes & alia festa variabilia sunt,nec certæ diei mensis sunt annotata: ne videamur imitari Iudæos:qui semper illa celebrāt in certis calendis.Alcuinus verò dixit: quòd ideò hoc festum per singulos dies variatur, quia natus est nobis: qui per singulos mundi dies lauat illos:qui per peccatum Adæ sunt maculati.

¶Circa † officium nocturnale sciendum est, quòd inuitatorium,scilicet Christus natus est nobis &c. in persona angelorum cantatur,à quibus pastores vel potius omnis populus ad adorandum natum Dominum inuitatur.Nouem verò psalmi dicuntur,per tria nocturna: vt notetur quòd omnes sancti patres qui fuerunt in tribus temporibus,scilicet ante legē, sub lege, & tempore gratiæ in nouo testamento,sociati sunt per aduentum Christi,nouem ordinibus angelorū:vt sicut angeli sanctæ trinitati congaudent: sic & illi congaudeāt.In primo psalmo igitur de æterna Christi genitura, & ineffabili. In secundo de eius incarnatione.In tertio de laudibus sponsi & sponsæ:idq; in tribus primis lectionibus per Esa.Oracula testificamur: qui non tam prophetice, quàm euangelice incarnationem Christi descripsit.Prima est:Primo tempore. Esa.ix.cap.Secūda est:Cōsolamini,consolamini populo meus,dicit Deus vester.Esa.xl.cap. Tertia est:Consurge, consurge.Esa.xlij.cap. in ipsis etiam fit promissio:in alijs ostenditur promissionis impletio. † Primus nocturnus recolit tempus ante legem, seu eos,qui fuerunt ante legem:vt Abraham,Isaac,& Iacob: secundus nocturnus recolit tempus legis,seu eos,qui sub lege fuerunt:vt Dauid & prophetas,& alios plures:& ideò in antiphonis quæ cantantur in illis duobus nocturnis: quæ ad vetus testamentum pertinent, non dicitur alleluia:quoniam patres illorum temporum differebantur ab æterno gaudio,scilicet à patria.In qua iuxta Apocalypsim,cantatur alleluia.Tertius verò recolit nouum testamentum:quod habuit initium à baptismo: quod tertio tempore,scilicet gratiæ nobis collatū est:seu eos,qui fuerunt in nouo testamento: vt sunt Apostoli, Martyres, Confessores,& alij sancti.Ideóq; in illis antiphonis, quæ eos recolunt,& quæ ex nouo testamento sumuntur,canitur alleluia:quoniam istos plus honorauit suus aduentus,quàm præcedentes patres.ita vt si digni de hoc mundo migrant, illico in cœlum transferantur:& societati sanctorum iungantur.quod antiqui patres longo tempore expectauerunt, murmurantes infra claustra inferni. Ante † nocturnos solent in quibusdam locis super altare tres panni poni,ad designationem præmissorū trium temporum: & in singulis nocturnis singuli amoueri.Primus niger pro tempore ante legem.Secūdus albus,pro tempore reuelationis:Tertius rubeus,pro tempore gratiæ propter dilectionem sponsæ candidæ & rubicundæ.In quibusdam quoque Ecclesijs suspenduntur boni panni:in quibusdam viles: & in quibusdam nulli,prout in prima parte dictū est sub titulo de picturis.Sanè,ad primū responsorium primi nocturni, dicuntur in quibusdam Ecclesijs tres versus,propter caulam redditam sub prima dominica aduentus:& post quodlibet trium responsoriorum priorum,dicitur Gloria patri &c.hoc ideò, quoniam in tribus responsorijs tria † significantur,scilicet restauratio angelorum:reparatio hominum:& modus,quo ista facta sunt.Restauratio angelorū notatur in primo,vbi dicitur:Gaudet exercitus angelorū. Reparatio hominum,in secūdo,vbi dicitur:pax vera descendit.Modus verò,quo & facta sunt:& potius quo descendit ille,qui fecit,insinuatur in tertio,quod est in quibusdam locis:Descendit de cœlis.In quo ostenditur,vt præmissum est Deum descendisse à patre,in virginem:& ita ad nos.vel per hoc quod in ipso responsorio tangitur,quòd intrauit in regionem nostram,recolitur liberatio habitantium in regione vmbræ mortis. Quia ergo hæc facta sunt per trinitatem:idcirco post quodlibet istorum trium responsoriorū,Gloria patri cantatur: quod ad laudem pertinent trinitatis.

¶Rursus † sicut manna habebat saporem similem cum melle: ita & Christus duc habuit in se, videlicet humanitatem & deitatem. Humanitas per similam: Deitas per mel intelligitur. Vnde etiam in hoc secundo responsorio dicitur:Hodie per totum mundum melliflui facti sunt cœli:quasi diceret:totus mūdus mellificatus,& dulcoratus est.In tertio verò responsorio fit triplex iubilus,scilicet in fabricæ:in tanquam:in glo.pa. in quo quidem in tribus saluatorē cōmendamus,ostendentes,quòd qui ineffabiliter fabricam mundi creauit,& ineffabiliter de virginis thalamo processit,& ineffabiliter æqualis patri,& spiritui sancto permansit:sicut fuit ab æterno: sic nunc est,& erit in æternum:& hic tria triplici iubilo significamus, primum primo:secūdum secūdo: & tertiū tertio:& vt expressius tertiū significetur: in quibusdam Ecclesijs cātatur Gloria patri &c.& sicut erat in principio &c.vsque ad Amen. ¶† Et not.q; sit iubilus super a,& super o. Super a,in fabricæ:& in tanquam. Super o,sit glo.pa.ad notandum, quòd cui sit,est a,& ω,id est,principium & finis.Iubilus autem quandoq; notat expectationem nostram:vt dicetur sub titulo de septem diebus post paschā.quādoque nostram infirmitatē:vt in versu:Tanquam sponsus.quandoq; rei, de qua agitur magnitudinem,vt ibi: Fabricæ mundi.quandoq; gaudij immensitatem,vt in fine responsorij. Verbū caro,ibi enim signat immensitatem gaudij: quod viri sancti habent de eo,quòd verbum caro factum est: plenū gratia & veritate.De iubilo dictum est in procemio quintæ partis.

¶† Restat adhuc de sex responsorijs dicere. Et quidem in primis duobus secundi nocturni,agimus de partu:in tertio de parturiente. In duobus verò primis tertij nocturni, agimus de parturiente: & in tertio de partu:in quo consuetudinem mulierū imitamur.Conueuerunt enim mulieres visitare parturientes,& partū:& eis munuscula sua dare:& nos parturientem,& partū quodammodo visitamus eum pro modulo nostro eos magnificamus.Ipsæ verò laudes,sunt munuscula: quæ offerimus.Dicitur etiam ad horas capitulū: Paulus seruus. Roma. j.& illud Multifariè ad Hebræ.j.cap.& illud : Apparuit gratia.ad Titū.ij.& illud apparuit benignitas.ibidem.

iij.cap.In † nocturnali verò officio tria leguntur euangelia : vt habeat Ecclesia quod intendit.Vult enim ostendere vtrāque naturam esse in Christo vt sic plures sint testes natiuitatis Christi,& propter hoc etiā leguntur lectiones in quibus Augu.& alij sancti inducunt ad hoc authoritates infinitas, scilicet ab eis qui fuerunt ante legem : sub lege, & post legem : quoniam integrum est iudicium,quod plurimorum sententijs confirmatur.extrà de offi.dele.prudentiam.Legitur & quartum euangelium Mat.scilicet:Liber generationis post nonum versum,in quo exprimitur eius generatio:vt ostendatur eum fuisse de genere patrum eorum,quibus est facta promissio,scilicet Dauid & Abraham.Dauid in Psalmo:de fructu ventris &c.& j.Paralip. Pſal.88 Cùm dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te.Abrahæ verò Gene.xvj. dictū est in semine tuo benedicētur omnes gentes.& ideò dicit in principio : filij Dauid, filij Abraham.Quia illis specialiter facta est promissio : & sic ostenditur, quòd ipse erat Messias,qui promissus est in lege & prophetis.¶Et not.q; Matth.describit hic genealogiam,descendendo vsq; ad Ioseph.Luc.verò ascendendo, prout sub Epiphania dicetur.

¶Sed † quare potius Ioseph quàm Mariæ generatio computatur,cùm etiam Christus nō fuerit filius Ioseph?Respōdeo:quia ambo de eadem tribu fuerunt.Et tribus,id est,genealogia,per mares nō per fœminas distingui solet & computari in veteri testamento.Numerando ergo vsque ad Ioseph:perinde est,acsi vsque ad beatā virginē processissent. ¶Præterea, Christus maluit filius fabri vocari: quàm matrē propter suspicionē adulterij lapidari.Et reuera filius est illius fabri,qui fabricatus est auroră & solē. ¶† Et sciat, quòd natiuitas beatæ Mariæ ex tribu Iuda:& regia stirpe Dauid originem duxit,& traxit , prout scriptura sepe testatur , dicens Christum de semine Dauid descendisse:qui de ipsa sola natus est. Siquidem Dauid inter cæteros duos filios habuit,scilicet Nathā & Salomonē.Ex catena siue generatione Nathā,descēdit virgo Maria.Quoniam ex catena ipsius Nathā, Leui genuit Melchi,& Pantheram.Pantheram virgo genuit Barpantheram. Barpantheram Ioachim.Ioachim virginem Mariam:vt dicetur in vij.parte sub festo Philippi & Iacobi Apostolorum.Ex catena verò Salomonis,descendit Ioseph,vir ipsius Mariæ:quoniam ex catena ipsius Salomonis Mathā ex vxore suā genuit Iacob.Defuncto autem Mathā,Melchi ex tribu Nathā filius Leui,& frater Pantheris nupsit vxori ipsius Nathā,scilicet matri Iacob : ex qua genuit Hely : & sic facti sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt fratres vterini Iacob & Hely. Mortuus
est autem Hely ex tribu Nathã, sine liberis 17
cuius vxorem accepit Iacob frater eius ex tri
bu Salomonis, & suscitauit semen fratri eius
& genuit Ioseph. Ioseph igitur, natura est
filius Iacob, ex descensione Salomonis: secun
dum legem verò Hely, qui ex Nathã. Nam
qui nascebatur secundum naturam, quidem
filius erat generantis: sed secundum legem
16 defuncti. ¶ Deinde cantatur: † Te Deum lau
damus: te Dominum confitemur: in omnium
antecedentium actiones gratiarum, & ad de
signandum exultare nos cum angelis & con
gratulari de dragma perdita inuenta. in qui
busdam tamen Ecclesijs finita prima missa,
cantatur dictum euangelium Matthæi: Liber
generationis: & hoc ideò, quia duo testes ad
minus nobis necessarij erant: primus testis
erat Luc. qui in euangelio missæ: Exijt edictũ
à Cæsare Augusto &c. narrauit iuxta verbum
euangelij: Deum natum in ciuitate Dauid.
Adducitur ergo alius testis, dicens eum natũ
de Dauid: Acti dicat non tantùm est natus de
ciuitate Dauid: sed etiã de Dauid: vnde Mat
thæus prius nominat Dauid, quàm Abraham, 18
dicens: filij Dauid, filij Abraham. quãuis &
alia posit esse causa, quare prius Dauid no
minatur, scilicet quia Dauid fuit prior Abra
ham dignitate: nam ille patriarcha: iste pa
triarcha, & rex. Audito igitur in euangelio
missæ vno teste ab Ecclesia: quia vix est,
quòd vni testi soli credatur: ideò adiecto
alio, scilicet Matthæo, qui etiam generatio
nem dominicam describit: tunc plenè confi- 19
dens Ecclesia exultans clamat: Te Deum lau
damus: vt in ore duorum, trium vel plurium
stet omne verbum: extrà de testi. in omni. ij.
quæstio iiij. §. j. Adhuc, quia vix est, quòd vni
testi credatur: hinc est, quòd vnus terminat
missam, dicens in quibusdam Ecclesijs: be
nedicamus Domino. Et Ecclesia quasi voce
demissa, respondet: Deo gratias. ¶ Rursus fini
ta missa dicitur euangelium: Liber generatio
nis: & postea: Te Deum laudamus: quia ge
neratio diuinitatis præcessit generationem
humanitatis. Et quia illarum notitia fuit no
bis laudis materia: ideò laudes sequuntur.
Missa ergo laudes præcedit: quia prius fuit
æterna genitura: de qua missa ista loquitur,
quàm aliqua creatura fuerit, quæ Deũ lauda
re potuerit. In laudibus matutinis quasi cho
ream ducimus, vnde in prima antiphona di-
cimus: Quem vidistis pastores? &c. & ipsi re
spõderũt natũ vidimus. ¶ Circa † missæ verò
officium notandum est, quòd Thelesphorus
papa statuit in die ista debere cantari tres
missas, ad ostendendum quòd Christi natiui
tas saluauit partes trium temporum, scilicet
partes ante legem, sub lege, & post legem.
Prima canitur de media nocte ad ostenden
dum, quòd illi qui fuerunt ante legem, non
fuerunt illuminati aliqua lege. & per illam
etiam ostenditur, quòd panis, qui quotidie sa
crificatur & manducatur in altari: videlicet:
Christus, natus est in Bethleem, in media no
cte, & in hac sic dicit Luc. vnde Sapien. xviij.
Dum medium silentium tenerent omnia: &
nox in. s. c. m. inter. h. &c. quòd ad literam ex
ponitur de natiuitate Domini: hoc etiam in
tinuat euangelium huius missæ & collecta
illa: Deus qui hanc sacratissimam carnem
tuam &c. & prophetia illa: Populus gentium,
qui ambulabat in tenebris, vidit luce magna. Esa. 9
Habitantibus in regione vmbræ mort. &c. &
epistola & ferè omnia, quę in illa missa dicũ
tur. Idem etiã Thelesphorus Papa. de cõsecr.
distinct. j. nocte. statuit in hac missa † hymnũ
angelicum, scilicet: Gloria in excelsis. solen
niter decantari: ad recolendum, quòd angeli
nocte ista illum decantauerunt: in qua ab
angelis pastoribus est nuntiatus. Vnde in
euangelio legitur: Et subito facta est cum Luc. 2
angelo multitudo militiæ cœlestis laudan
tium & dicentium: Gloria in excelsis Deo: &
in terra pax hominibus bonæ voluntatis &c.
¶ † Notandum est autem, quòd hæc missa &
laudes matutinæ terminantur in plerisque
locis vna oratione, ad ostendendum quòd to
tum illud officium idem indicat, scilicet nati
uitatem æternam & temporalem: vnde ipsa
missa incipit: Dominus dixit ad me: filius Psalm. 2
meus es tu: ego hodie genui te: quòd tantum
de generatione æterna, seu de generatione
Christi intelligitur: quod verò sequitur: ego
hodie genui te. de vtraque est: & exponitur
hodie, id est, æternaliter. Nam secundum
Augusti. hodie præsentiam significat, & quod
æternum est, semper præsens est. versus de
temporali, scilicet: Quare fremuerunt gentes
& populi meditati sunt inania? quasi diceret,
pro nihilo, cum Christus Deus & homo sit.
Responsorium de æternali in quo dicit: Deus Psal. 109
pater, ego pater sum. Tecum principium.
Vnde & ibidem sequitur: In die virtutis tuæ,
scilicet

scilicet in die resurrectionis. In splendoribus
sanctorum, scilicet in luce omnium sanctorum: & dicit in splendoribus sanctorum, plu
raliter, propter diuersos effectus. ex vtero,
id est, ex intima bonitate mea. Ante lucife
rum genui te: id est, ante omnem creaturam:
quasi diceret ab æterno. Epistola verò: Pau
lus seruus: quam quidam in vigilia dicunt: &
euangelium de temporali: Vnde in epistola
dicitur: Ex semine Dauid, secundum carnem.
In euangelio dicitur: Exijt edictum à Cæsare
Augusto: quod est Lucæ ij. cap. In alijs verò
Ecclesijs dicitur epistola: Apparuit gratia
20 Dei. Quæ est ad Titũ ij. cap. ¶ Ante † epistolam 22
legitur immediatè prophetia. ¶ Primò,
vt basis sit sub columna, innitente basi. Non
enim quæ dicuntur in euangelio, crederen
tur impleta, nisi forent in veteri testamento
prædicta. ¶ Secundò ideò in vigilia & in hac
missa duæ lectiones sine interuallo dicun
tur: vna de prophetia: alia de Apostolo: quia
Christus pro duobus populis in pariete coniun
gẽdis nascitur. ¶ Tertiò, quia super basim
prophetarũ fundata est columna Apostolo
rum. ¶ Quartò, quia actiui & contemplatiui
per hanc natiuitatem in vna fide saluantur.
¶ Quintò, quia per vtrũque testamentũ Chri
sti natiuitas concorditer prædicatur. Hi sunt
duo cherubin, qui propitiatorium tegunt,
quiq; in propitiatorium versis vultibus respi
ciunt: vt dictum est in proœmio iiij. partis.
Quidam tamen nullam dicunt propheriam,
significantes quòd veteta transierunt: & noua
facta sunt omnia. quasi dicat: de ipso facto
cessẽt figura: quia veritas venit. ¶ Secunda
21 † missa cantatur in diluculo in exordio diei:
quando Christus in cunabulis adoratus est à
pastoribus: & hoc primò ad ostendendum,
quòd sancti patres & prophetæ qui fuerunt
sub lege scripta, aliquantulam cognitionem
Dei habuerunt: sed non tantam, quantam
nunc habemus: & ideò incipit à promissione,
quæ facta est antiquis in veteri lege. Lux ful
gebit hodie in domo Domini &c. ¶ Secundò
ideò, quia sicut Dominus à Gabriele fuit
nuntiatus prius, quàm nascereturi: sic ante ini
tium diei suæ natiuitatis missa canitur. ¶ Ter
tiò, propter ortum nouæ lucis: quia ille, qui
natus est in ortu suo, tam in vtero, quàm ex
vtero fuit lux vera. Dicitur ergo in ortu hu
ius temporalis lucis: quasi ipso facto dicatur:
Orta est lux. Huic cõsonat introitus, scilicet:
Lux fulgebit: & graduale in quo dicitur:
Deus Dominus, & illuxit nobis: & quod se
quitur in introitu: & vocabitur admirabilis:
sumitur Esa. ix. cap. A quibusdam tamen dici
tur de nocte: eò quòd pastores in nocte illa
visitauerunt præsepe Domini: quod notat
euangeliũ eiusdem missæ: Pastores &c. Luc.
ij. cap. Prædicitur etiam tunc in quibusdam
Ecclesijs prophetia: Spiritus Domini, super
me. quæ est Esa. xlj. cap. Deinde dicitur epis
tola: Apparuit benignitas. quæ est ad Titum iij.
cap. Communio est: Exulta filia Zachariæ ix.
cap. ¶ Tertia † verò missa: quæ die clara, ho
ra tertia, quando illuxit nobis dies redemptio
nis nostræ festiuius celebratur, ad tempus re
fertur gratiæ, in quo descendit lux magna de
cœlo: quæ illuminat omnem hominem ve
nientem in hunc mundum. Velum enim tem
pli scissum est in duas partes. Vnde Sapien. Prouer-
Aperta sunt prata: & apparuerunt herbæ vi bio. 27
rentes. Epistola: Multifariè. quæ est ad Hebr.
j. cap. & euangelium leguntur de æterna ge
neratione: Vnde dicitur in epistola: Filius
meus es tu: ego hodie genui te. & de tempo
ralibus habetur ibi: Multifariè multifq; mo
dis. In euangelio verò de æterna: vnde inci
pit: In principio. quasi dicat: In principio crea
turarum erat verbum, quod est Ioan. j. cap.
Dicitur etiam tunc in quibusdam Ecclesijs
prophetia: Propter hæc sciet. quæ est Esa. lij.
cap. Communio est: Viderunt. Esa. lij. cap. &
23 Psal. ¶ Prima † ergo missa est de æterna ge
nitura. Secunda, est de promissione antiquis
facta: vnde cantatur: Lux fulgebit in domo
Domini. non dicitur fulsit, vel fulget. Tertia,
est de veritate nobis exhibita: vnde cantatur:
Puer natus est nobis: & filius datus est nobis.
Esa. ix. cap. ibi vtitur futuro, ad notandum
promissionem: hic præterito, ad notandum
promissionis impletionem. Et quia æterna
generatio, est nobis occulta: iuxta illud Esa. Esa. 53
Generationem eius quis enarrabit? ideò missa
de æterna genitura nocte profunda cantatur.
Quia verò antiqui patres, quibus facta est
promissio, certi erant de incarnatione Domi
ni: sed non tantum, quantum patres noui te
stamenti, quibus exhibita est veritas: ideò
missa de promissione antiquis facta canta
tur illucescente aurora: in qua est modi
cum lucis: sed secundum ipsum ingressum
videtur,

videtur, quòd deberet esse lux fulgens, sed non est ita: quia lux in aurora, rubet, in tertia, fulget: in sexta, feruet: in vespera, tepet. Quia verò temporibus noui testamenti manifesta est veritas, inde est, quòd missa, quæ est de
24 exhibitione veritatis, clara luce cæratur. † Prima ergo missa pertinet ad generationẽ æternam, scilicet de patre sine matre: secunda ad temporalem, scilicet de matre sine patre: tertia compacta est: quia de vtraq; agit: & ideò pertinet ad æternam simul & temporalem. Notandum tamen est quòd in missa, quæ est de æterna genitura, legitur euangelium de humanitate, scilicet: Exijt edictum à Cæsare Augusto. In alia verò quæ est de veritate nobis exhibita, legitur euangelium de diuinitate, scilicet: In principio erat verbum: ad notandum, quòd ex quo humanitas diuinitati fuit vnita, nec humanitas sine deitate, nec deitas sine humanitate fuit, nec erit. Hanc rationem asserit magister in psalterio: Aiunt quidam, quòd cũ in collectis, in lectionibus, in euãgelio, & in offertorio primę missæ euidenter natinitas de virgine memoretur, intentio totius 1
officij ad temporalem potest natiuitatẽ referri: & exponunt in introitu: hodie, id est, hac 2
die: ante luciferum stellam: videlicet matutinam: genui te, id est, generationẽ tuam sum operatus: & quod in euangelio dicitur: Maria peperit filium suum primogenitum: exponi-
25 tur † primogenitum, id est, antè, quàm vl- 1
lus: extrà de verbo. significa. nam & ego. Offi-
26 cium verò secundæ missæ aiunt † concordare dictis pastorum dicentium: vt legitur in euangelio: Transeamus vsque ad Bethleem. & vj. quæstio. v. hoc factum est. Qui gratulan 2
Num. 24 tes, dicũt in introitu: Lux fulgebit. Orta enim erat stella ex Iacob. Vel dicitur: Lux fulgebit in persona legis: quæ temporalem natiuitatem antiquis patribus repromisit. Et subditur: Dominus regnauit: decorem indutus est illum, scilicet decorem, quo coronauit eum mater sua: hoc est humanitas. Et addunt in graduali: Benedictus, qui venit in nomine Domini: & in allelu Ia. Dominus regnauit. Et quis, & quantus sit, in offerenda supponunt, dicentes: Dominus enim firmauit orbem terræ. Et quia primus partus est ex Hebræis: ideò primitiæ, scilicet pastores in cõmunione loquuntur ad eos: Exulta filia Syon, id est,
27 Ecclesia. † Officium tertiæ missæ personat mirabilia verbi Dei, quod erat in principio. & incipit esse caro: sicut legitur in euangelio: Hoc verbum, est puer, qui secundum prophetam natus est nobis: vt canimus in introitu: & hoc est canticum nouum, de quo propheta in versu: Cantate Domino canticũ nouum. Hoc quoque verbum, est illud salutare, de quo prophetus canitur in graduali: Viderũt omnes. hæc est lux magna, quæ descendit in virginis vterum, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. de qua dicitur in euangelio: In principio erat verbum &c. Hic demum, est ille dies rex, & potens, cui dicitur in offerenda: Tui sunt cœli, & tua est ter- Psal. 88
ra. In sine primæ & secundæ missæ dicunt quidam: Benedicamus Domino: prout dictũ est sub titulo de aduentu. Ab hac autem die, vsque ad octauam epiphaniæ responsoria, & eorum versus dicuntur cum allelu Ia, ad repræsentandum summam lætitiam, quæ aduenit tempore gratiæ.

SVMMA.

Dominica intra octauam natalis Domini, quod fiat officium, & eius expositio. nu. 3. 4. 1
Silentium est triplex. 2
Christus, positus est in signum, tripliciter. 5

De dominica infra octauam natalis Domini. CAP. XIIII.

IN dominica, quæ † intercedit intra octauam natalis Domini cantatur de natiuitate Domini. Vnde introitus missæ, est: Dum medium silentium tenerent omnia &c. Sapiẽ. xviij. c. Est triplex † silentium, scilicet ignorantiæ, desperationis, & gloriæ. Silentium ignorantiæ, fuit ante legem: quia ignorabant peccata sua: & ideò non clamabant ad Dominũ. ad Roman. x. Mors regnauit ab Adam, vsque ad Mosen: postquàm autem lex data est ad cognitionem peccati, multo tempore seruauerunt legem. Ad vltimum verò desperauerunt, quando, scilicet omnes declinauerunt, simul inutiles facti Psal. 13
sunt: tunc fuit silentium desperationis: postquàm autem venit Christus ruptũ est silentium. Vnde clamant omnes laudes Dei. Silentium gloriæ, veniet, quando impletum erit totum desiderium nostrum. In silentio desperationis veniet Dominus, vt ei attribuatur salus humani generis, qui est verus medicus.

Et hoc

3 Et hoc est, quod dicit: † Dum medium silentium. Sequitur & nox, id est, diabolus in suo cursu medium, id est, commune iter haberet. Omnes enim communiter ad inferos descendebant. Omnipotens sermo tuus, id est, filius tuus Domine pater: qui dicitur sermo patris: quia per eum natus est: à regalibus sedibus venit quærere, & facere reges. Vel ad literam: Dum omnia tenerent medium, id est, commune silentium de nocte: scilicet quando omnia silent: & nox in suo cursu mediũ iter perageret. Ad literam. Omnipotens sermo tuus, à regalibus sedibus: vel quia media nocte natus est Dominus, & concordat epistola, quæ est Gal. iiij. c. vbi dicitur: At vbi venit plenitudo temporis, &c. responsorium est:
Psal. 44 Speciosus forma, &c. quia immunis ab omni peccato, & omnibus vitutibus plenus. Sicut enim habetur ad Col. iij. In ipso habitat o- 1
mnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est ad modũ trinæ dimensionis, id est, communi modo sicut in omnibus est, scilicet essentialiter, præsentialiter, & potentialiter. Item se- 3
cundum gratiam est in sanctis: & secundum 4
vnionem est in Christo: & ideò diffusa est 5
gratia in labijs tuis. Gratia, quia nunquàm sic 6
locutus est homo, diffusa est inquam, quia in
Prou. vlt. ore eius fuit lex clementiæ: vt cum dixit: Mu 12
Luc. 2 lier, nemo te condemnauit: nec ego te condemno: vade, & amplius noli peccare. Et cum 15
dixit: Diligite inimicos &c. Euangelium: Erat Ioseph Luc. ij. c. similiter ad natiuitatem pertinet quantum ad principiũ: licet & ad aliud 17
pertineat. Erant pater eius, scilicet putatiuus: & mater mirantes super his, quæ dicebantur
4 de eo, scilicet à pastoribus. † Sequitur in euangelio prophetia Symeonis. Ecce positus est hic in ruinam, scilicet infidelium, & in resur- 1
rectionem multorum, scilicet fidelium: & in signum, id est, in signationem, cui contradicetur. q. d. si in viridi hoc faciũt, in arido quid fiet: vel in signum, id est, in ostensionem: quia per humilitatem & paupertatem itur in paradysum, vel in signum, id est, in signaculum.
Agge. 2 Vnde Ioan. j. quem signauit pater, & misit in mundum, vt eo signaremur. Et Aggeus: Ecce
Cant. 8 posui te in signaculum: quia elegi te. Et in 2
canticis: Pone me, vt signaculum super cor
5 tuum &c. † Positus est ergo Christus in signũ tripliciter, scilicet in significationem in ostensionem, & in signaculum. Rursus hoc officiũ: Dum medium &c. vox est primitiuæ Ecclesiæ, in qua recolit Domini natiuitatem: cuius fructum prædicat in epistola: quia de seruitute trãsiuimus ad adoptionẽ, per ipsum cõmendat secundum sapientiam in euangelio, vbi dicitur: Puer crescebat, & confortabatur plenus sapientia, secundum potentiam. In allelu Ia. Dominus regnauit. Et in offerenda. Dominus enim firmauit: secundum pulchritudinem. In graduali: Speciosus forma. In postcommunione verò: Tollite puerum. Mat. ij. c. tempus fugę vocatur, quo descendit Dominus in ægyptum: & mysticè respicit ad gentilitatis adoptionem: quia Dominus de Iudæa transiuit ad gentes: vt eas adoptaret hæredes.

SVMMA.

Circuncisio cui primùm fuerit iuncta. Et an eius nomine festum inducatur falsò, aut temerè. num. 1. 3. 14. 1
Circuncisio, quibus de causis instituta. 2
Circuncisio, quando, & qualiter fiebat. 3
Circuncisió, cur fiebat in præputio. 4
Circuncisio, quid conferret. 5
Circuncidi cur voluerit Christus. causas adfert num. 7. 8. 9. 10. 11. 6
Circuncisio, quibus de causis fuerit mutata in baptismum. 12
Commercium, quid. 15
Circuncisionis dies, quinq; de causis, est solennis. 16
Circuncisionis diebus, multa superstitiosè olim gentiles & pagani agebant. 17

De festo circuncisionis. CAP. XV.

HIc de festo circuncisionis dicẽdum est. Sciendum † autem est, quòd circuncisio primò iuncta est Abrahæ & semini eius, id est, Hebræis ex eo nascituris: vt sic probaret, an obediret vel non: sicut & Adam ad probationem obedientiæ mandatum accepit, ne de ligno vetito manducaret. Fuit autem præcepta circuncisio propter Gene. 17
quinq; causas. ¶ † Primò, vt per obedientiam mandati Abraham placeret Deo: cui per præuaricationem Adam displicuerat. ¶ Secundò, data fuit in signũ magnę fidei Abrahæ. Credidit enim se habiturum filium in quo benedicerentur omnes gẽtes per fidem, id est, per

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam spiritualis circuncisio impleretur:vt sic iustificaretur & ipse. ¶ Tertiò, vt in hoc signo discerneretur ab omni natione populus ille. ¶ Quartò, vt circuncisio facta in virili membro, per quod generatur creatura mortalis,& in quo libido solet dominari, castitatem corporis, & mentis seruandam, & impudicitiam resecandam indicaret. ¶ Quintò,quia nō posset melius significari per Christum tolli originale peccatum : cum præputio quippè omnis homo nascatur:quemadmodum & cum originali peccato. ¶ † In carne præputij ideò est missa fieri : quia in remedium institura est,id est, contra originale peccatū: quod à parentibus contraximus corrupti concupiscentia:quæ in parte illa magis dominatur : & quia in membro illo culpam inobedientiæ homo prius cognouit : docuit quòd & in illo signum obedientiæ acciperet. Fiebat † circuncisio die octauo ex legis præcepto.Leui.xij.c.& fiebat cum lapideo cultello,ad significandum,quòd post septenarium huius vitæ,in octaua die, id est, ætate, quæ erit resurgentium, omnis ab electis per petram,id est, Christum abscindetur corruptio carnis & spiritus:quando liberabimur à seruitute corruptionis, quando circuncidetur à peccatis anima cuiusq; credentis in eum.Duę itaq; res sunt illius sacramenti, scilicet circuncisio à peccatis in præsenti, & circuncisio ab omni corruptione in futuro. Christus autem non indigebat circuncidi,vt iam dicetur.Conferebat circuncisio † suo tempore remissionē peccatorum, sicut & nunc baptismus. Vnde Greg. de conse. dist. iiij. quod apud.extrà de bap.maiores. Quod apud nos valet aqua baptismi,hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides:vel pro maioribus virtus sacrificij:vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt,mysterium circuncisionis. ¶ Sed quare † Christus qui fuit agnus immaculatus,nō habens maculam neq; rugam:qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, 1. Pet. 2 voluit circuncidi? Respondeo : sicut voluit in templo præsentari:sicut & baptizari:sicut & de agno paschali cum discipulis epulari : sic voluit in corpore circuncidi propter nos. ¶ † Secundò,ne Iudæi dicerent eum non esse Messiam in lege promissum : quia non esset circuncisus:nec venisset secundum legem,qui Mat. 5 de seipso dixit : Non veni soluere legē,sed adimplere. ¶ † Tertiò ratione nostri,scilicet propter figuram. Etenim circuncisio illa carnalis,figuraat præsentem spiritualem, quæ est gratia:& futuram quæ erit in glotia, nec deerat nobis exemplum carnaliter circuncidendi : sed spiritualiter per vitæ innouationem. Nam secundum Ber. dupliciter debemus circuncidi, scilicet exterius in carne & interius in mente. ¶ † Quartò,ratione sui,vt scilicet se verā carnem assumpsisse ostenderet. ¶ Quintò, ne dæmones † circuncisionis mysterium agnoscerent:cum enim illa contra originale peccatum fieret : credidit diabolus, & hunc qui circuncidebatur similiter peccatore esse: propter quam etiam causam voluit,vt mater eius virgo perpetua desponsaretur. ¶ Sextò, propter perfectam humilitatem † tanquam esset peccator,voluit hoc fieri, licet non indigeret:sicut & ex humilitate voluit baptizari subdendo se minori. Vbi sit caro præputij Christi,dictum est in quarta parte sub septima particula canonis,super verbo Noui & æterni. ¶ † Fuit autem mutata circuncisio in baptismum quatuor de causis. Primò,quia sacramentum baptismatis est perfectius. Secūdò,quia magis commune. Mulieres enim circuncidi non poterant. ¶ Tertiò, quia magis gratia plenum. Per circuncisionem namque tantùm peccatum remittebatur : sed gratia ad bene operandum per eam non præstabatur:nec virtutes dabantur, vel augebantur. ¶ † In baptismo non solùm peccatum remittitur:sed gratia cooperandi confertur:& virtutes augentur:ideóq; rectè ait Apostolus, quòd Abraam cepit circuncisionem tantùm in signum. Quartò,propter honestatem. Honestius enim est aqua lauari, quàm corpore mutilari. Sed videtur quòd de circuncisione non debeat fieri festum : cum dicat Apostolus:Circuncisio nihil prodest. extrà de bapt. maiores. Et iterum:si circūcidimini, Christus nihil vobis proderit. Præterea cū Ecclesia nō faciat festū de passione Domini, videtur q; in circuncisione,in qua incipit passio Domini quādo primū sanguinem suū fudit, non sit faciendū festū:sed potius lamentum:sicut & in passione. Ad hoc dicitur, quòd festū non fit de circuncisione : sed de octaua natalis Domini. Sed nō aliquid impedit nos dicere quòd fiat festū de circuncisione : quæ fiet in octaua resurrectionis, à culpa & à pœna : & est causa meritoria illius & propter illud gaudiū Ecclesia solennizat. Ad hoc verò,quod obijcitur de

Rom. 2
Gal. 5

citur de passione, respondetur quòd alia de causa Ecclesia dimittit facere festum in die: qua Dominus passus est,quā propter passionem,scilicet quia tunc Dominus posuit peccata nostra in statera. Vnde Iob:Vtinā appenderentur peccata mea,quibus iram merui:& calamitas quam patior in statera. Oportuit enim filium Dei pati pro peccatis nostris : vt nos redimeret ab omni peccato : & ideò Iob 6 luget Ecclesia magnitudinem peccatorū suorum, considerans quòd sol erubescens propter peccata hominum obtenebratus est : de quo dicetur sub parascene. ¶ † Celebratur ideò hodie octaua natiuitatis, quæ octaua suppletionis, prout dicetur in procemio septimæ partis. Est etiam hæc octaua alterius negotij significatiua. Duplex est enim negotium,quod in ea figuratur.vnum circuncisio Domini quod in euangelio exprimitur:alterum aduentus hominis ad Deum. Est enim duplex aduentus,scilicet Christi ad homines: de quo in natiuitate actum est : & hominum ad Christum : de quo in hac octaua agitur: quod notant antiphonæ laudum : vt illa : O admirabile commercium. Nam commercium est, vbi † aliquid accipitur, & aliquid datur. Dominus nanq; accepit nostram humanitatem, vt nobis daret suam diuinitatem, quod notatur in verbis ibi sequentibus,scilicet animarum corpus sumens de virgine. Per hoc enim notatur, quòd Dominus accepit: per hoc enim dicit : largitus est nobis suam deitatem:notatur quòd dederit. Secunda verò & quarta antiphonæ terminantur: Te laudamus Deus noster,q.d.ad te veniemus, laudando te. Tertia terminatur: Dei genitrix intercede pro nobis,q.d.intercede,vt filius tuus suscipiat nos. In quinta dicitur illud,quod dixit baptista: Ecce agnus Dei,q.d.ad eum ve- Ioan. 1 nire debemus. vnde Andreas & alius discipulus Ioannis hoc audito, secuti sunt Dominū. In antiphona verò,quæ est supra:Benedictus dicitur Innouantur naturæ, nostra enim natura recedendo à Deo est inueterata : & redeundo est innouata. ¶ † Notandum quoq; est,quòd quinq; sunt quæ hanc diem reddūt solennem. Primum est,quia hac die duo festa concurrunt,scilicet parientis & partus. Vnde & duæ missæ celebrantur. Prima,de pariente scilicet de beata virgine, in qua dicitur introitus: Vultum tuum. & communio : Simile est regnum cœlorum homini negotiatori. Mat. xiij.c. Secunda est de partu,scilicet de filio, in qua dicitur introitus : Puer natus est nobis: vel in alijs Ecclesijs : Dum medium silentiū. Vnde & in quibusdam gradualibus officium vtrumq; incipitur inuenitur. Et ideò quia hoc festum est de beata virgine, fit hodie statio apud Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tyberim:quamuis quidam scripserunt, quòd fit apud sancta sanctorum ad Lateranum : pro eo quòd caro circuncisionis Domini ibi dicitur conseruari:prout dictum est in iij. parte sub vij.particula canonis. Epistola est: Apparuit benignitas:quæ est ad Titū ij. Euangelium est: Postquam consummati sunt. Luc. ij. Allelu Ia Multipharié. Hebræ. j. Secundum, quod facit hāc diem solennem,est octaua,de qua dictum est. Tertium, impositio noui & salutiferi nominis:de qua dicetur sub titu. de sabbato sancto,vbi agitur de baptismo:quod nomen triplex est,scilicet filius Dei,Christus & Iesus:sicut ex euangelio colligitur,de hoc dictum est in procemio secundæ partis. Quartum,est effusio sanguinis Iesu Christi: hodie enim primò sanguinem suum pro nobis fundere cœpit:qui eum postmodum sæpe fundere voluit. Quintum,est signaculum circuncisionis, quod Christus hodie pro nobis dignatus est suscipere propter causas præmissas. In quibusdam Ecclesijs subdiaconi fortes & iuuenes faciunt hodie festum, ad significandum quòd in octaua resurgentium, quæ figuratur per octauam diem,qua circuncisio fiebat,nulla erit debilis ætas, non senectus, non senium,nō impoteus puerilia:sed omnes concurremus in virum perfectum : cūm hoc 1. cor. 15 mortale induet immortalitatem.& hoc corruptibile,incorruptionem,vt præmissum est. de hoc dicetur in septima parte sub festis sanctorum Stephani & Ioannis. ¶ † Postremò 17 notandum est,quòd olim pagani & gentiles in his calendis multas superstitiones obseruabant : quarum aliquas Augu. in quodam commemorat sermone xxvj. q. vltima. non obseruet. Credentes enim (inquit) Ianum quædam Deum esse, eum tunc venerabantur : ei duas facies figurantes, vnam antè, aliam pòst : eò quòd est principium anni sequētis,& finis præcedentis. Assumebāt enim formas monstruosas:alij,ex pellibus pecudū: alij ex capitibus bestiarūalij, vestiētes tunicas muliebres:alij, auguria obseruabāt,dātes vel recipientes diabolicas strenas:alij,mensas

lautè præparatas tota nocte manere sinebãt: putãtes totum anni spatium conuiuia in tali cibi abundantia perdurare: quæ veritas prohibet Christianos facere.

SVMMA.

1 Epiphania, quid. Et eius diei officiũ. ibid. infrà & num. 10. 11. 16.
2 Magi, qui & vnde dicti.
3 Stella, quæ Magis apparuit, quid.
4 Magi, quæ, & cur munera Domino obtulerunt.
5 Theophania secunda apparitio.
6 Epiphaniæ die non debet quis baptizari, nisi summa necessitate cogente.
7 Bethphania, tertia apparitio. quarta. numero 8.
9 Innitatorium, cur non habeat locum in die Epiphaniæ.
12 Christi genealogia, variè tradita per Matthæum, & Lucam.
13 Epiphaniæ tria euangelia.
14 Mundi vespera, duplex.
15 Epiphaniæ Missæ expositio. Et quid ea populo nuntiet, in Italia. num. 17.

De festo Epiphaniæ. CAP. XVI.

1 SEquitur festũ epiphaniæ, quod est vocabulum † græcum: & sonat latinè manifestatio siue apparitio: & est idem cum festo natiuitatis: nihil enim nasci profuit, nisi apparuisset. Verùm pro triplici apparitione hodie solennizat Ecclesia. vnde & in codicibus antiquis hæc dies epiphaniarum pluraliter intitulatur: & ideò tripliciter nominatur, scilicet epiphania, theophania, & bethphania. Epiphania dicitur quantum ad illam apparitionem Domini, quæ facta est 4
2 Magis per stellam. † Magi autem ipsi fuerũt Gaspar, Melchior, & Basthasar: & fuerunt re
Psal. 67 ges, iuxta illud psalmistæ: Tibi offerẽt reges
Psal. 51 munera. & iterum: Reges Thar. & insul. muof. reg. ara. & sabba do. adducent: quorũ corpora de Mediolano in Coloniam translata fuerunt. Et dicuntur Magi, à magnitudine scientiæ. Per astronomiam enim cognouerunt: quia stella illa non erat ex constitutis à principio: sed illa de qua Balaã magister suus prophetauerat, Num. xxiiij. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël, & de Iacob erit, qui dominetur: & ideò moti sunt, vt ductu illius stellæ venirent in Bethleem: vt regem natum, quem eis prophetauerat Balaam, adorarent. Et dicitur epiphania ab ἐπί, quod est supra & φάνια, quod est apparitio: quia de sursum illa fuit adparatio, scilicet de cœlo: vel ab ἐπί, quod est super, quia scriptum est: Vsq; dum veniens staret supra, Matt. 2
vbi erat puer. Erat quidem proximior terræ quàm aliæ stellæ: & hæc facta sunt tredecima die à natiuitate Domini, qua die stella Magos ad præsepium duxit. Et dicunt quidã † quòd stella illa fuit spiritus sanctus, qui post eà descendit super Dominum baptizatum in specie colũbæ: & ipsis Magis in specie stellæ. Alij, quòd fuit angelus, qui apparuerat pastoribus ludæis, scilicet illis tanquàm ratione vtentibus, in forma rationabili: istis verò gentibus tanquàm irrationabilibus in specie irrationabili. Alij & verius, quòd fuit de nouo creata: quæ peracto officio suo rediit in primordialem materiam. Alij dicunt, quòd cecidit in puteum: vbi adhuc dicitur apparere solis tantùm virginibus. ¶ Solet autem quæri quomodo tam citò, videlicet intra xiij. dies, de tam remotissimis regionibus Hierosolymam venerunt, quæ dicitur esse in medio mundi iuxta illud Psal. Rex noster operatus Psal. 65
est salutem in medio terræ. Dicit Isid. quòd ante natiuitatem stella illa illis apparuit, vt possent ibi esse in tẽpore opportuno. Hiero. dicit, quòd in die natalis Domini primò ab eis visa est. Sed venerunt in Dromedarijs: iuxta illud propheticum: Inundatio camelo- Esa. 6
rum operiet te: Dromedarij Madiam & Effa: qui velocissimè currunt. Vnde & dicuntur, à δρόμος, quod est cursus: & ἄρος quod est virtus: & sunt minores camelis: sed velocius currunt, quàm illi, scilicet tantum in vno die, quantum equus in tribus. ¶ † Quæritur etiam, quare Magi venientes munera obtulerunt? ¶ Respondeo, quòd secundum Bedam antiquitus nullus ad regem vel dominum vacuus introibat, quod per se & Chaldæi obseruant. Secundò, secundum Bedam, obtulerunt aurum beatæ virgini propter inopiæ subleuationem. Tus contra fœtorem. Myrrham, propter membrorum pueri consolidationem, & vermium expulsionem. ¶ Tertiò, quia aurum ad tributum: tus ad sacrificium: myrrha verò ad sepulturã pertinet. Per hæc ergo tria insinuantur in Christo regia potestas: diuina

stas: diuina maiestas: & humana mortalitas. ¶ Quartò, quia aurum significat dilectionẽ: tus orationem: myrrha carnis mortificationem: quæ tria offerre Deo debemus. ¶ Secun
5 da apparitio, fuit eadẽ † die in baptismo: multis tamen annis reuolutis, scilicet xiij. die tricesimi vel triceſimi primi anni: vnde Lucas: Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorũ xxx. & ideò hæc apparitio dicitur theophania à θεός, quod est Deus, & φάνια, quod est apparitio: quia ibi trinitas apparuit: pater in voce: 8
& filius in carne, & spiritus in columba. Quidam autem hæretici dixerunt solùm in die
6 epiphaniæ † baptizari debere, pro eo, quòd Christus tunc fuit baptizatus: nec dari spiritum sanctum baptizato in alia die: & græci eadem die baptizant: ob quam hæresim extirpandam sancti patres decreuerunt neminem, nisi in articulo necessitatis eadem die
7 baptizari debere. ¶ † Tertia apparitio fuit post eà, similiter eodem die anno reuoluto cum esset xxx. annorum. & xiij. dierum, scilicet quando manifestauit se esse Deũ per mutationẽ aquæ, in vinũ, quod fuit primum miraculũ apertum, quod Dominus fecit in cana Galileæ: vel simpliciter primum quod fecit. Et hæc adparitio dicitur, bethphania, à βὴτ, quod est domus: & φάνια, quod est adparitio: quia ista adparitio facta fuit in domo in nuptijs. De his tribus adparitionibus fit solẽnitas in hac die. Sed quia Ecclesia non potest perfectè de omnibus vnam & eandem diem solennizare: ideò de stella plenè exequitur: & de alijs aliquid admiscet vt notetur quòd tres fuerunt in illa die adpatitiones: qui leguntur in euangelio tanquam sub die eadẽ factæ, de primo verò miraculo hodie totum cantatur officium: quia in eo specialiter natiuitas Domini gentilibus est notificata: de sancto duo responsoria cantantur, scilicet primum. Hodie in Iordane & in columbæ specie, quod à pluribus Ecclesijs ponitur nonũ: & ideò primum & nonum, quia baptisma est primum sacramentum nostræ redemptionis, per quod reformamur: & similes angelis effi cimur: quorum sunt nouem ordines. Bruno autem signeñ. episcopus corrector officij antiphonarij, dixit quòd in responsorio: In colũbæ specie: & in antiphona: Vox de cœlo: quæ dicitur in octaua ad laudes: non debet esse verbum istud: Ipsum audite: quia in baptismo non fuit hoc dictum à patre: sed in transfiguratione, & qui agunt festũ transfigurationis cantant responsorium in quo illud continetur. q. d. Ego sum testis, quòd hic est ille, qui promissus est in lege, Deut. xviij. vbi dixit Moses: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Deus: ipsum audietis &c. Qui autem verba eius, qui loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existã. De tertio verò miraculo cum alijs cantatur vna antiphona, scilicet tribus miraculis. ¶ Beda † etiam dicit, in commento super Lucam: Quartam adparitionem factam fuisse eadẽ die anno reuoluto, cùm esset xxxj. annorum: scilicet in fractione quinq; panum: & saturatione quinq; millium hominum: & illa dicitur phagiphania, à φάγω, quod est bucca siue comedere. Sed de hac hodie nihil agitur. Præterea. dubitatur, vtrum hoc cõtigerit ista die: tum quia in originali Bedæ non sic legitur: tum quia Ioan. vj. vbi de hoc miraculo agitur, dicitur: Erat autem proximum pascha &c. Ideò autem institutum fuit hac die festum, de tribus miraculis: quia hæc dies fuit antiquitus celebris in honore Augusti Cæsaris, propter triplicem eius triumphum, quo suo tempore romano imperio tres regiones subiugauit, scilicet Parthiam, Aegyptum, & Madiam. Illam ergo celebritatem Ecclesia in melius commutauit, videlicet ad celebrandum Christo pro eius triplici miraculo. In quibusdam Ecclesijs non dicitur hac die ad nocturnos: Domine labia mea aperies. nec Deus in adiutorium. nec Gloria patri, nec hymnus. ad notandam promptitudinem gentium, quæ statim stella apparente venerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos venitur, quasi ipso facto dicat Ecclesia: quibus non est narratum de eo, veniebant: & qui non audierũt, contemplati sunt. Esa. liij. c. Vel potest dici, quòd in hoc festo fit præcipuè mentio de gentilium conuersione: quos illi tres Magi initialiter præcesserunt. Quia ergo conuersio ipsorum gentilium, adhuc erat imperfecta, quia in paucissimis, scilicet in ipsis tribus Magis: idcirco in signum huius Ecclesia obmittit cantica, qui iam conuersorum seu perfectorum esse videntur: sicut Gloria patri, hymnum, & huiusmodi. Hæc etiam de causa non prætermittitur: Domine labia mea ape. nec Deus in adiutorium: quia secundum Apo
stolum: Corde creditur ad iustitiam, sed Rom. 10
prius, ore autem confessio fit ad salutem, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet posteà. Inuitatorium etiam non dicitur,
9 propter quatuor rationes. ¶ †Primò, ad ostendendum quòd Ecclesia in primitijs suis venit de gentibus ad Dominum, non inuitata, vel vocata per præconem aliquem: sed sola
Mat. 20 stella duce. iuxta illud: Nemo nos conduxit: vt sic incutiatur erubescentia eis, qui tardè credunt, cum multos habeant prædicatores. Magi enim non vocati, venerunt adorare Christum. ¶ Secundò, vt nos qui quotidie inuitamur & excitamur ad adorandum, & deprecandum Deum: videamur detestari inuitationem fraudulentam Herodis dicentis
Mat. 2 Magis: ite, & interrogate diligenter de puero &c. ¶ Tertia est causa, quia ipsa res nos inuitat, scilicet stella, per quam significatur fides, quæ ducit nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius seculi. ¶ Quarta: quia psalmus: Venite quæ idem dicit, dicitur in noctur-
nis: & sic idem repeti videretur. Licet ergo 12 hac die non dicatur inuitatorium: tamen psalmus inuitatorius, scilicet Venite exultemus: in tertio nocturno ad septimam antiphonam dicitur, ad ostendendum quòd in tertio tempore, scilicet gratiæ sufficienter inuitata est Ecclesia, de gentibus: & nullus se excusare potest: quia in omnem terram exiuit sonus eorum. xix. dist. ita. & quia tertio tempore, scilicet gratiæ data est vniformis gratia in plenitudine. Dicitur quoq; ad septimam antiphonam, ad notandum, quòd per baptismum datur spiritus septiformis. Per hebdomadam, dicitur inuitatorium, in persona Magorum, alijs, qui non viderant, nuntiantium. Leguntur autem tres lectiones de Esa. qui expressius loquitur de Christi natiuitate: de qua fiue de nati apparitione hoc festum est. ¶ †Sed
10 quæritur, quare in quibusdam Ecclesijs in principio tertij nocturni huius festi, canitur Psal. Deus noster refugium. cum antiphona Fluminis &c. cum ipse præcedat in ordine psalterij vltimum Psal. j. nocturnæ: & omnes secundæ? Respondeo: tertium nocturnum re colit nouum test. quod est tempus gratiæ: quapropter hoc tertium nocturnum habet in capite antiphonam Fluminis: quæ cum dicto Psal. nouum tangit testamentum: & ideò dictus psalmus tunc & non prius dicitur. Pre-
tereà, antiphona ipsa habet allelu Ia. quod 13 non ponitur in antiphonis primæ vel secundæ nocturnæ: vt dictū est sub natali. Rursus, ideò ponitur in septimo loco: quia pertinet ad septiformē gratiæ spiritum, per vim baptismi collatum. Sequentes etiam antiphonæ cum suis psalmis nouū indicant testamentū: & hi tres psalmi monstrant commotionem gentiū contra prædicationē Apostolorū: subuersionē idolorū: & conuersionem fideliū. Romana tamen Ecclesia dictā antiphonam: Fluminis: cū suo psal. ponit in primo nocturno: & psal. Venite in tertio, secūdum rectum ordinatum, naturalē ordinem psalmorū: & congruè quia gentes tēpore gratiæ venerunt
11 ad fidē. ¶ † Et attende, quòd antiphonæ in prima parochia siue nocturna, continent sacerdotes: & in secunda reges: in tertia vsq; ad angelos peruenitur. Post tertium nocturnum statim cantatur euangelium: Luc. Factum est autem. in quo de baptismo Saluatoris plenè agitur: & eius genealogiam describit: quia vt præmissum est, hoc festum de natiuitate est.
12 ¶ †Notandum autem est quòd Mat. in euangelio: Liber generationis: enumerat generationē illā incipiens ab Abrahā, descendendo vsq; ad Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est Iesus &c. ostendens, per hoc quòd à summo cœlo fuit egressio eius: & qualiter Dominus ad nos descendit. Similiter Esa. xj. ca. Dona spiritus sancti enumerans, vltimò ponens timorem dicit: & repleuit eum spiritus timoris Domini. Sed Lucas in hoc euangelio Factum est autem illam enumerat ascendendo: quia post baptismum eam enumerat, nec sistit eam in Abraham: sed in Adam, vsq; ad Deum procedit per gradus sic: qui fuit hely. ostendens per hoc, quòd à baptismo iter est ad Deū: sed hoc quasi per quosdā gradus virtutum, qui significantur per patres gradatim ordinatos: & tangit filios, secundum legem, non secundum naturam sic: qui fuit Nathā: qui fuit Dauid: supple filius, scilicet adoptiuus. Vna ergo generatio describitur descendendo, altera ascendendo, quoniam vna carnalis, altera spiritualis. In vna ponitur genuit: vbi carnalis generatio, & tēporalis successio exprimitur. In altera ponitur: qui fuit: vt notetur spiritualis generationis adoptatio: & describitur ascendendo: vt notetur spiritualis
13 Tria ergo sunt + euangelia huius solennitatis: vnum est de baptismo, scilicet: Factum est: secundū de Magis, scilicet: Cū natus esset Iesus, quod dicitur in missa: & ibi dicitur. Sic enim

enim scriptū est, per prophetam, scilicet Michæam. c. v Tertiū est de nuptijs: quod dicitur in dominica sequenti post festu Hilarij. Sanè, præmissa duo euāgelia de generatione Christi de nocte dicūtur: vnum in natiuitate: alterū in epiphania: quia vtraq; Christi generatio fuit in nocte, id est obscura, & priorum sensibus non intellecta. De hoc enim sub natali dictum est. Post euangeliū Ecclesia exultando dicit: Te Deū lau. Parū ergo agitur de baptismo Domini in nocturnali officio: sed suppletur in octa. in qua agitur de apparitione facta in baptismo: præterim in antipho- 16
nis laudū: quæ ostēdunt effectum baptismi in nobis, scilicet vt baptizemur: vt à peccatis per nostrū lauacrū abluamur. Omnes enim vnius & septimi toni sunt: vnius ad notandū Ecclesiæ vnitatem, in qua solū baptisma prodesse 17
potest. Septimi, ad notandū quòd in baptismo datur septiformis gratia spiritus sancti. Vel quia per baptismū peruenitur ad septimā ætatem quiescentiū. Si enim aliquis statim post baptismū dignè acceptum, decedat: mox iecipit primam stolam, quæ datur in septima ætate, id est in secunda vespera. Antiphona verò ad Magnificat: est octaui toni: quia in vespera mundi nobis dabitur stola secunda, id
14 est gloria corporis, quam in octaua ætate, nos recepturos speramus. † Duplex est enim mundi vespera. Prima est, sexta ætas, secundū quam Dominus in vespere mundi natus: iuxta illud: Vergente mundi vespere. Secunda est, finis mundi, in qua vel postquàm dabitur nobis gratia carnis: de qua dicitur: Ad vesperam demorabitur fletus. Nam vsq; tunc erit flectus miseriæ nostræ: sed tunc erit finis. dicitur etiam ad horas capitulum illud: Surge, illumina. & illud: Super te autem. & illud: Inū
15 datio. quę sunt Esa. lx. c. † Missa siue diurnum officiū similiter pertinet ad primū principale & præcipuum miraculū, scilicet ad primitias gētium, & ad munera Magorū, & ad Christi natiuitatē. Vnde introitus qui sumitur de Esa. licet non sit, ibi continuè est: Ecce aduenit &c. Ecclesia enim de gentibus electa pro suę vocationis initio gaudens, gratiosum laudis præconiū offert Deo, pro sua salute. d. Ecce &c. q. d. Ecce, in propatulo est, quòd Dominus natura dominator effectu aduenit, id est, ad nos venit, & carnem assumpsit: vel vt allu 1
damus præsenti dici, ad nos venit, id est qui in 2
carne latebant, per multa signa Deus esse apparuit: vt per stellam, per Magorū munera: per vocē paternā: & per spiritū sanctum in columba: & propter hoc vtitur aduerbio demonstrandi: Ecce: ostendens apparitione filij Dei quasi ad oculū, per præmissa Epistola Surge, illuminare, & graduale: Omnes de saba &c. sunt de eodem & sumuntur de Esa. lx. c. & euangeliū de eodē, scilicet Cum natus esset &c. quod est Mat. ij. c. Ex quo sumunt allelu Ia & cōmunionem. Sicut autem in matutino officio fit suppletio in octaua, vt iam tactum est: ita & de missæ officio simpliciter fit suppletio. † Nam introitus missæ hodiernæ notat gaudium gentium de aduentu saluatoris exultantium: & in collecta hortatur gentes ad contemplandum eius speciem, quā per fidem cognouerūt. Reliquum totum est de miraculo huius diei, scilicet de gentibus per stellam ductis. ¶ † Non est etiam prętermittēdum, quòd in Italia in missa huius diei, futurum pascha populis annuntiatur. Sacerdos nanq; vel alius post offertorium, dicit alta voce: Annuntio charitati vestræ gaudiū magnū, quod erit omni populo: quia septuagesima erit tali die & pascha tali. In concilio vero Brachareñ. de conse. dist. iij. placuit. primū. ita legitur: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, super venturum ipsius anni pascha: quo Calendarum die, id est, quo die ante, vel post C. lē das: vel quoto à luna debeat suscipi, à metropolitano episcopo intimetur: quod cæteri episcopi vel reliquus clerus breuiculo subnotantes vnusquisq. in sua Ecclesia adueniente natali Domini, die post euangelicam lectionē populo annuntient: hoc tamen non vbiq; seruatur. Rursus in cōcilio Carthaginē. e. dist. placuit. j. Statum est, vt dies paschæ formaturum, scilicet literarum subscriptione omnibus intimetur. Dies verò concilij xj. Calen. Nouēb. seruetur. Quidam tamen vltra montani episcopi in synodo, quam celebrant die Mercurij proximiori festo beati Lucæ, promissa annūtiant. Quia dā asserūt in vigilia epiphanię ieiunādū fore, eò q; sibi, ppriū officiū appropriatur: & allelu Ia in officio, nisi in dominica interueniat, subticetur: & dicitur euāgeliū: Defuncto Herode: quod est Mat. ij. ca.

SVMMA.

Epiphaniæ octaua. Et quid notet.
Antiphonæ octauæ Epiphaniæ, cur sint de septimo tono.

De octaua Epiphaniæ. CAP. XVII.

1 DE octaua epiphaniæ in omni cantu & in lectione Esa.† quę legitur pro epistola, scilicet Domine Deus meus:agitur de baptismo.Vnde ibi dicitur: Exultent solitudines Iordanis:ideò quia in Iordane vim regenerationis Dominus contulit, aquis instituendo baptismum:& quia gentes, quæ à Deo prius erant quasi in solitudine deserti,ad eum redeunt. Octaua ergo epiphaniæ supplectionis est:vt in ti. præcedenti dictũ est: quia sicut in festo recolimus, quomodo Christus baptizatus est: ita in octaua, rem, propter quam baptizatus est:quod antiphonæ illius diei ostendunt. In octaua igitur de secundo epiphaniæ miraculo, scilicet de baptismo iubilatur: vt in antiphona: Veterem hominem:& cæteris quæ sequũtur:quæ quia translatæ sunt de græco in latinum, grauius continent in dictamine idioma. † Et sunt de septimo tono:quia pertinent ad baptismum, vbi septiformis gratia spiritus sancti operatur:& sunt nouem:quoniam per ianuam baptismi peruenimus ad cõsortium nouę ordinum angelorum. Sunt tamen octo de hoc expressius agentes, propter veram octauam, ad quam baptisma ducit. Et meritò baptismi officium ad octauam differtur: quia vicem tenet circuncisionis, quæ in octaua celebratur. Et cantatur hac die inuitatorium: quia prædicantibus Apostolis, ad baptismum sunt homines inuitati. Quædam verò Ecclesiæ dicunt hac die ad missam euangelium.Venit Iesus à Galilea:quod est Matth.iij.c. Alij dicunt: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se: quod est Ioan.cap.j. quæ ambo pertinent ad
Esa.6 literam ad baptismum Christi:& epistolam: Surge,illuminare.

SVMMA.

1 Dominica prima ab Epiphania. Et eius Missæ introitus.num.2. Item totius officij summa ratio.
3 Dei thronus vt simus, tria necessariò requiruntur.

De prima dominica post Epiphaniam. CAP. XVIII.

1 DE prima † dominica post epiphaniam,scilicet infra octauas dictũ prænuntiamus,quòd ab epiphania vsq; ad septuagesimã,possunt esse sex Dominicæ ad plus:& vna ad minus: in quibus omnibus intendit Ecclesia in nocturnis officijs ostendere apparitionem Domini,vt stella oriatur in nobis,quæ ducat nos in Bethleem superiorem:& ferè omnia, quæ hoc tempore dicuntur, ad gaudium pertinẽt. Veruntamen,non nisi tres ex ipsis dominicis proprium habent officium: & ideò quando quatuor sunt aut plures,sequens officium dicitur in quibusdam Ecclesijs, in prima dominica post octauas:quando verò sunt tres dominicæ tantũ,dicitur in dominica infra octauas:in hac ergo dominica,scilicet infra octauas,monet nos Ecclesia in introitu,vt offeramus Domino aurum:quia rex regum est: & tus:quia Deus deorum: & hoc idem facit in
2 duabus sequentibus.† Et est introitus:In excelso throno vidi sedere virũ quem adorat multitudo angelorum:quod sumptum est de illo loco Esa. Vidi Dominum sedentem Esa.6
super solium &c. quod enim hic dicit thronũ, dicit ibi solium:quod idem est: & quod dicitur hic multitudo angelorum: idem etiam est,quod dicitur in Esa.quòd angeli canebãt: Sanctus,sanctus,sanctus. Sanè thronus excelsus,est Ecclesia,in qua sedet Deus,qui monet nos, vt adoremus Christum,sicut verum regem.Epistola verò monet nos, vt offeramus myrrham dicens: Obsecro vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam Deo placentem &c.ad Rom.xij.c.& per hoc ostenditur myrtha, quæ intelligitur in carnis mortificatione. Euangelium est de apparitione Domini. Cum factus est Iesus annorum xij.&c.Luc.ij. c.vbi sequitur: Mater eius inuenit eum in templo disputantem cum sapientibus & docentem. ¶ † Potest etiam dici, quòd ad hoc vt efficiamur thronus, in quo Dominus sedeat, tria sunt nobis necessaria:munditia carnis:humilitas mentis: & exultatio in Domino. Ad munditiam carnis,inuitamur in Epistola, vbi dicitur:Obsecro vos &c.vt suprà.Ad humilitatem mentis in euangelio Christi exemplo: de quo ibi legitur, quòd parentibus subditus erat.Ad exultationẽ in Domino, in graduali, in quo bene dicimus Domino,qui fecit mirabilia solus: & in allelu Ia:& in offertorio, in quo Domino iubilare iubemur. Interest tamen inter allelu Ia & offertorium: quia in allelu Ia tantùm semel dicitur:Iubilate Deo omnis terra:in offertorio autem geminatur

sub diuersa melodia.ad notandum, quòd in gaudio Domini crescere debemus: quia sumus mysticum corpus:vnde in euangelio dicitur:Puer autem crescebat &c.in cõmunione quæ est Luc.ij.notatur Christi humanitas, 2
secũdum quã vocat eum filiũ:& quasi increpans dicit:Fili quid fecisti nobis: sic & deitas secundum quam ipse dicit: Nesciebatis,quia in his,quæ sunt patris mei,oportet me esse?

SVMMA.

1 Dominica secunda post Epiphaniam, & eius officium.
2 Psalmi & Epistolæ Pauli cur maximè legantur ab Epiphania,ad septuagesimam vsque.
3 Missæ officium,in secũda dominica,post Epiphaniam.
4 Augustus Imperator, ex glebis terræ ab vniuerso orbe allatis,iussit monticulum fieri Romæ.super quo tandem Ecclesia quædam structa est.
5 Nuptiæ spirituales.
6 Misericordiæ opera,quæ.
7 Aquæ mutatio in vinum,quid noster mysticè.

De dominica secunda,post epiphaniam. CAP. XIX.

1 IN hac secunda dominica,quæ est prima post † octauas in sequentibus dominicis cantatur in quibusdam Ecclesijs ad vesperas in sabbatis responsoriũ: Peccata mea Domine sicut sagittæ infixæ sunt in me:sed antè,quam vulnera generent in me,id est,peccata alia,sana me &c.& propter eandem causam dicitur in primo responsorio matutinali:Domine, ne in ira.Ostendit enim Ecclesia suis filijs pœnas ignis purgatorij & inferni: quia comedendus est agnus paschalis,cum lactucis agrestibus:& vt molamur inter duas molas, scilicet spem & timorem. Quia verò intendit Ecclesia nobis manifestare fidem filij Dei: vt dictum est, quòd sit melius per epistolas Pauli & Psal. ideò leguntur ipsæ epistolæ: & psal.cantantur.Omnia enim ferè responsoria ab octaua Epiphaniæ vsque ad septuagesimam sunt de Dauid non de bellicis,sed de psalmis in quibus instruimur de bonis operibus:quia fides sine operibus mortua est:extrà de sacra vnctio.c. j.& quia maximè in psalmis Dei misericor- 3
diam imploramus:& propter hoc quidam legunt de psalmis hoc tempore:vt sic responsoria lectionibus correspondeant: sed psalmi legi nõ debent,nisi prout quidam faciunt tribus ante pascha. ¶ Et † nota,q; penè omnia responsoria dominicarũ huius temporis vsq; ad septuagesimã sumuntur de nocturno dominicali,& de quinque psalmis,qui sequuntur,scilicet:Deus, Deus meus,respice:& alijs responsorijs secundæ feriæ: similiter de eius nocturno sumitur: & ita ferè de omnibus alijs.Epistolæ verò Pauli leguntur. Primò, quia ipse præ cæteris de fide locutus est, per quam quasi per stellam Christus cognoscitur.In illis enim ad pœnitentiam reuocamur. Secundò,quia sicut prophetæ nascituri Dominum prædixerunt, & maximè Esa. vnde Esaiam ante natiuitatẽ Domini legimus: ita & Apostoli Deum natum prædicauerunt:& maximè Paulus,qui plus alijs laborauit:vnde eius epistolas post natiuitatem legimus,Christum natum ostendentes.Breuiter autem notandum est,quòd pro natiuitate saluatoris variis modis à die natiuitatis,vsq; ad octa.Epiphaniæ ostensa exultauimus:verũ quia exultationem, quæ esse debuit spiritualis, penè omnes cõuertimus in carnalem,comessationibus ebrietatibus,& iocis inutilibus vacantes:inde est, quòd in hac dominica, quæ est prima post octauam Epiphaniæ in officio nocturno historia:Domine ne in ira &c.cantamus.in qua Domini misericordiam imploramus:& per pœnitentiæ lamentũ peccata deflemus:& quia quolibet die peccamus: ideò quælibet dies sua debet habere specialia officia scilicet responsoria.Dies ergo dominicus habet sua,scilicet nouem:& secũda feria habere debet sua, scilicet tria: & sic de alijs. Sicut enim in hebdomada ante natiuitatẽ,ad notandum saluatoris desiderium singulis diebus singula responsoria,& singulas antiphonas in laudibus cantauimus:sic ad notandum planctum nostrũ,& desiderium pœnitendi singulis diebus post octauas Epiphaniæ,propria responsoria deputamus: & tam in nocturnis psalmis, quàm in laudibus matutinis, quolibet die dicimus antiphonas speciales,quæ feriales dicuntur:quia illæ tantùm in ferialibus diebus vel noctibus cantantur,nisi festum impediat:excepto tempore, quod est à pascha, vsque ad octauas pentecostes. ¶ Circa missæ officiũ † sciendum est,quòd introitus huius

Universidad de Deusto
Biblioteca

dominicæ est. Omnis terra &c. & dicitur ad idem, quod & aliud officiū, scilicet ad ostendendum apparitionē. Sed istud totum plenū est hac voce: Iubilate. propter innouationem nostrā: quia nouus rex, noua lex. Apoca. Ecce noua facta omnia. Rursus ideò in hac domi-
4 nica canitur: Omnis terra &c. quoniā † Augustus Cæsar ad gloriam imperij romani iussit, vt de singulis ciuitatibus orbis aliquis Romam veniret, afferēs inde tantum terræ, quantum pugnus claudere posset: vt per hoc appa- 6
reret omnes Romano imperio fore subiectos: ex qua terra factus est in vrbe quidam monticulus, super quem fabricata fuit quædam Ecclesia, à Romanis, ad fidem cōuersis: quæ fuit in hac dominica dedicata: quia ergo monticulus ille de omni terra factus est: ideò in festo dedicationis illius Ecclesiæ, super illū cōstructæ cantatur: Omnis terra &c. & sicut Cæsar Augustus ab omnibus mundi partibus 7
adorabatur: à quibus terra illa apportata fuit: ita Deus ab omni terra, id est, ab omnibus hominibus, siue ab omni genere hominum adoratur. Beatus quoque Grego. tali die pacem fecit in orbe: & propter hoc in collecta huius diei posuit: & pacem tuam nostris concede temporibus. Hanc igitur pacem, & Christi veram adorationem operatur vera dilectio proximi, ad quam inuitamur in epistola: Habētes donationes &c. ad Roma. xij cap. in qua monemur, vt donationes à Christo habitas, ad aliorū ædificationem exerceamus: vnde ibi dicitur: Necessitatibus sanctorū cōmunicantes. Ad idem etiam in euangelio inuitamur exemplo Domini: qui sicut ibi legitur, in nuptijs mutans aquam in vinū: magna miracula faciens, necessitatibus eorū subuenit: quorū intererat cōuiuantibus ministrare: sed epistola nō videtur cōuenire ministerio euangelij, quod est: Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ. Ioan. ij. cap. Sed bene conuenit: quia ad confirmationem nostram, facta sunt mira cula, & dona data nobis: & tanquam in nuptijs spiritualibus apponit Apostolus viginti fercula principalia dicens: siue prophetiam secundum rationem fidei &c. Cana enim, ze-
5 lus interpretatur: Galilea † transmigratio: quòd igitur nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ significat, quòd in corde illius, qui zelum id est ardentē amorē habet transmigrādi de vitijs ad virtutes: de mundo ad patrē: de terra ad cœlū fiunt nuptiæ: & Christus Dominus ibi est, cum matre sua: hoc est enim de primis lætitijs, in illo corde, vbi fiunt nuptiæ, quòd Christus natus est de virgine: ibi mutatur aqua in vinū, id est, insipiditas operum, in lætitiam spiritualē. Ad has siquidem nuptias celebrandas Inno. Papa ij. instituit hac die stationem apud venerabile hospitale spiritus sancti fieri, vbi tanquā in Cana Galileæ, est zelus transmigrandi de vitijs ad virtutes. Ibi siquidem positæ sunt sex hydriæ, id est, institutæ sunt † & perfectissimē exercentur sex opera misericordiæ: quæ sunt pascere esurientē, potare sitientē, colligere hospitē, vestire nudū, visitare infirmū, adire incarceratū, & mortuū sepelire: & est ibi mater Iesu: quoniam in honorē beatissimæ Mariæ virginis illius loci est Ecclesia dedicata. Inuitatur etiā & filius eius Iesus cum discipulis ad has nuptias: quoniā effigies Iesu Christi quæ sudarium siue † veronica vulgariter appellatur, hac die ex institutione eiusdem Inno. à Domino Papa & cardinalibus, populis fidelibus ad has nuptias pietatis, & misericordiæ celebrandas illuc cōuenientibus, ibi solēniter demonstratur. In offertorio autē, quasi præ gaudio correizamus, quod spiritualis facit ebrietas, geminātes verba tam in offertorio, quàm in eius versibus. Geminamus enim illud: Iubilate Deo omnis terra. similiter illud: Reddā tibi vota mea. & illud: Locutū est os meū in tribulatione mea. Duo enim sunt genera hominū verba geminantiū: vel multiplicantiū, scilicet correizātes & infirmātes, siue afflicti. Correizantes, vt hīc infirmātes, vt in versibus offertorij. Vir erat in terra: quod cantatur in dominica xxj. post pente. Sed in hoc est differentia: quia hīc tam in offertorio, quàm in versibus duplicamus verba: ibi verò tantùm in versibus quasi ridiculosè geminātur. Et est ratio, quia institutor officij loquitur ibi in offertorio tāquam historiographis rem simpliciter narrans: & tanquam nō ægrotans, de Iob, in tertia persona loquēs: cuius patientia nobis in exemplum cōmendatur. in versibus verò eiusdem offertorij, loquitur tanquam infirmus præ dolore, multiplicans verba, dicens: Vtinā appenderentur peccata mea &c. Aegrotanti enim loqui conanti verba intercipiuntur: & sæpe incepta vix efferuntur: reducens nobis ad memoriā Iob ægrotantem & dolentē: cuius verba sæpe repetit more ægrotantis, cui anhelitus nō est sanus neq; fortis: &ideò

& ideò imperfecta verba sæpe repetere solet. Geminatur etiā verba in offertorio, quod dicitur in dominica quinquagesimæ: & in illo quod dicitur feria v. post secundam dominicam quadragesimæ. Ideò autē hoc præcipuè in offertorio: quia in eo præcipuè ostenditur offerentis affectus. In postcōmunione: dicit Dominus. Ioan. ij. cap. mysticè ostenditur,
8 quòd † Dominus aquā in vinū mutat in nobis, scilicet aquā timoris, in vinū diuini amoris: aquā literæ, in vinū spiritualis intelligētię: aquam mortalitatis, in vinū immortalitatis.

SVMMA.

1 Dominica tertia post Epiphaniam, & eius officium triplex. Et nu. 3. 4.
2 Leprosi sanatio, quid significet. Et quotuplex lepra.
5 Euangelium dominicæ tertiæ post Epiphaniam. & nu. 7.
6 Naturam mutare solus Deus potest.
8 Quadragesimam à natali, vsque ad purificationē, cū lætitia celebrare debemus.

De dominica tertia post Epiphaniam. CAP. XX.

1 TErtia dominica † post Epiphaniam nos monet cum angelis adorare vnū regem, dicens in introitu: Adorate Dominum omnes angeli eius &c. Monet etiam adorare cum ipsis: quia dixit Ioanni Angelus in Apoc. Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Sequitur ibi: Audiuit, & lætata est Syon, id est, Ecclesia. Et nota quòd iste introitus habet in se festū hypocantis, quādo est secūdus ab octaua semper, vel ipsum contingit, nisi septuagesima impediat. inde est, quòd verba huius introitus cum verbis inuitatorij illius festiuitatis cōueniunt. in introitu nāq; dicitur: Audiuit, & lætata est Syon. in inuitatorio verò dicitur: Gaude, & lætare Syon: occurrēs Deo tuo: quibus etiam cōueniunt verba responsorij illius festi, scilicet: Adorna thalamū tuum Syon. Euangeliū: Cum descendisset Iesus. Matt. viij. est de sanatione leprosi vbi dicitur: Domine, si vis potes me mūdare. ecce fides. vnde dixit ei: Volo mūdare. Sed epistola quæ est: Nolite esse pruden. &c. ad Roma. xij. cap. nō videtur cōcordare euangelio: sed bene cōcordat & competit mystico
2 sensui vel intellectui. Nam sanatio † leprosi, significat, quòd Deus vult sanare nos à lepra volatili, quæ est hæretica prauitas, quæ euolat per totū mundū, & ab omni alia lepra scilicet ab omni peccato: per stellam, id est per fidem natiuitatis & apparitionis. huic intellectui cōcordat epistola: & primā leprā remouet cū dicit: Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. hoc solū est causa hæresis, quòd homo vult proprio sensui inniti & intelligentia scripturarum: extrà de cōsti. c. ij. xxxvij. distin. relatū. aliā leprā remouet, cū dicit: Nulli malum pro malo reddentes: sed si esurierit inimicus tuus, ciba illū &c. Potest etiam dici, q̄ in officio huius dominicæ inuitantur angeli, ad Domini orationē, pro sua reintegratione: quæ est in conuersione Iudæorū & gentiliū. vnde in graduali causa redditur: Ad cōuersionem gentiliū pertinet, quod dicitur: Timebūt gētes nomen tuū &c. ad cōuersionem Iudæorum quod dicitur: quia ædificauit Dñs Syon. Pro hac reintegratione dicitur in allelu ia: Adorate Dñm omnes angeli eius. Ad idem etiā pertinet euangeliū, in quo agitur de curatione leprosi, sub figura Iudaici populi. & de curatione centurionis sub figura gentilis populi à Dño spiritualiter curati. & cū vtriusq; populi curationē operatur dilectio proximi: ideò in epistola inuitamur ad eam, vbi dicitur: Ne reddamus malū pro malo: sed bona corā Deo, & hominib⁹ exhibeamus. In offertorio Ecclesia de vtroque populo collecta Deū laudat, dicēs: Dextera Dñi fecit virtutē &c. Et quia Christus vsq; in diē iudicij, quātū est ad corpus mysticū, semper augetur: ideò cantatur cōmunio in pluribus Ecclesijs: Puer Iesus crescebat &c. licet in alijs dicatur: Mirabātur oēs &c. Luc. iij. c. Christus enī paruulus fuit, cū à paucis Iudæis cognoscebatur: & creuit, q̄a nō tantū à Iudæis, sed etiā à gentilib⁹ cognitus est. Illud autē: Mirabātur oēs &c. satis bene cōuenit: q̄a Iudæi & gētiles videtes mirabilia eius: & audiētes dona admirantes cōuertebantur. Sanè officia præcedentiū triū dominicarū, quidā referūt ad tres annos, quibus dicūt Dñm post baptismū prædicasse: & diuinitatē suā miraculis declarasse. Dicūt enī eū tribus annis p̄dicasse: & partē quarti anni, quātū est à natiuitate, vsq; ad passionē. Primū officiū referūt ad hoc, q̄ angeli legūtur ministrasse Dño post baptismū, & post ieiunium, & post diaboli tētationē: vñ in officio illo dicitur: Quē adorat angelorū multitudo. Quia er- Matth. 4
go angeli ꝫ prīcipio istorū triū annorū statim

Apoc. 22 Lil. 96

post

Universidad de Deusto
Biblioteca

post baptismum,post tentationem angeli accesserunt ei ministrantes: ideò post Epiphaniam in dominica, quæ occurrit intra octauas,cantantur in introitu in excelso : & legitur euangeliũ:Cum factus esset Iesus annorum duodecim.Et bene cõgruit,vt illud post duodecimam diem natiuitatis proxima,domi
nica legatur,quod post annos duodecim constat esse peractum:& si necesse fuerit etiã in
3 sequenti dominica repetatur.Secundũ † officium dicunt esse de miraculis:quia in secundo anno miraculis manifestius coruscauit:& ideò in secunda dominica legitur epistola,in qua gratiarũ dona scribuntur:& euangelium de initio signorum Domini recitatur. Quod etiam ea congruit ratione:quia hoc miraculum secundo baptismatis anno legitur esse peractum:quo quia literæ in spiritũ,terræ in cœlum,corruptibilis in incorruptibile mutatio figuratur : ideò quòd omnis terra Deum
4 adoret in introitu iubilatur. Tertiũ † officiũ dicunt esse de conuersione gentium , & Iudæorum:prout iam dictum est.Quia enim in tertio anno sua nos passione redemit , per quam vtrunque populum ab æterna infirmitate curauit,ideò legitur euangeliũ de infirmo & leproso curatis:propter quod sic in cantibus verborũ geminatio:vt in introitu:Lætata est Syon &c.e.f.i.& in graduali:Timebunt gentes & reges:& in allelu Ia:Exultet terra, & lætẽtur insulæ:&in offertorio:Dextra Domini.Et quia per vtriusque populi curationem,adauctus est numerus angelorũ:ideò in introitu inuitãtur ad laudes cùm dicitur:Adorate &c.Quia verò non sanatur putridus humor,nisi deponatur superbiæ tumor,ideò dicitur,in epistola,vt ad exemplum Christi patientis,& non percutientis,non simus malum pro malo reddentes.Hæc quidem tria officia nobis insinuant Christi beneficia nobis præstita ad testificãdum corda nostra.Vnde cantamus in offertorijs : Iubilate . Iubilandum
6 enim est,quòd nos eduxit de claustris inferni:& liberauit de inferno inferiori. Quantum
5 † autem euangelium,in quo agitur de dormitione Domini in nauicula,& de excitatione,ad illam partem anni referunt in quo Dominus obijt & resurrexit.Dormitio nãq; Domini in nauicula est eius dormitio in cruce:& 7
eius excitatio est eius resurrectio:quam suorum vota citius fieri exegerant.Quintũ euangelium ad hoc refertur , quòd post Domini resurrectionem sensum suis aperuit vt scripturas intelligerent.vnde in eo grates refert patri,qui reuelauit ea paruulis : & abscondit Matt.11
à sapientibus huius seculi.Omnes autem epistolæ huius temporis,ad dilectionem Christi pertinent,quæ facit vt simus inuicem Christi Rom. 12
membra:vnde dicitur in prima epistola,scilicet quæ legitur in prima dominica post octauam,quòd donationes nobis à Deo datas ad Rom. 12
ædificationem aliorũ exerceamus.In hac secunda dicitur:ne malũ pro malo reddamus. Rom. 12
In tertia dicitur:vt inuicẽ diligamus.In quarta dicitur,vt viscera misericordiæ habeamus. Rom. 13
Quod verò dicitur in quinta, hoc facit, vt Col. 3
prælatis humiliter subijciamur , exemplo Christi,qui parentibus subiectus fuit. Item quod dicitur in primo euãgelio,scilicet quod legitur in prima dominica post octauã:hic Ioan. 2
aquam nobis cõuertit in vinũ:quod in secun Matth. 8
do leprum peccati tollit:quod in tertio Do Matth. 8
minum dormientem excitat in nobis : quod in quarto nobis secreta reuelat.Potest etiam & aliter dici,quòd sicut à die natali , vsq; ad Epiphaniam , apparuit ex officijs humanitas saluatoris : sic & in his tribus dominicalibus officijs diuinitas manifestaretur eiusdem. Nam in primæ dominicæ euangelio dicitur: Nesciebatis,quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?In quo Dominus manifestè declarat se esse Deum illum,scilicet cui millia millium seruiunt angelorũ:propter quod in introitu dicitur,quòd eum adorat multitudo angelorum.In graduali collaudant : & ad idem in allelu Ia,& offertorio terrã inuitant, dicentes:Iubilate Deo omnis terra.Sed quia laus saluatoris nõ bene sonat in labijs peccatorũ,ideò Apostolus in epistola præhortatur:& obsecrat vitæ sanctimoniã. Cõmunio verò cõsonat euangelio.In secundæ verò dominicæ euangelio,dicitur quòd Dominus ad nuptias inuitatus,aquã cõuertit in vinũ,quod
6 fuit magnũ suæ diuinitatis indicium. †Solus enim Deus potest naturã mutare.nostrũ corruptibile in gloriam reparare : propter quod omnis terra eum adoret , psallat,& iubiler, cõfiteatur,& laudet,& angelos ad laudandũ inuitet,vt appareat in introitu,graduali,allelu Ia & offertorio.Cõmunio verò cõsonat euãgelio.In tertiæ dominicæ euãgelio † dicens Dñs,volo,mũdare.benignitatẽ & potestatẽ suæ diuinitatis ostẽdit:vñ leprosus mũdatus, quasi coraula tã angelos quàm homines ad Dominum

Dominũ adorandũ inuitat,dicens in introitu:
Adorate Dominum:& in graduali: Timebũt 1
gentes.In allelu Ia verò,& in offertorio dicens:Dextera Domini causam reddit. Cõmunio consonat euangelio.Ecce, quàm euidenter in his tribus dominicalibus officijs diuinitas apparet,quæ vt præmissum est , tres sunt:quia tribus annis Dominus prædicauit.
Sunt quoque nonnulli,qui totum huius tem
poris spatium,scilicet à natali,vsque ad purifi 1
cationem adscribunt infantiæ saluatoris.ideò non debent in eo,vt aiunt , fieri cõmemorationes sanctorũ,maximè de cruce:ne objecia
Exod. 23 tur:Nõ coquas hœdũ in lacte matris,& propter hoc etiam in vigilijs nocturnis de nouo legitur testamento , propter præsentem vitã eiusdem hominis Christi quam dies isti signi
ficant.Magnus quoq; præco , vel præceptor sanctæ natiuitatis Paulus , in legentium manus accedit:qui cùm veteri lege nouam con 2
ferens gratiam legem sanctorum deprimebat:& legem fidei cum palma iustitiæ subleuabat,& est hoc tempus quædam quadragesima Christi constans ex duobus perfectis numeris,scilicet ex senario duplicato.& xxviij. Duplicitas senarij,duplicem significat perfectionem:scilicet humanitatem corporis & diuinitatem animæ:vnitas maior numeri perfe
8 cti diuinitatis vnitatem. † Ideò sicut in xij. diebus,scilicet qui sunt inter natale & apparitionem iubilatur de apparitione humanitatis:sic in vigintiocto,qui sunt ab apparitione vsque ad purificationem de apparitione diuinitatis.Hanc quadragesimam cum gaudio ce 3
lebramus quia Christi incarnatio fuit gaudiũ angelorum & hominum.Post quam quadragesimam sequitur ὑπαπαντη,id est præsentatio Domini in templum per quã excitamur, ad præsentandum nos Deo patri. Quadragin
ta ergo dies præsentem statum demonstrant Ecclesiæ vbi per quatuor mundi partes satagimus,vt decalogum impleamus id est,iustè
Ti. 2 & piè viuamus in hoc seculo expectãtes beatam spem,& aduentum gloriæ magni Dei. 1
In qua præsentatione apparebit nobis Dominus gloriosus:& ideò in his diebus cantatur versus:Quoniam ædificauit Dominus Syon: & videbitur in gloria sua.Inde est etiã quòd sicut præmissum est,circa ὑπάπαντη meritò 1
cantatur introitus:Adorate:quia tunc erit nobis facie ad faciem manifestum chorus angelorum Dominum adorare.

SVMMA.

Dominica quarta post epiphaniam.
Charitatem habens,nihil timet.
Fides & charitas,serenitatẽ gignunt in mente hominis.

De dominica quarta , post epiphaniam. CAP. XXI.

Quarta dominica post epiphaniam non habet propriũ † officium : quia non semper sunt quatuor septimanæ vsque ad septuagesimam.Habet tamen euangelium proprium,quod est:Ascendente Iesu in nauiculam &c.Matth.viij.cap.& habetur ibi quomodo Dominus mitigauit,& sedauit tempestatem maris : & dixit discipulis suis:Cur timetis modicæ fidei?quasi dicat:Modica fides est causa timoris & tẽpestatis cordis.Quis enim † habet charitatem , nihil timet:& hanc habet,qui veram fidem habet: & ideò de charitate est epistola : Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis &c.quæ est ad Roma.xiij.cap. Euangelium significat,quòd si Christus dormit in nobis, tempestas oritur.qui enim habet fidem , habet Deum.Vnde Augu Fides in te , & Christus in te. Dormit igitur Christus in nobis, quando in nos torpet fides : & tunc oritur tempestas tentationum in cordibus.Redit autem tranquillitas,si excitatur fides,quæ excitatur per charitatem : & ideò in epistola dicitur,non occides:diliges proximum tuum sicut teipsum.Fides † enim & charitas serenitatem faciunt in mente hominis. His tribus sententijs horum trium euangeliorũ, reformatur homo omnibus modis. ¶ Primò enim,mundatur sicut leprosus. ¶ Secundò sedatur tempestas tentationum. ¶ Tertiò,fiunt nuptiæ in corpore ipsius.Sed primò ponitur euangelium de nuptijs:quia dignior est ille status:& hi sunt tres status in hominibus secundum augmentũ manifestationis Christi.

SVMMA.

Dominicæ quintæ post epiphaniam euangelium,& officium.

De dominica quinta post epiphaniam. CAP. XXII.

Euangelium † quintæ dominicæ post epiphaniam sumitur de Matthęo:Cõfitebor tibi pater cœli & Matt. 11
terræ &c.in quo ostẽditur,quibus

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus se manifestat, scilicet paruulis, mansuetis: vnde dicit: Et reuelasti ea paruulis. & pòst: Venite ad me omnes qui laboratis &c. & bene cõuenit epistola ad Colosſ. iij. cap. induite mansuetudinem, & pietatem, id est, induite vos noua veste: vt cum nouo rege noui sitis. Noua enim fecit Dominus omnia. Aliæ verò Ecclesiæ legunt euangelium: Simile est regnum cœlorũ: quod est Matthæi xiij. cap.

SVMMA.

1 Dominica sexta ab Epiphania, nihil habet proprium: mutuatũ tamen à duabus præcedentibus.

De dominica sexta post Epiphaniam. CAP. XXIII.

1 SExta dominica †quia rarò contingit, nõ habet proprium, nisi orationes tantummodo. Sed ei à duabus præcedentibus mutuatur.

SVMMA.

1 Septuagesima, tempus est pœnitentiæ. Et quot de causis illa instituta. nume. 2.
3 Annorũ computatio, à principio mundi.
4 Septuagesimæ quinque sunt.
5 Septuagesima, vnde dicta. vnde sexagesima. vnde quinquagesima. Item, vnde quadragesima. Et cur non triceſima dicatur consequenter. nume. 6.
7 Quadragesima, est decima totius anni.
8 Peccata, septem modis remittuntur.
9 Septuagesima finitur sabbato in albis.
10 Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert.
11 Babyloniæ captiuitatis descriptio. atq; etiam mysticè.
12 Septuagesimæ tempore, cur subticeantur cantica lætitiæ. & nu. 13. 14. 15. 16. 17.
18 Alleluia, cur iteretur sabbato ante septuagesimam.
19 Alleluia, quid differat à versillo: Laus tibi Domine.
20 Psalmi duo per dñicas noctes, ad laudes mutantur à septuagesima vsq; ad pascha.
21 Introitum missæ adaptatio, à septuagesima, vsque ad pascha.

De dominica septuagesimæ. CAP. XXIIII.

1 POst tempus †reuocationis, sequitur tempus deuiationis, scilicet tempus pœnitẽtiæ: quod est septuagesima. Visa nanque via, quæ ducit in Bethleem superiorẽ: per stellam, id est, per fidem pœnitet homo, quòd deuiet ab illa. ¶ †Prænotandũ autem est, quòd septuagesima instituta fuit propter tria. ¶ Primò, propter redemptionem sabbati: vel secundum alios quintæ feriæ: in qua sancti patres statuerant ieiunari: prout iam dicetur. ¶ Secũdò, propter repræsentationem: quoniã repræsentat lxx. annos Babylonicæ captiuitatis: prout iam dicetur. ¶ Tertiò, propter significationem: quoniã per hoc tempus significatur deuiatio, exilium, & tribulatio totius humani generis ab Adam, vsque ad finem mundi: quod quidem exilium sub reuolutione septem dierũ peragitur, & sub septẽ millibus annorũ includitur: per septuaginta enim dies septuaginta centenas annorũ intelligimus. Siquidem ab † initio mundi, vsq; ad ascensionẽ Domini, sex millia annorũ cõputamus. Extũc verò, quicquid temporis sequitur vsque ad finẽ mũdi, sub septimo millenario cõprehẽdimus: cuius terminũ solus Deus nouit: quia hoc Deus pater in sua posuit potestate. Nec mireris de eo, quod dictum est de sex millibus annorũ. diuertimodè etenim anni computãtur. Nam & alij dixerũt, quòd ab origine mundi fuerũt solũ quinque millia, & ducenti anni vno minus, vsque ad Christi nativitatem: vel secundũ alios, vsq; ad passionem: secundum alios verò vsq; ad baptismũ eius. Alij dixerũt, quòd ab Adam vsq; ad natiuitatem Christi secũdum carnẽ completa fuerũt quinque millia ducenti vigintiocto anni. In historijs legitur, quòd secundum septuagesimam ab Adam, vsq; ad decimũquintũ annum imperij Iulij Cæsaris computãtur anni quinquies mille ducẽti, vigintiquinque. Sed secundum hebraicã veritatẽ quatuor millia. Computatio tamen sex millium annorũ à Methodio potius mysticè, quã chronicè, est vera inuenta. Christus igitur in sexta mundi ætate nos ab hoc exilio in spe æternæ retributionis reddita innocentiæ stola per baptismum eripuit. Sed cõsummato tẽpore nostri exilij, vtraq; stola perfectè decorabit, vt iam dicetur. 4 ¶ Sciendũ autẽ est, quòd quinque † sunt septuagesimæ. ¶ Prima est, septuagesima annorũ, scilicet Iudaicæ captiuitatis: in qua fuerunt Iudæi captiui in Babylone lxx. annis: de qua Hieremias dicit: Trademini in manu hostili: & seruietis Nabuchodonosor lxx. annis: & sic est cõstruendum: Trademini in manu hostili, scilicet Nabuchodonosor: & seruietis lxx. annis: non enim Nabuchodonosor vixit tot annis. ¶ Secũda, est lxx. dierũ: quæ incipit in hac dominica: qua cantatur: Circũdederũt & terminatur in sabbato in albis, secundum alios in pascha: vt iam dicetur. ¶ Tertia, est septuagesima peregrinationis nostræ, scilicet totũ tempus huius vitæ: quod vij. dierũ reuolutione agitur. ¶ Quarta, est septuagesima hebdomadarũ: quæ similiter incipit à: Circundederunt me. sed terminatur in sabbato quo cantatur: Sitiẽtes. ¶ Quinta, est septuagesima ætatũ, scilicet vij. ætates, quarũ sex sunt morientiũ: & septima quiescentiũ. Harũ autẽ septuagesimarũ duæ sunt figuratiuæ, scilicet 7 septuagesima ætatũ: & septuagesima nostræ peregrinationis. tres sunt figuratæ, scilicet septuagesima annorũ, dierũ, & hebdomadarũ. De vltimis duabus primò dicendũ est. Nam septuagesima, hebdomadarũ figurat septuagesimã ætatẽ: vt hebdomada pro ætate ponatur. Inde est, quòd in vij. ætate animæ fideliũ requiescunt: licet quædam ad tempus sint in purgatorio & idcirco in principio septimæ hebdomadæ ætatũ cantatur: Lætare Hierusalem. vbi ponuntur tria verba lætitiæ, scilicet Lætare: gaudentes: & exultetis. quia sancti in septima ætate gaudent de visione trinitatis. Et secundũ quod visum est doctoribus: iuxta septuagesimã hebdomadarũ factæ sunt illæ denominationes, scilicet sexagesima, septuagesima, quinquagesima, & quadragesima.
5 Vnde † septuagesima dicta est: quia septima est ab illa, in qua cantatur: Lætare Hierusalẽ. Sexagesima: quia sexta est ab illa. Quinquagesima: quia quinta est ab ista. Quadragesima, qa est quarta. Et si fortè † quæratur, quare non dicitur triceſima, quæ est tertia ab illa? Respõdetur quòd secundum varios varie inchoatur abstinentia. Nam regulares incipiunt ieiunare à septuagesima: Græci à sexagesima: clerici à quinquagesima: tota militia Christiana à quadragesima, additis quatuor diebus hebdomadæ præcedentis. Sed videtur potius debere dici septena, quàm septuagesima: quia sicut dictũ est nõ sunt, nisi septem 8 hebdomadæ à: Circũdederunt me: vsque ad, Sitientes. Sed idcirco hoc fit: vt hæc septuagesima aliquo modo respondeat septuagesimæ iudaicæ captiuitatis. Sicut enim multi ex illis authoritate Cyri, qui cognominatus est Christus, in patriã redierũt: & in fine omnes: ira & ante hunc septuagesimæ ætatũ: quæ per septuagesimã hebdomadarũ figuratur: multi ad patriã per Christum redierunt: & tandem omnes recipient. Aiunt etiã quidam, quòd septuagesima sic dicitur: quia habet exordium lxx. dierũ, quos cõtinet: sexagesima: quia habet initiũ lx. dierũ, quos cõtinet, & sic de quinquagesima & quadragesima. Nunc dicamus de tribus primis. Nempe septuagesima dierum, repræsentat septuagesimã annorũ: & figurat septuagesimã siue tempus nostræ peregrinationis, de quo iam dicetur. Vilum est autem magno Imperatori Carolo, quòd septuagesima, sexagesima, quinquagesima, quadragesima † no propter numerũ sic denominentur. nõ enim à septuagesima sunt lxx. dies: sed tantùm sexaginta quatuor nec à sexagesima, vsque ad pascha sunt lx. dies: sed tantũ quinquaginta tres: sed si dicta sunt propter consequentiam numerandi hoc modo. Quia enim in lege præceptũ erat, vt primitiæ & decimæ darentur Deo: placuit sanctis patribus soluere decimas dierũ constituentes pro huiusmodi decimis quadragesimam. Nam ab officio, Inuocauit. vsq; ad pascha, demptis dominicis diebus, sunt xxxvj. dies, qui sunt decima trecentorum lx. dierũ, ex quibus annus constat. Superſunt tamen quinque dies in anno, qui videntur remanere indecimati. de quo dicetur sub quarta feria quinquagesimæ. Et est vocatum tempus illud quadragesima: quia habet sex septimanas: prout dicetur sub prima dominica quadragesimæ. Thelesphorus verò Papa iiij. distinctione. statuimus. & duobus capitu. sequentibus. & Grego. de consecratione. distinctione v. quadragesima. volentes, quòd clerici aliquid adijcerent ad pensum sanctæ religionis: & vt plus quàm laici ieiunarent, adiecerunt septimam septimanam, & vocatum est tempus illud quinquagesima, propter duas causas, scilicet quia quinquaginta dies sunt ab: Esto mihi: vsque ad diem sanctam paschæ: & etiam propter consequentiã numerãdinam post quadragesimã sequitur quinquagesima. Præterea, sicut † per sex hebdomadas sex misericordiæ opera intelligũtur: sic & per septẽ hebdomadas, septẽ modi significãtur, qbus crimina remittuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuntur,scilicet per baptismum,per martyriū, per eleemosynas:per indulgentiam,per prædicationem, per charitatem, per pœnitentiam. Posteà verò, quia prius statutum erat quòd Christiani deberent quinta feria ieiunare,Melchiades Papa,de consec.dist. iij.ieiunium.instituit,quòd nemo ieiunaret in quinta feria:sicut nec in prima:vt sicut prima feria solemnis erat propter Domini resurrectionem:& ita in quinta feria esset propter eius cœnam & ascensionem. Vnde & adhuc die ipsa lautius epulamur: & idcirco placuit sanctis patribus addere octauam hebdomadam,in redemptionem quintarum feriarum. & vocatum est tempus illud,sexagesima:propter consequentiam numerandi. Nam sicut quinquagesimus numerus quadragesimum, ita sexagesimus quinquagesimum comitatur. Si enim omnes quineas ferias & primas, id est,dies dominicos subtraxeris,ab hoc tempore tantùm xl. dies ieiunabiles restant: in quibus nō tantùm decimas soluemus:sed & ieiunij dominici numerū implebis. Iono.quoq; Papa:de consec. dist. iij.instituit,ne sabbato ieiunaretur: eò quòd Dominus in sabbato in sepulchro quieuit, in signum nostræ futuræ quietis:in qua omnis afflictio à nobis excluditur.Idem etiam statuerunt Melchiades & Siluester Papæ:ne propter abstinētiam sextæ natura nimis debilitaretur. Et idcirco addita est nona hebdomada: & vocatum est tēpus illud septuagesima similiter, propter consequentiam numerandi. Nam si subtraxeris ab hoc tempore omnes primas ferias,& quintas, & sabbata, & diem paschæ, non restant tibi nisi triginta sex dies:qui, vt dictum est, sunt decima dierum.Incipit autem septuagesima à mœrore, & terminatur in lætitia, sicut & pœnitentia, quam significat: & sicut psalmi pœnitentiales. Item partem habet in tristitia, & partem in lætitia semiplena: quoniam qui cum pœnitentia transeunt, percipiunt vitam æternam,vel animarum beatitudinem vel saltem certam in purgatorio expectationem. † Item incipit à dominica & terminatur in sabbato:eò,quòd à mansione paradysi nostra captiuitas inchoauit:& vsq; ad futurā requiem perdurabit:vel quia, qui per peccatum à Domino nostro recessimus,per pœnitentiam ad requiem reuertemur:& terminatur sabbato in albis, & sic extenditur per decem hebdomadas:quia per decalogum ad lætitiam peruenitur. ¶ Rursus incipit à Februario:iuxta Zachariā j.c.qui dicit, quòd in vndecimo mense Sabath in secundo anno Darij factum est ad eum verbum Domini. Sabath quidem,nostra lingua vertitur in virgam:sonat enim austeritatem & correctionem:quia in hoc tempore septuagesimæ de peccatis nostris, per quæ sumus à diabolo captiuati, nos corripere & emendare debemus. Verùm sexagesima in quarta feria in albis:quinquagesima in die paschæ,quadragesima in cœna Domini terminantur. Nam duo dies qui sequuntur:& quatuor qui sumpti sunt de quinquagesima, supplent locum sex dierum dominicarum:vt sic respondeamus pro modulo nostri ieiunij, ieiunio Domini, qui ieiunauit xl.diebus. A septuagesima quippe,vsq; ad sabbatum in albis,sunt septuaginta dies:& à sexagesima,vsq; ad quartam feriā in albis, sunt lx.dies:& sic de alijs. Decebat enim, vt sicut fuerunt tres Israëlitici populi, de captiuitate reuersiones, prima sub Zorobabel: secunda & tertia sub Esdra, vt iam dicetur:sic & nos nostra peccata deflentes: & de peccatis misericordiā implorantes, tres faceremus terminationes, scilicet in sabbato, in quarta feria,& in pascha: vt reuerteremur ad gloriam triumphantis,& quarta in cœna Domini propter quatuor euangelia, per quæ in his formamur.Sunt autem sex dies inter principium septuagesimæ & principium sexagesimæ, & sex inter principium sexagesimæ:& principiū quinquagesimæ, & sex inter principium quinquagesimæ & xl.Inter finē verò lxx. & sexagesimæ duo:& inter finem lx. & quinquagesimæ duo: & inter finem quinquagesimæ & xl.duo similiter: & ita habemus à principio vnum senarium:& à fine duos senarios. A fine verò, habemus duo & duplex binarium. quid hoc figuret: Aleuinus ostendit, dicens quòd vna fuit mors Christi, scilicet mors corporis quam per vnum senarium significamus: & mors nostra duplex est, scilicet animæ & corporis: quam significamus per duos senarios.Christus autem,per vnam suam mortem duplam nostram destruxit. Iterum vna fuit resurrectio Christi, scilicet resurrectio corporis:quam significat vnus binarius:& nostra resurrectio dupla est,scilicet resurrectio animæ à peccato:& corporis à corruptione quā significat duplex binarius. Et Christus sua simpla resurrectione, duplam nostram muniuit.

10 niuit. † Septuagesima ergo tempus iudiciale captiuitatis repræsentat. Siquidem Nabucho donosor populum iudaicum, propter eius peccata ab Hierusalem in Babyloném duxit: & septuaginta annis operibus duris affectus est,vbi in organis & citharis, & alijs instru-
Psal.136 mentis :sicut conueuerat in Hierusalem non cecinit, dicens: Quomodo cantabimus canticum Domini, in terra aliena? imò vestibus
11 miseriæ fuit vsus.† Finitis verò lx. annis Cyrus:qui & Christus dictus est, regem Babylonicum subiugauit:populóq; redeundi licentiam concessit.Vnde pars sub Iesu magno sacerdote cum Zorobabel ad patriam rediens templum Hierosolymis cum gaudio reædificauit: pars autem in captiuitate remansit, vsq; ad completionem septuaginta annorū: quibus expletis sub Dario & Assuero:& quidam sub Esdra:& quidam sub Neemia:videlicet,reuersi sunt,& tunc duplex gaudium habuerunt. Sane mysticè Nabuchodonosor est 14
diabolus:Babylonia, mundus: vel infernus: Hierusalem, paradysus. Populus, genus humanum Nabuchodonosor ad Hierusalem populum captiuauit: & diabolus genus humanum à paradyso in hunc mundum, vel in infernum deiecit:vbi lxx.annis illum affecit: vel quia præsens vita septem dierum curriculo voluitur:vel quia septem milibus annorum includitur: prout iam in principio dictū est. Populus cantica lætitiæ suspendit: & genus humanum à canticis exultationum in Deum siluit:populus vestimētis miseriæ vsus fuit:& genus humanum vestimento maledictionis operti fuit:iuxta illud: Fiat sicut vestimentum,quo operitur:populus post sexaginta annos sub Iesu redijt, & genus huma- 15
num in sexta ætate per Iesum verum sacerdotem remeauit:quidam sub Esdra, quidam sub Neemia redierunt. Esdras, interpretatur adiutor. Neemias, consolator: quia omnes verè fideles finita huius temporis captiuitate per Christum, adiutorem, & per spiritum sanctum consolatorem, ad patriam sunt redituri: & tunc duplicatum gaudium habebunt in glorificatione corporis & animæ.
12 ¶† Rursus hæc omnia repræsentat Ecclesia à lxx. vsq; ad sabbatum in albis. Quia enim populus Israël,siue genus humanum deiectū
Psal.17 fuit in miserum, idcirco incipit:Circumdederunt me gemitus mortis.Item,quia ille siluit à canticis lætitiæ,ideò Ecclesia cantica lætitiæ, scilicet allelu Ia, & Gloria in excelsis Deo,& Te deum subticet.Adhuc, quia populus perdidit vestem virtutum, ideò Ecclesia vestibus cultioribus & solemnioribus, vtpotè dalmaticis & tunicellis & huiusmodi, quæ sunt vestes lætitiæ,non vtitur:sed potius lugubribus.In cibis quoq;,videlicet ieiunando, tristitiam repræsentamus: vnde Zachariæ viij. Cum ieiunaretis per os lxx. annos,nunquid ieiunium ieiunastis mihi. ideóq; proximam hebdomadam græci ieiunio sanctificabant. † Item quia ille anno sexagesimo per 13
Cyrum, qui Christus dictus est, reditum in patriam, & liberationem à seruitute recepit: sic & nos in sexta ætate seculi sumus per Christum à seruitute diaboli redempti: nobisq; reddita est innocentiæ stola per baptismi remissionem.ideóq; in sabbato sancto vnum allelu Ia cantamus: iam spe quietis æternæ & recuperationis patriæ gratulantes.
† Et sicut pars populi cum Zorobabel repatriauit:pars verò in captiuitate remansit: sic & pars fidelium defunctorum cum Christo resurrexit:pars in expectatione remansit. Sed quia & graues fuerunt labores eorum,qui in Hierusalem sunt reuersi, in longitudine viæ: & in apparatu reditus:ideò & nos in præsenti Ecclesia laboramus & ingemiscimus:& tunc statim post allelu Ia cantamus tractum: Laudate Dominum:qui laborem significat:dicitur tamen de laude Domini congratulando propter resurrectionem. Illi quoq; cum lætitia redeuntes,in itinere vexabantur: & nos per totam hebdomadam paschalem graduale cum allelu Ia cantamus: per graduale laborem, per allelu Ia, gaudium designantes.
† Deinde illi omnes complero anno lxx.ad patriam sunt reuersi, & plenam susceperunt lætitiam:& nos sabbato in albis quo vt præmissum est,septuagesima terminatur:duplex allelu Ia cantamus, significantes quòd finito exilij nostri tempore, captiuitas absoluetur, & stola geminabitur. Hoc igitur tempore lætitiæ cantica subticentur: & vt præmissum est:de quibus dicitur Hiere.vij. Faciam quiescere vocem gaudij & lætitiæ: vocem sponsi & sponsæ:siquidem sponsus à nobis abijt. Cum igitur statum Ecclesiæ nondum redemptæ recolimus, & nostrum incolatum plāgimus, meritò alia deponimus, quod specialiter illum gloriam significat: de qua dicitur in Psal. Exurge, gloria mea: exurge, Psal.56

Universidad de Deusto
Biblioteca

psalterium cum cithara.exurgam diluculo. Nempe gloria patris, est filius,qui citharam nostræ humanitatis sactam assumpsit:quam in passione fractam per resurrectionem in psalterium reformauit. Non dicuntur etiam
16 † alia cantica lætitiæ:tum quia hoc tempore repræsentatur Ecclesiæ status nondum per Christum redemptę. Et hæc cantica sunt ad Christum specialiter pertinentia:tum quia in ipso tempore nos peccatores repræsentamur:& in ore peccatoris non bene resonant præconia saluatoris. Veruntamen canticum trium puerorum : & Gloria patri & filio &c. non subtricetur : quia nunquàm fuit aliquod tempus in quo non fuerint aliqui trinitatis
17 cultores.Leo Papa de conse. dist.j.hi tuo.dicit quòd ideò hymnos illos, scilicet Allelu
19 Ia.& gloria in excel.quos angeli cantauerunt in septuagesima intermittimus:quia peccato veteris hominis à conuentu angelicæ iubilationis expulsi,in huius miseriæ vitæ Babylone super flumina eius sedemus,& flemus, dũ recordaremur illius Syon, in qua Deum decet hymnus. A septuagesima ergo quando protoplastus lapsus est recitare allelu Ia: & Gloria in excel.in Ecclesia nouem hebdomadibus, scilicet vsq; in pascha intermittimus:vbi Christus resurgens à mortuis tristitiam nostram vertit in gaudium, & allelu Ia nobis redit.De hoc etiam dictum est in proœmio huius partis. Quæ cantica lætitiæ dicantur in festis,quæ occurrunt in lxx.dicetur in proœmio vij.partis. incipit ergo lxx.à mœrore:& in gaudium terminatur, vt præmissum est.¶ † Et nota quòd in sabbato præcedenti sæpe & ferè per omnia cantuum officia allelu Ia iteratur : pro eo quòd illud diligimus, & in thesauro cordis recondimus: sicut amicum iter longinquum profecturum sæpe amplectimur: & eius os, faciem & cætera osculamur. Rursus ideò in sabbato ad vesperas geminatur seu multiplicatur.quoniam in lapsu Adæ, qui erat in magna quiete, gaudium perdidimus. : sed animabus requiem recuperamus, & corpotibus in resurrectione deniq; geminabimus. Quidam autẽ in ipso sabbato, dimittunt allelu Ia, ad sextam, quidam nouam, quidam ad vesperas: quidam verò ad nocturnam huius dominicæ : & quidam ad primam dominicam huius diei:quæ varietas prouenit ex diuersitate inceptionis diei : de qua in proœmio septimę partis dicetur. Rectius tamen dimittitur in Rom. 3
vesperis:quia tunc dies incipit, quo ad diurna officia:quia nox præcessit:dies autem appropinquabit : & hoc etiam statuit Alexander Papa ij. vt eius geminatio ad finem præcedentis temporis pœnitentiæ, quam laus sequitur euangelica referatur:& eius depositio luctui sequentis temporis assignetur. Vnde & quædam Ecclesia deponunt allelu Ia,cum gaudio magno. Aliæ verò cum gemitu & suspirio. illi, repræsentant futuram reparationem:isti, de paradyso eiectionem. Cæterùm, quia hoc tempus mœroris est,non dicuntur cantica angelorum, sed hominum: vnde pro depositio allelu Ia,dicit Ecclesia in principijs horarum : Laus tibi Domine, rex
19 æternæ gloriæ:non quòd æquipolleat.† Alle lu Ia enim, est vox angelica, ista humana, illa hebraica, & ideò dignior, ista latina, & ideò minus dignior. In antiphonis responsorijs dicunt quidam in æternum.In missa verò pro allelu Ia,dicimus tractum : nec fit commutatio in hebraicam linguam : quæ sicut Hieron.ait super Esaiam græco sermone opulentior est:nec in græcã,quæ latina ditior est: sed in latinã allelu Ia commutatur, quæ omnibus pauperior est:ad significandum pau-
20 pertatem præsentis vitæ.¶ † Et nota, quòd à septuagesima vsq; in pascha, per dominicas noctes duo psalmi mutantur ad laudes, scilicet Miserere mei:qui est psalmus pœnitentialis, in locum psalmi : Dominus regnauit: qui est psalmus lætitiæ : & ad perfectionem informat:Psal.Confitemini,in locum psalmi: Iubilate.& hoc ideò, quia per pœnitentiam venitur ad laudis confessionem,& per timorem ad spem. Quisq; enim in peregrinatione,quam septuagesima significat, positus, timori & spei est subditus. Psalmus enim:Miserere.timorem, quem oportet fragiles peccatores in præsenti peregrinatione de vindicta Dei habere, designat informans eos, vt peccata sua plangant : quia verò post dolorem cordis & confessionem rearus fiducia accedendi ad Dominum habenda est : ideò Deum laudantes dicimus ad alterutrum. psalmum:Confitemini.Rursus psalmus:Confitemini.dicitur hoc tempore ad laudes ad notandum pueros debere instrui,vt in ramis palmarum sciant laudes Domini decantare. Quoniam hic psalmus propriè ad illum pertinet:maximè propter illum versum: O Domine,

tmine,saluum me fac:ô Domine,bene &c.vel 8 Septuagesima, quod habeat euangelium. Et
ideò,vt per mortem,& confessionem consequamur peccatorum remissionem. Dictus 9 Terra,est omnium mater.
verò psalmus:Dominus regnauit,etiam psal- 10 Iugum,est in quolibet statu & gradu, super
mus:Deus meus respice &c.& sequentes hoc filios.
tempore dicuntur ad primam, ne aliquid de psalterio prætermittatur, quin totum saltem in septimana dicatur:quod totum in Ecclesia primitiua in die legi solebat.† Cęterùm,quia
21 vt præmissum est,per septuagesimam totum 1
vitæ nostræ spatium accipimus : meritò officia dominicarum, quæ sunt à septuagesima, vsq; in pascha,variantur : per quod notantur ordines vitæ nostræ seu cuiuslibet animæ fidelis,postquàm peccauit. Per primum enim scilicet:Circundederunt me habemus aliquè peccata confitentem. Per secundum, scilicet
Esa.58 Exurge.habemus eundem petentem. Per tertium,scilicet Esto mihi, ipsum orantem esse Dominum adiutorem sibi.Per quartum, scilicet.Inuocauit me cognoscimus Dominum illum audientem sibi adiutorem esse.iuxta 2
illud:Te orante,dicam:Ecce adsum.Per quintum,scilicet Reminiscere,habemus illum credentem vel sperantem. Per sextum, scilicet: Oculi mei.intelligimus eum bonæ operationis promissionem facientem. Per septimum, scilicet:Lætare Hierusalem.vbi de hoc dicetur:accipimus eum de hac passione exultantem:& quòd etiam requies sit multis data in hac vita. Per octauum, scilicet Iudica me Deus, videmus eum à Deo confirmatum in virtutibus,& bonis operibus : quod iam confidenter vult,& postulat iudicari in consummatione æterna.Per nonum, scilicet: Domine ne longè intelligimus, quòd iam sit collocatus in ordine angelorum. Orat enim ibi habere perseuerantiam.Et quòd istud totum valeat adipisci,subiungit causam, scilicet per resurrectionem:quod habetur per decimum officium : scilicet Resurrexi : de hoc etiam sub dominica quadragesimæ dicetur.

SVMMA.

1 Septuagesimæ officium.
2 Genesis liber cur legatur in septuagesima.& num.3.
4 Septuagesima, quódnam officium habeat in Missa.
5 Septuagesimæ Epistola. & summarium numero 6.
7 Tractus sequitur responsorium, in septuagesima.

De officio Septuagesimæ.

CAP. XXV.

NVnc de officio præsentis Dominicæ aliqua dicemus. † Sanè,vt premissum est,filij Israël seruierunt septuaginta annis regi Babylonis:& posteà liberati redierunt in Hierusalem.Similiter oportet nos seruire ipsi tota vita ista, vel per culpam & pœnam, vel ad minus per pœnam. Propter quod volens Ecclesia agit pœnitentiam, tanquàm posita in captiuitate Babyloniæ,id est huius mundi, vt quandoq; liberetur:& perueniat ad Hierusalem cœlestem:& propter hoc facit septuagesimam : & ideò incipit†legere quinq. libros Moſi : quia ista vtilitas pœnitentiæ per gradus distinguitur in illis. Primus enim liber, scilicet Gen. instruit nos in initialibus pœnitentiæ, in fide, scilicet & timore:quæ sunt essentia pœnitentiæ:quia per ea concipitur pœnitentia.In fide Gen.70
autem nos instruit.sicut & in symbolo:quod Gen.1
enim ibi dicitur visibilium & inuisibilium:dicit hic : In principio creauit Deus cœlum & terram,scilicet cœlum empyreum:& ea quæ in eo sunt:quæ sunt inuisibilia:& terram, id est omnia ista visibilia:& sicut ibi exprimitur persona patris,& filij :sic & hic:In principio, id est, & in filio creauit Deus, scilicet pater cœlum & terram.posteà exprimitur persona spiritus sancti, cùm dicitur : Et spiritus Domini ferebatur super aquas,id est,spiritus sanctus,qui creauit, & regit omnia. Instruit etiã nos in fide incarnationis,& passionis, vt credamus Christum inquantum hominem, passum fuisse:& non inquantum Deum : & hoc per Isaac,qui non fuit immolatus : sed aries. Iterum instruit nos, vt credamus Christum datum esse ex gratia, non ex meritis : sicut Isaac. Instruit etiam nos in fide resurrectionis,& ascensionis:& spiritus sancti missionis per Ioseph, qui post venditionem sublimatus est in Aegypto, distribuens triticum per totam Aegyptum : sicut Christus post venditionem sublimatus mundo,distribuit triticum verbi Dei per prædicatores suos per

Universidad de Deusto
Biblioteca

totum mũdum. Cuius causa fuit resurrectio, ascensio, & spiritus sancti missio. Incutit etiã timorem per Adam, ne nos per vitium gulæ, siue per inobedientiam ejciamur de paradyso spirituali, sicut ille de paradyso terrestri: & per nos Cain instruit, vt caueamus ab homicidio: & per ciuitates penitus destructas, vt caueamus à vitio Sodomorum: & ab omni vitio per diluuium: & iterum à vitio gulæ, per Esau: qui propter esum lenticulæ ruffæ reprobatus est. Præterea, quia in lxx. recolimus miseriam nostram, quam propter peccata parentum nostrorum incurrimus: 3 ideò librum† Geneseos legimus: vbi agitur de expulsione primorum parentum de paradyso: & de alijs: de quo etiam cantamus responsoria: In sudore vultus tui: & illud: Ecce Adam &c. Ad maiorem tamen miseriam designandam, prius legimus & cantamus de dignitate hominis, scilicet quòd est factus ad imaginem & similitudinem Dei: quòd in paradyso etiam collocatus est: quòd socia ei facta est: & quòd nec mori, nec aliquam pœnã 4 pati posset, nisi ex culpa sua proueniret.† Officium autẽ missæ est: Circundederunt me &c. vbi confitetur Ecclesia se esse in pœna & laboribus inflictis propter peccatum: quæ sunt, fames, sitis, calor, frigus, lassitudo, ægritudo, & mors ipsa, per prauam conscientiam: 7 & amaritudo, fœtor, & tenebræ, quales sunt dolores inferni. Sed ne iste luctus generet in nobis acidiam siue tristitiam: quæ mortem Psal. 17 operatur, ponit in versu consolationem: Diligam te Domine, virtus mea &c. vt sic possit dicere: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes &c. Et aduerte, quia hæc verba: Circundederunt &c. sunt etiam vox Ecclesiæ primitiuæ plorantis in Abel protomartyre præcentore: cuius sanguis de terra clamauit ad 8 Dominum: qui aperuit os suum, & suscepit eum de manu Cain fratris eius. Vnde statio est ad sanctum Laurentium, cuius mors præciosa nouo & inaudito genere passionis clamauit in cœlum, & audita est in vniuersum mundum. Vnde & Ecclesia Romana præ cæ 5 teris est authẽticata martyribus.† Ne autem Ecclesia desperet, iam proponitur ei in euãgelio triplex salubre remedium, & in epistola triplex præmium. Remedium est, vt si vult ab illis plenè liberari, in vinea animæ suæ laboret, abscindendo vitia & peccata: posteà in stadio vitæ præsentis, currat per pœnitentiæ opera: deinde viriliter in agone pugnet contra omnia diaboli tentamenta: quod si fecerit, triplex remedium habebit, quia laborãti dabitur denarius: currenti brauium, pugnanti corona. † Verùm quia non libenter homo 6 suscipit onus pœnitentiæ nisi videat præmũ: ideò ostendit præmium in epistola 1. ad Cor. ix. Nescitis, quia hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt: sed vnus accipit brauium. Est enim brauium præmium currentium, per quod significatur beatitudo æterna: quæ est præmium currentium in regnum æternum: quod ostenditur vt libentius agant homines pœnitentiam: & vt magis fleant peccata sua. vnde Psal. Super flumina Babylonis Psal. 136 illi &c. & sicut in cursu exteriori remouẽtur, quæ impediunt cursum: sicut dicit Apostolus se facere, cùm dicit: Castigo corpus meũ, 1. cor. 9 & in seruitutem redigo &c. q.d. Leuigo me, id est leuem facio ad hoc, vt possim currere: sic facit Ecclesia: macerat enim carnẽ suam, vt remotis omnibus nociuis ad brauium vitæ æternæ melius currere possit. Et bene respon det ei respõsorium: Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Tribulatio enim, opportuna & vtilis est homini: quoniam facit nos recordari æternorum gaudiorum. Nec sequitur allelu Ia: quia subticet Ecclesia cantica lætitiæ: vt præmissum est.† Post responsorium sequitur tractus à trahendo dictus, & est suauis auribus, scilicet de profundis clamaui &c. Ad notandum, quòd in gemitibus & suspirijs trahit Ecclesia vitam suam de profundis peccati vel pœnæ. Sed ad consolationem interponuntur verba misericordiæ, cum dicit: Quia apud te propitiatio est. Sed quia nullo modo vult Ecclesia quòd filij sui cadant in acidiam: ideò post tractum sequitur euangelium † de denario diurno, id est, de beatitudine æterna, quam ostendit filijs suis, vt hilariter faciant pœnitentiam. Simile est regnum cœlorum homini patrifamiliãs, qui exijt primo mane &c. Matt. xx. c. Homo, est vinea Dei, & Ecclesia, quam quilibet debet colere pro posse suo: in alijs per prædicationem: & in se per bonam operationem: & si bene coluerit, habebit vitam æternam: quæ dicitur denarius. In denario est imago & superscriptio: & nos habemus imaginem Dei: Psal. 81 apertam subscriptionem: quia erimus & dicemur dij & filij Dei, vnde Psal. Ego dixi, dij Psal. 95 estis & filij excelsi omnes. Sequitur offertorium:

rium: Bonum est confiteri Domino &c. In quo monemur laudare Deum in tribulatione: quod possumus facere vilo denario diurno: ad quem videndum petijt Ecclesia illuminari. d. in postcommunione: Illumina faPsal. 80 ciem tuam &c. Potest etiam & aliter dici seEccl. 40 cundum Inno. iij. in sermone huius diei. Legitur enim, quòd occupatio magna creata est omnibus hominibus: & iugum graue super filios Adæ à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diem sepulturæ in matrem o- 9 mnium. † Siquidem mater omniũ hominum terra est, & eadem omnium est sepultura, 1 propter quod ille dicebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar 3 illuc. In præmissis autem verbis circa statum 4 humanæ conditionis tria consideranda sunt, 7 videlicet ingressus, progressus, & egressus. De progressu premittitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus & iugum, &c. 10 de ingressu subiungitur. † A die exitus de ventre matris eorum. de egressu concluditur: Vsq; in diem sepulturę in matrẽ omniũ. Sanè in quolibet statu graue iugum super filios Adæ imponitur: graue quidem in ingressu, granius in progressu, gausimũ in egressu. Vnde meritò propheta flebat, dicens: Quare de vulua matris egressus sum, vt videam laborem & dolorem: & consumerentur in cõfusione dies mei. Formatus est enim homo de terra: conceptus in culpa: natus ad pœnam. Verè itaq; occupatio magna creata est omnis homo: & iugum graue, super filios Adæ: & beati, qui occupantur in bonis: miseri, qui in malis. beati quoq; , qui iugum Christi portant: miseri, qui iugum diaboli. Psal. 17 Hanc humanæ conditionis miseriam considerans Ecclesia gemit, dicens in introitu: Circundederunt me dolores inferni, &c. in quibus verbis, prophera recolit lapsum humanum. Ne verò præterea nimio dolore desperet, ideò statim commemorat misericordiam creatoris in graduali: Adiutor &c. Occu 11 pationem autem honestam & vtilem Dominus inducit in euangelio: † Operarios conducens, vt reddat illis mercedem: inhonestam verò & inutilem docet Apostolus, in Esa. 10 epistola euitare: Nescitis (inquit) quòd hi, qui 2 in sta. cur. o. q. cur. sed vnus accipit brauium: sic currite, vt comprehen. &c. & sequitur: Ego autem sic curro, non quasi in incer. In tractu verò: De profundis &c. propheta inter iugũ, & iugum distinguit: dicens enim: Si iniquitates &c. innuit iugũ diaboli: de quo per prophetam dicitur: Compurruit iugum à facie Dei: vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio &c. Ecce iugum Christi suaue: de quo veritas inquit: Iugũ enim meum, suaue est, & Matt. 11 onus meum leue. In summa autem officium missæ continet afflictionẽ in introitu: ieiunium in oratione: bellum in epistola: auxilium in graduali: in euangelio in vineam inducimur: vbi compatimur & cõregnabimus.

SVMMA.

Sexagesima, quorsum instituta. Et quid sonet. num. 2.
Sexagesimæ euangelium.
Filij Ecclesiæ triplices. & nu. 5. 6.
Paulus, cur nominetur in collecta sexagesimæ.

De *Sexagesima*. CAP. XXVI.

1 POst septuagesimã sequitur sexagesima. † Sicut autem Ecclesia celebrat septuagesimam in ministerio: quia quemadmodũ filij Israël per fletum exierũt, & liberati sunt per lxx. annos, de seruitute Babylonica: sic & ipsa Ecclesia de seruitute diaboli, cui oportet modò seruire, liberata est saltem per pœnitentiam factam in septenario huius vitæ: sic etiam in ministerio celebrat sexagesimam: licet enim institutа fuerit in redemptione quintarum feriarum, prout dictum est sub septuagesima: fuit tamen etiã instituta propter significationem: quoniam significat tempus viduitatis Ecclesiæ: & illius mœrorem propter absentiam sponsi, qui peccatoribus abest per gratiam, & viatoribus per humanitatis præsentiam. Licet enim Christus nobis sit præsens, secundum diuinitatem, iuxta illud: Et ero vobiscum, vsq; in consum- Mat. 28 mationem seculi: tamen secundum, quòd est homo, in cœlo est, sedens ad dexteram patris. Nempe fructus septuagesimus viduis debetur: in consolationem autem illius absentiæ sponsi, qui ad cœlum raptus est: dantur Ecclesiæ duæ animæ, scilicet sex operum misericordiæ excitatio, & decalogi impletio. † Vnde sexagesima sonat sexies decem: vt per sex opera misericordiæ, per decem, decalogus intelligãtur. Sexagesima enim ex senario & denario constat: vt sicut Dominus post opera sex dierum benedixit diei septimę

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic post perfectionem operum decalogi peruenie-
mus ad beatitudinem æternam: & dicetur nobis: Venite benedicti patris &c. &
Gene. 2 ideò in sexagesima legitur euangelium:
3 † Cum turba plurima. Lucæ viij. ca. de semine verbi Dei: vt homines seminent opera
Mat. 13 misericordiæ ad habendã illam benedictionem. Et quia semem in pluribus suffocatur,
Psal. 14 ideò clamat alta voce in introitu: Exurge: quare obdormis Domine. In tertia verò do-
Psal. 70 minica, scilicet quinquagesimæ ostendit, per
quem velit liberari, scilicet per Deum. vnde 7
Psal. 144 in introitu dicit: Esto mihi in Deum protectorem: & quia Dominus prope est omnibus
inuocantibus eum: sequitur liberatio in se-
quenti dominica: vnde dicit in introitu: Inuo-
Psal. 90 cauit me: & ego exaudiam eum. Impossibile est enim, quin ille liberetur, qui aperit
per confessionem peccata sua, quæ sunt dolores ducentes ad infernum: & dolet dolore
satisfactorio, & petit à Domino liberari.
Quia verò peccata hominem à Deo separant, ideò dubitando dicit: Exurge. Item dicit
ter exurge in hodierno introitu: propter tri-
4 plices filios. ¶ † Primò enim clamat pro filijs, qui tentantur per aduersa: sed non succumbãt, vt Paulus: propter quos dicit primò,
Exurge: quare obdormis, id est obdormire
videris, non exaudiendo vel liberando: & hoc
facit Dominus: vt probentur & examinentur
in igne tribulationis. Puriores enim exierunt
Dan. 3 tres pueri de fornace Babylonis, quàm intra
uerunt. Vnde nõ dormit, sicut habetur Hier.
ij. Vigilantem virgam ego video: & dicit Do-
minus statim: Bene vides: quia vigilabo ego
super gregem meum. & super filios meos
Psal. 120 Psal. Ecce non dormitabit, neq; dormiet, qui
custodit Israël: & quantum ad istos dicit po- 1
steà: Obliuiscetis tribulationis: quia singula 2
5 singulis debent reddi. ¶ † Secundi filij sunt, 3
qui in pugna cadunt, & propter istos dicit Ec- 4
clesia: Exurge, ne repellas in finem: quare fa-
Psal. 43 ciem tuam auertis. q. d. Ostende faciem tuã 7
6 & reuertentur ad te. ¶ † Tertij filij sunt qui
per blanda tentantur: nec succumbunt. sed 8
quia aduersa non tolerant, periculum est ne 9
prospera eos frangant: & propter hoc dicunt:
Exurge Domine adiuua nos: & libera nos
propter nomen sanctum tuum: propter hoc 11
sequitur & libera nos. De hoc etiam in do-
minica sequenti dicetur. Epistola verò, Liben
ter sustertis j. ad Corint. xj. cap. hortatur nos,
vt quæramus Dominum & despiciamus & sustineamus lætores: & tanquam hoc cognoscentes dicimus responsorium: Sciant gentes,
quoniam &c. Tractus Ostendit terram com Luc. 8
motam, id est, conscientiam peccatorum. In
euangelio ergo semen iacimus, quoniam in
lxxij. in vineam inducti sumus: est autem euã
gelium: Exijt qui seminat seminare semen
suum &c. Et hoc fecit beatus Paulus, qui se-
minauit sermonem suum: id est, verbum Dei: &
propter hoc fit hodie statio apud sanctum
† Paulum: & inde est quòd in fine collectæ
huius diei dicitur doctorie gentium &c. Sæpe
enim secundum stationes officia ordinantur,
vt hodie. quia enim statio est ad sanctum Pau
lum: ideò de eo fit mentio in collecta: & eo-
dem modo in quinta feria ante, Lætare Hie-
rusalem, & in sabbato ibi sequenti: vt ibi di-
cetur. Protenditur autem sexagesima vsq; ad
quartam feriam post pascha: in qua canta-
tur: Venite benedicti patris mei: quia illi qui Mat. 25
in operibus misericordiæ se exercent, audient
illud: Venite benedicti patris mei &c. Vt ipse
testatur & tunc sponsæ ianua aperietur: &
sponsi amplexu fruetur: vnde in Epistola ad-
monetur, vt ad instar Pauli tribulationem
de absentia sponsi patienter expectet: in euan
gelio seminationi bonorum operum semper
insistat: & quæ quasi desperans clamauerat: Circumdederunt me gemitus mortis, &
dolores inferni &c. Nunc ad se rediens pe-
tit in officio, in tribulationibus adiuuari, &
ab ipsis eripi, dicens Exurge Domine: adiua-
nos &c.

SVMMA.

1 Quinquagesima, est multiplex.
2 Quinquagesima Psalmorum, est triplex.
3 Quinquagesima annorum, annus Iubileus.
4 Quinquagesima, quid noter. Et vnde dicatur num. 6.
Ieiunium auspicati debent clerici à quinqua-
gesima.
8 Quinquagesimæ officium matutinum.
9 Homo sanctus, arcui comparatur cœlesti.
10 Quinquagesimæ officium quòdnam in mis-
sa.
11 Charitatis quindecim gradus.
12 Pœnitentia, tria necessariò requirit.

De quinquagesima. CAP. XXVII

Sequitur

1 SEquitur de quinquagesima. In primis autem † notandum est, quòd multiplex est quinqua-
gesima, scilicet dierum: annorum: psalmorum: personarum:
& denariorum. ¶ Quinquagesima dierum,
triplex est. ¶ Vna à dominica ista vsq; ad diẽ
paschæ. ¶ Alia ad pascha, vsq; ad pente. de 4
qua dicitur in cõcilio Aurelian. de conse. dist.
iij. sacerdotibus. quòd ante paschæ solemni-
tatem, non quinquagesima supplendum est,
quia illa seruatur post pascha, sed quadrage-
sima teneatur. ¶ Tertia ab octaua paschæ, id
est, à sabbato in albis, vsq; ad sabbatum post
pente. ¶ Prima, est pœnitentiæ, afflictionis, &
abstinentiæ. Tunc enim homines abstinent à
carnibus, & continent à luxurijs. ¶ Secunda,
est lætitiæ & exultationis. ¶ Tertia, figuræ
siue gloriæ: & glorificationis: figurat enim
octauam ætatem, vbi vtatur stola, scilicet,
animæ & corporis induemur. Et inde est,
quòd duo allelu Ia in illa quinquagesima
2 cantamus. ¶ † Quinquagesima quoq; psalmo
rum triplex est: & tres status Christianę reli-
gionis significat. Primus est pœnitentiæ: se-
cundus iustitiæ: tertius laudis vitæ æternæ:
ideóque prima terminatur in Psal. Miserere
mei Deus: secunda in Psal. Misericordiam &
iudicium. Tertia: Omnis spiritus laudet Do- 5
minum: quod est in fine ptalmi: Laudate Do
minum de cœlis. Hæ tres quinquagesimæ si-
Gen. 7 gnificant diei diluuij. Tot enim diebus fuit
aquę super faciem terrę, scilicet centũ quin-
quaginta. Ideò ergo tres quinquagesimas
psalmorum cantamus: vt Deus à tali diluuio
3 & ab omni periculo nos defendat. ¶ † In quin
quagesima verò annorum, erat annus iubi-
leus, qui quinquagesimus erat. Tanta enim
erat septenarij celebritas, quòd septima dies
celebrabatur, scilicet sabbatum: & septima
septimana: vt per pente. septimus mensis, vt
Exod. 21 September: & septenarius annus iubileus: in
quo omnes serui liberabantur. Si verò aliquis 6
esset, qui nollet liberari, sed remanere in ser-
uitute domini sui, ducebatur ad postes taber
naculi, vel templi, & perforabatur eius auris,
cum subula, quod erat signum seruitij: nec 7
deinceps manumittebatur, etiam si vellet.
Item, omnia quæ tellus ex granis eo anno
procreabat, omnibus erant communia: non
enim colebatur illo anno. Omnia etiam de-
bita illo anno remittebantur: & possessiones
alienatæ restituebantur, prout sub pente. di-
cetur: vnde iubileus, remittens, vel initians in
terpretatur: per quem rectè pœnitentia fi-
guratur, per quam vera libertas tribuitur: &
à diaboli seruitute liberamur: per eam etiã
peccatorum debita remittuntur, & hæredi-
tas æterna atque cœlestes mansiones resti-
tuuntur. † Quinquagesima ergo, pœnitentiæ
tempus & remissionis significat. Inde est,
quòd hoc tempore psalmus: Miserere mei Psal. 50
Deus: qui est quinquagesimus: & est tempus
pœnitentiæ, & remissionis frequentatur & le
gitur & cantatur de diluuio. Nam sicut per
diluuium mundus purgatus est à malis ho-
minibus: ita per pœnitentiam purgatur μικρόσμος, id est, minor mundus, scilicet ho-
mo à vitijs & criminibus. ¶ Rursus quinqua-
ginta dies in pœnitentia ducimus, vt in quin-
quaginta sequentibus diebus, scilicet à pa-
scha vsq; ad pente. quos in lætitia sumus actu
ri non excedamus, qui in die pente. spiritus
sancti gratiam suscipere mereamur. Finitur
enim quinquagesima in die paschę. quia pœ-
nitentia ad nouitatem vitæ resurgere facit.
De quinquagesima personarum sermo ha-
betur in Ge. Abraham quæsiuit à Domino, si
quinquaginta boni essent in populo, nunquid
parceretur eis: imò dixit Dominus postea de
quinquaginta, & sic vsq; ad decem. ¶ † De
quinquagesima denariorum, habetur sermo
in euangelio, vbi agitur de duobus debitori-
bus: quorum vnus debebat centum denarios
& alius quinquaginta: sed de ea nil ad præ-
sens. Dicitur autem quinquagesima quasi
quinquies decem, significans tempus remis-
sionis: vt dictum est. Quinquagenarius enim
numerus consistit ex quinnario & denario in
se multiplicatis. Nam qui opera quinq; sen-
suum corporis per decem legis mandata mo
deratus fuerit, securè dicere poterit, quòd
in vltimo die quinquagesimæ, scilicet in
pascha cantatur, scilicet Resurrexi, & ad-
huc recum sum &c. ¶ † Et not. quòd The-
lesphorus & Gregorius papæ iiij. distinc. sta-
uimus ij. cap. & cap. seq. statuerunt vt cleri-
ci incipiant à quinquagesima ieiunare. ¶ In-
stituta est, quinquagesima. ¶ † Primò, pro-
pter suppletionem: vt videlicet supplerentur dies dominici, qui de ieiunio quadra-
gesimę subtrahuntur: & sic quadraginta die-
bus ieiunaretur: prout sub septuagesima est
dictum. ¶ Secundò, propter significationem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia significat tempus remissionis vt præmissum est.¶ Tertiò, propter repræsentationem:quia non solum tempus remissionis significat : verumetiam statum beatitudinis repræsentat. Nam in quinquagesimo anno serui efficiebantur liberi:vt prçmissum est:& quinquagesimo die agni immolati lex data est : & in quinquagesimo die à pascha datus est spiritus sanctus:& ideò hic numerus statum beatitudinis repræsentat : vbi erit adeptio libertatis,& cognitio veritatis,& perfectio charitatis.† Matutinale diei huius officium est de diluuio:vt Ecclesia incutiat timorem filijs suis,ne peccent per luxuriam,sicut in missa post communionemme- peccent per gulam.Et quia hæc duo vitia maximè dominantur in illo tempore,ideò agit de diluuio, per quod pœnitentia designatur : vt præmissum est. Sed ne timor nimis desperare faciat: dicit responsorium. Ponam arcum meum in nubibus cœli,in signum fœderis,quod exponitur allegoricè de Christo vel de quolibet sancto secundum suum modum. Arcus enim † ille,quantò magis ad cœlum eleuatur,tantò magis ad terram deprimitur:ita sanctus homo,quantò magis eleuatus est ad cœlestia, Eccl.3 tantò plus se humiliat. Iuxta illud: Quantò magis es, humiliare in omnibus. Item arcus iste est signum fœderis:similiter & Christus. Pſal.83 Vnde in Psal. Respice in faciem Christi tui. & sancti etiam sunt fœderis signum:quia possent iram Dei tenere , sicut fecit Moses lxv. dist.disciplina.Item arcus ipse portentum est: ita & sancti,quia si Dominus ita suos affligi permittit, quid erit de malis?vnde legitur in Ecclesia.Vidit arcum,id est sanctum:& bene dicit, qui fecit illum.Notandum autem est, quòd primò cantantur quædam responsoria de diluuio.Secundò, quædam de obedientia Abrahæ.Postremò, de cæco illuminato , ad notandum,quòd qui per pœnitentiã peccata sua diluerit & mandatis dominicis vt Abraham obedierit : à Domino plenè illuminari merebitur.¶ Porrò, in officio missæ Ecclesia † rogat Deum:& inuocat pro filijs suis afflictis , dicens in introitu : Esto mihi in Deum Pſal.70 protectorem, posteà verò pro lapsis & dicit: Et in domum refugij &c. Et causam subdit, scilicet per fidem cum dicit:Quoniam firmamentum meum & refugium meum &c.Tertiò,pro tentatis in prosperitate existentibus, cum dicit:Et propter nomen tuum dux mihi

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

eris,& enutries me. De hoc etiam in præcedenti dominica dictum est. Sequitur versus: de spe.q.d.quia meritò spei dabis mihi hoc. In te Domine speraui. Oratio pro afflictis est,scilicet Preces nostras quæsumus Domine &c.Epistola est de charitate.j.Corint. xiij. c. Si linguis hominum loquar.q.d.omnes virtutes eo modo,quo haberi possunt,sine charitate , nihil valeant ad vitam æternam. Et ponit † ibi quindecim gradus ex quibus peruenitur ad regnum cœleste.Primus gradus est: Charitas patiens est. Secundus : benigna est. Tertius,non æmulatur &c. Deinde sequitur commendatio charitatis. Charitas nunquàm excidit. Quoniam autem non potest homo habere charitatem , nisi fiant mirabilia. Maius enim est de impio facere pium , quàm creare cœlum & terram.ideò sequitur respõsorium:Tu es Deus, qui facis mirabilia :versus est. Liberasti in brachio tuo , id est , in Christo per fidẽ Christi. Et sequitur tractus: Iubilate , cuius verba videntur esse contra illud,quod per tractum significatur , scilicet Pſal.76 dolores, per quos Ecclesia trahit vitam miseram. Sed dic quòd iubilatio seu exultatio, non est contrarium tractui : quoniam homo beatus in ipsis miserijs exultat:& etiam quando homo liberatus est , in miserijs gaudet: vnde in actibus Apostolorum:Ibant Apostoli gaudentes &c. Et illud Salomonis: Cor, Act. 5 quod nouit amaritudinẽ animæ suæ , in gau- Prou. 14 dio eius non miscebitur extraneus, id est diabolus,hoc est super omne gaudium. Euangelium est de fide passionis : & resurrectionis: Ecce ascendimus Hierosolymam &c. Luc. xviij.c. & quia per fidem cæci illuminantur: ideò statim sequitur cæci illuminatio , qui valde sapienter petijt,dicens:Domine , vt videam : quia vitio erit tota merces. Offertorium similiter est de fide:Benedictus es Domine &c.Et aduerte,quia in euangelio cæcus Pſal 118 petitionem geminat dicens bis : Fili Dauid, miserere mei.& in offertorio similiter etiam gratias de illuminatione vtriusq; populi duplicat , dicens bis : Benedictus es Domine.& in alijs etiam verbis magis ac magis dupliciter illuminari postulat, dicens bis : Doce me iustificationes tuas:vel bis dicens:Iustificationes tuas propter viam testimoniorum. & veritatis & mandatorum . Postcommunio, scilicet Manducauerunt & saturati sunt ni- Pſal.77 mis est de timore,vt ad memoriam reducamis est

mus:quod dicitur de Iudæis:Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum:& ira Dei descendit super eos.Quia enim comederant vsque ad nauseam,statim Deum ad iracundiam concitauerunt : vt videlicet , incutiatur nobis timor,ne per gulam offendamus Deum , sicut Iudæi.Hoc autem facit Ecclesia:quia solent homines magis intendere gulæ propter carnis præuium,quod imminet : de quibus dicit Grego.distinct.iij.denique.quòd relinquendi sunt suo ingenio cum venia.Et ideò bene competit huic diei. Potest etiam † & aliter dici,quòd tria sunt necessaria,quæ proponuntur nobis in epistola & in euangelio : ad hoc, vt opera pœnitentiæ quæ per quinquagesimam figurantur, sint perfecta,scilicet charitas,quæ proponitur in epistola:Memoria dominicę passionis:& fides,quæ intelligitur per cæci illuminationem:& hæc proponuntur in euangelio:vera fides,sine qua Deo nemo placere potest:opera facit acceptabilia:memoria passionis reddit facilia:charitas facit esse continua.Et sicut Ecclesia primò desperans clamauerat : Circundederunt me &c.& post ad se rediens , adiuuari petebat : ita hîc iam concepta fiducia,& spe veniæ propter pœnitentiam,quasi Domnũ tenendo , orat & dicit:Esto mihi &c.vbi petit quatuor : scilicet protectionem illis,qui sunt in aduersis:firmamentum illis,qui sunt in gratia : refrigerium illis,qui sunt in culpa:& ducatũ illis,qui sunt in proſperis.Epistola verò nos ponit in expeditione,armis munri docens tractus , triumphatori militiæ nos docet seruire:ei quidem, qui nos fecit : non ei , cui nos vendidimus.Et not.euangeliorũ consequentiam rationabiliter ordinatam:nam in sexagesima vineam colimus,in sexagesima agrũ seminamus,siue semen spargimus:in quinquagesima fructum lucis in cæco illuminato colligimus.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

SVMMA.

1 Quadragesima,sequitur quinquagesimã. Et eius commendatio.post nu.2.
2 Ieiunium,primùm instituit Petrus Apostolus.Et quorsum institutum.nu.3.
4 Quadragesima,offerimus Deo decimas.
5 G.Durandus,origine fuit prouincialis.
6 Quadragesima,cur sub Ver inchoetur,& producatur ad Pascha, præter tamen rationem temporis,quo Christus ieiunauit.
7 Quadragesima,cur in Missa dicatur:Humiliate capita vestra Deo.Et nu.9.10.
8 Genua cur flectamus in quadragesima , sub illam collectam : Humiliate capita vestra Deo.Et nu.9.10.
11 Psalmus frequens in quadragesima:Qui habitat.
12 Quadragesimale tempus,est tempus luctus.
13 Ieiunium , cur inchoetur in quarta feria.& nu.14.15.16.17.
18 Cineres,cur imponantur capitibus,in capite ieiunij.Et vnde is mos ortus.
19 Pœnitentiæ vis summa . Et quotuplex sit. numero 20.

De feria quarta in capite ieiuniorum. CAP. XXVIII.

POst quinquagesimam †sequitur quadragesima,quæ est numerus spiritualis pœnitentiæ in qua ieiunat Ecclesia:& pœnitet de peccatis suis. Per pœnitentiam enim,quæ in quadragesima perficitur:peruenitur ad quinquagesimam,id est,ad annum iubileũ:hoc est ad remissionem peccatorum , vt præmissum est. Incipit autem quadragesima à dominica sequẽtiin qua cantatur:Inuocauit me : sed in feria quarta ieiunium inchoatur : vt iam dicetur. Beatus Petrus † primò instituit ieiunium quadragesimæ ante pascha.Nec vacat à mysterio,quòd quadragintasex diebus à capite ieiunij vsq; ad pascha in abstinentia sumus.Nam post Babylonicam captiuitatem xlvj.annis ædificatum fuit templum Domini : vnde & nos post captiuitatem Babylonis,id est, confusionis vitiorum xlvj.diebus per abstinentiam & bona opera,nosmetipsos templum Deo ædificamus. Quare autem xl. diebus ieiunetur , & quare dicitur quadragesima , sub dominica sequenti dicetur. Sanè ieiunium quadragesimæ cõmendatur ab institutione,& à tribus temporibus,& à personis quæ in illis ieiunauerunt.¶ Rursus † ieiunia ideò sunt instituta: quoniam in veteri lege præceptũ erat decimas Deo,& primitias de omnibus bonis reddi:vnde & nos idipsum facere debemus , & etiam de nosipsis , scilicet de corpore & de mente,& de tempore.De his alijs ieiunijs dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus.Siquidem de nobis decimas,& primitias Deo offerimus:quando bonũ operamur.In quadragesima soluitur decem die-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum, quoniam secundum Grego.de consecratione.distinctione v. quadragesima.à prima dominica quadragesimæ,vsque in pascha sex hebdomadæ computantur : quarum dies sunt quadragintaduo ex quibus dum sex dies dominici subtrahuntur de ieiunio,remanent tantùm triginta sex dies abstinentiæ:qui sunt quasi decem anni. Vt ergo numerus quadraginta dierum, quibus Christus ieiunauit,impleatur:recipiuntur ex institutione Gregorij Papæ.de cõsecratione. distinctione v.quadragesima,quatuor dies præcedentis hebdomadæ : videlicet quarta , quinta , sexta feriæ & sabbatum:& secundum hoc dicitur quadragesima, quasi quatuor cum decima : quoniam triginta sex diebus,qui sunt decima,adduntur quatuor:vt præmissum est : quorum primus est sanctificationis & mundationis:quia tunc tam animum,quàm corpus mundamus cineres capitibus aspergentes. Reliqui tres sunt de primitijs dierum,qui soluũtur in quatuor temporibus anni. Sed cum triginta sex dies prædicti sint decima trecentorum sexaginta quinque diebus , & sex horis : pater,quòd cum ieiunamus triginta sex dies,ratione decimæ remanent quinque dies indecimati, & sex horæ.sed de illis ieiunamus quatuor dies præcedentis hebdomadæ : vt sacer numerus compleatur:vt præmissum est.Sed secundum hoc adhuc remanent triginta horæ indecimatæ,videlicet vnus dies,qui continet viginti quatuor horas,& sex horæ . sed potest dici, quòd pro decima illius temporis in sabbato sancto tardius cœnamus : vel fortè propter hoc die illa tardius : scilicet de nocte missa celebratur:vt dictum est in prooemio quartæ partis. Nos verò prouinciales † ieiunium quadragesimæ in præcedenti secunda feria inchoamus:& sic duo dies plus cæteris nationibus ieiunamus : & hoc non solùm propter quandam honestatem : vt videlicet sic biduo purificati , in quarta feria sacrum ieiunium inchoemus : verum etiam pro eo,quòd quadragesima in magno die Iouis cœnæ terminatur : prout sub titulo de septuagesima dictum est. Vltimos ergo duos dies non ratione quadragesimæ:sed propter causam ibi dictam & propter eorum sanctitatem ieiunamus.Clerici etiam in quinquagesima ieiunij inchoare tenentur:prout ibi dictum est.Quidam autem dixerunt,quòd præmissi quatuor dies adduntur alia de causa , videlicet tres, pro tribus diebus quatuor temporum,qui in quadragesima cõtingunt:quartus,pro vigilia paschæ quam ieiunare debemus:sed præmissa ratio verior est. Sed cum in quadraginta †inuitemur per ieiunium Christi:vt præmissum est:& ipse statim post baptismũ , scilicet epiphaniam suum ieiunij inchoauerit:Quæritur quare hoc tempore ieiunium inchoamus,& illud cum pascha continuamus:& nõ eodem tempore,quo ipse ieiunauit, cũ ipsius actio,nostra debeat esse instructio.xij.quæstio.ij. exemplum. Ad quod quadruplex est ratio.¶Prima,quia in quadragesima repr̃sentamus populum Israël,qui fuit quadraginta annis in deserto : & statim post celebrauit pascha.¶Secunda,quia homines tempore verno naturaliter ad libidinem commouentur: ad quam restringendam institutum est hoc tempore ieiunari. ¶Tertia,quia Christi passioni resurrectio continuatur:igitur rationabile fuit vt afflictio nostra cõtinua esset passioni saluatoris . Cum enim ipse pro nobis passus sit: & nos ei compati debemus : vt ita tandem conregnemus:& post passionem statim resurrectio subsequatur.Iuxta illud Apostoli:Si compatimur:& conregnabimus:nam & ægrotus magis affligitur,cum approximat sanitati.¶Quarta,quia sicut filij Israël prius, quàm agnum comederent , se affligebant,& lactucas agrestes , id est, amaras , comedebant : ita & nos per pœnitentiæ amaritudinem debemus prius affligi:vt statim pòst digne possimus comedere agnum vitæ id est, corpus Christi : vt sic mystica capiamus paschalia sacramenta. ¶† Porrò in missis quadragesimalibus frequentatur:Humiliate capita vestra Deo.eò quòd illo tempore diabolus magis impugnat nos.Vnde Deum humiliter orare,& nos sibi humiliare debemus:& vt nos sub omnipotentis Dei manu humiliemus.dicitur etiam Flectamus genua:de quo dictum est sub quarta parte sub titulo de salutatione.¶Et † est sciendum,quòd Flectamus genua:& humiliate capita:sese comitantur & neutrum dicitur in dominica die.Nam vt ait Grego.qui in dominica die genua flectit,Deum resurrexisse negat. propter multas quidem causas , orando nos ad terram prosternimus.prout dictum est in quinta parte sub prima.Dicitur etiam oratio super populum post , humiliate capita &c. propter temporis

temporis sanctitatem.Et ad notandum,quòd in hac vita pro nobis est orandum:vt in futuro audire mereamur à Domino : Venite benedicti patris mei &c.quæ quidem oratio est vicaria sanctæ communionis. Olim enim omnes communicabant:& communicaturos diaconus ad flectẽdum genua inuitabat:nunc verò,quia multi suscipiunt corpus Domini indignè : pro communione vtimur oratione: diacono licut prius suo fungente officio & dicente : Humiliate capita vestra Deo.quia quicunque humiliauerit se , exaltabitur : & quisquis hic bonis actibus benedicetur,æternæ benedictioni postmodum adscribetur.In hac ergo oratione sacerdos milites Christi pugnæ,cõmendat ad dimicandum cõtra hostem antiquum,& insidias inimicorũ:& ideò præmunit eos per ministrum armis humilitatis:dicens humiliate capita vestra Deo.& sic tandem capitibus humiliatis quasi confirmans eos,infundit super eos protectionem suæ benedictionis:& hoc magis in septuagesima,quoniam aduersarius noster tunc solicitus circuit,quærens quem deuoret. ¶†Secundò,in prima collecta genua flectimus in postulatione iustitiæ:quæ est necessaria in præsenti vita:in vltima verò reuerenter inclinamus in gratiarum actionem pro diurno denario vitæ futuræ. ¶† Tertiò,in prima collecta flectimus genua pro pugna præsentis vitæ, afflictionem laboris & continentiæ ostendentes.In vltima verò , quæ est pro gratiarum actione caput humiliamus , per quod mentis humilitas designatur : quia in æterna vita omnis labor excludetur : sed humilitas semper stabit:de hoc dicetur sub sabbato primæ hebdomadæ quadragesimæ . Item in fine missæ dicitur:Benedicamus Domino.de quo dictum est in quarta parte sub titulo de oratione nouissima.Hoc etiam tempore cortinæ in Ecclesia suspenduntur : de quo dictum est in prima parte sub titulo de picturis. Porrò Ecclesia † his diebus in magno certamine constituta in quadragesima frequentat psalmum:Qui habitat.quia psalmus ille informat in certamine positos spem suam in Domino ponere:& omne adiutorium ab eo deposcere:de quo sub dominica sequenti dicetur.Hoc tempore diaconus casulam super humerum portat:de quo dictum est in parte secunda,sub titulo de diacono.Ab hac quoque quarta feria,vsq; ad dominicam palmarum, dicitur omni die præfatio de ieiunio.Etiam dominicis diebus apud quosdam.In illa verò dominica,& sequentibus diebus dicitur præfatio de passione.Sed videtur esse incongruũ, quòd in dominicis diebus canterur præfatio de ieiunio,cum in illis non ieiunetur:& ideò quidam dicunt in illis quotidianam præfationem.sed licet non ieiunetur numero:ieiunatur tamen qualitate,id est,in cibo quadragesimali,sicut in alijs diebus.In quibusdam tamen Ecclesijs incipiunt dicere præfationem de passione in dominica de passione : & in quibusdam etiam dicunt præfationem de ieiunio vsque ad quartam feriam ante pascha. Verùm licet vt præmissum est quadragesimali ieiunio , quod incipit in dominica quadragesimæ, superadditi sint quatuor dies:solẽnitates tamen officij quadragesimalis tempꝰ incipiũt in eadem dominica,sicut prius & non antè:nec in hoc immutatio facta fuit: quãquam potius ex incuria , quàm ex certa scientia hoc contigisse credatur : nam idem deberet esse caput ieiunij & officij:& secundum hoc videtur,quòd in dictis quatuor diebus deberent immediatè post missam dici vesperæ.¶Circa † quod notandum est,quòd quadragesimale tempus,est luctus , & pœnitentiæ tempus:pœnitentes autem,dum conuertuntur ad Christum,à tenebris ad lucem transeunt:vespertinum verò tempus propter defectum & obscuritatem , imperfectionem designat.Quia ergo pœnitentes non imperfectioni & defectui , sed potius perfectioni & luci veritatis insistunt : idcirco conuenienter quantũ ad vesperas dictum tempus lucis ex institutione Gabilon. Conci.de consecra.distinctio.j.solẽt.præuenitur.vt sic statim post missam dicantur:quæ aliàs circa noctis tempus consueuerant dici. Hoc tamen quatuor prædictis diebus præcedentibus nõ seruatur, qui diebus quadragesimalibus superadditi ex alia causa fuerunt. Vel potest dici : quòd quia quadragesimali tempore propter dispositionem ad paschalem solennitatem & correctionem delictorum præteritorũ,sanctioribus operibus insistendum est : ideò prouisum est,vt eo tempore,quo seruamus illa ieiunia,plures orationũ supplicationes ieiunij agamus : & propter hoc non solùm alias horas:verumetiam vesperas ante cibum dicimus.Prædictis tamen quatuor hebdomadis hoc nõ seruatur, ad repr̃sentandum primariam

Matt. 25

Luc. 18

1. Petri 5

9

10

11

12

Universidad de Deusto
Biblioteca

rtam dispositionem pœnitentium: qui in suis primordijs non possunt tot sanctitatis obseruantijs insudare. Hoc tempore dicitur ad horas capitulum: Conuertimini. Iohel. ij. cap. & illud inter vestibulum, quod est ibidem: & illud: Clama, ne cesses. Esa. lviij. cap. & illud Derelinquat impius. Esa. lv. cap. & illud: Frange esurienti. Esa. lviij. cap. ¶ †Sanè hæc quarta
13 feria quatuor priuilegijs insignitur. Primum, quia tali die incipimus ieiunare: quod fit quadruplici ratione. Primò, pro eo, ꝙ Christus legitur quarta feria suum ieiunium inchoasse: quod inde videtur: quia natus est die dominica: & si quis diligenter computet annos ex tunc, vsque ad xxx. secundum rationes computi, inueniet eum in tertia feria baptizatum fuisse: & sequenti die intrans in desertum, in-
14 choauit ieiunium. Secundò, ideò † in quarta feria ieiunium inchoamus: quia in quarta æra te Salomon templum ædificauit: & nos quasi fundamentū illius templi, quod ex nobis construitur, facimus ieiunando, vt in pascha templum Domini esse possimus. Vnde Apostolus: Templum Domini sanctū est, quod estis
2. Cor. 6 15 vos. † Tertiò, ideò in quarta feria ieiunium incipit. Cum enim Ecclesia in diebus dominicis quadragesimæ non ieiunet, propter gaudium, quod habet de resurrectione Domini, quæ in illa die facta est. In resurrectione Do-
Luc. 24 minus legitur bis comedisse: semel, cum discipulis euntibus in Emaūs: & iterum, quando intrauit clausis ianuis ad discipulos, & attulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Ideò incipit ieiunare ab hac quarta feria antecedente dominicā illam, quæ propter hoc
16 vocatur caput ieiunij. De hoc etiā iam præmissum est. †Quartò, quia sicut iam dicetur hoc tempore ad bellum procedimus: ideò quatuor diebus huius hebdomadæ ieiunamus, vt quatuor armati virtutibus, scilicet iustitia, fortitudine, prudentia, & temperantia, quatuor mala, quæ per primū parentem incurrimus, deploremus, scilicet quòd de paradyso electi sumus: quòd in hac valle miseriæ cibo ad modum iumentorū indigemus: quòd in infernum descendere timemus: quod in pa
17 tria cum Domino non gaudemus. † Quintò, vt deflcamus quatuor mala, quæ fecimus, scilicet peccatum cogitationis, operis, consuetudinis, & locutionis. Secundū priuilegiū est, quia illa die audiuntur confessiones publicè pœnitentium: & eis pœnitentiæ imponuntur. Tertium, quia tunc cineres capitibus aspergūtur: vt iam dicetur. Quartum, quia in die ista fit processio, qualem per totum annum fieri non contingit. Pœnitentes nāque tunc ab Ecclesia cum processione, & cruce ejiciuntur: & in die cœnæ in eadem recipiūtur: sicut sub illa die dicetur. Processionem quidem facimus: quia tunc ad bellum contra hostes incedimus: qui quasi in expeditione, à septuagesima, vsque tunc fuimus. Procedentes ergo contra hostes armis nostris armamur: quæ sunt humiliatio, oratio, afflictio, & eleemosynarum largitio. Humiliatio, sicut iam dicetur est in cinere. Oratio: quia tunc dicimus: Parce Domine &c. Afflictio, de qua in euangelio: Cum ieiunatis &c. Eleemosynarum largitio, quæ maximè hoc tempore frequētanda est: vnde: Absconde eleemosynam in sinu pauperis. Talibus itaq; armis armati, ad bella procedimus. Vnde collecta huius diei est: Concede nobis omnipotens Deus præsidia militiæ Christianæ, sanctis inchoare ieiunijs &c. Cæterum in hac die officium vsque ad nonam differimus: non tantùm quia Dominus hora nona expirauit: sed etiam propter gastrimargiam nostram. Adeò nāque ventri dediti sumus, quòd audita missa statim ad cibum curremus, & de horis parum aut nihil curaremus. Vnde in concilio Gabilon. de consecratione, distinctione prima, solent, dicitur, quòd ad missam concurrendum est: & auditis missarum solennijs & vespertinis officijs ac largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.
18 Hac etiam † die benedicitur cinis, & in signū humilitatis capitibus aspergitur sub his verbis. Cinis es: & in cinerem reuerteris: quod dictum fuit Adæ Genes. iij. cap. Et Iob pœnitentiam in fauilla & cinere egit: prout legitur Iob vltimo cap. Et ait Dominus: In domo pulueris puluere vos aspergite. Michææ j. cap. Item legitur Iudith iij. cap. quòd filij Israël humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & cinis super capita eorum. Et Abraam inquit: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis. Gen. xviij. cap. & Mardocheus indutus est sacco spargens cinerē capiti suo, Hester iiij. cap. & filiæ Syon conspersērunt cinere capita sua. Treñ. iij. cap. Et hoc est, quod sicut ex libro pontificali habetur: Pœnitentes & morituri in signū pœnitentiæ & humilitatis: & ꝙ terra & puluis sunt: se in cinere vel solo prosternūt: & cilicio induūt. quòd ex veteri

ex veteri testamento tractum est. Legitur enim Esa. lviij. cap. quòd pœnitentes sacco & cinere sternuntur. Idem Hiere. xxv. cap. Aspergimini cinere: quia completi sunt dies vestri. Item Ionæ iij. cap. Rex Niniue indutus est sacco, & sedit in cinere. Item Treno. iij. cap. Virgines Hierusalem accinctæ sunt cilicijs. Item in psalmo xxxv. Induebar cilicio. Fit
19 etiam hoc, ad † significandum, quòd sicut in eiectione Adæ de paradyso, maledicta fuit terra in opere suo: sic per humilitatem pœnitentiæ terra nostra, scilicet liberū arbitrium nostrū benedicitur per pœnitetiam: vt nō spinas & tribulos: sed dignos fructus pœnitētiæ germinet. Inuitantur autem omnes ad pœnitentiam, generaliter cum dicitur, in antiphona: Immutemur habitu &c. Ieiunemus, & ploremus ante Deū &c. Et ostenditur causa, quare debeāt homines ieiunare, scilicet quia Dominus expectat eos ad pœnitentiam. Vnde introitus est: Misereris omniū Domine propter pœnitentiam. & est Sapien. xj. cap. omnes etiam orationes quæcunque dicuntur, faciūt: 1
ad idem in epistola: Cōuertimini &c. quæ est Iohelis. ij. cap. ad hoc inuitantur generaliter parui & magni & vtriusq; sexus. Vnde dicit: Sanctificate ieiunium. Vocate cœtū: cōgregate populum &c. Sequitur responsorium: Miserere mei Deus &c. quod respondet epistolæ:
20 ostendens † triplicem effectum pœnitentiæ. 1 Primum quia per eum habemus remissionē peccatorū & collationem gratiæ, & cōculcationem inimicorum. Vnde sequitur: Dedit in opprobriū cōculcantes me. Sequitur tractus: Domine, non secundum peccata nostra &c. qui significat laborem, qui in pœnitentia habetur. Et dicitur iste tractus, vsque ad dominicam de passione in secunda, quarta, & sexta ferijs: vt in diebus arctiori ieiunio deputatis incœptæ pœnitentiæ memores orationes ieiunio combinemus. In euangelio autē: Cum ieiunatis &c. Matth. cap. vj. legitur de modo ieiunandi, vbi dicitur: Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: quia omnis pœnitens debet vngi oleo spirituali, quod est iucunditas mentis, tanquam athleta & pugil Domini: sicut habetur in Ecclesiastico: Oleum de vrapite tuo non deficiat: & fa-
Eccle. 9 ciem tuam laua, id est, interiorem hilaritatē 1 exterius demonstra, ne videaris hominibus ieiunans, id est, sic ieiuna, vt non intendas fauorem humanū, sed solius Dei, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Offerenda est: Exaltabo. vbi est gratiarū actio de im- Psal. 29
petranda remissione. Cōmunio est: Qui me- Psal. 1
ditabitur. in qua est aliorū exhortatio de legis meditatione: & cōsonat euangelio: quia meditari in lege, est thesaurizare in cœlo.

ADNOTATIO.

*Ieivnivm. *Quadragesima ieiuniorum habet authoritatem, & in ueteribus libris ex ieiunio Mosi & Heliæ: & ex Euangelio: inquit August. epist. 119. ut de Moyse patet Exod. 24. & 34. De Helia, 3. Reg. 19. De Christo, Matthæi 4. Luc. 9. De ieiunij præterea institutione & qualitate, abundè cùm alibi, tum uel ex concilio Cabilonensi, in c. solent. de consec. dist. j.*

SVMMA.

Pœnitentia in tribus consistit. 1

De quinta feria. CAP. XXIX.

SEquitur de quinta feria. Siquidem inuitati sunt omnes in præcedenti die sicut ibi dictū est ad pœnitentiam. Sed quia pœnitentia † cōsistit in tribus, scilicet in oratione, ieiunio, & eleemosyna: ideò in tribus sequentibus diebus agit de his tribus: & primò de oratione in hac quinta feria: & ideò incipit introitus: Dum clamarem ad Dominum. Fit autem oratio ab aliquo, quandoque pro se, quandoque pro alio. Vt ergo ostendatur quantū valet ab aliquo, pro se facta oratio: igitur sequitur epistola: Aegrotauit. Esa. xxxviij. cap. In qua proponit Ecclesia regem Ezechiam in exemplo, qui oratione pro se facta impetrauit à Domino quindecim annos vitæ suæ superaddi. Vt etiam Ecclesia ostendat, quantum valet oratio pro alio facta, legitur euangelium: Cùm intraret Iesus. Matthæi viij. cap. de Centurione, qui rogauit Dominum pro puero suo vt sanaretur: quod impetrauit.

SVMMA.

Ieiunium spirituale, Deo placet: non carnale. & sextæ feriæ officium. nu. 1.

De sexta feria. CAP. XXX.

In sexta

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN ſexta feria agitur de ieiunio:& oſtenditur quale † ieiu 2
nium placet Deo, ſcilicet ſpiri
tuale,nõ carnale:vnde epiſtola 4
agit de hoc: Clama,ne ceſſes. 5
Eſa.lviij.cap.& poſt: Quare ieiunauimus,& non aſpexiſti &c.Et Dominus reſpõdet:Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi cõtorquere, quaſi circulum caput, &c.quaſi diceret: Non placet mihi tale ieiunium,quòd aliquis 8
ſe cruciet tantum:ſed quòd diſſoluat faſcicu
los impietatis,id eſt,ab omni peccato abſti-
2 neat:quod fit per charitatem. Vnde † ſequi- 9
tur euangelium: Audiſtis quia.Matth.v.cap. 10
Agens de charitate, vbi dicitur licet hoc in 11
Eccleſia,nõ legatur,dictum eſt antiquis:Non occides.Ego autem dico,non iraſceris. 12

SVMMA.

1 Sabbatum præcedens primam quadrageſimæ Dominicam, non habet quicquam proprium.

De *ſabbato.* CAP. XXXI.

IN ſabbato agit Eccleſia de eleemoſyna: & de ſabbato: quia per præmiſſa tria, ſcilicet 1
orationes,ieiunia,eleemoſynas
venitur ad ſabbatiſmum mentis:vbi pœna iam facta quæ ſpectat ad pœnitentiam,id eſt,pax,quæ eſt quies,& ſabbatiſmus mentis,ſe oſculantur,id eſt,conueniunt. Et propter hoc ſequitur aperte in epiſtola: Eſa.lviij.cap.Si abſtuleris de medio tui catenam,ſcilicet peccatorum:& cætera quæ ibidem ſequuntur,tunc vocaberis ſabbatũ delicatũ,&c.quæ ibidem ſequuntur:& hoc idem dicitur in euangelio: Cum ſero eſſet &c. Mar.vj.cap.Vbi dicitur de diſcipulis laborantibus in mari,per quos pœnitentes deſignantur, quòd Dominus aſcendit in nauiculam cum eis:& ſtatim facta eſt tranquillitas:quia Deo præſente in corde hominis pacificatur
3 anima,& tranquillum fit ibi.Hoc † ſabbatũ licet habeat epiſtolam & euangelium, ſicut nonnulla alia per anni circulum: non tamen eſt cantibus officiatum:quia ſecundum quoſdam nondum erat ſolenni ieiunio deputatũ. Hodie verò ieiunamus,vt ad quietis æternæ ſabbarum perueniamus.

SVMMA.

1 Quadrageſimæ prima dominica:quæ dicitur quintana.Et cur dicta quadrageſima.ciúſq; introitus.nu.6.
2 Ieiunium, cur dimenſum quadraginta diebus.Et cuius exemplo.nu.3.
Pœnitentiæ fructus quis.
Ieiunij principiũ,interrumpit ordinem hiſtoriarum,in prima dominica quadrageſimæ.
Epiſtola Pauli: Hortamur vos,&c.militem Chriſtianum armat quatuor virtutibus cardinalibus.
Tentator cùm viribus, verſutia & fraude ſit homine ſuperior, quſ audeat homo certamen cum eo inire.
Tentatio eſt quadruplex.
Tentator,quotupliciter Dominum tentauit.
Miſſæ introitus,in prima feria primæ dominicæ quadrageſimalis.
Cruces quando velentur:& velum ante altare ſuſpendatur.

De *prima dominica quadrageſimæ.* CAP. XXXII.

IN hac dominica,in qua cantatur: Inuocauit me &c. incipit quadrageſima, quæ ſignificat tempus pœnitentiæ ſpiritualis: & † vocatur dominica quintana:quia quinta eſt à paſcha. Quid autẽ ſignificent quinque quadrageſimæ: dictum eſt in prima parte ſub titulo de picturis. Dictũ eſt autem quadrageſima,licet in ea ſint quadraginta duo dies,vſque ad paſcha.Primò, quia Eccleſia non curauit de duobus: quæ minutias nõ attendit:ſed ſummam numeri ponit: quãuis ſit parum plus vel minus. Secundò, quia quadrageſima non protenditur, niſi vſq; ad diem cœnæ Domini:quæ eſt dies abſolutionis.Nam per quadrageſimam bene obſeruatam & per veram pœnitentiã,peruenit homo ſpiritualiter ad cœnam agni.Vnde Apoc. Beatus,qui vocatus eſt ad cœnam nuptiarum agni:& ſecundum hoc ſolum ſunt quadraginta dies.¶ Tertiò,quia filij Iſraël laborãtes in deſerto,quadraginta annis cibati manna,per quadraginta manſiones venerũt in terrã promiſſionis: quo etiam exemplo, quadraginta diebus à delictis corporis abſtinentes, verbis vitæ reficimur,orationi vacamus:vt tandem per Ieſum Chriſtũ in terra viuentiũ introcamus ſicut illi,per Ieſum naue,id eſt, Ioſue in terram promiſſionis introducti ſunt.Ideò autem ſecundum Hier.ſunt in ea quadraginta duo dies: quia Dominus venit ad nos, per quadraginta

Apoca.9

Num.33

quadragintaduas generationes: computatis
Matth. 1 Ieconia patre,& Ieconia filio,& ipſo Domino.Sanè totũ tempus vitæ noſtræ quadrageſi
2 ma eſt.¶ Ieiunamus autẽ † quadraginta diebus, incipientes à præcedenti quarta feria. ¶ Primò,ſecundum Augu.quonia Matthæus quadraginta generationes poſuit. Ad hoc 6
enim Dominus ſuo quadragenario numero ad nos deſcendit,vt nos ad eum noſtro quadragenario numero aſcendamus:de cõſecra. diſtin.v.ieiuniũ.Secundò,ſecundum eundem, quia ad hoc, vt habeamus quinquagenariũ, quadragenario adijciendus eſt denarius.Ad hoc enim,vt perueniamus ad requiem beatã, oportet nos toto tempore præſentis vitæ laborare.Vnde & Dñs cũ diſcipulis quadraginta diebus manſit:& poſt decimam diem ſpiri 7
tum ſanctũ miſit.Ieiunamus ergo quadragin
Exo.24 3 ta diebus.Nam † & Moſes accipiẽdo legem ieiunauit quadraginta diebus: ſimiliter & Helias: Dñs quoq; noſter quadraginta diebus ieiunauit abſq; cibo:& hoc pro inſtitutione & exemplo.Vnde nonnulli vnam tantùm quadrageſimã obſeruant:illi verò pro merito ieiunauerunt.Communius tamen eſt tres quadrageſimas ſeruare, eò quòd Moſes,vt tradunt hebræi,ter aſcendens ad Dñm,ieiunauit:vel potius:quia tres in tribus leguntur ieiunaſſe quadragenis,ſcilicet Moſes,Helias, & Dñs.Quare autem quadragintaſex diebus ſumus in abſtinentia:dictũ eſt ſub præceden ti quarta feria.Conſiderandum eſt autẽ,quòd tempus quadrageſimæ,pœnitentiæ adſcribitur.Pœnitentiæ autem † fructus ſunt ieiunij,
4 vigilia,& aliæ carnis afflictiones:eleemoſyna corporalis & ſpiritualis:& alia miſericordiæ opera,oratio & deprecatio, & aliæ ſpecies contemplationis, fletus, lacrymæ,& alia
5 inſignia contritionis.Ideò de his & ſimilibus ad pœnitentiam pertinentibus, in nocturnis & diurnis officijs hac die,& ſequẽtibus legit & cantat Eccleſia copioſè. Et propter hoc, etiã hoc tempore dicitur regulariter octies in canonicis horis pſalmus ille pœnitentialis: Miſerere mei Deus &c. ¶ Et eſt notandum, quòd propter ieiunij principiũ † ordo interrumpitur hiſtoriarũ.Cum enim in ſeptuageſima & ſexageſima cantatũ fuerit de Adam:& in quinquageſima de Noë & Abrahã,in hac prima interponitur de fructibus pœnitentiæ: in ſecũda verò de Iacob:in tertia de Ioſeph: in quarta de Moſe. Antiquitus tres inſtituit Eccleſia ſexageſimas:de quo tactũ eſt in prima parte ſub titulo de eccleſiaſticis ſacramẽtis.Sanè,quia,vt dictũ eſt ſub quarta feria cinerũ,hoc tempus eſt Chriſtianæ militiæ:& in quo diabolus fortius contra nos inſurgit: ideò ne homo deſperet quaſi cõfortatiuum quoddam canit Eccleſia introitũ:† Inuocauit me &c.Quo audito, ſpe ſit homo fortis.Vnde dicit Apoſtolus:Spe fortes, in tribulatio- Rom. 11
ne gaudentes:& Eſa.xxx.cap.In ſilentio,& in ſpe erit fortitudo veſtra. Siquidẽ in his duobus conſiſtit tota fortitudo hominis ſpiritualis,ſcilicet in ſilentio,id eſt,à tumultibus ſeculi:nihil de his,quæ ſunt ſeculi appetẽdo,& in ſpe æterna deſiderando.per epiſtolã quæ incipit: Hortamur vos.ij.Corin.vj.cap. Armat Eccleſia † milites ſuos quatuor cardinalibus virtutibus.Primò,fortitudine,cum dicit:Ecce nunc tempus acceptabile:ecce nunc dies ſalutis &c.Quæ ibi de fortitudine dicũtur.& quia ſequitur: In omnibus exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros in multa patientia. ¶ Secundò, temperãtia,cum dicit: In caſtitate & ieiunijs multis.¶ Tertiò,prudentia,cũ dicit:In ſciẽtia, id eſt,prudentia.Sunt autem idem ſubiectio, ſcientia,& longanimitas:quia ſcientia & longanimitate ſcimus cõuerſari in medio prauæ & peruerſæ nationis:& bonitate & ſuauitate: quæ eſt in ſpiritu ſancto.hoc totũ pro eodẽ ſumitur.Sequitur:in charitate nõ ficta: quia omnia ſine fictione fieri debẽt.¶ Quartò,iuſtitia cũ dicit:Per arma iuſtitiæ à dextris,& à ſiniſtris.Poſt epiſtolam ſequitur reſponſoriũ: Angelis ſuis Deus mandauit de te &c. Vt ſic Pſal.90
ſecurè homo poſſit pugnare,ſequtur tractus: Qui habitat in adiutorio,in quo agit de tentatione. Tractus verò, Deo dicitur, quia ibi oſtẽditur q; hæc vita miſera diſtrahitur multis doloribus & laboribus.¶ Et † quia poſſet cõqueri aliquis de inæqualitate iſtius pugnæ: qa tẽtator potẽtiſsimꝰ eſt:vt habetur in Iob: Nõ eſt poteſtas ſub cœlo,q; ei valeat cõparari.Et ſapiẽtiſſimus:qa multa vidit.Et crudeliſsimꝰ:qa vt dicit Hie.Crudelis e ſt:& nõ mi Iob 41 Hiere.6
ſerebitur:homo autẽ infirmiſsimꝰ & ignorãs. & ideò in ipſo tractu ponitur ſolutio huiꝰ:qa ad hoc pmittit Deus inimicũ tẽtare,vt homo timeat,& ad Deũ cõfugiat: qa ſcit,& poteſt, & vult liberare:& ſic i ſe nõ ſperet:ſed i Deo q; pmittit,q; liberabit,ſi cõfugiat ad eũ.Vult ergo Deus,vt homo habeat timorẽ de inimico forti,& ſpẽ de pmiſsiõibus futurorũ,& de dilectione

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilectione Dei vehementissima:ergo sequitur,quòd vult eum protegere, quemadmodum gallina protegit pullos suos ex amore
Matt.23 vehementi:& est spes de custodia angelorū: homo autem si molatur inter duas molas,timorem,scilicet & spem,efficietur panis placens Deo:& sic vincet omnem † tentationē
9 siue sit leuis & occulta,quæ dicitur timor noctumus:siue leuis & manifesta: quæ dicitur 12
sagitta volans in die:siue sit grauis & occulta:quæ dicitur negotium perambulans in tenebris:siue sit grauis & aperta, quæ dicitur dæmonium meridianum.Hæc quatuor genera tentationum vincet,quilibet sic armatus: vt dictum est.Sed in euangelio non sunt nisi tres tentationes vbi dicitur:Ductus est Iesus in desertum &c.Matthæi iiij.cap.& comprehenduntur quandoque omnes tentationes sub quaternario: vt dictum est, quandoque sub ternario: vt in eodem psalmo inferius dicetur.A laqueo venantium, id est, ab opere malo:& à verbo aspero,id est,à peccato oris.
10 Tentatus † autem fuit Dominus à diabolo triplici tentatione, scilicet tentatione gulæ: cum dixit ei: Dic vt lapides isti panes fiant. Cupiditatis,scilicet cùm dixit:Hæc omnia tibi dabo:si procidens adoraueris me.Et inanis gloriæ,scilicet quando diabolus voluit eum deijcere de pinnaculo:sicut fecerat alios prædicatores multos:& vicit eum Dominus per authoritates sacræ scripturæ:quod significatum est in hoc, quòd Dauid lapidibus sumptis de torrente deiecit Goliam: docens nos
1.Reg.17 debere armari gladio verbi Dei: præter illa arma,quibus nos armat Apostolus in epistola hodierna:vt sic sufficienter ad pugnam armati simus. Potest etiam dici,quòd à principio septuagesimæ Ecclesia tot tribulationibus pressa desperans clamauerat: Circumdederunt me gemitus mortis,quasi à n..!'a parte euadere possit.In pri..cipio verò sexagesimæ,vbi etiam de hoc dictum est: & dicetur in quarta dominica:quasi posita inter desperationem, & spem clamauit: Exurge quare obdormis Domine.In principio quinquagesimæ iam desperans clamauit: Esto mihi Domine in Deum protectorem:imò deprecatiuam mutans in affirmatiuam dixit:Dux mihi
11 eris,& enutries me. † Nunc verò in principio quadragesimæ ostendens se exauditam
Esa.49. dixit: Inuocauit me: & ego exau.& epistola dicit:In tempore placito exaudiui te. In gra-

duali,datur nobis angelorum custodia.In tractu,diuina protectio:quia circundamur scuto veritatis.In euangelio,ad exemplum saluatoris ab hoste triumphus:cui dicimus:vade retro Sathanas.In offertorio etiam diuina protectio notatur,cum dicitur:Scapulis suis obumbrabit tibi &c.in postcommunione dæmonum subiectio:vbi dicitur: Super aspidem &
12 basiliscum.Ab hac die † vsque ad parasceuē, cooperiuntur cruces: & velum ante altare suspenditur:de quo in prima parte dictum est sub titulo de picturis.Hæc dominica priuilegiata est:quia est tanua & limes quadragesimæ:quæ repæsentat tempus, quo filij Israël morati sunt in deserto.Tria quidem fuerunt in populo Israël:quorum duo commemorauimus,scilicet peregrinatio,quæ fuit in Aegypto,quando Iacob & filij sui profecti sunt in Aegyptum:captiuatio,quæ fuit in babylone: & dispersio,quę fuit facta à Tito & Vespasiano per totum mundum: quam non commemorauimus: quia ab illa nunquam reuocabuntur:de qua dictum est:Tradam eos in manu,de qua non poterunt surgere.in hac dominica ad horas dicitur capitulum:Fratres hortamur,vos ne in vacuum &c.ij.Corin.vj.cap. & illud.Ecce nunc tempus.ij.Corint.vj.cap. & illud:In omnibus exhibeamus: ibidem.Et fit hodie statio apud basilicam Laterañ.quæ constructa est in honorem saluatoris,& plus quàm prophetæ Ioan.eò quòd officium hodiernum saluatoris nostri propheticè resonat felicitatem.

SVMMA.

1 Officium secundæ feriæ, primæ dominicæ quadragesimalis.
2 Tentator conatur auferre nobis considerationem cœlestium præmiorum,vt facilius in eius retia irrepamus.

De *secunda feria.* CAP. XXXIII.

POstquàm Dominus & † Apostolus armauerūt militem suū: non restat,nisi vt pugnet:quia hostes semper parati sunt. Quia verò per opera misericordiæ specialiter & maximè fit pugna ista: ideò de ipsis est feria ista quę agit de eleemosyna.Rursus quia onus pugnæ non libenter suscipitur,nisi intuitu præmij:ideò in hac secunda feria est introitus: Sicut oculi seruorū Psal.122
&c.Et Dominus in epistola:Ecce ego requirā

ouez

oues meas &c.quæ sumpta est de Ezechiele xxxiiij.ostendit præmium, cum dicit: Et pascam eas:qui enim pascit Dominum in paupere:& Dominus pascit eum:sicut ibi legitur in montibus Israël, in mansionibus æternis. idem habetur per euangelium:Cum venerit filius &c.Mat.xxv.ca. vbi dicitur: Venite benedicti &c.Esurijui, & dedistis mihi manducare. † Debemus autem habere oculum ad
2 ipsum non tantùm sinistrum, vt respiciamus pœnas æternas:& propter hoc bonum faciamus:hoc enim esset timor seruilis:sed etiam 1
dextrum:vt consideremus præmia:istum oculum vult nobis auferre diabolus: & nititur quantū potest:vnde j.Reg.xj.c.Rex Ammonitarum noluit inire fœdus cum Iabitis, nisi erueret eis dextros oculos.viij.q.j.deniq;. Similiter vult facere nobis diabolus: vt non simus apti ad pugnandum, sicut miles, qui non habet oculum dextrum. 1

SVMMA.

1 Feria tertia primæ Dominicæ quadragesimalis.& eius officium.
2 Cogitationes Domini, quales.

De *tertia feria.* CAP XXXIIII.

ERtia feria agit de oratione & sumitur introitus de psalmo,
1 qui est oratio: † Domine, refugium factus es nobis. Pugnamus enim orando. Vnde
Exod. 17 Iesus gnauē in eremo pugnabat & Moses orabat:meritò qui pugnabat,non deficiebat: quia ille orando vincebat.xxviij. dist. si quis vult.Epistola verò: Quærite Dominum &c. Esa. lv. c. docet nos orare: & inuitat nos ad orationem.Quærite Dominum, scilicet derelinquēdo vitia,& peccata:quia mitis est ad ignoscendum: non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ. Quæ verò sint cogita-
2 tiones eius, ostendit Hier. dist. † Ecce ego 1
cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.Si enim ex vero corde rogatur & quæritur,statim pacificatur quantuncunq; deliquerit in eum homo,& hoc dum inueniri potest, scilicet in præsenti. Ecce ostenditur effectus orationis:quia per eam homo Deo pacificatur: Idem etiam habetur per euangelium: Cū intrasset Mat.xxj.c. in quo dicitur: Postquàm eiecit ementes, & vendentes de templo:dixit:Domus mea, id est, homo in quo habitat: domus orationis vocabitur: in epistola monemur ad petendum, vt habitet in nobis:in euangelio:vt det nobis æterna gaudia.Cætera,quæ in graduali,in offerenda, & postcommunione cantantur, sunt quærentium Dominum orationes, & consolationes & gratiarum actiones.

SVMMA.

1 Feria quarta primæ Dominicæ quadragesimalis,est de ieiunio. Eáq; solennitas geminatur.num.1.Et eius officium duobus cōstat versibus.num.3.

De *quarta feria.* CAP. XXXV.

QVarta feria est de ieiunio: sed quia illa dies est septima à capite ieiunij. † Septimus autem numerus & septuagesimus idē significant. idem enim significat numerus multiplicatus & numerus multiplicans.Septuagesimus verò significat libe- Psal. 24
rationem à captiuitate: ideò in introitu qui est:Reminiscere &c.petit liberationem, scilicet quæ habetur per ieiunium:& in epistola & in lectione monemur ad ieiunium, exemplo Mosi & Heliæ.Lectio, quæ legitur propter ordines,sumpta est Exod.xxiiij. ascende ad me in montem &c. Epistola verò de tertio Reg.venit Helias &c.Quale autem ieiu- 3.reg.10
nium,debeat esse,scilicet spirituale monstratur nobis per ieiunium Mosi:vtilitas verò per Heliam.in azymo enim cibo peruenitur,vsq; ad montem Dei Oreb, id est,ad altitudinem mensæ illius,quando comedemus supra mensam patris Christi in regno suo.Per ieiunium quidem, ira Dei temperatur & mitigatur, quod ostenditur per euangelium Mat.xij.ca. Accesserunt ad Iesum &c.in quo habetur de Ninuitis:qui iram Dei temperauerunt per ieiunium suum. ¶ † Et nota, quòd in hac feria solennitas ieiunij duplicatur: quia ieiunatur tam ratione quadragesimæ,quàm ratione ieiunij quatuor temporum. Quia verò pœnitentium asperius ieiunantium corpora desiccantur,in his non habitat, sicut dicitur in euāgelio: Spiritus immundus, qui ambulat per loca arida,quærens requiem, & non inuenit. Corpora enim ieiunio desiccata fastidit. ideò ad ieiunia libentius appendenda,Mosi & He-

Universidad de Deusto
Biblioteca

liæ præmittuntur exemla,quorum vterq; in singulis lectionibus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunatis perhibetur. itaq; propter ieiunij geminationem, scilicet
3 † quadragesimæ & quatuor temporum, duo versus in graduali ponuntur.Ea quæ in introitu,graduali,tractu, communione & offerenda cantantur,sunt cõsolationes & orationes, vt ieiunantes à tribulationibus eripiantur, & ne his,qui ieiunijs affliguntur, inimici dominentur. Hæc quarta feria in hoc priuilegiata est:quia illi qui in sabbato sequenti ordinandi sunt, interrogantur de scripturis sacris, & examinantur:de quo & quare duæ lectiones leguntur ad missam, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus dictum est.

SVMMA.

1 Feria quinta primæ Dominicæ quadragesimalis,quem habeat Missæ introitum.
2 Confessio,est triplex.
3 Feria quinta primæ Dominicæ quadragesimalis, carebat olim proprio officio. Et quid hodie.
4 Euangeliorum & epistolarum varietas, vnde in diuersis Ecclesijs,quinta feria primæ Dominicæ quadragesimalis, fuerit profecta. 4

De *quinta feria.* CAP. XXXVI.

1 QVinta feria est de † confessione per quam etiam pugnatur, &
Psal.95 est introitus: Confessio & pulchritudo. † Est autem triplex
2 confessio,scilicet fidei, peccati,& humiliatis.Qui habet hanc confessionem, pulchritudo est in conspectu eius. In conspiciendo enim Deum, humiliamur nos, & Deo similes sumus imitando ipsum. Epistola verò,scilicet Orauit Esdras &c.sumitur de Esdra ix.c.In qua est oratio Esdræ,& con-
Dan.9 fessio,qui orauit sicut etiam Daniel orauit: Peccauimus,& iniustè egimus &c. Et per istã confessionem meruerunt remissionem peccatorum:& ita ostenditur effectus confessionis.In alijs Ecclesijs legitur epistola : Factus 2
est sermo Domini.Ezech.xviij.c.Quæ etiam loquitur de effectu confessionis. Euange. Egressus inde Iesus &c.Mat. xv.cap. Est de muliere Chananæa,quæ per confessionem fidei cum dixit:Domine adiuua me.& per confessionem humilitatis,cum dixit:Nam & ca-
Ioan.8 telli &c. meruit filiæ suæ sanitatem. & dictũ est ei: Mulier, magna est fides tua. Quidam autem legunt euangelium,in quo Iudæi gloriantes,quòd essent filij Abrahæ conuincuntur non esse filij Abrahæ: quia non faciunt opera eius: sed esse ex patre diabolo, eius opera faciendo.vel vt quibusdam moris est legitur euangelium: quod alij legunt feria quinta sequentis hebdomadæ de diuite, qui apud inferos cruciatur:patrémq; vocans, & deprecans Abraham,non vt filius exauditur. His consonat illud propheticum,quod in epistola præmittitur,quòd si vir iustus genuerit filium sanguinem effundentem, & vniuersa detestanda facientem, ipse quidem in iustitia sua viuet:filius autem eius, qui operatus est iniquitatem, morte moriatur. Cætera, quæ sunt in introitu,graduali, & offerenda, sunt laudes & orationes iusti. Communio:panis, quem ego dedero.Io.vj.c.Declarat:vnde iustus viuat,scilicet de carne Christi.¶ † Et attende quòd quintę feriæ propria olim non habebant officia:sed à dominicis æstiualibus officiabantur : & earum euangelia non sunt de ieiunijs instituta:sed de diuite & Lazaro & viduæ filio suscitato. † Olim etenim non ieiunabant: sed vt in dominicis solennizabant : sed postmodum à Greg. iuniore quadragesimæ fuerunt adiunctæ ieiunio, prout dictum est sub septuagesima & officiositate. Et inde est,quòd varietas epistolarum & euãgeliorũ in quintis ferijs reperitur. De hoc dicetur sub quinta feria sequentis hebdomadę.

SVMMA.

Feria sexta primę Dominicę, quadrag.& eius officium,tum euangelium. num.2.

De *sexta feria.* CAP. XXXVII.

IN sexta † feria, quæ est prima dies ieiunij, qui numerus est angelicus, petit Ecclesia liberari ab omnibus tribulationibus.Et est introitus de necessitatibus &c.Et fit hoc per angelos:& maximè per angelum magni concilij : & ideò legitur euangelium † Ioan.v.Erat dies festus &c. In In quo dicitur quòd angelus Domini descendit in piscinã & mouebatur aqua : & sanabatur vnus:ideò vnus, quia tantũ vnitas Ecclesiæ sanatur. Sed ne in contradictione peccemus,sicut Iudæi qui dicebãt istud prouerbiũ ironicè:Patres nostri mãducauerũt vnã acer- Hier.31
bã in deserto : & dentes filiorũ obtupescunt, id est,

id est,nos punimur propter hoc,quod nõ est
Exo.20 iustum:ideò legitur epistola de Eze.xviij.ca. Anima,quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris:nisi imitetur patrẽ in malitia.Vindicat enim Dominus iniquitatem patrum in filios,in his,qui oderunt eos:extrà de regu.iur. nili.j.q.iiij. per totum. 4

SVMMA.

1 Sabbatum primæ Dominicæ quadrag.& eius officium.num.2.5.
3 Genua quare non flectamus ante sextam orationem,in Sabbato primæ Dominicæ quadragesimalis.
4 Prædicatoris officium.

De *sabbato.* CAP. XXXVIII.

1 POsteà verò nõ restat,nisi sabbatismus. † Et est epistola de sabbato mentis. Fratres horta mur vos. Per sabbatum verò mentis, venitur ad sabbatum æternitatis : & ideò dicitur euangelium de transfiguratione Domini,in qua apparuerunt tantum Moses,& Helias, quorum exemplo
4 animatur Ecclesia ad ieiunium. ¶ † In missa huius diei lectio prima est : Orauit Moses. Deut. xxv.c. Secunda est : Dixit Moses filijs Israël enim ibidem xj.ca. Tertia est: Orationem faciebant ij.Machab.j.c. Quarta est.Mi
Dan.3 serere nostri.Eccle.xxxvj.c. Quinta est.Angelus Domini. De qua dictum est sub quarta feria tertiæ dominicæ de aduẽtu. Quia ergo pro ordinandis orat Ecclesia, cantat introitum:Introt in cõspectu &c. Et graduale: Propitius esto &c.Et protector noster aspice &c. Et conuertere Domine &c. Et dirigatur Domine oratio mea &c. Et ad Dominum, cum 2
tribularer clamaui, & exaudiuit me &c. Ad 4
quinq; lectiones flectit genua:vt quinq; sensus ordinandorum à Domino dirigantur.
3 † Quia verò diaconi & sacerdotes tanquam perfectiores æternis intendere tenentur:inde 2
est, quòd ante sextam lectionem, siue ante epistolam,non dicitur flectamus genua:sicut nec ante euangelium.Hoc etiam fit,propter reuerentiam Apostolicæ lectionis,& propter eandem etiam causam ad orationem super populum genua non flectimus:sed solùm caput inclinamus. Rursus quia multum valet deprecatio Ecclesiæ assidua : quis enim est, qui non audiatur in tribulationibus : idcireo quinto loco legitur lectio de tribus pueris de camino ignis liberatis, & sequuntur gratiarum actiones in cantico:Benedictus es Domine &c. Quia verò officium prædicationis etiam ad subdiaconum pertinet, idcirco sequitur epistola Pauli j.ad Thessal.vlt.c. Rogamus vos,corripite inquietos : consolamini pusillanimes &c.† Officium enim prædicatoris est alios corripere,& reliqua facere, quæ in epistola ipsa docentur : & ita epistola ipsa pertinet ad ordinatos saltẽ in sacris. † Deinde sequitur tractus : Laudate Dominum omnes gentes:laudate eum omnes populi : in quo omnes inuitamur ad Dei laudem : qui ministros suos sua misericordia confirmat. Tractus ergo & canticum : Benedictus es: sunt ordinatorum. Et quia sacerdotes in virum perfectum commutari debent, quorum ministerio panis & vinum transsubstantiantur in corpus & sanguinem Domini, inde est, quòd legitur euangelium de transfiguratione:Assumpsit Iesus Petrum &c.Mat.xvij. ca. Debent enim transfigurari, ita quòd in eis non appareat, nisi resurrectio Dei. Sed quia in præsenti vita sine tribulatione,aut vix, aut nunquàm esse possumus : & propterea semper ad Dominum clamandum est, inde est, quòd sequitur offertorium : Domine Deus salutis meæ &c. Et postcommunio:Domine Deus in te speraui &c.Priuilegia tum est hoc Psal.87
sabbatum:quia in eo ordines celebrantur.

SVMMA.

Dominica secunda quadragesimæ,non habet proprium officium.Et quare idipsum. Et eius graduale.& tractus.num. 3.
Benedictio, quotuplex.
Rebecca,gratia interpretatur:

De *secunda dominica quadragesimæ.* CAP. XXXIX.

HAec secunda dominica †instituitur dominica vacat, pro eo, quòd proprio caret officio: ideò autem caret proprio,quia cum in præcedenti hebdomada occurrant quatuor tempora : in quorum fine ordines celebrantur : habebat antiqua Ecclesiæ institutio,vt post finem diei sabbati inciperet officium ordinũ:& in die dominica terminaretur : & ita officiũ, quod in fine diei sabbati incipiebatur,vsq; in diẽ dñicã protẽ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

debatur:& sic tunc ipsa dominica proprio carebat officio.lxxv.dist.quod à patribus.extrà de tempo.ordi.literas. Verùm, quia difficile erat à sexta feria,vsq; in diem dominicam nil comedere:factum est, vt in sabbato ordines celebrentur: & in die dominica, quæ vacat ofticio, officium quartæ feriæ præcedentis repetatur. Potest etiam dici, quòd Ecclesia suspendit organa sua in hac dominica: quæ est quinta à septuagesima, ad similitudinem populi,qui existens in captiuitate nec altare, nec templum habuit:imò organa sua suspendit:quare proprium non habet officium. Sicut autem dominica ista vacat ab officio proprio:ita & omnes quintæ feriæ quadragesimæ,quondam proprio carebāt officio :prout sub quinta feria dicetur.Et attende,quòd hęc dominica vacat solùm cantu diurno, nec vacat omni officio, nec euangelio : & ideò solum in graduali debet intitulari dominica vacat:& non in antiphonario nec in euangelio, & in quibusdam Ecclesijs dicitur euangelium:Egressus: quod dictum est in proxima quinta feria.in alijs:Assumpsit Iesus Petrum. Verùm in præcedenti dominica dictum est, quòd in ipsa dominica armauit Dominus miliciam suum,quatuor cardinalibus virtutibus: & gladio verbi Dei. Sed quia vt præmissum
2 † est in secunda feria pugna non libenter suscipitur,nisi præmium ostendatur: ideò agitur in hac secunda dominica de benedictione:quæ est quintuplex, scilicet benedictio liberationis, gratiæ, augmenti gratiæ, contemplationis, & gloriæ. Quia verò benedictio illa impetratur per orationem:ideò dominica ista consistit in oratione:vnde dicit in introitu:Reminiscere miserationum tuarum Domine,&c.petens cantu lugubri liberationem à vitijs,& peccatis &, spiritibus immundis.Hæc est prima oratio, & prima Dei benedictio, scilicet liberationis. In epistola verò, quæ est,Rogamus vos &c.j.ad Thess.iiij.petit sibi dari secundam benedictionem,scilicet gratiæ siue gratiam ad bene ambulandum, & bene agendum, dicens: Hæc est enim voluntas Dei,vt dignè ambulemus:vt sciat vnusquisq; vas suum possidere in sanctificationē, scilicet vt sit cœleste corpus,& cœlestia appetat:& in honorē, scilicet vt sit Deo dignum templum:quia sedes Dei & templum spiritus sancti, sunt nostra corpora:vt ait Apostolus. Omnis qui castè & piè viuit, templum Dei est:& spiritus sancti sedes. Et in hac sola dominica idem est † graduale, & tractus, eò quòd ipsa tota consistit in oratione liberationis.Oratio exprimit laborem & plāctum: quę duo significantur in graduali & tractu. Est autem graduale:Tribulationes &c. Tractus est:De necessitatibus &c.Alij autem dicunt tractum,Dicit Dominus mulieri:qui est Mat.xv.c.Tertia benedictio, est benedictio augmenti gratiæ. Quarta contemplationis. Quinta,benedictio gloriæ. Quia verò benedictiones huiusmodi non habentur vel conseruantur sine magna lucta, ideò in nocturno officio de luctа Iacob cum angelo, & in vtero agitur: vt exemplo Iacob supplantemus fratres nostros malos,scilicet si quid nobis inferunt iniuriæ dissimulantes: & fit pugna ista in vtero Rebeccæ,id est, Ecclesiæ. † Rebecca enim gratia iterpretantur.In primo responsorio in nocturnis agitur de augmento gratiæ. Dixit enim Isaac ad filium: Gen.27
Tolle arma tua, pharetram & arcum extra. Arma prædicatoris sunt sacræ scripturæ,quæ dicuntur pharetra: quia de eis sumuntur sagittę ad percutiendū diabolum.Iacob igitur, id est, verus prædicator venatur, & interficit homines bona venatione & interfectione, scilicet per arcum sacræ scripturę,& in se occidit bestias, id est, vitia & peccata, scilicet porcum luxuriæ &c. & tunc cœnat cum eo Isaac,id est risus, scilicet Dominus qui delectatur in talibus.Sunt enim ei delitiæ cœnare cum talibus: vnde secundum responsorium est:Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, id est paradysi:hoc etiam est id, quod suprà dicit Apostolus:vt sciat vnusquisq; vas suum possidere in sanctificatione & honore. Sequitur versus:Qui maledixerit ei, sit ille maledictus.Omnes enim, qui populo Christiano inuiori maledicunt,maledicti sunt, vt Iudei, Gentiles & alij. ¶ In tertio responsorio dicitur:Det tibi Deus de rore cœli,& de pinguedine terræ abundantiam. Esto Dominus fratrum tuorum: seruiant tibi tribus & populi:hæc benedictio datur Ecclesiæ, vt omnibus dominetur.Ista verò tria responsoria sunt septimi toni,ad significandum,quòd ipsa Ecclesia impetrat nobis gratiam septiformem spiritus sancti.¶ In secundo nocturno,in quibusdam Ecclesijs est responsorium:Si Dominus &c in cuius versu dicitur: Iacob erexit in titulum lapidē,oleum fundens desuper.quod nos facimus, cùm imitatione Christi, bona agimus.Vngimus enim eum per fidem, cùm ipsum hominem plenum gratiæ esse credimus, & duo responsoria sunt de primo & vnum de sexto tono:quia de Christo agunt, qui est principium, & finis,& in sexta ætate vnctus fuit oleo lętitię præ participibus suis.
Psal.44 In septimo verò responsorio orat Iacob: Erue me de manu fratris mei: quia valde eum timeo. Valde enim debet timere sanctus, ne corrumpatur à malis. In octauo responsorio agitur de benedictione contēplationis.Vnde ibi loquitur de lucta Iacob cum angelo:quia 1
per orationem debemus luctari cum Domino, donec habeamus statum contemplatio- 2
nis.Et dixit ei angelus: Dimitte me, aurora est,id est, satis habes fidem, vel charitatem, vel gratiam.Nec debemus dimittere donec 1
de luctatione contra vitia faciat nos contemplatiuos:quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc autem videtur sine nubilo peccati: Vnde in nono responsorio dicit Iacob:Vidi Dominum facie ad faciem,id est sine nubilo peccati, non 2
sine velamine creaturarum. Hac ratione Ecclesia Parisiensis dicitur legere hac die euangelium de transfiguratione:quæ est benedictio gloriæ.Et ita patet,quòd habita benedictione liberationis gratiæ,& augmēti gratiæ & cōtēplationis, & cōsiderato prēmio glorię libenter & fortiter pugnant milites Christi. 3

SVMMA.

1 Feria secunda secundæ Dominicæ quadragesimalis.& eius officium.

De *secunda feria*. CAP. XL.

1 SEcunda feria est de oratione: vnde in epistola, quæ incipit: Orauit † Daniel &c.Dan.ix.ca. ostenditur quantum valet oratio cum ieiunio. Daniel,id est, vir desideriorum,orauit pro populo suo, & abstinuit à regalibus cibis:& vsus est legumi nibus:& ideò exaudita est oratio eius,sicut ei dictum est ab angelo.Sed quia nil valet oratio,nisi quæ sit in cognitione Dei.ideò sequitur euangelium Ioan.viij.Ego vado,& quæritis me,& non inuenietis:dicit Dominus Iudæis: & iterum: Ego sum desursum &c. ego non sum de hoc mundo:& non cognouerunt eū. 1
& ideò adhuc manent in peccatis suis.Ibi dicit Dominus spirituales à carnalibus,id est,

aquas,quæ sunt sub firmamento ab his, quæ sunt super firmamentum:& ita huic secundæ feriæ competit opus secundę diei:& ideò introitus est, de secundo tono. Carnales enim nō possunt orare Deum:quia non cognoscūt eum.Nam qui in carne sunt,Deo placere nō possunt.lxxxij.distin. proposuisti.Nempe ea, quæ in introitu,graduali, offerenda, & communione cantantur,sunt orationes, consolationes, & laudes conuersæ gentilitatis, cui Dominus exhibuit intellectum.

SVMMA.

Feria tertia, secundæ Dominicæ,quadragesimalis.Et eius officium. Et num.3.
Ieiunium laudabile.

De tertia feria. CAP. XLI.

TErtia feria est de † opere diei tertiæ, quod est:congregentur aquæ omnes in locum vnum, & terra fructificet. Hoc fit, quando homo non curat de voluptatibus carnis, & ieiunat per charitatē. Ieiunium laudabile est, vt homo † non sit multum curiosus de cibo corporali, vt dicitur in euangelio:Nolite soliciti esse solicitu- Luc. 10
dine,scilicet suffocante:sed solicitudine prouidentiæ possumus & debemus :ideò introitus:Tibi dixit cor meum, exquisiui te, & est tertij toni propter opus tertię diei.In epistola verò: † Factus est sermo Domini &c. iij. Reg.xvij.c. hortatur Ecclesia, vt non simus multū soliciti:& hoc propter Heliā, qui passus est à vidua Sareptena, & à coruo: & ipse etiam pauit viduam,dicens:Non deficiat farina hydriæ,id est, gratia de corde & oleum de lychito,id est gratia seu vnctio spiritualis desuper.Hoc idē hortatur per euangeliū:Super cathedra Mosi &c.Mat.xxiij.c.vbi sequitur:Vnus est magister vester: & vnus est pater vester, qui in cœlis est, qui habet curam de omnibus. Rursus Sareptena mulier in introitu affectum ad Christum ostendit dicens: Tibi dixit cor meū.In graduali se ipsam cōsolatur & hortatur dicens:Iacta cor tuū.in offerēda misericordiā petit.in cōmunione, quasi secura se mirabilia narraturā promittit,dicēs: Miserere mei Deus,& narrabo mirabilia tua.

SVMMA.

Feria tertia quarta Dominicæ secundæ quadragesimalis, est pœnitentiæ dies. Et Missæ introitus.num.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De quarta feria. CAP. XLII.

QVarta feria est de † pœnitẽtia: quæ feria est dies pœnitentiæ, in illa enim traditus est saluator & ostenditur in epistola: Orauit Hester &c. Hester xiij. c. quantum eam oratio faciat efficacem. Per orationem Hester, quę cum regina existeret, induta fuit cilicio, impetrauit suspensionem Aman in patibulo, quod parauerat Mardocheo. Quia verò pœnitentia concipitur timore iudicij: ideò de psalmo pœnitentiali, qui intitulatur per octauam resurrectionis, scilicet Domine, ne in furore, sumitur introitus:
2 † Ne derelinquas me &c. quia verò non valet pœnitentia, nisi imitetur Christum, ideò
3 sequitur euangelium: Ascendens Iesus &c. Matth. xx. c. de cruce Christi: vt habetur: Ecce ascendimus Hierosolymam: & sequitur ibidem de filijs Zebedęi, qui petierunt, vt vnus
4 sederet à dextris, & alius à sinistris, & dixit eis Dominus: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum &c. qui nõ bibit de calice gloriæ: & postponit se Christus Apostolis in exemplum, qui de hoc irascebantur.

SVMMA.

1 Feria quinta Dominicæ secundæ quadragesimalis. Et officium. num. 2. 3.
4 Feriæ quintæ in quadragesima, olim carebant proprio officio.
5 Gregorius, ieiunium instituit, & officium quintæ feriæ quadragesimalis.

De quinta feria. CAP. XLIII.

QVinta † feria est de piscibus & auibus, id est, de non confidentibus in Domino: & confidentibus in homine: de quibus habetur in epistola: Maledictus homo, qui confidit in homine. Hier. xvij. ca. & ponit carnem brachium suum &c. & post Benedictus vir, qui confidit in Domino. Et hæc ostenduntur per euangelium: homo quidam &c. Luc. xvj. quod est de diuite & Lazaro. Diues enim nõ confidebat in Dño: & ideò in inferno positus est. Pauper verò confidebat: & ideò in sinu Abrahæ requiescit. In offertorio: Precatus est Moses &c. ostenditur, q̃ oratio iusti efficax est. Moses enim erat ouis, quia mãsuetissimus hominũ fuit: & est forma ieunij: & placationẽ impetrauit super iram, qua Dominus iratus erat Iudæis propter vitulum cõflatilẽ.

¶ † Rursus quoddam hodie legitur euangelium, in quo docet Dominus non in hominis, sed solius Dei testimonio confidendũ: de seipso enim loquẽs ait secundũ carnis fragilitatem: Si ego testimoniũ perhibeo de memetipso, testimoniũ meũ non est verũ: & infrà: Ab homine testimoniũ non accipio: & infrà: habeo testimoniũ maius Ioãne. His consonat præmissa lectio de Hiere. Maledictus homo, Ioan. 8 Hier. 8 qui confidit in homine &c. Et infrà: Benedictus vir, qui confidit in Domino. Confidens igitur orat in introitu, & in graduali: & etiam in offerenda in persona Moſi, in qua fit verborũ repetitio: quia sæpe ad Dominũ pro populo intercessit. De hoc etiã dictũ est: sub secunda dominica post epiphaniam. Cõmunio: † Qui manducat. Ioan. vj. c. ostendit quid vtilitatis proueniat confidenti, scilicet quòd in Christo maneat: & Christus in eo: & hæc cõmunio bene congrueret sabbato, ante dominicam palmarum. ¶ † Notandum autẽ est, q̃ sicut præcedens dominica vacat ab officio, prout ibi dictum est: ita & omnes quintæ feriæ in quadragesima quondam proprio carebant officio, excepta fortè quinta feria cœnę Domini. Illa tamen mutuat introitum à tertia feria illam præcedenti. Nam sicut quælibet quinta feria authoritate Melchiadis Papæ, de consec. dist. iij. ieiunium. soluta erat à ieiunio: ita & ab officio. Vnde beatus Greg. nullũ in quinta feria instituit officium: nihilominus tamen horę & matutinæ ac vespertinum officiũ cantabãtur. Vnde necessarium erat, vt super: Benedictus, & Magnificat, antiphonæ de euangelijs aliorum dierum sumptæ dicerẽtur. † Sed Greg. ij. instituit ieiunium & officiũ quintæ feriæ: ea tamẽ quæ prius instituta erant de matutinis & vespertinis officijs, non mutauit. Inde est q̃ antiphonę quæ cãtantur super Benedictus & Magnificat, in quintis seriis, nõ cõsonãt euãgelijs illius diei: de hoc in quinta feria precedentis hebdomadę dictũ est.

SVMMA.

Feria sexta Dominicæ secundæ quadragesimalis, ad patientiam, & mansuetudinem hortatur. Et eius officium. num. 2.

De sexta feria. CAP. XLIIII.

SExta feria † agit de opere sextę diei, in qua factus est homo, & hortatur nos Ecclesia ad mãsuetudinem & patientiam: vt omnẽ iram quod

iram dicitur cordibus nostris remoueamus: & hoc exemplo Ioseph, & Christi. & epistola. Dixit Ioseph. Gen. xxvj. c. de Ioseph, qui multa passus est à fratribus suis: & tamen sublimatus est, velint nolint. † In euangelio: Mat. xj. monemur ad prædicta exemplo Christi. homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, id est, iudaicum populum per doctrinã legis, ad vltimum misit filiũ suum, ad cultores vineæ: ad quos prius miserat seruos, quem interfecerunt. Per hoc autem, scilicet mansuetudinẽ & patientiã satiabimur in futuro: vnde introitus est: Ego autem cum iustitia apparebo in conspectu tuo: satiabor dum manifestabitur gloria tua. Ad tolerandas etiam persecutiones, propter iustitiam, hortatur in graduali: Ad Dominum cum tribularer. & in offertorio: Domine in auxilium, & communione: Tu Domine seruabis.

Psal. 16 Psal. 118 Psal. 11

SVMMA.

1 Sabbatum secundæ Dominicæ quadrag. quid agat. Fiũ sq̃, officium. num. 2. 4. 5.
3 Peccator, hœdo comparatur.

De Sabbato. CAP XLV.

SAbbatum agit de cõuersione vel cõfessione: per † quæ cessat homo ab opere seruili: & sic sabbatizat, & recipit benedictionem à Domino, qui benedixit diei septimo. Ad hoc autem instruimur per legem Domini, & gratiã spiritus sancti: vnde introitus est de lege: † Lex Domini &c. & est primi toni: quia conuersio ad Deum, est principium bonæ vitæ: vnde sequitur: conuertens animas. Sequitur: iustitiæ Domini rectæ lætificãtes corda quia dant sabbatũ spirituale: & hæc principaliter habentur per gratiam. quod ostenditur per epistolam: Dixit Rebecca &c. Gen. xxvij. ca. In qua habetur quòd Rebecca monuit Iacob, vt afferret patri suo Isaac duos hœdos. Per Rebeccam gratia Dei intelligitur: quæ nos monet, & inspirat nobis † Deo abominationẽ de peccato & cõfessionẽ: quę per hœdos designatur. Hœdus enim animal fœtidum est: & habet carnes sapidas. Cur enim homini fœtet peccatũ suũ vt confitetur illud: quod valde placet Deo & angelis eius: quia gaudium est angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiã agente. ¶ Sequitur autẽ in epistola: De rore cœli, id est, de gratia cœlesti: & de pinguedine terræ, id est abũdantia tẽporaliũ sit benedictio tua: & præponitur de rore cœli: quia bona spiritualia præponuntur tẽporalibus: & postea sequitur de pinguedine terræ: quia primũ quærite regnũ Dei: & hæc omnia adijciẽtur vobis. Bona enim omnia habẽt: vnde Apostolus: Tanquã nihil habẽtes: & omnia possidentes: extra de priuile. nimis. Mali similiter petunt benedictionẽ, qui per Esau designantur: sed quia ipsi præponunt tẽporalia spiritualibus, dicitur eis: De pinguedine terræ & de rore cœli erit benedictio tua. Etsi enim habeãt aliqua spiritualia, tamen eis præponunt tẽporalia. Sequitur responsorium: Bonũ est confiteri Domino &c. q. d. Ecclesia: ex quo per conuersionẽ & confessionẽ peccati, & reprobationem habetur benedictio, & tẽporalia & spiritualia. Bonũ est confiteri Domino: Itẽ habetur in euangelio Luc. xv. † Homo quidã habuit filios duos: & petijt vnus dicens: da mihi partẽ hæreditatis, quæ me contingit: & diuisit illis substantiã suam. Et pòst, ille consumpsit omnia: postea fuit tanta fames in terra, ad quam venit vt cõpelleretur fame esse porcarius, id est subulcus: & dixit reuersus ad se: Quanti mercenarij &c. Quando enim homo omnia bona sua amisit, per peccatum non habet quid comedat: & permittit ita Deus ipsum cadere: vt arguat eum malitia sua: vt legitur Hier. ij. circa medium: & moriatur fame: & dicat quot sunt, scilicet in Ecclesia, qui habent iucunditatem mentis: & ego fame pereo: Reuertar in domum patris mei. vnde in Exod. ix. habetur, quòd Aegyptij compellebant filios Israël exire de Aegypto: tunc recipitur & datur ei prima stola, id est gratiam: & ita in euangelio habetur de conuersione. Rursus tam in euangelio vbi habetur de duobus filijs, quàm in epistola, vbi agitur de Iacob & Ioseph duorum populorum: iudaici, videlicet & gentilis significatio continetur. Iudaicus gratiam spiritualem amittit: gentilis verò conuersus ad pœnitentiam, de lege Domini, in introitu gloriatur & cantat. In graduali verò Domino confiteretur & laudat: in offerenda, oculos suos petit illuminari, ne dormiat, vt inimicus non præualeat ei. ¶ † Et attende, quòd rationabiliter in secunda quadragesimæ hebdomada legitur euangelium de filio prodigo reuertente ad patrem: quia gentilis populus per doctrinam legis & euangelij, ad Creatoris cultum reuertitur: & quinis

Mat. 46 2. Cor. 6 Psal. 9

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitens per fidem & operationem, vel per duo præcepta charitatis Domino reconciliatur. Communio est. Oportet te. Lucæ. xv.

SVMMA.

1 Dominica tertia quadragesimæ, est confessionis. Et eius officium. num. 5.
2 Confessio, est duplex.
3 Ioseph, Christum refert.
4 Confessio, qualis esse debeat.

De dominica tertia quadragesimæ. CAP. XLVI.

1 TErtia† dominica est confessionis & quarta refectionis: sicut enim suprà dictum est: Dominus in prima dominica quadragesimæ armauit militē suum: in secunda ostendit ei præmium. amodò ergo non restat, nisi vt ostendatur via: quia per confessionem & refectionem illuc venitur. Est ergo dominica ista confessionis. Est autē
2 † duplex confessio, scilicet peccati & laudis, quas habere debet homo: Per humilitatem enim confessionis expectat homo à Deo omnia, quæ expectat, scilicet liberationem & donum gratiæ: & omnia alia bona: vnde in-
Psal. 24 troitus: Oculi mei semper ad Dominum, &c. & est septimi toni: quia per septiformem gratiam spiritus sancti euelletur homo de laqueo diaboli: per confessionem enim scrutātur mala: & ideò fit statio ad sanctum Laurentium, qui per confessionem liberatus est. Hæc humilitas liberauit Ioseph, de manibus fratrum suorum, & de carcere: & ideò cantatur de ipso in officio nocturnali. Adhuc dominica ista, sexta est à dominica lxx. & sexta feria Dominus crucifixus est: & ideò fit mentio
3 † de passione Domini: quæ per Ioseph significatur: & ira etiam ipsi dicti competunt quæ dicuntur. Nam Christus per humilitatem liberatus est ab insidijs fratrum suorum, id est, Iudæorum, & exaltatus est in tota Aegyto, id 5
est in mundo: & ita quæ literaliter acta sunt circa Ioseph, spiritualiter sunt facta erga Christum. & nocturnum officium ordinem comitatur historiæ. Cùm enim in præcedenti dominica cantatum fuerit de Iacob, in hac succinitur de Ioseph: qui venditus à fratribus, illos in fame ditauit: & Christus à Iudæis crucifixus, sua morte humanum genus redemit: & redimendo à dæmonio liberauit: prout in
4 euangelio legitur hodierno. ¶ † Cæterùm qualis debeat esse confessio, ostendit Apostolus in epistola: Fratres imitatores mei estote &c. ad Ephe. v. c. Primò enim esse debet in humilitate, scilicet vt humiliemur nos Deo: & ita in nouitate vitæ ambulemus. ¶ Secundò, in perseuerantia, scilicet vt homo non redeat ad vomitum: & vt infamia peccati remoueatur. Vnde dicit: Fornicatio autem & immunditia, nō nominentur in vobis &c. hoc fit per perseuerantiam in bona vita. Ad hoc idem hortamur in euangelio, in fine, in quo ostenditur, quòd gratia expellit peccatum. Erat inquit Iesus eijciens dæmoniū &c. Luc. xj. c. & Mat. xiiij. Iesus, id est gratia. iste idem dæmoniacus cæcus dicitur à Mat. & Beda. Cæcus inquit, Beda videt: mutus loquitur: possessus à dæmonio, liberatur. & cùm eiecisset dæmonium locutus est mutus: quia quando data est homini gratia, confitetur, & loquitur in confessione. Postmodū ostēdit Dominus stabilitatem regni sui, per indicium charitatem: & instabilitatem regni diaboli. Omne (inquit) regnum in seipsum diuisum desolabitur: & sic regnum diaboli & suorū, qui diuisi sunt à Deo, destruetur. Sed regnum Dei manet in æternum: & ita inuitat omnes homines ad regnū suū, quod manet. Propter hoc debet homo perseuerāter agere opera confessionis: quia per ea habebitur regnū cœlorū: & ideò responsorium: Exurge Domine, non præualeat homo, id est, diabo- Psal. 9
lus, qui nobis intendit auferre regnum cœlorum. hoc igitur intendit Ecclesia, vt simus perfecti in confessione: & similiter perfectè moriamur peccatis: per bonam vitam etiam infamia peccati deleatur, sicut dicit Dominus per Esa. Perdam Babylonis nomē. Hoc dicit, Esa. 14
quia gratia expellit peccatū & infamiā. Sequitur & reliquias, germen Babylonis ciuitatis, id est, memoriam delectabilem: vt, scilicet homo doleat, quando ad memoriam reducet. ¶ † Rursus, quia sicut in euāgelio dicitur: Surdus audiuit: & mutus verba Dei narrauit: ideò dicitur in introitu: Oculi mei semper ad Dominum: & ne iterum deficiat, misericordiam implorat, subdens: Respice in me: & in graduali. Exurge Domine. Deinde vox quondam muti facta fœcunda: cuius os aperuit sapientia, preces suas ingeminat: & decenti si- Psal. 18
militudine in tractu perorat dicens: Ad te Domine in offerenda iam loquens prædicat iustitias Domini rectas: eò quòd à se humiliato

dæmonium exierat: sed ad Iudaicum populū superbientem spiritus immundus redierat. In communione de muto factus orator gratulatur: quòd sicut passer inuenit sibi domū,
Psal. 83 & turtur nidum.

SVMMA.

1 Feria secunda dominicæ quadragesimalis, quid designet. Et eius officium. nu. 2.
2
3 Iordanis quid, mysticè.

De secunda feria. CAP. XLVII.

1 IN dominica præcedenti dictum est, quòd Dominus saluat per confessionem in hac verò secunda feria, ostenditur † quòd Dominus saluat per baptismum. Sed quia baptismus datur per trinitatem, ideò de †
2 trinitate est introitus: In Deo laudabo verbum: &
Psal. 55 ponitur ibi ter hoc nomen Deus: & est de tertio tono, quod totum contingit, propter
3 hoc quod loquitur de trinitate. Epistola verò: Naaman princeps &c. quæ est iiij. Reg. v. cap. est de Naaman, quē misit rex Syriæ Dominus suus ad Helisæum, vt sanaret eum: & præcepit ei, vt in Iordane se lauaret septies, & fieret eius caro sicut caro pueri: & ita factum
3 est. † Iordanis interpretatur descensus humilitatis in qua Ecclesia mundari petit: & hoc facit ad præceptum Domini, quærens per humilitatem salutem in aqua: quæ est inferior creatura. Postmodum sequitur responsorij: Deus laudem meam ne tacueris: in quo Ecclesia humiliat se per confessionem: & est tertij toni ratione prędicta. In euangelio verò: Dixerunt Pharisæi ad Iesum. Luc. v. Ostendit Dominus, quòd non sunt missi prophetæ nisi ad humiles, sicut Helisæus ad Naaman, & Helias ad viduam: & ostendit superbiam Iudæorū. Posteà dicit: Iesus autē trāsiens per mediū illorū ibat: ad significandū, q̄ humilis quicquid sibi fiat, viam iuam nō deserelinquat.

SVMMA.

1 Feria tertia, tertiæ Dominicæ, in quadragesima, & eius officium. & nu. 3.
2 Dæmones, creditores & exactores nostri.

De tertia feria. CAP. XLVIII.

1 TErtia† feria est de oratione & misericordia, per quæ etiam saluat Dominus. Vnde introitus est:
Psal. 21 Dum clamarem ad Dominū. Epistola verò: Mulier quædam &c. est iiij. Regū iiij. cap. de vidua cuius filios creditor in seruitutem redigere cōtendebat: & eius vasa oleo repleuit Helisæus, dicens ei, quòd de parte olei redderet debitum, quod debebat: & de reliquo ipsa, & filij sui viuerent. Vidua est Ecclesia, cuius sponsus Christus non est præsens corporaliter, siue visibiliter, quæ venit ad
2 Christum. creditores † sunt dæmones: vnde diabolus exactor dicitur, quòd pecuniam suā, id est, immunditiam à nobis exigit, cum vsuris. Vnde Esa. xiiij. cap. Quando cessauit exactor, quieuit tributum. Sed Christus per opera misericordiæ liberauit nos ab huiusmodi creditore. Et petitur huiusmodi liberatio in
1 responsorio: Ab occultis meis munda me Do- Psal. 18
mine. Euangelium verò quod est Matt. xviij. cap. est de misericordia, scilicet si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Si ignorat, doce. Si pœnitet, dimitte: non dico septies: sed etiam septuagesies septies, id est, quoties peccauerit, dimitte. ¶ Rursus † vidua pro filijs
Psal. 15 ad Helisæum orans dicit in introitu: Ego clamaui. & in graduali: Ab occultis. Demum
Psal. 117 precibus exaudita gratias agit in offerenda:
Psal. 10 Dextera Domini. Et docet in communione: Domine quis &c. quales se debeant exhibere: qui volunt oleum misericordiæ, scilicet qui volunt requiescere in monte, ingrediantur sine macula, & operentur iustitiam.

SVMMA.

1 Feria quarta dominicæ tertiæ, in quadragesima: & officij ratio.

De quarta feria. CAP. XLIX.

1 IN quarta † feria agitur de impletione mandatorū, per quam Dominus etiam saluat. Sed quia per gratiam est impletio mandatorum, ideò est introitus: Ego autem in Do- Psal. 30
mino sperabo: & est primi toni, ad ostendendum, quòd spem debemus ponere in solo Deo. Epistola verò: Honora patrem &c. est de Exo. xx. cap. in qua sunt instituta vel distincta præcepta Domini: honora patrem & matrem &c. In responsorio verò petitur gratia: in quo ostendit homo infirmitatem suam dicens: Miserere mei Deus: quoniam infirmus sum: quasi diceret: nō possum per me adimplere mandata. In euangelio: Accesserunt ad Iesum &c. Marth. xv. cap. redarguit Dominus iactantiam Iudæorū, qui magis inhærebantur traditionibus hominum, quàm Dei: & reprehendebant discipulos Domini de traditioni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

but legis vel seniorum.Quibus Dominus dixit:hypocritæ &c.non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem,& ostendit per quæ saluamur & iustificamur. In hac quarta feria: fit primò scrutinium,prout in proxima quarta feria dicetur.

SVMMA.

1 Feria quinta tertiæ dominicæ,in quadragesima quid referat.& quòd varium habeat officium.& nume.2.

De quinta feria. CAP. I.

IN quinta feria † ostendit Ecclesia non esse salutem nisi à Domino:& maximè per virtutes: vnde introitus est: Salus populi ego sum,&c.& est quarti toni propter quatuor cardinales virtutes.Epistola verò:Factum est verbū &c.est de Hiere.vij.cap.vbi dicitur:bonas facite vias vestras,& studia vestra:& hoc propter bona opera virtutū:& reprehenduntur Iudæi,qui credebāt se nō posse damnari: quia habebant Domini templum, & omnes alios damnatos esse dicebant: vnde sequitur
Psal.144 responsoriū:Oculi omniū.ostendens,quòd in solo Deo sperandū est.Euangeliū verò:Surgens Iesus Luc.iiij.ca.est de sanatione socrus Petri:per quod ostenditur quòd in solo Deo sperandum est:quia ab ipso & per ipsum salus
2 mentis & corporis est. † In alijs verò Ecclesijs legitur euangelium sequentis dominicæ: Abijt Iesus &c.& aliter incipit operaminiin quo improperat Dominus turbæ,quòd magis curabāt de salute corporis,quàm mentis: quoniā voluerūt eum facere regem post miraculū factum de saturatione quinque millium hominū de duobus piscibus & quinque panibus:& hortatur eos,dicens: Operamini non cibū qui perit:sed qui permanet in vitam æternam.Cui cōgruè præmittitur præmissa lectio Hiere.vbi Dominus promittit se habitaturū cum eis:& sic quasi regem futurū eorum,qui talem cibū fuerint operati:vt calumniam nō faciant innocentem &c. Sanguinem non effundant &c. Rursus introitus,scilicet: Salus populi:vox est Domini, populum cōsolantis:graduale,offertorium,& cōmunio,voces sunt populi,de regis gratia confidentis.In hac autem quinta feria,in qua agitur de salute,fit statio ad sanctos Cosmam & Damianum,qui medici fuerunt:& homines corporaliter & spiritualiter sanabant: ideò de ipsis fit mentio in collecta.

1 2 3 5 6 1

SVMMA.

Feria sexta dominicæ tertiæ in quadragesima,& quale,quidve portēdēs,habeat officiū.

De sexta feria. CAP. II.

SExta † feria,quæ est dies crucis, ostenditur, quòd per crucem est salus.vnde introitus est:Fac mecū signū in bonū,id est,crucem.Maiorem charitatem nemo habet,id est,maius signum charitatis,quàm vt animam suam ponat quis pro amicis.Epistola verò:Conuenerunt &c.quæ est Numeri xx.ca.est de Mose, qui bis percussit petram,& fluxerunt aquæ, vt biberent homines & iumenta.Per binam percussionem,duo ligna crucis intellige.Petra Christus est:& fluxerunt aquæ doctrinarum & gratiarū, vt possit bibere totum genus humanū.Responsoriū est.In Deo speravit cor meū:& adiutus sum:quia in sola cruce perfecta est humani generis saluatio.In euangelio verò:Venit Iesus in ciuitatem &c. Ioan.iiij.cap.ostendit Dominus,quòd nō solùm pro nobis crucē sustinuit:sed & multos alios labores.vnde sequitur ibi:Iesus ergo fatigatus ab itinere &c.& dicuntur ibi octo,in quibus instruxit Dñs Samaritanā:quæ patent in euangelio: & ideò responsoriū est octaui toni.Cōmunio est:Qui biberit. Ioan.iiij.cap.

Psal.85 Ioan.15 Psal.27

SVMMA.

Sabbatum dominicæ tertiæ quadragesimæ, iustitiam & misericordiam Domini ad salutē ducere ostendit.Et eius officium.& nu.4.
Introitus officiorum,variat sæpe in versu.
Mortis vmbra,quid.
Antiphonæ:Media vita expositio.
Vita tripler.

De sabbato. CAP. III.

IN sabbato † verò ostēditur,quòd Dominus saluat per iustitiam & misericordiam.vnde epistola:Erat vir.Daniel.xiij.cap.loquitur de Susanna:quæ saluata est per iustitiam. Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio: quam Dominus liberauit per misericordiam. Ecce quomodo euangelium & epistola concordant. Quia ergo adultera in euangelio saluata est per misericordiā:ideò videṡ Ecclesia infirmitatē filiorū suorū, petit se liberari per misericordiam in introitu,dicens: Verba mea auribus percipe Dñe:intellige clamorē meum.

Psal.5

meum.Et est quinti toni, propter quinque quæ ponuntur in collecta,quæ est talis:Præsta quæsumus omnipotēs Deus,vt qui se affligendo carnē ab alimentis abstinent,sectando iustitiā à culpa ieiunent,id est, à delectatione quinque sensuū:sicut Daniel,Susanna, & Ioachim, Misericordiā Dei nō cōsequentur:qui sic nō ieiunāt.Sequitur versus introitus semplenus, scilicet rex meus, & Deus
2 meus.¶ Et ideò † notandum est, quòd in introitibus aliquādo duplex versus ponitur:aliquando dimidius:frequentius vnus:duplex vt in introitu defunctorū Requiem: versus Te decet &c.& alius.Exaudi orationem &c.quia oramus pro defunctis propter stolam corporis & animę,quas rogamus ei dari.dicitur etiā secundus versus:quia succedit in locum illius versus:Gloria patri,qui in officio defunctorū tacetur,pro eo quòd mortui trinitatem vlterius laudare nequeūt.Ad cuius laudem pertinet iste versus.Sæpius verò vnus dicitur:quia 6
ad vnum tantùm,scilicet ad Deū vertere nos debemus.Dimidius autem hīc ponitur: quia qui misericordiā Dei impetrat,iuā debet imperfectionē in operibus cōfiteri:psalmus tantùm opus significat.Post epistolam sequitur
Psal.22 responsoriū: Si ambulem &c.quod sic ei respondet,quē Dominus liberat, nullus ei nocere potest:igitur si ambulem in medio vm-
3 bræ mortis,nō timebo mala &c.vmbra † mortis,est mors tēporalis.quasi dicat & si transeā per mortē temporalem,nō est timendum,ex quo Deus adsuat.Et sequitur versus: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt: quia tribulationes Domini cōsolantur homi nem bonū.Est autem primi toni:quia in solo Deo ponēda est spes.In euangelio verò:Perrexit Iesus.Ioan.viij.ostendit se Dominus authorem misericordiæ cùm dixit mulieri adulteræ:Vade,& amplius noli peccare.Item misericordia fuit, quod dixit: Qui sine peccato 1
est vestrū,primus mittat in eam lapidem.iij. quæstio.viij.qui sine.In offertorio petit simi- 4
Psal.118 liter per misericordiā liberari,cū dicit: Gressus meos dirige:& pertinet ad octauam resur 5
rectionis.postcōmunio verò,ad beatitudinē, 6
4 quæ est:Nemo te.Ioan.viij.ca.¶ Illud † autē 7
notandū est,quòd in huius sabbati completorio antiphona:Media vita cāratur:eò quòd 8
nunc mediana quadragesimæ incipiat hebdo 9
mada:qui verò eam in præcedenti sexta feria cantant:numerū dierum ieiunijs afflictorum 11
attendunt.Hanc itaq; sub breuiloquio duximus exponēdam. + Media vita, Christus est: ipse enim mediator est Dei & hominū.x.distinctio.quoniam.Ipse est via,veritas,& vita. viij.distinctio.qui cōtenta.Ipse quidem sanctus,ipse Deus,ipse fortis, ipse misericors & saluator.Ad Christum ergo sermo dirigitur: O media vita,id est,ō Christe. Vel media vita,sancta trinitas est,quæ in se vita:& nobis vita media,id est,sufficiens, & cōmunis ad quā sermo diriginr.O media vita,id est,ō sancta trinitas:ideòq; subdistinguitur, sancte Deus, sancte fortis,sancte & misę.sal.id est,pater & filius & spiritus sanctus:à quo,& per quem,& in quo saluamur:& ideò saluator etiam trinitas appellatur.Ad quēcunq; tamen sermonē dirigimus,adiutorium quærimus:quia in morte sumus in miserijs prę̄sentis vitę:perimūsq;, ne tradat nos amaritudini mortis æternæ. Vel supple ō Domine,existentes in vita media sumus in morte.¶ + Prima fuit vita iustitiæ & innocentiæ, in qua creatus est homo. ¶ Secunda,est vita peccati,& miseriæ,in qua lapsus est homo.¶ Tertia,erit vita immortalitatis & gloriæ,ad quam reparabitur homo. Nos igitur dum sumus in media vita, sumus in morte:quia vita peccati,mors est vitæ iustitiæ.& ideò quærimus adiutorem.Aliæ Ecclesiæ dicunt media vitæ:quia enim nunc est mediū quadragesimæ: quæ vitam præsentē, quæ sine peccatis non ducitur,repræsentat: meritò dicitur antiphona ipsa: In morte,id est,in peccatis:quæ ducunt ad mortē:Et quia in epistola fit mentio de Susanna: ideò propter æquiuocationem vocabuli fit hodie statio apud sanctam Susannam.

SVMMA.

Dominica quarta quadragesimæ, quid agat. Et qui libri in ea legantur.nume.1.3.
Diabolus quatuor modis nos affligit.
Aetates mundi.
Introitus missæ dicendæ in quarta dominica quadragesimæ.
Bona cœlestis patriæ,quatuor.
Rosa aurea Pontificis maximi, quid significet.
Rosa, spiritualiter significat Christum. & eiusdem rosæ ratiō.nu.10.
Romanus Pontifex,Petri est successor,Christi vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sti vicarius.

De dominica quarta quadragesimæ. CAP. LIII.

1 SEquitur dominica † quarta in qua agitur de superna Hierusalem:& quia in terram illam venitur eo die,quo filij Israël venerũt in terram promissionis:prout sub septuagesima dictum est:ideò nunc legitur † Exo.vbi dicit
2 Exod.3 Dominus: Videns vidi afflictionem populi mei,qui est in Aegypto:& descẽdi, vt liberarem eos de manu Pharaonis.sicut autem Dominus liberauit populum per plagas missas contra Pharaonem:similiter & per plagas liberat de manu diaboli,qui non vult dimittere nos,nisi in manu forti , vt ibi habetur.Prima plaga,est cõuersio aquarum in sanguinẽ, per quam peccatũ infidelitatis significatur. Per alias plagas significatur,quòd homo per multas tribulationes & pœnas , quas habet dum moratur in peccato , cogitur redire ad Dominum,sicut de filio prodigo legitur.Le-
Exod.14 gitur ergo Exo.quia per fidem est exitus à seruitute diaboli & per baptismum,qui significatur per mare rubrum:& per implectionem mandatorum. Quando verò homo talis est, facit seipsum tabernaculum Domino:qui verò non facit ei hoc tabernaculum , nec ipse
3 faciet in futuro.Post † Exo.sequitur liber Leuitici qui est tertius in pentateucho:qui pertinet ad Leuitas:qui debebant Domino offerre sacrificia:vnde liber est oblationũ.Ex quo enim homo implet mandata & facit tabernaculum Domino : non restat nisi oblationes Deo offerre. Debet tamen sal apponere in
5 omni sacrificio suo:quia cum discretione debet omnia facere. Quia ergo tales debent esse mundi ab omni peccato & offerre Domino hostiam mundam,sanctam,& immacu-
Leuit.19 latam : ideò sequitur in Leuitico de mundatione lepræ:& dicitur ibi multoties : Sancti estote:quoniã ego sanctus sum. Et quia hoc fit in solemnitate cordis,& debent omnia fieri cum gaudio,posteà in eodem libro agitur de solennitatibus. Rursum , quia nullus ita perfectus est , quin peccet aliquando saltem venialiter : ideò ibi habetur de dubitatione Mosi ad aquas contradictionis : qui nec propter hoc dimisit opus spirituale facere,vt ad vocem suam fluerent aquæ.cum dixit:Ascendat puteus,id est, doctrina sacra . Cæterùm sicut mulier ostendit ex vna parte pomum filio suo:& ex alia inimicum,vt veniat ad se: similiter & Dominus,iuxta illud Oseæ xj.cx. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis.Vnde in officio nocturnali ostendit inimicum:qui non vult dimittere populũ, nisi in manu forti : & in manu diuina,scilicet per prædicatores : & ideò primũ responsoriũ est : Locutus est Dominus ad Mosen &c.Si quidem Moses ex aquis assumptus est:Christus per quem liberamur ab huiusmodi inimi
4 co,vel quilibet prædicator:quis ex aquis scripturæ debet assumi. & est quarti toni : quia † quatuor modis nos affligit diabolus , scilicet interficiendo mares , id est,bona opera, vel virtuosos.quos submergit in flumine delitiarũ huius mundi:& cogit seruire in luto luxuriæ,& latere auaritiæ:& palea inanis gloriæ.Porrò quidem , quia populus in illa septuagenaria captiuitate fleuit super flumina Babylonis:& in fine Cyro permittente lętabundus exiuit : & gratulans Hierusalem introiuit:ideò cum in prima dominica populus captiuatus fleuerit,dicẽs:Circumsederũt me: & in secunda orauerit:dicens:Exurge.in tertia quoque orauerit,dicens:Esto mihi:in quarta cõsolationem acceperit dicente Domino: Inuocauit me:ego exaudiam eum : in quinta etiam rursus orationi institerit, dicens:Reminiscere miserationũ tuarũ.in sexta verò Dario licentiam retribuente , cõsolationem de reuersione percepit:ideóq; dixit : Oculi mei. In hac septimana tanquam in fine septuagesimæ ingredieus Hierusalem gratulabundus exultat,dicens : Lætare Hierusalem : de hoc etiam dictũ est sub prima dominica. ¶ †Septe-
5 narij quoque præsentis vitæ , quæ septẽ dierum circulo siue curriculo voluitur , vel potius septem ætatibus,quibus mundus ipse distinguitur:sicut per dies septuaginta , sic per septem dominicas sancta repræsentat Ecclesia.Prima enim ætas , est ab Adam, vsque ad Noë.Secũda,verò,à Noë,vsq; ad Abraham: vel secundum quosdam ad Mosen. Tertia,à Mose,vsque ad Dauid. Quarta à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis . Quinta à transmigratione Babylonis vsque ad aduentum Domini . Sexta , ab aduentu Domini, vsque ad finẽ seculi.Septima,similiter vsq; ad eundem finẽ.simul enim cõcurrũt:sed illa in vigilantibus & laborãtibus:ista in dormientibus,& quiescentibus:vbi requiescũt electorũ animæ

animæ inter vbera lactantis matris suis supernæ Hierusalem.In prima dominica velut in infantia mundi,homo à felici delectatione delectus,clamat:Circumdederunt.In secunda velut in pueritia mundi concipiens homo, spem suæ reconciliationis voce Noë quasi præcentoris , implorat acceptilationem reconciliationis,dicens:Exurge , quare obdormis Domine.In tertia velut in mundi adolescentia concipiens homo suam liberationem de ægyptiaca seruitute suæ protectionis,& liberationis accelerationem voce Mosi orat, dicens:Esto mihi in Deũ protectorem. Quarta designat iuuentutem Ecclesiæ : in qua regum diademate coronatur : & sapientia prophetarum ornatur:Vnde illud officium voce Dauid,quasi præcentoris in cantibus celebratur.Quinta senectutem Ecclesiæ, in qua calor naturalis incipit deficere. Nam populo in Babylone captiuato Ecclesia captiua,nec altare habuit:nec templum : imò organa sua suspẽdit:ideóq; in quinta dominica vacat officio.Sexta,senium Ecclesiæ,scilicet fides seculorũ,cum filius Dei venit in mundum,& de diaboli potestate liberauit genus humanum.Ne igitur sit immemor accepti beneficij,& ingratum,gratulatur,& ait : Oculi mei semper ad Dominũ. Hæc autem septima & vltima significat sabbatũ mundi:in quo sanctorũ animæ requiescunt : illic Hierusalem, quæ sursum est:quæ libera est:quæ mater nostra est,lætatur:vnde dicitur dominica lætitiæ.Est enim septima septuagesima : & per septenarium significatur septima ætas eorũ: qui sunt in requie.Repræsentat enim hæc dominica libertatem cõcessam filijs Hierusalẽ redeundi à Babylone anno sexagesimo,quã habuerũt plenariũ in anno septuagesimo:vnde totum huius diei officium de lætitia est, ad repræsentandum illorũ lætitiam,& etiam nostrã : quoniam finitis sex ætatibus erimus in septima à mundi exilio liberati,cum cœlestem paradysum,quæ est patria nostra intra-
6 bimus.Cantatur ergo † hodie introitus:Lætare Hierusalem.ad ostendendum quòd sicut illi,qui cum ingenti lætitia à Babylone venerunt in Hierusalem:ita & nos ab hoc mundo lætãtes,in cœlestem Hierusalem veniemus. Babylon enim interpretatur cõfusio:vnde significat mundum vel infernum : quia in hoc mundo est confusio vitiorum : & in inferno tormentorum. dicitur etiam hæc dominica refectionis:quia in ea Dominus refecit & satiauit quinque millia hominum : vel quia in ea ostenditur cœlestis Hierusalem : ex qua omnis refectio est.Quia ergo Ecclesia lætatur pro hac refectione : ideò cantat : Lætare Hierusalem,id est,Ecclesia.ibi enim æterna requies promittitur.In nocturnali enim officio cantatur responsoriũ : Audi Israël præcepta Domini:& ea in corde tuo , atq; in libro scribe.Et dabo tibi terram fluentem lac & mel.Postea sequitur in introitu:Ab vberibus cõsolationis eius.Hæc verba sunt duo testamenta:de quibus sumuntur promissiones dulces in quibus est cõsolatio nostra . Et sunt in ea tria verba lætitiæ,scilicet lætare,gaudete, & exultare.Ratio quare posita est sub titulo de septuagesima in principio. Et sumitur iste introitus de Esa.vlti.cap.sed de antiqua trãslatione,quia in Esaia sic non iacent verba hæc: versus verò de psalmo,qui loquitur de Hierusalem superna,scilicet:Lætatus sum &c.est quinti toni propter quinque millia hominũ quos refecit:vel ideò,quia illi qui cohibent, & refrenant,& bene ordinant quinque sensus corporis:illi habebunt huiusmodi refectionem & cõsolationem : de qua in introitu habetur:& quæ petitur in collecta. Concede quęsumus omnipotens Deus,vt qui ex merito nostræ actionis affligimur,tuæ gratiæ consolatione respiremus.Scripserunt tamen quidam,ꝙ quia Alber.Papa qui tamen in chronica nõ inuenitur, celebrauit tali die Romæ in dicta Ecclesia : quæ vocatur Hierusalem. ideò cantatur : Lætare Hierusalem. Et nota, quòd in quibusdam Ecclesijs de hac die & in festo annuntiationis Domini duæ collectæ dicuntur:vt quasi duplex festum exoluere videantur:quod non fit in alijs præcipuis festiuitatibus,etiam natiuitatis Domini:& similibus:quia illæ per octauas producuntur : nec vnius diei dũtaxat obseruantia , sicut ista coangustantur.Sequitur epistola : Scriptum est, quoniam Abraham duos filios habuit &c.ad Gal.iiij.cap. Vbi sequitur : Quæ sursum est, Hierusalem libera est:quæ est mater nostra. Hoc autem dicit,vt non timore seruili seruiamus Domino,sed amore.Responsoriũ est de eodem. Lætatus sum in his , quæ dicta sunt Psal.121
mihi &c.& est septimi toni propter septimã ætatẽ:in qua erimꝰ in quiete.Sed quia adhuc sumus in labore : ideò sequitur tractus , sed suauissimus:Qui cõfidunt in Domino , sicut mons

Universidad de Deusto
Biblioteca

mons Syon &c.in quo ostenditur, quòd qui in Domino solo sperant,habebunt illam refectionem.Sequitur euangelium:Abijt Iesus trans mare Galileæ &c.Ioan.vj.cap.Quinque autem panes, quibus Dominus refecit nos, prout ibi legitur, sunt quinque libri Mosi: duo verò pisces,sunt psalmi & prophetia:vel libri Iosue & Iudicum:quia de illis septem libris sumuntur orationes in hac dominica:& ita reficit omnes.offertorium est:Laudate:& est secundi toni,ad ostendendum,quòd Deũ laudare debemus pro corporali refectione & spirituali.Postcõmunio verò,est: Hierusalem,quæ ædificatur vt ciuitas &c. Et loquitur de illa Hierusalem: quæ libera est: &
7 est † quarti toni,propter quatuor:quæ ibi dicuntur.Primum est,quia omnia sunt commu 9
1.cor.15 nia.Ibi enim Deus est omnia in omnibus.Secundum est, quòd æternaliter participantur ea:quæ ibi sunt:vnde dicit:Cuius participatio eius in idipsum.Tertium est,quòd nullus de filijs diaboli poterit ibi ascendere, vnde dicit: Illuc enim ascenderũt tribus tribus Domini. Quartum,quia ibi est cõtinua laus Dei:vnde sequitur:Ad confitendum nomini tuo Domine:& inde est illud:Beati,qui habitant in domo tua Domine:in secula seculorũ laudabũt te.¶ In hac dominica Romanus pontifex ce-
8 lebraturus † ad Ecclesiam pergens,& rediẽs ab eadem aureã in manu sub aspectu populi fert rosam.Circa quod duplex insurgit ratio: vna secundum literam,altera secundum spiritum.Sanè secundum literam,ne fidelis populus,propter quadragesimalis observantiæ 10
asperitatem sub cõtinuo labore deficiat:quia quod caret alterna requiè, durabile non est. ideò in hac mediana quadragesimæ quoddã recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuius sufferatur, iuxta illud: Interpone tuis interdum gaudia curis. Hodiernũ nãque officium tota lætitia plenum est:& in omni verborum clausula iucunditas exuberat,gaudium resonat,hilaritas inculcatur. Tria itaque representat dies ista:scilicet charitatem,post odium : vnde dicitur:Lætare Hierusalem:& conuentum facite omnes,qui diligitis eam. Gaudium,post tristitiam.vnde: 11
Gaudete in lætitia.quia in tristitia fuistis.Et satietatem post famem. vnde : Vt satiemini ab vberibus cõsolationis vestræ.Quæ tria pariter designantur in tribus proprietatibus huius floris:charitas in colore, iucunditas in odore,& satietas in sapore.Rosa quippè,præ cæteris floribus colore delectat : odore recreat:& sapore confortat:delectat in visu,recreat in olfactu,& cõfortat in gustu.Nempe rosa in manu romani pontificis, gaudium Israëlitici populi designat, quando per gratiam Christi data est illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi.Deinde illa donatur nobiliori & potentiori, qui tunc in curia reperitur : in quo nobilitas & excellentia illius peculiaris populi Domini designatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti ciuitatem cum rosa circuit, figurans gaudium illius populi in ciuitatem Hierusalem reuersi:atque cõmunionem totius fidelis populi & Ecclesiæ lætitiam de primissis. Spiritualiter † autem flos iste florem illum significat:qui de se dicit in canticis : Ego flos Cantic. 2
campi,& lilium conuallium. Et de quo propheta : Egredietur virga de radice Iesse:& Esa.11
flos de radice eius ascendet.Qui verè est flos florũ,id est,sanctus sanctorũ:quia præ cæteris floribus,id est, sanctis colore delectat in visu.Nam speciosus forma præ filijs hominum:in quem desiderant angeli prospicere. Pſal.44
Qui odore recreat in olfactu:quia sicut legitur in canticis.j.c.Meliora sunt vbera tua vino fragrantia vngventis optimis.Qui sapore confortat,in gustu:quia panis quem ipse dat, caro sua est,pro mundi vita, omne delectamentum habens,& omnis saporis suauitatẽ. Hinc est enim, qui de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum saturauit.¶ Triplex † autẽ est in hoc flore materia:aurum,videlicet muscus,& balsamum: quia triplex est in Christo substantia,deitas, corpus,& anima.Sed balsamo mediante muscus auro coniungitur : quia anima mediante corpus cõiungitur deitati.Diuina enim natura tantæ subtilitatis est, vt corpori de limo terræ formato non congrueret vniri,nisi rationabili spiritu mediante. ¶ Rursus flos ipse aureus est,quia rex regum,& Dominus dominantiũ,cuius rubor apparuit in insignijs passionis,& odor in gloria resurrectionis. Huius floris baiulus est vicarius Saluatoris. Romanus † verò pontifex successor vtique Petri & vicarius Iesu Christi qui hunc florem fidelibus populis demonstrat:non omni tempore, sed in hac dominica tantùm:quæ septima est ab illa : quę septuagesima nuncupatur : quia Christus nõ in qualibet hora,sed in septima tantùm

tantùm ætate videtur ab illis, qui beata requie consolabuntur. ¶ Rursus in vrbe ostenditur nõ alibi quàm apud basilicam:quæ sancta crucis in Hierusalem appellatur:quæ supernę Hierusalẽ typum obtinet,& speciem repræsentat : de qua dicitur in epistola hodierna.Illa,quæ sursum est Hierusalem,libe
1 ra est:quæ est mater nostra:in qua Christum angeli sancti,& beatæ animæ cõtemplantur: ad quam meritò dicitur:Lætare Hierusalem. & cõuentum facite omnes,qui diligitis eam. quasi dicat,vos catholici,nõ hæretici. ¶ Dif- 1
fert autem hodierna statio, ab illa, quæ fit ibidem in secunda dominica aduentus, quia illa futuræ beatitudinis est annuntiatio:hæc quasi præsentis contemplatio. Vnde & festiuius agitur : quia spei nostræ festiuitas est. Hac etiam die christianus coronatur Imperator:vt semper coronæ supernæ Hierusalem meditetur.Dauid ter in regẽ vnctus est:vt dicetur sub dñica post ascensionem. Hęc ergo dñica priuilegiata est:quia repræsentat licentiã redeũdi de seruitute ad libertatẽ populo Israëlitico cõcessam,& lętitiã ex hoc habitã.

SVMMA.

1 Feriæ secundę in quadragesima, dominicę secundę,ratio.

De *secunda feria*. CAP. LIIII.

3 SEcunda feria est † de iudicio. Vnde in epistola.Venerũt duę &c.iij.Reg.iij.cap.agitur de iudicio Salomonis duabus mu- 2
lieribus de puero contendentibus:extra de presumptio.c.j. Mulier vna,quę dixit,quòd diuidatur puer:est synagòga. quę diuidi conata est puerum Iesum:alia mulier, quę dicit : detur ei infans viuus : est Ecclesia. Vnde in responsorio petit hęc mulier puerũ. Esto mihi in Deum protectorem,id est,pe- Pſal.60
tit sibi dari Christum.Euangeliũ: Prope erat. Ioan.ij.cap.similiter est de electione vendentium,& de iudicio:vbi habetur quòd non credebat se Iesus eis quia mixi sunt eum interfi- 3
cere:postea sequitur de passione sua:Soluite, id est,soluetis templũ hoc,& in triduo excitabo illud.sciebat em,quid facturi erãt.¶ Quia verò ex passione Dñi est omne gaudiũ,ideò in offertorio cantat Ecclesia : Iubilate.In introitu autẽ petit iudicari:sed prius petit misePſal.53
ricordiã : Deus in nomine tuo saluũ me fac, scilicet per misericordiã:& in virtute tua iudica me:& est quarti toni:quia ibi habetur:Ab insurgẽtibus in me,libera me,id est,ab inimicis:q quatuor modis,sicut dictũ est sub dñica insurgũt cõtra nos:& ideò sicut dñica fuit de misericordia,ita secunda feria est de iustitia.

SVMMA.

Feria tertia dominicæ quartę quadragesimę de quo agat.tum de Epistola. nu.2.tum de euangelio.nu.3.

De tertia feria. CAP. LV.

TErtia † feria est de oratione, id est, de efficacia orationis: quę, scilicet sit salua iustitia: quod ostẽditur in epistola:Locutus est &c. quę est Exod. xxxij.ca.vbi sequitur:Dimitte me, vt deleam eum:& Moses orauit pro populo : & Dominus dimisit peccatum : salua tamen iustitia: quia reseruauit sibi vindictã. Vnde & si propter illud peccatũ,quod cõmiserunt in Christum præcipuè puniantur:tamen & propter illud,quod cõmiserunt tunc,scilicet adorando vitulũ:vnde dicit Dñs in euangelio:Implete Matt. 23
mensurã patrũ vestrorũ.quia verò tam efficax est oratio:ideò in introitu dicit Ecclesia: Exaudi orationẽ meã &c.versus:Cõtristatus sum in exercitatione mea.Cõtristatus enim fuit pro dilatione patrię,& incolatu miserię. Quia verò exercitatio Christiani est in coërtione à penulãtia,& lasciuia quinque sensuũ, idcirco quinto resonat hũc introitũ Ecclesia. Et sequitur epistola:Locutus † est &c.in qua sicut dictũ est impetrauit Moses dimissionẽ peccati salua iustitia:& vt filij eorũ mererentur intrare terrã promissionis:ideò in respõsorio orat Ecclesia,vt mereatur ipsam impetrare filijs suis,vt intrent terrã promissionis,licet adorauerũt vitulũ cõflatilem,id est,venerati sunt lasciuiã & pompã mũdi,dicens : Exurge Pſal.43
Dñe fer opem nobis.& versus:Deus auribus nostris audiuimus:quoniã tu liberasti eos,& cõdonasti eis similiter & fac nos spiritualiter.Postmodũ sequitur euangeliũ:† Iam die festo.Ioã.vij.c.de obstinatione Iudęorũ,qui dicebãt:Quomodo hic literas scit cũ nõ didicerit:& dixit Dominus:Moses dedit vobis legem:& vos vultis me interficere:quasi dicat contra legem vestram vultis facere & facitis : & diceruntr,dęmonium habes.Ecce quomodo obstinati fuerũt:& hoc est quod in epistola habetur : Recesserunt citò à via,quam ostendisti

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendisti eis. Ecclesia verò, ostendens se non consentire peccatis: dicit in offertorio: Expectans expectaui Dominum: ostendens se expectare Christum, vsque ad finem. Et quia bene expectat, qui à lasciuia quinque sensuum abstinet: ideò quinti toni est. Per hanc autem spem reducitur nouus populus in terrã promissionis: vnde sequitur postcõmunio. Lætabimur in salutari tuo: & est primi toni: quia omnis lætitia à Deo est.

Psal. 39

Psal. 32

SVMMA.

1 Feria quarta Dominicæ quartæ quadragesimæ quid tractet.
2 Scrutinium, quid.
3 Scrutinium, qua solennitate fiat. Et nu. 6. Et quo tẽpore, quáve hebdomada. nu. 4.
4 Scrutinium, cur fiat quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ.
7 Pronx, sedes est pudoris.
8 Scrutinij cæremoniæ explicantur.
9 Ecclesia quid adhibeat circa scrutatos.
10 Scrutinium, populis annuntiandum. Et qua forma. ibidem.
11 Lectiones duæ leguntur in quarta feria quartæ dominicæ quadragesimæ.

De *quarta feria*. CAP. LVI.

1 SEquitur †quarta feria: quæ est catechizandoti ſiaquia in ea die ducuntur ad Ecclesiam catechumini & catechizantur, id est, instruũtur: & hoc est tertiũ scrutinium: vt iam dicetur. Vt autem seruamus consuetudinẽ Ecclesiæ Italiæ: quæ scrutinij solennitatem obseruat, & iuribus de illo loquentibus: & quia etiam quædam de his, 4 quæ de illo fiunt, vbique in baptizando seruantur, ideò aliqua de illo dicamus: videlicet quid sit scrutinium, & vnde dicatur: & vnde originem traxit: quando & quoties, & quare in temporibus statutis fiat: quid in eo fiat, vsque ad exorcismum: & quid ab exorcismo, vsque ad Ecclesiæ ingressum: & quid ab ipso ingressu, vsque ad finem: & quare hæc omnia sic potius quẽ verò de officio missæ hu- 2 ius dici dicemus. ¶ Scrutinium † nihil aliud est, quàm fidei & religionis Christianæ inquisitio. Est enim quasi quoddam iter seu præparatio ad baptismum: & dicitur à scrutando, id est, inquirendo: quia fidei religionis inquisitio fit in eo. vnde originem traxerit, iam dicetur. Incipit autem fieri scrutinium in quarta feria tertiæ hebdomadæ quadragesimæ: sed in hac quarta fit solenne. Fiebant enim in primitiua Ecclesia septem scrutinia: duo, scilicet in quarta feria, & sabbato tertiæ hebdomadæ: & duo in hac quarta feria, & sabbato huius quartæ hebdomadæ: & duo in quarta feria, & sabbato quintæ hebdomadæ: & vnũ in quarta feria vltimæ hebdomadæ, in quibus adulti qui venturi erant ad baptismum, docebantur orationem dominicam, & symbolum: vt in sequenti tunc sabbato, in quo baptizandi erant, verunque ante baptismum scirent: & adhuc hodie in quibusdam Ecclesijs septem fiunt scrutinia, propter septiformem gratiam spiritus sancti. Sed tertium videlicet hac die solennissimum, & in omnibus Ecclesijs ordinem romanũ sequentibus. † In quolibet scrutinio dicitur missa scrutinij, videlicet. Dum sanctificatus fuero: de qua iam dicetur. Dicuntur etiam proprié collectæ, pro catechuminis: vt: Omnipotens sempiterne Deus, Ecclesiam tuam iter remedij &c. Sed quæritur, quare tertium scrutiniũ sit solenne: & non primum nec secundum? Respondetur ad notandum, quòd nec prima ætas, id est, infantia: nec secunda, id est, pueritia, ita apta est seruitio Dei, sicut illa, in qua maximè discretio boni & mali haberi incipit: & in qua contra carnem pugnatur. Inde est etiam, quòd non prima tribus, id est, tribus Iudæ: nec secunda, id est, tribus Symeon: sed tertia, id est, Leuitica, sacrificijs Domini est deputata: sed nec in primo libro pentatheuci: nec in secundo agitur de sacrificijs: sed in tertio, prout dictum est in præcedenti dominica: fit ante scrutinium in hac † septima hebdomada à septuagesima: quia dum Iudæi fuerunt in Babylonica captiuitate, misti fuerunt inter eos, quidam de gentilibus: vnde post eorum reditum ignorabatur de pluribus, vtrum essent Iudæi vel non: quidam etiam dicebant se fore de Leuitica tribu, qui non erant: & se sacerdotes, qui non erant. Ideóq; Esdras & alij sapientes genealogias diligenter scrutati sunt: & Iudæos à gentilibus, & Leuitas à non Leuitis segregauerunt: ita & nos in hac septima hebdomada: quæ finem illius septuagesimæ Babylonicæ captiuitatis significat, scrutiniũ facimus, vt credentes ab incredulis segregemus, quos in sacrosancta solennitate redemptionis

ptionis nostræ ex aqua & spiritu sancto renouamus. Non enim in primitiua Ecclesia alio tempore baptisma celebrabatur, nisi 6 fortè mortis periculo imminente. Omnes igitur Ecclesiæ, prolis, quam per anni circulum verbi, pabulo generabant, hac die nomina sua dabant: in quibus perscrutandum erat, ne qua radix amaritudinis inesset: vt in hæreticis, ne prius illis sancta darentur, quàm Christiana fides radices in eorum mentibus fixisset. j. q. vij. quoties. de conse. dist. ij. ego. Vnde nominibus datis quilibet eorum per dies sequentes vsq; ad pascha fidei regulam audiebat: & sic lactatus, & grandescens in plenilunio, id est in baptismo plena fide symbolum reddens Christo in baptismo commoriebatur, & resurgebat. Postò in hac iij. feria fit scrutinium propter multa. ¶ † Primò, quia 5 ipsa præfigurata est à quarta seculi ætate, quæ fuit à Dauid vsq; ad tranſmigrationem Babylonis. In qua non solùm Iudææ gentis inchoatum est imperium: verumetiam Christi & Christianorum regnum ex promissione sumpsit exordium iurante Domino Dauid: Psal. 88 De fructu ventris tui ponam super sedem tuam: ideóq; meritò in hac feria catechumini ad Christi nomen accedunt, & Christiana religio in ea initium capit. ¶ Secundò, quia sicut in quarta feria stellæ creatæ sunt, & in cœlo soli & lunæ coniunctæ: ita & fideles hodie concipiuntur, quæ Christo soli & Ecclesiæ lunæ communguntur: & in cœlo id est in patris regno iam splendent in spe: & in futuro splendebunt in re. ¶ Tertiò, quia sicut in quarta ætate ædificatum est templum Domini per Salomonem: sic & in hac quarta feria 7 præparamus baptizandos: vt sint templũ Domino. ¶ Quartò, quia in quarta feria cœpit nostra redemptio, in qua proditus est Dominus à Iuda: vt pro redimenda Ecclesia moreretur: ideò & in quarta feria isti præparantur, vt effectum percipiant redemptionis. ¶ Quintò, quia agnus xviij. diebus obseruabatur & præparabatur: & luna quindecima immolabatur: decet, vt Ecclesiæ noua soboles quæ ad commoriendum Christo in baptismo præparatur: diebus quindecim anteriori ieiunio spiritualiter saginata, ætati lunæ quæ illam significat exequatur. ¶ Sextò, quia quarta hominis ætas, scilicet iuuentus, per quartam feriam significata, apta est prælijs & gubernaculo imperij: & ideò catechumini præparantur in quarta feria ad prælium cõtra diabolum: & ad regnum, & imperium regni Dei. ¶ † Hoc autem ordine scrutinia celebrantur, quoniam à principio vsq; ad exorcismum hæc fiunt. Primò quidem, fit nominum baptizandorum per acolytum descriptio: & eorum per nomina in Ecclesia vocatio. Secundò, masculorum ad dextram, fœminarum ad sinistram, ad ianuam Ecclesiæ vbi fidem petunt, reductio. Tertiò, per exorcistã gemina interrogatio, vna de renuntiatione diabolis: alia de fide Christi. Quartò, dæmonis exufflatio. Quintò, crucis in fronte expressio. Sextò, dicitur oratio. Septimò, fit in ore salis impositio. Quod igitur nomina per acolytum scribantur ex quo ipse etiam notatius dictus est: significat quòd nomina fidelium in libro vitæ scripta sunt. Quod nomi- Philip. 3 natim vocantur, significat vocationem fidelium ad vitam æternam. Cæterùm ianua, Christus est. Ducuntur igitur credituri ad ianuam, id est ad Christum qui de seipsò dicit: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quòd verò masculi ponũtur à dex- Ioan. 10 tra, & fœminæ à sinistra, designat quòd viriliter agentes à dextris, & effœminati à sinistris in iudicio statuuntur: quod abrenuntiãt diabolo: per hoc se à iugo eius, cui ex originali fiunt obnoxij subtrahunt: per hoc enim, quòd fidem Christi confitentur, iugo Christi se subijciunt. Dæmonis exufflatio, est potestatis eius debilitatio. Crux, quæ imprimitur fronti, est vexillum nostrum, quo diabolum vincimus: non sit aliud signum, nisi crux: vt in hoc solo signo diabolus sciens se esse victũ, contremiscat & fugiat. † Fit autem in sede pudoris, id est in fronte: ne erubescat fidelis confiteri Dominum suum esse crucifixum. Oratio contra diabolum, est nunicio: Sal in ore positum est sapientiæ cõdimentum. Hæc plenius dicta sunt in parte prima sub titu. de vnctionibus, & dicetur sub sabbato sancto. Nunc dicenda sunt, quæ ab exorcismo, vsq; ad ingressum Ecclesiæ fiunt. Primò, diabolus exorcizatur: & ter repetuntur verba illa: Audi maledicte diabole &c. Secundò, masculi seorsum ponuntur. Tertiò, ad monitionem diaconi capita inclinant catechumini: & super eos oratio dominica & symbolum dicitur. Quartò, à sacerdote aures & nares illorum saliua tanguntur. Quintò, ab acolyto illuminantur. Sextò à diacono euangelium super

Universidad de Deusto
Biblioteca

eos dicitur. Septimò per ostiarium in Ecclesiam introducuntur. † Primo ergo exorcizatur diabolus, id est, adiuratur vt a fidelibus recedat. Ter repetuntur volatilia. Audi maledicte diabole &c. quia in confessione trinitatis diabolo resistitur. Sursum masculis, & deorsum fœminis fit exorcismus: quia maioribus maiora, minoribus minora sunt proponenda. Quod ad admonitionem diaconi capita inclinant significat, quòd cum Deo communicaturi acclamante diacono capita inclinabunt: & hęc ratio pro communione habetur. Quod symbolum & dominicam orationem sacerdos super capita eorum dicit, notat, quòd templum Domini cõtra diabolum munit. Aures & nares saliua tangit, vt doctrinam de ore prędicatoris procedentem fideles libenter audiant, & ipsa eis bene redoleat, quoadusq; spiritum habent in naribus, id est, quandiu viuunt. Ipsorum illuminatio, est tenebrarum ignorantiæ & peccati, per lumẽ intelligentiæ effugatio. Euangelium quod super eos dicitur, est doctrina Saluatoris, qua instruuntur. Deinde per ostiarium introducuntur, quia post impletionem euangelij: per ostiarium, id est, per spiritum sanctum in cœlestem patriam introducuntur. Post hæc dicenda † sunt ea, quæ ab ingressu Ecclesiæ vsq; ad missam fiunt. Primò, masculi ad austrum statuuntur, fœminæ ad aquilonem. inde quatuor lectiones super eos leguntur: & quatuor initia euangeliorum. deinde duo, vnus masculus, & vna fœmina in sanctuarium ab acolytis portantur. pòst, symbolum græcè super masculos, latinè super fœminas dicitur. His peractis Ecclesiam ingrediuntur, & sic missa cantatur. Quòd autem masculi ad austrum, & fœminæ ad aquilonem statuũtur: significat, quòd fortiores hostibus tentationum obijciendi sunt, & debitores humiliter sunt erudiendi. Quòd quatuor lectiones super eos leguntur, significat doctrinam quatuor euangeliorum, qua instruuntur. Vnde statim quatuor initia euangeliorum leguntur super eos quasi congreget eos à quatuor partibus orbis. Quòd vnus masculus, & vna fœmina portantur in sacrarium, significat quòd de vtroq; sexu fideles ascendent in cœlum. Sed non ascendet, nisi vnus, id est, in vnitate Ecclesiæ constitutus, sicut & in probatica piscina nõ sinabatur, nisi vnus. Quòd symbolum legitur super masculos græcè, & super fœminas latinè, per duas linguas, quibus symbolum legitur, omnem linguam intelligimus. Nam in græcis viguit sapientia, in latinis, scilicet Romanis, potentia. & ita per has duas tanquàm excellentiores omnem lingnã intelligimus, quasi cum Apostolo ad Philip. ij. ca. dicamus: omnis lingua confiteatur: quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Expositionem orationis dominicæ, & symboli in quarta parte, in suis locis exposuimus. † Et attende, quòd ante hanc quartam feriam in dominica, vel in secunda feria, est huius feriæ scrutinium, populis annuntiandum his verbis: Scrutinij diem dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinit⁹ instruantur, imminere cognoscite. ideóq; solicita deuotione sequenti quarta feria circa horam nonam conuenire dignemini, vt cœleste mysterium, quo diabolus cum sua põpa destruetur, & ianua cœlestis regni aperietur: inculpabili ministerio peragere valeamus. In hac verò feria quarta finitis missarum solennijs presbyter annuntiat, vt sabbato proximo ad scrutinium reuertantur: & sic iterum atq; iterum annuntiat, donec septem scrutinia celebrantur. Sanè expleto scrutinio, dicitur missa, vt præmissum est in qua legitur lectio & epistola: quia baptizandus in duobus est catechizandus, id est, instruendus, scilicet nouo & vet. test. maximè in illis, quę pertinent ad baptismum. ¶ † Rursus quia instrudus est in fide, & in moribus: ideò duæ lectiones leguntur: de quibus in eis cum suis respõsorijs disputatur. Legitur enim de Philippo, Act. 8 quòd Eunucho euangelizauit Iesum. Et secundum Augustinum, euangelizare Iesum, est, non tantum docere credenda, sed etiam, quæ sunt post baptismum seruanda. In prima ergo lectione, scilicet Sanctificabo &c. quæ sumpta est de Ezech. xxxvj. de fide agitur, vbi dicitur: Tollam quippe vos de gentibus: & congregabo vos de vniuersis terris: & effundam super vos aquam mundam: & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & dabo vobis cor nouum. Fideles enim de varijs terris congregati sunt in Ecclesia, & aqua salutaris baptismi super eos effusa est, qua ab vniuersis peccatis & erroribus sunt mundati: & datum est eis cor nouum, vt credant in Christum. De hac lectione sumitur introitus: Dum sanctificatus fuero &c. vel baptizatus dicitur cor nouum. In versu autem: Benedicam

dicam Dominum &c. sunt gratiarum actiones, de hac sanctificatione: & est tertij toni: quia sanctificatio pertinet ad trinitatem. Verùm, quia per talem sanctificationem fiunt homines filij, ideò subsequitur in graduali:
Psal. 33 Venite filij: audite me: timorem Domini docebo vos. quod est septimi toni: propter septem dona spiritus sancti, quæ dantur in baptismo: vel quia ad hoc, quòd quis verè credat in Christum, necesse est, vt timeat Deum: ideò sequitur ipsum graduale: vbi sequitur de timore. Initium sapientiæ timor Domini
Psal. 111 est. Qui ergo radicem imponit credulitatis, cum à timore inchoare oportet. Iuxta illud: A timore tuo Domine concepimus: & peperimus spiritum saluus. In secunda lectione, scilicet in Epistola: Lauamini &c. quæ sumitur de Esa. j. ca. agitur abundanter de mori-
Esa. 26 bus, vbi dicitur: Quiescite agere peruersè: discite benefacere &c. & posteà concluditur. & venite & arguite me dicit Dominus. q. d. Si hoc feceritis, & vos non remunerauero, iure me tanquàm iniustum redarguere potestis. Item dicitur ibi Lauamini: scilicet per baptismum. & estote, id est manete mundi, scilicet per pœnitentiam. Et quòd possint, ostẽdit, dicens: Auferte malum cogitationum vestrarum: & si fuerint peccata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur &c. Verùm, quia illi qui fidem veram & bonos mores seruãt, ad hæreditatem Domini pertinere probantur
Psal. 32 idcirco sequitur graduale: Beata gens, cuius est Dominus Deus eius: populus quem 1
elegit Dominus in hæreditatem sibi. Hi effi ciuntur cœli, qui verbo, id est, filio Dei firmantur. vnde sequitur versus: Verbo Domini cœli firmati sunt &c. Item, quia in talibus locum habet beatitudo, ideò graduale illud est 1
primi toni: quia beatitudo à solo Deo est. Ab his quoq; non discrepat euangelium præcedens: scilicet, Præteriens Iesus &c. Ioan. ix. c. quod est de illuminatione cæci: quia cæci illuminantur in baptismo: vnde dicitur ibi: Lutum fecit Dominus ex sputo, & præcepit cæco, vt lauaret se in natatorio Syloë, id est, Christi, qui missus fuit à patre, id est, in baptismo, vel in doctrina Christi de quo dicitur Gen. vlt. c. Non auferetur sceptrum de Iuda: & dux de femore eius, donec veniat, qui mittẽdus est: hebræus habet Donec veniat Sylo id est, Missus. Postmodum, in gratiarum 2
actione sequitur offertorium secundi toni: propter illuminationem & confirmationem. Dicto autem offertorio, archidiaconus ascendit pulpitum clamans alta voce: Si quis est catechuminus, exeat foras: prout dictum est in præmio quartæ partis: & tunc omnes catechumini exeũt foras: & sic fit septies prius, quàm baptizentur: videlicet in quolibet scrutinio: quia qui non regenerati sunt, nec inter Dei filios computari, nec Christi mysterijs conuenit interesse. Quidam tamen catechuminos ante euãgelium de Ecclesia ejiciunt: quod non laudamus, cum eis sit euangelium prædicandum: sicut & Apostoli primitijs gentium euangelium prædicauerunt: sed sacrificijs interesse non debent: tum quia sacerdos orat pro circunstantibus, quorum fides Deo cognita est, & nota deuotio: at isti nondum fideles vocantur: tum quia quod conficitur fidelibus, porrigitur. In postcommunione verò agit gratias cæcus de illuminatione sua, dicens: Lutum fecit Dominus ex sputo. Io. ix. & est primi toni: quia ad locum, vnde exeunt flumina reuertuntur: vt iterum fluant, sic autem recognoscendo bona debemus agere Deo gratias. Hæc autem quarta feria in hoc priuilegiata est, quia in ea leguntur duæ lectiones pro eo, quòd in sequenti sabbato ordines celebrantur. Item, quia hac die ordinandi examinantur. Item quia hac die fit scrutinium baptizandorum in sabbato paschali: vt præmissum est.

SVMMA.

Feria quinta quartæ Dominicæ quadragesimalis. Et missæ introitus.
Epistolę allegorica expositio.

De *quinta feria.* CAP. LVII.

QVinta feria † ostendit, quòd non est sanctificatio, nisi à Deo: vnde introitus est: Lætetur cor quærentium Dominum: & post: Quę- Psal. 104
rite faciem eius semper. & est secundi toni: quia quæritur, vt habeatur: & posteà, vt amplius habeatur. Quantò enim magis habetur, tantò magis quæritur. Epistola verò: Venit mulier &c. iij. Regum iiij. ca. Et est de resuscitatione filij mulieris Sunamitis, quem resuscitauit Helisæus: & incuruauit se super puerum: & pueri qualirati se conformauit: puer verò septem oscitationes emisit: & est resuscitatus. † Nempe Sunamitis interpretatur captiua: filius eius, genus humanũ, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur puer, propter paruitatem sensus: baculus, de quo ibi dicitur, est lex, quæ percutit, dicens: Oculum pro oculo &c. Quæ neminem ad perfectionem ducit. Heb. vij. Helisæus verò, id est, Christus inclinauit se super hunc puerum, id est, exinaniens se, factus est ei similis, & resuscitatus est. Sed oportet, vt septem excitationes emittat. ¶ Prima, est fides: Mar. 9 quia sine fide non est introitus. Primò enim, Mat. 8 veritari debet quis credere, & omnia possibilia sunt credenti. Domine inquit leprosus, si vis, potes me mundare: & dixit: volo, mundare. ¶ Secunda oscitatio, est timor. ¶ Tertia, est dolor de peccatis: quia misericordia non 2 fit sine iustitia. ¶ Quarta, propositum confitendi. ¶ Quinta, est propositum satisfaciendi. ¶ Sexta, propositum decæterò non peccandi: quòd scilicet, non offendat Deum creatorẽ suum: & omnia ista debent fieri in spe vitæ & gloriæ. Vnde spes est septima oscitatio. Respõsorium est. Respice in testamentum tuũ: & pòst: Exurge, id est, fac nos exurgere: & est quinti toni, propter quinq; sensuum reparationem siue inuocationem. Euãgelium verò: Ibat Iesus &c. Luc. vij. c. Est de resuscitatione filij viduæ. cui dixit Dominus: Adolescens tibi dico, surge. In quibusdam tamen Ecclesijs dicitur illud euangelium: Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat &c. Sequitur offertorium: Domine ad adiuuandum &c. Septimi toni, propter septem excitationes, in gratiarũ actiones. Postcommunio verò, est de æterna beatitudine, scilicet Domine memorabor iustitiæ tuæ: cui competit dare æternam beati- 1 tudinem: quæ erit octaua resurrectionis.

SVMMA.

1 Feria sexta Dominicæ quartæ quadrag.
2 Euangelium, Erat quidam, &c. Ioan. xj. semper legitur in sexta feria Dominicæ quartæ quadrag.

De *sexta feria*. CAP. LVIII.

1 SExta † feria prorsus idem dicit, quod quinta: & est introitus: Meditabitor &c. Versus: Cœli enarrant, id est sancti: & est primi toni: quia in solo Deo ponit spem. In epistola: Aegrotauit &c. iij. Reg. xvij. c. ponitur resuscitatio filij viduæ ab Helia. Responsorium est: Bonum est sperare in Domino: supple: quia resuscitat: & est quinti toni: cuius ratio in præcedenti feria etiam dicta est. Sequitur euangelium: Erat quidam. Io. xj. c. De resurrectione Lazari: qui hac die resuscitatus est. Et offertorium in gratiarum exhibitionem: Populum humilem saluum facies Domine &c. Primi Psal. 17 toni, eadem ratione, quia, scilicet in solo Deo sperandum est. In postcommunione verò haberur, quòd ad preces earum, scilicet Mariæ & Marthæ suscitatus fuit Lazarus. Videns Dominus flentes sorores Lazari &c. Ioan. xj. ca. Per quod significatur, quòd ad preces sanctorum suscitat Deus mortuos spiritualiter dans eis primam gratiam: & ideò est primi toni, propter primam resurrectionem, scilicet animæ. † Et attende, quòd semper hac die, quæ est quintadecima à passione Domini legitur prædictum euangelium: quia constat hac die Lazarum suscitatum esse, de quo euãgelio sumitur responsorium: Occurrerunt Iudæi &c. Quod hodie in quibusdam Ecclesijs cantatur: cui hodie congruè in euangelio præmittitur dicta lectio de filio Sareptanæ mortuo, quem suscitauit Helias: ponẽs eum super lectum: & expandens se tribus vicibus super eum. Nempe hæc mulier, est Ecclesia, quæ fide suscipit Christũ in hospitio cordis. Filius eius, est quilibet fidelis, qui moritur, cùm morte dignum peccatum committit. Lectus Heliæ, catholicam designat Ecclesiã: quam solæ animæ reminiscuntur, dum per fidẽ trinitatis à morte resurgunt. Cætera, laudes, confessiones, & consolationes, sunt cuiuslibet hominis à peccatis resuscitati.

SVMMA.

1 Sabbatum quartæ Dominicæ quadrag. quid tractet.
2 Ordines conferuntur sabbato quartæ Dominicæ quadragesimalis. Et cur ita.

De *sabbato* CAP. LIX.

1 SAbbatum † verò de largitate salutoris est, vnde introitus est: Sitientes venite ad aquas: doctrinæ, scilicet & baptismi. Sequitur, & bibite cum lætitia: & hæc ad sabbatum mentis pertinent: & ostenditur largitas Dei: qui paratus est largè dare cuilibet: & benignitas eius: vnde dicit: Venite bibere aquas, scilicet quæ mundificant, & sanctificant gratis. Sequitur versus: Attẽdite populi meus: in quo ostenditur, quòd etiã hoc de aquis doctrinæ intelligitur: secũdi toni, propter mundationem animæ & corporis: & sumitur de Esa. Epistola est: In Esa. 60

est: In tempore placito exaudiui te. Esa. xlix. 7
c. Et pòst: Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum? Ecce ostenditur largitas vel charitas Dei erga nos. Posteà sequitur respõsorium: Tibi derelictus est pauper in gratiarum actiones, quarti toni, propter quatuor virtutes per quas sanctificat. In euangelio 1
verò, quod est Ioan. viij. ca. De eadem largitate agitur. Ego, sum lux mundi. Non dicit huius hominis, vel illius: sicut flos campi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ostendit ergo, quòd paratus est illuminare omnẽ hominem, qui sequitur ipsum. Cæterum, qui videt, currit: qui currit, peruenit, exceptis superbis. Vnde sequitur: Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum. Respondit eis, scilicet Iudæis Iesus: 2
Nónne scriptũ est in lege vestra, quòd duorum hominũ testimoniu verum est? Videbant enim miracula: & ita pater erat testis eius: & relinquit eos Dominus: quasi superbos disputatores non curant illuminari. Soli enim humiles illuminantur. Vnde sequitur offertorium: Factus est Dominus: ptimi toni, quia solus Deus post illuminare. † Quia igitur in 2
hoc sabbato ostendit Ecclesia largitatem Domini, dantis gratiã in baptismo & in doctrina: quibus ex largitate Dei abundanter datur gratia: ideò sunt ordines in illo die: & etiam quia imminet tempus passionis Domini, in qua arctius se tenet Ecclesia, ad significandum, quòd ordinati arctius se tenere debent, vt qui prius ebrij erant, amodò sobrij sint: & iterum se dicunt immolare Deo hostiam sanctam, Deo placentẽ. Hoc etiã sabbato fit scrutinium baptizandorum, quia catechumini ad requiẽ æternam, quæ per sabbatum intelligitur, veniunt per baptismum. Vnde in quibusdam Ecclesijs hodie duæ lectiones leguntur in missa ex eadem causa, in quarta feria præcedenti.

SVMMA.

1 Dominica de passione. & eius officium.
2 Passionis officium cur Ecclesia auspicetur à Dominica quinta quadrag.
3 Hymnum: Vexilla regis prodeũt &c. cur Ecclesia cantet, Dominica quinta in passione Domini.
4 Gloria patri &c. cur tempore passionis intermittatur.
5 Sanctorum commemoratio, quare fiat Dominica quinta in passione. & num. 6.
7 Missæ introitus, Dominica quinta in passione Epistola. num. 8. 9.

De *dominica quinta in passione Domini*. CAP. LX.

SEquitur Dominica de passione Domini, scilicet de Crucẽ. † Incipit autem huius celebritas passionis à fine sabbati, id est, à vespera lucem huius dominicę præcedente: quia Lazaro in præcedenti sexta feria suscitatò quidam de Bethania abierunt ad Pharisæos, narrantes eis miraculum: & cùm in illa sexta feria fuerit *vespera*, id est, prima dies mensis, ad sanctificationem, multi Iudæi, Pontifices, & Pharisæi conueuerant ibi: qui †audientes signum, mox, vt ait Ioannes, hoc est in sabbato collegerunt concilium aduersus Iesum: & ex illa die cogitauerunt, vt interficerent eum: ac deinceps Iesus non palàm ambulabat apud eos: quia nondum venerat hora eius: ideóq; in vespera sabbati: quasi post horam eiusdem concilij publicum luctum incipit Ecclesia suo compatiens Domino: vt capiti membra: & extunc lugendo recitat vexillum regis: mysterium crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lanceam perforati corporis, diem passionis, rationes patientiæ, & illusiones inimicorum, & insidias eorum: hæc & his similia in vesperis & nocturnis plangit officijs: quæ de autheoticis veteris & noui testamentorum sunt cõgesta scripturis. Præterea, post præcedentium septem dominicarum ordinatissima dispositionem, quibus, vt præmissum est, septem mũdi ætates figurantur: quia omnes sunt Domini passione redempti, meritò ipsius dominicæ passionis celebratio inchoatur, & quasi lõga funeris pompa præmissa demum sequitur ipsa salutis nostræ victima, ingerens oculis ea quæ pro nobis pertulit vulnera & mortis insignia. ¶ † Rursus ideò Ecclesia cantat: Vexilla regis prodeunt &c. vt si fortè aliqui sunt lapsi veniant ad vexillum, quod omnes amaritudines facit esse dulces: quod significatum est per lignum proiectum in aquas marath. Semper enim & maximè isto tempore debemus habere in memoria, dominicam passionem. Vnde in canticis: Fasciculus myrrhæ Exod. 15
dilectus meus, mihi inter vbera mea com- Cant. 1
morabitur: quia memoria passionis dominicę secum non patitur amaritudinem peccati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ideò autem spiritualiter duabus septimanis ante pascha passio Domini recolitur. Primo, quia ipse à duobus, & pro duobus populis passus est. Secundò, quia duo testamenta per duas hebdomadas exprimimus: vetus, quod prædixit Dominũ passurum: & nouum, quòd ostendit ipsum passum. Tertiò, quia in duobus huius seculi temporibus, scilicet ante legem, & sub lege, eadẽ passio vaticinata est. Quartò, vt hæ duæ septimanæ reducant nobis ad memoriam murmurationem eorum, qui ante legem, & sub lege in inferno fuerunt, vsq; ad tempus gratiæ: quod in tertia hebdomada, scilicet paschali significatur. Ab hac nanq; die qua gloria patri dimittitur, duę sunt hebdomadæ vsq; ad pascha. Tunc verò tertia est, in qua restauratur omnis dimissa glorificatio. In tertio enim tempore, quod fuit sub gratia, omnia beneficia, quæ patres nostri expectauerunt in Ecclesia reddũtur. 5

4 ¶ † Ideò autem gloria patri dimittitur: quia ille versus ad laudem pertinet trinitatis: quæ fuit in passione Domini, quam ab hac die repræsentat dehonestata. Constat enim quòd Christus qui est secunda in trinitate persona, fuit dehonestatus. Sed in resurrectione, Gloria patri resumitur: quia per resurrectionem fuit gloria immortalitatis glorificatus. Sed certè hæc protestatio fuit specialiter in crucifixione: vnde potest dici, quòd Gloria patri. pro nunc tacetur propter humilitatem, per quam ad Christi passionem perueniendum est, & quia Dominus se abscondit. Et est aduertendum, quòd tacetur in introitibus & responsorijs: quia illa sunt de passione: & in Venite exultemus Domino. In psalmis verò & hymnis, non: quia Psalmus significat operationem. Ipsum enim non persequebantur: nisi linguis, tractando de næce ipsius: nec ipse bonum desijt operari. Non ergo tacetur in totum: quia remissio debet esse luctus: eò quòd non statim post habitum concilium de næce eius, traditus est agnus in manibus impiorum. 6

Sed in triduo ante pascha omnino tacetur: quoniam tunc maximè sancta trinitas dehonestata est: licet enim ante dies illos de næce Domini ageretur: tunc tamen vapulat, sputatur, alapatur, & crucifigitur. Vnde Esa. 53 dimus eum non habentem speciem, neq; decorem. Vel quia tunc sepulturam Domini celebramus: quæ maximè fuit eius humiliatio. Ab hac etiam dominica in quibusdam Ecclesijs tacetur ad primam: Christe fili Dei viui. tum quia exunc Ecclesia eius mortem & passionem repræsentat: tum quia secundum Iudæorum reputationem non poterat alijs misereri: qui seipsum saluum facere non poterat. De hoc dictũ est in quinta parte sub tit. de prima. Nam fiunt etiam spirituales commemorationes de sanctis, neq; de pace ab hac dominica, vsq; ad sabbatum post pentecosten, quamuis post laudes dicatur: Pretiosa in conspectu domini &c. Ad primam oratio: Domine Deus omnipotens &c. † In quibus commemoratio generalis fit de sanctis. Circa quod sciendum est, quòd commemoratio sanctorum duplici ex causa fieri consueuit: videlicet ad recolendum eorum sanctitatis meritum, & impetrandum patrocinium nobis salutare: quæ duo diligentissimè in Christo, nostro capite, passionis & resurrectionis suæ tempore nobis attendenda monstrantur: quia passionis suæ tempore præbuit eximium humilitatis & sanctitatis exemplũ. Post resurrectionem verò suam apud patrẽ sicut testatur Ioannes noster aduocatus factus est singularis. Vt igitur nostra intentio illo præcipuo tempore feratur in suæ sanctitatis exemplum, & in illo spes nostra solùm eleuetur, ad vnicum eius & singulare refugium, & patrocinium: idcirco conuenienter tunc illorum sanctorum specialia suffragia dimittuntur. Hinc etiam est, quòd quædam Ecclesiæ obmittunt post primam dicere: Pretiosa in cõspectu Domini mors sanctorum eius &c. Incipientes ibi: Deus in adiutorium meum intende &c. Et in illa etiam oratione: Domine sancte pater omnipotens &c. Quæ dicitur ad primam, prætermittuntur verba illa: Per intercessionem beatissimæ virginis Mariæ, & omnium sanctorum. Qui verò dicunt: Pretiosa: asserunt illud, quod non est hora nec pars canonicæ horæ: prout dictum est in quinta parte sub titulo de prima. Fit autem aliqualis † & generalis sanctorum cõmemoratio in Ecclesia: quia propter eorum multitudinem, & nostram imbecillitatem, de ipsorum quolibet, sicut debitum esset, solennizari non potest. Et ex hoc etiam apparet, quare obmittitur commemoratio de pace: quia sicut ait Apostolus ad Colo. j. Christus pacificauit per sanguinem crucis eius: siue, quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt: & post resurrectionem suam pacem discipulis suis annuntia- Ioan. 20

annuntiauit: & cum eis ipse, qui pax nostra est, continuè vsq; ad ascensionem suam conuersatus, tunc eis pacem suam dedit, dicens: Pacem meam do vobis: & in Pentecoste cõsolatorem mittere dignatus est. Incassum ergo fieret commemoratio de pace. † Introitus autẽ incipit ab oratione Domini in pas- 7
Psal. 42 sione: Iudica me Deus: & discerne causam meam &c. In hoc enim instruxit nos in orando. Sequitur: Emitte lucem &c. Quia qui videt præmia, fortis efficitur in pugna: & veritatem tuam &c. Qui enim videt vera bona, de facili ducitur in æterna tabernacula: & est quarti toni, propter formam crucis, vel pro- 1
pter quatuor, quę petuntur, scilicet iudicium, discretio, liberatio, & fortitudo. ¶ † Epistola 2
verò, scilicet Christus existens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius &c. Quæ est ad Hebræos ix.c. Ostendit efficaciam passionis Christi. Per passionẽ enim eius in æterna tabernacula ducimur: cuius memores esse debemus. Sed quia non omnes intrabunt, nisi qui faciunt eius voluntatem: ideò sequitur responsorium: Eripe me de ini- 2
micis meis, doce me &c. Aliter enim non intratur in sancta sanctorum: & est tertij toni, propter liberationem à triplici inimico, per virtutem trinitatis. Posteà sequitur tractus, in quo conqueritur Dominus de inimicis suis, dicens: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: in Abel, & in alijs, & verisimè dicitur tractus: quia huiusmodi cogunt nos ducere vitam miseram, scilicet Alophyli & Philistei. & est octaui toni: ad significandum, quòd huiusmodi tribulationes ueniunt super nos, vt simus memores alterius vitæ, quæ erat in 3
octaua ætate: quia ad Dominum, cùm tribularet, clamauit &c. Et Iob. Operuit confusio faciem eius. ¶ † Posteà sequitur euangelium: 9
Quis ex vobis &c. Ioan. viij. c. in quo habetur contumelia Iudæorum dicentium Domino: Dæmonium habes: & Dominus abscondit se, vt expectaret tẽpus immolationis agni: & decima luna ostedit se, sicut dicebat de agno fieri vt habetur in Exod. xxvij. ca. ¶ Ecclesia verò ostendit se esse contrariam eis, in offertorio. quasi diceret: ipsi dicunt: Dæmonium habes: sed ego confitebor tibi Domine. & est primi toni: quia soli Deo confitendum est. ¶ Postcommunio autem est: Hoc corpus &c. Lucæ xxij. ca. & Mat. xxvj. & Marci xiiij. & j. Corint. xj. ca. Et incipit eam sacerdos, ad ostẽdendum, quòd magnus sacerdos sacrificium vetus mutauit in nouum sacrificium: & est octaui toni, quia illud sacrificium est verum, quod perficietur in paradyso, quando resurgemus. Et illud Apostoli verè implebitur: 1. Cor. 3
Omnia vestra sunt.

SVMMA.

1 Feria secunda Dominicæ quintæ in passione: & officium. num. 2. 3. 4.

De secunda feria. CAP. XLI.

Secunda † feria est de crucifixione Gal. 5
nostra: & maximè de ieiunio: quia debemus crucifigere membra cũ vitijs, & concupiscentijs: sicut præcedens dominica est de cruce. Sed quia non potest homo ieiunare, nisi liberetur ab inimicis visibilibus & inuisibilibus, diabolo, scilicet & mundo, & malis hominibus: ideò Ecclesia petit in introitu liberari ab inimicis: & est tertij toni, propter liberationem à triplici inimico. ¶ † Epistola verò est: Factum est verbum. Ioan. iij. ca. in qua inuitamur, ad ieiunium per exemplum Niniuitarũ, qui solius Ionæ, & vnica prædicatione ieiunium indixerunt: etiam iumentis, vt liberarentur à temporali subuersione: quantò magis nos debemus pœnitentiam suscipere, ad vocem veri Ionæ, scilicet Christi, & Apostolorum, vt à subuersione spirituali liberemur: ¶ In responsorio petit similiter liberari ab inimicis: & est versus: Deus in nomine tuo saluum me fac: tertij toni, propter virtutem trinitatis & liberationem à triplici inimico. ¶ † Postmodùm sequitur euange. Miserunt principes. Io. vij. c. In quo dicit Dominus Scribis & Pharisæis: Quid vultis me interficere? & loquitur de resurrectione sua: & ascensione, & spiritus sancti missione: propter hoc, vt illi qui sunt in cruce qui sustinent multa à malis, sicut ipse Dominus, semper habeant respectum ad fructum charitatis: vnde: Ascendam in palmam, vt appræhendam fructum eius. ¶ In offertorio: Domine conuerte, & eripe animam meã &c. Petit liberari ab inimicis in anima. Et est sexti toni: quia liberatio animæ, perfecta liberatio est. Senarius enim numerus, perfectus est. ¶ In postcommunione: Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. attribuit Deo liberationẽ suam &c. Et est tertij toni: quia ille est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus trinitas,qui liberat.¶ † Dicitur autē ad horas capitulū illud:Attende Domine. Hier. xviij.ca.Et illud:Domine,omnes qui te derelinquūt.Ibidem xvij.ca.Et illud:Cōfundatur qui me.Quod est ibidē. & illud. Tu autē do. xx.c.Et illud:Dominus Deus aperuit Esa.l.c.

SVMMA.

1 Feria tertia Dominicæ quintæ in passione inuitat ad patientiam. Et quod eius diei officium.& num.2.

De tertia feria. CAP. LXII.

1 TErtia † verò feria ad patientiam inuitat:vnde introitus est: Expectabo Dominum.&c.Versus:Dominus illuminatio mea. Deus enim dat patientiam: & qui illuminatus est, patientiam habet:& est septimi toni:quia patientiam concipitur respectu quietis æternæ. Posteà sequitur epistola: Congregati sunt. Dan.iij. c. In qua ostenditur effectus patientiæ: quia ibi habetur, quomodo Babylonij miserunt Danielem in lacum leonum: nec tetigerunt eum:& missus est ei cibus à Domino per Abacuc: & significat quòd per patientiam liberat nos Dominus à spiritualibus Babylonis:& quandoq; etiam liberat corporaliter, & dat vitam æternam. Iuxta illud Apoc. Qui vicerit, dabo ei mānа absconditū.

2 ¶ † In responsorio: Discerne causam meam de gente non sancta &c.Petit liberari,ne sue cūbat. Deinde sequitur:Emitte lucem tuam & veritatem tuam:ipsa me deduxerunt. Ecce semper petit lucem, quam qui videt,patientiam habet:& sic liberatur.Et est quinti toni: quia petit liberari à tentatione quinq; sensuū,vel ab inimicis, qui nocuerūt per quinq; sensus.Intrat enim mors per fenestras corporis.In euāgelio verò:Ambulabat Iesus in Galilæā &c.Ostēditur discretio bonorū & malorū:tēpus verò bonorū erit in futuro. Vnde debet dicere patiēs,sicut dixit Dominus:Tēpus meum nondum est: & debet sperare in Domino.Vnde sequitur offertorium:Sperēt in te, qui te nouerunt. Et quia semper sustinent malos:ideò in postcommunione:Redime me Domine &c. Petit liberari: quæ est septimi toni:propter requiem,quæ speratur.

SVMMA.

1 Feria quarta Dominicæ quintæ in passione,liberationem à solo Deo expetit.

2 Encænium, quid.

De quarta feria. CAP. LXIII.

QVarta feria † ostendit,quòd à solo Deo est liberatio:quia fidelis est Deus, qui non permittit nos tentari supra illud, quod possumus sustinere.Vnde introitus est: Liberator meus.Et versus:Diligam te Domine, fortitudo mea &c. Ecce ponit Deum fortitudinē suā.Et est tertij toni:propter donum trinitatis:& propter triplicem inimicum:In epistola verò. Locutus est. Leui. xix.ca. Enumerantur præceptа:vbi ostenditur Iudæos non obseruare illa in hoc,quòd persequebantur innocentem: & omnes etiam, qui persequuntur bonos, non sunt timendi: quia sunt inimici Domini.Vnde ibi habetur:Non iniustè iudicabis.Et ideò in responsorio:Exaltabo te &c. Petit liberari:quod est septimi toni: propter septiformē gratiam. In euāgelio verò:Facta sunt.Ioan.x.c.Ostenditur,quid fecerit Dominus † in encęnijs:quia Iudæi tulerunt lapides, vt iacerent in eum:& dixit Dominus: Multa bona opera feci vobis. Propter quod vultis me lapidare?Encænium,festum, erat dedicationis templi,hoc est de reparatione ipsius à Machabęis. Sequitur:Et hyems erat,hoc erit in die iudicij:quando reparabitur verum templum quātum ad bonos:& hyems malorum erit.Boni verò cognoscent Dominum, sicut in euangelio dicitur: Vos autem cognouistis me: quia pater in me est, & ego in patre. Et tunc plenè liberabitur Ecclesia, sicut petit in offertorio: Eripe me Domine de inimicis meis &c. Quod est septimi toni: quia tunc erit vera quies:vel propter gratiam septiformem: quia verò beatus erit, qui erit in illa quiete: quod non erit sine innocentia, ideò est postcommunio:Lauabo inter innocentes manus meas &c. Et introibo ad altare Dei: ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam, id est ad altare quiete mentis: ad altare supernum. Quod est octaui toni:quia hoc erit in octaua ætate: sicut dictum est. Quarta ergo feria,est de encænijs, id est, de dedicatione, quæ plenè fiet in futuro, quando Ecclesia perfectè dedicabitur Deo. 1.cor.10

VMMA.

1 Feria quinta Dominicæ quintæ in passione, quid immolet Deo.Et eius diei officium. numero 2.4.

3 Ad fletum spirituale duo prouocant.

De quinta

De quinta feria. CAP. LXIIII.

1 IN quinta feria immolat Ecclesia hostias spirituales,per † quas posset cōsequi illud gaudium:sed 4 quia nō impetratur misericordia, nisi confitendo iustitiam:ideò dicit in introitu cōfitendo iustitiam Dei erga nos:Omnia, quæ fecisti nobis Domine,in vero iudicio fecisti.Daniel.iij.cap.Si misisti tribulationes,bene factū est: quia peccauimus tibi.Et posteà petit misericordiam:Da (inquit) gloriam nomini tuo:& fac nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ.Versus est: Magnus Dominus,& laudabilis nimis.& est tertij toni:quia qui confitetur,debet confiteri triplici- 1 ter peccatum suum.In alijs tamen Ecclesijs est versus:Beati immaculati.Idem habetur in epistola,quæ sumpta est de Dan.iij.cap.Orauit Daniel. Domine Deus, ne despicias &c. Quia peccauimus.Et non est nobis sacrificiū &c.Ita enim dicebant filij Israël, quādo erāt in Babylone:sic & nos possumus dicere,quādo sumus in peccato.Non est sacrificium:sed in spiritu humilitatis & in animo contrito su- 2 scipiamur Domine à te. ¶ † In responsorio: Tollite hostias &c.Monet nos offerre hostias spirituales.Versus est: Reuelabit Deus condensa.Aliter enim non posset offerre spiritualiter,nisi Deus remoueat tenebras à corde.Et est quinti toni: quia talem oportet in quinque sentibus mactari. Vnde sequitur 2 euangeliū,Lucæ vij.Rogabat Iesum.In quo habetur,quomodo Beata Maria Magdalena impetrauit veniam lacrymis: quia quot habuit in se oblectamenta,tot mactando se,hostias spirituales obtulit Deo in corpore suo. ¶ In offertorio : Super flumina &c. Ostendi- 3 tur † quomodo flendum sit: & quomodo oportet lugere. Duo enim sunt quæ hoc faciunt, scilicet memoria peccati præteriti:& recordatio cœlestis Hierusalem: quoniam quando homo suas miserias munditiæ comparat angelorum,flet super flumina Babylonis.Et est primi toni:quia hoc debet esse primum in memoria,scilicet finis: propter quē sumus.In postcōmunione orat, vt Dominus memor sit promissionum. Memento verbi tui seruo tuo:in quo spem mihi dedisti.Et est octaui toni:quia in octaua ætate fiet illa dedicatio,in quibusdam tamen Ecclesijs legitur euangelium, vbi dicitur: Cum quidam vellent apprehendere Iesum:& tamen nemo misisset manū in eum:dixerunt pontifices ad ministros:Quare nō adduxistis eum?Responderunt ministri:Nunquam sic locutus est homo:sicut hic loquitur.†Hac etiam die conuenienter legitur illud euangelium:vbi dicitur quòd reuersi sunt vnusquisque in domū suā. In offertorio verò dicitur:In salicibus,in medio eius suspēdimus organa nostra:quia post hanc diem nullum euangeliū legitur,in quo Dominus Iudæis publicè prædicasse narretur.Ecce ergo illud diuinitatis organum in illis salicibus,& fluctuosis hominibus Babylonis suspensum est.

SVMMA.

1 Feria sexta dominicæ quintæ in passione, quid agat:quódve habeat officium.& nu.2.

De sexta feria. CAP. LXV.

SExta feria est de passione,& orat Christus,dans † nobis in introitu formam orandi: Miserere &c. Et est quinti toni: quia non potest fieri liberatio sine quinque sensuum cohibitione.¶ In epistola:Domine omnes &c.Hier. xvij.cap.Petit suam liberationem & inimicorum cōfusionem.¶ In responsorio verò,similiter conqueritur de inimicis : & maximè de hypocritis,qui pacificè loquebātur &c.Scilicet cùm dicebant: Magister scimus,quia verax es:& tamen dolus erat in corde:vnde Vide Domine &c. ¶ † In euangelio:collegerūt Pontifices & Pharisæi &c. Ioan.xj.cap.Similiter dolus exprimitur,& dicitur ibi:Venient Romani,& tollent locum nostrū & gentem. quia iam ablatū erat sceptrū de Iuda : & dux de femore eius:& Pilatū præsidem romanæ potestatis habebant.Quia verò vbi est dolus & crudelitas, ibi maximè indiget homo sapientia:vt sapienter respondeat:ideò in offertorio petit intellectum,vt possit respondere sine peccato. Benedictus es Domine : doce me iustificationes tuas &c. Et respondebo: sicut dicit Dauid iij.Reg.Dimitte eum,vt maledicat mihi,sicut præcepit Dñs: Tales enim sunt virgа Dñi.Vnde Augu.Vnde superbiunt impij:quia eos facit pater meus virgā suā.Et in superbijs:Fili mi,stude sapientiā,vt possis respōdere sermoni.& est septimi toni : spiritus sancti gratiā septiformē. ¶ Postcōmunio quoque:Ne tradideris me &c.Eadem ratione est septimi toni,in qua petit liberari. Matt. 22 Prouerbio. 25

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA.

1 Sabbatum vacans. Et vnde hoc nomen sortitum.
3 Sabbatum vacans, in quo fit priuilegiatū.

De *sabbato.* CAP. LXVI.

1 SEquitur sabbatum † quod dicitur sabbatum vacans, sicut & secunda dominica quadragesimæ. In hoc enim sabbato intendere consueuit Dominus Papa pauperibus Christi dādo eleemosynā, & mandatū celebrando: tum quia in cœna Domini propter officij magnitudinem hoc 2
facere non poterat: tum quia sicut dicit Ioan.
Ioan. 12 Ante sex dies paschæ venit Iesus in Bethaniā, & factum est conuiuium in domo Mariæ & 8
Marthæ: vbi fuit Lazarus, quem Dominus suscitauit: & tunc Maria vnguēto nardo pistico 11
vnxit pedes Iesu. Apostolicus ergo in memoriam eius, quod illa deuotissime egit, facit membris Christi quòd ipsa capiti fecit, vt pedes Iesu vngendo: id est, Domini vestigia sectando: & capillis tergendo, id est, superflua pauperibus erogando, vt impleatur domus odore vnguenti id est, mundus impleatur bona fama. ¶ Quia ergo hac die circa præmissa charitatis opera exercenda occupatus est:
2 ideò vacat † hoc sabbatū à proprio officio, & mutuò accipit à quinta feria antecedenti. 1
Vel in quibusdā Ecclesijs à sabbato antecedenti. Sitientes venite ad aquas. ¶ Legitur epistola de Hiere. xviij. cap. Dixerunt impij &c.
Esa. 48 In qua sunt malæ cogitationes, quæ præcesserunt passionem: Venite: cogitemus cōtra iustum cogitationes: & posteà percutiamus eū lingua. Tales autem non habent sabbatum: quia non est pax impijs: dicit Dominus. In euangelio verò: Subleuatis &c. Ioan. xvij. cap. Rogat pro se, & pro discipulis, & pro omnibus fidelibus, vt habeant sabbatum, quod erit per vnitatem & charitatem in futuro: quando vnum erimus, sicut pater & filius sunt vnum, id est, in maiori approximatione, quæ possit esse illi vnitati, qua pater & filius vnū sunt. In alijs verò Ecclesijs legitur euangelium: Cogitauerunt autem. Ioan. xij. cap. In quibusdam tamen Ecclesijs legitur euangelium de proditione Iudæ: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis: cui rectè præmittitur lectio Hiere. vbi dicitur: Venite cogitemus contra iustum cogitationes. ¶ †Hoc
Ioan. 6
3

sabbatum priuilegiatum est, quia vt præmissum est, Dominus Papa tunc eleemosynas dat, & mandatū facit: & quia hac die vt quidam dicunt, Christus discubuit in domo Simonis leprosi, & Martha ministrabat ei: & Maria lacrymis suis pedes eius lauit, & proprijs capillis tersit.

SVMMA.

1 Dominica in ramis, Hieremias legitur duplici id ratione. Et eius diei celebre officium. nume. 4. 5. 7. 13. 14. 15. 16.
2 Processionem in ramis palmarū, facit Ecclesia. in eáque stationes aliquot. nu. 3. Et eius forma. nu. 10.
8 Rami cur gerantur virides, dominica sexta quadragesimæ. & nu. 9.
11 Rami, cur benedicantur sexta dominica quadragesimæ.
12 Hierusalem decima luna venit Christus: & cur ita.
17 Dominica in ramis palmarum, cur hoc nomen sortita. Et quàm variè appelletur. nu. 18.

De dominica sexta in ramis palmarum. CAP. LXVII.

1 IN dominica † in ramis palmarum, & in passione Domini legitur Hieremias duplici ratione. ¶ Primò, quia ipse manifestius de passione Domini prophetizauit, quàm alij. Secundò, quia per eius passionem præfigurata est passio Domini. quia deplorando captiuitatem Iudæorū per Babylonios factam: præfiguravit & Romanam quam incurrerunt propter Christi passionem. In nocturnali autem officio, dicitur inuitatorium: Ipsi verò nō cognouerunt vias meas. quod dicitur inuitatorium per contrarium: quia inuitat nos ad cognoscendum vias Domini: per contrarium actum Iudæorum, qui non cognoscentes vias Domini, non introierunt in requiem ipsius. In primo verò responsorio, ostenditur securitas patientium tribulationes: & causa quare nō est timenda tribulatio. Quia Deus est adiutor in die, qua
Iob 17 inuocauit te &c. Versus est: In die tribulationis meæ inuocaui &c. Quia si Deus adiuuat, non est timendum. Vnde Iob: Pone me iuxta te: &

te, & cuiusuis manus pugnet contra me. & est primi toni: quia à solo Deo sperāda est liberatio & auxilium. Sequitur responsoriū: Ingrediente Domino. secundi toni: quia laudabant pueri Dominū, scilicet vtutamque naturam in Christo deitatē, cùm dicebant: Osanna, id est, salua obsecro, humanitatem, cùm dicebant: Fili Dauid: vel Deum corde & ore pueri laudabant: sicut Iudæi corde & ore conuiciabantur. ¶ †Circa diurnum verò officium dicendū
2 est, quòd post sabbatū in quo ostenditur deuotio Mariæ: sequitur dominica in qua ostenditur deuotio puerorū: vngimus enim Dominum cum Maria: & cum pueris veneramur. Et ideò facit Ecclesia hac die processionem
Hebr. 13 corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam Domino venienti de Bethania in Hierusalem: & nos similiter debemus extra castra, id est, extra delitias carnis exire, obuiam ei, sicut dicit Apostolus: Exeamus extra castra, improperium eius portantes. Et sicut illi: sic & nos in processione nostra cantamus: Osanna. vnde in egressu de Ecclesia cantatur antiphona: Pueri Hebræorum: & nos debemus esse pueri, id est, innocentes: & debemus esse pueri Hebræorum, 7
id est, transilientium omnia terrena, siue pec-
3 cata. ¶ Postmodum † facit Ecclesia stationē in aliquo loco competenti: vt ibi cum deuotione & lætitia suscipiatur verbū Dei: id est, Christus, qui est verbum patris, susceptus est cum lætitia à pueritia in Hierusalem. In scripturis enim siue sermonibus est Christus: vnde ipse in euangelio: Scrutamini scripturas:
Ioan. 5 illæ enim loquuntur de me: & est ipse dulcedo scripturæ. ¶ †Legitur autem euangelium
4 de Matthæo xxj. cap. Cùm appropinquasset Iesus Hierusalem &c. Misit duos de discipulis suis, dicens: Ite in castellum, quod contra vos est. vnde alibi legitur: Misit discipulos
Luc. 10 suos septuaginta duos, binos & binos, id est, habentes geminam charitatem Dei & proximi. Misit inquam quærere asinam & pullum, id est, Iudaicum populum & gentilem: vt eos duceret in cœlestem Hierusalem. Et legitur ideò hac die: quia ibi de fructu passionis ha-
5 betur. Posteà cantatur: † Occurrunt turbæ cum floribus & palmis: & nos similiter debemus ei currere cum floribus virtutum & pal-
Psal. 91 mis victoriarum. Palma enim significat victoriam. vnde: Iustus vt palma florebit in domo Domini. Et secundum Grego. ex qualitate palmarum designatur proficiens vita iustorum: & est octaui toni, propter victoriam Christi in capite: & in membris, per quam peruenitur ad octauam resurrectionis. Deinde redeunte processione cantatur canticum puerorum, scilicet: Gloria, laus, & honor tibi sit rex &c. per aliquos Ecclesiam ingredientes, præsertim per pueros: quia ingrediente Domino in sanctam ciuitatem Hebræorum, pueri &c. innocentes enim laudant eum. ¶ Et
6 nota quòd Theodulphus † Aurelianensis Episcopus apud Ludouicum Imperatorem Caroli magni filium, falsò à quibusdā suis æmulis accusatus, ab eodem eodem est Andegauis carcerali custodiæ mancipatur. Cúmq; in hac dominica iuxta domum in qua custodiebatur processio transiret ille fenestra aperta factóq; silentio hos pulcherrimos versus à se editos, scilicet Gloria laus, & honor tibi sit rex Christe redemptor: cui puerile decus præmisit, osanna pium. Israël es tu, rex Dauidis &c. præsente Imperatore cantauit, cui in tantum placuerunt, quòd mox illum à vinculis absoluit, & Episcopatum sibi restituit, atq; eos hac die in fine processionis cantari instituit. ¶ In egressu † Ecclesiæ post canticum puerorum cantatur responsorium: Ingrediente Domino in sanctam ciuitatē, quod est primi toni: propter primam ætatem, quia soli Deo cantandum est. Rursus cantus puerorū, qui fit ianuis clausis, significat illud, quod cantus & occursus illorum puerorum significabat. Præfigurabat enim occursum & lætitiam angelorum recipientium Christum in cœlum post resurrectionem, quam sibi & sequentibus se per suam sanctissimam passionem meruit aperiri: cuius quidem clausio angelos non extrà miserat, sed aditum hominibus non præbebat: & ideò pueri qui sua puritate angelos significant, intra ianuas clausas, quasi Domino venienti occurrentes ad aperiendum cœlum, vt eorū repararetur ruina, versis vultibus cum lætitia & clamore proferunt hymnum laudis eis, qui sunt extrà, cum gaudio respondentibus, ipsos intrantes cum Christo in suum consortium receperūt. Hinc est quòd in ingressu Ecclesiæ cantatur responsoriū: Ingrediēte Domino in sanctā ciuitatē &c. Declarans hæc, quæ dicta sunt, figurari per ea quæ fiunt. Cùm enim ibi fiat mētio de resurrectiōe: nā ibi fit mētio de palmis, q victoriā Christi de morte & diabolo significat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat:accipit Ecclesia factum illorũ puerorũ in signum præcedens eius quod iam dictum est,& factum istorũ in recordationem
2 illius.¶Sanè ante crucem & † in cruce rami virides infiguntur,ad notandum quòd omnẽ virtutũ virorem à crucifixo habemus. Christus enim ramus viridis fuit, habens in se,& nos ab ipso omnem virorem virtutũ. Vnde
Lucæ 23 9 ipse dicit:si in viridi hoc faciunt:in arido quid fiet?In summa ergo dum † processionẽ facimus Christum venientem ad nos,suscipimus: cùm pueris obuiamus,si innocentiam seruamus.Oliuas gerimus,si pacis & misericordiæ operibus indulgemus. Palmas portamus: si de vitijs & diabolo victoriam obtinemus.Virentes flores & frondes gestamus,si virtutibus exornamur.Vestimenta sternimus carni mortificantes.Ramos carpimus, sanctorum vestigia imitantes.Quòd processio ciuitatem vel castrum egreditur,ouanter ad crucem,& ad loca promontoria,siue eminentia vadens, recolit pueros hebræos iuisse versus montẽ Oliueti:inuenis etiam quòd absit nobis glo-
Galat.6 riari,nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.Qui autem pontifici extra vrbem, iuxta crucem,cum suis constituto occurrũt,& cum ipso ciuitatem ingrediuntur,accuratius agũt. Imitamur enim populum Israël & pueros eorũ,qui extra ciuitatem Domino occurrerunt,& cũ eo illam ingressi sunt. Hæc ergo magna processio repræsentat illam,quæ tali die facta est à turbis,& pueris Iudæorũ cum veniret Iesus Hierusalem, super asinam sedens.Significat etiam,quòd Dominus ad nos veniet:& ad æterna tabernacula nos ducet. Vel fortè recolit processionẽ filiorũ Israël, qui hac die Iordanem siccis pedibus transierunt,& cum triumpho terram promissionis intrauerũt.Nec est hæc processio inter alias dominicales computanda. Hæc enim ipsa est præconium passionis:illæ verò,fu:: significatiuę & rememoratiuæ dominicæ resurrectionis,vel ascensionis.Vnde rectius faciunt, qui antè,quàm tertia dicatur, illas præmittunt. Hanc verò processionem post tertiam huius diei cum palmis celebrant.De hoc sub ascen-
10 sione dicetur.¶Et † quidem huic processioni lectio Zachariæ & euangelium Ioannis rectè præmittuntur, quoniam ibi dominica processio prophetatur:hîc historia declaratur.In tractu infantes ad præconia inuitãtur.
11 Passio in missa legitur.Benedicũtur † autem & distribuuntur rami per sacerdotem: licet Christus eos nec benedixisse nec distribuisse legatur:tum quia Christus nõ honorauit eos: sed fuit ab eis honoratus,& ex eis:tum quia populus ille Iudæorũ fecit hoc corporaliter & tẽporaliter:sed nos agimus hoc sacramentaliter,& spiritualiter ad effectũ, qui in eorũ benedictione exprimitur.Illi nãque ferentes ramos,triumphũ Christi nondum completũ, sed tẽpore passionis complendũ præfigurabant.Vnde nõ oportuit ramos distribui, vel benedici à Christo:quia nondũ figura fuerat impleta.Ecclesia verò per tales repræsentat triumphũ Christi iam cõpletũ secundũ illud Coloss.ij.Expolians principatus & potestates, transduxit cõfidenter: palam triumphans illos in semetipso. Quia ergo non solùm ipse triumphator est:sed etiã per ipsius gratiã & sanctificationẽ triumphabunt omnes electi, cõuenienter & benedictio ramorũ, & distributio per sacerdotẽ,qui Christũ repræsentat, debet expleri.¶Quare autẽ nõ fit festum de dicta asina sicut fit de cruce:dicetur in septima parte sub festo crucis.Post processionem sequitur statim missa de passione Domini: quia debemus gaudere de fructu passionis,& compati: quia pro nobis passus est.Ibi enim est,vnde lætemur, scilicet de amore, quem ostendit nobis in cruce:& vnde tristemur,scilicet de peccatis nostris: quæ tot sunt quòd propterea oportuit filium Dei pati.Venit au-
12 tem decima † luna siue die primi mensis, id est,ante sex dies paschæ ad ciuitatem,in qua pateretur:vt esset in domibus Iudæorũ: sicut præceptũ erat in Exodo xxvij.cap.& in Deutero.Decima luna accipietis agnũ,immo habitur autẽ agnus,quartadecima luna,id est, decimaquarta die primi mensis ad vesperam. Et Dominus eadem hora agnũ cum discipulis manducãs,vbi legalis paschæ decreta compleuit.Egressus est cum eis statim ad locum orationis,& circũspectis omnibus,cũ iam vesperæ essent,exiuit in Bethaniam,cũ duodecim discipulis.Nempe mysticè decima luna venit:quia populus Israëliticus decima luna egressus est de Aegypto: similiter per istum verum agnũ,est data libera potestas populo Israëlitico, id est,videnti Deum per fidem, exeundi de peccato, quod non fuit datum per Mosen:& virgam eius,id est,per disciplinam & sacerdotium legale.¶ † In principio
13 ergo missæ reducens Ecclesia ad memoriam dominicam

dominicam passionem incipit ab oratione dicens:Domine ne longe facias &c.& est octa
14 ui toni,significans quòd per passionem venitur ad resurrectionem.¶†Sequitur epistola: Hoc enim sentite.ad Philippen.ij.cap.In qua ostenditur passio,& passionis fructus. Dicit ergo: hoc enim sentite in vobis,quod & in Christo Iesu,id est,imitamini ipsum: vt sicut habuit charitatem,qua voluit pati: ita & vos habeatis charitatẽ,qua patiamini omnia tormenta temporalia: vt habeatis humiliteatem quæ in Christo maximè fuit:mansuetudinem & patientiam & intellectum realem,vt sen-
15 tiatis.Citò enim sentitur dulcedo spiritus sancti,in corde,quando est ibi:& hi quidem sunt fructus passionis,scilicet dulcedo in corde,& gloria.Quædam tamen Ecclesiæ legunt lectionem:Venerũt enim in Hierusalem.Exo. xv.cap.¶†Viso autem hoc fructu fit homo patiens,quia generat patientiam cõsideratio fructus:& ideò sequitur responsorium,quod respõdet epistolæ,in quo ostenditur,quomodo per passiones venitur ad gloriam:& dicun tur ibi tria:quare est tertij toni.¶Primũ est: Tenuisti manu tua meam dexteram Domine:& cõfirmasti me in bono.¶Secundum est: In voluntate tua deduxisti me. Talis facit quicquid Deus vult.¶Tertium est:cum gloria suscepisti me.Primũ, est causa crucis.Secundum,ipsa crux. Tertium, fructus ipsius. versus est:Quàm bonus Israël Deus:quando
1 scilicet deducit suos ad passionem: vnde de beato Stephano legitur:Lapides torrentis illi dulces fuerũt.¶Posteà sequitur tractus:Deus
5 Deus meus respice in me,& quare me dereliquisti &c.Et est secundi toni:quia ibi ostenditur passio,& fructus ipsius: vnde & titulus
6 illius psalmi est, pro sumptione matutina.
16 ¶Euangelium † de passione est,scilicet Scitis, quia post biduum pascha fiet,& filius hominis tradetur vt crucifigatur. Matth.xxv.cap. Et etiam offertorium,scilicet: Improperium expectauit cor meũ Deus,& miseriam.quod sumptũ est de psalmo septuagesimooctauo: qui totus ex persona saluatoris orãtis in passionis agone conscribitur:quasi diceret Ecclesia:Ex quo Christus tot passus est pro nobis
1 peccatoribus,libenter patiar.Vnde dicit: Expectaui.supple:quasi rem dulcem. Postcommunio de passione est, scilicet pater, si fieri
2 potest &c.Matth.xxv.cap.Et Mar.viij.cap.Et Luc.xxj.cap.Et est octaui toni,propter rationem præmissam. In quibusdam Ecclesijs,dicitur in hac dominica & in diebus sequentibus præfatio de passione.prout dictum est
17 sub quarta feria cinerum.Dicitur autẽ † hæc dominica in ramis palmarum:eò quòd tunc rami palmarũ,si haberi possunt in processione,portantur. Dicitur etiam alibi dominica oliuarum:quia rami oliuæ portantur: quod fit ad repræsentandum filios Israël, qui cum ramis palmarũ & oliuarum venienti Domino obuiam exierunt.Sequens quoque septimana maior vocatur:eò quòd maius & proli-
18 xius habet officium. † Dicitur etiam pœnosa:quia tunc præcipuè debemus vitia nostra punire.Vel quia Dominus in ea laborauit:& pœnas sustinuit recreando: sicut & in prima mundi hebdomada creando.dicitur quoque indulgentiæ:quia pœnitentes in ea absoluuntur.dicitur etiam sancta,quoniam in ea impij
19 iustificantur.¶Hæc † autem dominica in tribus priuilegiata est.Primò,quia illa die filij Israël intrauerunt terram promissionis, & Iordanem sicco vestigio transierunt:sic enim contigit,quòd eo anno tot dies fuerunt vsq; ad pascha,quot sunt ab hac dominica.Secundò,quia hac die veniens Dominus de Bethania,cum honore maximo,in Hierusalem susceptus est.Tertiò,quia eadem die Dominus à templo ementes & vendentes eiecit.

SVMMA.

1 Feria secunda dominicæ in ramis,quid designet.Et eius officium.nu.1.2.3.4.
5 Passio Domini,non recipit benedictionem. & cur ita.
6 Passionem cantantium voces, variè mutantur.& nume.7.

De secunda feria. CAP. LXVIII.

1 SEcunda feria † ostendit causam passionis,scilicet in Christo humilitatem & patientiã: & in Iudæis crudelitatem & inuidiam:in Iuda cupiditatem & auaritiam:& est introitus quarti toni,propter famam crucis.Epistola verò sumitur de Esa.l.cap.In qua ostenditur principalis causa passionis Domini. Dominus Deus aperuit mihi aurem,scilicet ad intelligẽdum:& pro-
2 pter hoc dedi genas meas vellentibus &c.† In quibusdam Ecclesijs in hac & in tertijs ferijs dicuntur duæ lectiones in missa:pro eò,quòd Christi passio à lege & prophetis præmuntia-
tã fuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta fuit.In respõsorio petit liberationem suã: Exurge Domine & intende &c.versus:Effunde frameam.& est tertij toni:quia virtute trinitatis liberamur ab inimicis.Framea est spata quasi fremia,vel quasi ferrea.¶ In euangelio † verò,scilicet ante sex dies &c.Ioan.xij. cap.ostenditur triplex causa passionis:& dicit ante sex dies paschæ : non ideò,quòd sex dies futuri essent ante pascha,sed quia ibi causa passionis ostenditur.In Iuda ostenditur causa cupiditatis,eò quòd dixit:Vt quid perditio hæc,erat enim habens loculos:& ideò sic dicebat, vt numos furaretur : vt habetur in Ioan.in Iudæis causã est inuidia : quia moti sunt in eum propter laudem puerorũ dicentes:Si dimittimus eum:sic omnes credent in eum:& ideò quærebant interficere eum.In ipso verò Christo est fructificatio totius generis humani:vnde in euangelio dicitur: Nisi granum frumenti &c.In quibusdam tamen Ecclesijs in secũda feria legitur passio secundum Marcum , scilicet Erat pascha & azyma post biduum &c.Et in tertia feria dictũ euangelium secundum Ioannem,scilicet ante sex dies paschæ:sed primi magis videntur historiam sequi:quia post biduum,id est,post tertiam & quartã feriam:in quinta feria pascha: id est,agnus paschalis immolat⁹ fuit.Præterea secunda dies creationis mundanæ minus est cæteris ornata diebus.Nam cùm dixisset Dominus:Fiat firmamentũ in medio aquarũ. nõ est additum:Et vidit Deus quòd esset bonum , in quo numerus binarius infamatur: quia primus ab vnitate degenerat,& diuisionem significat.Vnde in eo facta est aquarum diuisio.¶ Non est † ergo mirum,si hæc dies secunda,quæ illam respicit minus cæteris in officio dominicæ mortis purpuretur insignijs.Sed nõ est multum attendendum,vtrũ in secunda vel in tertia feria legatur passio: Quia enim quatuor euangelistæ passionem Domini descripserunt:ideirco secundũ quẽlibet eorũ passio legitur ex institutione Alexandri Papæ:eo ordine,quo scripserũt. Nam die dominica legitur passio secundum Matthæum,qui primus scripsit : Secunda vel tertia feria secundum Marcũ qui secundus scripsit.Quarta secũdum Lucam qui tertius scripsit.Sexta feria,secundum Ioannem,qui vltimò.Mediolanenses nõ legũt passionem,nisi secundum Ioannem:& in sexta feria.¶ † Sanè passionem lecturus,benedictionem nõ petit: quia in illa describitur esse sublatus , qui author est benedictionis.vnde nõ est à quo petatur.Legitur quoq; sine luminaribus:quia ille morte extinctus nunciatur:quæ secundum Ioannem lux est mundi : & vt repræsentetur, quia eius discipuli tunc quasi extincti sunt: quibus ipse viuens dixerat:Vos estis lux mundi.Non fertur etiam incensum:ad notãdum, quòd tunc feruor deuotionis vel orationis, qui per incensum designatur,in Apostolis repuit,vel potius quasi extinctus fuit. Legitur etiam sine salutatione,siue sine:Dominus vobiscum:in detestationem salutationis Iudæ: & sine respõsione.nõ enim respondetur Gloria tibi Domine:quia in ipsa exprimitur,quòd Christus fuit à suis separatus per mortẽ corporaliter & spiritualiter,qui metu mortis eo derelicto fugerant : & nulla gloria sibi erat. ¶ † Non legitur etiam tota sub tono euangelij:sed cantus verborũ Christi dulcius moderantur,ad notãdum quòd dulcius verba Christi in ipsius ore resonabant,quàm in ore cuiuslibet euangelistæ referẽtis.cuius verba in tono euangelij proferuntur.Verba verò impijssimorũ Iudæorũ clamosè & cum asperitate vocis:ad designãdum quòd ipsi Christo asperè loquebantur.In fine tamen in quibusdam Ecclesijs benedictio petitur ,incensum portatur:& sub euangelij tono legitur : quia finita est iam narratio passionis : & extunc omnia verba sunt euangelistæ narrantis , qui post Christi mortem vsque ad resurrectionẽ contigerunt.¶ In alijs † tamen Ecclesijs finis passionis quæ ad sepulturam pertinet , in tono legitur dolorosorvt planctus mulierũ de passione Christi lamentantium designetur: de quo planctu dicit Dominus in euangelio: Filiæ Hierusalem , nolite flere super me &c. & ad maiorem deuotionem & amaritudinẽ, propter Christi passionẽ in animis audientiũ excitandum.Et legitur super nudum pulpitũ: prout sub feria sexta dicetur.In offertorio: Eripe me.petit liberari:sicut & in respõsorio:& est quarti toni propter formam crucis. ¶ In postcommunione:Erubescam.petit persecutores suos confundi : & est primi toni:vt sic in regione quiescentium gaudeat.

SVMMA.

Feria tertia dominicæ in ramis,quid agat.& nume.2.3.Et quotupliciter Ecclesia salutem suam in cruce consideret.

De tertia

De tertia feria. CAP. LXIX.

1 TErtia feria est similiter † de passione : quia manifestè quærebant eũ interficere:vt habetur in euangelio;Erat autẽ pascha & azyma post biduum &c.Et quia Ecclesia considerat salutem suam in cruce tripliciter , scilicet in amore,quem Dominus noster nobis ostẽdit in cruce:& in imitatione crucis: & in salute nobis data per crucem:ideò dicit in introitu: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi &c.ad Galat.vlti.cap. Epistola verò est : dicit Hieremias : quæ est Hiere. 11 Hiere.xj.cap.& habẽtur in eo verba Iudæorum de crucifixione Christi:mittamus lignũ in panem eius,id est,ipsum,qui se dicit panẽ, in ligno crucis.Audierant enim,quòd ipse dixerat:Ego sum panis viuus , qui de cœlo descendi:& hoc erat dictum per lignum crucis, destruamus ipsum,vel doctrinã eius.¶ Sequitur † respõsorium:Ego autẽ &c. Tertij toni: propter triplex meritũ,quod ibi notatur:primum cum dicit : Induebar cilicio,id est,non ostendebam eis deitatem:sed asperitatem humanitatis:& hæc fuit humilitas & sapientia. Aliud notatur ibi:Humiliabam in ieiunio animam meam,scilicet, Non reddendo malum pro malo:sed etiã pro eis orabam:& hoc est tertiũ:vnde dicit : Et oratio mea in sinu meo conuertetur, scilicet,ex quo eis non prodest: quia nõ sunt digni.¶ † Euangelium verò:Erat pascha.Mar.xiiij.cap.Est de passione , vbi dicitur,quòd Dominus crucifixus fuit hora tertia:& hoc dicit,vt ostendat eorũ impetuositatem:quia ab hora tertia linguis eum crucifixerunt,dicentes:Crucifige , crucifige,nõ cessantes.In offertorio petit se custodiri à diabolo,& à membris eius.Vnde dicit:Custodi me de manu peccatoris,id est,diaboli:& ab hominibus iniquis erue me : & est secundi toni. In postcõmunione : Aduersum me : ostendit malitiam persequentium:& meritum patientium. ¶ Sequitur ibi : & in me psallebant,qui bibebant vinum &c. Id est,filij diaboli , qui inebriabantur de calice Babylonis.

SVMMA.

1 Feria quarta dominicæ in ramis,Christus venditus fuit à Iuda. Et eius dici tum significatio,tum officiũ.Et nu.5.6.7.9.10.

2 Genu omne cur flectatur nomine Iesu.& nume.8.

3 Verba:omnis lingua confiteatur.cur intercepta fuerint in introitu missæ quartæ feriæ dominicæ in ramis.

4 Bosra ciuitas.

11 Sanguis à Christo quinquies exiuit.

12 Frixorium,triplex.

13 Ieiunandum quarta feria dominicæ in ramis. & quam ob causam.

De quarta feria. CAP. LXX.

1 QVarta feria,est illa,in qua Dominus venditus † fuit à Iuda : quia nõ solùm voluit pati pro nobis: sed etiam vendi,vt liberaret nos à venditione:quia primus parẽs vendidit nos diabolo,per esum pomi vetiti.vnde Esa.Gratis venundati estis,& sine argento redimemini.Similiter multi vendũt se diabolo,per momentaneam delectationem:sicut Adam vendidit se pro esu pomi vetiti.Quarta ergo feria venditus est sol iustitiæ, ad nostram salutem,& quarta feria formatus est sol visibilis ad mundi lucem.Orauit † autem Dominus, sicut habetur in euangelio huius diei flexo genu:& idcirco in introitu qui est Phi.ij.cap. inuitat Ecclesia:vt in nomine Domini omne genu flectatur cœlestium : quia eorũ ruinam reparauit:terrestrium,quia eos liberauit:Infernorum:quia eos eduxit de lacu, in quo nõ erat aqua:vt dicit Zacharias:& est tertij toni, propter tria,quæ inuitant ad flectendum genua. Sequitur : † Et omnis lingua confiteatur : quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris : & sumitur de Apostolo.Veruntamen ordinator officij intercipit verba illa : Et omnis lingua confiteatur : eò quòd iudaica filer. ¶ Deinde sequitur lectio: Dicite filiæ Syon : ecce saluator tuus venit. Esa.lxij.cap. Vbi habetur de mercede:dicitur etiam ibi: Ecce merces eius cum eo &c.Et dixerunt angeli: Quosdam enim latuit incarnatio.Quis est iste,qui venit de Edom,id est de terra tinctis vestibus, id est, membris corporis,quæ sunt vestimenta diuinitatis:sanguinis, purpura tincta de bosra.† Bosra est ciuitas in Moab : & interpretatur firma siue munita: hoc est de inferno:id est,de terrena habitatione:translatiua enim Bosra est Hierusalẽ:quã

Dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus quondam suo firmauit auxilio:sed
facti Moabitæ,id est,ex patre diabolo,vestes
regis tinxerũt purpura sanguinis.Respondit:
Ego qui loquor iustitiam,& sum propugna-
tor ad saluandum : & dixerunt : Quare ergo
rubrum est indumentum tuum?quasi dicat:
Quare cruentatus es pressura crucis,si tu iu-
stitiam loqueris?At ille respondit : Torcular
calcaui solus,scilicet pro omnibus,vt omnes
liberarentur : & de gentibus non est vir me-
cum.Post lectionem verò cantatur respon-
5 rium:Ne † auertas faciem tuam &c.In quo
orat ipse:vt per passionem veniat ad gloriã.
Quia verò in agonia prolixius oraut : vt ha-
betur in euangelio:ideò sumitur offertoriũ,
& postcommunio de psalmo, qui intitulatur
oratio pauperis cum anxiaretur:excepto ver-
9 su responsorij qui est:Saluum me fac Deus:
quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam
meam.¶Epistola est similiter de Esa.liij.cap.
Domine quis credidit &c.In qua etiã describi-
tur in eodem schemate:in quo ab euange-
lista repræsentatur in passione,vbi &c. Non
est ei species,neque decor.& infrà, sicut ouis
6 ad occisionẽ ducetur.¶Post † epistolam se-
quitur tractus:& in solito modo, scilicet im-
mediatè:& hoc ideò,quia Ecclesia arctius lu-
get quã soleat,& se plangit : vt dictum est in
quarta parte sub titulo de tractu. Tractus
enim significat planctũ.& ideò in tota sexta
feria nõ dicuntur,nisi tractus : responsorium
verò est pœnitentium.Et quia Dominus non
est ista die crucifixus:sed tantũ venditus:ideò
non solùm dicitur tractus,verumetiam & re-
7 sponsorium.¶† Passio,quæ sequitur:Appro-
pinquabat &c. Lucæ xxij.cap. Conuenit cum
præcedentibus,in qua exprimitur consilium
Iudæorum : Iudæ prodirio : Domini passio.
¶Postcõmunio est:Potum meum cum fletu
miscebam:potũ,scilicet passionis,quando vi-
delicet sudor eius erat,sicut guttæ sanguinis
decurrẽtis in terram.Potest etiam dici,quòd
duo sunt nobis necessaria, scilicet oratio &
patientia,secundũ quod dicit Dominus:Ora-
te pro persequentibus, & calumniãtibus vos.
Ad hæc quidem duo inuitamur in introitu ad
8 orationem : cum dicitur : In † nomine Iesu
omne genu flectatur ad patriẽtiam,exemplo
Saluatoris de quo subiũgitur:Christus factus
est pro nobis obediens vsque &c. Non est
enim obediens in tribulatione:nisi qui liben-
ter tolerat.Duæ lectiones ideò legũtur,quia
hac die Dominus traditus est pro duobus,&
à duobus populis,& in quibusdam Ecclesijs
ad vtranque genua flectunt:quia ab vtroque
populo adoratur.Præterea,hac die sicut dicit
Augu.consiliũ inierũt Iudæi quomodo Iesum
dolo tenerẽt,& occiderent:& Iudas venit ad
eos:& pacti sunt sibi pecuniam se daturos.
Sicut ergo Ecclesia repræsentat in vj. feria
actus Iudæorum: ita & in quarta consilium
eorum.Quidam autem legunt primò lectio-
nem illam:Dicite filiæ Syon.Et postea illã:
Domine quis credidit : alij verò econuersò:
Primi quidem attendunt solùm illud : quod
diximus,scilicet quòd venditio Iudæ,quæ fa-
cta fuit quarta feria passionem Domini præ-
cessit:de qua venditione fieri videtur sermo
in illa lectione:Dicite filiæ Syon:in illo ver-
bo:Ecce merces eius cũ eo.Alij aute † attẽ-
dunt,quòd primus homo duas mortes incur
rit,scilicet carnis & animæ : & Christus nos
ab vtraque liberauit. Et quia mors animæ,
mortem corporis præcessit:ideò prius legũt
lectionem illam,in qua agitur de morte ani-
mæ & de liberatione ab ipsa.De morte agi-
tur in illa : Dñe quis credidit &c.ibi:Omnes
quasi oues errauimus:& vnusquisque in viam
suam declinauit.De liberatione verò statim
sequitur ibi:Dominus posuit in eo iniquitates
eorũ omnium nostrorũ:& iterũ:Si posuit pro
peccato animã suam,videbit semen longeuũ.
Ad animam etiam pertinet graduale vnicum
habens versum,scilicet : Ne auertas faciem
tuam à puero tuo,id est,ab eo,qui paruus &
humilis apparet in experientia tribulationis.
10 ¶Sequitur † versus:Saluũ me fac &c. Vsque
nõ est substantia:Aquæ enim,scilicet seditio-
nis Iudæorum vsque ad animam Saluatoris
tollendam peruenerũt:& illi qui erant limus
profundi,infirmitati eius præualuerunt.Sicut
autem Saluator animam suam posuit pro ani
marum nostrarũ redemptione : ita & corpus
subiecit pro corporum redemptione.Vnde in
secũda lectione de ipsius corpore agitur san
guine proprio rubricato,vbi dicitur:Quis est
iste,qui venit de Edon &c.Et ibi : Quare ru-
brum est vestimentum tuum &c.Ipse respon
dit:Torcular &c.Et quia de sola miseratione
passus est Dominus pro nobis:ideò prophe-
ta in persona Ecclesiæ lectionem illam con-
cludit,dicens:Miserationum Domini recor-
dabor : laudem annuntiaui super omnibus,
quæ reddidit nobis Dominus Deus noster.

Quia

Quia verò per quinq; sensus corporis pecca-
imus:ideò sequitur tractus:Domine exaudi
orationem meam &c. Habens quinq; versus
propter quinq; vulnera Christi:seu quia quin
11 quies exiuit sanguis ab eo.¶† Primò, in cir-
cuncisione.¶ Secundò,in oratione.¶ Tertiò,
in flagellatione.¶ Quartò, in crucifixione.
¶ Quintò, in lanceatione : Et in ipso tractu
genus humanum petit auxilium, & confite-
tur defectum,quem ex peccato primi paren- 1
tis incurrit, cùm dicit:Quia defecerunt dies
mei,sicut fumus. Dies enim, est vita hominis:
cuius nox est mors:sed hæc vita est abbrevia
ta:& defecit propter superbiam primi paren- 3
tis,quæ per fumum intelligitur. Et sequitur:
Ossa mea,sicut in frixorio cõfrixa sunt.Ossa, 4
sunt vires interiores vel fortes, quæ sunt
Ecclesia,quæ carẽs,id est,carnale sustentant.
12 † Frixorium enim triplex est, scilicet pecca- 6
torum recordatio, proximorum compassio,
futuri iudicij meditatio:in his frigitur bonus
homo.Canditur autem tractus, sicut & lec-
tio in misericordia Domini. Vnde vltimus
versus est:Tu exurgens Domine, miserebe-
13 ris &c.¶† Hæc igitur quarta feria priuilegia- 14
ta est, quoniam leguntur in ea duæ lectio- 15
nes,propter ordinandos in sabbato sequenti.
Item, quia in ea die Christus venditus fuit
xxx. denarijs: sicut & Ioseph xxx.argenteis.
Quia seruus non est super Dominum:nec di
scipulus super magistrum:xxvj.dist.Quis du-
bitet, & quòd ab hac quarta feria sumptum 17
est,quòd semper in quarta feria ieiunare, &
abstinere à carnibus,& carnalibus desiderijs
debemus:& in memoriam venditionis Chri-
sti hæc feria secundum locum obtinet, post 1
sextam feriam, per totum annum in ieunijs
pœnitentialibus.

SVMMA.

1 Cœna Domini quæ tractanda habeat.

De *quinta feria*. CAP. LXXI.

3 IN hoc † tractatu quintæ feriæ cœnæ Domini hoc ordine proce
damus. Nam primò generaliter
dicemus aliqua de officio sequẽ-
tium trium dierum : postea specialiter de
officio huius diei.Et primò de introductione
publicè pœnitentium in Ecclesia, & de sa-
cramentis, quibus hæc quinta feria specia-
liter insignitur.Secundò, de triplicis olei con-
secratione.Tertiò, de huius diei missæ offi-
cio : vbi etiam agitur de pedum lotione, &
officio vespertino. Quartò, de altarium de-
nudatione:& tam de ipsorum,quàm de pauí-
menti Ecclesiæ lotione : & de corporis Do-
mini reseruatione,& de quibusdam alijs.

SVMMA.

1 Ecclesia luget tribus diebus passionis . & cur ita.
2 Feria quinta Dominicæ in ramis, matutinas vertit in tenebras.Et de eius diei solennitate. num.28.29.
3 Campanæ cur fileant sexta Dominica in ramis,tribus diebus. & num.5.
4 Signa cur fiant cum tabula,ad tenebris sextæ feriæ Dominicæ quadrag.
6 Horarum principia cur obmittantur feria sexta Dominicæ in ramis.Item, aliæ multæ solennitates circa legitimum Ecclesiæ officium.num.7.8.9.10.
11 Hominum tria genera per Christũ saluata.
12 Treni Hieremiæ vnde dicantur.
13 Trenis cur inseratur alphabetum.
14 Hebraicarum literarum interpretatio.
15 Candelæ, in tenebris Dominicæ sextæ quadrage. cur extinguantur.& num.16.Et quot accendãtur.num.17.Et quid illæ significent dissimili etiam numero. num.18.19.20.21. Et quid earũ extinctio. num. 22.23.24.26. Et quid de ea,quę remanet cæteris extinctis. 27 nu. 25. Clamor & benedictio post : Benedictus.in tenebris,quid significet.

De *eadem quinta feria*. CAP. LXXI.

1 PRænotandum † autẽ est,quòd Ecclesia luget tribus diebus: quia tot diebus fuit Dominus in sepulchro:sicut enim Ionas fuit in ventre cæti tribus die-
bus,& tribus noctibus : ita & filius hominis
fuit in medio terræ &c. Quòd tamen dochicè dictum esse asserit Aug.Nam pars illa sextæ feriæ qua fuit in sepulchro,accipitur pro no-
cte,& die sextæ feriæ : & nox diei dominicæ similiter pro nocte,& die ipsius diei accipitur Dies verò sabbati integra est, scilicet nox cũ die suo, id est, spatium videlicet viginti quatuor horarum.Est ergo sensus:Fuit ergo Do minus in sepulchro tribus diebus & tribus no ctibus, id est, tribus temporibus. quorum quodlibet constat ex die & nocte. Sic enim

C loqui

Universidad de Deusto
Biblioteca

loqui consueuimus:quia si aliquis etiam minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco: dicimus eum ea die ibi fuisse. Fuit enim secundum ipsum quadraginta horis in sepulchro:videlicet quatuor horis sextæ feriæ, & viginti quatuor sabbati, & duodecim noctis diei dominicæ:quia quadrificum orbē morte 4
transgressionis decem mandatorum mortuū vluificauit. Sed secundum præmissa, videtur, quòd triduana Dominī sepultura debeat celebrari sexta feria sabbato, & die dominica. Sed respondetur, quòd quia Dominus in nocte diei dominicæ resurrexit, noctem illam ad honorem resurrectionis solenniter celebramus. Vnde necesse est, quòd in quinta feria præueniamus:& ita triduo, scilicet quinta & sexta feriis, & sabbato humiliationem Domini in mœrore celebremus:quia & in quinta feria iam interuenerat nefarium commercium Iudaicæ proditionis. Quidam tamen cuilibet præmissorum trium dierum, xxiiij. attribuunt horas, volentes Christi defunēti exequias septuagintaduabus horis celebrare & tristitiam septuagintaduorum discipulo-
2 rum meritò per hoc exprimere. ¶ † Sanè Ecclesia his diebus tenebras colit, & matutinas in tenebras finit. ¶ Primò, quia in luctu & 5
mœrore est, propter Domini passionem: & propter eius triduanam mortem, exequias celebrat triduanas. ¶ Secundò, officium tenebrarum, significat non tam tenebras materiales, quæ fuerunt super faciem terræ dum pendebat sol iustitiæ in cruce. Fuit enim tunc 6
eclypsis miraculosa nō naturalis per tres horas:videlicet à sexta hora vsq; ad nonam inclusiuè, quàm etiam spirituales, quæ in illo triduo in cordibus fidelium exiterunt. ¶ Tertiò, per hoc quòd tenebras colit, tenebrarū primatus insinuatur, quia his diebus inceperunt præcedere dies: prout sub sabbato sanc-
3 to dicetur. ¶ † In his verò tribus diebus silent campanæ:quia tunc siluerunt Apostoli, & prædicatores, & alij, qui per campanas intelliguntur. Sonus autem campanarum significat sonum prædicationis de quo dicitur: In omnem terrā exiuit sonus eorum. Non enim iam circuibant euangelizādo vicos, & vrbes: sed hymno dicto exierunt cum Iesu in montem oliueti. Quibus cùm Dominus dixisset: Ecce appropinquat, qui me tradet, præ tristitia dormitauerunt: & à laudibus conticuerūt. Vnde & à completorio siue à vespera, qua Dominus traditus fuit, campanarum silentiū inchoatur: A vespera autē, qua Dominus traditus est, quando videlicet discipuli fugerūt, campanis silentium indicitur. Alij videlicet ad primam huius quintæ feriæ, & non vlterius pulsant campanas. sit tamen signum cum tabula. ¶ † Primò, ad significandum Christi humilitatem, qui se abscondit & vsq; ad mortem & sepulturam se humiliauit. Ligni quidē vsus, humilior æris sono hoc ostendit, & inde Ecclesia orientalis vsum adhuc tenet lignorum: & vt populus humilior reddatur. ¶ Secundò per signum tabulæ, terrorem accipimus. Tabula ergo percutitur, quia magnus timor Apostolis à Iudæis incutiebatur. ¶ Tertiò, per lignum in ligno malleum, scilicet in tabula suspensum, intelligimus Christum qui est lignum plantatum secus decursus aquarum: qui in crucis ligno pependit: & pendens orabat & prædicabat dicens: Pater, dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Cum ligno autem tantùm pulsant: quia tunc solus Christus prædicator habebatur: & solus torcular calcauit. ¶ Quartò, per tabulam ipsam, lignū fructiferum, scilicet Christum, per malleum, quo tabula percutitur, lignum præuaricationis significatur. ¶ † Quintò, ideò campanæ & non signum tabulæ vel alterius huiusmodi silent: quia licet maiora signa nostra, videlicet Apostoli à laude Dei in Christi passione siluerunt: minora tamen signa, vt mulieres non siluerunt: imò secutæ sunt ipsum, vsq; ad crucē. † Principia quoq; horarum, scilicet Deus in adiutorium: & fines, scilicet per Dominum: & benedicamus: & huiusmodi dimittuntur: quia recessit, & à nobis ablatus est sacerdos, & pastor bonus, qui est α & ω, id est principium & finis: qui etiam est summus sacerdos, & caput nostrum: & traditus impijs: nec est, à quo petamus quòd intendat in adiutorium nostrum. Percusso nanq; pastore nostro, discipuli eius dispersi sunt. Sic ergo istud officium, quod caret principio & fine, quasi mortuum & viduatum videtur: quia & patres nostri viduati post mortem Christi fuerunt. Non dicitur etiam Gloria patri: quia in Christi passione abscondita fuit fortitudo gloriæ ipsius Christi: & in eius morte trinitas visa est extincta: in cuius laude dicitur ille versus: De hoc etiam sub dominica de passione dictum est. Hoc etiam notatur in quibusdam Ecclesijs, in quibus his diebus duo tantùm cerei

cerei ante altare ardēt, tertio extincto: prout sub tit. de pascha dicetur. ¶ In his quoq; tribus diebus salutatio non fit, quia Dominus vobiscum, non dicitur, vt vitetur pestifera salutatio, per quam Iudas tradidit Christum dicens: Aue rabbi. ¶ Pax etiam non datur, pro eo, quòd Iudas osculo tradidit Christum: & quia in duobus sequentibus diebus in altari non consecratur, nec dicitur, Pax Domini sit semper vobiscum: nec, Dona nobis pacem. In quibusdam tamen Ecclesijs datur hodie pax, pro eò quòd hac die sacramentum sacramentorum, scilicet eucharistiæ institutum est.
7 ¶ † His quoq; diebus fit officium humilius solito, propter Domini humiliationem & triduanam eius sepulturam, quam celebramus. Veruntamen nocturnale officium, per quod significantur propheriæ prophetarum, alta 11
voce & manifestius cantatur, quia prophetæ & alij sancti patres veteris testamenti alta & aperta voce, quæ de Christo erant ventura, prædixerunt: & quod spiritus sanctus sibi dictabat remota formidine nuntiarunt. Diurnum verò officium, per quod Apostolorum prædicatio figuratur, voce demissa, & quasi sub silentio cantatur: quia tunc Apostoli omnino tacuerunt: aut saltem occultè prædi-
8 cauerunt. ¶ † Incipit autem tenebrarum officium: zelus domus tuæ comedit me, id est, amor vehemens Ecclesiæ fuit causa, quare passus sum. Non dicitur inuitatorium: nec inuitemur, sed potius per silentium detestemur pestiferum Iudæorum concilium, & conuentum factum, vt Iesum caperent in sermone: & eum morti traderent. Præterea tunc Apostoli dispersi erant, qui alios ad Dominum in-
9 uitare & cōuocare cōsueuerant. ¶ † Hymnus etiam laudis non dicitur: quia tunc factus est opprobrium hominum & abiectio plebis. ¶ finis dominicæ orationis, quæ dicitur ante lectiones, dicitur in silentio: pro eo quòd de euangelio sumitur. Nam tunc euangelica enuntiatio fugientibus Apostolis cessauit: & est notandum, quòd Christus cuius est ipsa oratio, auulsus à cæteris, & quasi in silentio orauit: sed tunc fit sonitus per tactum ligni cum manu: quia & Christus in ligno crucis
10 pendens, voce magna clamauit. ¶ † Non dicuntur etiam in lectionibus. Iube Domine benedicere: nec, tu autem Domine, quia recessit pastor & sacerdos, qui gregi benedicere & misereri debet: sed quia illum propter peccata amisimus, ad hoc, vt eum recuperare valeamus, admonemur per, versum illum: Hierusalem, Hierusalem, conuertere ad Dominum Deum tuum, qui in fine lectionum dicitur: vt ad pœnitentiam conuertamur: nā post luctū gaudere possumus. Per hoc autē, quòd dicitur bis Hierusalem, arguitur duritia Iudæorum, & peccatorum, sicut alibi in euangelio: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas &c. ¶ Rursus, per iube Domine, intelliguntur ad prædicationem euntes: per tu autem: inde redeuntes. Ideò ergo neutrum dicitur: quoniam Apostoli, quos repræsentāt, qui lectiones legunt, his diebus fugerant. vnde nec ad prædicationem missi sunt: nec qui missi erant, sublato Domino redierunt. Omnes antiphonæ sunt de passione & compassione. ¶ † In his etiam tribus noctibus nouem psalmi, nouem lectiones, & nouem responsoria diuisim per singula nocturna cantantur ad ostendendum, quòd Christus in infernum descendens tria hominum genera, scilicet virgines, coniugatos, & continentes inde rapuit: & ad angelorum societatē transuexit, quæ tria genera in euangelio distinguūtur, per eos, qui in mola: & per eos qui in agro, & per eos qui in lecto sunt. ¶ Tria ergo hominum genera, scilicet qui fuerunt in lege naturali: & in tempore legis: & propheratū, per tria nocturna recolimus. & sicut illi per mortem Domini in tribus sociati sunt nouem ordinibus angelorum, scilicet in actionibus, cognitionibus, & gaudijs vita per tres noctes dominicæ sepulturæ nouem psalmi, nouem lectionibus, & nouem responsorijs subduntur: psalmi enim ad actiones, lectiones ad operum Dei cognitionem, responsoria verò ad gaudium, & ad cantum pertinent angelorum. Cæterùm tres primæ lectiones, vel in quibusdam Ecclesijs sex, sunt de trenis Hiere. destentis captiuitatem populi sui: non solùm Babylonicam: sed etiam Romanam: quam incurrunt propter passionem Domini: & ideò dicuntur lamentabiliter in personam sanctorum de Iudæis, qui deflent casum gentis suæ. Sicut enim ille deplorauit mortem Iosue, regis occisi in futuram destructionem gentis: ita & nos deploramus mortem & passionem Christi regis nostri. In fine autem lamentationum dicit idem Hiere. spiritus oris nostri: Christus Dominus captus est in peccatis nostris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliæ verò tres sunt de expositione psalmi tractantis de passione: & ideò voce depressa leguntur tres vltimæ de epistola Pauli j. ad Cor. xj. Conuenientibus nobis in vnum &c. vbi ostedit Apostolus, quomodo debet cœna Domini sumi. Ex quibus sex lectionibus apparet, quòd prophetæ præuiderunt Christum occidendum: & Apostoli docent occi-
12 sum. Dicuntur autem treni, id est † lamentationes, à trenato monte, vbi lamenta animarum, quæ ibi puniuntur, sæpe audiri dicuntur. Inde etiam dicitur trenum, quod est plenum lamentationis & funeris. Dicuntur etiã treni: quia semper tres versus post vnamquamq; literam hebraici alphabeti sequuntur: quod alphabetum totum per ordinem in illis lamen-
13 tationibus ponitur. ¶ † Primò, quia mos fuit hebræis illud ponere in eorum cantibus, siue luctus siue lætitiæ alicuius rei multum notabilis: prout patet in vltimo capitulo prouerbiorum: Mulierem fortem &c. & in quibusdã alijs locis: prout habetur in prooemio libri regum. ¶ Secundò, quia sicut dixit Hiero. in eodem prooemio & in prologo Bibliæ versus quibus dictæ literæ antè ponuntur in lamentationibus Hier. incipiunt in hebræo ab eisdem literis. ¶ Tertiò, vt per hoc notetur cæcitas & duritia Iudæorum, qui res tanquã alphabetum notissimas, videlicet passionem filij Dei intelligere, & credere nolunt: dicen-
Hier. 8 te phopheta: Miluus in cœlo, turtur, & ciconia cognouerunt tempus aduentus sui: Israël autem me non cognouit: & populus meus
14 non intellexit. ¶ † Quartò, quia interpretationes literarum ipsarũ maxima ex parte cõtinent sententiam versuum quibus anteponuntur. Circa quod notandũ est, quòd Aleph, interpretatur doctrina. Beth, domus. Gimel, plenitudo. Deleth, tabularum seu scripturarum. Et hæc siquidem est prima connexio literarum ipsarum: vbi dicitur quòd doctrina Ecclesiæ, quæ est domus Dei, est in plenitudine scripturarum. He, ista vau & zay hæc. Beth, vita. hæc est secunda connexio: vbi dicitur, quòd ista & hæc doctrina, quam prædiximus est vita, quam viuimus. Thet, bonũ: iotli principium. hæc est tertia connexio, vbi dicitur, quòd bonum est principium per scripturas, quasi per speculum saltem in ænigmate agnoscere Dominum. Caph, manus. Lamech, cor vel disciplina. hæc est quarta connexio, vbi dicitur quòd in vtero cordis disciplina exigitur: quia nihil facere possumus, nisi quæ facienda erunt, agnouerimus. Men, ex ipsis. Num, sempiternum. Samech, adiutorium. hæc est quinta connexio, vbi dicitur quòd ex ipsis scripturis est nobis sempiternum auxilium. Ayn, oculus. Phe, errauit. Sadech, iustitia, vel consolatio. hæc est sexta connexio. vbi dicitur quòd sæpe dicta scriptura, est oculus errantibus, & consolatio. Caph, aspice super. Res, caput. Syn, super vulnus. Thau, signum vel consummatio. hæc est septima connexio, vbi etiam in numero sit mysticus intellectus, vbi dicitur: Aspice in scriptura contineri caput nostrum, à quo habemus medelam super vulnera, & sequimur cõsummationem, id est, vitam æternam. Sic ergo Saluatoris exequiæ celebrantur, vt in modico apice, ab aliorum defunctorum exe-
15 quijs distare videantur. ¶ † Consequenter candelæ & lumen extinguuntur: nã hæ tenebræ tribus noctibus celebratæ, significant tenebras, quæ tribus horis fuerunt Christo in cruce pendente: vel ideò tribus noctibus lumen extinguitur: quia verum lumen triduo iacuit in sepulchro. ¶ Circa quod aduertendum est, quòd quidam accendunt septuagintaduas candelas: quidam vigintiquatuor: quidã quindecim: quidam duodecim: quidã nouẽ: quidã septem: & secundum quosdam non est numerus certus. omnes tamen non sine mysterio
16 agunt. ¶ † Septuagintaduæ candelæ quæ extinguuntur, designant septuagintaduos discipulos, quorum prædicatio in morte Christi penè extincta est. significant etiam, quòd Dominus septuagintaduabus horis iacuit in sepulchro per synecdochẽ intellectus: vel tot accenduntur, propter lxxij. nationes seu genera linguarum. ¶ † Vigintiquatuor candelæ
17 accenduntur. ¶ Primò, quia sol iste, qui mundum xxiiij. horis diei & noctis illuminat: significat Christum verum solem, qui extinguitur: quia Christus occubuit vespere passionis: & tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. ¶ Secundò, dies cuius maius lumen Christus, est: nox verò, cuius minus lumen Ecclesia est: luminaria sunt Apostoli, & alij viri Apostolici: qui sunt quasi vigintiquatuor horæ, quæ diei Christo & nocte Ecclesiæ famulantur. Vigintiquatuor luminaria ergo extinguuntur: quia Apostoli in vnoquoq; die per vigintiquatuor horas latuerunt. ¶ Tertiò, vigintiquatuor candelæ designant versum:

Glo. pat.

Glor. pat. &c. qui in nocturnis festiuitatum vigintiquatuor vicibus solet dici. Primò, post, Deus in adiutorium: secundò, post inuitatorium: tertiò, post hymnum nonies in psalmis trium nocturnorum: ter in responsorijs: & Te Deum laudamus: quasi Gloria patri est. Iterum, ad laudes semel post. Deus in adiutorium, quinquies in psalmis sequentibus, semel
24 in hymno: & semel post, Benedictus. Versus enim ipse hoc officio tacetur, vt præmissum est: quia ille, in cuius laudem, dicitur in sepulchro iacet: ideóq; vigintiquatuor candelæ ad hoc designandum extinguuntur: vel significant xij. Apostolos, in quorum honore toties dicitur Gloria patri in nocturnis, prout dictũ
18 est in prooemio quintæ partis. ¶ † Quindecim
25 candelæ significant xij. Apostolos & tres Marias, quæ sequebantur Dominum, quæ extinguuntur: quoniam tunc omnes laudes Dei tacuerunt Apostolis tamen fugientibus, ipse Mariæ: quia minus timebant, circa Christum quoad poterant versabantur. vnde legitur:
Iob. 9 Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum: & de. sunt tan. la. c. dẽ. meos. labia, id est mulieres, quæ sunt quasi pellicula circa
19 dentes. ¶ † Vel quatuordecim ex illis candelis significant, quatuordecim articulos fidei: quorum extinctio, significat extinctionem fidei factam in fuga Apostolorum: extinctio verò vltimæ candelæ, significat mortem
20 Christi. ¶ † Duodecim candelæ accensæ repræsentant duodecim Apostolos, quæ extinguuntur, ad notandum quòd Apostoli tunc siluerunt & fugerunt: & penè extincta est fi-
21 des in eis. ¶ † Nouem candelæ significant ge-
26 nus humanum: quod per peccatum se à nouem ordinibus angelorum, & à vera luce
22 exclusit. ¶ † Septem candelæ significant gratiam spiritus septiformis: quæ in cordibus discipulorum penè fuit extincta. Vbi verò non obseruatur certus candelarum numerus, sed quilibet laicus pro velle candelam apponit, huiusmodi candelæ significant prophetas: & alios sanctos patres: qui Christum venturum lumen nostrum præmuntiantes & verba salutis prædicantes, diuersis pœnis vexati mortui sunt & extincti. Porrò, omnes cãdelæ non simul, sed vna post aliam extinguuntur: quia discipuli non simul à Christo, sed successiuè vnus post alium discesserunt. Alia etiam ratio
23 iam sequitur. † Quidam extinguunt eas post singula cãtica, vsq; ad plenam extinctionem: figurantes quòd singulis canticis siue psalmis mœstitia decidimus: quia verus sol occubuit, gaudiumq; nostrum in luctum est conuersum. Iuxta illud: Cecidit corona capitis nostri: conuersus est in luctum chorus noster. Alij in tribus vicibus eas extinguunt: recolentes triduanam Domini sepulturam.
24 ¶ † In quibusdam quoq; Ecclesijs candelæ quadam manu cerea extinguuntur: quæ significat manum Iudæ: de qua Dominus dixit: Qui intingit manum mecum &c. Quæ fuit Mat. 26
quasi cerea, id est, ad malum flexibilis: per quam Christus rex noster, & vera lucerna, traditus fuit: & quantum in illo fuit extinctus. Candela autem, quæ in medio est, non
25 † extinguitur: sed in fenestra vel arca accẽsa seruatur occultè: vt posteà reueletur, & Ecclesiam illuminet. Nempe candela ipsa sub eis lumen occultatum significat. ¶ Primò, fidem, quæ in sola virgine remansit: per quam posteà omnes fideles docti & illuminati sunt. ¶ Secundò, significat Christum qui licet videretur secundum carnem extinctus, tamen secundum diuinitatem, quæ illis erat occulta, viuebat: & posteà resurgens cum luce clarissima se suis discipulis manifestauit.
¶ Tertiò, occultati luminis, quod videbatur extinctum, reuelatio: notat fidei illuminationem in Apostolis, & alijs, in quibus tunc penè extincta erat. ¶ Quartò, notat fidem post infidelitatem. ¶ Quintò, no. quòd ignis spiritus sancti, qui infidelibus videtur extinctus: iterum reluceret in eisdem. ¶ Sextò, luminis renouatio, significat noui testamenti
26 renouationem. ¶ † Septimò, luminaria successiuè vnum post alterum, extinguuntur: & vnum, quasi penè extinguitur: quia absconditur, & posteà reuelatur. Ad notadum, quòd peruersi vineæ cultores, & generatio prauanuntios patris: videlicet prophetas, per varia tempora completo suo ministerio prophetię occiderunt: & tandem patris hæredem, quem in sepulchro positum lumine occultato figuramus: cuius luminis reuelatio, est resurrectionis eius manifestatio, & commemoratio. Sanè candela quæ vltima extinguitur, est maior cæteris secundum quosdam: & significat Christum qui fuit Dominus prophetarum: secundum alios verò vbi non est maior cæteris, similiter significat Christum qui reputatus est vnus ex prophetis, & vltimus extinguitur: quia nullus post eum apud illos

Universidad de Deusto
Biblioteca

propheta surrexit: sed extinctus eis perfidiæ tenebræ dereliquit. Et ad canticum euangelicum candela ipsa extinguitur: quia Christus euangelizans occiditur. Et attende, quòd in hoc officio pastoris officia, vt capitulum subtricentur: quia pastores dispersi fuerant: versus tamen, quod est minorum officium, non obmittitur: quia discipuli minus cogniti videbantur. Vnde & hoc officium triduanum potius à minoribus celebratur in typo minorum discipulorum, & mulierum, qui Dominum sequebantur.† Vociferatio ad
27 benedictus & tumultus popularis: qui tunc fit, concrepatio est Iudæ proditoris, & tumultus coliortis, quam cum gladijs & fustibus Iudas contra Christum adduxit: vel cæci discipuli saluratio dicentis. Aue rabbi. Tertiò canticum ipsum tunc alta voce dicitur, ad notandum, quòd multi interfecto antichristo gaudebunt. Clangor canentium κύριε ἐλέησον: est tumultus Dominum persequentium, & eum ironicè adorantium: vel significat lamenta sanctarum mulierum, quæ sequebantur Dominum: quæ leguntur postea lamentari sedentes contra sepulchrum. τρίτῃ verò, 2
id est, versus illi, qui in illis qui tribus noctibus, cum κύριε ἐλέησον & Domine miserere: 4
quasi lamentabiliter cantantur, significant lamentationes & dolores mulierum, de cognatione sua: quæ à Galilæa fuerant secutæ Iesum: inter quas erant Maria magdalena, & 1
Maria Iacobi: & Maria Iolome, plorantes iuxta sepulchrum. ¶ † In quibusdam etiam
28 Ecclesijs tropis cantatis, procidentes ad terrã, dicunt in tenebris sub silentio: Miserere mei Deus. & collectam: Respice quæsumus Domine. in quo timor Apostolorum in occultis notatur. Posteà fit cum manu vel alio quodammodo sonitus ante luminis reuelationẽ: qui sonitus repræsentat terroris eorum incussionem, vel ex tumultu cohortis, vel ex terremotu. in quibusdã tamen Ecclesijs ignis nouus de lapide producitur: quia per Christum mediatorem nostrum nobis spiritus sanctus infunditur. ¶ † Ab hac quoq; die vsq; ad
29 octauam pentecostes in quibusdam Ecclesijs officium beatæ Mariæ obmittitur, vt memoriæ atq; reuentiæ passionis & resurrectionis: de quibus in Ecclesia hoc tempore agitur ardentius insistatur. Cùm enim honor & obsequium specialiter hoc tẽpore Christo eius nato in nostra humanitate passo & glorificato impensum redundet, in ipsam matrem, nulla quidem sibi fit iniuria ipsum officium obmittendo. Obmittitur etiam officiũ mortuorum: quia cùm recordatio beneficiorum Christi: præcipuè, quæ ipse passionis & resurrectionis suæ tempore contulit, omnem nostrum effectũ & intellectũ requirat. Proinde Ecclesia illud solum officium, quod ad ipsum Christum spectet, in quo de eius passione & resurrectione agitur, eo tempore agit: vt sic non ad plura dispersa, ad vnum duntaxat vehementius occupetur. Nec per hoc defuncti qui sunt in purgatorio dispendium patiuntur: quia cùm sint nobis per charitatem vniti, beneficia nostra secundum quod meruerunt, participantur ab eis: nec expressius memoria pro illis fieri posset, quàm agendo memoriã de morte & resurrectione Christi: per quam à pœnis liberari expectant. Extra ecclesiam tamen vtile est ipsa officia dicere.

SVMMA.

1 Officium diurnum feriæ quintæ Dominicæ quadrag. & eius forma. etiam sunt. num. 3.
2 Remedia duo contra peccatum.
4 Pœnitentes cur admittantur in Ecclesiam sexta feria Dominicæ in ramis. & num. 5. 6.

De diurno huius diei officio.

CAP. LXXIII.

SEquitur de diurno † huius diei officio videre. Et quidem hæc quinta feria insignitur sacramentis: tum ab Ecclesia: tum à Domino institutis: in qua die primò pœnitentes in Ecclesia introducuntur, qui in capite ieiunij de ea ejecti fuerant. Vnde in canone Iono. ita legitur: De pœnitentibus verò, qui siue ex grauioribus obmissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo: quinta feria ante pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat: Primò ergo, de pœnitentium introductione in Ecclesiam, dicturi, aliqua de ipsorum ejectione præmittamus. Si quidem misericors & miserator Dominus, cuius misericordiæ non est numerus: sicut in psalmo habetur: misericorditer semper agẽs, & peccatorũ salutem sitiens, per huius mũdi pelagus periculosè nauigantibus: & quandoq; fluctuantibus inter alia multa remedia specialiter duas naues siue tabulas parauit.

Prima

2 Prima est baptismus. † Secunda pœnitentia: sicut Apostolus ait ad Ephe. & quidem pœnitentes de Ecclesia eijciuntur, repræsentat exilium & ejectionem Adæ & Euæ de paradyso propter esum pomi. Peccatores ergo de Ecclesia eijcimus, & ejectis pœnitentiam sepremem, aut aliam pro criminum qualitate imponimus: & ejecti per septem hebdomadas extrà morantur: quia genus humanum in Adam lapsum iudicio Dei in hoc exilio septẽ millibus dãnatur annorũ. Maria quoq; lapsa,
Nu. 12 septem diebus extitit extra castra: Forma ejectionis habetur in concilio Agathen. Ejectionem verò Cain à facie Domini, repræsentat Ecclesia excommunicando viros sanguinum, præcipuè cum candelis extinctis: quia & ille & ili spiritum vitijs extinxerunt, quæ candelæ in prolatione anathematis debet proijci, & pedibus conculcari. nec vlterius debent ad aliquẽ vsum, sicut nec sal infatuatũ assũmi. Ejecti ferunt candelas in manibus, ad significandum, quòd pro opere quo primi parentes porrexerunt manus, ad pomum veritũ, apposita est ignea rumphæa in paradyso. Clauduntur coram eis fores Ecclesiæ in si-
Gen. 4 gnũ aditus paradysi quondam obclusi. Quòd
3 de loco ad locum † vadant, siue in exilium mittuntur: significat, quòd Cain post mortẽ fratris profugus & vagus fuit super terram.
Iob 42 Quòd cilicijs & laneis vtuntur de Iob tractũ est: qui pœnitentiã in fauilla & cinere agens, sacco se operuit. & de Ninivitis qui similiter fecerunt. Cilicium quoq; portant, in signum
Ioan. 3 pellicearum tunicarum Adæ & Euæ. Io. etiã habitum recolentes. Carcer pœnitentiæ à
Gen. 41 Ioseph initium habuit. Quòd comam & barbam nutriunt: tractum est de Ioseph, cui in carcere posito, ista excreuerunt. Quod ja-
Iob 2 cent, aut sedent, in terra: sumptum est de Iob: 5
qui in sterquilinio sedit. in terra etiam co-
Gen. 3 medũt, quasi ipso facto dicant: Maledicta est terra in opere tuo. Non dicitur eis aue: quia nondum erat mutatum nomen Euæ. Quòd pedes nudant, nuditatem repræsentãt Adæ. Quòd ieiunantes, quòd indigent ornatu gloriæ. Quòd baculis vtuntur, tractum est de Iacob qui peregrinans in baculo iordanem
Gen. 32 transiuit. ¶ Io his etiam omnibus inuitantur ad humiliatem & purgatoriam confessionẽ; & tam peccatorum, quàm æternæ pœnæ meditationem: & quòd sint memores sinæ peregrinationis. Namq; eijciuntur de Ecclesia, &
Gen. 3

post eos cantatur: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, hoc ideò fit, vt videntes Ecclesiam pro eis esse confusam, magis ac magis confundantur. in vestimentis quippe sordidis & excremento ciuium, & barbæ multiplicatio miseriæ peccatorum insinuatur, quasi dicant ipso facto: iniquitates meæ multipli- Psal. 68
catæ sunt super capillos capitis mei. Quòd in Psal. 21
terra iacent: eis æternam damnationem ad memoriã reducit: quasi dicant: Domine, perdes omnes, qui in terram descenderunt, id est, qui dediti sunt terrenis, nisi resipiscant. Quòd de loco ad locum cum baculo vadunt: eis ad memoriam peregrinationem suam reducit, qui per peccatum recesserunt à Deo. in baculo enim intelligitur correctio, consolatio, & sustentatio, quasi dicant: Virga tua & baculus Psal. 22
tuus ipsa me consolata sunt. est autem baculus cubitalis: quia in qua mensura mensi fue- Mar. 4
rint, remetietur eis. ¶ † Sed quæritur quare hac die pœnitẽtes in Ecclesiam introducuntur? Respondeo in quinta feria Deus creauit pisces & volucres, pisces in aquis reliquit: volucres in aëra leuauit, iuxta illud: Magnæ Deus potentiæ: qui ex aquis &c. partim remittis gurgiti, scilicet pisces: partim leuas in aëra, scilicet volucres. Per pisces intelliguntur cupidi, auari, & luxuriosi: qui in fluxu cupiditatum huius mundi delectantur. Volucres sunt spirituales, qui in spiritualem conuersationem quasi in aëra leuantur. Pœnitentes igitur in quinta feria in Ecclesiam introducuntur. & quasi segregati à malis & ab huius mundi delitijs, in cœlis animo conuersãtur. ¶ Præterea, in fine quintæ ætatis, quam hæc quinta feria significat, Ioan. bap. pœnitentiã prædicauit. & Dominus noster venit in mundum, peccata absoluens: prout in prima huius die oratione dicitur. ¶ † Rursus in hac die institutum est sacramentũ sacramentorũ, scilicet corporis & sanguinis Domini, cùm Dominus vetus fiolum testamentum, & nouũ inchoans, panem & vinum in corpus & sanguinem suum transsubstantiauit quod est sacramentum misericordiæ. Quia ergo Christus solus de misericordia crimina tollit, vt præmissum est, ideò pœnitentes hac die reconciliantur: quia hac die misericordiæ consecrauit sacramentum. & inde est, quòd missa huius diei solenniter cantatur: vt ibi dicetur. Meritò igitur hac die, quæ tota in remissionẽ peccatorũ consecrata est: pœnitentes reconciliantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciliantur ad percipienda corporis & sanguinis Domini sacramenta. Decurritaq; hoc sacramentū sactañentorum in fine instituti quintę feriæ aduenientę sexta feria: eò quòd in fine quintæ ætatis, & in primo die sextæ, lex finē, 6 & euangelium sumpsit exordium. ¶ † Præterea, hac die absoluuntur: quia in ea die Christus fuit captus & ligatus, quæ ligatio absolutionem nostram operata est. Hac etiā die Christus lauit pedes discipulorum suorū: vt pedes & affectus nostros lauet, id est, soluat à peccatis. † Forma verò reconciliationis est hæc. Exit pontifex ad patentes Ecclesiæ, vbi iacent pœnitentes prostrati in terra: & eos vice Christi vocat ad timorem Domini dicens ter: Venite, ve. ve. filij audite me, timorem Domini docebo vos. Hanc esse Christi vocem probat ti. psalmi xxviij. de quo sumitur qui talis est psalmus: Dauid cum mutauit vultum suum coram Abimelech. Abimelech interpretatur patris mei regnum: per quem Iudæos accipimus: coram quibus verus Dauid mutauit vultum suum, id est, sacrificandi ritum: & ferebatur in manibus, quando panē & vinum dedit discipulis, dicens: Hoc est corpus meum. & hic est sanguis meus: quod quidem hodie factum est. Dicens ergo pontifex vicarius Iesu Christi venite pœnitentes, inuitat ad corporis sanguinisq; cōuiuiū. Proinde, pro eis orat, genua flectit, eos admonet: eósq; reconcilians in Ecclesiam introducit. ¶ Illud etiam notabile est, quòd vndiq; ianuæ Ecclesiæ patent: ad notandum venientes ab austro vel ab aquilone, id est iustos & peccatores, quando accedunt ad misericordiam, non esse prohibendos, & à pascha in anteà patebunt, eò quòd in octaua nostrę resurrectionis nullum erit improperium peccatorum electis. ¶ Illud quoq; notabis, quòd pœnitentes in Ecclesia recepti, crines & barbam, quam nutrierant deponunt: & se vestes mundas & eultiores depositis, pœnitentialibus induunt, à Gen. 41 Ioseph capientes exemplum, qui de carcere ductus tonsus & lotus est, & vestibus decoratus: per hoc quoq; innuitur, quòd deponentes multitudinem peccatorum, induunt vestimenta virtutum.

SVMMA.

1 Oleum consecratur sexta feria Dominicæ in ramis: idq; tripliciter.
2 Oleum tripliciter consecratur. et de cuius q; proprietate.
3 Oleum infirmorum, quomodo consecretur. Et quare. num. 5. 6. 7. 8.
4 Oleum chrismatum.
9 Olei chrismatis consecratio.
10 Chrisma ex quibus conficiatur. & qualiter, quáq. solennitate. num. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Et quid mysticè sonet illa celebritas tāto apparatu. num. 18.
19 Oleum benedictum, salutatur. Et quoties, & quorsum.
20 Episcopus ter exhalat in ampullam olei benedicti. & cur idipsum.
21 Oleum catechuminorum. Et eius vsus duplex. num. 22. 23.

De eadem quinta feria. CAP. LXXIIII.

HAc etiam quinta feria † secūdo loco tripartitum oleum consecratur: quoniā hodie agnus Dei ad victimam, scilicet vespe ram immolabatur: de cuius sanguine vterq; postis & superliminare domorū in quibus erat edendus, liniebatur: vt hoc signo viso exterminator Aegypti domos sacri conuiuij præteriret intactas: in quo præfiguratum est, quòd si frontibus nostris vnctione chrismatis quasi sanguine Christi qui vnctus interpretatur, signum crucis imprimitur: diabolus in domibus animarum nostrarum nullam nocendi habet potestatem. Rectè ergo, qua die illud figuratiuum agebatur, significatum solenniter celebratur. ¶ Sed diceres: Consequens igitur esset, vt hac die pueri confirmentur, id est, in frontibus chrismate sacro signentur. Respondeo: sancta Ecclesia illum, in quo passus est Dominus, luctui dedicauit: & solennitatis & conuiuij gaudium in diem tertium, quo resurrexit Dominus reseruauit: & tunc demum pro recuperata salute animarum, quæ est patrata in sexta feria: & pro futura corporum resurrectione, quæ donata est nobis in Ecclesia paschalis agni conuiuiū celebremus dicentes: Pascha nostrū immola 1. Cor. 5 tus est Christus, itaq; epulemur. Sumentes ergo illud: vnde postes nostrarum frontium signare debemus: rectius ab ipsa significatione vsque ad conuiuium paschale cessamus, vt tunc submerso Pharaone transeuntes per mare rubrū signātes domos contra exterminatorē paschale conuiuium celebremus. ¶ Sed diceres, cur itaque in sabbatum chrismatis quàm sanguine Christi qui vnctus

Exod. 12

matis consecratio nō differtur? Respondeo, quia ab hac quinta feria vsque ad vesperam sabbati, à missārū solennijs vacamus: ipsum autem chrisma non nisi intra missarum solennia fas est cōsecrari: sed ante missam baptismum conuenit celebrari: prout sub sabbato sancto dicetur. Vel ideò, in quinta feria consecratio celebratur: quia Christus in quinta fuit vnctus ætate: nam in quinta venit, qui in sexta sanguinem cōsecrauit. de cuius vnctione dicit Daniel: Vngatur sanctus sanctorum.
Daniel. 9
Isaiæ. 11 Et Esa. Spiritus Domini super me, eò quòd vnxit me, ad euangelizandū misit me. & Dauid. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ cōsortibus tuis. cuius vnctio extūc cœpit, cum verbū caro factum est: eū plenitudo diuinitatis in eo corporaliter habitauit: tunc autem completa est, cùm in baptismo super ipsum spiritus sanctus in specie columbæ descendit. Ideóque vnctio, quæ hodie conficitur ad vngendum, vsque ad baptismū differtur: vt significemus spiritū sanctū super Dominū in baptismo visibiliter descendisse: & nos in baptismo spiritū sanctum accipere. Ex his itaque patet in vespera sabbati statim post baptismū esse confirmandum: vt posteà celebretur paschale conuiuium: & quod quibusdam placet, falsē in paucis esse tunc confirmationis mysterium inchoandum. Quia 2 † igitur de triplici oleo mentio facta est: no 3 tandum est, quòd triplex sacramētum ex eadem substantia fit olei, ad ostēdendum, quòd licet vnus sit spiritus sanctus multiformis, est tamen secundum dona suaiv̄nde Apostolus. 1. Corin. xij. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum &c. Hoc triplici oleo coaptamus quod inde apparebit: si olei triplicem proprietatem attendamus. Olea enim, vt dicit Isido. est arbor pacis insignis, cuius pingue do valet ad reficiendos artus lassos & infir- 4 mos: & est pabulum luminis: quòd est arbor pacis, refertur ad oleum chrismatum: quòd pabulum est luminis, refertur ad oleum catechuminorum: quòd artus lassos & infirmos reficit: ad oleum infirmorum. Hæc igitur tria præcedentibus verbis Apostolo coaptantur. Si quidem in multitudine pacis esse videtur, qui dulcedinem internæ suauitatis gustauit:
Psal. 34 sicut dicit psalmus: Gustate, & videte, quoniā
1. Cor. 15 suauis est Dominus. Saporem huius dulcedinis senserat ille, qui dicebat: Gratia Dei sum, id quod sum. 1. ad Corin. xv. cap. Hæc gratia est donum sapientiæ, quæ intelligitur per pacis oleum. Verùm, quia hunc saporem libenter in alium derivat vir fidelis: idcirco alij datur sermo scientiæ. Scientia enim est doctrina, qua fidelis aliorū verbo vel ad minus exemplo instruitur: qui per balsamum intelligitur: & quia Apostolus in hoc laborauit: idcirco cùm dixisset: Gratia Dei sum id, quod sum: statim subiunxit: & gratia Dei in me vacua non fuit. Hæc duo simul coniuncta, scilicet oleum & balsamum, id est, dulcor sapientiæ: & odor doctrinæ perfectum faciunt seruientem: quæ duo, scilicet sapientia & doctrina, ad oleum chrismatū pertinēt. Ad oleū verò catechuminorum pertinet fides, quæ mentem illuminat, sicut oleum lumen præstat. Fides enim valet ad duo, scilicet ad purgamentum & tutamen. purgat præterita vitia: & tutelam præstat contra futura, sicut verba consecrationis huius olei manifestè ostendunt, quæ inferius exponentur. Ad oleum infirmorum pertinet gratia sanitatum, id est, sanitas corporis & mentis. Valet enim contra vtriusque ægritudinem, sicut ex verbis benedictionis ipsius liquet. ¶ Quare autem infirmi & catechumini inunguntur: & de vnctionibus, quæ fiunt ex hoc triplici oleo dictum est in prima parte, sub titulo de vnctionibus. ¶ Sequitur † videre de ipsorum oleorū consecrationibus. Et primò de oleo infirmorū: secundò, de oleo chrismato: tertiò de oleo sancto. ¶ Primò, ergo de oleo infirmorum dicendum est: nam illud prius est consecratū, quàm chrismatum: & sanctum. Et est ratio, quia illius sacramentum prius fuit tempore quàm chrismati vel sancti. Nam Dominus discipulos suos docuit infirmos vngere: sicut in euangelio dicitur: Oleo vngebant infirmos & curabantur: & Iacobus Apostolus ait: Infirmatur quis &c. Oleum † verò chrismatum & sanctum: scilicet catechuminorum ab Ecclesia institura sunt: licet & in veteri testamento aliqua de vtroque habeatur similitudo. Ibi nāque duplex oleum inuenitur: vnum videlicet chrisma, quo vngebantur reges. Præcepit enim Dominus Moysi, vt conficeret chrisma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione templi, & arcam testamenti Aharon, reges, & sacerdotes, & filios eius, dicens: Sument aromata prima, & oleum. Inde est, quòd vnctione chrismatis Ecclesias & calices consecra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus: reges etiam & pontifices inungimus. Moses tamen oleo materiali non legitur inunctus: sed solum spirituali sicut & Christus. Oleum etiam sanctum à lege sumpsit exordium quo reges tantum & sacerdotes vngebantur. Alij dicunt, quòd oleum infirmorum Apostoli instituerunt: qui cum illo ægrotos vngebant. Oleum verò chrismatum & catechuminorum apostolici viri constituerunt: & ideò consideratio olei infirmorum prior est tempore, quàm chrismati: & etiã, quàm olei sancti: quia prior & maior & venerabilior est doctrina Apostolorum, quàm Papæ. Huius autem olei consecratio non habet tale principium, quale alia habent: quia non dicitur in eo: Dominus vobiscum: nec oremus: nec Sursum corda, nec aliquid huiusmodi: nec etiam 6
talem habet finem, qualem in alijs consecrationibus dicimus: vt infrà dicetur, scilicet: Per Dominum nostrum Iesum Christum &c. vel per eum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos: sed sic clauditur. In nomine Domini nostri Iesu Christi. Et est ratio: quia benedictio ipsius olei sancti, non est officium per se: sed est emboliſmus præcedentis officij: 7
quod apparet: quia cum ponatur ante illud verbum canonis Per quem hæc omnia Domine bona semper creas: statim benedictione ipsa finita subiungitur. Per quem hæc omnia &c. Et sic est ἐυχέλαιον, id est, adiectio præcedentis officij, scilicet illius orationis. Nobis quoq; peccatoribus: vbi pro pœnitentibus oratur. Est enim duplex emboliſmus prout dictum est in quarta parte, sub titulo de silentio post orationem dominicam.

5 ¶ Sed quare † consecratio huius olei canoni adijcitur: respondeo. ¶ Primò ibi rationabiliter oleum morientium conficitur: vbi mors Domini consummatur: vt sicut mors Domini destruxit mortis authorem: sic gratia, quæ per vnctionem morienti confertur, destruat peccata quæ sunt causa mortis. ¶ Secundò, duo sunt, de quibus in hoc officio agitur, scilicet immolatio Christi: & immolatio Ecclesiæ: immolatio Christi fuit in cruce: immolatio Ecclesiæ fit cum peccatum moritur. De immolatione Christi fit mentio in introitu. Nos autem gloriari: & specialiter in canone. de immolatione Ecclesiæ fit mentio in epistola, vbi dicitur: Si nosmetipsos iudicaremus, non itaque iudicaremur. Sunt etiam & 8
alia duo, scilicet infirmitas & medicina. Infirmitas ex peccatis sæpe prouenit: medicina de gratia Dei. De infirmitatibus ait Paulus in epistola: Qui indignè manducat, & bibit cor- 1.Cor.2
pus & sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Idcirco inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. De medicina dicit Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat pres- Iaco.5
byteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittuntur ei. Si igitur propterea infirmantur quia manducant corpus Domini indignè: & gratia spiritus sancti, quam significat hæc vnctio, eos saluat: merito † consecrationi corporis Domini adijcitur consecratio huius olei. Per passionem enim Domini, cuius commemoratio fit in consecratione corporis, prostratus est diabolus: & gratia spiritus sancti, cuius signum est vnctio diaboli arma, id est, peccata quotidiana tollantur. ¶ † Tertiò ideò consecratio olei infirmorum consecrationi corporis Christi adiungitur: quia nouissima oratio consecrationis corporis Christi ex voto pœnitentium fit. congruè igitur sub ea consecratur oleum pro pœnitentibus, vbi eorum sacrificia Domino offeruntur. ¶ Cõsequenter attendamus aliqua verba cõsecrationis huius olei infirmorum: dicitur enim ibi sic: Emitte spiritum tuum paracletum in hanc pinguedinem olei. Nempe non sine causa ponitur ibi paracletum, quod patebit, si triplicis olei efficaciam attendamus. Oleum sanctum præcipit: siue in exorcismo olei sancti: videlicet catechuminorum, præcipitur diabolo: vt recedat à catechumino, qui adhuc reputatur mortuus, quousque nõ est baptizatus: oleũ chrismate iam viuentes sanctificat: oleum infirmorum iam sauciatis medelam præstat: quia verò ægritudinem sequitur dolor: vnde in eadem consecratione olei infirmorum, dicitur ad euacuandum omnes dolores, & omnẽ ægritudinem, sequitur quòd dolorũ est consolatio: ideò rectè ponitur ibi: Paracletum, quod interpretatur consolator. In mortuo autem, qui dolorem non sentit, non sequitur consolatio: sed nec sanus, nec sanctificatus: quia in eo non est infirmitas, ex qua dolor non indiget consolatione. ¶ † Circa oblationem

nem eiusdem olei infirmorum notandum est, quòd in ordinario ita scribitur. Offeratur pontifici oleum quod obtulerunt populi ante quàm dicatur. Per quem hæc omnia semper Domine bona creas. Nempe hoc in Exod. 11
xxvij. cap. præfiguratum est, vbi dicitur Mosi, quòd accipiat à populo oleum olivarum purissimum. Oleum siquidem cum offertur à populo, tantum liquor est: sed per benedictionem fit sacramentum. Mysticè autem hæc oblatio siue administratio, significat quòd populus debet clero temporalia ministrare: spi- 1.Cor.9
ritualia ministrauit ei: vnde Apostolus: Si seminauimus vobis spiritualia, non est magnũ si vestra camalia metamus. Consecrat autem oleum Episcopus cum omnibus sacerdotibus ei adstantibus: quia hoc sacramentum fuit à Christi discipulis institutum, vel tractum est ab antiqua consuetudine, qua consueuerat Ecclesia primitiua simul cum pontifice verbis & manibus corpus Christi cõficere: fortè ad testimonium, prout hodie in missa de ordinibus, cum ordinatore faciunt ordinari. Nam & summus pontifex quoties diuina celebrat, sacerdotes ei adstãtes verbis & manibus cum 12
eo cõsecrant: & quia vt iam dictum est, huius olei consecratio est ἐυχέλαιον canonis: idcirco eam totam sicut & canonem sacerdotes cum eo dicunt, inde perficit officium Episcopus vsque ad illum locum: Pax Domini sit semper vobiscum: & clerus respondet: Et cum spiritu tuo. & tunc tacet: & solus Epi- 9
scopus communicat. ¶ Secundò videndum restat de oleo chrismatis. Fabianus enim Papa statuit hac die singulis annis debere confici chrisma: quia nouum est sacramentum, & ideò semper est innouandum, & vetus concremandum. Ita enim ab Apostolis eorum successoribus accepit à cunctisque tenenda 10
mandauit. ¶ Circa † quod sciendum est, quòd 13
chrisma conficitur ex balsamo & oleo propter mysticam rationem: quoniam per oleum nitor conscientiæ designatur iuxta Matt.25
illud Euangelij: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus &c. Per balsamum verò exprimitur odor famæ. per quod in libro sapientiæ dicitur: Sicut Eccle.24
balsamus aromatizans dedi odorem. ¶ Oleo ergo, quod lucet, additur balsamus, qui redolet: quia fide operante per dilectionem, lucere, & bona fama redolere ad honorem Dei: & ad vtilitatem proximi debemus. Odor enim balsami in oleo, bonam operationem longè latéque diffusam gratia spiritus sancti cooperante demonstrat. ¶ Secundò additur † oleo balsamum: ad significandum, quòd in vultu Christi resplenduit cœlestis nitor, & gratia excellentius, quàm in alijs. Nam vt Hieronymus ait. Virgo de virgine natus, qui non ex voluptate carnis, neque ex voluntate viri: sed ex voluntate Dei natus est. nisi habuisset in vultu oculisque quoddam desiderium: nunquam eum statim cum ingenti desiderio secuti fuissent Apostoli: nec qui venerant ad eum comprehendendum, corruissent. Iste nitor operante Dei gratia, vultus electorum exhilarat, vt Dominum cum magna dilectione imitentur. Vnde in præfatione, quæ cantatur in cõsecratione chrismatis, dicitur: Dauid prophetico spiritu gratiæ tuæ sacramenta prænoscens, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit: & paulò post: Huius olei vnctio vultus nostros iucundos efficit, ac serenos. Vultus nostri sunt opera nostrorum manifestatio. ¶ Tertiò, quo- 12
que † balsamus oleo additur, vt omnes qui ex eo vncti fuerint operante gratia spiritus sancti conuersioni doctrinam iungere nitantur. Et hæc duo, scilicet, vita & doctrina, sunt connexa in septem donis spiritus sancti: propter quod chrismalis vnctio fit. nam sapientia, ad vitam: intellectus, ad doctrinam: consilium, etiam ad doctrinam: fortitudo, ad vitam: scientia, ad doctrinam: pietas ad vitam: & timor ad vitam refertur. Doctrina autem per balsamum intelligitur, vt præmissum est. χρῖσμα dicitur vnctio latinè: quæ etiam Domino nomen accommodauit. Nam Christus à chrismate dicitur vnctus, prout dictum est in proœmio secundæ partis. Cõsecratur † autem chrisma in eo loco, 13
vbi consueuimus dare pacem: sicut & oleum sanctum, & hæc ideò, vt pax & concordia per vnctionem chrismatis regnet in nobis. Chrismate enim vngimur, vt donis spiritus sancti repleti Deo & hominibus pacificemur: quia in maliuolam animam non introibit sapientia. Habet quidem chrisma officium per se quod inchoatur à Sursum corda: & finitur, Per Christum Dominum nostrum. qui viuit & regnat. pertinet enim ad eos, qui surrexerunt & viuunt cum Christo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 Christo.¶ † Sanè postquam solus pontifex communicauit, vt præmissum est, ipse vadit sedere super sedem suam, & tunc duodecim presbyteri parati duodecim Apostolos significantes, & alij clerici discipulos significantes descendunt in sacrarium ad apportandum solemniter tam oleum chrismale, quàm sanctum siue catechuminorum hoc
15 modo. Præcedunt † nãque duo luminaria, & sequitur duæ cruces: & in earum medio vnus acolythus ferens ampullã, cum oleo futuro chrismali: subsequuntur duo turibula, & in 17 eorũ medio alter acolythus ferens aliã ampullam cum oleo futuro sancto: subsequenter diaconus librum euangelij ferens: deinde dicti presbyteri, & alij clerici bini sequuntur, quousque perueniatur ad gradus ante altare. Nempe duo luminaria sunt lex, & prophetæ, quæ nobis saluatorem præmunciauerunt. duæ cruces sunt duo martyria sine sanguine, scilicet mortificatio corporis proprij, quæ est crux à sinistris: & compassio proximi, quæ est crux à dextris. Inter has fertur oleum futurũ chrismale, quo inunguntur pugnatores, qui debent esse parati ad martyrium: & semper duplici martyrio debent se affligere. Crucẽ à sinistris habebat ille qui dicebat. j. ad Corin. ix Castigo corpus meum: & in seruitutem redigo. Crucem à dextris habebat idem, qui dicebat. ij. Corin. xj. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non
16 vror? Duo enim turibula † sunt duplex genus orationis, scilicet oratio pro remouendis malis: & oratio pro adipiscendis bonis. Hæc
Psal. 54 duo notat Psalmista, cum dicit: Exaudi Deus orationem meam, scilicet quæ est pro adipiscendis bonis: & ne despexeris deprecationẽ meam: scilicet quæ est pro remouendis malis. Inter duo turibula fertur oleum futurorũ catechuminorum: quia pro catechuminis est orandum: & eos orare oportet, vt ad robur, 18 quod per oleum chrismale significatur valeant peruenire. Inde euangelium sequitur: quia in eo totius boni nostri est consummatio. presbyteri, & alij bini sequuntur: quasi dicant sponsæ, Cantic. j. Trahe me post te: & occurremus in odorem vnguentorum tuorũ. Potest etiam dici, quòd ampulla cum oleo futuro catechuminorum humanitatem Christi significat plenam spiritu sancto. Duo luminaria, duæ cruces, duo turibula, sunt lex & prophetæ, quæ prædixerũt Christum & Dominum esse venturum. Sequens verò euangelium affirmat, quod lex & prophetæ prædixerunt: presbyteri & clerici bini & bini sunt testes christmalis mysterij. Hi sunt Apostoli bini ad prædicationis officium destinati, cooperatores & testes Christi. Cantus istorum, scilicet: O redemptor: prædicationem & orationem significat Apostolorum. Ampulla quoque in singulos ordines ad altare defertur: per quod innuitur, quòd Dominus in corpore suo ante passionem officia septem ordinum adimpleuit. ¶† Præmisimus de ductione olei chrismalis & sancti, siue catechuminorum de sacrario, vsque ad sanctuarium: nunc dicamus de eadem vsque ad Episcopũ. Postquam enim quàm dicta processio venit ad sanctuariũ: nec tunc ante altare ad orientem ordinare se disponunt, ostiarij, lectores, & exorcistæ, & acolythi: ita vt sextum locum obtineat subdiaconus, qui illa die legit epistolam: & post omnes est acolythus cum ampulla: ita quòd omnes sunt sub vmbraculo, sub quo ampulla delata est à sacrario: quę defertur de vno ad alterum, per quandam connexionem sindonis albæ: qua ex parte velata est ampulla, quousque perueniat ad Episcopum: ita vt à medio sursum videri possit. Nempe in connexione sindonis, connexio intelligitur charitatis. Ampulla Christus est: vel ampulla cum chrismate, corpus Domini ex virgine Maria assumptum cum diuinitate, scilicet Christum viuum esse significat: præmissum ordinem quædam Ecclesiæ seruant. Est & alius ordo quem & aliæ seruant: nam fertur ampulla cooperta sindone alba, in sinistro brachio: portantem ampullam præcedit lumen, & antecedunt duo sacerdotes, vnus cum turibulo, alius cum cruce: & in medio eorũ diaconus cum libro euangelij: & super capita eorum fertur vmbraculum seu pallium: & duo antecedunt cantãdo. In † quo facto repræsentatur processio, quam fecerunt filij Israël tendentes per desertum ad terram promissionis: quoniam sindon, est arca, ampulla vna, lumen præcedens ampullam, columna ignis, quæ præcedebat populum, sacerdos cum turibulo: Aharon, cum turibulo. Num. xvij. cap. sacerdos cum cruce, Iosue cum sceptro, diaconus cum libro euangelij, Moses cum libro legis. Vmbraculum, est tabernaculum vel nubes lucidissima, quæ filios Israel obumbrauit, qui cantantes

cantantes præcedunt: lætitiam eorũ significant, qui ad terram promissionis transierunt. Vel duo cãtores, sunt prædicatores: duo præ-
1. Cor. 10 cepta charitatis annũtiãtes. Hæc autẽ omnia in figura contingebant illis. In hoc etiã facto repræsentatur processio Christi & Ecclesiæ tendentes de hoc mundo ad patriã. Nempe ampulla est Christus: syndon alba, est sancta conuersatio eius. In sinistro brachio tenetur: quia hæc omnia in hac vita, quæ per sinistrã significatur, acta sunt: vel quia cõuersatus est 20 in vita præsenti: lumen precedens, est Ioãnes, qui fuit lucerna ardens: diaconus in medio duorũ sacerdotũ, est Christus in medio Mosi & Heliæ: duo præcedentes cum lumine, sunt discipuli, quos binos misit ante faciem suam. Ampulla fertur cooperta vsque ad altare: & tunc discooperitur: quia quasi Christus cooperitus fuit vsque ad passionem: nam penè ab omnibus eius conuersatio sancta dicebatur. Sed in passione fuit nudus, hominum reputatione: quia qui paucis diebus antè dixerant: Benedictus, qui venit in nomine Domi-
Mat. 34 ni: clamauerũt, crucifige, crucifige eum. Quidam tamen prius, quàm ad altare perueniant, ampullam mediã cooperiunt, & mediam nudam ad altare producunt: quia Christus ante passionem modò latuit, vt confugit in Aegyptum: & cum inter cognatos quærebatur: & cum parentibus subijciebatur: modò se palã exhibuit: vt cum prædicauit vltra hominem,
Ioan. 10 dicens: Ego & pater, vnum sumus: & cum miracula fecit, in quibus virtutẽ suæ diuinitatis 21
19 ostendit. Ampulla † statim postquã benedicta fuit ex parte cooperta, & ex parte discooperta, vt allata fuerat salutatur ab Episcopo & presbyteris: quia Christus postquã trãsiuit ad altare crucis, id est, ad immolationem, & se Deo patri sicut ampulla ad consecrationẽ Episcopi aliqua parte corpus suum nudum mõstrauit, vt Thomæ & alijs discipulis, quos voluit esse testes suæ resurrectionis: alijs verò inuisibilis fuit. Vel ideò pro parte nuda, & pro parte discooperta salutatur: quia Christus in humanitate manifestus, & in diuinitate occultus ab omnibus veneratur. Salutãtur autẽ ampullæ quinquies ab Episcopo, vt de quinque vulneribus gratiarum actio Christo reddatur. Postquã autẽ ampulla salutata est à ministris altaris, cooperitur vt à nemine nuda videatur. & cooperta, iterũ salutatur: quia 22
Christus postquã salutauit & manifestauit se discipulis suis, quos voluit suos, suæque resurrectionis esse testes, ascendit in cœlum & inuisibilis factus est hominibus. Sed quãuis eius præsentiam corporalem nõ videamus: tamen veneramur eum quotidie salutamus: quia discipuli eum ascendentẽ in cœlum adorauerunt. Tandem ampulla in sacratiũ defertur: vt Christus in cœlum, quẽ veneramur per fidem, donec perueniamus ad ipsum, ideò syMatt. 28
don munda, est eius caro, vel cõuersatio immaculata. ¶† Sanè Episcopus tenet halat in ampullam. ¶ Primò, quia sicut halitus ab interioribus & secretis procedit ad publicũ: & vocatur spiritus: sic Episcopus per spiritum suum demonstrat spiritum sanctum à patre & filio procedentem, in corpore Domini habitare. Ampulla enim cum chrismate, corpus significat cum diuinitate: ampulla verò cum oleo, humanitatẽ plenam spiritu sancto designat. ¶ Secundò etiam halat: quia legitur in euangelio, quòd Dominus insufflauit in discipulos dicens: Accipite spiritũ sanctũ &c. Hic igitur halitus, illam insufflationẽ significat. Ideò autem ter halat, quia tres personæ sunt, & nunquam spiritus sanctus est sine patre & filio, à quibus procedit: & à seipso venit. Datur autẽ spiritus sanctus officio sacerdotũ: sed nõ datur ab alijs: sic enim adest virtus spiritus sancti per insufflationem à sacerdote factam, in honore & sanctificatione ipsius spiritus sancti: sicuti per verba, quæ dicuntur in nomine suo. His peractis cantatur agnus Dei & communio. ¶ Tertio † loco circa oleũ sanctum seu catechuminorũ, de cuius deductione præmissum est, sciendum, quòd hæc olei benedictio propriũ habet officium. Nam post eius exorcismum, quem episcopus lenta voce dicit: quasi præfationem inchoat, dicens: Dominus vobiscum. Sursum corda: & finitur: Per eundem Dominũ nostrum Iesum Christum qui tecum viuit &c. & in eo loco cõsecratur, vbi dicitur: Pax Domini &c. Hoc enim est corpus gratiæ Dei, vt pacem & cõcordiã inter nos habeamus: & per vnctionẽ pax habeatur. Olea nempè, vt dictũ est, est arbor pacis insignis: quod præfiguratũ est in veteri testamẽto: sicut verba huius cõsecrationis habẽt, quæ sunt hæc: Et cùm mũdi crimina diluuio expiarẽtur effuso, similitudinẽ futuri muneris demonstrãs per ramũ virentis oliuæ pacẽ in terra reddità nuntiauit. ¶ Valet † etiã huius olei vnctio ad duo, scilicet ad purgationẽ & tutelam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutelam: ¶ Ad purgationem, vt si quæ catechumino postquā venit in scrutiniu, adhæsere maculæ, recedant ad tutelam: vt diabolus expulsus redire nō audeat: verba orationis hoc demonstrant, dicendo: Si qua illius aduersantium spiritū tuum adhæserit maculæ, recedant ad tactum huius sanctificati olei. Hæc
23 de purgatione. ¶ † De tutela sequitur: Nullis spiritualibus nequitijs locus: nulla refugis virtutibus facultas: nulla insidiantibus malis larendi licentia relinquatur. Quia verò diabolum se damnandum maximè in futuro iudicio nouit: & inde tremit, idcirco exorcismus terminatur: Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare vivos & mortuos, & seculum per ignem. Exorcismus enim est adiutorio. Nam in ea aditura 1
tur diabolus vt recedat. Item quia hoc oleo perfusi & baptizati spem regni habēt idcirco oratio terminatur: Per eundem Dñm nostrū.

ADNOTATIO.

*CHRISMATE. *Chrisma fit ex oleo & balsamo, idq; mystica ratione, vt innocēt. docet, c. 1. de sacra unctione. Ab alio verò nō conficitur, quàm ab Episcopo, vt testatur Leo papa, epist. 80. ca. 17. Quod cōfirmāt Bracarense concilium, c. 3. Carthaginense Secundum, cap. 2. Carthaginense Tertium, cap. 16. Vnde chrisma ab Episcopo confectum, singulis annis certis temporibus more ecclesiastico cōmunicatur, vt sacris canonibus est cautum: maximè iuxta sanctiones concilij Antisiodorensis, cap. 6. item Tholetani Primi, ca. 20. N. D.*

SVMMA. 2

1 Missa quintæ feriæ dominicæ in ramis. & eius officium. nume. 3. 7. 14.
2 Gloria in excelsis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis, nisi Episcopo præsente.
3 Christus lauit pedes Apostolorum, tribus potissimùm de causis. & nu. 5.
5 Lotio pedum, an sit mandatum potiùs, quàm consilium.
8 Symbolum Apostolorum, cur non dicatur in Missa quintæ feriæ, dominicæ in ramis.
9 Innocentius Papa statuit corpus Christi sub specie panis reseruari, in quinta feria dominicæ in ramis. Et cur itidem sanguinem. nume. 10.
11 Vinum, die paraseues sumptum cum Dominico corpore seruato à quinta feria, an consecretur, & sanguis Christi efficiatur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum.
12 Consecratio, & sanctificatio, quid differant.
13 Papæ ritus celebrandi quintæ feriæ dominicæ in ramis.

De officio missæ ipsius quintæ feriæ. CAP. LXXV.

TErtiò seriatim missæ huius diei officiū prosequamur. ¶ † Sanè in persona pœnitentiū cantat Ecclesia in principio missæ: Nos autem gloriari oportet. Tales enim debent & possunt gloriari in cruce, qui pœnitentiam perfectè egerūt. & quoniam in hac die institutum est sacramentum sacramentorū, vt præmissum est: ideò ad solennitatem noui sacrificij: & propter gaudiū reconciliationis pœnitentiū cantat Ecclesia in missa cantica lætitiæ præter allelu ia: & missa solennis dicitur in contentu & ornatu ministrorū: sicut in festo natalis Christi. Nam hoc festum omnia alia excellit, excepto festo trinitatis: & videtur quodammodo Ecclesia sibi cōtraria: cum in alijs huius diei horis cantica lætitiæ reticeat: & ea sub breuitate & quasi flebiliter dicat. Sed nō est contrarietas: quia alia est causa lætitiæ: alia est tristitiæ. Propter memoriā enim passionis, est tristitia: propter institutionem verò sacramenti sacramentorū, est gaudiū: & ideò ex institutione Bonifacij Papæ cantat Ecclesia: Gloria † in excelsis Deo: quia gaudent angeli de cōuersione pœnitentiū: & hoc in Ecclesijs in quibus chrisma conficitur, & non in alijs: prout quidam dicunt. Vbi enim Episcopus præsens nō est: nec Gloria in excelsis dicitur nec aliæ solennitates seruantur, vt dicunt: quāuis & tūc neque flectamus genua: nec oratio super populū dicatur. ¶ Epistola verò: † Cōuenientibus &c. quę est prima Corin. xj. est de modo sumendi cœnā Domini. ¶ Responsoriū est de
crucis siue de Christi per crucem exaltatione. Christus factus est obediens, vsq; ad mortem: & est sexti toni: propter obedientiæ perfectionem: Philip. 2

fectionē: quoniā senarius numerus perfectus 6
est. ¶ Euangelium est: Ante diem. Ioan. xiij. cap. vbi sequitur: Cùm dilexisset suos Iesus, in finem dilexit eos: & est de dilectione & humilitate: quia illud sacramentū est dilectionis & humilitatis. Agitur etiā ibi de lotione pedum: quia Dominus præcinxit se linteo, id est, humanitate purissima: immittens aquam in peluim, id est, gratiā in corde: & lauit pedes, id est, affectus. Venit autem ad Simonem Petrum: qui recusauit ex humilitate tantū. tertia tamen vice obediuit: & oportuit eum obedire, vt haberet partē cum eo: vnde vocatur Simon Petrus, propter obedientiam. ¶ Tres
4 † ergo sunt causæ, quare Dominus voluit lauare pedes discipulorū. Primò propter figurā dilectionis. ¶ Secundò, in exemplum humilitatis. ¶ Tertiò, ratione mysterij: quia lotio pedum designat lotionē affectuū. Puluis enim adhærerat pedibus Apostolorū, id est, elatio inanis gloriæ quādo dixerant: Domine in nomine tuo eijcimus dæmonia. & quando con- 7
uertebantur plures. vel tristitia, quando non conuertebantur homines ad voluntatē suam. Et ideò oportuit lauare huiusmodi affectiones in illo die, vt sic essent mundi toti. Nam prima die ieiunij dixit Dominus: Tu autem, cum ieiunas, faciem tuam, id est, animam vel rationem tuam laua, id est, à peccato mortali munda. Cùm igitur à principio lauamus nos à peccato mortali, à puluere, id est, à venialibus, debemus abstergi. hoc autē fit, vt dignè postimus accipere corpus Christi: quod fit peracta perfecta pœnitentia: & ideò fiunt pœnitentiū absolutiones in hac die, vt præmissum est. Pedum quoque lotio, significat lotionem Mariæ, quando lauit lacrymis pedes Domini: ideò cātatur antiphona illa: Mu-
Lucæ 7
5 lier quæ erat in ciuitate peccatrix. ¶ † Rursus lotio pedum, signum est remissionis peccatorum. In baptismo nāque vnusquisque totus abluitur: sed cùm in rebus humanis posteà viuitur, vtique terra calcatur. Ipsi enim humani affectus, sine quibus in hac vita mortali non viuitur, quasi pedes sunt. Qui ergo non indiget, nisi vt pedes lauet: ostendit omnia peccata sibi esse dimissa, sine quibus hæc vita non ducitur. Pedes ergo qui sunt vltima pars corporis lauantur, ad notādum quòd Iudæi aqua
8 baptismatis in vltimo tempore mundabūtur: vnde & reliquiæ Israēl saluabūtur. Quare autem fiat hæc lotio, ista die, suprà dictum est.

¶ † Et est notandum, quòd ex omnibus mandatis Dei istud solum dicitur antonomaticè mandatū: quoniam maiori exhibitione officij hoc obseruari præcepit, cùm discipulis suis pedes lauit, dicens: Si ego laui vobis pedes Dominus & magister: & vos inuicem debetis alter alterius pedes lauare. Et etiā cùm interdicto ait Petro: Si non lauero tibi pedes &c. Mandatum etiam illud, de quo dictum est in proximo sabbato, quod fit à prælatis, repræsentat illud, quod Christus fecit. Et attende, quòd ad antiphonas, quæ dicūtur, dum fit mandatū, non dicitur nisi vnus versus, de vno psalmo: quia alij eiusdem psalmi non ita conueniunt cum antiphonis: vel cum his, quæ in ipso mandato fiunt. In offertorio ostēdun tur præmissa duo simul, videlicet quòd debemus à mortalibus & venialibus abstergi, dicendo: Dextra Domini fecit virtutem, abluen Psal. 117
do à mortalibus. Dextra Domini exaltauit me abluendo à venialibus. ¶ Postcommunio:
† Et Dominus Iesus postquam cœnauit. Ioā. xiiij. cap. ostenditur humilitas: & est secundi toni: propter secundam lotionem à venialibus. ¶ Breuiter autē notādum est, quòd huius missæ officium, nostræ redemptionis cōtinet summam & mysteriū. Nam in euangelio legitur de pedum lotione: in epistola de corpore Christi & sanguine: in introitu de cruce: in graduali de morte: in offerenda de resurrectione. Nam hæc omnia secundum mysticū sensum ex euangelio, quod est caput officij, pendent. Christus quidem, cum discipulis cœnans, surrexit à cœna: vestimēta deposuit: linteo se præcinxit: aquam in peluim misit: & intercœnandum pedes eorū lauit: & ipsos lauare docuit: & post lotionem iterū recubuit. Nempe Christū à cœna surgere, est ab accubitu patris venire: vestimenta deponere, se exinanire: linteum præcingere, formam serui accipere: aquam in peluim mittere, sanguinem suum effundere: pedes lauare, peccata remittere: linteo extergere: passionis fide mundare: vestimenta resumere, & à mortuis resurgere: & vestem gloriosæ carnis induere: recumbere, & ascendere: & in dextra Dei sedere. ad hoc pertinent officia. Discipulos docere, est eis spiritum sanctum mittere. Verumtamen † quia nondum perfectè credebant, ideò non dicitur, credo. Ecce breuiter summa redemptionis humanæ, quæ fuit omnibus sufficiens: sed non efficiens. Vnde

agitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

agitur in oratione: Deus, à quo & Iudas: de duobus generibus pœnitentiũ: vno proficientium: vt latronis cõfitentis, qui audire meruit: Luc. 23 Hodie mecũ eris in paradyso: & alio nõ proficientium: vt latronis cõtemnentis: & Iudæ proditoris, qui laqueo se suspendit. ¶ Innocen- 12
9 tius † Papa statuit hac die corpus Christi sub specie panis reseruari: vt infirmi & religiosi, quibus est necessitas communicandi, habeant ipsum: & propter officiũ adimplendũ: nam in duobus diebus sequentibus nõ cõficitur corpus Christi. Sanguis verò non seruatur sub
10 specie vini, propter multa. ¶ Primò, quia † vinũ quod liquidum est, de facili posset ex negligentia spargi. ¶ Secundò, quia per calicem, qui hac die sumitur, finis veteris legis intelligitur. vnde secundum Lucam, per calicem discipulis, & nõ alijs eadem die datum Dominus discipulos designauit. ¶ Tertiò, quia corpus quod seruatur, nõ est sine sanguine. ¶ Quartò, quia per hoc quòd sanguis non seruatur, ostenditur quòd vetus sacrificiũ debet cessare. Panis nãque nouũ, Vinũ verò vetus designat testamentũ. Ad quod ostendendũ Do-
Ioan. 19 minus, cum bibisset, inquit: Consummatũ est. Ergo calix sumitur, & panis seruatur, eò quòd 13
lex finem, & euangeliũ habet initiũ. ¶ Quin-
Matt. 26 tò, quia Christus dixit in cœna Domini: Amẽ dico vobis, nõ bibam amodo de hoc genimine vitæ, donec bibam illud in regno patris mei. Non autem dixit de corpore seu de esu. Imò inuenitur, quòd postea comedit partem piscis assi & fauum mellis: sed nõ inuenitur,
11 quòd postea biberit. ¶ Sed † nunquid vinum, quod in die parasceues cum dominico corpore seruato sumitur in altari cõsecratur, & sanguis Christi efficitur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum? Super hoc dicunt quidam, quòd per dominicã orationem, quæ tunc dicitur, fit consecratio siue cõmutatio vini in sanguinẽ. Nam Grego. assignans causam, quare dominica oratio in die illa à sacerdote dicatur: dicit quòd in primitiua Ecclesia Apostoli sola dominica oratione vtebantur in consecratione. Nos tamen hoc non dicimus: quia si hoc iam esset, non esset necesse corpus Domini ad diem illum seruari. Præterea, ex his quæ in canone dominicã orationẽ præcedunt, satis patet, quòd ad prolationem ipsius orationis transubstantiatio 14
non fit: & nullo tempore missã fuit celebrata sine verbis illis: Hoc est corpus meum &c. quæ sola in principio nascentis Ecclesiæ proferebantur, ad cõficiendum ab Apostolis: qui postmodum orationem dominicã superadiderunt: prout dictum est in procemio huius partis. Dicimus ergo illud, hoc nõ cõsecrari, sed sanctificari: differt † autẽ inter hæc. Nam consecratio, est cõsecratione transubstantiare. sanctificare, est ex cõtactu seu admistione sacræ rei reuerẽdum, & sanctum effici: vt patet in aqua benedicta, cui alia admiscetur. Item sanctificatũ dicitur, quod à tactu rei sanctificatæ efficitur magis reuerẽdum. Si enim diceretur, quòd solo contactu vinum & aqua consecrarentur, magnũ inconueniens sequeretur. Nam sic contingeret calicem nõ posse lauari: & millia mille panum à tactu vnius hostiæ sine verbis posse cõsecrari: & quòd si gutta aquæ benedictæ in stagnum, vel puteũ funderetur, aqua illa benedicta perpetuò remaneret: & alia plura. Præterea, si vinũ tactũ dominici corporis consecraretur, esset contra decretũ. de consecratio. distinctio. iij. Sabbato. quod prohibet die hac fieri consecrationem: de quo dictum est in quarta parte sub septima particula secretæ super verba: Hic est ca-
13 lix. ¶ Illud † quoque prætereundum non est, quia romanus pontifex hodie remota tabula laterali altaris: de qua dictum est in prima parte sub titulo de altaris dedicatione, & in secunda parte sub titulo de diacono: infra ipsum altare conficit eucharistiam, & sanguinem: & cum turibulo incensat illud: in hoc facto repræsentans: quia summus pontifex legalis semel in anno ingrediebatur in sancta sanctorum cum sanguine: secum portans turibulum vnius carbonibus plenũ: prout dictũ est in quarta parte: & sub tertia parte canonis. Sic & secundum Apostolum ad Hebr. ix. cap. Christus per propriũ sanguinẽ introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. Peracto missæ officio statim intercœnandũ, id est, dum sacerdos cõmunicat, cantatur vespertinum officium ad ostendendum, quòd hoc sacramentum, scilicet eucharistiæ institutum fuit in vespera. Quia ergo redemptio nostra in vespera mundi, id est, in sexta ætate seculi, facta est: ideò vespertina συναξις id est psalmodia siue solennitas psalmorum: numero missæ continuatur: & sub vnica oratione vtrunque officium terminatur, † scilicet per Ite missa: si Episcopus adest: vel per Benedicamus propter vespertinã cõclusionem.

Et quia

Et quia Ecclesiæ datus est calix: ideò est prima antiphona: Calicem salutaris accipiam: quem dedit Dominus Apostolis dicens: Hic est calix noui testamenti in sanguine meo. 3
Secunda antiphona est: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Patientia enim, quam habet ille, qui paratus est bibere calicem Do- 4
mini, pacem cum omnibus operatur. In alijs tribus rogat se liberari: quia habita pace pectoris non mouetur homo propter tribulationes: & hoc etiam habet à Deo: vnde petit liberari. Antiphona ad magnificat: Cœnantibus &c. est de cœna Domini.

SVMMA.

1 Altaria quota feria denudentur. Et quid illa denudatio notet. vide per discursum 5
num. 2. 3. 4.
5 Altaria cur lauentur vino & aqua. & quid significent rami, quibus fricantur. num. 6.
7 Pauimentum Ecclesiæ, cur mundetur quinta feria Dominicæ in ramis. Et cur detur symbolum competentibus. num. 8.

De denudatione altarium.

CAP. LXXVI.

1 Vatto † loco notandum est, quòd statim vespertino finito officio denudantur altaria víq; in sabbatum: quæ postmodum in tertia die cooperiũtur. ¶ † Si
2 quidem hæc denudatio, significat primò recessum discipulorum Domini seu Apostolorum. Vnde: Qui iuxta me erant, de longe ste-
Psal. 17 terunt. Et in euangelio: Relicto eo omnes 6
fugerunt. Altare nanq;, Christum seu corpus eius significat: vnde de terra altare facietis mihi. Altare de terra facere: est incarnationẽ eius credere vel sperare. Altaris verò vestimenta, Apostolos seu sanctos Dei designant: quorum prædicatione Christus, quasi quibusdam vestimentis adornatur: & per illos magnificatum est nomen eius. Altare igitur vestimentis denudatur, quia fugientibus Apostolis Christus solus remãsit. Tertia die coo- 7
periturus: quia post eius resurrectionem discipuli ad eum redierunt. ¶ Secundò, denudatio altaris designat quòd Christus fuit nudatus in cruce. Cum itaq; nudatum altare conspicimus: illud propheticum ad memoriam
Isa. 53 reuocamus: Ecce vidimus eum, & non est ei species, neq; decor: & considerauimus eum despectum, & nouissimum virorum: quod accidit in passione. Nam anteà speciosus præ filijs hominum extitit. Fuit quidem denudatus ad columnam, & ad crucem: cum diuiserunt sibi milites vestimenta sua. ¶ † Tertiò, altaris denudatio significat Christum diuinitatis gloria nudatum. vnde Psal. Deus, Deus Psal. 21
meus, quare dereliquisti me. ¶ † Quartò designat, quòd velum templi scissum est, & liber, qui signatur erat, apertus est. Vnde in prouer-
bijs: Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ Prou. 29
virentes, id est, exempla actionum Christi quæ sunt ab æternitate & ducunt ad æternitatem. Et bene dicit: Aperta sunt prata: & apparuerunt herbæ virentes: quia ea, quæ magis occulta erant in lege, sicut, passio, resurrectio, & ascensio patefacta sunt. ¶ + In plerisq; locis lauantur altaria vino & aqua: & ramis fricantur, præsertim cum ramis de spina. Lauantur ergo aqua & vino, ad notandum quòd corpus Christi quod est verum altare, sanguine & aqua in cruce aspersum est. Nam de ipsius latere exiuit sanguis & aqua: per quæ genus humanum lotum est. Vel vino & aqua lauantur, ad ostendendum, quòd non Ioannis, sed suo baptismo fuit baptizatus, scilicet ex aqua & spiritu sancto. Et lauantur cum psalmo pœnitentiali, vel cum cantu ad passionem pertinẽte. Plus autem ibi est de vino, quàm de aqua ponendum: quo-
niam aquæ multæ populi multi: sicut in Apo. Apo. 17
habetur: per quod significatur, quòd sanguis Christi sufficit ad redimendum plures in infinitum, quàm sint redempti, vel vnquam redimendi. ¶ † Rami verò aspersi quibus altare fricatur, significãt spineã coronam, qua Christus coronatus est: vel flagella amara & dolores & ictus quos in morte sustinuit. Vel lauatio altaris, id est, corporis Christi cum aqua: significat lacrymas Mariæ: vinum, vnguentum: rami, eius capillos. Et scias, quòd quidam hac feria quinta hora iam aduesperascente denudant altaria, & lauant: alij verò solum denudant: sed in parasceue lauant: quod magis congruit rationi. ¶ † In quibusdã 7
etiam locis pauimentum Ecclesiæ etiam mundatur, per quod pauperes Christi significantur: prout in prima parte, sub tit. de Ecclesia, dictum est. Pauimentum ergo Ecclesiæ mundat, qui pauperibus vel fratribus propter Deum pedes lauat: & illis cætera misericordiæ opera exhibet. Inde est, quòd parietes domus quamuis vocabulum Ecclesiæ ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bent:pro eo,quòd continent ipsam : non tamen ipsi sed homines sunt Ecclesia : & pauimentum,est quasi hominum pedes.Pauimentum quoq; mundatur , ad notandum quòd à vitijs mundari debemus. Statutum est in canonibus.de conse.dist. iiij.non licet. &. c.seq. ne hac quinta feria ieiunium soluatur. Quia enim Dominus surgens:de cœna lauit discipulorum pedes , & iterum redijt ad cœnam: ideò quidam ad instar ipsius volebant post prandium pedes alijs abluere:& iterum post ablutionem cœnare : quod fieri non debet. Hæc dies in plerisq; locis capitulauium vocatur:quia tunc capita infantium , qui vngendi sunt, lauantur : ne obseruatione quadragesimæ sordidata ad vnctionẽ accedant.¶ † Rursus hac die symbolum competentibus traditur propter confinem dominicæ paschalis solemnitatem:vt qui iam ad Dei gratiam percipiẽdam festinant:fidem quam confitentur, agnoscant.Hæc ergo quinta feria,in quatuor principaliter priuilegiata est. Primò,quia tũc pœnitentes recipiuntur.Secundò , in ea nanq; nouum testamentum incipit: & vetus terminatum fuit. Tertiò, quia in ea fit olei consecratio.Quartò, quia in ea sacramentum sacramentorum institutum est.

SVMMA.

1 Parasceue & eius diei officium.num.4.5.6.7.18.19.
2 Parasceues officium cur ordiatur à lectionibus.Et cur duæ dicãtur lectiones.nu.3.
3 Parasceues die,cur potiùs legatur passio Domini,secundum Ioannem , quàm secundum cæteros.
9 Parasceues die , cur euangelium legatur super pulpito nudo. Item,nudis pedibus. num.10.
11 Christ9 in cruce,decãtauit psalmos decẽ.
12 Christus in cruce, pro tribus orauit.
13 Ecclesia , orans pro Iudæis , non flectit genua. Et cur idipsum.
14 Ecclesia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.
15 Ecclesia tantùm vtitur lingua græca , & latina.Cur non itidem hebraica.
16 Crucis denudatio in parasceue , quid significet.
17 Christi corona,fuit ex iuncis marinis.
20 Crux, cur adoretur die parasceues.Et qualiter id.num. 21.22.
23 Verborum , quæ canuntur dum crux adoratur, expositio.
24 Crucis mysterium profundum.
25 Christus crucifixus tribus clauis. Quid illi claui designent.
26 Christi corpus cur disponatur in vino & aqua,die parasceues.
27 Christus , cur pati voluerit. Et quoto ætatis anno.num.28.
29 Parasceues festum cur non agit Ecclesia cũ lætitia.& num.30.
31 Christus,quos sua passione redemerit.
32 Christi corpus cur non consecretur in parasceue.& num.33.34.35.36.37.38.39.
40 Feriæ sextæ priuilegia sex.

De die *parasceues*. CAP. LXXVII.

SEquitur de parasceue: + quæ quare sic dicatur , in proœmio tertiæ partis dicetur. ¶ Sanè hac die Ecclesia arctissimum ieiunium & silentiũ agit:nullũ tamẽ officium solemniter celebret:sed hora nona conuenit ad adorandum crucem : non ad missæ officium , quo hæc dies caret : sed quasi ad funeris oblequium dicendum. Et hoc ideò , quia hora nona mortuo Domino Centurio factus est præco fidei nostræ , & perfidis recedentibus licuit Ioseph & Nicodemo disponere de funere:& mulieribus accedere propius. Dicitur autem officium tacita & humili voce:& absq; principio , prout in præcedenti titulo dictum est.Super altare vnica duntaxat toballia disponitur,per quam sindon , qua corpus Christi inuolutum fuit significatur.¶ In quibusdam Ecclesijs in hora sexta ignis extinguitur , & in nona accenditur:quia tunc sol in sexta lumen abscondit, & in nona reddidit.¶ † Incipit hoc officium à lectionibus,quia in primitiua Ecclesia omnis missa à lectionibus inchoabatur.Sed hoc hac die specialiter fit pro eo quia passio Domini hodie celebrata est, in cuius memoriã omnis missa cantatur:& leguntur lectiones sine titulis:quoniam tunc amisimus Christum caput,qui nos illuminat , sicut tituli illuminant libros. Leguntur autem duæ lectiones : quia pro duobus populis Christus passus est:gentili videlicet & hebræo:vel pro salute carnis & animæ.Vna sumpta est ex lege:alia ex prophetis : quia Christi passio à prophetis fuit prænuntiata:& à lege & patriarchis præfigurata.

rata.Abraham enim carnem Christi figuratiuè immolauit cùm arietem immolauit:Similiter & Abel quando agnum sacrificauit: vnde Dominus Oseæ xij. Assimilatus sum
3 inquit prophetis.Rursus ideò † duæ lectiones dicuntur:quia sicut in iij. feria mortem nostram duplicem manifestauimus : pro qua Christus pati voluit:ita ad memoriam in pa 5
rasceue reducimus suam passionem,& nostrã imitationem. Quædam autem Ecclesiæ primò legunt, lectionem Oseæ vj.c. scilicet In tribulatione.& secundò lect.Exod.xij.c.scilicet Dixit ad Mosen Dominus.& illi naturalem ordinem seruant : quia passio Domini primò prænuntiata est à lege:secundò à prophetis . In prima quidem est præconium re- 6
surrectionis,vbi dicitur : Post duos dies viuificabis nos: & in die tertia suscitabis nos. In secunda modus exprimitur passionis, vbi dicitur: Immolabitq; eum vniuersa multitudo ad vesperam. Quædam verò econuersò faciunt:& mouentur ex eo,quia passionem lectioni ex lege quasi continuare volunt , quia
Exod. 12 in passione quædam verba ponuntur,quæ ex illa lectione sumpta sunt , scilicet Os non
4 comminuetis ex eo.† Continuat ergo passio
Num. 9 nem lectioni:quia eius est expositio:& agitur de duobus specialiter in officio hodierno,scilicet de passione Christi.& de passione Ecclesiæ, quæ est illius imitatio:sicut dicit Petrus:
1. Pet. 2 Christus passus est pro nobis &c. hæc siquidem duo in lectione Exod. commemorantur, vbi dicitur:Erit autem agnus sine macu- 7
la , masculus, anniculus. Iuxta hunc ritum tolletis & hœdum.Agnus,est corpus Christi immaculatum.Hœdus,est Ecclesia, quæ nos sumus , qui peccatores sumus. Passio Christi celebrata est in eius immolatione:nostra celebratur in vitiorum mortificatione. In lectione Oseæ manifestè agitur de passione Christi & eius effectu , vbi dicitur: Venite, reuertamur ad Dominum:quia ipse cepit , & saluabit nos:percutiet,& curabit nos. Viuificabit nos post duos dies:& in die tertia suscitabit nos:& viuemus in conspectu eius:Oseæ vj.ca. Quod Hieron. sic exponit. Percutiet Dominus & sanabit nos : quia quem diligit, corripit , & castigat.v.q.v. non osculatur. Viuificabit nos , post duos dies : & in die tertia suscitabit nos:quia tertia die resurgẽs à mortuis,omne genus humanum suscitauit, & curauit : & cùm nos viuificauerit & suscitauerit in conspectu eius viuemus. Ibi ergo loquitur propheta de tribus diebus,quibus Dominus fuit in sepulchro:cùm dicitur:Viuificabit nos post duos dies : & in tertia die suscitabit nos, id est , post duos dies sepulturæ veniet nobis quasi imber temporaneus,& serotinus terræ : & dabit gratiam incipientem & subsequentem.¶ Sequitur tractus.† Domine audiui auditionem. Abacuch vlti.ca. Et quòd dicit versus.In medio duorum animalium cognoscetis.ad literam intelligitur , scilicet in præsepe bouis & asini. Vnde Esa. Cognouit Esa. 1
bos possessorem suum & asinus præsepe Domini suum:vel in medio duorum latronum:vel in medio duorum populorum.¶ Secunda lectio † est de Exod. Vt ibi habetur: Os non confringetis ex eo : hoc completum est, quando fregerunt duorum latronum crura: venientes autem ad Iesum inuenerunt eum mortuum:& non fregerunt eius crura. Allegoricè verò in eo nõ sunt fracta crura,id est, virtutes,& maximè patientia.Vnde Esa.Dedi Esa. 50
faciem meam , sicut petram durissimam : & scio,quia non confundar. Per crura enim intelliguntur itinera,de quibus in cantico Abacuch:Incuruati sunt colles mundi,id est, homines excelsi per intelligentiam ab itineribus æternitatis eius,id est , exemplo actionũ ipsius,quæ ducunt ad æternitatem : tanquàm columnæ immobiles,id est argenteę propter eloquentiam:quæ fundatæ sunt super basęs argenteas,vel aureas , id est, rationes immobiles æternæ sapientiæ.¶ Sequuntur † tractus de passione Domini:quia tunc luget Ecclesia valde:& sunt duo tractus ad intentionem maioris luctus , scilicet pro peccatis quæ committimus : & pro pœnis quas patimur : & pro incolatu,qui prolongatur. Nec cantatur graduale cum tractu : sed solùm tractus, prout dictum est in iiij. feria. & in iiij. parte sub tit.de tractu.Duo ergo tractus dicuntur. Primus,scilicet Domine audiui:& est in quibusdam Ecclesijs quatuor versuum : alter plurium.Tractus quatuor versuum , significat , quòd per Christi passionem redimitur homo , qui ex quatuor elementis constat. Vnde Christus nec in cœlo nec in terra crucifixus est, sed in medio, id est, in aëre. Fecit Ephe. 2
enim pacem inter cœlestia & terrestria:quoniam erat inimicitia inter hominem & hominem : sed maior inter angelum & hominem : & maxima inter Deum & hominem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ipſe enim Chriſtus omnia pacificauit in cruce: quoniam fecit vtraq; vnum, cùm ſit lapis angularis. Adhuc per quatuor verſus tractus ſignificantur iiij. partes crucis. ¶ Secũdus verò tractus, ſcilicet Eripe me. prolixior eſt: & repreſentat magnum bellum Dauid cum Goliath: & Chriſtus noſter Dauid hodie magnum Goliam, id eſt, diabolum debellauit. ¶ Rurſus ideò tractus eſt longus: quia hoc nobis promiſſum eſt in lect. Oteæ, vbi dicitur. Poſt duos dies ſuſcitabit nos. debemus retinere in
Pſal. 90 ſpe. Item in ſecundo tractu ponitur: Obumbraſti caput meum in die belli: quia non tantùm in alio tempore: ſed in die paſſionis diuinitas à paſſione permãſit immunis: imò in paſsione Chriſtus homo ita protectus eſt gratia diuinitatis, vt hoſtes ſuperaret, qui ſuperari videbatur. Quædam autem Eccleſiæ cantant ſecundum tractum: Qui habitat in adiutorio altiſſimi. quia Chriſtus à diabolo primum latenter tentatus eſt: velut à draconе latitante in petra: poſteà in paſsione tanquam à leone fortі acriter vexatus eſt: quod notatur per illum verſum: Super aſpidem &
8 baſiliſcum. ¶ Sequitur euangelium † ſiue paſſio: Egreſſus eſt. Ioan. xviij. ca. quod dicitur hac die: quia ipſe interfuit crucifixioni: & iuxta crucem ſtetit, ſecurus alijs fugientibus: quia notus erat pontifici. Quia igitur hac die paſsio Domini oculis noſtris repræſentatur, meritò eius teſtimonium legitur: qui vidit & teſtimonium perhibuit: & ſcimus, quia teſtimonium eius verum eſt. Præterea, ipſe poſterius ſcripſit euangelium: quare meritò poſterius legitur: & quia ibi manifeſtius ſunt ſacramenta. vnde ibi dicitur: Os non comminuetis ex eo. Item illud: Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſan-
9 guis & aqua. ¶ Legitur autem hac † die paſſio ſuper nudum pulpitum. Primò, ad memorandum quòd ſuper nudum crucis patibulum nudus fuit poſitus ipſe Chriſtus. Secundo ad notandum quòd Ioannes, ſecundum quem paſsio legitur, relicta ſindone nudus profugit à Iudæis. ¶ Tertiò, ad repræſentandum quòd ſicut Chriſto in cruce pendente, ipſius ſecreta non tam cordis, quàm corporis nuda omnibus adſtantibus apparuerunt: ita & velo templi per medium ſciſſo, omnia templi intima nuda remanſerunt. Legitur
10 etiam † nudis pedibus: vt cum afflicto pro nobis nos affligi debere monſtremus. In quibuſdam verò Eccleſijs ſindon, ſeu terſoria, vel veſtes altari nudato ſuperponuntur, vſq; dum paſsio legatur: cùm verò peruenitur ad locum illum: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea &c. tunc ſubdiaconi ſindonem illam vel terſoria tollunt: repræſentantes hiſtoriam: quia quatuor milites Chriſtum crucifigentes, veſtem Chriſti ſubſtulerunt: & ſubdiaconi quaſi furtiuè pannos ſuberahunt: ad notandum, quòd Ioannes, qui cum Domino vſq; ad crucem perſeuerauit, poſteà more furis ſe occultauit, & nudus effugit. In quibuſdam tamen locis vna veſte ſublata, altera ſuper altare remanet, ad ſignificandum quòd veſtis Domini inconſutilis non fuit ſciſſa, vel partita, ſed ſorte ſuper eam miſſa contigit integra vni militi: ad ſignificandum quòd Eccleſiæ vnitas nunquàm potuit à ſchiſmaticis, vel hæreticis ſcindi: quia non eſt ſapientia contra Dominum. xvj. q. vij. ſicut. ¶ Quod verò dicitur in paſsione: Exiuit in eum, qui dicitur caluariæ locum: nota, quòd ſicut legitur in hiſtorijs: caluaries eſt propriè os capitis humani nudum. Inde dictus eſt locus ille mons caluariæ ſiue caluarium: vbi rei decollabantur, & vbi multa capitum oſſa erant diſperſa.
11 Quia † verò Chriſtus in cruce pendens prolixè orauit decantans decem pſal. ſcilicet Deus, Deus meus, reſpice in me. vſq; ad, In te Domine ſperaui. cùm peruenisſet ad locum illũ. In manus tuas Domine: illo dicto emiſit ſpiritum: ideò & nos poſtquam recitata eſt paſsiõ, eius orationes dicimus: ad notandum, quòd quando ab inimicis perſequimur: ſemper ad orationem eſt recurrendum: iſte tamen eſt inſolitus mos orandi. Nam in alijs diebus ante euangelium orationes dicuntur: & in earum principijs dicitur: Dominus vobiſcum. quæ eſt, propriè vox & ſacerdotis officium, quod non fit in iſtis: quia ſacerdos & Dominus noſter occiditur. ¶ Orauit autem
12 Chriſtus pro tribus. ¶ Primò pro † ſe dicens: Pater, clarifica filium tuum. ¶ Secundò, pro ſuis, dicẽs: pater, quos dediſti mihi, pro eis rogo. ¶ Tertiò, pro illis, qui in eum crediturі erant, dicens: Pater non tantũ pro illis rogo, ſed pro illis, qui crediturі ſunt in me. Et ex hoc videtur, quòd non debemus rogare pro eis, quos ſcimus non eſſe ſaluandos: nec pro illis, qui in inferno remanſerũt: nec pro Iuda, qui ſe deſperauit: ſed oramus pro nobis in omni gradu Eccleſię: & pro neophytis, & pro gentilibus pro Iudæis, pro hæreticis, & ſchiſmaticis: vt Chriſtus gratiam ſuam eis infundat & ad fidem conuertat. Chriſtus enim orauit pro inimicis & amicis: ideò Eccleſia
13 ſtatim ſimiliter orat pro omnibus. ¶ † Sanè Eccleſia, pro his orans, flectit genua in orationibus: vt per habitum corporis deuotionẽ, & mentis humilitatem oſtendat: inſinuans, etiam quòd in nomine Ieſu omne genu flectendum eſt: quonam omnes nationes ſibi genua curuant: niſi quando pro Iudæis oratur: quia enim ipſi illuſerunt Domino, flexis genibus, dicentes: prophetiza nobis, Chriſte, quis eſt qui te percuſſit. ideò in deteſtationẽ huius illuſionis Eccleſia pro eis orans, genua non flectit, vt viret opera ſimulata. Præterea, 14
quia eorum cæcitas nulla poterit oratione depelli, donec plenitudo gentium ſubintrauerit: ideò non eſt pro ipſis vehementer orãdum: nec genua flectenda. Eſt tamen vtcũq; orandum: quia futurum eſt, vt qui eſt exaltatus in cruce, omnia trahat ad ſe. Sed in orationibus pro Iudæis, & paganis non reſpondetur, Amen: vt quidam dixerũt: & hoc ideò, quia cùm illi ſint extra collegium ſiue corpus Eccleſiæ, fidelium populus non oſtendit affectum ſuum ad eos. Iuxta illud Apoſtoli
1. Cor. 5 ad Corin. Quid mihi de his, qui foris ſunt iudicare: extrà, de ſacra vnc. ca. j. Per amen, autem affectus exprimitur. Præterea, licet pro illis oretur: vt eorum duritia conuertatur: quia tamen hoc impleri non poterit, vſq; circa finem ſeculi: Apoſtolo teſtante, qui di-
Rom. 11 cit: Donec plenitudo gentium introierit: & omnis Iſraël ſaluus fiat: ideò ad orationes pro illis non reſponderur, Amen. Verum: tamẽ rectè intuenti nihil intereſt, quo ad hoc inter illas & alias orationes. Imò ita reſpondetur ad illas, Amen: ſicut & ad alias orationes, pro alijs ſtatibus: quod ſic oſtenditur. Pro quolibet ſtatu bis profertur oremus: ſed quòd ſub primo oremus ante flectamus genua dicitur, non eſt oratio, ſed adhortatio, vt oremus: ſiue præfatio, ſeu monitio, exprimens, quid, ſiue pro quo ſit in ſequenti oratione orandum. Vnde ſub tono præfationis non orationis dicitur. Ideóq; pro nullo ſtatu poſt præfationem reſpondetur Amen: ſicut nunquam fit poſt aliquam præfationem: licet etiam ibi ponatur per Chriſtum Dominum noſtrum: ſi- 15
cut patet in quotidiana miſſæ præfatione. Quòd autem ſecundò oremus, dicitur oratio. Ioan. 17

eſt: & reſponderi debet Amen: pro Iudæis, & paganis, ſicut pro alijs. ¶ Conſequenter facerdos poſt orationes, crucem velatam baiulat, ad dextrum cornu altaris: ibiq; crucem ſuper humeros tenens, in perſona Chriſti Iudæis improperat beneficia Domini. dicens, Populе meus: quid feci tibi. In quibuſdam tamen Eccleſijs duo presbyteri baiulant illam: ad notandum, quòd in Chriſti perſona duę fuerunt naturæ: diuinitatis videlicet, & humanitatis. Quòd dicitur: Populе meus, quid feci tibi: aut in quo contriſtaui te: reſponde mihi: quia eduxi te de terra Aegypti &c. Ad diuinitatem refertur. Quòd verò ſequitur: Paraſti ſaluatori tuo crucem, ad humanitatem: & ſic de alijs ſequentibus verbis. Cantat † autem ſacerdos quaſi hebraicè in perſona ſaluatoris: acolythi cantant græcè, ἅγιος ὁ θεός, quaſi in perſona græcorum: chorus reſponder: Sanctus, ſanctus, in perſona latinorum. Sicq; tribus linguis laudatur Deus: ſcilicet hebraica, quæ propter legem omnium linguarum eſt mater: græca, quę doctrix eſt: & latina, quæ imperatrix eſt: propter romani dominium imperij & papatus. Quia enim hebraica nunc ſilet à laude Dei: ponitur pro illa: Populе meus: quod quia cantatur in perſona Domini loquentis hebræis: ideò intelligitur dictũ hebraicè. Et nota, quòd contra tres illuſores Chriſti tres præmittuntur adorationes: vt infrà dicetur. Tres verò antiphonæ, ſcilicet, Populе meus, quia eduxi te: & quid vltra &c. Parum aut nihil ſenſibus differentes, verbis & modulatione conſimiles: triplicem tituli ſcripturam ſignificant, qui ſcriptus fuit tribus linguis, ſcilicet hebraicè, græcè, & latinè Ieſus Nazarenus, Rex Iudæorum. Vtrum principium tituli ſcriptum fuit tribus linguis ignoratur. Sed de hac clauſula, Rex Iudæorum. conſtat: quod quia negauerunt, Iudęi dicentes: Noli ſcribere Rex Iudæorum: ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iud. ideò illud in iſtis antiphonis adſtruitur ab effectu, ſcilicet quia tanquam rex eorum eduxit eos de Aegypto: & duxit eos per deſertum: & introduxit in terrã bonam. Item quod in titulo ſcriptum fuit, Ieſus: in ſingulis antiphonis concluditur ſaluator: quòd ibi Nazarenus ad ſingula reſpondetur ἅγιος, ſanctus. Et quia titulus tribus
15 linguis ſcriptus fuit: ideò duabus † linguis reſpondetur, ſcilicet græca & latina, quæ Chriſtum adorant. Hebraica verò contradicit: &

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc blasphemat prædictas. Et nota, quòd antiphona: Populemeus est Michææ vj.capi. Principium antiphonæ: quia eduxi te. Nume. xiiij.cap. Et medium, scilicet manna, &c. Est Esa. xvj.cap. Et Iosue. vj.cap. Vbi etiam est finis ipsius, scilicet introduxit. Notandum, quòd Iudæi tres accusationes contra Christum proposuerunt, scilicet quòd tributum negasset, quòd se regem fecisset: & quòd se Dei filium dixisset: contra quas tres in eius personam accusationes dicuntur, scilicet Populemeus: vbi Christus eis exprobrat tria beneficia sua, scilicet liberationem de Aegypto: regimen in desertum: & introductionem in terram optimam, quasi dicat. Tu accusas me de negatione tributi, potius deberes gratias agere: quia te liberaui à tributo siue à seruitute Aegypti. Tu accusas me, quia me regem dixi: potius deberes gratias 19 agere: quia te rexi in deserto, & regulariter paui. Item accusas me, quia filium Dei me dixi. potius deberes gratias agere: quia terram lacte & melle manãtem contuli tibi. 20
16 ¶ Deinde† crux denudatur in signum, quòd peruersi iudei saluatorem denudauerunt: & fit denudatio inter tres vices ad notandum, quòd illi ter Christo in passione illuserunt. Primò, quando in atrio principis velata facie eius colaphis eum cedebant. Ad quod designandum in principio reuelationis ipsius crucis, non ostenditur facies crucifixi. Secundò, ante prætorium, quando eo tradito ad crucifigendũ milites plectentes coronam spineã illudebant ei flexis genibus adorando eum, dicentes: Aue Rex Iudæorum: ad quod repræsentandum in secunda reuelatione, discoopetitur caput & facies crucifixi: & scias quòd
17 corona† fuit de iuncis marinis, sicut eam vidimus in thesauris regis Francorum: quorum acies non minus spinis duræ sunt & acutæ. Tertiò, quando ei in cruce pendenti transeuntes dicebant: vah, qui destruis templum Dei. & quia quando hæc illusio fiebat Christus 21 totus nudatus in cruce pendebat: ideò in tertia reuelatione totus nudus ostenditur crucifixus: & etiam ad significandum, quòd omnia quæ in lege & prophetis obscura fuerant, in
18 passione aperta, & manifesta sunt.† Reuelatur ergo crux post orationes: ad notãdum, q; oratio à Christi passione, quam in cruce sustinuit, habet effectum & exẽplar. Ipse enim in cruce pendens, pro amicis & inimicis orauit. Sanè à dextera parte crux incipit reuelari: quia Christus crucifixus, vera fide adoratus extitit ab Apostolis, & discipulis Iudæis, qui tunc in dextera erant. Et quoniam hæc fides per illos deuotè publicata & in medio gentium perducta est: ideò ad hoc significãdum ante medium altaris, per sacerdotem deduci tur. Rursus, quia Christus nunc super Ecclesiam quiescit: & vsq; in finem seculi quiescet: ideò ad hoc significandum, & figurandum subsequenter crux super altare ponitur: per quod hæc Ecclesia gentium designatur. Deniq;, quia in fine seculi fides in cordibus gentiũ refrigescet: & teste Esa. à reliquijs Israël, Esa. 10
quæ saluæ fient, suscipietur: & communis Iudæis & gentilibus habebitur: meritò ad hoc significandum in fine missæ crux de altari deponitur: & in cõmuni loco collocatur.† Crux
19 quoq; reuelata & etiam vexilla Ecclesiæ in quibusdam locis diriguntur in altum, ad Christi victoriam designandam. Adhuc crucẽ baiulantes, antiphonam canentes, crucem
20 illò deferunt: † vt græcè & latinè respondearur, & deuotè adoretur: quia Dominus crucifixus transiuit à perfidia Iudæorum, ad confessionem & deuotionem gentium: & significat Apostolos canentes, id est totis viribus crucis opprobrium confitentes, & prædicantes. Item, crucem baiulando, nunc ambulant, nunc & fessi subsistunt: quia & illi persecutionem pondere fessi aliquantulum quieuerunt. Subsequenter ipsa crux denudata salutatur, & adoratur: quia eum cui perfidi illuserunt, Christiani reuerenter salutando, & deuotè osculando venerantur. Et dum adoratur, canitur in quibusdam Ecclesijs responsorium: Ecce quomodo moritur. Esa. lvij. cap. & antiphona: Sicut Moses. Ioan. iij. ca. Et est sciẽdum, quòd contra præmissas tres illusiones ter illum adoramus, dicentes: ἅγιος, quasi ter honorantes ter illusum propter nos: & quia illudendo genua flectebant: ideò & nos illũ
21 adorando genua flectimus. ¶ Ad † terram etiam ante illam prosternimus: vt quod illi superbè illudendo fecerunt, nos humiliter & verè faciamus, & mentis humilitatem per habitum corporis ostendamus: & quia sicut Christus humiliatus est patri pro nobis, vsq; ad mortem, mortem autem crucis: sic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet. De modo prostrationis: ait Augu. Quisquis sic humiliatur, vt genua figat: Adhuc habet vt amp

vt amplius humilietur: quisquis verò sic humiliatur: vt hæreat in terra, venter eius: vltra
22 quod humilietur non habet. Nudis etiam† pedibus adoratur: vt omnes proprias affectiones sibi nudas ac notas esse monstremus: & vt cum afflicto pro nobis nos affligi ostẽdamus. Salutatur autem crux: quia per eam salus hominibus reformatur: postea adoratur, id est, osculatur. Solus enim Deus adorandus est: cæ
23 tera vt crux causa illius venerãda sunt. ¶ † Cęterum expositio illorũ verborum ἅγιος, &c. ibidem sequitur. Nam ἅγιος, Græcè, dicitur sanctus, Latinè. ἀπὸ τοῦ α, priuatiua particula: & γῆ, id est, terra. quasi cœlestis siue terra. In canone tamen Isidori. xxiiij. quæst. iij. quidam. versi. sed tangis. habetur quòd ἅγιος, Græcè, dicitur vas, Latinè. ὁ θεὸς, verò Græcè dicitur Deus, Latinè. ἰσχυρὸς, Græcè, fortis, Latinè. Ἀθάνατος, Græcè, immortalis, Latinè, ἀπὸ τοῦ α, priuatiua particula, & θάνατος, quod est mors. Ἐλεησον, id est, miserere. ἡμᾶς, id est, nostri.
24 ¶ De profundo† crucis mysterio dictum est in procemio quintæ partis: & hic aliqua perstringamus. Fuerunt autem in dominica cruce ligna quatuor, scilicet stipes siue lignũ erectum, lignum transuersum: truncus suppositus: & titulus suprascriptus. Fuerunt & claui quatuor, quibus & manus & pedes confixi sunt: fuit & lancea qua latus apertum est: & corona spinea capiti circumpositaque omnia possunt in spirituali cruce significari. Quatuor enim crucis ligna sunt quatuor mentis virtutes, scilicet fides, spes, perseuerantia, patientia, de quibus ait Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum. Longitudo crucis, est perseuerantia: de qua Dominus inquit: Qui perseueraueriet vsque in finem, hic saluus erit. Latitudo crucis, est patientia: de qua veritas ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Profunditas eius est fides: de qua Apostolus: Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium. Sublimitas verò, est spes, de qua
Psal. 118 Psalm. In verbo tuo supersperaui. Habuit ergo crux Christi, vnum lignum erectum in longitudinem: alterum transuersum in latitudinem, quasi in modum potentiæ seu mar-
3. reg. 17 telli: quæ duo significata sunt per illa duo ligna, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Stipes verò erectus, habuit truncum suppositum, & titulum superscriptum: quia perseuerantia de fide procedit ad spem: quasi stipes ereptus de trunco supposito ad titulum superscriptum. Quod beatus Iob intelligens, Iob 9
ait: Credo, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, &c. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nisi enim crux habeat fundamentum fidei & titulum spei profecto supplicium est solummodo, & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucem, ex eo apparet, quòd patienter in aduersis tribulationis sustinet cruciatum. Vnde Iacobus: Tribulatio patientiam Iaco. 1
operatur. De perseuerantia quoque legitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Etiam secũdum Apostolũ nõ coronatur, nisi qui legitimè certauerit. Perseue- Apoca. 2. 2. Tim. 2
rantia igitur, quæ coronatur, certamen habet, vt meritò spectet ad crucem. In his ergo duobus lignis, duos pedes & duas manus quatuor clauis debet affigere Christianus. Quatuor claui, sunt quatuor principales virtutes, scilicet iustitia, fortitudo, temperantia, & prudentia. Pedes sunt mentis affectus: de quibus sponsus in Canticis: Laui pedes meos: quo- Cantic. 5
modo inquinabo illos? Et Dominus inquit Christus Apostolis. Qui lotus est, non indiger, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus. Ioan. 13
Et iterum: Excutite puluerem de pedibus ve- Matt. 10
stris. Duo ergo pedes sunt: duo mentis affectus, scilicet timor & amor: pes timoris, clauo fortitudinis debet configi: ne timidus propter aduersa succumbat: vnde Psalmista: Con- Psal. 118
fige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. Dum enim in Petro metus, clauo fortitudinis affixus non extitit, ad vocem ancillæ Christum negauit: cum verò Matt. 26
confixus extitit, ante Reges & Præsides nomen Domini prædicauit. Pes amoris siue appetitus clauo iustitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita desideria euagetur. Si enim appetitus fuerit confixus, tunc spiritus concupiscit aduersus carnem: si verò non fuerit confixus: tunc caro aduersus spiritum concupiscit. Sic itaque Christianus pedes suos cruci debet affigere, ne vel timidus succumbat: vel cupidus euagetur.
25 ¶ Alij tamen dicunt † quòd Christus tribus duntaxat fuit clauis affixus, significantibus tres cruciatus, quos in cruce sustinuit, videlicet passionem in corpore, passionem in men-

te, & passionem in corde. Ambo enim pedes vno clauo affixi sunt:ita quòd dexter fuit super sinistrum, ad significandum quòd spirituales affectiones per pedem dexterum significatæ superesset & dominari debent terrenis, per sinistrum significatis. Lancea verò qua latus est vulneratum, charitas est, de qua sponsa in canticis: Vulnerata sunt in charitate. Lateri quidem cor contiguum est, cuius beneficia diligimus:quod ideò vulnerandum est,vt affectus exeat, non solùm ad amicos, verumetiam ad inimicos.vnde Dominus ait:
Mat.5 Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui vos oderunt,& orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Corona verò spinea, est pœnitentia circumponenda capiti, id est,
Psal.31 menti: de qua psalmista: Conuersus sum in ærúna mea dum conspina. Hæc corona de tribus spinis complectitur, scilicet contritione,confessione,& satisfactione.Prima pungit cor per dolorem propter vanam cogitationẽ. Secunda pungit os,per pudorem,propter variam locutionem,Tertia pungit manum, per laborem,propter iniquam operationem.Ma-
Psal.143 nus enim opera sunt: vnde Psal. Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium &c. & Salomon in prouerbijs.
Prou. 31 Dedit ei linum,& lanam:& operata est consilio manuum suarum. Sunt igitur duæ manus,duo operum genera: videlicet opus voluntatis,& necessitatis.Manus operis voluntarij configi debet clauo prudentiæ:nè curua faciat opera tenebrarum.Dum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit,Saulus Ecclesiã Dei persequebatur. Cùm verò in Paulo confixa fuit, ipse pro Ecclesia passus est. Manus verò operis necessarij clauo temperantiæ configi debet,ne lapsa nimis ad superflua extendatur. Necessaria opera sunt naturalia:vt dormire,comedere,& similia. Et no. versus de cruce.Pes, cedrus est:truncus, cypressus:oliua,supremum. Palmáq; transuersum Christi sunt in cruce lignum. Osculata & adorata cruce, duo presbyteri deferunt ad altare corpus Domini, quod pridie fuerat cõ
26 secratum & reconditum.† Sacerdos verò induta casula illud super corporale disponit, iuxta latus calicis, in quo sit vinum & aqua mistum non sanctificatum, quasi ipso facto dicatur.Hoc est illud corpus, de quo sanguis & aqua fluxerunt. Vtrum autem ex contactu hostiæ vinum consecretur, dictum est in tiitulo præcedenti.Quo facto, incipit mox:Oremus, præceptis salutaribus,perfectam: dominicam orationem & illam. Libera nos quæsumus:in quo repræsentatur antiqua Apostolorum celebrandi missam consuetudo. Prius enim lectione præmissa dicebantur solummodo verba illa:Hoc est corpus &c. Hic est sanguis meus &c.Sed ipsi postmodum dominicam orationem addiderũt:& ita illo modo hac die celebratur, de quo dictum est in principio iiij.partis.Ex quibus colligitur, quòd sola dominica oratio non sufficit ad eucharistiam consecrandam. Siquidem sacerdos alio tempore dicens:Per omnia secula seculorũ. eleuat calicem,cum corpore Domini,& postea dicens: Præceptis &c. Calicem depositũ iterum cooperit:in quo illud nobis significatur,quod de cruce depositum corpus Domini sepelitur. Duo autem presbyteri qui hodie corpus ad altare deferunt:repræsentãt Ioseph & Nicodemum, qui corpus Domini tulerunt ad sepulchrum. Tres præmissi canonis articuli,scilicet Præcepris:Pater noster:& Libera nos quæsumus: super depositum calicem proferuntur:quia tribus diebus sepultus Dominus occultatur:& oratio ipsa, Libera nos, alta voce, sicut & dominica oratio profertur: prout dictum est in quarta parte, sub tit.de silentio post orationem dominicã. Nec est prætereundum,quòd hac die,quãdo particula hostiæ in calicem mittitur, non dicuntur verba illa:Fiat commistio:quia ibi de sanguine mentio fit: sed in calice sanguis non est,nec hodie consecratur, & fracta hostia non dicit:Pax Domini &c.Eò,quòd osculatio circunstantium non sequuntur. Oratio quoq; illa: Domine Iesu Christe fili Dei &c. Et illa: Corpus tuum Domine obmittuntur: quia ibi mentio de sanguine fit. Obmittuntur etiam illi versus: Quid retribuam Domino &c. Illa quoq;. Placeat tibi etiam obmittitur: quia ibi continetur: Præsta, vt hoc sacrificium, quando oculis tuæ &c. Hac etiam die sacrificium non offertur sacramentaliter: sed sumitur altera die oblatũ. Agnus Dei, non dicitur: quia non videtur esse inuocandus, qui cernitur in agone deficere: & cum silentio sacerdos communicat. vnde postcommunio non cantatur: quia nobis sumentibus sanguis ille quem sumimus de ore nostro pro nobis ad Dominum clamat. Nos enim sumus terra illa, quæ aperuit os suum,

Genes.4 os suum & bibit sanguinem Abel,id est,Christi quem effudit Cayn,id est,populus Iudaicus,vnde factus est vagus & profugus super
Psal.58 terram:iuxta illud: Disperde illos in virtute tua:& factus est maledictus illa maledictio-
Matt.27 ne:sanguis eius super nos,& super filios nostros.Et rursus postcõmunio,quæ iubilum & lætitiam significat,non dicitur:quia Ecclesia
27 illa die plorat.¶Sed quæritur † quare Christus voluit pati sexta feria?Respõdeo,vt dies qua crucifixus est coaptaretur sextæ feriæ primæ creationis,& sextæ ætati huius mundi.Si quidem in sexta feria primus homo, scilicet Adam creatus est ad imaginem Dei:& ex latere eius dormientis sumpta costa fœmina fabricata:& in sexta ætate filius Dei, vt hominem ad imaginem Dei creatum redimeret,& in carne apparuit,qui in sexta feria dormiens in cruce sanguinem & aquam de latere suo,vnde sanctam Ecclesiam consecraret, emisit.Ideò ergo in sexta feria pati voluit, quia cùm tali die Adam peccauerit, illa etiã die hominem redimere voluit.de hoc dictũ
28 est,sub titulo de natali.Et † nota,quòd Christus completis triginta duobus annis & mensibus tribus,vel secũdum Chrysosto.triginta tribus & dimidio crucifixus est:eadẽ die qua conceptus est de virgine, scilicet in sexta feria,quæ fuit octauo calen.Aprilis:de quo dicetur in septima parte,sub festo annuntiatio-
29 nis.¶†Quæritur etiam,cùm de morte sanctorum cum gaudio festa in Ecclesia celebrentur:quia Pretiosa in cõspectu Domini mors
Psal.115 sanctorũ eius:quare Ecclesia hodie de morte Domini,cum gaudio similiter nõ solennizat?Videtur enim quòd multò magis deberet lætari,& festũ de illa celebrare,cũ mors ipsius sit pretiosissima, & mors mortis.& est
Galath.6 nostra redemptio:& quia Apostolus gloriandum ait in cruce Domini nostri Iesu Christi.
Esa.53 Respõdeo,quia ipse pro peccatis nostris mortuus est,sicut dicit Dominus per Esa.Propter scelus populi mei percussi eum.& ideò debet homo erubescere nõ gaudere,cùm & sol insensibilis erubescens,radios suos retrouerterit:quia obscuratus est:& petræ scissæ sunt. meritò ergo omnis homo in hac die tristitiã prætendit,ne esse durior lapidibus videatur.
Matt.27 Præterea ipse Dominus tristis fuit.Vnde tri-
Marc.26 stis est anima mea,vsque ad mortem:& etiã
Luc.2 beata virgo.Vnde tuam ipsius animam pertransibit gladius.& Apostoli de consecra.di-
stin.iij.sabbato. Meritò igitur in hac die Ecclesia in arctissimo est icunio, & silentio,& tristitia compassionis.de hoc dictum est sub
30 festo circuncisionis.¶†Rursus hunc diem celebramus,cum mœrore, tristitia & abstinentia,passiones verò sanctorũ cum gaudio:quia sancti post martyrium statim cœlos ascendunt:Christus verò ad infernum descendit. Sed quoniã iam tartara cõfregit,& inde sanctorum animas eduxit,& tertia die resurrexit:ideò tunc,scilicet die resurrectionis maximè lætamur.Hinc est, quòd passiones patrum veteris testamenti,quia ad inferos descenderũt,nõ celebramus, præterquã Innocentium:ex eo quòd in ipsis singulis Christus occisus est.& Machabæorũ:prout in septima parte sub eorum festo dicetur.de hoc etiam dictum est in parte prima,sub titulo,de pictu
31 ris.¶Et est notandum † quòd Christus in passione sua redemit non tantum illos, qui tunc erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur sinus Abrahæ,vbi Lazarus erat:sed etiã omnes futuros qui sancta morte vitam erant finituri.vnde Oseę vlti.Ero mors tua,ô mors, morsus tuus ero inferne.sed nec omnes, qui
32 in inferno erãt,inde extraxit.¶Item † quæritur,quare Ecclesia non cõsecrat hac die corpus Domini,cùm Dominus dixit:Hoc facite in meam cõmemorationem:& Gabiloñ.concilio de consecra.distin.j.visum dicitur.Nulla dies excipitur,qua nõ pro viuentibus deprecetur.Præterea,cũ Christus immolatus hac die & sabbato quieuit in sepulchro:& discipuli totam noctem sequentem vsque diluculũ in tristitia trãsegerint: rationabiliter videretur,vt in hac die corpus Domini cõficeretur: & inde vsque ad primam sabbati iugi silentio consopiti,à sacri altaris mysterio vacaretur. Respondeo ad hoc multiplex ratio reddi po
33 test. ¶Prima † est: Dominus noster pridie, quàm pateretur,accipiens panem & calicem benedixit:deditq; discipulis, dicens: Hoc est corpus meum.Hic est calix meus:& tunc immolatus est in manibus suis:de qua immolatione subiunxit:hoc facite in meam commemorationem.Illa igitur, scilicet feria quinta non est obmittẽda,cùm sit firmiter iniuncta. Sexta verò feria est dies secunda, qua velut in monumento quieuit:sabbatum tertia,qua velut à morte resurgit: resurrexit enim ante diem.Triduum ergo dominicæ mortis,quod perfici nequit eo respectu,qp ipse à Iudæis est

Universidad de Deusto
Biblioteca

trucidatus:eo transponitur,quòd ipse suis ma 2
nibus immolatur.Cuius quoque rei illud ma
gnum est indicium, quòd in nocte cœnę lu- 4
minarib? extinctis vigilias celebramus.Sicq;
Exod.16 vt in quinta feria quasi sexta in duplũ manna 5
colligatur:quoniam in hac die quasi in sabba 7
34 to non inuenitur. ¶Secunda † ratio est:quia
Ecclesia corpus illud,quod flagellis & spuis,
& contumelijs ista die reuera affectum est: 1
non debet cum missarũ solennitatibus cele-
brare:quoniam veniente veritate debet cessa
35 re figura.¶Tertia † quia oblata est hostia
de manibus Christi & nostris. Non ergo sa-
crificent amici,dum trucidant inimici.Sed ta
men,quia semper indigemus cõmunione,&
semper est tempus comunicandi, sacerdos
ipsum corpus recipit in hostia,à die antece-
36 denti reseruata & custoditi.¶Quarta † ratio
est,quoniam hac die velum templi scissum,
& cornua altaris transuersata sunt: & ita
non habemus vbi corpus Christi conficiatur.
37 ¶Quinta est † quia,scilicet recessit & sublа-
tus est verus sacerdos,id est,Christus sponsus
Ecclesiæ.descendit enim ad inferos. ¶Sextã
tationem ponit Inno.Papa de cõsecra.distin.
38 v.sabbato.dicens,† quòd in die parasceues &
in sabbato sancto sacramentũ nõ celebratur:
quia constat Apostolos istis duobus diebus
in mœrore & in tristitia fuisse: & se propter
metum Iudæorum occultauisse. Missa enim 2
quæ in ipso sabbato celebratur:non ad ipsum
sabbatũ:sed ad diem pertinet subsequentem:
39 vt infrà dicetur.¶Septima: quia † Moses ait:
Vos tacebitis: & alius, scilicet Christus pu-
gnabit pro vobis.torcular enim calcauit so-
lus.Cùm igitur hac die non sit corpus Domi
ni conficiendum:ad hanc diem reseruandum
40 est. Hæc sexta feria & † ab ista omnes aliæ
sextæ feriæ priuilegiatæ sunt propter Chri-
sti passionem, sicut & à sequenti dominica
omnes aliæ dominicæ propter eius resurre-
ctionem.Sunt autem huiusmodi sextæ feriæ
sex priuilegia,scilicet Christi immolatio:in-
ferni spoliatio:mortis cõculcatio:humani ge
neris redemptio:paradysi apertio:& scriptu-
rarum manifestatio. In parasceue vno solo
cibo vescimur:quia Christus ea die vnum sci
licet latronem sibi incorporauit, dicens:Ho-
die mecum eris in paradyso.Vnde ipse dixit:
Psal.140 Singulariter sum ego,donec transeam.

SVMMA.

1 Paschatis sabbatum.

Paschatis sabbatum,officium mutuatur to-
tum à nocte paschæ.& nume.3.

Paschatis sabbatum,dicitur dies illuminata;
tribus de causis.

Pascha celebratur in plenilunio.Et qñ.nu.6.

Nox,diem præcedat ne,an contrà.

De sabbato paschæ. CAP. LXXVIII.

SEquitur † videre de sabbato
sancto Paschę.Sanè sicut Deus
operibus creationis mundi,sci
licet in sex diebus completis
in septima requieuit ab omni
opere,quod patrauerat:sic & in sexta ætate re-
creationis operibus cõsummatis: iuxta quod
Dominus in cruce pendens dixit:Consumma
tum est: in septima ætate requieuit. Cum
enim anima eius passibilitatem corporis exi-
uit,quodãmodo requieuit:præterea in sepul-
chro dormiuit:ideóq; dies ista sabbatum ap-
pellatur,quod requies interpretatur:vt dictũ
est in procemio secundæ partis:quod antono
maticè sabbatũ sanctum dicitur, eò quòd,vt
præmissum est,significat requiem Christi ab
opere recreationis in fine sextæ ætatis: vel
propter requiem Christi in cuius morte san-
ctificari sumus. Dicitur etiam sanctum, pro-
pter baptismum,quod fit in die ista in qua no
ua Ecclesiæ proles sanctificatur. Hæc autem
† dies sicut præcedens nullum habet offi-
cium diuinum:in quo constat Apostolos fu-
gisse,& in mœrore fuisse:de consecra.distin.
iij.sabbato.Nam officium quod cantatur est
noctis diei dominicæ:de consecra.distin.j.in
ieiunijs. lxxv. distin. quòd à patribus. scilicet
de resurrectione non de sabbato:sicut & con
tingit in sabbatis quatuor temporum: quod
apparet: quia dicitur in cerei benedictione:
Hæc est nox.& in collecta missæ: Deus,qui
hanc sacratissimam noctem. vnde antiquitus
totum officium de nocte dicebatur,& adhuc
in plerisque locis fit.¶Primò, ad notandum,
quòd catechumini, quorũ est ipsum officiũ,
sepulti cum Christo, per baptismum resur-
gunt cum ipso.¶Secundò, propter visitatio-
nem mulierum ad sepulchrum Domini ma-
ne venientium. ¶Tertiò, quia Dominus de
nocte resurrexit.secundũ Hierony.& Grego.
& Ambro.& ideò quia nox illa tanto lumine
illustrata,est de Domini resurrectione,meri-
tò tunc vigilare & Deo laudes canere debe-
mus. Traditio quoque Iudæorũ est, Christũ
media

media nocte venturum:in cuius figura ange 5
lus transiuit media nocte percutiendo primo-
genita Aegyptiorum: & Dominus transiuit
protegendo populum suum.Et Hier. Reor,
inquit,traditionem apostolicam permansisse:
vt in die vigiliarũ Paschæ ante noctis mediũ
dimittere non liceat populos expectantes
Christi aduentum:vt reliurgenti saluatori oc-
curant,postquam tempus illud transierit,se-
curitate præsumpta festum cunctos agere
3 diem.Sed quia † quod pro deuotione fuerat
institutum,in minus honestas actiones, qui-
bus nox facultatem præbet conuersum est,
institutum fuit, vt officium ipsius noctis de
die celebraretur.De hoc tactum est in proœ
mio quartæ partis:& in quinta parte, sub titu
lo de nocturnis.Augu.tamen dicit Dominũ
in diluculo surrexisse, & ipsum per quadra-
ginta horas mortium siue in sepulchro ex-
titisse:cui Ecclesia cõsentire videtur,quæ pro
resurrectione matutinum eadem celebrat
hora.Silet ergo Ecclesia vsque in horam deci
mam:& tunc congregatur ad officium cele-
brandum,quando resurrectio appropinquat,
videlicet circa vesperam noctis,quæ lucescit
in prima sabbati:& quam per totam noctem
vsque ad diei claritatem continuat ad hoc,vt
Psal.138 illud impleatur:Nox illuminatio mea in de-
litijs meis, & nox, sicut dies illuminabitur. 6
4 ¶Tribus † autem de causis,dicitur hæc dies
illuminata.¶Primò,quia refulget in delitijs
nostris propter redemptionem seu resurre-
ctionem animarum,quæ licet sit in die para-
sceue,morte Domini recuperata:eius tamen
gaudiũ & lætitia est ad hanc nocte translata,
propter rationẽ positã sub quinta feria cœnæ
Dñi,vbi agitur de olei cõsecratione. ¶Secun
dò,propter resurrectionẽ corporũ,quę Dño re
surgẽte prima sabbati speratur futura:ideóq;
vigilamus & resurgenti vigilãdo cõcinimus.
¶Tertiò,propter baptismi sacramẽtũ,quod ho
die celebratur:quoniã ab illis causis sumpsit
exordiũ,& illarũ nobis tribuit fructũ.Celebra
tur enim hac die catechuminorũ officium,vt
ipsi Christo cõsepulti,ad baptismum in mor-
te cum eo resurgant.Hæc ergo nox, pascha 7
dicitur, quòd transitus interpretatur: quia
transiuit Dominus de mundo ad patrem:de
morte ad vitã transimus & nos.Pascha enim
nostrum immolatus est Christus:de hoste ad
patrem:de tenebris ad lucem:de reatu ad gra
tiam: de pœna ad gloriam: de pugna ad vi-

ctoriã.¶Hæc nox siue pascha † in qua resur
rexit Dominus fuit decimaseptima luna men
sis primi,id est,Aprilis, qui est primus apud
Hebræos,qui computant menses secundũ lu
næ cursum.Ideò quidem in mense primo re-
surrexit: quia ipse est principiũ. Item ideò in
luna decimaseptima,vt per obseruationẽ de-
calogi perduceret nos ad æternam requiem
sabbati sui.Surrexit igitur tunc,cùm luna al-
ta petit,ad designandũ,quòd Ecclesia petere
debet alta virtutũ,& scandere ad templa cæ-
lorũ.Item in tertia hebdomada lunæ surre-
xit,per quod tertium tempus,scilicet gratiæ
aduenisse significauit.Et inde est,quòd cùm
semper in lunatione Aprilis,& in plenilunio
hanc solennitatẽ ex iussu Domini celebre-
mus: quandoq; in nostro Aprili,& quandoq;
in Martio eam solemnizamus: sed cùm post
duodecim lunationes cõstituimus, innuitur
quòd per decem legis & duo charitatis præ-
cepta ad resurrectionis gloriã peruenie mus.
Si verò eam post xiij. lunationes obserua-
mus,innuitur quòd per decalogũ & trinitatẽ
peruenie mus ad gloriam æternitatis. Adhuc
ideò hæc nox in plenilunio celebratur:quo-
niã luna iubar luminis à sole mutuatur.Luna
est Ecclesia:sol Christus qui dum occidit,oc-
ciditur:sed eius occasu Ecclesia gratiæ pleni
tudine illustratur.Iterũ † hæc nox,in qua Chri
stus resurrexit equinoctio trãsacto,quãdo sci
licet dies incipiũt crescere,& esse maiores no
ctibus,celebratur.¶Primò,quia post ignoran
tiam,plongatur de Deo scientia,& vbi abũda
uit iniquitas,superabũdauit & gratia. ¶Secun
dò,quia virtutes in nobis crescere,& vitia su-
perare debẽt.¶Tertiò,quia per eius resurre-
ctionẽ tenebrę mortis cœpẽre minui & dies
vitæ incepit augeri. ¶Quartò, quia p ipsum,
qui est lumẽ de lumine,puenitur ad diem lu
cis æternę.Itẽ,hęc nox celebratur,vt in vere,
quãdo post hyemis asperitatẽ flores vernãt,
& volucres inbilãt,quia pulso,perfidiæ gelu,
mundus floruit pulchritudine virtutum.Ite in
omnẽ terrã exiuit sonus eorum, hęc nox est
vtriusq; diei cõmunis,scilicet sabbati præce-
dentis,& dominicæ sequentis. Nam † vsque
nunc dies præcedebãt noctem,nũc ecõuersò
fit.Cõditor enim tẽporis fecit,vt à principio
dies naturaliter ꝑcederet noctẽ,secũdũ quod
dicit scriptura,fiat lux.& facta est lux.& ea
procedẽte p superius hemisphęriũ ab oriẽte
in occidẽtẽ factũ est vespere:& redeũte ea p

inferius

Universidad de Deusto
Biblioteca

inferius hemisphærium ab occidente in oriẽtem tactũ est mane. Præcessit ergo dies noctem,in signum quòd homo siue Adam trãsiturus erat de luce virtutum in tenebras vitiorum, siue quòd homo à die paradysi descenderet ad noctem inferni: sed in resurrectionis nocte artificialiter fecit Dominus, vt nox reciprocãdo præcederet die,in signũ reparationis secũdi Adæ,qui nos per sua resur-
3 rectionẽ de peccatorũ tenebris reparauit ad
Rom. 13 lucẽ:vnde Apostolus: Nox præcessit:dies autẽ appropinquauit. Seriatim igitur huius diei officia prosequẽtibus, Primò per quẽ, quomodo,& quare agni de cera hac die fiãt. Secũdò,de benedictione cerei. Tertiò,de lectionibus & tractibus. Quartò, de benedictione baptismi siue fontiũ,vbi etiã agitur de cereis catechuminorũ. Quintò,de baptismo,vbi agitur de vestibus quas neophyti octaua die deponunt & de patrinis. Sextò, de confirmatione. Septimò,de missã.

SVMMA.

1 Agni cerei, qui fiunt Romæ in parasceue Paschalis, quid notent.& num.2. Et eorum virtus.num.3.

Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant. CAP. LXXIX.

1 NTprimis itaq; hac die acolythi Ecclesiæ romanæ faciunt agnos de cera noua,benedicta vel de cera cereipaschalis anni
6 præcedẽtis, admisto chrismate
8 qui in sabbato in albis in Ecclesia per dominũ papã populo distribuuntur. Agni isti,significant agnum illum immaculatum,qui tollit peccata mundi. Cera,significat eius humanitatem:sicut beatus Greg. dicit, mel in cera,diuinitas in humanitate. Apis quidem,quę operatur ceram cum melle, nulla resoluitur libidine.& beata virgo eum, qui est Deus, & homo, cõcepit sine virili semine. In cera admiscetur oleum seu chrisma: quia Dominus noster plenus est misericordia:quæ per oleũ designatur. In octaua distribuuntur: quia in octaua resurrectionis Dñs suis præmia distribuit. Rursus agnus in agno cereo præfiguratus & in pascha immolatus, ad memoriam reducitur:cui beatus Greg. oleũ infundi instituit quãdo paschalis agni mysteria referauit.† Hi etiã cerei agni figurãt agnos nouellos, de quibus cantat Ecclesia in sabbato in albis: & ideò quãdoq; in illo sabbato fiũt, quod etiã vsus apostolicus docet: quoniã in dominica tunc sequenti Domino pa-
9 mesam intrãte,& agnos cereos capellanis,& familiabus suis distribuere volete:vnus acolythus solenniter portans & præsentans sibi agnos ipsos,dicit ter alta voce. Domine.d.d.isti sunt agni nouelli,qui annũtiauerũt,allelu ia:modo venerũt ad fontes &c.† Hi agni à fulgure,& tẽpestate fideles, & credetes defendunt propter virtutẽ consecrationis & benedictionis. Sanè secundũ quarundã Ecclesiarũ consuetudinẽ, cereus distribuitur in octaua paschæ populo, ad suffumigãdas domos,ad significandum quòd in vltima resurrectione Christus fidelibus in præmio tribuetur. ad quod expressius significandum Romana Ecclesia agnos fecit supradictos.

SVMMA.

1 Cerei benedictio fit in parasceue.
2 Sub cerei benedictionem, cur ignis antiquus extinguatur,& nouus è petra excutiatur.
3 Cereus paschalis à subdiacono benedicitur. Et cur non potiùs à superiori.
4 Cereus paschalis, quid significet.
5 Mansiones tres: in quarum tertia columna præcesserit populum.
6 Cereus super columna, significat Christum. Item, paschalis.num.7.
8 Cerei benedictio, qualiter fiat. Et an vnus tantùm benedicatur, an duo.num.11.
9 Turis grana, in cerei benedictione, quid significent.
10 Cereo paschali infixa tabula, quid signet. quidq; contineat.

De benedictione cerei. CAP. LXXX.

1 SEcũdo † loco paschalis cereus benedicitur. Circa quod sciendũ est,quòd in principio officij totus in Ecclesia debet ignis extingui, & nouus de lapide percusso cũ calibe:vel ex crystallo soli obiecta debet elici, & de sarmento foueri. Ignis verus, veterẽ significat legẽ, cuius figuræ in morte Christi copletę fuere:& ideò velut extinctæ cessãre debuerũt:sed de lapide,id est, de Christo qui est lapis angularis,qui verbere crucis percussus,spiritũ sanctũ nobis effudit: vel de crystallo inter solem & lunã mediãte, id est, de Christo qui fuit mediator inter Deum

Deum & hominem, qui sicut ipse testatur, ignem in terram mittere venit. nouus ignis elicitur,dum per eius passionem vel resurrectionem spiritus sanctus nobis effunditur,cui præbet alimentum sacramentũ,id est,Christus qui est vitis vera. Crystallus quoque perlucida est Christi humanitas resurrectione splendidissima. Adhuc nouus ignis ideò benedicitur:vt sicut ille,qui est lumen indeficiens,illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum,igne illuminauit Mosen:ita illuminet sensus & corda nostra,vt ex his tenebris ad lumen & vitam ęternam mereamur peruenire. Nec est vana religio so- 4
leni processione,ad huius ignis benedictionem exire,in quo meminisse debemus exeũdum nobis esse ad illum, quem Iudæi extra
Hebr.13 castra eiecerũt. Exeamus (inquit Apostolus) ad eum extra castra, improperium eius portantes. & benedicimus illum, cum cruce & aqua:vt nos in passione eius per quem spiritum sanctum accipimus,totos esse significa-
2 mus. † Rursus extinctis Ecclesiæ luminaribus,& igne de petra cũ calibe excusso ignis aqua aspergitur benedicta: quia extinctis Apostolis,qui lumen mundi à Christo dicti sunt,de Christo petra excussus est ignis charitatis, cum calibe lanceæ vulnerantis, dum sanguis & aqua de eius corpore sacro emanauerunt: à quibus habent efficaciam sacramenta:quibus mediantibus in amore Domini inflammamur aqua gratiæ perfusi. Et at-
5 rende,quòd sicut in his singulis diebus,scilicet cœna Domini,parasceue, & sabbato sancto,ignis extinguitur,sicut volunt quidam:vt etiam ex eis nouus ignis in memoriam passionis,vt prædiximus,accendatur. Subsequenter benedicitur cereus ex institutione Zozimi,& Theodori primi Papæ:sed beatus Ambro. benedictionem dictauit:quãquam Augu. & Petrus diaconus Casinẽs. monachus,alias benedictiones dictauerunt, quæ in vsu non sunt. Benedicitur autem ideò: quoniam ex simplici sui natura absque benedictione,non potest trãsire ad significationem mysterij columnæ ignis:de qua iam dicetur. Benedicitur etiam propter glorią resurrectionis eius, quem & pater benedicit: & quia per ipsum ipse Christus visibiliter ad memoriam redu-
3 citur. † Benedicitur quidem,etiam præsente Episcopo, vel sacerdote, à diacono, qui est minoris ordinis: quia Christus resurgens à mortuis,primum Mariæ Magdalenæ se manifestans,voluit per debiliorem sexum gloriam suæ resurrectionis Apostolis nuntiari:vt sicut nostræ mortis initium per mulierem in mundum intrauerat:ita & reparationis initiũ per mulierem in mundo nuntiaretur. Adhuc diaconus benedicens cereum, significat euangelij prædicatorem,qui Christum pro nobis passionis violentia corporaliter extinctum, debet laudum benedictionibus, prædicando, resurrectionis luminosa gratia reddere illustratũ:quæ dalmatica induitur: quoniam debet esse cœlestis conuersationis adornatus, quã dalmatica ipsa designat. ¶ Porrò † cereus, super columnã illuminatus,significat primò columnam ignis, quæ præcedebat in nocte populum Israël. extinctus verò,significat columnam nubis,quæ præcedebat in die prima quidem de nocte illuminans: & secunda in die refrigerans,in qua spiritus sanctus significabatur. Tenuit quidem in nobis columna nubis figuram humanitatis:& columna ignis figuram diuinitatis. Rectè autem cereus columnam significat. Nam ille præcessit populum ad mare rubrum, in quo baptizati sunt: iste verò præcedit neophytos ad baptismum. Item ille præcessit populum vsque ad terrã promissionis:iste verò præcedit septem diebus neophytos ad fontes: & Dominus nos præcedit,vt paret nobis viam, vsque ad patriam,quæ post finem huius vitæ,quæ septẽnario reuoluitur,nobis promittitur. ¶ † Et no-
5 ta,quòd nec in prima nec in secunda mansione,columna præcessit populum, sed tertia. Prima mansio fuit in Ramatha. Secunda,in Segor. Tertia in Etã Ramatha, interpretatur commotio tineæ. Segor, tabernaculum. Ethan,firmum vel perfectum,vel signa eius. Hæ tres mansiones his tribus diebus Domini coaptantur,scilicet diebus passionis,sepulturæ & resurrectionis. Nam in die passionis fuit Dominus, quasi in Ramatha, id est,in commotione tineæ, videlicet in cõmotione Iudæorum,qui ad modum tineæ vestem incõsutilem Domini,id est,Ecclesiæ vnitatem: imò & ipsum demoliri nixi sunt. Sed de hac mansione,quasi exiuit,cum obijt, & venit in Segor,id est,in tabernacula, cùm in sepulchro latuit,& tanquam fortis miles fortem diabolum ligando, vasa eius diripuit. tabernacula enim militantium sunt. Sed de hac mansione exiuit cùm surrexit, & intrauit in Ethan:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ethan:quod interpretatur firmum,seu perfectum,seu signa eius:quia ipse resurgẽs à mortuis,iam non moritur:mors illi vltra non dominabitur: tunc signaculum suis fuit cùm ipse eis gloriosus apparuit: & eos tanquam
6 columna ignis illuminauit. ¶ †Secũdò cereus super columnam,significat Christum qui nos in huius mundi nocte illuminat:& in die à vitiorum incentiuo refrigerat, vt præmissum est. Rectè quidem cereus Christum significat propter tria,quæ in eo sunt:lichime nàq; animam:cera, corpus:& lumen diuinitatem
7 significat. ¶ † Tertiò cereus renouatus & illuminatus post benedictionem, significat nouam Christi doctrinam qui est in nouo testa
Ioan.13 mento,qui air:Mandatum nouum do vobis: vel gratiam nouam qua nos dominica singulariter illustrata est:videlicet Christi resurrectionem,qui resurgens à mortuis,apparuit in carne glorioſus:& splendore diuinitatis illuminatus. Huius enim cerei ceram apes mater sine concubitu eduxit,& Christi carnem virgo Maria concepit,& peperit,& in carne Deum,quasi mel in cera perferens,inuiolata permanlit. Incipit autem cerei benedictio:
8 Exultet † iam angelica turba. De hoc enim est exultatio,quòd extraxit suos de inferno & de eius victoria. Ascendit enim super occasum,Dominus nomen illi, & primò salutat populum dicẽs:Dominus vobiscum,vt illum reddat benevolum & attentum. Cæterũ lumen cerei, seu eius significatio, duplex est: significat enim spiritũ sanctum,quo Christus plenus fuit, & gloriam resurrectionis eius. Secundum primum mysteriũ, in quibusdam Ecclesijs cereus à principio benedictionis accenditur:quia Christus ab initio suæ conceptionis spiritu sancto fuit repletus. Et verba benedictionis in hoc cõsonare videtur. Nam statim circa principium dicitur: Gaudeat se tellus tantis irradiata fulgoribus. & posteà subditur:Lætetur mater Ecclesia,tanti luminis adornata fulgoribus. & posteà diaconus rogat circunstantes, cum eo misericordiam Domini inuocare ad tam miram huius luminis claritatem:quod licet de significato intelligatur,scilicet de Christo,conueniens tamen videtur,vt & ipsum significans ei aliquo modo,prout fieri potest,respondeat:& eius similitudinẽ gerat. Quantũ ad alterũ verò mysteriũ:videlicet quòd lumen gloriã resurrectionis significat,in quibusdam Ecclesijs illumi-

natio cerei vsque post appositionem incensi defertur. infigit enim ipsi cereo diaconus quinque grana turis in modum crucis,eũ dicit:Suscipe sancte pater huius incensi sacrificium vespertinũ: siquidem passio saluatoris reuera fuit sacrificium vespertinũ legis:iuxta
illud:Eleuatio manuum mearũ sacrificiũ ve- Psal.140
spertinũ:quia fuit in vespera mundi,id est,in sexta ætate factum: & in vespera diei: quæ
9 † grana turis designant aromata quæ mulieres emerunt vt vngerent crucifixum. Emerũt enim ad literã aromata vespere sabbati,quia sabbato siluerunt,propter festum sabbati:& ostendit Ecclesia se illam deuotionẽ habere in aromatibus virtutũ: vel quinque grana significant quinque plagas in cruce receptas. Post hoc aliquantulum inferius fit cerei illuminatio: quia post passionem secuta est in resurrectionis gloria:& lucet catechuminis ante baptismũ. & post vsq; ad octauas,ad notandum,quòd Christus lucet Ecclesiæ vsque
10 in diem iudicij. † In cereo etiã affigitur tabula seu charta scripta,quæ significat tabulã, in qua Pilatus scripsit:Iesus Nazarenus,Rex Iudæorum: quã vidimus Parisius in capella Illustris Regis Francorũ,vnà cum spinea corona,& ferro,& hasta lanceæ:& cum purpura,qua Christum induerunt: & cum sindone, qua corpus fuit inuolutũ,& spongia. & ligno crucis,& vno ex clauis,& alijs reliquijs multis. Et cùm cereus Christum significet,meritò in dicta tabula inscribitur annus Domini tunc currens,cum eius incarnatione: quia in cereo notat,quòd Christus est annus antiquus,& magnus, plenus dierum: de quo in octaua parte,sub titulo de anno solari dicetur. Ideò autem Christus annus dicitur: quia sicut in anno dierum habetur multitudo fructuum:ita & in Christo fuit & est multitudo omnium bonorum fructuum. Habet enim Christus suos menses,vt sunt duodecim Apostoli:& suos dies, vt sunt omnes fideles: & suas horas,vt sunt neophyti. Scribitur etiam in illa tabula annus, ab origine mundi currens,ad notandum quòd ipse est α,& ω. Scribitur etiam ibi indictio, vel æra & epacta, de quibus sub titulo de anno solari dicetur: ad notandum, quòd hominum actiones & temporum successiones, per dici dispositionem ordinantur. In † quibusdam Ecclesijs
11 additur alter cereus minor: primus maior consecratur in personam Christi dicentis:

Ego sum

Ioan.8. Ego sum lux mundi.aliter in persona Apostolorum,
Matt.5. quibus ipse dominus inquit: Vos estis lux mundi. vterque cereus præcedit catechuminos,ad baptismum,& Apostoli nos ad terram promissionis. Item Christus per se illuminat Ecclesiam, illuminat etiam illam per Apostolos,quorũ præcepta diligenter intueri & obtemperare debemus. quod ostenditur ex illuminatione aliorum cereorum, qui ab alijs duobus illuminantur. In plerisque verò Ecclesijs duo alij parui cerei accẽduntur à maiori: & statuitur vnus alterna parte cerei benedicti: alius ab alia,qui significant sanctos noui & veteris testa. qui per Christũ illuminati sunt,& per doctrinam Apostolorũ & Prophetarũ,qui cum Christo concordant. Illi autẽ,&c. Ecclesiæ luminaria ex igne maioris cerei accendun
tur, ad figurãdum quòd ignis spiritus sancti à Christo procedit:& quòd non solùm Prophetæ & Apostoli,qui per duos cereos significantur:verũetiam omnes Ecclesiæ fideles à Chri
sto illuminati sunt:qui ideò sunt duo: tũ quia
Luc.10. Apostoli bini ad prædicãdum missi sunt: tum qa discipuli & alij illuminati à Christo gemina charitate feruent: & tam verbo,quàm exẽplo lucẽt. Possùnt etiã ipsi duo cerei catechuminos significare, qui à lumine maioris cerei accenduntur:quoniam à lumine Christi oportet catechuminos illuminari. Lumen quidem Christi est eius gloria & doctrina:quę per sequẽtes lectiones intelligũtur seu insinuãtur.

SVMMA.

1 Paschatis sabbatum, quas lectiones habeat: & quare sine titulo,& tono illæ legantur. Et quot sint numero. ibid.& num. 9.10.12. Primæque interpretatio.nu.2.
3 Manichæorum hæresis.
4 Lectionis secundæ in sabbatis,expositio. Item,tertiæ.nume.5. idque variè.nume.6. Item,quartæ.nume.8.
7 Tractus,Vinea facta est.expositio.
11 Noë arca,Ecclesiam significat.
13 Canticum,quid.
14 Lectionũ & cãticorũ præposterus ordo.

De Lectionibus & Tractibus.

CAP. LXXXI.

1 TErtio loco † circa lectiones & circa tractus sciendum, quòd lectiones quæ Christi gloriã & doctrinam significant:idcirco carent titulo: quia catechumini nondum sunt ciues Hierusalem,& scripturas ignorant,& nomina ciuium Hierusalem ignorant. Vnde si eis nominarentur,& nomine Doctorum veteris vel noui testamenti fortè potius contemnerent, quòd venerarentur. Carent etiam titulo:quia Christus caput nostrum nõdum redditum est nobis. Leguntur quoque sine tono: quoniam in eis inipientes,& catechumini simplices instruuntur. Lectiones autem in quibusdam Ecclesijs leguntur quatuor,in quibusdam sex,in quibusdam duodecim, & in quibusdam quatuordecim,qui quatuor legunt: ideò faciunt, quia Doctor catechuminorũ debet esse conuiuator eorum. Debet enim eis parare conuiuium in mensa sacræ scripturæ, quæ per mensam quæ in tabernacula Domini fuit significatur. Quæ quatuor pedes habuit: quia sacra scriptura quatuor modis exponitur: videlicet historicè,allegoricè,tropologicè, & anagogicè. quod plenius dictũ est in procemio primi libri. Prima lectio. In principio creauit Deus cœlum & terram: quæ est Genes.j.cap. historiam monstrat. Ad literam enim facta sunt, quæ ibi dicuntur de creatione cœli & terræ, & aliarum rerum: de homine, qui factus est ad imaginem & similitudinem Dei, &c. & sic de alijs. Secunda lectio,scilicet,Factum est in vigilia,&c. quæ est Exod.xiiij.c. pertinet ad allegoriam. Tertia,scilicet,Apprehẽdentem septem mulieres,&c. quæ est Esa.iiij.c. ad tropologiam. Quarta scilicet,Hęc est hereditas seruorum:quæ est ibidem. Iv.cap. ad anagogen. prout infrà patebit. Verùm,si diligenter attẽdere volumus,prima lectio,& secũda, tam ad primum, quàm ad secundũ pedem pertinent, id est,tertia potius ad secundum,quàm ad tertium. Prima,pertinet ad secundũ pedem,sicut ad primum. nam quæ in ea historicè dicũtur, allegoricè exponũtur. verbi gratia. Factus est
2 homo † Christus ad imaginẽ & similitudinem Genes.1
Dei:masculũ,id est,Christũ:& fœminã,id est, Ecclesiam creauit eos. Vel etiã partim ad secundũ:partim ad tertium refertur:quia opera sex dierũ coaptãtur operibus lucis spiritualis: quia interius reformamur, & illuminamur. Nẽpe opus primi diei fuit lux,qua significatur illuminatio fidei. Opus secũdi diei,fuit firmamentum,quod diuidit aquas superiores, ab aquis inferioribus:hoc est fundamentum sacræ scripturæ,quod diuidit aquas superiores,id est angelos ab aquis inferioribus, id est hominibus, qui eo non indigent. Opus tertiæ diei,

fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit segregatio aquarũ ab arida,id est,segregatio eorum,qui dediti sunt fluxui carnalium voluptatum:& qui quemadmodum aquæ se & alios,qui sitiunt ab his qui ad modum aridæ,sitiunt fontem aquæ viuæ,vt possint fruct
Psal.41 ificare,dicentes: Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuum &c. Quartæ diei opus,est luminaria in firmamento.Hæc luminaria sunt doctores,qui inhærentes firmamento sacræ scripturæ,inferioribus lumine scientiæ lucẽt. Quintæ diei opus,est creatio piscium & auiũ ex aquis,per quæ intelligũtur renati ex aquis baptismatis:quorũ quidam beneficio baptismatis vsurgunt ad modum piscium,vt paruuli: quidam verò alis geminæ charitatis,ad instar auium volant ad superiora, vt boni adulti. Vnde in prima lectione dicitur:Spiritus Domini ferebatur super aquas,scilicet baptismi. In aquis remanent pisces,id est,curiosi: aues verò,id est,baptizati ad cœlestia volãt.Sextæ diei opus, est creatio animalium de terra. Siquidem terra,caro nostra est:ex qua creantur animalia,cùm ex ea procedant opera viua:& interior homo noster reformatur,vt in eo imago & similitudo Dei reluceat, secundum quod dictum est ibi: Faciamus hominem
3 ad imaginem & similitudinẽ nostrã.¶† Rursus per primã lectionẽ instruuntur baptizandi,ne credant Manichæis.Qui dicunt omnia hæc visibilia à rege tenebrarum fore creata.
5 Post istam primam lectionem,nullum sequitur canticũ Sunt enim quatuor cantica, sicut quatuor lectiones.post duas primas sequitur vnum canticum:& post vltimam,duo cantica sequuntur.Post primã ergo nõ sequitur canticum: quia in eo agitur de primo homine, qui creatus Deum non laudauit,sed peccauit, & in eo omnes peccauerunt:ideóque potius deberet sequi luctus, quàm canticum quod est exultatio mentis habita de æternis:Quia verò primus homo per oblectamenta peccati à gloria cecidit:& ad eam redire possumus, si ratione contra peccatum steterimus,idcirco orat sacerdos post lectionẽ,dicens:Deus, qui hominem mirabiliter collocasti,& mirabiliter creasti,& mirabilius reformasti:da nobis cõtra oblectamenta peccati ratione persistere:vt ad æterna gaudia peruenire mereamur.Et in eo etiam,quòd ipse dicit qui hominem mirabiliter creasti & mirabilius reformasti,innuit quòd in præcedenti lectione historicè agitur de hominis creatione, & allegoricè de eius redemptione,id est,de illo per quem est facta redemptio.¶ In secunda quoque † lectione est historica narratio: sed ipsa pertinet ad secũdum pedem mentæ: quia quod ibi historicè dicitur,allegoricè intelligitur.Nam sicut in mari rubro submersis Aegyptijs,liberati sunt Hebræi,ita & in baptismo submersis vitijs & peccatis, liberatur populus Dei.Vnde post illam lectionem sequitur canticum lætitiæ,& exultationis:videlicet Cantemus Domino.Exo.xv.cap.In quo exultat populus Christianus,qui à spiritualibus Aegyptijs per baptismum est liberatus, sicut Iudæi à corporalibus.& ideò sacerdos orat,vt Dominus salutem gentium operetur in aquis baptismatis mysterio:quo ipse priorem populum ab Aegyptijs liberauit. Per Aegyptios quidem,peccatores:per mare rubrum, baptismus intelliguntur: ex quibus Aegyptijs,neque paruus, neque magnus remansit: nec etiam in baptismo magnum vel paruum peccatum remanet,quod in pœnitentia facile non contingit. Rectè igitur subijcitur canticum illud:Cantemus Domino:quia Eccle.15
licet quãdiu homo in peccato est, Dominũ laudare non potest:quia nõ est speciosa laus in ore peccatoris: tamen cùm liberatus est, potest cantare Domino primum canticum, scilicet de liberatione sua.¶ Tertia lectio, quæ est Esa. † Pertinet ad secundum pedem mentæ,scilicet ad allegoriam:licet ad tertiũ, scilicet ad tropologiam,vtcunque valeat coaptari. In ea enim continentur sacramenta Christi & Ecclesiæ.Sacramentum Christi ibi notatur, vbi dicitur: Apprehendent septem mulieres,virum vnum Mulieres septem,sunt septem dona spiritus sancti,in baptismo collata:quæ apprehenderũt vnum virum id est, Christum vt in eo plenè quiescerent: quod in alio homine facere non poterant, vitijs & peccatis impedientibus. Sequitur ibi: Panem nostrum comedemus:quod ad ipsum spiritũ sanctum,cuius hæc dona sunt,refertur.Nam spiritum sanctum,panẽ suũ comedere & vestimentis suis cooperiri,nihil aliud est,quàm ipsum æqualitatẽ patris & filij possidentem, nullo indigere.Posteà subiungitur:Tantummodo inuocetur nomẽ tuũ super nos,id est, illi, in quibus erit habitatio tua, à nomine tuo Christiani dicantur. Aufer opprobriũ nostrũ quod,scilicet à malis hominibus passi sumus:à quibus sæpe per vitia, & peccata expulsi

pulsi sumus. Hæc est ergo allegoria. Mora-
6 liter† autem per septem mulieres intelligũtur, homines septiformi gratia repleti,id est, sapientes,intelligentes, consulentes, fortes, scientes,pij,timorem Domini habentes: qui 8
apprehendent vnum virum, id est, Christum ei per fidem & charitatem adhærendo. Hi dicant, quòd in lectione ipsa sequitur,scilicet Panem nostrum comedemus, id est, corpus tuum,quod est noster panis.quia nobis ad refectionem datus:& vestimentis, scilicet bonorum operum,contra frigus peccati cooperiemur. Inuocetur tantummodo nomen tuũ super nos : vt videlicet à te Christiani dicantur. Auser opprobrium nostrum, scilicet ne serui diaboli nominemur.in eo verò,quod sequitur: Si abluerit Dominus sordes filiarum Syon, & lauerit sanguinem Hierusalem de domo eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris notatur sacramentum Ecclesiæ : per sordes notat leuiora peccata : per sanguinem, grauiora. Leuiora enim peccata lauat Dominus in spiritu iudicij,id est, leuioris correctionis. grauiora, in spiritu ardoris, id est, grauioris satisfactionis. Notat igitur in hoc effectum baptismi : quia Dominus tam grauiora peccata, quàm leuiora tollit per baptismũ. Post hanc lectionem sequitur canticum, quod est primum canticum synagõge, scilicet Facta
7 est vinea dilecto meo.Esa.v.c. Vinea † enim ad literam,synagõga est.sepes circa eam sunt obseruantiæ legales:turris in ea,est templum: torcular,altare holocausti:& in eis sacramẽta Ecclesiæ nihilominus intelliguntur.Vinea
Luc. 2. enim,est Ecclesia,quæ facta est in cornu illo scilicet de quo scriptum est:Erexit cornu salutis nobis.hoc cornu, est Christus. & vinea
Psal.66 facta est in loco vberi: Christus est locus. vber:de quo dictum est:Mons Dei,mons pinguis.Circa hanc vineam,sepes, est diuina protectio.ossa, timor Domini.turris, est Christus de quo dictum est : Esto nobis Domine turris fortitudinis . torcular, crux Christi de quo dictum est. Torcular calcaui solus. Et quia in lectione in cantico exprimuntur sacramenta Ecclesiæ synagõgæ:idcirco sacerdos orat,dicens.Deus,qui nos ad celebrandũ paschale sacramentum, vtriusq; testamenti paginis instruis, vtriusq; testamenti, dicit vtrumq; testamentũ. & subdit : Da nobis intelligere misericordiam tuam, vt perceptione præsentiũ munerum,firma sit expectatio futurorum. Misericordia Domini quam nos intelligere optat, est remissio peccatorum in baptismo. præsentia igitur munera sunt, spiritualia dona, quæ in præsenti percipimus.
¶†Quarta lectio est.Hæc est hæreditas ser- Esa.54 &
uorum Domini.iustitia eorum apud me, di- 55.cap.
cit Dominus:& pertinet ad quartum pedem, scilicet ad anagogem. Nempe sicut ex prædictis patet in prima lectione instruitur homo de sua formatione .in secunda & tertia de reformatione,quæ fit in baptismo per Iesum Christum:vnde iam non restat,nisi quòd instruatur catechuminus de vita beata, & de bonis moribus per quos ad eam venitur,quę in hac quarta lectione docentur. Siquidem vita æterna,est hæreditas,quę seruis Domini debetur : & iustitia eorum, est apud Deum. Nam meritis eorum iustè debetur : vt apud eum æternaliter quiescant. Ea verò, quæ sequuntur,ad bonos mores pertinent,vt illud: Audite audientes me,& comedetis bonum,& delectabitur in crassitudine anima vestra:per bona intelligit ipsum Christum vel verbum eius, quo anima reficitur . vnde notans delitias animę non carnis:dixit: Delectabitur in crassitudine anima vestra. Hanc lectionem sequuntur duo cantica in quibusdam Ecclesijs.In ea enim agitur de hæreditate æterna, quæ erit in duobus,id est in gloria animæ & corporis:sed conuenientior est ratio : quia in ea agitur de duobus, scilicet de bonis moribus,& vita beata, vt dictum est,primum canticũ,scilicet attende cœlũ.quod est Deutero. xxxij. ad bonos mores pertinet. vnde verba cantici huiusmodi verbis lectionis in plerisq; respõdent.In lectione igitur dicitur: Feriam vobiscum pactum sempiternum misericordias Dauid fidelis.Et in cantico dicitur:Deus fidelis, & absq; vlla iniquitate . & ibi dicitur: Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & illud vltra non reuertitur:sed inebriat terram & germinare eã facit:hic dicitur: Quasi imber super herbam : & nix super fœnum &c.Et quia bona opera,quæ facimus,sunt ad Dei gloriam referenda, idcirco circa finem lectionis dicitur. Date magnificentiam Deo vestro. Attendens verò sacerdos catechuminorum animos esse deuotos:& ad baptizandum esse paratos, orat quòd Dominus, quos aqua baptismatis abluit, continua protectione tueatur. Posteà sequitur canticum in persona catechuminorum respondentium se

Universidad de Deusto
Biblioteca

assectare baptismum: vt per hoc ad visionem
Psal.41 Dei perueniat. Vnde canratur. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. Super quo dicit Aug. quòd hoc in persona catechuminorum, dicitur, desiderantium ad fontem baptismi peruenire: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū venire. pòst exponit desiderium suum catechuminus, dicens: Sitiuit anima mea ad fontem viuum q.v. & appa..ante fa. Domini. quasi dicat: si non in ingressu: si non in progressu satiabor in egressu. Hoc desiderium confirmat sacerdos orans, & dicens: Vt desiderijs cœlestibus accẽsi fontem vitæ sitiamus. Qui
9 autem sex lectiones† legunt, hoc faciũt: quia per Christi passionem & resurrectionẽ mundus sex diebus perfectus, redemptus, & reparatus est: vel propter senarium numerum, qui perfectus est: vel quia catechumini ad sex opera misericordiæ inuocantur. Nunc
10 tangamus† cõsuetudinem Ecclesiarum duodecim lectiones legentium: quod faciunt in honorem duodecim Apostolorum: à quibus post Christum omnis doctrina christianitatis processit, à qua catechumini illuminãtur: & hi quandoq; legunt sex græcè, & sex latinè: quia Christus à Iudæis ad gentes translatus est. Græca enim & latina lingua sunt principaliores inter alias, & per eas aperte totum genus omnium gentium reparatũ per Christum intelligimus. Verùm & si præmissi legant duodecim lectiones: non tamen cantãt, nisi quatuor cantica prædicta. Post quartam nanq; lectionem cantant primum canticum: post octauam, secundum: post vndecimam, tertium: post duodecimam, quartum. Prima lectio est: In principio creauit Deus cœlũ & terram: in qua homo ad imaginem Dei factus docetur. Sed hæc imago penè amissa per peccatum, restauratur per baptismum.
11 Vnde sequitur secunda † lectio: Noë verò cùm esset &c. quę est Gen. v. in fine v. & vj. vij. & viij. cap. in qua ostenditur, quòd omnes perierunt in diluuio, exceptis illis, qui in arca saluati sunt: diluuium est baptismus: arca est Ecclesia. omnes enim qui extra Ecclesiam baptizantur, pereunt: & illi soli qui sunt in Ecclesia, meritò saluantur: & quia post baptismum debet esse paratus ad tentationem: ideirco sequitur tertia lectio: Tentauit Deus Abraham. quæ est Gen. xxij. cap. in qua Isaac legitur à patre oblatus: & Aries pro eo immolatus: & ita filius Dei pro nobis oblatus est, ied non eius diuinitas: imò eius corpus, pro nobis est immolatum. Et quia in passione Domini maiorem efficaciam baptismus recipit: ideirco sequitur quarta lectio, scilicet Factum est in vigilia matutina: in qua ostenditur, quòd in mari rubro submerti sunt Aegyptij, & liberati Hebræi. Sacerdos enim est Moises: baptismus mare: cereus columna ignis: catechumini Aegyptij: baptizati Hebræi. Tres primæ lectiones sumptæ sunt de Gen. quarta de Exod. quam sequitur canticũ: similiter de Exod. sumptum quod est canticum victoriæ. Quinta lectio est: Hæc est hæreditas: sumpta de Esa. in qua agitur de baptismo: ibi, Sitientes venite ad aquas: vbi inuitantur ad baptismum. Sexta lectio est: Audi Israël. sumpta est de Baruch cap. iij. sed conuenientius dicitur sumi de Hier. quia quicquid scripsit Baruch de ore Hiere. sumpsit. In ea agitur de Christi resurrectione, quæ in baptismi immersione significatur ibi: Post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Septima est: Facta est super me manus Domini. sumpta de Ezechiele xxxvij. cap. in qua agitur de generali resurrectione, cuius causa præcessit resurrectio Christi ibi: Ossa arida reuiuiscunt. Octaua est: Apprehendent septem mulieres virum vnum. sumpta Esa. 4
est de Esa. in qua Christi & Ecclesiæ sacramentum exprimitur, & etiam baptismus, ibi: Cùm abluerit Dominus sordes &c. Post quã sequitur canticum Esa. in persona Ecclesiæ, videlicet, Vinea facta est. Nona est: Dixit Dominus ad Mosen. Exod. xij. cap. in qua sub figura agni immolati Christi passio pro nobis immolati exprimitur. Decima est: Factum est verbum Domini. quæ est Ionę ii. ca. Sub figura enim Ionę in mare proiecti & à cete absorpti, & tertia die euomiti significantur passio, sepultura, & resurrectio Christi. Vnde cima scripsit Moses: & est Deutero. xxxj. cap. in fine. quam sequitur suum canticum: Attende cœlum: in quo promittuntur præmia tenatis, quibus in lectione lex Domini præponitur. Duodecima est: Nabuchodonosor. Dan. iij. cap. in qua figuratè ostenditur, quòd sicut angelus in camino ignis flammam extinxit: ita spiritus sanctus per baptismum flammam peccati extinguit. Vnde catechumini, baptismum desiderantes, cantant canticum: Sicut ceruus desiderat ad fontes

ad fontes aquarum. quod sumptum est de Psal. Ad orationem aute, quæ post hac lectionem sequitur, nõ dicitur flectamus genua in detestationem eius, quòd Nabuchodonosor
12 rex in contemptum Dei coẽgit populum genua flectere ante statuam auteam, quam erexerat. † Romani verò dicuntur legere xxiij. lectiones: duodecim græcè, & duodecim latinè: propter causam iam scriptam sub sabbato quartæ hebdomadæ aduentus. Primò legunt duodecim græcè, iuxta translationem septuaginta interpretum, quæ est authentica apud græcos: posteà duodecim latinè, iuxta nostram. d. vt significent catechuminos fundari supra fundamentum Apostolorum & prophetarum: posteà descendunt ad baptismum cum cantico. Debent enim esse fontes in Ecclesia, & non alibi: quia mater est, ex qua noua progenies generatur. Quicunque ergo numerus fuerit in lectionibus: quatuor
13 tantùm sunt cantica. Est autem † canticum sanctorum, intercessio facta, pro catechuminis vt Ecclesiæ iungantur: sicut & cantur post baptismum est gratiarum actio de coniunctis: & intercessio vt perseuerent. Ideò autem cantica cantatur: quia catechumini,
Apo. 14 quorum est huius Diei officium, futuri sunt in proximo de œcu centum quadraginta quatuor milium cantantium canticum nouũ. Cantantur etiam, propter futuram renouationem in verum innocentiã, quasi iam factum sit, quod citò futurum sit. Ex persona enim eorum cantores cantica canunt, quæ exteri cantare nequeunt: quasi immaculati iterum post baptismum. Vocantur autem cantica, qui cantantur: vel quia libri vnde excerpta sunt cantica siue carmina vocantur. De primo scriptum est: Nunc cecinit Moses,
Exod. 14 & filij Israël carmen hoc Domino. De se-
Esa. 4 cundo sic: Cantabo dilecto meo canticum
Deut. 31 patruelis mei. De tertio sic: Scripsit Moses
Psal. 41 canticum. De quarto, & de omnibus ita dicit Augustinus in præfatione cantici: Sicut ceruus. Ideò quatuor cantica dicuntur: quia scripturæ de quibus catechumini instruuntur quatuor habent intellectus. Primum canticum, habet intellectum historicum. Secundum, allegoricum. Tertium, moralem. Quartum, anagogicum: quorum vnumquodque subditur lectioni in eodem dogmate consistenti. ac ideò vltimis quatuor lectionibus, quæ de bonis moribus, & cœlesti patria disputant, coniunguntur duo cantica, quæ de eadem materia loquuntur, vt præmissum est. Illud quoque
14 † notabile est, quòd quotcunque fuerint lectiones, semper orationes sequentes ad lectiones & tractus respiciunt præcedentes: & est præposterus ordo: alius enim primò sacerdos orat: secundò legit lector: & exinde succinit cantor: hic verò primò legitur, vt neophytis doctrina fidei præponatur: secundò, cantatur in persona illorum, vt recognoscatur quanta sit deuotio & hilaritas baptizandorum: qua cognita sacerdos orat confidenter: vt eorum deuotio non deficiat, sed incrementa suscipiat. & sicut in lectionibus tituli supprimuntur: sic eadem ratione orationibus: Dominus vobiscum, subtrahitur. ¶ Et nota quòd in hoc officio lectiones sunt, quasi species magistrorum: cantica, quasi beneuolentia auditorum. Oratio sacerdotis & responsio populi, scilicet amen. sunt quasi confirmationes beneuolentiæ præcedentis. Item hodie in lectionibus & litanijs senes præcedunt, & iuuenes sublequuntur: vt infrà dicetur.

SVMMA.

1 Baptismus fit sabbato paschatis. Et cur ita. & num. 2.
3 Baptismus in benedictione habet sex cæremonias. & supra id, num. 8. 9.
4 In baptismo sabbati paschalis, sacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id de causis. & numero 5. 6.
10 Cereus cur mittatur in aquam, in baptismi siue fontium benedictione.
11 In aquam baptismi quare sacerdos insufflet. & quoties id faciat.

De benedictione baptismi, seu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris catechuminorum.

CAP. LXXXII.

1 QVarto † loco de benedictione fontiũ seu baptismi dicturi præmittimus. ¶ Ideò enim fit hac die baptismus: quia in eo conspulti sumus Christo: & propter hoc baptizandus ter immergitur, prout infrà dicetur. ¶ Secundò, ideò quia baptismus partim à passione, & partim à re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

surrectione vim suam accipit, à passione, ablutionem à peccatis: à resurrectione gratiæ innouationem. ¶ Tertiò, quia sicut Dominus cunc liberauit antiquos patres à carcere infetnali. vnde Esa. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. ita & Esa. 9
2 hac die liberantur à peccato originali. ¶ † In fontium benedictione & in catechuminorũ immersione, quidam vtuntur simplicibus & lineis indumentis, propter rationem scriptã 4
in prima parte, sub tit. de altaris dedicatione. De litania, quæ in benedictione baptismi dicitur, infrà dicetur. ¶ † In benedictione bap-
3 tismi sunt sex: quoniam sacerdos orat: aquã manu tangit: vocem mutat: cereus immergitur: & alij cerei illuminantur: insufflat sacerdos: & chrisma miscet. ¶ Primò ergo, orat Deum patrem, vt per Iesum Christum imploret spiritum sanctum, vt in fontes descendat: ideóq; in modum orationis legit: sed 5
ante omnia ab adstantibus sibi captat benevolentiam, salutando eos, dicens: Dominus vobiscum. & illi respondent: Et cum spiritu tuo. quasi dicant: Dominus sit tecum in tãto sacramento perficiendo: quia sine eo nihil potes: pòst sacerdos alloquitur Dominum: quasi longè posito, rogans, vt velit adesse præsens, dicens: Omnipotens sempiterne Deus adesto magnæ pietatis tuæ mysterijs: adesto sacra- 6
mentis &c. Sed quia videtur sacerdoti, quòd insufficiens sit, & indignus ad inuocandum tam magnum Dominum: ideò iterum circunstantes monet, & vocem mutans dicit: Sursum corda: & ipsi respondent: Habemus ad Esa. 65
Dominum. Iterũ, quia Dominus dicit: Adhuc te loquente ecce adsum: intelligens iam Dominum esse præsentem, monet alios secum gratias Dei agere, dicens: Gratias agamus Domino Deo nostro. & ipsi respondent: Dignũ & iustum est. posteà sacerdos Domino tanquàm præsenti familiariter loquẽs, dicit: Verè dignum & iustum est, æquũ & salutare &c. & posteà addit: Qui inuisibili potentia tua sacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum &c. Posteà ponit duo, in quibus significatus est baptismus. Primum, in exordio mundi nascentis. Secundum, in purgatione mundi innocentis. Primum est, cùm dicit: 7
Deus, cuius spiritus ferebatur super aquas. vt iam tunc inter ipsa primordia mundi virtutẽ sanctificationis aquarum natura conciperet, id est, ex conceptura magnificaretur. Secundum, cùm subiungitur: Deus, qui nocentis mundi crimina per aquas abluens, regenerationis ſpem in ipsa diluuij effusione significasti: vt vnius eiusdémq; elementi mysterio, & finis esset vitijs, & origo virtutibus: respice in faciem Ecclesiæ tuæ, &c. & terminat hanc orationem, vt tuæ maiestatis imperio sumat vngeniti tui gratiã de spiritu sancto. ¶ Deinde ter tangit aquam manu. ¶ Primò, diuidens † aquam in modum crucis: per quam vt præmissum est, baptismus maximam efficaciam recipit: vt aqua spiritu sancto fœcundetur, & spiritus immundus expellatur. De fœcundatione spiritus dicit, qui hanc aquam regenerandis hominibus præparatam arcana sui luminis admistione fœcundet &c. De expulsione dæmonis dicit: Procul ergo iubente te Domine omnis spiritus immundus abscedat &c. vsq; ibi, Non inficiendo corrumpat. ¶ Secundò † aquam manu tangit: vt eam per inuocationem sanctæ trinitatis muniat: ne hostis ab illa expulsus redeundi habeat potestatem. Vnde tangendo, dicit: sit hæc innocẽs, & sancta creatura, libera ab omni impugnationis incursu, &c. quod ex adiectiuis ibi positis conuincitur: quia fons viuus, ad patrem: aqua regenerans, ad filium: vnda purificans, ad spiritum sanctum refertur. ¶ Tertiò aquã † tangit: cùm eam in quatuor proijcit partes, vt iam dicetur. Trinus igitur aquæ tactus, trinam sanctę trinitatis operationem figurat. Hac oratione finita, benedicit aquam, dicẽs: Vnde benedico te creaturam aquæ, per Deũ viuum &c. vbi tantùm vtitur verbo primæ personæ, dicens: Benedico te. qui primò vtebatur verbo secundæ, dirigens sermonem ad Deum: vel tertiæ, loquens de ipso, vel de re benedicenda: vtitur ergo nunc verbo primæ personæ, vt ostendat se hoc facere ministerio, quod Dominus facit authoritate: & sicut in baptismo Domini adfuit trinitas: ita & in nostro baptismo tria adesse ostendit: patrem adesse, cum dicit: Benedico te creaturam per Deum &c. & filium, cum dicit: Benedico te per Iesum Christum & spiritum sanctum. circa finem, cum dicit: Descẽdat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus sancti. ¶ Sed nota, † quòd in benedictione, quæ est per patrem ponitur, quinq; miracula in aqua facta ante aduentum Christi: & in benedictione, quæ fit per filium alia quinque miracula in aqua facta post aduentum: quæ licet non omnino

omnino eodem ordine facta sunt, quo ponuntur: tamen quantum ad mysterium rationabiliter ordinantur, & posteriora congruè prioribus coaptantur. priora hoc ordine ponuntur. primò, qui te separauit verbo ab arida. secundò cuius spiritus, scilicet ferebatur super te. tertiò, qui te de paradyso manare præcepit quartò, qui te in deserto amaram, suauitate nitida fecit esse potabilem. quintò, & sitienti populo de petra produxit.
1 Posteriora sic ponuntur. Primò, qui † te in cana Galilęæ mutauit de aqua in vinum. Secundò, qui pedibus super te ambulauit. Tertiò, qui in te à Ioanne baptizatus est. Quartò, qui te vnà cum sanguine de latere suo 9
produxit. Quintò, qui te omnes gentes à discipulis baptizari præcepit. in omnibus enim his baptismus exprimitur: & posteriora prioribus per ἀντίτυπωσιν, respondent. Ibi namque in primo miraculo aqua, scilicet baptismi verbo separata ab arida accedente, verbo terrenitatem peccatorum à nobis separat: & hoc in primo. Similiter in baptismo aqua mutatur in vinum, quia tristitia peccatorum expulsa, mens nostra quadam spirituali lætitia inebriatur, qui per vinum intelligitur. vnde: vinum lætificat cor hominis. Aquam in vinum mutari est, timorem de peccatis conuerti in exultationem mentis. Item ibi dicitur in secundo miraculo, cuius spiritus ferebatur super aquas. & hic similiter in secundo dicitur: qui pedibus super te ambulauit. & hæc duo bene conueniunt: quia in baptismo sicut in alijs, indiuisibilis est operatio patris & filij, & spiritus sancti: & vtrobiq; dicitur super: quia gratia quæ confertur, de supernis est: & vt notetur quòd Dominus potentiam suam non alligauit. Item, ibi dicitur in tertio: qui te de paradyso &c. hic, qui in te à Ioanne baptizatus est: quia gratia de paradyso manans, aquis in baptismo est infusa. vnde de baptismi gratia Ecclesia profluens in quatuor partes orbis dilatata est, quod quodammodo factum est quando Dominus baptizatus est à Ioanne: quia tunc omnes aquæ vim regenerationis susceperunt. Rursus, ibi dicitur in quarto, qui te in deserto amaram, suauitate nitida fecit potabilem. hic dicitur: qui te vnà cum sanguine de latere suo produxit: quia in gentilitate, quæ prius erat à Domino deserta: aqua baptismi reficiendi mentes & sanandi habet effectum. Dulcorata autem fuit aqua: quia per passionem crucis, maximè baptismus plenam recepit efficaciam: vnde in cruce de latere Domini aqua profluxit. Item etiam, ibi in quinto dicitur: & sitienti populo de petra produxit: hic verò dicitur: qui in te omnes gentes per discipulos baptizare præcepit: quia baptismus à petra Christo originem habens, populum eum desiderantem reficit. Non enim prodest baptismus, nisi sitienti eum, id est, desideranti, vel in se, vel in alio. Vnde discipulis præceptum est, vt baptizarent omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, sicut in vltimo Matt. dicitur. ¶ Hic est † notandum, quòd vbi dicitur: qui te de paradyso manare, & in quatuor fluminibus exire, & totam terram rigare præcepit: ibi sacerdos aquam manu in quatuor partes effundit: vt ostendatur, quòd gratia baptismi in quatuor partes orbis sit dilatata. Cæterùm, sacerdos ipse sæpe vocem mutat. In primis enim orat Deum, vt dignetur mundare mentem eius ad suscipiendum spiritum sanctum, & deprecatur eius aduentum: & ideò voce humili, scilicet in modum orationis legit: quæ vocis humiliatio, est spiritus sancti aduentus: & ad eius dignam receptionem mentis præparatio. Posteà verò indicans se illum habere, legitimè in modum præfationis agens gratias: quia tam magnus hospes dignatus est ad tam humile hospitium descendere: & recolens miracula iam per aquam facta. Deinde post benedictionem quæ fit per filium, quæ terminatur in nomine patris, & filij & spiritus sancti, mutat vocem iteratò. Cùm enim vsque tunc in modum præfationis cantauerit: posteà legit in modum lectionis voce: scilicet humiliatiori: quæ vocis humiliatio est signum humilitatis: humilitas enim nostra baptismi regenerationem ad alta polorum reducitur. Dicit ergo sacerdos: hæc nobis præcepta seruantibus &c. quasi diceret: non auderem tantam & tam altam rem, scilicet spiritum sanctum: vt in creaturam aquæ descendat inuocare: nisi quia tu præcepisti nobis baptisma exercere. Et addit sacerdos: Tu Deus omnipotens clemens, adesto, tu benignus aspira &c. vbi illud orat: vt sicut in prædictis miraculose in qua operatus es: ita modò faciat: videlicet, vt præter naturalem emundationem, quam possint adhibere corporibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint etiam purificandis mentibus efficaces. Post hoc alta voce clamat sacerdos: Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui: ideò alta voce, vt aliud mentis desiderium designet. ¶ Et tunc deponitur cereus in aquam: quæ cerei immersio, est spiritus sancti aduentus, seu missio, qui in aqua baptismi in specie columbæ descendit. ¶ Secundò, ideò cereus in aquam deponitur: quoniam corpus Christi per ceram significatum, in baptismo aquas sanctificauit: & vim regenerationis illis contulit. ¶ Tertiò, baptismus cerei remissionem peccatorum significat, quam per Christi mortem consecuti sumus. Habent quoq; neophyti cereos suos extinctos, qui & si plures sint, pro vno reputantur. Et in quibusdam Ecclesijs statim cum catechumini baptizati sunt, illuminantur. In quibusdam verò differtur eorum illuminatio vsq; ad agnus Dei: quod cantatur in litania: & in quibusdam etiam vsque ad missam, quando videlicet alij cerei Ecclesiæ illuminantur. Sanè cerei, qui statim post baptismum accenduntur, significant, quòd per turbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum. Qui differunt vsq; ad agnus Dei, significant, quòd per agnum qui tollit peccata, & tenebras mundi, renati & fideles illuminantur. Qui verò differunt vsque ad missam, ideò faciunt, quia missa illa ad noctem pertinet resurrectionis dominicæ: vt sicut nox illa irradiata fuit splendore dominicæ resurrectionis: ita & à lumine nostro irradietur: & vt neophytos nostros Christo consurrexisse significemus. Et propter eandem causam alij cerei Ecclesiæ ad missam illuminantur, & secundum hoc cerei catechuminorum sunt sine lumine, vsque dum alij cerei Ecclesiæ illuminantur: ad notandum, quòd postquàm spiritus sanctus purgauerit corda eorum: & eos introduxerit in societatem, & vnitatem Ecclesiæ: tunc illuminabit corda eorum. De cereis etiam neophytorum dicetur in tit. de septem diebus post pascha. ¶ Post † immersionem cerei, in quibusdam Ecclesijs sacerdos insufflat in aquam, dicens: Quæ totam huius aquæ substantiam regenerandi fœcundet effectu. ¶ Primò, vt sicut in exorcismo catechumini spiritus immundus insufflatur, vt ab homine recedat, vt infrà dicetur: ita & in exorcismo aquæ vt ab ea expellatur: & adimpleatur quod Dominus inquit: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. ¶ Secundò, vt intelligat Satanas, quantus habeatur, quod tam leuiter videlicet per suauem exufflationem potest expelli. ¶ Tertiò, vt sacerdos ostendat, quali ignominia diabolus dignus sit ab aquis expelli. Insufflat autem sacerdos ter: quia spiritus sanctus tria in baptismo operatur: à vitijs purgat: virtutibus ornat: & tandem præmio æterno coronat eos, in quibus fit hæc insufflatio: vt dicetur, vbi de immundi spiritus expulsione agetur. Post exufflationem munitur aqua iterato crucis signaculo per inuocationem sanctæ trinitatis, ne habeat potestatem diabolus ad eam amplius redeundi. Postremò, fit admistio chrismatis in aqua, sicut dictum est: vnde dicitur in bucardo lib. iij. Benedicimus fontes baptismatis oleo vnctionis. & August. eisdem verbis vtens subijcit, quòd hoc magis tacitè siue sine scriptura hac mystica ratione introductum est, quam per aliquam scripturam. Per huiusmodi ergo admistionem, vnio Christi & Ecclesiæ significatur. Nam chrisma est Christus: aqua populus: & dicitur: Sanctificetur fons iste. ex quibus verbis ad quid fiat admistio, satis datur intelligi. ¶ Et nota, quatuor esse genera sacræ aquæ benedictæ: prout in quarta parte dictum est, vbi agitur de aquæ benedictæ aspersione.

Ioan. 12

10

11

SVMMA.

1 Baptismus, quid. & vnde dictus.
2 Baptismus cur fiat potiùs in aqua, quàm in alia re. Et qua aqua id fiat.
3 Baptismus quotuplici tempore fieri possit.
4 Baptizandi extra tempus necessitas, quadruplex.
5 Baptizandi interrogandi, an renuntient Satanæ & eius operibus. & vnde ille mos aduectus.
6 Verba hæc: credo in sanctam Ecclesiam catholicam. quomodo sint accipienda.
7 In baptizandi faciem ter exsufflat sacerdos: Et cur ita.
8 Exorcismus, quid. Item, quid catechismus.
9 Baptismi septem dona. & nume. 10. 11. 14. 15. Et quædam variè dantur baptizando. & nume. 21. 22.
12 Baptismus cur desyderet trinam immersionem.
13 Baptizandis nomen imponitur.
16 Baptizatis datur vestis candida. & qua id significatione aut exemplo. Et nume. 17. 18. 19.
20 Baptizato vestis candida data, quando exuatur.
23 In Iudæis baptizandis, quid obseruandum.
24 Prægnans si baptizetur, an partus censeatur baptizatus.
25 Baptisterium an necessariò debeat esse lapideum.
26 Baptismus an deleat peccatum originale.
27 Baptismi forma, quæ obseruanda hodie. nume. 29. 30. 31. 32. Et vetus Apostolorum baptizandi mos. nume. 28.
33 Baptizari potest infans, cui non potest nasci, sed solum caput emittit.
34 Patrini necessarij sint ac ad baptismum: qui tanquàm sponsores sunt alienæ fidei.
35 Patrini obligãtur instruere suos filios spirituales. Et quales esse debeant. num. 37. Et quot requirantur. nume. 36.
38 Patrini esse, qui non possint.
39 Baptismum quæ sequantur.
40 Litania, cur iat circa fontes baptismatis.
41 Litanias priores, cur legant seniores in sabbato sancto. iuniores autem vltimas.

De Baptismo, vbi etiam agitur de vestibus, quas neophyti quarto die deponunt: & de Patrinis.

CAP. LXXXII.

QVintò hoc loco est de baptismo agendum. De scrutinijs verò, quæ præcedunt baptismum solemnem, & de multis ad baptismum peruenientibus dictum est quarta feria tertiæ hebdomadæ quadragesimæ. ¶ Primò, notandum † est, quòd βαπτισμὸς, siue βαπτισμα, Græcè interpretatur intinctio Latinè vel lotio. Baptismus quidem per aquam confertur: vt res inuisibilis per illud visibile elementum conferatur, super quo Spiritus sanctus in principio ferebatur. Sicut enim aqua corpus visibiliter purgat exterius: ita baptismus latenter animam. Vnde August. j. quæst. j. detrahe. Aqua corpus tangit, & mentem abluit. ¶ Et notandum, quòd Pagani siue Gentiles circa fontes templa sua facere solebant, vel saltem ibi semper aquam habebant: per cuius aspersionem purificari credebant, & inde delubra vocabantur, quasi purificantia. & ita quodammodo figuraliter ad baptismum tendebant. Nos verò ab eorum consuetudine baptisma nõ sumpsimus: imò à tribus, quæ in veteri testamento fuerunt, scilicet à κατακλυσμῷ, id est diluuio: & à mari rubro, & à Iordane, quæ baptismi figura fuerunt. Baptisma Dominus instituit, cum de latere suo sanguinem, & aquam produxit, quod posteà quasi lege edictali sanciuit, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: & ipse Dominus baptizatus est in sua passione. Vnde inquit: Baptismo habeo baptizari, quo coarctor, vsque dum perficiatur. ¶ Fieri † debet baptismus in aqua: quia illa copiosius inuenitur. & hanc spiritus in principio legitur fouisse: & quia sordes abluit: sitim comprimit, imaginem reddit: sicut cantatur de Narcisso: ignem extinguit: sic in baptismo à peccatorum sorde luamur: à fonte vitæ potamur: imaginem perditam restauramus: vnde ignis pœnarum extinguitur. Debet autem aqua esse viua & pura: posset tamen fieri etiam in resoluta, siue à niue, siue à glacie, siue à lacrymis terræ: siue etiam ex institutione Victoris Papæ, id est in mari: siue in flumine: siue in lacu: siue in fontibus. Non autem licet baptizari in aqua condita: vt in cerusia vel mædone: nec etiam in aliquo liquore: vt in vino, vel oleo. sed si aliquis liquor aquæ admisceatur, bene fit baptismus: dum tamen aqua præualeat. Quotidie enim mari nouus liquor, vel sputum, vel vrina additur: & tamen ibi baptizatur. Aliqui tamen contradicunt. hoc notatur de consecratio. distinctio. iiij. cap. j. & prima quæstio. j. detrahe. ¶ Porrò secundum canonicam † traditionem, de consecratio. distinctio. iiij. duo. & cap. sequentib. solenne baptisma in duobus duntaxat sabbatis celebratur: videlicet in isto, & Pentecostes. Quare in isto: præmissum est. in secundo, quia spiritus sanctus in die Pentecostes donatur nobis: per quem facta est remissio peccatorum: vt dicetur ibi.

Ioan. 3

Lucæ 12

3

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Alio verò tempore non licet baptizare, nisi necessitatis causa: quæ est quadruplex. de consecra. distinct. inj hi, qui. & cap. sequen. Prima est causa munitionis: vt si rex obsideat aliquam ciuitatem, vel oppidum: tunc enim pueri illius loci baptizari debent: ne imbaptizati decedant. Secunda est, gentilium persecutio. Tertia naufragium. Quarta ægritudo. Potest tamen ægritudo hîc largè accipi, pro infirmitate naturæ: quæ facilè dissolui potest: ita quòd nescimus diem, neq; horam: & ob hanc causam singulis diebus, & horis fit baptismus non solemnis. quinta distinct. baptizari. Solemniras tamen baptismi saltem in paucis, ad præmissos duos dies: propter similitudinem & memoriam reseruatur. Græci verò baptismum celebrare solent in epiphania: pro eo, quòd tunc fuit Dominus baptizatus, prout sub ipso festo dictum est. Celebrari etiam debet baptismus solennis hora nona: vt dicetur sub sabbato penteco. ¶ † Sciendum autem est, quòd baptizandus, cum primò ad Ecclesiam venit prius, quàm immergatur: interrogatur vtrum abrenuntiet diabolo &c. quod potius per vsum, quàm per aliquam scripturam introductum est, secundum Augu. & Ecclesia respondet, Abrenuntio. Et iterum, vtrum credat in patrem, & filium, & spiritum sanctum? & ipsa respondet: Credo. In his autem duobus de vita & fide instruitur. De vita, cùm docetur abrenuntiare diabolo, & omnibus pompis siue operibus eius. De fide, cùm docetur credere in trinitatem: & propter hoc duæ fiunt ei consequenter vnctiones: scilicet in scapulis & in pectore. Ideò autem fit huiusmodi interrogatio & responsio: vt vacua domus à priſco habitatore deserta, fide ornetur: & Dei habitatio præparetur. August. dicit, quòd etiam hæc fiant iuxta saluatoris imperium, qui ad patrem in cœlum ascensurus discipulis suis, id est, Apostolis, dicit: Matt. 28 Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Interrogatur etiam, si credit in sanctã Ecclesiam remissionem † peccatorum, & carnis resurrectionem. Non tamen secundum ipsum August. eodem modo interrogamus: vt quomodo in Deum credimus sic & in sanctam Ecclesiam catholicam credamus: sed propterea sancta & catholica est: quia recte creditur in Deum. Non ergo diximus, vt in Ecclesiam quasi in Deum crederitis: sed vt in Ecclesia sancta & catho. conuersantes, in Deum credentes, credatis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est. Inuit ergo Aug. ex præmissis verbis, quòd præpositio in, repetitur, dum dicitur in sanctam Ecclesiam: & sensus mutatur: de quo dictum est sub quarta parte, sub tit. de symbolo. Planior tamen intellectus est, vt præpositio ipsa prætermittatur, nec repetatur: vt sit sensus: Credo Ecclesiam sanctam catholicam, id est, fidem catholicam, tenentem esse sanctam, id est, iustam, & bonam. Vel Ecclesiam sanctam, id est, sanctificatam & firmatam, & semper perseueraturam: ita quòd nunquàm deficiet. vel credo sanctam & catholicam Ecclesiam esse vnam & in vnitate consistere. Patrinus autem pro baptizando interrogatur: vt iam dicetur. Post † interrogationem & responsionem facerdos ter in faciem baptizandi exsufflat: ad notandam, quòd sæua potestas, id est, malignus spiritus ab eo exsufflatur, id est exsufflando expellitur, seu in proximo expellenda significatur: vt per pium sacerdotis mysterium spiritui sancto cedat fugiens spiritus malignus. Hinc autem ait Aug. Ergo paruuli exsufflantur & exorcizantur, id est, increpantur seu adiurantur: vt expellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decipit hominem, vt possideat homines. Hæc autem exsufflatio siue exorcizatio, & si non profit aliquid ad vitam, quia adhuc in eis mors manet: prodest tamen, vt inimicus minus ei nocere possit. Adest enim spiritus sanctus, non solum verbis, quæ dicuntur in nomine suo: verum etiam significationibus, quæ fiunt in honore suo. ¶ Sit est † notandum, quòd ἐξορκισμός græcè, latinè dicitur adiuratio, vt est illud: Exi ab eo immunde spiritus. Catechismus autem & exorcismus neophytorũ sunt: præcedunt enim baptismum, & magis debent dici sacramentalia, quàm sacramenta, id est, ad sacramentum baptismi pertinentia, vel præludia noui baptismi: sine eis tamen potest esse baptismus. κατηχούμενος verò græcè: latinè dicitur instructio inde catechizare, id est, instruere in symbolo & fidei rudimentis. Inde etiam dicitur κατηχούμενος græcè, quod est latinè audiens, vel instructus: quia adhuc doctrina fidei audit mendũ tamẽ baptizatus est, licet sit in fide instructus. Qui & cõpetes vocatur. ea. dist. symbolum. xxxiij. dist. audire.

audire. palea est: quia post fidei instructionẽ: & post acceptã pœnitentiam competit gratiæ Christi recipiendum. ἀποτυπώσεις verò Græcè, Latinè nouellus, & rudis, vel nuper renatus interpretatur. ¶ Hoc † quoque sciendum est, quòd sicut sunt septem dona spiritus sancti: ita etiam sunt septem dona baptismi. xxx. q. j. ¶ Primum est, salis collatio. Datur enim secundum Rabanum & Bedam de consecra. distinctio. iiij. ex hinc. & cap. sequenti. sal benedictum in os baptizandi: vt per sal typicum, id est, figurationum sapientiæ sale condiatur iniquitatis fœtore careat, id est, carere significetur, ne à vermibus peccatorum vltra putre scat: sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Sal quoque significat prima fidei documenta, sine quorum condimento insulsus est omnis homo. De quo & de sale dictum est in prima parte, sub titulo, de consecratione altaris & Ecclesiæ. ¶ Secun- 10 dum † est aurium & narium, cum sputo linitio: quod fit. Primò, exemplo Christi qui lutum cum sputo faciens mutum & surdum sanauit: & oculos cæci nati liniuit: & expuens linguam eius tetigit: & digitos in eius auribus imponens dixit: Effeta: quod est aperire. xxiiij. quæstio. iij. §. is ita. Secundò, secundum Rabanum eadem distinctio. ante baptismũ. & cap. posteà tangũr. & cap. j. & cap. propter. hoc sacramentum ideò agitur: vt per saliuam typicam, id est, figuratiuum sapientiæ Domini: & per sacerdotis tactum, sapientia & virtus diuina salutẽ eiusdem catechumini operetur, vt aperiantur ei nares, ad capiendum odorem notitiæ Dei: vt aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur ei sensus in intimo corde, ad respondendum sacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittuntur sunt verba siue dona spiritus sancti. Tertiò, per hoc quòd aures saliua tanguntur, significatur & petitur, quòd doctrina quæ de ore altissimi fluxit, per aures eius intret: eique suaue redoleat: salita nempe Christi, id est, dulcedo verborũ ex ore eius defluentium, & ipsa Christi diuinitas nos sanat. Quartò, etiam nares tanguntur: vt diuinam suscipiant virtutem: per quam bonum à malo discernant odorem, & sanam doctrinam seperare valeant à fœtore hære- Cantic. 7 ticæ prauitatis. Vnde dicitur: Nasus tuus sicut turris libani quæ respicit cõtra Damascũ. Quintò, ad notandum, quòd quãdiu sputum naribus trahet, in fidei præcepta manere debet, & vt aures verbis euangelicis pareant, & varias & inutiles fabulas à se repellant. Sextò, secundum Ambro. eadem distinctio. propter gloriam siue dignitatem muneris, & operis non tangitur os cum saliua: sed nares, vt bonum odorem accipiant pietatis æternæ.

11 ¶ † Tertium, & quartum est in pectore & inter scapulas cum oleo facta signatio, de quibus dictum est in prima parte, sub titulo de consecrationibus. ¶ Quintum est baptismi ablutio. eadem distinctio. venit. Circa quod notandum, quòd trina immersio seu lotio in baptismo, in nomine trinitatis: scilicet in nomine patris & filij & spiritus sancti. eadem distinctio. postquam. & cap. de trina. & cap. seq. quia in fide trinitatis fit baptismus: in qua trina immersione triduana Domini sepultura significatur: fuit enim tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ. ¶ Trina † quoque 12 fit immersio: quia in baptismo à triplici peccato, scilicet cogitationis, locutionis, & operationis mundamur: & à triplici transgressione legis, scilicet legis naturæ: legis Mosaicæ: & legis euangelicæ. Non igitur debet quis tantum semel immergi, pro eò, quòd Christus semel mortuus est. eadem distinctio. presbyter. debet tamen semel baptizari tantùm: quia tantùm semel Christus mortuus est, & sepultus, & resurrexit: quæ tria in baptismo significantur. Et licet trina fit immersio: tamen vnum est baptisma: eadem distinctione. eodem. Item, quia tantùm vna est fides: idcirco vnum debet esse sacramentum eius: iuxta illud: Vna fides vnum baptisma. Immersio Ephe. 4 etiam fit in modum crucis: quia qui baptizatur, mundo crucifigitur, & cruci Christi affigitur. Trina quoque ab aqua eductio: triduani temporis exprimit resurrectionem. Si autẽ quis ita æger sit, vt non possit ter sine læsione immergi: sufficit illum aqua aspergi: vt probatur multipliciter in canone Cypriani eadem distinctione. ne quicquam. licet quidã illud intelligant de aquæ benedictæ aspersione. Sed & si magna corporis pars præter caput infunditur, vel saltem caput, baptizatus quis reputatur, & non aliter: licet quidam etiam si super pedem aqua ceciderit, reputent baptizatum. ¶ Pueris † baptizatis no- 13 men imponitur in baptismo, quod inde est: quia baptismus est vicarius circumcisionis, in qua nomina pueris imponunt Hebræi: eò

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd tempore circuncisionis Abrahę nomen fuerit immutatum: cùm enim prius dicebatur Abram, posteà vocatus fuit Abraham. Sed si baptizato obliuione nomen non imponitur: vel fortè errore masculi nomen fœminæ vel econuersò, imponitur: tenet quidem baptismus, nec iterabitur. xxix. quæst. j. §. j. ff. de contrahen. emptio. in venditionibus. C. de testamen. si in nomine. & nomen in confirmatione frontis denuò imponetur, extrà de sacramen.
14 non itera. cap. j. Sextum est † in vertice, id est
in summitate capitis super cerebrum, cum
chrismate facta perunctio, de quo in prima
patte sub titulo de consecrationibus dictum
15 est. Septimum † est in fronte chrismatio: de
qua infra dicetur. ¶ Datur autem in quibusdam locis baptizatis candida vestis in signum sacerdotij, & quædam rotunda, mista, in signum coronæ regni vitæ: quia ipse est membrum Christi, qui est Rex & Sacerdos. Omnes enim veri Christiani Reges & Sacerdotes di-
1. Pet. 2 cuntur: vnde Petrus Apostolus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium: Reges, quia seipsos & alios regunt: Sacerdotes, quia seipsos Domino offerunt. Iuxta illud Apo-
Roma. 1 stoli: Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, &c. Secundò, chris-
16 male seu † vestis candida, quæ super caput baptizati ponitur: significat secundum Rabanum eadem distincti. post baptismum. & cap. sequen. interioris & exterioris hominis castitatem, & innocentiam & puritatem Christianam, quam post ablatas veteres maculas, stu-
Eccles. 9 diosè seruare debet. Iuxta illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertiò, renati albis induuntur vestibus, ad designandum mysterium Ecclesiæ resurgentis. Designatur enim per hoc corporum & animarum futura resurrectio gloriosa: & etiam resurrectio à peccatis atque angelicus nitor. Rectè igitur baptizati albis vtuntur vestibus: vt quorum primæ natiuitatis faciem vetusti erroris pannus fuscauit: habitus secundæ regenerationis præferat gloriæ iodumentum. Vnde vestis ipsa duplex est, quasi in modum cappæ manicatæ: quia Sancti duplicia, scilicet beatitudinem & gloriam possidebunt. Ipsæ autem vestes, sunt stolæ albæ: de qui-
Apoca. 6 bus dicitur: Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Stolæ enim baptismum: palmæ verò
17 triumphum insinuant. ¶ † Quartò, hæc alba vestis corpus: ipse verò albatus animam significat. In prouincia Narbonen. hæc alba vestis linea, in summitate, cum filo rubeo superfuitur: aut alia varietate insignitur: quodammodo prætendens coronam. Nempe alba vestis innocentiæ stolam, quæ nobis in baptismo redditur significat: rubea fimbria, quæ superfuitur, Christi passionem, per quam baptismi sacramentum impletur, designat. Coronam prætendit, in signum coronæ regni, vt
18 præmulum est. ¶ † Rursus ideo chrismale candidum filo rubeo insignitum baptizatis datur, vt sint soliciti seruare candorem virtutum, quem in baptismo per passionem Domini rubricatum receperunt: iuxta illud: Quare ru- Esa. 66
brum est vestimentum tuum. vnde in Apocalyp. Beatus est, qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. Sanè albati seu neophyti huiusmodi album vestem per septem dies portant, quia hoc tempore, quod septem diebus agitur innocentiam per bona opera exercere oportet: iuxta illud, quod ait Salomon: Omni tempore vestimenta tua candida sint: & oleum de capite tuo, non deficiat. In octaua verò die, illam deponunt: quia in octaua ætate, quam dies octaua significat, ab omni opere vitæ præsentis cessabimus. Tunc enim adueniente veritate, omnis figura cessabit, quæ per candidam vestem inuitur: nam tunc erimus vtroque homine, id est anima & corpore glo-
19 rioſi. ¶ Rursus † hæc vestis candida corpus significat, quod omni tempore vitæ nostræ, quod per leptenarium agitur, mundum seruare conuenit. In fine verò vitæ nostræ, illud deponimus aliud gloriosum resumpturi: quod erit in octaua ætate. Meritò ergo illam septem diebus seruamus: & in octaua deponimus. Vnde Salomon: Da partem se- Eccle. 11
ptenam & octauam. Seruatur quoque hæc alba vestis de sabbato in sabbatum, quando in Sancto sabbato, vel Pentecostes baptizati sunt: ad notandum, quòd si mundiciam corporis seruauerimus, de sabbato temporis, transituri sumus, depositis corporibus, ad sab-
20 batum æternitatis. Et exuitur † in alio sabbato, ad notandū, quòd anima illius de corpore exiēs sabbatū, id est requiē inueniet: si eius vestis fuerit alba. Pari quoq; ratione confirmati siue in fronte chrismati vsq; ad septimā diem lauari nō debēt. Cū enim Ecclesia tāto tēpore celebret aduētū spiritus sancti, super Apostolos

stolos: meritò vnusquisque spiritū sanctum accipiens, tanto tēpore celebrare debet illius aduentum, in se singulos dies pro singulis donis celebrando. Hæc autem vestis vni imposita, alteri potest imponi, si necesse fuerit: prout iam de panno, quo caput confirmati alligatur, dicetur: quāuis melius sit nouam habere.
21 † In quibusdam etiam locis baptizatis dantur calciamenta, quæ sunt dominicæ mortis insignia, vt exemplo eius, qui pro nobis passus & mortuus est, carnem suam vitijs & concupiscentijs mortificet baptizatus. Datur
22 † quoque candela illuminata in manu baptizati: vt cùm Dominus ad nuptias venerit, sit semper paratus ei in aula cœlesti occurrere cum luminarijs virtutū & bonorū operum. De cereis etiam neophytorum supradictum
23 est. ¶ † Sanè legitur in canone Grego. eadem distinctio. neque. Abstr, quòd Iudæis baptizandis quadraginta dierum abstinentia indicenda est: & si postquam baptizati sunt apostatauerint, cogēdi sunt fidem seruare: & filij quos circumciderunt, ab eorum consortio separentur: serui eorū circuncisi ab eis pro iniuria corporis sui libertati tradantur. eadem distinctio. plerisque. & extrà de bap. maiores. Et in concilio Agathen. eadem distin. Iudæi. statutū est, quòd Iudæi baptizandi, qui de facili ad vomitum redeunt, nouem menses sint prius inter catechuminos. Aeger quoq; sicut ait Cyprianus eadem distin. nec quicquam baptizati potest: mortuus verò nonnec eucharistia sibi dari, sicut legitur in bucardo. lib. iiij. cap. cauendum est. & in lib. v. cap. idem placuit. sed sicut in eodem lib. iiij. cap. subito. legitur: Subitò obmutescens sic: si tamen volūtatis præteritæ testimoniū verbis habet, aut
24 præsentis annuit, in suo nutu. xxv. quæstio. vij. is, qui. † Prægnans verò mulier, si baptizetur, non intelligitur secundum Isido. eadem distinctio. qui in maternis. & c. baptizata. partus baptizatus in ventre: quia qui adhuc natus secundum Adam non est: secundum Christum regenerari nō potest: nec dici regeneratio in eo potest, in quo generatio nō præcessit. baptizandus ergo est, qui ex baptizato nascitur. Tenendum quoque est, quòd discipuli & Apostoli baptizati fuerint. eadem distinct. quando. & c. seq. & not. in. c. aliud. qui etiam alios baptizabāt: prout dicitur sub festo pentecostes quod de Ioanne specialiter Hiero. de pœni. distin. ij. si enim. in principio attesta-
tur. & Augu. de Paulo de cōsecra. distin. iiij. si eos. Item, statutum est in cōcilio Carthaginē. eadem distinctio. mulier. quòd mulier quāuis docta baptizare nō præsumat, nisi necessitate vrgente. Rursus in cōcilio Lug. eadem distin. si quis de alio. statutū est vt qui præter quàm in mortis necessitate cum veteri chrismate baptizauerit deponatur. In cōcilio Ilerdē. de consecra. distin. iiij. omnis presbyter. statutū
25 est, vt omnis presbyter † qui fontem lapideum habere non potest, vas conueniens ad hoc solum officiū habeat: quod extra Ecclesiam nō deportetur. Debet ergo fons esse lapideus: nam & de silice aqua in baptismi pręlagiū emanauit. Sed & Christus qui est fons
26 viuus, est lapis angularis & petra. ¶ Hoc † quoque notandum est, quòd per circuncisionem delebatur olim peccatum originale: & nunc per baptismū. eadem distin. ex quo. extrà eo. maiores. prout sub titulo de circuncisione dictum est. Ideò autē originale peccatū omnibus nocet: quia quādo Adam peccauit, nondū aliquis ex eo fuerat materialiter proseminatus. eadem distin. queris. &. xxxiiij. quæstio. iij. §. j. Ipsum autē originale peccatū in ipsa animæ infusione cōtrahitur: quia tunc principales vires animæ debilitantur: hoc no. ea. dist. non ex quo. in prin. Sed cū originale peccatū cōtrahitur solū ex carnis corruptione: quare imputatur animæ? Respōdeo, quia anima conuersatur carni, vel melius vt ibidē quædam digna retributio notetur. Anima enim primi hominis prius peccādo carnē ipsam corrupit: vnde modo corruptio carnis animas corrum-
27 pit: hoc no. ea. dist. si nō sanctificatus. ¶ † Circa baptismi formā notandum est: q; sicut ait Alexan. Papa tertius, extrà de baptismo. c. j. si quis puerū ter in aquā immerserit in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, amen: & nō dixerit: Ego baptizo te in nomine patris, & filij & spiritus sancti, non est puer baptizatus. Sed & si immerserit ter puerū, nihil dicens,
28 baptizatus nō est. Verùm † tempore Apostolorū baptizando, nil aliud dicebatur, nisi baptizo te in nomine trinitatis. de cōsecr. distin. iij. in synodo: & ita explicitè dicebāt: vel etiā implicitè: vtpote, In nomine Domini nostri Iesu Christi. & baptizabantur in stagnis, & fluminibus. Sed beatus Clemens secundus à beato Petro ex ipsius doctrina vnctionem olei chrismatis addidit. Posteà Leo Papa, Damasus, & Ambrosius, exorcismos & benedictiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictiones,& cæteras solennitates adiecerunt.
29 Baptisini † autem forma non vitiatur,si quid in ea superfluè ponitur:hoc not.eadem distinctione.si non sanctificatur.vt si dicatur:Baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti,& diaboli.vel, Arma virúmq; cano : vel si quid præmittitur formæ,vt si dicatur : Arma virúmq; cano.& ego baptizo te &c.Si verò aliquid interponatur:vt si dicatur:ego baptizo te:& Deus est in nomine patris & filij &c. Dicunt quidam non esse baptizatum:alij verò contradicunt.Si autem verborũ ordo formæ mutetur:vt si dicit:Baptizo te in nomine filij & patris:& spiritus sancti.dicunt non esse baptizatum:quia ordo verborum, de forma est.Si verò mora naturalis & compendiosa interponatur:puta respirando , tussiendo,vel
30 sreando,non obest.Cæterum,forma † ipsa pronuntiari potest literaliter,vulgariter,græcè,latinè & armenicè:hoc legitur & not.eadem distinctio. mulieri & cap.sequen.Iidem enim sunt effectus,licet voces nõ sint eædẽ, secundum Ari.Vnde græcus huc veniens baptizat in lingua græca , & econuersò : quia Apostoli loquebantur varijs linguis.Hinc est, quòd si quis dicit:Baptizo te in nomine geniторis,& nati,siue geniti,& sancti flaminis baptizatus est.Bene enim sit baptismus sub nominibus synonymis.Sed si dicatur:mergo te in nomine patris &c.non est baptismus : quia illud verbum mergo,nõ est synonymum,cũ illo verbo baptizo.Non sit etiam baptismus, si dicatur:baptizo te in nomine trium personarum:vel in nomine trinitatis,vel in nomine Christi:vel si baptizauerit in nomine tribus principijs,aut in tribus filijs,aut in tribus paracletis:vel si obmittatur aliqua de tribus personis,puta spiritus sancti,vel filij,vel patris,vel etiam si diceretur in nomine paternitatis , & filiationis,&c.non esset baptismus.
31 Item † si obmitteretur hoc pronomen ego, dicendo:baptizo &c.tenet quidem,quia pronomen illud subintelligitur.vnde non deest. Sed etiam secundum Zachariam Papam.eadem distinctio.retulerunt.si sacerdos simplicitate ductus,non intendens errorem introducere dixerit : Baptizo te in nomine patria, & filia,& spiritus sancta:baptismus non vitia-
32 tur.Si † verò dubitatur de aliquo , vtrum sit baptizatus vel non : statuit Alexan.Papa tertius.extra de baptismo.c.j.quòd baptizetur sub hac forma.Si es baptizatus,non te baptizo:sed si nondum baptizatus es,ego baptizo te in nomine patris,& filij , & spiritus sancti.
33 amen.¶ Adhuc si † infans nõ potest nasci,sed solùm caput emittat : illud baptizetur priusquàm moriatur.ff.de reli.& sum.fu.l.cùm in diuersis.Sed si mater in partu moriatur,incidatur:& infans viuus de ventre extrahatur,&
34 baptizetur.¶ Circa † patrinos , qui in baptismo & confirmatione necessarij sunt,dicendũ est:quòd vbi infans fari vel credere nescit,patrinus interrogatur,& respondet pro eo,& in eius fide & professione,baptizãdus saluatur. Quod etiam secundum Isido.eadem distinctione.paruuli.&.c.seq.in ægroto, muto,surdo baptizandis contingit. Nam etiam legimus Syrophenissam mulierem venisse ad Iesum,& rogasse pro sua filia spiritũ immundũ habente:& illam ad preces matris saluatam fuisse.Augu.quoque eadem distinctio.nihil. & cap.sequen.tulerit,quòd responsio ipsius patrini ad celebritatem,id est, solennitatem pertinet sacramenti.quasi dicat,nõ ad necessitatem.Paruulum enim non fides illa,quæ in credentium voluntate consistit : sed fidei sacramentum fidelem facit.vnde fidelis vocatur,non rem ipsam annuendo,id est,profitendo:sed ipsius rei sacramentũ recipiẽdo. Sicut ergo paruuli alieno errore damnati fuerant: sic ex aliena professione saluari posse necesse est.eadem distinctio. illud. & cap.sequen. quare.& cùm illi ad intelligibilem ætatem peruenerint,debẽt patrini insinuare illis professionem,quam pro eis fecerũt. † Porrò sa-
35 cerdos baptizans & Episcopus cõfirmans,sibi illos obligant,quòd de eis curam specialem gerãt:quia enim ipse nõ omnibus potest curam specialẽ impẽdere:idcirco patrino committit,qui se pro illo fideiussorẽ cõstituit,q renatũ docebit orationẽ dominicã & symbolum fidei , quã quilibet Christianus adultus scire tenetur:vel in lingua latina , vel materna:& si patrinus filiorum docere neglexerit,
36 grauissimè peccat.Item † iuxta auctõritatẽ Leonis Papæ.di.& plures.vnus tantùm debet esse in baptismo,& vnus in cõfirmatione patrinus,siue vir,siue mulier,& hoc propter pericula,quæ cõsueuerunt cõtingere in cõiunctionibus matrimonialib⁹.In quibusdã eamẽ Ecclesijs cõtraria cõsuetudine hoc derogatũ esse videtur:& hoc ideò quoniã si veniat in dubiũ de aliquo,vtrũ sit baptizatus vel non, quãtò plures sunt patrini,& testes baptismi:

tantò

tantò fortius dubium excludetur : & tantò plures ad instruendum filiorũ se constituunt debitores.Item secundum canonem, eadem distin.in catechismo & in baptismo & in confirmatione vnius,& idem patrinus sufficere potest,vbi necessitas cogit:aliàs singulos singuli suscipiant.Verùm baptizatis seu confirmatis patrinorũ perfidia , qui nõ consentiunt
37 non obest.Cùm igitur patrinus † filiolum instruere teneatur,& in fide ipsius baptizandus saluetur , nullus debet patrinus effici , nisi sciat dominicã orationem,& symbolũ.eadẽ distinctione,non licet.& cap.sequenti.in quibus ipse tenetur filiolũ suum instruere:cùm sit fideiussor fidei illius,& eum debet custodire pro posse,ne à fide & iustitia deuiet: castitatem custodiat:iustitiam diligat:& teneat charitatem:vt potè responsurus in die iudicij
38 de omni excessu illius.Sunt autem † quatuor genera personarũ,quas Ecclesia non suscipit in patrinos.¶ Primum genus est Monachus, Abbas, Abbatissa , Moniales , & huiusmodi. ¶ Secundum genus,sunt infideles.¶ Tertium, illi qui nondum sunt cõfirmati.eadẽ distin.in baptismo.qui alios non possunt tenere in baptismo,vel in confirmatione . non enim veri debent vocari fideles : vnde nec veri testes esse possunt.ij.quæstio.vij.nõ potest.&.c.seq. ¶ Quartum genus,est vir & vxor simul.xxx. quæstio.iiij.quod videtur.nisi prius ambo votum emiserint castitatis:si ambo eũdem puerum de fonte leuarẽt,spirituales patres eiusdem fierent:vnde vlterius carnaliter cõmisceri non debent:nec etiã (vt aiunt quidam) aliquis de sacro fonte leuare debet aliquos de sua cõsanguinitate,præsertim filium propriũ, vel filiam,vel vxoris,vel ecõuersò. extrà de cogna.spi.c.ij.&.iiij. quia charitatis dilectio
39 per baptismũ propagari debet.Baptisini † solennitate completa,iur ad fontes,cum tripli ci litania & inde:quia ante baptismũ & post: litaniæ circa baptisterium peraguntur:pro eo
Apocal.4 quòd in Apocal.legitur : Iris erat in circuitu sedis.Iris:vt ait Beda, quæ fit sole irradiante nubes:& quæ post diluuium fuit propitiationis indicium,significat intercessiones sanctorum:sedes,Ecclesiam significat:nubes,sunt vi
Esa.60 ri sancti,Iuxta illud Esa. Qui sunt hi , qui vt nubes volant ? qui ante aduentum Christi & post deuotissimè pro Ecclesia orauerunt,&
40 orant. Fit † autẽ hic litania circa fontes vsq; ad,Sancte Ioannes baptista,ora pro nobis:eò quòd ipse primus inuenit vel docuit baptisma.Deinde similiter cum triua litania reditur vsque ad Omnes sancti orate pro nobis: ad ostendendum,quòd ipsi orant pro filio baptizato,qui mortuus fuerat & reuixit : perie- Luc.15
rat & inuentus est:vt in vera fide trinitatis participet sacramento baptismi : vel vt Deum quem confessus est diligat toto corde : tota mente:& totis viribus.¶ Sanè aguntur in quibusdam Ecclesijs septenæ litaniæ ante baptismum : quia oramus sanctos intercedere pro nobis vt spiritus sanctus , cuius gratia septiformis est , veniat super aquam baptismi. In alijs aguntur,qui nedum catechumini baptizantur,vt Deus custodire dignetur quinque sensus corporum eorum,ne per eos illecebris secularibus incitati purificationem in baptismo acceptam amittant. Trinæ etiam quandoque post baptisimum aguntur:vt credulitatem trinitatis in qua baptizati sunt,& quam professi sunt , toto corde,tota mente, totisq; viribus diligant. Quidam etiam cantant litaniã in eundo ad fontes propter spem & inde redeundo propter rem:ad notandum, quòd sancti orant pro baptizandis , vt sacramentum vera fide percipiant:& pro baptizatis,vt in sacramento veræ fidei percepto confirmentur.In fine litaniæ fiunt iuxta Apostolum petitiones,vt:Propitius esto,parce nobis Domine:& obsecrationes, vt : Per natiuitatẽ tuam , libera nos Domine. & postulationes, vt:Peccatores , te rogamus , audi nos. Quid
41 † significet cantus post baptisimũ, dictum est suprà,vbi de canticis agitur.Cæterum in quibusdam Ecclesijs in lectionibus & litanijs seues præcedunt:& iuuenes subsequũtur:vel quia senex [seruus , scilicet Eleazar adduxit Rebeccam , vt Isaac iuuenis apprehenderet eam:vel quia in baptismo iuuenescit Ecclesia,& renouatur , vt aquila iuuentus nostra. Rursus in quibusdam Ecclesijs dum duodecim lectiones leguntur litaniæ dicuntur : & earum duodenarius numerus per tres quaternarios clericorũ impletur:quibus oratur, vt in baptizandis doctrina capiat Apostolorum fidem trinitatis , ex quatuor virtutibus prædicatorum.

SVMMA.

1 Confirmatio non debet dari ante septimum diem,post baptisma.

Spiritus

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Spiritus sanctus in cõfirmatione, est tanquàm tutor pupilli.
3 Baptizatus bis vngitur chrismate. Et quare.
4 Vnctio facta ab Episcopo in fronte, quid differt ab ea quam facit sacerdos in cervice, cum chrismate.
5 Confirmari aut baptizari bis non debet quis.
6 Confirmatum cur percutiat in faciem Episcopus.
7 In confirmatione quid agat Episcopus. & nume. 8.
9 Patrini qui non possint esse in confirmatione, vel baptismo.

De *confirmatione.* CAP. LXXXIIII.

1 SExto loco de confirmatione dicamus. Siquidem † post baptismũ sequitur spirituale signaculũ, scilicet confirmatio, quod profectò fit, quando ad inuocationem Episcopi spiritus sanctus infunditur. eadem distin. accepistis. Baptizatus autem cofirmari non potest, nisi demum post septem dies post baptismũ propter septem dona spiritus sancti, quæ recipiuntur in baptismo. Nam pro singulis donis 2
decet dies singulos celebrare. Alij dicunt, ꝙ statim post baptismum, est confirmatio inchoanda, propter rationem scriptã, sub quinta feria cœnæ Domini: vbi agitur de olei consecratione. Nam & Clemens Papa primò statuit, vt baptizatus, quàm citius fieri possit, confirmetur: quia non est perfectus Christianus, qui hoc non necessitate, sed incuria aut voluntate obmittit. Hæc frontis chrismatio, confirmatio dicitur: quia per eam spiritus sanctus datur ad augmentum & robur. extrà de sac. vnc. cap. j. Vnde, cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere: hanc non nisi summus sacerdos, id est, Episcopus debet conferre. extrà de confir. quanto. quia de solis Apostolis legitur, quorũ vicarij sunt Episcopi quòd per manus impositionem spiritum sanctum dabant, quemadmodum
Actuũ. 8 Actuum Apostolorũ lectio manifestat. Cùm audissent (inquit) Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbũ Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: qui cùm 3
venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondum enim in quenquã illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu: tunc imponebant manus super illos: & accipiebant spiritum sanctum. Cuius aduentus per mysterium vnctionis designatur: quia columba in quam spiritus sanctus super Christum in baptismum descendit, ad veiperum in cataclysmo reuertens ramum retulit oliuæ virentis. extrà de sacra vnctio. cap. vno. cuius vtique sacramentum Dauid propheta prænoscens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit. Arroldistæ tamen, perfidi hæretici, dicentes manuum impositionem siue consolamentũ fieri posse à quolibet homine bono, obijciunt ad hoc, quod præmissum est de eo, quod legitur in Actibus Apostolorum, quòd Ananias, Saulo, & Symeon, & Lucius Sirenẽ. & Manaen Barnabæ & Saulo manus imposuerunt, qui tamen nec Apostoli, nec Episcopi fuisse leguntur: & ex eo, quòd prædicitur: miserunt ad eos Petrum & Ioannem: apparet quòd Episcopi debent illuc ire, vbi sunt, quibus sit necesse manus imponi: cúmque illuc venerint, orãt pro eis, dicentes: Emitte in eos septiformem spiritum sanctum &c. Non enim discipuli dabant spiritum sanctum: sed orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant. Hoc ergo † agit episcopalis confirmatio baptizato, quod tutor pupillo. Quid enim prodest amplam hæreditatem filio relinquere, nisi ipse, vel lex, aut præses illi prouideant de tutore? paracletus quidem est eius cõsolator in Christo custos & tutor baptizati: qui suadente diabolo posset, sicut & pupillus suam perdere facultatem, id est, baptismi vtilitatem si hunc non haberet tutorem. In confirmatione ergo totius Christianæ religionis mysterij plenitudo completur. In baptismo nãque per spiritum sanctum datur remissio peccatorum: hîc autẽ ipse spiritus inuitatur: vt veniat in domum ipsam, quam sanctificauit descendere, & habitare dignetur, & ad Episcopi inuocationem infunditur. eadem distin. accepistis. vnde Vrbanus Papa inquit: Per manus episcopalis impositionem, spiritus sanctus datur, ex quo cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur: vt quis plenus sit Christianus. Bis † ergo vngitur chrismate baptizatus, scilicet in vertice & in fronte: nam & ipsis Apostolis bis fuit datus spiritus sanctus. Primò in terra, quando Christus exsufflauit in eos,

eos, dicens: Accipite spiritum sanctum. Secundò, à cœlo in die pentecostes: sed & ipsi Apostoli receperunt spiritum sanctum in baptismo. Non enim credendum est ipsos nõ fuisse baptizatos, qui alios baptizabant: vt præmissum est. Hæc ergo duplex baptizatorum vnctio, significat quod spiritus sanctus datus est Apostolis semel in terra ad dilectionem proximi: & semel de cœlo, ad dilectionem Dei. Vnde ad notandum pulchritudinem donorum spiritus sancti, quæ in confirmatione conferuntur dicitur: Emitte in eum spiritum sapientiæ & intellectus, &c. Hæ sunt vestes, quibus induuntur filij regis: de quibus dictũ est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. & de quibus dicit
Galath. 3 Apostolus: Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Non enim habet Christũ pro indumento, qui donis spiritus sancti, quibus Christus ab ipsa conceptione ornatus fuit, 4
non est ornatus. ¶ Differt autẽ hæc † vnctio quæ fit in fronte per Episcopum, ab illa quæ fit in cerebro, siue in vertice, per sacerdotem. Primò, quia secundum Rabanum. de consecratione. distinctio. v. nouissimè. in illa signatur super baptizatum spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam: in hac verò signatur vt eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum plenitudine sanctitatis scientiæ & virtutis venire in homine declaretur. Secundò, differunt: quia per illam, quæ fit in vertice, anima Christo desponsatur: per istam verò, ditatur & dotatur. ¶ Item per illam ostenduntur vulnera esse sanata: per hanc plenitudo gratiarum cõfertur. quod ex verbis vtriusque vnctionis potest perpendi. In collatione enim illius vnctionis, dicit sacerdos: Deus omnipotens pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, quique tibi dedit remissionem omnium peccatorũ: ipse te liniat chrismate salutis in vitam æternam. His verbis, quæ est salutatio, in vitam æternam, per hanc vnctionem obtineri ostenditur: sed hæc verba transcendit Episcopus in vnctione confirmationis, dicens: Emitte in eum septiformem spiritum sanctum, tuum paracletum, de cœlis: spiritum sapientiæ & intellectus: spiritum consilij & fortitudinis: spiritum scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris Domini: & consigna eum signo sanctæ crucis: propitiatus in vitam æternam: consigna inquam, 5
vt spiritum sanctum non amittat. In † concilio Thole. de consecratione, distinctione. v. dictum. & cap. sequeti dicitur, quòd nullus debet bis confirmari, sicut nec rebaptizari. Post orationem, quam cõmuniter dicit Episcopus super omnes confirmandos, si plures sint, singulariter cuilibet frontem linit in modum crucis, chrismate, cum pollice, dicens cuilibet: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: Pax tecum. Quæ salutatio fit ad nouum hominem, qui dignus est salutari propter vitæ nouitatem: & qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate, & veritate. interim enim, cùm erat vetus, non erat salutandus: sed tantùm erat pro eo orandum. Ideò autem fit in modum crucis, & cum chrismate, sicut & omnia chrismata cum crucis figura perficiuntur: de consecra. distin. v. nunquid. vt appareat, quòd est illius, per cuius crucem redemptus est, sine quo signaculo non oportet nos ante Deum repræsentari. Quod fit cum pollice: quia ille in consecratione pontificis est ad hoc specialiter consecratus. Vel quia omne datum optimum, descendit à patre luminum: ideò in fronte: quia ibi melius & citius videtur: vt sic exterminator angelus videns eum hoc signo munitum, ad se non pertinere, pertranseat: sicut pertransiuit domos Hebræorũ in Aegypto, vbi vidit vtrunq; postem linitum sanguine agni, & percussit Exod. 12
primogenita Aegyptiorum, in domibus vbi hoc signum non erat. Quid enim est sanguis agni, nisi fides passionis Christi: vterque postis hoc sanguine linitur, cùm fidem passionis Christi in corpore & mente gestamus: in corpore per mysterium: in mente per efficaciam. Ideóque fit in fronte, quia perfectorũ est, non in occulto, sed in manifesto Christi nomen semper habere. Hinc est, quod Ioannes Apostolus ait: Vidi supra montem Syon Apoc. 14
agnum stantem, & cum eo cẽtum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptũ in frontibus suis. Stare enim & in monte, & cum agno, perfectorum est: & perfectio in cõfirmatione datur, vt præmissum est. Melius quoq; in fronte infigitur, in quo summus pontifex laminã aureã figebat, in qua scriptum erat ineffabile nomen Domini: & vt baptizatus liberè confiteatur: quod credit. extrà de sacra vnctio. quia corde Rom. 10
creditur ad iustitiam: ore autẽ cõfessio fit ad salutẽ: memor eius, quod Dominus ait: Qui

me

Universidad de Deusto
Biblioteca

me confessus fuerit coram hominibus, &c.

6 Subsequenter † episcopus confirmatum percutit in faciem. Primò, vt tenacius memoriæ teneat, se hoc sacramentum recepisse. Secundò, quia hoc sacramẽtum datur baptizato ad robur fidei: vt præmissum est: vt, videlicet sit ita fortis in fide in baptismo susceptа, quòd vlterius coram quocunq; confiteri nomen Christi non erubescat. Tertiò, hæc percussio repræsentat manuum impositionem: quoniam Apostoli per manus impositionem confirmabant. Quartò, ad terrendum malignum spiritum, vt fugiat: & ne redire audeat: sicut fecit beatus Benedictus, liberans per alapam monachum, qui à maligno spiritu vexabatur, vt legitur in dialog. Græco. lib. ij. cap. xxxij. † Duo
7 ergo facit Episcopus: primum quia eũ vngit in fronte: secundum quia ipsum percutit in facie. Vnctio significat vnguentũ gratiæ quantum ad actus audaces aggrediẽdi ea, quæ pertinent ad fidem: percussio verò fit, ne vlterius cõfundatur, aut timeat cõfiteri nomen Christi, quasi dicat Episcopus cõfirmato: ita sis fortis, vt quicunq; sic te percusserit, vel quocunque alio modo tibi confusionem fecerit: pro eo, quia Christi fidem cõfiteris: tu in his omnibus non erubescas: percussi enim in facie erubescere solent. Similiter etiam fit alicubi, propter eandem causam militibus nouis. Fieri potest cõfirmatio in campo: melius tamen fit in Ecclesia, aut in atrio Ecclesiæ. In bucardo lib. iiij. cap. episcopus. In concilio Aurelianen. de consecra. distinctio. v. vt iciunij. statutum est, vt sacramentum confirmationis à ieiunis & iunenibus perfectæ ætatis puta duodecim vel quindecim annorũ seu adultis monitis prius peccata cõfiteri conferatur: hodie tamen, quàm citius potest, hoc fiat, vt præmissum est. Chrismato autẽ †aliquo panno albo
8 frons sua circuncingitur: ne recens vnctio defluat aut deleatur: & septima die deponitur, sicut suprà, vbi agitur de baptismo dictum est. Et in concilio Beluacen. de consecra. distinct. iiij. si quis noluerit. dicitur: quòd pannus chrismalis, quo caput pueri in fronte per Episcopum, vel in vertice per presbyterum chrismati circuncingitur: potest iterum super
9 alium baptizatum imponi. Item non †confirmatus, non potest alium tenere in baptismo, vel in confirmatione, nec vir & vxor, vel consanguineus, vel etiam plures teneant confirmandum, prout in baptismo dictum est.

SVMMA.

1 Altaria cur cooperiantur sabbato sancto.
2 Sabbato sancto Missa aliter & præter morem celebratur. Et quorsum.
3 Campanæ cur pulsentur, dum cantatur Gloria in excelsis, sabbato sancto.
4 Sabbato sancto cur non dicatur graduale: sed allelu Ia, & tractus. Et cur eodemmet die lumen non portetur ad euangelium: sed incensum. nume. 5.
6 Sabbato Paschatis, cur obmittatur offertorium. Item postcommunio. nume. 7.
8 Sabbato Paschatis, cur breueis vesperæ: & vnà cum Missa terminentur.
9 Sabbati Paschatis priuilegium.

De Missa. CAP. LXXXV.

SEptimo loco de Missa huius diei dicendum est. In qua quidem plura sunt notabilia. † Primò, quòd ante missam altaria cooperiũtur: quod fit, quia iam Ecclesia incipit resurrectionis præludia celebrare. Magna enim pars huius officij ad illam pertinet: & in resurrectione Christus, qui per altare significatur, stola corporis indutus est. Item ministri altaris, pretiosis & splendidis sunt vestibus decorati ad significandum, quòd neophyti sunt indumentis virtutum ornati. † Item missa ideò non cantatur solito more: quia in ea non dicitur introitus, qui est caput missæ, eò quòd ille, qui est caput & principium nostrum, subtractus est, & in sepulchro situs: & nocte resurrectionis licet resurrexisset: tamen à suis nesciebatur: vnde cùm Maria Magdalenæ inuenit monumentum vacuum, credidit eum esse sublatum. Hac enim die, & in vigilia Pentecostes, seruamus antiquum Ecclesiæ morem: qui fuit ante Papam Cœlestinum: secundum quem introitus in missa non dicebatur: sed à κύριε ἐλέησον incipiebatur. Incipit ergo à κύριε ἐλέησον, officium, quod est quædam vox lætitiæ: de hoc quòd neophyti sunt renati, rogat Ecclesia, vt Dominus eos in nouitate conseruare dignetur. Omnia enim quæ dicuntur vsque ad Euangelium, ad eos referuntur. Sequitur, Gloria in excelsis: quòd ideò cantatur. Primò, quia pax data est renatis, quæ ab angelis nuntiata est in nocte natiuitatis: cùm ergo ipsi sint renouati gratia Dei, possunt cantare

cantare cum angelis. Secundò ideò, quoniam angeli, qui primò illud nato Domino cantauerunt: pro renatis in baptismo gloriantur. Tertiò, quia resurrectio Christi proxima est: ideò dicitur iste angelicus cantus: & cum ipsis angelis chorus exultat perso-
3 nanti melodia, & campanæ siue † signa etiã concrepant, quæ hactenus fuere muta. Collecta etiam de renatis manifesta est, quæ est: Deus, qui hanc sacratissimam noctem gloria dominicæ resurrectionis illustras: confer in nouã familiæ tuæ progeniẽ spiritum adoptionis, quem dedisti &c. Cui præmittitur Dominus vobiscum: & non Pax. vt iam dicetur. Similiter epistola refertur ad eos, videlicet: Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in dextra Dei sedens. ad Colos. iij. cap. quasi dicat, resurrexistis in baptismo à peccatis: sicut Christus resurrexit ab omnibus infirmitatibus suis. Sed ad quid debent laborare resurgentes, nisi quæ sursum sunt obtineant. Ideò dicitur: Quæ sursum sunt, sapite: non quæ super terram, id est, cælestia, non terrena vobis sapiant. & additur,
Gal. 2 mortui enim estis: & vita vestra absconditа est, cum Christo in gloria. Mortui enim estis peccato: & mortui estis vobis: vt iam non vobis, sed Domino viuatis: sicut dicit Apostolus: viuo ego, iam non ego, sed viuit in me Christus. Vita autem vestra absconditа est in Deo: ideò quia nondum apparet, quid futuri estis: sed cùm apparuerit Christus vita vestra, apparebitis cum ipso in gloria. Ecce ad quid debeant tendere neophyti, scilicet vt sint & appareant cum Christo in gloria: ad quam repræsentandam ministri altaris solennes vestes induunt, vt renatorum stolam innocentiæ demonstrent: in epistola verò baptizati instruuntur. post epistolam verò sequitur allelu Ia. quod est vox angelica, siue canticum angelorum: sicut ostenApoc. 19 dit Ioan. in Apocal. dicens: Audiui quasi vocem tubarum multarum in cœlo dicentium allelu Ia: quia angeli gloriantur propter baptizatos à diaboli seruitute ereptos, &
4 ad fidem conuersos. ¶ Et † dicitur allelu Ia fine graduali, ad significandum, quòd caput nostrum quieuit: vbi enim est quies, ibi non est motus: vbi autem non est motus, ibi non est ascensus de gradu in gradum: quod significat graduale. ideò autem graduale nõ dicitur: quia baptizati nondum per opera in virtutibus gradum fecerunt. Dicitur autem tractus, qui significat patientiam, per quam expectare debent gloriam sempiternam: quam sequens sabbatum in albis repræsentat. in quo sabbato non cantatur graduale: quia ibi non est necessarium bonum opus, vel tractus: quia nec patientia: sed duplex allelu Ia pro duplici gloria, scilicet animæ & corporis. de hoc sub tit. de septem diebus post pascha dicetur. & præter morem ante tractum ponitur allelu Ia, quod est quædam vox lætitiæ: ad notandum lætitiam neophytorum, quã habent de spirituali nouitate. Sed quia graues sunt labores viæ, sequitur tractus, qui dicitur à trahendo. Ad idem tamen inuitantur neophyti in versu allelu Ia: & in tractu: videlicet ad Dei laudem. Nam allelu Ia, sonat: Laudate Dominum. & in versu allelu Ia dicitur: Confitemini do. id est, laudate do. & additur causa: quoniam bonus est in se, & nobis: cum quibus misericorditer & benignè egit dimittendo peccata in baptismo: & cantatur in tono resurrectionis, scilicet octauo. Sed quia effectus benignitatis posset esse ad tempus: ideò subditur: quoniam in seculum misericordia eius. Ad idem etiam inuitantur in tractu, scilicet Laudate Dominum omnes gentes, &c. quoniam confirmata est &c. reuera firmatur misericordia, quæ in æternum durat, sicut in versu allelu Ia dictum est. Hæc autem duo, scilicet misericordia & veritas in psalmis iungũtur: vt nec misericordia iniusta, nec veritas nimis austera credatur. xl. dist. disciplina. xxiiij. q. iiij. non est iniusta. Quare duplices laudes dicuntur, & quare tractus, & quare sub humiliori lingua, dicitur, sub tit. de vij. diebus post pascha dicetur. Secundò, & allelu Ia, ideò prius, quàm tractus dicitur: quia hebræa lingua, mater est nobilissima omnium linguarum propter authoritatẽ diuinæ scripturæ: latina verò inferior, quasi filia. præterea allelu Ia significat Iudæos prius conuersos: tractus gentiles postea credẽtes. Tertiò dicitur primo allelu Ia, in memoriã prioris status Adæ. Sequitur tractus in memoriam sequentis. Præcedit etiam allelu Ia propter gaudium reuertentium de captiuitate Babylonica. In alijs verò diebus graduale præcedit allelu Ia, propter profectum proficientiõ. Deinde sequitur euangelium: Vespere autem sabbati, quæ lucescit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima sabbati:Mat. xxviij.c.in quo de solicitudine mulierũ,circa Domini sepulchrum:& de mysterio angelorum:& de resurrectione saluatoris agitur.vsq; nunc enim fuit sacrificiũ neophytorum:sed deinc resurrectio ad memoriã reuocatur.¶ Et nota, quòd vespere sabbati hic accipitur pro nocte:& est sensus: vespere sabbati, id est, in nocte sabbati. Sed quia credi posset,quòd venissent mulieres,in principio noctis,vel in medio, idcirco adiunctum est,quæ lucescit in prima sabbati.i.quæ pertinet ad lucem primi sabbati. Lucescerat enim iam,quãdo venerat Maria Magdalena: & altera Maria videre sepulchrum &c.¶ Ante † euangelium autem non portatur lumẽ: nec etiam in quibusdam Ecclesijs cãdelabra cum luminarijs stant,ad missam super altare. ¶Primò, quia ille qui est lumẽ nondum nobis redditus est: quoniam eius resurrectio nondũ erat manifestanimò credebatur adhuc in sepulchro latere.¶Secundò,quia mulieres Christum non Deum, sed solummodo esse mortalẽ credentes:occultè sine lumine ibãt ad sepulchrũ,vt vngerent corpus Iesu.¶ Tertiò,ad notandũ cæcitatem cordis ignorantiũ ipsum resurgere posse. Incensum tamen fertur in signum, quòd mulieres tulerunt aromata, vt vngerent Iesum.¶ Rursus accensa luminaria non feruntur, sed incensum sic.Ad notandum,quòd tunc orationis affectio,quæ per incẽsum exprimitur,animis infirmorũ nõ deerat:sed veritatis lux, quæ per accensa luminaria designatur: eis certitudinaliter non clarebat propter Domini sepulturam. Post euangelium,non dicitur: Credo: vt per hoc infirmorum animorum dubitatio denotetur. Quædam tamen Ecclesiæ dicunt hac die: Credo: & per totam sequentem hebdomadam: quo renati assueuerant se in Deum tendere:& ea quæ de Christo dicta sunt in euangelio,firmissimè credere.† Offertoriũ quoq; non dicitur, in quo significatur.¶ Primò, silentium mulierum, quæ territæ quasi cum silentio recesserunt à monumento, ad quod iuerant vt Christo vnguentum offerrent.¶ Secundò,quòd ipsæ venientes iuxta legis mandatũ vngere corpus Iesu latenter venerunt ad sepulchrũ, & cõtra illud in silentio steterũt,timentes respondere angelo, vel custodibus sepulchri: ergo earum more cantores silent.¶ Tertiò, quia nondũ surrexit, qui det nobis quod offerre possimus. Cantatur antẽ Sanctus, sanctus, sanctus.quod est angelorũ canticũ:quia angeli tanquam nihil timentes in sepultura Domini, & eius resurrectione, quã non tacuerunt, suum habuerunt mysteriũ.In canone etiã, scilicet infra actione, fit mentio de renatis. Agnus Dei non cantatur, tum quia nondum surrexit, quòd ipsi scirent, qui in die resurrectionis dixit discipulis. Pax vobis.Tum quia discipuli tunc desperauerãt: neq; credebant eũ esse Deum, qui redimeret Israël: Vnde Cleophas dixit. Nos sperabamus, q; ipse esset redempturus Israël.q.d. iã non speramus:imò desperamus.Sed & mulieres,quæ venerunt ad monumentũ, credentes corpus sublatũ esse,non credebant,quòd ipse peccata mundi tollere posset.Vnde & Maria Magdalena,quæ fuit magis solicita, audiuit à Domino:Noli me tangere: nondum enim ascendi ad patrẽ meũ: subaudi in corde tuo, id est, nondũ credis me esse æqualem patri: ergo non credis me tollere posse peccata mundi. In quibusdam tamen Ecclesijs dicitur ter:Agnus Dei sine, Dona nobis pa. non datur etiã pax in detestationem osculi proditoris: & quia Christus qui est vera pax nostra,nondũ pacẽ nuntiauit: quia nondum surrexit qui in die resurrectionis Apostolis ait:Pax vobis. Vnde forte hic modus salutationis:scilicet,Pax vobis ab episcopo in principio huius missæ non dicitur, licet differtur: vt nouã salutationẽ in die resurrectionis suæ populus affectuosius amplectatur. In aliquibus tamẽ Ecclesijs pax datur, eò quòd gloria in excelsis cantatur. Postcommunio etiam non cantatur.¶†Primò,ad notandum, quòd non erant tunc qui in fide Christi cõmunicarent.¶ Secundò quia baptizati nondum cõmunicauerunt: sed in die paschæ communicare debent.¶ Tertiò, quia nondum surrexit qui nobis dat,quòd cõmunicemus.¶ Quartò, quia vesperę quæ sequuntur, vicem obtinent postcommunionis.¶ Quintò,quia omnes tacuerunt in Christi cõprehensione, & crucifixione,ideò cãtores tacẽt. Cãtoribus igitur tacẽtibus sacerdos suũ implet officiũ:quia Apostolis de resurrectione dubitãtibus,& mulieribustimẽtibus,& nil dicẽtibus Christus ipse per suã glotiosam apparitionẽ, quibus voluit fecit ſ: manifestũ.† Cõsequẽter inter cœnandũ,idest,dũ sacerdos cõmunicat, adijciuntur breuissimę vesperę scilicet:Laudate Dominũ omnes gẽtes:quæ quasi nõ sunt vesperę:quia sabbatum

Luc. 24

Ioan. 20

sabbatũ æternæ quietis:quod per hoc sabbatum figuratur,nulla habet vesperã:sit etiam officiũ breue propter ipsos neophytos quibus omnia debent breuiter cantari:maximè primo die, ne eis generetur fastidiũ ex prolixitate: vnde sub vna collecta missa, & vesperę clauduntur, ne fortè si finita missa dicerẽtur vesperę, neophyti non auditis vesperis recederet credẽtes habere licentiã abeũdi. Vnde ideò totũ officiũ sub vna oratione cõpletur,quoniã sacramẽtũ baptismi in Christi passione cõsummatur: Vel ideò dies hæc in missa,nõ in vespera terminatur,vt Christus qui nos morte redemit,sine fine laudetur:qui est in secula benedictus. In quibusdã autem Ecclesijs cãtatur psal. Laudate Dominũ,sine gloria:quia filius,qui est tertia persona in trinitate nondũ scitur esse nobis redditus. Rursus imitatur neophyti,ad laudẽ Domini per psalmũ illum:Laudate. & ipsi se laudare respondent dicentes:quasi vnus homo, per se vel per alios: Magnificat anima mea Dominum. Hoc † sabbatum priuilegiatũ est:quia in eo sunt ordines: catechumini post baptizantur:cereus benedicitur &: plures lectiones leguntur.

1
2
3
4
5
6
7
8
9

SVMMA.

1 Paschale tempus, quid significet.
2 Pascha,quid,& vnde dictum.
3 Pascha,cur potius à græca,quàm hebraica lingua nomen sortitũ. Aut potius latina.num.4.
4 Paschatis tempus, vnde incipit, & quò terminetur.
5 Paschatis solemnitas celeberrima omniũ. & variè pro varietate regionũ.num.9.
6 Paschatis die nihil comedendũ, quod nõ sit benedictum à sacerdote:ac signo crucis signatum.num.8.
7 Paschatis die nihil comedendũ, quod nõ sit benedictum à sacerdote:ac signo crucis signatum.num.8.
10 Paschales feriæ quot celebrandæ.
11 Pascha,semper celebrandum die Dominico. Et quorsum.ibi.& num. 12.13.14. & infrà.
15 Pascha tripler fecerunt Iudæi,quod erat figura nostri Paschatis.
16 Paschatis septem septimanæ.
17 Paschale tempus,dicitur quinquagesima.
18 Paschate nos debemus adinuicem salutare, & osculum præbere: idq; Romani pontificis exemplo.

De sancto die Paschæ. CAP. LXXXVI.

SEquitur videre de festo paschali,de quo primò aliqua generalia præmittemus:cõsequẽter verò de nocturno huius diei officio: postmodum de diurno aliqua supponemus. Siquidem †tempus paschale, significat tẽpus illud, quod erit post diem iudicij:quando videlicet ad patriam vitæ quã per Adam amisimus,Deo propitiante regrediemur:qua cõsideratione potest dici hoc tempus regressionis:quod tamen incipit in octaua:In hac autem die resurrexit Dominus,quę est mundi prima:& rediens ad caput, est octaua: vt dicetur in proœmio septimæ partis, de qua dicitur in Paralipomenõ,in tit. psalmorum.quam octauã,sicut septem mũdi ætates præcedunt,quarũ sex sunt viuentium, & septima dormientiũ:sic & septem dies nostræ reconciliationis hanc diẽ præcedũt: sic quoq; septem dominicæ à Circundederunt, vsq; ad Lætare Hierusalem, præcesserunt, quæ interposita dominicæ passionis memoria hæc dominica octauæ ætatis repræsentatiua sequitur:in qua etiam repræsentatur, q; sicut octaua est eadẽ cũ prima,sic restituetur homo in idipsum:& ad id quod fuerat cõditus.imò supra primæ originis reparabitur dignitatẽ,& cõsequetur corporis & animæ felicissimã immortalitatẽ. Qualiter Dominus tribus diebus,& tribus noctibus fuit in sepulchro,& qua hora resurrexit:& qua hora hoc tẽpore,debet dici officiũ matutinũ: & quare hac die pascha celebratur:dictũ est sub iij.feria cœnæ Dñi & sub sabbato.¶ Sanè † πάσχα græcũ nomẽ est,qđ hebraicè dicitur Phase: quod latinè trãsitus interpretatur, secundum Bedã.Nõ ergo dicitur Pascha, à passione ex eo,qa πάσχω græce dicitur pati latinè:sed dicitur à trãsitu:& hoc primò secundũ historiã ex eo,q; exterminator angelus videns sanguinem in foribus Israëlitarum pertransijt, nec eos percussit: tunc etiam populus ex Aegypto transiuit, id est, exiuit:tertiáq; die mare rubrũ pertransiuit. ¶ Secundò, secundũ allegoriã,quia Ecclesia in hoc tẽpore trãsiuit per baptismũ ab infidelitate ad fidẽ.¶ Tertiò,secũdũ tropologiã, quoniã hoc tempore trãsimus per cõtritionẽ,& cõfessionẽ de vitijs ad virtutes,vt infrà dicetur.¶ Quartò, secũdum anagogẽ,quia tũc Christus trãsijt à mortalitate ad immortalitatem, & faciet nos etiam transire: vnde in euangelio: Cùm vidisset Iesus, Ioan. 13

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus, inquit: quia venit hora, vt transiret de hoc mundo ad patrem &c. ¶ Nominamus
3 † autem hanc diem græco & non hebraico vocabulo: licet lingua hebraica dignior sit tanquàm mater. ¶ Primò, ne in hoc videamur iudaizare. ¶ Secundò, ne in hoc imitemur quosdam hæreticos, dicentes euangelium sine cæremonialibus non sufficere ad salutem. ¶ Item vtimur græco, & non latino
4 † vocabulo propter authoritatem: quoniam græca lingua antiquitus Romæ & in Italia tantæ fuit authoritatis: vt non solùm dies solennes græcis nominibus nuncuparentur, vt pasca: pente. ὑπαντή, & epiphania: verum etiam dignitates: vt apostolicus, patriarcha, archiepiscopus, episcopus, & huiusmodi. Isidorus tamen dicit, quòd paschæ vocabulum, non græcum: sed hebraicum est: & Innocen. tertius dicit in quodã sermone, quòd pascha hebraicè dicitur à Phase, quod est transitus: græcè verò à * πάσχω, quod est pati. Augu. dicit quòd hoc nomen, Pascha per diuinam dispositionem compactum est, ex hoc nomine græco πάσχω, quod pati interpretatur: & ex hoc nomine hebræo Phase, quod transitus interpretatur: nam hæc duo conueniunt in hoc nomine paschatam secundum significationem, quàm secundum vocem: secundũ significationem, quoniam in passione Christi fuit eius transitus: vnde meritò hoc nomen habet intellectum vtriusq; nominis: & est latinum: vt sic ex duabus linguis fiat tertia, scilicet latina: & est hoc nomen pascha primæ declinationis, & neu. ge. quod solùm in tribus græcis nominibus inuenitur, scilicet pascha, manna, & mammona. Vel est tertiæ declinationis, vt dicatur pascha paschatis: sicut dicitur fantasma, tis. ¶ Vocatur † autem pascha
5 ipsa dies resurrectionis & etiam tempus à dominica in ramis palmarum, vsq; ad octa. Paschæ: & in dominica ipsa inducebatur agnus. qui in. v. feria immolari debebat. Verumtamẽ secundum vulgi consuetudinem, dominica in ramis pal. dicitur pascha floridum feria vj. pascha, hodierna verò dies Pascha: olim tamen propriè dicebatur, Pascha, dies illa in qua agnus immolabatur. Solennitas paschæ autẽ antonomaticè, dicitur solennitas solennitatũ, eò, quòd cæteras solennitates huius solennitatis nobilitas + antecedit, & omnes dies do-
6 minici sunt octauæ huius festi, vt dicetur in proœmio septimæ partis: & in ea omnia lætitiæ insignia proponuntur, templum quoq; mundatur, & ornatur in parietibus: quia in eis cortinæ & pallia extenduntur: & in choro dorsalia, & tapeta extenduntur, & banchalia disponuntur. Velamen etiam quod erat ante crucem vel in altum dirigitur, vel remouetur, vel retro altare ponitur, ad notandum quòd prius occulta modò sunt manifesta: altare quoq; suis ornamentis decoratur: vt in quibusdam ecclesijs vexillis, quæ significant victoriam Iesu Christi crucibus, & alijs. De quo & de velaminibus trium colorum quæ hac die in tribus lectionibus de altari remouentur, & de triplici ornatu materialis templi dictum est in prima parte, sub titu. de picturis. Ministri quoq; ad decorem huius solennitatis, se balneis prælauant: barbas & coronas tondunt, capillos deponunt, vestes siue cappas nigras deponunt, & albas induunt, quæ licet ad decorem fiant: ad spiritualem quoq; hominem referuntur. Non enim lauamur ad voluptatem: sed ad significationem, vt, scilicet per exteriorem lotionem corporis, interiorem animæ debere fieri ostendamus: barbas & coronas tõdere est superfluitates, & vitia deponere: capillos super aures tondere, est quinq; sensus corporis, ad seruiendum Deo expeditos habere: nigras vestes siue cappas exuere, est asperitatem pœnitentiæ deponere: albas siue superpelicia induere: est stolam immortalitatis firmiter expectare, vel per vestem albam significamus innocentiæ stolam renatorum: vel per hoc repræsentamus hodiernam apparitionem angelorum, qui in vestibus albis apparuerunt. ¶ In hac † sancta die nil, quod à sa-
7 cerdote non sit benedictum comedere debemus: quia inimicus noster nunc nos magis satagit supplantare. Vnde in quibusdam locis quęcunq; comedi debent ad Ecclesiam portantur: & in atrio vel vestibulo Ecclesiæ cum cruce, & aqua benedicta: & in vestibus sacris à sacerdote benedicuntur. Hinc est, quòd hodie agnus à sacerdote benedicitur, ad repræsentandum, quòd Deus per Mosen & populum agnum comedi iussit in figuram Iesu Christi, cuius sanguine omnia primogenita sibi de mundo redemit, & angelo in nocte illa omnia primogenita in Aegypto percutiente populum suum seruauit agni sanguine prænotatum. Agnus autem secundum Rom. ordinẽ non ad altare: sed ad mensam benedicitur.

dicitur. In quibusdam etiã locis benedicitur lac & mel in memoriam eius, quod Dominus inquit patribus nostris Abraham, Isaac, & Iacob. Introducam vos in terram fluentem
8 lac & mel. Nullus † debet etiam vnquàm aliquid comedere, nisi prius saltem signo crucis facto. Vnde legitur in dialogo Grego. Papæ. li. j. c. iiij. quòd cùm quædam monialis iret per hortum lactucã, sine benedictione, comedit: & simul dæmonem, qui super eam erat, suscepit, qui eam multum vexauit. Nos quoq; vidimus in ciuitate Bonon. puellam à duobus spiritibus immundis, & malignis triennio vexatam. Cúmq; à quodam perito volente illos cum exorcismis & abiurationibus ab humano corpore pellere interrogarentur, qualiter corpus mulieris intrassent: responderunt, sedebant in quodam malogranato, quod ipsam puella comederat: qui tandem virtute adiurationũ nobis præsentibus
9 ab humano corpore recesserunt. † In quibusdam quoq; locis hac die in aleis, in natali prælati, cum suis clericis ludunt: vel in claustris: vel in domibus episcopalibus: ita vt etiã descendant ad ludum pilæ: vel etiam ad coreas, & cantus quod vocatur libertas decembrica: quia antiquitus consuetudo fuit apud gentiles, quòd hoc mense serui, pastores, & ancillæ quadam libertate fruerentur: & cum dominis suis dominarentur: & cum eis facerent festa, & conuiuia. post collectas messes: laudabilius tamen est à talibus abstinere. In plerisq; etiam regionibus mulieres secunda die post pascha verberant maritos suos, die verò tertia mariti vxores suas. Sicut & antiquitus licebat seruis dominos saltem in crimine adulterij accusare impunè. xij q. ij. quęstionem. Hoc autem fit, ad notandum quòd debent se inuicem corrigere, ne alter ab altero hoc tempore exigat debitum tori: Statutum est enim de consec. dist. ij. omnis homo. xxiiij. q. iiij. cap. j. quòd cùm hac die communicare debeant, tribus præcedentibus & tribus vel quinq;, vel septem sequentibus diebus, ab amplexibus vacent: quod sumptum
1. reg. 12 est à Dauid, qui cum pueris suis accepturus panes propositionis, ait ad Abimelech sacerdotem: Continuimus ab heri, & nudiustertius. de consec. distin. ij. tribus. x. q. j. hanc consuetudinem. ¶ His † tribus diebus primis so-
10 lenniter est feriandum: in sequentibus verò, licet viris ruralia opera, quæ magis necessaria sunt exercere: sed fœminis non licet nere: nunquàm autem choreas ducere: quia secundum Grego. melius est fodere, & arare, quàm choreas ducere. Inde est, quòd hi singuli dies propria habent responsoria: cæteri verò in quibusdam Ecclesijs mutuata. in alijs tamen habent etiam vsq; in quintam feriam propria. Fiunt quoq; apud quosdam hoc tempore aquarũ dimersiones, ne quia homines vigilauerunt in quadragesima, in his sanctis
11 diebus dormire velint. ¶ † Hoc quoq; notandum est, quòd Pascha nostrum semper debet fieri in die dominico, sicut statuit Pius Papa, de conse. dist. iij. nosce. & c. seq. & etiam Victor Papa, qui propter hoc concilium Palæstinum conuocauit. licet enim prius eodẽ die celebraretur: quia tamen quidam inde dubitabant, angelus Domini ad corroborandos eorum animos apparuit in habitu pastorali, Hermæ doctori præcipiens, vt Pascha semper die dominico ab omnibus celebraretur: Dominus tamen vere surrexit in die vj. Calẽ. Aprilis: nam passus est viij. calend. Aprilis, videlicet in die tali, in quali conceptus est, siue in quali annuntiatio virgini facta est: prout dictum est sub tit. de parasceue. Celebrari etiam debet Pascha in lunatione Aprilis: quoniam in Exod. præcepit Dominus, quòd mensis ille primus haberetur & agnus die xiiij. immolaretur. vnde Victor Papa de consec. dist. iij. celebritatem. dicit, quòd Pascha debet celebrari post xiiij. diem lunationis April. qui est primus mensis secundum hebræos vsq; in xxj. diem eiusdem mensis, id est, lunationis. Loquitur enim ibi de mense lunari, nõ de solari, quoniam in illa lunatione est semper pascha vsq; in xxj. diem: & vsq; ponitur ibi inclusiuè: quoniam includitur ipsa xxj. dies, vult ergo dicere Victor Papa, quòd Pascha non debet esse intra xiiij. diem lunationis Aprilis nec post xxj. diem illius. Si enim xiiij. dies lunationis est in die dominica, vbi est Pascha Iudæorum: & dominica sequenti est Pascha nostrum: scilicet in xxj. die: & hæc lunatio quandoq; incipit à Martio: de quo plenè in fine vij. partis dicetur. Ecclesia tamen antiquitus celebrabat Pascha cum Iudæis xiiij. luna primi mensis, quocunque die occurreret: quem ritum sancti patres in Nicęna synodo prohibuerunt, constituentes non solum lunam paschalem, & mensem inquirere: sed etiam diem dominicæ resurre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctionis obseruare: & ideò extenderunt Pascha à xiiij.luna vsq; ad xxj. vt dictum est:vt sic & dies dominicus non obmitteretur,& in die resurrectionis Domini Pascha celebra-
12 retur:& hoc pluribus de causis.¶† Primò, ne Ecclesia videatur iudaizare & figuris iudaicis adhærere, & in temporibus & annis confidere.¶ Secundò, quia die dominica datum fuit manna à Domino:per quod significatur eucharistia, id est, panis angelorum habens in se omne delectamentum & suauitatem omnis saporis:vnde Exod.xvij.die vj.Parent, quod inferant, vt sit duplum quàm inferre solebant per singulos dies:& hæc est dies veneris: & ita die dominica datum est manna.
13 ¶† Tertiò,quia præceptū est comedere agnū cū lactucis aggrestibus:& in azymis synceritatis,& veritatis, id est,cū puro affectu,& puro intellectu:hoc est in veritate. Christus verò mortem destruxit,mortiēdo,& vitā nostrā resurgendo reparauit:& ita patet,quòd in die resurrectionis debemus comedere agnum:
14 quia tūc incipit veritas vitæ nostræ.¶† Quarto,non celebramus Pascha nostrum cum Iudæis,qui illud celebrant xiiij.luna: quia quā-
15 uis tunc immolatus fuerit agnus:tamen incipit eius immolatio in sequenti die:quia tunc est tempus luctus: nec est tempus solennizandi: & ideò Ecclesia dimittit hoc, vsq; ad tempus solennitatis:quia debet fieri cum solennitate:sicut dictum est.Quintò, quia cum Christo vult Ecclesia celebrare Pascha suū.
15 Triplex † enim Pascha fecerunt Iudæi. Primum in Ramatha,quod interpretatur commotio tineæ. Per hoc significatur primum Pascha,id est,spiritualis transitus, de vitijs ad virtutes. Per tineam,enim peccatum intelligitur:quia sicut tinea consumit pannum imperseptibiliter:sic peccatum animam: quando autem peccatum commouetur in nobis, siue amouetur, per pœnitentiam fit iste transitus. Secundùm pascha factum fuit in Syna, quod interpretatur mensa: per quod significatur secundum Pascha spirituale, id est,transitus de virtute ad virtutem:per quod restituitur homini sua mensura attingendi cœlestia.Iste transitus fit, quando transimus de virtute ad virtutem. Tunc enim accedit ad mensuram suam homo: quoniam factus
1. Pet. 2 est:vt sit socius angelorum. Primum pascha Christus non potuit celebrare: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. neq; secundum: quia datus fuit ei spiritussanctus: non ad mensuram à tempore sue natiuitatis. Tertium pascha factum fuit in Galgale: quod interpretatur reuelatio. Istud Pascha fit à nobis, quando transimus de mundo ad partem, siue de mundo ad cœlum: & reuelabuntur nobis omnia, quæ modo credimus.Hoc Pascha celebrauit Christus per resurrectionem suam: quod nos celebramus, semper post xiiij. lunam primi mensis:post æquinoctium vernale, quando dies incipiunt maiores esse noctibus, prout dictum est sub sabbato sancto.¶ Sexta, causa est,quia de primo Pascha, vel secundo non est gaudium multum, sed de tertio.vnde ij. Reg. xvij. Non glorietur accinctus æquę, sicut discinctus. Septima, quia ex iussione angeli monemur Pascha in dominica celebrare:vt præmissum est.Quare hæc & cætera festa saluatoris præter naturale mutabilia sunt:dictum est sub natali,quando debeat pascha annuntiari:dictum est sub epiphania.
Porrò considerandę sunt quædam huius pa-
16 schalis† temporis varietates.Sunt enim in eo tres septimanæ quasi proprijs vocabulis nūcupatæ. Prima, est paschalis. Secunda, in albis. Tertia, expectationis. Prima, dicitur sanctificata, propter iustificationem animæ: inde est, quòd homines per baptismum sanctificati per totam septimanam illam vestem,quam in baptismo susceperunt deportant, quæ significat primam innocentiæ stolam: Secunda dicitur, in albis. Primò, quia baptizati in sabbato sancto, deponunt in sabbato in albis albas stolas,seu vestes, quas in baptismo susceperunt. Per albas quidem innuitur quales in præsenti vita esse debeant, scilicet mundi, & qualia denique sint corpora recepturi:quia sancti beatitudinem, & gloriam possidebunt: prout dictum est sub sabbato sancto.Secundò, quia hoc tempore illi,qui baptizati sunt in sabbato sancto, ab episcopis confirmati alias albas stolas portare, vsque ad alium sabbatum solent.communiter tamen prior septimana vocatur in albis: propter angelos, qui in resurrectione Domini in albis apparuerunt:vt præmissum est: & quia olim baptizati, illis diebus candidis vestibus vtebantur, vsque ad sabbatum in albis. Et propter præmissas etiam causas

causas dicitur sabbatum in albis:vel quia mos fuit antiquitus, vt in ipso sabbato vestes ex toto deponerent: & albas induerent, quod non fit in sabbato Sancto. Tertia septimana, scilicet,quæ est post Ascensionem,dicitur expectationis: quoniam repræsentat illud tempus, quo Apostoli expectauerunt aduentum
Luc.24 Spiritussancti,quibus Dominus dixit: Manete in hac ciuitate,& expectate vsque dum induamini virtute ex alto. Prima autem septimana non protenditur, nisi vsque ad sabbatum in albis,exclusiuè: & sic Pascha sex dies solum habet pro octauis: septimana verò in albis incipit sabbato in albis,& terminatur in alio sabbato:& sic durat per octo dies. Octaua verò, Ascensionis,cùm deberet terminari in quinta feria ante Pentecosten, protenditur vsque ad Pentecosten: quia licet duo dies, qui supersunt octauæ Ascensionis possint officiari ad missam à dominica antecedenti: tamen ad nocturnos non haberent inuitatorium vel lectiones vel responsoria,nisi ab ascensione Domini acciperent.Vnde illi decem dies pro vno reputantur:nec mirum cùm & totum tempus paschale pro vna reputetur octaua: & similiter à natiuitate vsque ad octauam Epiphanię. de hoc dicetur sub dominica post ascensionē.
17 Tempus† autem paschale vsque ad Pentecosten vocatur quinquagesima: quia continet quinquaginta dies: per quod tempus iubilei significatur: vt dicetur sub Pentecoste. Duas enim quadragesimas celebramus, cui numero additur decimus numerus: & fit quinquagenarius:primam ante Paschatin qua labores & miseriæ huius temporis significantur: vnde tunc ieiunamus & cātica lætitiæ subticemus. secundam post Pascha, quæ significat statum æternæ fœlicitatis:& in ea tempus gloriæ nostrę post hanc vitā repræsentamus:tunc enim ab omni labore quiescemus: & in Dei laude erimus.quare tunc cantica lætitiæ multiplicamus:& ianua pœnitentibus aperitur: quia nullius peccati improperium erit: totū enim erit absorptum à gloria: prout in collecta huius diei habetur,vt dictum est in procemio huius partis. Nec ieiunamus, nec genua flectimus: imò stantes oramus:tū quia non erit pro quo flectantur: sed domus Dei gloria replebitur: tum etiam vt libertatem quam nobis Dominus resurgendo acquisiuit,profiteamur: tum quia mulieres ad monumentum venientes, 1
non flexerunt genua: sed erectæ inspexerunt 2
in sepulchro: sicut dicit Ambro.in fine Lucæ: tum quia secundum eum in his quinquaginta diebus,quibus Dominus nobiscum fuit, gaudendum est, & iugis festiuitas est in eis, tanquam sit dies dominica.lxxv.distin.scire. tum etiam quia hoc tempus paschale significat octauam resurrectionis,in qua nec ieiunabitur, nec genua flectetur: sed perfectum gaudium omnibus erit. In festiuitatibus etiā beatæ Mariæ,& diebus dominicis, & festiuis, & in diebus Pentecostes, nisi in præsentia corporis & sanguinis Christi genua flectenda non sunt: de hoc in quinta parte sub titulo de prima dictum est:& sub sabbato Pentecostes dicetur. Genua enim in Ecclesia flectere cordis contritionem significat. Et est notandum, quòd in genuflectionibus, vrendum est oratione dominica,vel oratione, quam scripsit Augustus. seu approbauit, scilicet Deus propitius esto mihi peccatori, vel peccatrici: vel illa,quam quidam sanctus Eremita composuit,& docuit Thaydem meretricem,docens illam quotidie genu flectere,& in terram discumbere: oculos sursum non attollere, & dicere: Qui me plasmasti,miserere mei Deus. Cæterùm,festiuitas Paschalis hebdomadaria est, prout in ti
18 tu.sequen.dicetur. In Paschali† septimana salutare nos adinuicem hoc modo debemus,scilicet, resurrexit Dominus. & salutatus debet respondere. Deo gratias. vel &, apparuit Simoni: & posteà debemus dare osculum adinuicem, in signum pacis & charitatis: vsus tamen hoc non habet. Romanus tamen Pontifex hac die missam celebraturus Cardinales, Prælatos:notarios & familiares suos hoc modo salutat,& osculatur: & etiam omnes præmissi se inuicem hoc modo salutant & osculantur.Salutans enim dicit:Surrexit Dominus verè.Salutatus & osculatus respondet: Et apparuit Simoni.

ADNOTATIO.

* *πάσχειν, etiam, vt refert Budæus, est quid facere, quid admittere, quid accidere. Cuius usus in compositione uarius: ἀγαθὸν πάσχειν, beneficium accipere. ἀνταπάσχειν, beneficium reponere.*

SVMMA.

Paschatis diuinum officium vnde ordiatur. 1
Pascha,cur non admittat hymnos. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 Paschatis septumana treis tantùm psalmos, & treis antiphonas habet. & amplius.num.4.Limita tamen.num.5.

De die sancto Paschæ.

CAP. LXXXVII.

1 SEquitur videre de † diurno officio huius diei. incipit autem Ecclesia inuitatoriũ allelu Ia: Surrexit Dominus verè. & est quinti toni, ꝓpter quinq; apparitiones Domini in illa die, quę dictæ sunt in iiij.parte sub tit.de salutatione ad populum: vel propter quinq; sensuũ reparationẽ, quæ fit per resurrectionẽ.in quibusdã tamen Ecclesijs dicitur inuitatoriũ,cum triplici allelu Ia,& septimi toni:propter quietẽ quæ datur in resurrectione. Apo.xiiij.Amodo ia dicit spiritus,vt requiescant à laboribus suis: & indigemus inuitatorio:quia viæ Syon lugent: eò
2 quòd † nõ sunt,qui veniãt ad solẽnitatẽ.Hymnus autẽ non dicitur in quibusdam Ecclesijs, quia in resurrectione non cantabimus hymnos huiusmodi,sed in plateis Hierusalẽ cantabimus allelu Ia,vt habetur.c. pe. Thobiæ. sed loco hymni cantatur allelu Ia, propter spẽ,quã habemus de glorioſa resurrectione. Aliæ verò Ecclesiæ cantãt hymnũ:quia semper laudãdus est Deus.& cantant illũ ad tertiã sub duplici cantu, videlicet vnũ versum sub vno cantu, & aliũ versum eiusdẽ hymni sub alio,& vnũ altiori voce, quàm alium ad significandũ duplicẽ stolã gloriæ quã Christus assumpsit, scilicet corporis & animæ. Quia verò virtute trinitatis, in qua est perfectio, facta est resurrectio, ideò dicũtur,tres lectiones,tum quia soror nostra paruula est, & vbera non habet,tum quia baptizati, non
Cant.8 indigẽt labore, quasi modo geniti infantes,
3 de quo in sequenti tractatu dicetur.¶ † Hac etiã die & hoc tẽpore cantantur tres psal. cũ tribus antiphonis.Obseruatur autẽ ideò iste ternarius numerus.¶Primò,quia parcitur hominibus propter præcedẽs ieiunium attritis. ¶Secundò,ne neophyti multitudine onerẽtur,vt præmissum est.¶ Tertiò, propter triduanã Domini sepulturã, quæ præcessit dominicã resurrectionẽ. ¶ Quartò,ad notandũ quòd tria quæ Dominus secũdum Lucã promisit in hoc seculo perficere, scilicet dæmones eijcere,sanitatẽ perficere, & tertia die cõsummari in resurrectione, cõsummata sunt.

¶Primũ operatus est Dominus,cùm fecit, vt relicta creatura rediremus ad creatorẽ.¶ Secundum,cùm fidẽ nos sibi tanquàm membra capiti vniuit, vt de eius spiritu viueremus. ¶Tertiũ cùm in hoc cõfirmauit nos, ne labe remur, vel consummatio est nostra resurrectio.Hæc etiã in nostra cõuersione apparẽt. Ejiciũtur enim à nobis dęmones per exorcismos:sanamur,per catechismũ,& consummamur per baptismũ,& confirmationẽ. ¶Primũ notatur in primo psalmo & in sua antiphona, vbi dicitur. Et consiliũ meũ non est cum impijs.In quo psalmo ostẽditur quid vitare debeat quis,ad hoc vt sit beatus,scilicet non ire in consilio impiorũ:& quid facere debeat,scilicet habere voluntatẽ Domini in corde, & in ea die & nocte meditari.Primus ergo psalmus cũ antiphona sua monstrat impios,id est dæmones eijci à consilio filij Dei.in hac dæmonum ejectione fit,quod Dominus in euã
gelio Ioan. dicit. Nunc iudicium est mundi, Ioan. 10
nunc princeps huius mũdi ejicitur foras.Hoc iudicium est discretio, qua fideles per fidem separantur ab impijs dæmonibus:quod iudicium factum est in multis millibus credentium.Sed hoc iudicio impij, id est, in impietate perseuerantes,non resurgunt:sed hi, qui per fidem Christi vniuntur:& hoc est secundum quod notatur in ij.psal.& sua antiphona,vbi dicitur.Postulani patrem meum,allelu Ia.Dedit mihi gentes, allelu Ia, in hæreditatẽ sibi,allelu Ia.Hoc factũ est,cùm fideles per fidẽ ei tanquàm capiti vniti sunt: vt per ipsum ad modũ hæreditatis fructificent. vnde in psalmo irridendo dicit: Quare fremuerunt gentes &c. Dicentes, dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugũ ipsorum.stultè dicunt. Qui habitat in cœlis, irridebit eos,&c. Et Christus dicit: Ego autẽ constitutus sum rex ab eo. qui dicit: Postula à me,& dabo tibi gẽtes, hæreditatẽ tuã &c. Et aduerte,quia in antiphona dicitur dedi. in psal.dabo:& in antiphona ostenditur impletum esse,quod in psal. est promissum.¶ Tertium,notatur in tertio psal.& in sua antiphona, quo tangitur consummatio, quam Dominus promisit se perfecturum in tertia die: vbi dicitur: Ego dormiui, & somnum cœpi &c. Hoc enim licet de passione & morte & resurrectione saluatoris intelligatur:moraliter tamen conuenienter intelligitur de eo, qui diu in peccato dormiuit: & tandem per
Dei adiu

Dei adiutorium surrexit.¶ Quintò,etiam potest dici, quòd quia per opera istorum trium dierum fiunt catechumini membra Christi, scilicet per exorcizationem, per abrenuntiationem Diaboli, per fidem, qua vnitas in eis perficitur:& per impositionem manus Episcoporum:siue resurrectionem Domini, quæ est iustificatio nostra: ideo propter hanc iustificationem canimus tres antiphonas in nocte resurrectionis.Prima,disiungit nos ab impijs.Secunda,coniungit nos capiti Christo.Tertia,facit nos resurgere, propter iustificationem.

4 ¶Sextò,etiam potest † dici,quòd per tres psalmos:tria tempora significantur:tres antiphonæ cantãtur:in quibus Patriarchæ,Prophetæ, & Apostoli significantur.tres lectiones legũtur,quia lex Psalmi & Prophetiæ resurrectionem Domini profitẽtur.Tria responsoria sub sequuntur:quia tres ordines,scilicet Noë,Iob & Daniel,Christi resurrectione saluantur.Singulis responsorijs,Gloria patri subiungitur,in quibusdam Ecclesijs:quia trinitas ab omnibus ordinibus collaudatur.¶ In quibusdam verò non,nisi vnũ Gloria,tribus responsorijs,secundum generalem cõsuetudinem cõtinuatur,ad notandũ,quòd in trinitate vnũ Deum glorificamus.¶Septimò,ternariũ in omnibus frequẽtamus, propter sacramentũ baptismi in trium personarũ nomine celebrati. ¶Octauò,pauci tate vtimur lectionum, propter paucitatem, quæ tunc aderat prædicatorũ.Nam Apostoli erant in numero pauci: metu Iudæorũ muti: de morte Domini mœsti: de audita resurrectione quasi deliri, qua paucitate volunt quidam vti,vsq; ad Pẽtecosten,quando facti sunt prædicatores numero plures,& spiritu sancto
5 feruentiores:vt iam dicetur.Alij † verò solennitatẽ potius attendẽtes,integrum & solennẽ seruant numerũ:quia & si Apostoli muti fuerunt:tamen alloquium Angelorũ & frequens visitatio Domini non defuerunt, quare in sequenti hebdomada cantatur tantum vna antiphona,cum tribus Psalmis, vt in seq.titu.dicetur.¶Sanè tertio responsorio cum Gloria patri decantato, cum cereis,& solenni processione de choro ad aliquem locum tendimus,vbi sepulchrum imaginarium coaptatur:& vbi introducũtur personæ sub formis & habitu mulierum,& duorum discipulorum,scilicet Ioannis & Petri, qui ad sepulchrũ Christum quærentes venerunt, & quædam aliæ personæ in personis,& forma Angelorum, qui Christum à mortuis resurrexisse dixerunt, in personis quorum rectè cantari potest illa secunda responsorij primi particula, Nolite timere, &c. vsque ad finem responsorij: tunc redeunt ad chorum,quasi fratribus referentes, quæ viderunt & audierũt:& vnus redit citius alio: sicut Ioannes cucurrit citius Petro,in personis quorum conuenienter cantatur illud responsoriũ: Congratulamini: sine versu. Si qui autem habent versus de hac repræsentatione compositos, licet non authenticos non improbamus. Tunc chorus audita resurrectione prorumpit in vocem,altissimè cantans: Te Deum laudamus. quidam verò hanc præsentationem faciũt,antè,quàm matutinum inchoent: sed hic est proprior locus,eò quòd,Te Deum laudamus.exprimit horam qua resurrexit.Quidam etiam ea faciunt ad missam,cũ dicitur sequentia illa: Victimæ paschali:cùm dicitur versus: Die nobis:& sequentes. Adhuc in die resurrectionem nostram repręsentamus,qua Christo consurreximus: & ideo de die dicimus. Hæc dies,&c.Et in nocte: sepulturam ei consepulti sumus:& ideo illud non dicimus de nocte,vn de dicit Apostolus. Consepulti sumus,cum illo per baptismum in morte. Trina enim immersio in aqua baptismi, triduanam Domini sepulturam repræsentat. Ille quidem consepultus est Christo, qui peccare quiescit: ille consurrexit cum Christo,qui cœlestibus intẽdit. Et aduerte,quia in duabus præcedentibus noctibus triduanam Domini sepulturam repræsentamus,secũdum quòd Dominus latuit in sepulchro:vnde tũc Allelu Ia non dicimus: in hac verò nocte sepulturam Domini repræsentamus, in eo quòd Christo consepulti sumus sed propterea Allelu Ia cantamus, quod Christo cõsepeliri gaudium est nobis.Ad primam verò non dicitur hymnus propter rationem in sexta parte,sub titu.de nocturnis assignatam.nec Quicunq; vult:quidam tamen dicunt Psalmus,Confitemini.sicut in seq.titu.dicetur. Non fiunt etiam petitiones,obsecrationes,& postulationes, quia dicit Dominus, in die illa nõ rogabitis me quicquã: & quia cùm glorificati resurrexerimus, non indigebimus istis. Non ergo dicuntur preces, quia vbi erit miseria,non erit perẽda misericordia:vbi non erit tentatio,non erit dicendum: Libera nos à malo.Non dicitur etiam capitulum,quod est refectio,ne post longam psalmodiam homo tædio afficiatur: confortat enim fessos, sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

electuarium membra. tum quia ibi nullum erit tædium:tum quia in hoc officio breuis est psalmodia.& quoniam capitulum in horis non dicitur:ideò nec responsorium debet dici,quãdo respondet capitulo siue lectioni: in missa tamen dicitur:quia respondet epistolæ: & in laudibus ,quia respondet lectionibus:& dicitur tũc capitulũ:Christus resurgẽs: ad Rom.v.cap.De vesperis in seq.tit.dicetur.

SVMMA.

1 Angelus respondit beato Gregorio celebranti:Et cum spiritu tuo.
2 Paschatis diurnum officium. Et processionis forma.nume.3.
4 Missa sequitur processionem die Paschatis.& introitus expositio.nume.5.6.10.
7 Paschatis Epistola.eiúsque interpretatio. Et variè.nume.8,9.
11 Paschatis Euangelium.Item postcommunio.nume.12.

De diurno officio Paschæ.

CAP. LXXXVIII.

1 NVnc de diurno officio videamus. † Et quidẽ hac die fit statio apud sanctam Mariam maiorem: quia cum beatus Grego.hac die ibi celebraret:& pax Domini pronuntiaret :angelus Domini,alta voce respondit:& cum spiritu tuo: & propter hoc cum Papa ibi hac die celebrans dicit,Pax Domini.in testimonium huius miraculi,nil sibi respondetur. ¶ Cæterùm,ante † missam fit processio quod ex euan 2
gelij authoritate extrahitur:eò quòd angeli dicunt mulieribus:Ite,dicite discipulis: quia præcedet vos in Galilæam. Et Dominus ad eas:Nuntiate fratribus meis,vt eant in Galilæam,ibi me videbitis.Hæc ergo significat, processionem Apostolorũ,vt viderant Dominum in Galilæam euntem ¶ Rursus Galilæa, transmigratio interpretatur. In Galilæã ire, fuit de Iudæis ad gentes trãsire:de qua transMatt. 28 migratione postea dixit: Euntes, docete omnes gentes,baptizantes in nomine patris, & filij & spiritus sancti. In significationem ergo huius transmigrationis hodie solennem agimus processionem,siue in signum ,quòd nos oportet de vitijs transmigrare ad virtutes,siue proficisci de virtute ad virtutem: ad hoc vt videre dominum mereamur:quod fit specialiter in baptismo.& ideò in significationem baptismi,nos & loca nostra aqua benedicta aspergimus cantantes. Vidi aquam.alijs verò temporibus cantatur:Asperges. Verũtamen nec hodie nec in penteco.aqua benedicitur,quæ latius prosecuti fuimus in quarta parte,sub titulo de aquæ benedictæ aspersione.Ab hac processione omnes processiones dominicales per annum originem traxerunt: vt videamus Dominũ in Galilæa,id est,trãsmigratione de vitijs ad virtutes. ¶ Dies enim dominica, est dies resurrectionis,natiuitatis, & spiritus sancti missionis, & in omnibus de nouo dũtaxat est testamento cantandum.De processione dictum est in quarta parte, sub titulo de accessione pontificis ad altare. Sed ad quid fuit dictum Apostolis,vt irent in Galilæam ad videndum Dominũ:prout legitur ij.Matthæi,cùm eadem die eum viderint in Hierusalem?Respõdeo,hoc dicitur maximè, propter allegoriam,licet ad literam factum sit:allegoricè enim transmigratio illa significat transmigrationem de Iudæis ad gentes, in qua maximè videtur Christus:quia in hoc maximè apparet Christi deitas, quòd totus mundus ad prædicationem famulorũ Christi credidit.Dixerũt enim Apostoli Iudæis:quia Actu.13
verbum Dei repulistis:& vos indignos fecistis vitæ æternæ,ecce cõuertimur ad gentes.
3 In hac † processione præcedunt luminaria: vt illud euangelicũ impleatur in nobis : Sint Luc.12
lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Crux enim præcedit,vt carnem nostram crucifigamus, cum vitijs,& concupiscentijs:& post cruces & vexilla quæ sunt victoriæ Iesu Christi insignia sequuntur sacerdotes dealbati exultantes in laudes resurrectionis,quæ præcedunt cum tacita populi sequẽtis expectatione per distinctas & morosas expectationes: vt corporaliter illud propheticum quod tunc cantatur impleri videatur. Cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini.Nam & montes & colles expectantes,vos cum gaudio. Item in ea maior sacerdos præcedit : quia dixit Dominus:Præcedam vos in Galilæam. Item in ea nihil resonat quod sit veteris historiæ:sed ea solùm cantantur, quæ gloriam personent euangelij,inter quæ illud præsertim in quibusdam Ecclesijs admittitur. Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu:quia sicut diximus in Galilæam transmigratio, est Apostolorum prædicatio:

cùm

cùm autem ventum est ad medium templi vtriusque sexus populo circunstante totis viribus chorus in vocem exultationis erumpit, dicens antipho.Sedit angelus, quæ exprimit quid Apostoli docuerunt:aut docere debuerunt,scilicet Christum viuere,& est totis viribus concinendum:& in audium circunstantium efferendum:quia quem quæritis,viuit: & vita hominum, cum eo surrexit. Vel hodierna processio illud nobis recolit,quòd rex gloriæ cum exercitu redemptorum de infernalibus claustris ad cœlestia regna migrauit.
4 Post † processionem sequitur missa:& incipit præcentor loco magni præcentoris,id est, Christi.Resurrexi & adhuc tecum sum.Post quem cantat chorus ad significandum quòd ad Christi similitudinem alij sancti qui erant in patria Deum laudabunt. Quod verò sequitur:& adhuc tecum sum.in hoc notatur æternitas in qua semper est cum patre.Cantamus ergo hac die in persona : Resurrexi &c. Sed tunc illud in persona nostra, quando resurgentes transibimus de hac mortalitate ad immortalitatem : quod significatur in hoc, Luc. 12 quod dicetur in euangelio:& transiens ministrabat eis.Ministrauit enim nobis cibum spiritualem seipsum,sicut Iudæis dedit manna in deserto.Potest etiam dici,quòd Dominus per ora prophetarum dirigens sermonem ad
5 patrem,ait.† Resurrexi & adhuc tecum sum. &c.In quo tria notat, scilicet suam gloriosam resurrectionem : & patris in passione protectionem:& cognitionem eius,per scientiæ suæ dilatationẽ per orbem.Resurrectionem eius notat,cũ dicit. Resurrexi,& adhuc 7
sum tecum,&c.quasi dicat,non est ita, sicut Iudæus cogitauit,quòd à te omnino sim derelictus, & abiectus, tanquam immundus. Vnde deridendo dicebat Iudæus:Si filius Dei est, liberet eum. quasi dicat, non liberabit eum,quia de eo non curat.Protectionem patris in passione notat cum dicit : Posuisti super me manum tuam.quasi dicat,protexisti me:non à passione,sed ab eo,quod Iudæi intendebant:videlicet ab extinctione nominis
Ioan.11 mei,ad quam intendebant : vnde dicebant:Si dimittimus eum sic,omnes credent in eum: sed in hoc quòd me occiderunt : hoc quòd
Ioan.12 ipsi timebant,consecutum est. Nam ego,qui sum granum frumenti,cadens in terram multum fructum attuli:& tam de ista, quàm de illo primo laudandus est pater. Vnde post vtrunque cantatur allelu Ia : Scientiæ patris dilatationẽ notat,cùm dicit : Mirabilis facta est &c.quasi dicat,ex hoc cognitio tua pater non tantum ad Iudæos:sed etiam ad gentes dilatata est : nam prius tantum in gente Iudæorum cognoscebaris:iuxta illud:Notus in Psal.75
Iudæa Deus:& quia ab vtroque populo cognosceris, ab vtroque tibi laus offeretur:& idcirco duplex allelu Ia sequitur:& ad id pertinet versus:Domine probasti me &c.Sessionem meam,id est, humilitatem in passione: & resurrectionem meam,id est,gloriã meam
6 in resurrectione. ¶ In † quibusdam tamen Ecclesijs tacetur verbum illud sessionem : & solùm dicitur resurrectionem meam.potest tamen vtrunque dici,per quod duplex Christi natiuitas designatur.Sequitur hymnus trinitatis, scilicet Gloria patri:qui in præcedentibus diebus intermissus fuit propter ignominiam illatam trinitati,in tertia persona,scilicet in filio. Nunc autem sublata ignominia illa,hymnus ille cantatur. Hæc etiam in quibusdam Ecclesijs per cereos repræsentatur,vbi tres cerei ante altare ardere consueuerunt:sed in tribus diebus ante Pascha non ardent,nisi duo,in signum,quòd tertia persona sublata est.Hac verò die tertius cereus reaccenditur in signũ,quòd ipsa Christi persona gloriosè redditur nobis.Post hoc dicitur collecta,in qua ostenditur,quis sit resurrectionis & mortis effectus:quoniam apertio ianuæ regni cœlestis est effectus. Qualiter autem illam ianuam intrare debeamus,dicitur in epistola, quæ est prima ad Corint.v. cap. scilicet Expurgate † vetus fermentum, id est,abijcite vetustatem à vobis : & hoc est ire in Galilæam,id est,de vitijs ad virtutem: & de virtute in virtutem : sicut estis azymi, id est,esse debetis:vel estis per baptismum. Quare:Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus:quasi diceret : Coctus est agnus, & paratus : itaque epulemur : & determinat quis sit agnus, cum dicit Christus. Christus autem, Pascha nostrum,id est,agnus paschalis,& festum paschale. Alia etiam ratione ipse est Pascha : quia per ipsum, & ab ipso, & ad ipsum est nobis transitus prædictus. Non in fermẽto veteri:neq; in fermento malitiæ,id est,malæ volũtatis,& nequitię,id est, prauę intelligẽtię.Neq; enim est,qui de Deo malè intelligit : sed in azymis synceritatis & veritatis,id est,in accẽso affectu,& purificato intellectu:

Universidad de Deusto
Biblioteca

intellectu:vel in synceritate charitatis,& puritate fidei.Sed etiam plus dicit veritas,quàm fides.comprehendit enim sapientiam & intel
8 ligentiam. † Sed videtur litera epistolæ in contrarium.Si enim sumus azimi,id est,sine fermento : quomodo expurgabimus vetus 11
fermentũ:quomodo etiam dicitur,vt sitis nouа conspersio.videtur enim dicere vt sitis azimi,sicut estis azimi : nam noua conspersio nihil aliud est,quàm farina aqua conspersa, id est,pasta nondum fermentata.Sed est notandum,quòd duobus modis dicitur quis peccare,scilicet peccato proprio vel peccato alieno cui cõsentit.Erant enim illi quibus loquebatur Apostolus azimi,id est, sine proprij peccati fermento : sed erant alieno peccato infecti dum non reprehendebant illum cùm possent:qui patri suo propriam nouercã abstulerant qui inter eos erat. Vnde dicitur eis.
9 † Expurgate vetus fermentum,id est,abijcite illum à vobis per excommunicationem : vt sitis noua conspersio, id est, sine fermento alieni peccati.Sequitur graduale quo vtitur Ecclesia sancta propter nos,qui nõ habemus adhuc nisi resurrectionem animæ & expecta-
10 mus resurrectionem corporis, scilicet † hæc dies,quam fecit Dominus exultemus & lętemur in ea:quia exultando,& lætando iũt in 12
paradysum:sed cum labore & angustia & cũ maxima afflictione itur ad infernum:quia nõ
Esa.58 est pax impijs dicit Dominus : sed bonis est iucunditas, pax & quies, maximè propter spem gloriosæ resurrectionis. Cantatur autẽ graduale,licet sit luctus laborantiũ, propter baptizatos,qui arripuerunt laborem militiæ: vt perueniant ad allelu Ia æternæ lætitiæ: grandis enim labor eis supereſt,vt partem habeant in secunda resurrectione. Et est sciendum,quòd est dies temporis, vnde hodie si vocem eius audieritis, id est, si in tempore quo viuitis:& est dies æternitatis : vnde:Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Hanc diem hodierna festiuitas inchoat : & ideò rectè demõstratiuè dicitur hæc est dies &c.& hodie surrexit Dominus:sed hæc dies, dum est in aurora vel in ascensu vocatur dies salutis & gratiæ:cùm fuerit in meridie,vocabitur dies æternitatis & gloriæ. Hæc declinium non sentit:& ideò solennitas ista vesperum non habet,vt dicetur in titulo sequenti. Postmodum sequitur allelu Ia cantus quidam angelicus,scilicet Pascha nostrũ immolatus est Christus.j.ad Corint.v.cap.quia ipse est panis angelorum,in quem desiderant angeli prospicere:etiam inquantum est homo. quasi dicat:Laudate Dominum Deum : quia Pascha nostrũ immolatus est Christus. Deinde sequitur † euangelium Marci xvj.cap.qui habet figuram Leonis : quia & Christus fuit Leo in resurgendo : & quia secundum ordinem leguntur euangelia, prout in sequenti titulo dicetur.Est autem euangelium : Maria Magdalenæ Maria Iacobi & Salomę emerũt aromata &c. Similiter oportet nos emere aromata,bonæ voluntatis. Esaias : Venite & Esa.60
absque argento,& absque vlla commutatione,emite vinum,& lac,id est,aromata virtutum,quibus vngitur Deus, quia deliciæ sunt Prouer.8
ei,esse cum filijs hominum : & sequitur ibi, quòd angelus apparuerit mulieribus in vestibus albis:sed in euangelio Matthæi,quod legitur in vigilia dicitur, quòd aspectus eius erat sicut fulgur,& vestimenta eius sicut nix. & per hoc notatur sicut dicit Grego. quòd Dominus in iudicio terribilis apparebit reprobis,& blandus iustis,vna facie : hoc enim erit ex diuersitate cõscientiarum. Quia ergo blandus apparebit iustis,ideò ne nimis de resurrectione exultemus, sequitur in offertorio:Terra † tremuit & quieuit.In postcommunione quæ sicut & allelu Ia sumitur de epistola,hortatur Ecclesia filios suos,vt cum fide veniant ad communionem,dicens : Pascha nostrum &c.Aiunt quidam quod illud quod dicitur in introitu : Resurrexi.vox est sponsi ad sponsam, eam de morte sua in præsenti tempore consolantis, cui sponsa respondet: Posuisti &c.vel est vox generis humani,quod in Adam cecidit & per Christum resurrexit. Cætera sunt concentus angelorum,& hominum de Christi resurrectione gaudentium.

SVMMA.

1 Officium septem dierum à Paschate.& nume.4.5.Vbi & nu.2.de Συναπτεία.
3 Lucas Mariæ expressit simulachrum.
6 Officij ratio circa lectiones,à Paschate vsque ad Trinitatem.& nu.8.
7 Neophytorum duæ hebdomadæ.
9 Paschatis vesperæ,vnde incipiant.
10 Ad fontes fit processio, septem diebus à Paschate.
11 Psalmi duo circa fontes cantantur.
12 Serpens cum candela,qui deferrur ad fontiũ processionem,quid notet.

Responsorium,

13 Responsorium,& allelu Ia,dicuntur diebus septem post Paschа.
14 Officiũ qualiter fiat septem diebus post Paschа,latè ibidem.& per discursum.nu. 15.16.19.20.
17 Christi resurrectio,ter nuntiata est.
18 Tempus Paschа præcedens, quid notet. Item quid sequens.
21 Allelu Ia duplex, cur in octaua Paschæ, & deinceps cantatur.
22 Ecclesiæ quatuor sunt status.Et vnde illi producantur.
23 Missa cur aliquando admittat vnum solùm responsorium,aliquando solùm allelu Ia:aliquando etiam duplex.
24 Paschale tempus habet tantùm vnum allelu Ia,in diebus festis.
25 Allelu Ia,duplex in dominicis diebus post octauas Paschatis.
26 Euangeliorum,quæ dicuntur hebdomada resurrectionis,ordinatio mystica.
27 Petrus quid signet mysticè. Item quid rete.
28 Euangelistæ quòd sibi non conuenire videantur super narratione resurrectionis dominicæ,tum de angelis, tum de testiũ numero. Et qualiter concordentur. Et nume.29.30.

De septem diebus post Paschа.

CAP. LXXXIX.

1 HAec prima septimana paschalis temporis licet communiter † vocetur septimana in albis: 3
tamen sequens magis propriè vocatur in albis, propter causas in præcedenti titulo positas.& est cõmunis huic tempori & præcedenti.Est autẽ tota de septuagesima,quæ terminatur in sabbato in albis.Inde est q; tractus in sabbato pachali & graduale per totã ipsam hebdomadã,dicitur quod laborem significat:allelu Ia verò &c.cantica lætitiæ cantantur:vt dictũ est sub dominica septuagesimæ:& hoc propter tempus regressionis,quod incipit secundũ quosdam in pascha,prout ibi dictum est.Isti ergo septem dies computãtur cum septuagesima: quia hæc septimana est septima à quadragesima,per quã idem significatur,quòd per septuagesimam, in cuius septima decade filij Israël acceperunt licentiam redeundi,& iam quasi liberi erant.ideóq; diebus istis cantica 2
lætitiæ inclamãtur. ¶ Porrò † omnes isti dies septẽ sunt quasi vna dies dominica.vnde sem per cantatur in eis:Hæc dies &c.& in præfatione dicitur:Te quidem Domine omni tẽpore:sed in hoc po.di.glo.prędi.&c.& in eis sem per agitur de resurrectione:ad ostendendum, quòd per septem dona spiritus sancti venitur ad veram resurrectionem:vel potius quia in tota vita ista,quæ per septem dies currit,debemus anhelare ad gloriã resurrectionis,quantum possumus : sic & Pascha,in veteri testa. per septem dies celebratur : & Συναπτεία,id est,festum tabernaculorũ.Quæcunque enim hac die facimus,ideò facere debemus, vt in cœlo tabernacula nostra figamus : quod erit per gloriã immortalitatis:vt ille qui crucifixus est ostendat nobis suam deitatẽ,cũ dicit in officio nocturno : Ego sum,qui sum:& cũ dicit se esse illum,qui dixit Mosi:Qui est,misit me ad vos. Exod.iij. siquidem Pascha est hebdomadaria festiuitas : quia qualiber die hebdomadæ mutantur officia.In veteri enim testamento tres habuerunt hebdomadarias festiuitates, scilicet Pascha, & Pentecostes, quas etiã nos habemus : licet ad aliud,quàm illi habuerũt:& Συναπτεία,quã non habemus:nisi quodãmodo vt dicetur in procœmio septimæ partis.Quidã verò scripserũt,q; festum Pentecostes nõ fuit in veteri testamento festũ hebdomadale : & q; in nouo testamento habet septẽ officia propter septẽ spiritus sancti dona:nõ quia sit festũ hebdomadæ:quia tres vltimi dies non habent omnino propria officia.Ad hoc notandũ † est,q; cùm in vrbe Roma esset magna aëris pestilentia, Beatus Gregorius in tempore paschali ordinauit,vt imago beatæ virginis,quæ in Ecclesia sanctæ Mariæ in ara cœli seruatur,quam beatus Lucas pinxisse dicitur:& eidem virgini similis perhibetur processionaliter portaretur:& dum ante processionẽ reuerẽter portaretur:ecce tota aëris infectio & turbulẽtia cedebat imagini fugiens,ac si eam ferre non posset:sic quòd post imaginẽ mira sanitas remanebat.tunc autẽ iuxta imaginẽ auditæ dicuntur tres voces angelorũ canentiũ:Regina cœli lætare,allelu Ia:quia quẽ meruisti portare,allelu Ia:resurrexit sicut dixit:allelu Ia: statimq; beatus Grego.adiunxit:Ora pro nobis Deũ,allelu Ia:quæ antiphona ideò hoc tempore frequẽtatur.& tunc Grego.vidit supra castrũ Crescẽtij angelũ Dñi,qui gladium

cruentatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cruentatum tergens in vaginam reponebat. Intellexit ergo Greg. quòd pestis illa cessâsset: quod & factum est, vnde castrũ illud exin de castrũ sancti angeli vocatũ est: præmissa imago in Ecclesia beatæ Mariæ in ara cœli in vrbe super limen baptisterij seruatur: quã Romani Reginã vocant. Per hoc autem septem dies tres tantũ dicuntur psalmi, sicut in dominica resurrectionis in hoc tamen interest secundum aliquas Ecclesias: quia tunc dicũtur cum tribus antiphonis. in his verò dicũtur cum vna sola. † Siquidem tamen ideò 7
4 tres psalmi per hos septem dies baptismales dicuntur: quia qui purè baptizantur, septẽ spiritus sancti dona suscipiũt: quæ per hos septẽ dies significantur. Suscipiunt etiã tres virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatẽ: quæ per tres psalmos intelligũtur: quæ nobiscũ vsque in finem manere debent. Canimus ergo tres psalmos, vt recolamus nos hæc tria habere: 8
antiphona verò vna est: quia vnus est à quo
5 hęc omnia sunt. ¶ † Rursus verò, quia vt præmissum est hæc tota hebdomada est, quasi vna dies dominica: inde est quòd per omnes hos septem dies canimus psal. de nocturno dominici diei, vel eis adiacentes: Quædã tamen Ecclesiæ prætermittũt psalmos maiores & laboriosos, scilicet. Cõfitebor & Diligã te. quia neophytis omnia breuia debẽt proponi:
Cantic. 8 & soror nostra parvula est, & vbera non ha-
1. Cor. 3 ber. & Apostolus: Lac dedi vobis potum, non escam. xxxv. q. v. quod scripsi. extrà de pœni. & remis. his qui. sed numerũ supplemus per illos duos: Cùm inuocarẽ. Verba mea. & ita xviij. psal. perfecimus vsque in sextã feriã. In sabbato autẽ sumimus tres de adiacentibus, quos in die dominica ad primã cantare solemus, scilicet: Dominus regit me. Domini est terra. & Iudica me. sed & illos duos, Deus, Deus meus re. & Ad te Domine leua. propter causam prædictam prętermittimus. in sequenti verò tempore multiplicãdi sunt psalmi: sicut & boni mores qui per psal. intelliguntur: per quos ad gloriã peruenitur: quã per totũ
6 tempus istud figuramus. In † quibusdã tamẽ Ecclesijs nõ dicũt nisi tres psalmos vsque ad pente. & hoc ex institutione Alcuini. prout dicetur sub dominica de trinitate. Sed hoc non bene fit hodie. Primũ quia causa quare illud 9
institutã fuit hodie cessat. Secũdò, quia cõtra canonem Grego. faciunt: prout dictum est in quinta parte, sub titulo de nocturnis. Tertiò, quia inter canonicos regulares, & alios clericos, qui vsurpato nomine seculares dicuntur: nulla debet esse quo ad hoc differentia. nam & ipsi magna ex parte antiquitus regulares fuerunt. xxj. quæstio. j. quia. & c. scimus. & c. sequen. & c. certè. extrà de vi. & ho. quoniã. & certũ est, quòd canonici regulares in octaua resurrectionis dicũt in nocturnis nouem lectiones cum nouem responsorijs. & etiã Ecclesia romana. Qui enim dicũt, ꝙ omnia facilia debent esse eo tempore: propter neophytos illam facilitatẽ nimis extendunt. Nam † duæ tantũ sunt hebdomadæ neophytorũ, scilicet in pascha & pente. & propterea concluditur eis in ascensione vbi sunt nouem responsoria & nouem psalmi cum suis antiphonis. Nulla enim & sufficiens ratio, quare in sequenti die post ascensionẽ dicamus tantũ tres psalmos cum vna antiphona. de hoc dictũ est in titulo præcedenti. Nempe † secundũ romanũ ordinem in omnibus dominicis nouem lectiones dicũtur. de cõsecra. distin. j. in die. licet Magũtiñ. conciliũ, à Pascha vsq; ad Pente. tres tantum instituerit esse legẽdas: vt seruitiũ matutinum in die canterur: quia in futuro trinitas comprehendetur & à sanctis in luce Dño seruietur. Ad primã autẽ dicũt, quidã per totam hebdomadam totũ psalmũ, Cõfitemini &c. in quo precipuè de Christi resurrectione agitur. Alij verò solũ versum. Hæc dies &c. quẽ in prima & in alijs horis pro ea dicũt: quia vitam illã figuramus: in qua doctrina nulli necessaria erit: sed omnes docti gratulabimur & exultabimus. psalmus verò Quicũque vult saluus esse &c. toto isto tempore nõ dicitur: quoniã ad fidẽ pertinet. hoc enim tẽpus significat octauã ætatẽ, vbi nõ erit fides, quæ euacuabitur: sed res quæ comprehẽdetur: nõ erit figura: sed veritas. In quibusdã tamen Ecclesijs aliter obseruatur: quia vbi fides nõ est, ibi nec ædificari nõ potest. xxiij. q. j. vbi sanct. j. q. j. cùm Paulus. Minus tamen symbolũ, scilicet Credo in Deũ: ob eandem causam subticetur ad primã. Nam cũ venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. vnde in condens. id est, cõdensitatibus populi, vsq; ad cornu altaris, id est, ad cõmunionẽ nõ dicitur canec preces: vt dictũ est in titulo præcedenti. Vespertinũ † officiũ est huius festiuitatis claritate illustratũ: nõ enim per Deus in adiutorio quoniã in illa vita nõ sicut hic adiutorio indigemus: sed per κύριε ἐλέησον inchoatur: quia vespertina

vespertina hora sabbati paschalis baptisma fuit per κύριε ἐλέησον inchoatũ: & in trinitatis nomine celebratũ: & propterea eadem hora, & in eisdem verbis per totã hebdomadã hãc in festiuæ regenerationis iucunditatẽ sancta trinitas adoratur: vel per κύριε ἐλέησον incipitur: vt quasi nõ existens per se officiũ miliæ officio cõtinuetur. Nam vt in titu. præce. diximus: dies hæc vesperã nõ habet: quia decliuiũ æternitatis nõ agnouit: tres psal. sub vno allelu Ia, id est, gaudio cantãtur in quibusdã Ecclesijs: quia per fidẽ trinitatis ad vnũ æternitatis gaudiũ peruenitur: vel hi tres psalmi resurrectioni, quæ tertia die facta est conueniũt Iesu Christo. Pro ea. sequitur: Hæc dies. sicut in alijs horis: quia ibi nõ erit necessaria doctrina, sed exultano. Vel vt notetur solicitudo baptizatorũ adhuc peregrinantiũ, & laborantiũ: quia nondũ habent gaudiũ, nisi spei quo peruenitur ad allelu Ia rei. Proinde hymno sequitur allelu Ia, quod est proprius
10 illorũ ciuiũ hymnus. † Sanè descẽdimus processionaliter ad fontes cũ cereo per totam hebdomadã cantãtes canticũ exultationis: & populus sequitur, scilicet viri per se, & mulieres per se: quod fit in memoriã eius quod Hebræi Pharaone & suis in mari rubro submersis fecerũt, qui in gratiarum actiones de submersione hostiũ per totã hebdomadã redibant ad mare, viri per se, & mulieres per se,
Exod. 14 cantantes illud canticũ Mosi: Cantemus Domino. Siquidem hostes nostri sunt dæmones: mare rubrũ, est baptismus: in quo submergũtur omnes hostes, id est, vitia & peccata & dæmones: & inde etiã est quòd neophyti baptizati in sabbato sancto præcedente suo lumine, scilicet Christo: redeũte ad fontem baptismi his septem diebus gratias agẽtes: quia inimici eorum submersi sunt, scilicet vitia & peccata. & tunc circa fontes cantãtur psalmi: Laudate pueri, scilicet nouiter baptizati. & In exitu Israël de Aegypto: quia per baptismũ detenebris peccati eximus: Duo ergo psalmi
11 circa fontes cantantur: † quia per geminam dilectionẽ ad fontẽ vitæ pertingitur: qui ba- 12
ptizatis & baptismo cõueniunt. baptizatis: vt Laudate pueri Dominum &c. Est admonitio laudis ad neophytos: qui facti sunt pueri, id est, à vitijs puri: pro quibus mater Ecclesia iubilat ad fontes, in laudem eius gratiæ: per
Cantic. 4 quam meruit esse, quòd in cantico amoris audiuit. Fons hortorũ: puteus aquarũ viuentiũ.

Posteà transitur ad aliquod oratorium cum psal. In exitu Israël, qui cõuenit baptismo cũ dicitur: Quid est tibi mare: quod fugisti. & fit statio ad crucifixum: & redduntur ei grates: quia ipse est, qui baptizat. vnde in euangelio.
Super quem videritis spiritũ descendentem Ioan. 1
&c. Hic est, qui baptizat, & salutatur: quia per crucem, & in cruce nacti sumus animarũ nostrarum redemptionem. Rursus, per hos dies septem baptismales neophyti quotidie ad Ecclesiã ducuntur: sicut enim filij Israël licet transissent mare rubrũ, in quo baptizati sunt: non tamen peruenerunt ad terram promissionis, nisi sub ducibus: Domino illos pascente ex manna: & columna ignis eos præcedente: sic & ipsi his septem diebus sub ducibus, id est, presbyteris patrinis & matrinis ducuntur ad Ecclesiam, & pascũtur corpore Domini: & cereꝰ præcedunt eos: & sic tandẽ in sabbato quasi peruenerũt ad terram promissionis. Cereos autẽ quos in sabbato sancto dum baptizarentur habuerunt, per hanc hebdomadam in quibusdam locis ad missas & vesperas accendunt: & in sabbato in albis & in sequẽti dominica illos accensos offerunt sacerdoti. Siquidem luminaria accensa bona opera sunt, quibus toto tẽpore præsentis vitæ quæ per septenarium ducitur lucere debent. Offeruntur sacerdoti, quia post hanc vitam ad summum sacerdotem, id est, ad Christum cũ luminaribus bonorum operum veniũt. Iuxta
illud: Venientes autem venient cum exulta- Psal. 125
tione portãtes manipulos suos. ¶ Potest etiã dici quòd processiones vespertinales huius hebdomadæ reuersionem significant de captiuitate Babyloniæ. Hæc est enim hebdomada reuertentium, qui in fine suæ captiuitatis reuertuntur ad Deum: & vesperæ trina statione complentur: sicut & baptismus in trinitatis nomine celebratur. Qui verò fontes non habent, nõ exeant: sed quinque psalmos quotidie dicant: & post collectam diei de eucce collectam adiungant. Eædem vesperæ quotidie repetuntur: quia pro vna, & eadem die, tota hæc hebdomada reputatur. ¶ † In quibusdam etiã Ecclesijs in his septem diebus quando descenditur ad fontes antefertur quidam serpens imaginarius, super virgam: & candela noua lumine accensa, super caput serpentis retorta affigitur, ex qua cereus paschalis, & omnes aliæ Ecclesiæ candelæ accenduntur. ¶ Circa quod sciendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sciendum est, sicut legitur Numeri xxj. cap. Moses in deserto erexit super palum serpentem æneum, vt qui percussi erant à serpentibus, per illius sanarentur aspectum, in quo Christi passio præfigurata fuit. Vnde & Dominus ait in euangelio, Ioan. Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita & exaltari oportet filiũ hominis. Ideò ergo serpens imaginarius fertur & aspicitur, vt Christi passio memoretur: & per hoc à vulneribus peccatorum sanemur. Nam serpens in palo, est Christus in patibulo. Item, ideò in benedictione baptismi & cùm ad fontes descenditur, quia baptismus à Christi passione virtutem accepit, in quo etiam à peccatis sanamur, & mundamur. Fit hoc in vesperis: quoniã ipse Christus fuit sacrificium vespertinum: vnde psalmus: Eleuatio manuum, mearũ sacrificiũ vespertinũ. ignis nouus ex silice excussus: Christus passus est, qui est lumen de lumine: ex quo cæteræ candelæ in Ecclesia illuminantur: quia ipse illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum. Candela in capite serpentis retorta, est spinea corona in capite Christi posita. In completorio verò in quibusdam locis prætermittitur psalmus: Qui habitat: sicut in prima psalmus: Quicunque.

13 ¶ In † his autẽ sex diebus, dicitur ad missam responsorium & allelu Ia: vt infrà dicetur. Et dicitur primò responsorium, & post sequitur allelu Ia: & hoc triplici de causa. ¶ Primò, quia enim in laboribus vitæ præsentis exultandum est iuxta illud: Hilarem datorem diligit Deus. xxiij. quæstio. vj. §. ex his. ideò tũc post graduale, & versum conuenienter sequitur allelu Ia. quod est vox lætitiæ. ¶ Secundò, responsorium actiuũ: Allelu Ia verò contemplatiuam vitam significat. ¶ Responsorium enim significat actionem, quam sancti exercebunt in resurrectione corporum, quæ erit in omni lætitia: prout verba responsoriorũ huius temporis declarant, quæ omnia siue versus eorum, excepto eo, qui cantatur in tertia feria, prout ibi dicetur, sunt de psalmo cxvij. Confitemini Domino. qui psalmus sonat confessionem laudis: & est de terna lætitia: quia igitur omnis illa laus cõfessionis siue actionis ad gaudium & Dei glorificationem tendit, meritò ab allelu Ia concludendum est, & quoniam eadem actio nihil aliud est, quàm laus Dei: ideò ad hoc ostendendum post hos sex dies cõtinuè canitur sine responsorijs allelu Ia.

Ioan. 3

Psal. 140

Ioan. 1

14 ¶ † Et nota, quòd prædicti versus, qui canuntur his septem diebus, cum responsorijs dicũtur, ex ordine quo positi sunt in psalmo Cõfitemini. Vnde sumpti sunt exceptis duobus, qui in quibusdam Ecclesijs præposterè ponuntur: nam in quinta feria dicunt versum: Benedictus, qui venit in nomine &c. Qui ibi ponitur vlti. & in feria vj. ver. Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes &c. Et hoc ideò, quia in illo plenius agitur de passione Saluatoris, quàm in alijs versibus ibi positis: & ideò meritò illa die cantatur, in qua passus fuit.

15 Nec † est obmittẽdum, quòd in quibusdam Ecclesijs in his septem diebus duo in albis sũ perpellicijs incipiunt responsoriũ: Hæc dies: & in alijs quosdam tropos retro altare, quod repræsentat sepulchrum pro eo quòd corpus Iesu in eo sacramentaliter collocatur, & consecratur: gerentes typum duorum angelorum, qui stantes in sepulchro Christum resurrexisse retulerunt. Verba enim illa: Hæc dies &c. Ad resurrectionis diem pertinere noscuntur.

16 ¶ Rursus † cantando post altare repræsentat Apostolos & mulieres timentes, & Christum resurrexisse dicere publicè formidantes. Fit autem hoc ad laudes, & ad tertiã & vesperas.

& vesperas. ¶ Primò, eò quòd in his tribus specialiter horis Christi passio est expletanam mane, captus & illusus. in tertia, flagellatus: & linguis crucifixus: in vesperis, de cruce depositus, & sepultus est. ¶ Secundò,

17 in signum † quòd resurrectio tribus vicibus nuntiata est. ¶ Primò, secundum Marcum & Matt. per vnum angelum qui secundum Aug. stabat in monumento non directè sed quasi ad hostium. ¶ Secundò, per duos angelos qui secundum Ioan. stabant intus. ¶ Tertiò, per ipsum Christum iuxta monumentum. ¶ Fit etiam hoc in quibusdam Ecclesijs ad missam, eò quòd illa in altari celebratur, super quod Christi corpus consecratur. Ideò autẽ à pascha vsq; ad octauam penteco. canitur allelu Ia fere in omnibus antiphonis & responsorijs nocturnalibus: & in offerendis, & postcommunionibus: vt celebratio temporis post resurrectionem reducat nobis ad memoriam vitam contemplatiuam, sicut tempus quod est ante pascha, reducit ad actiuam. Tempus † enim ante pascha, quod in

18 ieiunijs & orationibus agimus significat ærũnas huius vitæ & tribulationem captiuitatis: in qua dum sumus, cantica lætitiæ subticemus. Tempus verò post pascha significat beatitudinem & perpetuam exultationem: in

22 qua post resurrectionem erimus: & ideò relaxatis ieiunijs canendo allelu Ia: quod interpretatur: Laudate Dominum. frequentamus: de quo dictum est in procœmio huius

19 partis. ¶ Illud † tamen notandum est, quòd in quibusdam Ecclesijs in hac hebdomada allelu Ia cantatur, in missa sine finali melodia: & versus & antiphonæ sine neuma: sed in sequentibus cantatur cum illa, & hoc ideò, quia in hac cantamus pro Domino nostro, qui in anima & corpore per resurrectionem iam factus est gloriosus: ac illa finalis melodia expectationem nostram significat, vel etiam sanctorum stolæ expectationem. Taceamus ergo, quia habemus quod optamus. Paruuli nanq; plorant, cùm panem non habent: sed cùm habent, quod desiderant, tacentita & nos quasi ploramus alio tempore: quia non habemus quod desideramus: & sancti quasi in desiderio sunt

20 expectationis. ¶ In † quibusdam Ecclesijs in magnis solennitatibus tacetur illa melodia: in signum, quòd sancti, pro quibus celebramus, certi sunt, quòd secũdum stolam, quam expectant, amittere non possunt. Iubilus quidem diuersa notat, vt dictum est sub nata-

21 li. ¶ Porrò in istis † octo diebus cantatur pro memoria neophytorum: & singulis diebus singula denotata sunt officia: quod non fit in toto tempore, vsque ad penteco. & in primo die, scilicet in sabbato sancto, & in octaua duplices laudes ponuntur. In primo enim dicitur allelu Ia. Confitemini. & tractus: Laudate Dominum omnes gentes. In octaua verò, dicitur duplex allelu Ia. quod ideò sit: quia prima vita nostra, quæ fuit ante peccatum, beata fuit: sed non sempiterna: sed vita quæ erit in septima quietis erit beata & sempiterna. quia ergo prima vita fuit beata: idcirco cantatur primò allelu Ia. quod est vox angelica in lingua hebraica: quia dignior est. sed quia non fuit sempiterna, ideò humiliori lingua latina cantatur tractus: Laudate. Quiæ verò vita, quæ erit in septima ætate, erit beata & sempiterna: ideò in sabbato in albis, qui est dies septimus, duplex allelu Ia cantatur propter duplicem stolam: vt ibi dicetur. Nam vita illa, quæ in septima quietis dabitur, non tolletur in octaua ætate, quæ per octauum officium intelligitur: licet potiùs consummabitur. ¶ Circa cantica lætitiæ notandum † est, quòd quatuor sunt status Ecclesiæ. ¶ Primus, est culpæ. ¶ Secundus, culpæ & pœnæ. ¶ Tertius, pœnæ & gratiæ. ¶ Quartus, gratiæ & gloriæ. ¶ Primum repræsentat Ecclesia in septuagesima: ideò subticet, Te deum laudamus & allelu Ia: quia non est speciosa laus in ore peccatoris. Et, gloria in excelsis Deo: quia positus est inter Deum & homines paries inimicitiarum. ¶ Secundum repræsentat in aduentu. ideóq; & supradicta cantica subticentur, præter allelu Ia: quia lex data Deum intelligere docuit, & laudare. ¶ Tertium, repræsentat in æstiuo tempore: ideóq; propter gratiam acceptam in festiuis ista cantantur: sed propter pœnam ista in serialibus subticentur, præter allelu Ia: quod etiam quotidie frequentatur: quia spes de resurrectione futura non infirmatur. ¶ Quartum repræsentat inter octauas paschæ & penteco. ideóq; supradicta cantica lætitiæ frequentantur, & multiplicantur: quia tamen nondum habemus gloriam, quã expectamus, ideò Te deum laudamus. & Gloria in excelsis in serialibus subticemus. & in dominicis, in quibus quasi duplicem re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

surrectionem repræsentamus. & etiam in festis sanctorum, in missa duo allelu Ia cantamus: sed in ferialibus vnum, vt iam dicetur. Nec te moueat: quòd non rectum, sed præposterum ordinem Ecclesia repræsentat: eò quòd erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: sic ergo varietas dierum & statuum humanorum, varietatem inducit officiorum.

23 ¶ Quærendum † tamen est, quare diuina officia ita distinguuntur: vt alia celebrentur cũ solo responsorio: alia cum solo allelu Ia: & hæc quandoque cum simplici allelu Ia: quandoque cum duplici: alia simul cum responsorio, & allelu Ia: & alia cum responsorio, & tractu: & alia cum allelu Ia & tractu. Dici potest, quòd dies ieiuniorum, quibus responsorium sine allelu Ia canitur: recolunt actus eorum, qui presbyteris grauia confitentur, vt ab illis consilium accipiant pœnitendi. Ipsi ergo dies aguntur cum solo responsorio, per quod vita actiua intelligitur, quæ in labore ducitur, sine allelu Ia, quod est canticum lætitiæ: quia Ecclesia dolet, pro talibus, tanquàm pro membris vulneratis, & nondum sanatis: ex eo enim, quòd allelu Ia dimittitur, robur Ecclesiæ monstratur: quod habet de suis vulneribus nondum sanatis. Præterea: ideò tunc non dicitur allelu Ia: quia non est pulchra laus in ore peccatoris. In diebus verò festis, quæ sunt ab octaua paschæ, vsque ad octauam penteco. simplex

24 allelu Ia sine responsorio canitur. † Primò, quia dies illi vitam contemplatiuam significant, quæ erit post resurrectionem, in qua responsorium nõ erit. quia pœnitentiæ actus ibi superfluus erit: sed tantùm allelu Ia exnetur de percepta immortalitate. Secundò, quia tunc pro illis canimus, qui iam sunt in patria, ad quos iam non pertinet actio laboriosa, quam responsorium notat: sed sunt in Dei contemplatione, & exultatione, quæ intelligitur per allelu Ia. Tertiò, quia ante resurrectionem corporum nostrorum anima sine corpore Deum laudabit. Quartò, quia sancti ante diẽ generalis resurrectionis simplicem tantùm recipiunt stolam, scilicet animę. Rursum in priuatis feriis, Gloria in excel. & duplex allelu Ia non dicitur: quia nondum habemus perfectam iustitiam, nec gloriam, quam expectamus. Sed quia Ecclesia iam primam habet resurrectionem, ideò alio tẽpore semper allelu Ia canitur, præter quàm in septuagesima: vt dictum est in procemio huius partis, & sub titu. de tempore aduentus. In octauis verò paschæ & in sabbato in albis, duplex allelu Ia dicitur: quia tunc tempus resurrectionis repræsentamus & in requie, quæ erit in resurrectione, duplicem stolam, scilicet animæ & corporis percipiemus, quia erimus in vtroq; homine, id est, in anima & corpore glorioſi: erimus enim incorruptionis gloria vestiti. ¶ In dominicis † quoq; quæ 25 sunt ab octaua paschæ vsq; ad octauam pentecosten. duplex allelu Ia dicitur: tum quia in resurrectione, quam ipsi dies significabant, corpus simul cum anima laudabit Deum: tum quia duo sunt, vnde lætari debet anima in die sempiterna: vnũ de percepta lætitia, aliud de percipienda in resurrectione: tum quia resurrectio Domini, quę facta est in die dominica, est causa nostræ resurrectionis futuræ: & ideò in omnibus dominicis, quasi octauã dominicæ resurrectionis repræsentamus. in feriis vnum: quoniam ante resurrectionẽ anima vna duntaxat fruitur beatitudine. ¶ Rursus ideò vsq; ad octauã pente. quia in octaua ætate in qua erit corporum resurrectio erimus vtroque homine glorioſi. In omnibus quoq; festiuitatibus illo tempore occurrentibus duplex allelu Ia dicitur: & hoc primò propter requiem & fruitionem: secundò, quia illi tam de duobus gaudent, scilicet de æterna quiete, & diuina visione. tertiò, quia cùm iam habeant gloriam animæ, securæ sunt de gloria corporis. quartò, quia tunc vnum allelu Ia canitur: quia quiescunt: aliud quia Deũ vidẽt. Sex verò dies paschales, videlicet inter sabbatum sanctum, & sabbatũ in albis, & dominici dies, atq; festiui, quos celebramus ab octauis pente. vsq; ad septuagesimam, in quibus responsorium, & allelu Ia canitur, recolunt actus eorum, qui eleemosynas largiendo: infirmos visitando: & solum, quæ bona sunt, operando: perseuerantiam habendo in sanctitate, quam in baptismo receperunt: sine dubio ad contemplationem Dei perueniunt. Inde est, quòd responsoriũ, quod vitam actiuam significat: sequitur allelu Ia, quod significat contemplatiuam: sed tunc vnum tantũ, siue simplex allelu Ia dicitur, propter causas supradictas: prius autem dicitur, responsoriũ, & posteà sequitur allelu Ia, prout suprà dictũ est. Dominici autẽ dies & æstiui, à septuagesima vsq; ad Pascha, quorum respõsorijs non allelu Ia,

allelu Ia, sed tractus subditur: recolũt eos, qui sunt in bonis operibus: sed videntes laborem viæ, timẽt casum. eam tẽtationibus tundũtur: sine quibus hæc vita nõ ducitur. Inter responsoriũ enim & allelu Ia, tractus est medius: qui neq; in tanta lætitia est, sicut allelu Ia: neq; in tanto opere, vt responsorium. In sabbato verò sancto gaudentes pro neophytis nostris: quia ab omni peccato liberati sunt, canimus allelu Ia: sed quia eos trahẽdos varijs videmus laboribus, tractũ adijcimus, per quẽ labores intelligũtur: de quo dictũ est sub tit. de septuagesima, & in procemio huius partis. Quomodo officia istorũ septem dierũ, & officia dominicarum, quæ sunt inter Paschа & Pẽteco. adaptẽ

27 tur septẽ donis spiritus sancti, sub vigilia ascẽsionis, & sub sabbato in albis dicetur. ¶ Circa euangelia, quæ hoc tẽpore leguntur, sciẽdum est, quòd omnia pertinẽt ad resurrectionem: iuxta ordinẽ scriptorũ ponuntur. Matth. enim primo scripsit. ij. Marc. iij. Luc. vlt. Ioan. Vnde primò ponitur euangeliũ Matth. in vigilia Paschæ. In ipso verò die Paschæ euangeliũ Marci: in secunda & tertia feria euangelium Luc. in quarta & quinta feria, & in sabbato euãgelium Ioan. in sexta feria interponitur euange-

26 lium Matth. ¶ † Sanè in euangelijs vigiliæ, & diei tantum agitur de annuntiatione resurrectionis, facta per angelũ: in alijs de visiõe. Cõueniebat enim, vt prius annuntiaretur Domini resurrectio: vt posteà ad maiorẽ fidem faciendam corporaliter ipse ab hominibus videretur. Tria verò Ioannes euangelista, omnino præposterè posita sunt. Primum namque fuit, quod legitur in sabbato: posteà quod legitur in quinta feria: & aliquanto tẽpore, post quod in quarta feria legitur. Nam Maria Magdal. cùm venisset ad monumentum, & non inuenisset corpus Domini, sublatũ credidit, & cucurrit, & nuntiauit Petro & Ioanni, qui cucurrerunt ad monumẽtum, & Ioan. præcucurrit: sed non statim introiuit: sed Petr. tandem veniens intrauit: & posteà Ioan. intrauit: & cùm non inuenissent, redierunt ad propria: hoc legitur in sabbato. Illis redeuntibus Maria remansit ad monumẽtum, & inclinans se in monumento, vidit vnum angelum sedentem ad caput, aliũ ad pedes, qui dixerunt: Maria, quid ploras? quæ dixit: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum: & tunc conuersa retrorsum vidit Iesum, qui dixit ei, mulier, quid ploras? quem quæris? & illa respiciens & hortulanũ, cum credens, dixit: Domine, si sustulisti eũ, dicito mihi: & ego eum tollam. hoc legitur in quinta feria. Aliquanto tempore post Petrus iuit piscatum cum sex alijs ad mare Tyberiadis: vbi Dominus apparuit eis in littore: & hoc legitur in quarta feria. Sed quare hæc omnia? Solutio. In quarta feria cantatur hoc, quod cantabitur Sanctis in die iudicij. Venite benedicti patris mei, &c. & in illo Euangelio, quod eadem die legitur dicitur, quòd Dominus apparuit discipulis in littore maris. Et hoc bene cõuenit. Nam per littus maris, vt dicit beatus Gregorius super illum locum, finis intelligitur mundi, in quo Dominus apparebit suis gloriosus: & tunc Pe

27 trus † trahet ad littus rete plenum magnis piscibus, centum quadraginta tribus, nec tamen scindetur rete. Per Petrum, intelligitur ordo sanctorum prælatorum, qui de fluctu huius seculi, ad littus stabilitatis æternæ ducẽt eos, qui per ipsos conuersi fuerint: sed hoc attribuitur soli Petro, propter Ecclesiæ vnitatem. Sed quare legitur in sabbato in albis euangelium, quod tunc legitur? Respondeo, quòd officium illius sabbati cum officio præcedentis sabbati sancti in multis cõuenit. Nam in præcedenti sabbato duplex laus cantatur: sicut & in hoc lectioni conuenit: quia in lectione præcedentis sabbati dicitur: Quæ sursum sunt, sapite: non quæ super terram: & in lectione sequentis dicitur: Deponentes omnem dolum, &c. & itaque tanquam lapides viui ædificamini: quod nihil aliud est, quàm quæ sursum sunt, sapere. Conueniebat igitur, vt euangelium correspõderet euangelio, quod fit in eorum principijs. Nam in euangelio præcedentis sabbati dicitur: Vesperæ autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, id est diluculo: venit Maria Magdale. & in euangelio sequen. dicitur: Vna sabbat. Maria Magdale. venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent: quod idem est. In hoc tamen videtur differentia: quia dicitur ibi, quòd venit Maria Magdale. & altera Maria. hîc non fit mentio, nisi de Maria Magdale. Sed vt ait Augusti. in lib. de concord. Euangelistarum ideò Ioannes solam Mariam Magdal. nominat, quia fuit cæteris feruentior: nec tamen ideò cæteras excludit. euangelium verò Matth. legitur in sexta feria: quia Dominus per passionem meruit sibi dari potestatẽ in cœlo, & in terra: vel potius datã notificari: & qa Dominus in sexta

Universidad de Deusto
Biblioteca

feria passus est: ideirco legitur in euangelio Mat. in sexta feria: in qua Dominus ait discipulis: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Vnde Apostolus. Christus factus est pro nobis obediens patri, vsq; ad mortem: mortem autem crucis, propter quod & Deus &c. Vbi ergo poneretur euangelium: in quo agitur à Ioan. de prima visione Domini, quæ facta fuit. Mar. Mag. nili in quinta feria. In prima enim die non poterat poni prædictis de causis: nec in secunda, nec in tertia, nec in quarta, nec in sexta, nec in sabbato. Vnde restat, quòd in quinta feria necessariò poni debuerit. Aiunt quidam, quòd licet in secunda feria legatur euangelium de apparitione Domini, facta discipulis euntibus in Emaus: non tamen illa facta fuit in ea die, sed in præcedenti. Decem etenim apparitiones post Christi resurrectionem in euangelijs inueniuntur, ad fidem nostram confirmandam: quinq; in prima die, & quinq; posteà: sed in Apostolo dicitur, quòd in die resurrectionis apparuit Ia. & quingentis fratribus simul. Et sicut quidam dicunt in ipsa etiã die primo apparuit matri, vt dictum est in quarta parte, sub tit. de accessu pontificis ad altare. & etiam Ia. qui votum vouerat non comedere: sed & Ioseph, qui pro eo tenebatur in carcere. ¶ Verùm † quia de visione angelorum: & de Mar. Mag. euangelistæ discordare videntur: ideò aliqua super hoc præter propositum dicamus. Nam Mat. dicit, quòd mulieres viderunt angelum sedentem super lapidem, qui tamen erat extra monu. Marcus dicit, quòd introeũtes ipsæ in monumentum, viderunt eum sedentem à dextris. Ioan. dicit, quòd Mar. Mag. vidit duos angelos, vnum ad caput, & alium ad pedes sedentes. Luc. dicit, quòd duo angeli stantes dixerunt Mariæ Mag. & alijs. Cur quæritis viuentem &c. Ioan. dicit solam vnam venisse, scilicet Mariam Mag. Mat. duas, scilicet eam & aliam. Mar. tres, scilicet eam, & Mariam matrem Iac. minoris: & Mariam filiam Salomę, quæ fuit mater filiorum Zebedæi, scilicet Iacobi minoris, & Ioan. euangelistæ secũdum Chryso. tantùm Salomę filia fuit. Lucas plures dicit. dicit enim: Erat autem Maria Mag. & Ioanna & Maria Iac. minoris subaudi mater, & cæteræ quæ cum ipsis erãt, & aliæ quas non numerant euangelistæ. Ecclesia tamen tres Marias repræsentat. Rursus Mat. dicit, quòd mulieres certificatæ per angelum, inter quas erat præcipuè Maria Magda. denuntiauerunt Apostolis Dominũ resurrexisse. & Ioan. dicit quòd Mar. Magda. nunciauit Petro & Ioan. eum sublatum fuisse. Vera quidem sunt omnia, quæ dicunt euangelistæ in his, & non sunt aduersa: sed quod vnus minus dicit, alius supplet. † Verũ enim est sicut narrat Mat. quòd primò viderunt angelum sedentem super lapidem, quem reuoluerat ab ostio monumenti: qui & dixit eis eum resurrexisse: & adiecit: Venite, & videte locum, vbi posuerunt eum: & tunc ipse surgens præcessit eas in monumentum, & sedit in dextris: sicut narrat Mar. pòst Mar. Magda. vidit vnum ad caput, & alium ad pedes sedentes, sicut dicit Ioan. Qui dixerunt ei: Mulier, quid ploras? & nuntiauerunt eum resurrexisse: & tunc surrexerunt ipsi, vt apparerent ei stantes, sicut dicit Luc. vt in hoc, quòd surrexerunt, Dominum surrexisse ostenderent: & cum starent dixerunt ei & alijs: Cur quæritis viuentem cum mortuis, id est, eum qui resurrexit. Cur quæritis in sepulchro, quod est locus mortuorum. Ambro. dicit duas fuisse Marias Mag. vnam quæ secundum Matt. sciuit Dominum resurrexisse: aliam, quæ secundum Ioan. nescluit: sed corpus sublatum credidit. Augu. verò de † concor. euangelistarũ sic soluit. dicit enim, quòd cùm Maria Mag. cum alijs veniret dicendo: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti: cum adhuc aliquantulum longè esset, vidit lapidem reuolutum: & statim cucurrit ad Petrum & Ioan. & significauit eis corpus Domini, fuisse sublatum, qui venientes inuenerunt monumentum vacuum: & credentes quòd fuisset sublatum, redierunt. Maria autẽ iterum adiunxit se alijs, & propiùs accedens cum eis, vidit angelum sedentem super lapidem: & dixit eis: Cur quæritis in sepulchro quod est locus mortuorum. Matr. &c. sicut superius dicta sunt. Zacha. qui composuit vnum euangelium, ex quatuor aliter soluit. Dicit enim, quòd Mar. Magda. & aliæ venerunt ad monu. & viderunt angelum sedentem super lapidem, sicut dicit Mat. & post in monumento sicut dicit Mar. & inde duos stantes: vnum ad caput, alium, ad pedes: sicut Luc. dicit, scilicet illum priorem cum alio, vel eo disparente, alios duos, qui dixerunt: Cur quæritis viuentem cum mortuis: & signi

& significauerunt eum resurrexisse. Alij crediderunt verbis eorum: Maria remansit incredula. Vnde aliæ nuntiauerunt discipulis Dominum resurrexisse: illa nuntiauit Pet. & Ioan. eum sublatum fuisse: qui post aduentũ & recessum eorum sola remansit, ad monumentum, & inclinans sẽ in monumento vidit duos angelos sedentes, vnum ad caput: & alium ad pedes: sicut dicit Ioan. qui dixerunt ei: Mulier, quid ploras? & illa respondit: quia tulerunt Dominum meum, & nescio, vbi posuerunt eum: & cõuersa vidit Dominum qui dixit ei. Mulier, quid ploras: quem quæris? & illa putans eum hortulanum esse dixit: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam. Et tunc Dominus eam ex nomine nominauit: & ipsa tunc eum cognouit: & post plures locutiones angelorum, tunc primò credidit, & voluit procidere ad pedes Domini: & Dominus dixit ei: Noli me tangere: nondum enim ascendi ad patrem meũ. Iubintelligitur in corde tuo: quasi dicat: Quẽ quæris, tanquàm mortuum: non credis patri esse æqualem: & adiecit Dominus: Vade, & dic fratribus meis. Ascendo ad patrem meũ, & patrem vestrum &c. id est, in proximo est, vt ascendam. Et ipsa cœpit ire iam certificata. & inuentis alijs mulieribus iuit pariter cũ eis, hoc nuntiare Apostolis: & in illa via apparuit eis Dominus, dicens: Auete. quæ accesserunt & tenuerunt pedes eius. Prædictũ autẽ modum loquendi, in quo generaliter dictum est, quòd mulieres iuerant nuntiare Dominũ resurrexisse: cùm tamen Maria, quæ erat vna de illis tunc incredula fuit, sæpe in scripturis inuenimus: sicut & Dominus discipulis: & me scitis, & viam meam scitis: cùm tamen quidã essent inter eos, qui hæc nescirent. vnde Dominus. Tanto tempore vobiscum sum: & non cognouistis me &c. sed illud primò dictum est scientibus, istud ignorantibus. Ita etiam dicitur, quòd Dominus in ascẽsione apparuit discipulis & exprobrauit incredulitatem, & duritiam cordis eorum: quia his, qui viderant eum surrexisse, non crediderant: cùm tamen aliqui inter eos fuerint, qui iam crediderant: sicut Petrus, & alij plures: sed illud primò dictum est de incredulis. hæc opinio videtur probabilior, quàm secunda. Et quod dixit Ambro. non est credendum, quòd dixerit asserendo, sed aliorum opi. referendo. licet eam argumentis probare videatur quibus iuxta prædictam opin. leuiter respondetur. & ferè totum quod ipse inducit per interpretationem soluitur. v.g. quod ipse dicit, quòd vna Maria fuit secundum Matt. quæ sciuit eum surrexisse. hoc est falsum: quia alijs credentibus verbis angeli ipsa remansit incredula. Aug. verò non sic fuisse dicit, vt narrat: sed narrat ita potuisse fuisse: vnde probabiliori sententiæ non præiudicat.

SVMMA.

Feriæ secundæ post Paschа, officium. Et num. 2. 3.

De secunda feria post Paschа.

CAP. XC.

QVia † per gloriam resurrectionis impleuit Dominus, quæ promisit in veteri testamento, vt videlicet introduceret nos in terram fluẽtem lac & mel: ideò dicit Ecclesia in introitu huius secundæ feriæ: Introduxit Dominus in terram fluentem lac & mel. Exod. xiij. quia Christus iam introductus est: & Ecclesia triumphans in re: Ecclesia verò militans in spe. Epistola sumitur de actibus Apostolorum x. cap. Stans Petrus in medio &c. & intendit probare passionem Christi & resurrectionem: vnde dicit: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent. ¶ † Euangelium: Duo ex discipulis. Luc. xxiiij. c. concor. epistolæ de apparitione Domini discipulis euntibus in Emaũs. ibi enim habetur, quòd cognouerunt eum in fractione panis. Quid est fractio panis, nisi expositio scripturæ? ibi enim cognoscitur Dominus. Responsorium verò concord. cum introitu: Dicat nunc Israël. Allelu Ia. nónne cor nostrum erat ardens &c. Est de scripturarum expositione. In alijs Ecclesijs dicitur allelu Ia, Angelus Domini. Mar. vlt. c. Offertorium: Angelus Domini &c. est de testimonio Apostolorum. Postcommunio: Surrexit Dominus &c. Luc. vlti. ca. est de apparitione quæ facta est Petro. Multiplicat igitur apparitiones, vt dictum est ad confirmandum fidem. ¶ Sanè ex † hodierno euangelio sumitur allelu Ia. Nonne. & offerenda. Angelus Domini. ex eo, quòd ibi dicitur mulieres visiones angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Similiter & cõmunio: Surrexit Dominus. ex eo, quòd ibi dicitur: surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Ad pietatem ergo pertinet

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc officium, in quo continetur rememoratio scripturarum, & per pietatem accedit ad mansuetudinem: mansuetis autem terra promittitur illa, de qua dicitur: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram fluentem lac & mel. vnde in introitu dicitur: introduxit nos Dominus in terram fluentem lac & mel. Et sunt hæc verba Mosi populum post esum agni de Aegypto ducetis. Introduxit inquam spe. sed in illa poste à introducet re, quam Caleph dedit Axæ, filiç suæ irrigata: irriguo superiori & inferiori. Irriguũ interius, timor est. superius, amor. Caleph etenim qui quasi cor interpretatur: dat animæ deuotionem, cum timore pariter & amore. ¶ In hac ij. feria fit in vrbe statio, apud sanctum Petrum, propter hoc, quod in euangelio habetur: & apparuit Simoni: & quia ibidẽ dicitur, nónne cor nostrum ardens erat in nobis? quia ipse præ cæteris magis arsit, Dominũ diligendo. Hac die pisces vnos inspicimus, recolentes cũ gaudio, quòd Dominus ad probationẽ resurrectionis partẽ piscis assi comedit, & in tertia feria ad fontes imus: vt ibi dicetur: & mulieres verberabant viros: & iã in his tribus diebus est feriandũ: prout sub pascha dictũ est.

SVMMA.

1 Feriæ tertiæ post Paschа, officium. Et num. 2. 3. 4.

De tertia feria post Paschа.

CAP. XCI.

1 IN tertia feria † ostenditur, per quod habeatur hæreditas cœlestis patriæ. Ostenso verò in secunda feria, quòd in terram fluentẽ lac & mel iam introduxit nos Deus in spe: & posteà introducet in re: modò ostendit per quod habeatur: quia per diuinam scientiam siue cognitionem Domini nostri: vnde hæc tota feria est de cognitione siue sapientia Dei, & inde introitus est: Aqua sapientiæ &c. Eccle. xv. c. & est septimi toni: quia in septem donis spiritus sancti, est ista sapientia. In epistola: Surgens Paulus Act. xiij. c. ostenditur passio Christi & resurrectio, per quam hîc sapientia habetur. Qui enim veram fidem habet de his, habet saporem Dei. hæc autem cognitio, est dies, quã fecit Dominus. de graduali ergo patet.

2 Et † nota quòd cùm omnes graduales versus huius hebdomadæ sumantur de psalmo cvij. scilicet Confitemini: qui est nonus post, Dixit Dominus. hodiernus sumitur de psalmo cvj. scilicet Confitemini: qui est decimus in matutinali. Cantate. eò, quòd iste psalmus exhortatur fideles ad laud. Dei, qui per sapientiã suam redemit & liberauit eos de quadruplici tentatione: quia liberauit eos de necessitatibus eorũ, id est, ab infidelitate: & quia liberauit eos de necessitatibus eorum, id est, à praua consuetudine, & liberauit eos à tædio bonæ actionis: & eduxit eos à versutijs hæreticæ impugnationis. Allelu Ia est: Surrexit Dominus, & apparuit mulieribus. Vel secundum alias Ecclesias: Oportuit. quod sumitur de euangelio: in alijs etiam dicitur: Surrexit Dominus verè. Luc. vlti. cap. In euangelio verò: Stetit Ie. &c. Lucæ xxiiij. c. ostendit Dominus & probat resurrectionem suam discipulis suis per quatuor. Primò, per consuetum modum loquendi: cum dixit: Pax vobis. loquebatur enim eis sæpe de pace, & amator pacis erat: vnde ipse Dominus inquit: In me pacẽ habebitis: in mundo autem pressuram. Pacẽ relinquo vobis. Pacem meam do vobis. Secundò per hoc, quòd ostendit se palpabilem. Tertiò, quia cum eis comedit. Quartò, quia eis sensum aperuit scripturarum. & quia hãc sapientiam Dominus dedit per se, & per Apostolos, ideò dicitur in offertorio: intonuit de cœlo Dominus, id est, de Apostolis, vt omnes crederẽt in illũ. Hæc enim inquit Ioã. scripta sunt, vt credatis: & credẽtes vitam æternã habeatis. ¶ † In postcõmunione, quæ est ad Col. iij. c. inuitamur. ad hanc sapientiam. Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt sapite, ecce de sapientia. Et quia de sapientia habetur in hac ij. feria: ideò fit statio ad sanctum Paulum, qui fuit sapientior omnibus Apostolis: seu cui Dominus singulariter aperuit intelligentiã scripturarũ: de quibus legitur in euãge. & introitu. Vnde ipse dicit: Non à me, nec ab homine accepi euãg. meũ: sed per reuelationẽ Domini mei Iesu Christi. vel, quia per eũ maximè adimplerũ est, quod in euãg. legitur, scilicet oportuit prædicare pœnitentiã in omnes gẽtes, ideò, quòd & eius prædicatio legitur in hodierna lectione actuũ Apostolorũ. Hac die † viri verberãt mulieres: put sub Pascha dictũ est. hac etiam die ad fontes imus: pro eo quòd hodie in introitu viri beati aqua sapiẽtiæ potari referuntur: & in offertorio fontes aquarum apparuisse memorantur.

3 4

SVMMA.

SVMMA.

1 Feriæ quartæ officium à Paschate. Et num. 2. 3.

De quarta feria post Paschа.

CAP. XCII.

1 OStenso † in iij. feria de cœlesti patria, & per quod habeatur, ostenso etiã in secunda feria, quod in terrã fluentem lac & mel introducimur: ideò nũc in hac quarta feria inuitamur ad illam. Vnde introitus est: Venite benedicti patris mei &c. Mat. xxv. quia verò dicit Dominus: pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. & quia ibi non intrant, nisi purificati per pœnitentiam, ideò beatus Petrus in epistola: Aperiens. Act. iij. inuitat Iudæos ad pœnitentiam. ideò autem ad pœnitentiam inuitatur homo: vt de filio diaboli, fiat filius Dei: & hæc mutatio dextræ excelsi, propter quod

2 in responsorio habetur: Dextera † Domini fecit virtutem. Sequitur allelu Ia de resurrectione. Surrexit Dominus &c. & in alijs Ecclesijs est Christus resurgens &c. Sẽper enim in his diebus aliqua de resurrectione dicuntur. In alijs enim dicitur: Cùm sederit. Mat. xxj. c. Quia verò hæc mutatio fit etiam, quã-

3 do † homines sunt filij Dei propter prædicationem, ideò in euangelio: Manifestauit se Iesus. Io. xxj. c. dicit Dominus: Mittite in dexteram nauigij rete. hoc facit, qui tantùm prædicat propter Deum: & tunc trahuntur magni pisces, posteà dedit eis piscem assum. Piscis assus, est Christus passus: hæc erit refectio in patria: cùm comedemus panem angelorum: de quo in offertorio: Portas cœli &c. Postcõmunio est: Christus resurgens. Roma. vj. Et quia beatus Laurentius fuit vnus de magnis piscibus: & fuit assatus pro Christo: ideò fit statio ad beatum Laurentium.

SVMMA.

1 Feriæ quintæ à Paschate, officium. & numero 2. 3.

De quinta feria post Paschа.

CAP. XCIII.

1 QVinta † feria est de conuersione gentiũ propter passionẽ & resurrectionẽ. vnde introitus est: Victricẽ manũ tuam laudauerunt pariter Christiani: quia sapientia aperuit os mutorum. vnde Esa. xxv. Tunc claudus saliet, sicut cervus. & aperientur linguæ mutorum: quod factum est quando Christus dæmones ejiciebat & faciebat homines mutos loqui: vnde in euangelio: Erat Iesus ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. In epistola verò Angelus Domini. Act. viij. significatur cõuersio ista gentiũ: vnde dicitur ibi de eunucho, qui conuersus est à Philippo, qui interpretatur os lampadis, siue os illuminans. quia quãdoq; per scripturarum inspectionem, vel prædicationem, conuertitur homo: vt gentiles, qui significantur per eunuchum: quandoq; verò per inspirationem cõuertitur ad Dominum: vt habetur in euangelio, quòd apparuit Mar. Mag. Quia verò per conuersionem gentium factus est Christus lapis angularis, ideò in versu responsorij habetur. Lapidem quem reprob. ædific. &c. Et quia vera † conuersio fit per pœnitentiam, ideò sequitur allelu Ia. Mat. xxvj. In die resurrectionis meæ dicit Dominus, præcedam vos in Galilæam: id est, in transmigratione de vitijs ad virtutes. Euangelium: Maria † stabat. Ioan. xx. est de apparitione Domini: Maria Magdalena in specie hortulani siue peregrini: quia peregrinus est Deus homini, quandiu est in peccato. In offertorio: In die solẽnitatis. Exod. iiij. & xiij. ca. similiter promittitur conuertentibus vera beatitudo. In postcommunione verò: Populus &c. j. Regum ij. ad laudandum inuitamur: & fit statio ad sanctos Apostolos: quia in Philippo, qui interpretatur os lampadis, intelliguntur omnes Apostoli, per quorum prædicationem conuersio gentium facta est. Item, quia fratres Domini, de quibus in euangelio legitur, sunt Apostoli, per quos os muti apertum est: & disertæ linguæ infantiũ, ideò statio fit ibi.

SVMMA.

1 Feria sexta à Paschate, quod & quale habeat officium. ibid. & num. 2. 3. 4. 5.

De sexta feria post Paschа.

CAP. XCIIII.

1 SExta feria † est de institutione baptismi. vnde introitus est: Introduxit eos Dñs, scilicet de Aegypto, id est, de tenebris peccati, & inimicos eorum operuit mare, id est baptismus. & subijcitur ibi ter allelu Ia, propter liberationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem ab hostibus & donum gratię.¶ Postmodum sequitur †epistola:Christus semel.j. Pet.iij.c. in qua beatus Pet.agit de baptismo, & de arca Noë, sicut in diluuio per arcam saluæ factæ sunt animæ licet paucæ, scilicet viij. similiter & in baptismo: quia sicut in aquis diluuij quæ inundauerunt totum mundum, mundus à peccatis purgatus est: & per arcam,animę saluæ factæ sunt:ita & in aquis baptismi in quo omnia peccata mũdata sunt per Ecclesiam saluati sumus.¶ Sequitur graduale:Hæc dies quam † fecit Dominus.versus.Benedictus qui venit in nomine Domini. Est enim homo qui consecrat baptisma,sed Deus est qui inuisibiliter baptizat Vnde sequitur.Deus Dominus & illuxit nobis, scilicet per illuminationem baptismi, & per illuminationę legis Domini.Allelu Ia,est Angelus Domini. cum duplici versu, sicut in die Paschæ in quibusdam Ecclesijs: quia in hac die agitur de institutione baptismi.vnus versus est propter Christi resurrectionem, in corpore. alius propter stolam animæ, quam in baptismo suscipiunt baptizati.¶ † Euangelium verò,est de institutione baptismi,secundum Mat.vlti. c. Vndecim discipuli abierunt in montem,quem constituit illis Iesus: & sequitur ibi: Euntes, docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris &c.¶ Et quia in memoria debemus habere istum diem, propter institutionem baptismi: ideò sequitur in offertorio:Erit nobis † memorialis dies ista &c. Exod. xij.& xiij. cap. memorialis quidem est dies, in qua de vitijs ad virtutes transimus:hæc enim dicit Moses de die Paschæ.¶ Postcommunio. Data est mihi omnis potestas. Matt. vlti. cap. Quia verò beata virgo creditur interfuisse in institutione baptismi: quia vt Hieronymus ait: hoc apud Nazareth in domo eius actum est:ideò hac die fit statio in Ecclesia eius.

SVMMA.

1 Sabbatum in albis, quod habeat officiũ. Et num.2.4.5.6.
3 Iudicij dies plenus erit gaudio propter Dominicam & nostram resurrectionem.

De *sabbato in albis.* CAP. XCV.

1 SEquitur † de sabbato in albis in quo est introitus: Eduxit Dominus populũ suum in exultatione. hoc maximè in extremo sabbato fieri intelligimus, quando erit verum sabbatum: sed ne Iudæi credant hoc dictum esse de seq.sequitur in epistola.j.Pet.ij.ca.Fratres, deponentes omnem malitiam,& dolum &c. 2 Sequitur duplex† allelu Ia fine graduali.Primò,quia nec terminatur septuagesima postquàm sequitur octaua resurrectionis:quando habebitur duplex stola animæ,scilicet & corporis:& cessabit labor operis:de quo dictum est in procemio huius partis:& sub tit. de vij. diebus post Pascha.& in. iiij. parte, sub tit.de allelu Ia.Secundò,quia in die iudicij † plenũ 5 erit gaudium pro dominica & nostra resurrectione. Tertiò, geminatur allelu Ia: quia tunc erit lætitia sempiterna: quia enim erit lætitia vnum allelu Ia canitur: quia sempiterna secundum concinitur allelu Ia. Quartò,quia in octaua resurrectionis omnis sollicitudo deponetur: quod significatur in hac viij-die,in qua vestis candida siue chrismale deponitur: ideò in albis non cantatur graduale,sed duplex allelu Ia: quia tunc erimus in albis. Item, quantum ad resurrectionem Domini, non debet graduale cantari: neq; quantum ad baptizatos:& ideò cantatur vnũ allelu Ia,pro baptizatis, scilicet Laudate pueri Dominũ:& aliud de resurrectione Domini,scilicet Hæc dies.Præterea,ideò post allelu Ia: Hæc dies. sequitur allelu Ia. Laudate pueri.quia de lætitia animarum transient ad gloriam incorruptibilem corporum.† Euangelium verò, Vna sabbati.Io.xx.c.est de duobus discipulis,qui currebant ad monumentũ. Per. scilicet & Ioan. qui significant duos populos.cucurrit tamen citius Ioan.id est,iudaicus populus:quia habebat propheras, scilicet Hieremiam, Esaiam, & alios, qui de passione Domini loquuntur. sed Petrus citius intrauit,id est,gẽtilis populus:non tamen intrauerunt Iudæi in multitudine: qui enim credit,intrat:sicut dicit Aug.Et attende,quia epistola & euãgelium huius sabbati concordãt cũ epistola & euangelio sabbati sancti:prout dictum est sub tit.de vij.diebus post Pascha. In offertorio verò de illuminatione post baptismum agunturgrates. Benedictus,qui venit &c.† Postcõmunio est.Omnes,q in Christo baptizati estis,Christũ induistis. Gala.iij. Die ista fit statio ad Ecclesiam beati Io.in Laterano: quia enim ibi in præcedenti sabbato baptizati sunt pueri.& in viij. die in lege circumcidebantur:ideò rectè hac die ibi conueniunt,vt

niunt,vt hoc spiritualiter agatur in baptizatis.& hoc est,quod dicitur in epistola:Deponentes omnem malitiã,& omnem dolũ,&c. quasi modò geniti infantes:ne per fenestras 6 quinque sensuum iotret mors.† Dicitur autem ad horas capitulum:Christus resurgens. Roma.vj.cap.& illud expurgate vetus &c.ad Corinth.v.cap.& illud: Christus passus est.j. Petri ij.Quia verò in tota septuagesima,quæ vsque ad diem protenditur,pœnitentiam egimus:ideò Ecclesia hodie celebrat in albis,vt magis ac magis albi simus:sicut Dominus ait in euangelio Matthæi iij.Agite pœnitentiã: appropinquabit enim regnũ cœlorũ. Quare hoc sabbatum dicitur in albis dictum est sub Pascha. Hac die Dominus Papa distribuit, agnus Dei.Alicubi etiã distribuitur cereus paschalis:de quo dictũ est sub sabbato sancto.

SVMMA.

4 1 Dierum septẽ à Paschate,secũda expositio Et intellectus. nu. 3.4.5.6.7.8.9.10.
2 Resurrectionis dominicæ officium,pertinet ad timorem.

Alia expositio dictorum septem dierum. CAP. XCVI.

1 POtest etiam aliter dici, quòd † ideò in præmissis septẽ diebus baptismalia celebrantur officia: vel quia baptizati sapientia septiformi docẽtur:vel quia ipsorum temporis vniuersitas dierũ septenario voluitur: quibus quia fides spes & charitas precipuè sunt necessaria:ideò tribus psalmis vtimur in nocturnis.Singulorum autem dierum officia sic possumus septem spiritibus & beatitudinibus coaptare.¶ Officiũ 2 † quidem dominicæ resurrectionis, pertinet ad timorem:quo timemus terribilem sententiam iudicis.Cùm enim dicet pater, rex, & iudex omniũ resurrexit,& adhuc in suggillatione inimicorum dicentium:quando morietur & peribit nomen eius: tunc magnus erit timor & tremor:vnde & in offertorio:Terra tremuit &c.spiritus timoris,vt fundamentum ponitur:sed quare à timore incipientes in sapientia terminamus,cùm Esaias cœperit à sapientia, & descenderit ad timorem?respondeo,Esaias saluatorem descripsit,qui carnem assumendo descendit.nos verò de terrenis ad cœlestia tendere conamur: & ideò gradus ascendendo connumerare debemus, vt à timore ad sapientiam peruenire possimus.In secunda feria legitur euangelium de duobus discipulis euntibus in Emaus, quibus Dominus apparuit & scripturas Mosi, & omnium prophetarum aperuit.Et attende,quòd licet † hodie legatur euangelium de apparitione 3 Domini:non tamen hodie sed heri apparitio fuit Ad pietatem ergo pertinet hoc officiũ, in quo continetur rememoratio scripturarũ: & accedit ad mansuetudinem:prout ibi dictũ est.In tertia feria legitur euangelium: Stetit Iesus.vbi multipharie suam resurrectionem probat,scilicet per visum & tactum: per gustum etiam,& per auditum, cùm scripturas etiam exponit: quod pertinet ad scientiam. vnde in introitu:Aqua sapientiæ &c.beati viri potati referuntur.in offertorio. Intonuit: fontes aquarum aperuisse memorantur. in postcommunione: Si consurrexistis:† quæ 4 sursum sunt,quærere & sapere iubentur.& in euangelio sensus ad intelligendum scripturas discipulis aperitur. Scripturarum quippè intelligentia & scientia lamenti,& luctus est causa effectiua.Qui enim legit in scripturis prophetas, & eorum Dominum occisos, quoquo magno dolore mordetur:& quantò magis quis peccata sua intelligit,tantò citius in luctum & pœnitentiæ lamentum prorumpit.Licet igitur his diebus sit gaudijs vacandum:tamen ineptam lætitiam remoueamus: ne carnes agni sine lactucis aggrestibus comedamus:quia beati qui lugent. In quarta feria legitur euangelium de discipulis piscantibus,quos inuitauit ad prandium, & dedit eis panem,& piscem assum,id est, Christum cognoscere Deum & hominẽ passum. quæ est illa quidem saturitas: de quâ dicitur: Beati, qui esuriunt,& sitiunt iustitiam:quoniam ipsi saturabuntur, quod ergo dicitur ibi: Venite prandere.hoc est,quod cantatur in introitu: Venite benedicti patris mei,percipite regnũ. hoc enim regnum est prandium æternũ, vbi erunt pisces magni:sed vnus super prunas nõ passionis,sed amoris.rationabiliter autem feria quarta nobis à Christo regnum promittitur:quia in quarta ætate regnauerunt Dauid, & Salomon,in quorum manibus Christi regnum specialius & plenius significatur. & quia Petrus supradictum rete traxit,in terrã. ipsi enim commissa est Ecclesia ipsi specialiter dictum est:Pasce oues meas.ideò pro epistola sumitur eius prædicatio de Act.Apostolo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 Ad † famritatem enim quoque pertinet offerenda. Portas cœli aperuit. prophetas qui prædixerunt, angelos qui annuntiauerũt, Mariam quæ genuit, Apostolos qui prædicauerũt, Doctores qui exposuerũt, per hos omnes pluit Dominus manna in ore egentiũ animarum, id est, verbũ, vel corporis sacramentũ: vt non deficerent in via tendentes ad patriã, vbi comedẽt panem angelorũ. versus gradualis, dextera Domini fecit virtutẽ: cõgruit illi verbo euangelij: Mittite in dexterã nauigij rete, & est sensus: dextera Domini fecit virtutem: quia potentia verbi, mihi vniti fecit me vincere mortẽ: ideóq; dextera Domini exaltauit me, id est, laudabilem me fecit. Et repetit: Dextera Domini fecit virtutẽ: vt ostendat resurrectionis qualitatẽ, scilicet æternã. vnde sequitur: Non moriar, sed viuam. iuxta quem sensum canimus cũ Apostolo in allelu Ia & cõmunione: Christus resurgens: & pertinet hoc ad fortitudinem. Et quia beatus Lau. fuit piscis assus, fortis in esurie: & esuriens in fortitudine, ideò sit ibi statio. ¶ Officiũ † quintæ feriæ pertinet ad cõsilium & misericordiam. magnũ enim fuit cõsilium peccatricis pedes lauantis, cùm lacrymis, vt misericordiã cõsequeretur: prout in euangelio dicitur. ¶ Officium † sextæ feriæ pertinet ad mundiciã cordis & corporis. In baptizato nãque, de quo ibi agitur, lauantur corpus & anima. Et quia mundis cordibus visio Dei promittitur: vt ibi dictum est, Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbũt. & per mundiciã ad intellectũ peruenit: ideò rectè in euangelio dicitur, quòd transmigrãtes Deũ videbũt. ¶ In sabbato † legitur euangeliũ in quo dicitur quòd licet Ioan. præcurrerit: tamen Petrus sequens citius in monumentũ intrauit: & posteà Ioan. Hi, prout dictum est ibi, sunt duo populi. Petrus significat gentes, qui posterius venerunt ad notitiam passionis: sed tamen primitus crediderunt. Ioannes synagõgam, qui in lege & prophetis prius audiuit Dominũ pati: sed nõdum credere in mortuum voluit: credet autem, cùm Israël saluus fiet. ¶ De † his duobus populis, scilicet credentibus & nõ credentibus loquitur Petrus in epistola. Deponentes &c. De credentibus dicitur in introitu: Eduxit Dominus populum. Cio ex. Eduxit enim Dominus Israël de Aegypto, cum auro & argẽto: sed illis in deserto murmurãtibus, & ideò pereuntibus: eduxit eos qui nõ murmuerunt in deserto in terram promissionis. & propter eosdem dimittimus graduale: & duplicatur allelu Ia: quia tunc neophyti laborant: nunc Deum voce, & opere laudant. Ad eosdem pertinet psal. Laudate pueri Dominum. totus enim ille psalmus ad electionem dirigitur gẽtium: quod ex illo fine probatur: Qui habitare facit sterilem in domo. Eisdem pueris cõuenit, quod canitur in offertorio: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Hunc enim versiculum cantauerunt pueri occurrentes Domino ad passionẽ venienti. Quod sequitur: Benediximus vobis de Domino. dicit mater Ecclesia, dicens pueris suis. Benediximus vobis, id est, signauimus vos baptismo, nos qui sumus familia Domini: quia Dominus Deus illuxit nobis. sequens versus: Hæc † dies. ad gaudium spectat credentium. ille alius: Lapidem, quem reprobauerunt ad suggillationẽ pertinet Iudæorum, ad eosdem credentes pertinet postcommunio. Omnes qui in Christo &c. pertinet igitur officium istud ad pacificos, qui filij Dei vocabuntur. Dedit enim Dominus his, qui credũt in nomine eius filios Dei fieri: quibus datur sapientia perfrui.

SVMMA.

1 Dominicæ primæ à Paschate, officium. & nume. 2. 4. & 6.

3 Apocalypsis, & Epistolæ canonicæ, leguntur à resurrectione. idque iure.

5 Missæ dñicæ secundæ à Paschate, expositio.

De prima dominica post Pascha.

CAP. XCVII.

IN octaua Paschæ † incipit tẽpus regressionis seu reconciliationis: prout dictum est in procœmio huius partis. ¶ Sanè in hac die dominica, in quibusdam Ecclesijs fiunt octauæ Paschæ: & dicũtur responsoria de die dominica, & introitus: Resurrexit: & graduale, quod derelictum erat, resumunt, habentes respectũ ad generalem resurrectionẽ: ad cuius gloriã per gradus ascenditur: Christi enim resurrectio in octaua ætate facta est. Sed cũ Paschalis solennitas significet illam octauam, quæ sequitur † septenarium huius vitæ: quæritur quare habet octauas, cùm etiam eius solennitas protendatur: non tantum per octo dies, sed etiam vsq; ad diem Pẽte. Respõdeo: quia resurrectio futura significata est per circun-

cisionẽ, quæ octaua die mandata est, cuius verè circuncisionis octo sunt beatitudines: quarum octaua redit ad primam: & ideò ad repræsentandum has beatitudines solennibus octo dierum officijs celebramus octauas dominicæ resurrectionis, quæ est causa & signũ nostræ futuræ resurrectionis. Has beatitudines coaptat Augusti. in libro de doctri. Christiana, septem spiritibus obmittens vltimam: quia redit ad primam. gradatim enim à timore peruenitur ad sapientiam. vnde Initium sapientiæ timor Domini. de hoc dicetur in procœmio septem partis. Quia ergo nouiter baptizari sunt pueri: & quia multos nouellos in quadragesima genuit Ecclesia: & quia in illo tempore fuerũt Apostoli pueri, propter quod Dominus fuit cũ eis quadraginta diebus post Pascha instruens eos in fide: vt possent omnino fieri spirituales. & vt vrerentur igne spiritus sancti: propter istas tres causas siue nouitates instruit nos Ecclesia in fide in hoc tempore. Et ideo in prima quindena leguntur Apocalyp. & Acta Apostol. in quibus libris habetur de septem signaculis: videlicet de incarnatione, natiuitate, &c. quæ Christus solus aperuit, quæ sunt maxima principia fidei nostræ. postmodum in alia quindena cantatur in responsorijs de psalmis, & in lectionibus leguntur Epistolæ canonicæ vsque ad ascensionem Domini, vt supra fidem ædificentur bona opera: Psalmi enim & Epistolæ bona opera designant. ¶ Et attende, quòd ante † resurrectionem lex & prophetæ legebantur: post resurrectionem verò Apocaly. & epistolæ canonicæ, quæ sunt Apostolorum scripta, legũtur, & cantibus iubilantur. Lex enim & prophetæ Christi passionem & resurrectionem prædixerunt: sed Apostoli iam facta annuntiauerunt, & testificati sunt, ideóq; responsoriũ illud cantatur. Virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ resurrectionis. Rationabiliter quoq; legitur Apoca. & cantatur: eò quòd in ea visio Christi, & angelorũ collocutio memoratur. In illa enim vita, quã paschale significat tẽpus, animæ visione Trinitatis, & angelorũ consortio cõgratulabuntur. Legitur autẽ Apoc. cum historia. Dignus es domine. aliàs incipit: Ego sum vitis vera. Quod autẽ in quodã responsorio dicitur, decãtabat populus Israël allelu Ia. & vniuersa multitudo Iacob canebat legitimè. & Dauid cum cantoribus cytharam percutiebat in domo Domini: illud respicit, quòd regno Saul destructo, id est mortis imperio, arca, id est humanitas Saluatoris, in qua sunt manna, id est verbum: & tabulæ testamenti, id est thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi in Hierusalem ducitur: & in tabernaculo collocatur, vt æterna pacis visione fruatur: & ad patris æqualitatem gloriosus exhibeatur. Cùm autem superius de temporibus infantiæ Saluatoris paululum dixerimus esse legendũ, nunc verò scripta cæterorum Apostolorũ, patet quòd toto tempore siue ante passionem, siue posteà, quo Domini præsentia memoratur, congruè præcones noui testa. loquuntur, videtur quasi ab vberibus sponsi filij consolationis lacte potentur. Hæ nanque scripturæ sunt vbera, de quibus dicitur: Meliora sunt vbera tua vino: de quibus nos sic reficiat Deus, cuius misericordia plena est terra, vt omnes de ipsius plenitudine accipiamus. Et † nota, quòd secundũ Romanum ordinem legũtur nouem lectiones in dominicis à Pascha, vsq; ad Penteco. prout dictum est sub titu. de septem diebus post Pascha. propter nouitatẽ autem triplicem, quæ dicta est, incipit introitus: Quasi † modo geniti, &c. j. Pet. ij. ca. In epistola verò in fide instruimur, quę incipit: Omne quod natum est, ex Deo, vincit mundũ, &c. j. Ioan. v. c. Ostẽdit fidem per testimonium in cœlo & in terra, & in conscientia. In terra, cùm dicit: tres sunt, qui testimonium perhibent in terra, spiritus, aqua, & sanguis: quia enim clamore magno Dominus emisit spiritum: & quòd ex eo iam mortuo exiuit sanguis & aqua indicium fuit humanitatis: & hi tres, vnum sunt, id est, vnum significant. Tres perhibẽt testimonium in cœlo: pater in voce: verbũ in carne: spiritus in columba: & hi tres vnũ sunt: de testimonio conscientiæ sequitur in epistola: Qui credit in filium Dei, iam in se testimonium Dei habet, id est hoc dictat ei conscientia. sequitur duplex allelu Ia. In dominicis enim & festiuis diebus ab hac die vsq; † ad Penteco. canitur duplex allelu Ia, de quo dictũ est sub tit. de septem diebus post Pascha. & sub sabbato in albis, & sub septuagesima: primum allelu Ia est: Post dies octo. Ioan. xx. c. Euangelium: Cùm esset serò. Ioan. xx. cap. est. de duabus apparitionibus. Prima omnibus Apostolis, in ipsa die Paschæ, excepto Thoma. alia, octauo die præsente Thoma, qui vidit & credidit, & tetigit, & dixit: Dominus meus, & Deus meus. aliud vidit aliud credidit: vidit humanitatem, & credidit deita

Universidad de Deusto
Biblioteca

deitatem.& congruit factum interpretationi nominis. Thomas enim interpretatur abyssus: nam profundè intellexit: qui ex eis quæ exterius vidit, deitatis intima penetrauit: postmodũ inuitauit nos in euangelio beatus Ioã. ad credẽdũ ab vtili & honesto: vtile est enim nobis credere: vnde dicitur: Multa signa fecit Iesus quæ non sunt scripta in libro hoc. Postcõmunio est: Mitte manum &c. Ioan. xx. cap.

SVMMA.

1 Dominica secunda à Paschate quid moneat. Et eius officium.

De *secunda dominica post Paschã.* CAP. XCVIII.

1 SEquitur † de secunda dominica post Paschã: quia enim per Christi resurrectionem illuxit Deus nobis, nõ tantũ paruulis, sed etiam perfectis: ideò hæc dominica de pastoribus est, qui debent plenè imitari Christum: vnde introitus est: Misericordia Domini, plena est terra. ea enim non tantũ paruuli, sed & magni repleti sunt: & ideò sicut antecedẽs dominica fuit de paruulis: sic ista est de perfectis: vnde sequitur: Verbo Domini cœli, id est, Apostoli firmati sunt: 2 & quia Petrus loquitur ad pastores in epistola: Christus passus est pro nobis, &c. j. Petri ij. cap. ideò nunc fiunt synodi, & fit statio apud sanctum Petrum. In fine enim dicitur: Conuersi enim estis ad pastorem, & Episcopum animarum vestratũ. Duo allelu Ia dicuntur. primum, scilicet: Cognouerunt discipuli &c. est de resurrectione: in alijs tamen Ecclesijs dicitur. Surrexit Dominus. Matth. vlti. cap. aliud, scilicet: Ego sum pastor bonus. Ioan. x. cap. est de prælatis euangeliũ verò: Ego sum pastor bonus. Ioan. x. cap. est de bonis prælatis & mercenarijs. Offertoriũ est: Deus, Deus 3 meus ad te de luce vigilo: quia prælati debẽt semper vigilare. vnde in canticis canticorum dicitur: Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem: postcõmunio similiter est de prælatis. Ego sum pastor bonus.

SVMMA.

1 Dominica tertia à Paschate, quid hortetur, aut quò vocet. Et nume. 2. 3.

De *dominica tertia post Paschã.* CAP. XCIX.

IN præcedentibus duabus † dominicis ostensum est, quòd parui vel magni, per Christi resurrectionẽ pleni sunt misericordia Dñi: parui, cùm dicitur in introitu præcedentis dominicæ: Misericordia Dñi plena est terra. magni, cũ dicitur ibidem: Verbo Dñi cœli firmati sunt. In hac verò tertia & in sequentibus duabus dominicis ante ascensionẽ, hortatur nos Ecclesia ad iubilũ, & exultationẽ propter Christi resurrectionẽ & ascensionẽ. vnde introitus huius dominicæ incipit: Iubilate Dño omnis terra &c. & ibi sequitur allelu Ia: quia iubilus est exultatio mentis, habita de æternis. soli autẽ Deo iubilandũ est. sequitur psalmus: Dicite nomini eius, id est, hilari operatione ipsum laudate, & sequitur similiter ibi vnũ allelu Ia: quia ab vna radice ortũ habẽt alia omnia, id est, à charitate. sequitur: Date gloriam laudi eius. & ibidem in fine sequitur triplex allelu Ia: quia à potentia patris, & sapientia filij: & à benignitate spiritus sancti processit, quòd nos liberauit per passionẽ, & resurrectionẽ suã. & ideò laudãdus est Deus: licet autẽ sit exultatio, tamẽ incutitur timor, ne spes sine timore luxuriet in præsumptionem. Inde sequitur versus: Dicite Deo, quàm terribilia, † sunt opera tua Dñe. debet enim timere nouus populus: quia Iudæi exæcati sunt, qui erant populus peculiaris Dñi: qui licet apposuissent custodes: tamen dixerũt: venerũt discipuli eius, & furati sunt eum. & hoc est, quod dicit psal. Mentientur tibi, id est, ad honorẽ tuum: quia ex hac magis cõfusi sunt inimici tui, id est, Iudæi. & sequitur ibi: In multitudine virtutis tuæ. quasi dicat, licet vidissent multa miracula, videlicet solẽ obscuratum, & petras scissas, in hoc est etiã multitudo virtutis Dei, q̃ mendacia inimicorũ vertit in suũ honorẽ. In epistola verò monet Petrus † baptizatos, vt ambulẽt in nouitate vitæ, abstinẽtes à carnalibus desiderijs, dicens: Obsecro vos fratres, tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs. j. Petri ij. cap. & cõcordat cũ introitu: quia gustato spiritu desipit omnis caro: quædã Ecclesiæ dicũt allelu Ia. Christus resurgẽs. Roma. vj. cap. Euangeliũ est de resurrectione: Modicum & iam nõ videbitis me. modicũ, id est, à morte vsque ad resurrectionẽ: iterũ modicũ, & videbitis me post resurrectionem: & modicum: quia vado ad patrem. Ioan. xvj.

Summa.

SVMMA.

1 Dominica quarta à Paschate, inuitat ad iubilum. Et eius officium. nume. 2. 3. 4.

De *dominica quarta post Paschã.* CAP. C.

1 IN quarta etiã † dominica inuitamur ad iubilum & specialiter inuitantur ad hoc gentes. vnde introitus sumptus est de psalmo inuitãte ad canticum, qui incipit: Cantate domino canticũ nouum, quia mirabilia fecit. Bernardus inquit: Tria 2 fecit † Dominus mirabilia in incarnatione sua. Primum, quòd mater esset virgo. Secundum, quòd Deus fieret homo. Tertiũ, quòd prædicta potest credere carnalis homo. Sequitur ibi ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam, id est, filium suum. Sequitur versus. Saluauit sibi dexterã eius &c. Et quia per fidem vniti sunt duo populi, scilicet gentilis & Iudaicus: ideò in oratione habetur: Deus, qui fidelium mentes vnius efficis voluntatis, &c. Rursus, quia ista dominica quarta appropinquat ascensioni: ideò dicitur euan- 2
3 gelium: Vado † ad eum qui me misit, & nemo ex vobis &c. Ioan. xvj. & post, expedit vobis vt ego vadam &c. Ostenditur enim causa iubili, scilicet ascensio: huic consonat principium epistolæ beati Iaco. j. cap. Omne datũ optimum: & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminũ. ¶ Sequi-
4 tur in euangelio: Cùm venerit † paracletus arguet mundum de peccato, id est, de infidelitate. fides enim peccatum excludit: vnde arguere de hoc peccato, est arguere de omni peccato: & de iudicio, & de iustitia: dicit ergo de peccato: scilicet quod habent. De iustitia quam non habent, scilicet sanctorũ, quia vado ad patrem, id est, in cordibus sanctorũ hominum: perducendo eos ad patrem, per cognitionem Dei bonam: & extollendo eos ad patris cõformitatem: & tamen volunt homines sanctis assimilari. de iudicio, quod non timent: quia princeps mundi huius iam iudicatus est: & adhuc sequuntur damnatum: & sufficeret de duobus arguere, scilicet de fide, quam non habent, & habere possent, si vellent: & de iustitia, siue de bona vita, in qua nõ imitantur sanctos: & ideò adiecit verbum timoris, scilicet de iudicio, quod debent tales subire. Sequitur ibi: Et quæcunque audiet, loquetur. & huic concordat finis epistolæ: Suscipite cum mansuetudine insitum verbum &c. Si enim spiritus sanctus audit, quæ loquitur, multò fortius debet homo audire, & expectare, donec Deus ipse loquatur: quia qui de ipso loquitur, mendacium loquitur.

SVMMA.

1 Rogationum dominica, quid moneat. & nume. 2. 3.

De *dominica rogationum.* CAP. CI.

1 QVinto † loco sequitur, de dominica rogationum, in qua instructos per quatuor dominicas, quasi ornatos quatuor cardinalibus virtutibus, monet annuntiare alijs: vt qui audit, dicat veni: & cortina cortinam trahat. extrà de sacra vnctio. cap. vnico. dicens in introitu qui est Esa. lxiiij. cap. secundum aliam translationem: vocem iucunditatis, id est, noui testamenti: in quo promissa redduntur nõ terroris: sicut vetus lex fuit, annuntiate &c. ¶ Hæc autem Dominica dicitur † rogationum propter propinquam 2 ascensionem Domini: quam quia nos sequi non possumus: ideò in oratione docemur petere duo: quæ petenda sunt, scilicet vt cognoscamus & faciamus. Dicit enim oratio: Largire quæsumus Domine supplicibus tuis semper spiritum cogitandi, quæ recta sunt, propositus & agendi &c. Vnde in epistola redarguit beatus Iaco. eos, qui volunt cognoscere, & non facere: dicens. Estote factores verbi, & non auditores tantùm &c. Iaco. j. ca. quędam Ecclesiæ dicunt allelu Ia. Nõne cor nostrum ardens &c. Luc. vlti. cap. & vsque modo &c. Ioan. xvj. cap. In † euangelio verò: Amen amen dico vobis &c. Ioan. xvj. cap. ostendit quid debeamus petere, scilicet æterna dicens: vsque modo non petistis, quicquam. qui enim petit temporalia, nil petit, quoniã in eis, quæ non quiescunt, quies esse nõ potest. vnde sequitur: Petite, & accipietis: quia dextra Domini semper aperta est.

SVMMA.

1 Rogationes quo tempore fiant. & cur cantentur litaniæ.

2 Litania maior, à quo, & quorsum instituta. Et à quo minor. nume. 4.

3 Litaniæ siue rogationes, habent processionem septiformem. Et qua id significatione. Et vnde dicta minor litania. nume. 4.

Sanctos

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 Sanctos cur rogemus.
6 Litaniæ qualiter fiant:quídque habeant. & nume.7.9.10.11.
8 Vexilla cur ferantur in processione.
12 Litaniarum Missa, & eius expositio. Et nume.13.14.15.

De Rogationibus. CAP. CII.

1 IN tribus diebus † ante festũ ascensionis Domini fiunt rogationes,quæ dicũtur litaniæ: ἀτανία,autẽ græcè,apud nos supplicatio seu rogatio est. In qua Ecclesia sancta Deum rogat, vt qui destruxit consilium Achitofel,destruat consiliũ eorum,qui volunt viuere super pacem eius: tunc etiam supplicamus Deo,vt nos à morte subitanea & ab omni infirmitate defendat: rogamus verò sanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant. Et denominatur græco vocabulo ἀτανία, propter authoritatem linguæ græcæ: prout dictum est sub Pascha.
2 Est † autem duplex litania,scilicet maior & minor. Maior est in festo beati Marci, quæ inuenta fuit à beato Grego.propter pestem inguinariam,siue inflaturam inguinum:cuius institutionis causas Paul. montiscasini monachus longobardorum historiographus ita describit,dicens:quòd tempore Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum, per Italiam, quòd aquæ ascenderunt vsque ad superiores fenestras templi Neronis,quod erat Romæ: nec aquæ intrabãt templum:tunc per Tyberim effluxit multitudo serpẽtum,inter quos fuit maximus draco:ex quorum flatibus aër est corruptus,& inde emersit pestis inguinaria:qua homines passim & subitò moriebantur:& cùm penè totus Romanus populus deleretur,Pelagius Papa omnibus ieiunium & processionem indixit. Sed in ipsa processione ipse cum septuaginta alijs expirauit,cui substitutus est Grego.primus,qui & magnus dictus est:& hanc litaniam vbique terrarum seruari præcepit. Litania ideóque hæc dicitur Gregoriana vel Romana. Vocatur etiam cruces nigræ,quoniam in signũ mœroris ex tanta hominum strage,& in signum pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur:& cruces & altaria nigris velabantur. Tertiò,etiam
3 modo † dicitur processio septiformis,eò q̃ beatus Grego.septeno ordine iri in ea in maioribus Ecclesijs ordinauit. In primo ordine, sunt clerici. In secundo, religiosi. In tertio, sanctæ monales. In quarto,pueri. In quinto, laici perfectæ ætatis. In sexto viduæ & continentes. In septimo,coniugati. ¶ In alijs verò Ecclesijs,quod nõ possumus in numero personarum,supplemus in numero litaniarum. Nam septies litaniam dicere debemus:priùs, quàm insignia deponamus. Contigisse autem dicitur Romanis præmissa inguinaria pestis, pro eo quòd cùm in quadragesima cõtinenter vixissent:& in Pascha corpus Domini recepissent, postmodum ludis, comessationibus,& luxuriæ fræna laxabant. Fuit quidem tam sæua hæc pestis:vt vbique homines subitò perimeret:ita quòd sicut dicitur: cùm aliquis sternutabat, sæpe spiritum emittebat: vnde cùm aliquis sternutabat,audiens,statim accurrens,dicebat:Deus te adiuuet. Et abinde,vt dicunt: hæc adhuc consuetudo seruatur,vt audiens aliquem sternutantem, statim dicat:Deus te adiuuet. ¶ Rursus,vt fertur,cũ tunc aliquis oscitabat:frequenter subitò spiritum emittebat: vnde cùm aliquis se velle oscitare sentiebat,cõtinuo signum crucis sibi imprimere festinabat:quæ consuetudo similiter vsque hodie obseruatur. Minor † verò litania,quæ etiam rogationes & processiones vocatur,fit tribus diebus ante ascensionem: quæ sicut legitur in Bucardo lib.xiij.cap.Exigentibus.inuenta est apud Viennam à beato Mamerto Episcopo Viensi.qui propter pestẽ luporum,& aliarum ferarum in gallijs acriter homines perimentium:& propter periculosos terræmotus, illic crebrò contingentes, indixit populis ieiunium triduanum, & litanias instituit. Cessante verò illa persecutione, ieiunium illud in consuetudinem annuæ obseruationis deuenit:& sicut quidam referunt, fuit per Ecclesiam confirmatum, vt vniuersaliter obseruetur. dicitur autem hæc litania minor: quia à minori, scilicet à simplici Episcopo & in minori loco,scilicet in Vienna inuenta est. Illa verò dicitur maior, quia in maiori loco,scilicet Romæ:& à maiori,scilicet à magno Grego.& pro magno,& grauissimo morbo inuenta est:minor tamen antiquior est tempore:nam instituta fuit tempore Zenonis Imperatoris. Maior verò tempore Mauricij Imperatoris. Fiunt etiam litaniæ propter plures alias causas:vnde Liberius Papa statuit,vt pro guerra,pro fame,pro pestilentia & huiusmodi aduersitatibus imminentibus

tibus semper litania fiat:vt sic ista per supplicationes, orationes, & ieiunia effugiamus. Quia ergo hoc tempore maximè bella emergere solent & fructus terræ:qui adhuc in teneritate vel flore sunt pluribus modis facilè corrumpi solent:ideò hoc tempore fiunt litaniæ vt rogemus Deum, quòd talia à nobis auertat:& ab aëris intemperie: & à bellis,& 8
ab hostibus Christianę religionis nos eripiat & defendat:super hoc patrocinia sanctorum specialiter & generaliter implorãtes:& ideò rogationes vocantur:dicuntur etiam processiones:quia tunc Ecclesia processionem facit
5 generalem.¶ Et est † notandum,quòd rogamus sanctos propter nostram inopiam: propter eorũ gloriam:& propter Dei reuerentiam:quando autem litaniam pro imminẽtibus periculis in pœnitentiali & flebili habitu facimus:illam vltimam processionem mustium plangentium post Dominũ,quando ducebatur ad crucem repræsentamus,plangentes iuxta mandatum Domini super nos,& super filios nostros:fiunt etiam hoc tempore litaniæ:quia Christo ascendente,qui dixit:Petite,& accipietis:confidentius Ecclesia petit. Ieiunat enim tunc,& orat, vt parum habeat de carne, propter carnis macerationem,& 9
acquirat sibi alas per orationem:quæ est ala, qua anima volat in cœlum, vt sic Christum ascendentem liberè sequi valeat:qui ascendit pandens iter ante nos,& volauit super pennas ventorũ:& hæc est causa,quare vltimam litaniam siue vltimum ieiunium ascensioni continuamus,vt videlicet propter orationes,& ieiunia deposita mole carnis Christum ascen-
6 dentem sequi possimus. ¶ In litanijs † ergo fit processio,& cantatur in quibusdam Ecclesijs in principio processionis. Exurge Domine &c. Frequentandum etiam esset,& à pueris dicendũ illud canticũ euangelicũ:Sancte Deus: sancte fortis:sancte & immortalis:miserere nobis. Nam Ioã. Damascenus refert in libro tertio cũ apud Cõstantinopolim ꝓpter quandam tribulationẽ fierẽt litaniæ:quidam puer è medio populi raptus est in cœlũ:& hoc canticũ ibidẽ edoctus:demũ ad populũ rediens, illud in cõspectu omnis populi decantauit:& mox omnis tribulatio cessauit:quod canticũ Calcedon. synodus approbauit. Huius ergo cãtici laus & authoritas colligitur. Primò,ex eo,ꝙ angelus illud docuit. Secundò,ex eo,ꝙ ex eius ꝓlatione illa tribulatio cessauit. Tertiò,ex eo,quòd tantum concilium approbauit. Quartò,ex eo,quòd dæmones illud valde timent. ¶ †Cæterùm in processione ipsã præcedunt crux & capsa reliquiarum sanctorum:: vt vexillo crucis & orationibus sanctorum dæmones repellantur:vt dictum est in quarta parte,sub titulo de accessione pontificis ad altare. Portantur etiam † vexilla,ad repræsentandum victoriam resurrectionis,& ascensionis Christi,qui cum magna præda cœlos ascẽdit. Vnde vexillum per aëra incedens,est Christus in cœlum ascendens. Et sicut vexillum in processione ipsa multitudo fidelium sequitur:sic & Christum ascendẽtem magna sanctorum collectio comitatur. Portantur etiam vexilla ad imitationem eius, quod dicitur in Esa.ij.cap. Et leuabit Dominus signũ in nationes: & congregabit profugos Israël & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terræ. Quòd verò cruces & vexilla portantur,à Constantino sumpsit Ecclesia,qui cùm in somnis crucis signum vidisset:eique dictũ fuisset: Vinces in hoc signo: iussit crucem in vexillis bellicis insigniri. Quòd in litanijs crux maior à crucis baiulo de altari sumitur: recolit, quòd de Christi humeris tulit eam Simon Cyreneus. ¶ In quibusdam † locis fit litania per campos vt etiã à segetibus dæmones expellantur:vel potius vt à Domino conseruentur. Cantus autem in processione,quid significet dictum est in præcedenti titulo de accessione pontificis ad altare. Cõsuenit quoque quidam draco cum cauda longa erecta, & inflata duobus primis diebus ante crucem, & vexilla præcedere. Vltima verò die, quasi retro aspiciens cauda vacua,atq; depressa retro sequitur. Nempe draco iste,significat diabolũ,qui per tria tẽpora,scilicet ante legẽ:& sub lege:& tẽpore gratiæ, quæ per hos tres dies significãtur,homines fefellit:& nũc fallere cupit:in duobus primis tẽporibus regnauit:& quasi Dñs orbis fuit cauda lõga,id est, potenter:& inflata,id est,superbè incedẽs:vnde Christus illũ mũdi principẽ vocat. & Ioã. ait in Apoc. draco de cœlo cadẽs,traxit secũ tertiam partẽ stellarũ,id est,hominũ. & Dñs in euangelio:Videbã Satanã tanquam fulgur cadẽtem de cœlo:in cuius rei figuram, duobus diebꝰ modo ꝓdicto præcedit. In tẽpore verò gratię p Christũ victus est:& data est Apostolis eijciẽdi spiritus immũdos potestas ꝓpter quod tertia die draco quasi potestate ꝓpter fidei

Universidad de Deusto
Biblioteca

fidei dilationem amissa, post crucē sequitur, cauda vacua & demissa,& non lōga:quia non audet ita potenter regnare, vt prius: sed per suggestiones: & latenter homines seducit: quos videt pigros in bonis operibus,& remissos. nec viam vitæ sectantes, quasi fur retro aspiciens,si quis oberret,& à rectitudine fidei cadat,quem ad se quasi caudam trahat,& sibi incorporet:sicut & in deserto filios Israël infirmos & debiles, & qui aberrantes remanebant vltimi hostes post tergum venientes necabant. In litanijs † debemus secundum Aurelianen. concilium, ieiunare vel saltem cibis quadragesimalibus,& cappis nigris,in signum pœnitentiæ vti: nec debet quis vti veste solenni, propter quod vocantur processiones nigræ: non tamen debent cruces nigræ vocari. de consecra.distinctio.iij. rogationes. ¶ In litanijs quoque debent omnes à seruilibus† operibus vacare, scilicet viri & mulieres: serui & ancillæ. de consecra.distinctio.iij. rogationes.& donec terminentur,processioni adesse: vt sicut omnes peccauerunt, sic & omnes pro venia supplicent:omnes ad Deum corda cum manibus eleuent,id est studium orationis erigant. Post processionem cantatur missa † in aliqua Ecclesia,& est introitus:Exaudiuit,&c. Rememorat enim Ecclesia præterita Dei beneficia ad maiorem spem: & Dei largitas inuocatur, vt per hoc conijciat futura. Ex eo enim quòd multoties exaudiuit, perpenditur quòd adhuc exaudiet. exaudiuit inquam de templo sancto suo, scilicet per gratiā:& quia nō potest huiusmodi esse exauditio sine dilectione: sequitur versus: Dirigā te,&c. Iterū, quia non exaudiuntur, nisi per confessionem: ideo dicit Iaco.in epistola. Confitemini alterutrum peccata vestra.quæ est Iaco.vlti.capi. Et vt maior spes habeatur adhibet exemplum de Helia, qui petijt,vt non plueret:& non pluit annis tribus,& mensibus sex: etiam postea petijt quòd plueret, & pluit. Si enim Helias solus exauditus est multò fortius tota Ecclesia exaudietur. Manus enim Domini non est abbreuiata. Sequitur vnum Allelu Ia. Confitemini.¶ Sed † cùm in diebus antecedentibus,duplex Allelu Ia cantetur, quare in his diebus vnicum tantum dicitur? Item cùm in alijs ieiunijs, non dicatur Allelu Ia, quare in hoc dicitur? Ad primum dicimus, quòd sicut sæpe dictum est duplex Allelu Ia,cantatur in antecedentibus diebus, propter duplicem stolam, quæ habebitur in resurrectione communi,animæ videlicet & corporis.Officiū autem paschale, quod hoc significat finitum est: & ideo remota causa,remouetur & effectus.j.q.vij.quod pro medio.extrà de app.cū cessante. & de iureiur.& si Christus. Ad secundum dicimus, quòd ideò in alijs ieiunijs non cantatur allelu Ia:quod est canticū lætitiæ: quia fiunt pro peccatis: propter quod dicuntur ieiunia mœroris: hoc autē ieiunium,& ieiuniū Pentecos.sunt exultationis,quia non fiunt pro peccatis: sed vt potestas diaboli remoueatur & pestis: & ideò in eis allelu Ia cātatur. Præterea, in hoc ieiunio dicitur allelu Ia, propter gaudium Ascēsionis,quod imminet.In euangelio verò: Si quis vestrū,&c. Luc.xxj.c.ostenditur, quòd debemus † petere perseueratēr per amicum,qui dicit amico: Amice,commoda mihi tres panes, &c. si perseuerauerit pulsans propter improbitatem eius surget,& dabit ei per hoc habetur, quòd etiam existens in peccato mortali,si perseueranter petierit, exaudietur propter improbitatem.Allegoricè amicus noster,est Christus: à quo intellectus theoricus petit tres panes: scilicet fidem,spem,& charitatē: quia amicus,id est intellectus practicus, scilicet ratio inferior,venit de via,id est,de cōsideratione temporaliū.Sequitur: Et non habeo,quid ponā ante illum: quia nō inuenit in talibus spirituale refectionē:& sic petit superior intellectus pro inferiori: vel pro tota anima: non enim potest habere anima,vel ratio inferior,aliquā refectionem spirituale,nisi ab intellectu superiori:cuius est contēplari cœlestia.Sequitur posteà ibidem: Nūquid,si petierit panē,id est charitatē, lapidē dabit ei,id est indurationem.quod est contrariū charitati,id est nūquid dabit contrarium,quasi dicat,non. Similiter,si petierit picē, id est fidē,quæ nutritur in aquis baptismi,nūquid pro pice dabit ei serpentē,id est infidelitatem: à qua est omnis vis peccandi.q.d.non. Aut si petierit ouum,id est spem: quia in ouo est spes pulli: nunquid porriget ei scorpionem,id est desperationem, quæ retrò & occultè pungit, sicut scorpio. Desperantiū enim est retro abire. q.d.nō. vel per panē intelligūtur omnia,quæ hominis victui sunt necessaria:vt cibus & potus: per ouum,omnia genera fœtuum animaliū,& fructuū:per piscē,omnia genera natātiū.¶ † Postcōmunio. Petitæ,& accip.sumpta est de euangelio.ad horas dicitur capitulū: Confitemini. & illud

& illud, Helias homo erat. & illud. Si quis erraverit.qui sunt Iac. v.ca. ¶ In festo autem beati Marci dicunt, quidam epistolam: Qui timet Deum.quæ est Eccle. xv.c. alij dicunt. Similitudo vultus:quæ est Ezech.c.¶ Euangeliū,Ego sum vitis:quod est Ioā.xv.c.alij verò dicunt:Designauit.Secunda quoq; die rogationū,est idem officium, quod in prima:nisi quia in quibusdā Ecclesijs euangeliū de Mat. legitur,in quo est eadem sententia &c.

SVMMA.

1 Ascensionis vigilia, quod habeat officiū. Et num.2.3.4.

De vigilia Ascensionis. CAP. CIII.

1 QVia verò ieiuniū,de quo † præmissum est,nō sufficit sine operibus misericordiæ,ideò in vigilia Ascensionis,quę est tertia dies rogationū,Ecclesia monet ad opera misericordiæ:dicens in introitu, qui est in quibusdam Ecclesijs:Misericordia Domini &c. Dicit enim Greg. Si vis orationem tuam ad cœlum volare,fac ei duas alas, scilicet ieiunium & eleemosynam. Cum bonis enim desiderijs volamus ad cœlum.Vnde de Domino dicitur,eleuatis manibus ferebatur in cœlum. In alijs tamen Ecclesijs dicitur: Omnes gentes.Epistola verò,quæ est in quibusdam Ecclesijs: Multitudinis. non videtur concordare:imò videtur præposteratio:quia post ascensionem Domini factum est,vt multitudinis credentium esset cor vnum, & vna anima.Sed hoc fit duabus de causis.Prima,vt epistola consonet euangelio. Subleuatis oculis &c.Ioan.xvij.ca.In quo dicit Dominus:Pater,clarifica, id est,manifesta filium tuum.Et posteà rogat,dicens:Rogo, vt vnum sint, sicut ego & tu vnum sumus. extrà de sum. trin.c.ij. Hæc autē vnitas ostenditur in epistola. Alia causa est: quia quando ex vero corde dantur eleemosynæ,omnia reputantur cōmunia,sicut dicit Apostolus de manna, quod qui plus collegit,non plus abundauit: & qui minus,non habuit minus:qui enim dives est,propter hoc non debet amplius comedere: sed 4
2 alijs distribuere:& hoc dicitur in epistola. Et erant illis omnia cōmunia.Ideò † autem prædictū euangeliū dicitur hodie:quia qui passus orauit,hominibus innotuit,cū ascēdit:vel quia in fine concluditur: Ego ad te venio:in quo rogat pro his,quos dedit ei pater,vt sint in patre vnum:cum omnia sint in fide,& charitate vnum, id est, concordia vniti vicissim: vnde procedit epistola:Multitudinis credentium.Hilarius verò sic exponit prædicta verba:Rogo,vt sicut ego & tu,vnum sumus,scilicet non tantùm volūtate sed etiam natura: sic & ipsi vnum sint, scilicet vnitate spiritus, & gratia spiritu .sanctis in alijs tamen Ecclesijs dicitur epistola: Vnicuiq; vestrū.ad Ephe. iiij.ca.Offertorium est:viri Galilæi. Act.j. cap. 3 Postcōmunio † est:Non vos.Ioan.xiiij.cap.In alijs verò Ecclesijs dicitur:Petite.Mat.vij.ca. Quia ergo in hoc officio de eleemosyna & operibus misericordiæ agitur,ideò in quibusdam locis, vt præmissas sibi alas acquirant, eleemosynarum largitioni intendunt, quam tamen viq; in festum Ascensionis differunt. quasi tunc post Christum in cœlum aduolēt: & vt tunc liberius vacare possint.Quidam tamen non incongruè supradicta officia paschalis hebdomadę per vij.dona spiritus sancti ad eos referunt, qui sunt in baptismo renati, vt renatus afflatus spiritu sapientiæ dicat:Resurrexit.Per quid resurrexit, euangelium declarat,scilicet per resurrectionem Domini:quid inde acquisierit, spiritus instruit intellectus, dicēs:Introduxit nos in terram,scilicet Ecclesiam,& adhuc addit spiritus consilij aqua sapientiæ potauit eos.Quid inde quoq; acquirere debeat spiritus indicat fortitudinis, dicēs:Venite benedicti patris mei:quòd ex his collatis beneficijs Deum laudare debeat spiritus scientiæ, docet dicēs:Victricem &c.Quid resurrectio renatis attulerit, indicat spiritus pietatis,dicens:Eduxit eos Dominus in spe.& adhuc spiritus timoris adiungit,dicens.Eduxit Dominus populum suum. Pro his omnibus beneficijs in baptismo collatis hominibus angeli gratulantur:homines Deo confitentur,& ad Christi præconia se inuicem exhortantur.gratias agunt,iubilant beneficia,& beneficiorū causas rememorāt, & ad maiora cō fidēter aspirant. & circa hoc cæteræ partes officiorū subscriptæ hebdomadæ versantur: & inde est, quòd hīc mutatur ordo bonorū. † Et attende,quòd per officia huius hebdomadæ ad quatuor introitus quater:& ad tres, ter ponitur allelu Ia: quia sancta trinitas, à quatuor mūdi partibus collaudatur de Christi resurrectione: & de hominū redēptione. In prima Dominica,id est,quasi modo geniti baptizati monentur à matre,tanquàm infan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes innocenter viuere & lac ſanctæ ſcripturæ cõcupiſcere:vt paſchale ſacramẽtũ, per Chriſti reſurrectionẽ acquiſitũ moribus,& vita teneãt,mundũ vincant:vt cũ Chriſto triũphẽt, & lætitiã in corpore , & in anima ſimul obtineãt,propter quã lętitiã allelu Ia duplicatur: quia mortẽ euaſerũt:& ſpẽ vitæ habere meruerũt:vel propter actionem & contẽplationẽ:vel propter gaudiũ prædicatorũ & cõuerſorũ.¶ In ſecũda verò Dominica. ſcilicet Miſericordiã Domini baptizati iã inſtructi Chriſti miſericordiã intonãt,& trinitatẽ prædicãt: nã in miſericordia ſpiritũ:in verbo filium : in Deo patrẽ annũtiãt: præponunt verò ſpiritũ, per quem ſunt ſanctificati. Deinde filiũ , per quẽ redẽpti:deinde patrẽ,cui recõciliãtur , & quia trinitatẽ concinũt, ideò ter iubilãt allelu Ia. ¶ In tertia dominica , ſcilicet Iubilate. baptizati ad laudẽ Dei totũ mundũ inuitãt, & trinitatẽ perſonãt:cũ ibi in Deo patrẽ,in filiũ,laudẽ:ſpiritũ ſanctũ accipiunt.Et quia per duo præcepta charitatis firmãtur in fide trinitatis:ideò prius bis, deinde ter cõcinũt allelu Ia.¶ In quarta dominica, ſcilicet Cãtate:rurſus baptizati ad Dei laudẽ gẽtes cõuerſas inuitãt,& trinitatẽ cõmemorant:dũ ibi in Dño patrẽ per mirabilia filiũ : per iuſtitiã intelligũt.ſ.ſ.& quia fidẽ trinitatis gẽtes à quatuor mũdi partibus acceperũt : ideò trinitatẽ ſub quarto allelu Ia cõcinũt. In quinta dominica, ſcilicet Vocẽ iucũditatis:rurſus baptizati liberatorẽ ſuũ gẽtibus ſuis annũtiauerũt qui trinitatẽ per ter poſitum concinũt allelu Ia. Et ſicut ibi continetur , inſtãtia prędicantium ſic in officio. Exaudiuit de tẽplo ſancto ſuo ſolicitudo ſe ab errore conuertentium : & ideò in officio vigiliæ,omnes gentes,applauſus in cœlum intelliguntur aſcenſurum.

SVMMA.

1 Aſcenſio Dominica , habet proceſsionẽ. Et cur idipſum.
2 Aſcenſionis Dominicæ Miſſa : eiúsq; expoſitio.& num. 3.4.5.

De feſto aſcenſionis Domini.

CAP. CIIII.

1 IN feſto† aſcenſionis Domini, quod celebratur die quadrageſima poſt Paſcha : quia Chriſtus die quadrageſima poſt reſurrectionẽ cœlos aſcendit,fit proceſsio ſolennis: præcepit enim Dñs diſcipulis ſuis,vt præcederẽt in montẽ Oliueti,vt viderẽt ipſum aſcendere:& fecerũt ei proceſsionẽ:& ipſe eleuatis manibus ferebatur in cœlum. De hoc dictum eſt in quarta parte ſub tit.de acceſ.pon. ad altare. Hæc proceſsio , ſignificat acceſſum de virtute in virtutẽ,& cantatur reſponſoriũ de aſcenſione, vt inuitemur ad aſcẽdendũ poſt Dñm.De Bethania autẽ , quæ interpretatur obediẽtia,de qua eduxit Apoſtolos aſcẽdit Dñs:per quod ſignificatur q̃ ſine obedientia nullus poteſt aſcẽdere in cœlũ.Vnde quidã cantãt in proceſsione reſpõſoria pertinẽtia ad ipſam eductionem: vt Eduxit Dñs. Quòd verò aſcendit de mõte oliueti,ſignificat quòd per opera miſericordię oportet nos aſcẽdere.Cũ igitur hac die proceſsionẽ rationabiliter agamus,nihilominus & hoc rationabilius eſt,quòd nõ celebretur antequã tertia dicatur:ſed ea cãtata licet in die paſchę & cęteris dominicis aliter fiat:& in paſchali ,proceſſione & in dñicalib⁹ aqua benedicitur in memoriã & veneratiõnẽ baptiſmatis : ideò quæ præcedũt tertiã:in qua ſpiritus ſanctus ſuper diſcipulos aſcẽdit,vt ſicut prius baptizamur: & poſteà ſpiritũ ſanctum accipimus,ſic aqua benedicta prius nos , & loca noſtra aſpergimus,& poſtmodũ aduẽtus ſpiritus ſancti memoriale,id eſt,tertiã decãtamus. Cur autẽ in dñicis diebus baptiſmatis memoria renouetur:ſuperius enodatur.in hac vero die tertia cãtata ,proceſsio celebratur:ſimiliter & omnes aliæ quæ ſine aquę benedictione celebrãtur: tũ vt miſſæ cõiungãtur officiis:tũ quia nullus eã ſequitur,niſi ſanctificatus ſpiritu ſancto.De hoc etiã ſub dñica in ramis palmarũ dictum eſt.Facta ,proceſsione cãtatur antiphona:O rex gloriæ.propter illud,nõ vos relinquã orphanos.Sequitur† introitus,Viri Galilæi quid admiramini aſpicientes in cœlũ. Immotis enim oculis aſpiciebant & diutius aſperiſſent , niſi angeli eis intimaſſent, q̃ recederẽt,dicentes. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlũ: ſic veniet quẽadmodũ vidiſtis eũ aſcẽdentẽ in cœlũ,id eſt,ſic veniet ad iudiciũ in nube.Nubes ſignificat gratiã:qa ſine nube & ſine gratia nullus poteſt aſcẽdere,etiã Chriſtus ſecũ dũ,qd̃ homo : & hoc ſignificat nubes in qua aſcendit : quia verò de aſcenſione Domini eſt ineffabile gaudium,ideò ſequitur verſus: Omnes gẽtes plaudite manibus.Sequitur epiſtola:Primũ † quidẽ ſermonem &c.Act.j.ca. 3
in qua habetur de aſcenſione:poſteà ſequitur duplex

duplex allelu Ia: quia Dominus aſcẽdit in duplici ſtola. & ita eadem ratione cantãtur duo allelu Ia in aſcẽſione,quæ durant vſq; ad Penteco.quia & in tẽpore Paſchali, primũ allelu Ia eſt : Aſcendit Deus in iubilatione, id eſt in gaudio ineffabili antiquorũ patrum, qui cum eo aſcendebant:& Apoſtolorũ & Angelorum dicentium:Quis eſt iſte rex gloriæ? Eſa.Quis eſt iſte,qui venit,de Edom?Sequitur:Et Dominus in voce tubæ,id eſt in voce horribili:quia de voce loquitur Angelorũ:vel Dominus per Angelos,cũ dicebat Apoſtolis. Sic veniet,&c.
Vel quia inuitabat ad nuptias æternas,ſicut & 1
tuba ſolebat antiquitus inuitare ad nuptias tẽporales.Secundũ allelu Ia eſt: Aſcendẽs Chriſtus in altũ:aliqui tamẽ dicunt: Non vos.Ioã. 5
xiiij.ca.Sequitur euangelium Marci rugientis: 7 8
vlti.ca. Recũbentibus vndecim diſcipulis,&c. Vbi ſequitur:Et exprobrauit : ecce rugitus.in
fine habetur de aſcenſione.Dominus quidem 1
Ieſus,poſtquam locutus eſt eis,aſſumptus eſt in cœlum. Poteſt etiam dici, quòd eorũ quæ hac die cantantur . quædam ſunt Aſcenſionis peractæ narratio : vt illud, quod narrat Ioan. poſt paſſionẽ,&c.& illud: Aſcendit Deus,&c. Quędam ſunt conſolatio ſponſi,ad ſponſam. vt illud:Non turbetur cor veſtrum,neq; formidet.& illud: Tẽpus eſt vt reuertar.& illud: Si non abiero,Paracletus non veniet:quędam ſunt cõgratulatio ſponſæ ad ſpõſum, vt illud reſponſoriũ: Exaltare Domine.& illud: Ponis nubem. In narratione ſpes cõcipitur:in conſolatione erigitur:in gratificatione certificatur, vel declaratur:ſimiliter in diurno officio narratur : aſcenſio in epiſtola,& in euangelio ibi
4 dicitur,quòd Dominus† aſſumptus eſt in cœ 3
lum,& ſedet ad dexterã Dei,in æqualitate patris.& in allelu Ia.Dominus in Syna.conſolatur ſpõſus.In alio allelu Ia:Nõ vos relinquã. cõgratulatur ſponſa. In offerẽda,narratur per facta eſſe aſcẽſio:& in cõmunione dicẽs: Pſallite Deo: qui aſcẽdit ſuper cœlũ cœli ad oriẽtem: hoc eſt vſq; ad verbum,ſibi perſonaliter vnitũ:quod non dicitur ortum vel oriturũ:ſed oriens:quia ſemper filius à patre procedit:vel ſuper cœlũ cœli ad orientẽ. Hoc eſt,ſuper firmamentũ cœli ad orientalem plagam. Quòd
5 autem† cantatur in introitu & offertorio:Viri 4
Galilæi. ſumitur de epiſtola : in qua clauſula percutitur eorum ſuperbia : qui transfixerunt, & eorũ mundana ſapiẽtia , qui non cognouerunt:& eorum pigritia,qui talenta ſibi commiſſa cum lucro debito non reportauerunt:& ſolicitatur eorum deſideriũ,qui aduẽtum Domini diutius expectauerũt.Hoc enim totum officiũ conſiſtit in ſolicitudine & gaudio.Hoc enim feſtũ habet decẽ dies pro octauis,vt dictũ eſt ſub tit.de ſancto Paſcha. Hac die fiũt in quibuſdã partibus eleemoſynæ generales: vt dictũ eſt in præcedenti tit.& in tit. de rogationibus. Dicitur autem in hac die ad horas ca.Primũ quidẽ.& illud: Cũmq; intuerẽtur.& illud:Viri Galilæi,quæ ſunt.Act.j.c.

SVMMA.

Dominica poſt Aſcenſionem,eiúſque dici officium.& nume.2.3.4.6.
Dauid triplex vnctio.
Ieiunandum an ſit à tempore Paſchali.
Aſcenſionis octaua,quando terminetur.

De Dominica poſt Aſcenſionẽ. CAP. CV.

NVnc conſequẽter† dicẽdum eſt de dominica poſt aſcẽſionem. Siquidẽ ablato à ſe ſponſo,magis deuota eſt Eccleſia:vnde orat in hac dominica introitu:Exaudi Domine vocẽ meam: qua clamaui ad te. Et ſequitur ibi: Vultũ tuum Domine requirã.q.d.deſiderio & cogitatione ſequar te:qa ſum filia aquilæ. ¶†Sequitur epiſtola:Eſtote,&c.j.Pet.iiij.in qua habetur vnuſquiſq; ſicut accepit gratiã illam in alterutrũ adminiſtret:de cõmiſtione talẽti: & quòd mutua charitate ſectemur nos:& ſimus hoſpitales inuicem ſine murmuratione,&c. Sic enim adaptat nobis pœnas virtutũ,q̃bus volare poſſumus ad cœlũ poſt Chriſtũ: quia bonis operibus.ſ.charitate,& mĩa,quaſi de mõte Olueti aſcẽdimus.Sequitur duplex†allelu Ia: vnũ eſt in quibuſdã Eccleſijs : Dñs in Syna in ſancto. Sed quid eſt,quòd dicit Dñs in Syna,cùm non aſcẽdit de mõte Syna , ſed de mõte oliueti de Bethania:ſicut habetur Luc.vlt.Ad quod dicẽ dũ eſt,q̃ de Syna in ſancto aſcẽdit,quantũ ad interpretationẽ.Syna enim,interpretatur mãdatũ.aſcẽdit eũ de ſancto mãdato: quod eſt, Ite,& prędicate euãgeliũ omni creaturę.Vel mãdatũ factũ eſt. Negotiamini,dũ venio.ipſe eſt enim hõ peregrè proficiſcens, qui vocauit ſeruos ſuos,&c. Vel de ſancto mãdato aſcendit,qa per impletionẽ mandatorũ Dei aſcẽdit Chriſtus, inquãtum homo,& alij poſt ipſum. ¶†Euãgeliũ verò,eſt de ,pmiſsiõe ſpũs ſancti. Cũ venerit paracletus qui à patre ,pcedit,ſpũs veritatis,&c.Io.x.ca.alia patẽt.Richardus ep̃s

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cremon.dixit in mitrali,quòd Apostoli post primam vnctionem, quam in Christi morte susceperant,insufflante illo dicente. Accipite spiritum sanctum:secundam expectabãt,quã promiserat Dominus,dicens:Si abiero, mittã paracletum ad vos.Expectantes ergo decantãt in introitu:Exaudi,qui versus de ſpal.xvij. scilicet,Dominus illuminatio.assumitur, cuius titulus est in fine psal.Dauid prius, quàm liniretur. agitur enim ibi de † vnctione Dauid ,quæ fuit triplex. ¶ Primò enim, vnctus est in signum regis futuri.¶ Secundò,in regẽ super tribum Iuda. ¶ Tertiò, super totum Israël.Nos quoq; idem cantamus: quia vnctionem tertiam expectamus. ¶ Prima enim vnctio,est in baptismo.¶ Secunda, in confirmatione:aut in pœnitentiæ cõfessione.¶ Tertia erit in resurrectione. Vel prima, erit in Apostolis.secunda,in Iudæis.tertia, in gentibus.¶Et quoniam Apostoli,vt diximus,erant expectantes in templo,& orantes,laudantes, & benedicentes Deum: idcirco in nostra expectatione in epistola:Estote prudentes: inuitamur ad orationes.& in offerenda, Lauda anima mea Dominum: prouocamur ad laudes.¶ †Quis autem fuerit effectus illius Apostolicæ vnctionis:euangelium declarat.Cùm venerit. vbi dicitur: Vos testimonium perhibetis:quia ab initio mecum estis.¶ In quibusdam tamẽ Ecclesijs est offerto.Ascẽdit Deus. Et postcõmunio. Pater cũ essem. ¶Et attende,quòd ob præmissam causam,scilicet quoniam Apostoli expectabant indui virtute ex alto:hæc hebdomada dicitur expectationis: in qua solent quidam ieiunare, & orationi vacare,vsq; ad pẽte.eò quòd Apostoli ieiunasse leguntur per hoc tẽpus.Sed† magister Guilberrus probat ieiunandum non esse: quia est de paschali tẽpore: & de quadragesima pẽte. Hier.Ambro.Aug.lxxvj.dist.scire. & ca.oportet. aiunt inter pascha & pente. non esse necesse ieiunia indicenda. Volũtate enim omni tempore à cibis percipiendis possumus abstinere: sed ex necessitate non oportet. vnde Ambro. per hos quinquaginta dies ieiunium vescit Ecclesia:sicut ipsã dominica, qua Dominus resurrexit.Sunt enim omnes hi dies,velut pascha & dominica celebrandi: in quibus sicut ait Beda,maioribꝰ epulis,& hymnis cœlestibus est vacandũ ob reuerentiã dominicæ resurrectionis,& ob memoriã dominici cõuictus cum discipulis ob spẽ gloriæ immortalitatis:verũtamen ab hac authoritate pœnitentes excluduntur.Sed & Greg.Ieanias excipit:& etiã cõci.Aure.de cõse.dist.iij. rogationes.illud tamen voluntariũ est.¶ Illud † etiã notabile est,quòd octauã ascẽsionis,quæ deberet in quinta feria terminari,vlterius oportet prorogari. Licet enim officiũ dominicę in v.fer. repetatur: tamen in nocturnis officijs sextæ feriæ & sabbati:inuitatorjũ & respõsoria de ascẽsione cãtãtur:verũtamẽ nocturnales psalmos dicimus,cũ tribus lectionibus,& Te Deũ lau.obmittimus.¶ Prorogatur ergo octaua,cum Apostoli essent laudãtes Deũ. & de hoc dictũ est sub pascha.nec vacat à mysterio,quoniã Apostoli expectãtes per obseruationẽ decẽ pręceptorũ,paracletũ,mysteriũ denarij accipere meruerũt: & nos etiã expectãtes ob eadẽ obseruationẽ denariũ vitę percipiemus æternæ.In his decẽ diebus legendi sunt actus Apostolorũ:quos qui sequitur,spiritũ sanctũ accipiet, & denariũ promerebitur.

1 6 2 5 1 7

SVMMA.

1 Pẽtecostes vigilia, cur celebretur baptismus, sicut & sabbato sancto.
2 Baptismus qua hora celebrandus.
3 Pentecostes Missa & eius expositio. Et num. 4.5.6.7.8.9.10.

De vigilia Pentecostes. CAP. CVI.

SEquitur † de vigilia Pentec.in qua sicut in vigilia Paschæ celebratur baptisma: quia istæ duę festiuitates sunt maiores, & magis necessariæ inter omnes. In vigilia enim Paschæ celebratur baptismus:quia in passione Christi omnes baptizamur:quia redimimur & iustificamur:nihil enim nasci nobis profuit,nisi redimi profuisset.Itẽ redimi nihil profuisset,nisi paracletus mitteretur: & ideò in vigilia pẽte.celebratur baptismus:quia tũc per spiritũ sanctũ mundamur,& sanctificamur:quoniã Dñs in cœlum ascẽdẽs discipulis promisit,dicẽs.Io.quidẽ baptizauit aqua,vos autẽ baptizabimini spiritu sancto.Non post multos dies,id est,post hos x.dies, quod & factũ est. propter hoc ergo Ecclesia in decima die post ascẽsionẽ celebrat baptismũ, ad notandũ quòd nostri neophyti baptizãtur in spiritu sancto,quẽadmodũ & illi.Baptizãtur etiã hodie soleniter: tũ ad hoc,vt post Pascha nati, vel vt necessitatibus impediti baptizẽtur:tũ quia Petrus hodie tria

1

tria millia hominũ baptizauit:tum quia Dei filius in Dei digito fortẽ deuicit. ideóq; idẽ opus per fidei mysteriũ repræsentatur digito venienti & filio resurgẽtitum quia baptismi regeneratio propria est spiritus sancti operatio:tum quia sicut hodie descendit in Apostolos:quẽ discẽsum Dominus baptismũ appellauerat,dicẽs:Vos autẽ baptizabimini spiritu sancto,sic in baptismate descendit licet inuisibiliter in baptizatos.Sed †cùm spiritussanctus die dominica & hora tertia missus fuerit in discipulos,quare baptismus sit in sabbato & hora nona?videtur enim quòd deberet potius hora tertia celebrari.Respõdeo, quãuis baptisma fiat in sabbato: tamen ad illud baptisma pertinet,quod Apostoli acceperũt in die pente.& quãuis illud eadẽ die,vel hora nõ celebretur,propter aliquas fluctuãtes mũdi occasiones:tum propter sacramentũ,quod in se cõtinet,imitando Christi mortẽ, & eius resurrectionem,ne mẽbra caput præcedant: debemus illud baptisma eidẽ diei,& dationẽ spiritussancti eidẽ horæ deputare. In baptismo enim non tantũ repræsentatur sepultura saluatoris:sed etiam mors Christi per quam baptismus plenã recipit efficaciã:& ipse hora nona emisit spiritũ.Centurio quoq;, sicut ex
Act. 10 Act.Apost.habetur,eadẽ hora audiuit ab angelo:Auditæ sunt orationes tuę.& eadẽ hora à beato Pet.baptizatus est.& hora nona angelus Domini venit ad eum,nuntians ei,vt mitteret ad Pe.qui eũ baptizaret.xvj.dist.deinde ij.q.vij.non omnis.Inde ergo mos inoleuit,vt 4
hora nona fiat baptismus solẽnis. Aliæ enim sunt huius horæ prærogatiuæ:prout dictum est in quinta parte,sub tit.de nona. Ideò autẽ spiritus sanctus datus est discipulis hora tertia, quia fidem sanctę trinitatis prædicaturi erãt.hoc sabbatum intitulatur sabbatum xij. lectionum:quia in primitiua Ecclesia xij. lectiones legebantur:vt dictũ est sub iiij. feria
3 dominicæ aduentus.† Officium autem huius diei,ferè idem est in pluribus Ecclesijs, cum officio sabbati paschalis,& lectiones leguntur ante baptismum,ad institutionem baptizandorum, & leguntur sine tit. prout ibi dictum est.Veruntamen quædam lectiones,ibi leguntur, quæ non hic:& quædam ibi quæ hic præposterè tamen.Ibi est enim prima lectio:In principio.hic verò est prima: Tentauit.item ibi prius legitur: Apprehendent septem mulieres &c. & posteà scripsit Moses &c.hic verò econuersò.Circa quod notandũ est,quòd duo fuerunt patres:vnus secundum carnem,scilicet Adam,qui propter inobedientiam Deo displicuit:& in quo omnes peccauerunt,& mortui sunt.Alter, secundum spiritum,scilicet Abraham, propter obedientiã placuit Deo:& eius imitatores liberati sunt, & viuunt.De primo agitur in vigilia Paschę, vnde tunc primò legitur.In principio &c.vbi describitur dignitas hominis pro quo omnia facta sunt: vt causa eius miserabilior appareat.& inde est,quòd non sequitur ibi canticum,quia non bene nobis cantauit: imò per eum nascimur ad lucem. adijcitur tamen lectio: Factum est in vigilia &c. in qua per figurã maris rubri agitur de baptismo, in quo Aegyptijs spiritualibus submersis, veri filij Israël liberati sunt. vnde sequitur ibi canticũ victoriæ seu lætitiæ, scilicet Cantemus Domino.Sed quia imitatores Adæ ad hoc,vt liberentur, primum instruendi sunt in fide: & posteà in moribus:idcirco primò legitur ibi lectio illa:Apprehendent.in qua de fide agitur,& in qua Christus à septiformi gratia spiritussancti apprehensus ostenditur: & posteà illa scripsit Moses, in qua agitur de moribus: in hac autem vigilia agitur de patre spirituali,scilicet Abrahã. Vnde legitur tunc prima lectio, scilicet Tentauit Deus Abraham: & post eam dicitur canticum lætitiæ:quia nobis bene cantauit,& per eius fidem ad gaudium properamus:vnde dictũ est eiiin semine tuo benedicentur omnes gentes. Aiunt † tamen quidam nullũ tractũ sequi debere: quia post promissionẽ sibi factã nullũ cecinit canticũ Abrahã, quia nullũ sociũ cum quo cantaret, habebat: solus Dei cultor, & peregrinus in terra aliena. Hæc autẽ lectio bene congruit huic diei:quia in effusione spiritus sancti data est gentibus benedictio: de qua dixit Dominus ad Abraham:in semine tuo benedicentur &c. huic etiam rectè congruit oratio: Deus,qui Abrahæ &c.Secunda lectio est:Scripsit Moses, quæ datur legem declarat, quæ hodie data est, & nouam significat: quæ in cordibus fidelium diffusa est:vnde canticum sequitur, in quo æterna lætitia repromittitur.Sed quia veri Abrahæ filij bonos habuerunt mores,antè,quàm septẽ mulieres apprehenderẽt,virũ vnum,id est,ante,quã Christus septiformis gratia spiritus sancti repletus,nasceretur:& posteà in nouo testa. per baptis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum Christo coniuncti sunt:ideò posteà legitur lectio:Apprehendent septem mulieres virum vnum:qui septem dona spiritus sancti pronuntiant:quæ bonis moribus quemlibet eorum informant.vnde sequitur canticū:quia bonos mores gaudiū comitatur. Quarta lectio scilicet,Audi Israël virtutes, quæ dona comitantur,insinuat, vt sapientiam, prudentiam,lumē & pacem.vnde cāticum sequitur: quia pro his, & in his æternaliter gratulabimur: Prima quidem,resonat historiam:secunda,allegoriā:tertia, tropologiā:quarta verò,
5 anagogē. Prima † ergo lectio est: Tentauit Deus Abraham. Sed quid pertinet modo dicere de immolatione Isaac:Magis enim pertineret ad vigiliā Paschæ? Respondeo, dicitur propter promissiones,quæ sunt ibi,videlicet:Multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli:baptizati enim sunt stellę.Et iterum: In semine tuo benedicentur omnes gentes.Hoc enim conuenit baptizatis,qui sunt verum semen,id est,veri filij Abrahæ.In lectione verò:Apprehendent septē mulieres &c. Per septem mulieres significantur septē dona spiritus sancti,quę dantur in baptismo alia parēt.
6 Posteà fit † processio ad fontes:sicut & in vigilia paschæ:& cantatur missa sine introitu: quia Ecclesia non habet adhuc spiritū sanctū, saltē in tanta plenitudine,in quanta expectat eū in crastino,qui est principiū & finis omnis
7 boni. ¶ In † vigilijs ergo Paschæ & pente. Incipit missa à κύριε ἐλέησον,sine introitu:vt dictū est ibi:& dicitur Gloria in excel. Deo:& hoc more Apostolorum, qui etiam prius, quàm spiritum sanctū acciperēt, erant iugiter in templo laudātes,& benedicentes Dominū. ¶ Rursus,quia angeli gaudent de renatis,ideò subijcitur Gloria in excelsis. ¶ Posteà sequitur epi
8 stola de actibus Apostolorū. † Cùm Apollo &c.In qua habetur, quòd Paulus baptizabat baptizatos à Ioā.j.q.j.dedit.quoniam in spiritum sanctum non credebant. dixerunt enim, Sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus. Postmodū sequitur vnū allelu Ia,scilicet,Cōfitemini:in gratiarum actione,pro baptizatis: quia ab omni peccato liberati sunt. Dicitur ergo hodie allelu Ia: nec dicitur flectamus genua:quia hoc est ieiunium exultationis & lætitiæ propter resurrectionē & ascensionē.
9 ¶ Sequitur tractus.Sed † quare hoc,cùm spiritus sanctus omnia faciat leuia? Ad hoc dicēdū est,quòd hoc fit propter baptizatos, qui multos tractus miseriarū passuri sunt, si vixerint. Postmodū sequitur cuāge. Ioxiij.ca. de promissione spiritus sancti. Si diligitis me,mādata mea seruate &c.Credo in vnū Deum. Nō est etiā obmittēdū: quia cùm symbolū hoc dēriuatū sit à symbolo Apostolorū:fidē quā habebāt,insinuat:offerēda. Emitte,manifestè ad operationē spiritus sancti pertinet: quia per eū renouatur facies terræ ex delictis. Ad maledicta per eū,Dominus benedicitur. per eū cœlū sicut pellis extenditur,id est,scriptura, vt quasi nihil lateat explanetur: similiter & cōmunio. Vltimo &c.Ioā.vij.c. ad eandem pertinet spiritus sancti operationē, qui facit flumina velut aquæ viuæ de ventre credētis exire,id est, affluentiā salutaris doctrinæ: & est,vt quibusdā placet, hæc missa per Benedictionem Dño cōcludēda. ¶ In † vesperis hi psal. secundū quarundā Ecclesiarū consuetudinē cōcinuntur, scilicet,Laudate pueri. Laudate Dñm omnes gētes.Lauda anima mea Dñm. Laudate Dñm,quoniā bonus est Psal.Lauda Hierusalē Dominū:eò,quòd in his psal. laudes Dei magis resonare vidētur. Vbi enim spiritus spirat,organum ad laudes inuitat.

SVMMA.

1 Pentecoste quid,& vnde dicatur.
2 Pentecostes festum,an habeat octauas.
3 Pentecostes nocturnum quot habeat lectiones,quótq; psalmos.& num.4.
5 Vita actiua & contemplatiua est in Ecclesia.
6 Pentecostes lectiones tres,quid significent.
7 Pentecostes Missa,& eius expositio.& nu.11.
8 Spiritus sanctus,cur dicatur paracletus.
9 Pentecostes festum,cur quinquagintā diebus à Paschate,celebretur.& num.10.

De die *sancto Penteco.* CAP. CVII.

1 PEntecostes † sicut & Pascha apud hebr. celebre festū erat, quod post quinq; decades Paschæ celebratur:vnde & vocabulum sumpsit. Nā πεντηκοστὴ, dicitur à πέντε, quod est quinq;: & δεκάς quod est decem. Vocatur enim pente.quinquagesimus dies à Pascha,prout iam dictum est. ¶ Inter hoc festū & aduentū Domini cātatur Allelu Ia & Gloria in ex.Deo: prout dictum est in procœmio huius partis,& sub tit.de vij.diebus post Pascha. Idcirco autem allelu Ia frequenter cantatur per totam hebdomadam pentecoste. quia per dies pente. Ecclesia per baptismum Deo populos congregat: & ideò saluti eorū congaudens quouisq; albis vtuntur vestibus hymnum laudis decantant. Tunc enim stantes oramus in signum liberationis eorundē, qui per dona spiritus sancti de morte ad vitā resuscitari meruerunt. Hac enim die missus est in Apostolos in linguis igneis. Sanè octaua † pente. à quibusdam celebratur: quia sicut
2 in septenario hebdomadarū qui præcedit intelligitur perfectio bonorum operum septiformis spiritus:sic in octaua intelligatur cōsummatio præmiorum, quorū vtrūq; appropriatur spiritui sancto, licet tota trinitas vtrūq; operetur: quoniam indiuisibilia sunt opera trinitatis:de consec.dist.iiij.c.fi. Sed quia spiritus sanctus, est amor patris & filij: & ex solo amore:hoc dat & dabit nobis Dominus: idcirco spiritui sancto adscribitur. ¶ Alij verò non celebrant octauam pente. Nam cùm solum septem sint spiritus sancti dona, solū septem diebus fieri debet festum pente. Et ideò Clemens papa dicit in sua epistola decre. extrà de fer. capellanie. quòd hoc festū caret octauis. Sed pari ratione nec pascha deberet octauam habere, nisi solum vnum diē propter vnitatem. ¶ Rursus hoc festum vij. diebus agitur propter præsentis vitæ septenarium: vel propter animarum sabbatismum: vel quia per septem spiritus sancti dona corporibus & animabus plenaria gaudia conferuntur. Vnde septem vltimi psalmi à laudibus intitulantur:quia per septiformis gratiæ operationem gaudia conferuntur æterna. De hoc dicetur sub dominica prima post pente. Verum pente. sit hebdomadaria festiuitas, dictum est sub titu.de vij. diebus post pascha.
3 ¶ In nocte † pente. leguntur tres lectiones, & dicuntur tres psalmi cum tribus antiphonis, sicut fit in nocte Paschæ ad notandum vnum esse opus totius sanctę Trinitatis in potentia miraculorum. Quidam tamen legunt nouem lectiones, sicut fit in alijs dominicis: sed tamen canonicum est tres duntaxat legere, propter sacramentum baptismi in trium personarum nomine celebrati: vel ob triduanam Domini sepulturam, cui sumus
4 in baptismo consepulti. ¶ Rursus † ideò tres psalmi cum tribus antiphonis dicuntur: quia spiritus sanctus tria circa Apostolos operatus est. Nam veteres innouauit: innouatos confirmauit: & confirmatos ad alios conuertendos misit: ad primum pertinet, quod dicitur in prima antiphona: Factus est repentè de cœlo sonus. Ad secundum, quod dicitur in secunda: Confirma hoc Deus. Ad tertium, quod dicitur in tertia: Emitte spiritum tuum. Eorum enim mysterio docti sunt alij,& spiritu sancto interius renati. & quia in ipsis Apostolis duo operatur spiritus sanctus, id est, remissionem peccatorum, & operationem miraculorum &c. idcirco illæ antiphonæ terminantur per duplex alleluIa. Verum si diligenter attendere volumus & conferre psalmos & antiphonas, quæ dicuntur in pascha:cum his, quæ dicuntur in pēte.alia ratio inuenitur. Nam ibi intra hebdomadam fit variatio psalmorum: antiphonarum & tonorum. Hic autem nec in ipsa die, nec in alijs fit variatio: & omnes illæ antiphonæ sunt vnius toni:scilicet octaui: & eiusdem differentiæ. Ratio autem est, quia quasi duplex baptismus legimus Apostolorum:primum quo perceperunt remissionem peccatorum:nam eos baptizatos esse Christi baptismo, ambigendum non est: vt dictum est sub titu.de vigilia Paschæ. Secundum receperunt ad robur virtutum:& ad operationem miraculorum:& ad repulsionem illecebrarum omnium secularium. Primò baptizatus fuerat Pe. cùm ad vocem ancillæ Christum negauit. Secundò, baptizatus fuit in die penteco. cùm coram regibus & principibus non timuit prædicare verbum Dei. In primo ergo multa instabilitas & varietas fuit circa discipulos. In secundò vniformitas & stabilitas. In hunc etiam modum in
5 Ecclesia Dei duo sunt † genera bonorum, scilicet actiuorum & contemplatiuorum. Actiua vita consistit in bonis operibus,id est, in administratione exteriorum, in qua constituti ab amore temporalium non omnino separantur: licet amorem Dei amori temporalium præferant. Contemplatiua consistit in dilectione & contemplatione. Hæ duę vitæ per Mariam & Martham significatæ sunt: extrà de renun. nisi. Mariæ pars dicta est optima:iuxta illud: Maria optimam par Luc. 10
tem elegit &c. non tamen reprehenditur pars Marthæ: quia & ipsa actiua vita bona est, quæ hic inchoatur & terminatur. Contemplatiua verò optima est: quæ inchoatur hic,& in futuro consummatur: in illa tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

est multa varietas & in ista vniformitas, aut in hac vita esse potest. antiphonæ ergo cum psal. qui cantantur in Pascha, pertinent ad vitam actiuam: & idcirco in eis est varietas: antiphonæ verò, & psalmi qui cantantur in pente. pertinent ad contemplatiuam vitam: & ideò in eis est vniformitas: in prima enim antiphona quæ est in Pascha, cantatur & dicitur: Consilium meum non est cum impijs. Hic dicitur: Factus est repentè de cœlo sonus &c. Spiritus seu ventus veniens solet pulueres à facie terræ deijcere. Magna enim est differentia inter dona spiritus sancti, quo 7
separantur fideles ab impijs, & donum, quo
omnis puluis terrenarum cogitationum à pectore humano tollitur, illud ad actiuam vitam pertinet: hoc ad contemplatiuam. In secunda ibi dicitur: Postulaui patrem meu &c. Hic verò dicitur: Confirma hoc Deus &c. Ad omnes quidem fideles pertinet esse de hæreditate Domini: sed ad paucos pertinet esse à terrenis cogitationibus separatos, & in hoc confirmatos, ne ad terrena redeant: sed per conuersationem esse in Hierusalem cœlesti, & ibi allelu Ia cantare non cessent, quod hic petitur. In tertia ibi dicitur: Ego dormiui, & somnum cepi &c. Hic dicitur: Emitte spiritū tuum, & creabuntur &c. Omnes fideles & boni à vitijs resurgunt, vel resurrexerunt, sicut Christus à mortuis resurrexit, quod ibi dicitur: hîc verò in paucis renouatur facies terræ, id est, ratio animæ, quòd sit ab omni puluere terrenorum desideriorum immunis. ibi ergo, hoc est in vita actiua, quæ ibi ostenditur est inchoatio: hîc autem hoc est in contemplatiua, quæ hîc ostenditur est perfectio & consummatio. ibi varietas, hîc vniformitas: & propterea ibi variantur antiphonæ & psal. hic non propter hanc consummationem & vniformitatem notandam. Antiphonæ sunt octaui toni, & eiusdem differentiæ: quia octo sunt beatitudines, quarum octana redit ad caput: nam in prima dicitur: Beati pauperes spiritu &c. Et in octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam
6 ipsorum est regnū cœlorum. Propter † hanc eandem consummationē notādum est quòd in quibusdam Ecclesijs celebratur octaua pente. per hos quoq; septem dies tres quotidie leguntur lectiones: vt vij. fratres tres procurent sorores, id est, septem dona spiritus sancti, per illos significata tres virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatē: prout Greg. prosequitur in moralibus. Horum enim dierum officia septem donis spiritus sancti adaptantur. hesternum igitur & hodiernum pertinet ad sapientiam, & intellectum, vt ex operibus patet. Per totam etiam septimanā sunt solennitates seruandę. Dicitur enim Gloria in ex. Allelu Ia. Credo. Ite missa est. & Te Deum lau. prout in se. titu. dicetur. Dicitur etiam ad horas capitulum. Dum complerentur. Act. ij. & illud, Spiritus Domini. Sap. j. cap. & illud, Charitas Dei. Rom. v. ca. Sequitur videre de officio missæ. & quidē in † die pente. celebratur festum de aduentu spiritus sancti. Visibiliter enim descendit tunc in discipulos: & fuit hoc miraculum & augmentum, quod non potuerunt calumniari Iudæi. Resurrectionem enim & ascensionem calumniabantur: sed hoc non potuerunt facere de aduentu spiritus sancti: quia ex omni natione, quæ sub cœlo est, conuenerant ad diem festum: & tunc descendit spiritus sanctus visibiliter in discipulos, sicut Christus promiserat, & loquebantur omnibus linguis coram omnibus: & ideò incipit introitus Sapientiæ j. ca. Spiritus Domini repleuit orbem terrarū, id est, Ecclesiam, quæ dicitur orbis terrarum. sicut enim extra orbem terrarum nihil viuit ad literam: sic extra ecclesiam, nil viuit spiritualiter. sequitur: Et hoc quod continet omnia, id est, spiritus sanctus, cuius bonitati omnia subsistunt. habet scientiam vocis, id est, linguarum. & ita potuit dare & dedit Apostolis. Vnde consuli sunt inimici Christi. & ideò Psal. 67
sequitur versus: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Per spiritum enim sanctū omnes dæmones compelluntur & eijciuntur. ¶ Rursus impleuit orbem terrarum, dum Apostolos inebriauit, quorum sonus in omnem terram exiuit: de quo sono dicitur in epistola: Factus est repentè de cœlo sonus. & quoniam orbis terræ per quatuor climata separatur, ideò quater in introitu allelu Ia concinitur. Duplex verò allelu Ia, quod post epistolam canitur, significat duplicandam lætitiam: vel sanctū spiritum bis Apostolis fuisse datū, scilicet de terra, & de cœlo: vel eos spiritu & mente psallēres: vel duorū populorū conuersionem. Et hoc quod continet omnia sciētiam habet vocis, id est, noui, qua mente quisq; loquebatur. vel habet scientiam hominum, per quæ & de quibus potest vox humana

mana variari: vel scientiam vocis, id est vocem scientiæ. habet, id est facit nos habere: vt quæ ipso inspirante Apostoli proferrent cum intelligentia pronūtiarent. ¶ Et nota, quòd sanctus
8 spiritus, † παράκλητος dicitur: quod verbum Græcè, Latinè sonat aduocatus, quod nomen & filio & spiritui sancto adscribitur: Vnde Dominus in euangelio: Rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis. & Ioānes in euāgelio. Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Dicitur etiam paracletus cōsolator. nam παράκλησις, dicitur Latinè consolatio. Postmodum sequitur epistola de Actis Apostol. ij. cap. Dum † complerentur dies Penteco. dies, scilicet quinquagesima
9 à resurrectiōe. sicut enim quinquagesima die 10
à Pascha fiebat Penteco. Iudæorum: ita & nostrum fit: & sicut populus Israēl quinquagesima die ab immolatione agni paschalis siue à Pascha, quod celebrauerunt in Ramatha, venerunt ad montem Dei Oreb, vel Coreb, vel Synai, quod idem est: & tunc legem acceperunt: ita & die quinquagesima à resurrectione Domini datus est spiritus sanctus discipulis in superiori cœnaculo, illius aduentum expectantibus. precipitur enim Leuiti. xxiij. vt in die Pentecostes offerantur noui panes, scilicet propositionis de nouis frugibus, per quod significatur, quòd debemus Deo gratias agere ex eo, quòd eadem die dedit nouam legē, per spiritum sanctū. in qua die data est lex vetus, scilicet quinquagesima die à Pascha: de quo dicetur in proœmio septimæ partis de dono, cuius debemus laudare Deum: quod est offerre panem nouum: quia etiam lex vetus spiritualiter intellecta, noua est. Et attende, quoniam agnus immolatus est. xiij. die Aprilis. lex verò data est. xiiij. die mensis tertij. dicitur tamē esse data tertia die. Iam enim, vt inquit scriptura, aduenerat tertia dies: & mane inclaruerat, & cœperunt audiri tonitrua. die nanq; tertia descendit Dominus super montem ad dandam legem: & Moses ascendit ad Deū, & descendens narrauit omnia plebi: manéque rursus ascendens duas tabulas scriptas accepit. & caue, vt in secundo mense. xxx. duntaxat computes dies secundum lunam. ergo xvj. in mense primo. xxx. in secundo. & quatuor in tertio faciunt quinquaginta. ¶ Rursus in quinquagesimo anno erat iubileus annus: qui interpretatur remissionis annus: quia septenis annorum hebdomadibus, id est quadraginta-

nouem annis texitur: in quo clangebant tubæ, omnia debita remittebantur: serui manumittebantur: & libertas concessa confirmabatur: atque possessiones alienatæ omnibus restituebantur: vt dictum est sub Dominica quinquagesimæ. Similiter in diebus Pentecostes hunc numerum post Domini resurrectionem obseruamus suscipientes aduenientem in nos spiritus sancti gratiam, per quem efficimur filij Dei, & virtutum possessio nobis restituitur: & remissa culpa, & totius debiti chirographo euacuato ab omni seruitutis nexu liberi efficimur. lxxxv. distinctio. hunc numerum. Præterea iste numerus quinquagesimus resultat ex septenario numero, ducto in seipso superaddita vnitate. Septem † enim sunt hebdomadæ à Pascha, vsque ad Pentecosten, & ita competenter quinquagesima die à Pascha est Pentecostes, in quo datur spiritus sanctus, cuius dona sunt septem, quæ dantur ab vno. Iudæi enim septenarium numerum non sine figura in omnibus obseruant: prout dictum est sub quinquagesima. Ascentio autem facta fuit quadragesima die, qui est numerus pœnitentiæ: & hoc competens fuit: quia per pœnitentiam homo fit similis Deo: & hoc est ascendere. Sed videtur, quòd sicut Iudæi ab immolatione agni typici quinquaginta dies computando: ibi faciebant suum Pentecosten, ita & nos quinquaginta dies ab immolatione agni deberemus computare. & sic debemus nostrum Pentecosten facere in die veneris antè, quàm modo facimus quod docet computatio. Ad hoc dicimus, quod non faciebant computationem ab immolatione agni, sed à sequenti dominica. Vnde legitur Leuitic. xxij. Numerabitis ab vltima die sabbati, id est à dominica, quæ est altera dies post sabbatum. Numerabitis dico septē hebdomadas, vsque ad alteram diem completionis septimæ hebdomadæ: hoc dicit spiritus sanctus per Mosen, innuens per hoc Pentecosten Christianorum, quòd semper est in die dominica. Dixit ergo Lucas de hac die: Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, id est in consona, & concordi vnitate, & factus est repentè de cœlo sonus: quia existentibus in pœnitentia, qui est annus iubileus, & completo Pentecoste, existentibus in vnitate datur spiritus sanctus, sed repentè: quia nescit tarda habere rerum molimina spiritus sancti gratia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In igne autem descendit:quia sicut ignis illuminat & inflammat:ita spiritus sanctus illuminat ad cognitionem Dei,& inflammat ad amorẽ Dei.Apparuit ergo in linguis igneis, vt facundi essent in omni genere linguarum. Et quia ipse est lingua , quæ de occulto suæ bonitatis verbũ protulit,in vterum virginis, & profert verbum in corde hominis.Matt.x. Vos non estis qui loquimini , sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis :ipse enim quos replet,eloquentes facit.Sequitur:Quasi
11 † aduenientis spiritus vehementis . hoc autẽ 1
dicit quia nullus potuit resistere spiritui sancto:nec Apostolis.Vnde Dominus in euangelio Matth.Ego dabo vobis os,& sapientiam, cui non potuerunt resistere , & contradicere omnes aduersarij vestri.Et de beato Stephano scriptum est in Act. quòd non poterant resistere sapientiæ & spiritui,qui loquebatur.
Quia verò in epistola dicitur:Et factus est re 1
pentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis &c.ideò ad hoc representandum in nonnullis Ecclesijs clanguntur tubæ dum sequentia dicitur.venit enim spiritus sanctus in spiritu vehementi : quia sicut ventus vehemens proijcit puluerem à facie terræ:sic spiritus sanctus ejcit à corde hominis omnem terrenitatem.Tubis quidem vtebantur antiqui:vt legitur in numeris ad multitudinem congregandam:ad dimicandum,& ad congratulandum in diebus festiuis:cum diuersitate tamen sonorum : quarum vsus fuit tantę virtutis in iubilo,vt ad crepitũ siue sonũ earum corruerent muri Hierico.hæc siquidẽ sunt duo testamẽta:vel prædicatores:quibus ad procinctum fidei populus euocatur, ad pœnitentiam & lacrymabilem compunctionem excitatur,ad laudes Domino exhibendas inuitatur:& ad montem Syon & ad ciuitatem sanctam Hierusalem:& multorũ milliũ angelorum frequentiam:& ad futurum Dei iudiciũ prouocatur.Et vide, quia in aduersis & prosperis tubis clangitur:quia omne tempus conuenit verbo.Vnde benedicam Dominum in omni tempore , semper laus eius in ore meo. De organis dictum est in quarta parte,sub titulo de sanctis.Tunc etiam exalto ignis proijcitur : quia spiritus sanctus de- 2
scendit in discipulos in igneis linguis,& etiam flores varij ad denotandum gaudium & diuersitatem linguarũ & virtutum. Columbæ etiam per Ecclesiam dimittuntur,in quo ipsa spiritus sancti missio designatur.Post epistolam dicitur graduale in quibusdam Ecclesijs: quia festum paschale terminatũ est. Tamen in quibusdam alijs,dicitur duplex allelu Ia: quia spiritus sanctus datus est geminæ stolæ. ¶ Euangelium:Si quis diligit me. Ioan.xiiij. cap.manifestè est de spiritu sancto.¶ Postcõmunio est : Factus est.Act.ij.cap. Quare hoc festum celebratur à Iudæis:quare à Christianis:dicetur in proœmio septimę partis.

S V M M A.

1 Missa feriæ secũdæ post Pentecosten,& eius expositio.& nume.2.

De *secunda feria.* CAP. CVIII.

SEquitur secũda feria,in qua ostenditur , quòd non tantũmodo est data lex Iudæis : sed etiam gentibus. vnde introitus est : Cibauit eos † ex adipe frumenti,id est de intelligentia spirituali.& petra melle,id est,melliflua doctrina Christi saturauit eos.& hoc habetur in epistola : Aperiens Petrus.quæ est Act.x. cap.in qua habetur quòd adhuc loquente Petro descendit spiritus sanctus.Vel frumentũ Christus est cuius adeps est spiritus sanctus, quo fideles satiantur, cum spiritu sancto replentur:quia etiam satiantur melle:& de petra,id est, doctrina de Christo procedente: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Hic autem propter promissiones, quæ ibi continentur concinitur , quater allelu Ia:sicut in feria tertia & sabbato exponetur.de hoc dictum est in tertia dominica post Pascha.Allelu Ia est,Spiritus Domini.Sapien.j.cap.Aliud,Allelu Ia.Loquebantur.Act.ij.ca. Euangelium verò Ioan.iij cap. non videtur conuenire spiritui sancto : sed concordat epistolæ.ibi enim ostenditur,quod non tantum Iudæis,sed etiam gentibus data est lex,dicẽs: Sic Deus dilexit mundum.supple non tantũ Iudæos:vt filium suum vnigenitum daret.& posteà sequitur.Vt omnis qui credit in illum non pereat.Et nota terribile verbum , quod qui non credit in eum iam iudicatus est.Præterea,per hoc quod de dilectione mentio fit, spiritus sanctus,qui amor est, satis exprimitur.Postcõmunio est.Spiritus † sanctus.Ioan. xiiij cap.Et est sciendum,quòd per totã hanc septimanam in missa sunt solennitates seruandæ:vt Gloria in excelsis.Credo.Ite missa est. Te Deum.& allelu Ia:vt baptizatorũ saluti

congaudeamus:& vt futuræ lætitiæ plenitudinem figuremus.Postremò , notandum est, quòd Dominus non prædicauit gentibus per 4
se,sed per Apostolos . vnde : Ite, baptizate omnes in nomine patris,& filij,& spiritus sancti.sicut Isaac iunior filio suo nihil præcepit de offerendo sibi cibum , vt benedictionem acciperet:sed per operationem Rebeccæ primatum benedictionis accepit:& quia hæc fa- 1
cta sunt Dei occulto iudicio : ideò officium huius feriæ secundæ pertinet ad consilium: quod est donum spiritus sancti.

S V M M A.

1 Missa feriæ tertiæ post Pentecosten,& eius expositio.& nume.2.3.

De *tertia feria.* CAP. CIX.

1 SEquitur tertia feria:& quia spiritus sanctus † non datur , nisi per ministros:ideò in tertia feria dicitur introitus in persona prælatorum:Accipite iucunditatem gloriæ vestræ:in quo quia per geminã 2
dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis,ideò quinquies cõcinimus allelu Ia.& est sensus : Accipite iucunditatem gloriæ,id est, spiritum sanctum:quia vos glorificabit & clarificabit,vt quisque de se dicere possit quod dicitur in communione. Spiritus qui à patre
2 procedit,ille clarificabit.Sequitur † epistola: Cùm audissent Apostoli.Act.viij.cap.vbi sequitur:Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritũ sanctum:quia in impositione manus accipiebant spiritum sanctum. Euangelium Ioan.x.concordat epistolæ vbi dicitur : Qui non intrat per ostium &c.non enim intrat in Ecclesiam : qui non intrat per eos,qui sunt ostium,scilicet per Christum & Apostolos:nam hæretici non dant spiritum 3
sanctum,nisi inquantũ cõueniunt cum Ecclesia:& quoniam Apostoli & eorum successo-
3 res hæresiarcas in spiritu fortitudinis sunt aggressi,& aggrediuntur : ideò officiũ † hodiernum pertinet ad fortitudinem , quæ est spiritus sanctus,scilicet donum. Rursus spiritus sanctus ostiarius est,qui per ostiũ introducit ad patrem:quod etiam in offertorio canitur portas cœli,id est,Apostolorum scripturas aperiet.Postcommunio est:Spiritus,qui à patre.Ioan.ix.

S V M M A.

1 Ieiunij formã Apostoli nobis tradiderũt. 2 Feria quarta post Pentecosten , habet quatuor tempora.& nume. 3.
Missa feriæ quartæ post Pentecosten,& eius 4
expositio.& nume. 5.

De *quarta feria.* CAP. CX.

SEquitur quarta feria,in qua fiunt ieiunia quatuor temporum.Apostoli nãque † nobis exemplum ieiunandi hoc tempore reliquerunt:qui post susceptum spiritum sanctum, sicut mentes auerterant à cæteris mundi illecebris:sic & ab epulatũ appetitu.licet enim quãdiu cum illis fuit Christus nõ ieiunarent, post ablationem tamen eius spõtaneis se subdidere ieiunijs.Sponso enim ablato , eis ieiunandum erat , sicut Dominus prædixerat: Quando sponsus auferetur ab eis,tunc ieiunabunt.Vnde repleti spiritu sancto,sponte ieiunare cœperunt.quo citra in præcedenti secunda feria quidam æstiualem inchoãt quadragesimam. Alij † verò sanius hodiernum ieiuniũ autumant esse huius temporis quadragesimæ initium,cui quidam terminum statuunt in festiuitate sancti Ioannis baptistæ, siue sex habeat hebdomadas,siue non. Tertij festiuitatem sancti Ioannis includunt : & eò vsque ieiunantes , sine termino præfixo procedunt,donec senarium compleant numerum.Hanc quadragesimam probat Hier.non esse necessitatis,sed voluntatis, dicens : Nos vnam facimus quadragesimam,illi tres,quasi tres passi fuerint saluatores:nõ quòd per totum annum ieiunare non liceat excepto Pentecos.sed quia aliud est necessitate , aliud voluntate munus offerre.Sed hoc dicit Hiero. contra Montanum hæreticum,qui apud suos tribus quadragesimis statuit ieiunandũ:& dicitur hoc † ieiunium ætatis quod est ieiuniũ exultationis,in quo genua nõ flectimus:in ò cantica lætitiæ dicimus , vt dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Hoc autẽ ieiunium statutũ est ab Ecclesia in tali tempore : quia qui in se sentit gratiã sancti spiritus,leuiter & cum gaudio ieiunat:& etiã quia super ieiunantes descendit spiritus sanctus visibiliter : & ideò incipit introitus: Deus cùm egredieris in cõspectu populi tui &c.Egreditur autẽ Dñs quãdo aliquo signo visibili,venit ad auxilium hominũ. Egressus verò est,cum dedit nobis filiũ suũ,qui venit pandens iter ante nos : vt dicitur Michææ ij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ie egressus est etiam per spiritus sancti missionem:quando visibiliter descendit super Apostolos: & quia per hoc dissipati sunt inimici, ideò sequitur versiculus: Exurgat Deus:& dissipentur inimici eius &c. Sequitur in quibusdam Ecclesijs lectio de principio sapientiæ,scilicet:Diligite iustitiam,qui iudicatis terram:vbi ostenditur qualiter poterit haberi spiritus sanctus:ibi Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. j. quæstio. j. saluator.& in fine dicitur:Spiritus Domini repleuit † orbem terrarum,&c. Postmodum sequitur epistola:Stans Petrus &c. Act ij.in qua ostenditur,quòd super ieiunantes descendit spiritus sanctus. & ibi sequitur: Non enim isti sunt ebrij,sicut vos dicitis,cùm sit hora diei tertia: sed hoc est quod dixit Dominus per prophetam Iohel. Effundam de spiritu meo, super omnem carnem:& prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ &c. In alijs verò Ecclesijs dicitur prima lectio:Stans Petrus.& postmodũ epistola: Per manus autem. Act. v. cap. Duæ itaque lectiones leguntur: quia duo populi ad fidem conuertuntur:vel quia ordinandi in vtriusque testamenti pagina imbuuntur. Sequitur allelu ia:quia est ieiunium exultationis:vt dictum est:& dicunt quidam: Pater,cũ essem. Ioan. xviij. Sequitur euangelium Ioan. vj. cap. Nemo venit ad me,nisi pater,qui misit me traxerit eum,scilicet per spiritum sanctum.& post sequitur:Patres vestri manducauerunt manna,& mortui sunt:qui manducat ex hoc pane viuet in æternum:quia egressum est coram Christianis manna spirituale,sicut antè coram Iudæis:sed temporale manducantes & corporale,mortui sunt. Qui verò manducauerit spirituale,non morietur morte,scilicet incredulitatis siue gehennali. vnde patet quòd elegantius egressus est Dominus corã nouo populo,quàm coram veteri. Cõmunio est:† Pacem &c. Et est Ioan. xiiij. cap. Et attende,quòd officium huius quartæ feriæ prædicat scientiam,quæ est donum spiritus sancti, qui vsque adeò sanctos illuminat, quòd de quinque libris Mosi paucisque propheratũ scripturis librorũ,copia creuit:quod misticè innuit nobis euangelium, de quinque panibus & duobus piscibus: quod hodie in quibusdam Ecclesijs legitur.

S V M M A.

1 Feria quinta post Pentecosten, non habet officium propriũ. Et vnde mutuetur.

De quinta feria. CAP. CXI.

SEquitur quinta feria,quæ secundum aliquas Ecclesias † non habet introitum proprium:sed quia Dominus descendit in die dominica per missionem spiritus sancti.& quinta feria ascendit in cœlum:ideò diei dominicæ & quintæ feriæ cõmunis est introitus. A dominica ergo mutuatur,nec habet proprium,vt à sabbato in sabbatum septem sunt duntaxat officia,septem donis spiritus sancti deputata. quidam tamen,& huic officio mutuato non incongruè donum adscribunt: huiusmodi adscriptiones non à sabbato,sed à dominica facere incipientes. In dominica etenim ponunt spiritum sapientiæ: in secunda feria intellectus:in tertia consilij:in quarta fortitudinis. & in hac quinta spiritum scientiæ qui dat seruari profunda:sicut cantatur in allelu ia: Spiritus omnia &c. ¶ In † quibusdam verò Ecclesijs cantatur introitus,qui in sequenti dicitur feria,scilicet: Repleatur os meum laude tua. Aliquæ verò Ecclesiæ habent proprium officium,scilicet Deus patrum nostrorũ,da nobis spiritum gratiæ &c. In quo Ecclesia orat filijs suis dari spiritũ sanctum,ad remissiones peccatorum:& ad faciendã miracula:& quia per spiritum sanctum fiunt miracula,ideò habetur in epistola: Philippus &c. Quæ est Act. viij. cap. quòd Philippus multos claudos sanauit & spiritus immundos eiecit. & factum est gaudium magnum in illa ciuitate,scilicet Samariæ. Et quia per spiritum sanctum omnia ista fiunt, ideò sequitur euangelium. Luc. ix. cap. Conuocatis Iesus duodecim discipulis suis,dedit eis potestatem super omnia dæmonia. & post: Non feretis virgam neque peram &c. Quæ fieri non possunt,nisi spiritus sancti abundantia habeatur.

S V M M A.

1 Feriæ sextæ post Pentecosten,Missa:eiúsque expositio. & nume. 2.

De sexta feria. CAP. CXII.

SExta † feria est introitus: Repleatur os meũ laude,vt possim cantare allelu ia: quia q gaudet ore & corde potest ieiunare ieiunio exultatiõis. Et qa est dies veneris,in qua passus est Dñs,& spiritꝰ sanctiꝰ ideò dicit Petr. in epistola. Aperiẽs. Act. ij. Quæ in qbusdã Ecclesijs legitur:ꝙ Christus susciatus est à spiritu sancto. Vnde ibi habetur: Suscitauit Iesum solutis doloribus inferni: sicut scriptum est: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. in quo significata est illa spiritus sancti operatio: qua synagõga nunc mortua pietate resurget: postquam plenitudo gentium eadem introierit pietate. Prædicat ergo hoc officium pietatem. Posset etiam pertinere ad spiritum timoris,pro eo quod dicitur in euangelio: Et repleti sunt timore,& extasi &c. ¶ † In quibusdam Ecclesijs legitur lectio: Exultate filiæ Syon: quæ est Ioelis ij. cap. Et quia per spiritum sanctum fiunt miracula, sequitur euangelium: Factum est: Luc. v. cap. de paralytico sanato. Et quia propter hoc debet laudari Dominus. Sequitur offertorium: Lauda anima mea Dominum. Communio: Spiritus vbi vult spirat.

S V M M A.

1 Sabbatum post Pentecosten, vnde missam auspicetur. & eius expositio. nu. 2. 4. etiam mysticè. nu. 5. 6. 7.
3 Ordines celebrantur & conferuntur sabbato post Pentecosten.
8 Quadragesima terminatur sabbato post Pentecosten.

De Sabbato. CAP. CXIII.

1 IN † sabbato est introitus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Ad Roma. v. cap. Et cõpetit spiritui sancto,qui est charitas:& etiam diei sabbati:quia in sabbato futuræ quietis maximè diffundetur,vt qui igniculus est in Syon,caminus sit in Hierusalem. Et sequitur versus. Domine Deus salutis mee in die clamabo,& nocte coram te. Ille enim in quo diffusa est spiritus sancti gratia,laudat Deum,in prosperis,& in aduersis. Sequitur epistola: Iustificati &c. Ad Roma. v. cap. in qua habetur de huiusmodi diffusione. Quia enim charitas Dei diffusa est,nõ permittit eam Paulus intra fines terræ promissionis tantũ coarctari imò ostendit,quòd non tantũ Iudæis:verũ etiam gentibus datus est spiritus sanctus dicens ipsis Iudæis. Vobis oportebat primùm prædicari: sed quia repulistis verbum Dei: & vos indignos fecistis vitæ æternæ,ecce cõuertimur ad gentes. extrà de renun. nisi. §. propter. in alijs verò Ecclesijs dicitur epistola: Conuenit † vniuersa ciuitas &c. Actuum xiij. Quia ergo in gẽtibus datus est spiritus sanctus,ideò sequitur allelu ia. Laudate Dominum omnes gentes. in hoc enim ieiunio non tacentur cantica lætitiæ propter reuerentiam festi. Nec secundum Nicen. cõcilũ. lxxvj. distinctio. de ieiunio. de cõsecra. distinctio. iij. quoniam genua flectimus, sed stantes oramus propter neophytos gaudentes, quòd à peccatis surrexerunt. in alijs Ecclesijs dicitur: Repleti sunt omnes. Act. ij. cap. Et spiritus Domini ornauit cœlos. Iob xxvij. cap. Posteà sequitur euangelium: Surgens Iesus. Luc. iiij. cap. De socru Petri sanata:quæ significat synagõgam,quæ sanata est à Petro ab infidelitate: & pertectius per fidem ipsius sanabitur in futuro:& sic conuenit cum epistola. ¶ Fiunt autem † hac die ordines:quia super ordinandos descendit spiritus sanctus:& etiã super ieiunantes:& ideò dicuntur quatuor lectiones ante lectionem Danielis: prout dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Prima est,de principio libri sapiẽtiæ:in qua ostẽditur quibus datur spiritus sanctus,& quibus non,scilicet illis,qui sentiunt de Domino in bonitate,& in simplicitate cordis quærunt illum. ¶ † In alijs verò Ecclesijs prima est de Ioele iij. cap. Effundam de spiritu meo super omnẽ carnem:quia sicut spiritus sanctus super Apostolos descendit visibiliter:ita super ordinandos descendit inuisibiliter. secunda est: Locutus est:quæ est Leui. xxiij. cap. tertia est: Dixit Moses:quæ est in Deut. xxvj. cap. quarta est: Dixit Dominus ad Mosen,quę est Leui. xxvj. cap. Offertoriũ est, Intonuit Dominus. Postcõmunio verò: Non vos relinquã &c. de effusione spiritus sancti loquitur. Potest etiam dici,quòd hoc † officium figurat duorũ cõcordiam populorũ: Iudęi videlicet & gentilis. Hi sunt duo cæci,de quibus dicitur in euangelio, quòd sunt illuminati à Christo. de qua cõcordia loquitur Paulus in epistola ad Iudæos, & gentiles,dicens: iustificati ex fide,pacem habeamus ad Deum per Dominũ nostrũ Iesum Christum. Sed quia pax & concordia vera nõ fit,nisi per charitatem: ideò pręcinitur in introitu: Charitas Dei diffusa est in qua ter ponitur allelu ia: quoniã ad fidem trinitatis peruenitur per obsequia charitatis. Lectiones etiam ad ieiuniũ pertinentes,attestantur operationem & gratiam spiritus sancti: vt prima: Effundam de spiritu meo.& secunda: Locutus est. vbi dicitur: Numerabitis septem hebdomadas vsque ad alterã diem expletionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebdomadæ ſeptem præſentem innuunt feſtiuitatẽ,quæ olim dicebatur feſtiuitas hebdomadarũ:& quia poſtquam gentes intrauerint reliquiæ ſaluabũtur:ideò nunc fientibus
6 & ſponſum expectantibus dicit Dominus † in poſtcõmunione:Non vos relinquam orphanos:quia igitur hæc concordia fiet imminente die iudicij, qui etiam electis erit cauſa timoris:ideò hoc officium pertinet ad timorẽ: vel quia timor introducit charitatem : licet charitas foras mittat timorem.de pœniten. diſtin.ij.ſicut cęca.¶ Et attende,quia ſecundũ Augu.in ordine officium iſtorum deſcenden 1
do computamus:in ordine verò paſchalium aſcendendo : quia per hæc deſcenſus ſpiritus ſancti ad nos,per illa noſter ad ipſum ſignificatur aſcenſus.¶ Et † caue,quia præter præ-
7 miſſa officia ad ieiunium pertinentia,quæ in quarta,& in ſexta feria,& in hoc ſabbato expoſuimus,aliæ quidem lectiones & euangelia in eiſdem diebus inueniuntur, quæ fortè ſolennitati magis appropinquare videntur: ſed tamen hæc & illa gratiam ſpiritus ſancti perſonant,& operationem.vnde quidam hodie nõ incongruè duas miſſas celebrãt:vnam in tertia,de feſto, cum gloria in excelſis,& Credo:aliam in nona de ieiunio,ſine Gloria in excelſis : in qua ſunt clerici ordinandi,qui meritò in hac hebdomada ordinantur,vt ſan
2 cti ſpiritus dona percipere mereantur. † Et memento,quòd hac die terminatur quadrageſima:& ideò hodie frequentatur & cantatur pro graduali allelu ia:nec flectuntur genua:pertinet enim ad octauã. Generale quidem eſt,quòd quoties de tempore in die gratiæ materia laudis aſſumitur, aut dies ad octauam referrtur,genua nõ flectimus:ſed in orationibus ſtantes collatam nobis gratiam & conſerendam gloriam profitemur,vt cùm olim eſſemus ſerui curui : nunc fracto iugo incedamus erecti, vt in dominicis diebus,& ſanctorum natalitijs & paſchalibus inclinare tamen capita poſsimus,& mulieres deuotas ad monumentum venientes imitemur.

4 Trinitatis miſſã,eiúſque officiũ,& illius expoſitio.Et nume.5.6.
6 Alchuinus,Caroli præceptor, officium Eccleſiaſticum ab Attila Rege conſoſſum reſtituit.
7 Trinitatis feſtiuitas, variè & diuerſimodè celebratur.

De die dominica ſanctæ Trinitatis.

CAP. CXIIII.

IN † pleriſque locis,in octaua Pente.ſit feſtũ ſanctæ Trinitatis. Poſtquã, enim celebrata eſt feſtiuitas patris,in natiuitate:quia natiuitas dicitur feſtiuitas patris,& poſtquam celebratum eſt feſtũ filij in Paſcha,& feſtũ ſpiritus ſancti in miſſione ipſius,meritò in octaua Penteco.ſit feſtum eorũ,ſcilicet Trinitatis, vt oſtendatur, quòd tres perſonæ ſunt vnus Deus, & hæc eſt prima cauſa,quare celebratur feſtum triũ perſonarum diuinarum ſimul. Secunda cauſa eſt,quia ad inuocationem ſanctæ Trinitatis datur in baptiſmo ſpiritus ſanctus,vt præmiſſum eſt.Tertia cauſa eſt,vt oſtendat Eccleſia filijs ſuis illum,à quo ſunt omnia bona,cuius habet imaginem,& cuius debet habere ſimilitudinem:videlicet Dei & ſanctæ Trinitatis, quam ſemper laudare debemus.& quia tota intentio eſt laudare ipſum:ideò in quibuſdã Eccleſijs in ſingulis antiphonis laudum præponitur verſiculus,qui laborem ſignificat,ad oſtendendum,quod toto labore totóq; nixu debemus nos vertere ad laudandum Deum & ſanctam Trinitatem, & eodem modo fit in quibuſdam Eccleſijs in feſto beatæ Marię in antiphonis laudum,pro eo,quia ipſa ſe totam vertit in laudem Dei.Vnde tunc in euangelio dicitur:Maria autem cõſeruabat omnia verba hæc cõferens in corde ſuo:& quia ipſa priuilegiata fuit in virginitate : ipſa enim eſt virgo virginum.in antiphonis quoque de beato Laurentio & de beato Paulo,& de beato Stephano præponuntur quidam verſus antiphonis, ad maiorem laborem notandum, quem in ſuis martyrijs ſuſtinuerunt. Beatus enim Laurentius grauius cæteris paſſus eſt. Vnde beatus Sixtus dixit ei:Maiora tibi debentur pro Chriſti fide certamina.Beatus verò Paulus plus cæteris laborauit prædicando,&

SVMMA.

1 Trinitatis feſtiuitas,cur ſequatur Paſchatis & Pentecoſtes ferias.
2 Antiphonis cur addantur verſus quarundam feſtiuitatum.
3 Tropus,quid.

do,& beatus Stephanus pro Chriſti fide primus martyr extitit.ſed in hoc eſt differentia: quia in nocturnalibus antiphonis tantum de beato Laurentio præmittuntur : quia paſſio ſua de nocte cõſummata eſt:vnde dixit:Mea nox obſcurum non habet,& iterum:Non eſt inuenta in me iniquitas : & ita apparet quòd totus fuit ſacrificium laudis.Vnde ſemper dicebat:Gratias tibi ago Domine. Mane verò corpus eius conditum fuit:& ideò tantum nocturnalibus & non laudum antiphonis verſi-
2 culi præponuntur.¶ †Rurſus,quia verſus laborem & boni operis fructum ſignificant, prout tactum eſt in procemio quintæ partis, meritò in dictorum ſanctorum natalitijs ſpecialiter præmittuntur antiphonis : ad notandum quòd ipſi excellentius labores & bonorum operum fructus ſuis natalitijs & martyrijs præmiſerunt.¶ Item in quibuſdam Eccleſijs antipho.de martyrio beati Petri præpoſterè præponuntur verſi.ideò, quia ipſe petijt,vt in cruce caput ſuum ad terram verteretur. Hi autem verſus tropi vocantur quaſi laudes ad antiphonas conuertibiles. τρόπος enim † græcè,conuerſio dicitur latinè : quia
3 ergo ſemper ſanctam Trinitatem laudare 6
debemus : ideò ad miſſam dicitur introitus:
4 Benedicta † ſit ſancta Trinitas,quem Alchuinus ſumpſit de Thobia xij. poſtmodum.ſequitur epiſtola de Apocaly. Vidi oſtium apertum in cœlo,& in circuitu ſedis,id eſt, Eccleſiæ,quæ eſt ſedes Domini,mare vitreũ,id eſt, baptiſmum, in quo ſubmerguntur omnes Aegyptij,id eſt,omnia peccata. Et not.quia dicit mare vitreum.propter corporis fragilitatem,& perſpicuitatem,quam recepit in baptiſmo : & eſt in circuitu : quia ad Eccleſiam venire non poſſumus:niſi per baptiſmum.ſequitur:Simile cryſtallo : quia quí prius erant aquæ fluxibiles, ſunt per gratiam in baptiſmo acceptam firmi,ſicut cryſtallus, quæ fit ex aqua congelata,& diuturno gelu in naturam lapidis conſolidata.Et hæc eſt vna cauſa, quare in hac die legitur hæc epiſtola:
5 † quia in eo dicitur de baptiſmo,in quo per inuocationem Trinitatis dantur ſeptem dona ſpiritus ſancti.Secunda ratio eſt:quia in ea inuitamur ad laudes Trinitatis, cùm ibi ſequatur, quòd animalia plena oculis antè & retrò,id eſt, prælati dabant gloriam,& honorem,& benedictionẽ ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſecula ſeculorum. Sedens autem ſuper thronum, eſt Deus trinitatis. Vnde ſequitur. Et procidebant viginti quatuor ſeniores in facies ſuas mittentes coronas ante eum : hoc ſignificat quòd omnia bona noſtra debemus attribuere ei. itaque omne illud ex quo meremur coronam.ſequitur:& non habebant requiem dicentia: San- Eſa. 6
ctus,ſanctus,ſanctus:& ideò in introitu, & in alijs officijs toties repetitur. Benedicta ſit ſancta Trinitas.& propter hoc reſponſorium ſiue etiam graduale,quod reſpondet epiſtolæ eſt : Benedictus es Domine, qui intueris abyſſos. Dan. iij. cap. Verſus eſt. Benedicite Deum cœli.Thobię xij.cap. & allelu Ia. Benedictus es Domine &c.offer. Benedictus es Domine. Et poſtcommunio : Benedicimus Deum cœli &c.Thobiæ xij.cap.Euange. eſt, Erat homo ex Phariſæis Nicodemus. in quo habetur de baptiſmo,qui in inuocatione ſanctæ Trinitatis ſanctificat baptizatos. In alijs verò Eccleſijs dicitur epiſtola: Gaudete perfecti:quæ eſt ad Corint.vlt.cap.Et in alijs dicitur.Vidi oſtium:quæ eſt Apo.iiij.Et euangelium:Cùm venerit paracletus.Ioã. xiiij.ca.
¶ Sciendum † eſt quòd hiſtorias de ſancta Trinitate:& de inuentione ſancti Stephani compoſuit ſanctus Stephanus laudicen.¶ Rurſum cum Attila rex, qui Chriſtianos perſecutus eſt,verè omnia volumina Chriſtianæ religionis deſtruxiſſet,Alchuinus magiſter Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij archiepiſcopi Maguntini, multa de Eccleſiaſticis officijs conſcripſit. Vnde & Maguntin. concilio approbante:vt habetur de conſe.diſt.v. inſtituit, quòd à feſto Paſchæ vſq; ad dominicam iſtam, tres tantum dicerentur lectiones:& hac die de Trinitate cantari vſque ad dominicam ſequentem:& tunc incipere: Domine in tua miſericordia &c. Et compoſuit officium de Trinitate : videlicet reſponſorium:antiphonas:miſſam & ſequentiam,quæ omnia obtulit Alexan. Papæ Ille verò reſpondit, non eſſe celebrandum feſtum, de Trinitate, ſicut nec de vnitate. Nam ſingulis diebus ſit feſtum Trinitatis, & vnitatis: quia ſemper dicitur : Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. & præmiſſas hiſtorias,& officium non admiſit.extrà de ſe.cap. ij. Verum ſuperueniente hæreſi Arriana ferè fuit fides Trinitatis extincta ſed Hilarius, Euſebius & Ambroſius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambro.restituerunt.Consensit igitur eadem de causa Grego.magnus, vt de trinitate specialia cantaremus:& Ecclesias in ipsius honorem ædificaremus. † Exinde ergo est, quòd
7 de historia trinitatis inuenitur varia consuetudo.Alij nãque non vtuntur ea, sequentes reprobationem Alexan.Papæ.Sed in qualibet dominica ab octaua Pentecost.vsque ad aduentum cantant in nocturnis nouum responsorium de trinitate:nisi festum aliquod impediat,vt eam consiteantur, per quam saluantur:& in missa allelu Ia eam hilariter profitentes:vt dictum est sub quarta parte,sub titulo de allelu Ia.Alij verò vtuntur ea,cantan 5
tes eam in hac prima dominica, sequẽtes primam institutionem Alchuini,alij ponũt eam in fine temporis declinationis, scilicet in vltima dominica: videlicet ante dominicam de aduentu, sequentes vltimam probationem Grego.Romani ergo nunquam de trinitate 1
celebrant festum: nec etiam has octauas faciunt,sed in prima dominica post Pentecost. incipiũt historiã:Præparate.seu Deus omnũ. Alij verò celebrant hodie de octaua,scilicet de spiritu sancto,& ponunt eandem epistolã, & idem quod prædiximus euangelium,propter baptismatis sacramentũ, cæteris obseruatis,sicut in die Pentecost.Celebrant autem octauam ad innuendum perfectionem, vel consummationem operum sancti spiritus.Per septem enim dies operatio gratiæ septiformis:in octaua verò consummatio declaratur. Et quoniam in octaua redit ad caput, ideò omnia sicut in die festo à vespera in vesperã: in ipsis vesperis & tribus nocturnalibus psalmis obseruant: De his octauis Augu.dicit: Celebrationem octauarum feriatũ noui hominis celebramus. Baptismus neophytorum licet in sabbato peragatur: ad illum tamen baptismum pertinet,quem Apostoli susceperunt in die Pentecost.cuius octaua dies est dominica sequens.Qui verò ponunt historiã: Præparate.seu Deus omnium.melius faciũt: quia Romanam sequuntur Ecclesiam nostræ peregrinationis recolentes, & percurrentes historiam.Nam per septuagesimam significamus, expulsionem generis humani de patria paradysi:per quadragesimam seruitutem populi sub Pharaone:per Pascha immolationẽ agni:per quadraginta dies paschales, quadraginta annos in deserto:per Rogationes,terrę promissionis ingressionem:per septem dies pentecost.in quibus septem dona diuiduntur terræ datæ diuisionem.per tempus quod ab hodie sequitur,significamus populi afflictionem,& gubernationem factam per iudices & reges:deóque sequũtur quatuor libri Regum,prout in sequenti tit.dicetur.

SVMMA.

1 Libri Regum,legũtur post Pentecostes octauas.Et cur ita.ibidem.& nu.2.
3 Dauid nobis in hac militia proponitur in exemplum & typum virtutis.
4 Saul,nobis est exemplo.
5 Dauid funda,quid significet.
6 Euangelium dominicæ primæ,post Pentecosten.Et eius interpretatio.

De prima dominica post Pentecost.

CAP. CXV.

1 Hic † dicẽdum restat de prima dominica post Pentecost quæ est vna de principalibus dominicis:& incipit hic quartũ tempus peregrinationis: quia sumus in via veniendi ad patriam.Sed quia hostes habemus, prius, quàm illuc perueniamus,scilicet carnem,mundum,& diabolum: ideò legitur de libris regum,in quibus agitur de bellis & de victorijs: vt inuitemur ad pugnandum fortiter cõtra hostes,vt victoriam habeamus:sicut Iudæi de Philistęis: & tandem gloriemur in cœlis:quia non est nobis Ephe.6
tantum lucta aduersus carnem,sed etiam aduersus aëreas potestates.vnde primò dicimus in vesperis:Benedictus Dominus Deus meus &c.Historia est: Deus omnium.Seu secundũ Ro.Præparate.Sed quia bellum sine discretione non bene geritur,ideò sequenti tempore subiunguntur libri Salomonis.Item, quia insurgunt vitia, contra quæ necessaria est patientia ideò subsequenter subiungitur historia de Iob.rectè ergo inuitamur ad pugnam: quia postquam digni sumus in numero iustorum haberi,per librũ numeri iam perlectũ,& in statu perfectionis per nouam legem,scilicet Deu:er.in quo habetur:Diliges Dominũ Deum tuum,ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.& sumus sub Iesu per librũ Iosue: & sub iudicibus,id est prælatis per librũ Iudicum:& sumus sine acceptatione personarũ, per librũ Ruth:quæ fuit Moabitis:restat tamen pugnare:quia tũc magis tẽtat diabolus:
& sic

2 & sic ordinantur† libri regum,in quibus tractatur de bellis ipsorũ ad alios libros. Adaptantur etiam & aliter primæ quatuor dominicæ quatuor libris regum. prout dicetur sub iiij.& sub vij.& sub xv.dominicis.Leguntur autem in tali tempore & post missionem spiritus sancti,& post festum trinitatis: quia quando accipimus gratiam spiritus sancti, ex tunc sumus similes Deo:& filij sumus summi regis,& per consequens sumus reges.Vnde in Apoc.Fecit nos reges & sacerdotes Deo, & patri suo &c.Pet.in canonica.Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Extrà de sac.vnc.ergo cùm simus reges, & habeamus aduersarios, non restat nisi vt regnum nostrũ defendamus: quia ex hoc nobis inuidet diabolus.quia ad illud regnum sumus assumpti, vnde fuit deiectus: & ideò nobis grauis im-
3 minet pugna.Nempe ostenditur nobis† Dauid in exemplum, qui vicit per humilitatem, & per iucunditatem mentis, & vnctus fuit ter.¶ Primò à Samuele,in Bethleem in signũ regni.¶ Secundò,super domum Iuda, in regẽ super tribu Iuda,à viris Iuda in Ebron.¶ Tertiò,iterum in Ebron,& in confirmatione regni super totum Israël. Similiter nos si bene pugnabimus ter inungemur.¶ Primò, in baptismo in signum regni.¶ Secundò,in confirmatione.¶ Tertiò, in paradyso, quando regnum nostrum confirmabitur. Saul † nobis
4 proponitur in exemplum,qui per inobedientiam amisit regnum. vnde non simus inobedientes sicut ipse fuit: ne perdamus regnum
1.Reg.6 æternum. Dauid autem fuit humilis in omnibus operibus suis. quod patet: quia cùm luderet coram arca Domini, indutus Ephod lineo: depositis regalibus vestibus despexit eum Michol filia Saul,dicens ei:quòd nudatus fuerat sicut vnus de scurris:& ille respondit:ludam & vilior fiam ante Dominum, qui elegit me &c. Item quando venit ad eum Nathan propheta & redarguit eum de peccato suo.publicè pœnituit.¶ Item iucunditatem mentis habuit:& omnia bona à se facta ad Deum retulit, vnde de eo cantat Ecclesia: prævaluit Dauid in Philistæum in funda & lapide in nomine Domini. Ecce exultatio in Deo. Non enim in se confidebat.
5 Funda† Dauid,est prædicatio,per quam fundam prædicationis eijcitur diabolus de cordibus hominum, cùm per duram reprehensionem incutitur timor, & concipitur pœnitentia:lapis verò, dura reprehensio est: quia ergo huiusmodi victoria habetur per humilitatem,ideò ad missam incipit introitus. Domine in tua misericordia speraui.Ecce humilitas Dauid.exultauit cor meum.ecce mentis iucunditas.per hæc duo vincitur pugna: & quia ille solus vincit,qui nihil sibi,sed omnia bona sua Deo attribuit, & sperat in eo.ideò bene sequitur oratio: Deus in te sperantium &c. posteà sequitur epistola de charitate. Deus charitas est &c.j.Ioan.iiij.cap. quia per charitatem reges sumus: & per eam facimus bona opera meritoria regni, per quæ regnũ nostrum defendimus,& conseruamus: vnde sequitur. In hoc apparuit charitas Dei &c. post.Deus,charitas est &c. ibi etiam ostenditur, quòd diligere debemus Deum & proximum.in euangelio autem: Homo quidam erat diues.Luc.xvj.cap.ostenditur, quòd non
6 debemus† diligere diuitias per diuitem,qui induebatur purpura & byssо: & per pœnam eius:vt enim dicitur:Eccle. v.ca. qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: qui amat, scilicet amore libidinoso. naturali verò vel charitatiuo potest: quia diuites cum iustitia & bonis operibus non abijcimus. xxx. dist. hoc scripsimus. habetur enim in euangelio de mendico Lazaro in cuius persona incipit graduale.Ego dixi Domine, miserere mei.& sequitur versus de operibus misericordiæ. Beatus,qui intelligit super egenum & paupere, id est, intelligit & prævidet illud, quod est in egeno & paupere, scilicet egestas & paupertas, vt ei subueniat. dicit enim Grego.quòd debemus eos vocare patronos & amicos nostros, quòd etiam fratres nostri sunt:& sic facere nobis amicos de mammona iniquitatis & de malè acquisitis: vt cùm defecerimus per mortem, recipiant nos in æterna tabernacula. hoc non fecit diues ille epulo, & quia in aliquo noluit pauperi subuenire, ideò cum eo distinctissimè fecit Dominus: vt non posset habere guttam aquæ,ad refrigerium linguæ: & ideò sequitur allelu Ia. Deus iudex iu. for. &c. posteà sequitur offert. in persona mendici, scilicet Intende voci orationis meæ: & quia non obliuiscitur Deus orationes pauperum sequitur postcommunio. Narrabo omnia mirabilia tua psal. di.&c. in quibusdam tamen Ecclesijs legitur hodie euange. Estote misericordes: quod est Luc.vj.cap. & est sciendum,quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum quòd Vrbanus Papa, quartus, statuit fieri festum de corpore Christi v. feria post hanc dominicam, concedens magnam indulgentiam tam clericis officiantibus, quàm populis conuenientibus ad diuina: prout in officio super hoc ordinato habetur.

SVMMA.

1 Dominicæ secundæ post Penteco ſt. Missa, officiúmq;, & eius expositio & nu. 2. 4.
3 Lingua dolosa palliatorum amicorum.

De secunda dominica post pente.

CAP. CXVI.

1 DIctum est,† quòd prima causa qua defendimus regnum nostrum, est charitas, quæ dilatatur per considerationem æternarum nuptiarum, de quibus in Apoc. Beatus, qui vocatus est ad cœnam nuptiarum agni. vnde in hac secunda dominica habetur de huiusmodi cœna in euangelio Luc. xiv. c. Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos: & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent &c. hora cœnæ est ex quo porta paradysi aperta est per Christum. sequitur, & cœperunt se omnes simul excusare. Nam primus dixit. Villam emi, & necesse habeo videre illam. Secundus dixit: iuga bouum emi quinq; : & eo probare illa. Tertius verò dixit: vxorem duxi: & ideò non possum venire. Dominus verò dixit ad seruum. Vade, & compelle intrare, vt domus mea impleatur. Multos enim compellit intrare per tribulationes: illi verò, qui vocati fuerant non venerunt: quia auari, qui primum se excusant, supple, vel gulosi, qui 1
per secundum: & luxuriosi, qui per tertium intelliguntur: hac cœna se reddunt indignos: vnde versus. Villa, boues, vxor, cœnam clausere vocatis. Mundus, cura, caro, cœlum, clausere renatis. Et quia in hoc isti se reddũt indignos: ideò Dominus alios vocat. Quia verò per considerationem huius cœnæ dilatatur 1
charitas: & quia dominus protegit habentes charitatem: ideò incipit introitus: Factus est
2 † Dominus protector meus: & eduxit me in latitudinẽ charitatis. Sequitur versus de charitate: Diligã te Domine fortitudo mea &c. In oratione verò petit charitatem sancti nominis tui &c. In epistola: Nolite mirari. j. Ioan. iij. cap. habetur de vita æterna, per cuius intuitum amor concipitur: & sequitur in fine de charitate: Filioli, non diligamus verbo, neq; lingua: sed opere & veritate.
3 Hæc est lingua dolosa: quam † dicunt amatores mundi: Rogo te, habe me excusatum. Dicunt etiam bonis & sanctis viris: Rogate pro nobis. & tamen venire non curant. Et attende, quòd duo primi excusant se. Per primum enim, superbi intelliguntur. Per secundũ, omnes, qui delectantur in quinq; sensibus corporis. Per tertium verò, luxuriosi, qui se non excusant: quia non habent cor: sicut habetur in Oseæ iij. c. Fornicatio, vinũ, & ebrietas, auferunt cor. Magis enim absorbet hominem fornicatio, quàm superbia, vel auaritia. Quia ergo, vt dictum est, lingua talium excusantiũ se, dicitur lingua dolosa: ideò Ecclesia à lingua dolosa petit se liberari in responsorio. Ad Dominum cùm tribularer clamaui: & exaudiuit me. In ver. Domine libera me &c. Et quia perfectus est, qui non peccat in lingua: ideò in secundo tono cãtatur. Postmodu sequitur † alleluia similiter de charitate. Diligam te Domine fortitudo mea &c.
4 Quia verò consideratione vitæ æternæ concipitur charitas, visa cœna petit conuerti in offertorio: Conuertere domine, & eripe. Et quia ibi cantabimus vocaliter, vt ait Cassiodorus super psalmistã: Omnis spiritus laudet Dominũ: non erit ibi tantùm cœna: sed maxima solẽnitas. Vnde in threnis primo c. Viæ Syon lugent: eò quòd non sint, qui veniant ad solennitatẽ. Ideò in postcõmunione promittit se cantaturũ ibi Domino: dicẽs: Cantabo Dño, qui bona tribuit mihi, & psallã &c.

SVMMA.

1 Euangelium Dominicæ tertiæ post Pentec. & expositio, etiam mystica. Tum Missa. numero. 2. 3. 4.

De dominica tertia post pentecost.

CAP. CXVII.

TErtia causa, quare inflammamur ad defendendum regnum † nostrum: est consideratio beneuolentiæ Dei: qua nos custodit & diligenter quærit: ideò in euangelio huius dominicæ: Erant appropinquantes. Luc. xv. c. habetur. Quis ex vobis homo habens centum oues, id est, angelos & homines: & si perdiderit vnam, scilicet hominem, nõne reliquit nonaginta nouem in deserto, id est, in cœlo, & vadit quærere perditam &c. aut quæ mulier

mulier habens dragmas x. scilicet angelos & homines, & perdit vnam, scilicet hominẽ, in quo imaginem suam depinxerat, nõne accendit lucernam, id est, naturam humanã, in qua lumẽ deitatis posuit, vniendo se ei, & quærit diligenter donec inueniat: & cùm inuenerit conuocat amicas, & vicinas, dicens eis: Congratulamini mihi: quia inueni dragmã, quam perdideram. Ita dico vobis gaudiũ erit corã angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Ecce quanta est beneuolentia Dei erga nos. Ista enim beneuolentia accendit in
2 nobis charitatem. ¶ Quia † verò ad nuptias æternas non intrant superbi, neq; luxuriosi, neq; auari: vt præmissum est, ideò introitus huius dominicæ: Respice in me &c. & dicit vide humilitatem meam, contra superbiã. & laborem meum, contra luxuriam: quia inops & pauper sum ego, contra auaritiam: & propter prædicta monet nos Pet. ad humilitatẽ 2
dicens in epistola. j. Pet. vlt. c. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet &c. Et post sequitur ibi: Sobrij estote, & vigilate in orationibus, quoniam ad. ve. di. tan. le. ru. cir.
3 q. quem de. ¶ † Et quia tantam curam habet Dominus de nobis: ideò in graduali inuitat nos Ecclesia dicens: Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. versus: Dum clamarem ad Dominum, ex. vocem meam &c. Allelu ia est: Domine refugium. Offer. est: Speraot in te omnes, qui te nouerũt, &c. quia de sperantibus in se habet curam. Quia verò 3
Dominus non inuenitur, nisi quis pœniteat: cum verò quis pœnitet, ad Dominum clamat: ideò sequitur postcommunio: Clamabo. ¶ † Rursus hoc officium est de pœnitente: sicut apparet ex ipsa communione, & ex euange. vbi per Dauid intelligitur quilibet pœnitens: vbi dicitur: Gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agente &c. & ex introitu: & alijs, & ideo cantatur circa festum beati Ioan. bap. qui legitur populum ad pœnitentiam prouocasse.

SVMMA.

1 Dominica quarta post Penteco. quid moneat: & quod habeat officium. num. 2.
3 Dominicæ quatuor sequentes Penteco. quatuor libris Regum adaptantur.

De dominica quarta post Penteco.

CAP. CXVIII.

QVarta † causa, qua defenditur regnum nostrum, sunt opera misericordiæ. Vnde in euang. Luc. vj. c. quod legitur in hac quarta dominica in quibusdam Ecclesijs dicitur: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Et post sequitur: Mensuram bonam & cõfertam, & coagitatã & supereffluentẽ dabũt in sinum vestrum. ¶ Quia verò non potest homo opera misericordiæ facere, nisi prius illuminetur à Deo, ideò incipit introitus: Dominus illuminatio mea. Et quia opera misericordiæ, est Ecclesia terribilis, vt castrorum Cant. 6
acies ordinata: sicut dicitur in canticis canticorum, sequitur versus: Si exurgant aduer- Psal. 26
sum me castra, non timebit cor meum: & si exurgat ad me prælium &c. Postea petit in collecta misericordiã & gratiam dandi eleemosynas: cùm dicit: Protector in te sperantium Deus &c. ¶ In † epistola verò: Existimo, quæ ad Rom. viij. c. ostenditur præmium, vbi dicit Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et post sequitur: Et omnis creatura ingemiscit, expectans reuelationem filiorum Dei. Et vt hanc gloriam Ecclesia possit adipisci, petit in responsorio veniam de peccatis: Propitius esto peccatis nostris Domine &c. ¶ Sequitur allelu ia. In Psal. 90
te Domine speraui: quia in te sperantibus propitius es. Vnde psal. quoniã in te speraui, liberabo eum. Adaptantur etiam † istę quatuor præcedentes dominicæ quatuor libris regum sic. In primo enim libro habetur quomodo Dauid inunctus fuit. Vnde in prima dominica incipit introitus. Domine in misericordia tua speraui. Et in responsorio habetur: Et vnxit me vnctione misericordiæ suæ, & oleo exultationis. Vnde sequitur in introitu: Exultauit cor meum in salutari tuo. & ita ostendit se vnctum oleo lætitiæ per misericordiam Dei. In secundo libro habetur, quomodo liberatus fuit ab inimicis, & vnctus bis, vt haberet latitudinem regni. Vnde in secunda dominica incipit introitus: Factus est Dominus protector meus, & eduxit me in latitudinem, vt latè regnaret. In tertio habetur quomodo mortuus fuit. Vnde in tertia dominica vtitur Ecclesia voce decedentium, dicens. Respice in me, & miserere mei. & in versu. In te Domine speraui. In quarto libro habetur de prophetis, qui illuminati sunt à

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum viderent ventura: & ideò in quarta dominica dicitur in introitu: Dominus illuminatio mea, &c.

SVMMA.

1 Dominica quinta post Pentecost. adfert rete Petri. Et quid illud significet.
2 Prædicatores pro terrenis prædicantes, nihil capiunt.

De quinta Dominica post Pentecost.

CAP. CXIX.

QVinta causa, qua defendimus & obtinemus regnū nostrum est pax cum inimicis Ecclesiæ: & patientia in aduersis. ad quam inuitat nos beatus Petrus in epistola huius quintæ dominicæ: Omnes vnanimes. j. Pet. iij. ca. dicens, & non reddentes malū pro malo, &c. Vnde in euangelio habetur de rete
1 beati Petri. Sed† multi sunt, qui rumpunt rete beati Petri, id est concordiam & vnitatem fraternam. & ideò in persona tolerantium incipit introitus: Exaudi Domine vocem meam quia clamaui ad te, &c. versus est: Dominus illuminatio mea, &c. Illuminatus enim à Deo, saluatur ab hostibus, quia sperat in eo. Pro prædicta autem pace cum inimicis Ecclesiæ impetranda, orat Ecclesia, in collecta, dicens: Da nobis quæsumus Domine, vt & mundi cursus, &c. In aliquibus tamen Ecclesijs dicitur: Deus, qui diligentibus te, &c. ¶ Sequitur euangelium. Luc. v. cap. Dum plurimæ turbæ
2 irruerent in Iesum, &c. vbi sequitur.† Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cœpimus. Tales qui laborant in nocte, & nihil capiunt: sunt qui pro terrenis prædicant. sequitur, In verbo tuo autem laxabo rete. hoc facit, qui habet scientiam & vitam: talis enim concludit multitudinem piscium copiosam. vnde in principio tot capti sunt boni & mali, quòd rete rumpitur: per quòd significatur, quòd Ecclesiæ vnitas in hac vita rumpitur à quibusdam: sed post resurrectionē capti sunt multi: & tamē non est scissum rete, per quod significantur boni, qui non scindunt vnitatem Ecclesiæ. Et ideò in offertorio dicit Ecclesia, se laudare Deum, qui quantum ad bonos filios, dedit eis intellectum, vt non rumpant rete, id est vnitatem Ecclesiæ. Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum. in postcommunione verò dicit Ecclesia se operari vnitatem, & hanc petere à Domino. inquit: Vnam petij à Domino: licet enim plura petat quotidie: tamen dicitur vnum petere: quia ad vnum finem, id est ad habendum à Deo omnia petenda petit, & hoc est, quod ibi sequitur: Hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ. hoc ideò dicit, quia tunc legitur Paralipomenon, id est verba dierum, qui habet eandem materiam cum libro Regum: & significat, quòd qui in diebus suis bene rexerit se, habebit diem æternitatis. Et attende, quòd hoc officium cantatur circa festum beati Iacobi, sicut dicitur in euangelio: relictis retibus secutus est Dominum: & factus est piscator hominum, id est supplantator re & nomine vitiorum.

SVMMA.

1 Dominicæ sextæ post Pentecost. Missa, & eius expositio. & nume. 2.

De sexta Dominica post Pentecost.

CAP. CXX.

QVia verò non† valent omnia prædicta, nisi fiat etiam plena iustitia fidei, & in nouitate vitæ: ideò in hac sexta dominica legitur secundus liber Paralipomenon, vbi habetur, quòd confortauit Dominus Salomonem: per quod significatur quòd Dominus spiritualiter suos confortat, dando eis fortitudinem. ideo dicitur in officio huius dominicæ: Dominus fortitudo plebis suæ protector, &c. versus est: Ad te Domine leuaui animam meā: quia ab ipso est omnis fortitudo: & tunc bene regimus regnum nostrum, quod maximè fit, si tendat homo ad promissiones Dei: vnde dicitur in oratione: Deus, qui diligentibus te, bona inuisibilia præparasti, &c. in epistola autem,† quicūq; baptizati sumus, &c. ad Roma. vj. ca. hortatur nos Paulus, vt in nouitate vitæ ambulemus. aliter enim nihil valent alia. & vt hoc possimus, orat Ecclesia in responsorio: Conuertere Domine aliquantulum, &c. ille verò, qui ambulat in nouitate vitæ, præparat se ad laudandum Deum in præsenti: & in futuro. vnde sequitur allelu Ia: Te decet hymnus Deus in Syon. Ad hanc orationem vel perfectionem hortamur in euangelio Matth. v. c. Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. Et sequitur ibi: Si offers munus tuum ante altare. Et quia nō potest homo hoc facere sine auxilio Dei, ideò orat

orat in offertorio. Perfice gressus meos in semitis tuis &c. Et quia talis potest offerre: ideò sequitur in postcōmunione: Tollite hostias &c.

SVMMA.

1 Libri sapientiæ, cur potissimū in Augusto legantur. Et quid septima Dominica præterea adhibeat. num. 3.
2 Sextilis antè, iam Augustus.
4 Missæ Dominicæ septimæ post Pentec. expositio.

De septima dominica post Penteco.

CAP. CXXI.

1 SEquitur † septima dominica in qua leguntur libri Salomonis: vt Parabolę &c. Cantica, libri Sapientiæ quem Philo compo fuit: & Ecclesiasticus, quem Iesus filius Strach edidit: & tamen Salomoni attribuitur. Hi libri qui sunt de operibus sapientiæ Salomonis, leguntur à Calendis Aug. vsq; ad Calēdas Septembris: quia mensis iste calidus est, & æstum significat vitiorū, in quo nos oportet sapienter regere: sicut in medio nationis prauæ & peruersæ: vel quia mensis
2 iste, scilicet Augustꝰ sextus est.† vnde Sextilis ante Augustum Cæsarem vocabatur. & verus noster Salomon in sexta ætate venit, qui fecit vtraq; vnum: qui fuit Dei virtus & Dei sapientia: qui docuit nos sapienter viuere & docere. Hic est Christus rex regum: qui septē panibus, & paucis piscibus, vt legitur in euangelio hodierno, satiauit eos, qui de longè venerant: & eum triduo sustinuerant. ¶ Rursus 1
3 † in hac dominica incipit Ecclesia Parabolas Salo. post festum enim trinitatis legitur liber regum. quoniam homo quando trinitatis similitudinem habet, fit rex & sacerdos. vnde præponuntur ei exempla de regibus & sacerdotibus: sicut sub prima dominica dictū est. Posteà verò sequuntur libri doctrinales: præ 1
ponuntur enim exempla doctrinis, quia plus mouent facta, quàm dicta. Act. j. Cœpit Iesus facere & docere: & sic ordinantur libri ad inuicem, vt præcedant libri exemplares Regum & Paralipomenon: & sequantur libri doctrinales Salomonis: quæ doctrina, est refectio spiritualis: de quo habetur in euangelio huius vij. dominicæ. de hoc dicetur sub dominica xj. & xij. Et quia huic doctrinæ bonis operibus respondere debemus, incipit introitus: Omnes† gentes plaudite manibus. Et beatus Paulus inuitat nos in epistola ad Rom. vj. ca. vt respondeamus illi doctrinæ seruiēdo Deo, dicens: Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrę. vnde in quibusdam Ecclesijs sequitur responsorium: Beata gens, cuius Dominus Deus eorum: id est, quæ Deum habet pro Domino, ei soli seruiendo. & sequitur, versus: Verbo Domini, id est, doctrina Domini cœli firmati sunt, id est, maiores sicut Apostoli, & alij sancti. Sequitur in quibusdam Ecclesijs allelu Ia. Attendite populo meus, legem meam. lex est illa refectio. illa autem refectio ostenditur in euangelio, Mar. viij. Cùm turba plurima &c. Et est notandum, quòd ibi dicitur, quòd quidam de longè venerunt, scilicet illi, qui de peccatis enormibus redierunt, & pœnituerunt. qui enim in peccato mortali est, non habet quod manducet. Erant autem quatuor millia, scilicet habentes quatuor cardinales virtutes, & comederunt, & saturati sunt: quia lex Domini satiat: & remanserunt septem sportæ, scilicet prædicatores habentes septem dona spiritus sancti. & reficientes alios. in alijs verò Ecclesijs legitur euangelium. Attēdite à falsis prophetis: quia verò habens doctrinam videt, in quanto periculo sit constitutus. Videt enim se esse in fornace Babylonis. In offertorio, Sicut holocaustum &c. Dan. iij. ca. petit se liberari: & vtitur voce trium puerorū. In postcommunione verò: Inclina aurem tuam &c. petit liberationem accelerari.

SVMMA.

1 Dominica octaua, post Pentecosten quid moneat. & num. 2. 3.

De octaua dominica post Pentecosten.

CAP. CXXII.

SEquitur octaua dominica, in qua docet nos Ecclesia vitare †omnem vanitatem. Hic enim debet esse effectus doctrinæ, in nobis: quia in doctrina docet nos fieri spirituales: & remoueri à corporalibus desiderijs ad similitudinem beatæ virginis, cuius festum instat. Vnde introitus incipit: Suscepimus Deus misericordiam tuam, id est, filium tuum Iesum Christum nobis ex misericordia datum in medio templi tui, id est, in communi Ecclesia tua: secundum nomen tuum Deus. Deus enim vbiq; nomina-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur.sic & laus tua infines terræ, id est, vbiq;. Templum etiam est beata virgo:in qua verè susceпimus Dei misericordiam. Vnde circa
2 eius † festum rationabiliter præsens cantamus, officium cum sit templum Domini & sacrarium spiritus sancti.Sequitur epistola ad Rom. viij. debitores carni non simus: vt secundum carnem viuamus, &c. in qua docemur conculcare omnem carnalitatem: & ad ostendendum,quòd hoc possumus:sequitur: Non enim accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum: quo gustato desipit omnis caro.Sed quia non possunt hæc fieri,nisi Dominus protegat, ideò orat in graduali: Esto mihi in Deum protectorem. ¶ Rursus, quia non potest habere hæc omnia: nisi qui gau- 2
Psal. 17 det in Domino,ideò sequitur allelu Ia.Exultate Deo adiutori nostro:gaudium enim spirituale, excludit omnem carnalitatem. Quia
3 † verò quidam sunt vita casti & humiles, sed fictè:ab his docet caueri in euangelio Mat. vij.c.Attendite à falsis prophetis,qui prætendunt castitatē, & sunt luxuriosi. Vel propter humanam laudem sunt casti,sicut fatuæ virgines: quibus dicitur: Amen dico vobis, nescio vos. Sed Dominus verè humiles saluat. Vnde sequitur offer.Populum humilem saluum facies Domine,& oculos superborum humiliabis.Quia verò per delitias spirituales 3
omnia conculcamus:ideò dicitur in postcommunione:Gustate,& videte: quoniam suauis est Dominus.

SVMMA.

1 Dominicæ nonæ post Pente.Missa eiúsq; expositio.& num.2.3.

De *dominica nona post Pentecosten.*

CAP. CXXIII.

1 POstmodum † sequitur nona dominica,in qua legitur liber Sapientiæ. Sapientia autē est cogitare de cœlestibus,& leuare cor ad illa. Vnde monet nos ad hoc maximè propter festum assumptionis beatę virginis,quod instat:quando,scilicet assumpta est in cœlū. Et quia homo se super se leuare non potest,nisi Dñs eū trahat:ideò dicitur in introitu:ecce Deus adiuuat me, & 1
Dñs susceptor est animæ meæ,id est, sursum captor.Sicut enim itur ad cœlestia non passibus corporis,sed assimilatione mētis ad Deū, in quo vitantur omnia mala. & sequitur in epistola.j.ad Cor.x.c. Nō simus cōcupiscētes malorū &c.Posteà sequitur ibi:Fidelis Deus, qui nō patietur vos tentari supra id,quod potestis.sed faciet cum tētatione prouentū: vt possitis sustinere.prius tamen timorē incutit, dicendo:State qui se putat,videat ne cadat.In graduali verò,quę sursum rapitur,reddat gratias Deo, dicens: Domine Dominus noster, quàm admi.est no.tuū in vniuersa terra. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos, scilicet non tantùm in Christo & beata virgine,id est,super cœlos materiales,& spirituales,verū etiā in sanctis super cœlos materiales.Io† euan.Luc.xvj.monet vt si nō possūmus per nos volare ad cœlū, faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis,id est,de diuitijs inæqualiter possessis, dicēs:Homo quidā habebat villicum &c.Homo iste,sciuit sic per prudentiā carnis disponere,quòd amotus à villicatione,fuit receptus in domibus Domini:& hoc per iniquitatem fraudis. Si ergo ille laudatur,qui per iniquitatem fraudis sciuit sibi in futurum prouidere, multò magis laudabit Dominus eos, qui dant eleemosynas.quod est prudentia spiritus, de quo dicit Apostolus:Est vita,& pax,qua homo sibi pro Rom. 8
uidet in futuro.Posteà sequitur:quia filij † huius seculi prudentiores sunt filijs lucis,in generatione sua,id est, in his, quæ pertinent ad generationem suam,id est,circa temporalia. Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis:vt cùm defeceritis,scilicet moriendo, recipiant vos in æterna tabernacula, quæ sunt sua. Vnde, beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & quia non tantùm per eleemosynas: sed etiam per orationes volamus ad cœlestia:ideò est allelu Ia. Domine Deus salutis meæ,in die clamaui:& nocte coram te.Quia verò hæc tabernacula per opera iustitiæ habentur,sequitur offertorium. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda &c. Quo autem ordine hæc fiant, ostenditur in postcommunione. Primùm quærite regnum Dei. Mat. vj.cap.

SVMMA.

Dominica decima post Pentecosten quid moneat.& num.2.

De decima

De decima dominica post Pentecosten

CAP. CXXIIII.

1 IN dominica † decima legitur Ecclesiasticus qui incipit: Omnis sapientia à Domino Deo est:vbi ostenditur,quia non solùm sapientia,sed etiam omnia bona sunt à Deo: & ideò ab eo solummodo sunt petenda:& ad eum debemus clamare:& ideò incipit introitus:Dum clamarem ad Do 1
minum exaudiuit vocem meam.Et quia debemus ipsum solū orare:sequitur versus:Exaudi Deus orationem meam. Et oratio in quibusdam Ecclesijs.Pateant aures misericordiæ tuæ Domine precibus supplicantium. In qua collecta patet quis rogans dignus sit exaudiri.Vnde sequitur. Et vt petentibus desiderata conceda:fac eos, quæ tibi sunt grata & placita postulare:& ostenditur in epistola,Scitis quoniam &c.j.ad Cor.xij.ca. quòd omnia bona sunt à Deo:& ideò et sunt exhibendæ
2 gratiarum actiones. Vnde † enumeratis omnibus donis, dicit: Hæc autem omnia operatur vnus atq; ide spiritus diuidens singulis, prout vult.Sed quia bonum citò amittitur,quod nō à largiente custoditur, sicut dicit Greg. ideò 2
sequitur responsorium:Custodi me Domine, vt pupillam oculi.Item,quia ad illum confugere debemus,à quo omnia bona habemus: sequitur allelu Ia.Domine refugium factus es nobis. In alijs Ecclesijs dicitur: allelu Ia, Te decet.Euangelium verò, quod est in qui
3 busdam Ecclesijs:Cùm † appropinquaret Dominus Hierosolymam. Luc.xix.c.est de simoniacis, qui iniuriantur spiritui sancto, scilicet in hoc quòd vendunt ea, quæ ipse dat gratis: vel ad voluntatem suam tribuūt:ac si ab illis essent illa bona: & non à spiritu sancto. Et nota,quòd hoc euangelium in quo Hierusalem destructio prædicatur, in Augusto legitur,quia prius à Nabuchodonosor, postmodum à Romanis, in quo mense destructa fuisse inuenitur.In alijs Ecclesijs legitur:Dixit Iesus ad quosdam. sequitur & offertorium. Ad te Domine leuaui animam meam. quasi diceret,non ad simoniacos: non ad prælatos prauos,vel ad quosdam farnos, & simulatos religiosos, qui faciunt se à simplicibus adorari:sed à te,à quo omnia bona sunt. Et quia tunc acceptat Deus omnia opera nostra, quā 3
do speramus in ipso Deo:ideò sequitur post-
communio:Acceptabis &c.

SVMMA.

1 Iob legitur Dominica vndecima post Pen.& quid moneat. Et eius diei officium.num.2.3.

De undecima dominica post Pentecosten.

CAP. CXXV.

NDecima dominica, in qua incipit Ecclesia legere † Iob, qui similiter est liber exemplaris, sed est exemplū perfectionis, id est, perfectæ sapientiæ quæ non habetur nisi per prædictam refectionem doctrinæ spiritualis. Nā refectio facit spiritualiter fortes:& ideò post libros Salomonis legitur liber Iob. In ordine autem bibliæ omnes exemplares, scilicet Rub, Iob, Thobias,Iudith,& Hester præcedūt libros doctrinales Salomonis: propter prædictam rationem:de quo etiam dicetur sub dominica decima quinta.Et quia vnanimitas facit fortes, & patientes:sicut fuit Iob,& concordes, sicut fuerunt filij Iob, qui faciebant conuiuia per domos, vnusquisque in die suo:ideò incipit † introitus : Deus in loco sancto suo, id est, in humilibus. Etsias super quem requiescet spiritus meus nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos? & si Deus est cum eis, nullus potest eis prævalere. Deus enim habitare facit vnius moris in domo, id est, concordes & vnanimes, quales fuerunt filij Iob, qui dabant sibi inuicem comedere. vnde versus est. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. quia fortitudo nostra nihil valet, nisi Dominus nobiscum cooperetur: imò principaliter operetur.In epistola: Notum vobis facio euangelium, quę est.j. Corint. xv.ostendit beatus Paulus humilitatē.vnde sequitur ibi:Qui nō sum dignus vocari Apostolus:& propter hāc humilitatē raptus fuit vsq; ad tertium cœlū. In responsorio quoq; sequitur vox humilis: In Deo speravit cor meum, & adiutus sum: & in versu. Ad te Domine leuaui animam meam: & quia ex tali spe sequitur exultatio, ideò quibusdam Ecclesijs est allelu Ia. Venite exultemus Domino. † Euangelium verò est de humilitate & eius effectu. Duo homines ascēdebāt &c.Luc.xviij.vnde sequitur:Pharisæus dicebat:Domine nō sum sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæteri hominum,&c.Ecce ſuperbia:ſequitur: Publicanus dicebat:Deus propitius eſto mihi peccatori:ecce humilitas: & ideò abijt iuſtificatus in domum ſuam ab illo:quia verò humilitatem ſequitur exaltatio(qui enim ſe humiliat,exaltabitur) ideò ſequitur offert.Exaltabo te Domine: quoniam ſuſcepiſti me, id eſt,ſurſum cœpiſti.q. d.exaltabo te Domine, quoniam exaltaſti me. Poſtcommunio: Honora Dominũ de tua ſubſtantia &c.Prou. iij. ca.hoc ad literam facit humilis. dat enim libenter pauperibus:& hoc eſt honorare Dominũ: quia ipſe præcepit, vt detur pauperibus:vel honora Dominũ &c.id eſt,omnia bona tua Deo attribue.& hoc eſt propriũ humiliũ.Hęc poſtcõmunio cõgruè hoc tẽpore canitur,quãdo frugibus horrea,& vino cellaria plenè redũdãt,qbus deuotè Dñs honoratur.

SVMMA.

1 Miſſa Dominicæ duodecimæ poſt Pent. & eius officium.& num.3.
2 Sanctorum orationes nobis conferunt.
4 Septembris hiſtoria, bipartitur.
5 Catholicorum quidam perfecti, quidam imperfecti.

De *duodecima dominica poſt Pentec.*

CAP. CXXVI.

1 DVodecima dominica eſt de oratione & quaſi exprimitur † Iob orans & ſedens in ſterquilinio,cõquerendo de falſis amicis:legitur enim Iob, in duabus dominicis. Iob quidem in ſterquilinio,moraliter eſt anima, in mortali peccato, & fœtido: in quo dum reſidet, non reſtat niſi orare Deum vt ipſam ab eo eripiat:vnde incipit introitus:Deus in adiutorium meum intende:Domine ad adiu.me feſtina:confun.& re. qui quæ.animã meam. In offertorio autem oſtenditur efficacia orationis:& totũ officiũ eſt oratio Moſi ſumpta
2 de Exod. quando rogauit pro filijs † Iſraël, qui fecerunt ſibi vitulum conflatilem:& incipit:Precatus eſt Moſes in conſpectu Domini Dei ſui &c.qui Moſes ſeipſum: expoſuit pro ſalute populi, dicens Domino: Aut dimitte eis hãc noxam,aut dele me &c. xlv. di. diſciplina.& reducit ad memoriam merita patrũ. Memento inquit Abraham, Iſaac, & Iacob, &c.& placatus factus eſt Dominus de malignitate,quam dixit facere populo ſuo:& ex hoc probatur,quòd ſanctorum merita nobis
3 proſunt. Et not. † quòd in hoc offertorio fit verborum geminatio:de quo dictum eſt ſub ſecunda dominica poſt epiphaniam in epiſtola: Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum.ij.ad Corinc.iij.c. oſtendit Apoſtolus, quòd oratio ſua, & aliorum bonorum prælatorum no. teſt. maiorem habet efficaciam,quàm habuit in veteri teſtamẽto:quòd etiam Moſes orauit cum fiducia,confiſus de meritis patrum:ſed ne videatur hoc ex arrogantia facere,ſubdit: Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis:ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, cuius miniſtri ſumus.In euangelio verò oſtenditur, quòd multum valet oratio prælatorũ, quod legitur in quibuſdam Eccleſijs, dum tranſiret Ieſus per medios fines Decapoleos,adducunt ei ſurdum & mutum,& ſanauit eum Dominus. Multi ſunt ſurdi, qui nolunt audire verbum Dei.& multi muti,qui nolunt loqui, & poſſunt: ſimiliter hos debent prælati per prædicationem adducere ad Dominum,& in confeſſione,& oratione ſaluabit eos.vnde in perſona ſurdi & muti cantatur in graduali. Benedicam Dominum in omni tempore:ver ſus eſt:in Domino laudabitur anima mea. in allelu Ia verò monet ad hanc laudem. Venite exultemus Domino &c. de offertorio ſuprà dictum eſt:poſtcõmunio verò eſt: De fructu operum tuorum ſatiabitur terra, id eſt,prædicatores,quos Dominus replet,prius bonis,& ipſi repleti alios replent.in alijs verò Eccleſijs dicitur euangelium:Exiens Ieſus de finibus Tyri.quod eſt Marci vij. Poteſt autẽ dici,ſecundum Richardum epiſcopum Cremon.in mitrali:quòd Solomone mortuo regnum diuiditur: & ideò menſis Septembris
4 hiſtoria † bipartitur. Prima pars in vna hiſtoria conſolidatur:alia variatur: quia regnum Iuda in Dauid familia ſtabilitur:ſed regnum Iſraël à pluribus occupatur. Vnde & hiſtoria de his iuſtis, qui gentibus intermiſti fuerant,compilatur:vt de Iob, Thobia, Iudith, & Heſter:cùm in prima Septembris hebdomada legatur Iob, quem ipſe ſcripſit cum reſponſorio: Si bona.in ſecunda liber Thobie:quem ipſe compoſuit: in tertia Iudith: quem Achior edidit:in quarta Heſter, quem Marchochæus vel potius Eſdra compoſuit: ſed & liber Eſdræ, poſt hæc opera recitatur: & cum his cantatur reſponſorium, Peto. & adonay Domine &c.His temporibus prophe
tizauit

tizauit Helyas,qui geſsit typum Chriſti.Sic mortuo Conſtantino Eccleſia ſeparatur.vna pars eſt catholica: alia per multa ſchiſmata ſeparatur:à quibus Eccleſia catholica multa aduerſa,pro Domino toleranit:ſicut illi,quo-
5 rum opera hoc tempore leguntur.† Inter catholicos,quidam ſunt perfecti:quidam imperfecti:perfecti ſunt prædicatores idonei:miniſtri & cooperatores Dei,quod dicitur in epiſtola:Fiduciam.Hi adducunt imperfectos,& 3
alienos,ſurdos,& mutos,ad gloriã Ieſu Chriſti:ſicut legitur in euangelio.Vox itaq; perfectorũ eſt in introitu: Deus in adiutoriũ meũ intende:qui adiutoriũ Dei implorãt,vt hæreticis valeant reſiſtere,& eos ad Dei gratiam adducere.Aut eſt vox imperfectorũ proficientium:qui vt proficiant,Dei implorant auxilium.in graduali:Benedicam: & in allelu Ia. Dominus refugiũ.vox ſiquidem eſt perfectorum gratias agentium de illis ſe à perfectione aliquoties temperãtibus,& iſtis proficien 4
tibus.Et quia Moſes fuit vnus eorum, qui ſe obtulerunt pro peccatis ſubditorum: ideò in offertorio cantatur: Precatus eſt Moſes.Hi perfecti ſunt illa terra,quę ſatiata fructu operum Domini:donis videlicet ſpiritus ſancti, producit fœnum iumentis,id eſt,doctrinam hominibus.Vnde communio eſt: De fructu &c.Et attende, quòd rectè de Iob & Moſe ſimul rectè cantatur:quoniam contemporanei reperiuntur, per quorum exemplum ad patientiam & manſuetudinem inuitamur.

SVMMA.

1 Thobias legitur decimatertia dominica poſt Pentecoſten,& eius diei miſſa:eiúſq; expoſitio.nu.2.3.4.

De *decimatertia dominica poſt Pentecoſten.*

CAP. CXXVII.

1 DOminica decimatertia legitur liber † Thobiæ:per quem figuratur genus humanũ cæcum factũ per peccatũ primi parentis.quod non potuit ſanari,niſi amaritudine paſſionis: quæ per fel ſignificata eſt.Chriſtus verò,per piſcem:quia piſcis aſſus, eſt Chriſtus paſſus. 1
Cæcum quidem erat genus humanum: quia habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.Petite ergo vt veniat Dominus ſicut promiſit. Dominica enim iſta eſt de pro
2 miſſionibus. † Vnde dicit in introitu:Reſpice Domine in teſtamentum tuum:& in promiſſione tua:vt ſicut promiſiſti veniat filius tuus:& hoc eſt,quod ſequitur:& animas pauperum tuorũ ne obliuiſcaris in finem:& hoc eſt,quod dixit Thobias filio ſuo. Memento fili:quoniam pauperem vitam gerimus.habebis multa bona,ſi timueris Deum.Vnde ſequitur oratio:Omnipotẽs ſempiterne Deus, de cuius munere venit &c.& rogat vt poſsit currere Eccleſia ad veras promiſsiones.Epiſtola: † Abrahæ factæ ſunt promiſsiones,& ſemini eius &c. Ad Galath.iij.cap.vbi agitur de promiſsionibus.& ſequitur ibi,quid igitur lex,dixit Apoſtolus,ſi nõ poteſt ſanare genus humanũ cæcum,ſicut Thobiam:& ſequitur reſponſio:Lex quidem propter trãſgreſſores poſita eſt,ſicut dicit pędagogus.Sequitur reſponſorium:Reſpice Domine in teſtamentũ tuum:vbi oſtenditur vehemens effectus orationis.In allelu Ia: Quoniam Deus magnus &c.oſtenditur,quis eſt qui poteſt illuminare. In euangelio † oſtenditur quòd lex nõ poteſt ſanare:& incipit in quibuſdam Eccleſijs: Beati oculi,qui vident,quæ vos videtis:multi prophetæ & multi reges &c.Luc.x.cap.vbi habetur,quòd ſacerdos & leuita pertranſierunt hominẽ,qui incidit in latrones.ſacerdos inquam & leuita veteris teſtamenti:ſed ſolus Samaritanus,ſcilicet Chriſtus, qui eſt cuſtos noſter,ipſum ſanauit.Et quia lex non ſanat: quoniam neminem ad perfectionem ducit, ſed ſolus Deus in quo ſperãdum eſt:ideò ſequitur offertorium: In te Domine ſperaui. Quomodo autem ſanauit illum cæcum,patet:quia per panem angelorũ, qui factus eſt panis hominum,id eſt,per filium Dei incarnatum:& ideò ſequitur in poſtcõmunione:panem angelorũ manducauit homo.Alię Eccleſiæ dicũt panẽ de cœlo &c.Sapiẽtiæ xvj.cap.

SVMMA.

Iudith hiſtoria cur legatur dominica decima quarta poſt Pentecoſten.Et eius diei officiũ quale.nume.2.

De *decimaquarta dominica poſt Pentecoſten.*

CAP. CXXVIII.

1 DOminica † decimaquarta legitur liber Iudith:& cantatur quomodo victoria data eſt in manu fœminæ: & monet nos Eccleſia ad ſanctimoniam ſiue ad cõtinentiam exemplo Iudith. ſicut enim interfecit Holofernẽ,qui interpretatur eneruãs'vitulum ſaginatum:ſic

Universidad de Deusto
Biblioteca

monet Ecclesia vt interficiamus Holofernẽ, id est, diabolum, qui eneruat & interficit lasci
uos mũdi: quod fit per sanctimoniam abscindendo ei caput: nam caput diaboli est luxuria: quia quasi primò de ea incipit homines
tẽtare: & ideò Dominus dicit in Luc. sint lum 1
bi vestri præcincti. hoc est, præcingaris vos contra primũ vitium. Exo. xij. in comestione agni renes vestros accingetis. Alio tamen mo
do superbia est initium omnis peccati. Quia verò fragiles sumus & effœmmati. vnde interficere nõ possumus Holofernem, nisi adiutorio Dei: ideò dicit in introitu: Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Chri 1
sti tui. Sequitur in quibusdam Ecclesijs epi-
2 stola ad Galath. v. cap. Spiritu † ambulate & desideria carnis nõ perficietis. caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. & sequitur: manifesta autem sunt opera carnis. & nominat ea. Item alibi dicit. Si contenditis, nõne carnales estis. hoc dicit, quia contendimus de carnalibus. Et pòst: fructus autem spiritus sancti, sunt longanimitas, pax, patientia &c. Deuincere igitur Holofernem in nobis, est facere ista duo. Per hoc quoque vitia interficimus in nobis, quòd gustamus spiritum sanctum, quo gustato defipit omnis caro. Sed quia non potest sanari in nobis carnalitas, nisi à Domino: quia est sicut lepra. ideò in quibusdam Ecclesijs sequitur euangelium: Dum iret Iesus. Luc. xvij. cap. de leprosis qui venerũt ad Dominũ. & dixit eis: 2
Ite, & ostendite vos sacerdotibus. ipsis tamen prius sanatis: per quod significatur quòd prius peccator à Domino sanatur, & posteà iuungitur ei pœnitentia à sacerdote, & absoluitur, quod significatũ est per hoc, quòd discipuli Domini instita Lazari soluerunt: & tamen prius ipse erat resuscitatus à Domino. Redijt autẽ vnus ad eum flexis genibus, gratias agens, per quod significatur, quòd vnitas Ecclesiæ reddit gratias Deo: vnde vnus sanabatur in piscina. Ioan. iiij. & ideò in respõsorio in gratiarũ actione dicit Ecclesia: Bonum est confiteri Domino: & etiam in allelu Ia, quod est in quibusdam Ecclesijs. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius. & quia hoc non sufficit, nisi & Dominus nos custodiat: ideò sequitur in offertorio: Immittit angelus Domini in circuitu timentiũ eum: quia custodit nos Dominus per angelos. sequitur: Gustate & videte: quid autem gustare debemus, ostenditur in postcommunione, scilicet panem, qui saginat animam, non corpus. vnde est offertorium in quibusdam Ecclesijs: Panis, quẽ ego dedero, caro mea est pro mũdi vita.

SVMMA.

1 Dominica decimaquinta post Pentecosten in quo cõueniat cum antecedenti. Missa item eiusdem diei. nume. 2.

De *decimaquinta dominica post Pentecosten.* CAP. CXXIX.

DOminica decimaquinta habet eandem intentionem cum præce
denti, † & ideò in quibusdam Ecclesijs in his duabus dominicis legitur liber Iudith: & introitus est: Inclina autem tuam Domine. versus est: Lætifica animam serui tui: quoniam ad te Domine leuaui animam meam. quasi dicat, nõ ad carnalia desideria. In epistola quæ est ad Galath. vj ca. monet nos, vt nõ simus vitulus saginatus: sed simus spirituales. vnde dicit ibi Paulus: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus: quia qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam: qui verò in carne, de carne metet corruptionem. sequitur responsotiũ. Bonũ est cõfidere in Domino, quàm cõfidere in homi. qui dat victoriam in manu fœminę: quando facit hominem vincere in carne: & quia hoc facit, qui præparat cor suum ad seruiendum Deo: sequitur allelu Ia. Paratũ cor meũ Deus &c. In euangelio: Nemo † potest duobus Dominis seruire: quod est Matth. vj. cap. docemur ne seruiamus ventri. & pòst: Nolite soliciti esse dicẽtes: quid manducabimus aut quid bibemus &c. sed primũ quærite regnũ Dei &c. Nolite soliciti esse, scilicet solicitudine suffocationis. solicitudine autẽ prouidẽtiæ soliciti esse debemus. In offertorio verò monemur, vt seruiamus Dño, nõ ventri. Expectans expectaui Dñm, vt reficeret me. Quis autem 1
sit iste cibus, quo anima debet refici, ostenditur in postcõmunione, quæ est in quibusdam Ecclesijs: Qui manducat meam carnẽ, scilicet per fidem. nam vt dicit Augu. Crede, & mãducasti. &c. Quæritur autẽ, quare Ecclesia post libros Salo. legat librũ Iob. & posteà librum Thobiæ & Iudith, cùm alio modo ordinẽtur in Bibliã. sicut enim dictũ est sub septima dominica præcedũt libri exemplares: & posteà doctrinales: quia magis mouent facta, quàm dicta: & ad vltimũ ponũtur libri Machabæorum, qui

rum, qui sunt libri exemplares. Ad quod dicitur, q̃ per doctrinã peruenitur ad perfectionem patientiæ quæ magis fuit in Iob. vnde posteà sequitur Thob. quia magnũ etiã patientiæ signũ fuit in Thobia, qui amisit multa, & filium ad tempus, & oculos, qui maximè ab homine diligũtur: ex eo, q̃ oculi sunt principiũ cognitionis, ad quã natus est homo, & 3
quia etiam plus valet exemplum fœminæ, & magis erubescentiã incutit, ideò liber Iudith in quo habetur de victoria in manu fœminæ post prædictos ab Ecclesia ordinatur: vltimo verò liber Machabæorũ legitur: quia ibi habetur exemplũ de cõfirmatione iustitiæ. Machabæi enim passi sunt martyrium pro lege defendenda, & custodienda ab Antiocho fi- 4
dei inimico.

SVMMA.

1 Dominicę decimęsextæ post Penteco. officiũ, ex Machabæis sumptũ. & nu. 2. 3. 4.

De *dominica decimasexta post Pentecosten.* CAP. CXXX.

1 DEcimasexta dominica † legit & cantat Ecclesia de Machab. vt dicetur in sequẽti titulo, qui multa passi sunt ab Anthioco, & septem populis: & ibi habetur, q̃ templũ, quod polluerat ab illis populis, ab istis Machabæis purificatũ fuit: & per hoc significatur q̃ anima quæ templũ Dei est polluta à septem capitalibus vitijs, nõ potest mũdari, nisi purificetur à peccato: quod est causa resuscitari de morte peccati. vnde habetur in euangelio de resurrectione filij viduę, & ideò incipit introi
2 tus: Miserere † mei Dñe, scilicet vt resuscites me. versus est: Inclina Dñe aurẽ &c. In epistola verò, Apostolus imitat nos ad patientiã, dicens: Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus &c. quæ est ad Ephe. iij. ca. sic enim vincuntur inimici à Machabæis, id est, à sanctis. sequitur graduale: Timebũt gẽtes: quia sicut 1
postquã illi vicerũt inimicos suos, & mũdauerunt templũ, & reædificauerũt, timuerũt gentes in circuitu, sic & postquam homo vicerit diabolũ & mũdauerit se per cõfessionem, & 1
reædificauerit templũ Dei in se timẽt dæmones. vnde sequitur versus: Quoniã ædificauit Dñe Syon: sed quia nõ potest fieri, nisi à Domino, q̃ homo liberetur à vitijs: ideò sequitur allelu Ia. Redemptionẽ misit &c. Euangelium est in quibusdam Ecclesijs. Ibat Iesus in ciuitatem &c. Luc. vij. cap. & post. Accessit Iesus & tetigit loculũ. & dixit: Adolescẽs, tibi dico surge. & surrexit: & dedit illum matri suæ. Nempe tãgit Dñs loculũ, vbi erat mortuus, quãdo infirmitate vel aliquo flagello tangit corpus hominis, in qua iacet mortuus spiritus hominis, id est, anima. & sic excitatur à somno mortis: vnde Eccle. xxj. Infirmitas grauis sobriã reddit animã. Sequitur offertorium: † quasi in voce Machabæorũ. Dñe in auxiliũ meũ respice. sequitur postcõmunio: Dñe memorabor iustitiæ tuæ solius: iustitiæ inquã: quia omnis qui venit ad te, non eijcietur foras. Potest & aliter dici, q̃ Iosia defuncto Hierusalem destruitur: populus captiuatur & premitur: ideò in hoc mẽse Octobri Machabæorũ
† historia legitur & cantatur. Adaperiat &c. quia à suis aduersarijs admodũ premebãtur: quorũ primã partẽ Simon põtifex edidit: aliã filius eius. Ioã. posteriorẽ quidã Iudæus aggressis, sed eruditus. hi captiui militantẽ designãt Ecclesiã, in qua sunt duces & satellites: doctores & discipuli, perfecti & imperfecti. Doctores, viduam significãt Ecclesiã, quæ vidua est: quia militãs cũ spõso triumphãti non est: cuius filius moritur, cũ discipuli pro quouis crimine ab Ecclesiæ corpore separãtur: resuscitãtur, cũ illis gratia infunditur. Hæc igitur orat in euãgelio, pro filij resurrectione, id est, gratiæ infusione. & hortatur in epistola, ne deficiat in tribulationib9: & huius rei gratia, flectit genua sua. hęc eadem orat in introitu: Miserere: & in offertorio: Dñe. graduale: Respice id, quod dicitur in euãgelio Accepit autem omnes timor. Postcõmunio: Dñe memorabor: gratiarũ est actio. Vel hic mẽsis Octobris, vt quidã aiũt, designat octauã. sicut ergo Iudæi finitis prælijs & templo restaurato, in hymnis & cõfessionibus Domino benedicebant: sic in octaua magnæ festiuitatis sancti festiuius exultabunt.

SVMMA.

Dñica xvij. post Pẽte. quid moneat. & nu. 2. 3.

De *dominica decimaseptima post Pentecosten.* CAP. CXXXI.

IN dñica † xvij. agitur de nuptijs æternis: ga cõsideratione nuptiarũ illarũ libẽter patimur tribulationes: sicut & Machabęi fecerũt. Sunt autẽ quatuor dominicæ in quibus agit Ecclesia de Machabæis. consideratio enim illa tribulationes leues facit: & propter illas nuptias pœna quælibet leuiter sustinetur.

De his

Universidad de Deusto
Biblioteca

De his nuptijs dicitur in euangelio, quod in hac die in quibusdam Ecclesijs legitur. Cùm inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco, &c. Omnes inuitati sumus ad nuptias æternas: & si in nouissimo loco nos ponimus hîc: vt simus humiles: exaltabimur in paradyso: & ecôtrà. vnde statim subiungitur:
2 Ego † autem dico vobis: quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur &c. Vnde incipit introitus: Iustus es Domine, scilicet in hoc iudicio & rectum iudicium tuum. Huic enim iudicio concordat Ecclesia seu consentit, quo Deus exaltat humiles: & superbos deprimit, dicens: Iustus es Domine &c. In epistola, Obsecro vos. quæ est ad Ephes. iiij. cap. inuitat nos ad humilitatem: vt dicatur nobis: Amice, ascende superius. vbi dicitur, vt dignè, id est, in humilitate ambuletis in vocatione, qua vocati estis, scilicet ad nuptias: hoc enim est nouissimum locũ tenere. Ad hoc idem monet in graduali: Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum, &c. superbi faciũt se Dominos: humiliũ verò Deus est Dominus: vnde versus est: Verbo Domini cœli, id est, humiles firmati, id est, sanctificati sunt. Debem⁹ ergo esse humiles: quia nihil habemus, nisi à Deo: & ideò sequitur in quibusdam Ecclesijs: Allelu Ia. Qui timent Deum sperant in eum. quasi dicat, non in se. Posteà sequitur euangelium de nuptijs, 1
sicut dictum est. In alijs verò Ecclesijs legitur: Cùm intraret Iesus in domum. Luc. xiiij. cap. Notandum autem, quòd antequã in ipso euangelio dicatur de nuptijs, habetur quomodo sanauit hydropicũ, per quem intelligitur omnis amator mundi: prius enim oportet quòd sitis mundi satietur: quia qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. Io. iiij. quãdiu enim homo erit hydropicus in illis nuptijs non poterit satiari. In offertorio † similiter inuitamur ad humilitatem. vnde ibi habetur oratio Danielis: Oraui ad Deum meum &c. Daniel. ix. cap. Et propter hanc humilitatem meruit audire archangelum. qui certificauit eum de incarnatione Christi. Satis autem cõgruè fit ibi mentio de angelo: quoniam hoc officium circa dedicationem beati Michaëlis cantatur: in postcommunione habetur de humilibus & superbis. Vouete & reddite Domino Deo ve 1
stro omnes, qui in circuitu eius offertis mune 3
ra, id est, humiles, qui attribuitis omnia bona Deo terribili, & ei qui aufert spiritum principum: id est, superbiam eorum. ecce, quia superbos humiliat.

SVMMA.

2 Feria quarta Dominicæ decimæseptimæ post Pentecosten, quale habeat officium.

De quarta feria quatuor temporum Septembris. CAP. CXXXII.

IN quarta feria † legitur euangelium: Respondens vnus de turba. Matth. ix. cap. de surdo & muto, quem Apostoli curare nõ poterant, eò quòd illud genus dæmonij non eijcitur, nisi in oratione & ieiunio: quod bene huic diei cõuenit. Hodie nãque ieiunium est quatuor temporum. Ideò nãque duæ lectiones leguntur, vt ordinandi in duobus præceptis charitatis vel duabus legibus instruantur. Prima de calcatore vuæ, scilicet: Ecce dies: Amos in fine, tempore conuenit. Secunda videlicet, Congregatus. Neemię viij. cap. congruit ordinandis: quibus dicitur in introitu: Exultate Deo. qui præmeditari promittunt. in offertorio: Meditabor. Communio est: Comedite pinguia. & sumitur de lectione secunda.

SVMMA.

Pœnitentiam exprimit ordinandorum, feria sexta quatuor temporum Septembris.

De sexta feria quatuor temporum Septembris. CAP. CXXXIII.

FEriæ † sextæ officium pœnitentiam exprimit ordinandorum. Vnde in euangelio: Factũ est peccata paralytico dimittuntur: & in lectione: Cõuertere, Oseæ vlti. cap. ad conuersionem instruuntur: & in introitu: Lætetur. ad quærendum Dominum inuitantur. Graduale & postcommunio, sunt orationes electorum. Offerenda consolatio eorundem: in alijs tamen Ecclesijs dicitur euangeliũ: Rogabat Iesum. Luc. vij. cap.

SVMMA.

Sabbatum quatuor temporum Septembris, quid moneat. & nume. 2.
Ieiuniorum instituendorum vetus mos. & nume. 3. Diuersus hodie. nume. 4. Et eius ratio. nume. 5.

De sabbato

De sabbato quatuor temporum Septembris. CAP. CXXXIIII.

1 SAbbati † quoque officium ad doctrinam ipsorũ ordinandorũ fit, ne sint steriles, vt fici arbor infructuosa: de qua legitur euangelium: Arborem fici &c. Luc. iiij. cap. ne vita illorum fit terrenis implicita, sicut mulier incuruata. In epistola verò tabernaculum factũ est, &c. quæ est ad Hebr. ix. cap. vbi de primo 4
& secundo agitur tabernaculo: monentur vt sic seruiant in tabernaculo Ecclesiæ militantis: vt Domino præsententur in tabernaculo triumphãtis. In lectionibus verò quare hoc
2 † Septembris ieiunium indicitur, causa instructionis & eius vtilitas intimatur: quarum prima est decima die. Leui. xxiij. cap. secũda est: Quintadecima die, quæ est ibidem. tertia est: Domine Dominus noster. Micheæ vlti. cap. quarta est: Factum est verbũ. Zacha cap. vij. quinta est: Angelus Dñi. Danie. iij. cap. Cætera sunt ordinandorum exhortationes, orationes, & cõsolationes, scilicet: Cõmunio, scilicet mense septimo, de Leuitici lectione sumitur. Meritò autem in hoc mense fit clericorũ ordinatio: quoniam, & in hoc mense fiebat tabernaculorũ celebratio. Ordinati verò sunt Ecclesiæ ministri, in die tabernaculorum per septiformem gratiã in septem gradibus constituti. Vnde & beatus Petrus legitur ordinationem fecisse in Septembri sex Episcoporũ, decem presbyterorũ, & septem diaconorũ. Et celebratur ordinatio in tertia hebdomada: quia in tempore tertio, scilicet gratiæ fuit ab Apostolis instituta. Olim tamen alia ratio
3 fuit à sapientibus assignata. Nam † olim instituta fuere ieiunia in prima hebdomada Martij: in secunda Iunij: in tertia Septembris. in quarta Decembris: vt comitarentur initia 1
tesseredecadis Iesu Christi. Cùm enim quis ordinatur, quodãmodo, vt Christo attineat, generatur: ergo persona primæ tesseredecadis est Abraham, à quo sumitur ordinatio primæ hebdomadæ Martij prima persona. secundæ tesseredecadis est Dauid, à quo sumitur ordinatio secundæ septimanæ Iunij. initium tertiæ est Ieconiæ: à quo sumitur ordinatio tertiæ septimanæ Septembris. demũ est Christus in quarto loco, à quo sumitur ordinatio quartæ septimanæ Decembris. Sumuntur autem potius ab his personis, quàm ab alijs ordinationes: vel quia fuerunt in genealogia maiores: vel propter nominum interpretationes: dicitur enim Abraham, pater multarum gentiũ. Dauid fortis. Ieconia, præparatio Domini. sic & illi qui ordinantur debent esse fortes, præparati ad euangeliũ Christi: vel sicut à persona in personã sunt quatuordecim generationes: sic ab ordinatione in ordinationẽ septimanæ quatuordecim inueniũtur: vt ordinandi periti sint in decalogi & in euangelij disciplina. Nunc † autẽ ieiunia ex causis præmissis aliter ordinantur, vt dictũ est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Et memento, quòd apostolici vsque ad Simplicium Papam in Decembri semper ordines celebrabant, vt ordinãdos coaptarẽt generationi Iesu Christi. Simplicius verò addidit ordines in Februario tribuẽdos, vt ordinandos vicinius incorporaret corpori Iesu Christi. vide de hoc in proœmio secũdæ partis. Sed si, vt præmissum est, ieiunia cõstituta sunt in prædictis septimanis pro his, qui ad ordinationẽ accedũt, nunquid cõmutari possunt, quãdo nullus tũc ordinatur? certè nõ: nisi necessitate vrgẽte: de qua in proœmio secũdæ partis dictũ est. Cùm enim sit vna Ecclesia omnino, debet in actionibus eius esse cõcordia, quæ nõ esset si in tam generali ieiunio alij pranderent: alij ieiunarent. Præterea, licet alicubi nõ fiat ordinatio: fit tamen alibi, pro quibus ieiunare & orare debemus: vt digni ad ordinationem perueniãt. omnes enim fratres sumus, & vnanimes in domo Domini sumus.

SVMMA.

1 Dominica decimaoctaua post Pentecosten quid agat moneátque. & nume. 2. 3.

De dominica decimaoctaua post Pentecosten. CAP. CXXXV.

DIctum est in præcedenti † dominica, qp debet homo se ponere in nouissimo loco: vt ponatur in primo, sicut sunt prælati. vnde in hac decimaseptima dominica agitur de prælatis, qui sunt in primo loco. vnde in euange. est in quibusdã Ecclesijs: Super cathedram Mosi &c. Introitus verò, qui sumitur Eccle. xxxiij. cap. incipit: Da pacem Domine sustinentibus te: vt prophetæ tui, id est, prælati fideles inueniantur: supplendũ est, nõ infideles. sicut Scribæ & Pharisæi. versus est: Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Dñi ibimus, id est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

id est,ibimus ad nuptias: & de hoc lætatus sum:quia inuitati sumus ad nuptias,in quibus erit æterna pax. In alijs verò Ecclesijs versus
2 est:Bonũ est. † Præterea,scripserũt quidã,qp ideò dicitur introitus ipse,quia tali die Zacharias Papa fecit pacem cũ Longobardis. In epistola Apostolus agit gratias de Ephesijs:quia habent fidem verã de istis nuptijs,dicẽs:Gratias ago semper Deo meo,pro vobis &c.j.ad Corin.c.j.in responsorio verò:Lætatus sum, &c.ostendit gaudium de prædictis nuptijs.& ideò propter prædictas nuptias in allelu Ia: Laudate Dominũ omnes gentes:hortatur ad laudem: Euangeliũ in quibusdam Ecclesijs:
3 Accesserũt † ad Iesum:quod est Matth.xxij. cap.de Scribis & Pharisæis,qui infideles fuerũt. Vnde tentauerũt Dominũ,dicẽtes:Quod est mandatũ magnũ &c. Dixit Dominus:Diliges Dominũ Deum tuum,&c.& postea reprehendit eos,de infidelitate:quia nõ credebant ipsum esse Deum,dicẽs:Quid vobis videtur de Christo,cuius filius sit?dicũt ei Dauid.& dixit eis.Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominũ,dicens:Dixit Dominus Dño meo sede à dextris meis &c.Prælati verò nõ debent esse tales,id est,infideles:sed
1 sicut Moses, de quo habetur in offertorio.
Sanctificauit Moses altare Dño &c.debent prælati se totos offerre incensum: & postea multas hostias.vnde sequitur postcõmunio: Tollite hostias.loquitur enim de prælatis.

S V M M A.

1 Dominica decimanona post Pentecostẽ quid referat,aut moneat.& nume.2.

De decimanona dominica post Pentecosten. CAP. CXXXVI.

HAec decimanona dominica respondet præcedenti in qua dictum est: Da pacem Domine sustinentibus te: vt prophetæ tui,id est,prælati tui fideles inueniantur.Respõdet inquam,si faciant,quod
1 habetur in euangelio, quod legitur † in hac dñica,in quibusdam Ecclesijs,scilicet:Ascendens Iesus &c.quod est Matth.ix.cap.in quo habetur quòd adduxerũt ad Dñm paralyticum.Iesus autẽ videns fidem illorũ,qui offerebant,&c.Paralytici sunt, qui in delitijs carnis ita dissoluti sunt,quòd non possunt opera bona facere.& meritò side prælatorũ sanantur:& ideò bonũ est habere bonos prælatos.
Quidam autem de Scribis dixit intra se:Hic blasphemat, qui peccata dimittit.Iesus autẽ videns cogitationes eorũ,dixit:Vt sciatis,quoniã filius hominis habet potestatẽ in terra,dimittẽdi peccata,dixit paralytico:Tolle grabatũ tuum,& ambula.Et quia solus Deus est, qui sanat paralysin:ideò incipit introitus:Sa-
2 lus † populi ego sum &c.versus est:Attendite populi meus,legẽ meã,subaudi per quam sanãtur paralytici In epistola monet Apostolus paralyticos,vt erigãtur corporaliter à paralysi ad bona opera,dicens: Renouamini in spiritu mentis vestræ & induite nouum hominem &c.Ephe.iiij.cap.Sequitur etiã graduale in voce paralytici: Dirigatur oratio mea,sicut incensum &c.versus est:Eleuatio manuũ mearum,&c.iam iste leuatur ad bona opera. Allelu Ia verò dicitur in voce paralytici sanati,scilicet dextera Domini fecit virtutẽ:subaudi,quia sanauit me.Sed quia nõ sufficit sanare,nisi Dominus custodiat sequitur offertoriũ:Si ambulauero in medio tribulationis: vbicunque enim ambulant sanati,à Domino custodit eos,quantum in se est.

S V M M A.

Dominica vigesima post Pẽteco.quid legat. Dominicæ vigesimę post Pẽte.milla.& nu.4.
3 Nuptiæ tres leguntur in euangelio.

De dominica vigesima post Pentecosten. CAP. CXXXVII.

IN dñica †vigesima incipit Ecclesia legere duodecim prophetas & Danielem.& cantãt de Esa.& Daniele & Hieremia: nõ tamen legit de Esa.& Hiere.quia in alijs tẽporibus plenius legũtur.De Esa.enim legitur in aduẽtu:de Hiere.in passione.¶Quæritur autẽ quare legit Ecclesia propheras,post librũ Machabeorũ cũ in Biblia præponatur.ad quod dicimus,quod Biblia pręponit omnes libros exẽplares:eò qp magis mouẽt exepla quàm doctrina:præter librũ Machabeorũ,quẽ vltimò ponit:& ꝓpter ꝓfectã iustitiã,& ꝓpter tẽpus: quia vltimo tẽpore fuerũt.Ecclesia etiã legit vltimũ librum Ezechiel.quia in eo agitur de tẽplo cœlesti,in quo est confirmatio,& finis omniũ.Duodecim verò ꝓphetas legit ꝓpter fundamentũ fidei quod semp necessariũ est, quantũcũq; homo sit perfectus:& vide quod dictum est sub dñica xv.Incipit autẽ Ecclesia legere Ezechielẽ,in principio Nouẽbris.In matutinali

matutinali huius dominicæ officio primũ respõsorium est,in quibusdam Ecclesijs de Esa. scilicet, Vidi Dñm sedentẽ,super solium excelsum.Vidit enim Esa.quomodo throuũ Dei Angeli sunt,& Sancti in Ecclesia triumphante,& militante: in quibus per gratiam sedet ille, qui est primus & nouissimus. Quia ergo Ezechiel vidit templum cœleste,in quo fiunt
3 nuptiæ ętęrnæ,ideò in euangelio missæ,quod in quibusdam Ecclesijs in hac dominica dicitur, & est Matth.xxij.cap. habetur in illis nuptijs.Simile est regnum cœlorum,homini Regi,qui fecit nuptias, & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis: Omnia parata sunt,venite ad nuptias. Illi verò contempserunt venire ad nuptias. Hi sunt Iudæi, qui contempserunt venire. Et misit tunc seruos suos, dicens: Ite,ad exitus viarum, & conuocate omnes,& impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Et videns Rex quendam non habẽtem vestem nuptialem,dixit ei: Amice,quomodo huc intrasti,non habens vestem nuptialem? & tradidit eum ministris suis,vt proijcerent eum in tenebras exteriores.Huic autem iudicio,quo Dominus eos, qui contempserunt venire ad nuptias, amouit à nuptijs: & omnes alios voca-
2 uit, coogaudet Ecclesia in † introitu,dicens: Omnia,quæ fecisti nobis Domine in vero iudicio fecisti. In epistola verò,monet nos Apostolus, vt cautè ambulemus ad has nuptias: quia sine veste nuptiali proijcimur in tenebras exteriores,dicens: Videte autem quomodo cautè ambuletis,&c. quæ est Ephes.v. cap. & dissuadet à contrario, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: ne sitis in nuptijs diaboli: sed impleamini spiritu sancto. Sed quia cibum illarum nuptiarum non potest dare,nisi solus Deus: ideò sequitur in responsorio: Oculi omnium in te sperant Domine: & tu das escam illorum, id est cibum nuptiarum æternarum in tempore opportuno. Et quia de nuptijs illis non potest comedere, qui est in peccato mortali: sequitur in quibusdam Ecclesijs allelu Ia. De profundis, id est de peccato, clamaui ad te Domine: vt me eruas à peccato: & ita pero nuptijs interesse.In offertorio verò ostenditur,quid sit interesse nuptijs, scilicet habere memoriam de æternis,dicens: Super flumina Babylonis,scilicet delitias seculi illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Syon, id est tui ô Ecclesia triumphans. In postcommunione verò
4 petit,vt detur ei interesse nuptijs illis, dicens: Memento verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti,&c.quasi dicat memor esto,quia promisisti. qui enim promittit, & non dat,videtur esse oblitus. ¶Et † nota, quòd tres nuptiæ leguntur in euangelio. De primis dicitur,quòd simile est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo. hic filius est Christus, qui humanam naturam sibi copulauit:vbi fuit thalamus virginis vterus: vnde tanquam sponsus procedens de thalamo suo: ad has nuptias homines sub lege per Prophetas inuitauit. De secundis dicitur: Vos similes hominibus expectantibus Dominum suum,quando reuertatur à nuptijs. hic Dominus Christus est verus homo, qui ascendens, angelicam naturam sibi copulauit.ad has nuptias gentes per Apostolos conuocauit. De tertijs verò dicitur: Virgines,quæ præparatæ erant,intrauerunt cum eo ad nuptias:hic sponsus est Christus, qui Ecclesiam post iudicium sibi copulabit, & in thalamo glorificabit. Ad has per prælatos Ecclesiæ quotidie inuitamur. De primis solennizat Ecclesia in Christi natiuitate.De secundis in ascensione. De tertijs in resurrectione: quoniam in nostra resurrectione Christus sponsam assumet, & de Babylonia mundi introducet in cellarium paradisi. de quibus nuptijs hîc potest intelligi: cùm intrasset homo non habens vestem nuptialem, eiectus est in tenebras exteriores: cæteri nuptialiter induti, sunt cum Domino epulati. Hi sunt lapides viui, ex quibus ædificantur muri Hierusalem. Potest etiam aliter dici,quòd post reuersionem à captiuitate,Hierusalem reædificabitur,& templum restaurabitur per Zachariam, & Aggęum,& Esdram, & Malachiã:per quos aduentus Domini prænuntiatur:ideóque in hoc mense Nouembris vsque ad aduentum Domini cantatur historia de Prophetis.†Vidi Dominum.& leguntur libri Ezechielis, Danielis,& xij. Prophetarum. Captiuitas illa corporalis nostrã spiritualem significat. A captiuitate reuersio,est peccatorum remissio.Rex itaq; Prophetarum volens supernam Hierusalẽ restaurare, filio nuptias celebrauit:& sicut legitur in euangelio,multos ad cœleste prandium inuitauit: hi qui intrauerunt, sunt lapides viui, de quibus præmissum est. Ne igitur ad captiuitatem similem reuertamur: & à nuptijs excludamur, monet nos Paulus, in epistola præcedenti:

Vide

Universidad de Deusto
Biblioteca

Videte quomodo cautè ambuletis:non quasi insipientes: sed vt sapiētes. Introitus:Omnia quę fecisti.vox est Danielis captiuitatē præteritārecolentis,& eam suis meritis Dei iudicio adscribentis.Similiter in offertorio:Super flumina Babylonis.captiuitatem illam plorantes:sed in graduali: Oculi omnium.gratias agimus.In postcommunione:Memento verbi.postulamus, vt nuptias promissas in spe, percipiamus in re.

SVMMA.

1 Dominica vigesimaprima post Penteco. quid moneat,eiúsq; diei officiū.& nu. 2. 3.

De *dominica uigesimaprima post Pentecosten.* CAP. CXXXVIII.

1 IN† præcedenti dominica instructi sumus & admoniti, vt cautè eamus ad nuptias quæ celebrantur in templo,quod scripsit Ezechiel:Sed quia de his nuptijs maximè inuidet nobis diabolus:pro eo,quòd de illis eiectus fuit:ideò in hac vigesimaprima dominica agit Ecclesia de bello cōtra diabolū:& de armatura nostra contra eū,si enim pugnauerimus, intererimus æternis nuptijs:si tamen habueri mus vestem nuptialem,quæ est charitas:aliter nō.Vnde quia cinis & cilicium,sunt arma pœnitentiæ,in introitu vtitur Ecclesia voce Mardochæi,in cilicio,& cinere existentis dicens Deo:In voluntate tua Domine vniuersa sunt posita:& nō est qui resistat volūtati tuæ. Hester.iij.c.Sequitur:Quoniā Dominus vniuersorū tu es:& ideò beati,qui tibi seruiunt: quia tu liberas eos de manu diaboli,& adiuuas eos in bello cōtra diabolum:sicut in hac oratione liberasti Mardochæum de manu Naaman:& suspensus est in patibulo, quod 2 præparauerat Mardochæo.In epistola † monet Apostolus armari cōtra diabolū armatura Dei,dicens:Cōfortamini in Domino,& in potentia virtutis eius &c.quæ est ad Ephe.vj. cap.& post:Quoniā nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitię in cœlestibus,in omnibus sumentes scutum fidei &c.Sed quia etiam bene armati non possūt per se resistere,nisi Deus adiuuet:sequitur responsoriū:Domine refugiū factus es nobis &c.Quia si lassamur vel fuciamur in hoc bello,nō est refugium, nisi ad ipsum:vnde sequitur in quibusdā Ecclesijs allelu Ia:Lauda anima mea Dominū: quia verò fuciati in hoc bello,nō sanantur nisi à Domino:& multi ab eo sanantur: ideò in quibusdam Ecclesijs † sequitur euangeliū, 3 de sanatione filij Reguli.Erat quidam Regulus,cuius filius infirmabatur &c. Quod est Ioan.ij cap.Per istū regulum intelligūtur reges,scilicet prælati,qui reges sunt:& debent esse humiles: & ita sunt Reguli:vnde exaudiuntur licet habeāt paruā fidem pro sanatione filiorū.credebat enim iste Regulus,q Dominus poterat sanare filiū suum:sed non credebat,quòd esset Deus: quia credebat q non posset sanare,nisi præsens.Humilitas ergo valde necessaria est prælatis. Quia verò per patientiam maximè vincitur diabolus: præponitur in offertorio Iob in exemplum. vnde in sapientia.Melior est patiens viro forti,& qui dominatur animo suo, expugnatore vrbiū.& incipit:Vir erat in terra Hus,nomine Iob &c.In versibus autē huius offertorij fit sæpe repetitio:de qua dictū est sub dominica secūda post octauā Epiphaniæ:sed quia nihil valet patiētia,nisi homo speret in Dño, sequitur postcōmunio:In salutare tuū anima mea sperauit &c.quia spes patiētiā operatur.

SVMMA.

1 Dominica vigesimasecunda post Pentecosten horetur ad charitatē. Et eius diei officium.nume.2.3.4.5.

De *dominica uigesimasecunda post Pentecosten.* CAP. CXXXIX.

1 DIctū est q nullus † potest interesse æternis nuptijs nisi habeat vestē nuptialem,quæ est charitas,ideò in hac vigesimasecūda dñica monemur & inuitamur ad habēdam charitatē,vt nō tantū benefaciamus próximo: sed dimittamus iniurias nobis ab eo factas.Vnde in quibusdā Ecclesijs euangeliū est de semo,qui debebat decē milia talēta:cū † quo Dñs posuit rationē.& ille dixit:Patientiā habe in me,& omnia reddam tibi.& misertus Dñs eius dimisit eū:& debitū dimisit ei:& incipit:Simile est regnum cœlorū homini regi,qui voluit rationē ponere cū seruis suis:quod est Matt.xviij ca.Siquidem in die iudicij ponet Dñs rationem nobiscū,& nullus poterit cōputare cū eo: quia de tēpore,quomodo reddet hanc rationem, quod tam bonū est,q in quolibet momento eius potest homo fieri filius Dei: & ideò incipit

3 cipit introitus: Si iniquitates† obser.domine, domine quis sustī.quasi diceret nullus:& hoc est:Patiētiam habe in me,&c.& sequitur versus: De profundis clamaui ad te Domine,&c. In epistola: Confidimus,&c.ad Philip.c.j.inuitat nos Apostolus ad perfectā charitatem,vt dimittamus fratri,vt Deus dimittat nobis: qa sicut habetur in fine euangelij: Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Dicit igitur Apostolus in epistola:Fratres,confidimus, id est confidētiam talem habemus,vt 4 postea sequitur:† Obsecro autē vos,vt charitas vestra magis ac magis abūdet,vt sitis synceri: & sitis sine offensa, & tunc est vnitas in Ecclesia, quando nō offendimus propter iniurias,sed dimittimus.vnde sequitur rel̄pōsoriū: Ecce quàm bonū,& quàm iocūdum,habitare fratres in vnū.sed quoniā illos,qui irascuntur sanat Dominus per charitatē, dum pœnitent, ideò sequitur allelu Ia.Qui sanat cōtritos corde,& al.con.eorum.In præmisso verò euange 5 lio monemur,ad perfectā † charitatē,vt cautè ambulemus ad nuptias cum veste nuptiali. & quia perfecta charitas, non tantum impendit beneficia,& dimittit iniurias:sed etiā orat pro inimicis:ideò sequitur in offerto.Oratio Hester ad Assuerū regē,quod interpretatur beatitudo,id est ad Christū.& incipit: Recordare Domine,&c.Hester xiiij.c.in quo offerto.rogat pro reconciliatione peccatorum. & quia de hac reconciliatione gaudent angeli:sequitur in quibusdam Ecclesijs postcommunio: Dico vobis,&c.Luc.xv.cap.

SVMMA.

1 Dominicæ xxiij.officium.

De XXIII. *Dominica post Pentecost.* CAP. CXL.

1 IN tribus dominicis vltimis,scilicet xxiij.xxiiij.& xxv. est † idem officium: & in eis ostendit Ecclesia se habere vestē nuptialem,id est charitatem:quia orat pro Iudæis: vt conuertātur: quod fiet in fine mundi,quando venient ad fidem nostram. quod significatū est in Ioseph, qui noluit longo tempore se manifestare fratribus suis:postea verò ad vltimum se manifestauit eis:& petierunt veniā ab eo.& dixit eis: nolite timere,ego pascā vos: & inebriatus est cum eis: quæ inebriatio,significat lætitiā omnium in illa cōuersione Iudæorū. hoc autem erit in fine peregrinationis nostræ: & ideò de huiusmodi conuersione agitur in fine tēporis peregrinationis. in quatuor enim partes diuisum est tēpus anni:prout dictū est in prooem. huius partis. & per has tres dominicas agitur de hac cōuersione:quia ad fidē trinitatis conuertūtur.In hac ergo xxiij.dominica introitus est de cōuersione Iudæorum, & promissione Domini. ipse nāq; dicit per Hiere.xxix.c. Ego cogito cogitationes pacis,& non afflictionis: quia ad hoc tendūt mala,quæ vobis infero:vt reconciliem vos mihi, & nota quòd tempore Henrici tertij Imperatoris Bruno Tullensis episcopus, qui de multis sanctis cantus cōposuit:factus Papa per Henricū tertium Imperatorē:&vocatus Leo x.dum Romā pro papatu veniret:audiuit voces angelorū canentiū & dicentiū: dicit Dominus,ego cogito cogitationes pacis,&c. ipse verò cogitans,quòd nō haberet canonicū ingressum,renuntiauit:& iterum à Romanis Papa eligitur: & vitam cum multis miraculis finiuit. In graduali verò agit Dauid gratias de sua liberatione, à captiuitate spirituali,& corporali,dicens: Liberasti nos ex affligentibus nos,&c.In versu verò promittit laudē bonorum operū,dicens: In Deo laudabimur tota die, &c. & quia solus Dominus est,qui sanat:ideo in quibusdā Ecclesijs,sequitur allelu Ia.Qui sanat cōtritos corde.in offertorio verò petit veniā, sicut fratres Ioseph,dicens: De profundis clamaui ad te Domi. &c. & quia Ioseph,id est Christus respōdit:Nolite timere:ego pascam vos:ideò quia liberalis est Dominus,& citò dimittit: sequitur postcōmunio:Amen dico vobis,quicquid orātes petitis:credite,qa accipietis,& fiet vobis.Matth. xviij.c.Quia verò non intrabāt ad nuptias,nisi habeant similitudinē Dei: ideò in euang. Abeuntes,&c. Matth.xxij.c. quod legitur in quibusdam Ecclesijs. dicitur: Reddite ergo,quæ sunt Cæsaris,Cæsari:& quæ sunt Dei,Deo,scilicet imaginē suam,similitudine sua insignitā: quia omnia ad sibi similia cōuertuntur. In epistola quoq; Fratres imitatores,&c ad Philip. iij.ca.monet nos Apostolus,vt reddamus Deo imaginē suam: & post sequitur, Conuersatio nostra in cœlis est.q.d.in hoc debetis me imitari non illos,quorū venter Deus: qui sunt inimici crucis Christi. Imitemur autē Deum & Apostolū in humilitate, mansuetudine,charitate,& sanctimonia:& pòst: Saluatorem expectamus dominū Iesum Christū,qui reforma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bit corpus humilitatis noſtræ:configuratum corpori claritatis ſuæ. Si enim habuerimus ſimilitudinem Dei in animabus noſtris : in futuro nõ habebimus illã ſimilitudinẽ in animabus tantùm:ſed etiam in corporibus:quia vt dicit Apoſtolus:Similes erimus Chriſto.

SVMMA.

1 Dominicæ xxiiij. Miſſa:eiúſq; expoſitio. Et num.2.

De *dominica* xxiiii. *poſt Penteco.*

CAP. CXLI.

1 IN† vigeſimaquarta dominica ſimiliter agitur de vocatione & conuerſione Iudæorũ.Vnde incipit in quibuſdam Eccleſijs euange.Mat.ix.c.loquẽte Ieſu ad turbas:ecce princeps ἀρχισυναγωγὸς venit ad eum,& dixit ei.Filia mea defuncta eſt: ſed veni,& impone manum tuam ſuper eam, & viuet.Dum autem iret poſt eum:ecce mulier hæmorrhoiſſa.dicebat ſi tetigero fimbriã veſtimenti eius,ſalua ero: & ſanata eſt à Domino:poſteà ſuſcitauit Dominus filiam archiſynagõgi.allegoricè archiſynagõgus iſte ſignicat Moſen vel aliquem de prophetis vel etiam Apoſtolis : qui rogauit Dominum pro ſynagõga. & Dominus vadit, vt ſanet eam: quia non ceſſat corrigere : vt ſanet ipſos Iudæos per varias tribulationes, & ſeruitutes: ſed eorum ſanitas fiet in fine mundi. Mulier verò patiens fluxum ſanguinis eſt gentilitas, quæ dixit : Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, id eſt, ſi minima præcepta ſeruauero, ſalua ero. Per fluxum ſanguinis, peccatum
2 intelligitur.Poſteà verò† ſaluabitur ſynagõga,quod ſignificatur per filiam Iairi poſtmodùm ſuſcitatam.Item, per Iairim, qui interpretatur illuminans ſiue illuminatus:intelliguntur prælati:prælatus enim illuminatus à Domino, alios illuminat:& talis debet orare pro ſubditis ſuis, ſicut iſte pro filia ſua, ſicut etiam orat Apoſtolus in epiſtola huius dominicæ:quæ eſt ad Coloſſen. j.ca. Non ceſſamus,inquit,fratres,orantes pro vobis.In quibuſdam tamen Eccleſijs dicitur hac die euangelium.Cùm videritis abominationem. Mat. xxiiij.ca.Et attende,quòd hæc dominica proprium cantuale nõ habet officium:quia enim vexabitur Eccleſia perſecutionibus antichriſti:ideò ſua continet organa. vel ideò, quia præcedens officium huic euangelio rectiſſimè coaptatur. vel quia hæc dominica ſæpius ſuperabundat,idcirco proprio vacat officio.

SVMMA.

1 Dominicæ xxv. poſt Pentecoſten expoſitio. & num.2.

De x x v. *dominica poſt Pentecoſten.*

CAP. CXLII.

1 IN vigeſima † quinta dominica agitur de illuminatione Iudæorum:vnde dicitur in quibuſdam Eccleſijs in epiſtola, quæ eſt de Hiere.xxiij.c. Ecce dies veniunt,dicit Dominus.& ſuſcitabo Dauid germen iuſtum &c. & poſt ſequitur. In diebus illis ſaluabitur Iuda. & poſt non dicemus amplius,Viuit Dominus : qui eduxit filios Iſraël de terra Aquilonis : & de cunctis terris, in quibus proieceram eos : in quibus verbis præcedens cantulæ officium concordat. Nam in introitu dicit: Dominus ego cogito &c.dicitur & reducam captiuitatem veſtram de cunctis locis. Soluti ergo illi, qui nunc tenentur in captiuitate,in graduali Liberaſti nos,gratiarum referunt actionem. in offerenda : De profundis ad huc porrigunt orationem qui ſuæ petitionis, in poſtcommunione:Amen dico,recipiũt ſanctificationem.
2 † Euangelium verò eſt de refectione, quam fecit Ioſeph fratribus ſuis, quando recepit eos ad conuiuium. Videns Ieſus, quia multitudo maxima venit ad eum &c.quinq; panes, ſunt ſpiritualis intelligentia quinq; librorum Moſi:quos modò habent:nec eis poſſunt fatiari:quia eos frangendo per ſpiritualem intelligentiam non manducant: ſed tunc eos Dominus ſaturabit. Duo verò piſces, ſunt pſalmi & euangelium. Tunc enim reficiet eos Dominus intelligentia legis & pſalmorum & euangelij. In quibuſdam tamen Eccleſijs dicitur euangelium :Cùm ſubleuaſſet Ieſus oculos. Ioan. vj. ¶ Rurſus in hac vltima dominica ceteras concludente, rectè ponitur officium, quod ad vtrunq; Domini pertinere poſſit aduentum:vt dictum Hieremiæ propheticum:Ecce dies veniunt & ſuſcitabo &c. Ecce primus aduentus. In diebus illis ſaluabitur Iuda:ecce ſecundus.Sed in euangelio rectè legitur

rectè legitur de quinq; panibus:quia poſt quinque millia annorum datus eſt nobis in primo aduentu panis angelorum. Abhinc etiam quinq; dominicæ computantur, vſq; ad illum diem,in quo panis ortus in præſepio prædicabitur.Quidam tamen hanc epiſtolam,& hoc euangelium ponunt cum officio trinitatis: infra hebdomadam verò, ſit ſicut in cæteris feriatis : & congruè circa feſtum beati Andreæ hoc euangelium legitur : quoniam de eo in ipſo mentio continetur. Quædam Eccleſiæ faciunt in hac dominica feſtum de Trinitate : aliæ verò, in octaua Pentecoſtes, vbi de hoc dictum eſt.

SVMMA.

1 Dominica xxvj.poſt Pentecoſten quid legendum in officio Eccleſiaſtico. & numero 2.4.
3 Menſes ſinguli, ſingulis adaptantur temporibus.

De x x v i. *dominica poſt Penteco.*

CAP. CXLIII.

1 ILlud † poſtremò notandum eſt, quòd nocturnales lectiones à prima dominica, poſt pente. vſq; ad aduentum Domini, quidam non inſubtiliter referunt ad illam temporis ſeriem, quæ fuit à Dauid vſq; ad aduentum Domini. Sed & 4 ad illam congruè referri poſſunt, quæ à primitiua cœpit Eccleſia, ſicut enim Sauli ſucceſsit Dauid : vnde primò legitur de primis libris Regum, ſic : Dæmonum cultui cultus vnius Dei : & ſicut regnum Dauid per Roboam,& Ieroboam in ſciſſuras diuiditur, vt legitur in libris ſequentibus : ſic Eccleſiam ſcindit hæreticorum inſania. Deinde ſequun-
2 tur† libri Salomonis, quia poſt pugnas hæreticorum claruerunt in Eccleſia ſanctorum doctorum ingenia. Poſtmodùm ſequitur liber Iob,vbi agitur de perſecutionibus & conſolationibus eius : quia quantumuis in pace floreat Eccleſia, tentationes tamen non deſunt ſpiritualium aduerſariorum : quorum quantò eſt occultior pugna, tantò difficiliior eſt:ſed glorioſior erit acquiſita victoria.Rur 1
3 ſus illud † quoq; adijciendum eſt, quòd ſingulos menſes,præteritis poſſumus adaptare tẽporibus.Nam per Ianuarium in quo nouus annus inchoatur, tempus à diluuio intelligitur:vbi mundus renouatur.Per Februarium, in quo alleluia deponitur, illud tempus innuitur,in quo vniuerſitas linguarum confunditur.Per Martium,in quo quadrageſima ſæpius celebratur,illud tempus accipitur,in quo Dei populus in Aegypto affligitur. Per Aprilem verò,vbi Paſcha celebratur, vel obſeruatur : illud tempus oſtenditur, in quo populus à Pharaone liberatur. Per Maium, in quo de Penteco.ſolẽnizatur:illud tempus recolitur, in quo populus in terra promiſsionis gratulabatur. Iunius & Iulius,in quibus hiſtoria Regum legitur,regnum Saulis & Dauid commemorant.Auguſtus,in quo liber Sapientiæ recitatur, regnum ſapientis Salomonis inſinuat. Reliqui quatuor menſes, regna principalia notant.Babylonicum,quod eſt in oriẽte.Perſarum,quod eſt in meridie. Græcorum,quod in aquilone. Romanorum, quod eſt in occidente. Igitur hiſtoria Iob,quæ legitur in Septembri,per duas hebdomadas, regnum exprimit orientis. Vnde ibi dicitur:Erat vir ille magnus inter omnes orientales : & legitur per duas hebdomadas:quia regnum illud duranit per duas annuales hebdomadas, id eſt, per bis ſeptingentos annos. Tot enim anni inueniuntur à tempore Nini, à quo regnum Babyloniæ incœpit, vſque ad Cyrum regem Perſarum,in quo defecit.In reliqua parte Septembris, regnum Perſarum innuitur. Quocirca† duæ hiſtoriæ leguntur : eò quòd nunc de Perſis:nunc de Medis reges aſſumebantur.Hiſtoria Machabæorum, quæ legitur in Octobri Græcorum, ſignificat regnum, ſub quibus Machabæi fuerunt afflicti. Per Nouembrem & Decembrem,in quibus prophetæ leguntur, regnum Romanorum, in quo Chriſti religio viget,accipitur.Prophetiæ maximè de Chriſto loquuntur : cuius natiuitas eſt in fine anni : ſicut regnum Romanorum in fine mundi.

Finis Libri Sexti.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA.

Sanctorum feſta quibus de cauſis Eccleſia celebret.ibid.& num.2. 1
Sancti,& eorum reliquiæ an debeant honorari,& venerari.& num.3.6. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 Sanctorum noui testamenti quadruplex differentia.
5 Sanctorum nulli latriam, vel sacrificium debemus.
7 Septimanæ dies qualiter nominentur ab Hebræis. Qualiter à Christianis. num. 8. 10. Item, qualiter à Gentilibus. num. 9.
11 Feriæ, quid, & vnde dictæ. & vnde hoc verbum natum inter Christianos. nu. 12.
13 Dies tripliciter denominãtur. Et diei Dominicæ excellentia. num. 14.
15 Dies quidam priuilegiati, in quadragesima.
16 Dies variè incipit, iuxta variam regionis & loci consuetudinem.
17 Solennitas, quid, & vnde dicatur.
18 Festiuitatum diuersa nomina. Et num. 19.
20 Statio, quid, & vnde orta. num. 21.
22 Stationum duæ species.
23 Stationum, forma, & à quo in vrbe institutæ. Et quorsum fiant. num. 24.
25 Paschatis festum, est alijs superius.
26 Israëliticus populus, treis potissimum solennitates colebat.
27 Encœnia, ab Hebræis ortum habuerunt. Et quid.
28 Festa occurrunt plus quinq; millia Sanctorum, quolibet die, exceptis Calendarum diebus: vt respondit Eusebius Constantino imperatori.
29 Sanctorum catalogo nullus adscribendus, nisi per Romanum Pontificem.
30 Festa quę celebranda, per totum annum.
31 Festa omnia, sunt aut in totum duplicia, aut simpliciter duplicia, aut semiduplicia vnũquodq; percurrit ibid. & num. 32. 33.
34 Festorum variæ & dissimiles solennitates, hierarchiam cœlestem sedibus & gratia distinctã, designãt, & num. 35. 36. 37.
38 Pascha annotatiuum, quid.
39 Festa omnis generis Sanctorum cur celebrentur tempore Paschali, sub nomine vnius personæ.
40 Festa Sanctorum, qui immediatè cœlum ascenderunt, celebrantur tempore Paschali: non autem cæterorum.
41 Festa Sanctorum veteris testamenti, per Græcos & Venetos coluntur.
42 Sanctorum octauæ cur celebrentur & num. 46. Non tamen omnium. num. 43.
44 Sanctorum octauæ, varij sunt generis.
45 Octaua significationis, quæ sit. Et quæ suppletionis. num. 47.
48 Octauas institutionis, qui habeant inter martyres, & qui inter confessores.
49 Sanctorum feriæ quo ordine Author prosequatur.

De Sanctorum festiuitatibus.

CAP. I.

POstquàm de diuinis officijs in genere atq; dominicis, & de festiuitatibus ad Dominum pertinentibus in specie præmisimus: vtile est, vt de officijs festiuitatũ sanctorum aliqua in hac vij. parte subijciamus.

1 † Sanè Ecclesia sanctorum festa multis de causis celebrat. Primò, vt eis vicem rependamus: quia ipsi iam celebrant festum de nobis, Luc. 15
quoniã gaudium est in cœlo angelis Dei, & animabus sanctis super vno peccatore pœnitentiam agente. j. di. quia tua. Secundò, quia eos honorando rem nostram agimus. Nam eorum festiuitas nostra est. Vnde Apostolus: 1. Cor. 3
Omnia nostra sunt: nos autem Christi. Charitas enim omnia communia facit. Tertiò, vt habeamus eos intercessores pro nobis: vnde legitur in iij. Reg. j. ca. quòd, Bersabeæ, quæ interpretatur puteus satietatis, id est, Ecclesia triumphans, impetrauit filio suo regnum. Quartò, vt eos imitemur. Per eorum enim exempla ad eorum imitationem prouocamur. Quintò, propter augmentum nostræ securitatis, & spei subleuationem. Si enim homines mortales nobis similes potuerunt ita per sua merita sublimari, & nos similiter poterimus: quoniã manus Domini non est abbreuiata. Sextò, propter honorem diuinæ maiestatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prædicamus eum, qui ipsos sanctificauit. Septimò, vt visa eorum pulchritudine & munditia confundatur homo de peccatis suis, & terrena contẽnat: sicut & ipsi fecerunt. Octaua & principalis † causa est, quia sanctorum dies & anniuersaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter nostram vtilitatem: quoniam in eis honoramus Deum. Ipsi nãq; cum sint perfectè beati, orationibus nostris non indigẽt: quia omnia eis ad votum succedunt: imò miuriã facit martyri, qui pro martyre orat. extrà de cele. miſ. cùm Marthæ. §. pen. Ioan. etiam Dama. in lib. iiij. cap. vij. ponit alias rationes quare Esa. 59

3 quare sancti † & pariter eorum corpora, siue reliquiæ debeant honorari, quarum quædam sumuntur quantum ad eorum dignitatem: & quædam quantum ad corporum ipsorũ pretiositatem. Dignitas quadruplex elt: quoniam sunt amici Dei, & filij Dei: hæredes Dei: & duces nostri. De j. Io. xiij. Iam non dicã vos seruos, &c. De secundo Ioan. j. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. De tertio Rom. viij. 5
Si autem filij, & hæredes. De quarto ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat, & pro eo ad ipsum verbum faciat: quantò magis duces generis humani, qui pro nobis ad Deum interpellationes faciunt, honorandi sunt, templa illis erigendo, & eorum memoriam veneratione? Quantum verò ad corporum eorum pretiositatem manifestandam, ponit etiam idem quatuor rationes. Nam ipsa sanctorum corpora fuerunt promptuaria Dei, templum Christi, alabastrum spiritualis vnguenti, fontes viui. Augustinus addit quintũ, scilicet organum spiritus sancti. ¶ Circa primum dicit. Hi enim sunt promptuaria Dei: cœnacula spiritus sancti. De secundo dicit: Quoniam per intellectũ in corporibus eorũ
1. Cor. 6 habitauit Deus. Vnde Apostolus: Nescitis, quoniam corpora vestra &c. Deus autẽ, spiritus est. Honoranda ergo sunt animata Dei templa. Homo quidem delectatur in ædificatione murorum: Deus verò in conuersione
Psal. 25 sanctorum. Vnde Psal. Domine dilexi decorem domus tuæ. decorem, scilicet quem præstat diuersitas non marmorum, sed gratiarũ. Circa tertium dicit: Si enim ex rupe aqua manauit in eremo & ex maxilla asini Sanson sitienti: nequaquàm incredibile est, ex martyrũ 6
reliquijs vnguentum bene olens, emanare sitientibus Dei, & sanctorum virtutẽ. Circa iiij. dicit: Isti enim viuẽtes in veritate, cum libera præsentia Deo adsistunt: & fontes nobis salutares dominator Christus sanctorum suorũ præbuit: reliquias multiformia beneficia irrigãtes. Circa quintum dicit Aug. in lib. de ciui. Dei: Non sunt contemnenda, sed plurimũ veneranda sanctorũ corpora, quibus dum adhuc viuerent, spiritus sanctus quasi quibusdam organis ad omne bonum vsus est. Vnde Apo
2. cor. 13 stolus: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Christus? Item Ambro. in exa- 7
meron: Hoc est pretiosissimum, quòd homo diuinæ vocis fit organum, & corporalibus la

4 bijs cœleste exprimit oraculum. ¶ Est † autem quadruplex differentia sanctorum, noui testamenti, quos per anni circulum colimus. Sunt enim Apostoli, martyres, confessores, & virgines: & hi secundum Rabanum per quatuor mundi partes significantur: per orientem Apostoli, per meridiem martyres, per aquilonem confessores, per occidentem virgines. Licet autem festiuitates sanctorum † celebrandæ sint: & in eorum memoriam altaria construẽda: nulli tamen eorum vel etiam angelis, sed soli Deo sacrificare debemus. Nemo enim antistitum in locis sanctorum corporum adsistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, & Paule: aut Cypriane: sed quod offertur Deo qui sanctos coronauit offertur apud eorum memorias quos coronauit, vt ex ipsorum locorum amore maior effectus assurgat ad augendum charitatem in illis, quos imitari possumus: & in illum, quo adiuuari possumus. Nec enim ipsi sancti, vel angeli exhiberi sibi volunt, quod vni Deo per latriã deberi norũt. Vnde Paulus & Barnabas, cùm Act. 14
quidam miraculis per eos factis commoti, ipsis tanquàm dijs immolare voluissent: Consciscis vestibus confitentes se homines mortales, & non deos esse, hoc fieri vetuerunt. Et sicut in Apoc. legitur angelus Ioãnem ipsum in visione adorare volentem prohibuit, dicẽs: Vide, ne feceris: frater enim tuus, & conser- Apoc. 9
uus fratrum tuorum sum: Deum adora. Iam enim Christus erat super angelos exaltatus. Anteà verò leguntur angeli adorati, vt dictũ est in iiij. parte, sub particula canonis, super verbo, seruituris. Et Mardochæus Naamam Hest. 3
noluit adorare: quoniam ille diuinam sibi voluit adorationem impendi. Honorandi † sunt ergo sancti propter imitationem: non adorandi, propter religionem. honorandi sunt charitate, non seruitute: vt dictum est super dicto verbo, seruitutis. Tribus ergo de causis sanctos rogamus: prout dictum est in præcedenti parte, sub titu. de rogationibus. ¶ Et nota, quòd stando sanctos rogare debemus: vt dictum est in procœmio v. partis, vbi de responsorio agitur. Porrò dierum alij sunt professi, alij festiui, siue solennes. professi sunt, qui nulla speciali celebritate insigniti sunt, quasi procul à festo. ¶ Et not. quòd
† Hebræi aliter denominant dies septimanæ: & aliter gentiles, & eorum presbyteri: & aliter Christiani. Hebræi denominant omnes alios

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes alios dies,à sabbato,qui apud omnes præcipuus habetur: vnde diem sequentem post sabbatum vocant prima sabbati.Aliam ij.sabbati & sic de reliquis. Septimam verò diem vocant simpliciter sabbatum,& quãdoq; sabbatum sabbatorum. Sextam feriam, vocant
8 † parasceue, à παρὰ, quod est præ, & σκευὴ quod est structio,quasi præstructio, seu præ- 12
paratio:quia tunc Iudæi præparant cibaria ad opus sabbati:iuxta quod eis præceptum fue-
Exod. 16 rat de manna,scilicet sexta die colligatis ex eo duplum.Quoniam in sabbato non licebat eis cibos præparare, sicut manna colligere. Nos verò hoc nomen quod est commune cuilibet sextæ feriæ appropriamus illi sextæ feriæ, quæ est proxima ante pascha.pro eo, quòd tunc præparatus est cibus siue manna: quo & militans Ecclesia modo,& triumphans in futura requie perfruetur. ¶ Et nota, quòd
9 παρασκευὴ,est nomen græcum:sed Iudæi propter varias captiuitates inter græcos dispersi, quædam vocabula à græcis sumpserunt, vt παρασκευὴ & συναγωγὴ & alia quæda. ¶ †Gentiles autem tam vulgus,quàm philosophi denominant dies à planetis. Vnde secundũ eos, prima dies,dicitur dies Solis:secunda,dies Lu- 14
næ &c. Quæ nomina sacra scriptura non recipit: licet hodie vulgari vsu teneantur. De hoc dicetur in parte viij.vbi agetur de septimana.Nempe vulgus ideò sic eos denominabat,quia Solem, Lunam, Martem, & alios planetas à quibus dies denominabant, Deos esse credebant. Philosophi verò ideò, quia hæc sunt nomina planetarum:ex quorum motibus, & naturis omnia sui vegetationem se-
10 cundum illos trahũt. ¶ Christiani † verò duos dies tanquàm proprijs designant nominibus. Nam sabbatum,simpliciter sabbatum vocãt, propter authoritatem hebraici sermonis, & sequentem diem dominicam vocant propter sui primatum: de quo iam dicetur. Vel quia sic in legenda sancti Ioan.vocatur, vbi dicitur,Ioan.dominica die post missarum solennia,descendit in fossum sepulturæ suæ locum.Posset etiam dies dominica, prima feria appellari.Diem verò post dominicam, sequẽtem appellabant secundam feriam aliam ter- 15
tiam feriam,& sic de alijs diebus vsq; in sab-
11 batum. Interpretatur † enim feria, quasi dies solennis: à * feriando dicta: vnde prima dies septimanæ solennis est.Vocantur ergo feriæ, à feriando:quia toto tempore à vitijs feriare,id est,vacare debemus, non quòd sit à necessarijs vitæ operibus feriandum. Vel dicitur à fando, id est, loquendo: quoniam sicut legitur in Gen. Dominus dixit & facta sunt. Siquidem beatus Siluester nolens imitari Iudæos,qui dicunt prima sabbati, secunda sabbati:nec gentiles qui dicunt dies solis dies Lunæ &c.Adinuenit hoc nomen feria.In † fine tamen septimanæ seruauit sabbatum propter præmissam rationem, vel propter figuram: quia sabbatum interpretatur requies: quia tunc Dominus requieuit ab omni opere, quod patrauerat:vnde & nos per totam hebdomadam,id est,per totum tempus vitæ nostræ:quod percurritur per spatium. vij. dierũ debemus laborare,& viti summo conamine, vt ad requiem & beatitudinem perueniamus.
13 ¶ Dies † ergo tripliciter denominatur: primò secundum se:vt dies Lunæ, dies Martis &c.Secundò,iuxta vsum Ecclesiæ: vt prima feria:secunda feria &c.Tertiò, secundum menses & hoc tripliciter. Primò modo Cal. pridie Cal. ij.Cal. Secundo modo, Idus, pridie Idus. ij. Idus.Tertio modo,Nonas, pridie Nonas.ij. Nonas.Dominica verò dies primatum obti-
14 net & maior † est inter alios dies:quia Christus annuntiatus fuit & resurrexit:& in Apostolos spiritum sanctum misit:& Deus mundum, id est, cœlum & terram in illa fecit, & in eodem quoq; die,vt dicitur mundus dissoluetur.Dicitur autem dominica propter gaudium dominicæ resurrectionis quod in eo celebramus. Licet autem quædam dominicæ omnibus alijs sint superiores: videlicet Paschæ & pente.& hoc propter resurrectionẽ, & spiritus sancti missionem: tamen & quinq; aliæ principales dicuntur,& solennes, in quibus officia mutantur,scilicet dominica prima de aduentu:dominica in octauis Paschæ:dominica in octauis pente. dominica qua cantatur Lætare Hierusalem: & dominica in ramis palmarum. Addunt etiam quidam sextam,scilicet qua cantatur.Innocauit me.quędam etiam aliæ dominicæ dicuntur priuilegiatæ, quibus videlicet historiæ sunt appropriatę. ¶ Et nota,quòd sunt quidam dies priuilegiati † in tempore quadragesimæ, videli-
15 cet quatuor quartæ feriæ, scilicet quarta feria in capite ieiuniorum:quarta feria sequentis hebdomadæ: & quarta feria post Lætare Hierusalem: & quarta feria ante cœnam Domini. Item, quatuor sabbata videlicet sabbatum

batum prioris hebdomadæ: quando ordines celebrantur: & sabbatum quartæ: & sabbatum quintæ: & sabbatum in vigilia Paschæ. Item tres dies dominicæ, scilicet Inuocauit me:& Lætare Hierusalem:& Dominica in ramis palmarum.Item vna quinta feria,scilicet cœnæ Domini. Item vna sexta feria, scilicet parasceue.Item, tota vna septimana, scilicet vltima quæ maior dicitur: prout sub dominica in ramis palmarum dictum est. de quibus priuilegijs in suis locis dictum est. Et nota,quòd Pascha & pentecost. sunt hebdomadariæ festiuitates: vt dictum est in sexta parte,sub titu.de septem diebus post Paschа,
16 & sub pentecost. ¶ Incipit † autem dies natu- 18
ralis secundum Aegyptios ab occasu solis, siue in principio noctis, & durat vsq; ad veperam sequentis diei: iuxta illud: Et factum est vespere, & manè, dies vnus: secundum Persas & Græcos & secundum communem vulgi vsum incipit mane ab ortu solis:secundum Romanos à media nocte: secundum Athenienses & secundum Arabes & Astronomicos à sexta diei hora:quos omnes variè imitamur:quoniam ad celebrationem diuinorum officiorum incipit dies in vesperis:iuxta illud:à vespere in vesperam celebretis sabbata vestra.extrà de ferijs.cap.j.quo ad treugæ obseruationem in ortu solis.extrà de treuga & pace. cap. j. ff. de iudicijs.l.more. quo ad contractus incipit dies, & finitur in media nocte.quo ad esum carnium, post cœnam vsq; ad diluculum.de consec.distin. iij.de esu. quo ad iudicium incipit mane, & terminatur sero in fine dici ante noctis tenebras.de offi.dele. consuluit.& in authentica,de iudicijs.§.dedebunt.Computatio autem Aegyptiorum vera 19
videtur,cùm contineat ortum & occasum signorum. Potest tamen dici, quòd secundum Ecclesiam incipit media nocte:quia tunc verus Sol,scilicet Christus,ortus est,iuxta illud: Dum medium silentium &c. vel verius in vesperis, vt præmissum est: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit.Licet autem naturaliter dies præcedant noctes: tamen in nocte paschali fit econuersò, vt dictum est in vj.parte,sub titu.de sabbato sancto.Solennes † verò seu festiui dies, in quibus à quolibet opere seruili in honorem Dei
17 & sanctorum abstinendum est,& diuinis laudibus insistendum. Et notandum est, quòd solennitas est communiter institura:celebritas pro aliqua prærogatiua:& dicitur à solon quod est commune vel absoluto, id est, firmo atq; solido:quia ob religionem mutari non debet:vel dicitur solennitas ex eo,quòd fieri solet in anno. Celebritas verò vocatur, quia ibi non terrenaſed solum cœlestia aguntur. Solennitas autem alia est festiuitatum: alia stationum: alia litaniarum: alia ieiuniorum, de quarum singulis videamus.Solennitas festiuitatum, quæ est mos sanctorum, pluribus nominibus designatur. Vocatur enim festiuitas, festum, celebritas, natiuitas natalis vel natale,siue natalitium, transitus seu exitus obitus, passio,assumptio,depositio,& ob-
18 dormitio. ¶ Festiuitas † dicta est à festis diebus, quasi festiuitas: eò quòd in eis sola diuina res agitur,quibus contrarij sunt festi, in quibus ius fatur. Dicitur quoque festiuitas, quasi sancti natiuitas. Natiuitas propriè dicitur festum illius nativitatis, quæ est in carne, & in mundo: & secundum hoc dicitur tantùm Christi natiuitas, & beatæ Mariæ,& beati Ioannis Baptistæ: quorum tantùm natiuitates in Ecclesia celebrantur. Quare sancti dicantur in morte nasci, iam sequitur, & dicetur vbi de octaua agetur.De celebritate iam dictum est. natalis verò vel natale vel natalium dicitur, migratio sanctorum ab hoc seculo: quia tunc nascuntur Deo, & seculo ad gloriam ea natiuitate, quæ tendit ad vitam æternam. Indifferenter tamen ista accipiuntur.Transitus, dicitur festum de morte sanctorum:quoniam animæ illorum à corporibus exeuntes, per ignota sibi, & diuersa loca transeunt.xiij.q.ij.tempus.vt per cœlum aëreum, & æthereum, & chrystallinum, vt tandem perueniant ad empyreum. ¶ Et † nota, quòd maius est festum transitus alicuius sancti, quàm aliquod aliud.de illo dicetur sub festo assumptionis. Obitus dicitur quia tunc angeli veniunt obuiam animæ: vt legitur de beato Martino. Passio dicitur: quia tunc maximè corpus patitur: & etiam in anima quando per violentiam abinuicem separantur: & obitus vniuscuiusq; potest passio nominari: quia sine amaritudine, & sine violentia quadam nulla anima de corpore tollitur. Assumptio propriè, dicitur transitus beatæ Mariæ. Depositio propriè, dicitur depositio beati Ioannis euangelistæ: qui, vt præmissum est, locum sepulturæ vnus intrauit, & ita seipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

depositum. Obdormitio verò, dicitur mors sanctorum, quasi quies: nam sicut quis post somnum integer, & validior fit: sic sanctí sine difficultate resurgunt in corporibus glorificatis: quasi à somno euigilantes. Vnde Dominus de Lazaro mortuo dixit: Lazarus amicus noster dormit. xiij. quæst. ij. tempus. vnde Apo
1.The.4 stolus. Nolumus vos ignorare de dormientibus, &c. ¶ Sequitur de stationibus videre. sta-
20 tio autem, secundum† Isidorum, est observatio statorum dierum vel temporum. Dierum, vt quartæ & sextæ feriæ ieiunij ex veteri lege præceptum: de qua statione in euangelio:
Matt.9 ieiuno bis in sabbato id est in quarta & sexta sabbati. Temporum, scilicet quæ legalibus, & propheticis institutionibus, determinatis temporibus, statuta sunt: vt ieiunium mensis quar 23 ti, quinti, septimi, & decimi: vel sicut in euangelio dicitur: Dies ille in quibus oblatus est sponsus. Statio, quoq; vocatur, processio ad aliquã Ecclesiam ad exoluendum ibi gratias Deo facta: & dicitur statio, quia tunc stantes orare: & Deo gratias persoluere: nõ flexis genibus debemus tunc: nec ieiunamus tunc: nec in eis supplicationis voces fiunt: quę omnia cum vestibus humilitatis in litanijs fiunt. Videtur au 24
21 tem† stationes à veteri lege initium habuisse:
Deut.16 quoniam tunc populus Iudæorum, & etiam multi gentiles conueniebant, in magnis solẽnitatibus, scilicet in Pascha & Penteco. vt ibi orarent in templo, & Deo gratias persoluerent, & offerrent: quod adhuc obseruat Ecclesia, præsertim in Italia: vbi in hebdomadibus Paschæ, & Penteco. populus de oppidis & villis adiacentibus ciuitatibus conuenit ad ecclesiam Episcopalem. Aliæ stationes à Romanis habuerunt initium: qui eas maximè frequentant: qui cùm intercessionibus Sanctorũ quorum suffragia implorabant, pericula euasissent, cum processione veniebant ad Ecclesiam illius Sancti, cuius patrocinio fuerant liberati laudes Deo, cum gratiarũ actionibus persoluentes. Isidorus dicit in vj. etymolo. quòd statio ex militari exemplo nomen accepit: pro eò, quòd nulla lætitia castris obuenientę, stationem contristatio militum rescindit.
22 Sunt autem duæ species† stationum: aliæ namque sunt generales: aliæ particulares. Generales sunt, quæ in prædictis duabus septimanis ad matricem Ecclesiam fiunt. Particulares sunt, quæ in diuersis Ecclesijs fiunt, pro prædicta causa. Fiunt etiam quandoque obseruationis causa: nulla alia causa intercedente: vt cùm in festo alicuius Sancti ad eius Ecclesiam vadit processio à maiori Ecclesia. Fiunt etiam cùm in diuersis festis diebus, ad diuersa altaria, cum processione ob Sanctorum veneration em venimus. Institutio ergo stationum ex prædictis liquet. hoc tamen addito: quoniam sicut Romani pro vitandis suis periculis statuerunt suas stationes in vrbe: sic & alij in suis ciuitatibus ob causas similes stationes instituerunt. In diebus autem stationum, voces seu cantica lætitiæ cantantur, videlicet responsoria vel antiphonæ, vel quid huiusmodi. Quandoque etiam tunc missa celebratur in Ecclesia, ad quam vadunt: & quandoque non: sed post stationem oratione finita redeunt. ¶ † Et nota, quòd populus primò conuenit in aliqua Ecclesia vicina illi, in qua debet esse statio: vt dictum est in quarta parte, sub titulo de oratione. Nempe beatus Gregorius, qui stationes in vrbe ordinauit. xx. homil. euangelij diuerso tempore in illis dicendas declarauit. alias verò stomacho lacessente alijs pronuntiandas commisit. De solennitate litaniarum in sexta parte, sub titu. de rogationibus dictum est. ¶ † Nota tamen, quòd stationes fiunt propter præterita pericula. Litaniæ verò, quæ rogationes vel supplicationes interpretantur, fiunt pro periculis euitandis, vt præmissum est. De solennitate ieiuniorum: & de vigilijs Sanctorum, dictum est in sexta parte, sub quarta feria quartæ dominicæ de aduentu. Hoc etiam nota, quòd natale Domini festum est patris: quia per eum filius
1.Ioan.4 innotuit mundo. In hoc enim apparuit charitas Dei, quod nobis dedit filium suum, sicut dicit beatus Ioannes. Festum tamen patris, festum est filij, & spiritus sancti. In hoc enim, quòd dicitur verbum, intelligitur patet verbi. & etiam alia ratione: quia scilicet filius patrẽ manifestauit mundo. Pascha verò, est festum filij: quia tunc Christus à mortuis resurrexit,
25 & verus Deus apparuit. ¶ Et nota† quòd solennitas Paschæ antonomaticè, dicitur solennitas solennitatum, sicut dicitur sancta sanctorum, & cantica canticorum: eò quòd alia sancta, & alia cantica excedunt. Inde est, quòd omnes dies dominicos reciprocamus, id est omnes dies dominicæ sunt octauæ huius festi. Dicitur etiam festiuitas festiuitatũ, tum quia prima est omnium festiuitatum: tum quia omnes hac dominica communicare debent. ¶ In quibus

quibusdã tamen locis quodlibet magnum festum pascha vocatur, quasi trãsitus: quia de vitijs ad virtutes transire debemus. Pente. est festũ spiritus sancti. & quælibet istarũ solennitatum est solennitas totius trinitatis: quoniam indiuisa sunt opera trinitatis. de consec. dist. iij. c fi. Licet, vt præmissum est, quælibet istarũ magis vni, quàm alteri approprietur.
26 ¶ Non est etiã† ignorandum quòd populus Israëliticus tres principaliter celebrabat solẽnitates. ¶ Primum erat dies paschæ siue dies azimorum quod est pascha, quia tunc Deus eos liberauit à potestate Pharaonis de seruitute Aegypti: & à percussione angeli limitis postibus de sanguine agni immolati. Non enim fuit domus alicuius Aegyptij, vbi mortui non iacerent: nisi domus Iudæorum, vbi nullus mortuus est. ¶ Secundum erat pente. quia tunc susceperunt legẽ: vt dictum est in sexta parte sub ipso festo. ¶ Tertium scenopegia, in septembri: quod ex græco interpretatur, dedicatio siue fixio tabernaculorum. Populus enim Israëliticus quadraginta annis in tabernaculis habitauit, in cuius rei memoriã adhuc Iudæi hoc festum celebrant: quasi in tabernaculis degentes. σκηνὴ, enim græcè, tabernaculũ dicitur latinè. Hæc festa quæ septem diebus protelabantur, præcipuæ dicebantur. & sabbatũ quod interueniebat dicebatur sabbatũ sabbatorũ, id est, sabbatum sanctorũ. Verùm & superadditerunt & alia festa
27 ob euentus varios: vt† encœnia, quod celebrabant hebræi in hyeme, scilicet in Octobri: & vocabant encœnia, nouam dedicationẽ
28 templi. νίος, enim græcè dicitur nouum latinè: vnde quandocũq; aliquid nouum fuerit dedicatum, encœnia vocatur. Nam & si quis noua tunica induitur, encœniare dicitur. Nos autem duo illorum seruamus, scilicet pascha & pentecost. sed alia ratione quàm illi. ipsi enim celebrabant pascha: quia tunc ab Aegyptiaca seruitute liberati sunt. nos verò, quia tunc per Christum redempti sumus. illi celebrabant pentecost. quia tunc susceperunt legem: nos verò quia tunc spiritum sanctũ accipimus. Itẽ illi susceperũt legẽ in tabulis lapideis, ad duritiam cordis notandã extrinsecus scriptam, quoniam vsq; ad spiritualem literæ intellectum non pertingebant. Sed spiritus sanctus datus est. lxxij. discipulis in corde digito Dei, spirituale intelligentiã eis dictãte. Scenopegiam etiam quodammodo celebramus in Ascensione Domini: quia per tabernaculum intelligimus corpus Domini: in quo sub humanitate diuinitas latuit. iuxta illud psal. In sole posuit tabernaculum suum. Hoc Psal. 18
itaque tabernaculũ Christus in mortali carne non figebat: quoniam exultauit, vt gygas ad currendam viam, discurrens de loco in locum: vt susceptũ mysterium adimpleret: sed tunc fixit & stabiliuit tabernaculum, id est, corpus suum, quando assumptus est in cœlũ, sedens ibi ad dexteram Dei patris: & requiescens in patrimonialibus patris bonis, donec ponet inimicos suos scabellũ pedum suorũ.
Hæc itaque tria festa rectè in euangelio spi- Mar. vlt.
ritualiter celebramus. Nam iuxta psal. Chri- Psal. 109
stus captiuam duxit captiuitatem: quando in Psal. 67
Pascha resurgens, vinctos suos eduxit de la- Zacha. 9
cu, in quo non erat aqua. Ascendit in altum. cùm in ascensione exaltatus est super cœlos cælorum ad orientem. Dedit dona hominibus, cùm in Pentecost. effudit de spiritu sancto, super omnem carnem. Quarta verò feria post dominicam de passione est de encenijs prout ibi dictum est in sexta parte. Erant quoque & aliæ quatuor solennitates, non tamen ita solennes, sicut præcedentes: videlicet sabbatũ, festum clangoris, festum propiciationis, & Νεομηνία. Siquidem apud Hebræos neomenia dicta est: quia secundum lunarem cursum menses supputabantur. μὴν græcè luna vocatur: inde νεομηνία, id est, noua luna. Apud nos verò neomeniæ, sunt Calendę. Erãt apud Hebræos ipsi dies Calendarum: ex legali in-
28 stitutione solẽnes. ¶ Sanè Cõstantinus† Imperator partes transmarinas petens, inuenit Eusebium Cesarien. Episcopũ virum sanctissimum, cui dixit: Pete à me vnde Ecclesia tua ditetur. Ille verò respondit: Ecclesia mea satis abundat in diuitijs: sed rogo te, vt mittas per partes mundi, & nomina sanctorũ, & tempora passionũ, & sub quibus, & qualiter, & in quibus locis passi sunt rescribas: quod factum est. Et refert Eusebius quòd quilibet anni die plus, quàm quinque millium sanctorũ festa cõcurrũt excepta die calendarũ Ianuarij, quo intendebant gentiles epulis, & solennitatibus, nõ ad martyrizandum sanctos. & Hier. dicit idem in epistola, quæ suo Calendario præponitur. vnde Greg. dicit: Totus mundus plenus est sanctis. & similiter Haymo dixit de angelis. quòd si quis creaturas spirituales videre posset, videret eas ebullire in aëre sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

29 minimos atomos in solis splendore. ¶ †Et nota, quòd nullus adscribendus, seu annumerandus est catalogo siue numero Sanctorum, nisi per Romanum pontificem: & nisi facta prius clara fide de illius vita, & miraculis. extrà de reliqu. & veneratio. sancto. cap. j. extrà de testamen. venerabili. Dicitur autem catalogus, sermo. à κατὰ, quod est circa. & λέγω, quod
* est sermo. * Et litania siue calendarium, in quibus enumerantur Sancti per Romanam Ecclesiam approbati, dicitur vniuersalis sermo, cæterum secundum Decretum concilij Africani, de consecratione distinctio. j. placet. nulla memoria martyrum probabiliter, siue solenniter accipiatur, nisi aut vbi corpus martyris, aut certè reliquiæ sunt, aut vbi fuit origo habitationis, vel possessionis illius. Nam altaria, quæ per somnia, & inanes quasi reuelationes quorumlibet hominum vbicunque statuuntur, omnino reprobantur. Item statutum est in concilio Aurelianen. de consecratio. distinctio. iij. episcopus. quòd episcopus si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ cui fuerit proximus puta episcopali: die dominica deesse non debet. ¶ Quæ autem festi-
30 uitates † celebrandæ sint, patet ex concilio Lugdunen. de consecratio. distinctio. iij. cap. j. extrà de fer. cap. fini. in quo sic statutum est. Dies Domini feriandi sunt à vespera in vesperam. Item festum natalis Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis euangelistæ, Innocentium, sancti Siluestri, Circumcisionis, Theophaniæ, siue Epiphaniæ, Pascha, cum tota præcedenti, & sequentibus hebdomadibus: Rogationes cum tribus diebus: Ascensio Domini: Pentecostes, cum duobus diebus sequentibus: sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum: sancti Laurentij: Festiuitates beatæ Mariæ: omnes dies Dominici: dedicatio sancti Michaëlis: dedicatio cuiuslibet oratorij: festum omnium Sanctorum, sancti Martini. Illæ festiuitates, scilicet sanctorum Canonizatorum, quas singuli episcopi in suis Ecclesijs cum clero, & populo decreuerint celebrandas. Reliquis verò festiuitatibus, quæ per annum sunt, non sunt populi cogendi ad celebrandum, siue feriandum, nec prohibendi. Quot psalmos, quot responsoria, quot lectiones, & quare in festis dicantur: dictum est in quinta parte, sub titulo de nocturnis. ¶ Quæ-
31 dam † autem festa dicuntur in totum duplicia: quædam simpliciter duplicia: quædam semiduplicia. ¶ Dicuntur quædam duplicia in quibusdam Ecclesijs, pro eo, quòd responsoria tam maiora quàm breuia: & versus à duobus cantantur: & quia omnia incipienda à duobus incipiuntur: & quia antiphonæ in matutinis & vesperis duplicantur. dicuntur enim completæ & ante psalmum, & post, sicut est festum natalis Domini, Sancti Stephani protomartyris, sancti Ioannis euangelistæ, Circuncisio Domini, Epiphaniæ, Purificationis, Annuntiationis, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, sancti Ioannis Baptistæ, Apostolorum Petri & Pauli, sancti Laurentij, Assumptionis beatæ Mariæ virginis, natiuitatis eiusdem, & dedicatio Basilicæ. ¶ Præmissa † quidem sunt maiora duplicia festa. Minora autem duplicia festa sunt, secunda & tertia feria, infra octauas resurrectionis. Item, secunda & tertia feria infra octauas Pentecostes. Commemoratio sancti Pauli apostoli: Octauæ Apostolorum Petri & Pauli, & assumptionis: & quodlibet festum, quod vnaquæque Ecclesia duplex ordinauerit celebrari. ¶ Se-
33 miduplicia † autem festa sunt, in quibus præmissa omnino non obseruantur: sed tantum tertium, sextum, & vltimum. Responsoria cantantur à duobus, nec incipitur à duobus: nec duplantur antiphonæ: licet versus & breuia responsoria à duobus dicantur: & sunt hæc semiduplicia festa Sanctorum, Andreæ, Nicolai, Luciæ, Thomæ Apostoli, Innocentium, octauæ Epiphaniæ, Agnetis, Conuersio sancti Pauli, Agathæ, Mathiæ, Cathedra sancti Petri, Gregorij, Augustini, Hieronymi, Ambrosij, Philippi, & Iacobi, Marci euangelistæ, Inuentionis sanctæ Crucis, Reuelationis sancti Michaëlis, octaua Ascensionis, Ioannis ante portam Latinam, Barnabæ apostoli, octaua sancti Ioannis Baptistæ, Mariæ Magdalenæ, Iacobi apostoli, ad vincula sancti Petri, octaua sancti Laurentij, Barptholomæi apostoli, & decollatio sancti Ioannis Baptistæ, octaua natiuitatis beatæ Mariæ, Exaltatio sanctæ Crucis, Matthæi apostoli, Lucæ euangelistæ, Simonis, & Iudæ Apostolorum, Martini, Ceciliæ, Catharinæ: & alia secundum consuetudinem cuiuscunque Ecclesiæ. ¶ Sanè igitur hæc varietas circa festa seruatur: quoniam sicut per Apostolum stella differt in claritate à stella: sic etiam erit resurrectio mortuorũ.

Cùm

Cùm ergo secũdum beatũ Dionysium Ecclesiastica hierarchia, repræsentet aliqualiter in suis actionibus seu ordinationibus cœlestem hierarchiam, in qua sancti secundum diuersitatem meritorum suorũ disponuntur: ideò ad hoc repræsentandum varietas diuersorũ officiorum in nostra Ecclesia reperitur. ¶ Quæ
34 igitur † festa in toto duplicia, & quæ semiduplicia dici debeant, liquidò patet secũdum misticum intellectum. Nam secundum sanctos visio Dei erit præmium omnium beatorum: quæ quidem visio erit maior vel minor in omnibus, secundum quod hîc positi magis, vel minus in charitate: quæ est radix omniũ meritorũ, profecerint. Verũtamen sunt quædam specialia merita, quæ secundum aliqua specialia præmia habentibus alia merita in futura gloria cõferentur. Vnde speciale præmium supereſſentiale reddetur Martyribus, Doctoribus & Virginibus, quod præmium aureola dicitur, ita quòd quantũ ad hoc aliqui sancti duplex habebũt præmiũ, scilicet essentiale, quod dicitur Dei visio: & accidentale, aureola: & secundum hæc festa sanctorũ possunt dici maiora, vel minora, scilicet in quibus præmiorũ rationes magis, vel minus reperiri possunt. Quia igitur beata virgo inter omnes sanctos sublimiori præmio potitur, quantum ad præmium essentiale: & rationes etiam accidentalium præmiorũ sibi competunt: ideò eius festum totum duplex dicitur esse: sic est etiam in festiuitatibus ad honorẽ Christi statutis. Quia verò post eos angeli secundum obtinent locum: & post illos Apostoli & martyres: & post ipsos alij: ideò secundum eorum plura vel pauciora essentialia, & accidentalia præmia ipsorum festum, vel totum duplex vel semiduplex vel simplex debet ab Ecclesia militãte, quæ vestigia triumphantis imitatur, conformiter celebrari.
35 ¶ †Quandoque verò alia consideratione dicuntur festa duplicia: quando, scilicet eadem die duo festa concurrunt: & tunc minus cedit maiori. Nam die illa de festo excellentiori officium celebratur: & de minori fit sõlũmodo cõmemoratio: & illius officium ad diem sequentem reseruatur: sicut fit de beatis Petro & Paulo. Si ergo eadem die plura festa concurrant, & omnes sint martyres, illius qui inter eos maioris erit nominis, officium celebretur. Si verò alter confessor, & alius martyr, vel martyres: si confessor maioris sit nominis, quàm martyr, vel priuilegiatus: vt beatus Matthæus: & cuius generaliter officium instituit Ecclesia, dicendum est officium de confessore: & cõmemoratio facienda est de martyre: sinautem celebrandum est de martyre. item si festum Andreæ veniret in prima dominica de aduentu: fiet in secunda feria.
36 ¶ Idem dicimus † de quolibet festo Apostolorum & Martyrum, si occurrerent in primis dominicis priuilegiatis. item si festum habes vigiliam contingit in feria secunda: celebratur officium de vigilia: & ieiunatur in sabbato præcedenti. extrà de obser. ieiu. cap. j. Si autem in quacunque alia dominica à priuilegiatis, id est, quibus historiæ appropriatæ inueniuntur euenerit festum Apostoli vel alicuius præcipui martyris, vel alterius sancti, qui proprium habeat officium: attendendum est, vtrum sequens hebdomada siue singuli dies ipsius proprium habeant officium: quod si habeat, fiet officium de dominica: & festum sancti fiet in secũda feria: si verò nõ habent, fiat officium de festo in dominica: & officium dominicæ fiet in secunda feria: & sic dominica quandoque cedit festo, quãdoque ecõuersò.
37 ¶ Circa vigilias † sanctorũ, quare sic vocantur, & vnde ortum habuerunt dictum est in sexta parte, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Porrò circa festa, quæ in septuagesima seu in tempore passionis, siue ante illud occurrũt, sicut est festum sanctę Agathæ: cathedra sancti Petri: sancti Mathiæ: Annuntiationis Domini: festũ sancti Gregorij: festũ etiam patroni cuiuslibet Ecclesiæ, si acciderit: vel anniuersarium illius vel pascha alicuius, annotatiuum generaliter dicimus, quòd cantica laudis, scilicet, Te Deum laudamus. Gloria in excelsis Deo: & Ite missa est, in illis debent cantari: & omnia quæ cantarentur in illis, si in alijs temporibus contingerent, præter allelu Ia. quoniam festa huiusmodi ad tempus paschæ pertinere noscuntur. Sed quare non dicitur tunc allelu Ia, sicut alia cantica lætitiæ? Respondeo quia illud est magis canticũ lætitiæ quàm alia, quæ sunt magis obseruatiões, seu gratiarũ actiões, quàm cãtica lætitiæ. Licet & in illis sit aliqua lætitia, præsertim in cãtu. Si verò opponatur, q̃ gloria in excelsis, quod est propriũ natalis Dñi: &, Ite missa est: quod est cãticũ seu laus resurrectionis: & Te Deũ laudamus. quod significat lętitiã pro dragma incũcta: nõ debeãt in festo annũtiatio-

nis Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis Domini cantari,pro eo,quòd præmissa in aduentu Domini nondum sua tempora habebant:quia Dominus nondum ea in rebus humanis fuerat prosecutus.Respondent,qui solennizare contendunt,quòd hoc festum est omnium festorum Christi quasi fons & origo seu initium:quoniam & si natale Domini vel passio vel inuentio dragmæ nõdum erat in re,vel in tẽpore,habebantur tamen in spe: quoniam in spe eorum prodigia præcedebãt.
38 Annotatiuum † pascha vocatur, quando aliquis diẽ,quo baptizatus est,celebrat annuatim:quod fortè sumitur à gentilibus,qui diẽ, in quo ad miseriam nascebantur, natalitium obseruabant, in qua celebratione officium Paschæ debet cantari, præter allelu Ia:si in tempore quadragesimæ contingat.¶Et nota, quòd hæc tria,scilicet Te Deum laudamus: Gloria in excelsis Deo : & Ite missa est.sese concomitantur:& est ratio. Nam gloria in excelsis significat illud ineffabile gaudium, quod angelus pastoribus nuntiauit, dicens: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie saluator. Ite missa est: quod est dictum ite ad propriam:missa est consummata:designat accessum pastorum ad locum natiuitatis Christi dicẽtium adinuicem, post angelicam annũtiationem:Transeamus vsque ad Bethleem,& videamus hoc verbũ, quod factum est.Quia ergo post annuntiationem angeli secutus est pastorum accessus: 39 ideò meritò quando sacerdos dicit:Gloria in excelsis Deo,in quo prædictum angelum repræsentat,debet etiam dici,Ite missa est.Similiter quando hæc duo dicuntur, vel obmittuntur:Te Deum laudamus.ad nocturnos dicitur vel obmittitur:quoniam ibi gaudium & laudes cœli & terræ,creatoris,& creaturæ,capitis & membrorũ significantur sicut in gloria in excelsis Deo.cœlum & terra,creator & creatura,caput & membra,cum laude & gaudio nominantur:imò ferè omnia,quæ ibi implicitè continentur hîc explicitè ponuntur: meritò igitur quando illud dicitur, hoc non debet obmitti.Verũtamen non semper præmissa se concomitantur.Nam in festo cathedræ beati Petri,etiam si occurrat in quadragesima,quædam Ecclesiæ dicunt,Te Deum laudamus.cæteris laudibus tacitis : quia hoc cantico vti solemus ad intronizãdos Episcopos in sedes suas:& beatus Petrus eadem die fuit in cathedra Antiochena intronizatus.

Item in cœna Domini dicitur Gloria in excelsis,& Ite missa est.si Episcopus adsit, & chrismatis celebret officium. Et in sabbato sancto dicitur Gloria in excelsis,sed non Ite missa est. In ipsis tamen diebus nõ dicitur Te Deum laudamus. Item in die natiuitatis dicitur,Gloria in excelsis in prima missa : sed Ite missa est nõ dicitur:me populus licentiatũ se credens,nõ audito matutino discedat:& propter hoc etiam quidam tunc seruant finalem collectam primæ missæ donec matutinæ expleantur, concludentes postea missam sub,Benedicamus Domino:sed alia ratio ponitur in quarta parte,sub titulo de oratione nouissima.Secundã etiam missam eodem modo finiunt.In quibusdam tamen Ecclesijs dicitur tunc:Ecce completa sunt omnia.nec datur populo licentia recedendi:vt sciat se debere tertiam missam audire in qua demũ dicitur,Ite missa est.In alijs autem, in quibus fit officiũ Ambrosianũ in tempore quadragesimæ nullius sancti festiuitas celebratur:sed tantum commemoratio fit,& idipsum antiqua decreta in alijs Ecclesijs seruari iubebãt: & antiquitus communiter sic fiebat. In alijs quoque Ecclesijs prius sanctificatur, quàm euangeliũ legatur,vel cantetur.xxxiiij.q.iiij. non oportet.& cap.sequẽti.De officio festorum,quæ tempore aduentus occurrunt,dictũ est in sexta parte,in titulo de tempore aduentus.De festis † verò resurrectionis, vsque ad octauam Pentecost.hæc regula generaliter in quibusdã Ecclesijs seruatur,quòd in omnibus sanctorũ festis cantatur historia : Beatus vir.hoc in Apostolis,Martyribus, Confessoribus,& Virginibus,hoc in vno & in pluribus frequentatur.Vir enim iste beatus Christus est secundum regulam iconij caput & membra. Hic est enim martyr, de quo dicitur in antiphona:Filiæ Hierusalem què secundũ caput coronauit Dñs stola immortalitatis, in hoc tempore solẽnitatis & lætitiæ:& secundum membra postea coronabit in illo tempore,quod per istud significatur.quod erit æternitatis & gloriæ.hic enim est,qui loquitur in officio,quod hoc tẽpore frequentatur, scilicet.Protexisti me Deus.Hic est vitis vera:& sancti sunt palmites.sicut dicitur in euangelio : Ego sum vitis vera.Ioan.xv.cap.quod similiter hoc tẽpore frequẽratur:& secundũ prẽmissa patet,q̃ eriã in festis duorũ vel pluriũ sanctorũ,debet dici in p̃dicta antiphona Filiæ

Filiæ Hierusalem,venite &videte martyrem, scilicet Christum,& non martyres : & alia in plurali, sicut faciunt quidam. Frequentamus autem hoc tempore in festiuitatibus Sanctorum identitatem officiorum : eò quòd in suo significato, idem erit denarius omnium : & quia tunc glorificati erimus, vnum cum Chri
40 sto,hoc tempore glorificato. ¶ Sed † quæritur, quare in tempore Paschali non celebramus festa Sanctorum,qui cum Christo surrexerunt,vel cum eo cœlos ascenderunt: debemus enim de illorum glorificatione gaudere,& solennizare,sicut & de alijs Sanctis,cùm certi sumus eos cœlos ascendisse ? Respondeo, quòd ideò non solennizamus : quoniam ad inferos descenderunt. Solennizamus enim Sanctorum natalitia, quando videlicet cœlo nati sunt : vt præmissum est : non quando inferno : de quo dictum est in sexta parte sub Parasceue. Potest etiam dici,quòd de glorificatione illorum in anima in Pascha, vel saltem in Ascensione festare deberemus : sed non possumus, propter authoritatem officiorum illorum dierum. Obrumbraretur enim solennitas illorum authoritate maioris solennitatis:quoniam veniente principe cessat magistratus : & ideò statutum fuit, vt per alia 44 tempora anni diebus,quibus eis dedicatę fuerint Ecclesiæ festa illorum celebrentur. Vel secundum Bedam, in dedicatione Ecclesiæ in qua nouem lectiones dicuntur, fit festum de illis : sicut & festum sancti Ioannis baptistæ fit ad finem Augusti: qui tamen circa Pascha mortuus fuit,& festum beati Iacobi compostellæ in Iulio : qui tamen fuit tempore paschali occisus.Beatus quoq; Petrus Apostolus fuit incarceratus hoc tẽpore. Facta est enim prædictorum festorum mutatio : quia tanta erat festiuitas principis omnium, quòd non poterant tunc celebrari solennitates satellitum . iuxta illud : Cede maiori. ¶ Veruntamen
41 † festa sanctorum veteris testamenti,vt Abraham, Isaac, Dauid, Daniel. & aliorum per Græciam & apud Venetias coli dicuntur: & ibi habere Ecclesias.de Machabæis dicitur prout sub isto festo dicetur. Circa octauas notandum est,quòd octauam diem Leuiticus liber insinuat, dicens: Dies octauus erit cele-
42 berrimus atque sanctissimus. ¶ Sanè † octauæ sanctorum ideò celebrantur : quia sicut primus dies significat natiuitatem eorum, scilicet qualiter nascuntur cœlo, & in societatem angelorum & sanctorum patrum.quãdo animæ eorum à corporibus separantur: ita in octauis recolentes resurrectionem corporum congratulamur resurrectioni eorum.
43 ¶Et attende, quòd quorundam † sanctorum celebrantur octauæ, ne hoc mysterium lateat:non autem omnium, ne vilescat.Si enim non valemus omnia festa celebrare sanctorum,quantò minus octauas eorum ? Si igitur aliorum sanctorum octauæ solennes sunt: quantò magis sancti sanctorum, scilicet Domini natiuitatis,octaua solennis erit? Videtur autem, quòd natiuitas Domini non habeat octauam:quia illa tendebat ad mortem. Obitus enim Sanctorum ideò habent octauas : quia tunc ipsi nascuntur ea natiuitate,quæ est ad vitam æternam. Post illam enim natiuitatem,quæ est in morte,speranda est gloria resurrectionis, quæ datur in octaua : non post natiuitatem, quæ est ad mortem. Secundum hoc etiam videtur,quòd natiuitas beatæ Mariæ,natiuitas beati Ioannis Baptistæ, non habent octauam : nec etiam resurrectio Domini : in qua Dominus recepit stolam corporis: quæ generaliter omnibus fidelibus dabitur in octaua: Iam enim ipsa resurrectio Domini facta erat in re. ¶ Quia † igitur diuersæ Ecclesiæ in diuersis festiuitatibus octauas celebrant : ideò ne illas reprehendere videamur: dicimus, quòd duplex est octaua : scilicet reuerentiæ siue venerationis, seu deuotionis & institutionis.¶Octaua reuerentiæ,est festiuitatum Paschæ, Pentecostes, Natiuitatis beatæ virginis Mariæ : & beati Ioannis Baptistæ: celebrantur enim octauę eorum pro sola deuotione, non pro alio mysterio. ¶Octaua etiam deuotionis est in sanctis patronis Ecclesiarum,& de sancto Nicolao,& de beata Maria Magdalena : & similibus qui octauas non habent:sed quędam Ecclesiæ ob deuotionem eas faciunt. ¶Octaua verò institutionis, quadripartita est : quia est octaua significationis suppletionis, alterius negotij, significationis
45 & futuræ glorificationis. ¶Octaua † significationis est, vt octauæ Sanctorum vigilias habentium : & festum dedicationis Ecclesiæ : quod fit in signum, quòd dedicabitur Ecclesia, id est extrema & plenissima dedicatione, dedicabitur tunc, id est copulabitur Christo: dedicari enim,est copulari: & octauæ martyrum : quia ipsi per ea quæ passi sunt,& ex eo, quòd hanc vitam pro nihilo habuerunt,ostẽderunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

derunt,quòd erat vita immortalis. Vnde octauæ Innocentium possunt dici octauæ significationis:quia per eas resurrectio nostra significatur:prout sub festo illo dicetur: & etiam octauas beatorum Petri & Pauli,& quorundam sanctorum,quæ significãt stolam secundam,scilicet glorificationẽ, quam in octaua ætate habitur sunt. Sed quare ob similẽ etiã causam non obseruatur seu celebratur octaua passionis Domini? Sicut enim Christus qui est sol iustitiæ natus est,non propter se, sed
48 vt lux nostris mentibus,qui eramus in tenebris appareret:sicut etiam baptizatus est,non propter se: sed vt nostra peccata lauaret:sic mortuus est,nõ propter se:sed vt nos moreremur peccato:per quod nos liberaret à morte. ¶ Respondeo ideò quia superueniens festum lætitiæ obumbrat,& abolet commemorationem tristitiæ. ¶ Præterea,licet reddatur ratio,quare præmissæ octauæ fiant: non tamen vsquequaque in similibus exigitur, quòd octauæ fiant. Nam Christus fuit circumcisus carnaliter,vt circuncidamur spiritualiter:ieiunauit,vt ieiunemus:pedes lauit,vt lauemus. Nec tantum octauam istorum aut similium celebramus: sed & octauæ sanctorum ob causam dissimilem celebrantur:vt præmissum est. ¶ Rursus dissimilem habet causam octauæ paschalis solennitas:cui non fit octauę mysterium vel ministeriũ. ¶ Octaua tamen additur propter octo beatitudines quæ in illa solenni octaua percipiũtur:prout dictum est ibi:& etiam octaua Pente.quæ & ideò celebratur,vt operum sancti spiritus con
46 summatio declaretur. Est etiam omniũ † octauarum ratio generalis: quia, scilicet octaua reddit ad caput:quod est de beatitudinibus. In libro de doctrina Christiana asserit Augu. Idémque dies primus est,& octauus, scilicet
49 dominicus:& ideò resurrectio Domini dicitur facta in octaua,id est,in die dominica. Idcirco igitur obseruatur celebritas octauarũ, vt reuertamur ad primum innocentiæ statũ: in cuius innocentiæ recordatione,in octauo die circuncisio agebatur,vt mens circuncisa fieret ab omni carnali contagione. ¶ Octaua
47 † suppletionis,est octaua natiuitatis Domini:quia in ea supplemus quod minus factum est in festo natiuitatis. Quia enim in natiuitate multum actum est de partu, & parum de parturiente.ideò in octaua plenius agitur de parturiente,quod apparet in responsorijs,& antiphonis laudũ,& in diurno officio ipsius octauæ:& ob similem etiam causam celebratur octaua Epiphaniæ. ¶ Octaua alterius rei significationis est: similiter octaua natiuitatis:prout ibi dictum est:& octaua Agnetis. In illa enim repræsentat, quòd beata Agnes octaua die vita est gloriosa,à quibusdam fidelibus:prout sub illo festo dicetur. ¶ Octaua futuræ glorificationis est: vt octaua obitus cuiuslibet sancti. ¶ Item nota,quòd tantũ
48 beatus † Stephanus & Laurentius habent inter martyres octauas institutionis: solus verò beatus Martinus inter cõfessores. De octauis Paschæ & Ascensionis,& natalis Domini, dictũ est in sexta parte,sub titulo, de Pascha. Licet autem regulariter in octauis festiuitatum fiat in missa officium sicut in ipsis festiuitatibus,pro eo quòd in octaua eadem die cum ipso festo censetur: hoc tamen fallit in octauis Apostolorum Petri & Pauli: in quibus dicitur officiũ de martyribus. Licet enim vna & eadem die ambo pasti fuerint:non tamen eadem die de vtroque in Ecclesia solennizatur:prout sub eorũ festo dicetur. Ideóq; vtriusque officium nequit in octaua fieri,cũ vnam diem duntaxat ambo habeãt pro octaua. Oportuit ergo,quòd in eorum octaua aliquod cõmune officium inuenitetur: & ideò quia eorum martyrium maxumi fuit meriti: officium dicitur de martyribus, quãuis de vtriusque præcipuis actibus mentio in ipso officio habeatur. Fallit etiam hoc in octauis beati Laurentij,in quo tria præcipuè valde commendabilia fuerunt: videlicet pietas,in eleemosynis:firma stabilitas,in fidei confessione:& martyrium speciale. De primo agitur in vigilia:de secundo in festo: & ideò de tertio agi oportuit in octaua. ¶ Verùm licet
49 † ecclesiastica officia ab aduentu Domini, quod est tempus renouationis, inchoari in proœmio sextæ partis dixerimus: in hac tamen parte simplicius incedentes Calendarium prosequemur à mense Ianuarij inchoando de aliquibus anni festiuitatibus, seriatim aliqua specialia opponentes, videlicet De sanctis Fabiano & Sebastiano. De sancta Agnete. De conuersione sancti Pauli. De sancto Iuliano. De sancta Agatha. De purificatione beatæ Mariæ. De cathedra sancti Petri. De Annuntiatione beatæ Mariæ. De sanctis Philippo & Iacobo. De inuentione sanctæ Crucis. De reuelatione sancti Michaëlis.

De sanctis

De sanctis Gerusio & Prothasio. De sancto Ioanne baptista. De sanctis Petro & Paulo. De festo septem fratrum. De sancto Iacobo apostolo. De septem dormientibus. De ad vincula sancti Petri. De Machabæis. De inuentione sancti Stephani. De transfiguratione Domini. De sancto Laurentio. De assumptione beatæ Mariæ. De sancto Barptholomæo. De decollatione sancti Ioãnis. De sanctis Felice & Audacto. De natiuitate beatæ Mariæ. De exaltatione sanctæ Crucis. De sancto Matthæo Apostolo. De sanctis Mauricio & socijs suis. De beato Luca. De Simone, & Iuda. De festo omnium sanctorum. De officio mortuorum. De sanctis quatuor coronatis. De sancto Martino. De sancto Andræa. De sancto Nicolao. De venerabili Beda presbytero. De sancto Thoma Apostolo. De festis sanctorum Stephani & Ioannis euangelistæ. De Innocentibus. De Apostolis. De Euangelistis. De Martyribus. De Confessoribus. De Virginibus. De officio festi dedicationis Ecclesiæ.

ADNOTATIO.

* PERIANDO. *Etymologia uerbi num aliũde duci possit,ipse uideris. Feriæ enim,* 1
ἑορτὴ, siue τελετὴ, græco uerbo,uidẽtur potius dictæ à feriendis uictimis: uel ab epulis ferendis: qui dies erant cessationum ab opere: quibus epulæ fiebant ex pecorum frugúmq; prouentibus. N. DOARD.

ADNOTATIO.

* SERMO. *Κατάλογος, natum à uerbo, καταλέγω, deligo, conscribo, & censurio. Itẽ censeo, existimo, numero & loco habeo, quod Latinè dicitur, numero siue mauis à uerbo, καταλέγομαι, recenseo* 1
& numero. Erit igitur κατάλογος, legio, cohors, enumeratio, recensio, numerus. In qua postrema significatione accipitur prouerbium illud: ὑπὲρ τὸν κατάλογον, ἢ, ultra catalogum uiuit: de eo, qui 1
iustum & præscriptum annorum numerum præteriret. Dictionem autem κατὰ, 2

author inepte uertit, pace tanti uiri.
N. DOARD.

SVMMA.

1 Fabiani & Sebastiani, quale officium.

De *sanctis Fabiano & Sebastiano.* CAP. II.

IN festo beatorum Fabiani & Sebastiani duplex † collecta in quibusdam Ecclesijs dicitur,& in solito more vtraq; sub vno, per Dominum nostrum terminatur: tum quia ab ipso vnico Dei filio Iesu Christo mediante:ambo ad palmam martyrij peruenerunt:tum etiam quia licet diuersis pœnis fuerunt temporibus: Ecclesia tamen propter ingentia vtriusque merita vtrique pariter & principaliter solennizat:& vti æquo collectam vno eodémque fine concludit.

SVMMA.

1 Agnetis festum, caret octauis institutionis. Et eius diei officium.

De *sancta Agnete.* CAP. III.

FEstum † beatæ Agnetis, caret octauis, scilicet institutionis: habet tamen octauam alterius negotij significationis: vt iam dictum est in proœmio. Quod ergo dicitur in Calendario Agnetis ij. non dicitur propter hoc,quòd illud sit festũ octauarum eiusdem in Ecclesia pronuntiatur,nec in Calẽdario scribitur octaua: sed est alia solennitas de eadem repetita propter miraculum quoddam quod in octaua die post eius obitum contigit ad tumulum illius:parentibus suis plorantibus. Intelligitur ergo Agnetis secundo, scilicet festo. vnde melius diceretur secundo Agnetis. de hoc etiam dictum est sub quartæ sub symbolo. Quia † verò Præfecti filius eam adamauit: ideò rectè in eius festo cantatur introitus: Me expectauerunt peccatores.

SVMMA.

1 Paulus conuersus est eodemmet anno, quo Christus passus.
2 Pauli conuersio cur potissimùm celebretur. & eius diei officium. & nume. 3.

De conuer

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cõuersione sancti Pauli. CAP. IIII.

1 COnuersio † sancti Pauli Apostoli facta est eodem anno, quo Christus passus est, & Stephanus lapidatus anno quidem non naturali, sed emergenti. Nam Christus passus est octauo Calendas Aprilis. Stephanus eodem anno tertio die Augusti lapidatus est. Paulus verò octauo Calendas Februarij cõuersus est. Eius autem conuersio potius, quàm aliorum sanctorum celebratur triplici ratione. ¶ Primò,
2 † propter exemplum ne quisquam quantũcunque peccator desperet de venia, quando tantum in culpa conspicit postmodum talem fuisse in gratia. ¶ Secundò, propter gaudium. Sicut enim Ecclesia magnam habuit tristitiã in eius persecutione: ita maximã habuit lætitiam de eius conuersione. ¶ Tertiò, propter miraculũ quod Dominus in eo ostendit: dum de sæuissimo persecutore fecit fidelissimum
3 prædicatorem. In † hoc festo dicitur epistola: Saulus ad hoc: quæ est Act. ix. cap. Et euangelium: Dixit Simon Petrus ad Iesum: quod est Matth. xix. cap. Dicitur etiam ad horas capitulum. Erat quidam discipulus. Act. ix. cap.

SVMMA.

1 Iulianus, Cenomanensis Episcopus. Et quot præterea Iuliani.

De sancto Iuliano. CAP. V.

1 IVlianus † iste cuius festum fit quinto Calendas Februarij fuit Episcopus Cenomañ. Qui Simon fuisse dicitur, quem Dominus à lepra mundauit, & qui Deum ad conuiuium inuitauit. Hic etiam dicitur esse ille Iulianus, qui ab itinerantibus pro inueniẽdo bono hospitio inuocatur: eò quòd in domo eius fuit Dominus hospitatus. Alij dicũt, quòd est ille, qui patrem & matrem occidit: de quo sequitur: Fuit quoque & alius Iulianus de Almania, qui desiderio martyrij se vltrò persequentibus offerebat. Vnde Crispinus cõsularis eum iussit occidi: quod ipse Iulianus audiens statim foras prosilijt, & quærenti sponte intrepidus se opponens protinus ictum ferientis excepit. Fuit insuper alius Iulianus frater beati Iuliani, qui templa idolorum permissu Theodosij Imperatoris vnà cum fratre destruebat: ad cuius verbum homo viuus super plaustrũ mortuum se fingens mortuus est. Fuit etiam quartus Iulianus, qui vtrunque parentem nescius occidit: sed post multam pœnitentiam sub specie mendici leprosi recipit in domo sua angelum, à quo audire meruit, quòd Dominus suam pœnitentiam acceptasset. Fuit etiam quintus Iulianus non sanctus, sed apostata sceleratissimus. Primò enim fuit monachus, deinde Imperator romanus: vt dicetur sub festo inuentionis sanctæ crucis.

SVMMA.

1 Agathæ festum: & officium.

De beata Agatha. CAP. VI.

1 BEata Agatha † post multa tormenta in carcere mortua est: ad cuius caput in tumulo posita est visibiliter tabula per angeli ministerium: in qua scriptum erat. Mentem sanctã spontaneam, honorem Deo & patriæ liberationem. Ideóque consuetudo inoleuit, cum tabula eius imaginẽ cõtinente fieri ꝓcessionẽ.

SVMMA.

1 Maria primatum obtinet inter sanctos.
2 Mariæ quatuor principalia sunt festa.
3 Maria fuit in vtero sanctificata.
4 Mariæ conceptio num approbanda: & solenniter celebranda.
5 Mariæ purificatio, est duplex festum. & nu. 6.
7 Masculi corpus in quadraginta diebus: fœminæ autem, in septuaginta diebus animatur.
8 Dominus cur præceperit puerum quadragesima die offerri in templo.
9 Purificationis festum, sequitur festa natalia, meritò. Et quòd Dominus fuerit in templo præsentatus duplici mysterio. & nume. 10.
11 Purificationis Mariæ solennitas, vbi, & quo tempore, & cur fuerit primùm instituta.
12 Purificationis processio, quid significet, & à quo instituta. nume. 15. Et cur in ea ferantur cerei ardentes. nume. 14. 16.
13 Candela accensa, quid significet.
17 Purificatio Mariæ, caret octauis.

De purificatione sanctæ Mariæ. CAP. VII.

1 INter cũctos sanctos gloriosa Dei genitrix † virgo semper Maria primatum obtinet, vtpote quæ est sanctis dignior, & excellentior vniuersis:

vniuersis extrà de pœnitent. & remissio. nota. In cuius honore in Ecclesia in iiij. anni tẽporibus, quatuor † solennes celebrat festiuitates, videlicet annuntiationem, assumptionem, natiuitatem, & purificationem. Omni enim tempore ipsam in memoria habere debemus, quæ omni tempore ad filium suum pro nobis peccatoribus intercedit: quarum duæ sunt sibi & Domino nostro communes, scilicet purificatio & annuntiatio. Hę autem quatuor festiuitates, fiunt secũdum quatuor benedictiones, quæ in ipsius virginis salutatione continẽtur. ¶ Prima est, Aue Maria gratia plena: quæ primæ festiuitati competit, scilicet annuntiationi, quando videlicet eam angelus salutauit: de spiritu sancto concepit, 5
facta gratia plena. ¶ Secunda est: Dominus tecum: quæ competit assumptioni, quando videlicet assumpta est in cœlum: quia tunc fuit cum Domino suo, id est, filio, vt est Dominus. Ante enim non viderat eum Dominũ ita manifestè in se. ¶ Tertia benedictio est: Benedicta tu in mulieribus: quæ competit na
3 tiuitati: quia tunc † est nata mulier in vtero sanctificata. Nulla enim mulier fuit in vtero sanctificata: & ideò dicta est castrum propter singularitatem: quia nunquàm dæmones castrum illud fregerunt. ¶ Quarta benedictio est: Benedictus fructus ventris tui: quæ congruit quartæ festiuitati scilicet purificationi, quia tunc obtulit illum benedictum fructum in templo. Quidam etiam faciunt quintum 6
4 festum, scilicet de † conceptione beatæ Mariæ, dicentes: quòd sicut celebratur de morte sanctorum non propter mortem, sed quia tunc recepti sunt nuptijs æternis. similiter potest celebrari festum de conceptione: non quia sit concepta: quia in peccato est concepta: sed quia mater Domini est concepta: asserentes hoc fuisse reuelatum cuidam abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum: vnde non est approbandum, cùm concepta fuerit in peccato, scilicet per concubitum maris & fœminę. de consecr. distin. iiij. firmissimè. Verumtamen licet fuerit concepta in peccato, dimissum est ei illud originale peccatum, cùm sanctificata fuerit in vtero: sicut & Hieremias & sanctus Ioan. baptista: quare meritò natiuitas eius & beati Ioan. baptistæ celebrantur. Natiuitas dico ex vtero: quando videlicet in lucem seu in mundum prodierunt. Sed natiui- 7
tas eorum iũ vtero scilicet, quando infusæ sunt animæ in corporibus eorum non celebratur: vt præmissum est. ¶ Sextum etiam festum est festiuitas parientis, scilicet festum natalis: sed quoniam tunc est etiam simul festum filij, quod plenum exigit officium: ideò nõ solennizatur de illa: nisi vsq; in octauas: tunc verò sic, vt iam dictum est in proœmio. ¶ Septimum quoq; festum est beatæ Mariæ ad martyres: de quo sub festo omniũ sanctorum dicetur. Quia verò festum purificationis secundum huius vij. partis diuisionem in ordine temporis alia festa virginis præcedit: ideirco hic de illo dicamus. Est autem hodie duplex festum. ¶ Primò, quo
† ad partum, quod dicitur festum ὑπαπάντης, id est, obuiatio: quia in illa solennitate Anna prophetissa & Symeon obuiauerunt beatæ Mariæ venienti filium suum Christum in templum offerre. ὑπαπάντη, enim græcè dicitur obuiatio latinè, ab ipso quod est ire & anti quod est contra. Aduentus Domini in templum significat aduentum eius in Ecclesiam, & in mentem cuiuslibet fidelis animæ: quæ est templum spirituale. Hunc aduentũ prædixit Dominus per Malachiam prophetam iij. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante faciẽ meam, & statim veniet ad templum sanctum suum &c. Vel dicitur ὑπαπάντη, id est, præsentatio, eò, quòd Christus in templum est repræsentatus. ¶ † Secundum, quo ad parientẽ. & dicitur festum purificationis: quia beata virgo licet purificatione non indigeret, nec legi purificationis obnoxia teneretur, quia nullo modo immunda fuit, nec peperit concepto semine: tamen voluit facere præceptũ legis. Dicitur enim Leui. xij. cap. Mulier, si suscepto semine peperit masculũ, immunda erit vij. diebus: munda quidem erat à consortio hominũ, & ab ingressu templi: expletis verò vij. diebus munda efficiebatur, quo ad consortiũ hominum: adhuc tamen vsq; ad diẽ xxxiij. quo ad templi ingressum immunda erat, donec purgaretur, iuxta ritum menstrui fluxus: sed completis xl. diebus, in die quadragesimo templum intrabat, & puerum cum muneribus offerebat. Si autem fœminam peperisset, tempus duplicabatur, & quo ad consortium: & quo ad ingressum, sicut & duplicatur quo ad corporis formationem. Nam † in xl. diebus corpus masculi or-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ganizatur, & perficitur, & in quadrageſimo infunditur anima, vt Ægipius: corpus verò fœminæ octoginta diebus perficitur, & in octo geſimo anima inſpiratur, vt ſæpius fit. ergo ſi maſculũ pepererat xl. ſi fœminam octoginta diebus, à die natiuitatis partus à templi arcebatur ingreſſu: hodie tamen ſtatim ingredi non prohibetur, ne ſibi pœna in culpã vertatur. v. di. §. hæc ſi. & ca. ſe. extrà de purifi. poſt par. c. vno. Veruntamen mulier dũ ſentit ſibi imminere dolores partus, non intret Eccleſiam: vel ſaltem caueat, ne polluat illam. Sacerdos autem mulierem vicinam partui ſæpe moneat, vt confiteatur: ita cùm dolor partus vrgebit eam, ſit parata accipere euchariſtiã. Nam inhoneſtum eſt, quòd tempore partus presbyter diu cum ea moretur. Eſt autem tri
8 plex † ratio quare præcepit Dominus die xl. puerũ in templum offerri. ¶ Primò, ad notandũ, quòd ſicut die xl. in materiale templum ducitur, ſic in xl. à conceptione, vt ſæpius anima infunditur in corpus, tanquàm in ſuum templũ: prout in hiſtoria ſcholatica dicitur: quamuis phyſici dicant quòd in xlvj. corpus perficitur. ¶ Secundò, vt anima, quæ in die xl. corpori infuſa ab ipſo corpore maculatur, in die xl. templũ ingrediens, per hoſtias expietur. ¶ Tertiò, ad inſinuandũ, quòd illi merentur cœleſte templũ ingredi, qui decem præcepta decalogi cũ fide quatuor euangeliorũ obſeruauerunt. Tranſactis ergo purificationis diebus pariens ingrediebatur templum, offerens filium vel filiam, & munera pro ſe, ſcilicet pro peccato, pullum columbæ ſiue turturem: pro filio verò vel filia offerebat agnum anniculum, in holocauſtum. Quæ agnum habere nequibat, offerebat duas turtures aut duos pullos columbarum: & alterũ in holocauſtũ pro partu: alterũ verò pro ſe, ſcilicet pro peccato ſuo. Vnde in euangelio dicitur: vt offerrent par turturum &c. ſecundum legis conſuetudinem, ſcilicet ſicut lex exigere videbatur. Mulieres igitur in hoc beatam virginem imitantur, cùm in quibuſdã locis poſt partum tranſactis xl. diebus Eccleſiam ingrediuntur, ſignificantes quòd ſi virginem ipſam fuerint imitatę, poſt vitam præſentem ingredientur cum ea æternam. Cele- 11
bratur ergo hoc feſtũ die xl. à natiuitate Domini: quia beata virgo die xl. à natiuitate Chriſti ad templum veniens ipſum ſecundũ
9 legem præſentauit. ¶ Rurſus † hoc feſtum ſequitur poſt feſtiuitates natalis Domini circũciſionis & epiphaniæ ratione myſterij: ſicut & ratione myſterij voluit Dominus in templũ præſentari. Et hoc dupliciter. ¶ Primum myſterium eſt. Naſcitur enim primò Deus per fidem in homine, & ſequitur circunciſio: quia quando fides in homine eſt: purificatur homo: vnde in actibus: Fide purificans corda Act. 15
eorum. Qui verò habent bonam fidem, relinquunt omnia mala opera: & tunc apparet Deus: ſed tunc facienda eſt pœnitentia: vt in nobis maneat, ſicut in templo ſuo: & tunc ſit ibi oblatio: & offertur ei par turturum, id eſt, munditia mentis, & corporis: quod non poteſt fieri, niſi in iugi luctu: ſicut turtur gemit pro cantu: & duos pullos columbarũ id eſt, geminam ſimplicitatem. ¶ † Secundum myſterium: quia in templum venit in hac die, vt notetur aduentus eius in mentem cuiuſlibet fidelis animæ: ſiue in Eccleſiam, in quam ſem per paratus eſt intrare. Vnde in introitu dicitur: Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui: quia Chriſtus eſt lignum vitæ in medio paradyſi, paratus æqualiter omnibus ſubuenire, & bona ſua largiri: ſecundum nomen tuum Deus: ita & laus tua Deus &c. q. d. ſicut creaſti omnes & recreaſti: ita & laudandus es per totum mundum. Hoc etiam expoſitum eſt in vj. parte ſub octaua dominica poſt Penteco. Vt autem veniat in mentem noſtram, hortatur Eccleſia filios ſuos: vt occurrant. Vnde dicit in principio matutinalis officij, ſcilicet in inuitatorio: Ecce venit ad templum ſanctum ſuum dominator Dominus: gaude & lætare Syon, occurrens Deo tuo, ſcilicet per fidem & per bona opera: & propter hoc feſtum illud, dicitur ὑπαντή, id eſt obuiatio: quia ſi volumus, quòd ille veniat in mentem noſtram, accipiamus in mentem noſtram eius ſimilitudinem: vnde dicit in reſponſorio primo. Adorna thalamum tuum Syon, ſcilicet virtutibus purifica te, & ſuſcipe: ſcilicet virtutes: & ſic veniet in te. Epiſtola verò eſt: Ecce ego mitto angelum, quæ eſt Malachiæ vlti. capit. Et euangelium. Poſtquàm impleti ſunt dies. Lucæ. ij. cap. Et poſtcommunio: Reſponſum accepit Symeon. Lucæ. ij. capitu. ¶ Et no. quòd tempore † Iuſtiniani Imperatoris fuit magna mortalitas apud Conſtantinopolim: & ideò tunc cõſtituta eſt ſolennitas purificationis Mariæ in reuerentiã eius, ob cauſas præmiſſas. Soler autem

autem quæri, cùm adhuc pullulent infinitæ hæreſes: quomodo ſit verum, quod in nouo reſponſorio dicitur, ſcilicet quòd beata Virgo omnes hæreſes interemit. Ad hoc dicimus, quòd hoc fecit, quantum in ſe fuit: quia ipſa oſtẽdit eum viſibilem, qui inuiſibilis erat. Primò enim non poterat inueniri: quia quidam ipſum quærebant in delitijs carnis: quidam in diuitijs: quidam in libris Philoſophorũ: & non
Cantic. 4 erat ibi: vnde in canticis: Quæſiui, & non inueni eum. Modo verò non poteſt aliquis errare in via, niſi velit: vnde manifeſtè habetur in
Eſa. 30 Eſa. Hæc erit recta via: vt etiam ſtultus non
Eſa. 46 14 erret, per viam: & quæ erit illa via. Ecce dabo in Syon ſalutem, & in Hieruſalem gloriam meam. Dicitur hodie capitulũ: Ecce ego mitto. Malach. iij. ca. & illud: Eradicaui. Eccleſiaſt. xxiiij. c. & illud: Quaſi cedrus, quòd eſt ibidẽ.
12 ¶ Fiat autẽ hac die † proceſſio generalis, quæ ſignificat proceſſionem illam, ſcilicet quam beata Virgo & Ioſeph ad templum fecerunt. Qui in proceſſione ante cancellos cãtant: Reſponſum accepit, &c. Significant Prophetas natiuitatem Domini, & miſericordiam annũtiantes: melodia reſpondẽtium, eſt gaudium hanc diei miſericordiam ſuſcipientium. Tenentes candelas in manibus, dicamus igitur: Suſcepimus Deus miſericordiã tuam, &c. quod verò cantatur in proceſſione, & in euangelio: Accepit eum Symeon in vlnas ſuas, oſtendit quòd
Cantic. 8 debemus eum nõ tantum corde: ſed etiam in brachijs portare: vnde in canticis: Pone me, vt
1. Corĩ. 6 ſignaculum ſuper brachium tuum: & vt ſigillum ſuper cor tuum. ad Corinth. Empti enim eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Debemus quidem portare, nõ tantum deitatem, vel humanitatem: ſed vtrunque, ſicut fecit Symeon: quod ſignificatur per candelam, quam ferimus in proceſſione. Per ceram enim, per apes, operæ virginali, cum melle productã: nulla enim libidine reſoluuntur: humanitas ſiue caro Chriſti ex virgine ſumpta, per lumen, deitas: quia Deus noſter ignis conſumens eſt. Deuteron. iiij. per
15 lichinum in cera, anima candidiſſima, vel deitas in carne latens: vel ſecundum alios mortalitas intelligitur. ¶ Rurſus † candela in manu
13 accenſa, eſt fides cum bona operatione: nam ſicut candela ſine lumine mortua dicitur: & lumen per ſe abſque candela non lucet: ſed mortuum eſſe videtur: ſic & operatio ſine fide: & fides ſine operatione mortua eſſe dicitur. Lichinus ſub cera occultatus, recta intentio eſt. vnde Gregorius: Sic fiat opus in publico, vt tamen intentio maneat in occulto. Candelæ autem benedicuntur: vt eas dignè ferant omnes. Sunt enim multi habentes intus tenebras, licet extrà lucere videantur. Dignè ferentes ſunt, qui ſicut extra lucent per lumen, quod ipſi ferunt in manibus: ita lucent interius per veram fidem: & in hoc feſtiuitas, & gaudium magnum. Portantur itaque in proceſſione cereꝰ ardentes, propter ſex cauſas. † Primò, vt vnuſquiſque ſe illuminet: & opera ſua lumine patefacta alijs inſinuet. Secundò, vt ritum gentilium in melius commutet religio Chriſtiana: Romani nanque de quinto in quintum annum in Calendis Februarij, ad honorem Februæ matris Martis, qui, vt putabant, erat Deus belli, illuſtrabant vrbem tota nocte cum cereis ac faſcibus accenſis: vt filius eius eis victoriam de hoſtibus concederet: cuius matrem tam ſolenniter honorabant, quod feſtum à Burbale dicebatur. Ipſi autem in menſe Februarij ſacrificabant Februo, id eſt Plutoui, cum cæteris dijs infernalibus, pro animabus anteceſſorum ſuorum, vt propitiarentur ipſorum eis ſolennes hoſtias offerentes, & tota nocte eorum laudibus cum cereis, & faſcibus accenſis, vigilantes mulieres quoque Romanorum his diebus feſtum luminum exercebant. Gentiles nanque pro eo, quòd dicitur Pluto, Deus infernalis concupiſcens Proſerpinam ſpecioſiſſimam eam in principio huius menſis rapuit, deámque fecit, quam Ceres eius mater, & parentes faſcibus accenſis per ſyluas de nocte in Aethna monte Siciliæ, multo tempore quæſierunt: prout Poëtarum fabulæ fingunt. idcirco & ipſe in principio menſis Februarij in memoriam huius rei de nocte vrbem luſtrabant ambiendo ipſum cum faſcibus ardentibus. Idololatræ enim ſicut legitur in libro Sapientiæ, obſcura faciebant. Hos igitur Sapiẽ. 17
luſtrandi mores Sergius † Papa mutans in melius ſtatuit feſtum Purificationis in honorem matris Domini in eodem menſe: & tunc proceſſiones fieri, vt plebs vniuerſa portans cereos ardentes in manibus per Eccleſias procederet in memoriam cœleſtis regni, quando omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam ſponſo ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nientes mox cum eo ad nuptias supernæ ciui
16 tatis intrabūt. ¶ † Tertiò, vt per hoc prudētes
virgines imitemur, quarū beata virgo est ca-
put: vt accensa in nobis lampade castitatis, &
bonorū operū, cum eis in templū gloriæ, ad
Mat.25 verū sponsum ingredi mereamur. ¶ Quartò,
quia lumē quod est ad reuelationē gentium,
sicut dixit Symeon: hac die pro nobis est præ 2
sentatū. Hæc ergo processio, significat illam
Symeonis. ¶ Quintò, ad notandū diuinitatē &
humanitatē Christi: vt præmissum est. ¶ Sex-
tò, ad ostendendū virginis puritatem, ne quis
audiens eius purificationem, credere posset
eam purificatione indiguisse. Portamus ergo
candelas accēsas, quasi ipso facto dicat Eccle
sia: Virgo beata purificatione nō indiget: sed *
tota rutilans tota splendēs: & propter causas
17 prædictas candelaria nuncupatur. Hoc † festū
caret octauis quoniā licet Christus legaliter
fuerit præsentatus in templo: nullus tamen 3
doctor nos coactat quòd infantes die qua-
dragesima natiuitatis eorum præsentemus in
templo. Vnde sicut præsentatio puerorū ad
tēplum secundū veterē ritū defecit: quia ho-
die fit in baptismo ita & octaua ὑπαντῆς. In
octauis enim sicut per primū diē recolimus,
quod factum est: ita per octauā rē pro qua fa
ctū est. De festis annuntiationis, assumptio-
nis, & natiuitatis in suis locis dicetur.

SVMMA.

1 Petrus, Antiochiæ fuit incathedratus.
2 Petrus Apostolus fuit tripliciter exaltatus.
3 Petri festum triplex propter prærogatiuas treis.
4 Petri incathedratio, antiquitus festum epularum Petri dicebatur. Et eius diei officium num. 5.

De *cathedra sancti Petri.* CAP. VIII.

1 DE cathedra † sancti Petri Eccle
sia solennizat, quando videli-
cet apud Antiochiam cathe-
drali honore sublimatus esse
perhibetur: quam sublimatio-
nem dicunt quidam factam esse à Theophy
lo principe Antiochen. cuius filium defunctū
post annos quatuordecim, Petrus suscitauit:
& ipsum & populū ciuitatis cōuertit, propter 4
quod ibi Ecclesiam construxerunt, in cuius
medio excelsam cathedram collocauerunt,
& Petrū vt ab omnibus audiri & videri pos-
set, exaltauerūt, in qua sedit septem annis. De
hoc igitur honore solennizat Ecclesia: quia
tunc prælati Ecclesiæ cœperunt loco præ-
stare & honore sublimari. Tunc enim com-
pletū est illud psalmistæ: Exaltent eum in Psal. cvj.
Ecclesia plebis &c. & nota, quòd exaltatus est
tripliciter: & ideò triplex festum celebratur.
¶ Primò † exaltatus est in Ecclesia militan-
tium, eidem præsidendo: & eam in fide & mo
ribus laudabiliter regendo: ad quod pertinet
hodierna festiuitas, vt præmissum est. ¶ Se-
cundò, in Ecclesia malignantium ipsam, sci-
licet dissipando & ad fidem conuertendo, ad
quod pertinet secundum festum: quod dici-
tur ad vincula: tunc enim Ecclesiam mali-
gnantium dissipauit: & plures ad fidem con-
uertit. ¶ Tertiò, in Ecclesia triumphantium, in
eam scilicet introeundo feliciter, ad quod
pertinet tertiū festum, scilicet passionis eius.
¶ Rursus † sit ei festum triplex propter alias
quinq. rationes. ¶ Primò, propter priuilegiū:
fuit enim præ aliis priuilegiatus: & ideò ma-
gis honoratus in authoritate. Nam fuit prin
ceps Apostolorum, & claues regni cœlorum
accepit. Fuit etiā feruētior in Christi amore,
& efficacior in virtute. Nam ad eius vmbrā
sanabantur infirmi. ¶ Secundò, propter offi-
cium. Ipse enim officium prælationis super
vniuersam Ecclesiam habuit: Quę in tres par
tes mundi, scilicet Asiam, Africam, Europam
diffusa est: & ideò Ecclesia ter in anno pro
eo solennizat. ¶ Tertium, propter beneficiū:
quia ipse qui potestatem ligandi atq; soluēdi
habuit, liberat nos à tribus generibus pecca-
torum, scilicet cogitationis, locutionis, & ope
rationis. Vel quia in Deum, in proximum, &
in nos peccamus. Vel hoc beneficium potest
esse triplex bonum, quod virtute clauiū pec-
cator in Ecclesia cōsequitur. ¶ Primū est, absō
lutionis à reatu ostensio. ¶ Secundū est, pœnę
purgatorij in temporalē cōmutatio. ¶ Tertiū,
pœnæ temporalis secundum partem relaxa-
tio. ¶ Quartò, propter debitū: quia scilicet tri
pliciter pauit, & pascit nos, scilicet verbo, exē
plo, & temporali subsidio. ¶ Quintò, propter
exemplum: vt quia, scilicet nullus desperet:
etiam si tertiò Christum negauerit, sicut ille:
si tamen velit cum eo Deum corde, ore, &
opere confiteri. ¶ Nec † est prætermittendū,
quòd hoc festum de incathedratione sancti
Petri olim festum beati Petri epularum di-
cebatur. Fuit enim mos gentilium secundum

magistrum

magistrum Ioannem beleth, annis singulis in
mense Februarij. hac die vinum & epulas of-
ferre Deo supra sepulchra parentū. moti for
tè propter illud Thobiæ iij. Panem tuum &
vinum tuū super sepulturam iusti constitue.
quas de nocte dæmones consumebant, 2
Ipsi tamē ab animabus circa sepulchra ober-
rantibus, quas vmbras vocabant, vastari puta
bant: quod sancti patres extirpare volētes, fe
stum de incathedratione sancti Petri tam de
illa quæ Romæ, quàm etiā de illa, quæ An-
tiochiæ fuit facta, statuerūt fieri, illo die, quo
talia à gētibus fiebant. Vnde ab illis epulis fe
stum consueuit appellari, festum beati Petri
epularum. Hac tamen die non dicitur in qui-
busdam Ecclesijs, nisi vna collecta: & de illa
incathedratione quæ fuit Antiochiæ facta.
5 † Dicitur autem epistola: Petrus Apostolus
seruus: quæ est j. Pet. j. Et euangelium: Venit
Iesus in partes. Mat. xvj. tractus est: Tu es Pe-
trus. Mat. xvj. ca. Ad horas dicitur ea. Petrus
Apostolus. j. Petri. j. ca. ¶ In festo beati Ma-
thiæ Apostoli dicitur epistola: Exurgens Pe-
trus in medio. Act. j. cap. Et euangelium: Con-
fitebor tibi pater.

SVMMA.

1 Annūtiatio Marię, & eius diei officiū ibid.
2 Annuntiatio Mariæ, iure accidit tempo-
re Veris.
3 Deus multa operatus die xxv. Martij.

De *annuntiatione uirginis Mariæ.* CAP. IX.

1 FEstum annuntiationis beatæ Ma-
riæ est, quoniam angelus ei bo-
nos † rumores nuntiauit & ipsa
saluatorem concepit. Tunc autē
impletæ sunt prophetiæ. Vnde Ecclesia le-
git & cātat de prophetis: quare introitus est:
Esa. 40 Rorate cœli desuper, & nubes, id est, prædi-
catores pluant, id est, annuntient iustum, id 1
est, Christum. quia antonomaricè dicitur iu-
stus Christus. aperiatur terra, id est, beata vir 2
go. Aperiatur inquam per consensum, & ger-
minet, id est, concipiat saluatorē, id est, Chri-
stum. De hoc dictum est sub prima domini-
ca de aduentu. Epistola est: Egredietur virga. 3
Esa. xj. ca. Aliæ tamen Ecclesiæ dicunt: Locu- 4
tus est Dominus ad Acham: quę est Esa. vij. c. 5
Euangeliū est: Missus est Gabriel. Luc. j. c. &
quod ibi dicitur: Et hic mensis &c. sic exponi
tur hic mensis, scilicet Martius: in quo beata
virgo concepit: est sextus illi, id est, à conce-
ptione illius, scilicet Elisabeth, quæ vocatur
sterilis: quia illa concepit Ioannē baptistam
viij. Cal. Octobris. Dicitur etiam per horas c.
In diebus illis notū faciet Deus. Hier. xxx. c.
¶ Cōpetit † autem hoc festum, tempore veris.
Nam tēpore veris Deus factus est homo: &
omnia facta sunt noua. Hoc autē festū est de
Domino & de beata Maria. quare eadē præ-
fatio dicitur in natali & in annuntiatione Do
mini, de annuntiatione Domini consueuit
apponi, quòd Gloria in excelsis, & Ite missa
est: & Te deum laudamus, in ea cantari non
debeant. de quo dictum est in proœmio hu-
ius partis. Si hoc festū fuerit in dominica pas
sionis, vel oliuarū, ad secūdā feriā transmuta-
bitur. Hoc enim generale est priuilegiatis do
minicis. Si autem in triduo ante Pascha occur
rerit in sabbato ante palmas, secundū quosdā
anticipabitur. Quidā verò illud transferunt
vsq; ad octauas. Similiter si fuerit in die Pa-
schæ nō cōgruē poterit intra hebdomadam
celebrari: in quo historia de aduentu com-
pilata cantatur. vnde melius est quòd ad se-
cundam feriam post octauas transferatur. In
3 hac † die dicitur per diuersa temporum curri-
cula Deus multa operatus est: quæ quidam
sic egregijs versibus perstrinxit.

Salue festa dies, quæ vulnera nostra cōcrees.
Angelus est missus: est passus, et in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Oh meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech: Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi Baptista beatus.
Est Petrus erectus: Iacobus sub Herode peremptus.
Corpora Sanctorū cum Christo multa resurgunt.
Latro per Christum tam dulce suscipit amen.

SVMMA.

1 Paschale tempus, octauam ætatem, hoc est vitam æternam designat.
2 Philippi & Iacobi minoris festum cur dicatum calendis Maijs. Et eius diei officium. numero 7.
3 Iacobus minor, cur dictus frater Domini.
4 Mariæ virginis genealogia.
5 Iacobi minoris, vita, dignitas, & sanctitas. Eius deinde interitus. num. 6.

De *sanctis Apostolis Philippo & Iacobo.* CAP. X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PAschale tempus, sicut sæpe dictum est, octauam † significat ætatem: vbi bonum, quod erit singulorum in dispari charitate erit eorum omnium, quia vnusquisq; de bonis alterius gaudebit, vt de suis: & bonum omnium erit singulorum. Vt ergo tempus paschale concordare: solennitatibus, quæ intra illud eueniũt præsertim cum Apostolis in Ecclesia primitiua non haberent particulares solennitates, statutum fuit, vt in calend. Maij: celebrarẽtur † solenitates ad honorem omnium Apostolorum, vt dies varij non viderentur diuidere: quos vna dignitas & Apostolatus in cœlesti gloria fecit esse sublimes: quod festum Græci celebrare dicuntur in festo Apostolorum Petri & Pauli. Hac etiam die festum est Apostolorum Philippi & Iacobi: quia forte die ista passi sunt. Sanè Iacobus iste dictus est minor, ad differentiam Iacobi Compostellæ siue Zebedæi: qui dictus est maior, non ætate, sed vocatione: sicut contingit in Episcopis, qui loco Apostolorum sunt, quoniam qui primò cõsecratus est, alios quantumlibet maiores antecedit xvij. distinc. §. fina. Primò enim à Domino vocatus est: & primò ei adhæsit, & sibi magis fuit familiaris. In secretis enim illum vocabat, scilicet quando transfiguratus est, & quando suscitauit mortuum in domo: dictus etiam est iste † Iacobus Alphæi: quia fuit filius Alphæi: dictus est etiam frater Domini secundum carnem. de consecr. distinct. j. Iacobi, quia dicitur fuisse consimilis ei facie: vel quia erat filius Alphæi, frater Ioseph viri beatæ Mariæ: & Mariæ sororis eius, qui enim ex vtraque parte sanguinis cõiungebantur apud Iudæos fratres vocabantur. Iesus enim putabatur filius Ioseph. vel dicitur frater Domini, id est, consobrinus, quia filius sororis beatæ Mariæ, qué morem Tusci seruant: sed & Ioseph dicitur cognatus Domini, vel quia pater putatiuus: vel quia cognatus Domini ex parte matris, scilicet beatæ Mariæ. Ad clariorem autem † premissorum euidentiam, notandum est quòd Ioachim pater beatæ Mariæ accepit vxorẽ nomine Annam, quæ habuit sororem nomine Imeriam: hæc autem Imeria genuit Elizabeth & Eliud: Elisabeth genuit Ioannem baptistam: de Eliud natus est Emineud: de Emineud natus est sanctus Seruatius: cuius corpus in oppido Traiecti superflumẽ Mosæ: in 1 episcopatu Leodiensi requiescit. Anna autem tres viros dicitur habuisse. Ioachim, Cleophã fratrem Ioseph, & Salomane. De primo habuit filiã, scilicet Mariam matrem Domini, quam dedit Ioseph nuptui: quæ genuit Christũ Generatio ipsius Ioseph & Mariæ posita est in sexta parte sub festo natalis Domini. Primò autem viro defuncto: de secundo similiter genuit aliam filiam nomine Mariã: quã Alphæo postmodum in coniugem dedit. Hęc autẽ Maria genuit ex Alphęo quatuor filios, scilicet Iacobum minorem, Ioseph iustũ, qui & Barsabas dictus est: & Simonem, & Iudam. Ex tertio viro, scilicet Salomane secundo mortuo, genuit aliam similiter filiã nomine Mariam, & Zebedæo in coniugem tradidit, ex quo duos filios habuit, scilicet Iacobum maiorem & Ioannẽ euangelistã. ¶ Porrò † Iacobus iste meritò suę professionis cognominatus est iustus. Ex vtero enim dicitur sanctus fuisse. Ipse enim à Petro & Iacobo & Ioãne Apostolis ordinatus est primus Hierosolymitanorũ episcopus lxvj. dist. pono. Ipse vna etiam cum Basilio episcopo Cæsarien. addidit nobis in scriptis missæ celebrationẽ. de consec. dist. j. Iacobus. ipse quoq; traditur primam celebrasse missam post Pascha Domini, in Hierusalem: & Petrus primus in Antiochia. Iste vinum vel siceram non bibit: nullã carnem comedit: nunquàm tonsus, nunquàm vnctus, nũquàm balneo vsus est: & intantum genibus terræ defixis orabat: vt eius genua camelorum excedere duritiam crederentur. Iste † præcipitatus est à Iudæis de pinnaculo templi, cùm nomen Christi prædicaret: & cũ perticis fullonũ interfectus. Fullo enim est, qui lineos pannos candificat. Quidam autem dixerunt propter peccatum interfectionis eius, Iudæos destructos fuisse per Titum & Vespasianum: & ita non attribuunt destructionem illam morti Christi. In hoc festo † dicunt quædam Ecclesiæ introitũ Exclamauerunt. Neæmiæ ix. cap. epistolam Stabunt iusti. quæ est Sapien. v. capit. euangelium: Non turbetur cor vestrum. quod est Ioan. xiiij. capit. & postcommunionem: Tanto tempore. Ioan. xiiij. cap. dicitur autem ad horas capitulum Stabunt iusti. Sapien. v. cap. & illud: Nos insensati. quod est ibidem, & illud: Non esurient. Apocal. vij. cap.

SVMMA.

Crucis priuilegium. & eius inuentionis officium

ciũm Ecclesiasticum. num. 2.
3 Crucis duplex festum.
4 Crucem inuenit Iudas.
5 Iulianus monachus, diabolo amicus, apostata, & Christianorum persecutor: Cuius tumulus ad hunc diem fœtorem intolerabilem emittit. num. 6.

De inuentione sanctæ Crucis.

CAP. XI.

IN sancta † Cruce Domini secunda spes habetur: Sicut enim beata virgo portauit Dominũ: ita & sancta crux suo modo. Et sicut Dominus dat aquis baptismalibus sanctificare, & alijs sacramentis: ita per tactum dominicæ carnis sanctificatũ fuit lignum, vt nos suo modo sanctificare possit: & quia ita crux saluat per talem effectum, quem habet, ideò de ea cantantur: O † crux splendidior astris, &c. quæ sola fuisti digna: scilicet dignitate tibi data, portare talentum mundi &c. Et quia finis crucis, est gloria: ideò in fine plurium antiphonarum de cruce dicitur allelu Ia. Dicitur autem per horas ea. Mihi autem absit gloriari. Gal. vltimo. Fit autem duplex festum † de cruce, vide licet exaltationis, de quo suo loco dicetur, & inuentionis: quia inuenta fuit crux tempore Eusebij Papæ à beata Helena matre Constantini: mediante Iuda, qui tunc Iudæus erat. Vnde in canone ipsius Eusebij de consecra. distin. iij. crucis. ita legitur: Crux Domini nostri Iesu Christi: quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus quinto nonas Maij inuenta est in prædicto Calend: die inuentionis festum vobis solenniter celebrare mandamus: est autem maius hoc festum, quàm festũ exaltationis: prout ibi dicetur. Legitur autem † de prædicto Iuda: quòd conuersus ad fidem, factus est postmodum episcopus hierosolymitanus: & mutato nomine vocatus est Quiriacus. De quo dicitur diabolus sic propheтasse: Iudas Christum morti tradidit: sed iste Iudas illum mortuum exaltauit: & artes magicas detexit: sed Iulianus familiatis † & amicus meus, citò rex erit: qui me de isto vindicabit, quod factum est xj. q. iij. Iulianus j. & ij. Nam Iulianus monachus ab ordine apostatans acquisiuit per nefas consulatum Romanum: & inde factus Imperator, & Christianorum persecutor, illum diuersis pœnis afflixit & interfici iussit. Legitur quoq; quòd quidam miles nomine Quiriacus hunc Iulianum posteà interfecit. De isto Iuliano legitur quòd adhuc apud Constantinopolim de tumba sua fœtor intolerabilis progreditur. Si quæratur, quare fit festum de † cruce, in qua Christus fuit dehonestatus, & flagellatus, non de asina, in qua fuit valde honoratus, nec etiam de alijs quæ ipse tetigit? Responderi potest, quòd laus & honor super asinam impensus transitorius, & mundanus fuit: nec inde salus nostra prodijt: de quo curandum non est. Præterea, per alia quæ ipse tetigit non leguntur miracula: & famitates fieri: nec per illa redempti sumus: dehonestatio verò in cruce facta nostra redemptio fuit. Dicitur hodie introitus. Nos autem. Gal. vlt. cap. & legitur epistola: Confido de vobis in Domino. Gal. v. cap. pro eo quòd ibi dicitur: Mihi autem absit gloriari. nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Hoc sentite: ad Phili. ij. euangelium est. Simile est regnum cœlorum thesauro absconditio in agro &c. quia crux Domini ad literam inuenta est in agro: vel moraliter in agro Ecclesiæ inuenitur crux Domini, quæ dicitur thesaurus: quia emptum est per eam nobis regnum cœlorum, qui videt hunc thesaurum in Ecclesia, vadit & vendit omnia, quæ habet, id est, omnes transitorias delectationes: & emit agrum istum, vt sit de Ecclesia. Alij dicunt. Erat homo ex Pharisæis. Ioan. iij. cap. Et est notandum, quòd festum crucis sit semper cum festo martyrum, quia crux significat martyrium. Et ideò in festiuitatibus sanctæ crucis leguntur in quibusdam Ecclesijs sex lectiones de martyribus, & officia commiscentur. De signo crucis dictum est in procemio quintæ partis.

SVMMA.

1 Angelorum festum agit Ecclesia, duplici de causa.
2 Michaël, princeps est angelorum, qui mittuntur.
3 Michaëlis festum cur institutum. & cur potius ei dicatum, quàm cæteris angelis. numero 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 Michaëlis festum,quod habeat officium.
6 Angeli, semper nobis adsunt: & parati sunt orationes nostras sursum deferre. num.7.

De reuelatione sancti Michaëlis.

CAP. XII.

1 ECclesia facit † festum de angelis duplici ratione. Prima est,quia nobis ministrant. Omnes enim sunt administratorij spiritus sancti in ministerium missi propter eos,qui hæreditatem capiunt salutis:sicut habetur in epistola ad Heb.j.Secũda ratio est, quia pugnant pro nobis contra angelos malos: nec permittunt nos tentari supra id, quod possumus. de hac
Apoc. 12 pugna dicitur in Apoc. Factũ est prælium in cœlo.Hoc bellum erit maximè tepore Antichristi:& in morte martyrũ fuit:& etiam semper est:& eiectus est draco,id est,diabolus de cœlo,id est,de cœlestibus hominibus, & deiectus in corda malorum hominum. Huius autem belli princeps est beatissimus Michaël,& ideò fit ei festum,licet sit de vltima hierarchia:de inferiore scilicet ordine. Sunt enim nouẽ ordines angelorum prout dictum est in quarta parte,sub tit.de præfatione. qui quamuis omnes mittantur, quoniam vt præmissum est,sunt administratorij spiritus:& in
Danie. 7 Esa.vj.habetur quòd missus est ad eum vnus de Seraphin:rarò tamen mittuntur.vnde Da-
2 niel: Millia millium ministrabant † ei &c. Eorum verò, qui mittuntur princeps est Michaël qui fuit princeps Ecclesiæ Iudæorum: vt habetur in Daniele.modo est princeps Ecclesiæ Christianorum. in Iudæis enim fuit 6
aliquando Ecclesia:quæ nunc est in Christia-
3 nis.¶Hoc † autem festum,quod est commemoratio victoriæ sancti Michaëlis,inde originem sumpsit:quia cùm barbari depopularentur Apuliam,Christiani triduano ieiunio indicto sancti Michaëlis auxilium imploraue-
runt,per cuius visibile patrocinium fugã terbarbari dederunt: & Christiani victoriam habuerunt.Vocatur etiam festum reuelationis: quia in monte Gargano reuelatus est, vt sequitur.Sanè Michaël,Gabriel,& Raphaël,nomina personalia sunt angelorum. alia verò 7
sunt ordinum: vt dictum est in iiij. parte,sub
4 tit.de præfatione.¶ Sed cùm † hoc festum sit commune omnium angelorum, quare spiritualiter denominatur festum sancti Michaëlis, & non Gabrielis vel Raphaëlis. ¶Respondeo,Michaël est,qui est missus in Aegyptum, fecit illas famosas plagas: qui diuisit mare rubrum,qui eduxit populum per desertum: & eduxit in terram promissionis. Ipse est præpositus paradysi,& custos:& est sulce ptor animarum,& princeps Ecclesiæ: & ideò eum magis venerari debemus.¶ Secunda ratio est: quia ipsemet fundauit Ecclesiam, & consecrauit altare:vnde dicitur: Stetit angelus iuxta aram templi &c. hoc fuit in monte Garg no: postea verò reuelauit hoc hominibus per episcopum illius regionis.¶Tertia ratio est,vt homines venerantes angelos, perueniant ad consortium angelorum: & ea de causa in diebus dominicis & festiuis solennitatibus,nouem psalmi,nouem lectiones, & nouem responsoria cantantur,vt per cantum istorum ad consortium perueniamus nouem ordinum angelorum: quorum proprium est
5 Deo cantare.Congaudendo † autem angelis dicit Ecclesia in introitu.Benedicite Dominũ omnes angeli eius:& quia angeli laudant, & nos similiter Deum laudare debemus. Vnde sequitur versus: Benedic anima mea Dominum.Epistola verò Apoc.j.ca.sumitur. Significauit Deus, quæ oportet fieri citò &c.Sequitur ibi: Ioannes septem Ecclesijs. per septem Ecclesias:vel per septem spiritus quantum ad intelligentiam, quæ ad hanc diem pertinet:vniuersitas angelorum intelligitur: per septem enim dies currit vita præsens. Sequitur responsorium: Benedicite. & versus: Benedic.Ratione qua suprà.Allelu Ia est. In conspectu angelorum psallam tibi.hoc autẽ ideò dicit Ecclesia: quia parati † sunt angeli deferre Deo orationes nostras.Semper enim nobis adstant, & aspiciunt nos & auscultant. Vnde in canticis:Qui habitas in hortis amici, Cant. 8
id est,angeli auscultant te. Per istos scilicet bonos:compassio illos, scilicet malos:passio, scilicet inuidiæ cogit:vt in nos aspiciant. Sequitur euang.Accesserunt &c.Mat.viij. ca. in quo præcipitur vitari scandalum parulorum: quia ibi fit mentio de angelis. Amen dico vobis:quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei,qui in cœlis est. Quia verò parati sunt deferre † orationes 7
nostras:in offertorio ostenditur:Stetit angelus iuxta aram templi,Apoc.viij. Et data sunt ei incensa multa,id est orationes accẽsæ igne charitatis: & ascendit fumus aromatũ, id est,

oratio

oratio in conspectu Dei de manu angeli.in 1
postcommunione verò placuit Ecclesiæ,sicut prius benedicere:vnde dicitur in quibusdam Ecclesijs: Benedicite angeli Dominum &c. Sanè quòd Michaël legitur cum dracone pugnasse intelligitur allegoricè Michaël,id est, Christus: historicè verò, quia Michaëlis & aliorum angelorum eius ministerio diabolus deseribitur in Ecclesia propter laicos esse depulsus.In hoc festo dicitur capitulum:Significauit.Et illud:Beatus,qui legit.& illud Ioan. septem.quæ sunt Apoca.j.cap.

SVMMA.

1 Geruasij & Prothasij festũ, ex institutione Gregorij.

De sanctis Geruasio & Prothasio.

CAP. XIII.

1 IN festo sanctorum † Geruasij & Prothasij cantatur ex institutione Gregorij introitus: Loquetur Dominus pacem in populo suo: ex eo quòd tali die pax inter Romanorum 2
Imperatorem & Agisulphum regem Longobardorum extitit reformata: quem regem Theodesida eius vxor christianissima, cui Grego.librum dialog.scripsit,ad fidem conuertit.Officia nãque sanctorum partim conueniunt ipsis sanctis,partim his euntibus,qui in ipsorum euenere diebus.

SVMMA.

1 Ioannis Baptistæ festum duplex agit Ecclesia.& cur ita.Et eius Missa.nu.3.& 8. 3
2 Ioannes Baptista,cur dictus Lucifer.
4 Ioannis vigilia,habet ieiunium.
5 Ioannes Euangelista quo die obierit.
6 Ioannes Baptista, & beata etiam Maria, fuerunt in peccato originali concepti.
7 Ioanni Euangelistæ hymnum diaconus canit voce recuperata, quam prius amiserat.
9 Ioannis Baptistæ quadragesima.
10 Vigilia Ioannis Baptistæ cur ignes accendantur,& qua significatione.& nu.11.Et cur ossa comburantur.nu.12.Et cur rota voluatur.nume.13.

De sancto Ioanne baptista.

CAP. XIIII.

QVia inter † natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: merito Ecclesia celebrat festum de illo: & facit ei duplex festum, scilicet natiuitatis & decolationis. ¶Natiuitatis propter quatuor. ¶Primò, propter historiam.quoniam dicit Dominus de eo,per angelum:sicut in euangelio habetur: Et multi in natiuitate eius gaudebunt.quod etiam propter sarracenos dictum est, qui hoc festum celebrare dicuntur. ¶Secundò, propter allegoriam & ministeriũ,quia per Ioannem figuratus est ortus gratiæ, quam nobis attulit Christus.Ipsum enim Ioannes præcessit: in annuntiatione,in natiuitate,& prædicatione: in passione,& ad inferos descensione. ¶Tertiò,quia sicut beata virgo sanctificata fuit in vtero matris, ita & ipse. ¶Quartò, quia ipse primus annuntiauit gaudia æterna:& ideò dicitur Lucifer & turtur. Vnde in canticis: Vox Cantic. 2
turturis audita est in terra nostra. & Iob xxxviij.cap.nunquid duces Luciferum in tempore suo.& eius natiuitas fuit per Gabrielem nuntiata. Ideò autem Ioannes † dictus est Lucifer:quia obtulit nouum tempus. Et inde est,quòd in quibusdam Ecclesijs habet missam in mane:quia natiuitas fuit quasi aurora: natiuitas verò Christi fuit quasi ortus solis. vel ideò dicitur missa in ortu diei: quia legitur in euangelio Lucæ,quòd ipse fuit sancti- Luc.1
ficatus & spiritu sancto repletus in vtero matris:quare meritò laudandus est eius creator, in exordio diei,qui illum dignatus est honorare in vtero matris. Habet etiam aliam propriã missam,sicut † & alij sancti,quæ dicitur circa tertiam.Vel prima missa est de vigilia euãgelistæ:vel alia dicitur,quia ipse fuit martyr & præcursor. Vnde illa missa est vnius martyris:& est introitus:Iustus vt palma florebit in domo Domini. De ipso nãque prophetauerunt Esaias & Hieremias.Hiere.Ipso vitæ actu,quia fuit ei similis.Esaias vt in epistola habetur hodierna.Audite insulæ,& attendite populi de longe.Esa.xlix.ibi etiã sequitur.vnde sumitur introitus: de ventre &c. Sequitur etiam ibi: Posuit os meum,vt gladium acutum.Gladius acutus,est lingua prædicatoris,quoniam abscindit superflua.Sequitur: Posuit me quasi sagittam electam. Sagitta electa,est prædicator,qui facit quod docet.Sagitta acuta,fuit Ioannes,cum dixit:Genimina viperarum, quis docebit vos fugere

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab ira uentura?responsorium est:Prius,quàm te formarem &c.Hiere.j.cap.& est de natiui tate eius,allelu Ia est: Tu puer. Luc j.cap.& illud.Inter natos &c. Matth.xj.cap. Euangelium est:Elizabeth impletum.Luc.j.cap.dicitur autem hac die capitulum:Audite insulæ. Esa.xlix.cap.& illud:Prius,quàm te formaré. Hiere.j.cap.& illud.Reges videbũt. Esa.xlix.
4 cap.¶ Porrò in vigilia beati † Ioannis Baptistæ ieiunamus, quasi compatientes ei,qui in deserto ieiunauit.& asperam vitam duxit: & vigilia ipsũ plenum habet officium:quia post Ioãnis decollatione Christus crucifixus fuit 9
& agnum comedit.Fuit enim Ioannes quasi Lapis angularis,id est,vetus & nouum testamentum coniungens. Vnde tunc magis solemizamus propter misterũ,quàm propter personam ipsam:& quoniam ipse fuit medius
Matt. 11 inter vtrunque testamentum: quia fuit finis veteris,& initium noui testamenti:nam & lex & prophetæ vsque ad Ioannem:videlicet inclusiuè:hinc est quòd huius diei officium par 10
tim de veteri, & partim de nouo est testa-
5 mento.In † hac autem die Ioannes euangelista obijt:sed eius festum translatũ est: prout sub eius festo dicetur.Festum autem decollationis non ita solemnizat Ecclesia sicut istud: prout ibi dicetur. Fuit ergo, vt præmissum est,in vtero sanctificatus,sicut & Hieremias. Vnde & de Hiere legitur in hac die: quod
Luc.2 probatur per illud,quod dicitur in euangelio:Et repleta est spiritu sancto Elizabeth:& exultauit in gaudio infans in vtero meo: sed quo genere sanctificationis,nõ legimus. ¶ Di
6 cunt † tamen quidam quòd ab omni peccato mundatus est: sed in glossa super illo loco: Tu vis à me baptizari:ego à te debeo baptizari,id est,ab originali peccato mundari:dicitur quòd in persõa generalis hominis loquebatur: fuit tamen in peccato originali conceptus similiter,& beata virgo:de quo & quare eius natiuitas celebretur sub Purificatione di 11
ctum est. Paulus historiographus Romanæ Ecclesiæ diaconus Casinẽsis monachus quadam die cùm vellet paschalem cereum cõsecrare: 7 ranæ factæ sunt † fauces eius, cùm prius vocales essent. Vt ergo vox sibi restitueretur,composuit in honorem beati Ioannis hymnum: Vt queant laxis resonare.in cuius principio petit vocis restitutionem quam obtinuit:licut & meritò sancti Ioannis testaura
8 ta est Zachariæ.¶ †In hoc festo non cantatur frequenter allelu Ia,sicut fit in festiuitatibus Petri & Pauli & aliorum in quorũ vltimis nocturnis personatur.Ratio est: quia ipse figurat legem,& quia natale huius fuit ante Christi resurrectionem & ante gaudium.Quidam tamen faciunt officium sine allelu Ia in initio noctis propter figurã legis,& posteà iterant officium cum allelu Ia in medio noctis: terminantes illud in principio lucis in memoriam antiquæ obseruationis de qua & quare in hoc festo nocturni cantantur in initio noctis:dictum est in quinta parte sub titulo de nocturnis.¶ †Nota,quòd antiquitus solebat vna quadragesima celebrari ante hoc festum, & alia ante natale Domini: sed postea propter fragillitatem hominum, redactum fuit ad tres septimanas ante natale, & tres ante hoc festum.Vnde prohibitum est in decretis xxxiij.quæstio.iiij.non oportet.& cap.sequenti.in illis tribus septimanis nuptiæ fiant:sed & hoc abolitum est,prout dictum est in prima parte,sub titulo de sacramẽtis.¶ Fiunt † autẽ tria specialia in hoc festo.In vigilia nãque in quibusdam partibus ex antiqua obseruatione colligunt homines & pueri ossa, & quædam alia immunda & insimul cremant: vt exinde fumus in aërem producatur. Ferunt etiam brandas siue faces,& cum illis circuunt arua. Tertium est:quia rotam voluũt. Qui immunda cremant,& fumum in altum produci faciunt,habẽt hoc à gentibus. Antiquitus enim dracones hoc tempore ad libidinem propter calorem excitati,volãdo per aërem frequenter in puteos & fontes spermatizabãt,ex quo inficiebantur aquæ:& tunc erat annus lætalis ex aëris & aquarũ corruptione: quia quicunque inde bibebant,moriebantur.aut grauem morbũ patiebantur: quod attendentes philosophi ignem iusserunt frequenter & passim circa puteos & fontes fieri:& immunda,& quæcunque immundum redderent fumum,ibi cremari.Nanque per † talem fumũ sciebant posse fugari dracones: & quia tali hoc tẽpore maximè fiebant,ideò hoc adhuc ab aliquibus obseruatur.Sunt enim dracones animalia,vnde in psalmo: Laudate Dominũ de terra dracones.non thracones,id est,meatus terræ,prout quidam dixerunt: quæ quidem animalia in aëre volant,in aquis natant, per terram ambulant: nil immundum sustinent,& fugiunt propter fumum oliferum, sicut elephantes propter grunitum suum.

Est etiam

12 Est † etiam alia ratio quare ossa animalium comburuntur:videlicet in memoriam quòd ossa Ioannis baptistæ à gentibus in ciuitate Sebastæ combusta fuerunt: vel potest hoc referri ad nouum testamentum. Abijciunt enim pueri vetera & comburunt, ad significandum,quod adueniente noua lege vetus testamentum debet cessare.Dictum est enim vetustissima veterum non comedetis,& nouis superuenientibus vetera proijcietis.Ferũtur quoq; brandæ seu faces ardentes & fiunt ignes,qui significant sanctum Ioannem, qui fuit lumen & lucerna ardens,& præcedens & præcursor veræ lucis,quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum. Vnde dicitur Ioan.vj.Est lucerna ardens,lucens ante Dominũ,qui viam Domino præparauit in
13 eremo.Rota † in quibusdam locis voluitur, ad significandum,quòd sicut sol ad altiora sui circuli peruenit: nec altius potest progredi: sed tunc sol descendit in circulo.Sic & fama Ioannis,qui putabatur Christus descendit,secundum quod ipse testimonium perhibet,dicens:Me oportet minui,illum autem crescere,quod dicunt quidam dictum esse,eò quòd tunc dies incipiũt minui,& in natiuitate Christi crescere.Sed quia ante festum sancti Ioannis decrescunt: & ante natale Domini crescunt intelligendum est de natiuitate in matre:quando, scilicet conceptus est vterque: quoniam Ioannes conceptus fuit decrescentibus diebus:vt in Septembri: & Christus in crescentibus: vt in Aprili, vel dic de morte vtriusque:nam corpus Christi exaltatum est 2
in cruce:corpus Ioannis capite minoratum.

S V M M A.

1 Petrus & Paulus eisdem die, & anno passi sunt.
2 Petri & Pauli officia distinxit Gregorius.
3 Petri & Pauli octauæ, quod habeant officium.

De *sanctis Petro & Paulo.*

CAP. XV.

1 DE Petro† & Paulo quæstio est: vtrum eadẽ die passi sint. Nam Hieronymus solitarius velle videtur, quòd eadem die anno reuoluto Paulus passus sit. Sed Pelagius & Nicolaus Papæ: & Ambrosius,& alij sancti Patres volunt, quòd eadem die,& eadem etiam hora, sub Nerone Imperatore: videlicet anno xiiij.Imperij eius: aliõquin tales essent historiæ de illis scriptæ. Sed tamen in diuersis locis: licet in vrbe,& diuersas pœnas passi sunt: quia Petrus in vrbe crucifixus est. Paulus verò,quia sicut legitur in Actibus Apostolorum, ciuis Romanus erat: quamuis natione Tarsensis esset, extrà muros vrbis decollatus:quæ pœna honestior videbatur:& de ipso lac pro sanguine legitur profluxisse. Verùm procedente tempore cùm Constantinus Imperator in honorem vtriusque Ecclesias construxisset, & Romanus Pontifex vellet eorum corpora separare, & dubitaretur, quę cuius ossa forent:diuinitus respõsum est: Maiora ossa sunt prædicatoris: minora piscatoris: & sic adinuicẽ separata sunt in proprijs Ecclesijs collocata. Postmodùm verò Siluester Papa, volens Ecclesias ipsas consecrare, tam parua, quàm magna ossa ex æqua lance, cum summa reuerentia ponderauit, & vnam medietatem in vna Ecclesia, & aliam in alia Ecclesia collocauit.Vnde quidam faciunt festum de hac diuisione officium, in Nonis vel octauo Idus Iulij:quia tali die facta fuit: alij illud faciunt xv.vel xvj. die eiusdem mensis. Alij verò dicunt, quòd festum diuisionis Petri & Pauli,quòd celebratur die illa,fit propter illam diuisionem,quæ facta est in Hierusalem,post duodecim annos,quando separati sunt ad prædicandum gentibus,in quo festo cantant illam magnam sequentiã:Cœli enarrant gloriam:& euangelium ascensionis:Recumbentibus &c.incipientes ibi in fine:Dominus quidem Iesus postquã &c.¶ Licet † autẽ eorum festa eadem die celebranda concurrant.Beatus tamen Gregorius instituit vt tantum officium beati Petri ipso die celebraretur:tum quia tali die Ecclesia beati Petri fuit dedicata:tum quia ipse prior fuit conuersione:tum quia maior fuit dignitate, quoniam Romanæ Ecclesiæ tenuerat primatum.Et dicitur in missa introitus: Nunc scio. Act.xij. Collecta communis vtrique: Deus, qui hodiernam diem.quare non fit commemoratio de sancto Paulo.Epistola:Misit Herodes.quę est ibidem.Allelu Ia: Tu es Petrus. Matth. xvj.Euangelium:Venit Iesus in partes:quòd est ibidem:vbi dicitur. Quem dicunt homines esse filiũ hominis:sed secundũ Hieremiã in hebræo dicitur filiũ Adæ.per horas verò dicitur capi.Misit Herodes rex magnus.Act. xij.c.& illud:Angelus Dñi:& illud:Et Petrus

ad se

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad se reuersus,quæ sunt ibidem.Sequenti vero die fit festum de beato Paulo: & dicitur in missa introitus: Scio cui.ij.ad Timoth.ij.cap. & Collecta:Deus,qui multitudinem. Gradua le:Qui operatus est Petro. Galat.j.cap.versus est. Gratia Dei. ad Corinth. xv.cap. Epistola: Notum vobis facio.ad Galath.j.ca.Allelu ia. 1
Tu es vas electionis.Actu.ix.ca.Euangelium: Dixit Simon Petrus.Matth.xix.cap.in alijs Ecclesijs dicitur: Hoc est præceptum. Ioan.xv. cap.Communio.Amen dico vobis.Matth.xix. ca.Item in nocturnali officio beati Pauli,quidam versiculi præmittuntur antiphonis laudum,vt dictum est in sexta parte, sub trinitate:& dicitur capitulum: Bonum certamen. ij. ad Timoth. iiij. cap. In octauis verò Apostolorum dicitur†illud: Confitebor tibi Domine rex. Ecclesiast.vlti.verùm in vigilia dicitur introitus: Dicit Dominus.Ioan.vlti.& epistola:Petrus & Ioan.Actu iij.Euangelium: Dixit Iesus Simoni Petro. Ioan.vlti.cap. Habet autem hoc festum tria, scilicet ieiunium, solennitatem,& octauã. Ieiunium,quia si volumus coregnare,oportet nos & compati. In die festi,de eorum glorificatione gaudemus. In octaua,de eorum futura beatitudine in corpore,& anima iam certi lætamur,& æternæ glorificationis meritum expectamus. De hac octaua dictum est in procœmio huius partis. Et nota,quòd Leo Papa secũdus orans pro Neapolitanis ciuibus in mari cum Sarracenis pugnantibus fecit illam collectam. Deus cuius dextera beatum Petrum, &c. Perfectis verò per eum muris ciuitatis Leoninæ imponens seras portis,orans fecit illã collectam: Deus, qui beato Petro collatis clauibus,&c.¶ In festo Magdalenæ dicitur epistola: Mulierem fortem quis inueniet? quæ est in parabolis 1
vlti.cap. Euangelium: Rogabat Iesum. Lucæ vij.cap.

SVMMA.

1 Fratres septem. 1

De *septem Fratribus.* CAP. XVI.

1 CIrca festum septem† Fratrum notandũ est,tres fuisse matres, quorum quælibet habuit septem filios, & post passiones eorũ passæ sunt: videlicet mater Machabæorum: cuius nomen ignoratur & Felicitas, mater istorum septem fratrum. & Simphoriana,sapiens mulier,quæ sancta fuit.

SVMMA.

Iacobus maior, filius Zebedæi: euangelium docuit in Hispanijs. Et eius diei officium. nume.2.Et quando fiat.nume.3.

De *sancto Iacobo.* CAP. XVII.

1 IAcobus† maior filius Zebedæi, frater Ioannis euangelistæ missus est ad prędicandum Hispanis. Sed cùm non posset, nisi vnum Principem ibi conuertere,redijt Hierosolymam: sed tãdem ab Herode decollatus:& in Hispaniam reportatus: quos viuus conuertere nequit: mortuus diuino miraculo conuertit.Fit autem eius festum octauo Calend.Augusti,pro eo,quòd in tali die fuit apud Compostellam translatus. non quòd tunc obierit,quia occisus est ab Herode in diebus azimorum, videlicet octauo Calend.Aprilis in annuntiatione Domini, scilicet circa Pascha: vt legitur in epistola huius diei: Misit† Herodes,&c. & ita tunc propter dies ipsos festum non habuit.In Calend.verò Ianuarij fuit sepultus: quia ab Augusto vsque nũc sepulchri eius fabrica fuit protelata:† vel ideò fit octaua Calend. Augusti hoc festum, quoniam hac die dedicata est sibi Ecclesia in Compostella:quare dictus sit maior: dictum est sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi. Hoc autem festum nõ habet vigiliam vel ieiunium: prout dictum est in sexta parte,sub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Hac die,dicunt quædam Ecclesiæ epistolam: Iam non estis. Ephes.ij.cap. Aliæ: Benedictus Deus,& pater.Ephes.j.& euangelium: Accessit ad Iesum.Matth.xx cap.

SVMMA.

Fratrum septem, dormientium ferè trecentis annis,festum.ibidémque historia. 1

De *septem dormientibus.* CAP. XVIII.

NVnc de festo†septẽ dormientium dicendum est, sex eorum potẽtes fuerunt in Epheso, tempore quo Decius Cæsar persecutus est Ecclesiam Dei, qui quàm citò audierunt persecutionem,fugerunt in montem, & latuerunt in spelunca quadam,& secum magnam pecuniam portauerunt: sed parum cibi, quorum nomina sunt: Maximianus, Marcus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, & Constantinus. Hi cùm essent in spelunca: prima

prima die comederunt quicquid habuerunt comestioni aptum,& dixerunt seruienti suo: Cras emes nobis cibos:quia parum hodie comedimus,& postea dormiemus. Tandem Decius quæsiuit eos.nam audiuit eos esse Chri- 1
stianos:sed dictũ est ei eos aufugisse in alias regiones,vel in monte latuisse:quod audiés fecit ostia speluncæ lapidibus obstrui.Post multum verò temporis,videlicet circiter trecentos annos,quidam voluit stabulum contra speluncam facere,& fecit magnũ ignem, in quo soluti sunt lapides, qui erant in ostio speluncæ:& statim in spelunca resulsit splen- 1
dor ignis:euigilati sunt septem dormientes: & sex qui potentes erant, dixerunt septimo, qui erat seruus eorum, dies est, vade nobis emere cibos.Putabant enim se per vnam noctem tantum dormiuisse.Iuit ergo ille ad ciuitatem,& venit ad macellum, miratus vltra modum:quia cruces videbat per vicos, & in triuijs,& in quadriuijs.Cúmque carnes emẽs, obtulisset monetam,quam habebat, non cognouerunt eam carnifices:& dixerunt: Vnde habes istos nummos?Qui ait ex meo proprio labore.& illi: Vnde es tu? Qui ait:De patria ista:tunc illi,qui sunt parentes tui?Ille ait:Isti & isti:& non cognouerunt carnifices aliquos eorum,quos ipse nominabat: à longo enim tempore eorũ nomina cum illis erant sepulta.Iterum illi dixerunt:Sub quo Imperatore fuit illa monetata ille:Sub Decio.Tunc illi admirati sunt: tum propter monetam: tum propter ea, quæ referebat, æstimantes eum insanum esse.Qui ligauerunt eum, & duxerunt eum ante pontificem ciuitatis: cui diligenter inquirenti, quis ille esset: & vnde,& vbi hanc monetam inuenisset:& de alijs,quæ ipse retulerat carnificibus,omnia prout contigerat reuelauit. Tunc Episcopus veniens cum vniuerso populo ciuitatis ad speluncam, inuenit eos sex, qui ibi remanserant iterum 3
dormientes:& euigilatos secum in ciuitatem adduxit, & singula sciscitatus ab eis, inuentum est eos in spelunca fuisse per annos ferè trecentos.Præterea,inuentæ sunt plumbeæ tabulæ, in ipsa spelunca: quas illi imposuerunt ibi,qui mandato Decij obturauerant os speluncæ:Imperatores erant tunc Honorius & Archadius: qui cùm prius dubitarent de resurrectione,hoc viso firmius crediderunt. Fuerunt autem cum Episcopo prædicti septem iuuenes,per aliquos dies:& postea mortui sunt,libera morte.Vnde dicti sunt martyres,quia tam diu in spelunca manserunt.

SVMMA.

Petri ad vincula festum, quomodo institutum. Et quare. ibidem.& nu.2.3.4. Eiúsque diei officium.nume.5. 1

De *festo sancti Petri ad uincula.*
CAP. XIX.

1 FEstum† beati Petri ad vincula taliter secundum Bedam institutum fuit.Theodosia,vxor Theodosij secundi Imperatoris Hierosolymam proficiscens vidit in Alexandria festum celebrari in Calen.Augusti,ad honorem Cæsaris Augusti de triumpho habito de Cleopatra regina Aegypti:& de Marco Antonio viro eius.Vnde vehementer doluit,quòd damnato & gentili tantus honor exhiberetur.Veniens autem Hierosolymam,catenas quibus Petrus sub Herode fuit alligatus, acquisiuit,& Romam rediens,eas apostolico præsentauit,qui alias catenas, quibus sub Nerone fuerat alligatus,apportari præcepit:qui se tangentes vsque adeò sunt miraculosè conjunctæ ac si semper fuissent eædem. Theodosius igitur ad honorem beati Petri Ecclesiam ædificauit:& ibi catenas imposuit,quæ dedicata est in Calend.Augusti: vt solennitas piscatoris obfuscaret solennitatem Imperatoris: & catena Petri extingueret torquem Augusti. ¶Secunda causa† institutionis huius 2
festi est,propter memoriam liberationis beati Petri per angelum factæ à carcere, siue à vinculis,quibus per Herodem Agrippam tenebatur: prout in epistola legitur hodierna: & secundum hoc videtur,quòd deberet vocari hoc festum à vinculis. ¶Tertia† causa est,quia cùm Quirinus tribunus filiam haberet gutturosam,illa ad mandatum sancti Alexandri Papæ qui sextus fuit à beato Petro, quæsiuit bogas siue vincula, quibus beatus Petrus fuit vinculatus Romæ, sub Nerone: quibus osculatis, liberata est: & Quirinus cum tota sua familia baptizatus est: tunc dictus Alexander Papa hoc festum in Calend. Augusti celebrandum instituit.& in honorem beati Petri Ecclesiam in vrbe fabricauit, vbi vincula ipsa reposuit: & ad vincula nominauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

minauit:& Calend.Augusti dedicauit: in qua festiuitate populus illic ipsa vincula hodie osculatur.¶ †Quarta causa potest esse: quia Dominus Petrum à vinculis miraculosè absoluit,& eidem ligandi atque soluendi potestatem dedit.Nos autem vinculis peccatorum ligati, tenemur, & absolui indigemus. Ideò igitur in solennitate ipsa, quæ dicitur ad vincula,ipsum honoramus: vt sicut ipse à vinculis absolui promeruit,& absoluendi potestatem accepit à Domino: sic & ipse nos à peccatorum nexibus absolui obtineat. Hac † die dicitur epistola: Misit Herodes. Actu. xij.cap.Euangelium: Venit Iesus in partes. Matth.xvj.capit.

SVMMA.

1 Machabæorum festum cur agat Ecclesia.& nume.2.& infrà.

De *Machabæis.* CAP. XX.

MAchabæi isti,sunt illi,de † quibus fuit Iudas Machabæus:de quibus habetur in ij. Machabæorum.Et cùm Ecclesia occidentalis nullius alterius sancti veteris testamenti festum celebret:prout dictum est in procœmio huius partis:istorum tamen & Innocentium festum recolit.istorum quidem propter quatuor.Primò,quia † passi sunt propter legis obseruationem:quia,videlicet carnes porcinas contra legem comedere noluerunt. Secundò,propter martyrij prærogatiuam:prout legitur in historia scholastica: quia enim inaudita supplicia,super sanctos veteris testamenti pertulerunt:ideò in hoc priuilegiati sunt,vt eorum passio celebretur. Terriò, quia ipsi fuerunt septem fratres: & numerus septenarius, est numerus vniuersitatis.Vnde in eis significantur omnes martyres veteris testamenti,celebritate digni & omnibus illis in istis reuerentia exhibetur.Quartò,quia ipsi ostenduntur in exemplum martyribus noui testamenti:vt sicut illi pro legis Mosaicę obseruatione passi sunt:ita & nos maximè,si necesse fuerit,parati simus pro euangelica: & secundum hoc magis celebratur hoc festum,propter significatum,quàm propter significans. Quidam verò dixerunt,quòd illi Machabæi, sunt illi, septem fratres,qui fuerunt filij Felicitatis.

SVMMA.

Stephani protomartyris festum quo die agatur.& cur statim à natali Dominico.

De *inuentione sancti Stephani.* CAP. XXI.

SAncti † Stephani protomartyris inuentio facta fuit die illa,qua celebratur eius passio,& passus est die illa qua eius inuentio celebratur,scilicet in Augusto:sed festa per Ecclesiam quatuor de causis translata sunt.Primò, quia cùm beatus Stephanus fuerit protomartyr:& martyrium sanctorum sit eorum natale in cœlis: meritò statim post natale Domini,natale protomartyris Stephani celebratur. Secundò, propter dignitatem: dignius namque est festum,quod est de morte,quàm aliud:& ideò competenter tanquam dignius statim post natiuitatem collocatum est.Tertiò,quia officium passionis eius concordat officio natalis Domini.Vnde illud: Heri natus est Christus in terris:hodie Stephanus nascetur in cœlis.Quartò,quia in eius inuentione maxima multitudo hominum venit:qui videntes miracula plurima,quæ fecit Deus in illius inuentione:maiori cultu diem illum celebrauerũt annuatim:quàm etiam diem mortis illius.Statuerunt ergo sancti patres,vt festum passionis eius transferretur ad hanc diem inuentionis:& ad festum inuentionis festum passionis:quia festum passionis maiori cultu dignum est: vt populus hunc diem,qui natale Domini sequitur,feruentiori cultu celebret,quàm diem eiusdem festi in Augusto. Alia etiam ratio redderur sub isto festo.

SVMMA.

1 Domini transfiguratio,cur die sancti Sixti celebretur.

2 Dominicæ transfigurationis die consecratur vinum nouum.Et primæ fruges,atque fabæ. nume. 3.

De *Transfiguratione Domini.* CAP. XXII.

SEquitur † de festo transfiguratio nis Domini,quod est in die beati Sixti,non quia tali die transfiguratio facta sit:sed quia tunc ab Apostolis,qui secum fuerunt in monte, fuit manifestata,

nifestata,& publicata,& prædicata.Præceperat enim Dominus,ne alicui dicerent, donec à mortuis resurrexisset. Illi autem vsque ad hanc diem super hoc tacuerunt.Transfiguratione enim constat factam fuisse circa principium veris,eo scilicet die,quo dicitur euangelium de transfiguratione, scilicet secunda hebdomada quadragesimæ.¶ Et †nota quòd in quibusdam locis hac die conficitur sanguis Christi de nouo vino, si inueniri possit: aut saltem aliquantulum de matura vua in calice eliquatur.Benedicuntur etiam racemi ex quibus populus communicat,& est ratio hæc.In die enim cœnæ dixit Iesus discipulis: Amen dico vobis:Amodo non bibam de hoc genimine vitis,donec bibam illud nouum in regno patris mei.Quia ergo hoc quod dixit nouum,& etiam transfiguratio pertinet ad illam gloriosam innouationem, quam Christus habuit post resurrectionem,& quam fideles post resurrectionem sunt habituri:ideò in hoc festo sanguis Christi ex nouo vino cõficitur,& ppter hoc etiã hac die nouæ vuę benedicũtur.Eutichianus Papa statuit,vt primę
3 †fruges & fabæ super altare benedicantur.

SVMMA.

1 Laurentius post beatum Stephanum,primarum obtinet inter martyres.Et cur honorificentius præ cæteris colatur, & eius diei vigiliæ officium.nu.2.Et diei.nu.4.

3 Leuita,quis.

5 Laurẽtius tria singularia habet priuilegia.

De *sancto Laurentio.* CAP. XXIII.

BEatus † Laurentius,quia post beatum Stephanum,inter alios martyres primatum obtinet,vigiliam habet:non quia maiorem pœnam sustinuerit,quàm alij,nam multi tantam pœnam sustinuerunt,sicut beatus Vincentius,& beatus Georgius,& alij quidam:sed propter officium prædicationis & propter martyrij locum:quia Romæ:& propter bonam administrationem thesaurorũ Ecclesiæ.Vnde inci
2 pit introitus † in vigilia ipsius:Dispersit: dedit pauperibus.In die verò habet proprium
Psal.110 officium,videlicet,confessio & pulchritudo, &c.& hoc ideò dicitur: quia propter confessionem fidei fuit assatus,& exaltatus,& apparuit eius sanctitas,cùm non timuerit sic tormẽtari pro Christo:quia verò ipse in tormentis positus iubilabat: ac Domino laudes cantabat,ideò sequitur versus:Cantate Domino canticum nouum.In collecta verò illa: Da nobis quæsumus Domine &c. orat Ecclesia te sic liberati per Dominum ab igne vitiorũ, & ipsa vitia in se extingui, sicut beatus Laurentius fuit liberatus ab igne tormentorum. Vnde ipse dicebat tyranno:Disce miser,quanta est virtus Domini.nam carbones isti nõ dolorem,sed refrigerium mihi præstant.In epistola verò:Qui parce.ij. Corint.ix.cap. agitur de largitate eleemosynarum facienda pauperibus:quod præceptum strenuè impleuit beatus Laurentius,qui thesauros Ecclesiæ dedit pauperibus,& vt eum in hoc imitemur,dicitur:Iustitia eius manet in seculum seculi.Responsoriũ de passione eius est,eò quòd igne probatus fuit,sicut aurũ in fornace probatur:& hoc est,quod dicit: Probasti cor meũ, Psal.16
& vi.no.quia ad literã de nocte fuit assatus: & à Domino visibiliter visitatus:& ideò dicebat:Mea nox obscurum nõ habet:sed omnia in luce clarescunt. Versus est:Igne me exa. & non est inuenta in me iniquitas,id est,inæqualitas:quia semp & pfectè in fide cõstãs fuit.Vel nõ fuit inuẽta in eo iniqtas,scilicet peccati. Allelu Ia est de nobili ministerio eius.Et quia erat præcipuus minister,ideò in virtute Domini præcipuè operabatur. Leuita (inquit) Laurentius bonũ opus operatus est: qui per signũ crucis cęcos illuminauit.Leuita
3 † idem est,quod assumptus vel offerens:quia ad literam assumptus fuit ad ministerium diuinũ. Vnde legitur ipsum dixisse beato Sixto: Quò progrederis sine filio pater?nunquid de genere me probasti? experire certè: vtrum idoneum ministrum elegeris, cui promisisti dominici sanguinis cõsecrationem. item fuit Leuita,id est, seipsum offerens. Vnde ipse in tormentis positus dicebat: Ego me obtuli hostiam Deo,in odorẽ suauitatis & ideò de eo in nocturnali officio cantat Ecclesia:Meruit esse,hostia beat⁹ Lau. qui dum assaretur, dñm nõ negauit:& ideò inuẽtus est sacrificiũ laudis.Et qa Deus laudãdus est de tãta patiẽtia concessa martyri:ideò prædicta sub allelu Ia cantatur.¶ In euangelio †verò. Nisi granum frumenti cadens in terram bonã: quod est Ioan.xij.agit Dñs de ministris suis: & de præmio ipsorum, dicens. Primò de opere ipsorum.Qui mihi ministrat,me sequatur.& post de

Universidad de Deusto
Biblioteca

post de primo adiungit, dicens: Et vbi sum ego, illic & minister meus erit: si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus &c. Cùm igitur inter ministros præcipuus fuerat beatus Laurentius: ideò istud euangelium in eius festiuitate cantatur. Sed quia priuilegiatũ ministerium est prædicatio & confessio nominis Domini corã regibus & principibus: ideò sequitur offertorium: Confessio & pulchritudo in conspectu &c. in postcommunione quoque agitur de ministris & merito ipsorum. Qui mihi ministrat, me sequatur &c. Ad horas dicitur capitulum: Qui
5 parcè. ij. Corint. ix. cap. ¶ Et nota quòd † iste sanctus propter tres prærogatiuas supra in principio politas, in tribus priuilegiatus est. Primò, quoniam ipse solus inter martyres habet ieiunium institutionis. Secundò, in octauis quoniam iste tantum, & beatus Stephanus octauas habent inter martyres: sicut beatus Martinus inter confessores. De hac octaua dictum est in fine procemij huius partis. Tertiò, in regressibus antiphonarum. in hoc enim festo quidam versiculi præmittuntur antiphonis: vt dictum est in sexta parte, sub dominica de trinitate. Beatus Laurentius fuit archidiaconus Romæ, post quem nullus dicitur ibi archidiaconus fuisse.

SVMMA.

1 Maria virgo an fuerit assumpta, vnà cum corpore. Et quoto ætatis anno nume. 2.
3 Adsumptionis Mariæ officium. & nu. 5.
4 Adsumptio Marię celebratur æstiuo tempore. idque congruè.
6 Adsumptionis die cur euangelium legatur de Maria & Martha. Et quid illę duæ sorores designent. nume. 7.
8 Euangelia, sunt quatuor de beata Maria.
9 Adsumptio Mariæ, habet ieiunium, & octauas.
10 Adsumptionis die cur colligantur herbę, & benedicantur.

De adsumptione virginis gloriosæ Mariæ. CAP. XXIIII.

1 Hieronymus dicit: quomodo beata Maria † adsumpta fuerit siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit. Aug. verò dicit, quòd in corpore, veritas tamen est quòd primò adsumpta est in anima. vtrum verò corpus in terra remansit, incertum habetur: & melius est piè dubitare, quàm aliquid circa hoc temerè diffinire. piè tamen credendum est, eam totaliter fuisse adsumptam. Verùm quædam religiosissima mulier Elisabeth nomine, de partibus Saxoniæ asseruit sibi reuelatum fuisse, quòd post quadraginta dies post adsumptionem animę, adsumptum fuit corpus: & inde composuit quendam tractatum: qui tamen non est authẽticus. Refert Ephirius, quòd beata virgo, quando Christum concepit, erat annorum quatuordecim, & in decimoquinto anno ipsum peperit: & cum eo mansit annis xxxiij. & post mortẽ Christi superuixit annis viginti quatuor: & secundum hoc tempore obitus sui erat annorum lxxij. Probabilius, vt videtur dicunt alij: quia † duodecim annis filio superuixit: & sic sexagenaria est adsumpta: cùm Apostoli totidem annis prædicauerunt in Iudæa: & circa partes illas. ¶ In hoc festo quædam dicuntur, quæ in Ecclesiarum † dedicationibus dicũtur, quia ad eam pertinent. Cantatur etiam de libro canticorũ, scilicet: Osculetur me osculo &c. Responsoria enim antiphonæ & lectiones eædem sumuntur: qui liber est de amoribus: quia in carne manens maiorem habuit dilectionem, quàm aliqua creatura in carne viuens: excepto Christo. & ideò propter excellentem charitatem, quam habuit in terris, meruit ascendere super angelos. in carne enim præter carnem viuere, non terrena sed cœlestis vita est. Et † competit hoc festum æstiuo tempori, quia per calorem ignis charitas ascendit. Rursus legitur & cantatur de cantico amoris, eò quòd beata virgo figuram tenet Ecclesiæ. Sicut enim ipsa mater est, virgo & sponsa: sic & Ecclesia, mater sanctorum nomen, tenet virginitatis, & sponsæ. virginitatis inquam mentis, & fidei, quæ præuiset virginitati carnis, & sponsæ: quia ipsa est sponsa Christi. Vnde Apostolus. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Est autem, vt dicunt quidam, cantici legenda medietas vsque ad octauas: alia verò medietas vsque ad natiuitatẽ eiusdem virginis reseruetur. Huic ergo congruè accedit, quòd circa festum istud libri Salomonis legãtur, & præmittuntur antiphonis quidam versiculi: vt dictum est in sexta parte, sub dominica de trinitate. In Calcedonensi concilio, quod beatus Leo celebranit, statutum fuit, quòd virgo Maria mater Dei appellaretur.

Canti. 1

2. Cor. 9

retur. Alij tamen dicunt, quòd in Ephesino iussu Celestini Papæ primi celebrato. ¶ Item 8
nota, quòd ille sermo Hieron. Cogitis me,
5 ô † Pauta & Eustochium: qui à quibusdam in Ecclesia, in hoc festo legitur: sed non debet legi, nisi in refertorio vel capitulo: quia ad hoc tactus fuit. Dicitur autem ad horas capitulum: In omnibus requiem quæsiui. Ecclesiast. xxiiij. cap. In vigilia assumptionis, dicitur 9
epistola. Ab initio, & ante secula. Ecclesiast. xxiiij. ca. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Ego quasi. quæ est ibidem. ¶ Euangelium est. Exurgens Maria. Lucæ j. cap. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Loquente Iesu ad turbas. xj. cap. Offertorium: Oratio mea munda. Iob xvj. cap. Cæterùm in missa diei legitur epistola: In omnibus requiem 10
quæsiui, &c. In omnibus enim quæsiuit vitam æternam: & ideò habuit illam. Sequitur: Et qui creauit me, requieuit in tabernaculo, id est in vtero meo. Et quia Dominus in vtero beatæ Mariæ virginis requieuit, ideò ipse dedit illi suum tabernaculum, id est cœlum. Et sicut ipsa, duo fecit thronum grandem. Vnde ipsa dicit? Magnificat anima mea Dominum. & iij. Regum x. Thronum fecit rex Salomon de ebore grandem: & ita ei fecit Dominus thronum grandem in cœlo, quando exaltauit eam super Angelos. ¶ Euangelium legi-
6 tur † de Martha & de Maria, scilicet Intrauit Iesus. Luc. x. quod prima facie pertinere non videtur: tamen bene pertinens est secundum allegoriam. Intrauit enim Iesus, in quoddam castellum, id est in beatam Virginem, quæ dicitur castellum: quæ est terribilis dæmonibus: & bene se muniuit contra diabolum, & vitia. Diminutiuè autem dicitur castellum, 1
propter humilitatem. Et dicitur quoddam, 2
propter singularitatem: quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem: & Martha, id est actiua vita recipit eum. Diligentissimè enim nutriuit puerum suum, & tulit in 1
Aegyptum: & prius se probauit in actiua vita, eundo ad Elizabeth, & seruiendo ei, & sicut ipsa fuit Martha in actiua vita: ita & fuit Maria Magdalena in contemplatiua. Vnde in alio euangelio habetur: Maria conseruabat verba omnia, hæc conferens in corde suo.
7 † Hæ autem duæ sorores significant vitam actiuam, & vitam contemplatiuam, quæ plenè fuerunt in beata virgine Maria, per quas ipsa sublimiter, honorabiliter atque delectabiliter in seipsa recepit Christum. ¶ Illud au- 2
tem notandum est, quòd quatuor sunt euangelia de beata Maria virgine. † Vnum est: Missus est Angelus. quod non debet dici, nisi in aduentu Domini, & in Annuntiatione eius. Alia tria possunt cantari, quoties de ipsa peculiaris missa cantatur: tanquam communia, quæ sunt ipsa: Extollens vocem mulier, &c. aliud: Abijt Maria in montana, &c. aliud: Stabat iuxta crucem, &c. ¶ † Item nota, quòd hoc festum habet ieiunium & octauas: quod non habet aliud festum de illa. Hoc enim festum maius est omnibus alijs, quæ fiunt de illa. Similiter & de quolibet sancto maius festum est translitus illius, quàm aliud de illo, quia de miseria transit ad vitam: excepto de Ioanne Baptista. ¶ † Quare autem herbæ colligantur, & benedicantur, in hoc festo, ipsa legenda indicet: quia beata Maria comparatur rosæ & lilio. ¶ Vnde sicut spina rosam genuit Iudæa Mariam. Officium beatæ Mariæ virginis debet quotidie, sed in sabbato solenniter dici: prout dictum est in sexta parte, sub titulo de tempore aduentus. In quibusdam tamen Ecclesijs non dicitur à quinta feria cœnæ Domini, vsque ad octauas Pentecostes, dicentes, quòd tunc in Ecclesia omnia breuia debent esse. ¶ Legitur tamen, cùm quidam sacerdos aliam forte missam nesciens, omni die missam de beata Virgine celebraret, Episcopus eum ab officio suspendit: sed virgo beata ipsi Episcopo ex hoc grauissimè comminata est: & ideò ipse suspensionem huiusmodi relaxauit.

SVMMA.

1 Barptolomæi festum, variè celebratur.
2 Barptolomæi statura.

De sancto Barptolomæo Apostolo. CAP. XXV.

Beatus † Barptolomæus primò prædicauit: vt dixit beatus Theodorus abbas in Lugdonia: postea in India: deinde in Albania in ciuitate Armeniæ, vbi primò excoriatus, & postea decollatus est: deinde translatus dicitur. Beneuentum: quamuis hodie Romæ esse dicatur. Quidam autem celebrant festum excoriationis, & quidam decollationis, sicut dictum est in sexta parte, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus: Et † nota, quòd inquirentibus beatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bartholomęum, Dæmon ipsum ita descripsit, dicens: Capilli eius nigri, & crispi: caro candida: oculi grandes, nares coæquales, & directæ: barba prolixa, habens paucos canos: statuta æqualis, collobio albo elevato, & purpura vestitur: induitur albo pallio: quod per singulos angulos habet gemmas purpureas.

SVMMA.

1 Ioannis decolatio.
2 Herodes, treis fuere.
3 Ioannis Baptistæ caput, vbi humatum. Et vbi, quando, & à quo inuentum. num. 4.
5 Ioannis Baptistæ officium Ecclesiasticum in decollatione.

De decollatione Sancti Ioan. Bapt.

CAP. XXVI.

1 FEstum † decollationis beati Ioã. celebrat Ecclesia: quia pro veritate mortuus est: sed non sic solenniter sicut festum natiuitatis eius, eò quòd descendit ad inferos, sicut dicit Greg. super illud: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus. Fuit autem decollatus in tempore paschali per Herodẽ regem anno xxxij. à natiuitate Domini, scilicet anno præcedente passionem Domini. & ipse in anno xxx. cœpit prædicare: & ita hoc festum est de
2 decollatione. Et no. quòd tres fuerunt † Herodes, quos eorum infamis credulitas fecit famosos. ¶ Primus dictus est Herodes aschalonita: sub quo natus est Dominus, à quo innocentes occisi sunt. ¶ Secundus, Antippas: qui Ioan. decollauit. ¶ Tertius Agrippa: qui Iacobum occidit, & Petrum incarceravit. Vnde versus: Aschalonita necat pueros, Antippa Ioannem, Agrippa Iacobum: elaudens in carcere Petrum. Sanè decollato Ioanne discipuli eius corpus sepelierunt in Sebasta, vrbe Palestinæ: & caput in Hierusalem humatum 5
3 est iuxta † Herodis habitaculum: & vbi corpus sepultum iacebat: multa Deus miracula operabatur. Vnde multitudo Christianorum illuc confluebat. Quod videns Iulianus apostata iussu eius gentiles ad dedecus sancti Ioannis confregerunt mausoleum: & ossa eius per agros sparserunt. Sed cum Chri 1
stiani illuc venirent, & miracula non cessarent, iterum gentiles ossa collegerunt, & conbusserunt: sed digitus ille, quo Dominum ad Iordanem venientem monstrauit, dicens: Ecce agnus Dei, &c. non potuit conburi. Multi tamen Christiani monachi à Hierosolymis, qui intererant cũ gentilibus ossa colligẽbus, quot occultare poterãt reseruauerunt, tulerũntq; ossa ad Philippum Hierosolymitanum episcopum, qui misit ea per Iulianum diaconum Anastasio Alexandriæ episcopo, quæ post Theophylus vrbis eiusdẽ episcopus, in templo Serapis reposuit, & Basilicam in honorem eius consecrauit. Vndẽ hoc festum de decollatione & combustione ossium est, secundum magistrum Guilbertum, quod celebrat Ecclesia, quasi pro iam mortuo, secundum martyrium. quia in suis ossibus quodammodo passus est. Alij dicunt, quòd beata Tecla digitum beati Ioannis, qui comburi non potuit, de vltra matinis partibus asserens in Morianam ibi ad honorem beati Ioannis fundauit Ecclesiam, & hac die dedicata est ei Ecclesia. Ideóq; statutum fuit à Domino Papa, vt hæc dies ad honorem beati Ioannis, per totum mundum semper celebris haberetur: & secundum hoc videtur, quòd debet dici festum dedicationis. 4
¶ Rursus † beatus Ioannes, caput suum quod in Hierusalem fuerat, humatum, reuelauit duobus monachis orientalibus: qui Hierusalem adorare venerant, qui iuxta Herodis habitaculum illud vij. Calen. Martij inuenerunt: sed post ab alijs perlatũ est in Edissam ciuitatem, & in quoddam specu ignobiliter reconditum, donec denuò Marcello presbytero fuit reuelatum, & per eiusdem vrbis episcopum iiij. Calen. Septembris reuelatum: ex quo tempore cœpit in eadem vrbe decollatio celebrari: ea die, vt arbitror: quo caput est reuelatum: & ita hoc festum potest dici reuelationis. Hoc ergo festum potest esse de decollatione, vel de collectione ossium: vel de dedicatione Ecclesiæ ad honorem illius: vel de reuelatione. Hac † die dicunt quidam epistolam: Expectatio. prouer. x. ca. Et euangelium: Misit Herodes. Mar. cap. vj. & alleluia. Erat lucerna. Ioan. v. cap.

SVMMA.

1 Felix est Audactus, socij in passione. Et vnde nomen sortitus Audactus.

De sanctis Felice & Audacto.

CAP. XXVII.

Sciendum

1 SCiendum est, quòd cum beatus † Felix traheretur ad mortem, pro nomine Christi quidam repentè se in medio protulit, dicens: Ego sum Christiãnus. Dixerunt carnifices, ergo venies & tu. Cùm autem nomen illius ignoraretur, vocatus est Audactus, quasi beato Felici audacter associatus: sicut & beatus Ioannes Alexandrinus episcopus ob eximiam in pauperes Christi pietatem Ioannes eleemosynarius dictus est. Cuius festum nono Calendas Februarij celebratur.

SVMMA.

1 Mariæ natiuitas cur celebretur ab Ecclesia.
2 Natiuitas Mariæ, antiquitus non celebrabatur.
3 Natiuitas Mariæ non habet ieiunium institutionis.
4 Ecclesia treis natiuitates celebrat: quæ designant treis natiuitates spirituales

De natiuitate beatæ Mariæ.

CAP. XXVIII.

1 FEstum † natiuitatis beatæ Marię virginis: quando videlicet in mundo nata est, ideò celebratur: quia fuit in vtero sanctificata, iuxta illud psal. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. In hoc festo legitur genealogia saluatoris: imò ipsius beatæ Mariæ virginis: quia de eadem fuerat genealogia: vnde legitur euangelium. Mat. j. ca. Liber generationis Iesu Christi: de qua dictum est in sexta parte, sub natali & sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi. Et epistola: Ego quasi. Ecclesiastici xxiiij. ca. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Dominus possedit me. Prouer. viij. ca. Cantatur etiã historia de laudibus ipsius virginis Mariæ. In quibusdam tamen Ecclesijs leguntur cantica canticorum, quæ magis pertinent ad festum 1
assumptionis virginis Marię: prout ibi dictum 2
est, dicitur etiam ad horas capitulum Ego quasi vitis. Eccle. xxxiiij. cap. Sanè hoc festum
2 olim † non celebrabatur: sed quidam vir religiosus pluribus annis audiuit angelos in hac nocte solennizantes in cœlis, cui causam 1
quærenti reuelatum est angelos gaudere: quoniam beata virgo nata fuit in illa nocte: quod Apostolicus authenticauit: & festum celebrari præcepit: vt in solennizando cœ- 3
lesti curiæ conformemur. Non † autem habet festum hoc ieiunium institutionis: potest tamen habere deuotionis. Olim etiam non habuit octauam: sed Innocentius Papa quartus eam instituit. Vacante enim Romana Ecclesia per obitum Greg. Papæ, nonis cardinalibus concordare nequeuntibus: Romani post plures dies eis inclusis multiplices molestias inferebant: propter quod Cardinales regine cœli vouerunt, quòd si eius meritis concordarent, & abire libere possent, octauã suæ natiuitatis diu, neglectam celebrandam de cętero statuerent. Sicq; ad Celestinum Papam conuenerunt, & liberati sunt. Sed quia idem Cœlestinus vixit solum xviij. diebus non potuit votum implere: quod postmodum dictus Innocentius eius successor impleuit. ¶ Et † nota quòd Ecclesia tres natiuitates solennizat, scilicet Ioannis bap. & beatæ Mariæ & Christi: siquidem Ioannes fuit lucifer: quia sicut lucifer præcedit solem: sic ipse Christum Primus enim apertè prædicauit. Maria fuit aurora: natiuitas Christi ortus solis: quia in eo splendor patris apparuit. Prædictæ autem tres natiuitates designant tres spirituales natiuitates. Nam renascimur cum Ioan. in aqua: cum Maria, in pœnitentia: & Cum Christo in gloria. Cum igitur oporteat, quòd contritio præcedat natiuitatem baptismi in adultis, & natiuitatem gloriæ similiter, ideò meritò illę duæ vigilias habent. Sed cùm pœnitentia tota sit pro vigilia: non oportuit, quòd ipsa vigiliam haberet. & ideò hoc festum vigiliam siue ieiunium non habet. ¶ Et est sciendum, quòd beatus Fulbertus episcopus Cardinalis fecit illa tria responsoria: Stirps Iesse. Solem iustitiæ: &, chorus nouæ Hierusalem.

SVMMA.

1 Crucis exaltatio, vnde ortum duxerit.
2 Crucis inuentio, superior est exaltatione.
3 Crucis exaltatio, quod habeat officium.

De exaltatione sanctæ Crucis.

CAP. XXIX.

EXaltatio † sanctæ crucis dicitur: quia Cosdroës rex Persãrũ Hierosolymam venit: & lignum Domini cum inde secum tulit: & facta domo cœlo

Universidad de Deusto
Biblioteca

simili,& in eadem sedem sibi fecit:& lignum à dextris posuit loco filij : gallum verò à sinistris,loco spiritus sancti:& ipse stans in medio,se Deum vocari iussit.Quod audiens Eraclius Imperator Romanus,aciem mouit iuxta Danubium,qui fluuius est Persarum : non hunc,qui in Sueuia nascitur:sed alium eiusdē nominis , inde victo filio Cosdroē singulari certamine crucem Domini tulit : & cùm appropinquaret in magna pompa Hierusalem, portæ ciuitatis per angelum clausæ sunt , ne intraret : qui cùm vehementer admiraretur, audita est vox de cœlo dicens: Regem regū non sic intrasse Hierusalem phaleratum: quando pro omnibus pati venit:sed humilem & super asinam sedentem.Et statim recognoscens elationem suam, de equo descendit , & humiliatus est valde:& portæ ei sponte aperiæ sunt:& nudis pedibus ciuitatem intrauit: & in eius introitu multi diuersorum morborum generibus detenti , curati sunt per crucem : & Imperator ipse in hac deuotissimas crucis prorupit laudes , dicens : O crux splendidior cunctis astris , mundi celebrior hominibus &c. Ille ergo crucem exaltauit, & exaltationis diem in futurum episcopis sibi consentientibus in suo imperio statuit esse solennem.Sergius verò Papa, longis pòst tēporibus in sacrario beati Petri inuenit capsam argenteam,& in eā crucem , ex salutiferi ligni magna portione compositam:lapidibus pretiosis adornatam:quæ posita in basilica saluatoris , adoratur à populo in die exaltationis.¶ †Est autem maius festum inuentionis,quàm exaltationis,propter authoritatē instituentis.Nam illud à Papa , scilicet Eusebio : istud ab Imperatore statutum est.

¶ In † hoc festo dicitur epistola, quæ dicitur in ramis palmarum:quia in ea agitur de exaltatione sanctæ crucis.Alij legunt illam:Christus factus est. Ad Philip. ij. cap. ¶ Legitur etiam in quibusdam Ecclesijs euāge.in quo fit mentio de aduentu Christi & fulgere. Sicut fulgur exit &c. quod dici consueuit tempore aduentus. In alijs verò dicitur euange. de Nicodemo , quod quidam dicunt in festo inuentionis sanctæ crucis. ibi enim dicitur: Sicut Moses exaltauit serpentem in eremo: ita exaltari oportet filium hominis. Communiter tamen dicitur , quòd melius est euāge. Nunc iudicium est mundi.Ioan.xij.cap.in quo dicitur : Cùm exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. ¶ Præfatio verò illa dicitur , quæ ante Pascha per xv.dies seu in quibusdam Ecclesijs per quinq; dicitur, vel vt alij volunt,illa,quæ dicitur in tempore paschali. dicitur etiam ad horas capitulum:Christus factus est pro nobis.ad Philip. secundo capitulo.

SVMMA.

1 Matthæus,Leuita fuit,& hebræus.
2 Matthæus,item alij euangelistæ,quibus temporibus scripserint euangelia.

De festo sancti Matthæi Apostoli & euangelistæ. CAP. XXX.

BEatus†Matthęus Leuita fuit.Erat autem hebræus:& ideò hebraicè scripsit hebræis in Iudæa: sed postea liber eius fuit translatus in græcum : deinde in latinum. Et nota , quòd euāgelium quod ipse propriis manibus anno Domini xl.scripsit,cum ossibus beati Barnabæ repertum est.Quod quidam euan.beatus Barnabas secū ferebat : & super ægros illud ponens tam fide Barnabę,quàm merito beati Matthei continuò liberabat.Mat.verò edidit Aquileiæ euangelium anno Domini xliij. ¶ Dicitur hodie epistola. Vnicuiq; vestrum Ephe.iiij.c.Alij verò dicunt : Similitudo vultus.Ezechiel.j.c.euangelium est Dum transiret Iesus.Mat.ix.c.in vigilia verò est euangelium:Vidit Iesus publicanum,Luc.v.c.¶ Prædicauit † autem sub Caio Caligula Imperatore:quæ sic dictus est,quoniam natus est in expeditione : & coopertus est caligis. Ioan. autem scripsit sub Neuia , Marcus sub Nerone. de Luca incertum est : quidam tamen dicunt quòd sub Nerone.

SVMMA.

1 Mauricij & sociorum vita,& finis
2 Tebæ,plures.

De sancto Mauricio & socijs. CAP. XXXI.

GVm Galli†exercuissent exercitum in Romanos,dux Aegypti collegit exercitum in quo fuit beatus Mauricius, qui sub se habebat legionem , in qua erant vj. M. cccccclxvj. Cùm ergo essent in exercitu:tyrannus voluit eos cogere adorare idola : qui noluerunt : & propter ea decimam partem accepit tyrannus , & interfecit quod:

quod videns beatus Mauricius conuertit sermonem ad socios , orans vt viriliter starent, & sic ab eo confortati,passi sunt martyrium. Fuerant autem baptizati antè , quàm Romā venirent.¶ Et nota,quòd dicitur † de Mauricio & Thebæa legione : quòd inueniuntur plures Thebæ : vna in Aegypto , vbi sunt Mauri.alterain Gręcia,vbi sunt Thebani alia in India : vbi sunt Thesbytæ.Isti socij Mauricij erant de Aegypto.

SVMMA.

1 Lucas , cuius fuerit. & quando ad fidem nostram accesserit.
2 Lucas , à quo acceperit potissimùm, quæ scripsit.

De festo sancti Lucæ euangelistæ. CAP. XXXII.

VEras Syrus † fuit natione , & Anthiochenus patriarcha : & prædicauit in Bithinia : vbi sua morte , non martyrio vitam finiuit . Fuit etiam pictor & medicus. & secundum Hiero. fuit discipulus Apostolorum,& non Domini. venit enim ad fidem post Domini resurrectionem : vt legitur in glo. super Exod.licet quidā dicāt,quòd fuerat de lxxij. discipulis Domini : & scripsit euāgeliū in Achaia. Vixit autē octogintaquatuor annis . ipse euangelium & actus Apostolorum composuit . Fuit discipulus beati Pauli:à quo†didicit,quod docuit,sicut & beatus Marcus à beato Petro.In prologo tamen euangelij sui inuenitur,quòd ipse didicit multa à quibusdam, qui in principio cum Domino fuerunt.Sed beatus Paulus non fuit à principio cum Domino. ergo non didicit ab eo, quod docuit. Solutio. quædam didicit ab eo, & quædam ab alijs:sed maximè à beato Paulo.Creditur tamen quòd ipse ad beatam virginem tanquàm ad arcam testamenti recurrens,ab ea de multis certificatur fuit , præcipuè de his, quæ sibi soli constabant : sicut de angelica annūtiatione : & Christi natiuitate, & huiusmodi de quibus solus Luc.agit.

SVMMA.

1 Iacobus minor,& Simon,fratres Domini.
2 Iudas variè appellatus est.
3 Simon,vbi prædicarit.

De festo Apostolorum Simonis & Iudæ. CAP. XXXIII.

IAcobus† minor frater Domini:& Simō & Iudas & Ioseph, qui & Barsabas,& etiam iustus cognominatus est, ne propter iniustitia ab Apostolatu fuisse reprobatus credatur : fratres fuerunt filij Mariæ Cleophæ:quæ Alphæo nupta fuit. Simon autem iste dictus est zelotes. dictus est & Simō Chananeus,à cana vico Galileæ:quod idem est. cana enim zelus interpretatur Habuit enim magnum zelum animarum. Iudas † enim multipliciter cognominatus est. Dictus est enim Iudas, Iacobi,supple frater : vt præmissum est.Dictus est etiam Thadæus, à tracha quod est regia vestis.& Deus.vel Thadæus interpretatur , apprehendens principē. Ipse enim fuit vestis regia per ornamenta virtutum : per quas apprehendit principem Christum.Dictus est etiam lebæus, quod sonat cor,vel corculus,id est, cordis cultor.Inter præmissum Ioseph & Mathiam sortes iactatæ sunt:& de Simone dicitur , quòd crucifixus mortuus est.Alij tamen dicunt , quòd non est iste:sed Simon , qui fuit filius Cleophæ,crucifixus est.Iste†Simon prædicauit in Aegypto: posteà verò venit in Hierusalem: & ibi fuit episcopus post beatum Iacobum minorem,qui dictus est frater Domini.& ibi crucifixus est.Vixit autem cxx.annis, & suscitauit antequàm moreretur , xxx. mortuos. Vnde in eius legenda inuenitur , quòd terdenos mortuos mersos fluctibus humanæ vitæ reddidit vtibus.Filium enim hospitis sui mersum fluctibus suscitauit. Mortuus autem est in borhoro , non in postophorio. Postophorium, vt quidam volunt , est porticus tēpli, in quo iacebant custodes templi. Iudas autem prædicauit apud Persas & Mædos : & mortuus est apud Armenos.

SVMMA.

1 Pantheon à quo,quo tempore,& cur Romæ ædificatum.
2 Sanctorum omnium festum , vnde primùm. & num.3.Et quibus de causis institutum.numero 4.
5 Sanctorum omnium festum ieiunium habet institutionis.Et eius diei officium.num.6.8.
7 Sanctorum omnium die , quo ordine legantur lectiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De festo omnium Sanctorum.

CAP. XXXIIII.

1 CVm singula idola Romanorum Romæ templum † habere non possent, Romani vnum templum in honorē Cibelles matris Deorum: & omnium Deorum ipsorum fecerunt, quod dictum est πάνθεον, ἀπὸ πᾶν, quod est totum: & θεός, Deus. Successu verò temporū Bonifacius Papa petijt à Phoca Cæsare Imperatore Constantinopolitano, qui præerat Romanis, templum illud sibi dari. Quo† obtento, abiectis inde idolis, dedicauit illud quarto Idus Maij, ad honorem beatæ Mariæ virginis, & omnium Martyrum: & dictum est festum illud beatæ Mariæ ad martyres. Nondum enim fiebant festa de Confessoribus: sed solum de Martyribus. Vnde tunc institutum fuit festum beati Ioannis ante portam Latinam, occasione martyrij: quod quātum in se fuit, sustinuit. Statuit ergo idem Papa, vt singulis annis illa die celebraretur festum de Martyribus, sicut in calēdis eiusdem mensis celebrabatur festum Apostolorum: & in honorem beatæ Mariæ, & omnium martyrum cantauit ibi. Terribilis est locus iste, in quo est salus, &c. Quod tantum in dedicatione Ecclesiæ solet dici. Verum Grego. quartus hoc festum martyrum transtulit ad calendas
3 † Nouembris, vt tunc collectis terræ frugibus conuenienter ad hoc festum possent copiosius victualia inueniri. instituens tunc fieri festum non solum Apostolorum & martyrū: sed etiam Trinitatis, & Angelorum, & Confessorum generaliter omnium Sanctorum & Sanctarum, & etiam electorum: vt patet in 8
hymno, & illius officium ordinauit. ¶ Institu-
4 tum† autem fuit hoc festum quatuor de causis. Primò, propter præmissam templi dedicationem. Secundò, propter omissorum festorum suppletionē. Non enim propter ipsorum multitudinem de omnibus festare specialiter valemus. Tertiò, propter negligentiarum in festis, quæ celebramus commissarum expiationem. Et hæc ratio tangitur in sermone, qui 1
hac die in Ecclesia recitatur, vbi ita dicitur: Decretum est, vt die ista omnium Sanctorum 2
memoria habeatur: vt quicquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligētiam, vel 5
per occupationem rei secularis in solemnitatibus Sanctorum minus peregisset, in hac sancta obseruatione persoluatur. Quartò, propter faciliorem orationum nostrarum impetrationem. Facilius enim quod petimus, obtinebimus, si simul omnes intercedant pro nobis: quia impossibile est multitudinem non exaudiri. Vnde in oratione hodierna dicitur: multiplicatis intercessionibus largiaris. ¶ Quare autem festa Sanctorū celebrentur: dictum est in proœmio huius partis. Hoc† festum habet ieiunium institutionis: nec debet quis comedere illa die vsque ad vesperas, nec ieiunium debet mutari, vt quidam faciūt propter sanctum Quintinum. Quia verò hoc festum omnium Sanctorum est generale, ideò variatur illius † officium, prout habetur varietas omnium Sanctorū. Prima enim antiphona, & prima lectio, & primū responsorium de Trinitate cantatur: quia festū est trinitatis: secundo loco, cantatur de beata Maria: tertio, de Angelis: quarto, de Prophetis: quinto, de Apostolis: sexto, de Martyribus: septimo, de Confessoribus: octauo, de Virginibus: nono, de omnibus simul. ¶ † Authoritas autē illius officij obseruatur in lectionibus, nā in quibusdā Ecclesijs in hoc festo maior in Ecclesia, etiā Episcopus si præsens fuerit, lectionem legit de trinitate, scilicet primam, vel Decanus, vel saltē Sacerdos: & sic fit descensus per personas in legendovsq; ad pueros. Octauā nanq; lectionem de Virginibus, legit vnus ex pueris: nam semper nonam lectionē maioris est legere. Octauum etiā responsoriū dicunt de Virginibus, scilicet Audiui vocem: quod cantatur à quinq; pueris coram altare beatæ Mariæ virginis, si fuerint ibi cādelas in manibus tenētes ad repræsentationē quinq; prudentiū virginum lapades ornatas accensas habentiū. † Dicitur etiā capitulum: Vidi turbā. Apoc. viij. Ad missam verò dicitur epistola: Ecce ego Ioan. quæ est Apoc. v. c. Allelu Ia. O quàm glotiosum. Apoca. vij. ca. Euangel. Videns Iesus turbas. Matth. v. c. In vigilia verò dicitur Epistola. Ecce ego Ioan. Apoca. v. c. Euange. Descendens Iesus. Luc. vj. c.

SVMMA.

1 Mortuorum officium, dicitur, agenda, vel exequiæ. & quare.
2 Mortuis cur officium institutum, & à quibus primùm. nume. 3. & 4.
5 Mortuorum memoria, à varijs variè fit. quæ percurrit generatim per nume. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.

Mortu

14 Mortuorum anniuersarium, obseruatur, triplici de causa. & num. 15. 16.
17 Anniuersarium an celebrari debeat aut possit die festiuo.
18 Mortuorum officium quotidie vsurpare, an indecens. & num. 19.
20 Mortuorum nomine suffragia facta, quid profint.
21 Eleemosyna facta nomine. vnius specialis defuncti, an plus prosit, quàm communis.
22 Mortuis an prosint suffragia hominis, in peccato iacentis vide & num. 23.
24 Mortui an sciant suffragia, quæ eorum nomine fiunt. & num. 25.
26 Mortui an curent viuos.
27 Mortuorum officium, imitatur Christi sepulturam. & num. 28. 29.
30 Pax dari non debet in Missa defunctorum. & num. 32.
31 Mortui corpus non debet esse in Ecclesia, quandiu de tempore concurrenti dicitur.
33 Mortuorum officium, vnde incipiat. & eius forma. & num. 34.
35 Sacerdos Missam defunctorum celebrans, vt eius mortē incurrat, deponatur.
36 Mortui cadauer lauare, quid referat.
37 Mortuus à quibus sit portandus ad sepulturam.
38 Mortui corpus qua forma & solemnitate condatur in spelunca. & qualiter sepeliatur. num. 39. aut quo habitu. 40. 41.
42 Christus, an post resurrectionem fuerit aliquibus vestibus vsus.
43 Homines an erunt nudi, post diem iudicij, an verò amicti.
44 Defuncti an loqui possint.
45 Missa defunctorum.

De officio Mortuorum.

CAP. XXXV.

1 HOc loco de officio mortuorum dicendum est. Et † quandoq; vocatur: Agenda. ab ago agis: quia inter cæteras sui significationes agere idem est, quod celebrare. In de ergo officium ordinarum ad celebrem defunctorum memoriam, agenda vocatur. quandoq; etiam vocantur exequiæ. ab exequor exequeris: quia inter aliàs sui significationes, exequi idē est, quod extra alia sequi. Officium ergo seu obsequiū in sepulturis mortuorum exequiæ vocantur: quia celebratur dum mortui extra viuos sepeliendi feruntur, vel quia extra horas canonicas speciales, & singulares habent obseruātias. Sanè hoc officium continuatur festo omnium sanctorum: & sunt tres dies continui tribus mysterijs deputati. Nam vigilia omniū sanctorum, dies est afflictionis: solennitas, dies exultationis. hodie verò dies orationis. In primo nos ieiunando affligimus, præsentis vitæ miseriam recolentes. In secundo beatitudini sanctorum congaudemus, gratiarum actiones Domino referentes. In tertio pro his, quæ in purgatorio detinentur oramus: eis modo pœnam minorem, modo plenam absolutionem orationibus impetrantes.
2 Siquidem† commemoratio omnium fideliū defunctorum institutta est fieri ab Ecclesia tali die, vt generalibus beneficijs adiuuētur: quia spiritualia habere non valent. de consec. dist. j. visum sicut & de festo omnium sanctorum præmissum est. Sicut enim Petrus Damianus ait: Sanctus Odilio comperiens, quòd apud Vulcanum Sciciliæ crebræ voces & vlulatus dæmonum audiebantur plangentium, pro eo, quòd animæ defunctorum per eleemosynas & orationes de eorum manibus eripiebantur, ordinauit in suis monasterijs, vt post festum omnium sanctorum fieret commemoratio defunctorum, quod fuit postmodum à tota Ecclesia approbatum. Primò, ergo videamus, à quibus institutū fuit officium mortuorum. Secundò, vbi habuit initium. Tertiò, de modo celebrandi illud. Quartò, de modo sepeliendi. ¶ † Fuit ergo primò institutum ab Apostolis. sed ab Origene, vt testatur Isido. in lib. de Ecclesiasticis officijs fuit adauctum: & ex maxima parte ordinatum. Vnde ipsum commendat beatus Aug. in enchiridion, dicens eum fuisse secundum in Ecclesiasticis officijs post Apostolos.
4 Hoc† officium initium habuit in veteri lege. Nam sicut ait Ambro. xij. q. ij. quia mortuo Iacob Ioseph, & alij fratres sui cum multis Aegyptijs attulerunt eum in Ebron: sed prius fleuerunt xl. diebus in Aegypto: & posteà fleuerunt eum vij. diebus in area Achad. Gen. l. c. Item legitur in Deut. vlti. ca. quòd mortuo Mose fleuit populus Israēl xxx. diebus: & similiter fecerūt de Aarō & de Maria, Itē dicit Salomon: Luctus filij sapientis mortui, septē

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccl.2 5 diebus:Luctus stulti filij, sempiternus: ideò quia in æternum morietur. ¶ Nota autem, 5 quòd † quidam faciunt memoriam pro defunctis die tertia, seu per tres dies repræsentantes triduanam Domini sepulturam:seu respectum habentes ad resurrectionem Christi: qui tertia die resurrexit.resurrectionem cum Christo mortuis peroptantes: seu ad trinitatẽ: vel vt quia viuentes tripliciter peccauerũt,videlicet cogitatione,verbo, & operę,remittantur eiusdem. Alij verò faciunt missam celebrari septem diebus seu per vij. dies, & vtrũq; ostenditur in lib.Num.xix.ca.vbi dicitur, quòd qui tetigerit cadauer mortui hominis, immundus erit septem diebus. vnde aspergatur aqua tribus diebus & septem. & sic mundabitur.de consecr. dist.j.aqua. ¶ Sanè immundus propter cadauer mortui hominis, 11 significat pollutam animam propter mortua opera.Celebratur ergo per septem dies.Primò,vt † defunctus ad sabbatum æternæ quietis citius valeat peruenire. Secundò, vt ei remittantur omnia peccata, quæ commisit in vita,quæ per septem dies ducitur. Tertiò,propter septenarium animæ & corporis. Anima enim tres habet vires, scilicet rationabilitatem, concupiscibilitatem, & irascibilitatem. Corpus verò constat ex quatuor elementis, vt ergo peccata,quæ homo,per hoc septenarium siue in hac vita,quæ per septem dies ducitur,commisit,deleantur septenarium mortuis celebratur. Quartò sicut filij Iacob defuncti fleuerunt per septem dies, vt præmissum est:ita & Ecclesia pro suis defunctis celebrat officium septem diebus. ¶ Quidam 7 † autem faciunt nouendinale id est, officium nouem dierum,vt per hoc officium mortuorum animæ à pœnis liberatæ, nouam angelorum ordinibus associentur. Hoc autem à quibusdam non approbatur, ne gentiles imitari videamur: à quibus hoc sumptum esse videtur,qui nouẽ diebus lugebant mortuos suos: & in ix.die cineres eorum pyramidibus,vel in bustis recondebant. ¶ Alij verò celebrari fa- 8 ciunt † pro defunctis xxx. dies vel trigesimo die.Primò,quia filijs Israël tot diebus fleuerunt Moysen & Aaron,vt præmissum est. Secundò,ideò, quia ter decem faciunt xxx. per ter enim trinitatem: per decem decalogum intelligimus.Ter denarium ergo mortuis facimus:vt quod in obseruatione decalogi seu præceptorum Christi & contra trinitatem peccauerunt, eis Dei misericordia condonetur. ¶ Tertiò,quia numerus lunæ xxx. diebus perficitur, ideò tricesima die. vel xxx. diebus fit mortuis officium: vt opera eorum coram Deo plena esse intelligãtur. ¶ † Quidã quoq; 9 quaterdecies celebrant siue quadragenarium faciunt:vt quod illi in doctrina quatuor euãgeliorum & in x.præceptis legis peccauerunt sibi condonetur. ¶ † Rursus, qui diem quadragesimum seruant, repræsentant dominicã sepulturam, optantes mortuos gloriam habere cum Christo qui quadraginta horis, iacuit in sepulchro computata hora, in qua emisit spiritum.& vlt.hora noctis dominicæ, in qua resurrexit secundum Aug. Repræsentant etiam, quòd vt præmissum est mortuo Iacob filij eius luxerunt quadraginta diebus. 11 ¶ † Alij quinquagenarium faciunt. quoniam sicut Bæda & Greg. dicunt in gl. super locũ illum,vbi habetur, quòd Abraham, quæsiuit à Domino volente subuertere Sodomam, si quinquaginta fuerint ibi, nunquid destrues eos?& respondit Dominus:non. Quinquagenarius numerus perfectus est: & significat annum iubileum, id est, octauam ætatem,in qua erit remissio, & plena libertas. Vt ergo animæ defunctorum plenariam libertatem, & peccatorum suorum remissionem adipiscantur: quinquaginta diebus pro illis celebrant officium. Præterea dicitur in Marco: Vnum granum afferebat xxx.& vnum quin- 12 quaginta:& vnum centum. ¶ Alij † exagenarium,pro eo quia sexagesima significat mœrorem Ecclesiæ propter absentiam sponsi: & ei in consolationem duæ alæ dantur:vt dictum est in vj.parte sub dominica quadragesimæ:sic & hic repræsentãt mœrorẽ, propter absentiam defuncti sui,in quorũ consolationẽ & animę defuncti expiationẽ sacrificiũ domino offertur: & pauperibus eleemosynæ 13 largiuntur. ¶ Nonnulli etiã † celebrant cẽresimũ diem,vt mortui transeant à Iqua,in dexteram,à militia,in triumphũ:à terra,in cœlum: à miseria,in gloriã:à morte,in vitam.Optant enim illis æternam beatitudinem, quæ per centenarium, vltra quem non est numerus, 14 designatur. ¶ + Quidam verò anniuersarium obseruant triplici de causa. ¶ Primò, vt defuncti de annis calamitatis perueniant ad annos æternitatis: siue ad vitam æternam, quæ sine fine est: & quasi annus in se reuoluitur:vel quia ibi est idẽtitas & nulla reperi

tur va

15 tur varietas. ¶ † Secundò,quia sicut sanctorũ anniuersarium ad ipsorum honorem & nostram vtilitatem celebramus, prout dictum est in proœmio huius partis:sic & anniuersarium defunctorum,ad ipsorum vtilitatem,& nostram deuotionem. ¶ Tertiò,dies anniuer- 16 sarij pro defunctis † ideò reperitur:quoniam secundum Augu.qualiter sit eis in alia vita, nescimus:& melius est,vt eis supersit beneficium nostrum,quàm desit.xiij.quæstio.ij.non æstimamus.Anniuersarium autem si contingerit in die dominica, vel in aliqua celebri solennitate,non debet mutari ad sequentem diem prout fit in festis sanctorum:sed fiat in die præcedẽti,vt citius occurrãtur pœnis defunctorum:quas in purgatorio sustinent.defuncti enim nostro indigent auxilio & beneficio: sed non sancti. ¶ Die quidem festiuo 17 † anniuersariũ celebrari nõ debet:nec missa pro defunctis dici,nisi corpus præsens fuerit: tunc sic quia omni tempore potest missa pro defunctis celebrari cadauere præsente,nisi in parasceue:tunc enim non debet corpus inumulari, nec missa pro eo cantari. quia tunc corpus Christi immolari nõ debet:sed vsque in crastinũ resumetur:& tũc, scilicet in sabbato potest missa pro illo cantari,& corpus sepeliri. Similiter,si quis in die Paschæ moriatur,corpus eius vsque in crastinum reseruetur super terram.& tunc cum celebratione missæ sepeliatur. Non enim debet corpus sepeliri absque missa,quãuis contrarium fiat in 18 plerisque locis. ¶ † Licet autem secũdum Gabiloneñ concilium de consecratione.distin.j. visum quotidie sit pro defunctis orandum,& sacrificandum:in præmissis tamen diebus hoc specialiter agitur ab amicis. Siquidem aliqui omni tempore,festiuis diebus dũtaxat exceptis generaliter orant pro defunctis,in officio vespertinali,& matutinali.alij missam pro eis quotidie celebrant.alij in mensis initio nouem psalmos,nouem lectiones,& nouem responsoria cantant.& quidem sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis soluantur. ¶ In quibusdam locis non 21 dicitur in Ecclesia officium mortuorũ,à quinta feria cœnæ Domini,vsque ad octauas Pentecost.dicẽtes,quòd omnia officia illius temporis debent esse breuia: nec in dominicis diebus. ¶ Legitur autem,quòd quidam Abbas prohibuit monachos suos celebrare dominicis diebus pro defunctis: sed mortui propter hoc durissimis verberibus eum afflixerunt:& ideò prohibitionem huiusmodi reuocauit. 19 ¶ Et nota † quòd suffragia quæ fiunt in Ecclesijs pro defunctis valde bonis, actiones sunt gratiarum.Ille enim animæ quæ sunt perfectè bonæ statim cum egrediuntur à corporibus euolant ad cœlos: nec subsidijs nostris egent:extrà de celeb.miss.cum Marthæ.ad fi. xiij.quæstio.ij.tempus.Pro valde malis fiunt qualescunque consolationes viuorũ.Eis enim subsidia nostra non prosunt,quoniam animæ illorũ statim descendunt ad infernũ.Pro mediocriter bonis,qui,scilicet sunt in purgatorio,fiunt expiationes,pro mediocriter malis, qui scilicet sunt in inferno.fiunt propiciationes,siue pœnarum mitigationes.Nam secundum Augu.quibus prosunt, aut prosunt,vt sit plena remissio: aut certè,vt tollerabilior sit damnatio.xiiij.quæstio.ij.tempus.in fine.quidam tamen pro eodem sumunt mediocriter bonos:& mediocriter malos,quos vocant nõ valde bonos,qui videlicet intrant purgatorium:qui viuentes iniunctam pœnitentiã non perfecerunt,quibus prosunt eleemosynæ orationes,ieiunia,& sacrificia,quæ pro eis fiunt: nam vt dicunt,eis,qui sunt in inferno nihil 20 prosunt. ¶ Illud † etiam nota,quòd secũdum Hieron.de cõsecra. distin.v.mediocriter.cũ pro cunctis animabus psalmus vel missa dicetur:non minus,quàm si pro quolibet diceretur,accipitur.Circa hoc tamen dici, potest.q; si suffragia fiunt in speciali,magis prosunt illis,pro quibus specialiter fiunt,quàm alijs.Si fiunt in genere seu in cõmuni magis prosunt illis,qui plus meruerunt in hac vita, vt sibi prodessent,vt in dicto cap.nõ æstimemus.& cap.tempus.si inæquali vel maiori necessitate existunt.Licet enim secundum Augu.xiij.q.ij. nõ æstimemus.nõ prosint omnibus.pro quibus fiunt:quia tamẽ nescimus quibus prosint, vel nõ,pro omnibus facienda sunt:ne aliquis prætermittatur.melius nãque supererũt eis, quibus nec obsunt,nec prosunt, quàm desint eis,quibus prosunt:& ideò dies anniuersarij fit vt præmissum est. ¶ Sed † nunquid suffragia eius,qui propter mortale peccatũ in charitate nõ est,prosint ei,qui in charitate decessit? Respondeo opera sacramentalia,vt missa, officium mortuorum,collectæ & similia,per talem facta,bene valẽt.sed & defuncto prosunt.extrà de cleri.excõ.mini.ca.fin.tum quia illa à Deo nõ ab operante efficaciam habẽt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum quia ille non proprio nomine,sed quasi syndicus omnium, videlicet totius Ecclesiæ nomine hoc agit,secũdum ea,quæ dicta sunt in proœmio quartæ partis. Si verò tanquam priuata persona, alia suffragia facit: aut hoc agit alio nomine, aut suo proprio.si alieno, vt quia defuncti seu alterius in charitate existentis iussu:de illius bonis eleemosynam tanquam minister pro eo facit.tunc quidem illi prodest:quoniam is intelligitur facere,cuius mandato facit.extrà de sponsa.excommu.mulieres.& qui mandat solui,ipse soluere videtur.ff.de solu.qui mandato. Hinc est, quòd peregrinationis votum ab vno emissum,alter eius iussu exequi potest: extrà de voto.licet. Idem quoque est si duo quorum alter in charitate est,alter non pro defuncto psalterium legunt.Et si eleemosyna datur iusto,vt oret pro defuncto. His etenim casibus prodest defuncto,ratione charitatis hominis iusti adiuncti.ff.quod cum fal.tu.vel act.§.extrà de elec.illa contra.extrà de offi.dele.cum nup. Si autem suo priuato nomine, & de proprio quis pro illo eleemosynam dat,vel orat,vel ieiunat,vel aliter se affligit:quasi cõmuniter dicunt theologi,quòd talia in nullo prosunt ei.Nam legitur Ioan.ix.Scimus,quia peccatores Deus non exaudit.sed illuc cæci & non Euangelistæ fuit verbum.& Esa.j.cum multiplicaueritis orationes,nõ exaudiam. Manus enim vestræ sanguine,id est peccatis plenæ
23 sunt.imò secundum Augu.iij. quæstio.vij.in granibus.Dum is,qui displicet ad intercedendum mittitur,irati iudicis animus ad deteriora prouocatur. Deus enim iniquorum dona non respicit:& iustorum solum orationes exaudit.Item Dominus per Amos prophetam: Vota pinguium terræ,id est,peccatorum nõ recipiam.xxiiij.q.j.odi.Verùm cum pauci sine crimine viuant.de pœnitẽ.distin.xj.si enim.in princi.l.distin.quia tua. talis sententia, quæ misericordiam,& tot suffragia defunctis adimit,& viuorũ charitatem ad illos refrigescere facit,nimis dura: & ideò nõ sequenda videtur.l.distin.ponderet.extrà de renun.nisi.§. j.Si enim omnium quos conscientia culpæ arguit,suffragia condemnamus,illi paucorum
23 suffragijs iuuabuntur. † Dicendum ergo videtur,quod quãquàm suffragia eius,qui & si non in charitate,in fide:tamen illi,qui in charitate decessit, non prosunt ex merito vitæ agentis:quia tamen illa fiunt secundum doctrinam Ecclesiæ:& per eum,qui in fide est: & pro eo,qui talia recipere meruit beneficia. vbi deficit charitas agentis:supplet meritum fidei, & charitas Ecclesiæ talia dictantis,ac defuncti capacis suscipientis:necnon & liberalitas Dei miserentis:qui secundum Ambro. de pœniten.distin.j.quantũlibet.beneficia nõ reuocat: imò cumulos liberalitatis amplificat:& sua liberalitate opus ab alio factum proinde reputat,ac si per illum pro quo fit,factum esset.Nam secundum iura,aliquo alienum debitum exoluente,ipse debitor liberatur.ff.de pig.ac.solutum.§.solutã.& si seruo legata fit libertas:si Titio decem præstiterit, quomodocunque illa decem præstiterit.libertas est.ff.de ita.homi.Arethula.Sed & per eũ, qui capax nõ est,alteri legatum & hæreditas acquiri potest ff.ad Trebel.l.cogi.§.hi,qui.ff. si quis aliquem testari prohi.l.j.§.sed si legatum.Et is qui ob crimen pro alijs postulare prohibetur pro se,& pro his,quorũ curã gerit,admittitur.iij.quæstio.vij.§.tria.Et secundum Augu.j.quæstio.j.si fuerit.quãquam in lapideo canali nil generetur.tamen aqua inde transiens, terram fœcundat. Et Hiero.de pœniten.distin.j.potest fieri.& distin.iij.pium. Si quando videritis inter multa opera peccatorũ quẽquam aliqua facere,quæ iusta sunt: non est tamen iniustus Deus,vt propter multa mala paucorũ bonorũ obliuiscatur. ¶ Sanè
24 defuncti † sciunt suffragia,quæ pro eis fiunt tribus modis,secundum Augu.xiij.quæstio.ij. fatendum.Primò,per diuinam reuelationem, quando scilicet Deus eis reuelat. Secũdò,per bonorũ angelorum manifestationem.Angeli enim qui hìc semper nobiscum adsunt,& omnes actus nostros considerant,quasi in instanti possunt ad eos descendere,& eis protinus nuntiare.Tertiò,per animarũ hinc exeuntium intimationem.Quartò,per experientiã: cum videlicet, se à pœnis sentiunt releuari.
25 ¶ Sciendũ autẽ, quòd defuncti valde † mali nesciunt,quid à viuis agitur,nisi quatenus eis scire permittitur. Similiter nec mediocriter boni adhuc in igne purgatorij constituti,qui nondum Dei visione fruuntur, nisi quatenus per aliquẽ de præmissis modis permittitur eis scire:Sed valde boni,qui iam ea fruuntur,bene sciunt quid hìc agitur. Iuxta illud Grego.Quid est,quod nesciunt,qui videntem omnia vident? Alij tamen dicunt, eos scire omnia,quæ eis necessaria sunt, & non alia.

Vnde

Vnde Esa.ex persona populi afflicti ait.Abraham pater noster,nesciunt de hoc.xiij.q.ij.de
26 mortuis.Et † vtrũ mortuis cura sit de viuis. Augu.latè prosequitur lib.de cura pro mortuis habenda. Adhuc sicut Augu.ait xiij.q.ij. fatendum. Multi aliquos ex mortuis vel in somnis,vel alio quocunq; modo viuis apparere credunt.Et vbi eorum inhumata iacerent corpora,atque vt eis sepulchra fierent,& alia huiusmodi innumera sæpe admonuisse,& illa vera,repertum esse in dialo.Grego.& in alijs plerisque scriptis authenticis reperitur.Verũtamen,vt idem Augu.in præmisso libro ait, quãuis mortui talia in somnis iudicare vel petere videantur: non ideò putandum est eos ista sentire:nam & viuentes plerunque apparent in somnis dormientibus, dum ipsi se nesciunt apparere: & ab eis,qui hoc somniaue runt audisse dicentibus, quòd eos in somnis agentes aliquid vel loquẽtes viderũt.vnde, vt dicit,credẽdũ est,quod hæ sunt angelicę operationes,propter dispensationem prouidentiæ Dei ad qualecunque solatium viuorum. Concilium etiam Anquiritan.xxvj.quæstio.v. Episcopi.in prin.ait,quòd plerique dęmonum illusionibus & fantasmatibus sæpe seducun-
27 tur.¶ Officium mortuorũ † imitatur omnino triduanam Christi sepulturam:sicut enim in illo triduo: ita & in hoc officio omnia laudis cantica subticemus,& solẽnitates quaslibet subtrahimus:nam in missa benedictiones ab Episcopo non petimus:nec in agenda dicimus:Domine labia mea.nec Deus in adiutorium meum intende. nec Benedicamus. nec Inuitatorium:nisi corpus præsens sit:& etiam in vigilijs.nec Gloria patri ad responsoria, vel in fine psal.nec ad lectiones benedictionem petimus,vel damus.nec dicimus:Tu autem.vel Deo gratias: nec in missa allelu ia: nec Gloria in excelsis:nec Ite missa est.Nam
28 † supprimimus, quia quò mortui transeunt, ignorantes, nescimus vnde laudare Dominum debemus de iustitia, vel misericordia gaudium reprimimus: quia tristes in hunc mundum intramus,& tristiores eximus.non ergo sequentia debet dici, quæ est canticum exultationis.¶ Adhuc licet in missa pro viuis
29 debeant omnes † turificari ad significandum, quòd illorum orationes ad cœlestia dirigũtur:in missa tamen pro defunctis non debet tus per chorum portari,nec offerri,id est,altare turificari: sed circa corpus tantum:quia hoc in lege prohibitum fuit: vt iam præmissum est.Nullus ergo in hoc officio turificatur: ad notandum,quòd mortui nil amodo valent orationibus suis promereri.vnde psal. Non mortui laudabunt te Domine.Ipsa autem defunctorum corpora turificantur, & aqua benedicta aspergũtur, non vt eorum peccata tollantur: quæ tunc per talia tolli nequeunt: sed vt omnis immundorum spirituum præsentia arceatur.& fiunt etiam in signum societatis,& cõmunionis sacramentorum,quam nobiscum dum vixerunt habuerunt.vnde & Dionysius tradit,quòd antiquitus viui mortuos osculabãtur,in signum vnitatis,quam cum ipsis habuerũt:prosunt etiam hæc & similia, inquantum per talia ipsi Deo reuerentia exhibetur.¶ Quare autem duplex versus ponitur in introitu pro defunctis,scilicet:Te decet:& exaudi orationẽ meam &c. dictum est in sexta parte sub sabbato tertiæ hebdomadæ quadragesimæ. Item in missa pro defunctis non debet intermisceri oratio pro viuis: prout dictum est in quarta parte,
30 sub titulo de oratione.Pax † etiam,triplici ratione,non datur.¶ Primò, quia hoc officium vt iam dictum est triduanam Christi sepulturam vestigio sequitur: vbi pax non datur propter Iudæ osculum detestandum. ¶ Secundò,quia non communicamus mortuis: quia non nobis respondent. Nos enim sumus in sexta ætate: illi in septima. Iode est, quòd
31 † corpus nunquam debet esse in Ecclesia, quãdiu missa de die celebratur: imò prius si esset, ibi debet asportari, extra Ecclesiam, in vestibulo Ecclesiæ,quantacunque auctoritate viuens fulgeret, & postea ad missam
32 de mortuis reportari. ¶ † Tertiò, quoniam sicut ex multis granis simul collectis vnus panis conficitur & ex multis racemis vinum eliquatur: sic ex multis fidelibus: quorum quidam boni, quidam mali sunt vna Ecclesia constituitur & coadunatur. Quia ergo de mortuo homine nescimus

adhuc

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc,vtrũ sit ipse de conformitate Ecclesiæ & pacem habeat cum suo creatore,& reconciliationem.ideò pacem ad missam non damus:nec aliquas laudes pro mortuis referimus:quia non est vnde agendũ sit.Non enim adhuc apparet eorum requies. ¶Quarta ratio, posita est in quarta parte : vbi agitur de
33 osculo pacis.¶Illud † quoque notãdum est, quòd officium mortuorũ incipit à vesperis: posteà sequuntur vigiliæ quarũ tria sunt genera. ¶In quibusdam enim Ecclesijs leguntur nouem lectiones de Iob,& incipiũt:Parce mihi Domine &c.In alijs leguntur de lib.
Iob 7 Ecclę.7 Sapien.& incipiunt : Melius est ire ad.&c.In alijs verò de quodam sermone Augu.sed vndecunque sumantur absolutè,sine,Iube dõne benedicere.& sine,Tu autem Domine : vel alibi incipiuntur, & finiuntur , prout in exequijs,qtas in dicto triduo pro Christo celebramus seruatur. Verũtamen in quibusdam Ecclesijs loco,Tu autem Domine:terminatur,Beati mortui,qui in Domino moriuntur: quæ verba sunt Apoca.xiiij.cap. ¶Frequenta-
34 tur autẽ in hoc officio psal.Te decet † hymnus Deus,quoniam ibi agitur de reditu filiorum Israël à captiuitate in terram promissionis.sic & defuncti de captiuitatis miseria ad vitam proficiscuntur æternam,dicitur etiam psal.Domine , ne in furore tuo arguas me. qui cum sit sextus in ordine psalterij,tamen pro octaua intitulatur quasi in sex ætatibus per hunc psalmum Deum rogantes,vt septimæ ætatis possumus ornamenta euadere,& ad octauã gloriæ peruenire. ¶Officium mortuorum nõ habet secundas vesperas : vt dictũ est in sexta parte.sub titulo de vesperis.¶In
35 † concilio Tholetañ.xxvj.quęstio.v.quicunque statutum est,quòd sacerdos missam defunctorum celebrans,vt eius inimicus mortem incurrat, deponatur , & tam ipse quàm eum ad hoc inducens exilio perpetuo puniatur. Nunc videndum est qualiter corpus sepeliendum sit:& quidem quando homo videtur agere in extremis,debet poni ad terram, super cineres,vel ad minus supra paleas : per quod innuitur quòd cinis est , & in cinerem reuertetur : & fit hoc exemplo beati Martini,qui vt in se alijs daret exemplum,in cinere iacens vitam finiuit. Et si moriens literatus sit,legi debet passio Domini,vel saltem pars illius ante eum,vt sic ad maiorem punctionem moueatur : & debet esse crux erecta ad pedes,vt moriens eam cernens magis conteratur,& conuertatur.debet etiam supinus iacere,vt semper erecta facie aspiciat cœlum, exemplo beati Martini : & prius, quàm expi-
36 ret,eius anima Domino cõmendetur.† Postquàm verò expirauerit campane debent pulsari:prout dictum est in prima parte,vbi agitur de campanis:deinde corpus nisi viuens nouiter inunctus fuerit,debet lauari,ad significandum,quòd si anima per confessionem & contritionem à culpa mundata fit,vtrumque, scilicet anima & corpus æternam glorificationem & claritatem in die iudicij consequatur:quodque illi secundum Iob,verè in Domino moriuntur,& beati sunt,qui nullam secum portant maculam : sed in hoc mundo per pœnitentiam derelinquunt. Sed cùm de hac lotione,neque in vetteri testamento,scilicet Leuiti.x.cap.neque in nouo,scilicet Act.v. cap.nil agatur:si obmitteretur,non multum, vt aiunt quidam,curandum esset.Et Augu.dicit in libro de cura pro mortuis agenda.Corpori humano , quod post mortem impenditur,non est salutis præsidium,sed humanitatis officium.Verũtamen cum Maria Magdalena vnxerit Dominũ ante passionem.Matt. xxxvj.cap.fecit enim morituro quod non potuisset facere mortuo.Marci xiij.cap.Præuenit,inquit,vngere corpus meum in sepulturam.ex hoc probari potest corpora defunctorum laudanda esse. Nam sicut Hieronymus ait in originali super illud.Matth.vj.cap.vnge caput tuum in illis partibus vnguentis pro balneis vtebantur.Canon Tholetañ.concilij. xiij.quæstio.ij.qui diuina.statuit quòd qui diuina vocatione ab hac vita recedunt , cum psalmis tantùmmodo & psallentibus vocibus ad sepulchrum deferantur:debet † autẽ
37 defunctus portari à consimilibus suæ professionis , vt si fuerit diaconus à diaconibus : sic sacerdos à sacerdotibus,si sint ibi : aliter non est vis : quia necessitas legi non subiacet:de consecratione distinctione j. sicut. extrà de obseruatione ieiun. cap.ij.clericus à clericis: catholicus à catholicis.Si verò fuerit de aliqua fraternitate , deportetur ab illis , qui sunt eiusdem fraternitatis , mulieribus verò non licet corpora ferre , ne cogantur corpora sua lasciuia incitantia denudare, quod facilè contingere posset. dum autem

de domo

de domo ad Ecclesiam seu sepulturam portantur,secundum quorundam locorum morem ter in via pausatur.¶Primò,ad significandum,quòd ipse in hac vita existens,vt posset dignè Domino præsentari,& cum alijs sanctis perpetua quiete perfruiin tribus specialiter seipsum exercitauit,videlicet,in Dei dilectione:in charitate proximi : & in custodia sui.siue quòd in fide sanctæ trinitatis vixit, atque vitam finiuit. ¶Secundò,ad repræsentandũ,quòd Dominus triduo in ventre terræ pausauit. ¶Tertiò,tres pausæ fiunt in via : vt per tres dietas psalmodiæ , quæ tunc dicitur trina fiat ei absolutio à delictis tribus modis,scilicet cogitatione,verbo,& opere commissis.Exod.iij.Viam trium dierum ibimus in solitudine.Deinde ponitur in spelunca in qua in quibusdam locis ponitur aqua benedicta
38 † & prunæ cum ture.Aqua benedicta ne dæmones,qui multum ea timent,ad corpus accedant.Solent nãque deseruire in corpora mortuorum:vt quod nequiuerunt in vita , saltem post mortẽ agant.Tus verò ibi ponitur propter fœtorem corporis remouendum:seu vt defunctus creatori suo acceptabilem bonorũ operum odorem intelligatur obtulisse.seu ad ostendendum,quòd defunctis prosit auxilium orationis.carbones in testimoniũ,quòd terra illa ad cõmunes vsus amplius redigi nõ potest.plus enim durat carbo sub terra,quàm aliud.Hædera quoque vel laurus & huiusmodi,quæ semper seruant virorem in sacrophago corpori substernuntur:ad significandum, quòd qui moriuntur in Christo viuere non desinent.Nam licet mundo moriantur,secundum corpus,tamen secũdum animam viuunt. & reuiuiscunt Deo.Alia tamen consideratione habebant in funeribus antiqui cypressos: quia videlicet sicut cypressus cæsa non iterũ surculescit,sed tota moritur : ita homo mortuus non reuiuiscit.Fiunt etiam hæc,nõ quia cadaueribus insit sensus:sed in figuram,videlicet,vel ad resurrectionem sperandam,vel ad Dei misericordiam : seu benevolentiam prouocandam : cui talia pietatis officia placent.debet autem † quis sic sepeliri,vt capite
39 ad occidentem posito,pedes dirigat ad orientem,in quo quasi ipsa positione orat:& innuit quòd promptus est , vt de occasu festinet ad ortum:de mundo ad seculum.Et in quocunq; loco extra cœmeterium Christianus sepeliatur,semper crux capiti illius apponi debet:ad notandum illum Christianum fuisse : quia hoc signum diabolus valde veretur,& timet accedere ad locum crucis signaculo insigni-
40 tum. ¶Debent † quoque fideles Christiani sepeliri induti sudarijs : prout prouinciales obseruant:quod sumunt ex euangelio,in quo legitur de sudario & syndone Christi. Quidã verò cilicio insuuntur : vt hac veste insignia pœnitentiæ repræsentent. nam cinis & cilicium, arma sunt pœnitentium. Nec debent indui vestibus communibus : prout in Italia fit.& vt quidam dicunt,debent habere caligas circa tibias:& sotulares in pedibus,vt per hoc ipsos esse paratos ad iudicium repræsen
41 tetur.Clerici † verò,si sunt ordinati , illis instrumentis induti sint,quæ requirũt ordines, quos habent.Si verò non habent ordines sacros more laicorum sepeliantur. Verũtamen licet in alijs ordinibus propter paupertatem hoc sepius obmittatur:in sacerdote tamen & Episcopo nullo modo prætermittendum est. Vestes enim sacerdotales , virtutes significant,cum quibus præ cæteris sunt duo præsentandi. Eutitianus Papa statuit vt nullus martyres sepeliat sine dalmatica : aut colloBio purpurato. ¶†Circa hoc autem consi42 derandum est , vtrum Christus vestitus fuerit post resurrectionem,& vtrum cœlum vestitus ascenderit.& vtrũ duobus discipulis euntibus in Emaũs,& cæteris mulieribus,& discipulis vestitus apparuit. Siquidem angeli leguntur vestiti apparuisse,iuxta illud Ioã.Vidit angelos sedentes in albis : & alibi : Ecce duo viri adstiterunt iuxta illud in vestibus albis:qui & dixerunt : Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum,sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Nempe Christus vestitus ascendit in cœlum:iuxta illud:Quis est iste,qui venit de Edon , tinctis vestibus de bosra.Item angeli dixerũt:Quare rubrum est indumentum tuum. ¶Quæri43 tur † etiam,vtrum homines erunt nudi post diem iudicij:an vestiti:& videtur quod vestiti.Nam semper angeli apparere solent vestiti:& Christus etiã post resurrectionem cum veste apparuit:& in transfiguratione vestitus fuit.vnde & apparebãt vestimenta eius alba, sicut nix.Econtrà videtur , quòd nudi erunt: quia habet authoritas quòd in eadem forma erimus,in qua fuit Adam prius,quàm peccaret,& etiam in meliori : sed tunc fuit nudus: ergo similiter nudi erimus. Solutio.nil diffi-

nimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimus de veste,sed hoc solum dicimus,quod ibi non erit difformitas: nec vlla aduersitas, vel infirmitas,& erimus vestiti & ornati vestimentis virtutum.¶Quis autem & in quo loco sepeliri debet: & vtrum locus sepulturæ aliquid conferat,dictum est in prima parte, vbi de cœmeterio agitur.¶Illud autem nota,quòd quia scriptum est Leuiti.xxj.cap.Pontifex ad omnem mortuum etiam patrem vel matrem non ingredietur, neque egredietur de sanctis.hinc est, quòd Romanus pontifex 1
ad nullius defuncti domũ accedit.item quia ibidem dicitur:Sacerdotes non radent caput, non barbam, nec in crinibus suis facient inscisſuram.ideò qui charorum morte tristantur,barbam nutriunt:nec crines prescindunt, & etiam nigris vestibus ornantur: vt per nigredinem & dolorem consepulti mortuo videantur.¶Hic etiam † quæri potest, vtrum voces mortuorum loquatur:& videtur quòd sic iuxta illud prophete. Exultationes Dei in gutture eorũ.Hormisda Papa I.distin.si quis diaconus.dicit,quòd illi,quibus cum falsa misericordia indulserimus,ante tribunal Christi contra nos facient quæstionem.& Augu.xiij. quæstio.ij.fatendum.dicit quòd defuncti,qui nesciunt, quæ hic fiunt, dum hic aguntur, posteà audiunt ab his,qui moriendo hinc recedunt.Sed Apostolus contradicere videtur, dicens: quòd tunc linguæ cessabunt.& psal. Non mortui laudabunt te.Et nota secundum Augusti.quòd tempus, quòd inter hominis mortem & vltimam resurrectionem interpositum est animas abditis,id est,nobis occultis receptaculis continet.¶Postremò nota, secundum magistrum Ioan.beleth.quòd antiqui solebant dicere,quòd quando animæ in humanis sunt corporibus: vocantur animæ in infernis manes:quando verò cœlos ascẽdunt: spiritus.quando autem recens erat sepultura, siue quando spiritus circa sepulturas errabat, vmbram vocabant.vnde psal. Nam si ambulauero in medio vmbræ mortis,non timebo mala:quoniam tu mecum es:& ideò tunc panem & vinum ponebant supra sepulcha mortuorum: vt dictum est sub titulo de cathedra Petri.¶In † missa pro mortuis dicitur quandoque epistola:Vir fortissimus Iudas.ij. Machab.xij.cap.quandoque: Nolumus vos ignorare de dormientibus,sicut & cæteri,qui spem non habent.j. Thessalo.iiij cap.quandoque.Audiui vocem de cœlo.Apocal.xiiij. cap.quandoque,Ecce mysterium vobis dico. j.Corint.xvj.cap. Dicitur etiam quandoque euangeliũ:Amen dico vobis,quia venit.Ioan. v.cap.quandoque: Dicit Martha ad Iesum. Ioan.xj.cap.quandoque:Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat &c. Ioan.v.cap. quãdoque:Omne,quod dat mihi pater.Ioan. vj.cap.quandoque.Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.Quod est ibidem.

SVMMA.

1 Sancti coronati,& eorum nomina.nume.2.

De *quatuor coronatis martyribus.* CAP. XXXVI.

DE † quatuor coronatis hoc notabile reperitur quòd quinque fuerunt,qui venerant ad construendum templum.& Diocletiano cognito,quòd essent Christiani martyrio sunt coronati:quorum nomina quia nota fuerunt, ideirco in collecta ponuntur.Post duos verò annos alij quatuor martyrium susceperunt, quorum corpora sepulta sunt,iuxta corpora prædictorum quinque,quorum nomina quia fuerũt ignota,ideò statuit Melchiades Papa, vt dies eorum sub nominibus prædictorum quinque celebris habetur,& sic vocatum est festum quatuor coronatorum. posteà verò fuerunt cuidam religioso eorum nomina reuelata,scilicet †Seueri,Seuerini,Carpophori, & Victorini: nomen tamen festi propter ea mutatũ non est:nec etiam dies in calendatio.

SVMMA.

1 Martinus, dicitur par Apostolis. Et qua id ratione.

2 Martinus,solus inter Confessores habet octauas institutionis.

De *beato Martino Episcopo & Confessore.* CAP. XXXVII.

DE beato † Martino sciendum, quòd dicitur par Apostolis, non propter suscitationem mortuorum quorundam,vt quidam putant:cùm idem multi alij fecerint martyres, & confessores, vel propter multitudinem miraculorum: sed specialiter propter vnum miraculum.Cùm enim esset Thuroñ.Archiepiscopus venit ad eum, quidam pauper & inops tunicam ab eo petens, & ipse concessit. Iussit ergo procuratori suo vt emeret.Ille

ret. Ille verò iuit ad forum, & tardus redijt, tunicam vilem portans: quæ ferè penula, quasi penè nulla poterat dici: quam vir sanctus sibi monstrare fecit. Erat autem breuis fortè, vsque ad genua: manicæ vsque ad cubitum,extrahens ergo suam,pauperi dedit & ipse pauperis tunicam induit. Nec multò post præparauit se ad celebrandum missam,& stans ante altare: sicut mos est in præfatione,leuauit manus ad Dominum manicis laxis retrò labentibus: licet nec grossa eius brachia nec multum carnosa essent: & cum 3
præfata penula,non nisi vsq; ad cubitum protenderetur, remanserunt eadem brachia nuda.Tunc venerunt miraculosè aurei torques, ipsáq; decenter operuerunt, & globus igneus apparuit super caput eius: per quod demonstratum est Spiritum sanctum super descendisse ad robur: sicut super Apostolos in Pentecoste. Vnde propter hoc non immerito dictus est par Apostolis est etiam eis par in of-
2 ficio.¶†Considerandum autem est,quòd ipse 1
solus inter Confessores institutionis habet octauas: sicut beatus Laurentius inter martyres.ille enim dixit:igne me examinasti:& non est inuenta in me iniquitas. & Martinus in agone mortis dixit dæmoni adstanti:Nil inuenies in me cruenta bestia. ecce quomodo con 1
cordant. ille præpollens martyr: quare præ omnibus alijs octauas, & vigiliam habet iste confessor excellens:quare præ omnibus alijs octauam habet. Cappam eius reges Francorum consueuerunt portare in prælijs: vt dictum est in secunda parte,vbi agitur de sacerdote. Fortunatus Poëta vir vita egregius, & ingenio præclarus, de Italia Thuronis veniens, gesta beati Martini cõscripsit tempore Ioannis Papæ tertij.

SVMMA.

1 Andreæ Apostoli statura.Et vbi ille prædicarit.nume.2.eiúsque diei officium.nume.3.

De *beato Andrea Apostolo.* CAP. XXXVIII.

1 SAnctus Andreas†niger fuit colore,barba prolixa, staturæ mediocris.hoc ideo dicitur vt sciatur qualis in Ecclesia debet depingi:quod de vnoquoque Apostolorum, & aliorum multorum Sanctorum
2 sciendum esset. Prædicauit autem in†Achaia & Athenis: & circa partes illas. Excellentis fuit valde meriti, nec sine causa beatus Gregorius fuit sibi adeò deuotus, quòd sibi fecit proprium officium:& monasterium condidit, & ibi monachus extitit, vigiliam ex institutione nõ habet: quia est in tempore ieiuniorum, quare non fuit necesse institui ei vigiliam: & idem est de beato Thoma Apostolo. Sanè ossa eius ac beati Lucæ euangelistæ tempore Constantini secũdi Imperatoris trasiata sunt apud Constantinopolim. Hac die dicitur epistola: Corde†creditur ad iustitiam. Roma.x. cap.& euangelium: Ambulans Iesus iuxta mare. Matth.iiij.cap. ¶Postcommunio: Venite ad me. quæ est ibidem. ¶In vigilia verò est introitus: Dominus secus mare. Matth.iiij.capi. Et euangelium: Stabat Ioan. & ex discipulis. Ioan.j.cap. ¶Postcommunio: Dixit Andræas. Ioan.j.cap.

SVMMA.

1 D.Nicolai historia vnde introductum, vt legatur in Ecclesia.

De *beato Nicolao.* CAP. XXXIX.

LEgitur, quòd cum in quadam Ecclesia,quæ dicitur Crux, subiecta monasterio beatæ Mariæ de charitate,† nondum historia beati Nicolai cantaretur: fratres eiusdem loci priorem suum,vt eam sibi cantare liceret, instanter rogauerunt. ille verò hoc præcisè negauit, dicens incongruum fore pristinum morem nouitatibus immutare. Illis verò instantibus indignatus respõdit: recedite à me:quia noua cãtica, imò ioculatoria quædam in mea Ecclesia non cantabuntur.Adueniente autem eiusdem Sancti festiuitate, fratres cum quadam animi tristitia matutinales vigilias peregerunt. Cúmque omnes se in lectis recepissent, ecce beatus Nicolaus priori visibiliter terribilis apparuit:quem à lecto extrahẽs per capillos,dormitorij pauimento allisit, & incipiens antiphonã: O pastor æternæ,per singulas vocũ differẽtias virgis,quas in manu tenebat,grauissimos ictus super dorsum illius ingeminans:per ordinem morosè cantando antiphonam ipsam,ad finem vsque perduxit: omnibus ergo illis clamoribus excitatis, semiuiuus ad lectum deportatur, qui tandem ad se rediens, dixit: ite & historiam nouam sancti Nicolai decantate. Tempore Henrici quarti

Universidad de Deusto
Biblioteca

quarti Imperatoris ossa sancti Nicolai apud vrbem Beneuentum translata sunt.

SVMMA.

1 Beda, cur dictus venerabilis. & nume. 2. Et vbi sepultus. ibid. in fin.

De *venerabili Beda Presbytero.*

CAP. XL.

BEda venerabilis presbyter, & monachus egregius, expositor, claruit in Anglia, circa annum Domini cccccclxvj. qui licet in Sanctorum catalogo compute
1 tur non tamen ab Ecclesia† Sanctus, sed venerabilis appellatur, duplici ratione. ¶ Primò, quia cùm præ nimia senectute eius oculi caligarent, faciebat se duci per villas, & castra, vbiq; verbum Domini prædicando, cúmque quadam vice per quandam vallem magnis lapidibus plenam transiret, quidam ex ductoribus deridendo dixit ei, quòd ibi erat magnus populus congregatus, expectans eius prædicationem auidè & silenter: & tunc incepit ille prædicare feruenter: & cum in fine concluisset: per omnia secula seculorum: mox omnes
2 lapides alta voce clamasse dicũtur. Amen† venerabilis pater. & ideò venerabilis pater appellatur. Alij verò asserunt, quòd angeli responderunt, bene dixisti venerabilis pater. ¶ Secunda causa est: quia post eius mortem clericus quidam sibi deuotus quendam versum edere cupiebat: quem in illius tumulo
1 sculpi facere intendebat, incipiendo sic: Hac sunt in fossa. volens versum terminare, Bedæ sancti ossa: sed quia talem finem versus congruitas non patiebatur: & sedula mente reuolueret, nec congruum finem videret. dum quadam nocte multum super hoc cogitasset: mane ad tumulum properans manibus angelicis taliter versum scriptum reperit finitum. Hac sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa. Eius autem corpus apud Ianuam deuotione congrua dicitur coli.

SVMMA.

1 Thomæ Apostoli officiũ ecclesiasticum.

De *sancto Thoma Apostolo.*

CAP. XLI.

1 HIstoria† seu legenda de sancto Thoma Apostolo: & si quid ex ea in respõsorijs vel antiphonis sumptum reperitur inter apocrypha
2 deputatur. in ipso autem festo legitur ad missam euangelium: Thomas vnus ex duodecim. Ioan. xx. cap.

SVMMA.

1 Stephani, & Ioannis Euangelistæ, & Innocentium festum cur comitetur natiuitatẽ Dñi.
2 Martyrium est triplex.
3 Stephani officium. & nume. 4. 15.
5 Alchuinus composuit sancti Stephani historiam.
6 Ioannes euangelista passus est martyrium: quod est voluntate, non opere.
7 Ioannis Euangelistæ officium.
8 Ioannes Euangelista obijt in festo Ioannis Baptistæ. & nume. 9.
10 Innocentes tertium martyrium sustinuerũt, quod est, opere & non voluntate. Et cur illud festum celebret Ecclesia. nume. 14.
11 Innocentium festum cur non admittat cantica lætitiæ. Et eorum officium, nume. 12. 13.

De *sanctis Stephano, & Ioanne euangelista, & Innocentium.* CAP. XLII.

POst Domini natiuitatem sequenti die fit festum de obitu beati Stephani protomartyris: & tamen ipse fuit passus in Augusto. Quare autem hoc festum fiat sub festo inuentionis eius dictum est. ¶ Quæritur, quare
1 † hæc tria festa, videlicet sanctorum Stephani, Ioannis, & Innocentium, immediatè post festum natiuitatis Domini ordinantur? Respondeo. Primò, vt Christo capiti & sponso omnes sui comites adiungantur. Natus enim Christus sponsus Ecclesiæ in hunc mundum tres sibi comites adiunxit: de quibus dicitur in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex milibus: candidus quantũ ad Ioannem euangelistam prætiosum virginem, & confessorem: rubicundus quantum ad Stephanum protomartyrem. electus ex milibus, quantum ad magnam turbam Innocentum. Secundò vt sic Ecclesia omnium martyrum genera: quorum quidem martyrij Christi natiuitas causa fuit insimul adunare. Triplex† est enim martyrium. Primum voluntate, & opere: & tale fuit martyrium beati
2 Stephani, & hoc est dignissimum in genere. Hoc autẽ dicimus: quia aliqua circumstantia facere posset, quòd aliquis confessor aliquo martyre

martyre dignior esset: & ideò festũ eius precedit alia, & continuatur festo dominicæ natiuitatis. Vnde in ipso festo legitur: Mortem quam Saluator dignatus est pro omnibus pati: hanc ille primus præ omnibus reddidit saluatori. Et iterum: Christus heri natus est in terris, vt hodie nasceretur. Stephanus in cœ-
3 lis. ¶ In † festo beati Stephani introitus est: Etenim sederunt Principes, & aduersum me loquebantur. in quo ostenduntur insidiæ principum Iudæorum beato Stephano insidiantium. Epistola est. Actu. vj. cap. Stephanus plenus gratia & fortitudine, quæ sicut dicit Augustin. in sermone huius diei cum plurimum habeat admirationis, in ipsa specie non minus continet in mysterio dignitatis. in qua narratur tam passio ipsius, quàm passionis causa, & meritum seu remuneratio: & hæc etiam insinuantur, & repræsentantur in responsorio: quod est: Sederunt Principes, & aduersum me loquebantur: & in illo, quod est: Videò cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei. Actu. vij. cap. Et in offertorio, & in postcommunione: Videò cœlos apertos. Actu. vij. cap. Et in
4 nocturnali etiam officio idem repetitur, vt ostendatur, quòd sæpe & sæpius cõsiliati sunt principes Sacerdotum in mortem eius. Euangeliũ est: Ecce † ego mitto ad vos. Matt. xxiij. cap. Et sequitur: Hierusalem, hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, &c. Stephanus enim fuit lapidatus: dicitur etiam ibi à sanguine Abel iusti, sicut enim ille fuit Protomartyr in veteri testamento: sic iste in no-
5 uo. ¶ Historiã sancti Stephani composuit† Alchuinus Caroli magister, & Capellanus nocturnales antiphonas de psalmis, quibus attriulantur, accepit: cætera de actibus Apostolorum: antiphonis etiam laudum quidam versus præmittuntur, prout dictum est in sexta parte, sub dominica de Trinitate. Frequentatur autem in versiculis allelu Ia: vel propter solennitatem dominicæ natiuitatis: vel propter gaudium de consortio. Stephani angelicæ concionis. Dicitur enim illud capitulum: Stephanus plenus gratia & fortitudine. & illud: Surrexerunt quidam, quæ sunt: Actu. vj. cap. & illud: Cum esset Stephanus plenus. A-
6 ctu. vij. cap. ¶ Secundum † martyrium est voluntate, & non operæ, quale fuit martyrium Ioannis euangelistæ, qui martyr fuit, sicut patet in illa antiphona: In feruentis olei dolium missus Ioannes Apostolus, diuina se protegente gratia illæsus exiuit: vt sicut non senserat carnis æstum, qua virgo fuit mente & corpore: sic nec æstum feruentis olei sensit. In natali autem eius canitur, in quibusdam Ecclesijs vna missa in exordio lucis, ad notandum, quòd ipse accepto lumine huius mundi sacrificium virginitatis semper obtulit Deo: quia enim non poterat habere vigiliam propter festum beati Stephani, statutum fuit, vt duas missas haberet. In missa de beato Ioanne epistola: Qui timet † Deum, facient bona. Ecclesiast. xv. cap. Euangelium est: Dixit Iesus Petro. Ioan. vlt. cap. & cantatur allelu Ia. Valde honorandus est, &c. quod ibi dicitur: Qui supra pectus Domini, in cœna recubuit: sumitur Ioan. vlti. cap. introitus est: In medio Ecclesiæ aperuit: Ecclesiasti. xv. cap. & responsorium. Exijt sermo inter fratres, &c. Ioan. vj. ca. Item allelu Ia. Hic est discipulus. Ioan. vlt. ca. communio: Exijt sermo. quæ est ibidem: Dicitur etiam ad horas capitulum: Cibauit. Ecclesiast. xv. cap. & illud: Benedictus Deus, & pater. Ephes. j. ca. & illud: Qui timet Dominum.
8 Ecclesiast. xv. cap. ¶ † Et nota, quòd beatus Ioannes euangelista in festo beati Ioannis Baptistæ obijt: sed quia non poterat tunc eius festum fieri translatum est ad tertium diem natalis Domini: vt omnes comites suos haberet sponsus, vt premissum est. Et festum beati Ioannis Baptistę, in suo die remansit. nec mirum quia dies illa ab angelo gaudio natiuitatis præcursoris authentica fuit. Nec est dogmatizandum, quòd euangelista Baptistæ, tanquã maiori cesserit: & pro eo quòd legitur: Inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne Baptistam quòd nõ debeat de ipsorum maioritate disputandum, diuinitus est ostensum. Cum enim duo magistri, quorum vnus Baptistam, alter præferebat euangelistam solẽnem ad hoc indixissent disputationem, & quilibet solicitè inuestigasset authoritates, & rationes efficaces, quibus suum Ioannem præferre posset, tandem die disputationis aduenientę, quilibet Sanctorum æmulatori suo apparuit dicens: Bene concordes sumus in cœlis: de nobis non disputetis in terris. Tunc illi sibi adinuicem, & omni populo visionem publicauerunt, & Dominum benedixerunt: vel ideò fuit ad tertium diem post Domini natiuitatem translatum: quia fortè illa die dedicata est ei Basilica: vel quia fortè ea die rediit de Pathmos insula, vel insulatus est: fuit enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 patriarcha Ephesinus. ¶ Aiunt † quidã quòd beatus Io. cum post celebratam missam descendisset in tumulũ, euanuit ab oculis circunstantium: & cum terra ibi scaturiat, de profundo addunt eum viuere, & terram eius anhelitu scaturire: alij in cœlum translatum. igitur partim ex euangelio partim ex eius tribulatione hodierna copulatur historia: in cuius vltimo respõsorio. scilicet in medio Ecclesiæ: quod sumitur de lib. Sap. in quo agitur de spiritu intellectus neuma iubilatur: quia per spiritum intellectus fuit de ineffabili verbo,
10 scilicet de Deo vero locutus. ¶ † Tertium martyrium est opere & non voluntate: quale fuit martyrium Innocentum: quod sicut tertium locum obtinet indignitate: ita & inter festa martyrum. Sed quare festum Innocentum celebratur ante festum stellæ, id est, epiphaniæ cum mortui fuerint post apparitionẽ stellæ quando, scilicet Herodes vidit quòd illusus esset à Magis. Respondetur, quòd Herodes auditis rumoribus de Christo nato, turbatus est valde, timens amittere regnum vnde cogitauit facere interfici omnes pueros: & sic Christus non euaderet, sed fuit impeditus tunc: quoniam Aug. Cæsar mandauit ei, quòd ad eum veniret cum Aristobolo & Alexandro, filio ipsius Herodis, responsuris coram eo: & quia non fuit ausus non ire: iuit: postmodum verò reuersus reuoluto anno post natale Domini fecit omnes pueros interfici à bimatu, id est, biennio & infra: *bimus* enim græcè, dicitur latinè biennium. ¶ Quæ-
11 ritur † quare in festiuitate Innocentum in missa Gloria in excelsis: & Allelu Ia: & alia cantica lætitiæ non cantantur? Dicunt magistri ideò, quia mortui sunt ante Domini passionem: & sic ad inferos descenderunt. Sed pari ratione, & in festo beati Io. bap. subticeri deberent. Dicẽdum est igitur, quòd hoc ideò contingit: quia author officij, voluit nos coniungi in hac festiuitate animabus deuotarũ mulierum de morte Innocentum plagentiũ, & dolentium. Vnde causa tristitiæ earum illa dimittimus: & ideò legitur prophetia. Hier. xxxj. ca. de innocentibus. Vox in rama audita est: quæ ad literam de Beniamitis exponitur: qui interfecti sunt propter vxorem lxui, quã oppressĕrãt: & Rachel fuit mater Beniamin. Vel per Rachel quæ interpretatur ouis vel videns: intelligitur Ecclesia, quæ plorat filios suos, scilicet triplices. ¶ Primi sunt martyres considerans eos esse sibi subtractos: & nos vult consolari in præsenti, sed omnem consolationem trãsfert in futurum: quia non sunt, scilicet præsentes. ¶ Secundos filios luget Ecclesia: quia ferè ad partum veniunt, in quibus patitur abortum. Tertij verò, sunt, qui iã renati in baptismo erant: sed per peccata retrocedunt: hos & illos luget Ecclesia: quia nõ sunt, id est, damnati sunt: & ideò quia luget Ecclesia cantica lætitiæ subticentur. Potest esse & alia ratio: nam cantica lætitiæ propriè post victoriam cantari debent: vnde Ezech. dictum est. Dispone domui tuæ: quia morieris: quia post victoriam habitam non cecinit cantica lætitiæ: sed Innocentes non habuerunt victoriã: nõ enim est victoria, vbi pugna non est. Media ratio melior est. Quidam tamen pro allelu Ia cantant in missa: Laus tibi Christe. Alij: Cantemus eia. Et dicitur epistola: Vidi † supra montẽ Syon agnum stantem.
12 Apoc. xiiij. c. & euangelium. Angelus Domini apperuit in somnis. Mat. ij. c. Si autem festum illud in dominica contingit, nullum canticũ lætitiæ subticetur, propter gaudium resurrectionis. In octauis quoq; eorum cantica lætitiæ cantantur, pro significatione gaudij, quod accepturi sunt in octaua, id est, in resurrectione: quia licet ad inferos descenderint: resurgent tamen nobiscum in gloria. Octauæ enim festiuitatũ celebrantur in memoriã generalis resurrectionis, quã significant. ¶ Rursus quia hac die tristitiam mulierũ repræsentamus: in multis Ecclesijs diaconi nõ vtuntur dalmaticis: nec subdiaconi subtilibus, id est, tunicellis, ad notandũ, quòd Innocentes statim in morte primã stolam nõ receperũt: sed ad infernũ descenderũt: de hoc in tertia parte
13 dictũ est: sub ti. de coloribus. ¶ In † hoc festo dicitur. c. illud Vidi supra montẽ. Apoc. xiiij. c. illud: Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. & illud: Hi empti sunt: ibidẽ. ¶ Et aduerte, quòd antiphonæ nocturnales de psalmis sumuntur: cætera de epistola & euangelio. Quòd autẽ dicuntur cxliiij. milia: finitum ponitur pro infinito: quia Deus omnes sub certo numero cõprehendit. Quod etiã dicitur: Vidi sub altare Dei animas interfectorũ: sic est accipiendum: quia Ioannes vidit animas interfectorum sub altare, id est, humiliatos capiti suo: vel quia in absconso: quia nemo percipit hic, quomodo ibi sit. ¶ Sed
14 quare † solennizat Ecclesia pro morte Innocentum,

centum, qui nõ habuerũt voluntatẽ patiẽdi? Videtur enim, quòd eadem ratione si aliquis tyrannus interficeret, tot pueros deberet Ecclesia similiter solemnizare pro illis, quod verũ non est. Respõderi potest quòd hoc festũ propter tria celebrandũ est: licet voluntatem non habuerunt patiendi. Primò, quia Christus in eis quærebatur, & occidebatur. Secundò, quia Christus in eis celebratur diabolo & Herodi. Tertiò, quia nomen Domini non loquendo, sed moriendo cõfessi sunt: quia pro Christo & vice Christi sunt occisi. Erat Innocẽtes autem, quia circuncisi. nam circuncisio erat tunc remedium contra originale peccatum: licet non ita sufficiens, sicut nunc baptismus est. ¶ Illud autem scien-
15 dum est, quòd in quibusdam Ecclesijs † in die natalis Domini diaconi vesperis finitis in honorem beati Stephani, qui eximius diaconus fuit in tripudio conuenientes cantant antiphonam de sancto Stephano: & sacerdos collectam. Nocturnos autem & officium in crastinum celebrãt & benedictiones super lectiones dant: quod tamen facere non debent. Et eodẽ modo faciunt sacerdotes in festo beati Stephani in vesperis in honorẽ sancti Ioãnis: quia ipse sacerdos fuit: & pueri in festo sancti Io. ad honorẽ Innocẽ 3
tium. Subdiaconi verò faciũt festũ in quibusdã Ecclesijs in festo circũcisionis: vt ibi dictũ est: in alijs in epiphania, & etiã in alijs in octaua epiphaniæ: quod vocãt festum stultorum. Quia enim ordo ille antiquitus incertus erat. nam in canonibus antiquis: extrà de æta. & qua à multis quandoq; vocatur sacer. & quandoq; non. ideò subdiaconi certũ ad festandum non habent diem, & eorum festum offi 4
cio celebratur confuso.

SVMMA.

1 Apostolus, quis dicantur. Et qualiter officium Apostolorum exequatur Ecclesia. 5
2 Apostolorum officium. & num. 3. 4. 5.
6 Apostolis treis tantùm Romæ: & treis Euangelistæ.

De *Apostolis*. CAP. XLIII.

1 Ἀπόστολος, græcè † interpretatur missis latinè inde Apostoli dicti sunt: quia à Christo missi fuerunt euangelizare per vniuersum orbẽ Sanè Ecclesia in communi de Apostolis solemnizat & canit in matutinis: Ecce ego mitto vos &c. quia omnes electi sunt simul à Domino, post sermonẽ ad eos factũ in monte: sicut habetur in Mat. & Marco: qui, videlicet, electi sunt xij. De quibusdã tamẽ facit Ecclesia officium propriũ, sicut de beato Petro, propter priuilegiũ dignitatis. De beato Paulo, quãuis non sit de xij. propter priuilegiũ prædicationis. De beato Ioanne, propter priuilegium amoris, siue virginitatis. Et de beato Andræa, propter priuilegium crucis: quã ita ardenter prædicauit, concupiscit & habuit. ¶ Per horas
2 capitulũ illud: Iã non estis † hospites & aduenæ. Ephe. ij. & illud. Non vos me elegistis: quod est ibidẽ. & illud. Beatus vir, qui suffert tentationẽ. Iac. j. c. & illud Magnificauit eum in timore inimicorũ. Ecc. xlv. Et illud: Statuit illi Dominus testamentũ sempiternũ: ibidem & illud in fide & lenitate illius sanctũ fecit illũ ibidẽ: & illud: ibant Apostoli gaudentes. Act. v. & illud. Nã quos præscíuit, hos & prædestinauit cõformes. Ro. viij. ca. & illud. Corpora sanctorũ in pace sepulta sunt. Ecc. xliij. c. & illud: Non esurient, neq; sitient amplius. Apo. vij. ca. & illud: Nos in sensati vitam illorum. Sap. v. & illud. Ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Ephe. ij. ca. habent † autem vigilias & octauas: quia si comparantur & coregnabimus. de hoc dictũ est in. iiij. parte sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Instantia tamen est de beato Ioanne euãgelista, quo ad ieiunium quod contingit: tum quia vt dicunt quidam non fuit martyr, nisi animo: tum propter festum sancti Stephani quod est in vigilia festi eius. ¶ In vigilijs † Apostolorum dicitur epistola: Benedictio Domini super caput eius. Prouer. xv. cap. Et Eccle. xlv. c. Item illa: Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia. Act. v. ca. Et euangelium. Ego sum vitis vera. Ioan. xv. cap. In † festis verò Apostolorum dicitur epistola. Iam non estis hospites & aduene. Ephe. v. cap. Item illa. Hi sunt viri misericordiæ. Eccle. xliij. Item illa. Scimus, quia diligentibus Deum. Rom. viij. cap. item illa. Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi. Ephe. j. capit. item illa: Spectaculum facti sumus ad Corinthios iij. capitu. item illa: Vnicuique vestrum data est Ephes. iiij. cap. item Allelu Ia. Ego vos elegi. Ioan. xv. Item illud. Venite ad me omnes, qui laborat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mar.xj.c. euange. verò : Hoc est præceptum meum:vt diligatis inuicem &c. Ioan.xv.ca.& illud.Hoc mando vobis.quod est ibidem.itē illud:Ecce ego mitto vos.Mat.x.c.item illud: Facta est contentio inter discipulos Iesu. 2
Luc.xxij.ca.item illud: Designauit Dominus & alios.Luc.v.c.& illud.Ego sum vj.ve.Ioan. xv.c.item illud.Dixit Simon Petrus. Mat.xix c.Postcommunio:Amen dico vobis,quòd vos qui re.Mat.xix.cap.item illa. Vos, qui secuti
6 estis me:quæ est ibidem. ¶ † Et nota, quod tres Apostoli legantur tantùm viui fuisse Romæ, scilicet Petrus & Paulus & Ioannes.& tres euangelistæ scilicet Ioannes Marcus & Lucas.¶ Notandum est etiam Apostolos siue Christi discipulos non ideò tantū fuisse passos:quia prædicabant de Christo: sed quia ipsum deificatum aiebant,sine Romanorum authoritate,quod ipsi prohibuerant. Ecclesia olim statuit fieri cōmuniter festum de omnibus Apostolis in Cal.Maij.vt dictū est in sexta parte sub festo Apostolorum Philippi & Iacobi.

SVMMA.

1 Euangelistæ quatuor,designant fluuium Paradysi in quatuor capita detinatum.Et recta est ea comparatio.num.2.5.
3 Euangelistas quatuor, & quatuor Doctores tantùm,cur admiserit Ecclesia.
4 Euangelistæ quatuor, per quatuor animalia figurantur. Item per quatuor anulos aureos rotundos arcæ.num.6.
7 Euangelistarum officium Ecclasiasticum communem eis.variè.& num.9. Excepto Ioanne habente proprium.num.8.

De *Euangelistis.* CAP. XLIIII.

POst Apostolos Ecclesia venerat etiā euangelistas : qui non tantū prædicauerunt,sed etiam euangelia scripserunt. Legitur
1 enim in Gene.iiij.c.quòd † fluuius egrediebatur de loco voluptatis,ad irrigandū paradysum : qui diuiditur in quatuor capita:scilicet physon:gyon:tygrim & Eufratem.Sane allegoricè fluuius ille, euangelica prædicatio est,quæ à Christo procedit,à quo generaliter omnis voluptas emanat. Venite inquit ad me omnes,qui laboratis:& onerati estis:& ego reficiam vos:& inuenietis requiē animabus vestris. Iugū enim meū suaue est: & onus meū leue.Gustate & videte,quoniam suauis est Dominus: beatus vir, qui sperat in eo.¶ Recte autē hæc prædicatio fluuio † comparatur:tum quia reficit abluit & fecundat: tum quia fluuius,dicitur aqua fluens & vt Salomon ait:Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens,inundans,est fons sapientiæ:qui tā longè latéq; defluxit,vt mundum repleuerit, vniuersum. iuxta illud. Euntes in vniuersum mundum,prædicate euangelium &c.quapropter in omnem terrā exiuit sonus eorū:& in fines orbis terræ verba eorū. Hoc irrigat paradysum, id est fœcundat Ecclesiam : iuxta illud,quod dicit Apostolus:Ego plātaui,Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Hic est enim fons hortorū, putens aquarum viuentium,quæ fluunt impetu de libano.Fluuius autem iste, in quatuor capita diuiditur: quia prædicatio Iesu Christi in quatuor euāgelia derivatur : nam licet scripserint multi euāgelia : quia Luca testante : Multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completa sunt:tamen non nisi quatuor re
3 cepta sunt ab Ecclesia : videlicet, Matthæi, Marci,Lucæ & Ioannis : quod † vtiq; factum est quadruplici ratione.¶ Primò ad ostendendum duorū testamentorum concordiam:sicut enim in veteri testamento vnus fuit legislator:scilicet Moses, & quatuor maiores Pphetæ,scilicet Esaias, Hieremias,Ezechias, & Daniel &xij.minores prophetæ : & multi sapientes:scilicet Iob,Dauid,Salomon,& Iesus Syrach ita & in nouo testamento vnus fuit legislator, scilicet Christus : & quatuor euangelistæ:duodecim Apostoli:& multi alij doctores:vt Hieronymus, Augustinus, Ambrosius,& Gregorius, vt per hoc ostendatur quia rota continetur in medio rotæ : & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propiciatorium. ¶ Secundò, pro ministerio quadrigæ Aminadab, de qua sponsa in canticis dicit : Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab. Aminadab, enim interpretatur spontaneus Domini:hic est Christus qui factus homo, oblatus est quia ipse voluit : huius quadriga est euangelica doctrina,per quam eius fama per mundum vehitur vniuersum : cuius quatuor rotæ sunt dicti quatuor euangelistæ:propter hanc quadrigam sponsa,id est,Ecclesia salubri dolore turbatur

turbatur ad pœnitentiam.¶ Tertiò, ad designandum liberationem generis humani à morte quadrifica,id est,à transgressione qua druplici:prima transgressio, fuit mandati in paradyso:secunda,legis naturalis:tertia,legis scriptæ:quarta,euangelij : vel potius peccatū fragilitatis per impotentiam : simplicitatis per ignorantiam:securitatis, per negligentiā: malignitatis per inuidiam.His enim quatuor modi peccandi anima moritur,& separatur à Deo.¶ Quartò, pro ministerio formæ quadrigæ:sicut enim in cæteras formas quadratum,sic inter cæteras doctrinas euangelium solidius & stabilius perseuerat:nam illud vndiq; stat:& ideò legitur Apoc.xxj. cap. quòd ciuitas in quadro posita est : & istud propter stabilitatem appellatur æternum : per cuius gratiam homo quadratur in moribus : & in virtutibus solidatur. Cæterum istorum potius, quàm aliorum euangelia recepta sunt: tum quia ipsi diligentius & apertius historiā euangelicam descripserunt : tum quia licet aliquando varia seu diuersa, nunquàm tamen contraria seu aduersa scripserunt : tum quia
4 isti quatuor † animalium figuris in visione Io.& Eze.præfigurati sunt Eze.j.c.Matthæus per hominem:eò, quòd eius intentio præcipuè circa scribendam Christi humanitatem
5 versatur. Vnde eius liber ab humana Christi natiuitate sumit exordium. Liber, inquit, generationis Iesu Christi &c. Marcus per Leonem in deserto rugientem:eò quòd eius
6 intentio præcipuè circa describendam eius resurrectionem cosistit.Vnde eius euangelium antonomaticè in die resurrectionis legitur. Dicitur autem quòd leo rugitu maximo tertia die suos excitat catulos:ita & Deus pater immensa potentia sua,filium suum tertia die suscitauit : vnde & Marcus ab exclamatione incipit:scilicet à prædicatione Ioā.in deserto clamantis & dicentis: Vox clamantis in deserto.Et scias quòd Marcus fuit longo naso, subducto supercilio, pulcher oculis, caluus, barba prolixa, habitudinis optimæ, ætatis mediæ,canos aspersus.Lucas per vitulum:eò quòd præcipuè circa describendam Christi passionem eius intentio versatur:in qua Christus se obtulit hostiam Deo patri, idem sacerdos & hostia.Vitulus enim erat hostia sacerdotalis. vnde à sacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudeæ sacerdos quidam &c.Ioannes per aquilam:quia ce
teris cum Domino gradientibus ipse in cœlū ad describendam Christi diuinitatem volauit,dicens:In principio erat.& de hoc dictum est in prima parte sub tit. de picturis. Hæ siquidem quatuor principales intentiones designatæ sunt per figuras illorum quatuor animalium:& quorum quodlibet secundum visionem Ezechielis. iiij. habet facies quoniam omnes de singulis agunt : licet quidam principalius de quibusdam, præsertim cum omnes agant de Christo cui quatuor ille figuræ conueniunt : fuit namq; homo nascendo,vitulus moriendo,Leo resurgendo,aquila ascendendo.Quæ vt melius intelligas, imagina aliquod animal habens caput quadratum:& in qualibet superficie imagina vnam faciem, videlicet à parte anteriori, faciem hominis : à dextris, faciem Leonis:à sinistris, faciem vituli:à parte posteriori,faciem aquilæ à superiori. Quia verò facies aquilæ super alias eminebat propter colli longi productionem : ideò dicitur quòd erat desuper. Quolibet etiam horum habebat quatuor alas.de pœ.di.ij. pennata.Finge enim quodlibet animal quasi quadratum : in quadrato sunt quatuor anguli : & in quolibet angulo erat vna ala.Porrò hi quatuor significati sunt per prædicta † quatuor flumina : per physon Ioannes : per gyon Matthæus : per tygrim Marcus,per eufratem, Lucas. Sic enim clarè probat Innocen.iij.de euangelistis in sermone.Sunt † etiam significati per quatuor anulos arcequi aurei & rotundi erant. In auro claritas:in rotunditate, quæ initio caret, & fine designatur æternitas:ipsi enim æternam Christi claritatem : & claram æternitatem describunt per duos anulos à sinistris duo euangelistæ,scilicet. Matth. & Ioannes, qui ab ipso Christo fuerunt edocti, significantur. Quidam tamen per duos anulos à sinistris Matth. & Ioannem : qui adhuc passibili & mortali adhæserant, accipiunt : per duos à dextris Marcum & Lucam, qui post ascensionem ei iam facto immortali & impassibili adhæserunt accipiunt:per sinistram enim mortalitas : per dextram immortalitas designatur, secundum illud. Læua eius sub capite meo : & dextera illius amplexabitur me. Et propter hanc causam in picturis ecclesiarum Paulus ad dexteram : & Petrus ad sinistram statuuntur saluatoris:& in bulla papali caput Pauli à dextris crucis : & caput

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Petri à siniſtris.¶ Sanè in† quibuſdam Eccleſijs antiphona ad Magnificat, in eorum offi- 5
cio eſt: Ecce ego Ioannes vidi oſtium apertum in cœlo &c. Apoc. iij.¶ Per horas autem 7
dicitur capitulum: In medio Eccleſiæ aperuit 8
os eius. Eccle. xv. cap. & illud: Cibauit illum Dominus pane vitæ, & intellectus: ibidem. & illud: Iucunditatem & exultationem theſaurizauit: quod eſt ibidem. Omnia reſponſoria ſumpta ſunt de Eze. Primum de viſione Dei, ſcilicet Vidi coniunctos &c.¶ In laudibus verò habetur de miniſterio prædicationis eorum: Dilecti Deo & hominibus &c. Eccle. xlv. cap.¶ Introitus miſſę propriè eſt: Os iuſti 1
8 meditabitur ſapientiam. Tamen † Ioannes euangeliſta habet introitum proprium, propter priuilegium amoris & dignitatis, videlicet. In medio Eccleſiæ aperuit os eius. &c. 2
quia ipſe non tantùm fuit euangeliſta, ſed etiam propheta: quod patet in principio libri Apoc. vbi dicitur: Beatus, qui legit, & qui audit verba prophetiæ huius, & ſeruat ea, quæ in ea ſcripta ſunt.¶ Notandum tamen eſt, quòd iſte introitus propter priuilegium prædicationis: ſecundariò competit Auguſt.
9 Grego. & alijs expoſitoribus.¶ † Epiſtola in quibuſdam Eccleſijs eſt de figura quatuor animalium: Ecce ego Ioan. vidi oſtium apertum. Apoc. iiij. cap. Aliæ Eccleſiæ dicunt illã: Ezech. j. cap. Similitudo vultus &c.¶ Reſponſorium eſt: Beatus vir qui timet Dominum &c. verſus eſt. Potens in terra erit ſemen eius &c. quod intelligitur de ſemine verbi Dei, & bonorum operibus. Sequitur: Generatio rectorum benedicetur: quia euangeliſtæ generant filios Dei, qui benedicuntur.¶ Allelu Ia in quibuſdam Eccleſijs eſt. Primus ad Syon dicet ecce adſ. & hieruſalem. euang. Dabo. Eſa. xlj. cap. In alijs verò Eccleſijs dicitur allelu Ia: Beatus vir. Euangelium eſt: Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos diſcipulos. Luc. x. cap. & ſequitur. Et dicebat illis. Meſsis quidem multa: operarij verò pauci. xx. diſtin. in nouo. Offertorium eſt. Poſuiſti Domine ſuper caput &c. Poſtcõmunio eſt: Magna eſt gloria eius in ſalutari &c.

SVMMA.

1 Martyr, id eſt, teſtis. Et an habeat octauam & vigiliam.
2 Martyrum officium, variè per diſtinctum num. 3. 4. 9.
3 Martyrum præmium. & eius expoſitio. & num. 6.
4 Arundinetum, quid.
5 Melota, quid.

De Martyribus. CAP. XLV.

1 Μάρτυς Græcè, dicitur teſtis† latinè: martyres enim teſtes ſunt quòd Chriſtus paſſus eſt pro omnibus, & ipſi pro Chriſto.¶ Sanè ſolus beatus Laurentius inter martyres vigiliam habet & octauam: prout ſub eius feſto dictum eſt omnes enim martyres ſingulares habent communia officia exceptis Stephano: Laurentio: Ioanne baptiſta & alijs quibuſdam. Et eſt† introitus ad miſſam: Gloria & honore coronaſti eum Domine. vel, Sapientia ſanctorum. Eccle. xliij. cap. vel Iudicabunt ſancti. Sap. iij. cap. vel Sacerdotes Dei. Dañ. iij. vel, Lætabitur iuſtus. Hi tamen in paſchali tempore habent aliud officium eò, quòd in illo tempore oportet quòd frequenter repetatur allelu Ia propter gaudium reſurrectionis, & tunc eſt introitus: Protexiſti me à conuentu malignantium, &c. & quia corona debetur eis tanquàm victoribus: ideò ſæpe fit mentio de corona: vnde Stephanus, interpretatur coronatus. Epiſtola verò quandoq; dicitur pro vno martyre. Iuſtus cor ſuum. Eccle. xxxix. cap. quandoq; illa: Beatus homo, qui inuenit ſapientiam. Prouer. iij. cap. quandoq;: Iuſtorum animæ. Sap. iij. cap. quandoq; illa: Iuſtus in morte præoccu. quæ eſt ibidem. iiij. cap. quandoq; illa. Beatus vir, qui in ſapientia. Eccle. xxiiij. cap. & xv. quandoq; illa: Benedictus Deus, & pater. ad Corinth. j. cap. quandoq; illa: Memor eſto. ij. ad Timo. ij. cap. quandoq; illa: Nemo militans: quæ eſt ibidem: quandoq; illa: Beatus vir, qui inuentus eſt. Eccle. xxxj. cap. quandoq; illa: Benedictio Domini ſuper caput. Prouer. xxv. cap. quandoq; illa: Stabunt iuſti. Sapien. v. cap. Euangelium verò dicitur quandoq;: Si quis vult poſt me venire. Mat. xvj. cap. quandoq; illud: Si quis venit ad me. Lucæ. xiiij. quandoq; illud: Niſi granum. Ioan. xij. cap. quandoq; illud: Nolite arbitrari. Mat. x. quandoq; illud: Nihil opertum, quod eſt ibidem. quandoq. illud: Si quis venit ad me, & non odit. Luc. xiiij. cap.¶ Pro pluribus verò martyribus
3 † dicitur quandoq. epiſtola: Lingua ſapientium

tium. Prouerbio. xv. cap. quandoque illa: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. j. Petr. j. cap. quandoque: Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt. Sapien. iij. quandoque: Rememoramini priſtinos dies. Hebræ. x. quandoque: Sancti per fidem. Hebræ. xj. cap. quandoq;: Expectatio iuſtorum lætitia. Prouerbio. xj. cap. quandoque: Hi ſunt viri. Eccleſiaſt. xliij. cap. quandoque: Abſterget Deus. Apocalyp. vij. cap quandoque: Reddet Deus. Sapient. x. quandoque. Iuſti autem in perpetuum viuent. Sapient. v. cap. quandoque. Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti. ad Roman. viij. cap.¶ Allelu Ia eſt: Hi ſunt duæ oliuæ. Apocalyp. xj. cap. euangelium verò 6
quandoque dicitur: Cùm audieritis prælia. Luc. xxj. quandoque: Deſcendens Ieſus de monte. Luc. vj. cap. quandoq;. Videns Ieſus turbas. Matt. v. cap. quandoq;. Egrediente Ieſu de templo. Mar. xiij. cap. quandoq;. Attẽdite à fermento Phariſæorum. Luc. xij. cap. quandoq; illud: Sedente Ieſu ſuper montem oliueti. Matt. xxiiij. cap. quandoq; illud: Væ vobis, qui ædificatis. Lucæ. xij. quandoque illud: Qui vos audit. Luc. x. cap. quandoque illud: Confitebor tibi pater. Matt. xxvj.¶ Di- 7
citur poſtcommunio: Amen dico vobis, quod vni. Matt. v. cap. quandoq;: Et ſi coram homini bus. Sap. iij. cap. quandoq;: Quicunq; fecerit. Mat. xij. quandoq;: Dico autem vobis. Mat. x. cap. quandoq;: Signa autem. Mar. vlt. cap. &
4 quandoq; Multitudo. Luc. vj. cap.¶ In† nocturnali verò officio primum reſponſorium eſt: Iſte ſanctus pro lege Dei ſui certauit 8
vſq; ad mortem &c. & eſt quinti toni: quia pertulantia quinq; ſenſuum fuit mactata in eis. In tempore verò paſchali primum reſponſorium eſt: Beatus vir, qui metuit Dominum: & eſt octaui toni: propter octauam, quæ ſi- 9
gnificat gloriam reſurrectionis: quia verò ſancti martyres in tolerandis tormentis ſe habuerunt conſtanter: & conſtantia à ſolo Deo eſt, ideò illud reſponſorium: O veneranda martyrum &c. cantatur pro eis. & eſt quinti toni: quia martyres quinq; ſenſus Deo immolauerunt. de martyribus etiam cantatur illud reſponſorium: Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & reg. dom. in æternum &c. Sap. iij. cap. &
5 eſt ſenſus: Iuſti† fulgebunt in futuro diuerſis beatitudinibus: prius tamen in hoc ſeculo diſcurrent, id eſt, per diuerſas mundi partes curſitando diuina verba alijs annuntiabunt: & hoc faciunt more ſcintillarum diſcurrentium per arundinetum: ſicut enim ſcintillæ vel fauillæ ignis arundinetum, id eſt, materiam fragilem arundinum atterunt, & annihilant: ſic & ſancti ſua prædicatione ignita, id eſt, diuino igne accenſa, vitia quæ reſpectu fortium virtutum fragilia ſunt, deſtruet. Iudicabunt, id eſt, dominabuntur nationes, id eſt, illos, qui in peccatis ſuis permanſerunt. & regnabunt in æternum, id eſt, in æternitate cum Deo recipient immortalitatem, & impaſsibilitatem, cæteráſq; virtutes.¶ Rurſus in his † verbis exprimitur ſtola carnis, quam ſancti recipient, quæ conſiſtit in quatuor, ſcilicet in claritate, ſubtilitate, agilitate, & impaſsibilitate. Nam fulgebunt clari & tanquàm ſcintillæ ſubtiles in arundineto, diſcurrent agiles, & regnabit Dominus eorum in perpetuum: & ipſi cum Domino impaſsibiles. Nam abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis ſanctorum &c. imò exultabunt in gloria, & de cubilibus ſuis: quod ad ſtolam ſpiritus refertur, quam etiam recipiunt ſancti. & nota quòd † arundineti eſt locus, in quo ſunt multæ arundines ſiue cannæ: ſicut in paludibus flante autem auſtro ex aſsidua confricatione arundinum ignis accenditur. ſcintillæ vndiq; aduolant & accendit arundinetum, quod allegoricè contingit in ſanctis. de martyribus etiam cantatur. Circuierunt in melotis. Hebræorum. xj. quaſi dicat in petra: Melota eſt† veſtis facta de pillis vel de pelle cuiuſdam animalis: quod melota vocatur ſiue taxus. Eſt enim habitus neceſſarius ad exercitia operis.¶ Per horas etiam dicitur capitulum illud: Beatus vir† qui ſuffert. Iac. j. cap. & illud: Beatus vir qui inuentus eſt ſine macula. Eccle. xxxj. cap. & illud: Beatus vir, qui in ſapientia morabitur. Eccleſiaſt. xiiij. cap. & illud: Iuſtorum animæ. Sapient. v. capi. & illud: Iuſti autem in perpetuum viuent. ibidem. & illud: Sancti per fidem. Hebræ. xj. & illud: Potuit enim tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus. Eccleſiaſt. xxxj. cap. & illud: Corona aurea ſuper caput eius. Eccle. xlv. & illud: Stolam iucunditatis induit. ibidem. ibi tamen dicitur: Stola gloriæ. & illud. Sancti ludibria & verbera. Hebræo. xj. & illud: Tanquàm aurum in fornace. Sapien. iij. cap. & illud: Hi ſunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui venerunt de tribulatione. Sap. vij.cap.& illud: Non esurient neq; sitient. ibidem.& illud.Iusti tulerunt spolia impiorum. Sap.x. cap. & illud. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas.Proucrb.xj c.¶ Illud etiam sciendum est,quòd Ecclesia celebrat festum quorundã martyrum veteris testamenti prout dictum est in festo Machabæorum.

S V M M A.

1 Confessores, dicuntur laudatores quod verbum commune etiam est & martyribus,& virginibus,& veris sanctis.
2 Confessores distinguuntur in Episcopos & Presbyteros. Et vtrorumq; aliquando idẽ officiũ :sæpe diuersum.vide & 3.4.5.

De *Confessoribus.* CAP. XLVI.

1 COnfessores,dicuntur† laudatores: licet autem tam martyres,quàm virgines, quàm etiã omnes sancti veri sunt Christi confessores.Martyres tamen, quia in irascibili vincunt, transcendunt & superlucrantur speciale vocabulum martyrũ: & virgines quia vincunt in concupiscipili nomen virginum,& doctores, quia alios superant in rationabili doctorum: hinc est, quòd martyres, & virgines, & doctores, aureola
2 decorabuntur.¶ Sanè † confessores distinguuntur in episcopos & presbyteros.De episcopis dicitur introitus:Statuit. Eccle. xlv.ca.Et epistola:Ecce sacerdos magnus.Eccle.xliij. Ipsi enim sunt magni sacerdotes. & illud de episcopis dicitur : Inueni Dauid seruum meum 5
oleo sancto meo vnxi eum:quia non tantùm vncti fuerũt in baptismo, & in cõfirmatione, & ordinatione in presbyteros : sed etiam in consecratione in episcopos:vt habeant misericordiam superfluentem,& officia illa, quæ incipiunt sacerdotes,propriè competunt episcopis:cætera sunt communia, & plura sunt responsoria octaui toni : quia afflixerunt & 1
crucifixerunt carnem suam cum vitijs,& cõ- 4
cupiscentijs, propter octauas resurrectionis.
3 ¶ Rursus† de confessoribus dicitur quandoq; epistola:Dilectus Deo.Eccle.xlv.c.quandoq;. Testificator coram Deo.ij.ad Tim.iiij. quã- 1
doq;:Plures facti sunt sacerdotes.ad Heb.vij. ca. quandoq;: Dedit Dominus confessionem Eccle.xlvij.c.quandoq;: Iustus cor suum quæ est Eccle.xxxix.c.quandoq; : Sapientia laudabit animam.Eccle.xxiiij.quandoq;:Iustum deduxit Dominus.Sap.x.ca.quandoq; : Doctrinis varijs.ad Hebræ.xxiij.ca. quandoq; : Ego enim iam delibor.ij. Timot.iiij.Allelu Ia:Iustus germinabit. Esa. xxxv. cap. Euangelium verò dicitur quandoq;:Sint lumbi vestri præcincti.Luc.xij.quandoq;:Vigilate. Mat.xxiiij. quandoq;:Homo quidam peregrè. Matth.ij. cap.quandoq;:Videte & vigilate.Mar.xiij.ca. quandoq; : Homo quidam nobilis. Luc. xix. cap. quandoq; : Nemo accendit lucernam. Luc. xj. cap. quandoq; : Vos estis sal terræ. Matth.v. cap. quandoq; : Nolite timere pusillus grex. Luc. xij.cap. Postcommunio est: Quinq; talenta.Matth.xxv. & quandoq; : Fidelis seruus.Matth. xxiiij.cap.& Luc. xij.cap.
4 ¶ Per † horas verò dicitur capitulum illud: Ecce sacerdos.Eccle.xliij.cap.& illud:Benedictionem omnium gentium &c. quod est ibidem. & illud. Cognouit eum. ibidem. & illud:Iustum deduxit. Sap.x.cap.& illud : Iustus cor suum.Eccle.xxxix.cap. & illud : Magnificauit eum in conspectu regum. Eccle. xxv.cap.sed quòd hîc dicitur : Magnificauit: dicitur ibi glorificauit.& illud : Labia sacerdotis custodiunt.Malach.ij.cap.& illud.Non est inuentus similis illi: Eccle. xxiiij. cap. & illud. Fungi sacerdotio & habere laudem. Eccle. xlv. cap. & illud : Talis decebat, vt esset nobis pontifex : ibidem. & illud : Collaudabunt multi sapientiam eius. & vsq; in seculum non recedet memoria eius. Eccle. xxxix. cap. & illud : Honestauit illum in laboribus.Sap.x.cap. & illud : Custodiuit illum ab inimicis:quod est ibidem.¶ † Illud autem notandum est, quòd si plura festa in eadem die concurrant, illius qui inter eos maioris erit nominis officium celebratur. De hoc dictum est in prooemio huius partis.

S V M M A.

Virginum officium.& num.2.3.5.
Virginis quænam habeant proprium officium.

De *Virginibus.* CAP. XLVII.

OFficium matutinale† virginum maximè ex parte sumitur de psalmo epithalamico,scilicet: Eructauit cor meum : in quo agitur de laudibus sponsi & sponsæ. Virgines enim, sunt sponsæ Christi : quæ se

quæ sequuntur agnum, quocunque ierit, in corpore & in anima, propter integritatem corporis & animæ. ¶ Notandum autem est, quòd illud responsorium quod est de sponso,scilicet:Audiui vocem de cœlo &c. quod in quibusdam Ecclesijs dicitur : est primi toni:quia vnicus est sponsus animarum Christi: & sumitur de Matth.xxv.ca.illud verò,quod 1
est de contempta mundi, scilicet:Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsi &c.est quinti toni:quia ibi ostenditur concul 3
2 catio quinque sensuum. ¶ De † virginibus enim cantatur illud:Fulcite me floribus.Can 4
tic.ij.& quod expositum est in quinta parte, sub titulo de sexta. In quibusdam Ecclesijs 7
dicunt versiculum de virginibus,illum : Elegit eam Deus, & prælegit eam.sed alij rectius considerantes, quòd sola beata virgo Maria prælecta est, in honorem eius tantùm dicunt illum : pro alijs vero virginibus dicunt:Elegit eam Deus,& dilexit eam.¶ Per horas etiam dicitur capitulum : Qui gloriatur.j.Corinth.ij.cap. &.j. Corinth.x.cap.& illud:Aemulor enim.j.Corinth.xj.cap.& illud: Sapientia vincit.Sapien.viij.& illud : Memorati sunt Domine misericordiæ tuæ.Eccle.lj. 1
cap.& illud : Liberasti me à perditione.ibidem.& illud : Accinxit fortitudine lumbos
3 suos.Prouerbio.xxxj.cap. In † officio missæ si sit virgo & martyr proprium officium est: Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regũ &c. Alia cõmunia sunt:excepto, quòd de beata Agatha dicitur introitus : Gaudea-
4 mus † omnes in Domino. pro eo, quòd ipsa 2
excellenter lætissima venit ad passionem: sicut de ea scriptum est:Agatha lætissimè & glorianter ibat ad carcerem:ideò eius lætitiæ nostram lætitiam sociamus,& cum in ea Domino congaudemus.¶ De beata etiam Agnete,officium missæ est:Me expectauerunt. ratio,quare, potest ex eius legenda haberi.Et nota quòd de virginibus dicitur quandoque
5 epistola:Confitebor † tibi Domine.Eccle.lj. 3
cap.quandoque : Qui gloriatur.ij.Corinth.x. cap.quandoque:Domine Deus meus,exaltasti.Eccle.ij.cap. quandoque:Sapientia laudabit animam:scilicet Sapien.xxiiij.quandoque: Sapientia vincit malitiam. Sapien.viij.quandoque:De virginibus j.ad Corinth.vij.quandoque:Dominus possedit me.Prouerbio.viij. cap.Allelu Ia. Et postcommunio : Quinque prudẽtes.Matth.xxv.cap.Euangelium quandoque dicitur : Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. Matth.xxiiij. cap.quandoque:Simile est regnum cœlorum decem virginibus.Matth.xxv.cap.

S V M M A.

1 Dedicationis Ecclesiæ festum,respondet festo encæniorum.
2 Dedicatio Ecclesiæ,vnde duxit initium.
3 Dedicatio Ecclesiæ, cur octo diebus celebretur.
4 Dedicationis Ecclesiæ officium:& eius expositio.& nume.5.& 6.
7 Dedicationis Ecclesiæ festum,differri reijci.

De *festo & officio dedicationis Ecclesiæ.* CAP. XLVIII.

QVoniam in parte prima dictum est qualiter Ecclesia dedicanda sit : restat, vt hîc aliqua de officio,quod in festo dedicationis Ecclesiarũ dicitur subijciamus.Festum ergo illud † solenniter ab Eccle 1
sia celebratur:de quo in Ioanne habetur:Facta sunt encænia, id est, festa dedicationis in Hierosolymis:& Iesus ambulabat in templo in porticu Salomonis,ad confirmationem illius festiuitatis.de consecratione distinctio.j. solennitates. Et dicitur porticus Salomonis: quia Salomon solebat ibi orare:& ibi orauit in die dedicationis. Hoc † etiam festum in 2
veteri testamento fiebat:vnde legitur in primo libro.Machab.iiij.cap.Elegit Iudas Machabæus sacerdotes sine macula:& mundauerunt sancta.Ecclesia enim militans potest mundari : sed non triumphans : & Augu.dicit in homilia super prædicto verbo : Facta sunt encænia.Illum diem quo templum dedicatũ est,Iudæi solenniter celebrant.Celebrauerũt autem Iudæi encænia † octo diebus : quare 3
videtur quòd nos similiter festum dedicationis debemus octo diebus solennizare : vt in prædicto cap.solennitates.§.j. Sed mirum est quare octo diebus celebrauerint encænia, cum Pascha & scenopegiam non celebrauerunt,nisi per septem dies tantùm.vt de consecratione distinctio.j.§.j.Ad hoc est responsio : quia hæc festiuitas specialiter significat æternam dedicationem,in qua Ecclesia illa,

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet anima sancta ita Deo dedicabitur,id est,copulabitur, vt non possit ad alios vsus transferri: quod erit in octaua resurrectionis:& ideò in nouo testamento habet hoc festum octauas. ¶Hæc Ecclesia construitur in baptismate & in doctrina & in pœnitentia. Hic enim auditur securis & omnis generis ferramentum:id est,omnia genera flagellorum,& disciplinarum:scilicet in Ecclesia militante,quæ per tabernaculum Mosi significatur.Tabernacula,enim militantium sunt. Templum verò illud Salomonis, significat Ecclesiam triumphantem,in qua hæc nõ audiuntur. ¶In † matutinali officio dicũtur illi psalmi in quibus fit mentio de portis, quæ specialiter sunt,timor & amor. sicut habetur in psalmo illo:Domini est terra.ibi:Attollite portas principes vestras &c.Item illi,in quibus fit mentio de altari sicut in psalmo illo: Iudica me Deus, & discerne &c. Item illi,in quibus fit mẽtio de ciuitate,vt sunt illi:Deus noster refugium &c.& Magnus Dominus noster.Item illi,in quibus fit mentio de atrijs & de portis:vt sunt illi:Quam dilecta tabernacula.&,Fundamenta eius in montibus sanctis.Sed quæritur quare tunc dicitur psalmus ille:Domine Deus salutis meæ?ad quod quidam dixerunt quòd ideò,quia ibi fit mentio de sepulchris: sed hæc ratio non valet: quia ibi non fit mentio de talibus sepulchris: in quibus habitant,siue sepeliuntur corpora fidelium, iuxta Ecclesiam: sed de sepulchris malorũ.vnde dicimus,quod dicitur ille psalmus, eò quòd est psalmus pœnitentialis.& specialiter ibi de oratione habetur, quæ in Ecclesia facienda est. Vnde ibi dicitur:Intret oratio mea in cõspectu tuo.Dicit autem Dominus de Ecclesia:Domus mea,domus orationis vocabitur.Octauus verò psalmus est: Qui habitat in adiutorio altissimi, id est,in Ecclesia:quia ibi dicitur:Altissimum posuisti refugium tuum:quia super omnes montes in vertice montium fundata est Ecclesia. Vltima verò antiphona: scilicet ad † Magnificat in vesperis est pax æterna:quia ad hoc celebratur dedicatio,vt dedicemur & habeamus illam pacem æternam.Per horas autem dicitur capitulum illud:Vidi ciuitatem.Apocal. xxj.cap. & illud: Ecce tabernaculum. quod est ibidem:& illud: Vnusquisque propriam mercedem.j.Corinth.iij.& illud: Fundamentum aliud nemo potest ponere.ad Corint.iij. Sanè huic festo competit, quòd Iacob vidit scalam & angelos ascendentes,& descendentes,id est,totam Ecclesiam vidit vna visione, & erexit lapidem,id est,Christum,qui est lapis in summo:& est lapis angularis,& fundamentum,qui omnia sustinet. Erexit inquam in titulum præconialem, memorialem, & triumphalem,fundens oleum desuper.Siquidem Iacob,id est,prælatus fundit oleum super lapidem: id est,Christum, ad ostendendum eius chrismata.& Idem prophetauit Iacob,dicens.Terribilis est locus iste: non est hic aliud,nisi domus Dei,& porta cœli: verè Dominus est in loco isto,& ego nesciebam. Terribilis est enim Ecclesia dæmonibus,propter Dei similitudinem,quam habet: & propter hoc ad missam est introitus: Terribilis † est locus iste.Gen.xxviij.Sequitur,& vocabitur aula Dei.hoc apposuit beatus Gregorius de suo:pro eo,quòd ibi paratus est Deus exaudire sicut dixit Dominus Salomoni iij. Regum.xiij. Exaudiui orationem tuam &c. Quare autem terribilis sit:ostenditur in versiculo: Dominus regnauit decorem induit, scilicet in membris suis: & ideò terribilis est Ecclesia dæmonibus. In consecratione verò altaris est introitus. Dicit Dominus sermones mei. Esa.xix.& xvj. Epistola sumitur de Apocal.xxj. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem &c.responsorium est: Locus iste,scilicet Ecclesia materialis,sanctus est: quia sanctificata est ad hoc,vt ibi Dominus exaudiat preces:& ideò præstat orantibus sanctitatem.Salomon enim orauit,vt Dominus orantes ibi exaudiret: & Dominus dixit ei. Exaudita est oratio tua: hoc enim significatum est.iij. Regum.viij.cap.vbi Salomon dedicato templo ait.Quicunque orauerit in loco isto,exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo: & cùm exaudieris, propitius eris. Allelu Ia est in quibusdam Ecclesijs: O quàm metuendus est. Genes.xxviij. cap. euangelium verò est: Egressus Iesus. Luc.xix.cap.eò quòd ibi haberur: Hodie salus huic domui facta est.in quibusdam tamen Ecclesijs legitur euangelium de Matthæo: in quo habetur: & non potuerunt subuertere domum illam.Fundata enim erat supra firmam petram.sequitur offertorium de verbis Dauid in Paralipomenon j.vlti.cap.vel secundum alios,sunt verba Salomonis:Domine Deus in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc. Obtuleras enim

Gene.28

enim sacrificia inæstimabilia,quæ significant bonas operationes,siue cogitationes,& bona desideria, quæ inæstimabilia sunt & numero & pretio.¶Sequitur postcommunio:Domus mea &c. Esaiæ lvj.& Matthæi vij.cap.¶Nota,quòd † si festum dedicationis Ecclesiæ occurrerit in passione Domini,fit in sequenti hebdomada: si verò in festo ascensionis, de ascensione fiet officium:& officium dedicationis differtur. Salomon enim dedicauit templum duodecima die mensis: & decima die mensis occurrebat scenopegia:celebrauit autem dedicationem templi per septem dies, & prorogauit scenopegiam vsque post dedicationem.

Finis Libri Septimi.

LIBER OCTAVVS.

SVMMA.

1 Computi rationem tenere debent sacerdotes.
2 Computus,quid.& vnde dicatur.nu.3.
4 Tempus,quid.& eius partes.
5 Annus,est triplex.

De computo & Calẽdario,& pertinentibus ad illa. Pulcherrimus enim est liber iste, & clericis & laicis necessarius ualde. CAP. I.

1 QVoniam, sicut † ait beatus Augustinus xxxviij. distin. quæ ipsis.Sacerdotes computum scire tenentur:aliõquin vix eis nomen sacerdotis constabit: sub quo verbo notitiam cursus temporis,Lunæ ac Calendarij intelligimus, quoniam computus, est
2 scientia certificandi † tempus,secũdum Solis & Lunæ progressum. Idcircò ad simplicium sacerdotum instructionem, in hac octaua & finali parte de hoc aliqua claro compendio perstringemus: prout ad vsum Ecclesiæ dignoscitur pertinere. Dicitur † autem com-
3 putus,à computo computas:quia in ipso computando procedimus: non quia in ipso computare doceamur: & est duplex computus, scilicet astronomicus, seu philosophicus:& vulgaris seu ecclesiasticus:sed de astronomico nil ad præsens. Vulgaris computus est, scientia distinguendi tempus certa ratione: siue scientia temporis discretiua, secundum Ecclesiæ vsum.Tempus † verò,prout hic sumitur, est secundum Tullium,quædam quantitas anni mensis,diei,seu alterius spacij.Vel tempus,est mora motus rerum variabilium: cuius partes decem esse dicuntur, scilicet annus,mensis, septimana, dies, quadrans,hora, punctum,momẽtum,vncia,& atomus. Annus continet duodecim menses,& quinquaginta duas septimanas,& diem vnam: & trecentos sexaginta quinque dies, & sex horas.Mensis continet quatuor septimanas vel paulò plus. Septimana septem dies. Dies, quatuor quadrantes. Quadrans,sex horas.Hora, quatuor puncta.Punctum,decem momenta. Momentum,duodecim vncias. Vncia, quadraginta septem atomos.Atomus inuisibilis est.Nam ἄτομος græcè,indiuisio dicitur:vnde ἄτομος græcè,indiuisio latinè.Anni ergo solaris ferè duodecima pars,mensis est. Septimana verò, est ferè quarta pars mensis. Dies naturalis, septima pars septimanæ. Quadrans, quarta pars diei naturalis.Hora,sexta pars quadrantis.Punctum,quarta pars horæ. Momentum decima pars puncti. Vncia, duodecima pars momẽti.Atomus,quadragesimaseptima pars vnciæ.Et est alia temporis diuisio,scilicet per æuum,per ætatem,per seculum,per lustrum, per olympiadem:& per indictionem,de quibus infrà dicetur.¶Cæterùm † tria sunt tempora annorum:siue triplex est annus,scilicet solaris,lunaris,& magnus.de quibus præuidimus in hac octaua parte tractare, quæ duas principaliter habet partes: in quarum prima agitur de anno solari,& de magno:in secunda verò de lunari.

4
5

SVMMA.

Huius octauæ partis quadruplex diuisio.Et quid quælibet tractet.& nume.2.3.4.

Prima pars de anno solari incipit. CAP. II.

1 IN hac† prima huius operis parte de anno Solari tractatur: quæ in quatuor subdiuiditur particulas. In quarum prima agitur, quid sit annus.De initio anni: de multiplici anno. De duodecim

Universidad de Deusto
Biblioteca

duodecim signis. De bissexto. De quatuor anni temporibus. De ieiunijs illorum. De solstitijs. De æquinoctijs. De magno anno. De æra. De olympiade. De lustro. De ætate. De seculo. De æuo. ¶ † In secunda parte agitur de mense. De Calendis. De Nonis. De Idibus. Vnde & qualiter dies denominentur. De diebus ægyptiacis ac canicularibus. ¶ † In tertia agitur de septimana: & quæ sit littera Calendarum cuiuslibet mensis. In qua die septimanæ quilibet mensis incipiat. ¶ Et de literis dominicalibus. De regularibus solaribus. De concurrentibus. Et de indictione. ¶ † In quarta agitur de die. De momento, & de hora. Occasione horæ annectitur de quantitate lucentium horarum noctis.

SVMMA.

1 Annus solaris, quid. Et nume. 4. & vnde dicatur.
2 Anni initium, à varijs varié cœptum.
3 Annorum varia nomina.
5 Zodiaci signa. & quid zodiacus.
6 Zodiaci signorum explanatio. Primùm de ariete: proximè de cæteris ordine, per num. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.
18 Bissextus, quid. Et vnde, & quando contingat. nume. 19.
20 Bissextus quomodo dignoscatur.
21 Anni quatuor tempora. Et eorum explicatio.
22 Ieiunia quatuor temporum, cur sic dicta. Et cur fiant. nume. 23.
24 Solstitia duo sunt in anno solari. Et quid solstitium. & vnde dictum.
25 Aequinoctium, quid.
26 Annus magnus. Item, mundanus. Ibid.
27 Aera, quid.
28 Olympias, quid.
29 Lustrum, quid.
30 Annus indictionalis, Romanis: Iubileus, Hebræis: Christianis, benignitatis & gratiæ est. ibid. & nume. 31. 32.
33 Aetas, quid. Et quomodo accipiatur.

ADNOTATIO.

* ANNVS, EST. *Imò annus (qui est triplex) Græco uerbo* ἐνιαυτὸς, ἔτος, *à temporis circuitu, dicitur ab am, quòd ueteres, circum dixerunt, & nare, fluere. Fluunt enim anni, sicut dies & menses, quòd annus conficiatur mensibus in se confluentibus. Aut, si mauis, ab ἀενάω, uideo. renouo, quia semper renouatur. Varij tamen uarias super hoc uerbo. Cæterùm, de annorum differentia apud uarios, uide Plinium, natural. histor. lib. 7. cap. 48. ubi etiam fusè de anni obseruatione rationéq;. Item quot diebus constet: quinam intercalaris, lib. 18. cap. 25. 26. Eius partes & initia, ibid. Annus porrò Athenienſium, erat dierum quatuor & quinquaginta supra trecentos: quoniam menses ipsi suos lunari cursu metiebantur. Et quod deerat dierum ad annuum iustum solarémque rationem, id intercalatione supplebatur.* N. DOARD.

Quid sit annus Solaris. CAP. III.

ANnus, est *solis † anfractus, cũ peractis trecentis sexaginta quinque diebus, ad eadẽ loca syderum redit. Dicitur ergo annus: quia mensibus in se recurrentibus voluitur ab an, quod est circum: & eo eis: quasi circulariter rediẽs. Vnde & annus dicitur, quasi annulus, id est circulus: eò quòd in se redit. vnde Virgilius:

Atque in se sua per uestigia uoluitur annus:

& ob hoc ante inuẽtas literas: sic apud Aegyptios annus indicabatur: pingebant enim draconem, caudam suam mordentem: quia in se recurrit: & sic adhuc à quibusdam figuratur. Alij annũ, ab innouatione dicunt: semper enim renouatur. ¶ Annus secundũ † diuersos, diuersa habet initia: quoniã Arabes & Aegyptij illum inchoant post solstitiũ æstiuale, scilicet à Septẽbri: pro eò, quòd legitur arbores in principio mundi fructũ habuisse: & quia hoc in Septẽbri cõtingit: putãt tũc mundũ factũ fuisse: ideóq; ibi incipiunt annũ. Numa verò Pompilius & Romani annum à Ianuario inceperũt: pro eò, quòd tũc vel paulò antè Sol nobis incipit appropinquare. Iudæi à Martio inceperunt: quia in eo, cõditus est mũdus: & ideò dicitur quòd decimus octauus dies eius, est primus dies seculi, quos omnes quo ad aliqua cõpotistæ imitãtur: ipsi nãq; à Septẽbri incipiũt regulares lunares: & embolismos & epatas: & omnes annos lunares. A Ianuario verò incipiunt aureũ numerum: & quasdã literas dominicales: à Martio regulares solares concurrentes: & quasdam literas dominicales: prout in secunda

secunda parte apparebit. Sanè, quidam moderni ob reuerentiam saluatoris computant annos à natiuitate eius. Alij verò ab eius incarnatione, id est, à conceptione beatæ Mariæ: quando illa dixit: Ecce ancilla Domini &c. statim enim fuit Christus homo, & plenus spiritu sancto. ¶ Annorum † alius est naturalis, alius vsualis, alius legitimus, alius emergens, alius solaris, alius magnus, alius olympias, alius lustralis, alius indictionalis, alius iubileus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ. ¶ Annus naturalis est cum Luna Soli opponitur: vnde sol eclipsim patitur. ¶ Vsualis siue temporalis est, qui secundum vsum hominum sumit initium: videlicet à Ianuario vsque ad sequentem Ianuarium. ¶ Legitimus siue ceremonialis est, qui computatur secundum lunationes ab Aprili vsque in Aprilem. Aprilis enim est primus mensis apud Hebræos. ¶ Emergens est, in quo aliquod magnum Iudæis vel alijs contingit: à quo facto in illius memoriam annum incipiũt cõputare, scilicet à quouis die. ¶ † Annus solaris, est spacium, in quo circuit sol duodecim signa zodiaci: quem circulum facit vt præmissum est in cccLxv. diebus & ferè sex horis: ferè dixi, propter quædam momenta, quæ adijciuntur, sicut infrà dicetur. Hæ autẽ sex horæ de quarto in quartum annum, faciunt vnum diem naturalem bissextilem: & annus iste cõmunis est omnibus gentibus, & incipit qualibet die, & qualibet die finitur transactis prædictis diebus: & iste potest etiã dici naturalis. ¶ † Signa verò prædicta sunt ista. Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces: vnde versus.

Hæ sunt signa poli, quæ semper sunt uia soli.

Est Aries, Thaurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libráque, Scorpio, Chiron, Capricornus, Vrnula, Pisces. Et nota, quòd cœli habitatio stat circulorum distincta zonis, Zonæ autem ipsæ sunt quinque, quæ ideò zonæ vel circuli appellantur, quia in circumductione sphæræ existunt. Zodiacus autem circulus est, qui ex lineariũ quinque angulis, & ex vna linea constat. Rursus ζῶδιακὸς, græcè dicitur animalis, ab effigie animaliũ. Siue signum latinè: inde zodiacus, dicitur animal seu signifer circulus, ex eo quòd in medio firmamenti sunt duodecim signa, per trãsuersum posita æqualiter per circulum distincta, quæ formis & nominibus animalium designatur: quia sol intrans in illa, proprietates animalium quodammodo sortitur: vel quia stellæ in signis dispositæ sunt animalium figuris. Signũ autẽ dicitur duodecima pars zodiaci: Sol quidem intrat in aliquod de prædictis signis, quolibet mense in xv. Calen. secũdum Ecclesiam. vnde in Martio intrat in Arietem. xv. Calen. Aprilis. in Aprili intrat in Taurum. xv. Calen. Maij. & sic per ordinem mensium & signorum. ¶ Primum igitur signum est † Aries, in quo Sol dicitur esse factus, in quo signo est Sol circa principia veris, sic dictum: quia sicut Aries est animal retro debile habens aliquid ante roboris: sic postrema Solis illo tempore debilia sunt frigore eius fortitudinem minuente: anteriora verò quæ æstatem respiciunt, aliquid fortitudinis, id est, caloris habent, vel sicut Aries in hyeme, cubat in latere sinistro: in vere autem incipit cubare in dextro: sic Sol ante illud tempus moratur in sinistro latere firmamenti, scilicet in meridie. tunc verò intrat latus dextrũ, scilicet versus aquilonem. Antiqui hoc signum propter amorem Iouem vocauerunt in cuius capite, qui simulachra faciunt Arietis cornua fingunt. ¶ † Secundum signum est Taurus: sic dictum: quia sicut Taurus fortior est Ariete: sic fortioris est efficaciæ Sol in illo tempore, quo ad nos, quàm in præcedenti. verũtamen antè est efficacior, quàm post: sicut Taurus antè fortior est, quàm retrò. Antiqui ideò Taurum inter syderа in honorem Iouis collocauerunt: quia ille fabulosè fingitur in bouem conuersus, quando Europam trasuexit. ¶ Tertium † Gemini sic dictum: quia illo tempore vis Solis geminatur. incipit enim esse calidus & siccus effectiuè. vel quia tunc præcipuè res geminantur, id est, multiplicantur. aues enim & animalia fœtus producũt. vel propter geminos siue duos gradus, quibus sub illo signo magis, quàm sub alio Sol elevatur à terra. Antiqui autem hoc signum Gemini vocauerunt propter Castorem & Pollucem, quos post mortem inter notissima sydera constituerunt. ¶ † Quartum, Cancer, sic dictum, quia Cancer est animal retrogradum: & Sol tunc retrogreditur, discedens à nobis, cum prius appropinquauerit nobis. ¶ Quintum Leo, sic † dictum: quia Leo est animal crudele, & semper febricitans: sic & tempus illud crudele & generans febres. Rursus quia Hercules Leonem fortissimum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortissimum in græcia occidit: ideò propter
suam virtutem hunc inter duodecim signa
11 statuerunt. ¶ Sextum virgo, quia † sicut virgo
nil generat, sic tempus illud sterile nil noui
generat: generata tamen maturescere facit:
est enim tempus canicularium dierum. ¶ Se-
12 ptimum † libra sic dictum est ab æqualitate
mensis ipsius: quia Sole ibi existente dies &
nox æquiponderata est: quia tunc est æquino
ctium autumnale. ¶ Octauum est Scorpius:
13 sicut † enim scorpius venenosus est & pun-
git: sic & tempus illud morbosum est, pro-
pter inæqualitatem aëris: est enim mane fri-
gus pungens, & in meridie calor vrens. ¶ No-
14 num, Sagittarius, sic dictum: quia † venatio
quæ per sagittarios fit, plerũque tunc exerce
tur: vel propter fulgura, quæ tunc sæpe ca-
dunt, quæ Italici sagittas vocant. ¶ Decimum
15 Capricornus: † sicut enim Capricornus in ab-
ruptis montibus siue in excelsis præcipitijs
pascitur, sic Sol tunc est in altissimo gradu
versus meridiem: vel sicut Capricornus mon-
tes solet ascendere, sic Sol tunc ad nos ascen-
dere incipit. Rursus antiqui Capricorni figu-
ram inter sydera finxerunt, propter capram,
Iouis nutricem, cuius posteriorem partem
corporis in piscis effigiem formauerunt, vt
pluuias designarẽt, quas plerũque idem men
sis in extremis solet habere. ¶ Vndecimum,
16 est † Aquarius, sic dictum: quia tempus illud
aquis & ventis abundat. ¶ Duodecimum est
17 pisces: quia † sicut piscis est animal aquaticũ,
sic & tempus illud propter multas pluuias
aquaticum est: vel quia tunc aquis resolutis
est tempus piscationis. Verum licet sicut pa-
20 tet ex præmissis signa æqualia sint secundum
astronomicos: Ecclesia tamen illa non ponit
æqualia: nam quandoque plures dies sunt in
vno signo, quàm in alio, cum vnus mensis plu
res dies habeat, quàm alius: vnde plures erũt
gradus vnius, quàm alterius signi. Gradus au-
tem, dicitur spacium, quo Sol motu suo trãsit
in zodiaco die naturali. Ex iam dictis facilè
sciri potest in quoto gradu alicuius signi sit
18 Sol quocunque die. Porrò † dies bissextilis
de qua dictum est, dicitur bissextilis secun-
dum Philosophos: quasi ex bisse momento-
rum collecta: quod sic poterit comprehendi.
21 Sol enim in quolibet signo moratur triginta
diebus: & xxx. trientibus horarũ: & xxx. bisse
momentorum: & triens est tertia pars alicu-
ius rei, cõstantis ex tribus partibus. Bisse verò
sunt duæ partes: sed multiplicatis duodecies
xxx. diebus habemus cccIx. dies xxx. trientes
horarum constituunt decem horas, quæ mul
tiplicatis duodecies faciunt quinque dies. xxx.
bisse momentorum continent viginti mo-
menta, & ita duo puncta: sed multiplicatis
duodecies duobus punctis, habemus sex hora
ex bisse momentorum collectas, quæ de
quarto in quartum annum constituunt vnum
diem quæ dicitur bissextilis. ¶ Rursus secun-
dum Hidorũ per singulos annos crescit pars
quarta asis: ac vbi quarto anno asis comple
19 ta † fuerit, bissextũ vnum facit: & ideò per
quatuor annos vnus bissextilis adiectus est.
Dictus autem est secundum eum bissextus:
quia bis sexies ductus assem facit quod est
vnus dies. In quo loco Calendarij poni de-
beat illa dies, his versibus continetur.

Bissextum sexto Martis, tenuere Calendæ,
Posteriori die, celebrantur festa Mathæi.

Hoc est dicere, quòd in illa litera vbi dicitur
in Calendario vj. Calend. Martij, debet poni
dies bissextilis: & tunc stamus siue sedemus
duobus diebus super illa litera: & festum san
cti Mathiæ quod deberet illa die celebrari,
celebratur tantùm in sequẽti: ita tamen quòd
inter ipsum festum, & vigiliam nullum sit
medium: extrà de verbo. signifi. quæsiuit. non
interest tamen vtrum ipsum festum in prima
vel in secunda die prædictarum duarum ce-
lebretur: sed regionis in hoc cõsuetudo ser-
uetur. Iisidorus dicit, quòd à sexto noñ. Martij
vsque in diem Calend. Ianuarij Lunæ cursu
bissextus apponitur, atque inde detrahitur. Si
20 autem † volumus scire, quando sit annus
bissextilis: debemus diuidere annos Domini
per quatuor, quoties possumus, & si nullus su
perauerit, tunc erimus in anno bissextili: si an
tem aliquis remanserit, tunc nõ erit bissex-
tus. Vnde versus.

Anni diuisi Domini per quatuor æquè,
Monstrant bissextum, qua ratione scias.

Hoc autem verum est, secundum illos, qui di
uidunt annos Domini incipiendo à natiuita-
te, vel à Ianuario: nõ secundum illos, qui in-
cipiunt ab incarnatione. Alia etiam doctrina
ad inueniendum bissextum ponetur infrà, vbi
de concurrentibus agetur. ¶ Tempora † siue
21 partes anni solaris sunt quatuor, scilicet, Ver,
Æstas, Autũnus, Hyems, vt dictũ est in sexta
parte, sub quarta feria tertię hebdomadæ ad-
uentus. Dicta autem sunt tempora, à commu
tionis

tionis temperamento, eò quòd inuicem seu
humore, siccitate, calore, & frigore contempe
rent. hęc & curricula dicuntur: quia non stant,
sed currunt. Ver dictum est, quia viret. Aestas
dicitur, ab æstu, id est calore: inde æstas, quasi
vsta & arida. Autumnus, à tempestate voca-
tur, quando & folia cadunt, & omnia matu- 25
rescunt. Hyems dicitur, ratione hemisphærij:
quia tunc Sol circulo voluitur breuiori. vnde
& hoc tempus Bruma dicitur, quasi βραχὺς,
id est breuis: vel à cibo: quia tunc maior est
vescendi appetitus: edacitas enim Græcè, bru-
ma appellatur. * Principia autem partium an *
ni, secundum Ecclesiam his versibus conti-
nentur:

Festum Clementis, Hyems caput est Orientis,
Cedit Hyems retro, cathedrato Simone Petro.
Ver fugat Vrbanus: Aestatem Simphorianus.
Id tibi, quod restat, Autumni tempora prætat.

Hoc est dicere festum Clementis, quod est
octauo calen. Decembris, est principium hye
mis, & durat vsque ad festum cathedræ sancti
Petri: tunc incipit Ver: & istud festum est octa
uo calend. Martij, & Ver durat vsq; ad festum
sancti Vrbani, quod est octauo calend. Iunij:
tunc incipit Aestas: & durat vsque ad festum
Simphoriani, quod est octauo calen. Septem-
bris: tunc incipit Autumnus, & durat vsque ad
festum Clementis, in quo incipit Hyems. In
22 † his quatuor partibus anni triduana ieiunia
celebramus: & ideò ieiunia quatuor tempo-
rum appellantur. Ieiunium Veris, est in prima
septimana quadragesimæ, scilicet in quarta
feria post cineres. Ieiunium Aestatis, est in pri
ma die Mercurij post Pentecosten. Ieiunium 26
Autumni, est in tertia die Mercurij Septem-
bris, scilicet in quarta feria post festum san-
ctæ Crucis. Ieiunium Hyemis, est in quarta
feria post festum beatæ Luciæ, prout ibi di-
ctum est vnde versus:

Vult Crux Lucia, cineres charismata dia.
Vt det vota pia, quarta sequenti feria.

23 ¶ Fiunt autem † hæc ieiunia in quarta feria: 27
quia in quarta feria Christus à Iuda traditus
est: & in sexta feria, quia in ea crucifixus est:
& in sabbato: quia tunc Apostolorum trist-
tiam de nece Saluatoris repræsentamus: nam
si compatimur, & conregnabimus. de consec.
distinct. iij. ieiunia. & cap. sabbato. ¶ Aduentus
autem Domini, quãdo celebretur, dictum est 28
in sexta parte, sub titulo de aduentu. ¶ Adhuc
24 in † anno Solari contingunt duo Solstitia, &
duo Aequinoctia. Solstitia in Aestate, & in
Hyeme. Aequinoctia in Verè, & in Autumno.
Est autẽ Solstitium, maxima inæqualitas diei,
& noctis: siue ingressus Solis in Capricornum,
vel Cancrum: & dicitur Solstitium, quasi So-
lis statio, eò quòd tunc Sole stante crescunt
dies, vel noctes. Aequinoctium, est † maxima
diei & noctis æqualitas: quia tunc quasi spatio
horarum consistunt. siue ingressus Solis in A-
riete, vel Libram. Vbi autem sit locus Solsti-
tiorum, & Aequinoctiorum his versibus con-
tinetur:

Solstitium decimo Christũ præit, atq; Ioannem.
Aequa Crucis festũ dat tempora Martis & Idus.

Hoc est dicere, quòd Solstitium Hyemale, est
ante natiuitatem Christi decem diebus: vide-
licet xviij. calend. Ianuarij: quo tempore Sol
incipit altiores circulos petere: & Solstitium
Aestiuale, est ante natiuitatem Ioan. Bap. toti-
dem diebus, videlicet xviij. calend. Iulij: quo
tempore incipit Sol ad inferiores circulos re-
meare. Vnde æstiualis Solstitij dies maximus,
sicut & hyemalis dies minimus inuenitur. Sed
secundum Aegyptios Hyemale est xij. calen.
Ianuarij, secundum Græcos ix. calen. Aestiua-
le verò secundum Aegyptios xij. calen. Iulij,
secundum Græcos ix. calend. ¶ Item in festo
Crucis, vel secundum alios xij calẽ. Octobris
est Aequinoctium Autũnale: & vbi dicitur in
calen. Idus Martij, vel secundum alios xij. ca-
lend. April. est Aequinoctium Vernale. Olim
enim annus in duas partes tantum diuideba-
tur, scilicet Aestiuale, & Hyemale Solstitium,
& in duo hemispheria. ¶ Magnus autem an-
nus † completur reuersis Planetis omnibus
ad loca sua creationis, quod fit annis non pau
cioribus. cccccxxx. Mundanus verò annus, erit
omnibus stellis ad prima loca reuersis, quod
sit demum post quindecim millia annorum.
Magister sententiar. dicit in historia Genes.
vbi agit de ebrietate Noë, quòd magnus an-
nus impletur per circulationem sexcentorum
annorum. ¶ Aera, qua vtuntur † Hispani, sin-
gulorum annorum est constituta à Cæsare
Augusto, quando ad primum censum orbem
descripsit. Dicta est autem æra, ab ære, ex eo,
quòd omnis orbis æs reddere professis est
Reipublicæ Romanorum. Prius autem fue-
runt indictiones, postea æræ. ¶ Olympias
† constituta est apud Græcos, in Elide ciui-
tate: alijs à Gentibus agonem & quinquen-
nale certamen: quatuor medijs annis va-
cantib

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantibus:& ob hoc tempus elidij certaminis
olympiadem vocauerunt:quadriennio in vna
29 olympiade supputato.¶ Lustrū † est πεντα-
τηρὶς,id est,quinquennium.quod quinto anno
dicitur condi. propter olympiades à Roma-
nis institutas: nondum enim erant consules
neq; ære:quinquennale quidem tempus ideò
sic vocatum est:quia censu per quinquennīū
in republica peracto,vrbs Romana lustraba-
30 tur.¶ Apud † Romanos est annus indictiona-
lis,qui ter quinos continet annos, vt infrà di-
31 cetur,& prœmissum est.¶ Apud † Hebræos est
annus iubileus,id est, remissionis, qui septe-
nis completis annorum hebdomadibus cele-
bratur:de quo dictum est in.vj. parte sub tit.
32 quinquagesimæ.¶ Apud † Christianos est an-
nus benignitatis & gratiæ:in quo Christus ve
nit, & nos sola benignitate redemit.¶ Apud
sanctos comprehensores, est annus æternita-
tis & gloriæ:in quo exultabunt sancti in glo-
ria sine fine.¶ Rursus secula generationibus
constant:sic dicta:quia sequuntur abeuntibus
enim alijs alij succedunt.¶ Hoc tempus qui-
dam quinquagesimum annum dicunt, quem
hebræi iubileum vocant, vt iam dictum est.
Et ob hanc causam hebræus propter vxorē
& liberos amans Dīm suum,aure pertusa ser
uitio subiugatus,seruire iubetur in seculum,
id est,vsq; ad annum quinquagesimum. Aetas
33 † autē plerūq; dicitur pro vno anno, & pro
septem, & pro centū,& pro quouis tempore.
Vnde & ætas est, quòd de multis seculis in-
struitur: & ideò dicta est ætas quasi æuitas:
quia similitudo æui. Nam æuū est ætas perpe
tua:cuius neq; initium neq; finis noscitur. De
riuatū est autē æuū,ab ἀεὶ ὤν, quod apud græ-
cos aliquando pro seculo:& aliquando poni
tur pro æterno. Proprie verò ætas duob⁹ mo
dis dicitur: videlicet hominis, sicut infantia,
iuuētus,senectus,aut mūdi. Cuius prima ætas
est ab Adā,vsq; ad Noē. Secunda à Noë, vsq;
ad Abrahā. Tertia ab Abrahā vsq; ad Dauid:
& Quarta à Dauid vsq; ad transmigrationē
Iudæ in Babyloniam. Quinta de Iuda vsque
ad aduentum saluatoris in carne. Sexta, quæ
nunc agitur, vsquequo mundus iste finitur.
Quod autem sunt anni ab origine mundi,dic-
tū est in sexta parte sub ti.de septuagesima.

ADNOTATIO.

* APPELLATVR. *Dicta cerè Bruma, quasi* Βραχύμορον, *id est, brevis dies.*

SVMMA.

1 Mensis,quid.& vnde dicatur.
2 Menses habet duodecim annus.
3 Mensium enumeratio: & etymologia pri-
mùm de Ianuario.vnde dicatur. Inde de se-
quentibus,per discursum.nume.4.5.6.7.8.9.
10.11.12.
13 Mensis quilibet,quot diebus constet.
14 Mēsis quilibet habet treis dies celebreis:Ca-
lendas,Nonas,& Idus.
15 Calendæ vnde dictæ.& cur institutæ.
16 Nonæ.& cur institutæ.
17 Idus.& cur sic dicantur.nume.18.
20 AEgyptiaci dies.
21 Dies fœlices & infœlices.

Incipit secunda pars: & primò de mense.

CAP. IIII.

DIcto de anno, sequitur videre de mense. Est † autem mensis spaciū temporis: quo à Phœ-
bo Phœbe recedens,eidē com
pleto suo circulo sociatur. Et
dicitur mensis,à mensurando:eo quòd annus
per menses mensuratur: vel à μῆνις,quod est
defectus,eò quòd luna singulis mensibus,vi-
su deficit ab humano. Vel secundum Isido-
* rū à μὴν,græcè,quod est Luna latinè. * Apud
græcos enim menses legitimi, non ex solis
circulo: sed ex lunæ cursu communerantur: quod est de nona ad nonam. Diuiditur
2 † autem annus per duodecim menses: quia
sol peragrando zodiacum duodecim circuit
regiones signorum. Et in his duodecim men-
sibus cōmoratur. Romulus tamen voluit tan
tum decem esse menses in anno,incipiens à
Martio:quem Marti Deo belli,quem patrē
suum esse putabat, dedicauit. Vnde Ouidius
in primo fastorum: Tempora digereret,cùm
conditor vrbis in annum, Instituit menses
quinque bis esse suos.¶ Sed Numa Pompi-
lius videns,quòd annus nō bene decem men
sibus complebatur:superaddidit duos princi-
pio, scilicet † Ianuarium & Februarium. Ia-
3 nuarius dicitur à Ianua. lxxxvj. distin. ieiunii.
quia sicut per ianuam intramus domum: ita
per Ianuarium intramus annum: est enim li-
mes anni: vel dicitur à Iano Deo,qui ab anti-
quis dicebatur principium,& finis omniū re-
rum. Ei enim fuit à gētilibus mensis iste con-
secratus: vnde & idem Ianus bifrons pingi-
tur: vt anni introitus & exitus demonstretur:

de quo

de quo dictum est in sexta parte, sub tit. de
circuncisione.¶ Februarius,dicitur à februis
4 †quæ tunc de facili continguntvel à februo,
id est, purgationibus. Sunt autem februæ,
oblationes factæ pro mortuis. Romani au- 13
tem illo mense memoriam animarum habe-
bant: & eas purgabant celebrando exequias
mortuorum vnde secundum Isido. dicitur à
februo.id est,Plutone, cui eo mense sacrifica-
5 batur.¶ Martius dicitur à Marte † patre Ro-
muli:vel quia eo tempore cuncta animantia
aguntur ad marem, & ad concubendi volu-
ptatem: appellatur etiam quandoq; mensis
nouorum: quia est anni initium. & quandoq;
nouum ver: quia in eo viridantibus fructi-
bus nobis transactorum probatur occasus.
6 ¶ Aprilis dicitur † quasi aperilis:quia tunc ter-
ra aperitur ad germinandum: etiam flores
aperiuntur, & arbores incipiunt pullulare:
vel Aprilis pro Venere dicitur: quasi Aphri-
lis,ἀφροδίτη,græcè, dicitur latinè Ven⁹. ¶ Ma
7 ius à maioribus † natu dicitur: qui erant prin-
cipes reipublicæ, vel à Maia matre Mercu-
8 rij. ¶ Iunius à iunioribus dicitur: erant † enim
olim maiores, scilicet seniores,qui appella-
bantur patres: & hi in ciuitate semper rema-
nebant vrbis regimini consulentes: erant &
minores, qui ibant ad pugnandum pro re-
publica: & ideò Maius à maioribus. Iunius à 14
iunioribus nomē acceperunt: & in illorum
honorem instituti sunt:vel dicitur à Iunone.
9 ¶ Iulius † dicitur à Iulio Cæsare:quia tūc na-
tus fuit: vel quia tunc de hostibus triumphauit.vicit enim Cleopatrā reginam Aegy-
pti,cum Antonio viro suo bello nauali: Iu-
lius tamen prius quintilis dicebatur,eò quòd 15
est quintus à Martio:qui secundum Romulū
10 principiū erat anni. ¶ Augustus † est dictus ab
Octauiano Augusto,qui tunc natus fuit: vel
quia tunc hostes superauit: prius tamen di-
cebatur Sextilis: eò, quòd sextus est à Mar-
11 tio. ¶ September † nomen habet à numero &
imbre:quia septimus est à Martio: & imbres
habet:sic & October: Nouember: atq; De-
12 cēber ex numero † & imbribus vocabula
acceperūt:quē numerum decurrentem Decē
ber finit:pro eò quòd denarius numerus præ
cedentes numero clausit. Quot autem dies
quilibet mēsis habeat, his versibus cōtinetur:

Iunius, Aprilis, September, Nouēmq; tricenos:
Plus vnū reliqui: sed habet Februs octo vicenos.
Cui si Bissextus fuerit, superadditur vnus.

Hoc est dicere,quòd Iunius,Aprilis,Septem-
ber, & Nouember habent triginta dies. re-
liqui autem menses habent.xxxj. sed Februa-
rius tantùm habet.xxviij. & quando bissex-
tus.xxix. Sciendum autem est,quòd † quilibet
mensi primo dati fuerunt triginta dies: qui
multiplicati duodecies constituunt tricenos
lx. dies de quinq; verò residuis, datus est vnus
Ianuario:eò,quòd est principium anni,& etiā
ratione ipsius numeri: quia impar numerus
mundus est:& numero Deus impari gaudet.
xxxij.q.j.nuptiæ. secundus datus est Martio
propter eandem imparitatem. tertius Maio.
quartus Iulio.quintus Octobri. Cæsar autem
Augustus voleos suum mensem esse æqualē
mensi Iulij, abstulit Februario vnam diem:
quia erat mensis tristitiæ atque luctus:& attri
buit eam Augusto:& ita remanserunt Februa
rio tantum.xxix.& augu.xxxj. Demum Astro
logi Romani abstulerunt aliam diem Fe-
bruario:& addiderunt Decembri: ad hoc, vt
finis principio responderet. & sic Februario
remanserūt tantùm. xxviij.& Decēbri.xxxj.
Veruntamen quandam ad compensationem
vna dies,videlicet bissextilis est de quarto in
quartum annum Februario restituta.¶ Qua
verò die,vel qua feria quilibet mensis intrat,
iam sub titulo de septimana dicetur.¶ Sanè in
quolibet † mense sunt tres dies celebres:qui
soli proprijs nominibus nominantur:& ab eis
cęteri denominātur,scilicet Cal. Nonę, Idus,
quos Romani propter dies festos vel pro-
pter officia magistratuum instituerunt. His
enim diebus in vrbibus conueniebant. de con
sē. dist. j. si quis. Calendæ sunt † primi dies mē
sis dicuntur,quasi colendæ:quia tunc semper
erat festum Iunonis. Vnde Ouid.

Vendicat Ausonias, Saturnia Iuno Calendas.

Vel qa tunc à Romanis populo principia mē
sium celebrabantur: sicut sit ab Hebræis.xxvj.
q.vlti.non licet.& cap.seq. vnde Ouidius:

Salue festa dies, meliórque reuertere semper,
A populo rerum, digna potente coli.

Vel dicuntur à καλῶ, quod est voco. Primò,
nanq; die mensis præco de morte populū ad
nūdinas vocabat:clamans toties; καλῶ, quot
dies erāt vsq; ad Nonas:& ideò pluraliter Ca
lēdę à pluribus vocationibus vocabantur:vel
à καλὸν, quod est bonū,omen per totum mē
sem habendum. xxvj. q. vlt. non obseruetis:
tunc enim sibi mutuo encænia transmitte-
16 bant. † Nonæ verò sunt quatuor, vel sex dies

Universidad de Deusto
Biblioteca

in quolibet menſe,qui ſequuntur poſt Calen
das, & dicuntur à nundinis, quaſi nundinæ:
quia tunc Roma. nundinas colebant. Ideò
autem in aliquo menſe erant Nonæ ſiue in-
choatio nundinarum in die.v. & in aliquo in
die.vij.ne prædones certum tempus ad inſi-
diandum mercatoribus haberent:vel dicun-
tur Nonæ,à Nonis:quia ille dies nouus erat
ante Idus,vel à non:quia tunc nullum fiebat
feſtum:vnde Ouid.

- Nonarum tutela Deus erat.

Idus verò ſunt octo dies qui ſequuntur poſt
17 Nonas.Eſt † autem idus ſemper in. xiij. vel.
xv.die ſecundum quòd nonæ præcedunt. Si
enim menſis habet quatuor Nonas Idus eſt
in.xv.die. Si autem ſex nonas Idus eſt in.xiij.
Quod autem concilium Anticheñ. xviij. di.
propter. dicit, quòd Idus eſt in die. x. hæc
alia conſideratione dicit & dicuntur Idus,
quaſi diuiſio, quia tunc fiebat diuiſio nun-
dinarum:vel quia in Idibus fit diuiſio menſis.
Dicitur autem Idus ab iduo,as, id eſt, ſeparo
ras.vnde vidua, dicitur quaſi idua, id eſt, di-
uiſa.Plerique Latinorum putant Idus dici ab
edendo: eò, quòd hi dies apud veteres epu-
larum eſſent.Dies autem,qui ſequuntur ita-
ſtim poſt Calend.ita denominantur. Si enim
eſt menſis qui habet quatuor Nonas de-
bemus dicere, in Calendario ſtatim poſt
Calendas. iiij. Nonas. In tertio. iij. Nonas.
in quarto pridie Nonas. in quinto verò No-
nas dicimus: vt patet in Ianuario & ſimili-
bus. Si verò eſt menſis, qui habet ſex No-
nas, debemus dicere ſtatim poſt Calendas
ſexto Nonas. in tertio die quinto Nonas:
in quarto.iiij.Nonas:in quinto.iij.Nonas: in
ſexto pridie Nonas: in ſeptimo Nonas, vt
18 patet in Martio & ſimilibus. † Dies autem
qui ſequuntur poſt Nonas ita denominan-
tur: in quolibet menſe.viij. Idus.vij. Idus.vj.
Idus.v. Idus.iiij. Idus.iij. Idus.pridie Idus: &
Idibus: ſicut hæc apparent in Calend. ma-
nifeſtè. Dies verò, qui ſequuntur poſt Idus
denominantur, à Calend. menſis ſequentis
hoc modo: Ianuarius habet. xxxj. dies: de
iſtis accipe vnum pro Calend. & viij.pro Idi
bus.& iiij. pro Nonis: & ſic remanent tan-
tùm. xviij. adde ergo iſtis. xviij. diebus Ca-
lend.ſiue diem Calendarum ſequentis men-
ſis:& ſic erunt.xix. Vnde in menſe Ianuario
debemus dicere ſtatim poſt idus.xix.Calend.
Februarij:in ſequenti die xviij. Calend. & ſic
per ordinem vſq; ad finem menſis ſemper
minuendo.¶ Notã tamen, quòd dicitur pri-
die Idus & pridie Nonas, & pridie Calend.
& non ſecundo: quia ſecundus dicitur à ſe-
quor:ſed illa dies non ſequitur:ſed præcedit.
¶ Et exponitur hæc præpoſitio præ, id eſt,
antè, vel prius: vnde pridie quaſi priori die:
ſiue præ. id eſt, ante diem.& cùm dicitur.iiij.
Nonas intelligitur.iiij.dies ante Nonas & ſic
19 de alijs.¶ Quot† autem dies denominentur à
Nonis: quot ab Idibus, & quot à Calendis
omnium menſium,his verſibus continetur:

Sex nonas Maius, October, Iulius, & Mars,
Quatuor at reliqui: tenet Idus quilibet octo.
Ianus & Auguſtus denas, nonas q; Decembres
Iulius, October, Mars, Maius octa decémque.
Iunius, Aprilis, September, & ipſe Nouember.
Ter ſenas retinent: Februs q; hus octo Calend.

Hoc eſt dicere quòd Maius October Iulius,
& Martius habent dies ſex pro Nonis: ſed
reliqui menſes habent tantùm quatuor. Et
quilibet menſis habet octo dies pro Idibus.
Item,quòd Ianuarius Auguſtus, & Decem-
ber habẽt.xix.dies pro Cal. Iulius verò Mar-
tius October & Maius habent. xvij. Iunius
autem, Aprilis, September & Nouember
habent.xviij.Februarius habet.xvj.& ſi fue-
rit biſſextus ſuperadditur ei vnus. ¶ Illud
20 autem† notandum, quòd in quolibet menſe
ſunt duos dies Aegyptiaci, id eſt, ab Aegy-
ptijs deprehenſi.in Aegypto enim erant qui-
dam aſtrologi,qui quaſdam conſtellationes
nociuas,humanis actibus in illis diebus inue
nerunt,ideóq.illas notas eſſe hominibus vo
luerunt:tamen illarum conſtellationum pũcta ſcire propter errorem noſtri compoti non valemus:vel fortè inuenerunt illos dies bene conſtellatos,& ideò eos in Calendario notauerunt,vt in illis diebus potius, quàm in alijs actibus inſiſtatur: quorum errorem ne Eccleſia ſequi,videatur,à talibus cauetur.Vel dicuntur Aegyptiaci ſecundũ quoſdam: quia Dominus in illis diebus perculſit Aegyptios, nouem plagis:Quotus autem ſit dies Aegyptiacus à principio,vel à fine menſis,his verſibus continetur.

Augurior decies, audito homine clangor:
Liquit oleus alter, coluit colus, exeunte gallum.

In his verſibus ſunt xij.dictiones xij.mẽſibus
ſeruientes:prima primo:ſecunda ſecundo: &
ſic per ordinem ſumpto initio à Ianuario:ita
quòd quota die erit prima litera primæ ſyl-
labæ

labæ alicuius iſtarum dictionum in alphabe-
to: totus erit dies Aegyptiacus in illo menſe 1
cui ſeruit illa dictio computando à menſis prin 2
cipio verſus finem.Item,quota erit prima lite 3
ra ſecundæ ſyllabæ in alphabeto, totus erit
dies Aegyptiacus in illo menſe, cui ſeruit illa 4
dictio,computando à fine verſus principium. 5
verbi gratia: Augurior,eſt prima dictio,& ſer 6
uit primo menſi,ſcilicet Ianuario. aut,eſt pri-
ma ſyllaba: & a eſt prima litera ipſius ſylla-
bæ:& eſt prima in alphabeto:ergo dies prima
Ianuarij eſt Aegyptiaca. Item gu,eſt ſecunda
ſyllaba:& g,eſt prima litera ipſius ſyllabæ:& 1
g, eſt ſeptima in alphabeto: ergo ſeptimus
dies Ianuarij numerando à fine verſus princi-
pium eſt Aegyptiacus: & ſic in alijs.hoc ob-
ſeruato,quòd h,in hoc loco pro litera non po
natur. Quilibet autem præmiſſorum dierum
propter vnicam horam ſui denominatur Ae-
gyptiacus: de hoc dictum eſt in fine operis.
21 ¶ De diebus † verò felicibus vel infelicibus,
quos quidam Aſtrologi notauerunt in preſen
ti opuſculo,nõ agitur, quia Eccleſia prohibet
fidem talibus adhiberi xxxvj.q.vlt.non obſer
uetis.& cap.qui æſtimarer.& cap.ſequ.In qui-
buſdam quoq; mẽſibus,ſunt quidam dies, qui
caniculares dicuntur, à cane,vel canicula ſtel
la,ſita in fronte Leonis, & ante genua Tauri:
quæ æſtiuis menſibus eſt in medio centro cœ
li:& dũ Sol ad eam aſcenderit,coniuncta cum
Sole, vel ei proxima duplicatur calor ipſius,
ex quo diſſoluuntur corpora & vaporantur: vnde vocatur canis,quia corpora morbis affi-
cit, & ſunt ſeptuaginta duos dies,in qbus pro-
pter temporis crudelitatem,& calorem Solis
intemperiem,malum eſt minui ſanguinem,& 2
potionari. Quando autem illi dies incipiant,
& finiantur,his verſibus continetur:

Incipiunt Iulij pridie Idus Caniculares:
Et pridie Nonas September ſiue reſultan.

Secundum aliquos verò, incipiunt xiiij. Ca-
lend.Auguſti.

ADNOTATIO.

**Latinè. Doctorum eſt opinio, ut menſis Latinè, Græcè μὴν, deducatur à Metior, metiris. quaſi res numero dierum menſa. Quod confirmat Tullius lib.ij. de natura Deorum, his verbis: Qui quia menſa ſpatia conficiunt, Menſes nominantur.*

N. Doard.

SVMMA.

Septimana,quid.& vnde dicatur.
Dies ſinguli à quo denominentur.
Dies cur ita non ordinentur in ſeptimana, ſi-
cut planetæ in cœlo.
Menſis quilibet,qua die ſeptimanæ intret.
Solis regulares,& vnde dicantur.
Concurres, qui. Et qualiter demonſtrerur.
nume.7.& 8.
Indictio,quid.

De Septimana. CAP. V.

SEquitur de Septimana. † Nem-
pè continet Septimana ſeptem
dies naturales,quorum repeti-
tione & menſes, & anni ſecula
peraguntur: & hæc apud Græ-
cos hebdomada: ſed apud Hebræos Sabba-
tum appellatur: & dicitur ſeptimana à ſeptẽ,
& manè,quaſi ſeptem & manè: pars pro toto,
ſcilicet manè, pro tota die: vel à ſeptem, &
manet: quia manet per ſeptem dies. vel dici-
tur ſeptimana,quaſi ſeptem luces. nam manè
lux eſt,ſecundum Iſidorum, idem etiam ſpa-
tium vocatur hebdomada, ab ἑπτὰ Græcè,
quod eſt ſeptem, & ἡμέρα, quod eſt dies,
vel modus, quod eſt menſura: & ſecundum
hoc hebdomada eſt cõmunius nomen, quàm
ſeptimana. vnde Daniel: Poſt ſeptuaginta heb
domadas,&c. & ſumuntur ibi hebdomadæ an
norum, id eſt ſeptuagies ſeptem anni. Septi-
manę autem nequeunt habere certa nomina,
quia neq; habent certa initia. Singulis nanque
annis variantur,propter vnũ,vel propter duos
dies: qui quandoq; ſunt ſuper integras ſepti-
manas. ¶ Omnes † autem dies ſeptimanarum
inſcribuntur ſeptem primis literis alphabeti.
item dies ſecundum Gentiles denominantur
à planetis. Primus à Sole,qui Princeps eſt o-
mnium ſyderum:ſic & idem dies caput eſt cę
terorum dierũ. Secundus,à Luna,quæ & ſplẽ-
dore & magnitudine Soli proxima, eſt & ex
eo mutuat lumẽ. Tertius,à ſtella Martis,quæ
veſper vocatur. Quartus, à ſtella Mercurij,
quam quidam candidum circulum dicunt.
Quintus, à ſtella Iouis, quam Phaẽtontem
aiunt. Sextus, à ſtella Veneris, quam Lu-
ciferum aſſerunt: quia inter cuncta ſydera
plus lucis affert. Septimus, à ſtella Saturni,
quæ ſexto cœlo locata triginta annis ſer-
tur explere curſum ſuum. de hoc dictum
eſt in procemio octauæ partis. ¶ Sed quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 ritur, quare † dies non ita ordinantur in septimana sicut planetæ in cœlo, quoniã in cœlo ordinantur secundum hunc versum;

Sol, Ve. Mer. & Luna, Saturnus: Iupiter, & Mars: vel sic.

Saturnus, Ioue, Mars, Sol, cum Vene. Mer. Luna.

Solutio. dicimus, quòd dies in septimana non ordinantur secundum ordinem Planetarum, sed secundum regimen eorum, in singulis diebus. vnde quia viderunt, Philosophi, quòd Sol regnabat prima hora diei Dominicæ, ideò illam diem denominauerunt à Sole. item quia viderunt, quòd Luna regnabat prima hora secundæ feriæ: ideò diem illum denominauerunt à Luna: & sic de cæteris: sicut patet ex distinctione horarum diei facta inter planetas, per ordinem successiuè. Rursus à dictis planetis philosophi nomina sumpserunt, eò quòd à singulis aliquid in homine esse voluerunt: vt à Saturno, candidũtatem: à Ioue, temperantiam: à Marte, feruorem: à Sole spiritum: à Venere, voluptatem: à Mercurio, eloquentiam: à Luna, cor. Et quia ordo planetarum vltra numerum septenarium non procedit, sed ad primum reuertitur: ideò tantùm septem dies
4 in septimana sunt, à sapientibus constituti. ¶ Nunc † videndum, est qua die septimanæ
5 quilibet mensis intret: de hoc duplex ratio habetur. Prima per hos versus,

Alta domat Dominus, gratus leat, æqua gerẽtes.
Contemnit fictos, augebit dona fideli.

In istis versibus sunt duodecim dictiones duodecim mẽsibus seruiẽtes: prima à primo: secũda à secũdo: & sic per ordinem sumpto initio à Ianuario: ita quòd quæcunq; fuerit initialis litera alicuius istarum dictionum, eadem erit litera Calendarum mensis, cui seruit illa dictio: verbi gratia: alta est prima dictio, & seruit primo mensi, id est, Ianuario. & a est prima litera illius dictionis alta: ergo a, est prima litera Ianuarij: item domat, est secunda dictio, quæ seruit secundo mensi, scilicet Februario: & d, est prima litera istius dictionis: ergo d, est prima litera Februarij: & sic de alijs. Item, dicit sequens versus per syllabas: quod præcedentes per dictiones.

Adam degebat, ergo κτιστὸς ἄνθρωπος.

Habita autem litera Calendarũ facilè possumus scire, qua feria quilibet mẽsis intret. Per literam enim dominicalẽ illius anni procede cõputando dies per literas subsequentes vsq; ad literam, quæ est in Calend. mensis cuius diei, introitum scire optas: & in qua feria occurret in tali feria, intrabit ille mensis. Secunda ratio, per quam scire potes, qua feria quilibet mensis intret, est per regulares & concurrentes. Nota ergo, quòd in anno solari sunt quinquagintaduę septimanæ & vnus dies, vel duo, si sit bissextilis. propter quam diem variantur singulis annis principia mensium. Si enim hoc anno incipiat Ianuarius à die Dominico: toto illo anno a: quæ est prima litera Ianuarij, erit dominicalis. Cum ergo ventum fuerit ad finem anni: illud à finale Calendarij, quod inscribitur illi diei, quę est vltra integras septimanas, repræsentabit diem dominicam: ergo sequens a, quod iterum est initiale Ianuarij, repræsentabit secundam feriam: & sic toto illo anno erit illa variatio. eodem modo singulis annis variantur initia mensium per diuersas ferias. Et si sit bissextus duplex, erit variatio: prima in Calẽ. Ianuarij: secũda in festo sancti Mathię. Vt ergo cõpotistę scire possent, qua feria quo libet anno, quilibet mẽsis inciperet, inuenerũt duos numeros. vnũ inuariabilem, qui vocatur regularis, solaris, ferialis. alium variabilem, qui vocatur concurrens, de quibus breuiter est dicendum. ¶ † Videndum est autem, primò, quid sit regularis solaris: vnde dicatur, & vnde habeat ortum: & quot regulares quisque mensis habeat. Regularis Solis, est numerus inuariabilis datus mensi: qui adiunctus concurrenti, declarat, qua feria septimanæ quilibet mensis intret, cuius fuerit regularis. Dicitur autem regularis à regula: quia inuariabilis est, sicut regula. ij. dist. canon. Solaris dicitur, ad differentiam lunaris: de quo infrà dicetur. Habent enim ortum regulares à Martio: nam in mense Martij sunt. v. regulares seu. v. pro regulari. Martius enim non habuit initium in primo anno mundi, seu seculi. imò dicitur mundus factus fuisse in illo mense, in die, in quo dicitur. xv. Calen. Aprilis, vel ve alijs dicunt. viij. Calen. Si enim computes ordine retrogrado, dies septimanæ vsque ad Calen. Martij, inuenies quòd quinta feria mundus incœpit: si tamen ante Martium fuit. & hæc est causa, quare Martius quinarium numerum habuit pro regulari. Regulares verò aliorum mẽsium sic formantur. Iungas regulares menses cum diebus eiusdem: & ab illa

illa summa subtrahe vij. quoties poteris & regularem sequentis mensis, quod remansit iudicabit. verbi gratia. Martius habet quinq; regulares, & dies eius sunt xxxj. redige in summam, & sunt xxxvj. subtrahe vij. quoties poteris, & remanet vna dies, qui datur mensi sequẽti pro regulari. Item Aprilis habet xxx. dies & vnum regularem, qui cõstituunt xxxj. subtrahe vij. quoties poteris & remanebunt tres: quæ dantur Maio pro regularibus: & ita de alijs vsq; ad Martium. Possumus etiam scire mensium regulares per hos versus:

Est astris clara fulgentibus ara Deorum.
Grata bonis extat, gratissima cuique fideli.

In istis versibus sunt xij. dictiones xij. mensibus seruientes: prima primo, secunda secundo: & sic per ordinem sumpto initiò à Martio: ita quòd quota fuerit litera prima alicuius istarum dictionum in alphabeto, tot regulares habet ille mensis, cui seruit illa dictio. Verbi gratia. Est: est prima dictio, & seruit primo mensi, scilicet Martio: & e, est prima litera istius dictionis est: & est quinta in alphabeto: ergo Martius habet v. regulares. item astris est secunda dictio. & seruit secundo mensi, scilicet Aprili. & a est prima litera istius dictionis, quæ est etiam prima in alphabeto: ergo Aprilis habet vnum regularem, & sic de alijs. ¶ Nunc dicamus de concurrenti-
6 bus. Dicuntur autem † concurrentes quia sibi inuicem concurrunt sicut videtur in formatione, vel ideò, quia concurrunt cum regularibus ad demonstrandum initialem feriam mensium singulis annis. Est autem concurrens, superexcrescentia vnius diei, vel plurium super quinquagintaduas septimanas anni solaris: ideò dixi vel pluriũ: quia in anno bissextili super excrescunt duos dies: in alijs verò vnus tantum: & ab illa superexcrescentia habent originem concurrentes. Alij verò concurrentes, qui sequuntur, post primum, formantur vno addito singulis terminis siue annis: sic tamen, quòd septenarium numerum non excedunt: quia non sunt nisi septem feriæ: & quandocunq; est septimus concurrẽs: illo anno menses habent eadem principia, quæ in primo in anno mundi seu seculi habuerunt: quælibet enim feria distat, per se-
7 ptenarium à semetipsa. † Concurrentes etiã io hac linea demonstrantur. j. ij. iij. iiij. v. vj. vij. j. ij. iij. v. vj. vij. ij. ij. iij. iiij. v. vij. j. ij. iij. v. vj. vij. ij. iij. iiij. v. vj. Nam primus annus cycli solaris, habet vnum concurrentem: secundus duos: tertius, tres: quartus, quatuor: quintus, sex, propter bissextum: sextus, septem: septimus, vnum: quia vltra septenarium non procedit: sed reuertitur ad vnum: & ita debemus procedere vsque ad xxviij. annos: tunc reuertimur ad primum annum cycli, & procedimus sicut prius. Vnde transcursus xxviij. annorum vocatur cyclus solaris, vel concurrentium: & dicitur cyclus quasi circulus per similitudinem. Si autem volumus scire, quotus sit annus cycli solaris, debemus diuidere annos Domini per xxviij. quoties possumus: & addere illis ix. antè, quàm diuidamus: quia quando Christus natus fuit, tantùm iam pro cesserat ille cyclus: & quotus annus remanserit supra diuisionem: annorum totus erit cyclus, & si nullus remanserit, tunc sumus in vltimo anno cycli solaris: vnde versus:

Annis adde nouem Domini partire per octo:
Viginti cyclus, sic tibi notus erit.

Possumus etiam scire concurrentes † cuiuslibet anni, per literã dominicalem illius anni, sicut declarant versiculi subsequentes. A sex. b. quinque. c. quatuor. e. duo. tres. d. Primus concurrens. f. litera septimus est. g. & sic de similibus. Hoc est dicere, quòd quando a, est litera dominicalis, in illo anno sunt sex, pro concurrente: quando. b. quinq;: quando. c. quatuor: quando. e. duo: quando. d. tres: quando. f. vnus: quando. g. septem. Inuento autem concurrente debemus iungere eum regularibus mensis, cuius feriam Calendarum, id est, introitum scire volumus. & quota fuerit illa summa, si non transcender septem. tota siue tali feria septimanæ ille mensis intrabit. Si verò transcendat septem, quotum fuerit residuum tota feria septimanæ ille mensis intrabit. Sicut autem concurrentes: ita & dominicales literæ variantur. Nam in primo anno cycli solaris est. f. litera dominicalis: in secundo. e. in tertio. d. in quarto. c. in quinto. a. tunc enim propter bissextum pertransitur. b. quo in his versibus declaratur.

Fert ea, dux, cor amat, gens, fautor, eũ coluit lis,
Ars genus est de corde bono, gignit fera finis.
Dicta beant æqua gens, frons dat cunctis bonus author. In his versibus sunt viginti octo dictiones viginti octo annis cycli solaris seruientes, prima primo: secunda secundo: & sic per ordinem sumpto initio à primo anno cycli, ita quòd quæcunque fuerit initialis litera

Universidad de Deusto
Biblioteca

alicui istarum dictionum eadem erit litera dominicalis in illo anno, cui seruit illa dictio. Verbi gratia. fert est prima dictio, & seruit 1
primo anno cycli solaris: & f. est prima litera: ergo f. est litera dominicalis in primo anno cycli solaris: & sic de alijs. Et nota, quòd ille annus est bissextilis, cui deseruit aliqua dictio desinens in t. & ita primus annus cycli semper est bissextilis: cum ei deseruiat dictio desinens in t. scilicet fert & propter hoc prima litera dictionis desinens in t. non erit litera dominicalis illo anno, cui seruit illa dictio, nisi à loco bissextili vltra: quia litera dominicalis cum bissexto simul mutatur. A Calendis verò Ianuarij præcedentis ipsum bissextum vsq; ad locum bissexti erit litera dominicalis illa, quæ immediatè sequitur in Calendario post illam quæ deberet esse litera dominicalis: vnde in primo anno cycli f. est litera dominicalis à loco bissextili vsque ad Calendas Ianuarij sequentis. A Calendis verò Ianuarij præcedentis vsque ad locum bissexti. g. est literalis dominicalis: & ita in alijs. Annus autem cui seruit illa dictio sciri potest per rationem superius dictam de cyclo solari: nam ratio litere dominicalis tunc currentis ratione simili incipit & finitur.
¶ Nunc † aliqua de indictione dicamus. Est autem indictio, spatium temporis quo Romanus princeps tributum gentibus indicebat. Si autem volumus scire quota sit indictio, 2
debemus addere tres annos annis Domini: & postmodum diuidere annos Domini per quindecim, quoties possimus, & quotus annus remanserit, facta diuisione tota erit indictio: & si nullus superauerit, in vltimo anno indictionis sumus: & tunc ad primam indictionem reuertimur: quia indictio non transcendit quindecim: vnde versus: Si tribus adiũctis Domini diuiseris annos,

Per te quinque datur indictio certificata.

De indictione plenius diximus in speculo iudiciali. in tractatu de instrumentorum editione. §. j. versi. post annos: & infrà, vbi de cyclis agetur. De æra supradictum est.

SVMMA.

1 Dies, est duplex.
2 Diei, parteis.
3 Dierum alia differentia.
4 Momentum, quid.

De die. CAP. VI.

Licet † iam superius in plerisq; locis de die tactum est & nihilominus hic specialiter dicendum est. Sciendum est igitur quòd duplex est dies, scilicet naturalis & artificialis siue vsualis. naturalis, est spatium, quo Sol ducitur circa totam terram ab oriente vsq; in occidentem, scilicet spatium diei, & noctis: quod semper continet xxiiij. horas. Dicitur dies ista à dijs, quorum nomina Romani quibusdam syderibus sacrauerunt: vnde quælibet dies ab aliquo Deo antiquitus vocata est: vt à Ioue. & alijs prout sub septimana dictum est: vel à δύο, quod est duo: quia continet duo tempora noctem, scilicet & diem vsualem. Quando autem incipiat, dictum est in proœmio septimæ partis. Artificialis, est spatium, quo Sol moratur super nostrum hemisphærium, ab ortu Solis, vsq; ad occasum: & hic secundum Solis ascensum & descensum crescit pariter & decrescit. Dicitur autem dies est claritas. Et dicitur vsualis siue artificialis, quia solùm hoc tempus aptum est vsibus & artificijs exercendis. Reliqua pars diei, dicitur nox à noceo: quia nocet visui & visui: & ideò vocata est dies à meliori parte sine commemoratione noctis: iuxta illud: Et factum est vespere & mane dies vnus. ¶ Rursus partes † diei 2
sunt tres secundum Isid. scilicet mane meridies & suprema. Mane est lux matura & plena nec iam crepusculum. Meridies dicitur quasi medi dies, id est, medius dies: vel quia tunc purior dies est. Suprema est postrema pars diei. Serò dicitur, à clausis. seris. Noctis verò partes sunt septem, scilicet vesperæ crepusculum, conticinium, intempestum, gallicinium, matutinum, & diluculum. Vesperum dicitur à vespere, occidentali stella, quæ tenebras sequentes præcedit: & dicuntur tenebræ quasi tenentes vmbram. Crepusculum, dicitur dubia lux, scilicet inter lucem & tenebras. Conticinium, est quando iam omnes silent. Intempestatum, est medium noctis tempus, quando nil agi potest: & omnes silent quasi importunum. Gallicinium, dicitur propter gallos lucis præmuntios. Matutinum, est inter absessum tenebrarum & auroræ aduentum. Diluculum dicitur, quasi incipiens parua diei lux & aurora, quæ solem præcedat.

præcedat. Est enim aurora Diei clarescentis exordium. ¶ Et nota, quòd dies alij † sunt syderales, in quibus sydera mouentur, & homines à nauigationibus excluduntur: alij 3
præliales de quibus in lib. Regum. quibus reges solent ad bella procedere: alij interscalares quos scimus duodecim mensibus superesse: alij caniculares, alij solstitiales, alij æquinoctiales, de quibus iam præmissum est: alij fasti, in quibus iura fantur: alij ne fasti eis contrarij: alij festi, id est, festiui: vt dies azimorum, alij profesti, quasi procul à festis: vt feriales, alij mali sunt, quoniam in eis plus solito homines affliguntur: vnde Apostolus: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt: & econtrario sunt boni alij Aegyptiaci, de quibus præmissum est: etiam dies salutis, in quo Dominus venit ad saluandum: est etiam dies iudicij in quo Dominus veniet ad iudicandum: qui erit bonis dies lætitiæ: malis autem calamitatis & miseriæ. Momen-
tum vero, est † minimum atq; angustum tem- 4
pus à motu syderum dictum: est enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cùm aliquid sibi cedit atque succedit, secundum Isidorum. ὥρα, græcum nomen est: & tamen latinum sonat: est enim finis temporis: quod autem horas continet dies naturalis dictum est in principio huius partis.

Rubricæ secundæ partis tractantis de anno lunari.

Sequitur secunda pars de anno lunari. In qua agitur primò quid sit annus lunaris: & quot dies contineat. Secundò, de regularibus lunaribus. Tertiò de epacta. Quarto, de embolismo. Quintò, de aureo numero. Sextò, de termino paschali & aliarum mobilium festiuitatum. Septimò, de cyclis.

SVMMA.

1 Annus lunaris quid.

Quid sit annus lunaris: & quot dies continet. CAP. VII.

Annus lunaris dicitur tribus modis. Primo modo, annus † lunaris 1
est spatium, quo luna circuit totum zodiacũ: quòd facit, in xxvij. 1
diebus. & xij. horis. Secundò modo, dicitur annus lunaris, spatium, quo luna circuit Solẽ ab vna ascensione, vsq; ad aliam & hoc facit in xxix. diebus. & xij. horis. Nam cum luna separatur à Sole ad peragrandum zodiacum, & posteà reuertitur ad eundem punctum, in quo dimiserat Solem, non inuenit illum ibi: quia sol tantum processit suo motu: quia luna laborat recurrere ad eum siue attingere ipsum duobus diebus, & tribus horis. Tertiò dicitur annus lunaris, spatium xij. lunationum in anno communi: & tredecim in emboliſmali: de quibus infrà dicetur. Cum ergo lunatio quælibet constet ex xxix. diebus. & xij. horis: quia non curat Ecclesia de minutis: & ex xij. horis præcedentis lunationis: & ex xij. sequentis constituitur vna dies naturalis, quæ semper lunationi præcedenti attribuitur, ita quòd lunatio præcedentis mẽsis semper habeat xxx. dies, & sequentis xxix. nisi aliud sit, propter bissextum, vel emboliſmum, vel saltum lunæ vnde versus.

Luna parit menſis, nunquàm trigeſima fiet
Impar tricena, nunquàm niſi ſine carebit.
Tempore Biſſexti Febri, tricenſima Luna eſt.
Nam Iulij Luna, tunc eſt vicenſimanona.

Parmensis dicitur: quia numerando à Ianuario per ordinem cadit in numerum parem, vt Februarius Aprilis Iunius Augustus October December: quorum lunatio semper est xxix. dierum. excepto Februario, cuius lunatio est xxx. quando est bissextus. Impar verò est, quando cadit in numerum imparem: vt Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, September, & Nouember: quorum lunatio semper est xxx. dierum: excepto Iulio, qui in vltimo anno cycli lunaris propter saltum lunæ habet tantum xxix. Ex his autem xij. lunationibus constituuntur trecenti quinquaginta quatuor dies in anno lunari: & sic annus lunaris in xj. diebus exceditur à solari: ex quo excessu omnis varietas ætatis lunæ consurgit: ita quòd vbicunque fuerit luna prima in primo anno, fit in secundo xj. propter quam varietatem duorum numerorum genera sunt inuenta: regulares videlicet & epactæ: de quibus breuiter videamus.

SVMMA.

Regularis lunaris, quid. & nume. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De regularibus Lunaribus.

CAP. VIII.

1 NVnc videamus† de regularibus. Et quidem regularis lunaris, est numerus inuariabilis, datus mensis ad inueniendum lunam in Calen. mensium singulorum. Habent autem ortum regulares ab illis quinque diebus, qui supersunt in anno solari supra CCCLX. dies: vnde quinque regulares dati sunt Septembri, à quo annus lunaris sumit initium. Regulares verò aliorum mensium sic formantur. Iunge regulares mensis cum diebus eius: & ab illa summa subtrahe lunationem eius: & residuum quod remanserit, erit regularis illius mensis: verbi gratia. September habet quinque regulares, & dies eius sunt triginta, qui coniuncti regularibus constituunt xxxv. & lunatio Septembris est tricesima: qua subtracta remanent quinque, quæ sunt regulares sequentis mensis, scilicet Octobris: & sic de alijs vsque ad Septembrem. Nam Aegyptij suum annum incipiunt à Septembri: & ideo nos annum lunarem incipimus à Septembri. De re-
2 gularibus† traditur iste versus:

E ic e, g, bis i, k, bis: & post manet ordo.

Quasi dicat: Dic, e, bis, quæ est quinta in alphabeto, id est primis duobus mensibus annis lunaris dantur quinque pro regularibus. Item dic bis, g, quæ est septima in alphabeto, id est tertius & quartus mensis habent septem pro regularibus. Item dic bis, i, quæ est nona in alphabeto, id est quintus & septimus mensis habent nouem pro regularibus. Item dic bis, k, quæ est decima in alphabeto, id est sextus & octauus mensis habent decem pro regularibus. Et nota, quòd hic transitus de quinto ad septimum, & de sexto ad octauum, vt patet in formãdo in ipsos regulares: quia Ianuarius, & Martius ix. & Februarius, & Aprilis x. habent: sed post manet ordo, id est Maius xj. Iunius xij. Iulius xiij. Augustus xiiij. habent.

SVMMA.

1 Epacta, quid. Et qualiter designetur & inueniatur. nume. 2. & 3.

De Epacta. CAP. IX.

1 SEquitur de epacta. † Est autem epacta numerus variabilis, datus anno, ad inueniendum Lunam in Calend. cuiuslibet mensis: & dicitur epacta ab ἐπὶ, quod est supra, & aucta: quia est superexcrescentia anni lunaris à solari. Ideóq; annus primus cycli lunaris nullam habet epactam, quia nullius anni præcessit à quo vndecim accepisset. Secundus verò habet vndecim pro epacta, quia epacta oritur ab illis vndecim diebus quibus annus lunaris excedit à solari. Tertius verò annus habet xxij. quia semper adduntur xj. si non transcendat xxx. si verò transcendat xxx. abiectis xxx. residuum erit epacta illius anni: & ideò in quarto anno, quia summa ascendit ad xxxiij. abiectis triginta tres sunt epactæ illius anni. Epactæ verò Græcè dicuntur, Latinè adiectiones annuæ lunares, quæ per numerum xj. vsque ad tricenarium in se reuoluuntur, quas Aegyptij ideò adijciunt, vt lunaris emersio ratione Solis coæquetur. Luna enim iuxta cursum suum xxix. semis dies lucere dignoscitur, & fiunt in annum lunarem dies trecenti liiij. remanent ad cursum anni solaris dies vndecim, quos Aegyptij adijciunt. Absque his non inuenies lunam quota sit in quolibet anno, mense, & die. Epactæ omnium annorum cycli lunaris, per hanc tabulam denotantur: ita quòd hoc verbum nulla respondet primo anno, & singuli sequentes numeri respondent singulis annis cycli vsque ad xxix. vt nulla xj. xxij. iij. xiiij. xxv. vj. xvij. ix. xxj. xij. xiij. v. xvj. xxvij. viij. xix. xxx. Sed hoc idem etiam ostenditur per hos versus:

2 *Annis† adde nouos Domini partire per vnde.*
Viginti Lunæ cyclis, & inde patet.

Hoc vult dicere, quòd si volumus scire quotus sit annus epactalis, siue cycli: debemus diuidere annos Domini per decemnouem quoties possumus, & addere vnum: quia quando Christus natus fuit tantum processerat ille cyclus: & quota fuerit summa, quæ remanserit totus erit annus cycli epactalis: verbi gratia. Hoc anno computamus annos Domini mille cclxxxvj. quorum mille ducenti septuagintatres, sunt rectè per decem & nouem diuisi: supersunt tredecim de prædicto numero: addito ergo vno fiunt quatuordecim, vnde hoc anno est decimusquartus annus cycli lunaris in anno sequenti erit xv. & sic vsque ad decemnouem: posteà reditur ad primum: & hoc verum est, secundum illos, qui incipiunt computare annos Domini à natiuitate Christi: vel in Calendis Ianuarij: non autem secundum eos, qui illos immutant in Calendis Septembris,

ptembris, & faciunt ibi diuisionem: nam tunc
3 addendi sunt duo anni. Potest etiam & † aliter inueniri epacta, vt si summam, quæ remanet de præmissa diuisione annorum Domini per tres iuncturas pollicis numerus. Si enim numerus finitur in prima iunctura debemus demere vnum de ipso numero: si in secunda debemus addere nouem: si in tertia, debemus addere x. & ix. & summa inde proueniẽs est epacta: & hoc si triginta non transeat. Si verò transiret: abiectis triginta residuum est epacta. Vnde versus.

Deme vnũ, post adde nouem, post dena nouémq;.

¶ Inuenta igitur epacta debemus eam iungere cum regularibus mensis, cuius lunam volumus inuenire, & quota fuerit summa, inde proueniens tota erit luna in Calendis illius mensis: dummodo triginta non transeat: si verò triginta transiret abiectis xxx. residuum
3 erit ætas Lunæ: & si summa illa fuerit xxx. in Calen. mensis: tunc luna erit triginta: si autẽ epacta nulla fuerit, puta in primo anno cycli lunaris: tunc ad inueniendum lunam sufficit regularis. Sed quoniam epactarũ ratio quandoque fallit, propter embolismum siue saltum Lunæ: ideò de ipso breuiter videamus.

SVMMA.

1 Embolismus, quid.
2 Embolismalis annus.
3 Annus communis.
4 Epacta, vbi fallat.
5 Lunæ saltus. & nume. 6.

De Embolismo. CAP. X.

1 CIrca embolismum siue Lunæ saltum notandum est † quòd ἐμβόλιμον græcè, interpretatur latinè superaugmentum, seu superexcrescentia anni solaris super lunarem. Quia ergo annus solaris excedit lunarem in xj. diebus ex illo excessu constituuntur septem lunationes in xix. annis cycli lunaris multiplicatis illis vndecim diebus. Et dicuntur lunationes embolismales, quarum quælibet est xxx. dierũ: & attribuuntur vij. annis embolismalibus: ita q; in quolibet cyclo lunari sunt septem anni embolis-
2 males: & xij. cõmunes. ¶ Appellatur † autem annus embolismalis: quia quartadecima luna præcedentis pascha, vsque ad quartãdecimam sequẽtis habet xiij. lunationes siue xiiij. menses lunares, id est, trecentos lxxxiiij. dies: & iste est annus sancto Moysi diuinitus reuelatus. Cõmunis verò habet tantum xij. lunationes, id est, trecentos quinquagintaquatuor dies: quorũ dispositiones cõtinet iste versus.

Cur fles has lachrymas, odiosum quare tyrannũ.

¶ In isto versu sunt septem dictiones septem annis embolismalibus seruientes: prima primo: secunda secundo: & sic per ordinem: ita quòd quota est prima litera alicuius istarum dictionũ in alphabeto, totus annus cycli epactalis erit annus embolismalis: verbi gratia Cur est prima dictio, & seruit primo anno embolismali: & c, est prima litera illius dictionis, quæ est tertia in alphabeto: ergo tertius annus cycli lunaris est embolismalis: & ita de alijs hoc obseruato, quòd hæc dictio
3 has, debet scribi cũ h. Et dicitur annus† communis: quia sæpe duo ita cõiunctim incedunt, vt inuicem se in paschali solennitate sequantur: embolismalis enim semper solus est. Ordo autem istorum annorũ communium & embolismalium, patet in linea subsequenti. Cõmunis communis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: communis embolismalis: communis communis embolismalis. Habita autem anno embolismali, possumus scire, in quo mense lunatio embolismalis contingat per hunc versum.

Mobilis & Christũ modò liber habeto cœnum.

¶ In isto versu sunt septem dictiones septem mensibus seruientes, in quibus contingunt lunationes embolismales in præfatis septem annis: prima primo: secunda secũdo: & sic per ordinem: ita quòd quota erit prima litera alicuius istarum dictionum in alphabeto, toto mense illius anni, cui seruit, illa dictio contingit lunatio embolismalis. Item, quota erit prima litera secundæ syllabę in alphabeto: tota die mensis incipit lunatio embolismalis: verbi gratia. Mobilis est prima dictio: & seruit primæ lunationi, quæ cõtingit in tertio anno cycli lunaris: & m, est prima litera huius dictionis & est xij. in alphabeto: ergo in xij. mense contingit lunatio embolismalis. Item b, est prima litera secundæ syllabæ, & est secunda in alphabeto: ergo in secunda die illius mensis incipit illa lunatio & sic de alijs. Si autem velis plenius huius rei veritatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquirere, recurre ad epactam, & regulares illius anni, de quo vis scire, & ita inuenies.

4 ¶Nunc † videamus vbi fallit epacta iuncta regularibus propter emboliſmum ſeu ſaltū Lunæ. Circa quod nota, quòd licet in cyclo lunari ſint ſeptem anni emboliſmales: vt ſuperius dictum eſt: nō tamen fallit epacta, niſi in tribus, ſcilicet in viij.xj.& xix. vnde verſus.

O clauo vndecimo, poſtremò fallit epacta.

¶In quo autem loco vel menſe, vel quot locis fallit epacta, iuncta regularibus, his verſibus denotatur:

Iulius vndenis, ter Maius, octo vicenis,
Biſſextus niſi ſit, Mars peccat in vndetricenis.
In totidem Maius, Auguſtus verò duobus.

¶Hoc eſt dicere, quòd in viij.anno cycli lunaris fallit epacta cum regularibus in Maio & Iulio: quia in Calen. Maij cum luna deberet eſſe xxviij. ſecundum epactam, non reperitur niſi xxvij. propter emboliſmum. Item fallit in Calen. Iulij eodem anno: quia tunc luna deberet eſſe xxx. ſecundum epactam, tamen non reperitur, niſi xxix. propter embo- 6
liſmum, vbi credendum eſt emboliſmo, & non epactæ. Item in xj. anno fallit epacta: quia in Calen. Martij ſecundum epactam deberet eſſe luna xxix. ſed propter emboliſmū reperitur tantum xxviij. Verūtamen ſi in illo anno fuerit biſſextus, tunc corrigitur ille error, quoniam propter biſſextum additur vna dies. Item xix. anno fallit epacta in duobus locis: nam ſecundum epacta luna deberet eſſe xxix. in Calen. Maij, ſed propter emboliſmum non reperitur niſi xxviij. & in eodem, fallit in Calen. Auguſti: quia ſecundum epactam luna deberet ibi eſſe ij. ſed propter ſaltum Lunæ ibi tertia inuenitur: quia lunatio Iulij quæ deberet eſſe xxx. in illo anno eſt tantū xxix. & hoc contingit propter errorem noſtri computi: & tunc annus in ij. die-
5 bus exceditur à ſolari. De ſaltu † Lunæ traditur iſte verſus:

Luna facit ſaltum, quintilis luce ſuprema.

¶Retrocedit enim Luna vna die, ſicut diximus propter errorem noſtri computi vt in ſequenti anno in Calen. Septembris, Luna redeat, ſicut debet: niſi enim ſaltus Lunæ colligeretur, contingeret error, vt in xiij. cyclis diceretur Luna prima quando eſſet pleniluni- 1
um. Colligitur autem ſic iſte dies: quælibet enim lunatio ad hoc, vt lunationes ſint equales, haberet xxix. dies, & dimidium minus tiij. momentis, & vna vncia, & vna atomo: ſunt autem in cyclo ducenti triginta quinque lunationes: erūt ergo quater tot momenta: quę ſunt in vniuerſo non ingenta quadraginta quæ diuiſa per xl. conſtituunt xxiij. horas & dimidiam. Poſteà ccxxxv. vncijs conſtituuntur xix. momenta & remanēt vij. vnciæ: & ex ccccxxv. atomis conſtituuntur v. vnciæ: quæ vnciæ cum vij. prioribus faciunt vnum momentum: quod iunctum ad xix. momenta præhabita, facit dimidiam horam: quæ iuncta cum alijs xxiij. & dimidiam facit vnam diem, quæ ſubtrahitur vltimo anno, à lunatione Iulij: & dicitur ſaltus Lunæ: poteſt etiam facilius hoc modo colligi. Annus lunaris conſtat ex ccclxiij. diebus minus vna hora & iiij. parte vnius horæ. & lxxvj. parte quarta vnius horæ. ergo in xix. annis habentur xix. horæ, & xix. quartæ horarum. & xix. lxxxvj. partes quartæ vnius horæ, quæ faciunt in xix. annis quartam partem vnius horæ: & ita erunt xx. quarte horarū quæ faciunt v. horas quæ iunctæ xxiij. horis præhabitis, faciunt vnū diem. 6
Eſt † igitur ſaltus Lunæ quidam dies collectus in xix. annis ex eo ſuperfluo quod datur lunationibus: & dicitur ſaltus Lunæ, nō quòd Luna magis ſaliat illa die, quàm alia: ſed quia nos Lunā computātes diem illam, ſuper quā in alijs annis lunatio Iulij dicitur xxx. ſalimus ſiue prætermittimus, non computantes Lunā in vltimo anno cycli decennouennalis, niſi xix. ideò autem ſubtrahitur dies illa à lunatione Iulij in vltimo anno cycli decēnouennalis: quia Iulius eſt vltimus in anno epactali, inter menſes habentes xxx. dies in lunatione: vnde vltimo anno lunatio Iulij non computatur triceſima: ſed viceſimanona: & ideò aureus numerus illius anni, ſcilicet decēnouennalis, quāuis creſcat, ſequitur ſine interuallo minorem, & per eōſequens in alijs menſibus ſequentibus, vſque ad Ianuarium ſicut infrà dicetur: ſaltus ergo Lunæ facit duas lunationes pariter eſſe xxix. dierum: ad præfatos ergo errores facilius corrigendos inuentus eſt aureus numerus, de quo breuiter eſt dicendum.

SVMMA.

1 Numerus aureus, quid. Et cur ſic dictus. & à quo inuentus.
2 Numerus aureus, vnde formetur. & nu. 3.

De *Aureo numero.* CAP. XI.

Aureus

1 AVreus numerus † eſt ille, qui ponitur in Calendario, qui in quolibet menſe indicat lunam primam ad priuatos errores facilius corrigendos, inuentus. Et dicitur Aureus numerus, per ſimilitudinem: quia ſicut aurum ſuperat omnia metalla: ita iſte numerus omnes alias rationes lunares excellit: quem Iulius Cæſar tanta tam diligentia dicitur inueniſſe, qui incipiens à quocunque anno cycli lunaris, vbicunque inuenit lunam primam in primo anno cycli poſuit, j, in Calendario in latere extrinſeco, iuxta literas feriales, ſcilicet in quoliber menſe: & in ſecundo anno vbicunque inuenit primam poſuit, ij, in quolibet menſe: & in tertio iij. & ſic de alijs: & ideò in Calen. Ianuarij ternarius eſt numerus: quia ibi luna inuenitur tertio anno prima. nec ibi debet poni alius numerus, quàm ternarius: quia in nullo anno Calend. Ianuarij luna eſt prima, niſi in tertio anno cycli decemnouenalis. ¶ In qui-
2 buſdam † tamen Calendarijs numeri ipſi deſignantur, per literas alphabeti: nam pro vno interponitur ibi, a, pro duobus, b, pro tribus, c, & ſic de alijs numeris & literis, & ſeriatim vſque ad literam, t, quæ eſt decimanona in ordine alphabeti. Formatur autem Aureus numerus ab illo ternario, qui ponitur in Calenda. Ianuarij: nam illis tribus adduntur octo, & conſtituuntur vndecim, qui numerus debet poni in tertia litera Ianuarij. Item illis vnde-
cim adduntur octo, quæ conſtituunt decem-
nouem, qui numerus debet poni eum inter- 3
uallo in quinta litera Ianuarij. Item illis xix. 9
adduntur octo: & ſic ſunt xxvij. Sed quia Aureus numerus non tranſit xix. ideò abiectis xix. reſiduum, ſcilicet octo, debet poni immediatè poſt xix. & ſic per totum Calenda. Pa- 1
tet ergo, quòd quando maior numerus ſequitur minorem: tunc debet inter vtrunque numerum dimitti vna litera, & quando minor ſequitur maiorem, tunc nulla debet litera intermitti. vnde verſus:

De tribus octo canons ſuperet dedena nouēnq;.
Maior ſit terno. Minor aureus eſto ſecundus. 2

Veruntamen formatio illa fallit in omni menſe: cuius lunatio eſt xxix. dierum, ſcilicet in Februario: Aprili: Iunio: Auguſto: Octobri: & Decembri: in quibus poſt minorem nume-
3 rum maiori immediatè locatur ſequitur † circa principium menſis, quod patet hoc verſu:

Menſe Iouis Luna Februs eſt ars dat cito gāger.

In iſto verſu ſunt ſex dictiones ſex menſibus deſeruientes, quorum lunatio eſt xxix. incipiendo in medio verſu, vbi dicit Februs: ita quòd quæcunque fuerit initialis litera alicuius iſtarum dictionum ſuper eadem litera in Calendario maior numerus ſequitur minorem ſine ſpatio, id eſt, nulla litera dimiſſa in illo menſe, cui ſeruit illa dictio: verbi gratia. Februs eſt prima dictio. & ſeruit. j. menſi cuius lunatio eſt xxix. ſcilicet Febru. &, f, eſt prima litera: ergo ſuper primum, f, menſis Februarij maior numerus ſequitur minorem immediatè: ſimiliter ſuper primum, e, April. & ſic de alijs: ſed ſuper primum, g, Decembris maio, ſcilicet xiij. ſequitur immediatè minorem, ſcilicet ij. & ſuper eadem litera: quia ibi eſt duplex aureus numerus quod deſignat geminatio huius literæ, g, in hac dictione ganger. Item fallit in Iulio, & reliquis menſibus vſque ad ianuarium in quibus circa finem numerus xix. ſequitur immediatè ad xj. numerum: vnde verſus:

Iulius & reliqui, qui reſtant denam nouēmq;.
Iungunt vndeno, ſic eſt ratus aureus ordo.

Item ſciendum eſt, quòd quando xix. immediatè ſequitur xj. tunc octauus, qui ſequitur debet tertio loco poni: vnde verſus.

Quando continuas vndenis dena nouēmque,
Maiori trimus, tunc octonarius eſto.

SVMMA.

Paſchatis terminus. & num. 4. 5. 6. 7. 8. & 11. 1
Et paſchatis claues. Et num. 2
Clauium ſedes, vbi inueniantur. 3
Septuageſimæ inueniendæ terminus. Item, 9
Pentecoſtes. num. 10.

De *termino Paſchali.* CAP. XII.

DE termino paſchali † triplex datur ratio. Prima per claues Mo ſaycas. Secūda per ætatē Lunæ. Tertia per tabulas manuales, de quarū qualibet videndū eſt. Sed primo de clauibus: & ideò dicendū eſt, quid ſit clauis: & vnde dicatur: & vnde habeat ortū: & ad quid inuēta fuerit. Clauis eſt numerus † variabilis 1
datus anno ad inueniēdū principia quorūq; tho biliū feſtiuitatū. ſ. ſeptuageſimæ, quadrageſimę, paſchalis, rogationū, & pēteco ſtes: & ideò ſunt quinq; claues: & quęlibet ꝑdictorū feſto rū habet xxxv. dies in qbus ſemp celebrātur. A ſe de autē cuiuſlibet clauis numerātur dies xj. vſq; ad initiū ipſorū xxxv. dierū prout hic

infrà

Universidad de Deusto
Biblioteca

infrà patebunt. Et dicitur clauis per similitudinem: quia sicut per claues ostia referantur: ita per talem numerum principia dictarum festiuitatum nobis denotantur. Habent enim ortum iste claues terminorũ à xix. annis cycli lunaris & vij. diebus septimanæ. vnde prima clauis est xxvj. Claues autem aliorum annorum, sic formantur: addamus enim semper 4
claui præcedẽtis anni xix. & summa inde perueniens erit clauis sequentis anni, si non superat quadraginta. si verò summa superat quadraginta abiectis xxx. residuum erit clauis sequentis anni. verbi gratia. Clauis primi anni est xxvj. cui si iungantur xix. erunt xlv. vnde abiectis xxx. remanẽt xv. qui numerus est clauis sequentis anni. & ita formantur vsque ad xix. annos, per ordinem: quia non proceditur vltra xix. numerum: sed reuertitur ad priorem: vnde cyclus clauium aurei numeri, & epactarum non differunt quantitate: differunt tamen principio: quia cyclus epactarum incipit à Septembri: cyclus autem aurei numeri & clauium à Ianuario: vnde si velimus scire, quotus sit annus cycli aurei numeri, & clauium, possumus scire per diuisionem annorum Domini factam superius in titulo de epacta. Inuento, quotus sit annus clauium, possumus scire, quæ sit clauis illius anni per aliam hanc rationem: numerus enim ille, qui remanet de diuisione annorum Domini numerari debet per summitates quinque digitorum, inchoando à pollice, & si numerus 5
terminatur in pollice debemus addere xxv. & summa inde proueniens erit clauis illius anni: si verò numerus finitur in indice, debemus addere xiij. si in medio xiij. si in annulari xix. si in auriculari vij. & si summa inde prouenies accesserit xl. adiectis xxx. quod remanserit, erit clauis: quę additio his versibus cõtinetur:

Vigintiquinq; tredecim plus esse tricenos:
Vnde vicena epa, digitis pro clauibus apta.

3 ¶Sedes quidem † clauium nunquam inueniũtur in Calendario, nisi super hanc literã g. 6
prima ergo Ianuarij g. est clauis septuagesimæ: vltima g. eiusdem mensis est clauis quadragesimæ, & secunda g. Martij est clauis paschalis: tertia g. Aprilis est clauis rogationũ: vltima g. Aprilis est clauis Pentecostes: vnde versus.

Vltima, g. prima Iani, Martisque secunda.
Aprilis terna tibi signat, & vltima clauem.

¶Habita ergo claue anni incipe computare à sede clauis, & comple illam & diebus Calendarij per ordinem procedendo: & vbi terminabitur ibi erit terminus solennitatis: ita quòd in proximo die dominico ibi sequenti erit initium solennitatis: cuius est clauis: sed rogationes incipiunt in sequenti die Lunæ: & si fuerit bissextus cuilibet claui est vna dies addenda. † Possumus etiam scire paschales terminos per ætatem Lunæ cuius rationem sequimur iuxta cõsuetudinem Iudæorum: de quo talis datur regula. Accipe Lunam quecunque est in festo epiphaniæ, & pertice illam percedendo, per dies calendarij ordinatè vsq; ad quadraginta dies, & si fuerit bissextus, vsque ad quadraginta vnum in proxima die dominica sequenti erit initium septuagesimę: vnde versus.

A festo stellæ numerando perfide Lunam.
Quadraginta dies post Septuagesima fiet.
Bissextus, quando fuerit superadditus vnus.
Si cadit in lucem Domini, tunc sume sequentem.
Si cadit in feriam septimam, sitq; Bissextus.
Lineque diem Domini primum, sumasq; secundũ.

¶Habita ergo septuagesima terminos aliarũ mobilium festiuitatũ facilè scire potes. Nam à septuagesima vsque ad quadragesimam, sunt tres integræ septimanę. à quadragesima, vsque ad Pascha sunt sex integræ septimanæ: à Pascha verò vsque ad diem lunæ rogationum, sunt quinque septimanæ, & vnus dies: à Paschate verò vsque ad Pentecosten computantur quinquies decem dies. † Terminum quoque paschalem his versibus scire potes:

Post Nonas Martij, vbi sit luna noua require.
Tertia lux Domini, proxima Pascha tenet.

¶Rursus vbicunque post duodecim Calendas Aprilis luna decimaquarta reperitur, in dominica proxima pascha celebratur. Item qualiscunque luna fuit in Calendis Ianuarij, talem fac eam in festo sancti Benedicti siue duodecimo Calendas Aprilis: & illam computes vsque ad vigesimamquartam: & ibi erit pascha Hebræorum. ¶†Rursus ab octauo Idus Martij, vsque ad Nonas Aprilis, sunt dies vigintinouem: quocunque ergo illorum luna fuerit prima: computetur vsque ad quatuordecim. & ibi erit pascha Hebræorum. Est etiam & alia ratio inueniendi pascha per ætatem Lunæ: quoniam quando Luna currit per vnum, erit pascha dominica prima: post Nonas Aprilis: quando currit per duo, erit dominica prima post viij. Calen.

Calend. Aprilis: quando currit per tres erit dominica prima post Idus Aprilis: quando per quatuor erit dominica prima post Nonas Aprilis: quando currit per quinque, erit dominica prima post xj. Calen. Aprilis: quãdo currit per sex, erit dominica prima post quarto Idus Aprilis: quando currit per septem, erit dominica, post iij. Calendas Aprilis: quando currit per octo, erit dominica prima post quartumdecimum Calendas Maij: quando currit per nouem, erit dominica prima post septimum Idus Aprilis: quando per decem, erit dominica prima post vj. Calendas Aprilis: quando per vndecim, erit dominica prima post xvij. Calendas Maij: quando per duodecim, erit dominica prima post pridie Nonas Aprilis: quando per tredecim, erit dominica prima post ix. Calendas Aprilis: quando per quatuordecim, erit dominica prima post ij. Idus 8
Aprilis: quando per quindecim, erit dominica prima post Calendas Aprilis: quando per sexdecim erit dominica prima post duodecim Calendas Aprilis: quando per decemseptem, erit dominica prima post v. Idus Aprilis: quando per viij. erit dominica prima post iij. Idus Aprilis: quando per xix. erit dominica post xv. Calendas Maij. ¶Tabulas insuper
7 † manuales nonnulli ad inueniendos paschales terminos conficere: sicut Dionysius, Isidorus, & quidam alij, quas ad præsens duximus dimittendas, ne difficultas sit nimium onerosa. Ad præsens igitur sufficiant carmina nostra infrà scripta.

Esse grauem nobis bello carmen caueamus.
Bellum sæpe gerens, etiam puto deijcit hostem.
Mox animæ lucrum inuenies, cum religiosis.

In his versibus sunt xix. dictiones, xix. annis cicli lunaris seruientes. prima primo: secunda secundo: & sic per ordinem: sumpto initio à primo anno cicli: & quota fuerit prima litera dictionis in ordine alphabeti, quæ non designat in m. tota die Aprilis computãdo à mensis principio, versus finẽ, erit terminus Paschę 9
Hebræorum, id est, Luna xiiij. & in proxima dominica subsequenti erit Pascha nostrum: sicut in sexta parte sub tractatu de Pascha plenè dictum est. Ibi etiam patet quare super v. Calen. Aprilis scribitur in Calendario resurrectio Domini. Si verò dictio desinit in m. quota eius erit prima litera in alphabeto tota die Martij computando à mensis fine, versus principium, erit terminus paschalis Iudæorũ: & in primo die dominico, qui posteà occurrerit descendendo versus finem erit Pascha nostrum: hoc cautius obseruando: quia carmen & caueamus in prefatis versibus debent scribi per k. & hostem debet scribi per h. quæ in hoc loco pro litera reputatur. Potest & aliter Pascha facilè inueniri. Pone enim in Calendario tuo in margine aureum numerum sequentem, videlicet iuxta xij. Calen. Aprilis pone xvj. iuxta xj. Calen. pone v. iuxta ix. Calen. xiij. iuxta viij. Calen. ij. iuxta vj. Calen. x. iuxta iiij. Calen. xviij. iuxta ij. Calen. vij. item iuxta Calen. Aprilis. xv. iuxta iij. Non. Aprilis iiij. iuxta ij. Non. xij. iuxta Non. j. iuxta vj. Idus xix. iuxta v. Idus xvij. iuxta iiij. Idus vj. iuxta ij. Idus xiiij. iuxta Idus iij. iuxta xvij. Calen. Maij xj. iuxta xv. Calend. xix. iuxta xiiij. Calen. viij. Volens ergo terminũ Paschæ inuenire adde † vnum annis Domini tunc currentibus: posteà diuide ipsos quoties poteris per xix. & si diuisio perficiatur in xix. ita quòd nil supersit: recurre ad Calendarium tuum: & in die illa, iuxta quam inuenies scriptum xix. erit Pascha Hebræorum, quod semper celebrant in xiiij. luna: & in sequenti dominica erit Pascha nostrum. Si verò aliquid supersit super vltima xix. puta quinque vel x. vel xv. dies: tunc Pascha Hebræorum erit in die illa, iuxta quam scriptum inuenies v. vel x. vel xv. & sic de alijs præmissis numeris & diebus. & in sequenti dominica erit Pascha nostrum, quod nõ potest esse ante xj. Calen. Aprilis: nec post vij. Calen. Maij. verbi gratia. Hoc anno computantur anni Domini mille. cclxxxvj. quorum mille. cclxxiij. sunt rectè diuisi per xix. supersunt ergo xiij. de præmisso numero quibus additur vnus & fiunt xiiij. vbi ergo inueneris in tuo Calendario hunc numerum, ibi erit hoc anno Pascha Iudæorum, in sequenti verò anno erit, vbi inuenies scriptum xv. & sic vsque ad xix. posteà verò redditur ad primum: & sic perpetuò fiet. ¶Per eundem † quoque modum poteris terminũ septuagesimæ inuenire. Pone enim in Calendario tuo in margine iuxta xvj. Calen: Februa rij hunc numerum xviij. item in eadem linea pone xix. iuxta xv. Calen. Februarij pone v. iuxta xiij. Calen. xiij. iuxta xij. Calen. ij. iuxta x. Calen. x. iuxta viij. Calen. viij. iuxta vij. Calen. vij. iuxta v. Calen. xv. iuxta iiij. Calen. iiij. iuxta ij. Calen. xij. item iuxta Calen. Februarij xix. item iuxta iij. Non. Februarij vj. iuxta vj. Idus iij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idus iij.iuxta v.Idus iij.iuxta iij. Idus xj.iuxta Idus xix.Diuisis ergo annis Domini per xix. vt præmissum est:vide qui numerus supereſt. super xix.& vbi illum in ipso Calendario inueneris, ibi erit terminus septuagesimæ,qui semper est in luna xj.& in sequenti dominica,septuagesimam celebramus,quæ non potest esse ante xv.Calen.Februarij,nec post ix. Calen. Martij. Sic nec quadragesima potest esse ante vj.Idus Februarij : nec post ij.Idus
10 Martij.¶Eodem etiã modo † terminus Pentecostes inueniri potest. Pone enim in tuo Calendario in margine iuxta vij.Idus Maij 1
xvj.iuxta vj. Idus v.iuxta iij.Idus xiij.iuxta 2
ij.Idus ij.iuxta Idus x.item iuxta xvij.Calen. Iunij xviij.iuxta xv.Calen.vij.iuxta xiij.Calẽ. xv.iuxta xij.Calen.iij.iuxta x.Calen.xij.iuxta ix.Calen.j.iuxta vij.Calen.xix.iuxta quintum Calen. xij. iuxta quartum Calen. vj.iuxta ij. Calen. xiiij. item iuxta Calen.Iunij iij.iuxta iij.Noñ.xj.iuxta Noñ.xix.iuxta viij.Idus viij. Diuisis ergo annis Domini per xix.numerum 1
illum, qui supererit. super decem & nouem quære in præmissis locis Calendarij : & vbi illum inueneris ibi erit Pentecoste Hebræorum,quod semper est in luna quarta:& in sequenti die dominica erit Pentecoste nostrũ, quod non potest esse ante vj.Idus Maij : nec post Idus Iunij:sicut nec rogationes esse pos- 2
sunt ante vij.Calen. Maij:nec post iij.Calen. Iunij.Potest etiam Pascha aliter inueniri per
11 hanc tabulam † quinque quindecim tredecim duo viginti duo decem triginta decem,& octo septem xxvij-quindecim quatuor xxiiij. 3
xij.vnum xxj.nouem xxix.decem & septem. Isti numeri repræsentant quosdam dies Aprilis & Martij.in quibus contingit Pascha He- 4
bræorum,computando dies illos à principio ipsorum mensium,ita quòd ipsi numeri à viginti infrà respondeant Aprili à viginti supra Martio:hoc vult hæc dicere tabula,quòd in primo anno cicli lunaris est Pascha Hebræorum in v.die intrantis Aprilis:in secũdo anno eiusdem cicli est quintadecima die intrantis 5
Martij : & sic de alijs,donec numeri ipsius tabulæ compleantur:posteà redit ur ad primum annum cicli.Qualiter autem inueniãtur anni cicli,dictum est suprà,vbi agitur de epacta. 6
Quare festa saluatoris excepto festo natalis siue natiuitatis fiot mobilia,dictũ est in sexta parte sub festo natalis. Vltimò secundũ Isidorum, sciendum est quòd inter Latinos & 7

Græcos est varietas super termino festiuitatis paschalis : quod prouenit : quia Latini à tertio Noñ.Martij, vsque ad tertium Noñ. Aprilis primi mensis, Lunam requirunt,& si quindecima Luna dies dominica peruenerit: in aliam dominicam Pascha protrahunt, vt præmissum est.Græci verò,obseruãt primam Lunam ab viij.Idus Martij, vsque in diem nonam Aprilis.

SVMMA.

Cyclus,quid.
Cycli,sex numero : solaris decemnoualis,lunaris,epactalis,magnus,& indictionalis.quos percurrit ibidem.& nume.3.4.5.6.7.

De Cyclo. CAP. XIII.

QVia in plerisque huius partis locis de Cyclo mentio tacta est: ideò de Cyclo aliqua dicamus. ¶Notandum † est ergo, quòd Cyclus est spatium aliquorum annorum,in se rediens secundum aliquos numeros:& dicitur quasi circulus,per duplicem syncopam.Est enim Cyclus vocatus eò quòd in orbem digestus sit, & quasi in circulum dispositum ordinem complectatur annorum sine varietate, & sine arte. Sunt autem † sex Cycli.¶Primus solaris incipiens in vj.Calen. Martij in festo Mathiæ. constans ex xxviij. annis continens concurrentes & regulares solares,& dominicales, & annos bissextiles & communes.¶Secundus † Cyclus,est decem nouenalis.constans ex xix.annis : & incipit à Ianuario continens in se aureum numerum, & claues terminorum. ¶Tertius † est Cyclus lunaris incipiens similiter à Ianuario:habens xix.annos : incipit autem quarto anno cycli decemnouenalis hunc inuenerunt Romani, vt scirent qua hora Luna à Sole accederetur: sed quia processu temporis hæc inuentio falsificata est : nihil operamur secundum hunc Cyclum.¶Quartus est epactalis † incipiens v.Calen.Septembris habens similiter annos xix.continens in se regulares : & lunares & epactas:& annos communes,& emboliſmales.¶Quintus † est Cyclus magnus,constans ex quingentis xxxij.annis:vel secundum alios quingentis triginta annis : secundum quem formatur tabula Dionysij. ¶Sextus est Cyclus † indictionalis, constans ex xv.annis & continens

continens indictiones. Romani enim quia difficile erat de remotis mundi partibus venire singulis annis Romam,ad soluenda tributa per eos prouincijs indicta : statuerunt quòd saltem singulis quinquennijs soluerentur:ità quòd primo quinquennio apportarent pro tributo ferrum pro fabricandis armis.In secundo quinquennio argentum,pro stipendijs militibus erogandis.In tertio aurum pro simulachris fabricandis : & sic semper post aurum,quod in anno xv.ferebãtur incipiebat quinquennium:quo ferrum iterum soluebatur:& sic erat quasi quidam circuitus temporis:quia ergo Romani sic fieri indixerũt:ideò illi anni indictio nuncupati sunt : de quo dictum est supra. Præmissum autem spatium quinque annorum,vocatum est lustrum:quia venientibus nuntijs prouinciarum cum tributo:cum cereis & alijs pretiosis sumptibus vrbem lustrabant.

Conclusio operis. CAP. XIIII.

NEmo in hoc opere diuina officia sufficienter existimet exposita:ne forte opus extollendo humanum diuinum improuidè extenuet sacramentum:in diuinis namque officijs missæ tot & tanta sunt inuoluta mysteria : vt nemo nisi per vnctionem edoctus,ea sufficiat explicare:quis enim nouit ordinem cœli:& ponit rationes eius in terra?Scrutator quippe maiestatis, opprimetur à gloria.Ego verò non prænalens lippientibus oculis,Solem in rota conspicere:tanti mysterij maiestatem quasi per speculũ in ænigmate mihi vilius sum intueri : nec penetrans ad interiora cœnaculi : sed præforibus assidens in vestibulo egi diligenter,vt potui,non sufficienter vt volui. Ixix.distinctione.si officia. in principio.cum in humanis inuentionibus, nil sit ex omni parte perfectũ.vij.quæstio.j. nihil.Nempe propter innumeras atq; ineuitabiles negotiorũ apostolicæ sedis iniunctas necessitudines quotidie moræ fluctuũ emergentes,quæ studentis & ad superiora tendentis obtundunt animum:quasi perplexus atque varijs & ineuitabilibus irretitus nexibus,vacare ad plenum nequiui, vt vellem : quinimo vix valui meditata dictare, nedum concipere meditanda : nam cuiusque animus ad plura diuisus sit, profectò ad singula minor. Quo circa non solum benignum sedulò imploro Lectorem:verũetiam liberum desidero correctorem. Enimuerò negare nequeo, quin plura inserta sint in hoc opusculo : quæ possunt iusto iudicio, nulla temeritate culpari. ix.distinctione.negare. Verum si quid fortè laude dignum reperietur in eo, diuinæ gratiæ penitus adscribatur : nam omne datum optimum,& omne donum perfectum,desursum est:descendens à patre luminum.j.quæstio.ij.quàm pio.Si quid verò indignum insufficientiæ deputetur humanæ : nam corpus quod corrumpitur aggrauat animam.& deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem : aut siquidem propriè:aut eorum fortassis,quorum dicta plerunque potius recitando, quàm approbando hîc introducta noscuntur.Hoc enim tam ex diuersis aliorũ libellis & commentarijs more mellificantis apis,quàm ex his quę mihi diuina gratia propinauit fructuosè collegi:& hanc doctrinam in temo fluentem nectare,velut fauum mellis in diuinis officijs speculari volentibus,diuino suffultus præsidio propinaui, hanc solum apud homines ex ingenti perpessò labore mercedem expectans, vt apud misericordissimum iudicem pro peccatis meis deuotas orationes effundant.

FINIS.

Regestum.

A,B,C,D.a,b,c.d,e,f,g,h,i,k,l,m,n,o,p,q,r,s, t,v,x,y,z.A,B,C,D,E,F,G,H,I,K,L,M,N,O. Omnes sunt quaterniones : preter D, qui est duernus.

¶Prochiri diuinorum officiorum, Gulielmo Durando authore finis. Omnia clarissimorum Virorum, hæredum Iacobi Giuntæ, opere & impensis restaurata & summa fide studióque recognita.

LVGDVNI,
EXCVDEBAT
THEOBALDVS PAGANVS,
1551.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca